

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

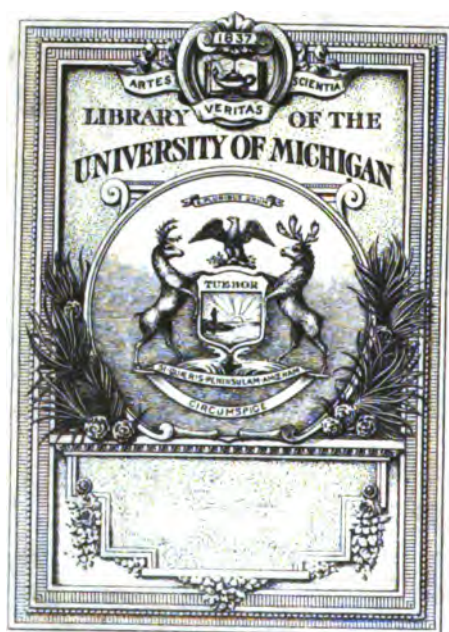
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

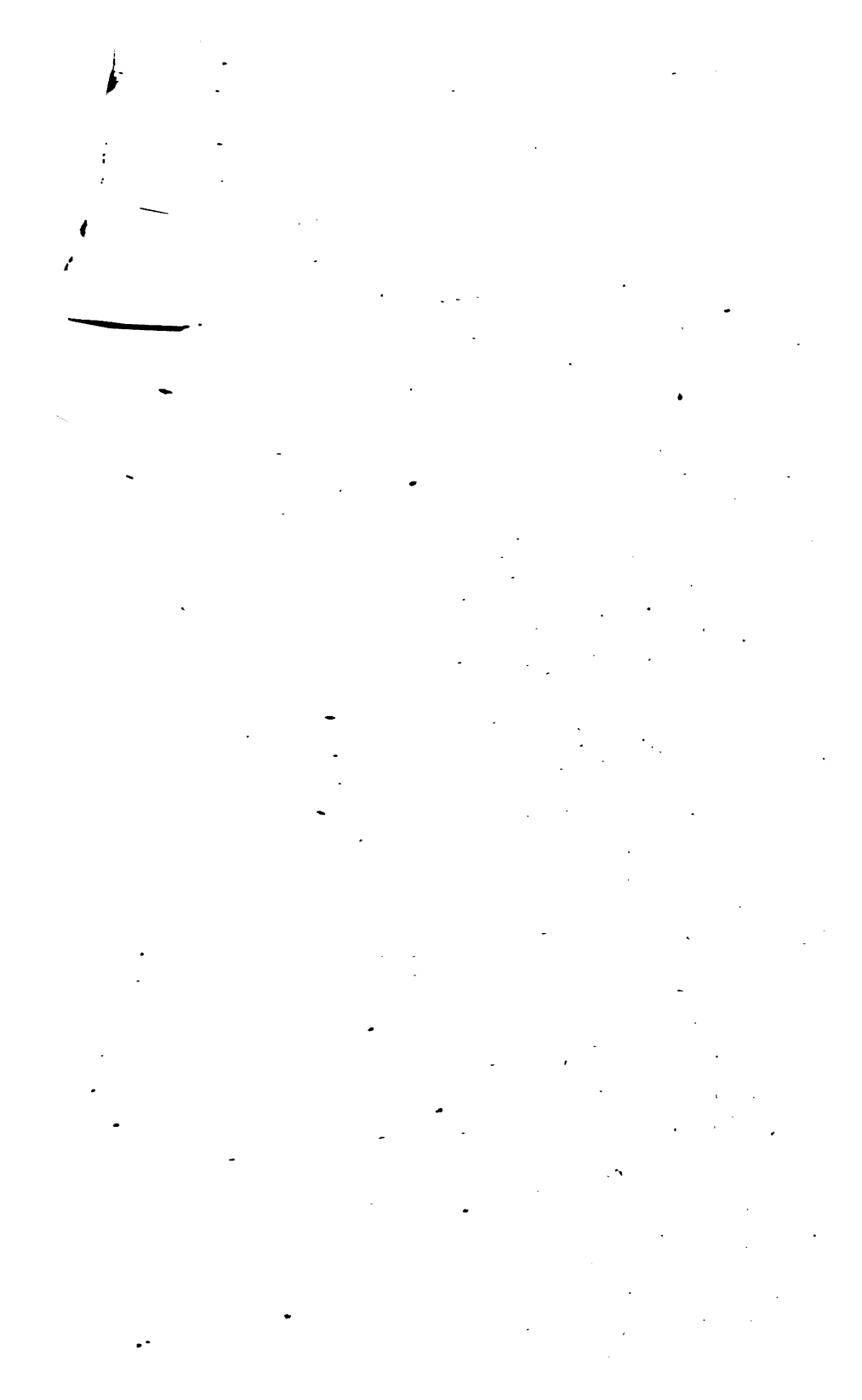
Verder vragen we u het volgende:

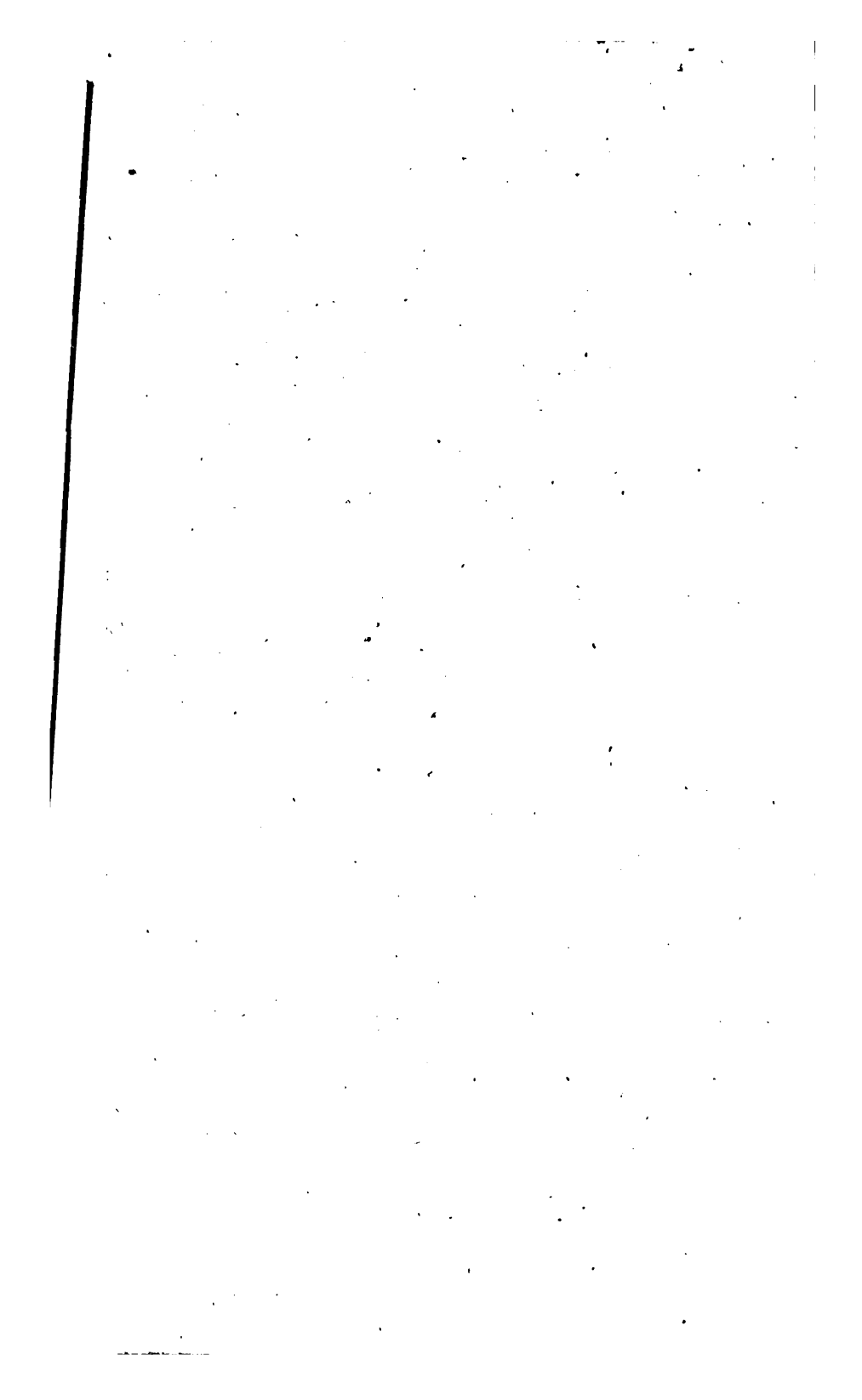
- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

W O O R D E N B O E K

DER

NEDERDUITSCHÉ SYNONIMEN.

A—C.

WOORDENI

DER

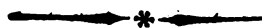
NEDERDUITS

SYNONIM

etrus 1754-1841 DOOR *perge 1841*
P. WEILAND EN G. N. I

EERSTE DEE

A—C.

IN 's GRAVENHAGE
DE WEDUWE J. ALLART

MDCCCXXI.

ALL INFORMATION

PF¹¹

591

W

001

V O O R B E R I G T.

82/11/18
w m R

Men kan niet ontveinzen, dat, in het einde der vorige, en in het begin der tegenwoordige eeuw, de taalkundige werken, op eene verbaazende wijze, vermenigvuldigd zijn. Dit had in Frankrijk, Duitschland en Engeland plaats; maar vooral in ons Vaderland, hetwelk, in de laatste dertig jaren, een aantal van spraak-kunsten, woordenboeken, verhandelingen over de Nederduitsche taal, enz. heeft zien verschijnen; waarvan het gelukkige gevolg geweest is, dat het onderwijs in de scholen op goede, taalkundige gronden gebouwd werd, en men thans reeds, zoo op den kansel, als in de pleitzaal en op het tooneel, onze taal veel naauwkeuriger hoort spreken, dan voorheen plaats had.

Bij al deze hulpmiddelen ter verkrijging eener betere kennis onzer tale, ontbrak het ons echter altoos nog aan een woordenboek der synoniemen, waarvoor de Franschen, Engelschen en Duitschers, voor hunne taal, reeds gezorgd hadden. Vele Letterminnaars wenschten ook sedert lang, zulk een werk onder ons in het licht te zien verschijnen. De schrijvers, welke de tegenwoordige proeve hunnen Landgenooten aanbieden, hadden, reeds voor eenen geruimen tijd, het plan daartoe ontworpen en bouwstoffen verzameld; doch verscheidene moeilijkheden, welke zich op dezen, bij ons bijna geheel onbetreden, weg al aanstonds aan hen opdeden, vertragden de uitvoering van hetzelfde. Door aansporingen van onderscheidene kanten bemoeidigd (), hebben zij dit werk eindelijk ondernomen, en onderwerpen dit eerste Deel aan de beoordeeling hunner letterlievende Landgenooten, die*

(*) Ik herinner mij hier, hoe, onder anderen, de hooggeleerde, en van elk hooggeschatte J. H. VAN SWINDEN mij, bij herhaling, vriendelijk aanspoorde, om een werk over de synoniemen te ondernemen, hetwelk, naar het oordeel van dien grooten Man, niet alleen voor het vak der letteren, maar ook voor de samenleving, van veel nut konde wezen.

die wel de goedheid zullen willen hebben, hun de aanmerkingen mede te deelen, waarmede zij hetzelfde zullen gelieven te vereeren.

Zij gevoelen zeer wel, dat deze proeve niet dan onvolkomen en gebrekkig moet zijn, aangezien men veel heeft moeten terneder stellen, waartoe handleiding en bronnen ontbraken, en er, inzonderheid in onze taal, geen woordenboek bestond, hetwelk de beteekenis der woorden met genoegzame juistheid bepaalde, veelmin eenig vroeger werk over zinverwante woorden. De arbeid van GIRARD, D'OLIVET, ROUBAUD, STOSCH en EBERHARD, zijn hun, in sommige artikelen, van dienst geweest (*); nogtans hebben zij gemeend, zich zoo veel mogelijk van slaafsche vertalen te moeten onthouden.

Dan, hoe onvolledig dit werk ook zij, zal het echter, zoo als het is, nog altoos zijne nuttigheid hebben, ten minste beschouwd kunnen worden als eene bijdrage tot een volledig werk over de Nederduitsche synonimen (†).

Zon-

(*) Hoezeer wenschten wij, hier gewag te mogen maken van eenen medeschrijver, die ons zeer behulpzaam geweest is, maar verkozen heeft, noch op den titel van het werk, noch in dit voorbericht genoemd te worden.

(†) Het Koninklijk Nederlandsche Instituut van wetenschappen,

Zonder ons in het gewigtige, door velen ontkennend, door anderen toestemmend beantwoord vraagstuk te verdiepen: of er eigenlijk gezegde hetzelfde beteekenende woorden in eenige taal zijn; kunnen wij echter niet ontveinzen, dat er, in onze taal, woorden gevonden worden, welke onderscheidene beteekenis wij niet, althans nog niet, kunnen aanwijzen, terwijl het nogtans zeker is, dat, in eene tot volkomenheid geraakte taal, geene woorden behooren te wezen, welke beteekenis volstrekt dezelfde is. En hier mogen wij ons op het gevoelen van GIRARD, BLAIR, STOSCH, en vooral op dat van EBERHARD beroepen, welke laatste, na de vraag: of er zoodanige woorden in de Hoogduitsche taal zijn, met zooveel schranderheid, als gezond oordeel en geleerdheid behandeld te hebben, aldus voortgaat: „Ik meen dan weder, tot het besluit te mogen komen, dat er, in eene volkomene taal, geene volstrekt gelijkbeduidende woorden

pen, letterkunde en schoone kunsten, waarvan ik de eer heb, lid te zijn, heeft, in zijne vergadering van 25 November 1819, het verzamelen van bouwstoffen voor een werk over de Nederduitsche synonimen zich ter taak gesteld, en zijne Leden daartoe uitgenoodigd.

WELAND.

den mogen zijn. Elke taal moet steeds meer en meer naar deze volkomenheid streven. Men heeft terecht aangemerkt, dat het een verkeerd begrip van den rijkdom eener tale zoude zijn, wanneer men dien in de menigte van woorden wilde vinden. De woorden toch kunnen alleen waarde hebben, in zooverre zij denkbeelden bevatten; en hunne menigte kan der tale alleen eenig voorragt geven, in zooverre elk woord eenen bijzonderen zin heeft. De volkomenheid eener tale in de veelheid der woorden te stellen, zonder opzigt op derzelver zin, zou even zooveel heeten, als een gastmaal, enkel door het groote getal van schotelen, die echter alle slechts eenerlei gereg inhielden, prachtiger te willen maken."

En, schoon wij vele woorden thans nog niet volkomen onderscheiden kunnen, is het echter niet onmogelijk, dat derzelver verschillende beteekenis, door den tijd, duidelijk zal aangewezen worden; gelijk wij verscheidene woorden, welke voorheen door elkander, onverschillig, en dus als hetzelfde betekenend gebezigd werden, thans naauwkeurig onderscheiden.

Synoniem noemt men elk woord, dat hetzelfde denkbeeld uitdrukt, en dus dezelfde beteekenis heeft, als een ander. Strikt genomen, zullen er, in geene taal, zoodra die genoegzaam be-

arbeid en beschaafd is, zoodanige eigenlijk gezegde synonimen gevonden worden. Of er reeds zulk eene genoegzaam bearbeide en beschaafde taal besta, willen wij liefs niet beslissen; maar beweren echter, dat de woorden, welke men synonimen noemt, bij derzelver ontleding, dikwerf zullen blijken, eenige, hoewel somwijlen niet terstond in het oog vallende, kenmerken van onderscheid te bevatten. De noodzakelijkheid, om dit onderscheid te kennen, heeft geboorte gegeven aan alle werken van den aard, als dit, hetwelk wij, bij dezen, het Publiek aanbieden.

Woorden, die volmaakt dezelfde beteekenis hebben, kunnen in een woordenboek als dit is, niet opgenomen worden; maar wel zinverwante, die een hoofdbegrip met elkander gemeen hebben, en dus in den zin eenigzins verwant zijn, doch, voor het overige, onderscheiden gebruikt worden. Verdenking en vermoeden, b. v., betee-kenen beide het gissen van iets kwaads; daarin komen zij overeen, maar verschillen onderling daarin, dat vermoeden van zaken en verdenking van personen gezegd wordt.

Wanneer het gemeenschappelijke en verschillende der begrippen in de woorden terstond zichtbaar is, komt derzelver behandeling hier eigenlijk niet te pas. Hoendermarkt, hooimarkt, kaasmarkt,

markt, enz., hebben het begrip van markt met elkander gemeen, doch derzelver onderscheidene beteekenis is onmiskenbaar en voor elk even duidelijk; zoodat niemand zich in het gebruik derzer woorden ligtelijk vergissen, of het eene voor het andere namen zal; waarom zij geene voorwerpen voor een synonimiesch woordenboek zijn, zoo min als: aschman, klapperman, — kaartspel, schaakspel, — kaarslicht, lamplicht, maanlicht, zonnelicht, en vele andere niet zamengestelde woorden, als: aal, paling, — hut, paleis, enz.

Wij herhalen het, de synonimen, die in de talen aanwezig zijn, en waarover de hieboven genoemde schrijvers handelen, dat is, niet de zingelijke, maar de zinverwante woorden, zijn dezulke, wier beteekenis groote overeenkomst en gering verschil heeft; en hoe grooter de eerste, en hoe kleiner het andere is, met des te meer recht verdienen de woorden den naam van synoniem.

In alle tijden heeft men het belangrijke van dit onderzoek erkend. HESYCHIUS bij de Grieken, VARRO, FESTUS, AULUS GELLIUS bij de Romeinen; en inzonderheid CICERO en QUINTILIANUS hebben deszelfs hooge noodzakelijkheid bewezen. Quamquam enim (zegt de eerste) vocabula prope idem valere videantur, tamen, quia res dif-

fe-

ferebant, nomina rerum distare voluerunt. (*Want, offchoon de woorden bijna hetzelfde schenen te beteekenen, wilde men nogtans, vermits de zaken verschilden, dat ook de namen der zaken verschillend zouden wezen*). Cic. Top. c. 8. § 34. QUINTILIANUS zegt: Pluribus autem nominibus in eadem re vulgo utimur, quae tamen, si deducas, suam propriam quandam vim ostendent. (*Wij gebruiken gemeenlijk, voor eene en dezelfde zaak, verscheidene namen, welke echter, wanneer men derzelver afleiding en kracht naauwkeurig wil nagaan, blijken zullen, elk eene eigene en afzonderlijke beteekenis te hebben*). In latere tijden hebben JULIUS SCALIGER, en bij ons VALCKENAER, POPMA, en anderen, de stelling eener noodzakelijke onderscheiding der zinverwante woorden verdedigd (*).

Wij hebben weinige of geene voorbeelden uit anderer werken ontleend, omdat goede voorbeelden moeilijk daarin te vinden zijn, en de meesten, zonder het fijne onderscheid der synonimen in het oog te houden, geschreven, en dikwerf

(*) Met veel genoegen maken wij hier gewag van een fraai verhoog over zinverwante woorden, hetwelk voorkomt in de Annales de la Belgique, September 1820.

werf onverschillig het eene woord voor het andere gebruikt hebben. De voorbeelden, welke wij bijgebragt hebben, zijn meestal uit het dagelijksche leven genomen, en alleenthalig in zooderzake, als zij ter aanduiding van de verschillende beteekenis der woorden konden dienen.

Welk eene moeite wij ons ook gegeven hebben, om dit werk zoo volledig mogelijk te maken, vermoeden wij echter, dat er eenige noodzakelijke artikelen zullen overgeslagen zijn; welk gebrek wij, hetzij in het werk zelf, hetzij in een aanhangsel, zullen trachten weg te nemen. Wat de mislagen in de verwijzingen betreft, deze zullen in een algemeen Register, achter het geheele werk geplaatst, door ons verholpen worden. Met de wenken, welke men ons wel zal gelieven te geven, zullen wij niet nalaten ons voordeel te doen, en meerdere juistheid pogen bij te zetten aan de denkbeelden, welke Mannen, met de fijnere onderscheiding der Nederduitsche woorden bekend, ons als onnaauwkeurig mogten aanwijzen. Over het algemeen zullen wij, met het uiterste genoegen, door teregtwijzing, het gebrekkige der artikelen verbeterd, de duisterheden opgehelderd, de twijfelingen weggenomen, en dus ons werk tot meerdere volkomenheid gebragt zien.

Schoon

Schoon dit Deel slechts drie letters bevat, zal het geheele werk echter tot niet meer, dan drie Deelen van gelijke grootte als dit eerste, uitslijzen, uit hoofde van de gedurige verwijzingen naar de woorden, die, bij de letters A, B en C, reeds behandeld zijn.

Mogt deze onze zwakke poging door het Publiek ontvangen worden met sene toegeeflijkheid, geëvenredigd aan de bewustheid, welke wij hebben van de ongenoegzaamheid onzer krachten!

November, 1821.

DE SCHRIJVERS.

*

WOOR-

WOORDENBOEK

DER

NEDERDUITSCH E SYNONIMEN.

A.

AAMBORSTIG, AAMECHTIG, ENGBORSTIG, KORTADEMIG.

AAMECHTIG duidt den toestand desgenen aan, die zich, door sterk loopen, of zwaar arbeiden, eene meestal kortstondige moeilijkheid in het ademen heeft veroorzaakt. **AAMBORSTIG** is hij, bij wien deze moeilijkheid uit een gebrek der borst zelve ontstaat. **ENGBORSTIG** wordt van iemand gezegd, bij wien de weinige ruimte der borstholte het ademen bezwaarlijk maakt. **KORTADEMIG** noemt men den-
*genen, die door deze gebreken verhinderd wordt, de
lucht met groote teugen in te zuigen, of uit te drij-
ven, en die, wegens de kwade gesteldheid zijner
borst, het loopen niet lang kan uithouden.*

AAMECHTIG, zie AAMBORSTIG.

I. DEEL.

A

AAN-

AANB.

AANBEGIN, BEGIN, AANVANG.

AANBEGIN heeft het zinversterkend voorzetsel *aan*, en wordt niet veel meer gebruikt, dan in de spreekwijjs: *van aanbegin*, van het eerste begin af; *van 's aardrijks aanbegin*. BEGIN is enkel de *aanvang* eener zaak: *van het begin tot het einde*, niet *aanbegin*. *Dat is een goed begin*, niet *aanvang*. Maar wel: *bij den aanvang des jaars*.

AANBELANG, BELANG, AANGELEGENHEID.

AANBELANG heeft het zinversterkend voorzetsel *aan*, en beteekent zoo veel als groot belang. BELANG is eigenlijk minder: *het is eene zaak van belang*. *Het is eene zaak van aanbelang*, dat is, van groot belang. *Ik heb daar geen belang bij*, niet *aanbelang*. AANGELEGENHEID is hetzelfde beteekenend met *belang*, in de uitdrukking: *eene zaak van groote aangelegenheid*. *Een schrijver van die aangelegenheid*.

AANBELANGEN, BELANGEN, BETREFFEN, AANGAAN.

Deze woorden, die een zeker aandeel te kennen geven van den persoon, die bedoeld wordt, aan de zaak, van welke men spreekt, worden allen gebruikt, na de voorafgaande uitdrukkingen *wat*, *voor zoo veel*, *voor zoo ver*, *zoo veel*, *zoo ver*: *wat mij*, *wat u aanbelangt*, en ook enkel *belangt*; *voor zoo veel mij betreft*; enz. Men kan ook zeggen *het gaat mij*

antj aan, het betreft mij; maar niet het belangt mij.
 De spreekwijs *wat mij belangt* doet onderstellen,
 dat mijn belang met de zaak gemoeid is. AANBE-
 LANGEN EN BELANGEN zijn eenigzins algemeener en
 mindet beteekenend, dan BETREFFEN. Mij *betreft*
 hetgeen mij, als ware het, eenen stoot geeft, even
 als een van buiten geworpen ligchaam, of toege-
 bragte slag, mij raakt. Hierdoor bevat *betreffen* te-
 vens het denkbeeld eener door iets van buiten ver-
 wekte aandoening, en duidt eene beweging aan,
 terwijl *belangen* rust aanduidt. *Betreffen* geeft ook
 dikwerf zekeren invloed op het geluk of ongeluk van
 een' mensch te kennen: *dit is eene zaak, welke mij*
niet betreft, wier invloed zich niet tot mij uitstrekt.
De beschuldiging, tegen hem ingebracht, betreft ook
zijn broeder. Met zaken, welke geheele volken be-
 treffen, moet men niet onbedacht te werk gaan. AAN-
 GAAN geeft de deelneming eenes gewaarwordenden
 wezens aan zekere zaak te kennen: *alles wat een*
mensch betreft, gaat mij aan. Omtrent levenlooze
 dingen kan *aangaan* eigenlijk niet gebruikt wor-
 den: *wat gaat de kogel, die ver van uw huis nedervalt,*
den brief aan, welken gij in uwe kamer schrijft?
 Beter: *wat heeft de kogel met den brief te doen?*

AANBEVELEN, zie AANPRIJZEN.

AANBIDDELIJK, AANBIDDENSWAARDIG.

Het gebruik heeft aan deze woorden dezelfde
 kracht gegeven, schoon zij inderdaad van onder-

scheidene beteekenis zijn. Het laatste zegt meer, dan het eerste. AANBIDDELIJK duidt datgeen aan, hetwelk aangebeden kan worden; AANBIDDENSWAARDIG, hetwelk zulks verdient te zijn.

AANBIDDEN, VEREEREN.

AANBIDDEN en VEREEREN duiden eenen hoogen trap van eerbied en bewondering aan; AANBIDDEN echter den hoogsten. Men *aanbidt* God; en men *vereert* God, omdat men hem aanbidt; doch niet ieder, dien men *vereert*, kan daarom het voorwerp onzer *aanbidding* zijn. Alleen dan zegt men van een sterfelijk wezen, dat het *aangebeden* wordt, wanneer de eerbied en liefde, welke het inboezemt, tot eenen trap stijgen, dat zij, als ware het, in godsdienst overgaan: *hij aanbidt haar*. Geleerden en kunstenaars worden ook somwijlen gezegd, hunne *vereerders* en *aanbidders* te hebben. VEREEREN wordt ook dikwijls bij hoogachten gevoegd: *den godsdienst hoogachten en vereeren*.

AANBIDDER, zie AANBIDDEN.

AANBLAZEN, zie AANHITSEN.

AANBLIKKEN, AANSCHOUWEN, BESCHOUWEN, AANSTAREN, AANZIEN, AANGAPEN, AANKIJKEN, BEZIEN.

Allen duiden het rigten van den zin des gezichts op eenig voorwerp aan. AANBLIKKEN wordt gezegd,

zegt, wanneer wij de oogen schielijk op iets slaan, en dezelve terstond weer daaryan afwenden. Wij *blikken* iemand *aan*, gemeenlijk, om hem iets te kennen te geven, onze goedkeuring of afkeuring, onze tevredenheid of ontevredenheid, of, om hem op eene zaak opmerkzaam te maken. AANSCHOUWEN wordt, in het dagelijksche leven, zelden gebruikt. In den verheven schriftstijl, en wanneer men met aandoe-ning en eerbied spreekt, houdt men het voor gepas-ter en edeler, dan AANZIEN: *als ik den hemel aanschouw*. Van eenen stervenden zegt men: *hij zal het daglicht niet meer aanschouwen*. In eene ruimere beteekenis wordt dit woord ook voor gewaarworden genomen, zonder hetzelfde tot de gewaarwording des gezichts te bepalen. In deze beteekenis wordt van *het aanschouwen van God in een ander leven* gespro-ken. En in de wijsbegeerte is de *aanschouwende kennis* die kennis, welke wij door de gewaarwording erlangen. AANZIEN duidt de minste oplettendheid aan; het is het Fransche *regarder*. AANKIJKEN is meer opzettelijk, met meer oplettendheid aanzien; het Fransche *fixer*. AANGAPEN is, door een voorwerp, dat zich aan ons oog opdoet, zoodanig getroffen zijn, dat men onwillekeurig den mond opent. Daar dit laatste doorgaans het geval is bij onwetenden, als voor welke vele zaken, die anderen bekend en gewoon zijn, vreemd blijven, en het *gapen* op zich zelf voor niet zeer welvoegelijk gehouden wordt, zoo gebruikt men *aangapen*, meestal, in eenen kwaden zin, voor met eenvoudige verwondering en

opgesperden mond aanzien. AANKIJKEN ondersteunt eene meerdere oplettendheid. Wil men van een voorwerp, door het gezigt, kennis nemen, dan moet men het *aanzien*; wil men het van andere, daaraan gelijkende, onderscheiden, dan moet men het *aankijken*. BESCHOUWEN is zoo veel als met aandacht en opmerkzaamheid gadeslaan; even als BEZIEN, maar in den meer verheven spreek- en schrijfstijl. Het drukt eigenlijk de werkzaamheid der ziel uit, wanneer zij van hetgeen de zin des gezichts haar aanbrengt, kennis neemt. Een redeloos dier *ziet*, maar *beschouwt* niet. Daar nu, in het aanbrengen van zulk eene gewaarwording, de verbeeldingskracht menigmaal het uiterlijke zintuig vervangt, en wij ons, door dezelve, de dingen voorstellen, alsof wij die zagen, zoo kan men ook *beschouwen* bezigen omtrent iets, hetwelk eigenlijk geen voorwerp van het gezigt kan uitmaken. Wanneer men het geschapene en deszelfs schoonheid *ziet*, verliest men zich in het *beschouwen* van Gods goedheid en alvermogen. AANSTAREN wordt gebruikt voor sterk aanzien, en met verwondering beschouwen.

AANBRENGEN, AANGEVEN, AANLANGEN, AANREIKEN, AANVOEREN.

Verschillen, in den zin van doen toekomen, gelijk de enkelvoudige werkwoorden, waaruit zij zamengesteld zijn, en waaraan het voorzetsel *aan* slechts de beteekenis bijzet eener beweging naar de plaats, van welke gesproken wordt. Zoo is AANBRENGEN en

AAN-

AANVOEREN betrekkelijk op iets, hetwelk eenigzins afgelegen en zwaar is; **AANGEVEN**, **AANLANGEN** en **AANREIKEN**, daarentegen, op iets, hetwelk onder het bereik is, en voor de hand ligt. *Op iederen marktdag brengt, of voert hij allerhande koopwaren aan. Iemand eene pen aangeven, een glas wijn aanreiken.* Onder deze woorden heeft **AANBRENGEN** de overdragtelijke beteekenis van verschaffen; **AANVOEREN** die van in het midden brengen, tot staving bijbrengen: *iemand voordeel aanbrengen.* Men behoeft geene bewijzen meer aan te voeren.

**AANBRENGEN, AANGEVEN, AANKLAGEN,
BESCHULDIGEN, BETIGTEN, VERKLIKEN.**

De gemeene beteekenis dezer woorden is, kenbaar maken, dat iemand iets onbehoorliks verrigt heeft. **BESCHULDIGEN** en **BETIGTEN** worden gebruikt beide met betrekking tot het gezag, hetwelk van de overtreding kennis nemen en dezelve straffen kan, of ook zonder zulk een verband. Men *beschuldigt* en *betigt* voor den regter, en ook buiten regten. In het eerste geval is echter *beschuldigen* meer in gebruik, dan *betigten*. **AANKLAGEN** onderstelt eene hogere, met strafbevoegdheid bekleede magt, bij welke de beschuldiging geschiedt. Hij dus, die boven wetten en regteren verheven is, kan wel *beschuldigd*, of *betigt*, maar niet *aangeklaagd* worden, ten minste niet voor eene aardische regtbank. Onderling ver-

schillen BESCHULDIGEN en BETIGTEN (behalve in de voorzetsels *van*, *over*, of *wegens*, welke het eerste, en *met*, welke het andere achter zich vereischt) daarin, dat BETIGTEN een zwaarder, althans voor de overheid strafbaar vergrijp onderstelt. Men kan van ondankbaarheid *beschuldigen*; men *betigt* met diefstal. AANKLAGEN is van AANGEVEN, AANBRENGEN en VERKLIKKEN daarin onderscheiden, dat hij, die *aanklaagt*, de verpligting op zich neemt, om zijne aanklagte met bewijzen te staven; de *aanbrenger*, *aangever* of *verklikker* laat het onderzoek en de opsporing der bewijzen aan de overheid over. Van hier, dat AANGEVEN, AANBRENGEN en VERKLIKKEN voor verachtelijker gehouden worden, dan AANKLAGEN; verschillende zij onder elkander slechts in den trap van hatelijkheid, die bij het laatste grooter is, en ook van aanbelang, die bij het laatste minder kan zijn. Bij VERKLIKKEN komt nog de bijbeteekenis van belooning des aanbrengers, hetwelk de hatelijkheid vermeerderd. Ook heeft AANKLAGEN altoos eenigzins de bijbeteekenis, dat men belang stelt in de bestraffing van het vergrijp; de *aanbrenger*, of *aangever* heeft zulk een belang niet, of althans geen ander, dan kwalijkgezindheid tegen den overtreder; de *verklikker* ziet slechts op de uitgelooftde premie, of op zijn aandeel aan de boete.

AANBRENGER, zie AANBRENGEN.

AANDACHT, zie AANDACHTIG ZIJN.

AAN-

AANDACHTIG ZIJN, OPLETTEN, OPMERKEN, ACHT GEVEN.

Deze woorden duiden de gesteldheid der ziel aan, waarbij zij haar denk- en onderscheidingsvermogen op eene zaak of rede vestigt; zij verschillen van elkander, even als de werkwoorden *denken*, *letten* en *merken*, waarvan zij gevormd zijn. Men is *aandachtig*, wanneer men zijne gedachten bepaalt tot hetgeen geschiedt; men *let op*, wanneer men niet vlugtig over een ding henenloopt, maar met zijne overweging daarbij verwijlt. Men *merkt op*, of wendt *opmerkzaamheid* aan, wanneer men de merken, de grens- of onderscheidingsteekenen der dingen gade slaat. ACHT GEVEN is, op een enkel voorval, of gezegde zoodanig letten, dat men daaruit, bij eene volgende daad, voordeel trekke. *Zijst aandachtig bij de voordragt uwer onderwijzers, en let op hetgeen hij u zegt; merk op, waarin het verschilt van de begrippen, die gij u gevormd hebt; en geef acht op zijne vermaningen.*

AANDEEL, DEEL, GEDEELTE.

Allen beteekenen hetgeen tot een geheel behoort; doch DEEL en GEDEELTE drukken blootelijk de betrekking tot dit geheel uit, in zoo verre als het deel, tezamen met de overige deelen, dit geheel uitmaakt: *de tweede druk van dat werk bestaat uit drie deelen. Het eerste deel oener redevoering.* AANDEEL, daarentegen, is het deel, dat aan iemand behoort, en bevat derhalve het nevenbegrip van eigen-

gendom. *Wilt gij mij aandeel in die koop geven?* Wanneer iets in een zeker getal gelijke of ongelijke deelen gedeeld is, om onder verscheidene personen verdeeld te worden, dan wordt datgeen, hetwelk voor ieder bepaald en afgezonderd is, zijn *aandeel* genoemd: *aandeel aan de buit, aan de winst, aan eene erfenis*. GEDEELTE verschilt van DEEL, in de bijgevoegde beteekenis, welke dit voorzetsel meestal aan de naamwoorden geeft, namelijk van eene verzameling. Men zegt dus *een deel*, en *eenige gedeelten*. Men zegt ook *aandeel nemen* en *deel nemen*, waarvan het eerste doorgaans gebezigd wordt, om eenen sterker' graad van deelneming aan te duiden: *ik neem hartelijk deel — aandeel aan, of in uw ongeluk*. Ook voor in iets deelen, een gedeelte overnemen, in zekere onderneming eene gemeenschappelijke zaak met anderen maken: *ik neem er volstrekt geen aandeel in. Nimmer nam hij deel aan hunne onrustige bewegingen*.

AANDICHTEN, TE LAST LEGGEN.

AANDICHTEN wordt gebezigd, in de beteekenis van iets kwaads verdichten, of verzinnen: *iemand iets aandichten*. TE LAST LEGGEN onderstelt zekeren grond, waarop eene beschuldiging rust: *leg hem niet meer te last; gij hebt reeds genoeg van hem gezegd*.

AANDOEN, OMDOEN, AANTREKKEN.

AANDOEN wordt gebezigd van *naauwe kleederen*:
doe

doe uw rok aan; van *wijde* kleederen sprekende, zegt men **OMDOEN**: *doe een' doek om*. Van die kledingstukken, in welke men niet, dan met eenige moeite geraakt, bezigt men **AANTREKKEN**: *kousen, laarzen aantrekken*. In eene overdragtelijke beteekenis zegt men ook: *ijver, gerechtigheid aandoen*, dat is, zich met ijver, gerechtigheid, als *bekleeden*. In eenen ruimeren zin wordt **AANDOEN** ook voor veroorzaken, toebrengen, gebestigd: *iemand eer, schande, vermaak, smart enz. aandoen. Den oorlog aandoen*. Ook voor zich ergens heen begeben; *ik kan die haven niet aandoen*.

AANDOEN, AANRANDEN, AANVALLEN, AANGRIJPEN, AANPAKKEN, AANTASTEN, BESTOKEN.

AANVALLEN, AANGRIJPEN, AANTASTEN heeten, het een zoo wel als het ander, beginnen gewelddadigheid uit te oefenen. **AANTASTEN** is de bezadigste wijze van zulks te doen; **AANGRIJPEN** duidt meer geweld, en **AANVALLEN** meer snelheid, beide meer verbittering aan. **AANTASTEN, AANPAKKEN en AANGRIJPEN** ondersteilen, gelijk uit de grondwoorden *blijkbaar is*, tevens eene grootere nabijheid; zoo dat de aanvallers den aangevallenen bereiken, als ware het, naar hem *tasten*, of hem *grijpen* of *pakken, aanpakken* kan. Ook geven zij het vermogen te verstaan om, en wel met de hand, of greep, *zijnen vijand te vatten*. Dus zegt men van een wild *dier, dat het den reiziger aanvalt*, niet zoo juist, dat

dat het hem *aantast*, *aanspelt*, of *aangrijpt*. *Bastoken* is, den vijand, door gedurige kleine aanvallen, kwellen en hinderen (het Fransche *harceler*). **AANDOEN** en **AANRANDEN** sluiten de beteekenis in van onwettig geweld; het laatste is sterker: *een dronkaard heeft mij op straat aangedaan; een roo-ver heeft mij, op den grooten weg, aangerand. Mijne eer is aangerand*, dat is, wederregtelijk en met geweld aangevallen.

AANDOEN, ONTROEREN, ONTZETTEN, TREFFEN, RAKEN.

AANDOEN, als woord van eene verwante beteekenis met **ONTROEREN**, duidt aan, de ziel, of het gemoed, door eenigen indruk, waarvoor zij vatbaar is, treffen, gelijk het ligchaam door eenen lichamelijken indruk getroffen wordt. Het begrip van aanval, en vooral van onwettigen aanval, dat, gelijk wij gezegd hebben, aan lichamen aandoen verbonden is, valt hierbij weg. **ONTROEREN** is de ziel zoodanig aandoen, dat zij bewogen, en wel uit hare gewone gesteldheid gebragt wordt. **ONTZETTEN** heeft dezelfde beteekenis, echter meer verbazing, dan innerlijke gemoedsbeweging, of aandoening te kennen gevende. **TREFFEN** duidt den blooten schok aan, dien de ziel, door eenigen indruk van buiten, ondergaat, zonder het uitwerksel te kennen te geven, dat zij daardoor in hare innerlijke gesteldheid ondervindt. **RAKEN** is, door het gebruik, een minder krachtig treffen geworden, en beteekent, oppervlakkig, aan-
gaan:

gaan: dat raakt mij niet; wat raakt het u? Ook in de gemeenzame verkeering: dat raakt mijne honden kleeren niet.

Van hier *aandoening*, *aandoenlijk*, *ontzettend*, *treffelijk* en *treffend*, in dezelfde beteekenissen.

AANDOENING, zie **AANDOEN**.

AANDOENLIJK, zie **AANDOEN**.

AANDUIDEN, **AANWIJZEN**, **AANTOONEN**.

Onder deze woorden, die alle de beteekenis hebben van kenbaar maken, heeft **AANDUIDEN** eigenlijk die van kenbaar maken aan het verstand, **AANTOONEN** en **AANWIJZEN** die van kenbaar maken aan de zinnen, en in de eerste plaats aan het gezigt. Hiervan dat het eerste het denkbeeld geeft van meerdere duidelijkheid, de beide anderen van meerdere klaarblijkelijkheid. Men *duidt aan*, opdat het begrepen, men *toont* of *wijst aan*, opdat het gezien worde. *Het is hem zoodanig aangeduid, dat hij zich onmogelijk vergisfen kan. Het is niet genoeg, het hem aan te duiden, men moet het hem aantoonen.* **AANWIJZEN** is met den vinger aantoonen, of zoodanig aantoonen, alsof het met den vinger geschiedde. *Aantoonen* is dus, ook in den overdragtelijken zin, algemeener, dan *aanwijzen*. Men kan iemand *aantoonen*, dat hij zich niet wel gedraagt; maar men *wijst hem aan*, in welke stukken hij zich kwalijk gedragen heeft.

AAN-

AANERVEN, OVERERVEN.

AANERVEN wordt gemeenlijk gebruikt, voor bij erfenis ontvangen, OVERERVEN voor bij, of met de geboorte ontvangen: *hij heeft groote schatten aangeërfd. De losbandigheid der ouders veroorzaakt dikwerf, dat de kinderen ziekten en gebreken overerven.*

AANFOKKEN, AANKWEEKEN.

Verschillen alleen in zoo ver, dat AANFOKKEN van dieren, AANKWEEKEN van gewassen gebezigd wordt: *hoenderen, schapen, kalveren, paarden aanfokken, boomen, planten, bloemen aankweken.* Men zegt daarom ook *paarden-schapen-fokkerij, en boomkwekerij* enz. Overdragtelijk: *de vriendschap aankweken, enz.*

AANGAAN, BETREFFEN, zie AANBELANGEN.

AANGAAN, TIEREN, RAZEN, DRUISCHEN, LEVEN MAKEN.

AANGAAN en LEVEN MAKEN behooren meer tot de gemeenzame spreektaal, de overigen ook tot de schrijftaal. De onzekerheid en onstandvastigheid der eerste maakt het opgeven van het vast onderscheid tusschen de twee, door haar gebezigde werkwoorden moeilijk. Nogtans schijnt LEVEN MAKEN het veroorzaken van allerlei gedruisch te beteekenen; AANGAAN voornamelijk dat gedruisch te beduiden, hetwelk met hevige woorden, inzonderheid met
scheid-

Speldwoorden, gemaakt wordt. Dus zegt men tegen luid spelende kinders: *maakt toch zulk een lawaas niet*; en van eene tegen hare dienstboden kijdende vrouw: *wat gaat zij weder aan!* **RAZEN** is een onstuimig **TIEREN**, dat bijna aan het gedrag eener razenden grenst. Tevens ligt echter, ten minste volgens ons hedendaagsch spraakgebruik, in **TIEREN** meer de beteekenis van het gedruisch, door een sprekend, immers door een levend wezen gemaakt. Men zegt van wind en zee, dat zij *razen*; niet dat zij *tieren*. **DRUISCHEN** is zich met gedruisch tegen iets verzetten, tegen een beletsel instreven: *hij druischt er tegen in*.

AANGAPEN, zie **AANBLIKKEN**.

AANGEBOREN, **INGESCHAPEN**.

Deze woorden schijnen alleen daarin te verschillen, dat **AANGEBOREN** gezegd wordt van kwade, zoo wel als van goede eigenschappen, welke iemand, bij de geboorte, op de wereld medegebragt heeft, of die hem, van zijne geboorte, aankleven, en met zijne geboorte in onmiddellijk verband staan, waarvan de grond meestal reeds in zijne ouders ligt, en dus het tegengestelde van hetgeen ons door tijd en omstandigheden is eigen geworden: *de aangeborene swartheid der Mooren.* Dat gebrek is hem *aangeboren*. Zoo ook wordt eene moederplek, welke men onderstelt, dat het kind, gedurende de zwangerheid, gekregen heeft, *aangekoren* genoemd.

IN

INGESCHAPEN wordt voor datgeen gebezigd, hetwelk de Schepper zelf in den mensch gelegd heeft; *ingeschapene kennis*.

Een ander verschil ligt daarin, dat men *ingeschapen* ook van krachten, of eigenschappen kan zeggen, aan levenlooze stoffen behoorende. Zoo bezit de aarde eene *ingeschapene* kracht tot het ontwikkelen der zaden van gewassen. *Het vermogen van aantrekken is eene ingeschapene kracht der stof. Aangeboren* zegt men alleen van levende wezens, als welke alleen geboren worden.

AANGEMERKT, AANGEZIEN, VERMITS, DEWIJL, WIJL, DAAR, NAARDIEN, NADEMAAL, OMDAT.

Daar voegwoorden geene zaken of daden, geene hoedanigheden der eenen, of wijzigingen der anderen uitdrukken, maar de taalmerken zijn, waardoor de werkingen van 's menschen geest, vergelijking, onderscheiding en gevolgtrekking, worden aangeduid, begrijpt men, dat derzelver synoniemiek, of zinverwantfchap, somwijlen de moeilijkste wordt, welke eenig deel der taal kan aanbieden. Bij sommige, vooral de meest zamengefelde, levert de afkomst een' geschikten leidraad; dit is het geval met **AANGEZIEN** en **AANGEMERKT**, die verschillen als *zien* en *merken*, en waarvan dus het eerste eene oppervlakkige beteekenis heeft, en eene meer *intuïtieve* kennisneming aanduidt, dan het andere, dat eene verrigting van den geest onderstelt. **DEWIJL**,
als

als ook *wijl*, dat er de verkorting van *is*, en *NADEMAAL*, zijn in den grond, tijd bepalend. Bij *NAARDIEN* en *OMDAT* is de beteekenis zeer verwant. Ondertuschen schijnt het laatste de uitwerking eener oorzaak, of de gevolgtrekking uit eene stelling aan te duiden, en deze woorden dus te verschillen, als het Fransche *puisque* en *parce que*. *OMDAT* en *DAAR* wijken van elkander hierin af, dat het eerste blootelijk den samenhang tusssen het vooruitgezette en de gevolgtrekking te kennen geeft, het andere, daarentegen, zich, als ware het, beroept op de juistheid der *praemissen*. *Daar gij mij bemint*, dat is, *daar het waar is, dat gij mij bemint*, zoo moet gij ook mijn *welzijn behartigen*. *Omdat kinderen onberaden zijn*, moeten ouderen voor hen waken; dat is, *de reden waarom ouderen voor kinderen moeten waken is, dat dezen onberaden zijn*. *Naardien gij gezegd hebt, zulks niet te kunnen*, wil ik het u ook niet meer *vergen*; dat is, *ik wil u niet langer vergen, hetgeen gij mij reeds te voren gezegd hebt, niet te kunnen*.

AANGENAAM, AANLOKKELIJK, AANLOKKEND, BEHAGELIJK, BEKOORLIJK, BEVALLIG, LIEF, LIEFELIJK.

BEHAGELIJK en *BEVALLIG* hebben genoegzaam dezelfde beteekenis, als van *behagen*, *bevallen* afkomstig, en duiden datgeen aan, waarin men behagen, of welgevallen schept; schoon het laatste doorgaans voor sterker gehouden wordt, dan het eerste: *een behagelijk oord*; *een bevallig schilderstuk*; *een be-*
I. DEEL. B val-

vallig meisje. AANLOKKELIJK, AANLOKKEND en BEKOORLIJK worden meestal voor innemend, begeerte en verlangen opwekkend, genomen: *dat was een aanlokkelijk voorstel. Het geld is bekoorlijk. AANGENAAM* komt van *nemen, aannemen*, en beteekent eigenlijk iets, hetwelk men gaarne aanneemt: *aangenaam gezelschap*. Het verschilt van *bekoorlijk* in zoo ver, als dit eenen hooger trap van genoegens uitdrukt, dan hetgeen enkel *aangenaam* genoemd wordt. LIEF en *aangenaam* worden dikwerf bij elkander gevoegd: *het zal mij lief en aangenaam zijn*; doch dan zegt het eene, dan het andere meer, *Het is mij lief* is minder, dan: *het is mij aangenaam*. Daarentegen zijn *lieve vrienden, lieve gasten* meer, dan *aangename*. LIEFELIJK wordt, in het gemeen, van de gewaarwordingen der zintuigen gebruikt: *het liefelijke zonnelicht. Een liefelijk gezang. Het riekt liefelijk. Die wijn smaakt liefelijk. Een liefelijk windje*. En dit alles zegt meer, dan *aangenaam*.

AANGEVEN, AANREIKEN, zie AANBRENGEN, AANLANGEN.

AANGEVEN, BESCHULDIGEN, zie AANBRENGEN, AANKLAGEN.

AANGEZIEN, zie AANGEMERKT.

AAN-

AANGEZIGT, AANZIGT, AANSCHIJN, GEZIGT, WEZEN, GELAAT,

Beteekenen allen dat gedeelte des menschelijken lichaams, waarin de oogen staan. GEZIGT heet het, (bij uitbreiding van hetgeen, eigenlijk, slechts van de werktuigen des gezichts kan gezegd worden, tot de geheele voorzijde van het hoofd) omdat men daarmede ziet. Met AANGEZIGT, AANZIGT, en vooral AANSCHIJN, (het laatste van *aanschijsen*) is het denkbeeld van iets grootfchers, edelers en den eerbied meer waardigs verbonden: *voor het aangezigt des Konings*. Onvoegzaam ware het, hier de woorden te verwisfelen. Naar het tegenwoordigs gebruik, wordt het woord *aangezigt* nimmer in eenen verachtelijken zin, of al schimpende gebezigd. Zoo zal men, b. v., niet zeggen: *hij heeft een valsch aangezigt; zijn aangezigt bevalt mij niet; hij trek allerhande leelijke aangezigten*; maar wel: *hij heeft een valsch gezigt; wat trokken zij leelijke gezigten!* WEZEN en GELAAT worden niet alleen voor den omtrek van het aangezigt, maar ook voor al dezelfs deelen genomen; zij duiden 's menschen aangezigt aan, als het beeld en kort begrip van zijn geheele aanzijn, als zijn woonlijkst gedeelte, en hebben inzonderheid betrekking tot hetgeen hem van anderen onderscheidt. Zij geven eigenlijk de gezamenlijke gelaatstrekken van den mensch te kennen: *een fluurich, een blijd, een treurig gelaat; bleek van gelaat; hij veranderde van gelaat*. *Hij heeft iets in zijn wesen, dat wij*

aanlokt, dat is: *zijne trekken zijn zooaantig, dat ik mij aangelokt voele*. AANSCHIJN wordt, en voor het aangezigt, en voor de uiterlijke gedaante eener zaak gebezigd. In de eene beteekenis: *in het zweest uwes aanschijns*; in de andere: *het aanschijn des hemels*, enz.

AANGRIJPEN, zie AANDOEN, AANRANDEN.

AANGROEIEN, VERMEERDEREN, TOENEMEN, VERGROOTEN, ZICH VERMENIGVULDIGEN.

Allen beteekenen eene vermeerdering van hoegrootheid. Een ding *groeit aan, neemt toe*, en *vergroot* zich; een getal *vermeerdert*, en *vermenigvuldigt* zich. Wanneer de deelen *vermeerderen*, *vergroot* zich het geheel. Een huis wordt *vergroot*, wanneer, door het bouwen van eenen nieuwen vleugel, of het opzetten eener nieuwe verdieping, de kamers *vermeerderen*. De roem eenes dichters *groeit* menigmaal niet *aan*, naar mate zijne werken zich *vermeerderen*. Men moet hierbij wel in acht nemen, dat, wanneer van het getal gesproken wordt, zonder de eenheden in aanmerking te nemen, waaruit het bestaat, zeer wel gezegd kan worden, dat het *toeneemt*, *aangroeit*, of *vergroot* wordt. Door het *vermeerderen* der inwoners eener stad, wordt hun getal *vergroot*. Voor het overige zegt *vergrootten* eigenlijk, dat de omvang eener zaak *grooter* wordt; *toenemen*, dat er zich iets voegt bij hetgeen te voren bestond, en *aangroecijen*, dat de vermeerdering, of vergrooting, door de kracht, of

wer-

werking van het te voren bestaande geschiedt. Door het *tsenemen* van iemands inkomsten, en door het *aangroeijen* van zijn kapitaal, wordt zijn rijkdom grooter, en *vermenigvuldigen* zich zijne bezittingen.

AANHALEN, BEKEUREN, BEBOETEN.

AANHALEN wordt gebezigd omtrent goederen, die men, strijdig met de wet, vervoert: *de suiker is aangehaald*; ook omtrent hem, die dit doet: *hij is aangehaald*. Men *bekeurt* dengenen, die tegen eene keur handelt; men *beboet* hem, die tot eene geldstraf verwezen is.

AANHALEN, AANLOKKEN, AANTREKKEN.

Allen duiden, in den zin, waarin deze woorden synonimen zijn, eene werking aan, strekkende, om te doen naderen tot het voorwerp, vanwaar zij uitgaat. AANTREKKEN is die werking, op zich zelve beschouwd, zonder acht te slaan, of het uitwerksel volge. AANHALEN is zoodanig trekken, dat men het getrokken voorwerp doet naderen. AANLOKKEN is *aantrekken*, niet door middel eener natuurkracht, maar door eene zedelijke werking op de hartstogten en den wil.

AANHANG, BENDE, FACTIE, PARTIJ, ROT.

Van alle deze woorden, die eene vereeniging van menschen tot een gezamenlijk doel, hetwelk niet dat des algemeens is, beteekenen, is PARTIJ het eenige, dat nog somtijds in eenen goeden zin gebruikt

bruikt wordt, schoon ook dan deszelfs kracht, en die der afgeleide woorden *partijfchap*, *partijzucht*, *partijdigheid*, ongunstig overftaat tegen het denkbeeld van eendragt, hetwelk daarvan het tegengestelde is. *Partij* onderscheidt zich van *factie* daarin, dat de eerste eene geoorloofde afwijking van meeningen kan aanduiden, en het denkbeeld derzelve niet noodwendig eene werkzaamheid medebrengt, om dit afwijkende doel te bereiken. *FACTIE* is eene arbeidende *partij*, die, of in doel, of in middelen onwettig is; van daar, dat eene minderheid, die de andersdenkende meerderheid poogt te overheerschen, wel inzonderheid eene *factie* genoemd wordt. • *AANHANG* is eene *partij*, of *factie*, wier vereenigingspunt niet een begrip is, hetwelk de *partij*- of *factie*-*bezuchtigen* pogen door te zetten, maar een persoon, wiens belangen zij aankleven. *Uit alle de partijen, die Frankrijk verdeelden, vormd Buona-*
parte zich eenen aanhang; en vooral werden de fac-
tiebezuchtigen, die in de staatsberderten hun voordeel
beoogden, uitgelokt door hetgeen hij hun aanbood.
BENDE, of *ROT*, onderftelt, dat degenen, waaruit zij bestaan, niet alleen in gevoelen en pogingen, maar ook lichamelijk vereenigd zijn. Oorspronkelijk duiden beiden geene ongeoorloofde vereeniging aan. *Bende* is nog, in het meervoud *benden*, het zuiver Nederduitsche woord voor troepen. *Rot* beteekent, vooral bij onze vroegere, ook in kunstwoorden meer op zuiverheid gezette schrijvers, die onderdeeling van een vaandel, of compagnie krijgs-
knecht-

knechten, welke de Latijnen *manipulus* noemden, en die bij de Franschen *peloton*, bij ons ook somtijds korporaalschap heet; van waar *rotsgezel*. Thans is *bende* (in het enkelvoud) en *rot* beide eene vereniging van menschen, tot uitvoering van slechte oogmerken. *Bende* en *rot* hebben oogmerken, geenszins noodwendig begrippen, gemeen; ondertuschen duidt *bende* (verwant aan het Fransche *bande*, en dit weder aan ons *band*) eene naauwere lichamelijke verbinding aan. Van hier, dat men zegt eene *bende* roovers, eene *bende* moordenaars, als noodwendig tot uitvoering *hunner* oogmerken bijeen moettende zijn; maar daarentegen het *rot* der wigchelaren, als zijnde lieden, wel, door gemeen belang en oogmerken, tot een laakbaar doel verbonden, doch niet noodzakelijk, tot bereiking van hetzelfde, persoonlijk op dezelfde plaats aanwezig.

AANHANGSEL, BIJVOEGSEL, BIJLAGE, BIJDRAGE.

Wederom zamengestelde woorden, wier onderscheid ligtelijk uit dat van derzelver gronddeelen is af te leiden. Daar iets, dat aan een ander voorwerp gehangen, of gehecht is, in naauwer verband en vereeniging met het vooraf gegane staat, dan hetgeen blootelijk daar bijgevoegd wordt, zoo behoort een AANHANGSEL inniger tot het hoofdwerk, dan een BIJVOEGSEL. Hetzelfde *etymologisch* onderscheid is er tussehen de twee aangehaakte woorden en *bijlage*, of *bijdrage*. BIJLAGE is iets, dat bij andere

zaken gelegd wordt; men gebruikt het derhalve vooral van bijgevoegde stukken, waardoor een ver-
toog, of ander geschrift, gestaafd wordt, en waarop
het verwijst; daarom heeft ook het woord eigenlijk
betrekking tot het *materiele* van het stuk, niet tot
den inhoud. BIJDRAGE is hetgeen tot eenen arbeid
bijgedragen, of toegebracht wordt; het betreft dus
den arbeid zelven. Eene mondelinge mededeeling,
of opheldering, kan dus eene *bijdrage* zijn, nimmer
eene *bijlage*; maar eene *bijdrage*, in geschrifte ge-
steld, kan zeer wel eene *bijlage* worden, voor zoo
verre het geschrift, dat haar vervat, nevens de
hoofdverhandeling gelegd, of met dezelve verzonden
wordt.

AANHECHTEN, zie AANKNOOPEN.

AANHEFFEN, AANVANGEN, BEGINNEN.

In alles, wat geen denkbeeldig stip is, maar eenen
voortduur in ruimte of tijd heeft, bestaat er een
deel, dat het eerste voorkomt, of aanwezig is. Het
aanzijn nu, of daarstellen van dit eerste deel is het
gemeene begrip, waarin de boven staande woorden
overeenkomen. BEGINNEN zegt men beide van ruim-
te en van tijd; AANVANGEN en AANHEFFEN slechts
van tijd, en van in den tijd hun aanzijn hebben-
de dingen, dat is, van handelingen. De weg, de
akker *begint*, kan even zeer gezegd worden, als het
onderwijs, of de schooltijd *begint*. Daarentegen zegt
men van land, of pad, oneigenlijk en onjuist, dat
zij

zij *aanyangen*; en niemand zal het in de gedachte komen, te zeggen, dat zij *aanheffen*. De afleiding toont het verschil tuschen de beide laatste woorden. *Vangen* had oudtijds, en heeft thans nog eenen germaate, de beteekenis van vatten. *Aanyangen* is dus het aanvatten, het eerst aanroeren eener zaak: *Aanheffen* is duidelijk een *aanyangen*, met verheffing. Uit dezen hoofde bepaalt het zich bijzonder tot die handelingen, waarbij de stem, en wel een voortdurend gebruik der stem, te pas komt. *Eene rede, een gezang aanheffen*. *Aanheffen* is derhalve eene wijziging van het algemeene begrip van *aanyangen*; en het laatste woord verschilt van het eerste, als geslacht en soort.

AANHITSSEN, OPHITSSEN, AANBLAZEN, AANPORREN, AANPRIKKELEN, AANSPOREN, AANSTOKEN, AANVUREN, AANZETTEN.

Alle deze woorden zijn figuurlijke uitdrukkingen, waardoor de beweeggronden tot een besluit, of eene daad, versterkt, en denzelven meer kracht en levendigheid bijgezet worden. Het verschil ligt weder duidelijk in de beteekenis der grondwoorden, zoodanig door het voorzetsel *aan* gewijzigd, dat het zamengestelde werkwoord, als het ware, de rigting en het oogmerk aanduidt van het bedrijf, dat door het enkelvoudige wordt uitgedrukt. Dus is *blazen*, in het algemeen, den adem, met zulk eene kracht en op zoodanig eene wijze, uitdrijven, dat men eenen luchtstroom verwekt; *AANBLAZEN*, dien stroom de

rigting geven tot iets, of, welke beteekenis hier eigenlijk te pas komt, denzelven zoodanig rigten; dat daardoor een vuur ontbrandt, anders AANVUKEN. *Hitsen* is hetzelfde als *hitten*, *verhitten*, gelijk blijkt uit het afgeleide *hitfig*. AANHITSEN, opruijen tegen iets. Met AANPRIKKELEN, AANPORREN, AANSPOREN, vereenigt zich het denkbeeld van eene, meer herhaalde, aandrijving: *hij is zoo traag, dat men hem immer moet aanporren. Mijn boekbinder moet altoos aangespoerd worden, wanneer ik iets van hem wil terug krijgen. De eer spoort edele gemoederen tot groote daden aan.* Ook wordt *aansporen*, meestal, in eenen edeleren zin gebruikt. AANSTOKEN wordt zelden anders, dan in eenen kwaden zin gebezigd. AANZETTEN is het bedrijf eenes hoogeran, die zijnen onderhoorigen tot gestadigere werkzaamheid noodzaakt.

AANHOUDEN, VOLHARDEN.

Beide deze woorden beteekenen niet ophouden; doch AANHOUDEN drukt alleen bestendigheid van werking met onverminderde krachten uit; VOLHARDEN het niet nalaten dier werking, ondanks de zwarigheden, die zich opdoen, of de verzoekingën, die ons mogten aanlokken. Van hier, dat *aanhouden* eene bloote daad is, die, zoo zij op het goede gerigt is, eens nuttige daad genoemd kan worden; terwijl *volharden*, in dat geval, eene deugdzaame daad wordt. Men *houdt aan* met verzoeken, wanneer men zijnen wansch niet onmiddellijk verkrijgt; men

men volhardt met weigeren, wanneer men het aanhoudend verzoek eenes anderen onbehoorlijk acht, De aanhouder wint; niet de volharder.

AANHOUDEND, GEDURIG, GESTADIG, ONOPHOUDELIJK.

AANHOUDEND en ONOPHOUDELIJK zeggen beide, dat de werking, waarvan men spreekt, niet ophoudt. *Aanhoudend* schijnt echter meer eene voortdurender kracht te beteekenen; *onophoudelijk* een voortduren van den tijd des bedrijfs. *Met aanhoudenden arbeid, dat is, niet alleen met voortgezetten, maar ook met niet verflaauwenden arbeid, komt men verre. Aanhoudende arbeid ligt binnen de grenzen van 's menschen vermogen, onophoudelijke niet.* Gedurig duidt, volgens de afleiding, aan, hetgeen duur, GESTADIG, hetgeen bestendigheid heeft, waarin geene verandering is. Beide de grondbeteekenissen strijden dus met het denkbeeld eener afbreking. Onderzinken heeft het gebruik gewild, dat inzonderheid *gedurig* eene herhaling zou uitdrukken; als wanneer het denkbeeld van duur zich bepaalt tot de menigvaldigheid dier herhaling. *Verdrift de natuur door alle middelen, zij keert gedurig terug. Door 't gedurig druppelend lekten wordt de hardste steen verplet.*

AANKANTEN (ZICH), ZICH VERZETTEN, WEERSTAAN, WEERSTREVEN.

In ZICH VERZETTEN ligt het denkbeeld van een vaster genomen besluit, dan in ZICH AANKANTEN. Die

Die zich *aankant*, kan ondersteld worden, eindelijk te zullen toegeven; niet zoo, die zich *verzet*. **WEERSTAAN** is zich met vrucht verzetten. **WEERSTREVEN** is eene neiging hebben en toonen, om weerstand te bieden. Slechtgezinden *weerstreven* de wetten, wier heilzaam gezag zij niet *weerstaan* kunnen. Tegen inkruipingen *kant* men *zich aan*, maar men *verzet* zich tegen geweld.

AANKIJKEN, zie **AANBLIKKEN**.

AANKLAGEN, zie **AANBRENGEN**, **BESCHULDIGEN**.

AANKLEEDEN, **KLEEDEN**.

Van kleederen voorzien. **KLEEDEN** bepaalt zich tot de beteekenis van het verschaffen der kleederen aan diegenen, die dezelve behoeven; **AANKLEEDEN** tot die van het aantrekken derzelve. *Het minste, dat men voor zijne kinderen doen kan, is, hen te voeden en te kleeden*. Jonge kinderen moet men *aankleeden*, omdat zij zelve daartoe nog niet in staat zijn. *Kleeden* wordt echter ook voor *aankleeden* gebezigd: *ik moet mij nog kleeden*. Van hier ook *ongekleed*. Uit het boven gezegde blijkt, dat de persoon *aangekleed* wordt; daarentegen worden de kleedingstukken aangetrokken.

AANKLEVE, **ONDERHOORIGHEID**.

Beiden beteekenen hetgeen tot iets voornamers behoort. **AANKLEVE** duidt alleen het verband aan;

ONDERHOORIGHEID ook de heerschappij van het voorname. Van een land, of gebied, zegt men, *met den aankleive van dien*, wanneer men bedoelt, dat daarbij gerekend zullen worden die gewesten, of plaatsen, welke men niet gewoon is daarvan af te scheiden, al had de regering van het grootere land over die van het kleinere niet te gebieden. Eene *onderhoorigheid*, daarentegen, is altoos een grondgebied, welks bestuur aan dat van een' ander onderworpen is.

AANKLEVEN, GEHECHT ZIJN.

Duiden beiden een verband aan. AANKLEVEN drukt, in den eigenlijken zin, dat bijzonder verband uit, hetwelk een sterk zamenhangen, meestal door tuschenkomst eener lijmige stoffe, veroorzaakt. GEHECHT ZIJN geeft verbinding, in het algemeen, te kennen. Figuurlijk zegt men, van ondeugden, of gewoonten, dat zij den mensch *aankleven*; van den mensch zelven, daarentegen, zegt men, dat hij aan zijne gewoonten, of neigingen *gehecht* is. Voorts wordt *gehecht zijn*, in eenen goeden en kwaden zin tevens, *aankleven* bijna eeniglijk in eenen kwaden zin gebruikt. Men is *gehecht* aan zijn vaderland, aan zijnen plicht, even zeer, als aan zijne dikwijls laakbare aanwensels. Ondeugden, of gebreken *kleven* iemand *aan*, niet zoo deugden, of voortreffelijkheden.

AANKNOOPEN, AANHECHTEN, AANVOEGEN, BIJVOEGEN.

Deze woorden geven het doen samenhangen van zekere dingen te kennen, en verschillen van elkander, even als de bestanddeelen, waaruit zij zamengesteld zijn. AANKNOOPEN en AANHECHTEN duiden eene naauwere verbinding aan, dan AANVOEGEN, of BIJVOEGEN. Wanneer men *aanknoopt*, dan brengt men deze verbinding te weeg, door eene wijziging der deelen zelve van hetgeen men verbindt; zoo *knoopt* men einden touw *aan* een, door dezelve zoodanig te buigen en in elkander te wikkelen, dat zij, door wederzijdsche drukking, elkander vasthouden. Men *knoopt* een gesprek *aan* een ander, door den aanvang daarvan zoodanig te wijzigen, dat dezelve met het vooraf gezegde in verband komt. *Aanhechten* geschiedt door een tuschenkomend middel, b. v., hout door spijkers, doek door garen, papier door stijffel, ouwels, spelden enz. Tusschen *aanvoegen* en *bijvoegen* geven de voorzetsels *aan* en *bij* het verschil, waarvan het eerste eene nadere bijeenbrenging uitdrukt, zoodat het *aangevoegde*, als ware het, een en hetzelfde ligchaam uitmaakt met hetgeen, waaraan het gevoegd is. *Bij* geeft slechts de vergrooting te kennen. Men *voegt* een stuk *aan* hetgeen te kort is, men *voegt* meer geld *bij* eene som, die te klein is. Door *bijvoeging* wordt een hoop korens grooter, door *aanvoeging* de slang eener brandspuit langer.

AAN-

AANKOMEN, KOMEN, NADEREN.

Het verminderen van den afstand, die ons van een voorwerp scheidt. NADEREN geeft alleen die vermindering te kennen, niets meer. AANKOMEN het ganschelijk verdwijnen van den afstand, het bereiken van het punt, werwaarts de beweging gerigt was. *Aankomen* duidt de zaak, in het algemeen, aan, en is het tegendeel van *afgaan*, *weggaan*: *de aankomende en afgaande posten*. Ook heeft het alleen betrekking op de plaats, waar iemand begint tegenwoordig te zijn: *ik weet niet, wanneer hij hier aankomen zal*. KOMEN is de beweging, die doet naderen, en waarvan *aankomen* het einde is. De *komende* schuit *nadert*; bereikt zij de landingsplaats, dan *komt* zij *aan*. *Aankomen*, wel is waar, wordt ook gebruikt in den zin van het enkele *komen*, doch dan verandert het voorzetsel *aan* van kracht, en duidt niet meer eene bereiking, maar eenen voortgang aan: *ik zie den man van verre aankomen*.

AANKONDIGEN, AANMELDEN, AANZEGGEN, VERKLAREN, VERKONDIGEN.

AANZEGGEN is iets doen weten, dat ook bekend kan zijn; maar het denkbeeld dier kennisgeving is hier ook verbonden aan dat van gezag bij dengenen, door wien, of in wiens naam, de kennisgeving geschiedt. *Eenen schutter de wacht aanzeggen*. *Het doodyonnis is hem aangezegd*. *De overheid doet des winters, bij dooiweder, aanzeggen, dat men de sneeuw moet wegruimen*. Het onderscheid met VERKONDIGEN,

of

of AANKONDIGEN, is hier, dat bij deze laatste woorden het gezag betrekking heeft tot den inhoud van het *aangekondigde*, bij *aanzeggen* tot de daad der kennisgeving. Voorts sluit *aankondigen*, *verkondigen*, insgelijks het denkbeeld in van iets onbekends mededeelen. *Het Christendom werd den Heidenen verkondigd.* Op sommige plaatsen, waar het noodig is, wordt door de regering de verhuistijd *aangekondigd.* De profetien waren *aankondigingen* van het toekomende. De geboorte van den prins werd den volke, door het lossen van het geschut, *aangekondigd.* AANMELDEN is, door het gebruik, bijna eeniglijk beperkt geworden tot het melden der aankomst van een' persoon bij eenen anderen, dien hij komt bezoeken. *Is uw heer te huis en heeft hij geen belet?* zegt men tegen eenen huisknecht, *zoo ga mij aanmelden.* VERKLAREN, in de beteekenis, waarin het met de vorige woorden zinverwant kan zijn (want die van uitleggen, ophelderen, welke het ook heeft, komt hier niet te pas), duidt het stellige van het medegedeelde berigt aan, en het vaste voornemen, of de volkomene overtuiging van dengenen, die het geeft. Wanneer men iets aan onderhoorigen zegt, staat het hun vrij, hunne tegenbedenkingen bescheiden in het midden te brengen; maar *verklaart* men hun zijnen wil, dan voegt het hun te zwijgen en te gehoorzamen. *Na veel woordenwisseling verklaarde de gezant, dat dit het laatste besluit van zijn hof was.* Even zoo verschillen *gezegde* en *verklaring*. Het eerste kan men, behoudens eer, terug nemen; de

de intrekking der andere heeft altoos iets vernederends in.

AANKONDIGEN, VOORBEDUIDEN, VOOR- SPELLEN, VOORZEGGEN.

Iets toekomstigs te kennen geven. AANKONDIGEN is het vooruit melden ook van dingen, die, naar den loop der natuur, volgen moeten, en door ieder, zelfs den minst scherpzinnigen, voorzien worden. *Storm en regen kondigen ons den winter aan.* De overige drie woorden worden gebruikt van zaken, die, zonder eene meer dan gewone kennis der toekomst; of eene bijzondere schranderheid in het nagaan van den Zusammenhang tusschen oorzaken en uitwerkselen, niet te voorzien zijn. VOORBEDUIDEN beteekent het geven van eenig min of meer duister teeken, waaruit de toekomst ontdekt kan worden, en bepaalt zich voornamelijk tot buitengewone natuurverschijnselen en andere grooté veranderingen: *men hield het daarvoor, dat de moord van Julius Caesar door verscheidene voorbeduidingen aangekondigd was. Eensklaps stilde de wind, en dit scheen den daarop volgende orkaan voor te beduiden.* VOORZEGGEN is de toekomst, door woorden, of eenig ander, daarmede in duidelijkheid gelijkstaand, middel, te kennen geven. VOORSPELLEN, volgens de oude beteekenis van het woord *spellen*, verkondigen, melden, schijnt, in duidelijkheid en zekerheid, het midden tusschen voorbeduiden en voorzeggen te houden. *Het is ongerijmd, te gelooven, dat toevallige kleine*

ongelukken de voorbeduiding zouden zijn van grootere rampen. De neigingen des kinds voorspellen menigmaal de deugden, of ondeugden van den man; doch men zou te ligtvaardig handelen, indien men daaruit deszelfs karakter, of lotgevallen, zou willen voorzeggén.

AANKWEEKEN, zie **AANFOKKEN**.

AANLAGCHEN, **TOELAGCHEN**.

Het verschil der beteekenis dezer woorden ligt in de voorzetsels *aan* en *toe*. **AANLAGCHEN** is een lagchen, dat tot den beschouwer gerigt is, doch zonder oogmerk van het beschouwde. *Het leven lacht den jongeling aan.* **TOELAGCHEN** onderstelt eene bewustheid en een oogmerk. *Het meisje lacht den jongeling toe.* Ondertusschen zegt men ook van levenlooze dingen, dat zij ons *toelagchen*; maar dan verbeelden wij ons dezelve, als personen, en onderstellen, om de uitdrukking sterker te maken, dat het ons *toelagchende* voorwerp eene neiging te ons waarts gevoelt. *In de lente lacht de geheele natuur ons toe.*

AANLANGEN, zie **AANBRENGEN**, **AANREIKEN**.

AANLEG, **GESCHIKTHEID**, **VATBAARHEID**, **GAVEN**.

De hoedanigheid, tot een oogmerk dienstig te kunnen worden. **AANLEG** drukt de mogelijkheid daartoe in de toekomst uit. **GESCHIKTHEID** en

VAT-

VATBAARHEID kunnen ook van den tegenwoordigen tijd gezegd worden. *Aanleg* hebben is, zulke naturgaven, of grondvereischten tot het verkrijgen eener bekwaamheid bezitten, dat men, door de aankweeking en ontwikkeling dier gaven, de bedoelde bekwaamheid erlangen kan. *Gefchiktheid* en *vatbaarheid* hebben, het een eene bedrijvende, het ander eene lijdende beteekenis. *Vatbaar* is diegeen, op wien een indruk werken kan; *geschikt* diegeen, die, door dien indruk zelven, tot werken in staat gesteld kan worden. Men is *vatbaar* voor onderwijs, wanneer men hetgeen gezegd wordt, begrijpt en in het geheugen bewaart; men is *geschikt* tot onderwijs, wanneer men de gaaf en kunde heeft, om anderen te onderwijzen. Men zou dus kunnen zeggen, dat er *vatbaarheid* en *aanleg* beide toebehooren, om de *geschiktheid* te verkrijgen. Het woord *GAVEN* drukt datgeen uit, hetwelk zonder ontwikkeling waarde heeft; terwijl *aanleg* altoos zekere ontwikkeling vordert. Van *gaven* kan men dus voordeel trekken, zonder dat kunst of vlijt aan dezelve besteed is; *aanleg* wordt eerst, door aanwending van kunst of vlijt, van waarde. *Vuur, vindingskracht, gevoel en smaak* geven *aanleg*, om een dichter te worden. *Gezondheid en een vrolijke geest* zijn *gaven*, zonder welke het leven zijne grootste *aangenaamheid* verliest. Ondertusfchen kunnen ook *gaven* der natuur, door ons toedoen, in waarde vermeerderen; maar altoos ziet *aanleg* op eene toekomstige, *gaven* op eene tegenwoordige geschiktheid.

AANLEGGEN, BOUWEN, STICHTEN.

AANLEGGEN schijnt, als zinverwant aan *bouwen* en *sichten*, eene dubbele beteekenis te hebben, die van aanvangen, en die van ordenen, of inrigten. *Hoe zal ik het aanleggen?* heet: hoe zal ik de uitvoering van mijnen toeleeg beginnen? *Eenen tuin aanleggen* is een stuk gronds zoodanig inrigten; dat er een tuin van worde. **BOUWEN** heeft altoos den zin van optrekken; **STICHTEN** ook dien van begin geven. Van daar zegt men: *een huis, eenen toren, eene stad bouwen; een rijk sichten*. Wanneer *sichten* in den zin van optrekken gebruikt wordt; dan is het altoos van gebouwen, die eenen duur beloven. Dus zegt men *eene kerk*, niet *een huis sichten*. Ook gebruikt men *sichten* van dingen, tot wier daarstelling moeite vereischt wordt, die mede bestemd zijn, om langen tijd te duren, en waardoor men zich verdienstelijk maakt: *een hofje voor oude vrouwen sichten. Eene orde sichten. Jezus Christus, de sichter van den Christelijken godsdienst*. Wanneer men *sichten* van dingen bezigt, die als sneller voorbij gaand beschouwd kunnen worden, dan geschiedt zulks altoos in eenen kwaden zin: *onheil, wanorde sichten*; doch ook dan nog moet er een zekere duur aan het *gesichte* kwaad verbonden zijn; want men zegt niet: *een ongeluk, of eene ramp sichten*. In dat geval zegt men *veroorzaken*. Tusschen *bouwen* en *aanleggen* heeft het onderscheid plaats, dat het eerste van zaken gezegd wordt, die in de hoogte gevoerd worden, het andere van hetgeen op den platten grond geschiedt.

AAN-

AANLEGGEN, PLEISTEREN.

In den zin van zich, gedurende eene reis, ophouden, is AANLEGGEN meestal een vrijwillig ophouden tot het nuttigen van ververschingen. Ook wordt het meest van togten te water, of op het ijs, gebruikt: *Leg eens aan!* is het gewone geroep dergenen, die schaatsenrijders noodigen, om iets bij hen te gebruiken. PLEISTEREN is het aanleggen, dat op vaste plaatsen, na een rid van zekere lengte, gedaan wordt, tot verkwikking van paarden, of ander trekvee. *Waar pleisteren wij?* vraagt men den voerman; dat is, waar zult gij ophouden, om uwe paarden te voederen, of te drenken?

AANLEGGEN, ONTWERPEN, VEROORZAKEN.

Men *veroorzaakt*, het zij opzettelijk, het zij zonder opzet. Men *ontwerpt* het plan tot iets, hetwelk men opzettelijk *veroorzaken* wil. Men maakt *aanleg*, wanneer men zich toebereidt, om het *ontworpen* plan ten uitvoer te brengen. AANLEGGEN beteekent meer, dan ONTWERPEN; en VEROORZAKEN strekt zich nog verder uit; want daardoor volbrengt men *ontwerp* en *aanleg*. Bij eene booze daad stijgt derhalve, op dezelfde wijze, de schuld; doch aan de zijde van den *veroorzaker* kan zij grooter, of kleiner zijn, naar mate der meerdere of mindere opzettelijkheid.

AANLEIDING, GELEGENHEID, OORZAAK.

Drie woorden, die, in het gemeene leven, maar al te dikwijls verward worden, en echter zoo wezen-

lijk onderscheiden zijn, dat zij naauwelijks onder de zinverwante woorden gerangschikt kunnen worden. Als verwant kunnen zij, met eene gemeenschappelijke bepaling, genoemd worden: uiterlijke omstandigheden, die medewerken, dat iets geschiede. Bij elke handeling onderscheidt men besluit en uitvoering. De omstandigheden, die het besluit te weeg brengen, zijn de AANLEIDING, — die de uitvoering gemakkelijker maken, de GELEGENHEID. *Aanleiding* ziet meer op de werking, waardoor iets geschiedt, *gelegenheid* op den tijd wanneer, of de wijze hoe het plaats kan hebben. De *aanleiding* brengt, als ware het, de gebeurtenis aan; de *gelegenheid* staat met dezelve in geen eigenlijk verband. *De slechte toestand der geldmiddelen in Frankrijk was de aanleiding tot de groote staatsverandering aldaar; en vele belangzoekers maakten van die gelegenheid gebruik, om hunne bijzondere oogmerken te bevorderen.* Geeft iemand ons *aanleiding*, om hem te haten, zoo zoekt men maar al te dikwerf *gelegenheid*, om hem te schaden. Hierom zegt men van *aanleiding* nimmer, zoo als van *gelegenheid*, dat zij waargenomen, gebruikt, gebezigd, aangegrepen wordt. Somwijlen kan eene en dezelfde omstandigheid *aanleiding* en *gelegenheid* tevens zijn; doch ook in dat geval staat zij, als *aanleiding*, met het besluit, als *gelegenheid*, met de uitvoering in verband. Eene gunstige ligging kan mij nopen, om een huis te bouwen, of eenen tuin aan te leggen, zonder dat ik te voren daartoe eenige gezindheid had. Die ligging is, alsdan,

en, tevens de *aanleiding* tot mijn besluit, en de *gelegenheid*, dat ik het op eene geschikte wijze ten uitvoer breng. Hetzelfde ondercheid bestaat tus-
schen OORZAAK en *gelegenheid*. Oorzaak en *aanlei-*
ding zijn nader aan elkander verwant; doch de eer-
ste onderstelt eene volstrekte, de andere eene bepaal-
de noodwendigheid. De *oorzaak* moet het uitwerk-
fel, de *aanleiding* kan het gevolg hebben. Wan-
neer de *oorzaak* ophoudt, houdt de werking op,
en geene andere *oorzaak*, van de vorige verschillen-
de, vermag dezelfde werking voort te brengen. Eene
gebeurtenis kan verschillende omstandigheden tot *aan-*
leiding hebben, en deze omstandigheden kunnen zich
onderling vervangen. Wanneer ik mijn boek van de
tafel stoot, zoo valt het. Zwaartekracht en stoot
zijn, in dat geval, de beide *oorzaken*, wier samen-
werking het vallen te weeg brengt. Dat ik over de ta-
fel reikte, en alzoo het boek binnen den beweegkring
van mijnen arm kwam, was daartoe de *aanleiding*.

AANLOKKELIJK, zie AANGENAAM.

AANLOKKEN, zie AANHALEN.

AANLOOP, TOELOOP.

In den zin, waarin deze woorden als zinverwant
voorkomen, wijzen de voorzetsels *aan* en *toe* de
beteekenis van het werkwoord *loopen* zoodanig, dat
het bedrijf, daarbij uitgedrukt, op iets gerigt wordt.
De gemeene kracht is dus, eene snelle, door middel
der voeten bewerkstelligde; beweging naar een be-

paald voorwerp. AANLOOP en TOELOOP verschillen, hierin, dat het eerste altoos eenig vijandig oogmerk te kennen geeft. *In den eersten aanloop werd zijne benede overhoop geworpen.* Toen de slag van Marathon eenen aanvang nam, wachtten de Atheners en Plateërs den aanval niet af, maar renden, met snellen *aanloop*, op de Persische slagordening in. *Toeloop* wordt, in dien zin, nimmer gebezigd, en kan zelfs een oogmerk uitdrukken, dat voor dengenen, naar wien de beweging gerigt wordt, gunstig en voordelig is. *Die tooneelspeler, — die koopman heeft veel toeloop.* Men kan wel zeggen, dat, bij een oproer, iemand, in den *toeloop* des volks, gekwetst wordt; maar alsdan blijft men daardoor altoos verstaan, dat de *loop*, de beweging des volks, eigenlijk niet tegen hem gerigt was, maar tot elkander, tot het vormen eener volksmenigte; het kwetsen is een tweede bedrijf. Daarentegen gebruikt men *aanloop* somwijlen in eenen zin, die geene dadelijke vijandigheid te kennen geeft. *Die aan den weg woont, heeft veel aanloop;* in welk geval het veel bezoek beteekent, doch meestal lastig bezoek, van hetwelk men, om tijdverlies of kosten, liever ontslagen ware. *Aanloop* heet ook wel eens de beweging, of vaart, welke men aan zijn ligchaam bijzet, om een' wijderen sprong te doen, of meerdere kracht aan een voort te drijven werptuig te geven. *Die sloot is zonder aanloop niet over te springen. De Kaffers werpen hunne sagaaijen, met eenen aanloop.* In beide deze gevallen zou men, het woord *toeloop* gebruikende, niet

niet juist spreken. Men zegt voorts eenen *aanloop* op iets, eenen *toelooft* tot iets.

AANLOOPEN, DUREN.

Niet spoedig een einde nemen. AANLOOPEN wordt alleen van den tijd gezegd, DUREN van tijd en van zaken. Men zegt van beide, het *loopt* lang *aan*, en het *duurt* lang, eer hij komt; maar men kan niet zeggen: het Romeinsche rijk heeft lang *aangeloopt*; dit zou, op eene gemeene wijze, geheel iets anders uitdrukken; namelijk, dat het langen tijd van de *aanvallen der andere volken* te lijden gehad heeft. *Aanloopen* toch heeft ook de beteekenis van *aanstoot* lijden; doch, in dezen zin, is het met *duren* niet verwant. Voorts geeft *duren*, van eene zaak gebruikt, wel inzonderheid die voortzetting van bestaan te kennen, welke door de hechtheid der grondstoffen van het bedoelde voorwerp veroorzaakt wordt. Dit blijkt uit de afgeleide woorden, *duurzaam* en *duurzaamheid*, en uit den Latijnschen wortel *durus*. De piramiden *duren* reeds sinds duizende jaren, omdat het graniet, waaruit zij gebouwd zijn, onder de luchtgesteldheid van Egypte, de ontbinding langen tijd weerstaat.

AANMATIGEN, ZICH TOELIGENEN, ZICH TOESCHRIJVEN

Regt op iets beweren. AANMATIGEN geeft te kennen, dat de aanspraak, welke wij beweren, op iets te hebben, ongegrond, en dus onze bezitneming (zoo er eene

bezitneming heeft plaats gehad) onwettig is. *Aanmatiging* kan derhalve nimmer, zelfs niet bij zeer lang tijdverloop, den grond van een wettig bezit uitmaken; volgens den bekenden regtsregel, dat hetgeen van den beginne nietig is, door tijdverloop geene kracht erlangen kan. Bij TOEEIGENEN heeft dit begrip van onwettigheid geene plaats. Men kan zich iets, zoo wel met regt, als te onregt, *toe-eigenen*; want het woord zegt alleen, tot ons eigendom maken, of verklaren, hetgeen zulks te voren niet was, of daarvoor niet erkend werd. Een aan niemand toebehoord hebbend, of door den eigenaar verlaten goed mag de eerstvolgende bezitnemer zich *toeëigenen*. Uit het hierboven gezegde blijkt, dat *toeëigenen*, even als *aanmatigen*, met, of zonder werkelijke bezitneming, gebruikt kan worden. In het eerste geval slaan de beide woorden op het goed, in het andere geval op het regt. TOESCHRIJVEN sluit ieder denkbeeld van bezitneming uit; ook wordt het bijna eeniglijk van onligchamelijke dingen gezegd; doch zonder onderscheid der wettigheid, of onwettigheid van aanspraak. *Hij schrijft zich begaafdheden toe, die niemand dan hij alleen in hem erkent.* Aan de Godheid worden eigenschappen *toegeschreven*, welke geen eindig wesen, in die volmaaktheid, bezitten kan.

AANMATIGING, zie AANMATIGEN.

AANMELDEN, zie AANKONDIGEN.

AAN-

AANMERKELIJK, BIJZONDER, MERKWAARDIG, OPMERKELIJK.

Hetgeen onzen geest treft, of verdient te treffen. In AANMERKELIJK versterkt het bijgevoegde voorzetsel de kracht des woords. *Aanmerkelijk* is dus meer, dan MERKWAARDIG. Er is echter nog een ander verschil tusſchen de beide woorden. *Merkwaardig*, namelijk, wordt meer van de zaak, *aanmerkelijk* van derzelver mate gebezigd. De krokodil is een *merkwaardig* dier; men bezit er thans, te Amsterdam, eenen van *aanmerkelyke* grootte. Men zegt dus minder goed: eene *aanmerkelyke* gebeurtenis, een *aanmerkelyke* dag; beter: een *merkwaardige* dag, eene *merkwaardige* gebeurtenis. Een muntſtuk kan *merkwaardig* zijn, eene ſom gelds *aanmerkelyk*; omdat de waarde van het eene in deſzelfs oudheid, ſtempel enz. beſtaan kan, terwijl die der andere eeniglyk gevonden wordt in hare maat, dat is, in de hoeveelheid en hoegrootheid der ſtukken. OPMERKELIJK is hetgeen bemerking wekt; *merkwaardig* hetgeen verdient bemerkt te worden. Eene zaak is dus *merkwaardig*, wegens hare innerlyke waarde, of geſteltenis, en *opmerkelyk*, wegens bijkomende, ſomwylen toevallige omſtandigheden. *Bij de vlering van merkwaardige gebeurtenisſen is het ſomtjids, als iets opmerkelyks, aangeſteekend, dat het weder zich plotseling verbeterd heeft.* BIJZONDER is hetgeen van den gewonen loop, of geſteltenis afwijkt, en, uit dien hoofde, opmerking wekt, of aanmerking verdient.

AAN-

AANMERKEN; GADESLAAN, IN AANMERKING NEMEN, OPMERKEN, WAARNEMEN.

Den geest op iets rigten. OPMERKEN is eene zaak, of een voorval, niet gedachteloos voorbij zien; AANMERKEN (in den verwanten zin), met bijzondere aandacht opmerken; GADESLAAN, die aandacht rigten op zaken, of gebeurtenissen, welke zich nog opdoen moeten, en wel meestal op eene reeks der zelve. *Gadegeflagene* gebeurtenissen *opmerken* is hetgeen men WAARNEMEN noemt. Eindelijk is, IN AANMERKING NEMEN, eene zaak, of bedenking, overwegen, voornamelijk met betrekking tot een op te maken besluit. Wanneer men *opmerkt*, dat is, opletend beschouwt, hoe alles hier op aarde verandert, leert men zich wapenen tegen alle wisselvalligheden en teleurstellingen. *Aanmerkt* (dat is, beschouwt met leering voor u zelve) *de leliën des velds* enz. Uit het *waarnemen* van natuurgebeurtenissen, en uit het *gade slaan* van derzelve uitwerkselen, heeft men een veel juister begrip der zichtbare wereld verkregen, dan redeneringen en gevolgtrekkingen uit vooraf gevormde onderstellingen ons ooit verschaffen konden. Bij de beoordeeling der strafbaarheid eener misdaad wordt *in aanmerking genomen* de schade, welke zij aan de maatschappij toebrengt; — bij de bepaling der schuld van den misdadiger, zijne opvoeding, omstandigheden, en al wat verder *aanleiding* tot het bedrijf gegeven kan hebben,

AANMERKING, OPMERKING.

In den zin, waarin deze beide woorden de betekenis hebben van gedachten, door beschouwing, of overweging, te weeg gebracht, is derzelver onderscheid eenigzins verschillend van dat der werkwoorden, van welke zij gevormd zijn. Men maakt AANMERKINGEN over een voorval, dat gebeurd is, over eenen tekst, dien men verklaren wil; men deelt OPMERKINGEN mede, wanneer men de gedachten te kennen geeft, die uit onzen eigen boezem opwellen, offchoon iets buiten ons dezelve verwekt kan hebben. Tot *opmerkingen* heeft men meestal eene aanleiding; voor *aanmerkingen* moet men een onderwerp hebben. *Aanmerkingen* op, of over eene reize, zijn medegedeelde gedachten over de reisbeschrijving, die iemand uitgegeven heeft, of over de wijze, waarop de togt door hem volbragt is. *Opmerkingen* op eene reize, zijn de mededeeling van hetgeen ons zelve, op eene reis, als wetenswaardig, getroffen heeft. Zie verder AANTEEKENING.

AANMINNELIJK, AANMINNIG, BEMINNELIJK.

Hetgeen men beminpen kan. Het verschil der uitgangen *lijk* en *ig* bestemt misfchien het verschil der beide eerste woorden. AANMINNIG fchijnt, naamelijk, datgeen te zijn, waarin de hoedanigheid van bemind te kunnen worden, in eene hooge mate, aanwezig is; even gelijk levendig datgeen is, waarin de levensgeesten bijzonder werkzaam zijn, waarin veel leven, veel beweging gezien wordt. AANMINNELIJK

LIJK is alleen hetgeen bemind kan worden, of de min opwekt. Intusschen schijnen beide, *aanminnig* en *aanminnelijk*, datgeen te zijn, hetwelk van nature iets aanlokkends en liefdeweekends aan zich heeft; BEMINNELIJK, daarentegen, hetwelk in alle opzigten verdient bemind te worden. Zoo zal men van een kind liever zeggen, dat het *aanminnig*, van een volwasfen meisje, of van eene vrouw, dat zij *beminnelijk* is.

AANMOEDIGEN, BEMOEDIGEN, MOED INBOEZEMEN, MOED GEVEN.

Trachten iemand stoutmoediger te maken; aansporen, om gevaar, of moeite niet te schuwen. MOED INBOEZEMEN, MOED GEVEN, is moed doen ontstaan, waar hij geheel niet aanwezig is. *Moed geven* betekent ook hoop geven, doen hopen. BEMOEDIGEN is moed verwekken, waar hij sluimert; AANMOEDIGEN is den moed versterken, waar hij niet toereikt. Het is dikwerf moeilijk, aan jonge soldaten den *moed* van ervaren krijgsvolk *in te boezemen*; oude soldaten, daarentegen, worden menigmaal, door het gevaar zelf, *bemoedigd*; en, in haghelijke oogenblikken, is het voorbeeld huns geleiders genoeg, om hen *aan te moedigen*.

AANPAKKEN, zie AANDOEN, AANRANDEN.

AANPORREN, zie AANHITSSEN.

AANPRIJZEN, AANBEVELEN.

Het een en ander heet, door toespraak, trachten,
ie-

ienand tot iets genegen te maken. **AANPRIJZEN** doet men, door de waarde der zaak zelve te verheffen. Bij **AANBEVELEN** kunnen ook andere drangredenen aangewend worden. De koopman *prijst* zijne waren, welke hij slijten wil, *aan*, wanneer hij hare deugdzaamheid, fraaiheid, duurzaamheid roemt. Men *beveelt* eenen man, wiens fortuin men bevorderen wil, bij eenen magtigeren *aan*, wanneer men dezen lasten, door onze voorspraak, somwijlen zonder de hoedanigheden des aanbevolenen te doen gelden, voor deszelfs belangen poogt te winnen. *Aanbevelen* sluit ook het denkbeeld van zorg in voor het *aanbevolene*; *aanprijzen* niet. Men *prijst aan* hetgeen men aangenomen, men *beveelt aan* hetgeen men verzorgd wil hebben. Voor *aanbeyelen* zegt men ook *enkel beyelen*. *Ik beveel u de zorg voor mijn huis.*

AANPRIKKELEN, zie **AANHITSSEN**.

AANRAKEN, **AANROEREN**, **AANTASTEN**, **BETASTEN**, **BEVOELEN**.

Met de hand onmiddelbaar op iets werken. **AANRAKEN** en **AANROEREN** zegt beide niet meer, dan de hand aan iets brengen; bij het *aanraken*, kan zulks onwillekeurig geschieden, bij het *aanroeren* eigenlijk niet. *Het kind speelde onvoorzigtiglijk met een schietgeweer; bij ongeluk raakte het den trekker aan, en het schot ging af.* Aan dit onderscheid in den eigenlijken zin der woorden is ook toe te schrijven, dat men, figuurlijk, van het oppervlakkig ver-

mel-

melden van omstandigheden, het werkwoord *aanroeren*, en niet *aanraken* bezigt. *Na al deze punten te hebben aangeroerd*, dat is, na kortelijk van al deze punten gesproken te hebben. Hier past *aanraken* niet, omdat van iets spreken eene daad des wils is. **AANTASTEN** verschildt van de twee vorigen daarin, dat het niet alleen eene *aanraking*, die somwijlen op een eenig punt geschieden kan, maar eene greep, eene sluiting der hand en vasthouding van het bello-tene, aanduidt. Schrik drijft ons somwijlen, om *aan te tasten* hetgeen wij anders naauwelijks zouden durven *aanraken*. **BETASTEN** is, volgens deszelfs za-menstelling, van verscheidene zijden al grijpende *aanroeren*, met oogmerk, om kennis van eene zaak te verkrijgen. **BEVOELEN** schijnt oppervlakkig het-zelfde te beteekenen; doch nader overwogen, vindt men, dat *bevoelen* ook gezegd kan worden van het onderzoeken der binnenzijde van eenig ding. De beteekenis van grijpen, of omvatten, welke *betasten* aankleeft, is mischien de oorzaak, waarom dit laatste woord in gemelden zin niet kan gebezigd worden. Het is niet genoeg, eenen, op heeter daad, betrapten dief, dien men vermoedt, het gestolene bij zich te hebben, van buiten te *betasten*, men moet hem ook de zakken en binnenzijde der kleederen *bevoelen*.

AANRANDEN, zie **AANDOEN**, **AANVALLEN**.

AANROEPEN, **BIDDEN**, **SMEEKEN**.

Zich aan een wezen wenden, dat hulp verleenen kan.

kan. Wanneer men zulk een wezen (de Godheid, b. v., van wie het woord wel voornamelijk gebedzigt wordt) *aanroept*, alsdan laat men geheel en al de middelen tot bijstand aan deszelfs wijsheid over. Dragt men, in nederigheid, die middelen voor, dan wordt de aanroeping *gebed*; en van den vurig biddenden zegt men, dat hij *smeekt*. Zich aan de Godheid wenden, zonder voordragt van nood, of wensch om hulp, is geen eigenlijk *aanroepen*, het is tot God spreken. *O God! sta mij bij! O Heer! zij mij genadig!* is dus eene aanroeping, geene gebede. *Geef ons heden ons dagelijksch brood* is een gebed; en het bidden des Zaligmakers, dat de beker zijns lijdens mogt voorbij gaan, was *smeeken*. Daarentegen is de aanvang van het gebed des Heeren: *Onze Vader, die in de hemelen zijt!* noch het eene, noch het andere.

AANSLAG, ONTWERP, TOELEG, VOORNEMEN.

Indien men deze woorden, die alle eene strekking van geest en wil, om iets ten uitvoer te brengen, aanduiden, volgens de trappen van aannadering tot die uitvoering wilde rangschikken, zouden zij elkan- der aldus moeten volgen: VOORNEMEN, ONTWERP, TOELEG, AANSLAG. *Voornemen* toch is die daad van den wil, waardoor men besluit, een oogmerk uit te voeren. De vaststelling van de middelen en de wijze dier uitvoering is hetgeen men *ontwerp* noemt. *Toeleg* is de voorbereiding en het maken

L. DEEL. D der

der schikkingen tot de uitvoering; en *aanslag* is de dadelijke poging daartoe. Men zegt, *een voornemen opvatten*, *een ontwerp vormen* en *smeden*, *eenen toeleg hebben*, *eenen aanslag doen*, of *maken*. Men zegt ook eenen *aanslag smeden*, of *beramen*; doch alsdan neemt men het woord in eenen ruimeren zin, en men begrijpt daaronder ook de beteekenis van *ontwerp*, hetwelk insgelijks met deze werkwoorden gebruikt wordt. Altoos echter is onder *aanslag* ten minste het voornemen der uitvoering begrepen. Een *ontwerp* is slechts, in gevallen van hoog belang, strafbaar, een *aanslag* is het meest altijd. *Na eenmaal het voornemen tot den moord opgevat te hebben, ging hij langen tijd met den toeleg daartoe om; doch zijn aanslag mislukte, omdat het ontwerp kwalijk gesmeed was. Toeleg, en nog meer aanslag, worden doorgaans in eenen slechten zin genomen.*

AANSPRAAK, REDE, REDEVOERING.

REDE en REDEVOERING verschillen alleenlijk daarin, dat de laatste langer is, dan de eerste, en op eene plegtige wijze over eenig gewigtig onderwerp gehouden wordt, of behoort te worden. *Rede* is hetgeen men, in een gewoon gesprek, tot een' ander zegt: *iemand in de rede vallen. Het kwam zoo in de rede te pas.* AANSPRAAK is hetgeen, buiten wisselgesprek, plegtiglijk tot iemand gezegd wordt, inzonderheid wanneer men hem daarin bij naam, of titel, noemt. Eene *rede* is korter, dan eene *aanspraak*, en deze korter, dan eene *redevoering*. De
aan-

aanspraak is dikwijls berekend, om op de hartstogten te werken; de *redevoering*, om het verstand te overtuigen. Men rigt zijne *rede* tot iemand, men doet hem eene *aanspraak*, en men houdt eene *redevoering* voor eene vergadering van toehoorders. *Met grond twijfelt men; of de aanspraken, welke Livius en andere geschiedschrijvers hunnen veldheeren in den mond leggen, ooit gedaan zijn; want het zijn somwijlen redevoeringen, welke, in oogenblikken van nooddrang en gevaar, niet gevoegelijk kunnen gehouden worden. Rede wordt menigmaal in de plaats van redevoering gebruikt; alsdan zijn deze woorden niet zinverwant, maar hetzelfde beteekenend. Voorts moet men het woord rede, gesprek, niet verwarren met het woord van gelijke spelling, dat denkvermogen beteekent, en hetzelfde onderscheiden van reden; dat de drijfveer, of den grond eener handeling uitdrukt.*

AANSPRAKELIJK, VERANTWOORDELIJK.

Deze woorden, die beide de verplichting te kennen geven, om wegens eene daad te rede te staan, zijn, in vele bijzonderheden, van elkander onderscheiden. Men is **VERANTWOORDELIJK** aan eene hoogere magt; men is **AANSPRAKELIJK** ook ten aanzien van zijns gelijken. Men *verantwoordt* slechts zijne eigene daden, of die dergenen, welke, in onzen naam, of op ons gezag, handelen; men is *aansprakelijk* ook voor de daden van vreemden, wanneer wij dezelve hadden moeten verhouden. Het

doel van *verantwoording* is regtvaardiging; *aansprakelijkheid* verplicht ons tot vergoeding van schade. Men *verantwoordt* de daad zelve; men is *aansprakelijk* voor de uitwerkselen. Als *aansprakelijk* opgeroepen te worden onderstelt, dat er schade voorgewend wordt; als *verantwoordelijk* rekschap te moeten doen, kan plaats hebben, zonder dat er eenige verdenking bestaat. *Verantwoordelijk* is men wegens bestuur, *aansprakelijk* wegens bezit.

AANSPRAKELIJKHEID, zie AANSPRAKELIJK.

AANSTAAN, BEHAGEN, BEVALLEN.

Eene aangename aandoening verwekken. **BEHAGEN**, van het oude *hug*, dat ziel, of zin, ook genoegen beteekende, en **BEVALLEN**, in deszelfs afleiding van *val*, schijnen in zooverre van elkander te verschillen, dat het laatste betrekking heeft tot het voorwerp, hetwelk de aandoening verwekt, het andere tot de ziel, die haar ondervindt. Van hier, dat men wel zegt, *een behagelijk gevoel*, *een behagelijke toestand*; maar niet *een bevallende toestand*, of *gevoel*. Daar nu de indruk, uit zijnen aard, kortstondiger is, dan de aandoening, welke hij te weeg brengt, is het, bij voorwerpen, die langdurige genietingen veroorzaken, beter gezegd, dat zij *behagen*, dan dat zij *bevallen*. Eene schoone vrouw kan, bij den eersten aanblik, *bevallen*; de omgang met eene verstandige en gevoelige vrouw *behaagt* op den duur. Uit het boven gezegde ziet men, dat het

het iets anders is, wanneer ik zeg, dat eene levenswijze mij *beyalt*, dan wanneer ik zeg, dat zij mij *behaagt*. In het eerste geval geef ik den aangenaamen indruk te kennen, welken de oppervlakkige beschouwing der levenswijze, ook wel van een' ander, op mij maakt. De andere uitdrukking betekent, dat het genot, de ondervinding eener levenswijze ons genoegens verschaft. Het is dus ongerijmd te zeggen, dat iets ons *blijft bevalen*, of men moest daardoor verstaan, eene herhaling van gedurig hernieuwde aangename indrukken, welke hetzelfde voorwerp ons telkens veroorzaakt. AANSTAAN is een geringere trap van *behagen*, en wordt meestal bij zaken van minder aanbelang gebezigd.

AANSTEKEN, ONTSTEKEN, OPSTEKEN, IN DEN BRAND STEKEN.

Iets vuur en licht doen vatten. Onder deze woorden wordt OPSTEKEN uitsluitend gebruikt van hetgeen bestemd is, om licht, niet om warmte te geven. De kaars, de lamp *steekt men op*, niet het vuur. IN DEN BRAND STEKEN, daarentegen, wordt nimmer van licht gezegd. Tusschen AANSTEKEN en ONTSTEKEN, die, in beide de gevallen, het verwekken van licht en van vuur, gebezigd kunnen worden, is het onderscheid fijner. Doch het schijnt, dat men *aansteken* zegt, met betrekking tot de vuurstof, die van buiten aangebragt wordt, *ontsteken* met opzigt tot die, welke reeds in het brandbaar ligchaam voorhanden is. Iets, dat niet bestemd is, om te branden,

den, kan dus wel *aangefoken*; maar niet *ontfoken* worden. Men zegt, dat de bliksem een huis *aansleekt*, niet dat hij het *ontsteekt*, omdat hier de mededeeling van het vuur op eene zeer zichtbare, de oplettendheid treffende wijze, geschiedt, en de bestemming van het huis niet is, te branden. Wanneer men derhalve van eene kaars beide zeggen kan, dat zij *aangefoken* en dat zij *ontfoken* wordt, schijnt de laatste uitdrukking meer onmiddellijk de kaars zelve te betreffen, de eerste het middel, den zwavelstok b. v., waarmede men haar de vlam mededeelt. Hetzelfde verschil handhaaft zich, althans ten deele, in het figuurlijke gebruik der woorden. Men zegt, dat eene wonde *ontfoken* is, dat zij begint zich te *ontfeken*, wanneer haar gloeien uit de innerlijke gesteldheid des ligchaams ontstaat. Van eene ziekte zegt men, dat zij *aansiekend* is, wanneer zij van den eenen tot den anderen overgaat. De oorlog wordt *ontfoken*, omdat het figuurlijke denkbeeld van branden van dat des oorlogs onafscheidelijk is; *het vuur des krijgs, de oorlogsvlam*. Men zou niet wel doen, in deze gevallen, de woorden te verwisselen.

AANSTEKEN, BESMETTEN.

AANSTEKEN is het overbrengen eener stof, die doet ontbranden; BESMETTEN dat eener stof, die bezoedelt, bederft. Het eerste wordt dus gebruikt van heete ziekten, die zich mededeelen; het andere van alle ziekten, waarbij eene giftstof uit het eene ligchaam op het andere overgaat. Sommige koortsen, de kinderziekte, de mazelen, zijn *aansiekend*; het venerische gift is *befmettend*.

AAN-

AANSTEKEND, zie **AANSTEKEN**, **BESMETTEN**.

AANSTELLEN, **BENOEMEN**, **VERKIEZEN**.

Tot vervulling van eenig ambt bestemmen. **BENOEMEN** is de bloote daad van te verklaren, dat het ambt aan dezen of genen opgedragen is. **AANSTELLEN** is hem ook in het bezit van dat ambt plaatsen. **VERKIEZEN** is, uit verscheidene benoembaren, eenen *kieszen*. Van hier, dat de drie regten van *benoeming*, *verkiezing* en *aanstelling* verleeld kunnen zijn. Uit een getal van *benoemden*, door de *eene magt* opgemaakt, *verkiast* somwijlen de andere, terwijl aan eene derde de *aanstelling* is opgedragen.

AANSTOKEN, zie **AANHITSSEN**.

AANSTONDS, **DADELIJK**, **STRAKS**, **TERSTOND**, **RAS**, **PLOTSELING**, **EENSKLAPS**, **SCHIELIJK**, **FLUKS**, **GEZWIND**, **DRA**, **WELDRA**, **SNELLIJK**, **IJLINGS**, **SPOEDIG**, **HAASTIG**, **OOGENBLIKKELIJK**.

Alle woorden, die aanduiden, dat eene handeling, in een' naar evenredigheid korten tijd, dat is, met *snelheid*, volbragt wordt. Tot afmeting der *snelheid* worden twee dingen vereischt, te weten de tijd, en hetgeen in dien tijd gebeurt. *Snelheid* zelve is een maatstaf der beweging, want zij wijst aan, of de beweging sterk, of zwak is, hetwelk afhangt van de kracht der voortstuwing, van de rigting en wijze der beweging, en van den weerstand, dien het

bewogen ligchaam al of niet ontmoet. De woorden, waardoor men snelheid uitdrukt, zijn, in alle talen, van de eene of andere dier bedenkingen ontleend. AANSTONDS en TERSTOND duiden klaarblijkelijk aan, dat eene handeling ter zelfder stond geschiedt. OOGENBLIKKELIJK zegt, dat zij gebeurt in den tijd, waarin men met de oogen blikken kan, of eenen enkelen blik kan werpen. DRA en WELDRA, zoo zij van *draai* afftammen, en niet de letterver-zetting van *rad* zijn, drukken den tijd van eenen ommezwaai uit; even gelijk men ook zegt *in een ommezien*. RAS, SPOEDIG, HAASTIG, IJLINGS zijn van de snelheid der beweging ontleend. *Ras* wil men, dat, even als *rap* en *rad*, van den snel rollenden klank afkomstig zij; ook aan SNEEL wordt zoodanig een oorsprong toegeschreven, schoon Duit-sche Taalkundigen oordeelen, dat het eigenlijk van die beweging gezegd wordt, die eene gespannen veder bij het lospringen mededeelt; zijnde bij hen *schnellkraft*, datgeen, hetwelk bij ons veerkracht heet. *Spoedig*, *haastig* en *ijlings* komen van *spoed*, *haast* en *ijl*. Zij klimmen dus in kracht, als deze naamwoorden; doch *spoedig* wordt meer gebruikt van de snelheid, waarmede iets gedaan wordt; de beide andere van de drift, waarmede men het doet. *Hij zal spoedig hier zijn*, want *hij is haastig* (oudtijds *haastelijk*), *hij is ijlings op weg gegaan*. Van SCHIELIJK is de afkomst onzeker; sommigen leiden het af van *schieten*, of van *schicht*, anderen van *schier*, hetwelk oudtijds *na*, *terstond* beteekende, en welks afleiding

almede twijfelachtig is. Hoe het hiermede zij, het wordt gehouden, grootere snelheid uit te drukken, dan *spoedig*; *kom schielijk!* zegt meer, dan *kom spoedig!* DADELIJK schijnt te beteekenen, met de daad zelve, zonder woordenwisseling, of uitstel. STRAKS, dat van *strak* afftamt, wil zeggen, langs den rechten en dus kortsten weg. In het gebruik duidt *dadelijk* eenen grooteren spoed aan, dan *straks*, dat wel eens in den zin van na eene korte wijl gebezigd wordt. *Hij kan zoo dadelijk niet bij u komen; maar hij zal straks hier zijn.* PLOTSELING is afgeleid van *plots*, en dit van het geluid, hetwelk een snel bewogen ligchaam, bij het aanbotsen, veroorzaakt. EENSKLAPS verklaart zich duidelijk genoeg, door de beteekenis der twee woorden, waarvan het zamengesteld is. Indien er tusfchen beide deze, in het gebruik naauwelijks onderscheidene woorden, eenig verschil bestaat, zoo drukt het eerste, misfchien, meer het onverwachte eener gebeurtenis uit, en het andere zegt, dat zij op eenmaal, zonder lang aanhouden, voorvalt. *Hij dacht nog eene reize naar Azia en Amerika te doen, toen hem plotseling iets overkwam, dat eensklaps een einde aan zijne ontwerpen maakte.* FLUKS, dat met *vlug* en *vliegen* in verband staat, drukt uit, dat men iets verrigt, als hadde men vleugels: *een bevel fluks uitvoeren.* Het vereenigt dus de denkbeelden van snelheid en van behendigheid, welk laatste in het bijv. naamwoord *fluksch* nog duidelijker is: *hij is een fluksche korek.* GELZWIND drukt insgelijks snelheid uit, met opzigt

tot de vlugge beweging van hetgeen de ruimte doorloopt: *gezwind ter been zijn*.

Voorts moet men opmerken, dat, in dezulke dezer opgegevene woorden, die niet medebrengen, dat de zaak op het oogenblik zelf gebeurt, het denkbeeld van snelheid altoos in verband gedacht wordt met de grootte der door te loopen ruimte, of met het gewigt van het te ondernemen werk. Dus, wanneer ik zeg, dat iemand *weldra* te huis zal zijn, bedoel ik een langer tijdverloop, wanneer hij, b. v., van Madrid herwaarts reist, dan wanneer hij van de beurs komt. Men kan zeggen, dat eene kerk *spoedig*, en een huis langzaam volbouwd zijn, schoon het laatste inderdaad, in korteren tijd, dan het eerste, gereed geweest is.

AANSTOOT, ERGERNIS, ONSTICHTELIJKHEID, ONTSTICHTING, ONTSTICHTELIJKHEID.

Hetgeen iemands zedelijk gevoel kwetst. **ERGERNIS** beteekende oudtijds, en nu nog op onderscheidene plaatsen in den Bijbel en in godgeleerde werken, het voorbeeld, de aansporing tot boosheid, hetgeen, waardoor men anderen verergerde. Thans neemt men het meer in den zin van de onaangename gewaarwording, door zulk een voorbeeld bij de goeden verwekt. Het komt dus nader bij **AANSTOOT**, hetwelk de smertelijke aandoening eener botfing te kennen geeft: *steen des aanstoets*. Dienvolgens ligt het verschil, dat nog tegenwoordig tuschen

Wien *ergernis* en *aansfoot* bestaat, mischien alleen in het onderscheid van den persoon, tot wien men de uitdrukking brengt, slaande *ergernis* op het gevoel van dengenen, die geërgerd wordt, *aansfoot* op de daad van hem, die ergert, *Aansfoot* is eigenlijk minder dan *ergernis*. Hij, die ligtzinnig spreekt, *geeft aansfoot*; hij, die goddeloos spreekt, *geeft ergernis*. Deze gaat nooit te kerk, en geeft daardoor zijnen ohrstelijken medeburgereu *aansfoot*; maar gene, die nooit eenen kerkgang verzuimt, veroorzaakt, door zijn slecht en wellustig leven, *ergernis*. Naar de oorspronkelijke betekenis was het onderscheid grooter, en men kon zeggen, dat kinderen geërgerd (dat is verslimmerd, of door kwade voorbeelden weggesleept) werden, zonder dat zij hetgeen hen *ergerde aansfootelijk* vonden. In denzelfden zin is het op te vatten, wanneer gezegd wordt: *wec den genen, voor wien ergernis niet nicer aansfootelijk is!* ONTSTICHTELIJKHEID, of ONTSTICHTING, duidt datgeen aan, hetwelk de stichting, die er te voren was, wegneemt, of de zedelijke verbetering van 's menschen hart verhindert. ONSTICHTELIJKHEID geeft datgeen te kennen, hetwelk niet sticht;

AANSTOOTELIJK, zie AANSTOOT.

AANSTOOTELIJKHEID, zie AANSTOOT.

AANTAL, GETAL, MENIGTE.

In zoo verre deze woorden overeenstemmen, duiden zij eene veelheid aan. AANTAL en MENIGTE laat

laat zich daardoor onderscheiden, dat het laatste eene *collectiye*, dat is, in de gedachte tot één ligchaam verzamelde, veelheid is; terwijl, daarentegen, *aantal* het vele als enkele dingen beschouwt. Men zegt *een aantal* en ook *eene menigte menschen*; maar *eene menigte*, niet *een aantal volks*. *Aantal*, namelijk, heeft altoos het nevenbegrip van tellen, en beteekent dus eene *menigte*, voor zoo verre zij geteld kan worden. *GETAL* is de duidelijke voorstelling der meerderheid, in betrekking tot de eenheid; dat is te zeggen, *getal* is de uitdrukking, waarmede men zegt, hoe veel maal de eenheid, en somtijds ook een deel derzelve, in eene meerderheid begrepen is. In vergelijking met *aantal* en *menigte*, kan men dus zeggen, dat *aantal* eene bij enkelen genomene *menigte*, en dat *getal* een geteld *aantal* is. Hetgeen men derhalve niet enkel nemen kan, kan geen *aantal*, en hetgeen men niet tellen kan, geen *getal* zijn. De uitdrukking *eene ontelbare menigte* is zoo juist als gewoon. *Een ontelbaar getal* kan men niet zeggen, omdat het eene tegenstrijdigheid is. Daarentegen, laat zich een ontelbaar *aantal*, zoo al niet zeggen, ten minste denken: *het aantal der sterren is zoo groot, dat het door geen getal kan uitgedrukt worden*.

AANTASTEN, zie AANDOEN, AANRANDEN.

AANTEKENEN, INSCHRIJVEN, BOEKEN,
TE BOEK ZETTEN.

De gemeene beteekenis is, iets door schrift voor
de

de vergetelheid bewaren. AANTEEKENEN is een korter en vlugtiger opschrijven. INSCHRIJVEN geschiedt tot een duurzamer gebruik. Men *seekent aan* hetgeen men, in den loop des dags, doen moet, of opgemerkt heeft. Men *schrijft* de namen der leden *in*, die in een gezelschap treden, waaronder zij, naar den gewonen loop der zaken, eenen geruimen tijd blijven behooren. Tot *aanteekenen* gebruikt men dikwils een zakboekje; een register dient tot *inschrijven*. BOEKEN EN TE BOEK ZETTEN verschillen van *aanteekenen* en *inschrijven* daarin, dat tot de beide *eersten* noodwendig boeken, meestal koopmansboeken, vereischt worden. Onderling is hun verschil, dat *boeken* eigenlijk het ordelijk overbrengen heet van hetgeen reeds op eenige andere wijs, in *aanteekeningen*, brieven, rekeningen enz., vermeld stond. *Hier zijn eenige posten, die ik nog boeken moet. Te boek zetten* is, in het boek, waar door men hier gewoonlijk het schuldboek verstaat, opteekenen hetgeen niet oogenblikkelijk afgedaan wordt. *Ik kan u* (wordt wel eens tot den winkelier gezegd) *het gekochte niet oogenblikkelijk betalen; wilt gij het maar te boek zetten?*

AANTEEKENING, AANMERKING.

Bijvoegingen bij den tekst eenes werks. AANTERKENINGEN zijn ophelderingen van het oorspronkelijke; AANMERKINGEN dikwils wederleggingen van den schrijver. De *aanteekening*, die eigenlijk slechts daadzaken behelst, is, uit haren aard, korter, dan de

de *aanmerking*, die redeneringen bevat: *Aanteekeningen* worden, meestal, onmiddellijk gehecht aan het werk, waarover zij loopen; *aanmerkingen* ook wel afzonderlijk uitgegeven. Het zijn zelden de *aanteekeningen* op het werk, die deszelfs schrijver beledigen, maar wel de *aanmerkingen*.

AANTOONEN, AANWIJZEN, DOEN ZIEN, WIJZEN, TOONEN.

Maken, dat iemand eene zaak, door de oogten des ligchaams, of, in den figuurlijken zin, door die des verstands verneme. DOEN ZIEN is hiervoor de algemeenste uitdrukking; onder welke geen bijdenkbeeld begrepen is. AANTOONEN en AANWIJZEN zijn slechts de versterking van TOONEN en WIJZEN, en verschillen dus, op gelijke wijze, als dezen. *Toonen* is het eenvoudigste; het heet alleen iets aanduiden; opdat men het zie. *Wijzen* is zoodanig toonen, dat er vrucht van getrokken worde, hetwelk nog duidelijker is in het zamengestelde *onderwijzen*. Beiden stammen van *wijs*, door kennis verbeterd, volgens verkregene kunde handelende. Bijzonderlijk wordt *wijzen* gebruikt van het onderrigten omtrent den weg: *Wiss mij eens te regt*. Van hier *den weg wijzen*, niet *den weg toonen*. Daar dit nu, meestal, met eene beweging der hand gedaan wordt, zoo wordt *wijzen* gebruikt voor, met de hand, of den vinger, *aanduiden*. Men zegt, uit dezen hoofde, ook niet *den toonvinger*, maar den *wijsvinger*. Een bedrijf, dat tot zich zelf beperkt blijft, zonder op iets anders te werken, is het

hetgeen wij door de onzijdige werkwoorden uitdrukken. Van dien aard zijn vele lichaamsverrigtingen, als: slapen, gaan, zitten enz. Men kan van deze niet vragen: *wat slaapt, wat gaat gij?* Even min kan men dit doen van *wijzen*, in den zin van met uitgestrekte hand, of met den vinger, iets *aanduiden*; en hierom is het ook, in die beteekenis, onzijdig. Men vraagt alsdan: *waarop, waarnaar wijst gij?* En het antwoord geschiedt, insgelijks, door tuschenkomst der voorzetselen *op* en *naar*. *Toonen*, hetwelk nimmer blootelijk eene lichaamsbeweging is, kan daarom ook nooit anders, dan in den bedrijvenden vorm genomen worden; en men kan niet zeggen: *ik toon op iets*; maar wel: *ik toon iets; ik heb het hem getoond*.

AANTREFFEN, ONTMOETEN, BEJEGENEN, VINDEN.

Komen overeen in den zin, die door het laatste woord wordt uitgedrukt. Dit is dus het algemeenste, en, om zoo te spreken, het gellacht, waarvan de overige soorten zijn; of, met andere woorden, de drie eerste zijn aan het laatste ondergeordend. **AANTREFFEN** duidt eene wijze van **VINDEN** aan, waarbij het *geyondene* in rust kan zijn, doch onderstelt, dat het niet altijd in rust, niet altijd aanwezig is geweest op de plaats, waar het *aangetroffen* wordt. *Ik trof mijnen vriend te huis aan, terwijl hij op het punt stond, om uit te gaan, of eerst even teruggekomen was.* Ook moet het *aangetroffene* zich, als ware het, in den weg bevinden van dengenen, die het
aan-

aantrefst, opdat deze het zou kunnen *treffen*, of raken, gelijk het wit door den kogel *getroffen* wordt, wanneer het in deszelfs weg geplaatst is. ONTMOETEN duidt eene beweging aan van wederzijde. Ik *ontmoet* geen berg, noch ook *tref* ik hem *aan*, omdat hij niet van plaats verandert. Even min *ontmoet* ik den man, die stil zit. En, wanneer ik van iemand, dien ik op reis, in eene herberg, of aan den weg, zittende, *aantref*, zeg, dat ik hem *ontmoet*, zoo ziet zulks altoos op de reis, die hij gedaan, de beweging, waarin hij geweest is; en deze beweging moet tegen de mijne inloopen, of althans hare *streeklijn* kruisen. BEJEGENEN, schoon deszelfs beteekenis oudtijds zeer na aan *ontmoeten* verwant was, als stammende het woord van *tegen* of *jegen*, waarvan nog ons *tegenkomen*, wordt heden- daags meer gebruikt van omstandigheden, die ons overkomen. Ik *vrees*, dat hem een ongeluk *bejegend* zal zijn. Ook gebruikt men het van de wijze, waarop iemand behandeld wordt. *Welke reden hebt gij, om mij kwalijk te bejegenen?* Tusschen de drie laatste werkwoorden en *vinden*, maar inzonderheid tusschen *vinden* en *aantreffen*, merkt men, eindelijk, het onderscheid op, dat *vinden* ook gezegd wordt van hetgeen men opzettelijk zoekt; *die zoekt, die vindt*; *aantreffen* van hetgeen zich toevallig aan ons opdoet. Zelfs dan, wanneer men iemand, dien men, na lang zoekens, *vindt*, te gemoet voert: *Ik heb u den geheelen dag gezocht; tref ik u eindelijk hier aan?* zoo geeft zulks te kennen, dat men den

den gezocht; op die plaats, niet verwachtte, en dus eigenlijk daar niet zocht. MONTAIGNE doet dit onderscheid zeer aardig gevoelen, wanneer hij zegt: *ik vind mij altoos beter, wanneer ik mij aantref, dan wanneer ik mij zoek*; daardoor aanduidende, dat men zich beter leert kennen, zijne goede, en vooral zijne kwade hoedanigheden beter ontdekt, wanneer men toevallig daarvan de blijken ziet, dan wanneer men daaromtrent een opzettelijk onderzoek te werk stelt.

AANVAARDEN, AANNEMEN, ONTVANGEN, OP ZICH NEMEN.

In alle deze woorden doet zich het gemeene begrip op van in eene nadere betrekking tot eene zaak te geraken. AANNEMEN en ONTVANGEN bieden, nevens deze algemeene beteekenis, die aan van in het bezit eener zaak te komen, en wel in het bezit eener zaak, die door een' ander aan ons overgedragen wordt. Dit laatste nevenbegrip wordt, bij vele, in eene andere betrekking met *ontvangen* verwante, doch buiten verwantschap met *aanvaarden* staande woorden, zoo als *krijgen*, *erlangen*, enz. (zie deze woorden) niet gevonden. AANVAARDEN en OP ZICH NEMEN heeten beide, zich met zekeren pligt, of zekere waardigheid belasten. Het onderscheid tusschen *aannemen* en *ontvangen* is, dat het eerste onderstelt, dat men vrijwillig in het bezit eener zaak geraakt; het andere niet. *Men ontvangt eenen slag, eene wonde, maar men neemt*

die niet aan. Hetzelfde geldt in den overdragtelijken zin: *men ontvangt het onderwijs, de vermaningen, die ons gegeven worden, en bij welker mededeeling wij in eene zekere mate lijdelijk blijven; wij nemen de bijzondere stellingen van onzen leermeester aan, wanneer wij dezelve, nadat zij door ons ontvangen zijn, ons eigen maken en als de onze belijden.* Ontvangen is dus, om zoo te spreken, het *correlatum* van *geven*, of staat tot hetzelfde in eene wederzijdsche betrekking; *aannemen* meer tot *aanbieden, overdragen*, of eenig daarmede verwant werkwoord. *Aanvaarden* geeft wel, even als *aannemen*, eene vrijwillige bezitneming te kennen; doch terwijl *aannemen* van die bezitneming in het algemeen gezegd wordt, gebruikt men *aanvaarden* doorgaans van iets, tot hetwelk, om aan het oogmerk der bezitneming te voldoen, eene voortdurende werkzaamheid des bezitnemers vereischt wordt. *Men neemt menigmaal een geschenk aan, hetwelk men vervolgens weglegt, en waaraan men niet meer denkt; zoo ook eenen titel, die geene pligten van ons vordert. Men aanvaardt eene bediening, een bevelheberschap, hetwelk ons tot de uitoefening van zekere pligten verbindt.* Dus wordt een eeraamt *aanvaard*, een eerbewijs *aangenomen*. Somwijlen vindt men ook *aanvaarden* gebezigd in eenen zin, die niets meer, dan *ontvangen*, of *aannemen* schijnt te beteekenen: *aanvaard dit zwaard*; doch dit gebruik schijnt uitsluitend dichters en redenaars voorbehouden. De verbindtenis om iets te doen wordt ook uitgedrukt door

het

het woord *op zich nemen*; doch dit laatste geeft uit zich zelf de voortduring der werkzaamheid niet te kennen. Wanneer men iets *op zich neemt*, kan dit iets een last zijn, die met eene enkele daad vervuld is.

AANVALLEN, zie AANDOEN, AANRANDEN.

AANVANGEN, zie AANHEFFEN.

AANVECHTEN, IN VERZOEKING BRENGEN,
of LEIDEN.

Het een en ander zegt, tot het booze verlokken. De *afleiding* toont, dat bij AANVECHTEN een vijandig oogmerk, of althans een strijd, een aanval van de eene, en een weêrstand van de andere zijde, ondersfeld wordt. Even zoo duidt IN VERZOEKING BRENGEN, of LEIDEN, eene poging aan, om tot het kwade over te halen; ook wel, om te beproeven, of de in verzoeking gebragte kracht genoeg zal hebben, om de bekoring te weêrstaan. Van God kan men, in den laatsten zin, mischien zeggen, dat hij *in verzoeking zou kunnen leiden*, in zoo verre als het voor een redelijk scheepsel somwijlen nuttig is, zijne vorderingen op den weg der deugd te leeren kennen, op zijne krachten noeh te veel, noeh te weinig te vertrouwen, en dezelve door oefening te versterken. Eene bade om niet *in verzoeking geleid te worden* zou dienvolgens, in dezen zin, heeten, dat de verzoeking niet te zwaar voor onze krachten mogte zijn, of dat wij in dezelve niet zonder ondersteuning mogten gelaten worden. Van de God-

heid kan men, daarentegen, nimmer zeggen, dat zij ons *aanvecht*; dit zou de daad van een boos beginsel zijn. Hierom ook, dat men van levenlooze, voor geen boos opzet vatbare, dingen, wel zegt, dat zij ons *in verzoeking brengen*, maar niet, dat zij ons *aanvechten*. Zegt men al somwijlen, dat men door een gezigt, door eene ontmoeting *in aanvechting geraakt* is, zoo heeft zulks betrekking tot onzen innerlijken strijd, tot welken het gewaagwordene voorwerp wel de aanleiding gegeven heeft, maar waarin het niet de aanvaller is; zijnde deze of, gelijk men eertijds wel eens gemeend heeft, een boos wezen buiten ons, of wel onze eigene harts-togten.

AANVECHTING, zie AANVECHTEN.

AANVOEGEN, zie AANKNOOPEN.

AANVOEREN, zie AANBRENGEN.

**AANWENDEN, BESTEDEN, GEBRUIKEN,
BEZIGEN, ZICH TE NUTTE MAKEN,
ZICH BEDIENEN.**

Door iets, hetwelk men bezit, naar een doel trachten. **GEBRUIKEN** is het algemeenste, en heet, eene zaak tot zijn oogmerk, het zij goed, of kwaad, doen dienen. *Zijnen tijd wel, of kwalijk gebruiken.* **ZICH TE NUTTE MAKEN** duidt aan, dat het gebruik voordeel geeft aan den gebruiker. *Die zijnen tijd verkwist aan nietigheden, gebruikt dien zeker, maar maakt zich dien kostbaren schat niet te nutte.*

BE-

BIZIGEN en ZICH BEDIENEN stellen de gebezigde zek als middel voor, en wel met dit onderscheid, dat *bezigen* van het eigenlijke en gewone gebruik dien: middels gezegd wordt; *zich bedienen* meer van het oneigenlijke gebruik. Men *bezig*t gewoonlijk *een pennemes niet, om vleesch te snijden*, maar men kan zich daartoe, des noods, *van hetzelfde bedienen*; het kan ons dien dienst doen, schoon het er, naar zijne bestemming, niet toe geschikt is. **BESTEDEN** heet, *insgelijks iets, als middel, gebruiken*, maar zoodanig, dat het door dit gebruik vergaat. Men *besteedt en gebruikt beide, zijn geld en zijnen tijd*; maar men *besteedt niet de pen, waarmede men schrijft, men gebruikt die*. **AANWENDEN** is, aan een middel de wending geven, die tot ons oogmerk dienstig is. *Tijd, geld, vlijt, bekwaamheden aanwenden*. Uit het boven gezegde blijkt, dat daar, waar de zaak uit haar zelve, en niet als middel, of werktuig, dient, men zich van het woord *gebruiken*, of *zich te nutte maken*, en van geen der overigen bedienen moet. Een denkend wezen, hetwelk nimmer geheel en al tot een werktuig verlaagd kan worden, wordt dus ook gebruikt, maar niet *aangewend*, of *gebezigd*. Men kan zijnen tuinman tot knecht, of koetsier *gebruiken*, maar *men wendt hem er niet toe aan*. Daarentegen zegt men: *middelen gebruiken, middelen aanwenden*.

AANWEZEN, AANZIJN, BESTAAN, LEVEN,

AANZIJN en AANWEZEN, zijn zoo na aan elkander

verwant, dat het schier onmogelijk geworden is, eenig synonimiek onderscheid tusschen dezelve op te geven. De grondwoorden *zijn* en *wezen* hebben zich in dezelfde vervoëging zamengevlochten: *hij was, zij zijn*. In het gebruik heeft dus alle onderscheid opgehouden, of zoo men er eenig wilde aannemen, zou het in de afleiding gezocht moeten worden, volgens welke *wezen* met het oude *weren* (het Hoogduitsche *währen*) verwant is, en dus, aan de betekenis van *zijn*, nog die van *duren* toevoegt. Sterker is deze laatste in het woord *BESTAAN*, dat een voortgezet *aanzijn* te kennen geeft. *God heeft der wereld het aanzijn gegeven, als Schepper, door zijne almacht, en hij zorgt voor haar bestaan, als Onderhouder, door zijne voorzienigheid*. Zoo noemt men, in het gemeene leven, *bestaan*, het *levensonderhoud*, iets, dat uit zijnen aard eenen voortduur insluit, *Er is voor zijn bestaan gezorgd*. *LEVEN* is het bestaan van gevoelende en zich naar welgevallen bewegende wezens; derhalve wordt dit woord, althans naar den oorsprong, oneigenlijk van plantgewassen gebruikt.

AANWEZEND, AANWEZIG, TEGENWOORDIG.

Berekenen, in het algemeen, den toestand van hetgeen op eene plaats nabij andere dingen is. Oorspronkelijk is er misschien, wegens de verwantschap

der grondwoorden *wezen* en *waren*, weinig verschil tusfchen deze uitdrukkingen geweest. Volgens het hedendaagfche gebruik is AANWEZEND en AANWEZIG daheen, hetwelk eene plaats beflaat, welke een gedeelte uitmaakt van eene grootere ruimte, die als een geheel befchouwd wordt. *Men is in een huis, in eene flad, aanwezig, wanneer men in de geheele ruimte, door flad of huis omvat, eene plaats beflaat.* Van elkander zijn de beide woorden, *aanwezend* en *aanwezig*, alleen door den uitgang onderscheiden, welke het eerfte eigenlijk gezegd tot een deelwoord, en het andere tot een zuiver bijvoegelijk naamwoord maakt. Het eerfte drukt derhalve meer de daad van werkelijk *aanwezig* te zijn, het andere de hoedanigheid uit, welke daardoor verkregen wordt. De *aanwezenden* en de *aanwezigen*, kan men onverschillig gebruiken; maar men behoort te zeggen: *ik ben, ik was aanwezig.*

TEGENWOORDIG is, op zulk eene wijze, *aanwezig*, dat men, op de medeaanwezigen en hetgeen ter plaatfe, waar men aanwezig is, voorvalt, onmiddelfaar werken kan, of dit op ons. *Ik was, tijdens het fpringen van het kruidfchip, te Leyden aanwezig*, beteekent, dat ik niet weggereisd was, mij van daar niet verwijderd had. Maar ik kan in een ander gedeelte der flad ziek te bedde gelegen hebben. *Ik was er tegenwoordig* zegt, dat ik bij het ongeluk, en zoo al niet er in betrokken, ten minfte na genoeg geweest ben, om het te kunnen zien. Uit dezen zelfden hoofde zegt men, dat God *alom*

tegenwoordig, niet, dat hij *alom aanwezig* is, *wijl tegenwoordig zijn* tevens het werken der Godheid, of althans haar vermogen, om te werken, aanduidt. In zoo verre *aanwezig* ook het denkbeeld bevat van eene plaats te beflaan, zou, daarenboven, van een onligchamelijk wezen niet eigenlijk gezegd worden, dat het *aanwezig* is. Waarſchijnlijk is dit inſgelijks de reden, waarom men *het tegenwoordige*, meer dan *het aanwezige*, tegen het verledene en toekomstige heeft overgeſteld. En *tegenwoordigheid van geest* is die toestand van onze verſtandelijke vermogens, waarin zij, door geene hartstogten gehinderd, vrijelijk werken kunnen. Men zegt ook: *dat gebeurtenissen, vermaningen, ons tegenwoordig zijn*, dat is, dat zij nog even levendig bij ons zijn, even krachtig op ons werken, alsof het tijdstip, waarin zij voorgevallen, of gegeven zijn, niet reeds lang voorbij ware. In alle deze uitdrukkingen, zou men niet wel doen, *tegenwoordig* met *aanwezig* te verwisſelen.

AANZETTEN, zie AANHITSSEN.

AANZIEN, zie AANBLIKKEN.

AANZIENLIJK, ACHTBAAR.

Volgens den oorsprong dezer woorden, is de kracht van het laatste grooter, dan die van het eerste. ACHTING te wekken, of te verdienen, is toch van meer waarde, dan blootelijk het *aanzien* tot zich te trekken. Het gebruik heeft dit onderscheid nog anders

den gewijzigd. AANZIENLIJK wordt, volgens hetzelfde, gezegd van dengenen, die door uiterlijke omstandigheden, en wel inzonderheid door zijnen stand in de maatschappij, boven het gros zijner medeingezetenen verheven is. Het beruchte woord *aristocratie* is mischien het best te vertolken, door regering der *aanzienlijken*. ACHTBAAR wordt omtrent die soort van *aanzien* gebezigd, welke niet door omstandigheden buiten ons, maar door eigene, wezenlijke, of ondersteunde, waarde verkregen wordt. Vermits nu deze waarde, minder bij den jongeling, dan bij den man van rijpere jaren gezocht wordt, en zich uitwendig, meestal door zekere deftigheid, kenmerkt, is men begonnen, onder een' *achtbaar* man zich een' statig man van gevorderden ouderdom voor te stellen. Een *aanzienlijk* man is dus niet altoos een *achtbaar* man, schoon een *achtbaar* man, ook volgens het gemeene taalgebruik, in zekeren zin, een *aanzienlijk* man genoemd kan worden, omdat ware deftigheid zelden eigen is aan lieden uit de heffe des volks.

Omtrent het zelfstandige naamwoord *aanzien*, waarvan *aanzienlijk* gevormd is, kan men voorts nog aanmerken, dat eene zeer verschillende beteekenis gehecht wordt aan de uitdrukking *van aanzien zijn*, dat is, onder de aanzienlijken, de voornameren in den lande, behooren, en *in aanzien zijn*, dat is, de gewone burgerlijke achting genieten.

AANZIJN, zie AANWEZEN.

AANZOEK, BEDE, VERZOEK, SMEEKING.

Datgeen, waardoor wij aan eenig ander wezen den wensch te kennen geven, dat het ons hulp toebrengt. Wij doen zulks, op de eenvoudigste wijze, en met den geringsten aandrang bij het **VERZOEK**, welk woord dan ook, in den gemeenzamen omgang, en ten aanzien van voorwerpen, die slechts eene kleine waarde hebben, meest gebruikt wordt. *Verzoek den man, die mij spreken wil, in de kamer te gaan. Een beleefd verzoek moet of ingewilligd, of nog beleefder van de hand gewezen worden.* **AANZOEK** is een verzoek, aan eenige besturende magt gerigt, en kan somwijlen zeer gewigtige voorwerpen betreffen; doch het onderstelt altoos, dat er bij den verzoeker eenige aanspraak bestaat, om zijn verzoek ingewilligd te zien, of dat de magt, waaraan hetzelfde gerigt is, door wet of gewoonte, onder eene zekere verplichting ligt, om het verzochte te vergunnen. Om een geschenk van den Souverein te erlangen, kan een *verzoek*, eene *bede*, geschieden; maar men zegt niet wel, dat daartoe *aanzoek* gedaan wordt. Daarentegen doet men *aanzoek*, b. v., om eenen vrijdom te genieten, die aan anderen, in gelijk geval, verleend is, om betaling van geleverde goederen, of belooning van gedane diensten; zelfs, in dit laatste geval, zoo de aard en mate der belooning niet door de gewoonte bepaald, maar van het welgevallen des bestuurs afhankelijk is, zou het woord *verzoek* beter, dan *aanzoek*, te pas komen. Voorts wordt, gelijk reeds uit het aangevoerde te zien is, het

woord

woord *aanzoek* onbepaalder en algemeener genomen, dan *verzoek*. Men zegt: *aanzoek doen*, niet *een aanzoek doen*; daarentegen, *een verzoek doen*, en niet (zonder het lidwoord) *verzoek doen*. Dezelfde verplichting, om den zin door het lidwoord te bepalen, bestaat ten aanzien der woorden *BEDE* en *SMEETING*, waarin de beteekenis van verzoek zich trapsgewijs versterkt. Men doet *een verzoek* aan zijngelijken, en om kleinigheden; men rigt zijne *bede* tot God, of andere magtigen boven ons, om zaken van gewigt, en men *smeekt*, in den uitersten nood, of bij de hoogste aangelegenheden. Oudtijds werd, gelijk men weet, het woord *bede* ook gebruikt van het aanzoek des oppersten landbestuurders, om eene ondersteuning in geld. *De grafelijke bede*.

AAP, SIM.

Eigenlijk niet onderscheiden, alzoo het eene de Nederduitsche, en het andere de overgenomene verkorte Latijnsche benaming is van hetzelfde dier. Ook is *sim* (van *simius*, of *simia*) allengskens buiten gebruik geraakt. Toen het nog in zwang was, kon het verschil in dezer voege opgegeven worden, dat *sim* alleen in den eigenlijken zin gebruikt werd, om het daarmede genoemde dier te beteekenen; *AAP*, van het oude *aben*, nabootsen, ook in den figuurlijken zin. Men zeide dus wel: *hij is een aap van een' vent*; maar niet: *hij is een sim van een' vent*. Men heeft ook het afgeleide werkwoord *naäpen*, niet *naapmen*.

AARD,

AARD, INBORST, GEMOED, EIGENSCHAP KARAKTER, DENKWIJS, HART.

De beteekenis, waarin deze woorden aan elkander verwant zijn, is begrepen in het woord EIGENSCHAP dat is de hoedanigheid, die aan eepige zaak in het bijzonder, of wel aan de soort, waaronder zij ge rangschikt wordt, eigen is. AARD is die eigenschap, of die vereeniging van eigenschappen, waardoor een geslacht zich van het andere onderscheidt, en die zich in de *individuen* van hetzelfde, als bij overerving, voortplant. Dit is het duidelijkste in de afgeleide werkwoorden *veraarden*, *ontaarden*. Van hier, dat men het woord *aard* gebruikt van alle zoodanige wezens, van welke het eene het andere voortbrengt, zonder onderscheid, of men aan dezelve gevoel en bewustzijn toeschrijft, of niet. Men zegt: *de aard van boom en kruid. De thee schijnt nergens te willen aarden, dan in het oostelijke deel van Asia.* INBORST en GEMOED hebben betrekking tot het *individu*, niet tot het geslacht. Zij kunnen ook eeniglijk gebruikt worden van wezens, begaafd met besef en met het vermogen, om tusschen goed en kwaad te onderscheiden, en betreffen derzelver zedelijk gedeelte. *Gemoed* schijnt hierbij, inzonderheid, het zedelijke gevoel aan te duiden. *Iemand iets op het gemoed drukken. Ik durf dit niet over mijn gemoed nemen.* Inborst beteekent het geheel der zedelijke hoedanigheden. Het nadert dus tot het denkbeeld, hetwelk men met de uitheemsche benaming KARAKTER is beginnen uit te drukken. Dit veel gebruikte woord,

woord, dat eigenlijk *kenmerk*, *kenscheits*, beteekent, wordt tegenwoordig genomen voor alle de zedelijke eigenschappen, waardoor zich de eene mensch van den anderen onderscheidt. *Een man van een uitmuntend, — van een verachtelijk karakter.* De verstandelijke vermogens komen hierbij niet in aanmerking. *Elk zal het verstand, de kunde; niemand het karakter van N. N. bewonderen.* Desniettemin drukt *karakter* die vereeniging van zedelijke hoedanigheden uit, welke men, door medewerking van het verstand, verkregen heeft. Het omgekeerde is het geval met *inborst*, dat nader met *gemoed verwantschap* is. Om deze reden is het, dat, schoon men even zeer zeggen kan, *dat iemand eene goede, of eene slechte inborst heeft*, als, *dat hij een goed, of een slecht karakter bezit*, men wel zegt: *die man heeft geen karakter*, maar niet: *die man heeft geene inborst*. Niemand toch is zonder eenige zedelijke eigenschappen; maar hij kan, bij gebrek aan verstand, zielskracht, of oefening, zeer wel de vastheid missen, welke maakt, dat zij zich in alle, ook in moeilijke omstandigheden, vertoonen, en een onveranderlijk kenmerk uitmaken. Bij dit alles schijnt het, dat het woord *karakter*, in de uitdrukkingen: *geen karakter hebben*, *een man van karakter zijn*, min of meer in eenen anderen zin gebruikt wordt, dan wanneer men van een *goed*, of *slecht karakter* spreekt. In het eerste geval is het, als dan, vrij na verwant aan *vastheid*, of *kracht van ziel*. HART wordt eeniglijk gezegd van al wat het gevoel betreft.

treft. *Een mensch zonder hart*, wanneer *hart* niet voormoed genomen wordt, is iemand, die niets voor anderen gevoelt. *Een voortreffelijk hart* maakt nog gewitmentend karakter; en vele daden, die van een goet hart getuigen, zouden vlekken zijn, in het karakter van hem, dieze begaat. De *DENKWIJS* is de vrucht van het verstand; schoon *hart*, inborst, karakter bij het vormen derzelve medewerken. Hier geldt het spreekwoord: *veel hoofden, veel zinnen*; en verscheidene, even voortreffelijke, omtrent de beginselen van braafheid en deugd met elkander eenstemmige lieden kunnen, in *denkwijze* over eenig bepaald punt zeer verschillen. Uit denzelfden hoofde is het, dat, terwijl men onder *inborst*, *karakter*, enz. iets blijvends en eenparigs verstaat zulks het geval niet is met de *denkwijze*, die in denzelfden man, ten aanzien van onderscheidene zaken, zeer verschillend zijn kan. Hoe meer intusschen vastheid van karakter met helderheid van verstand, bij de vorming onzer *denkwijze*, heeft zamengewerkt, des te eenpariger zal zij wezen; en deze eenparigheid in denken en handelen is hetgeen men *consequent* zijn, of *zich gelijk blijven* noemt; eene verkregene eigenschap, die wel eens met *karakter* verwisseld wordt.

AARDBODEM, AARDBOL, AARDE, AARDKLOOT, AARDRIJK, WERELD.

Alle benamingen, waarmede men de planeet aanduidt, welke wij bewonen. Zij wordt *AARDE* genoemd, met opzigt tot het zonnestelsel, waartoe zij be-

behoort: *de loopkring der aarde*, niet *des aardbodems*, of *des aardrijks*, zelfs niet *des aardbols*, of *des aardkloots*, omdat zij wel als aarde, als hemellichaam, dat bij ons dien naam draagt, niet als bol, of klood, dat is, door hare gedaante, van de overige planeten onderscheiden is. AARDBOL, of AARDKLOOD, wordt de aarde genoemd, wegens haren ronden vorm, en met betrekking tot de schepselen, die haar bewonen. Beide de woorden zijn dus inzonderheid gebruikelijk, wanneer die gedaante in aanmerking komt. *Reize rondom den aardbol. Beschrijving des aardkloots.* De eerste uitdrukking is tegenwoordig meer in zwang, dan de laatste. AARDBODEM en AARDRIJK worden gebezigd, wanneer men de oppervlakte des aardbols bedoelt, en wel het eerste met betrekking tot hare schijnbaar lagere plaatfing; alzoo zij ons voorkomt onder het overige des uitspanfels gelegen te zijn. *Water bedekte den geheelen aardbodem. Aardrijk* zegt men, om de uitgestrektheid der aarde te kennen te geven; want rijk wordt nimmer van een eng beperkt gebied gebruikt. *Het aardrijk zal zijnen roem vermelden.* WERELD wordt tegenwoordig zelden meer gebruikt, om onze planeet aan te duiden. Het woord beteekent eigenlijk al het geschapene, en heeft zijnen beperkteren zin verkregen, toen men, onze aarde als het middelpunt en hoofdvoorwerp der schepping beschouwende, zich omtrent het overige derzelve nog begrippen vormde, welke de vordering der wetenschappen ons thans heeft leeren verwerpen.

AARD-

AARBOL, zie AARBODEM.

AARDE, zie AARBODEM.

AARDIG, GEESTIG, KODDIG, KLUCHTIG,
VERMAKELIJK, VERNUFTIG, ZINRIJK.

Hetgeen den geest aangenaam, of treffend aandoet. AARDIG is van *aard* afkomstig, en heeft, als zilverwant met de hier voorkomende woorden, door het gebruik de beteekenis van aangenaam, of bevaling verkregen. Het duidt geene hooge mate van bevalligheid, of aangenaamheid aan, maar zodanig eene, die, als ware het, den beschouwer treft en verwondert. *Een aardig meisje*, — *eene aardige teekening*. Somwijlen wijkt de beteekenis des woords hiervan eenigzins af, en nadert tot die van zonderling: *zulk een gedrag vind ik aardig*; — *het is aardig, dat gij mij veroordeelt, zonder mij gehoord te hebben*. VERMAKELIJK is hetgeen vermaak verschaft, doch meestal het vermaak, dat men door de uiterlijke zinnen, inzonderheid het gezigt, geniet. *Een vermakelijk tooneel*, — *een vermakelijk oord*. Van hoogere zielsgenoegens wordt het zelden gebezigd. KLUCHTIG en KODDIG is hetgeen vermaak geeft, door den lach te wekken. Het gebruik heeft nog eenigzins het onderscheid bewaard, hetwelk de oorsprong tusschen de beide woorden scheen te moeten brengen, en volgens hetwelk *koddig* van lagere boert gezegd werd, *kluchtig* van alles, wat tot lagchen prikkelde. Nog hedendaags is *kluchtig*, in den edeler

het schriftant, meer gewoon, dan *koddig*, dat al-
 lens buiten gebruik raakt. GEESTIG, VERNUFTIG
 en ZINRIJK wordt genoemd hetgeen door schrander
 vinding uitmunt, waarin scherpzinnigheid zich met
 aangenaamheid paart. Het *geestige* is nog meer, als
 men zich zoo mag uitdrukken, de bloem van het
 verstand, dan het *vernuftige*, hetwelk nadert tot
 hetgeen men schrander noemt. *Een geestige, een*
vernuftige inval wordt beide gezegd; maar men
 zegt *eene vernuftige uitvinding*, niet *eene geestige*
uitvinding. Zinrijk slaat minder op de kracht der
 verstandsvermogens, die tot hetgeen men met dien
 naam bestempelt aangewend zijn, dan op den zin,
 dien men er in gelegd heeft. *De verzen van den*
hekdichter PERSIUS zijn meer zinrijk, dan gees-
tig.

AARDKLOOT, zie AARDBODEM.

AARDRIJK, zie AARDBODEM.

AARDSCH, WERELDSCH.

AARDSCH wordt tegen *hemelsch* overgesteld, wa-
 RELDSCH tegen *geestelijk*. *Aardsche genoegens* zijn
 die, welke men in den staat der hemellingen niet
 meer smaken, noch begeeren zal. *Wereldsche ge-*
dachten zijn gedachten, die met geestelijke, dat
 is, op het welzijn van onzen onsterfelijken geest
 gerigte, overdenkingen strijden.

AARZELLEN, WEIFELEN, IN TWIJFEL STAAN, ZICH BEDENKEN.

Geen vast besluit genomen hebben. Men bezigt AARZELLEN, wanneer men niet *besluiten*, of *handelen* durft, WEIFELEN, wanneer men niet kan, of wil *kiezen*, IN TWIJFEL STAAN, wanneer men geen *zekerheid* heeft, en ZICH BEDENKEN, wanneer men vreest te ras te wezen, of zich in gevaar acht van te dwalen.

AAS, VOEDSEL.

VOEDSEL en AAS verschillen als geslacht en soort. *Voedsel* is al, wat voedt, wat tot onderhoud van het dierlijke ligchaam genuttigd wordt. *Aas* wordt alleen gebruikt van de spijs der dieren, inzonderheid der vogelen, die gezegd worden *hun aas* te zoeken. *De ooijevaar strijkt, met het aas in den bek, op het nest neder, om zijne jongen te voeden.* Geliefkoosde spijzen der dieren, waarmede zij gelokt en gevangen worden, noemt men *lokaas*, ook enkel *aas*; beide mede-gebruikelijk in den overdragtelijken zin: *het aas verbergt den angel*. Daar nu vele dieren op kringen *azch*, bezigt men het woord *aas* van doode ligchamen, die den dieren ter prooi gelaten worden: *een sinkend aas*. Ook overdragtelijk *galgenaas*, *kataas*.

ACH, zie AL.

ACHT NEMEN (ZICH IN), ZICH WACHTEN,
ZICH HOEDEN.

Door oplettendheid iets kwaads trachten te vermijden. ZICH WACHTEN, hetwelk naar den letter beteekent, zich zelven tot eene wacht strekken, heeft blootelijk betrekking tot de afwending van een gevaar, dat ons van buiten dreigt, en waarvan oorzaak en aanleiding ook geheel buiten ons liggen. ZICH IN ACHT NEMEN is, zoodanig op zich zelven letten, dat men geene gelegenheid geve tot het kwaad, hetwelk ons toegevoegd zou kunnen worden, of tot het gevaar, waarin wij zouden kunnen geraken. Schoon men zoo wel zegt: *zich voor iemand in acht nemen*, als: *zich voor iemand wachten*, zoo vereischt nogtans *zich wachten* meer een bepaald voorwerp, terwijl *zich in acht nemen* ook onbepaald gebruikt kan worden. Men kan tegen iemand zeggen: *neem u in acht!* zonder uitdrukkelijk er bij te voegen, waar voor. *Wacht u!* kan men niet wel zeggen, of men moet, tevens aanduiden, hoe, of waar voor de gewaarschuwdde zich wachten moet. De reden van het verschil is duidelijk; men kan namelijk iemand, dien men onderstelt niet te weten, dat hij door gevaren omringd is, in het algemeen aansporen, om op zich zelven en zijnen toestand te letten; maar men kan niet wel iemand nopen, om zich te beschermen, of men moet hem toonen, waar tegen. In den boven bedoelden zin komt ZICH HOEDEN met *zich wachten* overeen, en wordt, even als dit, zelden zonder bepaald voorwerp gebruikt.

Waar is het, dat de waarschuwing: *hoed u!* meer dan: *wacht u!* gebezigd wordt, zonder dat het gevaar met woorden wordt uitgedrukt; maar als dan moet het zoo nabij en zoo zichtbaar wezen, dat het met den eersten blik in het oog valt. Voor het overige komt bij *zich hoeden*, behalve de waakzaamheid, welke *zich wachten* uitdrukt, ook het denkbeeld van beschutting. Men zou dus kunnen zeggen: *die zich wacht, doet wel, die zich hoedt, nog beter.*

ACHTBAAR, zie AANZIENLIJK.

ACHTBAARHEID, zie AANZIENLIJK.

ACHTELOOS, ONACHTZAAM, ONOPLETTEND, SLOF.

ONACHTZAAM en ACHTELOOS zijn dezulken, die geene acht geven, geene zorg of oplettendheid besteden. *Onachtzaam* is hij, die dit niet doet, *achteloos*, die niet gewoon is het te doen. *Onachtzaam zijn* is dus eene fout, *achteloos zijn* een gebrek. *Door dikwijls onachtzaam te zijn, wordt men achteloos.* ONOPLETTEND is hij, die niet met zijne opmerkzaamheid bij hetgeen, waarop hij die vestigen moest, verwijlt, (zie *aandachtig zijn, oplettten, acht geven*). SLOF, dat waarschijnlijk aan het Engelsche *slow* verwant is, beteekent achteloos, slordig in hetgeen men doet, verzuimend, uit traagheid. Van daar, dat men oude muilen, waarin men de voeten tragelijk voortleept, *sloffen* noemt.

ACH-

ACHTEN, DENKEN, GELOOVEN, MEENEN, WANEN.

Oordeelen, dat iets waar is. DENKEN geeft zulks op de algemeenste wijs te kennen; het zegt, in den zin, die het met de overige aangehaalde woorden verwant maakt, eeniglijk iets voor waar houden. Dit oordeel kan echter verschillend zijn, zoo ten aanzien der waarheid, of valsheid van hetgeen wij denken, als met betrekking tot den graad van zekerheid, of onzekerheid, die door anderen, of door ons zelve, aan dit denken gehecht wordt. Dus is WANEN iets voor waar houden, waarvan de valsheid bij dengenen, die het woord gebruikt, bekend is. *Men waande welcer, dat Gods woord de leer van het rondwentelen onzer aarde tegensprak.* MEENEN, daarentegen, geeft slechts onzekerheid te kennen bij dengenen, die de meening voedt. *In zaken, waarbij onze hoogste belangen betrokken zijn, is het niet genoeg te meenen, men moet, voor zoo verre zulks mogelijk is, weten. Men waant iets te zien, dat er niet is; men meent iets te zien, waaraan men twijfelt.* GELOOVEN is, op de waarheid van iets vertrouwen, als of men daarvoor de bewijzen had. *Het woord van een' voor eerlijk gehouden man moet geloofd worden.* ACHTEN duidt eene mate van geloof aan, gegrond op zekere schatting, of waardering: *acht gij mij in staat, u te bedriegen?* dat is, schat gij mijne braafheid, mijne waarheidsliefe zoo gering, dat gij gelooft, dat ik u zou kunnen bedriegen?

ACHTEN, SCHATTEN, WAARDEREN.

Over de waarde eener zaak oordeelen. Bij **ACHTEN** meet men die waarde niet af naar den prijs, waarop men iets, in zijne gedachten, stelt, maar naar de *acht*, de oplettendheid, welke men oordeelt, dat het verdient. Men is toch gewoon, aan zaken van grootere waarde meer oplettendheid te schenken, dan aan beuzelingen. **SCHATTEN** en **WAARDEREN** zijn moeilijk te onderscheiden, omdat beide heeten *bepalen*, wat aan een voorwerp gelijk komt, wat dezelfde mate van *acht* of *achting* als dit voorwerp verdient. Men zegt even zeer, en bijna in denzelfden zin, dat iets *onschatbaar* en dat het *onwaardeerbaar* is. *Waarderen*, schijnt intusschen meer op de waarde van het voorwerp te zien, *schatten* meer op den prijs, den koop-schat, die voor hetzelfde kan gegeven worden. Ten gevolge hiervan is *onschatbaar* datgeen, waarvoor geen prijs bepaald kan worden, dat geen schat betalen kan, *onwaardeerbaar*, waarvan de waarde alle bepaling te boven gaat, welks waarde met geene andere waarde gelijk staat. Men zou dus, b. v., van een rein gemoed kunnen zeggen, beide, dat het een *onschatbaar* en een *onwaardeerbaar* goed is. Van eenen diamant zou men met meer juistheid zeggen, dat hij *onschatbaar*, dan dat hij *onwaardeerbaar* is, omdat de waarde der edelgesteenten grootendeels bestaat in den prijs, dien men overeengekomen is, daarvoor te geven. Van hier, dat *schatten* ook gebruikt wordt in eenen zin, waarbij minder op de

raming der vermoedelijke waarde, dan wel op een' vasten prijs gezien wordt, dien men voor iets bepaakt. *Mijn huis is in de verponding de helft hooger geschat, dan het te voren aangeslagen was.* Waardenen heeft ook de bijbeteekenis van in waarde houden.

ACHTERDOCHT, ARGWAAN, MISTROUWEN,
VERDENKING, VERMOEDEN.

Het gissen van iets kwaads. VERMOEDEN wordt van zaken, VERDENKING alleen van personen gezegd. Men kan zeggen: *ik vermoed bedrog*, niet: *ik verdenk bedrog*; en omgekeerd: *ik verdenk mijnen knecht*, niet: *ik vermoed hem*. Vermoeden wordt ook gebruikt van kleinigheden, en somtijds wel van dingen, waarin niets kwaads gelegen is; hetwelk niet het geval is bij verdenking. *Wie zou zulk eene blijde uitkomst vermoed hebben?* Omstandigheden geven ons ACHTERDOCHT, ons eigen karakter doet ons overhellen tot ARGWAAN, en ondervinding, of doorzigt, boezemt ons MISTROUWEN in. *Achterdocht*, hetwelk een later en nader denken te kennen geeft, onderstelt, dat men te voren niets kwaads gedacht heeft. *Argwaan*, waarin de beteekenis van *erg* en *waan* vereenigd is, duidt eene ongegronde opvatting van iets kwaads aan; gelijk *mistroutwen* een gebrek aan vertroutwen, eene slechte meening van de trouw desgenen, omtrent wien men *mistroutwen* koestert, te kennen geeft. *Argwaan* en *achterdocht* hebben dus eigenlijk betrekking tot verledene daden, *mistroutwen* tot toe-

komstige. Daar dit laatste niet noodwendig de onderstelling eener booze handeling insluit, maar alleen zegt, dat men zich niet zeker genoeg acht, om te kunnen vertrouwen, zoo wordt *mistroutwen* ook gebruikt van krachten of bekwaamheden der ziel, of des ligchaams. *Eene der vereischten tot eene gelukkige geneezing, en die daarop dikwijls zeer veel invloed heeft, is, dat de zieke geen mistroutwen hebbe aantrent de kunde van zijnen arts.* Van hier, dat men ook mistroutwen hebben kan in zich zelve, wanneer wij, namelijk, niet zeker genoeg zijn, dat onze krachten toereikend zullen wezen tot het doel, dat wij ons voorstellen. *Mistroutwen* kan derhalve menigmaal het uitwerkfel zijn van een goed verstand, terwijl *argwaan* bijna altoos het blijk is van een slecht, of van een zwak karakter, *Achterdocht* kan aanleiding geven tot beide,

ACHTING, EERBIED, ONTZAG, VREES.

Gevoel en erkenenis van voortreffelijkheid. *ONTZAG* is de erkenenis eener voortreffelijkheid, of meerderheid, bij een wezen, dat in staat is, ons de zelve, op eene onaangename wijze, te doen gevoelen. *VREES* is zoodanige erkenenis ten aanzien van een wezen, dat men onderstelt daartoe geneigd te zijn. Goede kinderen, of scholieren, hebben *ontzag* voor vader, of meester, dat is, zij gevoelen, dat vader en meester eene meerderheid van magt bezitten, welke zij den ongehoorzamen, op eene voor hem onaangename wijze, zouden kunnen doen gevoelen,

Zij

Zij *vreesen* vader en meester niet, omdat zij weten, dat dezen niet geneigd zijn, die magt, te hunnen gunnen, op zulk eene wijze, te bezigen. Ondeugde kinderen *vreesen*, omdat zij, de billijkheid en noodwendigheid hunner bestraffing, al ware het dan ook slechts duister, beseffende, de geneigdheid daartoe bij hunne meerderen onderstellen moeten. Even als *ontzag* en *vrees* zich op erkende magt gronden, berust **ACHTING** op gevoel van waarde. Men *acht* zelfs dengenen, die ons niets kwaads kan toevoegen. Een dwingeland wordt *gevreest*, door die hem naderen, *ontzien* door bijna allen, *geacht* door niemand. De Atheners, schoon **SOCRATES** niet *ontziende*, moesten hem *achten*. Van daar, dat men zich zelve noch *vrees*t, noch *ontziet* (althans niet in dien zin), maar, zoo men het verdient, wel *achten* kan. **EERBIED** is de uitwerking der gevoelens van *ontzag* en *achting*, wanneer zij in eene hooge mate aanwezig zijn. Men kan, wel is waar, iemand *eerbiedigen*, dien men noch acht, noch ontziet; eenen vader b. v., die zich aan ondeugd overgeeft, — eenen slechten geestelijken; maar dan is de *eerbied* het uitwerksel der *achting*, die men voor post of waardigheid gevoelt, ondanks den bekleeder.

ADELAAR, AREND.

Zekere groote roofvogel, reeds oudtijds de koning der vogelen genaamd. In het gebruik verschillen deze woorden alleen daarin, dat **ADELAAR** meer dichtelijk is, en in on dicht zelden, of het moest

in den zeer verhevenen redenaarsstijl wezen, gebezigd wordt. Als legerteeken zegt men: *den Romeinschen adelaar*; doch daarentegen: *den Pruisischen, den Oostenrijkschen arend*; mischien wel omdat, in de laatste gevallen, dit beeld, in den dagelijkschen wandel, op vlaggen en wapenschilden voorkomen-
de, de meer gewone benaming heeft doen verkiezen. Volgens de afleiding is *adelaar* een edele aar, of arend. *Aar*, namelijk, waarvan ons *arend* slechts in uitgang verschilt, beteekent, in de verwante talen, een' grooten roofvogel. *Adelaar* is dus een edele roofvogel, of zoodanige, die voor het hoofd der overigen gehouden wordt, of wel, die niet, gelijk vele andere soorten, de gieren b. v., op krenge-
nast.

ADEMEN, ADEM HALEN, HIJGEN, SNUIVEN.

ADEMEN, ook ADEM HALEN, beteekent, behalve het uitlaten, ook het intrekken der lucht in de longen: *ik kan naauwelijks ademen, adem halen*. HIJGEN onderscheidt zich van *ademen*, daardoor, dat het niet het intrekken der lucht, maar alleen het uitdrijven van dezelve, en wel met moeite en hevigheid, aanduidt: *hij liep, dat hij hijgde*. Ook zegt men: *naar den adem hijgen*; en figuurlijk, voor sterk haken: *hijgen van verlangen*. Wanneer het moeilijk *ademen* door den neus geschiedt, dan noemt men het SNUIVEN: *het paard kwam snuivend aanrennen*.

AFBEELDING, AFBEELDSEL, BEELD, BEELD- TENIS.

De zinnelijke voorstelling eener zaak. **BEELD** is het algemeenste, en wordt ook gezegd van de beelden, welke de natuur, en zelfs van die, welke de verbeeldingskracht vormt. **AFBEELDING** en **AFBEELDSEL** is, gelijk de afleiding toont, het beeld, dat naar iets gemaakt wordt, waarvan het oorspronkelijke bestaan moet. *Er zijn zelfs wijsgeeren, die geloofd hebben, dat de ziel de beelden der dingen ontving, door de afbeeldingen der voorwerpen op het netvlies des oogs te beschouwen.* Men kan zeggen, dat er *afbeeldingen* bestaan van voorwerpen, die nimmer aanwezig gehad hebben, b. v., van eenen grijpvogel, eenen centaur; maar, in dat geval, heeft de verbeeldingskracht des dichters eerst het beeld ontworpen, waarnaar de schilder, of beeldhouwer, het afbeeldsel gemaakt heeft. Voorts is *afbeelding* eigenlijk de daad van het afbeelden; *afbeeldsel* het gewrocht, door die daad te weeg gebragt. Het gemeene gebruik verwart wel de eerste met het tweede, en zegt, zonder onderscheid: *hij maakte een afbeeldsel* en: *hij maakte eene afbeelding*; nimmer echter wordt *afbeeldsel* in den eigenlijken zin van *afbeelding* genomen. Men zegt niet: *gedurende het afbeeldsel*, — met het *afbeeldsel* van een historisch bedrijf, verloopt veel tijd. Men moet zeggen: met de *afbeelding*, enz.

AFBEELDSEL, zie **AFBEELDING**.

AF-

AFBETALEN, AFDOEN, UITBETALEN, VOLDOEN.

AFBETALEN, gelijk ook AFDOEN, ziet op de geheele uitdelging der schuld, VOLDOEN op het volkomen genoeg geven aan den schuldeischer. In *afbetalen* vindt men de beteekenis, dat de voldoening door middel van geld, van munt, geschiedt; want hiermede alleen betaalt men. UITBETALEN is betalen uit eenig fonds, tot zoodanige soort van uitgaven bestemd.

AFBREKEN, OMHALEN, SLECHTEN, SLOOPEN.

Het zamenstel van iets verbreken. SLOOPEN drukt deze beteekenis op de algemeenste wijze uit. *Een huis, een vaartuig sloopen*. AFBREKEN voegt hier nog bij, dat het uit elkander te nemen voorwerp eenige uitgebreidheid, en vooral hoogte, moet hebben. Men zegt reeds niet juist, *een schip*, en althans niet *eene kas*, of *kist afbreken*; wel *sloopen*. Ook schijnt *sloopen*, meer dan *afbreken* (waarin het denkbeeld van breken, met geweld en beschadiging losmaken, ligt) aan te duiden, dat men de bouwstoffen tot eenig ander gebruik bestemt. Een *slooper* is diegene, die, met dit oogmerk, gebouwen uit elkander neemt. Dit woord heeft dus meer betrekking tot het doel, dat nimmer onzeker is, terwijl *afbraak*, waarmede men het gesloopte te kennen geeft, ziet op de uitkomst, die, althans ten deele, van het oogmerk kan afwijken. OMHALEN zegt slechts

slechts het nederrukken van iets, dat staat, waardoor, bij gebouwen, op eene ruwe, maar snelle wijze, de samenhang verbroken wordt. Bij eenen brand, wanneer het vuur niet gebluscht kan worden, stuit men deszelfs voortgang door het *omhalen* der belende huizen. SLECHTEN is zoodanig sloopen, of omhalen, dat alles met den grond gelijk gemaakt wordt. Het is het Fransche *raser*, terwijl sloopen *démolir* is. Hiervandaan zegt men ook: *eene laan flechten*, voor: de aarde in dezelve overal gelijk maken. Deze beteekenis van gelijk, effen maken, heeft het woord, in den figuurlijken zin, voor vereffenen van geschillen doen bezigen: *een geschild flechten*.

AFBREUK, HINDER, NADEEL, SCHADE, VERLIES.

Eene uitkomst, welke ons als een kwaad voorkomt. NADEEL is alle zoodanig vermeend kwaad; AFBREUK zulk een kwaad, ons door een' ander toegevoegd, meestal met krenking van ons regt; SCHADE eene vermindering van welstand; VERLIES eene vermindering van bezit; HINDER eene dwarsbooming onzer oogmerken, of verrigtingen. Zoo kan men zeggen: *schade is niet altoos nadeel*, dat is, eene vermindering van welstand is eene verandering, die niet altoos met regt door ons voor een kwaad gehouden kan worden. Dit blijkt uit het spreekwoord: *met schade wordt men wijs*, niet, *met nadeel*. Overstroming is eene *schade*, en meestal een

na-

nadeel, maar kan geene *afbreuk* genoemd worden, omdat zij ons in het bijzonder door niemand aangedaan wordt, en althans geene krenking van onze regten is. Daarentegen, wanneer een winkelier zich in eene buurt nederzet, waar reeds anderen van dezelfde nering gevestigd zijn, zoo doet zulks dezen *schade*, *nadeel* en ook *afbreuk*; het laatste, omdat de aankomst van den nieuwweling, door een deel der kalanten weg te lokken, hun *schade* te weeg brengt, eene *schade*, welke zij met regt voor een *nadeel* mogen houden; en mischien ook, omdat die *schade* eene krenking is der regten, welke zij, als eerste bezitnemers van den stand, zich toekenden. Alle drie de behandelde woorden kunnen ook eene winstderving heeten. *Verlies*, dat tegen winst overstaat, is eene vermindering van het goed, hetwelk men bezit, even als winst daarvan eene vermeerdering is. *Hinder* is, uit den aard der beteekenis, eene geringere benadeeling, dan die door eenig der andere woorden wordt uitgedrukt. De dwarsbooming toch onzer oogmerken, de verhindering onzer verrigtingen, door personen, of gebeurtenissen, doet ons, op zich zelve, hoogstens tijd en gelegenheid verliezen; wij kunnen die verrigtingen hervatten, die oogmerken langs eenen anderen weg bereiken, en in allen gevalle is het opgeven derzelve geen *verlies*, geene stellige *schade*.

AFDANKEN, AFSCHAFFEN, AFSCHIED GEVEN, BEDANKEN, ONTSLAAN.

Betrekkingen, werking, of dienst doen ophouden. **BEDANKEN** en **AFDANKEN**, dat beide slechts op personen ziet, heeft het oog op den dank, welke gewoonlijk zoodanig eene ophouding van betrekkingen verzelt. In dezen zin wordt, ten aanzien van het eerste, de tot spreekwoord geworden groet, bij den afloop eener begrafenisplegtigheid, genomen: *de vrienden bedanken de bureu*. *Afdanken* is zoodanig *bedanken*, hetwelk geschiedt, wanneer men den afgedankten in het geheel niet meer denkt in het werk te stellen, en wordt meestal van onderhoozigen gebezigd. Omtrent dezen zegt men ook: **AFSCHEID GEVEN**. Intusschen is *affcheid geven* en *afdanken* daarin onderscheiden, dat men *het affcheid geeft* aan dengenen, wiens persoon men niet meer in dienst begeert te houden; terwijl men *afdankt* den zoodanigen, wiens dienst, gelijk ook die van anderen zijner klasse, niet meer begeerd wordt. *Eenen knecht zijn affcheid geven* zegt niet, dat men geen anderen in zijne plaats wil aannemen; *enen knecht afdanken* heet, dat men geen *knecht meer*, of eenen knecht minder, houden wil. De reden van het verschil ligt waarschijnlijk in de beteekenis van het woord *danken*, omdat, in het laatste geval, de knecht, niet wegens wangedrag ontslagen wordende, in het algemeen ondersteld mag worden, den dank zijns heeren te verdienen, hetwelk met dengenen, die door eenen anderen vervangen

gen wordt, niet altoos het geval is. Wanneer menschen in grooten getalle worden afgedankt, heeft meestal het eerste plaats; daarom zegt men ook: *een regiment, een leger afdanken*. ONTSLAAN heeft betrekking tot de pligten van dengenen, die in dienst was. Men *ontslaat* hem uit den dienst, dat is, men ontheft hem van de pligten, welke, zoo lang hij zich in den dienst bevond, op hem rustten. ARSCHAFFEN wordt niet van personen, maar van gebruiken en gewoonten gezegd.

AFDEELEN, VERDEELEN.

Deze twee zamengestelde woorden hebben de beteekenis van het grondwerkwoord *deelen* gemeen. AFDEELEN heet, in afgezonderde deelen brengen, en de deelen wel onderscheiden. *Een bataljon is in compagniën afgedeeld. De afdeelingen eener redevoering*. VERDEELEN is deelen in eene versterkte beteekenis, zoodat alle samenhang van het vorige geheel verdwijnt. Van hier, dat overal, waar met nadruk de grootte der afwijking moet uitgedrukt worden, dit zamengestelde werkwoord, en niet het enkelvoudige *deelen*, gebruikt wordt: *verdeel en heersch!* *Een Rijk, dat verdeeld is, kan niet bestaan*. Om dezelfde reden, misschien, gebruikt men het, om de afgifte der deelen aan de deelhebbers uit te drukken: *Zij verdeelden het geld onder elkanderen*.

AFDEELING, zie AFDEELEN.

AF.

AFDOEN, AFMAKEN, EINDIGEN, VOLBRENGEN.

Aan iets, dat begonnen is, het laatste tot stand brengen. EINDIGEN ziet op het laatste gedeelte, dat aan het geheel bewerkstelligd wordt; VOLBRENGEN op de volkomenheid, waartoe dit geheel, door bijvoeging van het laatste gedeelte, gebragt wordt. Die den geheelen dag door, ten einde toe, iets nuttigs gedaan heeft, heeft zijnen dag nuttig *volbragt*; maar men kan zijnen dag, zelfs wanneer men dien in ledigheid, of verstrooiing, heeft doorgebragt, nuttig *eindigen*, mits slechts het laatste bedrijf eene nuttige *strekking* hebbe. AFDOEN en AFMAKEN geven te kennen, dat er aan de zaak, of aan den arbeid, niets meer te doen is. *Afdoen* slaat op de daad, *afmaken* op het voorwerp derzelve. De scholier, wiens arbeid ten einde spoedt, kan zeggen: *wanneer ik nog een opstel afgemaakt heb, dan is mijne taak afgedaan.*

AFDOEN, BIJLEGGEN, VERGELIJKEN.

Men **DOET AF** hetgeen niet vereffend, men **LEGT BIJ**, waaromtrent geschil is, men **VERGELIJKT** partijen, die oneens zijn. Daarom zegt men *afdoen* niet alleen van eenen twist, van een geding, maar ook van eene schuld, eene rekening. *Bijleggen* en *vergelijken* verschillen onderling daarin, dat het eerste slechts van zaken, het andere alleen van personen gezegd wordt. *Zich onderling omtrent hunne belangen vergelijken hebbende, was de strijd spoedig bijgelegd.*

AFDRIJVEN, AFZETTEN, OPENEN.

Ligchamelijke lozing bevorderen. **OPENEN** wordt gebruikt van hetgeen de zoogenaamde eerste wegen (soms ook de zweetgaten, of andere buizen) vrijmaakt van stoffen, die dezelve verstoppen, voornamelijk van harde zelfstandigheden, die uit de ingewanden naar buiten gedreven, en door den endeldarm uitgeworpen moeten worden. **AFZETTEN** is meer in gebruik omtrent hetgeen door de piswegen geloosd wordt. *Alle uijen, en voornamelijk zee-ajuin, worden voor afzettend gehouden.* **AFDRIJVEN** komt somtijds in deze laatste beteekenis voor, doch wordt meer bijzonder gebezigd, om het misdadig bedrijf te kennen te geven, waardoor de vrucht eener vrouwe, voor den tijd, met hulp van inwendig gebezigde middelen, naar buiten gevoerd wordt. *Zij heeft hare vrucht afgedreven.*

AFDWALEN, AFRAKEN, AFWIJKEN, VERDOOLD RAKEN, VERDOLEN.

Den regten weg verlaten. Het onderscheid van alle deze woorden is uit derzelver samenstelling op te maken. Dus is **AFWIJKEN** blootelijk de oorspronkelijk bedoelde, of genomene, rigting niet meer volgen, hetzij nu deze verwijdering opzettelijk, hetzij niet, hetzij tot een goed, of tot een kwaad einde, plaats hebbe. **AFRAKEN** toont aan, dat de afwijking niet in de bedoeling van den afwijkenden ligt, maar eene toevallige, of althans buiten hem liggende, oorzaak heeft. **AFDWALEN** zegt, dat de af-

afwijking hare oorzaak heeft in eene vergissing, of in een verkeerd begrip van dengenen, die de vorige baan verlaat, en dat die verlating iets kwaads is. Hij, die van eenen weg, of eene rigting, *afwijkt*, kan zijne goede redenen hebben, welke hem deze daad willens en wetens doen verrigten; hij, die van den weg *afraakt*, doet zulks buiten zijnen wil, maar kan, van het eerste oogenblik der afwijking aan, de bewustheid hebben, dat hij het pad verlaat; hij, die *afdwaalet*, doet zulks bewusteloos. Immers, hoezeer hij, gedurende die afdwaling, tot kennis ~~geraken~~ moge, dat hij het pad gemist heeft, weet hij niet, dat de dwalende poging, welke hij doet, om het weder te bereiken, hem verder daarvan afleidt. VERDOOLD RAKEN en VERDOLEN geven dien graad van afdwaling te kennen, waarbij men het regte spoor niet meer vinden kan; want, ofschoon de afdwalende, op het oogenblik zijner afdwaling, niet weet, dat hij het pad verlaat, zoo volgt hier geenszins uit, dat hij buiten staat is, om hetzelfde, bij meerdere oplettendheid, weder te vinden; den verdoolden is zulks, uit eigene krachten, zonder teregtwijzing, of toeval, onmogelijk. *Verdoelen* is de geheele daad, *verdoold raken* het begin derzelve.

AFDWALING, zie AFDWALEN.

**AFDWINGEN, AFKNEVELEN, APPERSEN,
ONTRUKKEN, ONTWELDIGEN, ONTWRIN-
GEN.**

Weder woorden, wier zamenstelling het onderscheid aanduidt. De gemeene beteekenis is, iets wegnemen, ondanks den bezitter. **APPERSEN** onderstelt eenige bewilliging, schoon met weêrzin gegeven. Bij **AFDWINGEN** houdt alle bewilliging op, hoezeer, van eenen anderen kant, dit woord niet zulk eenen voortgezetzten aandrang te kennen geeft, als *asperfen*. Hij, die zich, bij gebrek aan volharding, iets laat *asperfen*, kan niet, in den eigenlijken zin, beweren, dat het hem *afgedwongen* is. Ondertuschen kan men wel zeggen, dat ons onze toestemming, onze goedkeuring *afgedwongen* is; maar alsdan moet, om dezelve te verkrijgen, zoodanige dwang gebruikt zijn, dat, bij gewone menschelijke standvastigheid, verdere weigering onmogelijk werd. **AFKNEVELEN** is een bij herhaling *asperfen*, of *afdwingen*, en wordt meestal van geld, of goed, gebezigd. De drie overige woorden duiden openbaar geweld aan, terwijl bij de vorige de dwang in aansporing, of bedreiging, kan bestaan hebben. **ONTRUKKEN** is iets door een' ruk ontnemen, dat is, door de plotselinge aanwending-eener, in eene regte lijn werkende, kracht. **ONTWRINGEN** is afnemen door wringing, door verdraaijing der hand, die het vasthoudt, of besluit; het onderstelt dus meer tijd en meer weêrstand, dan *ontrukken*, hetwelk ook, bij verrassing, geschieden kan. **ONTWEL-**

WELDIGEN heeft geene betrekking tot de wijze, waarop, maar wel tot de overmagt, waarmede iets aan den bezitter onthomen wordt. Alle de woorden worden ook in den figuurlijken, of in den overdragtelijken zin gebruikt, en behouden daarin hun onderscheid.

AFGELEEFD, BEDAAGD, BEJAARD, OUD, STOKOUD.

Dat eenen geruimen tijd bestaan heeft. **BEJAARD** is hiervan de minste trap, en bevat alleen het denkbeeld van hetgeen niet meer jong is. Verre dus van, in den oorspronkelijken zin, eenige vermindering van lichaams-, of geestvermogen aan te duiden, geeft het integendeel dien trap van rijpheid te kennen, welken de jaren daaraan bijzetten kunnen. Zoo stelt men *bejaarden* tegen *kinderen* over. *Bejaard* wordt van geene levenlooze dingen gezegd, als welke geene jaren hebben kunnen, of, ten minste, wier vergankelijkheid meestal van zulk eenen aard is, dat het verloop van eenige jaren niet noodwendig eene merkbare verandering in derzelver toestand en voorkomen moet maken. Men gebruikt dit woord ook niet van plantgewassen, en zelfs van geene dieren, maar behoudt het *eeniglijk*, om den gevorderden leeftijd van menschen uit te drukken. **OUD** wordt niet blootelijk van menschen, maar ook van dieren, en van zaken gebezigd. Van hier, dat het zoo wel tegen *nieuw*, als tegen *jong* wordt overgesteld, waarvan het eerste beteekent, dat levenlooze, en het andere, dat levende dingen nog slechts een kort gedeelte van den tijd, dien men ge-

woonlijk aan derzelver bestaan toekent, aanwezig geweest zijn. STOKOUD is zoo oud, dat men, ter ondersteuning zijner leden, eenen stok behoeft; dit kan dus eeniglijk op menschen toegepast worden. AFGELEEFD, hetwelk men insgelijks niet gewoon is van dieren of zaken te zeggen, duidt aan, dat de lange duur, of het onvoorzigtig gebruik van het leven, de geest- en ligchaamsvermogens heeft doen verslijten, en dus het ligchaamswerktuig nabij aan deszelfs ontbinding gebragt heeft.

AFGEMAT, zie AFMATTEN.

AFGEVAARDIGDE, AFGEZANT, GEZANT, ZAAKGELASTIGDE.

Een, meestal ter bevordering van staatsbelangen, naar eene vreemde Mogendheid gezonden persoon. GEZANT is het algemeenste. Het komt, schoon woordelijk hetzelfde uitdrukkende, als het Fransche *envoyé*, in zinn en meening beter overeen met *ministre*. Het voorzetsel *af* versterkt in AFGEZANT eenigermate de beteekenis en de waardigheid; zoodat dit woord, misschien, als vertolking, gebruikt zou kunnen worden voor het onduitsche ambassadeur. AFGEVAARDIGDE wordt voor een' afgezant van minderen rang gebezigd, en kan overeenkomen met *envoyé*. ZAAKGELASTIGDE, eindelijk, is degenê, die, in afwezigheid, of bij gebrek van een' eigenlijken gezant, de zaken zijner regering bij eene andere waarneemt; het Fransche *chargé d'affaires*. *Afgevaardigde en zaak-*

gelaastigd kunnen ook gebezigt worden voor personen, die met de *diplomatie* in geene betrekking staan; in dit geval is *afgevaardigde* het *Francche député*, *zaagelastigde* hun *homme d'affaires*, of *fonds de papiers*.

AFGEZANT, zie AFGEVAARDIGDE.

AFGOD , AFGODSBEELD , VALSCHE GODHEID.

Een voorwerp van goddelijke vereering, dat niet de ware God is. AFGOD zegt, dat dit voorwerp niet God is; VALSCHE GODHEID, dat het te onregt voor God gehouden wordt. Wanneer men dit denkbeeld van onregmatig bewezene goddelijke eer niet opzettelijk wil uitdrukken, gebruikt men geen der beide woorden. Men zegt Jupiter, Apollo, Mars waren goden, niet *afgoden*, der oude Heidenen; Wodan, Thor goden der Noormannen. Voor het overige komt bij *valsche godheid* alleen het denkbeeld in aanmerking, dat zij de ware godheid niet is, bij *afgod* meer bijzonder, dat hij als God vereerd wordt. Het is hierom, dat men dit laatste ook figuurlijk gebruikt voor alles, waaraan eene te groote en uitsluitende eer bewezen wordt. *Het goud is zijn afgod. Zij maakt haar huis tot een afgod. Het is den dwingelanden vigen, te verlangen, dat zij als afgoden vereerd worden.* AFGODSBEELD is de beeldtenis van eenen afgod. Hetgeen derhalve geen eigenlijk beeld heeft, kan, schoon als afgod aanbeden, niet wel een *afgods-*

godsbeeld genoemd worden. De Irmenzuil was een *afgodsbeeld* der oude Sakfen; maar het vuur was geen *afgodsbeeld* der Perzen.

AFGODENDIENST, AFGODERIJ, BEELDEN- DIENST, HEIDENDOM.

Godsdienstige vereering van wezens, aan welke geene goddelijke eer toekomt. HEIDENDOM zou eigenlijk onder deze algemeene bepaling niet kunnen begrepen worden, en is, in de ware beteekenis, met de overige woorden niet synoniem. Men verstaat toch onder hetzelfde de vereeniging aller, zoo vroegere als latere, volken, welke de Godheid niet volgens de openbaring, maar naar hunne bijzondere begrippen, vereerd hebben, of nog vereeren. Joden en Christenen zijn dus, in de eerste plaats, hieronder niet begrepen. Men is ook niet gewoon, daaronder de Mahomedanen te verstaan, hetzij omdat zij wel bij uitnemendheid een eenig opperst Wezen vereeren, zoodat deze leer het hoofdpunt hunner geloofsbelijdenis uitmaakt, hetzij, en dit is mischien de ware reden, omdat hun godsdienst, al is het dan valschelijk, geheelenaan onder de geopenbaarde moet gerekend worden. Nogtans kan *heidendom*, als zinverwant met *afgoderij* enz., geacht worden, wanneer men onder hetzelfde niet de gezamenlijke, aan geene openbaring geloovende, volken, maar derzelver godsdienst, in zooverre hij van den geopenbaarden afwijkt, verstaan wil. *Heidendom* zou, in deze beteekenis, de oefening van eenen godsdienst zijn, die geene openbaring erkent; AFGODERIJ

de

de vereering van valsche goden ; AFGODENDIENST zulk ene vereering, in zooverre de valsche goden, door afbeelding, tot zinnelijke voorwerpen van eerdienst gemaakt worden ; en BEELDENDIENST de vereering, welke men den beelden, als in zich zelve iets goddelijks hebbende , bewijst. De oude Perzianen, die zon en maan vereerden, waren voorzeker Heidenen ; en men kon hunnen eerdienst, als tot valsche godheden gerigt , *afgoderij* noemen. *Afgodendienst* zou hier geene voegzame benaming zijn, omdat zij van hunne valsche godheden geene beeldtenis afgodisch vereerden ; en om dezelfde reden was hunne vereering nog veel minder *beeldendienst*. Daarentegen zou ware godsvereering in *beeldendienst* kunnen ontaarden, wanneer men, of het goddelijke Wezen, of andere wezens, welke men aan hetzelfde ondergeschikt gelooven mogt, of eindelijk vereerenswaardige stervelingen, zinnelijk afbeeldende, bij den eerbied, dien men achten kan, onder de beschouwing dezer afbeeldingen, te mogen doen blijken, vergat, dat deze eer niet aan de afbeelding toekomt, maar aan het wezen, dat daardoor onder de bevatting onzer zinnen gebragt wordt. Dus kan de priesterkaste der Hindoos, althans in haren oorsprong, van geenen *beeldendienst* beschuldigd worden ; doch het gemeen is buiten twiifel aan *beeldendienst* overgegeven, omdat het, onder de beschouwing en vereering der menigvuldige beeldtenissen van zijnen godsdienst, het verbeelde bijna geheel uit het oog verloren heeft.

AFGODERIJ, zie AFGODENDIENST.

AFGODSBEELD, zie AFGOD.

AFGRIJSSELIJK, AFSCHUWELIJK, AFZIGTIG, GRUWELIJK, IJSSELIJK, VERSCHRIKKELIJK, VREESSELIJK.

Hetgeen in de ziel de levendige voorstelling van iets kwaads verwekt. Het verschil der gemoedsbeweging, welke die voorstelling te weeg brengt, wordt door het onderscheid der, in het hoofd dezes opgeteekende, woorden te kennen gegeven. VREESSELIJK en VERSCHRIKKELIJK zijn onderscheiden als *vrees* en *schrik*; IJSSELIJK en GRUWELIJK, als *ijzen* en *gruwen*; (zie deze woorden). AFZIGTIG, AFSCHUWELIJK en AFGRIJSSELIJK hebben alleen het voorzetsel *af* bij zich, dat eene scheiding, eene wegneming beteekent. *Afzigtig* is datgeen, waarvan men gaarne afziet, wegziet; *afschuwelijk* (*afschouwelijk*), waarvan men wegschouwt. Derhalve schijnt de oorsprong tusschen deze beide woorden geen noemenswaardig onderscheid te maken; en ook het verschil van uitgang geeft aan dezelve geene merkbare afwijking van beteekenis. Het gebruik, daarentegen, is zeer onderscheiden. Even als *schouwen* meer dan *zien* in eenen figuurlijken zin gebezigd wordt, is men overeengekomen, om *afzigtig* enkel van zichtbare dingen te bezigen, *afschuwelijk* ook van onzichtbare. Dienvolgens geeft men door het eerste alleen lichamelijke, door het andere ook ziels-, of zedelijke leelijkheid te kennen, beide nogtans alleen, wanneer dit gebrek aan
schoon-

schoonheid in eené hooge mate aanwezig is. Men zegt:
eene afschuwelijke boosheid, niet *eene afzigtige*. Nog-
 tens wordt van zichtbare dingen *afschuwelijk* zoowel als
afzigtig gebruikt, zonder dat daarom de beteekenis
 heen loopt; *eene afzigtig uiterlijke* is niet hetzelfde,
 als *eene afschuwelijk uiterlijke*. Nog altijd schijnt,
 in dat geval, hetzelfde onderscheid, hetwelk niet
 toelaat *afzigtig* van zielsgebreken te bezigen, de bei-
 de woorden aan te kleven. *Afzigtig*, namelijk, zegt
 men van zulk eene leelijkheid, die zich, als het wa-
 re, op de buitenste oppervlakte der voorwerpen ver-
 toont, en dwingt, bij den eersten blik, het oog
 daarvan af te wenden. *Schoon de spin, wel be-
 schouwd, evenmin als andere schepselen, den naam
 van leelijk verdient, is zij voor velen echter een af-
 zigtig dier.* Uit gelijken hoofde noemt men de leelijk-
 heid, door morfigheid te weeg gebragt, wel inzon-
 derheid *afzigtig*. *Sommige wilde volksstammen zijn
 niet mismaakt, maar afzigtig door onreinheid. Af-
 schuwelijk*, van zichtbare dingen gezegd, duidt eenen
 meer blijvenden indruk aan, eenen indruk, die iets
 heeft van het gevoel, hetwelk zedelijke leelijkheid
 verwekt. *Afschuwelijke wezenstrekken* zijn de zooda-
 nige, die niet alleen aan het oppervlakkig gezigt, aan
 den smaak voor het schoone, mishagen, maar die het
 denkbeeld doen ontstaan, dat de inborst van hem, bij
 wien men dezelve gewaarwordt, tot eene hooge
 mate bedorven moet zijn. Op gelijke wijze is de
 aanblik der foltering van een schepsel een *afschuwe-
 lijk* gezigt, omdat zulk een schouwspel het zedelijke

gevoel, of akhans die lichamelijke aandoenlijkheid, welke daaraan het naauwste verbonden is, beleedigt. *Afgrijselijk* is gevormd van het oude werkwoord *afgrijzen*, thans nog slechts als zelfstandig naamwoord gebruikelijk, en duidt eenen hooger trap van affchuw aan.

AFGRIJZEN, zie AFGRIJSSELIJK.

AFGROND, POEL, KOLK.

Eene diepte. AFGROND is zulk eene diepte, waarvan men den grond in het geheel niet, of slechts zeer flauw ontdekken kan. *Tuschen de Alpen vindt men vele diepe afgronden.* Hierbij komt niet in aanmerking, of de onpeilbare diepte met water gevuld zij, dan niet. *De afgrond der zee.* Oneigenlijk heeft het eenen goeden en kwaden zin, dewijl daarbij alleen op de diepte gezien wordt: *de afgronden der goddelijke wijsheid zijn onpeilbaar. De ondeugd stort den mensch in den afgrond des verderfs.* Ook beteekent het eenig groot en verderf aanbrengend gevaar, waarin men, even als in eene grondelooze diepte, had kunnen storten. *Hij heeft mij aan den rand des afgronds gered.* Even als *afgrond* wordt ook *KOLK* in den zin eener grondelooze diepte genomen: *de kolken der zee; de grondelooze kolk der eeuwigheid.* Ook voegt men wel eens beide te zamen: *'s afgronds kolken.* Ondertuschen is *kolk*, naar hare oorspronkelijke beteekenis, eene diepte, waarvan de wijdte geringer, ten minste de mond enger is,

is, dan van *afgrond*. Dit blijkt in alle de samenstellingen: *draaikolk*, *vuurkolk*, *haardkolk*, enz. *Pork* heeft niet de beteekenis, dat de daardoor uitgegrakte diepte grondeloos, maar dat zij met water, en wel met een stillstaand water aangevuld is,

AFGUNST, NIJD, WANGUNST.

Vijandig gevoel tegen eenen anderen, hetwelk verwekt wordt door de smert, welke wij gevoelen wegens eenig geluk, dat een ander geniet. *Nijd* gevoelt men, wanneer men wenscht hetgeen een ander heeft, *zelf te bezitten*; AFGUNST en WANGUNST, wanneer men eenen anderen, hetgeen hij heeft, niet *gunst*. Bij *nijd* schijnt dus de eigene persoon van den *benijder* in aanmerking te komen, en van daar mischien, dat dit ongelukkig gevoel voor sterker gehouden wordt, dan dat van *afgunst*, of *wangunst*. De twee laatste daarentegen zijn zonder tegenspraak verachtelijker, in zooverre het afschuwelijker is, smert te gevoelen wegens het genot, hetwelk een ander heeft, zonder dat wij wenschen, daarin te deelen, dan ons te bedroeven, omdat wij dit genot voor ons zelven verlangen. *De hond in de kribbe, welke den os het hooi weigerde, hetwelk hij zelf niet eten kon, was afgunstig*, niet *nijdig*. Menigmaal nogtans worden de woorden verwisfeld, of als gelijkbeteekenend gebezigd, het meest in den figuurlijken zin, en voornamelijk door dichters. Dus zegt BELLAMY: *nijdig dak, afgunstig venster*. Onderling verschillen *afgunst* en *wangunst*, als *af* en *wan*, zoodat

dat het eerste een gebrek aan gunst, een niet gunnen, een wenschen, dat iemand iets niet hebbe, beteekent; *wangunst*, eene kwade gunst, even als *wanbetaling*, *wanbedrijf*, slechte betaling, slecht bedrijf. Het zou dus bijna de kracht hebben van iets kwaads te gunnen; in welken zin het echter niet genomen wordt; doch het is ongetwijfeld sterker, dan *afgunst*.

AFHOUDEN, AFKORTEN, AFTREKKEN, ONTHOUDEN.

Minder geven, dan het geheel, of dan het gevorderde. ONTHOUDEN heet in het algemeen, niet geven hetgeen noodig is. *Iemand zijn voedsel, zijn loon onthouden*. AFHOUDEN is, van eene bepaalde hoeveelheid, een deel terug houden. *Men zegt, dat in Engeland het beste middel, om niet meer te betalen, dan men behoeft, is, koetsiers en andere, aan bepaalde verordeningen onderworpen, dienstpersonen het hun verschuldigde van eene grotere som gelds te laten afhouden*. AFTREKKEN beteekent, de hoeveelheid eener som verminderen. *Gij brengt mij honderd guldens in rekening; daarvan afgetrokken de vijf en twintig, welke ik u betaald heb, blijven er nog vijf en zeventig*. AFKORTEN drukt mede een verminderen van de hoeveelheid eener som uit, omdat de waarde van iets te hoog gesteld is, vergeleken met hetgeen waarvoor zij berekend wordt. *Uwe rekening is vijf en twintig guldens te hoog; ik moet u die dus afkorten*. Hierbij is op te merken, dat men van de som *aftrekt*, daarentegen den persoon *afkort*.

AF-

AFHOUDEN, HINDEREN, TERUG HOUDEN, VERHINDEREN.

Maken, dat iemand iets niet doe. *Iemand van iets* AFHOUDEN, of TERUG HOUDEN, is maken, dat hij hetgeen hij voorham te doen, niet onderneme; *iemand* HINDEREN, of VERHINDEREN, is maken, dat hetgeen hij ondernam, gestaakt, of niet ter uitvoer gebragt worde: *hij hield mij dagelijks van mijne letteroefeningen af*, was oorzaak, dat ik mij in het geheel niet oefende; *hij hinderde, verhinderde mij telkens in mijne letteroefeningen*, was oorzaak, dat ik mijne letteroefeningen niet geregeld voortzette, dat mijne letteroefeningen haar doel niet bereikten.

Dat men van iets *afgehouden, terug gehouden* wordt, kan ook zedelijke oorzaken hebben; dat men door iets *gehinderd, verhinderd* wordt, alleen natuurlijke: *de gedachte, dat hij mijn weldoener is, had mij terug gehouden, op hem aan te vallen, wanneer ook de onmogelijkheid, om bij hem te komen, mij daarin niet verhinderd had*. Wanneer derhalve zekere redenen veroorzaken, dat ik iets niet doen wil, dan houden zij mij daarvan af; en wanneer zekere omstandigheden veroorzaken, dat ik iets niet doen kan, dan verhinderen zij mij daarin.

AFKEER, AFSCHRIK, HAAT, TEGENZIN, WEDERZIN, AFSCHUW.

Innerlijke aandogningen, te weeg gebragt door iets, dat ons mishagt. HAAT, zijnde het tegengestelde van liefde, wordt niet door het uiterlijke verwekt; men

men *haat* iemand niet, omdat hij leelijk is. *Haat* is eene zedelijke aandoening, die slechts zedelijke oorzaken hebben kan, te weten, daden, of gevoelens. Men *haat* zijnen vijand, men *haat* de ondeugd; hoezeer deze laatste spreekwijs reeds iets oneigenlijks in zich heeft, en naauw genomen beteekent: ik *haat* den ondeugenden, om zijne ondeugd; ten ware men daardoor verstaan wil: ik heb eenen blijvenden afschrik van ondeugd. Hieruit volgt, dat het gevoel van *haat* slechts personen, denkende wezens, tot voorwerp heeft; althans, alle ander gebruik van het woord is figuurlijk; en men stelt zich, om de sterkte van zijn gevoel uit te drukken, het *gehate* als persoon voor. *Ik haat den logenaar en heb eenen afkeer van de logen.* *Haat* duidt ook een duurzaam gevoel van afkeerigheid aan, duurzamer dan toorn, duurzamer zelfs, dan wrok. **AFKEER** en **AFSCHRIK** hebben ook andere voorwerpen. Van zekere dieren, zelfs van levenlooze dingen, hebben sommige menschen eenen *afschrik*. Deze afkeerigheid is dikwijls geheel lichamelijk, en eeniglijk, ja zelfs dan nog met moeite, door langzaam gewennen af te leggen. *Afschrik* is sterker, dan *afkeer*. **TEGENZIN** en **WEDERZIN** worden in het gebruik voor vrij gelijkbeduidend gehouden. Wil men dezelve onderscheiden, zoo komt mischien aan het laatste een hoogere trap van sterkte toe, vermits van de beide voorzetsels *tegen* en *weder*, zoo al niet in het Nederduitsch, ten minste in de verwante talen, b. v. in het Hoogduitsch, het tweede het sterkste is; *wider* is meer dan *gegen*.
Van

Van **AFSCHUW** en *afkeer* verschillen *tegenzin* en *wederzin* daarin, dat men met *afkeer* en *afschuw* waarnemt, met *tegenzin* en *wederzin* handelt. Kinderen en onverstandige lieden hebben eenen *afkeer* van geneesmiddelen, en gebruiken die met *tegenzin*.

AFKEEREN, AFLEIDEN, AFTREKKEN, AFWENDEN.

Van plaats of rigting doen veranderen. **AFTREKKEN** ziet eeniglijk op eene verplaatsing, eene wegneeming: *zijne gedachten van het wereldsche afrekken*. Van hier *afgetrokkene* denkbeelden, of begrippen, die van alle zinnelijke voorstellingen afgezonderd zijn. Dit werkwoord wordt zonder onderscheid gebruikt, hetzij hetgeen men *afrekt* zich in rust, of wel in beweging bevindt; het zou echter kunnen schijnen, dat het zich tot het eerste behoorde te bepalen, alzoo het veranderen der rigting van een bewegend voorwerp oneigenlijk eene verplaatsing genoemd kan worden. **AFLEIDEN** ziet reeds eeniglijk op het veranderen van loop; immers, *leidt* men slechts datgeen *af*, hetwelk beweging heeft, en wel eene beweging, die door de *leiding* niet veroorzaakt, maar bestuurd wordt. *Eene droefheid, waarop troost niets verwinnen kan, moet men trachten allengskens af te leiden*. *Verandering van plaatsen en voorwerpen verscháft afleiding*. Gelijk *afleiden* eene zachte verandering van streeklijn aanduidt, zoo geeft **AFWENDEN** eene sterkere of grootere te kennen; want *wenden* is eene draaijing maken, of doen maken, hoezeer geene volledige, of

I. DEEL. H zul

zulke, welke het bewegend voorwerp langs dezelfde baan doet terug loopen. Waar men dus alleenlijk aanduiden wil, dat de rigting veranderd en van eenig punt verwijderd geworden is, bezigt men het woord *afwenden*. *Eenen stoot, een gevaar afwenden*. Uit dezen hoofde zegt men, dat een aanval op de bezittingen van eenen aanvallenden vijand menigmaal eene *afwending* maakt, in zooverre zulks of de aandacht, of de krachten des aanvallers aan zijn eigen oogmerk onttrekt. Een ander verschil is er tusschen *afleiden* en *afwenden*, hierin bestaande, dat bij het laatste ondersteld wordt, dat men, na eene andere rigting aan iets gegeven te hebben, zich over dezelfde verder niet bekommert; *afleiden*, daarentegen, geeft een blijvend bestuur te kennen. Sterker dan *afwenden* is AFKEEREN, hetwelk eigenlijk beteekent, omdraaijende van zich doen terug gaan. *Het schild, dat men oudtijds gebruikte, kon houw, of fleek afkeeren; de hedendaagsche schermkunst leert die geschikt afwenden.*

AFKEERIG, zie AFKEER.

AFKNEVELEN, zie AFDWINGEN.

AFKNIBBELEN, AFDINGEN.

Den gevraagden prijs trachten te doen verminderen. Hij, die AFDINGT, doet zulks op de wijze in den handel gebruikelijk; het voordeel, dat hij door zijn *afdingen* verkrijgt, moet, in vergelijking van den
koop,

koop, niet te gering, en de aandrang daarbij niet te sterk zijn. In het tegengestelde geval wordt het **AFKNIBBELEN**, welk woord dus in den kwaden zin gebruikt wordt.

AFKOMELING, AFSAMMELING, NAZAAT, NAKOMELING, NANEEF.

Een mensch in zijne betrekking tot zijne voorvaders. **AFKOMELING** drukt die betrekking tot den stamvader, **AFSAMMELING** tot den stam zelven uit. Men is de *afkomeling* en de *afstammeling* van eenen persoon; doch men zou dit laatste woord oneigenlijk gebruiken, bijaldien er van dien persoon geen geheele stam aanwezig ware, of wanneer men daarbij niet het oog hadde op de overige afkomelingen van dien gemeenen stamvader. Beide, *afkomeling* en *afstammeling*, drukken geene onmiddellbare geslachtsbetrekking uit; integendeel onderstellen zij, dat er verschillende leden van den stam tusschen beide gekomen zijn. De zoon, of kleinzoon, noemt zich niet juist den *afkomeling*, of *afstammeling* zijns vaders, of grootvaders. Nog verder, en trapsgewijs in verwijdering toenemend, zijn de geslachtsbetrekkingen, die door de woorden **NAKOMELING**, **NANEEF** en **NAZAAT** uitgedrukt worden. Men gebruikt die woorden eerst dan, wanneer de eigenlijke familieband niet meer na te gaan is. *Nazaat* en *naneef* worden gezegd ten aanzien van geheele volken, die uit eenen gemeenen oorsprong afkomstig zijn.

AFKOMST, GEBOORTE, OORSPRONG.

Het ontstaan uit zijne voorouders. **GEBOORTE** duidt zulks aan, met betrekking tot onze naaste ouders; het is dus, als het ware, de laatste schakel der keten, die ons, en geene andere leden, met het geslacht verbindt. **AFKOMST** omvat, van die keten, een grooter gedeelte, en **OORSPRONG** geeft haar begin te kennen. De kinderen dergenen, welke de intrekking van het edikt van Nantes dwong, naar Nederland te vlugten, zijn Nederlanders van *geboorte* en Franschen van *afkomst*. Hij, die, gedurende zijn leven, een adelsdiploma erlangt, is niet van *adellijke geboorte*; zijne kinderen zijn *adellijk van geboorte*, maar niet van *afkomst*; en van *oorsprong* is het niemand.

AFKORTEN, zie AFHOUDEN.**AFLATEN, NALATEN, OPHOUDEN, ZICH ONTHOUDEN, STAKEN.**

Iets niet doen, of niet voortzetten. Het eerste is meer bijzonder de beteekenis van **NALATEN** en **ZICH ONTHOUDEN**. *Nalaten* is in het algemeen iets niet doen, waarvan reden was, om te onderstellen, dat wij het doen zouden. Men *laat* zoo wel iets goeds *na*, als iets kwaads, zijne pligten, als zijne booze voornemens; offchoon het afgeleide bijv. naamw. *nalatig* alleen in den kwaden zin gebruikt wordr. *Zich onthouden* heeft de *nevenbeteekenis*, dat het *niet doen*
ons

eenige krachtoefening, eenige zelfbeheersching kost. *Velen laten gemakkelijk na, waarvan anderen niet dan met moeite zich onthouden.* STAKEN beteekent eene handeling afbreken, met oogmerk, om die weder voort te zetten; AFLATEN zegt men, zonder onderscheid, of men de daad hervatten wil, of niet; OPHOUDEN onderstelt, dat men dezelve niet voort wil zetten. *Aflaten en ophouden* geven beide te kennen, dat de daad reeds begonnen is. Nevens de algemeene beteekenis van *niet voortgaan*, welke die is van *ophouden*, komt bij *aflaten* nog het begrip van iets vijandelijks, eene aangrijping. In dezen zin komt het zeer nabij aan loslaten; *los* en *af* hebben de grond-beteekenis van scheiding gemeen. *Hij liet niet af van moorden en branden.* Ook zonder *van*: *toen hij naderde, lieten zij terstond af.* Uit hoofde van den vorm, *staakte ik mijne reis*; *zoodra die voorbij was, ging ik verder.* *Eindelijk heeft hij opgehouden met schrijven*, schrijft niet meer.

AFLEEREN, AFZIEN.

AFLEEREN en AFZIEN beteekenen beide zich van eene zaak en derzelver kunstige behandeling, door aandachtig opmerken, kennis verschaffen: *iemand eene kunst, eene handgreep afleeren, afzien.* Men bezigt nogtans *afleeren* alleen dan, wanneer men datgeen, hetwelk men iemand *afgeleerd* heeft, kan en wil namaken. Heeft het tegendeel plaats, dan gebruikt men het woord *afzien*: *hoe behendig de gootelaar speelde, heb ik hem echter verscheidene zetsen*

ten afgelesen, niet *afgeleerd*; omdat het mij genoeg was, te weten, hoe hij het deed, en om het na te doen, zekere vaardigheid vereischt wordt, welke niet, dan door aanhoudende oefening, kan verkregen worden. Daar *afzien* ook alleen tot het zintuig des gezichts behoort, zoo kunnen hoorbare dingen, als uitspraak, stemleiding, niet *afgezien*, maar wel *afgeleerd* worden.

AFLEGGEN, AFDOEN, UITTREKKEN.

Zich van kleedingstukken ontdoen. Men **LEGT AF** hetgeen men draagt, zonder door hetzelfde naauw omkleed, of daarin gewikkeld te zijn; men **DOET AF** hetgeen ons omwindt, of omsluit; men **TREKT UIT** hetgeen waarin men, bij het aankleeden, eenige ledematen gestoken heeft. Hoed en mantel worden *afgelegd*; sjerp en das *afgedaan*; rok en kousen *uitgetrokken*.

AFLEGGEN (HET), AFSTERVEN, OVERLIJDEN, STERVEN.

Uit het leven scheiden, **STERVEN** is de algemeene uitdrukking, die van al wat leven ontvangen heeft gebezigd wordt; ook van dieren en planten. De weldadige natuur heeft aan alle gevoelige schepselen éenen affchuw ingeboezemd voor den dood. Deze schrik wordt vermeerderd door de onaangename lichaamsaandoeningen, waarmede deszelfs nadering gemeenlijk verzeld gaat, en die aan al wat leeft tot waarschuwing dienen, om zich, zoo mogelijk, daarvoor

voor te beveiligen. Bij denkende wezens bereikt deze afzchuif den hoogsten trap, door het bijkomend belf, dat zij, met het leven, de vatbaarheid voor alle genietingen, welke zij kennen, verliezen; en niet dan godsdienstige bedenkingen zijn in staat, dien afkeer te verwinnen, of te verzwakken. Van hier ook, dat men in bijna alle talen getracht heeft, de uitdrukking, die ons eene zoo geduchte standsverandering al te naaktelijk herinnert, te omkleeden, of door minder vreeselijk klinkende woorden te vervangen. Het Latijnsche *obire*, het Fransche *décéder* en ons **OVERLIJDEN** zijn van dien aard. Dit laatste voornamelijk voegt, bij de beteekenis van *verleden*, niet meer aanwezig te zijn, ook het andere denkbeeld, hetwelk men aan *lijden* hecht, namelijk van iets onaangenaams te ondergaan. Het stelt dus de ophouding des levens voor van den kant, die zich, vóór den naar troostgronden zoekenden, het eerste opdoet, te weten, dat de gestorvene aan de gevaren en wederwaardigheden dezer aarde onttogen is. **AFLEGGEN** is een woord van gelijken aard. Verstaat men daaronder blootelijk het leven, zoo is het reeds eene soort van *euphemismus*, niet uitdrukkelijk een verlies te herinneren; doch men stelt het verlorene ook nog daarenboven voor, als eenen last, dien men afgelegd heeft, als een bezwaar, van welks drukking men verlost is. Slaat eindelijk het woord op de levensreize, ook dan is het denkbeeld van moeilijkheid daarmede verbonden; immers, zegt men wel, *enen langen weg, eenen gevaarvollen togt afleggen*,

niet *eene aangename wandeling*. Het gebruik heeft *afleggen* beperkt tot den kort voorafgeganen dood; de waakster, de bidder, of aanspreker zegt van eenen gestorvenen, *dat hij het afgelegd heeft*. *Overlijden* wordt ook na een langer tijdsverloop gebezigd. *Na het overlijden van mijnen vader*, of *grootvader*. Wanneer de uitdrukking geenen nageblevenen verwant meer te smertelijk kan aandoen, zegt men *sterven*. **AFSTERVEN** ziet op de scheiding van de levenden; *afgestorvenen* zijn zij, die niet meer tot de gemeenschap der levenden behooren.

AFLEIDEN, ONTLEENEN, UIT IETS TREKKEN.

Hetgeen aan een' ander behoord heeft tot zich brengen. Als zinverwant worden deze woorden in de figuurlijke beteekenis genomen. **AFLEIDEN** onderstelt, dat de overgang niet onmiddellbaar geschiedt, en dat er eene gemeenschap blijft met hetgeen, waaruit men afleidt. De uitdrukking toch is overgenomen van eene gracht, of eenig ander water, hetwelk uit eene rivier, of beek, wordt voortgeleid. Dus zegt men, *zijn geslacht uit eenen gemeenen stamvader afleiden*. *De afleiding der woorden*. **ONTLEENEN** is zoodanig aan zich brengen, dat de zaak in gebruik de onze wordt. *Van wien hebt gij dit woord, deze gewoonte ontleend?* **UIT IETS TREKKEN** ziet op de moeite, welke men neemt, om zich de zaak toe te eigenen, en tevens daarop, dat het zoodanig geëigende, als het ware, de kracht, de bloem, de

wezenlijke inhoud is van hetgeen, waaruit men het genomen heeft. *Welk nut, welke vruchten hebt gij getrokken uit al de lessen, die men u gegeven heeft?*

AFLEIDEN, VERSTROOIJEN, STOREN.

De op iets gevestigde aandacht hinderen. **AFLEIDEN** is, aan de oplettendheid, of eigenlijk aan den loop der gedachten, welke zij veroorzaakt, eene andere rigting geven, die van het doel afwijkt. **VERSTROOIJEN** is, de gedachten, de zielskrachten, die tot eenen arbeid noodig zijn, zoo zeer uit elkander spreiden en als verdunnen, dat zij niet meer toereiken tot hetgeen, waarop menze aanwendde. **STOREN** is, de oplettendheid verhinderen, verwarring van gedachten veroorzaken. *Afleiding* en *stoornis* komen dus meest van buiten; *verstrooijing* kan ook uit eigen gebrek aan oplettendheid ontstaan.

AFLEIDING, zie **AFKEEREN**, **AFLEIDEN**.

AFLIGTEN, AFNEMEN, AFRUKKEN, AFTILLEN, WEGNEMEN.

Eene zaak van eene andere scheiden, waarmede zij in verband was. In **AFLIGTEN** is deze scheiding gepaard met opheffing. **AFNEMEN** ondersteunt zulks niet noodwendig, offchoon het meestal gebruikt wordt voor het wegnemen van iets, dat op een ander voorwerp rust. *Den hoed afnemen*. **AFRUKKEN** is, met snelheid en geweld *afnemen*; **AFTILLEN**, iets, dat eene aanmerkelijke zwaarte heeft, met moeite afigten: *een aanbeeld van den grond aftillen*. **WEGNEMEN**, eindelijk, is zoodanig verwijderen, dat

het voorwerp buiten de tegenwoordigheid van ~~dengen~~
nen geraakt, van wien het weggenomen wordt.

AFLIJVIG, DOOD, GESTORVEN, OVERLEDEN.

Niet meer levend. AFLIJVIG geeft te kennen, dat degene, van wien men spreekt, het leven niet meer bezit; oudtijds toch werd *lijf* voor leven gebezigd. DOOD beteekent, dat hij zich in den staat der wezens bevindt, die opgehouden hebben te leven; GESTORVEN, dat hij den overgang van het leven tot den dood gedaan heeft; en OVERLEDEN, dat hij niet meer in deze wereld tegenwoordig is. *Aflijvig* en *overleden* zegt men alleen van menschen; *gestorven* ook van dieren, zelden van gewassen; *dood* van al wat geleefd heeft.

AFLOOPEN, AFSTROOMEN.

Het dalen van vloeistoffen langs eene helling. AFLOOPEN zegt alleen, dat eene vloeistof, en in de eerste plaats het water, met eene zijwaartsche beweging daalt. *Bij eb ziet men het water der zee, of dat met de zee gemeenschap heeft, afloopen.* AFSTROOMEN drukt uit, dat dit met meerdere kracht en duurzaamheid geschiedt, gelijk het water in eene groote rivier. *De Rijn stroomt naar Nederland, de Donau naar Turkije af.*

AFLOOPEN, PLUNDEREN, VERWOESTEN.

Het eigendom eens anderen vijandig behandelen. AFLOOPEN wordt weinig anders gebruikt, dan in de
uit-

afdrukkingen : *een schip*, of ook *het land afloopen*, als wanneer het beteekent, zich al plunderende en verwoestende daarvan meester maken. **PLUNDEREN** is met openbaar geweld leeg rooven. *Het huis, de stad is geplunderd.* **VERWOESTEN** sluit de betekenis van rooven niet in, maar heeft daarentegen die van een menschelijk verblijf zoodanig bederven, dat het onbewoonbaar en, als het ware, in eene woestenis verkeerd wordt. *De vijand heeft het land, het omweder den tuin verwoest.*

AFLOOPEN, EEN EINDE NEMEN.

Niet aanhouden. Beide onderstellen eene beweging van voortduur, naardien zij van in den tijd bestaande zaken gezegd worden, doch **AFLOOPEN** geeft daarenboven te kennen, dat hetgeen, waarvan men het gebruikt, uit zijnen aard eenen voortgang heeft, die het ten einde brengen moet. In den eigenlijken zin wordt het gezegd van een uurwerk, welks gewigten, of ketting, afgeloopen zijnde, de beweging ophoudt. Vervolgens heeft men het overgebracht tot handelingen, waarvan het einde reeds in de bedoeling ligt. *De onderhandeling, het proces is afgeloopen.* **EEN EINDE NEMEN** geeft die bedoeling niet te kennen, *Mijn geluk, mijn welvaart heeft een einde genomen. Tusschen lieden van verschillende inborst reemt de vriendschap weldra een einde.* Er zijn zaken, van welke men beide zeggen kan, dat zij *afloopen* en dat zij *een einde nemen*, het leven, een gesprek b. v.; doch wanneer men zegt, dat het leven

af

af moet *loopen*, alsdan ziet men op de samenstelling van het levenswerktuig, welks bestaan zelf het tot ontbinding doet neigen. Niet juist zou men derhalve van eenen jongeling zeggen, dat zijn leven *afgeloopen* is, wel, dat het *een einde genomen* heeft. Hetzelfde heeft plaats ten aanzien van een gesprek; het *loopt af*, wanneer over het onderwerp, dat men behandelde, niets meer te zeggen is; het *neemt een einde*, door elke oorzaak, zonder onderscheid, die het niet verder doet voortzetten.

AFLOSSEN, VERPOOZEN, VERVANGEN.

Door overneming van arbeid eenen anderen daarvan ontheffen. **AFLOSSEN** ziet op de bevrijding van den vorigen arbeider; **VERVANGEN** op het opvatten van deszelfs taak. Geen van beide zegt uitdrukkelijk, dat hij zijnen post weder hernemen zal. Deze beteekenis ligt in **VERPOOZEN**, hetwelk te kennen geeft, dat de aflossing voor eene poos, voor eene wyl tijds, geschiedt.

AFLOSSEN, INTREKKEN, VERNIETIGEN.

Schuld betalen. Die zich van zijne schuldverbindtenis door betaling onthindt, **LOST AF**. Van deze verbindtenis ontheven, **TREKT** hij de akten daarvan **IN**, en, met het ophouden van het verband, is de schuld **VERNIETIGD**. Het eerste ziet dus op den schuldenaar, het tweede op den schuldbrief, het derde op de schuld.

AF-

AFLOSSEN, AFSCHIETEN, AFVUREN, LOSBRANDEN.

Maken, dat een schietgeweer zijne werking doe. **AFLOSSEN** slaat op het uitkomen der lading, en wordt gemeenlijk van grof geschut gebezigd: *een stuk kanon aflossen*; doch meestal enkel *lossen*. **AFSCHIETEN**, dat op de vlugt ziet, die het werptuig neemt, wordt doorgaans van klein geweer gebruikt: *een snaphaan, een pistool afschieten*. **AFVUREN** en **LOSBRANDEN** slaan op het vuur, of, eigenlijk, op de door het vuur ontwikkelde kunstlucht, waardoor de stop, of kogel voortgedreven wordt. Ten aanzien van geweren, waarbij andere krachten tot de voortdrijving aangewend worden, als van den boog, het windroer enz., kan men alleen *afschieten* gebruiken.

AFMAKEN, zie **AFDOEN**.

AFMALEN, AFSCHILDEREN, BESCHRIJVEN.

Door woorden de omstandige voorstelling van iets geven. **BESCHRIJVEN** is van deze uitdrukkingen de minst dichterlijke; zij zegt alleen, dat men de kennis van een voorwerp, of van eene gebeurtenis aan een' ander overbrengt, zoo duidelijk als zulks met woorden geschieden kan. **AFSCHILDEREN** is die kennis, of voorstelling, zoo levendig mededeelen, alsof zij door het gezigt werd overgebracht; en **AFMALEN** beteekent hetzelfde, in den nog verhevener schrijfstijl. De ware dichter *beschrijft* u datgeen niet, waarover
zija

zijn dichtstuk loopt, hij *maakt het u af*; hij geeft ~~a~~ beelden, geene woorden.

AFMATTEN, VERMOEIJEN, AFSLOOVEN, UITPUTTEN.

Verminderling van krachten te weeg brengen. Wanneer deze vermindering van krachten uit te zware, of te lang voortgezette inspanning ontstaat, alsdan is men **VERMOEID**. Dezelfde oorzaken, doch ook andere, geweldige hitte b. v., **MATTEN AF**. Door **AFSLOOVEN** geeft men te kennen, dat men zich zelve de vermoeijenis veroorzaakt heeft; en **UITPUTTEN** ziet op het verbruiken van den voorraad van kracht, waarmede ligchaam of geest is uitgerust. *Vermoeijing* is minder, dan *afmatting*, welke zegt, dat men tot het uiterste toe mat, of moede is; en nog sterker is *uitputting*, waardoor te kennen gegeven wordt, dat er geene krachten meer overig zijn, om, zoo men al, ondanks het gevoel van vermoeijing, of afmatting, wilde, den arbeid voort te zetten. *Afgesloofd* wordt ook voor zeer sterk gehouden, omdat reeds het eenvoudige *slooven* eenen moeilijken en onafgebroken arbeid aanduidt.

AFMATTING, zie **AFMATTEN**.

AFNEMEN, zie **AFLIGTEN**.

AFPERSEN, zie **AFDWINGEN**.

AF-

AFRAKEN, zie **AFDWALEN**.

AFREIZEN, **HENENGAAN**, **VERTREKKEN**.

Eene plaats, waar men zich opgehouden heeft, verlaten. **AFREIZEN** heeft betrekking tot de plaats, welke men verlaat; **VERTREKKEN** tot de daad der verlaten; **HENENGAAN** drukt het sterkste de verwijdering van het vorige verblijf uit. Voor het overige is het klaar, dat men *afreizen* niet anders gebruiken kan, dan wanneer het eene reis betreft. *Vertrekken* duidt wel niet altoos eene reis aan; want men kan, b. v., zeggen: *na eene wijl in ons gezelschap geweest te zijn, vertrok hij*, begaf hij zich naar huis; maar het onderstelt, dat de vertrekkende het oogmerk heeft, om, op de plaats waar hij was, niet verstand terug te komen. *Na voor eene korte poos henengegaan te zijn, kwam hij weder*; niet zoo goed: *na vertrokken te zijn*. Gebruikt men dit laatste woord, dan duidt het eene verandering aan in de voornemens van dengenen, die henenging. *Hij vertrok; maar eene ontmoeting op de straat deed hem terug keeren*.

AFRUKKEN, zie **AFLIGTEN**,

AFSCHAFFEN, **VERNIETIGEN**.

Doen ophouden te bestaan. **AFSCHAFFEN** gebruikt men omtrent gewoonten, **VERNIETIGEN** ten aanzien der stelliger bepalingen van het geschreven regt. *een misbruik moet afgeschaft, een slechte wet vernietigen*.

nietig worden. De reden hiervan is, misschien, omdat het niet meer hebben, het niet onderhouden der gewoonte genoeg is, om hare kracht te doen ophouden, terwijl het niet uitvoeren eigenlijk de wet niet krachteloos maakt.

AFSCHAFFEN, zie **AFDANKEN**.

AFSCHEID NEMEN, **VAARWEL ZEGGEN**.

In den eigenlijken zin toonen deze woorden zelve hun onderscheid. Overdragtelijk **NEEMT** men **AFSCHEID** uit een ambt, van eenen post, waaraan verplichtingen ons bonden; men **ZEGT** bezigheden, of eene levenswijze, **VAARWEL**, die onze keuze alleen ons deed voortzetten, of volgen. *Hij nam als minister zijn afscheid, omdat die post hem dwong, zijne geliefkoosde letteroefeningen vaarwel te zeggen.*

AFSCHEIDEN, **AFSCHUTTEN**, **AFZONDEREN**, **ONDERSCHEIDEN**, **SCHEIDEN**, **VERDEELEN**.

Een geheel tot deelen brengen. **SCHEIDEN** zegt dit in het algemeen, als drukkende alleen uit het verbreken van den samenhang, die tusfchen de deelen aanwezig is. **VERDEELEN** onderstelt, dat de deelen op zich zelve bestaan kunnen, en dat er tusfchen dezelve onderling, of met betrekking tot het geheel, eene verhouding gevonden wordt. **AFSCHEIDEN** versterkt de bateekenis van *scheiden*. **AFZONDEREN** duidt op eenen grooteren afstand, dan
af-

afschieden, en verschilt ook daarin van *scheiden* en deszelfs zamenstellingen, dat dit laatste insgelijks van het verdeelen eener eenige grootheid gezegd wordt; *afzonderen* alleen van zoogenaamde *aggregaten*, of grootheden, die uit verscheidene andere bestaan. **AFSCHUTTEN** is zoodanig afscheiden, dat er een schut, eene schutting, of scheidswand, tusfchen beide komt. **ONDERSCHIEDEN**, eindelijk, is *scheiden* met inachtneming der kenmerken, welke de reden der fcheiding uitmaken. *In het verdeelen der Staten, tracht men, tegenwoordig zoo veel mogelijk, de fcheid- ding in acht te nemen, welke rivieren of bergen tus- fchen de landftreken daargesteld hebben. Wanneer men eene kudde voor befmetting behoeden wil, is het niet genoeg, de zieke dieren van de gezonde af te fcheiden; men moet dezelve zoo verre mogelijk daaryan afzonderen; het bloote afschutten, in eenen en denzelfden ftal, is daartoe niet genoegzaam.*

AFSCHILDEREN, zie AFMALEN.

AFSCHUDDEN, AFWERPEN.

Beide worden, voornamelijk in den overdragtelijken zin, gebruikt van de daad, waardoor men zich aan eene heerschappij onttrekt. Men zegt: *het juk* **AFSCHUDDEN** en *het juk* **AFWERPEN**. De eerste uitdrukking geeft te kennen, dat de bevrijding, bij herhaalde pogingen, tot stand gebragt wordt; de andere, dat dit op eenmaal, en door eene enkele plotfelijke inspanning van krachten, gefchiedt.

AFSCHUTTEN, zie **AFSLUITEN**.

AFSCHUWELIJK, zie **AFGRIJSSELIJK**.

AFSLAAN, **DALEN**, **IN PRIJS VERMINDEREN**, **GOEDKOOPEL WORDEN**.

AFSLAAN zegt men eigenlijk van de waar: *het brood, het koren is afgeslagen*. **DALEN** slaat op den prijs; *de prijs der koffij is gedaald*. Zegt men, in dit geval, *de koffij is gedaald*, dat, korthedshalve, meer gebruikelijk is, dan verstaat men daardoor, stilzwijgend, *in prijs*. Vrij nabij komt hiermede overeen de uitdrukking, **IN PRIJS VERMINDEREN**; doch duidelijk ziet deze op de hoegrootheid van den prijs, terwijl de vorige op deszelfs stand zag. **GOEDKOOPEL WORDEN** onderstelt, dat de vroegere stand van den prijs te hoog, dat de waar te duur was: *wanneer het brood afslaat, dalen ook gewoonlijk verscheidene mondbehoefden van eerste noodzakelijkheid; doch deze vernijndering in prijs verdient niet altijd den naam van goedkoopel worden*.

AFSLAAN, **AFWEREN**, **TERUG DRIJVEN**.

Eenen aanvaller afhouden. Bij **AFWEREN** geschiedt zulks door zuivere zelfweer; het nadeel, hetwelk de aanvaller lijdt, is niet het eigenlijke doel der daad. Bij **AFSLAAN** is hetgeen de aanvaller ondergaat, reeds naauwer met dit doel verbonden; het woord toch zegt, dat men hem te keer gaat, door *slaan*, hetwelk uit zijnen aard eenen tegenaanval beteekent.

Gud-

*Oudijds diende het schild, om den aanval der tegenpartij af te weren; maar men kon niet zeggen, dat het gebruikt werd, om dien af te slaan, ten ware het van eenen schildpriem (umbo) voorzien was. TERUG DRIJVEN is geheel en al tot den aanvaller betrekkelijk; het geeft te kennen, dat men hem dwingt, op zijne stappen terug te keeren; maar laat onbeslist, of hij daarbij al dan niet nadeel ondergaat. Het uit elkander zetten van dit onderscheid doet zien, waarom, wanneer van eenig ander gevaar, hetwelk geen eigenlijke aanval is, ja zelfs, wanneer van den aanval, en niet van den aanvaller gesproken wordt, alleen het woord *afweren*, en niet zoo juist *afslaan*, en het minst van alle *terug drijven* gebruikt wordt.*

AFSLAAN, WEIGEREN, ONTZEGGEN.

Verklaren, dat men iets niet doen, toelaten, of geven wil. AFSLAAN heeft betrekking op een verhangen, een verzoek, eenen wensch; ONTZEGGEN en WEIGEREN op de zaak, welke men verlangt, of wenscht. Men zegt daarom: *ik verzocht hem, mij zeker boek te leenen; doch hij sloeg mij mijn verzoek af, en weigerde mij het boek.* Men kan eigenlijk niet zeggen, *een verzoek weigeren, eenen wensch ontzeggen.* Men *weigert* ons iets, wanneer diegene, welke het doen, toelaten, of geven kan, het niet doen, toelaten, of geven wil, om het even of hij daarvoor gegronde redenen hebbe, of niet. *Ontzegd* wordt ons echter ook iets, wanneer het op zich zelf onmogelijk is, dat wij het verkrijgen, zonder

dat zulke van den wil van eenig mensch afhangt. *Aan iemand, zich op een onbewoond eiland bevindende, is alle menschelijke bijstand ontzegd, zelfs de troost, om zijnen medemenschen van zijn droevig lot deelgenoot te maken; want de omstandigheden maken zulks onmogelijk.* Men zegt: *den gevangenen werden alle schrijfgereedschappen ontzegd, en ook: geweigerd.*

AFSLIJTEN, AFDRAGEN, VERSLIJTEN.

Een kleedingstuk gebruiken, totdat de vergankelijkheid der stoffe dit gebruik niet meer gedooft. **AFDRAGEN** geeft te kennen, dat het gebruik, het dragen, deze onbruikbaarheid te weeg brengt; **AFSLIJTEN**, dat de vermindering in deugdzaamheid der stof dit uitwerkfel heeft. Zij verschillen dus eigenlijk als eerste en naaste oorzaak. Een kleed wordt, door *afdragen, afgesleten*. Om dezelfde reden wordt *afgesleten*, niet *afgedragen*, dat te zeer de soort van gebruik, het dragen, uitdrukt, somtijds in den overdragtelijken zin gebezigd. *Een afgesleten vertelsel, of gezegde*, dat is een, hetwelk te dikwijls gebezigd is. In een sterkeren trap zegt men *afgezaagd*. **VERSLIJTEN** verschilt daarin van *afslipjen*, dat, terwijl dit laatste zich meer bepaalt tot de oppervlakte, en dus tot de schoonheid van een kleedingstuk, het eerste ziet op de innerlijke deugd, de sterkte. Daar nu door het gebruik, meestal, de oppervlakte zijnen glans reeds verliest, vóór dat het innerlijke zamenstel aangetast wordt, en daarentegen met het innerlijke ook nood-

noodwendig het uiterlijke verdwijnt, zoo is *verslijten* sterker, dan *afslijten*. Een *afgesleten* rok is daarom nog niet *versleten*. Van zoodanige zaken, waarbij de oppervlakte in geene aanmerking komt, zegt men alleen *verslijten*. Linnen wordt niet *afgesleten*, maar *versleten*. In den overdragtelijken zin wordt *versleten* even min gebruikt, als *afgedragen*; en de gezonde rede ligt hier wederom ten grond. Een gezegde, een zetregel verliest daarom zijne deugdzaamheid, zijne kracht en waarheid niet, omdat hij duizendmaal gebezigd is, maar wel zijne schoonheid, zijne werking, die, voor een gedeelte, in de nieuwheid bestaat. Ondertuschen is de beteekenis van *afslijten* altoos eenigzins onzeker, door de dubbele kracht van het voorzetsel *af*, dat nu eens den zin heeft van *ten einde gebracht*, dan eens van *gescheiden*.

AFSLUITEN, AFSCHUTTEN, OMHEINEN, OMSLUITEN.

De twee eerste woorden zien op de scheiding van iets, eenen grond b. v., waarmede het afgeslotene of afgeschutte, te voren, een geheel uitmaakte; de beide andere op de gansche omgeving of omtuining van het aldus afgescheidene. AFSLUITEN en OMSLUITEN geeft, in het algemeen, te kennen, dat de toegang afgesneden wordt, AFSCHUTTEN en OMHEINEN, dat zulks door middel eener heining, dat is eigenlijk eener heg, of omtuining van gewas, of wel eener schutting, eener omgeving met planken, geschiedt.

AFSMIJTEN, zie **GOOIJEN**.

AFSNIJDEN, **AFKNIPPEN**, **DOORSNIJDEN**, **AFZETTEN**.

Van deze woorden geeft **DOORSNIJDEN** alleen te kennen, dat de zamenhang door een snijdend werktuig verbroken wordt. De overige doen nog daarbij zien, dat het afgescheidene kleiner is, dan het overblijvende. **AFKNIPPEN** is, iets afscheiden, door middel van tegen elkander inwerkende hefboomen, in de eerste plaats door eene schaar; *knippen* en *knijpen* roch, welk laatste van weerszijde drukken beteekent, zijn van denzelfden oorsprong. **AFSNIJDEN** is, iets afscheiden door de schuinsche drukking, of zamengestelde beweging van een snijdend werktuig; **AFZETTEN**, door afsnijding, afzaging, of op eenige andere wijze, met een heelkundig oogmerk leden van het dierlijk ligchaam scheiden.

AFSPRAAK, **RUGGESPRAAK**.

Eigenlijk meer klank- dan zinverwant. **AFSPRAAK** is eene mondelijke overeenkomst tusfchen deelhebbers aan eene onderneming, met oogmerk tot derzelver uitvoering; **RUGGESPRAAK** een voorbereidend gesprek met eenen last- of raadgever, om tot eene overeenkomst of besluit te geraken. *Wanneer de leden eener staatsvergadering niet de vertegenwoordigers, maar de gelastigden dergenen zijn, die hen gezonden hebben, wordt, door de noodwendigheid van ruggespraak, het maken van afspraak moeilijk en langwylig.*

AF-

AFSPREKEN, OVEREENKOMEN.

Zich over iets onderling verstaan. Eén onderscheid tusschen de beide woorden ligt hierin, dat OVEREENKOMEN niet noodwendig tot eene volgende daad betrekking heeft; AFSPREKEN wel. Men *komt* zoo wel omtrent eene onderneming, omtrent blijvende belangen, *overeen*, als over verschilpunten, wier werking, na de gesloten overeenkomst, ophoudt. Men *spreekt af* alleen wegens hetgeen men nog voornemens is te doen. *De bondgenooten kwamen overeen omtrent hetgeen te voeren in geschil geweest was, en spraken af, hoe den oorlog nu verder te voeren.* Het andere verschil tusschen de beide woorden is, dat *afspreken* uitsluitend eene mondelinge regeling te kennen geeft; *overeenkomen* elke andere insluit.

AFSTAAN, AFSTAND DOEN, AFSTAPPEN, AFZIEN, OVERDRAGEN, OVERLATEN.

Iets niet doen, of niet behouden, waarop wij regt hadden. Dit zestal woorden splitst zich natuurlijker wijze in drie paren, die elk op zich zelf in een naauwer zinverwantschap staan. AFZIEN en AFSTAPPEN slaan beide op een voornemen, het eerste op een zoodanig, waarvan de uitvoering nog niet begonnen is, waarvan men dus slechts het oog heeft af te wenden, om het niet meer ten oogmerk te hebben; het andere op zulk een, hetwelk men reeds begonnen heeft ten uitvoer te leggen, en uit hetwelk men dus, als het ware, den voet moet terug trekken. *Eene maand geleden, toen ik dit ontwerp nog niet be-*

bewerkstelligde, zou ik er gereeder van hebben afgezien; thans kan ik er niet zoo ligt van afstappen. AFSTAAN en AFSTAND DOEN zegt men van regten; het laatste is plegtiger, dan het eerste. *Men staat eene betere plaats, eenen voorrang af; men doet afstand van kroon, of rijk.* OVERLATEN en OVERDRAGEN verschillen, op dezelfde wijze, ten aanzien van zaken. Men *laat over*, ook wanneer men den volgenden bezitter, of eigenaar niet bepaalt; het overgelaten voorwerp is dus dikwijls eene kleinigheid, althans iets, dat voor den ouden bezitter geene waarde meer heeft. Wanneer men *overdraagt*, als dan bepaalt men den nieuwen eigenaar. Het eerste is de *derelictie*, het andere de *traditie*.

AFSTAND, zie AFSTAAN.

AFSTAND, VERTE, VERWIJDERING.

VERWIJDERING slaat op eene vroegere plaatsing, waarin de voorwerpen, van welke men spreekt, elkan- der naderbij geweest zijn; het zegt, dat de ruimte tusfchen dezelve wijder geworden is. AFSTAND neemt den stand der voorwerpen tot grond van uitdrukking, en zegt, dat dezelve afgelegen, gefcheiden, niet nabij is. Uit den aard geeft echter dit woord eene bepaalde tusfchenruimte te kennen; *stand* is iets stelligs, iets bepaalds. Dit is niet het geval met VERTE, die, zonder eenig nevenbegrip in te fluiten, de zuivere en volstrekte tegenftelling van nabijheid is. Van hier, dat op *verte*
het

het lidwoord *een* zeer zelden toepasselijk wordt; men zegt; op *eenen* afstand, maar: in *de* verte. Wanneer men van *eene* plaats, *eene* stad, b. v. naar *eene* andere gaat, neemt, op *eenen* regten weg, met *elke* schrede, die men doet, de verwijdering toe, dat is, men bevindt zich, bij *elke* schrede, op *eenen* grooteren afstand van *de* stad, zoodat men haar eindelijk nog slechts in *de* verte gewaarwordt. Even zoo in den overdragtelijken zin. *Vers*chil van gewoonten kan *ver*wijdering te weeg brengen tusschen twee vrienden, die, wat hunne inborst betrof, op *geenen* afstand geplaatst waren, *Verte* wordt in dien zin zelden gebruikt.

AFSTAPPEN, zie AFSTAAN.

AFSTEKEN, OPZIGTIG ZIJN.

Het oog treffen. OPZIGTIG ZIJN sluit geen ander nevenbegrip in, dan dat het in den kwaden zin gebezigd wordt; het zegt, het oog treffen op *eenen* tijd, of *eene* wijze, wanneer het beter was, dat zulks niet geschiedde. *Een* rood kleed is voor *eene* vrouw van jaren te opzigtig; dat is, het treft te zeer het oog, dewijl *eene* vrouw, in de jaren, waar-in de natuur niet meer wil, dat zij door haar uiterlijke aanlokke, hare aandacht niet in die mate op haren tooi behoort te vestigen. AFSTEKEN onderstelt, op zich zelf, niets onbehoorlijks, of onaangenaams. De *eene* kleur moet noodwendig bij de andere *afsteken*, wil zij *eene* andere kleur zijn. Daar ondertusschen de zachte ineensmelting van eenigzins verwante kleuren

op den duur het oog meer behaagt, dan de tegenstelling van al te verschillende, kan iets zeer ligtelijk al te veel *afsteken*. In dat geval echter blijft het onderscheid, ten aanzien van *opzigtig*, dat dit laatste woord van eene enkele kleur, en somwijlen, buiten betrekking tot eenige kleur, alleen van den vorm, of de soort der kleeding gezegd kan worden, terwijl *afstekend* de tegenstelling van meer dan eene kleur vertischt. Ook van andere, kwalijk bij elkander voegende, zaken, zegt men *afsteken*; maar altoos moet er meer dan één voorwerp wezen; hetwelk bij *opzigtig* *zijn* niet vereischt wordt.

AFSTEKEN, AFVAREN, VERTREKKEN.

VERTREKKEN is het algemeene woord, als beteekenende het aanvangen eener reize, of eener andere verwijdering van dien aard. *AFVAREN* is dit aanvangen eener reize, wanneer zij te scheep geschiedt; men gebruikt het echter meer van het vertrek van middelmatig vaartuig, dan van zeer groote schepen. *AFSTEREN* is afvaren, wanneer zulks door voortfluiting van het vaartuig geschiedt, bij voorbeeld, met eenen schippersboom, of haak, van den wal; het komt dus bij nog kleiner vaartuig te pas, dat onmiddellijk tot aan den wal kan naderen. *Toen nu de tijd om te vertrekken gekomen was, staken zij met de boot van land naar het schip, en voeren terflood af.* *Vertrekken*, en nog eigenlijker *afvaren* en *afsteken*, zegt men zoo wel van het vaartuig, als van de reizigers.

AF-

AFSTEKEN, AFSCHIETEN.

Beide zegt men van het losbranden van het heden-
daagsche schietgeweer. **AFSTEKEN** wordt gebruikt,
wanneer men alleen de werking van het buskruid,
de ontbranding, ontploffing, of losbersting op het
oog heeft; **AFSCHIETEN**, wanneer men daarbij de
aanwending dier werking tot het voortdrijven van
eenig werpting bedoelt. Dus zegt men, met juistheid,
van vuurwerken, dat zij *afgestoken*, maar niet, zoo
als wel eens in de wandeling plaats heeft, dat zij
afgeschoten worden. Een ander onderscheid, niet in
het verschil der woordbeteekenis gelegen, heeft
het gebruik ingevoerd. Van zoodanig schietgeweer,
waarbij het vuur onmiddellijk aan het buskruid ge-
bragt wordt, gebruikt men beide *afschieten* en *afste-
ken*; daar, waar eenig afzonderlijk werktuig, een ge-
weerslot, bij voorbeeld, tusfchen beide komt, zegt
men alleen het eerste. Het kanon wordt *afge-
stoken*, een snaphaan *afgeschoten*. — Zie verder **AFLOS-
SEN, AFSCHIETEN**.

AFSTIJGEN, zie STIJGEN.

AFSTRAFFEN, STRAFFEN.

AFSTRAFFEN geschiedt door het aandoen van zulk
eene straf, na het uitoefenen van welke de geftrafte
weder in zijnen vorigen toestand treden kan. Nadat
de vader zijn kind *afgestraft* heeft, laat hij hetzelfde zij-
nen toorn niet langer gevoelen. Om die reden wordt
het

het slechts van de geringere straffen gezegd, ten minste niet van zoodanige, waardoor een mensch zijne eer en zijn leven verliest. STRAFFEN, daarentegen, wordt dan gebezigd, wanneer een misdadiger, om een groot misdrijf, tot affchrik van anderen, aan de kaak gezet, aan den lijve getuchtigd, gebannen, of gedood wordt.

AFSTROOPEN, AFHALEN, VILLEN.

VILLEN zegt, eenvoudig, van vel ontdoen. AFHALEN drukt uit, dat zulks door trekking geschiedt, en is ook van andere voorwerpen, dan van de huid gebruikelijk: *snijboonen afhalen*. AFSTROOPEN bevat het denkbeeld van *afhalen*, maar duidt nog daarnevens aan, dat de afhaling bewerktelligd wordt door den bovenrand om te krullen, en het vel, of wat het anders zijn moge, af te trekken, zoodanig, dat het binnenste buiten kome. *Eenen paling, eenen haas het vel afstroopen. De kous voorzigtig van het gezwollen been afstroopen*. Al de drie woorden worden ook, doch met eenig verschil van beteekenis, in den figuurlijken zin gebruikt. *Afhalen* heet, in dat geval, iemand iets onregtmatig ontroggelen, dat hij wel geeft, doch ongaarne, of strijdig met hetgeen hij anderen verschuldigd is. *Villen* beteekent, in dezen zin, iemand alles ontnemen, zelfs het naakt zoo na is, als aan een die naakt maken, als een die ontbloot heeft. van naakt, gl...

den, niet op menschen toegepast. *De vijand fruyt te het omliggende land af.*

AFSTUITEN, WEDERSTUITEN, TERUG STUITEN.

Verschillen als de voorzetsels. **AFSTUITEN** is eeniglijk, dat het aanbottend voorwerp, door tegenveerkracht, of door die van het genotsel, **WEDERSTUITEN**, of **TERUGSTUITEN**, dat die afwijking geschiedt in, of **WEDERSTUITEN**, dat die afwijking geschiedt in, of **WEDERSTUITEN**, dat de aanbottende is loodlijnig op de genotselene oppervlakte. Treft een veerkrachtig voorwerp, zonder door te dringen, de oppervlakte van een ander, met genoegzame kracht, in eene schuimende rigting, zoo **stuit** het **af**; gebeurt zulks regelmatig, zoo **stuit** het **weder**, of **terug**. **Wederstuiten** en **terugstuiten** zijn, wat de beteekenis betreft, vrij nabij van dezelfde kracht; alleenlijk zegt het eerste, ten gevolge der botsing, nogmaals denzelfden weg **doordringen**; het andere, door dezelfde oorzaak **afwijken** in de rigting, naar welke te voren de rug, de **aanbottende** zijde van het aanbottend voorwerp gekeerd was. Het werkwoord **terug stuiten** is **gebruikt**, als **afstuiten** zelfstandige naamwoord, en **doordringen** als **afstuiten** het zelfstandige naamwoord, en **doordringen** als **afstuiten** meer

n
t,

AFTREK, VERTIER.

Verkoop van waren, dat is van zaken, welke men met het oogmerk en in de vereischte hoeveelheid bezit, om daarmede handel te drijven. Wanneer zich koopers opdoen, aan welke de verkoper zijne goederen kan afzetten, en inzonderheid, wanneer de koopers zelve zoo veel drifts toonen om te koopen, dat zij den verkoper opzoeken, dan is er AFTREK. En wanneer de verkoop niet bij geheele partijen te gelijk, maar meer in het klein, geschiedt, dan is er VERTIER. De behoefte der gezamenlijke koopers, en die van ieder in het bijzonder, veroorzaakt *verster*; de aanvraag brengt *afrek* te weeg.

AFTUIMELLEN, AFVALLEN, NEDERVALLEN, NEDERSTORTEN, VALLEN.

VALLEN is het gemeene werkwoord, waarvan de overige wijzigingen zijn; het heet, door de werking der aantrekking, of zwaartekracht van een ligchaam, deszelfs middenpunt naderen. NEDERVALLEN drukt hetzelfde denkbeeld uit, versterkt door de verdubbeling, welke het anderzins overbodige voorzetsel *neder* daaraan bijvoegt; *neder* toch wijst altoos de rigting aan, waarin de zwaartekracht werkt. NEDERSTORTEN is met geweld nedervallen, zoo als zeer zware, of van eene groote hoogte nederkomen de lichamen doen, wanneer niets derzelver vaart vertraagt. AFVALLEN is, door vallen, eene scheiding ondergaan van hetgeen, waarmede men te voren ver-

verbonden was. **AFTUIMELN** drukt uit, dat het afvallend ligchaam zich, in den val, om zich zelf rondraait. Alle deze woorden kunnen ook in den figurlijken zin genomen worden, inzonderheid: *vallen* en *afvallen*. *Vallen* drukt, in dien zin, altoos eene verergering van toestand, vooral van den zedelijken toestand, uit: *'s menschen val*; *afvallen* eene verergering van toestand, met verlating van een verbond: *na Hannibals overwinningen in Italië, vielen vele steden aldaar van de Romeinen af*. Inzonderheid wordt *afvallen*, *afval* en *afvallig* gebezigd van de verzaking eener aangenomene kerkleer: *Julian, de afvallige*.

AFVAARDIGEN, AFZENDEN.

AFVAARDIGEN is edeler, dan **AFZENDEN**. *De afgezondene* vervult slechts zijnen last; *de afgevaardigde* vertegenwoordigt dengenen, die hem afgezonden heeft, of behartigt althans deszelfs belangen.

AFVALLEN, zie **AFTUIMELN**.

AFVAREN, zie **AFSTEKEN**.

AFVEGEN, **AFDROOGEN**, **AFWISSCHEN**.

Door middel van eenen doek, of eenig ander reinigingswerktuig, wegnemen. **AFDROOGEN** wordt alleen van natte, **AFVEGEN** en **AFWISSCHEN** van drooge, zoo wel als van natte dingen gebezigd, inzonderheid echter van zulke, die vuil en bestoven zijn, en wordt door wegstrijking te weeg gebragt. Wanneer van natte dingen, b. v. van tranen, gesproken wordt,

wordt, dan houdt men *afdroogen* niet alleen voor natuurlijker, maar ook voor edeler. In eenen figuurlijken zin bezigt men ook alleen *tranen afdroogen*, en niet *afvegen*, of *afwischen*: *hij droogt de tranen van de wangen der ongelukkigen.*

AFVLOEIJEN, zie **STROOMEN**.

AFVORDEREN, zie **EISCHEN**.

AFVRAGEN, zie **EISCHEN**.

AFWAAIJEN, **WEGWAAIJEN**.

Het verschil ligt in de voorzetsels; *af* duidt scheiding, *weg* verwijdering aan. *Mijn hoofd woei van mijn hoofd af, ik wilde hem wederkrijgen, maar de geweldige wind had hem buiten mijn gezigt weggevaaid.*

AFWACHTEN, **VERWACHTEN**.

In denzelfden toestand blijven, tot dat iets, hetwelk men vooruit ziet, gebeurt. **WACHTEN** heeft deze beteekenis, zonder eenig nevenbegrip: *ik kan niet langer wachten.* **AFWACHTEN** voegt hierbij het begrip, dat men ten einde toe, tot op het daarzijn der vooruitgeziene gebeurtenis, wacht: *ik zal mijnen broeder hier afwachten*, dat is, *ik zal hier blijven, totdat mijn broeder komt.* **VERWACHTEN** ziet meer op het vooruitzien zelf; van daar het naamwoord *verwachting*. *Wacht den uitflag af, dikwijls is hij gunstiger, dan men had durven verwachten.*

AFWENDEN, zie AFKEEREN.

AFWENNEN, ONTWENNEN.

Allengskens van eene gewoonte doen aftaan. In de eerste plaats verschillen de woorden daarin, dat **AFWENNEN** de zaak, **ONTWENNEN** den persoon ten voorwerp heeft: men *went* zich (aan zich) eene gewoonte *af*, maar men *ontwent* zich van, aan, of enkel (in den vierden naamval) eene gewoonte. Vervolgens drukt *afwennen* alleen uit, dat de gewoonte eene daad niet te doen, de gewoonte van die te doen doet ophouden. *Ontwennen* schijnt aan te duiden, dat de gewoonte, welke men verlaat, naauwer aan ons gehecht, dat derzelver verzaking met eenige moeite, eenige opoffering verbonden is. Men *went* *zich af* hetgeen ons eigenlijk onverschillig, hetgeen niets meer dan eene loutere gewoonte is; men *ontwent* *zich* hetgeen ons eenig genoegen verschaft. Dus behoort men te zeggen: *zich het scheelsien, het flamen afwennen*, en daarentegen; *zich het snuiyen, den drank ontwennen*. Op dezelfde wijze onderscheiden de Duitschers de woorden *abgewöhnen* en *entwöhnen*.

AFWENTELLEN, zie ROLLEN.

AFWEREN, zie AFSLAAN.

AFWERPEN, zie GOOIJEN.

AFWEZEN, zie AFWEZEND.

AFWEZEND, AFWEZIG, NIET TEGENWOORDIG.

Verschillen op gelijke wijze, als de woorden *aanwezend*, *aanwezig*, *tegenwoordig*. (Men zie dit artikel.)

AFWIJKEN, zie AFDWALEN.**AFWIJZEN, VAN DE HAND WIJZEN.**

Weigeren te doen, of aan te nemen. **AFWIJZEN** betreft dengenen, die verzoekt; **VAN DE HAND WIJZEN**, het verzoek, door hem gedaan. Den biddenden *wijst men af*, wanneer men zijne bede *van de hand wijst*. Men *wijst* het aanbod *van de hand*, wanneer men den aanbieder *afwijst*. Beide zijn dus in de uitwerking vrij gelijk. Daar het intusschen gewoonlijk minder beleedigend is, zijne weigering op de zaak, dan op den persoon te gronden, zoo mag *van de hand wijzen* voor beleefder gehouden worden, dan *afwijzen*.

AFWISSCHEN, zie AFVEGEN.**AFZAKKEN, zie DALEN.****AFZENDEN, zie AFVAARDIGEN.****AFZETTEN, zie AFDANKEN.****AFZETTEN, zie AFKNIPPEN.****AFZIEN, zie AFLEEREN.****AFZIEN, zie AFSTAAN.****AFZONDEREN, zie AFSCHIEDEN.**

AF.

AFZWEREN, VERLOOCHENEN, VERZAKEN.

Een persoon, eene leer of denkwijs, waaraan men verbonden was, verlaten. AFZWEREN wordt altoos ten goede genomen; voor eene plegtige verlaten van dwaling; VERLOOCHENEN en VERZAKEN ten kwade. Onderling verschillen deze laatste woorden hierin, dat de *verloochening* door woorden, de *versaking* met daden geschiedt. PETRUS *verloochende* zijnen meester, *zonder hem in zijn hart, en veelmin door eenige daad, versaaft te hebben.*

AI, ACH, OCH.

Het eerste, schoon in oudere talen van een gelijk gebruik, als ons *ach*, en edel genoeg gekeurd, om door dichters gebezigd te worden; schijnt eigenlijk een der onwillekeurige en ongeregelde geluiden te zijn, welke meestal ligchamelijke smart aan lijdens afperst. ACH is de uitdrukking van zielslijden, en mischien, in den oorsprong, niets anders dan een hoorbaar geworden zucht. OCH is de uitboezeming van verlangen, en somwijlen van onwil. Dus zegt men: *ai! gij doet mij zeer. Ach! welk een ongeluk. Och! mogt het mij gebeuren. Och! wat word ik gekweld, — wat doet gij mij moeite aan.*

AJUIN, UIJEN.

Eigenlijk dezelfde vrucht. UIJEN is in het gemeene leven gebruikelijk, om die soort aan te duiden,

welke tot huisfelijk keukengebruik geschikt is; **AJUN** bezigt men van het geheele geflacht. Van daar, dat men zegt *aard-ajuin, zee-ajuin*, niet *aard-ujen, zee-ujen*.

AKELIG, VERVAARLIJK, NAAR.

Hetgeen benaauwdheid, fchrik verwekt. **VERVAARLIJK** onderscheidt zich het gemakkelijkst; het is duidelijk datgeen, hetwelk *vervaard, verschrikt* maakt. De aandoening, welke het *vervaarljke* verwekt, is fterker, dan die door het **AKELIGE** of **NARE** wordt te weeg gebragt. Wat deze beide woorden betreft, zoo fchijnt, in den eerften opflag, het gebruik dezelve niet te onderscheiden. In de meeste gevallen wordt *naar* gebezigd, waar men zich even gevoegelijk van *akelig* zou kunnen bedienen, en omgekeerd. *Eene opene wonde is een akelig, of ook een naar gezigt.* Wanneer men echter de kracht der woorden, door derzelve toepafing op fterkere voorbeelden, beproeft, ontwaart men fpoedig, dat reeds het gebruik dezelve genoegzaam onderscheidt. *Een flagveld, met zieltogenden en lijken bedekt, is een akelig fchouwfpel.* *Naar* zou hier zoo goed niet te pas komen. Uit het gebruik blijkt dus reeds, dat het eerfte fterker is, dan het tweede. Dit wordt bevestigd door de grondbeteekenis. *Naar* is, volgens dezelve, hetgeen benart, den boezem prangt, het hart beklemmt; *akelig*, hetgeen zoo fterk een gevoel van vrees of ijzing verwekt, dat het in geklag doet uitbersten, het zuchtend geluid *ach* doet flaken.

AK-

AKKER, LAND, VELD.

Een deel van de oppervlakte der aarde. Eigenlijk wordt LAND tegen water overgesteld. *Te water en te land. Aan land treden.* VELD is land, dat niet meer in den oorspronkelijken woesten staat is, zonder dat men bepaalt, of het werkelijk bebouwd wordt. Dit laatste wordt door het woord AKKER uitgedrukt. Een *korenakker* is een bebouwd, meestal afgemeten, stuk gronds, waarop werkelijk koren geteeld wordt; een *haverveld* ook zoodanig, waarop haver gestaan heeft. In het gebruik wordt voorts *land* overgesteld tegen stad: *verlaat de miffte fteden, vlugt naar 't land! Op het land gaan wonen.* *Veld* staat over tegen huis, dak of andere befchutting. *Op het veld; op het open veld.*

AKKERBOUW, LANDBOUW.

Vertoonen hetzelfde onderscheid als *akker* en *land*. LANDBOUW is de bearbeiding der aarde in het algemeen, zonder onderscheid, of de grond reeds tot bouwland ingerigt is, of niet. De AKKERBOUW is nimmer eene ontginning. Wanneer men dus den veldarbeid tegen eenigen anderen tak van bedrijf of nijverheid overftelt, zegt men beter *land-* dan *akkerbouw*, omdat het eerste ook de oorspronkelijke bebouwing insluit.

AKKERMAN, BOER, BOUWMAN, LANDBOUWER, LANDMAN, VELDELING.

Die zijn bedrijf en bestaan op het land heeft, LANDMAN en VELDELING drukt zulks in het algemeen uit; het laatste is uitsluitend dichterlijk. LANDBOUWER en AKKERMAN geven te kennen, dat zij, welken men dezen naam toelegt, zich werkelijk met de bebouwing, dat is beploeging en bezaaiing van het land, de bearbeiding van den akker, bezig houden; het kan dus niet gevoegelijk gebruikt worden van zoodanige landbewoners, die eeniglijk van den veeteelt en van het zuivel leven. Een Noordhollandsche kaasboer is geen *akkerman*, geen *landbouwer*. BOUWMAN is van eene ruimere beteekenis; *bouwer* toch is het woord, waaruit, bij zamentrekking, het gemeenzamere BOER is voortgekomen. Dit laatste beteekent alle landlieden, zonder onderscheid, doch voor zoo verre zij eenen stand uitmaken. Hetzij wegens de mindere beschaving van dezen stand, met die der stedelingen vergeleken, hetzij wegens de verachting, waaraan dezelve zoo lang onverdiend is blootgesteld geweest, en den band van lijfeigenschap, waaraan deszelfs leden onderworpen waren, wordt de benaming van *boer* voor minder vereerend, dan die van *land* of *bouwman*, gehouden, en menigmaal met een scheldwoord gekoppeld: *een lompe boer*. Van daar ook *boersch*, hetgeen van de beschaafdere zeden afwijkt.

ALEER, ALVORENS, EER DAT, VOOR DAT.

Voegwoorden, die uitdrukken, dat het onmiddellijk volgende gedeelte der rede op eenen lateren tijd ziet, dan het vorige. **ALEER** en **ALVORENS** verschillen van **EER DAT**, **VOOR DAT**, alleen door het voorgeplaatste woordje *al*, hetwelk somwijlen, maar niet altijd, de beteekenis versterkt; in dit geval maakt het de twee eerste woorden van een verhevener spraakgebruik, dan de andere. Het voegwoord *dat*, hetwelk zoo vele voorzetsels tot voegwoorden maakt, is, in dit geval, bij *eer* en *voor*, niet volstrekt vereischt; men kan zeggen: *eer hij kwam, voor hij kwam*. Schoon het ook somwijlen achter *aleer* en *alvorens* geschreven wordt, doet men beter, het weg te laten. Het verschil der woorden, welke wij behandelen, ligt voornamelijk in dat van *eer* en *voor*; het eerste ziet altoos op den tijd, het andere ook op de ruimte; *eer* sluit noodwendig eene vergelijking in met iets, dat later is; *voor* niet alzoo, dewijl het blootelijk eene nabijheid, een tegenoverstaan kan beteekenen.

ALLEEN, EENIG.

Hetgeen zonder iets anders is. Strong genomen, kunnen deze woorden niet als synoniem beschouwd worden, vermits het taaldeelen zijn van eene verschillende soort. Wil men echter de begrippen, welke zij uitdrukken, onderscheiden, zoo kan men zeggen, dat onder **ALLEEN** iets verstaan wordt, het-

welk niets anders nevens zich heeft, onder **EENIG** datgeen, behalve hetwelk niets anders bestaat. Natuurlijk betreft dit meestal dingen van dezelfde soort. Wanneer men zegt, dat men *alleen* is, bedoelt men daarmede, dat er geene andere menschen, niet, dat er geen dier, of eenig ander ding, in de nabijheid zijn. De vraag, waarom een boek *alleen* in de kas staat, wil zeggen, waarom, nevens hetzelfde, geene andere boeken in die kas geplaatst zijn, schoon dezelfde, voor het overige, met papieren of andere zaken gevuld mag wezen. Hetzelfde is het geval met **EENIG**, waarachter, zoo het niet onmiddellijk door een zelfstandig naamwoord gevolgd wordt, dikwijls ook de uitdrukkelijke bijvoeging geplaatst wordt: *in zijne soort*. *Eenig* is dus het tegenovergestelde van vele van dezelfde soort, *alleen* van vele van dezelfde soort bij elkander. Elk mensch is in zijn leven menigmaal *alleen* geweest, zonder daarom ooit de *eenige* mensch geweest te zijn. Zoo-veel wat het onderscheid betreft tusschen *eenig* en *alleen*, in den zin van afgezonderd genomen; het laatste woord echter heeft, in het Nederduitsch, nog eene andere beteekenis, die het zinverwant met *eenig* maakt. Wanneer namelijk *alleen*, even als zulks met verscheidene andere bijwoorden geschieden kan, onmiddellijk achter een zelfstandig, of voornaamwoord geplaatst wordt, alsdan verliest het de beteekenis van afgezonderd in plaats, en nadert tot die van *eenig* in soort. *Hij alleen is de man, die tot zulk eene daad bekwaam is*; men kan hier ook zeggen:

hij

hij is de eenige man, die tot zulk eene daad bekwaam is. Beide de uitdrukkingen komen in den grond op hetzelfde neder; doch, zoo het schijnt, langs verschillende wegen. De eerste zegt, dat de man, dien men bedoelt, op den trap van voortreffelijkheid of verdorvenheid, welke tot zulk eene daad bekwaam maakt, *alleen* staat; dat hij daarin niemand, die naar hem gelijkt, nevens zich heeft. De andere spreekwijs duidt aan, dat er, behalve dien man, geen wezen van zijne soort bestaat, hetwelk zulk eene daad verrigten kan. Ondertuschen maakt dit, gelijk wij gezegd hebben, geen verschil in den zin; en over het algemeen moet men erkennen, dat, zoo reeds de stelling, welke volkomen synonieme woorden ontkent, eene wederspraak gevonden heeft, die haar te regt tot volkomen beschaafde talen heeft doen beperken, hij, die beweren wilde, dat ook de spreekwijzen en wendingen eener taal niet synoniem kunnen wezen, waarschijnlijk aldra gedwongen zou zijn, zijn gevoelen op te geven.

ALLE, ELK, IEDER, IEDEREEN, EEN IE- GELIJK.

De deelen van een geheel, geene uitgezonderd. Wanneer men deze gezamenlijke deelen als eene som beschouwt, dan gebruikt men de uitdrukking ALLE. Om alle de deelen afzonderlijk, één voor één genomen, aan te duiden, zegt men ELK. IEDER, IEDEREEN, EEN IE GELIJK drukt dit laatste uit, voor

zoo verre van menschelijke of redelijke schepselen gesproken wordt. Hieromtrent is, met betrekking tot de beide laatste woorden, geen twijfel; doch vele en ook goede schrijvers, gebruiken *elk* en *ieder* onverschillig, om redelijke en redeloze, levende en levenloze voorwerpen aan te duiden.

Bijna alle talen kennen deze onderscheiding, omdat zij in den aard der dingen ligt; sommige bezitten uitdrukkingen, waarin de tegenstelling nog sterker uitkomt, dan in de, overal gebruikelijke, woorden *alle* en *elk*. Men denke aan het Latijnsche *universi* en *singuli*, het Hoogduitsche *samt und sonders*. Onze oude, in hare spreekwijze zoo naauwgezette, wetgeving, dan wil des Souvereins aan de staatsmaatschappij in het algemeen, en aan elk der staatsburgers in het bijzonder, als plicht voorschrijvende, bediende zich, om deze reden, van het bekende formulier: *allen en een tegelyk*. De uitdrukking *een tegelyk* is eenigzins verouderd; *iedereen* versterkt het denkbeeld, hetwelk reeds in *ieder* opgesloten ligt, door nog eenmaal te herhalen, dat de leden van het *collectief* geheel, één voor één genomen worden. Eene voortgelijke versterkende verdubbeling vertoont ook het Engelsche *every-one*,

**ALLERHANDE, ALLERLEI, VELERHANDE,
VELERLEI, VERSCHEIDEN.**

Hetgeen niet van *eene* soort of gedaante is. Welke uitdrukkingen zijn er, tuschen welke het gebruik

bruik minder onderscheid maakt, dan tusschen **ALLERHANDE** en **ALLERLEI**. Zonder het geschil omtrent de betwiste afleiding der uitgangen van *hand* en *lei* te willen beslissen, schijnt de eerste op een meer innerlijk, van geslacht of oorsprong ontleend, en de andere op een uiterlijk onderscheid van gedaante te wijzen. In deze onderscheiding zou *allerhande* eene verzameling van dingen zijn, die in den aard verschillen, *allerlei* eene verzameling van dingen, wier onderscheidend kenmerk men in vorm of voorkomen zoekt. Men zou, b. v., moeten zeggen: *krijgsvolk van allerhande wapenrusting en van allerlei montering*, omdat de wapenrusting in aard en bestemming, de montering doorgaans slechts in *linee* en kleur verschilt. Dat het bijvoegelijke naamwoord *alle* in *allerhande* en *allerlei*, niet de volstrekte algemeenschap beteekenen kan, spreekt van zelf; het zou, in vele gevallen, aan de onmogelijkheid grenzen, alle soorten zamen te brengen, alle vormen te vertoonen. Men verstaat onder hetzelfde niets meer, dan eene menigte, eene veelheid; doch zoodanig eene veelheid, dat het oog niet terstond kan overzien, in hoeverre zij van de algemeenheid verschilt. Hieruit volgt natuurlijk, en ook het gebruik bevestigt zulks, dat **VELERHANDE** en **VELERLEI** eene geringere hoeveelheid moeten aanduiden, dan de beide vorige woorden. **VERSCHEIDEN** zegt, volgens de oorspronkelijke beteekenis, alleen, dat de voorwerpen, welke men bedoelt, niet gelijk zijn; doch, even als volstrekte gelijkheid, *identiteit*, en dus eenheid,

me-

medebrengt, even zoo is, aan den anderen kant, ongelijkheid niet denkbaar zonder meerheid. Van hier, dat men *verscheiden* is begonnen te gebruiken in den zin eener veelheid. Zelfs is men zoo verre gegaan, dat, offchoon twee voorwerpen genoegzaam waren, om *verscheiden* te zijn, men dit woord, in de beteekenis, waarvan wij spreken, altoos gebruikt, om een grooter getal dan twee te kennen te geven. Ondertusfchen is het, van de hierboven vergelekenen woorden, in twee voorname punten onderscheiden. Vooreerst drukt *verscheiden* altoos eene geringere hoeveelheid uit, en, ten andere, wordt, bij het gebruik van dit woord, strijdig met deszelfs grond-beteekenis, in vele gevallen, minder op het verschil der dingen gezien, dan op derzelver getal.

ALLERLEI, zie **ALLERHANDE**.

ALMAGT, zie **MAGT**.

ALMOGEND, zie **MAGT**.

ALOM, **OVERAL**.

Op alle plaatsen. Niet zeer in het oog vallend is het onderscheid tusfchen deze twee bijwoorden. Misschien mag men, op grond van de verschillende beteekenis der voorzetsels *om* en *over*, aannemen, dat **ALOM** slaat op den geheelen kreits, waar zich iets bevinden kan, **OVERAL** op elke plaats in dien kreits.

Het

Het gebruik schijnt dit eenigzins te bevestigen. Immers leest men meer: *de tijding verspreidde zich alom*, dan *overal*; en omgekeerd: *men hoort die tijding overal*, *waar men komt*, min gewoonlijk *alom*, *waar men komt*. Volgens deze onderscheiding zou men van de Godheid, die niet eigenlijk gedacht kan worden, op eene plaats, in een bepaald gedeelte der ruimte, aanwezig te zijn, beter zeggen, dat zij *alom*-, dan dat zij *overal* tegenwoordig is. Voor het overige behoort het eerste woord, reeds omdat het korter en beter klinkend is, tot den verhevener stijl.

ALS, DAN.

Niet anders fynoniem, dan voor degenen, die met de regelen der taal en het beschaafde spraakgebruik onbekend zijn. ALS volgt achter het eerste lid eener vergelijking, DAN, achter dat eener tegenstelling. *Zoo goed als zijn vader*, — *even schoon als hare zuster*; *beter dan hare moeder*, — *minder rijk dan zijn buurman*, — *niemand dan hij*, — *anders dan men gewoon is*, enz.

ALTAAR, OUTER.

Hetzelfde woord, eigenlijk alleen door verschil van wisselletters onderscheiden. In het gebruik wordt OUTER meer uitsluitend van de godsdienstoefening der oude Heidenen gebruikt, ALTAAR beide van den Heidenschen godsdienst en van dien der Joden.

an der Christenen: *De hoornen des altaars, — des sakrament des altaars.*

ALTHANS, ALTOOS.

Beide genooten in den zin van *ten minste*. Het gebruik maakt tusſchen de twee woorden weinig ander verſchil, dan dat het laaſte bijna eeniglijk in het gemeenzaam geſprek, het eerſte ook in den ſchrijfftiyl gebezigt wordt. Wilds men, op grond der afleiding, eenig onderſcheid maken, zoo zou ALTHANS kunnen heeten: alle waarſchijnlijkheid, wat de omſtandigheden betreft, te zamen genomen, en ALTOOS, alle waarſchijnlijkheid bijeen genomen, wat den tijd betreft. *Ik althans heb het niet gedaan; ik altoos heb er niet van geſproken; dat is, alle omſtandigheden, of ook alle mogelijkheid van tijd, in rekening gebragt, is het niet te gelooven, dat ik het gedaan, of er van geſproken heb.* Op dezelfde wijze als wij altoos gebruiken, zeggen ook de Franſchen: *ce n'est pas moi toujours.*

ALTOOS, ALTIJD, IMMER, GEDURIG.

Hetgeen zonder ophouden, of uitzondering, geſchiedt. ALTIJD en ALTOOS ſluiten zulks op de algemeenſte wijze in, zoo wel rugwaarts in het verlede, als voorwaarts in de toekomst. *Hij is altoos een braaf man geweest, hij zal het altoos blijven. Men moet altijd* (bij dag en bij nacht, in goede en kwa-

kwade dagen) *zijn*en pligt doen. IMMER ziet, volgens onze oudste taal-kenners, even als het tegenovergestelde *nimmer*, alleen op het toekomstende: *men moet immer* (onafgebroken) *deugdzaam zijn*. GEDURIG beteekent datgeen, waarvan de voortduur niet ophoudt. Het gebruik, ondertusfchen, heeft verkozen, juist dit woord ook aan te wenden van hetgeen zich menigmaal herhaalt, en dus noodwendig bij afbreking geschiedt. *Wat ik hem ook zeg, hij komt gedurig weder; hij kwelt mij gedurig*. Hier heet het niets anders, dan *telkens*; doch in deze en soortgelijke gevallen, wordt de duurzaamheid toegepast niet op de daad, maar op de gewoonte. *Hij heeft de gedurige, de aanhoudende gewoonte van terug te komen, van mij te kwellen*. Tusfchen *altijd* en *altoos* is het bijna niet mogelijk eenig onderscheid op te geven, vermits beide de woorden, waarmede *al* hier zamengesteld is, onlings *tijd* beteekenden.

ALWEDER, ANDERMAAL, NOGMAALS, OP NIEUW, WEDEROM.

Woorden, die alle beteekenen, dat meer dan éénmaal eene foortgelijke handeling, opvolgelijk, is voorgevallen. ANDERMAAL geeft te kennen, dat de handeling nog eenmaal is voorgevallen; want op één, niet op meer, volgt *ander*; van hier *een en andermaal*, hetwelk men van gebeurtenissen bezigt, in denzelfden zin, als *een en ander* van personen. NOGMAALS kan, na eene menigvuldiger herhaling der daad,

daad, gebezigd worden. *Na, dien dag, dikwerf bij mij geweest te zijn, kwam hij nogmaals weder, enz.* ALWEDER voegt, bij de beteekenis der herhaling, die van eene snelle herhaling; het zegt zoo veel, als reeds weder: *komt gij mij alweder lastig vallen?* dat is, *na zulk eene korte tuschenpoos van ruste.* WEDEROM vereenigt den zin van herhaling met dien van wederkeerigheid: *zegt gij, dat ik mij bedrieg, ik zeg u wederom, dat gij op te losse gronden oordeelt.* Ook wel met dien van terugwending: *hij keerde wederom.* OP NIEUW duidt aan, dat de vorige daad ten einde was, en dat de herhaling eene andere daad is, van de vorige afgescheiden, en niet eene voortzetting derzelve: *ik meende het reeds ontkomen te zijn, toen ik mij op nieuw aangevallen zag.*

AMBACHT, BEROEP, HANDWERK.

De duurzame werkzaamheid, waardoor men in de maatschappij zich het onderhoud verschafft, in ruiling tegen de diensten, welke men haar bewijst. BEROEP is de algemeenste en tevens de vereeerendste uitdrukking der drie; door dezelve verstaan wij de werkzaamheid, tot welke aanstelling van hooger hand, of verkregene kundigheden ons beroepen, ons als ware het de bevoegdheid geven. Zij sluit zoo wel de oefening der edeler, of zoogenaamde vrije, kunsten in, als den werkdadigen arbeid, bij welken 's menschen verhevenere deel of niets, of weinig verrigt. Advokaat, arts, onderwijzer te zijn, is een beroep, geen

geen HANDWERK, of AMBACHT. Beide deze laatste woorden geven te kennen, dat lichamelijke arbeid noodig is tot de uitoefening der werkzaamheden, welke zij onderstellen. Timmerman, smid te zijn is wel in het algemeen een *beroep*; maar, meer bepaald uitgedrukt, is het een *handwerk*, of *ambacht*. Tusschen deze uitdrukkingen zelve schijnt dit onderscheid te bestaan. *Handwerk* wordt voor geringer gehouden, dan *ambacht*; hetzij, omdat daarbij zoo letterlijk en stellig te kennen wordt gegeven, dat handarbeid tot oefening der beroepen van deze soort vereischt wordt; hetzij, omdat bij dezelve inderdaad slechts de handigheid tot het uitoefenen eener bepaalde verrigting gevorderd wordt, niet de ervarenheid en het beleid, welke ons in staat stellen, de verkregene handigheid op al datgene toe te passen, waarbij zij aangewend kan worden. Timmerman of smid te zijn, kan, gelijk wij boven zeiden, een *beroep*, en meer bepaaldelijk een *handwerk*, of *ambacht*, genoemd worden; maar, wil men nog juister spreken, dan is het een en het ander een *ambacht* en geen *handwerk*. Daarentegen verdient het klompenmaken, het nettenbreijen, b. v., slechts den naam van *handwerk*, en niet van *ambacht*. De timmerman en smid toch vervaardigen, met inspanning hunner geestvermogens, zoo wel als hunner lichaamskrachten, met aanwending van verkregene kundigheden, zoo wel als van behendigheid, geenszins bepaalde, nimmer afwisselende werkstukken, maar al wat binnen den

omvang komt van het beroep, dat zij aangeleerd hebben.

AMBT, BEDIENING, DIENST, WAARDIGHEID, POST, BAANTJE.

Het geheel der pligten, welke eenen aangestelden opgedragen zijn. AMBT heeft voornamelijk betrekking op de verrigting zelve: het *predikambt*, het *regterambt*. BEDIENING ziet op den dienst, dien men eenen ander doet; het brengt dus een denkbeeld van ondergeschiktheid mede. DIENST, onderscheidt zich van *ambt* en *bediening* daardoor, dat de verrigtingen, welke bij het waarnemen van dezen gevorderd worden, op openbare werkzaamheden en staatsverrigtingen betrekking hebben, terwijl daarentegen *dienste* de verplichting tot werkzaamheden aanduidt, waartoe arbeid gevorderd wordt. *Hij heeft eenen dienst als stalknecht gekregen. De dienst in dit huis is zeer zwaar.* Om deze reden heeft men reeds vroeg, in het besef der onafhankelijkheid, welke aan regterlijke uitspraken toekomt, zich onthouden, de pligten der regters eenen *regterdienst* te noemen. *Predikdienst* wordt even zeer als *predikambt* gezegd, want de prediker beschouwt zich als staande in den onmiddellijken dienst van God, of van het goddelijke woord. Ook wordt *dienst* voor *krijgsdienst* genomen: *hij is in den dienst gegaan.* WAARDIGHEID duidt niet zoo zeer een ambt zelf, als wel de met het ambt verbondene aanspraak op hoo-

hoogst eer en aanzienlijker rang aan, en wordt daarom van zulke verhevene aanstellingen gebezigd, waarmede eigenlijk geen *ambt* verbonden is: *de waardigheid eenes Generaals, eenes eersten Ministers, eenes Stadhouders*, enz. Post ziet op de plaats, welke de ambtenaar bekleeden moet, en waarop hij gesteld is, even als de krijgsman op het punt, dat hij bewaakt, om de pligten, welke deze plaatsing hem oplegt, te volvoeren. BAANTJE, (indien een woord meer tot den lagen, dan den gemeenzamen spreektrant behoorende, verdient, hier in vergelijking genomen te worden) drukt eene geringe *bediening* uit, maar zoodanig eene, die, reeds op zich zelve voordeelig, eene schrede is tot hoogere bevordering.

AMBTENAAR, BEAMBTTE.

De met eenig ambt bekleede. Ongetwijfeld is de uitdrukking *BEAMBTTE* vereeerender, dan die van *AMBTENAAR*. *Beampte* zegt, krachtens deszelfs vorming, dat iemand met een ambt bekleed, dat het hem opgedragen is; *ambtenaar*, dat hij het uitoefent. In de eerste plaats verwijst men dus op de hoedanigheden, die den *beampte* het ambt hebben doen waardig keuren; in de andere, op de verrigting der ambtsbezigheden. Even zoo stelt men zich, bij de uitdrukking *beampte*, meer den persoon, bij *ambtenaar*, meer zijnen stand voor oogen; waarom men ook, van dien stand sprekende, niet zegt de *beambten*; maar de *ambtenaren*.

ANGEL, HOEK.

Eene spits met wederhaken. Mag deze beteekenis, als de algemeene van beide de woorden doorgaan, dan is derzelver onderscheid ook ligtelijk gevonden; want alsdan zou HOEK eenen gekromden, en tot de vischvangst ingerigten ANGEL uitdrukken. De woorden zouden dus eenigermate verschillen, als geslacht en voort. Het gebruik schijnt hiervoor te pleiten; want hoezeer men *angel* van het latijnsche *acus* en *aculeus* moge afleiden, zoo bezigt men het, bijna uitluitend, voor zoodanige spits, die met haken voorzien is, en in de gemaakte wonde blijft vastzitten: *de angel eener bij*. De Frankische spietsen, welke de Romeinen, den klank des woords aan eenen uitgang hunner taal verbindende, *angones* noemden, hadden ook wederhaken. Hetzelfde denkbeeld schijnt voort te duren in de zamenstellingen, en *voetangel* een prikkel te zijn, die, in den voet getreden, daarin vastgehecht blijft.

ANGST, BANGHEID, SCHRIK, SCHROOM, VREES, ANGSTVALLIGHEID, BEANGSTHEID, BEDEESDHEID, BENAAUWDHEID, BEVREESDHEID, BEZORGDHEID, SCHROOMVALLIGHEID, VERVAARDHEID.

De onaangename indruk, welken het vooruitzigt van iets, dat wij voor kwaad houden, ons veroorzaakt. *SCHROOM* is eene niet zeer sterke vrees, welke bij ieder, zonder onderscheid, door een moedig besluit te overwinnen is. Ten aanzien der *VREES*
is

is zulk eene zelfsoverwinning niet aan alle gestellen mogelijk. SCHRIK is eene sterke vrees, die ons plotseling overvalt. ANGST en BANGHEID, beide afgeleid van *eng*, drukken die beklemming des gemoeds uit, welke *vrees*, *schrik*, en andere, met dezelve verwante, aandoeningen verwekken. Wel is waar, dat deze aandoeningen de uitwerkselen der voorwerpen zijn, welke dezelve te weeg brengen; doch zij worden, op hare beurt, oorzaken der gemoedsgesteltenis, welke wij door *angst* en *bangheid* verstaan. Deze laatste geven, om dezelfde reden, eenen duurzamer indruk te kennen, dan de eerste. Daar men nu van eenen gemoedstoestand somwijlen zich minder reden weet te geven, dan van eene aandoening, zoo kan men ook *angst* en *bangheid* gevoelen, zonder voor dezelve, even als voor *vrees* of *schrik*, een bepaald voorwerp te hebben. *Het gerucht van 's vijands nadering verspreide alomtegenwoordig schrik; nog eenen tijd lang boezemde de verwachting zijner komst aan velen vrees in; en zelfs toen men zich verzekerd had, dat er voor deze verwachting geen grond was, konden sommigen zich van hunnen angst niet ontslaan.* De uitgangheid zet aan *bangheid* nog meer de beteekenis van eenen toestand bij. Op gelijke wijze drukken BESCHROOMDHEID en BEVREESDHEID den toestand van den beschroomden of bevreesden uit. Hetzelfde heeft plaats bij de overige woorden. BEANGSTHEID en ANGSTVALLIGHEID verschillen daarin, dat het eerste eenen staat, het andere eene geaardheid uit-

drukt. De man van moed kan *beangstheid* gevoelen, maar hij toont geene *angstvalligheid*. Deze laatste, omdat zij haren grond in de geaardheid, en niet in oorzaken van buiten, heeft, kan ook plaats hebben wegens dingen, eigenlijk te beuzelachtig, om *vrees* of *angst* in te boezemen. **SCHROOMVALLIGHEID** verschilt op dezelfde wijze van *beschroomdheid*. **BEDRESDHEID** is eene *beschroomdheid*, die zich door eene uiterlijke belemmering in spreken of handelen openbaart. **BENAAUWDHEID** is eene sterkere mate van *beangstheid*. **BEZORGDHEID** is eene *bevreemdheid*, met zorg gepaard; men is, namelijk, *bevreemd* voor hetgeen ons leed kan toevoegen, *bezorgd* voor hetgeen, waaraan men vreest, dat leed zal toegevoegd worden. **VERVAARDHEID** is een hooge trap der gewaarwording, door *vrees* of *schrik* te weeg gebragt.

ANGSTVALLIG, zie **ANGST**.

ANTWOORDEN, BEANTWOORDEN, HERNEMEN.

Iets op eene tot ons gerigte rede zeggen. **ANTWOORDEN** en **BEANTWOORDEN**, schoon in vele gevallen het eene voor het andere kan genomen worden, verschillen echter niet alleen in de woordvoeging, daar men namelijk zegt *icmand antwoorden*, met den derden naamval des perfoons, en *op eene vraag antwoorden*, of ook enkel *antwoorden*, en *eene vraag beantwoorden*; maar somwijlen ook in beteekenis. *Antwoorden* onderstelt altoos eene vraag, of iets, dat aan eene vraag gelijk is, en heeft de algemeen-

meeste beteekenis. *Beantwoorden* heet een antwoord op iets geven, welk antwoord de aangevoerde zaak afdoet en beflist. Daarom is *eene tegenwerping beantwoorden* meer, dan *op eene tegenwerping antwoorden*. Hij heeft *op de tegenbedenkingen zijner partij niet geantwoord*, vermoedelijk, omdat hij het zich niet toevertrouwde, dezelve te beantwoorden. **HERNEMEN** verschilt van *antwoorden* en *beantwoorden*, in zoo ver, dat het eigenlijk het voortzetten eener afgebroken rede beteekent: *terwijl hij nog sprak, verfloutte zich zijne partij allerhande smaadredenen tegen hem uit te braken; hierop hernam de spreker, na op nieuw gehoor verkregen te hebben, enz.*, dat is, hierop vervolgde de spreker zijne redevoering.

ARBEID, BEZIGHEID, WERK, WERKZAAMHEID.

Aanwending van krachten. **BEZIGHEID** geeft verder niets, dan deze aanwending, te kennen. **ARBEID** en **WERK** duiden aan, dat zij met inspanning onzer vermogens, met moeite verzeld gaat. **WERKZAAMHEID** is eigenlijk de toestand van den werkenden, de hoedanigheid van den werkzamen; bij verdere uitbreiding van beteekenis, ook de soort zijner bezigheid, het voorwerp van zijnen arbeid. *Arbeid* en *werk* verschillen in zoo verre, dat het eerste alleen de inspanning van krachten uitdrukt, vereischt om iets tot stand te brengen; *werk*, nevens die inspanning, ook eenigzins, en somwijlen wel uitdrukkend, de vrucht derzelve, het gewrocht. *Water-*

fluis- en dijkwerken; de werken der Nederlandsche Dichters. In geen dezer gevallen kan het woord *arbeid* te pas komen. Men zegt wel: *ziedaar een beeld, eene schilderij, een tapijt van uitmuntenden arbeid*; doch deze spreekwijs zelve toont, dat men daarmee de kunst of vlijt bedoelt, door den meester aan zijn werk te kosten gelegd. Voor het overige blijkt uit het boven gezegde, dat *arbeid* en *werk* het tegenovergestelde zijn van rust of spel; *bezigheid* en *werkzaamheid* het tegenovergestelde van ledigheid, en het laatste woord ook, doch in deszelfs, van het zinverwantschap met de overige afwijkende beteekenls, dat van vadzigheid en traagheid.

ARBEIDER, ARBEIDSMAN, WERKMAN.

Degene, die zijne, meestal lichamelijke, krachten tot eenig werk besteedt, over het algemeen, tegen een daarvoor betaald wordend loon. — Ware het niet, dat het woord *arbeider*, en nog meer het zamengestelde *mede-arbeider*, ook somwijlen op werken van het verstand werd toegepast, zoo behoefde deze verklaring de beide beperkingen niet, waardoor wij dezelve thans hebben moeten bepalen. **ARBEIDER** derhalve is doorgaans, **ARBEIDSMAN** en **WERKMAN** altoos een persoon, die, voor loon, lichamelijken arbeid verrigt. *Arbeidsman* en *werkmán*, namelijk, ziet op den stand, *arbeider* op de verrigting. Hierom kan men zeggen, dat, bij neringloosheid en stilstand van handel, *arbeiders* gemakkelijk te bekomen zijn, zonder dat daarom het getal der eigenlijke

arbeidslieden vermeerderd. Hetzelfde begrip van stand, hetwelk men aan laatstgemelde uitdrukking hecht, bevat ook de reden, waarom onder dezelve somwijlen de vereeniging aller soorten van *ambachtslieden* en *handworkers* verstaan wordt. *Timmerman*, *metfelaar*, *smid*, *wever*, zijn alle *arbeidslieden*. *Werklieden* kan men hen even zeer noemen, doch niet onder dezelfde omstandigheden, of met dezelfde bedoeling; en dit verschil toont juist het onderscheid aan, tusfchen de twee, anderzins zeer naauw verwante, woorden. *Timmerman*, *metfelaar*, enz. zijn *arbeidslieden*, wat hunnen stand, hun beroep betreft; *werklieden*, in zoo verre zij zich met eenig bepaald werk bezig houden. Dus zegt men: *de bouwheer deed alle de werklieden, die aan zijn huis gearbeid hadden, op brood en bier onthalen*. *Ambachtslieden* ware, in dezen zin, minder gepast. De grond van dit verschil is in het nevenbegrip van doel of gewrocht gelegen, hetwelk, gelijk wij hier boven gezegd hebben, door het woord *werk* omvat wordt, terwijl *arbeid* eeniglijk ziet op de bezigheid; want doorgaande bezigheid is datgeen, hetwelk den stand, of het beroep, uitmaakt. Hij toch, die eene deur, bank, of iets dergelijks, vervaardigt, is daarom alleen geen *timmerman*; maar wel degene, wiens bezigheid het is, dergelijke dingen te vervaardigen. Daar nu beroepsbezigheid meerdere ervaarenis onderstelt, dan toevallige werkzaamheid, zoo heeft het woord *arbeidsman* eene vereeerender betekenis, dan *arbeider*, hetwelk alleenlijk van zulk

eenen arbeid gebruikt wordt, tot welken weinig voorafgaande oefening noodig is. De tuinman, boer, dijkwerker heeft *arbeiders*, niet de timmerman, of metselaar.

ARBEIDZAAM, NAARSTIG, VLIJTIG.

Hoedanigheid van dengenen, die zijne krachten onverdroten en met ijver tot eenig werk besteedt. ARBEIDZAAM is degene, die deze aanwending zijner krachten zich gaarne getroost, die den arbeid bemint; NAARSTIG, die met ernst, VLIJTIG, die met spoed werkt. *Arbeidzaamheid* geeft sterker, dan *vlijt*, of *naarfigheid*, de moeite te kennen, die aan inspanning van krachten verbonden is. Overal, waar dus bezigheid van geene bijzondere moeite verzeld gaat, gebruikt men, bij voorkeur, de laatste woorden. Men zegt: *de vlijtige*, *de naarfige*, niet *de arbeidzame bij*. Wel is waar, dat het inzamelen van was en honig, benevens de werkzaamheden, welke de bij in haren korf verrigt, voor dit kleine diertje mogelijk arbeids genoeg is; doch deze arbeid staat in te weinig evenredigheid met onze krachten, dan dat hij ons zoodanig kan voorkomen. Misschien werkt ook de wanklank er eenigzins toe mede, dat *arbeidzaam* zelden bij het woord *bij* gevoegd wordt.

ARBEIDZAAMHEID, zie ARBEID en ARBEIDZAAM.

ARG-

ARGLISTIG, BEDRIEGELIJK.

Geneigd, of geschikt, tot nadeelige misleiding. *Listig*, hetwelk uit het denkbeeld van heimelijkheid, dat daarvan, volgens het tegenwoordige spraakgebruik, onaffcheidelijk is, bijna altoos eene kwade beteekenis ontleent, had oudlings, toen het eeniglijk *schrand* beteekende, dien kwaden zin nog niet. De bijvoeging van *arg* was destijds noodig, om de kwade list van de goede te onderscheiden; thans is het omgekeerd; en in de enkele gevallen, waarin *list* als goed beleid kan voorkomen, is men genoodzaakt, zulks, door bijvoeging der woorden *nuttig*, *weldadig*, of *foortgelijke*, te kennen te geven. *Arg* strekt nu ter versterking van het ongunstige denkbeeld, hetwelk de uitdrukking *list* reeds doet ontstaan. **ARGLISTIG** is dus *listig* met een boos opzet, ten nadeele van een' ander, of *listig* en boosaardig tevens. *List* en vooral *arglist*, heeft zelden plaats, zonder het bedriegen van dengenen, dien men tracht te verkleeken. Even zoo *bedriegt* men zelden, zonder voornemen, om den bedrogenen te benadeelen. Ondertuschen is het *bedriegen* bij de *arglist*, en het booze opzet bij het *bedrog*, geen noodwendig beding. De *listige* openbaring eener waarheid kan dengenen, tegen wien de *list* gerigt is, dikwerf in de hoogste ongelegenheid brengen. Even zoo kan, aan den anderen kant, *bedrog* met een goed oogmerk gepleegd worden, terwijl men, daarenboven, ook **BEDRIEGELIJK** zegt van dingen, waarbij noch goed, noch boos opzet te pas komt: *de bedriegelijkheid der zinnen*.

Voorts

Voorts onderstelt *bedrog* en *bedriegelijkheid* nog niet, dat bij de misleiding loosheid aangewend wordt; integendeel kan de bedrieger zeer lomp te werk gaan, hetwelk met het begrip van *list* strijdig is. Het onderscheid der woorden ligt derhalve hierin, dat *arglistig* noodwendig loosheid, en wel eene kwaad bedoelende loosheid, onderstelt; *bedriegelijk* de voorstelling eener onwaarheid, insgelijks meestal, doch niet noodwendig, met het oogmerk van benadceling.

ARGLISTIGHEID, zie ARGLISTIG.

ARGWAAN, zie ACHTERDOCHT.

ARM, ARMOEDIG, BEHOEFTIG, ELLENDIG, NOODDRUFTIG.

Die de gerijfelikheden des levens ontbeert, of schaars daarmede bedeeld is. ARM geeft, in het algemeen, alle schaarschheid te kennen. *Arm aan goed, aan woorden, aan deugden.* ARMOEDIG zegt, dat eene zulke schaarschheid, en wel inzonderheid die aan tijdelijke goederen, zich uiterlijk vertoont. *Schoon hij een arm man is, ziet het er in zijne woning niet armoedig uit.* Door BEHOEFTIG verstaat men, dat het behoef, het vereischte tot het leven, ontbreekt. NOODDRUFTIG geeft hetzelfde te kennen, ten aanzien der nooddrift. *Nooddrift* nu is het vereischte, in eenen engeren zin, het noodwendig vereischte. Hierom is *nooddriftig* sterker, dan *behoefstig*, en dit laatste weder sterker, dan *arm*, dewijl gebrek meer is, dan schaarschheid. ELLENDIG heet-

heette oudtijds uitlandig, uit het land verwezen, balling, en overdragtelijk, ter prooije aan alle wederwaardigheden, die als toen, bij de scherpere affcheiding van volken en zeden, bij de minder algemeene gangbaarheid der vertagenwoordigende teekenen van rijkdom, den aldus verftootenen noodwendig moesten treffen. Nog heden ten dage geeft het niet zoo zeer eene ontbering van genoegens, als wel een dadelijk gevoel van fmertelijke aandoeningen, te kennen. Een rijk man kan ten zeer *ellendig* man wezen, wanneer hij door ligchaamspijnen, zie skwellling, wroegingen, gefolterd wordt. Voor zoo verre nogtans tijdelijk goederen eenigermate noodwendig zijn, om zich in deze wereld niet ongelukkig te gevoelen, kan men zeggen, dat *armoede*, *behoefte*- of *nooddrufte* en *ellende* verfchillen, als oorzaak en uitwerkfel.

ARMOEDIG, zie ARM.

ARMZALIG, KOMMERLIJK.

Daar *zalig*, als uitgang, eene veelheid, eene grootte, zoo wel ten kwade, als ten goede, be- teekent, heet ARMZALIG, volgens de kracht des woords, vol armoede, in groote armoede. KOMMERLIJK is hetgeen met kommer, met gefteen, of pijnigende zorg gefchiedt. Figuurlijk is *armzalig* van geringe waarde, weinig beduidend. *Kommerlijk*, hoezeer in den figuurlijken zin niet zoo gebruikelijk als het andere woord, zou heeten: *met moeite voortgebragt*, waaraan de fporen van *zorg* en *kwelling* zichtbaar zijn.

AVE-

AVEREGTSCH, VERKEERD.

Twee woorden, die, in den eigenlijken en in den on-eigenlijken zin, aanduiden, hetgeen niet regt is. AVEREGTSCH zegt niets meer dan dit. *De averegtsche zijde van een kleed, — averegtsche gedachten.* VERKEERD schijnt, krachtens deszelfs afleiding, terug te wijzen op eenen vroegeren en beteren stand, van welken men zich afgekeerd heeft. Het woord is dus wel inzonderheid geschikt en gebruikelijk, om zedelijke verergering aan te duiden: *de verkeerdheid des harten.*

AVONTUUR, GEBEURTENIS, VOORVAL, TOEVAL.

Het woord GEBEURTENIS heeft de algemeenste beteekenis. Het duidt niet slechts voorvallen aan, welke staten, regeringen, of enkele personen betreffen; maar ook alles, wat in de natuurlijke wereld geschiedt. Eene staatsomwenteling, waarbij vele menschen onschuldig omkomen, is *eene ontzettende gebeurtenis*. Wanneer, door eene aardbeving, geheele steden in puinhoopen veranderd worden, en honderden van menschen daarbij het leven verliezen, is zulks *eene verschrikkelijke gebeurtenis*. Een VOORVAL is eene gebeurtenis, die enkel personen betreft; en het is een TOEVAL, in zoo verre zij het niet konden voorzien. Spreekt men van een *voorval*, dan ziet men inzonderheid op de gevolgen der gebeurtenis, terwijl zij de uitvoering van een zeker voor-

voornemen verhindert, of bevordert. Het woord *toeval* wordt gebezigd, wanneer men eene gebeurtenis bedoelt, die niet door het opzettelijk toedoen van anderen plaats heeft, en die niet voorzien is. Een **AVONTUUR** is eene buitengewone en zeldzame, inzonderheid met gevaren verzelde, gebeurtenis, die eenen bijzonderen perfoon aangaat. Men noemt de ontmoetingen der zeelieden, vooral op onbekende zeeën, of de gevolgen van koene waagstukken, dewijl zij buitengewoon zijn, en met groote gevaren verzeld gaan, *avonturen*. *Ik heb, op mijne laatste reis, vele avonturen gehad. De avonturen van Telamachus.* Ook wordt het gebezigd voor een *toeval*, eene uitkomst, waaraan het geluk meer deel heeft, dan het overleg: *iets op avontuur ondernemen.*

AZEN, zie **AAS**.

B.

BAAI, GOLF, INHAM, KREEK, ZEEBOEZEM:

Wijking van het land, waarin een deel van een grooter water binnendringt. BOEZEM, BAAI en GOLF worden uitfluitend van het water der zee gezegd; INHAM en KREEK ook van dat eens meers, of eener rivier. *Zeeboezem* is het aanmerkelijkste; en onderscheidt zich daarin van *baai* en *golf*, dat het eerste woord niet noodwendig ondestelt, dat het achterende van den boezem door land gesloten zij. Eene wijde zeestraat is ook een *zeeboezem*. Het kattegat, het schagerak, de Iersche zee, het kanaal zijn zulks even zeer, als de zuiderzee, of het ij. Het denkbeeld komt dus vrij na overeen met dat van *bras de mer* in het Fransch. *Baai* en *golf* vereischen beide, dat de achtergrond gesloten zij, en er geene andere opening gevonden worde, dan die, waardoor de zee binnentreedt; doch bij *baai* is de inbuiging van den oever vlakker, bij *golf* is zij dieper. *De golf van Venetie*, *de Bothnische golf*, *de golf van Mexiko*; daarentegen: *de Allerheiligen baai*, *de baai van Lagos*. Ondertuschen heeft het taalgebruik der volken, van welke wij de benamingen ontvangen hebben, en andere oorzaken, vrij wat willekeurige uit-

uitzonderingen van dezen regel doen maken. Dus zegt men: *de golf van Genua*, en: *de Chesapeaksbaai in Noord-Amerika*, niettegenstaande de eerste veel ruimer van mond is, dan de andere. *Inham* is eene kleine *golf*, of *baai*, onverschillig of zij door de zee, of door zoet water gevormd worde. *Kreek* heet zoodanig een inham, wanneer zij de gedaante eener, naauw tusschen hare boorden beslotene, gracht verkrijgt; zij onderscheidt zich, alsdan, van rivier, of beek, alleen daarin, dat het water niet van het land naar de zee, of plas, maar van deze landwaarts inloopt.

BAAL, PAK, ZAK.

Hoeveelheid waren, of andere goederen, ter verzending, of bewaring, in eenig omkleedsel van zachte stof bevat. Deze laatste bijvoeging is noodig, om BAAL en PAK van *kist* en *vat* te onderscheiden. Van elkander verschillen zij, en in afleiding en in gebruik. *Baal*, hetwelk in oorsprong met *bal* verwant is, geeft altoos een *pak* van min of meer ronde gedaante, te kennen; immers zoodanig een, als uit het vullen van eenen *zak* ontstaat, wiens wanden, zoo na mogelijk, den meest omvattenden omkring, dien eenes kloots, of eener rol, aannemen. Bij PAK is deze rondachtige gedaante geen vereischte; integendeel zegt men, uitsluitend, *pak*, wanneer de waar, met haar omkleedsel, eenen vierkanten, of hoekigen vorm aanneemt. *Eene wol-, ene katoen-baal*, — *eene baal koffijboonen*, *gierst*,

L DEEL.

M

ENZ.;

enz.; daarentegen: *een pak brieven, boeken, enz.* Zegt men: *eene baal boeken*, dan geeft zulks te kennen, dat zij, wegens gebrek aan, of weekheid van banden, wegens veelheid, of kleinte, zoodanig ingepakt hebben kunnen worden, dat de figuur, daaruit ontstaan, tot het ronde nadert. Over het algemeen schijnt bij *baal* het omvattende de gedaante te bestemmen, bij *pak* het omvatte. *ZAK* onderscheidt zich van de vorige woorden, vooreerst hierin, dat het ook voor het ledige omkleedfel gebruikt wordt. *Een vijf ponds zak* is een ledige zak, waarin vijf pond eener zekere waar bevat kan worden; doch even zoo zegt men: *een zak suiker, een zak zout*, voor de waar, met haar omkleedfel. Elk weet, hoe *een geldzak* en *een zak geld* verschillen. Voorts is het bijzonder en doorgaand onderscheid tusschen *baal* en *zak*, dat de eerste, door toenazing, of op eenige andere wijze, zoodanig gesloten wordt, dat het bovineinde van het onderste weinig of niet verschilt, hetwelk toebrengt, om aan het geheel den ronden vorm te geven. De *zak* wordt, aan het bovineinde, op eene bijzondere wijze gesloten, meestal door omwikkeling, of toefnoering; want het omkleedfel der *baal* dient slechts tot verzending, de *zak* ook tot berging; de *baal* ontpakt men, uit den *zak* neemt men, en menigmaal slechts deelswijze. Van hier wel inzonderheid, dat *zak* de zamengeaaiden stof beteekent, bestemd om iets daarin mede te dragen, hetwelk er beurtelings in geplaatst en uitgenomen wordt. *Rokzak, reiszak, enz.*

BAAN

BAAN, PAD, WEG, STRAAT.

WEG is een algemeen woord, dienende, om de rigting aan te duiden, waarin men van het eene oord naar het andere geraken kan. Voorts beteekent het eene streek van den aardbodem, langs welke men zich gevoegelijk van de eene naar de andere plaats begeven kan: *ik ontmoette hem op den weg. Het was zoo donker, dat men den weg niet konde zien.* Ook noemt men oneigenlijk iedere ruimte tusschen de eene plaats en de andere eenen weg. Zoo spreekt men van den *weg eens adelaars door de lucht. De vogel nam eenen anderen weg, dan ik vermoed had.* Ook zegt men van een schip, dat het eenen langen *weg* heeft afgelegd. *Door de ontdekking van de Kaap de Goede Hoop, vond men eenen nieuwen weg naar de Oost-Indiën.* Overdragtelijk is den *weg* van alle vleesch gaan, sterven; *verkeerde wegen inslaan*, verkeerd handelen; *de beste weg tot eenig ding*, het geschikteste middel; *den weg van regten inslaan*, door het regt laten beslissen. Zoo ook worden *de wegen der Voorzienigheid* voor hare schikkingen genomen. In al deze uitdrukkingen kan alleen *weg*, en nimmer *pad*, of *baan*, gebezigd worden.

BAAN is een betreden, gangbare weg. Ook een effen gemaakte plaats, waar allerlei oefeningen verrigt worden. Van hier *kaatsbaan*, *kegelbaan*, *kolfbaan*, *glijbaan*, *loopbaan*, enz. Inzonderheid wordt de *weg*, die door het plat treden van de sneeuw op de straat, of door het wegruimen van dezelve op

het ijs, gemaakt is, eene *baan* genoemd: *er is nog geene baan*, om op schaatsen, of met sleden, te rijden. *De baan warm houden*, zonder tuschenpoozen over de sneeuw, of het ijs, glijden; overdragtelijk: zonder ophouden in dezelfde bezigheid volharden.

PAD is een weg, welke betreden wordt, of welken de voetgangers, naast den gewonen rijweg, of ook van dien weg af, ter bekorting, door een stuk land, gemaakt hebben, en die gemeenlijk smaller en gemakkelijker te begaan is; waarom het dikwerf met *voetpad* verwisseld wordt: *ik kan het pad niet van den rijweg onderscheiden. Het pad loopt hier dood*, eindigt hier, of is hier niet meer zichtbaar. Van hier ook *toepad*.

STRAAT is een eenigzins breed pad in steden en dorpen, hetwelk, aan weerskanten, door de voor-gevels van huizen, of ander muurwerk, afgeperkt is, in tegenoverstelling van steeg: *ik sprak hem op de straat aan. Hij woont in die straat. Overdragtelijk eene zeeëngte: de straat van Gibraltar.*

BAANTJE, zie **AMBT**.

BAAR, GOLF, KABELING.

Voorbijgaande verheffing van de oppervlakte eener vloeistof, door derzelver beweging veroorzaakt. Wij gebruiken deze woorden, uitluitend, van het water, omdat deze vloeistof de eenige is, welke op onze aarde in genoegzame hoeveelheid aanwezig, tevens dun genoeg is, en ons eene oppervlakte aanbiedt, waarop wij dit verschijnsel kunnen waarnemen. **GOLF** is

is elke zoodanige verheffing; BAAR de grootere; KABELLING de kleinere. Het beekje *kabbelt*, de rivier en de zee vertoonen *golven*, en de zee alleen heeft *baren*. Dat men voor de golving der zee, en voor geene andere, het woord *baar* gebruikt, hetwelk, in zijne verdere beteekenissen, altoos het begrip eener lengte-strekking influit (eene *baar zilver*, *baren in de wapenkunde*), geschiedt daarom, dewijl de beweging van een uitgestrekt water, meestal streeps- of strooksgewijze zich vertoont, terwijl die van een kleiner zich voor ons oog meer kop- of knopvormig opdoet.

BAAR, BRANDING.

De uitwerking der zeegolven, wanneer zij gekeerd worden. Men gebruikt BAAR voor die uitwerking, en nog meer voor de bank, welke het daardoor bezinkende zand te weeg brengt, wanneer de aandringende golven, door uitstroomend rivierwater gestuit, en, als ware het, bestreden worden. *De baar van Bayonne*. BRANDING is het breken der golven op ondiepten, en de ongeregelde, schuimende, beweging, welke dit aanslaan des waters te weeg brengt. *De kust was, door de zware branding, ongenaakbaar. De boot sloeg in de branding om.*

BAAR, STAAF.

Metaal in een' langwerpigen vorm. Van die metalen, aan welke men gewoonlijk dóór gieten de gedaante geeft, en, in de eerste plaats van de kostba-

te, goud en zilver, zegt men BAAR. *Eene baar goud, of zilver.* Van de gefmede wordt STAAF gebruikt: *staafijzer.* In het Fransch, daarentegen, is *barre* de *staaf*. *Une barre de fer*; terwijl *baar* door *lingot* uitgedrukt wordt.

BAARBLIJKELIJK, DUIDELIJK, KLAAR, OOG-
GENSCHIJNLIJK, IN HET OOG LOOPEND,
TASTBAAR, ZIGTBAAR.

Datgeen, welks waarheid geen lang bewijs behoeft, *Baar* zegt, in eene van deszelfs beteekenissen, *bloot, open*. BAARBLIJKELIJK is dus, waarvan het blijk, het bewijs, open ligt, of dat, door de bloote zaak, onbekleed met redenen, bewijs levert. DUIDELIJK is datgeen, waarvan men geen verward, voor strijd of dwaling vatbaar, begrip kan vormen; KLAAR, hetgeen helder, waarover genoegzaam licht verspreid is. OOGGENSCHIJNLIJK is, hetgeen zich voor het oog vertoont; IN HET OOG LOOPEND, hetgeen reeds van zelf de oogen treft; TAST- en ZIGTBAAR, hetgeen gevoeld en gezien kan worden. Wanneer men met deze woorden trappen, of soorten van zekerheid wil te kennen geven, dan gevoelt men terstond, dat *oogenschijnlijk* de zwakste is; vele dingen toch zijn geheel anders, dan zij in onze oogen schijnen; *oogenschijnlijk* duidt, gelijk vele der andere woorden, meer op de zichtbaarheid, dan op de zekerheid. *Oogenschijnlijk zou men zulks gezegd hebben, schoon het anders uitgevallen is.* Voor sterker mag *in het oog loopend* gehouden worden. Een

in het oog loopend gevaar is meer, dan een *oogenschijnlijk*. Bij de eerste uitdrukking onderstelt men het gevaar als wezenlijk, en zegt, daarenboven, dat de zigbaarheid daarvan zich van zelf opdringt; een *dogenschijnlijk gevaar* is somwijlen slechts een schijnbaar. *Tastbaar* en *zigbaar* verschillen, als de beide zinnen, op welken zij terug wijzen. Even als het gezigt sneller, en het gevoel zekerder, doch aanvankelijk duisterder is, zoo is, b. v., een *zigtbare mislag*, een zoodanige, die, bij den eersten blik, in het oog valt; terwijl eene *tastbare logen* zulk eene opzettelijke onwaarheid is, van welke men meer gevoelt, dat het eene logen zijn moet, dan dat het er eene is, of men toonen kan, waarin zij bestaat. Voorts, gelijk *tasten* niet bloot gevoelen is, maar gevoelen met de hand, met de vingers omvatten, zoo ligt in *tastbaar* het denkbeeld van iets, dat ons zoo nabij, en te gelijk zoo zeer voor de erkenenis van ons gevoel open ligt, dat men het, om zoo te spreken, met de hand kan grijpen en betasten; het is het Fransche *palpable*, het Duitfche *handgreiflich*. Van *duidelijk en klaar* ziet het eerste op ons beseft, het andere op onze bevatting. Hetgeen men gemakkelijk zien kan, is *klaar*, hetgeen men gemakkelijk verstaan kan, is *duidelijk*; daarom moct men zeggen: een *klaar denkbeeld*, een *duidelijk begrip*, niet omgekeerd. *Baarblykelijk* drukt den hoogften trap van snel erkenbare waarheid uit.

BAAS, HEER, MEESTER.

Die boven anderen verheven is, en over hen te gebieden heeft. Den twijfelachtigen oorsprong dezer woorden daar latende, zullen wij ons alleen bepalen tot het onderscheid, door het taalgebruik tuschen dezelve gemaakt. Het eerste lid der hier boven nedergefelde woordbepaling, schijnt inzonderheid op **HEER** te passen, *Heer* is degenē, die hooger dan anderen geplaatst is. Dat deze andere, beneden hem geplaatsten, ook van zijnen wil en bewind afhangen, is, volgens het tegenwoordige gebruik, geen noodwendig vereischte. Men kan een *heer* heeten, zonder eenen dienaar onder zich te hebben; het is genoegzaam, dat men slechts niemands persoonlijke dienaar zij, en dat men, in kleeding en levenswijze, van de lagere rangen der maatschappij zich onderscheide. *Het is een heele heer. Hij gaat als een heer gekleed. Een groote heer.* **BAAS** en **MEESTER**, wanneer daardoor geen bloote titel te kennen gegeven wordt, onderstellen, dat er ondergeschikten zijn. Van daar, dat deze woorden nagevoeg in denzelfden zin gebruikt worden, en wel voor de voornaamsten, die gezag voeren, in de uitdrukkingen: *den baas*, en: *den meester spelen. Ik zal zorgen, dat ik baas blijve. Iemand de baas zijn*, hem overtreffen. In een enkel dezer voorbeelden, kan het woord *meester*, in geen het woord *heer* gebezigd worden; want *den heer spelen* heeft eene beteekenis, die duidelijk aantoon, welk begrip heden ten dage, in tegenoverstelling van *baas* en *meester*,

per, aan het woord *heer* gehecht wordt; deze spreekwys heet, namelijk, het uiterlijke aannemen van tot de hoogere standen te behooren. *Meester* zegt, in het algemeen, dat men knechts, leerlingen, of andere onderhoorigen, onder zich heeft. Zonder dezelve kan eigenlijk het denkbeeld van *meester*, ook naar het tegenwoordige taalgebruik, niet bestaan. Wel is waar, men zegt, *hij is meester in de regten*, — *meester in de vrije kunsten*, — een *meester timmerman*; doch eigenlijk beteekenen deze titels niets anders, dan dat de daarmede bekleede het meesterregt bezit, de bevoegdheid heeft, om als meester anderen in zijne leer te nemen, of onder zijn bestuur te doen arbeiden. *Baas* wordt insgelijks als eerbenaming gebruikt; men zegt, in den burgerstand, *Janbaas*, *Pieterbaas*. Doch duidelijk is het onderscheid tusschen dezen titel en de vorigen. *Baas* heet hier niet meer degene, aan wien het *regt* is toegekend, om knechts, of leerlingen, te mogen hebben; maar die in den *stand* leeft, waarin hij dezelve zou *kunnen* onderhouden, en niet genoodzaakt is, in eens anders werkdienst te gaan. *Meester timmerman* en *timmermansbaas*, kan van denzelfden persoon gezegd worden; doch, hij is het eerste, omdat hij bevoegd is, knechts te hebben, het andere, omdat hij die heeft, of althans niet zelf als zoodanig arbeidt. Een *timmerman*, die het meesterregt verkregen heeft, behoudt hetzelfde en blijft *meester timmerman*, al arbeidt hij onder eenen ander; maar, juist gesproken, is hij

niet meer timmermansbaas. Het eerste wijst dus op het bezit van het regt, het andere op de uitoefening daarvan. Daar nu het regt bestaan kan, zonder dat het voorwerp daarvan aanwezig is, doch niet zonder hetzelfde kan worden uitgeoefend, zoo onderscheidt *baas*, meer dan *meester*, dat er werkelijk knechts aanwezig zijn. De woorden *baas*, *meester*, *heer*, onderscheiden zich ook, door den trap van aanzienlijkheid, welken het gebruik dengenen toegekend heeft, die daardoor aangeduid worden. Zoo wordt een handwerksman, als timmerman, schoenmaker, enz., door zijne onderhoorigen *baas* genoemd; een kunstenaar, als schilder, beeldhouwer, enz. *meester*; een koopman, regtsgeleerde, enz. *heer*. En men zegt van een' werkman: *hij is een bekwame baas*; van een' kunstenaar: *hij is een groot meester*; van iemand, die vele onderhoorigen heeft: *de heer van het dorp*; in welke voorbeelden deze woorden niet kunnen verwisfeld worden. Zoo wel wat het gebruik der woorden, in het gemeene leven betreft, als volgens derzelver aard en grondbeekekenis, is het *correlatum* van *meester*, eigenlijk leerling; dat van *baas*, knecht.

BAAT, NUT, VOORDEEL, WINST.

Het goede, dat, naar onze meening, voor ons uit eene zaak ontspruit. VOORDEEL is, naar samenstelling en gebruik, iets goeds, dat uitzigt geeft op een nog grooter goed. *Het is voor den leerling een voordeel (geen nut), bekwame meesters te hebben, omdat*
het

het onderwijs van bekwame meesters, schoon op zich zelf een goed, voor den leerling eerst van eigenlijke waarde wordt, door de gelegenheid, welke het hem geeft, om sneller en beter, dan onder slechtere, tot kennis te geraken. Voordeel ziet dus, uit zijnen aard, op het te verkrijgene; NUT, daarentegen, op het verkregene. Het voordeel, van goede meesters gehad te hebben, wordt ijdel, wanneer men geen nut uit hunne lesfen trekt. WINST is een nut, dat in vermeerdering van bezit bestaat; BAAT een nut, dat zich door vermeerdering van welstand gevoelen doet; het laatste staat over tegen schade, het eerste tegen verlies. Even gelijk bezit een bepaalder denkbeeld aanbiedt dan welstand, zoo is winst iets stelligers, dan baat. Men kan de winst, bij eene zaak verkrijgen, als iets op zich zelf staande, uitdrukken, de hoegrootheid der winst te kennen geven; baat, daarentegen, is betrekkelijk, namelijk tot den vorigen toestand; doch heeft, ter zelfder tijd, eene algemeener beteekenis. Men zegt: ik heb honderd gulden winst, niet: honderd gulden baat gehad. Wanneer derhalve baat, en het bijvoegelijke naamwoord batig, van het vermogen gebruikt wordt, dan ziet het op de verbetering, welke de staat onzer bezittingen in het algemeen verkrijgt, winst op hetgeen zich bij die bezittingen voegt, en dezelve vermeerdert. Voor het overige wordt baat inzonderheid van den welstand des ligchaams gezegd. De zieke heeft bij dat geneesmiddel veel baat gevonden.

BAAT.

BAATZUCHT, HEBZUCHT, EIGENBAAT, EIGENBELANG.

Te sterke zorg voor eigen voordeel. Even als de zamenstelling voegt ook de beteekenis deze woorden paarsgewijze bijeen. BAATZUCHT en HEBZUCHT duiden op een hartstogtelijker verlangen, dan EIGENBAAT en EIGENBELANG, die naauwer verwant zijn met de zaak zelve, de baat, of het belang, welks beschouwing de drift ontsteekt; doch in welke, van den anderen kant, de hatelijkheid van het denkbeeld versterkt wordt, door de terugwijzing op het zelfzuchtige der drijfveer. Tusschen *baatzucht* en *hebzucht*, gelijk ook tusschen *eigenbaat* en *eigenbelang*, wordt voorts almede door de zamenstelling, het verschil te kennen gegeven. De *baatzuchtige* wil voordeel, de *hebzuchtige* bezit; de laatste tracht te hebben, de eerste te verkrijgen. Niet af te staan hetgeen recht en billijkheid vorderen, dat wij aan een ander overlaten, is eene daad van *hebzucht*; door allerlei middelen, geoorloofd of ongeoorloofd, naar winst te trachten, om winst alle andere bedenkingen ter zijde te zetten, is *baatzucht*. Met *baatzucht* is geene edelmoedigheid, doch zeer wel mildheid bestaanbaar; met *hebzucht* noch edelmoedigheid, noch mildheid, maar wel eene soort van vadzige veronachtzaming van winst. De laatste hartstogt zou dus, buiten kijf, als de verachtelijkste beschouwd moeten worden, ware het niet, dat de eerste, door de gretigheid, welke dien kenmerkt, zich, en meer vertoonde, en ook menigwerf tot grootere onregtvaardig-

digheden aandreef; daarenboven is onregtvaardigheid om winst verfoeijelijker, dan onregtvaardigheid om behoud. Van *eigenbaat* en *eigenbelang* is de eerste het verachtelijkste; voorgeerst, omdat in *baat* het denkbeeld eener vermeerdering van welstand gelegen is; in *belang* slechts dat der waarde, welke een, zelfs onvermeerderde, welstand voor ons heeft. Bij de middelen, die mijnen welstand vermeerderen, vind ik *baat*; maar het is ook mijn *belang*, dat die welstand niet verachtete, Zoodra dus onze welstand met dien van anderen in botsing komt, drijft *eigenbaat* ons aan, om dien welstand, ten koste van anderen, te bevorderen, om, als men het dus eens noemen mag, aanvallender wijze op het welzijn van anderen inbreuk te maken; *eigenbelang* noopt ons, onzen welstand tegen hetgeen anderen toekomt, op eene, soms onregtvaardige, maar altoos onkiesche, wijze te verdedigen. In de tweede plaats is *eigenbaat* laakbaarder, dan *eigenbelang*, omdat, door de bijvoeging van *eigen*, het denkbeeld van *baat* eenigzins beperkt wordt tot dat voordeel, hetwelk overstaat tegen, en menigmaal strijdig is met, het voordeel van anderen. De zucht, welke ons aanspoort, om, b. v., in ziekte *baat* te zoeken bij geneesmiddelen, is, schoon wel inzonderheid ons eigen *ik* betreffende, geene *eigenbaat*. Ons voordeel nu geraakt met dat van anderen het meest in strijd, bij de verkrijging van tijdelijke goederen; het voorwerp der *eigenbaat* is derhalve meestal geld en goed; dat van het *eigenbelang*

al-

alles, wat voor onzen welstand gunstig is. Die *aan* eenen geneeskundigen diensten bewust, om des te zorgvuldiger bijstand in eene ziekte te genieten, handelt uit *eigenbelang*, maar niet uit *eigenbaat*. De geneeskundige, die rijken bij voorkeur boven armen bedient, doet zulks uit *eigenbaat*. Die een ambt, niet om het welzijn dergenen, voor welken het ingesteld is, maar uit zelfzuchtige bedenkingen, waarneemt, handelt uit *eigenbelang*, wanneer zijn *eigen* voordeel, in het algemeen, ook eer, of invloed, zijn doel is; uit *baatzucht*, wanneer hij het oog heeft op zijne wedde, of andere winsten. Velen zijn vrij van *eigenbaat*, en nog meer van *baat-* en *hebzucht*, die daarom niet vrij zijn van *eigenbelang*.

BABBELLEN, KAKELLEN, KALLEN, KOUTEN, PRATEN, RAMMELEN, REUTELLEN, SNAP- PEN, SNATEREN.

Weinig beduidende dingen zeggen. Vele dezer woorden bootsen het geluid na, hetwelk de snel sprekende met tong en lippen maakt. PRATEN en KOUTEN brengen het denkbeeld van niets verachtelijks met zich. *Kouten* is eenigzins verouderd, en nog meer het zelfstandige naamwoord *kout*, hetwelk naauwelijks meer bekend is, dan in het zamengestelde *herderskout*; het werkwoord heet *zoetelijk praten*. *Praten* zelf, hetwelk men, even als *kallen*, aan het Grieksch verwant acht, beteekent, zonder dat bedwang spreken, hetwelk men zich bij plegtige gelegenheden, of bij de behandeling van gewigtige

ou-

onderwerpen , oplegt. *Laat ons eens vertrouwelijk praten* KALLEN en SNAPPEN worden reeds in eenen kwaden zin gebruikt. *Kallen* is , veel , onbeduidend en dwaasfelijk spreken; van daar *raaskallen*. *Snappen* is , zoo snel spreken , dat de mond het geluid van eene losspringende veër nabootst. BABBELEN is , aanhoudend de kaken roeren; *babben* heette ook oudtijds beuzelen. KAKELEN is , zoo luid en zoo onophoudelijk snappen; dat men geen sprekend mensch , maar een kakelend hoen meent' te hooren; RAMMELEN , een snel , vervelend geluid maken , als een rammel; REUTELEN , op gelijke wijze , eenen ratel nabootsen; en SNATEREN , met tong en tanden kleppen , als de oöijevaars , of eenden , met den bek.

BAGGER, MODDER, SLIB, SLIJK.

Aardachtige stof , door vocht in eenen weeken staat gehouden. Deze beteekenis van vochtigheid wordt het sterkst uitgedrukt door MODDER , welk woord , op onderscheidene wijzen , in alle verwante talen voorkomt , en overal terugwijst op wortels , die in de grondtalen dezelfde kracht van vocht en weekheid hebben. Alle door vocht tot eenen hoogen trap van weekheid gebragte aardstof is dus *modder*. *Bij den eersten dooi overdekt modder de wegen. Het rijtuig geraakte zoo diep in den modder , dat het noch voor-; noch achterwaarts kon.* Intusschen schijnt bij *modder* nog altoos het aardachtige de overhand over het vloci-

vloeibare te behouden. SLIB, daarentegen, is eene aardstof, welke het water in eenen dunneren staat gebragt heeft, en zoodanig nog ophoudt, of heeft laten bezinken. *De grond van Neder-Egypten heeft zich gevormd uit de slib van den Nijl. Men beweert, dat het beter is, de lage landen omstreeks de riviermonden door de slib te laten ophoogen, dan die te vroeg te laten bedijken.* SLIJK geeft insgelijks eene dunnere stof te kennen, dan modder; doch niet meer in den oorspronkelijken staat van oplossing, of ophouding, waarin de slib zich bevindt. Eenen kleigrond, dien de regen slechts moeilijk doorweekt, maar van welken, juist daarom, het doorweekte gedeelte, wegens den overvloed van het niet wegzinkend water, in eene dunnere stof ontbonden wordt, noemt men *slijkerig*; eenen veengrond, waarin het water dieper doordringt, *modderig*. BAGGER is uitsluitend de veenstof, die, in eenen natten staat, uit de diepte wordt opgehaald: dus stelt men *baggerturf* over tegen *steekturf*, die van de hooge veenen gestoken wordt.

BAK, KOM, NAP, PAN, SCHOTEL.

Iets, dat eene vlakke holte heeft, aan de bovenzijde open, en bestemd is, om het een of ander te bevatten. Schoon ook de beteekenis van iets te kunnen bevatten, van hol te zijn, zich in SCHOTEL voordoet, want men legt niet alleen iets op den *schotel*, maar men tast ook in den *schotel*; zoo

ON-

onderstelt dit woord eenen vlakken bodem. Dit onderscheidt het van de *KOM*, welker grond altijd rond, of rondachtig is. *NAP* is eene vlakkere *kom*, meestal van geringen omvang, terwijl, daarentegen, *kom* ook voor eene uitgestrekte holte gebruikt wordt. *Vijverkom*. *Het geheele land is eene kom, tusschen bergen besloten*. De ronde, of rondachtige, omkring onderscheidt *schotel*, *kom* en *nap* van *BAK*, die ook eene hoekige gedaante kan hebben. *Een vierkante bak*. Zelfs wordt *bak* meer gebezigd van een vat, dat eene kantige, dan van een, dat eene ronde gedaante heeft. Voor het overige is de *bak* slechts van eene bepaalde diepte. *PAN* duidt, even als *nap*, op ondiepe holte, en is, in dien zin, van zeer onderscheiden gebruik. Behalve het bekende keukengereedschap, heet ook de holte, waarin het eind eener spil steunt en draait, *pan*; voorts de *pan* van een geweerflot, *dakpan*, enz. Men noemt ook nog *pan* eene kleine laagte tusschen heuvels, de *duinpannen*.

BAKKEN, BRADEN, FRUITEN, GAAR MAKEN, KOKEN, ROOSTEN, STOVEN.

Synonimen uit de keuken, meestal praktisch zeer wel door elke spijsbereidster onderscheiden. *GAAR MAKEN* bevat de geslachtsbeteekenis; het heet *gereed maken*, uit den rauwen staat tot dien van genietbare spijs brengen. Dat dit door tusschenkomst van vuur geschiedt, wordt door *gaar* niet uitgedrukt. *De tartaar rijdt, de wilde beukts soniwijlen*

zijn vleesch gaar. KOKEN, als bedrijvend werkwoord, is *gaar maken* door de werking eener vloeistof, welke men tot de hitte van borrelende dampwording gebragt heeft. Onzijdig genomen, beteekent het de opborreling der vloeistof zelve: *het water kookt, kokende olie*; ook wel, doch zeer on-eigenlijk, de verandering, welke de spijs ondergaat: *het vleesch, de boonen koken.* Zegt men: *de pot of ketel kookt*, dan meent men duidelĳk het daarin bevatte. BRADEN is *gaar maken*, door de onmiddellbare werking des vuurs, zonder tusschenkomst van eenige vloeistof, althans niet van water: *aan het spit, of in een pan braden.* Zoo zegt men ook: *hij ligt zich in den heeten zonneshĳn te braden.* ROOSTEN heet niet alleen door de onmiddellbare werking, maar ook door de onmiddellbare aanraking, van het vuur, zoodanig bereiden, dat de buitenzijde korstig wordt. Van hier, daar het woord in de verwante talen dezelfde kracht heeft, het befaamde Engelsche *roast-beef*. STOVEN beteekent *gaar maken*, door eene matiger, maar langduriger hitte, dan bij koken, braden of roosten. *Eene stovende warmte. Het ligchaam met warme kruiden stoven.* Men noemde oudtijds eene kachelkamer eene *stov*, Hoogd. *Stube*; thans heet nog zoodanig de voetwarmer der juffers. BAKKEN is *gaar maken*, onder de bijkomende omstandigheid, dat het te bereidene van eenen weekeren in eenen harderen toestand overgaat. *Het gebakken deeg wordt brood. Men bakt in den oven, in de pan. Het zal dezen nacht bak-*

bakker, ook *een koekje bakker*, zegt men, als men denkt, dat het hard zal vriezen. FRUITEN en *bakken* wordt beide gezegd van de spijsbereiding in eene pan, of ander keukengereedschap; maar bij *bakken* ziet men op de hardheid, welke de spijs verkrijgt, bij *fruiten*, op de bereiding in eene zeer heet gemaakte vetigheid. *Gefruite visch is zwaar te verteren.*

BAKSTEEN, MOP, KLINKER, TIGCHELSTEEN.

Onder deze woorden verstaan eigenlijk alleen **BAKSTEEN** en **TIGCHELSTEEN**, dat men derzelver afverwantchap bepaalt; **MOP** en **KLINKER** zijn kunstbenamingen voor onderscheidene soorten van baksteenen. *Baksteen* zegt, dat de steen niet gehouwen, gegraven, of alleen in de zon gedroogd, maar door eene sterkere werking van hitte, gehard is. *Tigchelsteen*, men zegt verwant, geeft te kennen, dat de steen bestemd is, om te dekken. Van daar *dak*, *vloer*, *wand-segels*. In dezen laatste zin, van eenen steen, tot bekleding der wanden geschikt, wordt *tigchel*, en het verkleiningswoord *tigchelje*, tegenwoordig voornamelijk gebazigd. *Mop* is een groote en lange *baksteen*. Wegens de overeenkomst in gedaante en hardheid, noemt men ook *mop* en *mopje* zekert langwerpige, hardgebakken koekje. *Klinker* is een zoo hardgebakken steen, dat hij, even als glas of porselein, *klinkt*. Men gebruikt deze soort, om hard-

hardheid, wel inzonderheid tot het bevloeren der straten.

BALIE, LEUNING, HEK.

Doorzigtig affchutfel. De **BALIE**, gelijk men het affchutfel aan stoepen, bruggen, maar vooral in de pleit- en vergaderzaal, gewoon is te noemen, is aldaar geplaatst, om af te keeren, tegen te houden. De **LEUNING**, b. v. aan eenen trap, dient, zoo als de naam aanduidt, om op te steunen. Het **HEK** strekt tot eene sluiting. Dit onderscheid toont tevens, waarom reeds een dwarsboom, met de noodige ondersteuning, *balie* en *leuning* vormen kan, terwijl het *hek* een digter samenstel van hout, ijzer, of andere stof vereischt.

BALLING, BANNELING, BANDIJT.

Deze woorden beteekenen iemand, die gebannen, uitgebannen is; met dit onderscheid echter, dat **BALLING**, zijnde zamengetrokken van **BANNELING**, niets meer, dan dit te kennen geeft, terwijl **BANDIJT** voor zulk eenen gebezigd wordt, die, na zijne verbanning, zich op rooverij toelegt. Zie verder *Ballingfchap*.

BALLINGSCHAP, VERBANNING, UITBANNING.

Uitfluiting uit eene maatschappij, welke, of zelve, of door haar opperhoofd, de hoogste regtsmagt
uit-

uitoefent. **VERBANNING** is de daad dier uitfluiting; **BALLINGSCHAP** de staat, tot welken de uitgeslotene gebragt wordt. **UITBANNING**, eindelijk, wordt gebruikt, om aan te duiden, dat de uitfluiting met geene hechtenis gepaard is. Zondert men de veroordeelde personen, door gevangenis, van het overige der maatschappij af, dan noemt men zulks *inbannen*; dit woord, echter, is tegenwoordig niet veel meer in gebruik. Eigenlijk zou men de twee laatste woorden ook terug kunnen brengen tot de grondbezeekenis, waarin *bannen* eene wortelverwantschap heeft met *binden*; als wanneer *uitbannen* zou heeten, berooven van de vrijheid om binnen te komen; *inbannen*, berooven van de vrijheid, om uit te gaan.

BAND, BINDSEL.

Hetgeen dient, om te binden. **BINDSEL** is hetgeen daartoe de geschiktheid heeft; **BAND**, hetgeen er toe gebruikt wordt. Vermits men nu gewoonlijk, bij keus van middelen, datgeen gebruikt, hetwelk tot het oogmerk best geschikt is, zoo verstaat men, in vele gevallen, door *band* iets sterkers, dan door *bindsel*. *Band* is, b. v., eene strook van linnen, of wollen weefsel, opzettelijk vervaardigd, om te binden. *Bindsel* heet, onder anderen, hetgeen de tuinlieden uit de Moskovische matten pluizen, en dat, schoon oorspronkelijk niet bestemd, om als band te dienen, echter tot het opbinden van zwakke planten gebruikt kan worden. Uit hoofde van het opgegeven onderscheid, wordt *bindsel* nimmer, en *band*

zeer menigvuldig, in den figuurlijken en gebreijel.
De banden des bloeds.

BANG, zie ANGST.

BANIER, STANDAARD, VAAN, VAANDEL.

Een lap stof, die, aan eene lans of stang gehecht, tot legerteeken dient. De BANIER (afkomstig van *ban*, grenscheiding, bewind), was oudtijds meer, dan tegenwoordig, in gebruik. Men ziet dezelve thans bijna eeniglijk nog bij kerkelijke omgange. Zij onderscheidt zich daarin van *vaan* en *vaandel*, dat het doek der *banier* aan eenen dwarsstok gehecht is, wiens midden met het bovineinde der draagstang zamenhangt, omtrent op dezelfde wijze, als bij onze scheepswimpels. De VAAN, daarentegen, heeft het doek aan de piek, of draagstang, zelve gehecht. VAANDEL is eene *vaan*, zoo als het voervolk die tegenwoordig gebruikt, en kan dus als eene voortelijke onderdeeling van *vaan* beschouwd worden; men zegt toch ook *ruitervaan*. STANDAARD, eindelijk, is dat veldteeken, hetwelk uitsluitend door de ruitery gevoerd wordt; de *standaard* is, om, bij de snellere bewegingen van het paardenvolk, te minder wind te vatten, kleiner dan het *vaandel*; doch, voor het overige, beide van den vorm eener *banier* en eener *vaan*. Ook worden de thans weinig meer gebruikelijke legerteekens, waaraan geen doek gehecht was, *standaarden* genoemd. Men vindt soortgelijke *standaarden* nog bij de Oosterfche volken. De piek, waaraan de Turken hun bekend eereteeken, de *paarden-*
staar-

staarten, hechten, vormt uit dezelfde eenen *standaard*, geene *banier*, of *vaan*.

BANK, STOEL, SCHABEL, ZETEL.

Hetgeen dient, om op te zitten. Al wat tot dit oogmerk strekken kan, is een ZETEL. Dit woord wordt echter bijna eeniglijk in den verhevener stijl gebruikt: *koninklijke zetel*. Van hier *zetelplaats* voor hef-, of hoofdplaats. Voorts is BANK een laagge zetel, waarop meer dan een persoon kan zitten; SCHABEL een klein, laag bankje, meestal tot ondersteuning der voeten; STOEL, een zetel voor slechts eenen persoon, door voeten, of pooten, maar vooral door eene leuning, van andere zetels onderscheidend.

BANKAARD, BANKERD, BASTAARD, BASTERD, HOEREKIND, NATUURLIJK KIND, ONECHT KIND, ONWETTIG KIND.

Een HOEREKIND is een kind in hoererij geteeld. Eigenlijk verdienen zulke kinderen dezen naam, die van vrouwspersonen geboren worden, welke zich aan meer dan een' manpersoon prijs gegeven hebben, zoo dat de regte vader niet met zekerheid aan te wijzen is. Een BASTAARD, of BASTERD, is een kind, van een' getrouwen man met eene bijzit geteeld, en geeft te kennen, dat de moeder uit veel geringeren stand, dan de vader, de vader nogtans bekend is. Dit woord duidt tevens aan, dat er tuschen de ouders van zulk een kind eene

voortdurende vereeniging plaats heeft. Een **ONECHT KIND** is de algemeene benaming van zulk een, hetwelk buiten den echt geteeld is, en wordt, voornamelijk in betrekking tot den vader, gebezigd. Van gelijken aard is **NATUURLIJK KIND**; met dit onderscheid echter, dat dit woord alleen in betrekking tot den vader, en niet tot de moeder, gebruikt wordt. **ONWETTIG** is zoodanig kind, hetwelk door de wet niet erkend wordt, en aan hetwelk de wet die regten niet toewijst, welke *wettige* kinderen kunnen doen gelden. Een **BANKAARD**, of **BANKERD**, welk woord reeds begint te verouderen, doch in Gelderland nog gebezigd wordt, is eene lage en verachtelijke benaming van een onecht kind, waarmede men waarschijnlijk op de plaats doelt, waar zulk een kind het aanwезen ontvangt, zijnde *bank* hier tegen *bed* overgesteld. *Quovis scamno fortuito conceptus, non lecto geniali*, zegt KILIAAN. *Bastaard* is van het Fransche *bas*, laag, afkomstig, oudtijds ook *bast*. Het geheele woord *bastaard*, waarvoor men naderhand, bij letteruitlating, *bâtard* schreef, komt nog in oude fransche stukken voor. Men zeide ook: *filz* en *fille de bas*, of *bass*. Nog tegenwoordig duurt deze beteekenis voort in het overdragtelijke gebruik, hetwelk wij van het woord maken. *Bastaardshond* is een hond, van wiens ouders de eene tot een minder edel soort behoort, dan de andere. Van gelijken aard zijn *bastaardwijn*, *bastaardwoord*, enz.

BANKET, GASTMAAL.

Het gezamenlijk, en met meer dan gewonen toefstel, nuttigen van spijs en drank. **BANKET**, dat waarschijnlijk van *bank* moet afgeleid worden, en reeds begint te verouderen, ziet op het groot getal der genoodigden, zoo, dat men geene stoelen, of enkele zetels, maar banken, tot derzelver zitplaatsen bestemmen moet. **GASTMAAL**, onverschillig of men het woord *maal* van het vernalen met de tanden, of wel van *maal*, teeken, onderscheiding der tijden van den dag, moet afleiden, geeft, door het bijgevoegde woord *gast*, te kennen, dat het een maal is, voor vreemde genoodigden aangerigt. In eene zeer talrijke, en tevens aanzienlijke, familie, zou dus een *banket* gehouden kunnen worden, dat geen eigenlijk *gastmaal* was. Daarentegen kan men reeds aan twee, drie, van buiten genoodigde, vrienden een *gastmaal* geven, dat daarom den naam van *banket* nog niet verdienen zou.

BANNELING, zie **BALLING**.

BANNEN, zie **BALLINGSCHAP**.

BAR, DOR, SCHRAAL, WOEST, ONVRUCHTBAAR, ONBEBOUWD.

Hetgeen niets, of weinig, voortbrengt. **BAR** zegt eigenlijk naakt, bloot; van daar *barrevoets*, *barreyoeter*. *Eene barre rots* is eene kale rots, waarop niets groeit. Schoon hier de innerlijke gesteldheid

van den grond, als de oorzaak dier barheid schijnt aangeduid te worden, heeft *bar*, in de tweede plaats, de beteekenis van koud. Wanneer men derhalve van eenen grond, of eene landstreek, zegt, dat zij *bar* zijn, verstaat men, de beide denkbeelden vereenigende, daardoor, dat de koude de oorzaak der onvruchtbaarheid is, of omgekeerd, dat, de plantengroei, door welke oorzaak dan ook, gehinderd zijnde, de plaats geene luwte heeft, en daarom koud is. Dor is droog, maar zoodanig droog, dat de levenssappen ontbreken. *Eene dorre hand. Eene dorre vlakke.* Overal, waar niet het gebrek aan voedsel tot groei en leven bedoeld wordt, is het woord *dor* ongepast. Een rijweg is, des zomers, niet *dor*, maar droog. Men zegt: *dat hangt aan elkander als droog, niet als dor zand.* Even gelijk *dor* gemis van sappen, van vocht, te kennen geeft, zoo drukt *schraal* gebrek aan vetheid uit. *Een schrale pot, een schraal ambt. Schrale grond* is dus de zoodanige, die, of van nature niet vet, of te weinig gemest is, en *schraal staand koren*, dat niet dik, niet digt staat, en eenen mageren grond te kennen geeft. Gebrek aan vetten grond hindert nu wel de weelderigheid van den groei, maar gebrek aan vocht belet den groei zelven. Van hier, dat op een' *schralen grond* nog eenig, op een' *dorren* geen plantgewas, hoegenaamd, gevonden wordt. *ONBEOUWD* ontkent eeniglijk, dat een land bebouwd wordt. *WOEST* zegt, daarenboven, dat het de teekens draagt van aan menschelijke zorg ontbogen te zijn, dat het een wild, of verwilderd voor-

ko-

kennen heeft; want een grond kan woest genoemd worden, beide voor en na bebouwd geworden te zijn. De aarde was woest en ledig. Een woest en verlaten oord. Vergeleken met de overige woorden, duiden *woest* en *onbebouwd* slechts die gesteldheid van den grond aan, waarin hij geene dier gewassen voortbrengt, welke de mensch door bijzonderen arbeid moet aankweeken. *Woeste en onbebouwde landen* vertoonen dikwerf eene zeer sterke groeikracht. *ONVRUCHTBAAR*, eindelijk, vereenigt de beteekenis van meest alle de hier boven behandelde woorden, en geeft eenen grond te kennen, die niets voortbrengt, omdat hij, uit welken hoofde dan ook, niets voortbrengen kan.

BARAK, KAZERN.

Verblijf, waarin het krijgsvolk bij elkander woont. De *BARAK* wordt meestal voor korteren tijd opgelegen, en is doorgaans slechts eene van hout gebouwde loods. De *KAZERN* dient tot eene duurzamer huisvesting, en is somwijlen een prachtig steenen gebouw. *Het leger in het veld niet onder tenten kunende overwinteren, sloeg men voor hetzelfde barakken op. De voormalige kazern St. Charles te Amsterdam.*

BARBAAR, zie *BARBAARSCH*.

BARBAARSCH, ONBARMHARTIG, ONMEDEDOOGEND, ONMENSCHELIJK, WREED.

Hard en zonder deernis. ONMEDEDOOGEND en ONBARMHARTIG ontkennen slechts, dat er mededoo gen, of barmhartigheid aanwezig is, bij het voorwerp, waarvan gesproken wordt. In zoo verre als *barmhartig* eene hoogere deernis aanduidt, dan *mededoo gend*, geeft *onbarmhartig* ook eenen hooger en trap van onaandoenlijkheid voor eens anders lijden te kennen, dan *onmededoo gend*. Nog altoos blijft het echter eene *passive* wreedheid; men laat zich door eens anders ongeluk wel niet bewegen, maar men veroorzaakt het niet. Deze beteekenis van veroorzaken ligt in WREED en BARBAARSCH. *Wreed* is ruw, hetgeen het gevoel onaangenaam aandoet. *Linnen, dat te wreed is*. Van hier overdragtelijk, die, of dat, een ander doet lijden, dat in eens anders lijden behagen schept. *Barbaarsch*, dat oorspronkelijk uitheemsch is, en, omdat de uitheemschen, oudtijds, in vergelijking der volkeren, die dit woord gebruikten, grootendeels onbeschaafd waren, vervolgens ook *woest* beteekende, heeft, onder zijne tegenwoordige beteekenissen, ook die van *wreed*. *Woestheid* zou op zich zelve minder zijn, dan *wreedheid*; maar, omdat het vreesfelijk genoeg, hetwelk een wreedaard in het lijden zijner natuurgenoeten vindt, zich op eene nog gruwzamer wijze bij den onbeschaafden mensch ver toont, dan bij den beschaafden, zoo heeft men aan *barbaarsch* eene sterkere beteekenis beginnen te hechten, dan aan *wreed*. ONMENSCHELIJK gaat alle de

vo-

vrige woorden in kracht te boven; het beteekent van alle menschelijk gevoel ontbloot, handelende zoo als geen mensch, zelfs geen *barbaar*, handelen zou.

BARBAARSCHHEID, zie **BARBAARSCH**.

BARBIER, **BAARDSCHEERDER**, **CHIRURGIJN**, **HANDARTS**, **WONDARTS**.

BARBIER en **BAARDSCHEERDER** zijn hetzelfde be-
teekenend, met dit onderscheid echter, dat *baard-
scheerder* voor lager en verachtelijker gehouden wordt,
dan *barbier*. Beide beteekenen het afnemen, of
scheren van den baard. **CHIRURGIJN** is eigenlijk een
Grieksch woord, hetwelk nogtans in algemeen ge-
bruik is, schoon men daarvoor **HANDARTS** en **WOND-
ARTS** zou kunnen gebruiken. Deze woorden duiden
eigenlijk iemand aan, die wonden en andere uitwen-
dige gebreken heelt, insnijdingen doet, leden afzet,
enz. Zeer te onregt wordt *barbier* dikwerf met
chirurgijn, of *handarts* verwisfeld.

BARMHARTIG, **MEDEDOOGEND**.

Wat derzelver kracht betreft, hierboven bij *Bar-
baarsch* reeds vergeleken. Men kan er, wat den
oorsprong aangaat, nog bijvoegen, dat **BARMHARTIG**
niets anders is, dan de letterlijke overzetting van het
Latijnsche *misericors*, bij welke men *miser* door *arm*
vertaald heeft, hetwelk met het voorzetsel *be* ineen-
gesmolten, *barm* gemaakt heeft. **MEDEDOOGEND** is,
naar de samenstelling, hetzelfde, als *medelijgend*;
doe-

BARBAARSCH, ONBARMHARTIG, ON-
DOOGEND, ONMENSCHELIJK, W

Hard en zonder deernis. ONMEDEDOOG-
BARMHARTIG ontkennen slechts, dat er
of barmhartigheid aanwezig is, bij
waarvan gesproken wordt. In zoo ver-
tig eene hoogere deernis aanduidt,
geeft *onbarmhartig* ook eenen h
onaandoenlijkheid voor eens ander
dan *onmededoozend*. Nog altoos
passive wreedheid; men laat
ongeluk wel niet bewegen,
het niet. Deze beteekenis
WREED en BARBAARSCH.
het gevoel onaangenaam
wreed is. Van hier over
ander doet lijden, dat in
schept. *Barbaarsch*, dat
en, omdat de uitheemse
der volkeren, die dit
deels onbeschaafd wa
teekende, heeft, on
nisen, ook die van
zelve minder zijn
vreesfelijk genoeg
lijden zijner natuur
gruwzamer wijze
toont, dan bij
barbaarsch eene
ten

de bekleeding van
 der noten behoort
 eenen *bolster*. Door
 van vruchten, onmid-
 delijk: *notendop*. *Bast* is
 het dierlijke ligchaam,
 spreektrant, *iemand op*
het vullen. *Schors* en *bol-*
ster diikt voor het ruwe uiter-
 linge meer waarde verborgen is.
 Men behouden deze woorden
 voor zij in den eigenlijken zin
 , dat *iemand onder eene ru-*
weleren geest, een gevoelig hart
 spreekt nimmer, van hem die
 en. In dit geval gebruikt men
 : *de jongeling is nog eenigzins*
en omgang zullen hem van dien
 — *zullen hem wel ontbolsteren.*

AT.

AN, TROMPET.

metaal, bij welke hoofdzakelijk de
 ders, niét het openen, of sluiten,
 of gaten, het verschil der toonen
 . Van deze omschrijving wijkt de
 ns af, vermits in dezelve het op- en
 van beweegbare stukken, hoogte en
 on doet ontstaan; voor het overige is

doogen, of gadoogen, en lijden, werden oudtijds als gelijkbeteekenend gebruikt.

BARSCHE, NORSCH, STUURSCH, SPIJTIG.

Onvriendelijk in uiterlijk gedrag. **BARSCHE** en **NORSCH** slaan beide nog meer op het uiterlijke, dan **STUURSCH** en **SPIJTIG**. *Barsch* is hij, die niet zacht, *norsch*, die niet vriendelijk in zijnen omgang is. Bij *barsch* komt alleen gelaat en toon, bij *norsch* reeds denkwijis en gezindheid in aanmerking. Ruwe volkeren zijn meestal *barsch* in voorkomen en zeden. De beschaafde man zou *norsch* kunnen zijn tegen dengenen, die burgerlijke beleefdheid verbeurd had. Dus zegt men van het gure weder, welks uitwerking, meer nog dan deszelfs voorkomen, ons treft, overdragtelijk en bij figuurlijke toeschrijving van gevoel en bedoeling, *het is onvriendelijk, het is norsch, zelden, het is barsch weder*. Ondertusfchen blijft *norsch*, zoo volgens deszelfs afleiding, naar welke het een morrend, brommend, en dus een onaangenaam geluid beteekent, als ook volgens het gebruik, meer uiterlijke ruwheid te kennen geven, dan *stuursch*. Die *stuursch* is, is zeker niet vriendelijk, maar zijne onvriendelijkheid legt zich op eene minder geweldige wijze aan den dag, dan die van den *norschen*. Van hier, dat men een *norsche vent* zegt, en een *stuursch melisje*. Zelden toch is eene vrouw onvriendelijk, in zulk eene mate en op die wijze, dat men haar *norsch* zou kunnen heeten. *Met stuurschheid zegt zij enkel, neen.*

deem. *Spijtigheid*, daarentegen, valt iets meer in het vrouwelijke karakter. Even zeer als een meisje zelden *norsch* is, is een man zelden *spijtig*. *Spijt* geeft een voorbijgaand verdriet, eene aandoening van ontevredenheid, te kennen, uit kwaden luim, te leestelling, of soertgelijke oorzaak, ontstaande. Hierom is de *spijtige* scherper, de *stuursche*, of *norsche* harder, in zijne uitdrukkingen.

BARST, SCHEUR, KLOOF, SPLEET.

Eene afbreking van samenhang, meest in de lengte, door scheiding, niet door verbreking, der vezelen, of lagen. BARST is wel inzonderheid die vaneenwijking der stof, welke uit hare innerlijke beweging, altans zonder merkbaar geweld van buiten, ontstaat: *een glas, dat te spoedig heet, of koud wordt, berst door de snelle uitzetting, of inkrimping, der buitenste deelen.* Van hier, dat een *barst* zeer gering kan zijn en wel eens niet veel dieper indringt, dan de oppervlakte. SCHEUR en SPLEET duiden eene scheiding aan, die zich nog meer in de lengte uitstrekt, de geheele dikte der stof doorgaat, en door scheuren, of splijten ontstaat. Het laatste zegt men niet van zachtere stoffen; in linnen, papier, enz. kan nimmer eene *spleet* komen. Van zoodanige harde stoffen, die nog iets van het buigbare, of taaije hebben, van hout b. v., kan men zeggen, dat het gescheurd, en dat het gespleten is, doch met dit onderscheid, dat er minder geweld vereischt wordt; om de scheur, dan om

om de spleet te doen ontstaan; somwijlen is tot het eerste de afwisseling van vocht en droogte in den dampkring alleen genoeg. Hierin schijnt *scheur* eenigzins tot de beteekenis van *barst* te naderen; doch deze laatste ontstaat uitluitend in volkomen harde lichamen, en om die reden ook plotselijker, dan de eerste. *Spleet* onderstelt meest altijd, dat er geweld van buiten geoefend is, en wel op eene stof, waarvan de zamenhang der deelen met elkander sterk, maar die der vezelen, of lagen, gering is. *Leifteen spleijt gemakkelijk. Drukking kan het hout doen scheuren, een slag doet het splejten.* KLOOF eindelijk geeft te kennen, dat de opening wijd is en gaapt; daarom geeft men dien naam aan diepe bergvaleyen. *De kloven der rotsen. Eene rotsfpleet is naauwer, dan eene rotskloof.* Ook noemt men zoodanige wonden, wier lippen, naar evenredigheid der diepte, ver vaneen staan, kloven: *winterkoude en brak water veroorzaken kloven in de handen.*

BAST, SCHIL, SCHORS, BOLSTER, DOP.

Bekleedfel van plantgewasfen. De SCHORS is het uiterste ruwe bekleedfel; men vindt dezelve eeniglijk aan boomen. *De eiken schors dient tot lederbereiding.* BAST, in zijne stamverwantschap met *binden*, wijst op eene zachtere stof. *Men schreef oudtijds op berkenbast, niet: op berkenfchors.* SCHIL, eindelijk, is de weeke huid, welke de meeste boom- en sommige aardvruchten omgeeft *Appel-, en perenschil, — de schil van knollen, aardappelen,*

ten, enz. BOLSTER is de uiterlijke bekleeding van sommige vruchten, tot de soort der noten behoorende. *Okker- en hazelnoten hebben eenen bolster*. Dit is de hardere schaal dier soort van vruchten, onmiddellijk op den *bolster* volgende: *notendop*. *Bast* is ook overgebragt geworden tot het dierlijke ligchaam, doch slechts in den lagen spreektrant, *iemand op zijn' bast komen*; *zijn' bast vullen*. *Schors* en *bolster* worden figuurlijk gebruikt voor het ruwe uiterlijke, waaronder iets van meer waarde verborgen is. Doch ook bij dit gebruik, behouden deze woorden het onderscheid, waardoor zij in den eigenlijken zin verschillen. Men zegt, *dat iemand onder eene ruwe schors eenen schranderen geest, een gevoelig hart verbergt*; maar men spreekt nimmer, van hem die *schors* te doen *afleggen*. In dit geval gebruikt men de uitdrukking *bolster*: *de jongeling is nog eenigzins boersch*; maar *tijd en omgang zullen hem van dien bolster wel ontdoen* — *zullen hem wel ontholsteren*.

BATEN, zie BAAT.

BAZUIN, HOREN, TROMPET.

Blaastuigen van metaal, bij welke hoofdzakelijk de ademning des spelers, niet het openen, of sluiten, van zijkleppen, of gaten, het verschil der toonen te weeg brengt. Van deze omschrijving wijkt de BAZUIN eenigzins af, vermits in dezelve het op- en nederfchuiven van beweegbare stukken, hoogte en laagte van toon doet ontstaan; voor het overige is

I. DEEL

O

zij

zij langer, dan de TROMPET. Deze verschilt van den HOREN, door de mindere cirkelvormigheid harer kringen, en het scherper schateren van haren toon, hetwelk haar wel inzonderheid geschikt maakt, om aan de ruitery tot krijgsspeeltuig te dienen. De *horen* was oudtijds misfehien niets anders, dan het hoofd-uitwas der runderen, van hetwelk hij zijnen naam ontleent, en dat nog tegenwoordig, bij sommige gelegenheden, als blaaswerktuig, gebezigd wordt. *De bakker kondigt het uit den oven komend brood aan, door het blazen op een' horen.* Wanneer men onder *horen* een opzettelijk vervaardigd blaastuig verstaat, bepaakt men doorgaans soort en gebruik, door koppeling: *waldhoren, posthoren*, enz. Den *horen*, dien de jagers onder het krijgsvolk gebruiken, noemen zij *halvemaan*, den speler *halvemaanblazer*. De *bazuin* is bijna geheel buiten gebruik geraakt; van daar, dat voornamelijk in de oudere geschiedenissen, inzonderheid de gewijde schriften, melding van haar gemaakt wordt. *Op het geluid der bazuinen, vielen de muren van Jericho.* — *De bazuinen des oordeeldags.* In hedendaagsch gebruik is het werkwoord *bazuinen*, en nog meer *uitbazuinen*, gebleven. *Iemands lof uitbazuinen*, zegt men, in denzelfden zin, als deszelfs lof *uittrompetten*; maar de eerste uitdrukking behoort tot eenen edeler stijl.

BAZUINEN, zie BAZUIN.

BEAMBT, zie AMBTENAAR.

BEANTWOORDEN, WEDERLEGGEN, zie ANTWOORDEN.

BEANTWOORDEN, VOLDOEN AAN.

In overeenkomst met iets zijn, daarmee niet strijden. Men zegt beide, *zijn gedrag beantwoordt aan mijne verwachting*, en, *het voldoet aan mijne verwachting*. Het onderscheid, dat het taalgebruik in dezelve maakt, of behoort te maken, vloeit voort uit de oorspronkelijke beteekenis der woorden. BEANTWOORDEN onderstelt wederkeerigheid, VOLDOEN plichtsvervulling. Degene, dien gij iets goeds bewezen hebt, *beantwoordt* daaraan, en aan de verwachting, welke gij van hem hebt opgevat, wanneer hij *voldoet aan* de dankbaarheid, welke hij u verschuldigd is. Vermits ~~aan~~ het denkbeeld van wederkeerigheid noodwendig dat van plicht, van de zijde der genen, die het eerste voordeel genoten heeft, met zich brengt, zoo loopt de beteekenis der twee uitdrukkingen, schoon in oorsprong verschillende, in meening te zamen; en van hier komt het, dat zij zoo dikwijls zonder onderscheid gebruikt worden.

BEOETEN, zie AANHALEN.

BEDAAGD, zie AFGELEefd.

BEDAARDHEID, BEZADIGDHEID, KALMTE, GEMATIGDHEID.

Toestand, waarin de hartstogten geene heerschappij over ons oefenen. KALMTE, van den staat des onbewogen waters, op dien der ziel overgebracht, is rust, met stilte gepaard; eene gemoedsgesteltenis, waarin men de driften niet behoeft te weerstaan, omdat zij niet aanvallen. Zij staat over tegen alle hartstogtelijke beweging, zonder onderscheid. *Kalmte* heerscht niet in het gemoed, dat door haat of nijd verteerd, door staatszucht gefolterd, door wroegingen geknaagd wordt, hoezeer alle deze aandoeningen zich verdragen met hetgeen men eigenlijk gewoon is BEDAARDHEID te noemen. Deze laatste toestand is, strikt genomen, die eener rust, welke zich naar buiten vertoont. Zij staat dus over tegen zulke hartstogten, wier werking het onmogelijk is voor anderen te verbergen; toorn, hevige minnenijd, enz. *Door schampere redenen dreef hij mij zoo verre, dat het mij maatschappelijk veel bedaar te blijven.* BEZADIGDHEID, beteekent, naar haren oorsprong, vergenoegdheid, tevredenheid; *bezadigen* toch, is met *verzadigen*, genoeg geven, vermaagschapt. In eenen tweeden zin, waarin het met de thans behandelde woorden verwant is, heet het zoodanige *bedaarheid*, waarbij men het volle gebruik zijner verstandsvermogens behoudt. *Men gevoelt, men geniet met kalmte; men handelt met bedaarheid; men oordeelt met bezadigheid.* GEMATIGDHEID is een woord van eene andere soort; het

het duidt eigenlijk geen toestand des gemoeds aan; maar eene regelmaat van handeling, welke meestal het uitwerksel van den wil is. Men kan zeggen: *ik voel mij kalm, bedaard, bezadigd*; maar niet: *ik voel mij gematigd*. *Gematigd* is degene, die de maat niet te buiten gaat. Men kan door hartstogten bewogen worden, in drift uitbersten, onberadener handelen, dan men in eenen gewonen toestand gedaan zou hebben, en nogtans niet verdienen, dat men ons den naam van *gematigd* ontzegge. Wanneer wij den genen, welke onzen liefsten vriend voor onze oogen van het leven berooft, onze verontwaardiging doen gevoelen, zelfs hem eenen slag toebrengen, zal niemand zeggen, dat wij de *gematigdheid* te buiten gaan. Ziet men echter op den hartstogt, en niet op deszelfs voorwerp, alsdan is de vertoornde, ook in dat geval, niet *gematigd*.

BEDACHTZAAM, BEHOEDZAAM, BERADEN, BEZONNEN, VOORZIGTIG.

Eigenschap, of toestand, van dengenen, die oplettendheid en geestvermogens aanwendt, om te ontgaan, wat hem schaden, of zijne oogmerken dwarsboomen kan. Die zich hiertoe van de hulp zijner zinnen wel bedient, is **BEZONNEN**; in het tegenovergesteld geval is hij *onbezonnen*, welk woord meer in gebruik is. De onbezonnene ziet en hoort niet, bemerkt de gevaren niet, die hem open voor het oog liggen, en om welke te ontkomen slechts eene geringe mate van oplettendheid toereikend zou ge-

weest zijn. *Besinnen* drukt derhalve den ~~laagsten~~ trap van opmerking op zich zelven en zijnen toestand uit. *BEDACHTZAAM* zegt reeds meer; de *bedachtzame* ziet niet alleen toe, maar hij denkt. De *BEHOEDZAME* doet nog beter: hij waakt, hij is op zijne hoede, hij tracht zich voor schade of hinder te hoeden. *BERADEN* ziet meer op waakzaamheid naar buiten, dan op innerlijk overleg. Het is, in alle opzigten, meer, dan *bedachtzaam*, en, in zekere betrekking, meer, dan *behoedzaam*. De *behoedzame* ontgaat beter zijne schade; de *beradene* bereikt beter zijn oogmerk. *VOORZIGTIG*, eindelijk, drukt en den geringsten en den hoogsten trap van oplettendheid uit, voor zoo verre men het of tot het lichamelijke oog, of tot dat van het verstand bepalen wil. *Wees voorzigtig, sloot u niet*, zegt niets meer, dan, *zie voor u, dat gij u niet sloot*. *Handel in deze zaak voorzigtig; want zij is van eenen zedderen aard*, beteekent, ~~daarentegen~~, tracht, door inspanning van oplettendheid en verstand, vooruit te ontdekken, welk gevaar u in de zaak dreigen kan, om het te vermijden,

BEDANKEN, DANK ZEGGEN, DANK WETEN, DANKEN.

Erkentelijkheid wegens weldaden, of diensten, betuigen, of gevoelen. De beteekenis van betuigen, ligt in *BEDANKEN* en *DANK ZEGGEN*, die van gevoelen, in *DANK WETEN*; tot deze laatste nadert echter *dank zeggen* eenigzins. Men *bedankt* ook beleefds

heidshalve voor kleinigheden, die geen eigenlijk dankgevoel wekken, of ons tot dankbaarheid verplichten; somwijlen zelfs voor de enkele welwillendheid of hoffelijkheid der aanbieding, in welken zin het eenē gelijkstaande beteekenis met *beleefdelyk weigeren* verkregen heeft. *Ik bedank u*, zegt men, wanneer iemand ons iets aanbiedt, b. v. snuif, waarvan wij geen gebruik maken, of verkiezen te maken. Daarentegen *seg*t men nimmer *dank*, waar men geene dankbaarheid verschuldigd is. Eene enkele maal hoort men wel: *ik zeg u dank*, voor: *ik bedank u*; doch dit verdient geene navolging. De oorzaak van dit verschil kan wel daarin gelegen zijn, dat *dank zeggen* zich in de verhevener schryfwijze gehandhaafd heeft, terwijl *bedanken* eeniglijk in den gemeenzaamen omgang gebruikt wordt. O God! *ik zeg u dank voor dit leven, en voor al de middelen tot veredeling, daarin aan mij geschonken!* *Bedanken* zou hier niet te pas komen, wel het enkele *DANKEN*, hetwelk daarin van *dank zeggen* verschilt, dat het niet vereischt, dat de erkentelykheid door woorden uitgedrukt worde, daar zij ook alleen als eene werkzaamheid van het hart kan voorkomen. *Ik heb hem voor zijne goedheid dank gezegd*, is meer, dan: *ik heb hem daarvoor gedankt*. *Dank weten* toont, in zijne samenstelling, dat het *weten*, het *bewustzijn* van den dank, of de dankbaarheid, daardoor verstaan wordt. *Ik weet hem niet dank hetgeen in deze zaak voor mij geschied is*, beteekent: *wegens hetgeen in deze zaak voor mij geschied is*, gevoel ik mij tot

geene dankbaarheid jegens hem verbonden. Voorts hebben dank zeggen en dank weten, den derden, danken en bedanken, den vierden naamval bij zich.

BEDANKEN, zie AFDANKEN,

BEDAREN, GAAN LIGGEN.

Twée uitdrukkingen, gewoonlijk van den wind gebezigd, en die te kennen geven, dat hij in kracht vermindert. **BEDAREN** onderstelt, dat hij te voren niet bedaard, en dus heftig geweest is; aan den anderen kant brengt het niet mede, dat de wind of stil, of zwak wordt. **GAAN LIGGEN** geeft niets te kennen omtrent de vorige sterkte van den wind, maar zegt daarentegen, dat hij zoodanig vermindert, dat deszelfs kracht eerlang van geene beduidenis zijn zal.

BEDDING, LAAG.

LAAG is eene rij van naast, of op elkander liggende dingen. **BEDDING** noemt men zulk eene rij, wanneer van den grond, de buitenkorst van onzen aardbodem gesproken wordt. *De bergen der tweede vorming bestaan uit beddingen, die laagsgewijs op elkander geplaatst, maar door eene onbekende oorzaak zoodanig verzet zijn, dat zij eenen haek met het waterpas maken.*

BE-

BEDE, zie AANZOEK.

BEDEELEN, OMDEELEN, UITDEELEN, VERDEELEN.

Aan verschillende deelhebbers hun aandeel doen toekomen. Men VERDEELT iets, wanneer het geheel niet aan eenen eenigen gegeven wordt, en het *verdeelen* begint reeds, wanneer de deelen van elkander gescheiden, en in bijzondere aandeelen afgezonderd worden. Het UITDEELEN neemt eerst eenen aanvang, wanneer deze aandeelen aan de deelhebbers overhandigd worden. Bij de laatste beteekenis voegt OMDEELEN nog deze, dat de deelen aan hen, die dezelve erlangen, en welke men onderstelt, dat daartoe in eene geregelde orde geplaatst zijn, rondgegeven worden. BEDEELEN onderstelt niet, dat verscheidene personen iets gelijktijdig, of uit eene en dezelfde verdeling ontvangen; *hij is met tijdelijk goed, met geestvermogens ruim bedeed*. Bijzonderlijk wordt dit woord gebruikt, om die uitdeeling aan te duiden, welke aan de armen eener plaats geschiedt. *De be-deelden*. Het *verdeelen* ziet voorts op een geheel, dat eerst gescheiden moet worden, alvorens men het deelsgewijs kan uitgeven; *uitdeelen* slechts op de uitgifte van dingen, die, wel is waar, voortelijk bij elkander behoorden, doch daarom geen geheel behoeften uit te maken. Eene nalatenschap wordt *verdeeld*, in zoo verre zij in erfportien wordt afgescheiden; zij wordt *uitgedeeld*, wanneer elk der erfgenamen zijn aandeel erlangt.

BEDEESDHEID, zie **ANGST**.

BEDELAAR, **SCHOOIJER**.

BEDELAAR drukt eenen armen, of voorgegeven armen uit, die er een beroep van maakt, de medelijdenden om onderstand aan te spreken. Bij dit denkbeeld voegt **SCHOOIJER** dat van landlooper.

BEDENKELIJK, **HAGCHELIJK**, **MISSIELIJK**, **NETELIG**, **ZORGELIJK**.

Dus noemt men eenen toestand, die moeilijk is, en ligtelijk een' kwaden keer kan nemen. **BEDENKELIJK** is zulk een toestand, in zoo verre hij bedenken verwekt, omstandigheden aanbiedt, die nadenken vereischen. **ZORGELIJK** zegt hetzelfde, in eene versterkte beteekenis; *zorg* toch is *denken*, met vooruitzicht van gevaar, en opsporing der middelen, ter afwending van hetzelfde. **HAGCHELIJK** geeft de onzekerheid te kennen, de mogelijkheid van eenen kwaden, zoo wel als eenen goeden, uitslag. **MISSIELIJK** komt zeer nabij aan deze beteekenis; doch kenmerkt nog grooter gevaar; het toont, namelijk, van beide de kanten de kwade, en zegt, dat de zaak zeer wel missen kan. **NETELIG** ziet meer op de moeilijkheid der omstandigheden, die wel niet den uitslag zeer gevaarlijk, maar het aangrijpen der zaak bezwaarlijk maken, en hem, die dezelve onderneemt, aan vele kleine kwellingen kunnen blootstellen, en welke met groote voorzigtigheid, of menschkunde, dient behandeld te worden.

BE-

BEDENKING, BERAAD, GEDACHTE, OVER- WEGING.

Bezigheid van het verstand. Wanneer het verstand werkt, zonder dat de wil daaraan eene rigting geeft, zijn de voorstellingen, welke het in ons wekt, *GEDACHTEN*. *Losse gedachten*, — *vlugtige gedachten*. *Kwade gedachten van zich weren*. Men neemt eene zaak in *BEDENKING*, wanneer men haar opzettelijk tot het voorwerp van zijn verstandelijk onderzoek maakt; neemt men haar in *BERAAD*, dan neemt men haar in zoodanig eene ernstige *bedenking*, als noodig is, ter vestiging van zijn besluit. Eindelijk is *OVERWEGING* een *beraad*, waarbij men opzettelijk de redenen voor en tegen afweegt. *Die zonder bedenking zijne eerste gedachten volgt, speelt een gevaarlijker spel, dan hij, die met rijp beraad de voor- en nadeelen eener onderneming overweegt.*

BEDERF, VERDERF, VERROTTING.

- Overgang tot oenen toestand van onbruikbaarheid. Schoon het werkwoord *bederven*, onzijdig genomen, dien overgang in het algemeen te kennen geeft, beperkt zich het zelfst. naamwoord *BEDERF* eenigzins meer tot de ontbinding van dierlijke stoffen. Het gebräad *bederft* ook, wanneer het te lang aan het vuur blijft blootgesteld, ja zelfs, wanneer het, opgedischt, koud wordt. Het *bederf* is aan het gebräad, of in het algemeen, aan vleesch, wanneer het tot verrotting begint over te hellen. *Bederf is*
 dus

das het begin eener ontbinding, van welke **VERROTING** een hoogere trap is. Ondertuschen gebruiken wij het woord *bederf*, met betrekking tot het nut, hetwelk wij uit de stof, zoo zij niet bedorven ware, hadden kunnen trekken, en tot de onbruikbaarheid, waarin zij, door hare ontbinding, ten onzen opzigte geraakt. *Verrotting* zegt men, met opzigt tot de verandering, welke de stof zelve ondergaat. **VERDERF**, eindelijk, is een volkomen *bederf*; doch wordt slechts figuurlijk gezegd. Men gebruikt het, om de ganschelijke vernietiging van allen welstand uit te drukken. *Gij loopt in uw verderf.*

BEDIENING, zie **AMBT**.

BEDILLEN, **BERISPEN**, **BESTRAFFEN**, **GISPEN**, **LAKEN**.

Afkeuring te kennen geven. Het eenvoudigst ligt deze beteekenis in **LAKEN**. **BERISPEN** onderstelt reeds grootere scherpte in de uitdrukking, en betreft ook meer den persoon, dan de zaak. **BESTRAFFEN** geeft, bij den afkeurenden, eene meerderheid te kennen; een regt, om dengenen, wiens daad hij afkeurt, te doen gevoelen, hoe kwalijk hij gedaan heeft. **BEDILLEN** zegt juist het tegendeel; het heet: met bemoeizucht, en dus dikwijls te onregt, althans over kleinigheden, afkeuring uitdrukken. **GISPEN**, dat eigenlijk met eene gisp, of roede, slaan, geeselen, beteekent, wordt, bij *bedillen*, enz. gevoegd, alleen in eenen overdragtelijken zin ge-

gebruikt, geeft den hoogsten graad van afkeuring te kennen, en is verwant aan *hekelen*, *doorhalen*, *doorsnijken*, mede in eene figuurlijke beteekenis genomen.

BEDING, VOORWAARDE.

Eene omstandigheid, welke plaats moet hebben, zal eene zaak, althans wettiglijk, geschieden. In het woord **BEDING** ontmoet men de beteekenis, welke aan de zamenstellingen van *ding* gemeen is, namelijk, die van geschil, woordwisfeling, *geding*, *dingtaal*, *dingen*. Het is dus eigenlijk zulk eene voorwaarde, waarover gedongen, onderhandeld is. *De bedingen van een verdrag*. In **VOORWAARDE** vindt men deze nevenbeteekenis niet; doch daarentegen drukt het woord des te sterker uit, dat de omstandigheid, waarvan het daarzijn der zaak moet afhangen, vooruit bepaald is. *Eenmaal te sterven is de voorwaarde, waarop wij het leven ontvangen hebben*; zeer oneigenlijk zou hier het woord *beding* zijn.

BEDINGEN, VASTSTELLEN.

Uit het boven gezegde blijkt terstond het onderscheid dezer woorden, die naauwelijks synoniem zijn. **BEDINGEN** is door *dingen*, door onderhandelen, de voorwaarden eener zaak bepalen. De bepaling eener zaak, zonder eenigen terugblik op den weg, langs welchen deze bepaling verkregen werd, ja zelfs,
zon-

zonder dat zij aan eenige voorwaarden behoeft verbonden te zijn, is de beteekenis van VASTSTELLEN.

BEDRAG, BELOOP.

De hoegrootheid eener som. Daar in BELOOP de beteekenis van bereiken, tot iets naderen, meer uitkomt, dan in BEDRAG, behoort, wil men met juistheid spreken, het eerste dan gebruikt te worden, wanneer men het stijgen eener som tot eene zekere hoogte uitdrukt; het andere, daarentegen, wanneer men blootelijk haren stand te kennen geeft. *Toen ik u deed vragen, hoe veel uwe rekening bedroeg, dacht ik weinig, dat zij zulk eene zware som zou belooopen.* Vermits nu, aan den anderen kant, hetgeen eenen stand uitdrukt, een vaster denkbeeld aanbiedt, dan hetgeen eene stijging te kennen geeft, is het *bedrag* eener som iets stelligers, dan haar *beloop*. *Het beloop van de onkosten eener onderneming kan, bij raming, bepaald worden; het bedrag kent men eerst, nadat zij haar beslag heeft, en daarom valt het menigwerf uit de hand.*

BEDRAGEN, zie BEDRAG.

BEDREVEN, ERVAREN, GEOEFEND.

Die, door iets dikwerf te doen, daarin bekwaamheid verkregen heeft. Hij, die de handgrepen eener kunstverrigting geleerd, en, door dezelve herhaalde malen na te doen, zich in staat gesteld heeft, die verrigting, zonder mislag, en met den vereischten spoed,

spoed, te volbrengen, is GEORFEND. Men gebruikt dit woord dus voornamelijk van datgeen, waarbij vaardigheid van uitvoering te pas komt. Een *geoeftend foldaat*. Wanneer men een *geoeftend vorftand* zegt, bedoelt men daarmede een verftand, hetwelk de hebbelijkheid verkregen heeft, om zijne vermogens op de voorwerpen daarvan toe te paffen en te doen werken, iets, dat van de grootte, of kracht, dier vermogens geheel verfchillend is. Even als *geoeftend* te kennen geeft, dat men alles gedaan heeft, wat tot het aanleeren eener kunst vereischt wordt, zoo zegt BEDREVEN, dat men, door die kunst dikwijls te drijven, door zich menigmaal met haar bezig te houden, kennis bekomen heeft van alles, wat bij derzeiver behandeling kan voorvallen. Wanneer omftandigheden van buiten geenen invloed op het oefenen eener kunst, of het beleid eener zaak, kunnen hebben, zou men zeer ongepast het woord *bedreven* gebruiken. Men kan beide een *geoeftend* en een *bedreven* koopman wezen; maar men is geen *bedreven*, wel een *geoeftend* teekenaar. Een *geoeftend* fchaakfpeeler is degene, die, en in theorie (befpiegeling), en in praktijk (uitoefening), geleerd heeft, zijn fpel wel uit te brengen, zich voor de werking der ftukken zijner tegenpartij te dekken, en de zijnen tot eenen wel overlegden en wel uitgevoerden aanval te bezigen; een *bedreven* fchaakfpeeler is zoodanig een, die, door dikwijls en met verfchillende tegenpartijders te fpeelen, het onderfcheid heeft leeren kennen, hetwelk verfchil van omftandigheden

en van bestuur in den loop des spels te weeg kan brengen, en die zich daarvan met voordeel weet te bedienen. Een kweekschool voor de zeevaart, b. v., kan *geofende* kweekelingen leveren; maar dadelijke *meereizen* vormen eerst *bedrevene* varenslieden. Even gelijk *oefening* verkregene behendigheid, en *bedrevenheid* ondervinding te kennen geeft, zoo ondersteunt *ERVARENHEID*, dat deze ondervinding ons niet alleen eenen voorraad van stellige kundigheden verschaft heeft; maar ook, dat zij ons geleerd heeft, uit deze kundigheden regelen van gedrag, in dergelijke omstandigheden, te trekken. Een schipper, die lang eene kust bevaren heeft, derzelver grondten en stroomen volkomen kent, zou aan dezelve voor een' *bedreven* loods kunnen doorgaan; maar hij wordt eerst dan een *ervaren* zeeman, wanneer hij, door deze en soortgelijke ondervinding, geleerd heeft, hoe zich in het algemeen op zee, aan kusten, of tusschen ondiepten, te gedragen.

BEDREVENHEID, zie **BEDREVEN**.

BEDRIEGELIJK, zie **ARGLISTIG**.

BEDRIEGEN, MISLEIDEN, VERSCHALKEN, VERSTRIKKEN.

Veroorzaken, of aanleiding geven, dat het onware voor waar gehouden worde. **MISLEIDEN** zegt, eigenlijk, op eenen verkeerden weg brengen; de beteekenis bepaalt zich dus tot het doen ontstaan van *dwaaling*. **BEDRIEGEN** duidt op eene schending, of, zachtst

fehending, of, zachtst genomen, teleurstelling, van vertrouwen; men *bedriegt*, wanneer men eene uitdrukkelijke, of stilzwijgende, belofte, welke men gedaan, eene regtmatige verwachting, welke men verwekt heeft, niet vervult. Van eene zaak, of een voorwerp, b. v., van een kunstig schilderstuk, kan men zeggen, dat het *misleidt*, of ook, dat het *bedriegt*; doch in het eerste geval geeft men te kennen, dat het onze meening, omtrent het afgebeelde, doet dwalen, in het andere, dat het onze verwachting daaromtrent on vervuld laat. De kunstenaar, die de druiven zoo natuurlijk schilderde, dat de vogelen daarop kwamen aanvliegen, *misleidde* deze dieren, in zoo ver hij dezelve tot de dwaling bragt, om geschilderde druiven voor wezenlijke te houden; en hij *bedroog* hen, in zoo ver hij hunne begeerlijkheid te leur stelde. *VERSCHALKEN* toont aan, dat er list aangewend is, om de dwaling te doen ontstaan; het kenmerkt dus altoos opzet, iets, dat bij *misleiding* dikwijls geenszins het geval, en ook niet noodwendig in de beteekenis van *bedrog* gelegen is. Daarentegen kan *verschalken* eene, wel opzettelijke, maar onschuldige misleiding aanduiden, terwijl hij, die *bedriegt*, door het te leur stellen eener billijke verwachting, meestal den bedrogenen benadeelt. Van hier de hatelijker beteekenis, welke gewoonlijk aan dit laatste woord gehecht wordt. In die van *verschalken* ligt ook nog, dat eene grootere schalkheid over eene mindere gezegevierd heeft, dat list tegen list gesteld geweest is, en eene der partijen, in dien

I. DEEL. P strijd,

strijd, voor de andere heeft ondergedaan. **Ver-
STRIKKEN** is in den strik doen vallen; het veree-
nigt dus de beteekenis van vangen met die van *misa-
leiden*, of *bedriegen*, zelden met die van *verschak-
ken*. De onervarene wordt *verstrikt*, de mindet-
listige *verschalkt*. Men verontschuldigt zich met het
nut der maatschappij, wanneer men boosdoeners door
boosdoeners *verschalkt*. De Jongeling, die te vroeg
zonder opzigt in de wereld treedt, wordt maar al-
te dikwijls door hebzuchtige ligtekooijen *verstrikt*.

BEDRIEGERIJ, BEDROG.

BEDROG is eene enkele misleiding, waardoor bil-
lijke verwachting te leur gesteld wordt; **BEDRIEGERIJ**
eene aanenschakeling zulker misleidingen. Het
eerste kan door toeval te weeg gebragt worden; de
andere is bijna noodwendig het gevolg van opzet.
Men zegt: *het bedrog*, nooit *de bedriegerij der zin-
nen*. Daarentegen wordt *bedrog*, in den kwaden zin
gebezigd, altoos van eene gewigtiger misleiding ge-
zegd, dan *bedriegerij*, omdat eene reeks van opzet-
telijke misleidingen bezwaarlijk onontdekt zou blij-
ven, wanneer elke derzelve den misleiden in iets
zeer gewigtigs bedroog.

BEDRIJF, DAAD, HANDELING.

Eene verandering, die door de kracht van eenig
wezen te weeg gebragt wordt. Bij eene gebeurtenis,
door de kracht van een vrij wezen veroorzaakt, la-
gen zich twee dingen onderscheiden, het onder onze
zin-

zinnen vallende uitwerksel, en de werking der kracht, die het daarstelt. Van deze beide, geeft **HANDELING** alleen de werking der kracht te kennen; **DAAD**, mevens die werking, ook het onder de zinnen vallende uitwerksel, hetwelk een vrij handelend wezen buiten zich te weeg gebragt heeft. Ten gevolge hiervan is elke *daad* eene *handeling*, omdat zij eene werkende oorzaak moet hebben; maar niet elke *handeling* eene *daad*, want niet elke *handeling* heeft een buiten den handelenden onder de zinnen vallend uitwerksel. Een voornemen, een besluit, is eene *handeling*, maar het is nog geene *daad*; deze wordt het eerst, wanneer, door de uitvoering, het uitwerksel van dit ons besluit buiten ons zichtbaar wordt. Ook het onderscheid der bijvoegelijke naamwoorden, welke wij met *daad* en *handeling* verbinden kunnen, doet het opgegeven verschil in het oog loopen. Men zegt *eene groote, eene strafbare daad*, omdat bij de bepaling van grootte, of strafbaarheid, de te weeg gebragte werking wel degelijk in aanmerking genomen wordt. Daarentegen voelt ieder, dat de uitdrukking: *eene opregte daad* zeer oneigen zijn zou, vermits opregt alleen tot de innerlijke handeling, niet tot de onder de zinnen vallende uitwerking betrekking heeft. Zegt men *eene edele daad*, dan ziet deze hoedanigheidsbepaling voorzeker, in de eerste plaats, op de beweegredenen, die den handelenden bestuurd hebben, doch te gelijker tijd op de werking, welke anderen in staat stelt, deze beweegredenen te onderscheiden en te beoordeelen. **BEDRIJF** heeft met *daad*

de noodwendigheid eener werking naar buiten gemeen, maar onderstelt tevens eene herhaling, of duurzaamheid dier werking, welke beteekenis reeds in het grondwoord *drijven* gelegen is. Van hier, dat *bedrijf* ook in den zin van beroep, kostwinning, en in dien van afdeeling eens tooneelspels, gebruikt wordt, welke beide eene duurzaamheid van handeling te kennen geven.

BEDRIJVEN, DOEN, HANDELEN, MAKEN, VERRIGTEN, VERVAARDIGEN, WERKEN.

Zijne kracht in werking brengen. HANDELEN omvat deze beteekenis in hare grootste algemeenheid; redelijke en redeloze wezens *handelen* beide. Nogtans schijnt *handelen* zelfsbewustheid te vereischen; van dingen, die geene bewustheid hebben, van levenlooze stoffen, zegt men WERKEN. Dit woord onderstelt het te weeg brengen, of althans het bedoelen van een uitwerksel, of gewrocht. DOEN bevat het denkbeeld van een oogmerk. Van redeloze wezens gebruikt men het daarom zelden, van levenlooze in het geheel niet. Wanneer men het van de eerste bezigt, dan geschiedt zulks in die gevallen, waarin derzelver handelingen op eenig doel uitloopen, al ligt hetzelfde niet in de oogmerken van het handelen-de wezen, maar in die van dengenen, die deszelfs krachten bestuurt. Wanneer bijen honig zamelen, paarden, of runderen ploegen, alsdan *doen* zij iets, schoon de bedoeling niet bij de dieren zelve, maar bij den Schepper, of bij den gebruiker, gevonden wordt. Dit onderscheid tusschen *doen* en *handelen*, dat namelijk
het

het eerste een oogmerk onderstelt, vertoont zich reeds in derzelver taalkundig verschil, volgens het welk *handelen*, in den algemeenen zin, waarin het hier vergeleken wordt, onzijdig, *doen* daarentegen bedrijvend is, en dus een voorwerp heeft. Men zegt: *wat doet gij?* welk is uw oogmerk bij uwe werkzaamheid? niet: *wat handelt gij?* De bepaling van dit laatste werkwoord kan slechts, gelijk bij alle onzijdige, door een bijwoord uitgedrukt worden, antwoordende op de vraag, hoe? *Wijsfelijk, onbedachtzaam handelen*. Dit onderscheid, hetwelk in den aard der zaak gegrond is, ontmoet men in de meeste talen. Wordt al eens met de twee woorden hetzelfde bijwoord verbonden, b. v. *wel doen* en *wel handelen*, zoo ziet, in het laatste geval, deze wijziging duidelijk op de handeling zelve, op hare drijfveren, beleid enz. Bij *doen*, even gelijk bij alle bedrijvende werkwoorden, welke men alleen door een bijwoord verzeld doet gaan, ondersteunt men stilzwijgend het voorwerp. Oogenblikkelijk valt dit in het oog, zoodra de *handeling* slechts iets nader bepaald wordt; immers, zegt men: *gij doet wel daaraan*, te weten aan de poging, om het voorgestelde doel met de gebezigde middelen te bereiken; *gij handelt wel daarin*, te weten in de omstandigheden, waarin gij u bevindt. VERRIGTEN voegt, nevens het denkbeeld van een oogmerk, hetwelk reeds in *doen* ligt, maar in *verrigten* nog raauwer bepaald wordt, ook dat van met opmerkzaamheid, uit pligtsgevoel, doen en tot eene zekere vermindering brengen.

gen. Men *verrigt* de werkzaamheden van zijn ambt, zelfs in het algemeen zijnen plicht; men *verrigt* hetgeen ons opgedragen is. *MAKEN* is daarin van *doen* en de overige behandelde woorden onderscheiden, *dat* de uitkomst of vrucht van hetgeen men *maakt* onder de zinnen moet vallen. Wanneer men b. v. denkt, leest, zingt, speelt of danst, *als* dan *aan*, *delt*, *werkt*; *verrigt*, zelfs *doet* men iets, maar men *maakt* niets. De kleedermaker *maakt* een kleed, de schoenmaker hetgeen tot schoeisel dient. Hieruit zou men bijna tot het denkbeeld komen, om, met eenige taalonderzoekers te beweren, dat het eenige kenmerkend onderscheid van *maken* gelegen is in de voortduring van het gemaakte, na het ophouden der werkzaamheid van den maker. Een en slag toebrengen is iets *doen*, niet iets *maken*; want met het ophouden der werking eindigt ook het bewerkte, de slag. Intusschen vordert het taalgebruik eene ruimere onderscheiding; want men zegt, b. v. *eene buiging*, *gedruis maken*, en geen van beide overleeft de beweging, waardoor het voortgebracht wordt, eigenlijk langer, dan de slag die van den arm. Men schijnt dus, bij het vorige onderscheid te moeten voegen, dat hetgeen men *maakt*, onder de zinnen moet vallen. *VERVAARDIGEN* is iets zoodanig maken, dat het vaardig, gereed is, om te dienen; het sluit dus de beteekenis in van voltooiing.

BEDROEFD, DROEVIG, TREURIG, BEDRUKT,

Hij, wiens gemoed door treurige aandoeningen beheerscht wordt. Tusschen *BEDROEFD*, aan den

den eenen kant, en DROEVIG, benevens TREURIG, aan den anderen, is het onderscheid in de woordvorming gegrond, en wordt door het taalgebruik bevestigd. In het eerste woord, namelijk, wijst het voorzetsel *be* op eene van buiten veroorzaakte droefheid, terwijl *droevig* en *treurig* alleen op den gemoedstoestand zien, zonder aan te duiden, of dezelve door oorzaken van buiten te weeg gebragt, dan wel het uitwerksel eener innerlijke gesteltenis zij. Men kan van een droefgeestig, of zoogenoemd melankoliek mensch zeggen, dat hij *droevig*, dat hij *treurig* is; *bedroefd* kan men hem niet noemen, omdat hem niets droevigs wedervaren is. Om dezelfde reden is eigenlijk de *bedroefde* alleen vatbaar voor troost, want bij hem is een stellig voorwerp aanwezig, waarover men hem troosten kan, welks indruk men kan wegnemen, of verzachten. De *droevige*, of *treurige* kan eigenlijk niet getroost, maar moet vervrolijkt, zijn gemoed moet in eene andere stemming gebragt worden. *Droevig* en *treurig* schijnen voornamelijk te verschillen in duur; de toestand, die door het eerste uitgedrukt wordt, is kortstondiger, dan die, welken het laatste te kennen geeft; daar nu geen der beide woorden eene heftige zielsbeweging aanduidt, en zij dus slechts te vergelijken zijn, wat derzelver aanhoudendheid betreft, zoo moet omgetwijfeld *treurig* voor sterker, dan *droevig* gehouden worden. Hetzelfde onderscheid bestaat, ten aanzien van de duurzaamheid der aandoening, tuschen de zelfstandige naamwoorden *droefheid* en *treurigheid*,

doch in sterkte gaat de eerste de laatste te boven; hetwelk, ondertusfchen, misschien alleen is toe te schrijven aan het verschil der zamenstelling, welke in *droefheid*, van *droef* gevormd, den verzwakkenden uitgang *ig* doet wegvallen. *Droevigheid*, zoo het anders, dan in den zeer gemeenzamen spreektrant aanwezig ware, zou niet sterker zijn, dan *treurigheid*. BEDRUKT eindelijk is hij, die door zijne droefheid eenigermate neêrgedrukt wordt, gevolgelijk meestal dezelve niet verbergt, maar in wien zij zichtbaar is. Van hier, dat het wel inzonderheid van het uiterlijke voorkomen gebezigd wordt. *Een bedrukt gelaat, eene bedrukte houding.*

BEDROEFDHEID, zie BEDROEFD.

BEDROG, zie BEDRIJGERIJ.

BEDRUKT, zie BEDROEFD.

BEDUCHT, BEKOMMERD, BEVREESD, BEZORGD.

Het onderscheid der drie laatste woorden is af te nemen uit hetgeen wij bij de vergelijking van *angst* enz. gezegd hebben. BEDUCHT verschilt daarin van *bevreemd*, dat men *bevreemd* is voor het kwaad, *beducht* voor den uitslag. Bij het vooruitzien van een leed, dat ons kan treffen, is men *bevreemd*, bij de hoop op iets goeds, dat ons ontgaan kan, is men *beducht*.

BE-

BEDUIDEN, BETEKENEN.

Twee woorden, die in gebruik minder verschillen, dan in oorsprong. De gemeene beteekenis is te kennen geven. **BEDUIDEN** heet, oorspronkelijk, duiding geven, duidelijk maken; het rigt zich dus aan het begrip. **BETEKENEN** is, tot teeken strekken; het dient derhalve voor het geheugen. De band tuschen hetgeen *beduidt*, en hetgeen *beduidt wordt*, is dus in den aard der zaak zelve gelegen; die tuschen hetgeen *beteekent*, en het *beteekende*, kan dikwijls willekeurig zijn. Een enkel woord, wanneer niet, gelijk bij menige tuschenwerpfels, de klank daarvan reeds eigenaardig met het denkbeeld verbonden is, *beteekent* wel eene zaak, maar *beduidt* haar niet. Daarentegen *beduidt* plotseling ontstane stilte, lage vlugt der zeevogels, die het strand zoeken, en andere, met de weersgesteldheid in verband staande, omstandigheden, eenen storm. Men gevoelt echter, dat hetgeen voor het verstand de aanduiding is, voor de herinnering ook het teeken kan wezen; zelfs zijn, daar de mensch rijker aan ervaring is, dan aan kundigheden, bij gevolgtrekking verkregen, de meeste aanduidfels voor hem slechts teekenen. Voorts zien men, wat onder *aanduiden* enz. gezegd is.

BEDUIDEN, VERKLAREN.

Doen begrijpen. Ligt de moeilijkheid, om eene voorstelling te bevatten, bij den persoon, aan welken men de kennis wil overdragen, alsdan is het

genoeg, hem de zaak te *BEDUIDEN*; ligt zij in de duisterheid van het onderwerp zelf, alsdan moet men het *VERKLAREN*. In het eerste geval behoort de zaak slechts duidelijk aangewezen, in het andere, moet zij opgehelderd worden. Ik verzoek iemand, mij den weg naar eene plaats te doen kennen, en hij antwoordt mij: ik zal u dit eens goed *beduiden*. Hij spreekt juist; want hier ligt de moeilijkheid slechts daarin, dat de vragende de volgorde aller wendingen rechts en links niet onthoudt, of dat de opgegevene merkteekenen hem ontsnappen; oplettendheid en herinneringsvermogen komen meer te pas, dan begrip of oordeel. Daarentegen heeft eene moeilijke plaats in eenen schrijver *verklaring* noodig, omdat hier de zwaarigheden in de uitdrukkingen, of in het behandelde onderwerp, liggen, en men den zin niet gemakkelijk bevatten kan, alvorens daaromtrent nieuw licht verkregen te hebben. Men zou dus kunnen zeggen, dat een onbekende weg, om gevonden te worden, *aanduiding*, en eene verwarde aanduiding, om begrepen te worden, *verklaring* vereischt.

**BEDUNKEN, DENKBEELD, DENKWIJS, ER-
ACHTEN, GEDACHTE, GEVOELEN, IN-
ZIEN, MEENING, OORDEEL.**

De voorstelling, welke het denkvermogen zich van eene zaak vormt. Meest algemeen wordt deze voorstelling uitgedrukt door het woord *GEDACHTE*; letterlijk toch zegt dit, al wat men denkt. *DENKBEELD* bepaalt insgelijks niets omtrent de wijze, waar-

waarop wij tot de *gedachte* gekomen zijn; alleenlijk
 wijst het minder, onmiddellijk op de uitkomst der wer-
 king van het denkvermogen, en meer op het beeld,
 hetwelk die uitkomst aan het voorstellingsvermogen,
 aan de verbeelding levert. Van hier, dat het iets
 bepaakters heeft, en nimmer, zoo als weleens met
gedachte geschiedt, voor het denken zelf genomen
 wordt. Men *staat in gedachten*, niet *in denkbeel-*
den. Denkwijze ziet op den loop der gedachten,
 op derzelver leiding en bestuur. Het geeft dus het
 denkbeeld van duurzame gronden, waarop ons den-
 ken herust, zoo als het karakter des denkenden,
 zijne beginselen, enz. *Voordeel te doen met eem-*
anders verlegenheid, strijdt tegen de denkwijze van
een' eerlijk man. Hierom is het, dat men er iets
 ontëerends, althans iets beschamends, in vindt, van
 denkwijze te veranderen, omdat dit eene verandering
 van beginselen te kennen geeft. Van *gedachten*, van
denkbeelden te veranderen, sluit eigenlijk niets ont-
 eerends in, wijl derzelver gronden met ons karakter
 in geen verband staan, dan voor zoo verre eene te
 menigvuldige afwisseling wustheid kan doen vermoe-
 den. Dat men niet gaarne, bij vreemden, voor eene
 verandering van denkbeelden uitkomt, heeft zijnen
 grond daarin, dat zulks meestal de erkenntenis van
 een gebrek aan kunde, verstand, of oordeel insluit.
 Hoe menigmaal zou echter niet zulk eene erkenntenis
 vereeerender zijn, dan de onopregtheid, of moedwil-
 lige zelfsbegoocheling, waarmede men overtuiging
 verbergt, of afweert, en met drogredenen voor de
 kwa-

kwade zaak blijft strijden! **BEDUNKEN** is het naast aan denken verwant, doch geeft, hoezeer nog in geringe mate, eene werking van het onderscheidings- en beoordeelingsvermogen te kennen; het is een denken met oppervlakkige beoordeeling, en wordt genoegzaam alleen gebezigd in de uitdrukking: *mijnes, onzes bedunkens*, enz. **OORDEEL** is de volle werking van dit vermogen, na voorafgegane erkenenis van het onderwerp. *Gedachte* en *denkbeeld* is dus zonder *oordeel* mogelijk, niet omgekeerd, *oordeel* zonder *gedachte*, of *denkbeeld*. **MEENING** is een oordeel, in hetwelk men eenig mistroutwen stelt, hetzij wegens ontoereikendheid der gronden, hetzij uit gevoel van feilbaarheid. **GEVOELEN** is stelliger, en behoort betere gronden te hebben dan *meening*; of ook wel, moct er eene verplichting bestaan, om voor zijne *meening* uit te komen; in welk geval natuurlijk het verkrijgen der hoogstmogelijke zekerheid insgelijks pligt wordt. *De regter en het raadslid moeten zich voor verkeerde denkbeelden wachten, en de hoogste zorg in acht nemen bij het vestigen van hun oordeel; want zij deelen niet blootelijk hunne meening mede, zij uiten een gevoelen, hetwelk soms den gewigtigsten invloed heeft op het lot van anderen.* Op het gevoelen heeft voorts het hart, het gemoed, eenigen invloed, terwijl *meeningen* blootelijk voortbrengfels zijn van het verstand en van de omstandigheden, die deszelfs werking wijzigen kunnen, opvoeding, omgang, enz. Hierom zegt men niet: *eerlijke meeningen*, maar wel: *eerlijke gevoelens*;

zaak; en het bijvoegelijke woord *goed*, bij *meening* geplaatst, ziet op den persoon, of de zaak, die ~~er~~ het voorwerp van is, terwijl het, met *gevoelen* vereenigd, betrekking heeft tot dengeenen, die het gevoelen koestert. In dit laatste geval gebruikt men meest het meervoud *goede gevoelens*, terwijl in het andere, enkelvoudig, *goede meaning* gezegd wordt; een onderscheid, dat uit dezelfde oorzaak voortvloeit; immers kan men zijne denkbeelden als een gezamenlijk geheel beschouwen, maar het oordeel over menschen of zaken is, uit den aard, zoo verschillend, als deszelfs voorwerpen. ERACHTEN is oordeelen met eene zekere schatting, of waardering, van hetgeen men beoordeelt. Het is niet gebruikelijk, dan alleen in den tweeden naamval, en gevoegd bij een bezittelijk voornaamwoord: *mijnes, zijnes, onzes crachtens*. INZIEN is, zoo als de samenstelling van het woord aanduidt, kennis van iets hebben, tot eene zekere diepte. Het zegt dus, dat men de zaak nog niet geheel met zijn begrip omvat, dat men haar nog niet doorziet.

BEDWINGEN, BEHEERSCHEN, BETEUGELLEN, BETOOMEN.

Beletten uit te spatten. BEHEERSCHEN, het sterkste der woorden, die de uitoefening van magt te kennen geven, zegt, dat men heer is, dat men doet gehoorzamen, niet door leiding of bestuur, maar door gezag: *de rede tracht dikwerf vruchteloos de hartstogten te besturen, standvastige wil moete be-*
heer-

heerschen. *Bewind* geeft te kennen, dat, tot de uitoefening van dit gezag, dwang vereischt wordt; het ondersteunt dus eene tegenstreving, maar zulk eene, waarover het gezag de overhand behoudt. Voor het overige zijn *behoorsschen* en *bédwingen* bestaanbaar met eenen toestand van rust; *BETOOMEN*, en vooral *BETEUGELEN*, overgenomen van de middelen, door welke de loop van dieren geregeld wordt, ontfestellen, uit zich zelven, werking en beweging, maar wijzen terug op het werktuig, wel inzonderheid bestemd, om te verhinderen, dat die loop te geweldig worde. *Toom* is eigenlijk het geheele hoofdstel, *teugel* de daaraan gehechte riem, of hand, die het gebit doet werken. *Betoomen* is dus onder zijne magt brengen; wat het geheele bestuur aangaat, *beteugelen* meer bijzonder, wat betreft het vermogen, om terug te houden, te stuiten. *Het betoomen zijner hartstogten is altoos prijsfelijk; maar hollende drijfren moeten met kracht beteugeld worden.*

BEELD, zie AFBEELDING.

BEELDTENIS, zie AFBEELDING.

BEEMD, WEIDE, WEILAND.

Vlakte, waarop het vee kan grazen. *BEEMD* heeft betrekking tot de soort van land; het zegt, dat dit noch berg, noch bosch, noch heide-, noch akkerland is. *WEILAND* ziet op het gebruik, op de voeding, welke het vee er vindt. Een *beemd* is geen *weiland*, maar kan tot *weiland* dienen. Men zegt: bosch

bosch en berg en *beemd* en akker; maar men zegt niet: het vee, met de lente, van den stal in den *beemd* drijven. In dit geval bedient men zich van het woord *weiland*, of van het nog gebruikelijker *weiden*. Dit laatste, namelijk, is in het algemeen de plaats waar het vee zich, al weidende, voedt, terwijl men onder *weiland* het daartop afgeperkte stuk grond verstaat. In het noordelijk deel van Holland vindt het vee goede weiden; ook wordt er bijna de geheele grond tot *weiland* gebruikt.

BEEST, DIER.

- Een, door inwendig opgenomen voedsel levend wezen, welks ligchamelijke bewegingen grootendeels afhangen van zijne willekeur, en dus eene meerder of mindere mate van bewustheid aanduiden. **DIER** bevat het geheel der wezens, door deze bepaling omschreven; het is het geslacht, waarvan **BEEST** eene soort is. De bewustheid, namelijk, welke een der hoofdenmerken van dit geslacht uitmaakt, is aan alle de onderdeelingen van hetzelfde niet in gelijke mate gegeven. Een eenig dier onderdeelen, de mensch, bezit deze eigenschap in zulk eene kracht, dat hij tot het vormen van afgetrokkene denkbeelden, tot onderscheiding van zedelijk goed en kwaad, in staat is. Uit dezen hoofde noemt men hem een redelijk wezen, een redelijk *dier*; terwijl de overige, ons bekende, soorten, onder den naam van redelooze wezens, redelooze *dieren*, of *beesten*, begrepen worden.

BE-

BEFAAMD, BEROEMD, BERUCHT, VERMAARD.

Zeer bekend. Oudtijds werd BEFAAMD meestal in den kwaden zin gebezigd, even als het *famosus* der Latijnen; hedendaags heeft het tegendeel plaats. Omgekeerd gebruikte men, voor dezen BERUCHT, hetwelk thans eene ongunstige beteekenis heeft, zonder onderscheid, ten goede en ten kwade. BEROEMD en VERMAARD duiden beide een eervol bekendzijn aan; en dit vooruitgesteld, is het laatste sterker, dan het eerste, vermits het, de beteekenis van roem, reeds door het gebruik, met *beroemd* gemeen hebbende, daarbij het denkbeeld van uitgebreid, van wereldkundig voegt, hetwelk aan de beteekenis van *maar* verbonden is.

BEGAAFD, zie BEGAAFDHEID.

BEGAAFDHEID, BEKWAAMHEID, GAAF, VERDIENSTE.

Gefchiktheid van een verstandig wezen, om zekere oogmerken te vervullen. GAAF is eene, hiertoe strekkende, niet door kunst of vlijt verkregene, maar als geschenk van God, of van de natuur, ontvangene hoedanigheid; b. v. eene goede stem voor eenen redenaar, of zanger. BEGAAFDHEID is zulk eene hoedanigheid, niet meer op zich zelve en in het afgetrokkene beschouwd, maar als door iemand bezeten wordende. Schoonheid en verstand zijn *gaven*, en worden *begaafdheden*, wanneer wij dezelve aan eenig

VOOR-

voorwerp toekennen. Hierom zegt men niet, althans minder algemeen en nauwkeurig: *een man van groote gaven*, maar *van groote begaafdheden*. **BEKWAAMHEID** drukt de volledige geschiktheid tot een oogmerk uit. Tot dezelve kunnen *gaven* zeer veel toebrengen, en zijn, in enkele gevallen, daartoe alleen genoegzaam; doch doorgaans is *bekwaamheid* de vereenigde vrucht; beide van oorspronkelijke en van verkregene hoedanigheden. **VERDIENSTE** drukt de *bekwaamheid*, of *begaafdheid* uit, in zoo verre zij loon, of althans lof, verdient, dat is eigenlijk, bij dierzelfer aanwending ten goede. Een man van *verdiens* is een man, die zijne bekwaamheden tot nut zijner medemenschen besteedt. Van menige veldheeren en staatslieden kan men niet ontkennen, dat zij mannen van *begaafdheid* en *bekwaamheid* waren, terwijl nogtans niemand hen met regt mannen van *verdiens*ten noemen kan. (Zie verder de woorden *aanleg*, enz.)

BEGAAN, PLEGEN.

Verrigten, doch in eenen kwaden zin. **PLEGEN** is sterker, dan **BEGAAN**. Men *begaat* ook eenen misflag; men *pleegt* eené misdaad.

BEGEEREN, VERLANGEN, WENSCHEN.

In zijn gemoed naar iets trachten. **WENSCHEN** is een begeeren, waarbij men de mogelijkheid der verkrijging van het gewenschte niet in aanmerking neemt, ja zelfs somwijlen de vervalling van zijnen

wensch niet ernstig bedoelt. Men *wenscht*, iets niet gedaan te hebben; nogtans is het voorwerp van dien wensch eene onmogelijkheid; want gedane zaken hebben geen keer. Men *wenscht*, van het afleggen eena onsaangenamen bezoeks ontlagen te zijn, en nogtans legt men het af; want onze wensch was geen ernstige wil. Bij VERLANGEN ligt wel de vervulling van hetgeen, werwaarts onze neiging strekt, in onze bedoeling; doch wij zien in, dat die vervulling nog verwijderd is. Men *verlangt* naar eene toekomstige genieting, naar eenen afwezigen persoon. BEGEEREN, eindelijk, is het trachten naar iets, dat tegenwoordig is. Daar nu de nabijheid van het voorwerp, waarnaar men tracht, de zucht tot deszelfs verkrijging versterkt, drukt *begeeren* eene heviger aandoening uit, dan *verlangen*. Men behoort zijne *wenschen* te beperken, niet ongeduldig te *verlangen*, en zijne *begeerten* in toom te houden.

BEGEERLIJKHEID, LUST, ZUCHT.

Neiging, om iets te verkrijgen, of te genieten. Van deze omschrijving wijkt *zucht* in zoo verre af, dat het somwijlen blootelijk de genegenheid tot eenig voorwerp beteekent: *zucht tot het vaderland*; doch ook in dit geval is de uitdrukking mischien voor eene verkorte spreekwijze te houden, wanneer de volledige lezing zijn zoude: *zucht ter bevordering der belangen van het vaderland*. Hoezeer *zucht* (*verlangen*) een vrouwelijk naamwoord is, even als *zucht* (*ziekte*), schijnt het nogtans, in beteekenis, minder

met

niet dit laatste verwant, dan met het mannelijke *zucht* (verzuchting); een hevig verlangen toch gaat menigmaal niet die versterkte ademhaling gepaard, welke men gewoon is eenen *zucht* te noemen. *Zucht* dan, in den zin van verlangen, geeft een aanhoudend trachten te kennen, en wordt zoo wel ten goede als ten kwade gebruikt. *Zucht tot braafheid; zucht tot weelde.* Eene *zucht* wordt alleen in het enkelvoud gebezigd; BEGEERLIJKHEID en LUST bezit de in het enkel- en meervoud. In dit laatste geval hebben deze twee woorden altoos eenen kwaden zin: *de begeerlijkheden der wereld, de lusten des vleesches*, en behooren bijna uitsluitend tot den gewijden stijl. *Begeerlijkheid* blijft deze ongunstige beteekenis, ook in het enkelvoud, behouden, waarin de gemeenzame spreek- en schrijfwijz het bezigt; en het is voornamelijk de kwade zin, die aan hetzelfde gehecht wordt, welke het van begeerte, voor gemoedsaandoening genomen, onderscheidt. De reden van het verschil is misschien dit; dat begeerte, heftig verlangen, op zich zelf niets laakbaars insluit; en alles afhangt van deszelfs doel; *begeerlijkheid*, daarentegen, welk woord, naar zijne vorming, eene aanhoudende, of telkens opwellende, begeerte te kennen geeft, doet onderstellen, dat men zijne begeerte niet binnen de palen van het behoorlijke weet te houden. *Lust* en *begeerlijkheid* verschillen daarin, dat *lust* op genot duidt, *begeerlijkheid* op bezit. Duidelijk vertoont zich dit onderscheid ook in het gebruik van het meervoud dier woorden, waarvan wij hier boven

spraken. De voorwerpen der menschelijke *begeerlijkheden* zijn de zoodanige, welke eenig blijvend bezit aanbrengen, rijkdom, magt, eer; die der *lusten*, kortstondige genietingen, eten, drinken, minvermaak, enz.

BEGEERTE, zie BEGEEREN.

BEGEVEN, VERLATEN.

Zich van iets scheiden. Als bedrijvend, niet als wederkeerig, werkwoord, bezigt men BEGEVEN alleen ten aanzien van personen, of dingen, persoonlijk genomen. *De moed begeeft den held. Begeef gij het vaderland niet. Wie zal voor doughd en eer optreden, wanneer gij haar begeeft?* Men VERLAAT ook onpersoonlijke dingen, het huis, zijne kamer, enz. Met dit eerste onderscheid staat een ander in betrekking, dit namelijk, dat hetgeen men *begeeft*, daardoor ondersteld wordt een verlies te lijden, hetgeen men *verlaat* niet altoos (zie de hier boven gegebene voorbeelden). Een met bewustzijn begaafd wezen kan een verlies lijden, een bewusteloos ding niet.

BEGIN, zie AANVANG.

BEGINNEN, zie AANVANG.

BEGRAAFPLAATS, GRAFSTEDE, GRAFKELDER,

BEGRAAFPLAATS is de plaats, waar men *begraaft*, waar dus eigenlijk meer dan één lijk ter aarde besteld wordt; GRAFSTEDE de plaats, waarin een *graf* is, hetzij voor eenen persoon, hetzij gezamenlijk voor een geslacht. Een kerkhof is eene *begraafplaats*, eene familie-tombe eene *grafstede*. GRAFKELDER zegt, dat het graf niet met aarde gevuld wordt, maar hol blijft. *De katakomben te Rome zijn grafkelders*,

BEGRIJPELIJK, DUIDELIJK.

BEGRIJPELIJK is hetgene men met zijn verstand begripen kan, dat binnen den omvang der verstandsvermogens valt; DUIDELIJK, hetgene men gemakkelijk dusdanig kan begripen. *Voor eenen geoefenden denker is dikwerf duidelijk, hetgene voor den oppervlakkigen waarnemer naauwelijks begrijpelijk is.*

BEGRIJPEN, BESEFFEN, BEVATTEN, VERSTAAN.

Duidelijke kennis van eene zaak hebben. VERSTAAN wijst op de nabijheid der zaak tot ons kenvermogen; het zegt, dat wij, met onze kennis, als ware het, voor de zaak staan. Die iets *verstaat*, heeft dus duidelijke kennis. Of deze kennis eene groote uitgebreidheid, of inspanning van geestvermogens vereischt, dit wordt door *verstaan* niet uitgedrukt,

drukt. Men *verstaat* de afgetrokkenste redenering; of ook een dagelijksch gesprek, een woord, een teeken. *Beseffen* geeft te kennen, dat wij bewustheid, vervolgens, dat wij eene duidelijke bewustheid hebben. *Zijn besef verloren hebben* is hetzelfde, als buiten bewustheid zijn. *Bevatten* duidt aan, dat de zaak voor ons verstand niet te groot is, dat wij haar, om zoo te zeggen, met onzen geest omvatten, in onzen geest opnemen kunnen. Dit zelfde beteekent *BEGRIJPEN*, met het bijgevoegde denkbeeld van nabijheid; grijpen, toch, is iets omvatten, waarnaar men tast. *Het is niet genoeg, dat men hetgeen ons geleerd wordt beseft; men moet het kunnen begripen; en dan eerst, wanneer men het volkomen bevat, kan men zeggen, dat men het geleerde verstaat.* Datgeen, tot welks erkentenis bewustheid toereikend is, en hetwelk geen moeilijk, of twijfelachtig onderzoek vordert, is een voorwerp van besef; men *beseft* zijne pligten. Hetgeen niet te hoog voor ons verstand is, hetgeen binnen deszelfs bereik valt, kan *begrepen*, en hetgeen niet te groot, niet te uitgestrekt voor hetzelfde is, kan *bevat* worden. Men *begrijpt* de oogmerken van den Schepper met zijne schepselen, in zoo verre het voor ons verstand niet te hoog is, te erkennen, dat zijne liefde die oogmerken op derzelyer eindelijk geluk moet doen uitloopen; men *bevat* die niet, omdat een eindig verstand het geheel der bedoelingen van een oneindig Wezen niet kan omsluiten. *Verstaan* kan men alles, wat duidelijke kennis toelaat. Eene verwarde re-

de,

de, een uit de verre toegeroepen woord, eene onbekende taal, een te ingewikkeld betoog, wordt even zeer niet *verstaan*, schoon uit verschillende oorzaken. Men gevoelt nogtans, dat het onverstaanbare tevens, uit andere oogpunten beschouwd, *ongrijpelijk, onbevattelijk, of onbeseftbaar* wezen kan.

BEGROOTEN, RAMEN, SCHATTEN, WAARDEREN,

Bij gisfing bepalen. BEGROOTEN toont, dat zulks geschiedt, door het gisfen der grootte. RAMEN, waarin het denkbeeld van gisfen eener rigting ligt, heeft betrekking tot eene beweging, eenen loop. Men *raamt* dus onkosten, wanneer men derzelver vermoedelijken loop pagaat, bij gisfing bepaalt, wat zij kunnen belooopen; men *begroot* dezelve, wanneer men gisfend de grootte van derzelver fom opgeeft. Bij voortgaande uitgaven moet dus *raming*, om zoo te spreken, de weg tot de *begrooting* wezen. (Zie, wegens de woorden SCHATTEN EN WAARDEREN; het artikel *achten*.)

BEHAGELIJK, zie AANGENAAM,

BEHAGEN, zie AANGENAAM,

BEHANDELEN, BEJEGENEN, MET IEMAND OMGAAN,

Zich ten aanzien van een' ander gedragen. BEJEGENEN ziet op eene ontmoeting; het geeft dus het

gedrag te kennen, dat men omtrent iemand houdt, zoodra men hem ziet. *Hij heeft mij op straat zeer onbehoorlijk bejegend. In dat huis zult gij goed bejegend worden.* BEHANDELEN is *handelen* met onmiddellijke betrekking tot, met werking op een voorwerp. Hier verliest zich het denkbeeld van ontmoeting, terwijl dat eener duurzaamheid deszelfs plaats vervult; want, schoon ook hij, die eene enkele daad verrigt, *handelt*, zoo wordt onder *handelen*, wanneer men het tot geen bijzonder voorwerp bepaalt, eene voortgezette werking verstaan, *Zulk eene behandeling is niet langer te verdragen.* Zeide men hier: zulk eene *bejegening*, alsdan zou dit het denkbeeld van herhaling medebrengen. Even als *bejegenen* het denkbeeld van ontmoeten, *behandelen* dat van werken insluit, levert OMGAAN dat van verkeeren. Daar nu verkeer alleen met redelijke wezens mogelijk is, wordt *omgaan* slechts ten aanzien van menschen gebruikt. Van redelooze, maar met gevoel begaafde, schepselen, zegt men *bejegenen* en *behandelen*, en van geyoellooze voorwerpen enkel *behandelen*.

BEHANDELING, zie BEHANDELEN.

BEHEER, BEHEERSCHING, BESTUUR, GEBIED, HEERSCHAPPIJ, REGERING.

Oefening van gezag, HEERSCHAPPIJ is de vereniging van recht en magt, tot oefening van gezag, en wel van het grootste, dat van eenen heer,

heet, **BEHEERSCHING** is de oefening zelfs. Vruchteloos raadt men *beheersching* der hartstogten aan dengenen, die geene *heerschappij* over dezelve verkregen heeft. **BEHEER** geeft het regt te kennen, om zich als heer te gedragen. Het bepaalt zich meer bijzonder tot het bestuur, terwijl *heerschappij* de volheid der magt van beschikker en bestuurder vereenigt. *Beheer* sluit nogtans grootere magt in, dan **BESTUUR**, hetwelk alleen op de regeling der zaken, niet op het regt, of de magt van eenen heer verwijst. **REGERING** is het bestuur over zeer gewichtige zaken, over die des heelals, des staats, enz. Het is, zoo in onze taal, als in de talen, uit welke deszelfs wortel ontleend is, verbonden aan het denkbeeld van regt, en duidt dus op een *bestuur* ten goede, tot een regtmatig en billijk doeleinde. **GEBIED** drukt de volle beschikking uit, niet alleen over de handelingen van personen, maar ook over derzelver land en have. Van hier, dat *gebied* mede voor de uitgestrektheid gronds genomen wordt, binnen welke het gezag des soevereins geëerbiedigd wordt. Om dezelfde reden is *gebieden* meer, dan *bevelen*. De veldheer heeft wel het *bevel* over het leger, aan welks hoofd hij staat, niet het *gebied* daarover; welk laatste een deel der regten van het oppergezag uitmaakt.

BEHEERSCHEN, zie **BEDWINGEN**.

BEHEERSCHING, zie **BEHEER**.

BEHENDIG, GAAUW, HANDIG, KUNSTIG.

Die iets met vaardigheid en naar den eisch verrigt. GAAUW ziet voornamelijk op de snelheid der verrigting; welke gemeenlijk het laatste is, dat men bij het aanleeren eener kunst verkrijgt. Het wordt, krachtens zijner eigenlijke beteekenis, inzonderheid gezegd van die kunsten; wier goeide uitoefening voornamelijk in snelheid gelegen is. *Een gaauwe goochelaar. Een beursensnijder is een gaauwdeef.* Ondertuschen wordt het, immers als bijvoegelijk naamwoord, niet gebruikt voor hetgeen bloote snelheid vereischt; maar snelheid, vereenigd met vaardigheid, met kunst. Men zegt niet: *hij was een gaauwe looper*, maar: *een snelle looper*. BEHENDIG en HANDIG laten eenigzins de beteekenis van snelheid varen, om die van vaardigheid te sterker te doen uitkomen. Zij duiden aan, dat men iets verrigt, zonder misgrepen te doen. Beide wijzen op het gebruik van die leden des ligchaams, welke den mensch inzonderheid tot het oefenen van kunsten geschikt maken, de handen. Een eenig geslacht van redelooze dieren is er, op hetwelk men deze woorden mag toepassen, en ook werkelijk toepast. De vier handen, welke de aap bezit, maken hem inderdaad nog *handiger* en *behendiger*, dan de mensch is. *Handig*, hetwelk in afleiding het naast aan *hand* is, wordt ook voornamelijk gezegd, met betrekking tot hetgeen men met de handen verrigt. Die zijne handen wel weet te gebruiken is *handig*. *Behendig* zegt men, meer in het

algemeen, van al de vlugheid en waardigheid des lichaams, en figuurlijk ook van den geest. *Een koorddanser moet behendig zijn, Een behendig onderhandelaar, KUNSTIG; het eenige der vergelekenen woorden, dat, beide van werkes en gewrocht gebetzigd wordt, zegt, dat de eerste, in de daarstelling van het laatste, kunst heeft aangewend, of getoond, dat is niet meer eene aan elk van natuur min of meer eigene hoedanigheid, maar eene bijzondere, door oefening verkregene, geschiktheid. Sommige handwerken, het goudsmeden, het horologiemaken, worden natuurlijke behendigheid, wil hij, die zich op dezelve toelegt, ooit aanspraak maken op den naam van eenen kunstigen werkman.*

BEHENDIGHEID, zie BEHENDIG,

BEHOEDEN, BEHOUDEN; BESCHERMEN, BESCHUTTEN, BEWAREN.

Aanval, of benadeeling beletten. Van alle deze woorden ziet het eenige BEHOUDEN op den staat van ongeschondenheid, waarin de afwering van gevaren het verdedigde doet blijven. BEHOEDEN wijst op de hoede, op de zorg, welke tot het behouden aangewend wordt. In BEWAREN ligt het denkbeeld van in het oog houden; want *waar* beteekent eigenlijk *zichtbaar, klaarblijkelyk*, welke beteekenis zich nog duidelyk vertoont in *waarnemen, verwaarloozen*, enz. BESCHERMEN en BESCHUTTEN is beveiligen, niet blootelyk door zorg, of toezigt, maar door werkelij-

ke tusfchenkomst en afkeering van aanval. Zeet *na* bij grenst de beteekenis dezer beide woorden aan elkander. *Befchermen* is verdedigen, door tusfchenstelling van een fcherm; *beschutten*, door tusfchenstelling van een fchut. Het komt dus aan op het verfchil dezer naamwoorden. *Scherm* is het middel, waardoor het werktuig des aanvals van ons afgehouden wordt, of liever, waardoor wij beveijld worden tegen deszelfs werking, *vuurfcherm*, *zonnescherm*. Duidelijk ziet het *fchermen*, of *befchermen*, hier op het afhouden der zonnestralen, der hitte van het vuur; vuur en zon toch kunnen niet tot ons komen. *Schut*, dat met *fchot*, *fchutting*, *afffchieten*, *afffchutten*, van gelijken oorsprong is, ftaat op het afhouden van den aanvallcr zelven,

BEHOEFTE, NOODWENDIGHEID.

Men zegt beide: *hij deed zulks zonder eenige BEHOEFTE*, en: *hij deed zulks zonder eenige NOODWENDIGHEID*. De eerste fpreekwijs ziet op den nood van den handelenden, op hetgeen hij voor zich zelven behoefde; de andere op elke noodzakelijkheid in het algemeen. De vervulling der *behoefte* verbetert, immers voor het oogenblik, den toestand van hem, die dezelve gevoelde; de onderwerping aan de *noodwendigheid* kan dikwerf voor hem, op wien zij drukte, hoogst bezwarend zijn.

BEHOEFTIG, zie ARM,

BE.

BEHOEFTIGHEID, zie **ARM**.

BEHOEVE (**TEN**), **TEEN GUNSTE**.

De eerste uitdrukking zegt, dat hetgeen, waarvan men dezelve bezigt, geschiedt ten nutte van den persoon, dien men bedoelt; de andere, dat dit nut hem toegebracht wordt door de daad eener hoegere magt.

BEHOEVEN, **NOODIG HEBBEN**.

Zonder eene zekere zaak een zeker doel niet kunnen bereiken. **NOODIG HEBBEN** geeft de onontbeerlijkheid der zaak tot het bewuste doel te kennen. **BEHOEVEN** zegt, dat die onontbeerlijkheid sterk gevoeld wordt. *Een bouwvallig huis heeft herstel noodig. Het menschelijke ligchaam behoeft voedsel.* Gebruikt men *behoeven* van dingen zonder gevoel, dan zet men aan dezelve eenigermate persoonlijkheid bij: *De Staat behoeft verdedigers.*

BEHOOREN, **BETAMEN**, **PASSEN**, **VOEGEN**, **WELVOEGELIJK ZIJN**.

Overeenstemmen met hetgeen in zekere betrekkingen vereischt wordt. Door **BEHOOREN** wordt eene algemeene zoodanige overeenstemming uitgedrukt, zonder dat men dezelve aan personen of omstandigheden verbindt. Bij **BETAMEN** ziet men meer op den persoon. Men zegt niet: *het behoort u*, of *mij*, *zulks te doen*. Deze uitdrukking zou geheel iets anders te kennen geven, namelijk, dat het u, of mij, toekwam, gij, of ik, het regt had, zulks te doen. Daarentegen wordt

wordt *betamen* even zeer met onmiddellijke *betrekking* tot den persoon gebruikt, als zonder dezelve; men zegt, in het algemeen: *het betaamt zulks te doen*, en: *het betaamt u, of mij, zulks te doen*. Overeenkomstig hiermede drukt *behooren* eene verplichting uit, die van geene personen afhankelijk is. *Men behoort zijnen naasten, wie hij ook zij, en alzoos, te behandelen, gelijk men zelf verlangt behandeld te worden*. Bij *betamen* ligt de verplichting meestal in de betrekkingen der personen. *Het betaamt den zoon niet, zijnen vader al te stellig te wederspreken*. Ja zelfs, wanneer men *betamen* in het algemeen gebruikt, en zonder het aan de eene of andere zijde tot eenigen persoon te bepalen, alsdan drukt het uit, wat wij aan de achting voor ons zelve, of voor de maatschappij verschuldigd zijn, in tegenstelling van *behooren*, hetwelk de zedelijke verplichting te kennen geeft, om de goddelijke of mensche-lijke wetten te gehoorzamen. In *VOEGEN* schijnt de bedenking van personen en omstandigheden zich te vereenigen. *Het voegt niet, iemand, met bedekten hoofde, aan te spreken*. *PASSEN* ziet eeniglijk op de omstandigheden. *Het past niet, des zomers eenen pels te dragen*. Het bijwoord *wel* verheft, in *WELVOEGELIJK* ZIJN, de beteekenis van het voegzame. *Welvoegelijk* is hetgeen bij uitnemendheid voegt aan dengenen, die voor beschaafd en welopgevoed wil doorgaan. *Op zijn horologie te zien, is, op zich zelf, iets onverschilligs; maar dit dikwerf te doen, in het bijzijn van iemand, die ons een bezoek geeft, is onwelvoegelijk*.

BEHOUDEN, zie BEHOEDEN.

BEIDEN, DRALEN, TOEVEN.

Uitstellen zijnen toestand te veranderen. BEIDEN en TOEVEN hebben, het een en het ander, betrekking tot eene verandering van plaats. Zij werden oudtijds ook in den bedrijvenden zin gebruikt, en deze kan misschien eenig licht omtrent het thans vrij moeilijk te onderscheiden gebruik derzelve, als onzijdige werkwoorden, verspreiden. KILIAAN, en eenige anderen bezigen het woord *beiden* in dezelve beteekenis, als wij nog tegenwoordig het zamengestelde *verbeiden*, dat is, in den zin van op eenen persoon, of een voorval, te wachten. *Toeven* is bij CATS, VONDEL, enz. iemand ophouden. Hiermede overeenkomstig, zou het onzijdige *toeven* blootelijk heeten, zijnen uiterlijken toestand, de plaats, waar men zich bevindt, nog voor eene wijl niet veranderen. *Beiden*, daarentegen, zou beteekenen, *toeven*, onder eene voorwaarde, namelijk tot zoolang een persoon gekomen, of een voorval gebeurd zij. Het zou, in dezen zin, eenigzins naderen tot dien van wachten; even gelijk *toeven* tot dien van blijven. DRALEN is niet het uitstellen eener plaatsverandering, maar eener daad; het is het Latijnsche *cunctari*. FABIVS *cunctator* vertolken wij door FABIVS *de draler*. Zelfs wanneer men, in plaats van, bij voorbeeld, te zeggen: *wat toeft gij hier zoo lang?* zegt: *wat draalt gij?* dan verstaat men hieronder, stilzwijgend, *heen te gaan*. In het

gemeene gebruik wordt *dralen* meest, schoon niet altoos, in den kwaden zin genomen.

BEJAARD, zie AFGELEEFD.

BEJAARDHEID, zie AFGELEEFD.

BEJEGENEN, zie BEHANDELEN.

BEK, MOND, MUIL, NEB, SMOEL, SNAVEL, SNEB.

Het lichaamswerktuig ter uitlating der stem en ter opneming van het voedsel. MOND is het edelste dezer woorden; het wordt uitsluitend van den mensch gebruikt. BEK is de gemeenschappelijke naam, welken dit orgaan bij de dieren draagt, en die ook tot menschen overgebracht wordt, wanneer men op eene verachtelijke wijze van den menschelijken *mond* wil spreken. *Houd den bek.* SMOEL is eene nog verachtelijker en tevens lage en onwelvegetelijke benaming. *Hij steekt zijnen smoel ook overal in.* Het schijnt, door voorzetting der letter S, gevormd van MUIL, met welk woord men den wijden bek van vele land- en van sommige tweeslachtige dieren aanduidt: *de muil van den leeuw; de muil des krokodils.* Hetzij men den oorsprong van dit woord in de verwantschap tot *malen*, verbrijzelen, hetzij in die tot *moirw*, opening, of doorgang, zoeken, zoo is het zeker, dat de gewoonte het eeniglijk tot den *bek* der verslindende dieren beperkt. Paarden en runderen, hoezeer derzelver *bek* wijd en

ver-

vermalend is, worden niet gezegd eenen *muil* te hebben, offchoon men, bij gebrek eener andere uitdrukking, ook van deze dieren *muilbanden* zegt. *NEB*, *SNEB* en *SNAVEL* worden van spitse bekken gebruikt, en dus, in de eerste plaats, van die der vogelen. Men zegt echter ook *nebaal*; en *sneb* is ook een puntig schuitje.

BEKEND, KOND, RUCHTBAAR, WERELDKUNDIG.

Waarvan meer dan een persoon kennis draagt. Wanneer deze kennis tot een bepaald getal menschen beperkt is, of ook zoodanige zaken betreft, waarbij slechts een bepaald getal menschen belang hebben kan, dan zegt men, dat deze zaken *BEKEND* zijn. Is dit aantal zeer groot en onbepaald, dan kunnen deze zaken zijn, hetgeen men *WERELDKUNDIG*, of, met een onduitsch woord, *notoît* noemt. Hierbij komt echter nog een onderscheid in aanmerking, hetwelk tusfchen *bekend* en het verouderde *KOND* gevonden wordt. Dit laatste, hetwelk nog hier en daar in afkondigingen voorkomt, en van deze uitdrukking zelve het stamwoord is, ziet op eene zoodanige kennis, welke ons van buiten aankomt; *bekend*, daarentegen, op kennis in het algemeen, ook die, welke wij, door de eigene werking van ons verstand, uit andere kundigheden afleiden. Volgens deze onderscheiding zou *wereldkundig* eigenlijk zijn, hetgeen aan de geheele wereld, dat is, volgens het gebruik van verscheidene hedendaag-

sche talen, aan zeer velen *kond* geworden is, waarvan velen, door eene mededeeling van buiten, kennis bekomen hebben. Van zaken, tot welker kennis wij niet door mededeeling van buiten geraakt zijn, hoezeer zij uit haren aard eene uitgebreidere bekendheid onderstellen, dan mededeeling ooit geven kan, zegt men niet, dat zij *wereldkundig*, maar dat zij *bekend*, algemeen bekend zijn. Dat tweemaal twee vier, dat het geheel grooter is, dan zijne deelen, is *bekend*, niet *wereldkundig*. RUCHTBAAR, dat van *gerucht* afftamt, ondersteunt insgelijks eene van buiten aangekomene kennis, doch onderscheidt zich van *kond* en *wereldkundig*, in de wijze, waarop die kennis aangebragt is. *Kond* en ook eigenlijk *wereldkundig* zijn zaken, die op eene wettige en zekere wijze bekend gemaakt zijn. *Ruchtbaar* is hetgeen bij gerucht, door overgang van mond tot mond, langs onwettige wegen, bekend geworden is. *De besluiten der overheid worden aan de onderhoorigen kond gedaan. Grootte staatsgebeurtenissen zijn wereldkundig. Kwalijk bewaarde geheimen worden ruchtbaar.*

BEKEND MAKEN, KOND DOEN, zie BEKEND.

BEKENNEN, BELIJDEN.

Iets, dat onze eigene gevoelens, of handelingen, betreft, kenbaar maken. BELIJDEN, hetwelk oudtijds verhalen beteekende, schijnt van deze gemeenschappelijke beteekenis weinig af te wijken. Het heet, in de eerste plaats,

plaats, uit eigene aandrifc eene, meestal plegtige, verklaring geven: *zijne belijdenis doen*; *Christus belijden*. Vervolgens, om eene hoogere beweegreden, doch nog altoos vrijwillig, iets verklaren, welks bekendmaking wij anders gaarne vermijden zouden hebben: *zijne zonden belijden*. In dezen zin worden de martelaren, of zij, die, ontdanks alle folteringen, welke zij voorzagen, in tijden van vervolging, in hun geloof bleven volharden, *belijders* genoemd. BEKENNEN heeft dezen zelfden zin van iets kenbaar maken, hetwelk men reden had verborgen te houden; doch voegt hiet de nevenbeteekenis bij, dat zulks geschiedt door eene drangreden van buiten. Uit dezen hoofde is het minder edel, dan *belijden*. Een *scherp verhoor* en maar al te dikwerf de pijnbank, deden veleer de beschuldigden de hun aangetijgde misdaad bekenne; thans vergenoegt men zich, in vele landen, met de overtuiging van regter, of gezworenen. Het is beter eenen misflag vrijwillig te belijden, dan tot de bekentenis gedwongen te worden.

BEKENTENIS, zie BEKENNEN.

BEKEUREN, zie AANHALEN.

BEKKENEEL, HERSENPAN, SCHEDEL.

Het bovenste gedeelte des hoofds. BEKKENEEL en HERSENPAN beteekenen beide het beenig bekleedsel, hetwelk de weekere binnendeelen des hoofds beveiligd. Ondertusschen schijnt *bekkeneel*, hetwelk oud-

tijds ook voor eenen helm gebruikt werd, van ruimere beteekenis te zijn, dan *herfenpan*. Dit laatste duidt alleen dat gedeelte der hoofdbeenderen aan, hetwelk, door de kroonnaad omgeven, holrond, of pansgewijze, de hersenen van boven bedekt; *bekkeneel* is de geheele herfenkas. Door *SCHEDEL* verstaat men het bovenste der herfenpan, en dus van het gansche ligchaam, de plaats, waar zich de haren *scheiden*. Men zegt: *van den schedel tot de voetzolen*; niet: *van de herfenpan*, of *van het bekkeneel*, tot de *voetzolen*, omdat men met deze laatste woorden alleen wil uitdrukken, welk deel des menschelijken ligchaams deze beenderen uitmaken, niet, welke plaats zij ten opzichte van het ligchaam bekleeden. Ondertusschen blijft *schedel* desniettemin bepaaldelijk het bovenste deel der hoofdbeenderen uitdrukken; schoon men, bij het aangenomene woord *schedelleer*, door *schedel* het geheele beenachtige gedeelte des hoofds schijnt te verstaan. Wil men, in het algemeen, het bovenste van geheel het hoofd te kennen geven, dan zegt men *kruin*.

BEKLADDEN, BEMORSEN, BEVLEKKEN,
BEVUILEN, BEZOEDELEN, VERONTREIN-
NIGEN, VUIL MAKEN.

Iets bij eene zaak voegen, waardoor zij hare glans, haar gebruik, haar uiterlijk aanzien, of ook wel hare waarde verliest. In het algemeen wordt zulks door *VUIL MAKEN* uitgedrukt, hetwelk eigenlijk beteekent uit den toestand van *schoon*, tot
dien

den van *vuil* brengen. In de werkwoorden BEKLAD-
DEN, BEMORSEN, BEVLEKKEN, BEVUILEN, BE-
ZOEDELEN, die allen met het onaffcheidebare voor-
zetfel *be* zijn zamengesteld, toont deze zamenstelling,
dat het vuil op het voorwerp gebragt wordt, en
dus het *vuil maken* zich tot de oppervlakte bepaalt.
Stoffen, in welke het vuil doordringt, water bij
voorbeeld, kunnen *vuil gemaakt*, maar niet *beyuild*
worden. In het gewone gebruik hecht men aan
beyuilen meestal de beteekenis van de oppervlakte
onzuiver maken, door dierlijke uitwerpselen. *Het*
kind heeft zijne lusjers beyuild. De sloep is dezen
nacht iedlijk beyuild geworden. Bekladden, beylek-
ken is pleksgewijze met vuil bewerpen; doch met
dit verschil, dat, in het eerste geval, het vuil eene
zichtbare korst, of verhevenheid, op de oppervlakte
maakt, in het andere, de oppervlakte slechts in zoo
verre veranderd wordt, dat zij eene verschillende kleur
aanneemt. Wanneer men iets *besoedelt*, dan maakt
men de gansche oppervlakte vuil, en wel zoodanig,
dat het voorwerp tot eenen hoogen trap van onzui-
verheid gebragt wordt. *Bemorsen* is iets vuil maken
door het opbrengen eener weeke stof; want *mors*
schijnt tot het geslacht van *moer, moeras*, te behoo-
ren, en mischien ook met *morselen* verwant te zijn.
VERONTREINIGEN, eindelijk, is met vuil vermene-
gen, zoodat het verontreinigde niet meer rein of
zuiver is, niet meer alleen uit die stoffen bestaat,
welke deszelfs wezen uitmaakten, maar van iets min
volkomens doordrongen is. Reine wijn is niet al-

leen die wijn, die geene vuiligheden bevat, maar ook, die niet met iets van mindere waarde, water bij voorbeeld, gemengd is. *Verontreinigen*, echter, wordt veelal in eenen figuurlijken zin gebezigd. Een lijk *verontreinigt*, bij de Israëlitcn, eene woning.

BEKLAGELIJK, DEERNISWAARDIG, ERBARMELIJK, RAMPZALIG.

Alle deze woorden drukken eenen hoogen trap van lijden uit. **BEKLAGELIJK** zegt, dat het lijden, waarvan men dit woord gebruikt, beklag verdient; **RAMPZALIG**, dat het vol ramps is, dat de lijdende zich zeer ongelukkig bevindt. **DEERNISWAARDIG** en **ERBARMELIJK** wijzen op de aandoening, welke dit lijden bij anderen verwekken moet, en verschillen, als de woorden *deernis* en *erbarmen*; men zie dezelve.

BEKNOPT, BONDIG, KORT, ZAMENGEDRONGEN.

Niet uitgebreid of langwijlig. Hetgeen, in het algemeen, weinige uitgestrektheid heeft, is **KORT**. Dit nu kan of eene volkomenheid, of een gebrek zijn, naar gelang van onderwerp en omstandigheden. **KORT** ziet slechts op de hoedanigheid; **ZAMENGEDRONGEN**, daarentegen, te gelijker tijd, op de meerdere uitgebreidheid, welke de zaak, of het opstel, had kunnen hebben, en op het oogmerk van den maker, of steller, welke daaraan eene mindere gegeven heeft. Als een gewrocht van den wil is dus, in de

gegevene omstandigheden, het *zamengedrongene* voor iets goeds te houden. BEKNOPT geeft het stellige, en op zich zelf staande denkbeeld van iets goeds, van iets, waaraan eene zekere ronding en voleindiging gegeven is, te kennen. BONDIG is eigenlijk met de drie andere woorden niet zinverwant, en alleen nevens dezelve gesteld, omdat het gewoonlijk met *kort* gekoppeld wordt, in de uitdrukking: *kort en bondig*. Het drukt zekere kracht (*energie*) uit, als mede den band, die tusschen stelling en besluit bestaat. Wanneer in eene sluitreden de gevolgtrekking uit het vooruitgestelde voortvloeit, dan is zij *bondig*.

BEKNOPTHEID, zie BEKNOPT.

BEKOMEN, ERLANGEN, KRIJGEN, ONTVANGEN.

Bezitter van iets worden. Schoon KRIJGEN, naar deszelfs oorsprong, zeer naauw aan ONTVANGEN verwant zou zijn, vermits in beide de grondbeteekenis ligt van iets te vatten, te grijpen, heeft het gebruik aan het eerste eene veel algemeener kracht, en wel de algemeenste aller hier vergeleken woorden, gegeven. *Krijgen*, toch, wordt niet alleen gebezigd van zulk een bezit, hetwelk door eene daad van ons zelve, of van eenen anderen, op ons overgaat; maar zelfs van alle natuurlijke veranderingen, die ons gebeuren. Men zegt even zeer: *ik heb de keorts, het kind heeft knorren, de boomen hebben*

bladeren gekregen; als: *ik heb eenen brief*, of ook *geld gekregen*; in welke laatste gevallen overdragt en aan-neming vereischt worden. **BEKOMEN** schijnt mede te brengen, dat men moeite aangewend, slappen gedaan heeft, om tot het bezit te geraken. Van wa-ren, bij voorbeeld, vraagt men, waar zij te *beko-men* zijn, dat is, waar men gaan moet, om zich dezelve te verschaffen. Omtrent hetgeen, waartoe men zonder zijnen wil geraakt, zegt men dus niet *bekomen*. De boomen *bekomen* geene bladeren, de menschen geene ziekten; en zoo men al zegt, knorren of slagen *bekomen*, dan geschiedt dit in denzelfden zin, waarin ook wel het woord *beloopen* gebruikt wordt, namelijk in de beteekenis, dat de berispte, of geslagene alles gedaan heeft, wat geschikt was, om hem de bestraffing op den hals te halen. Leidt men *bekomen* van het oude *kam*, de hand, af, hetwelk aan *bekomen* bijna het begrip van ontvangen zou bijzetten, alsdan heeft de uitlegging meerdere zwaarigheid, vermits bij slagen, of andere onaangename ontmoetingen, niet wel aan vrijwillige aanvaar-ding te denken is. **ERLANGEN** ondersteelt ook het aanwenden van eenige moeite, tot verkrijging van het bezit, gepaard met de daad der bezitneming zel-ve; want in *langen* ligt de beteekenis van het uit-strekken des arms. Men *erlangt* dus niet hetgeen toevallig tot ons komt, waartoe men zelfs niet de hand behoeft uit te strekken. *Ontvangen*, einde-lijk, vereenigt beide de beteekenissen der overgifte en der bezitneming. Wij *ontvangen* slechts hetgeen
ons

ons gegeven wordt, en hetgeen wij aanvaardden. Daarentegen wordt in dit werkwoord het begrip van aangewende moeite niet meer gevonden. *Hij kwam bij mij, om mij te betalen; maar daar hij iets op de rekening verlangde te korten, wilde ik het geld niet ontfangen.*

BEKOMEN, BETEREN, HERSTELLEN, OP- KOMEN.

Uit eenen minder gunstigen staat van gezondheid tot eenen gunstiger geraken. BEKOMEN duidt den eersten trap van zulk eene verandering aan, en wel den snellen en zichtbaren overgang uit eenen toestand, die bijna aan sterven grensde. Van dengenen, die uit eene bezwijming tot bewustheid terug keert, van bijna verwelkte bloemen, door eenen weldadigen regen verkwikt, zegt men, dat zij *bekomen*. Ondertuschen wordt hiertoe vereischt, dat het gevaar niet al te langdurig, en het herstel spoedig zij; anders gebruikt men *OPKOMEN*. *Men bekommt uit eene flauwte, men komt op uit eene ziekte.* BETEREN geeft het voortdurend gunstiger worden der gezondheid te kennen, en HERSTELLEN het ganschelijk terug komen tot den vorigen welstand. *Uit den laatsten aanval bekomen, beterde de zieke allengskens; doch het duurde nog lang, eer hij hersteld was.*

BEKOMMERD, zie BEDUCHT.

BEKOMMEREN (ZICH), ZICH BEKREUNEN;
1. ZICH AANTREKKEN, ZICH STOREN.

Gedoogen; dat eene zaak op onzen gemoedstoestand werke. ZICH AANTREKKEN bepaalt eigenlijk het minste, van welk eenen aard de werking is, welke de zaak op onzen gemoedstoestand oefent. Het zegt alleen, dat de zaak vreemd aan ons gevoel kon blijven, bijaldien wij het verkozen. Ondertusschen heeft het gebruik gewild, dat dit woord voornamelijk verstaan wierd van eene aandoening van blijvend verdriet. *Hoe kunt gij u eene kleinigheid zoo aantrekken?* wil zeggen: hoe kunt gij eene zoo ernstige en zoo aanhoudende zielskwellung over zulk eene beuzeling gevoelen? ZICH STOREN ziet, overeenkomstig met de beteekenis van stremmen, verhinderen, beroeren, welke aan het woord *storen* eigen is, op den staat van ontroering en wanorde, in welken het gemoed gebragt wordt. *Stoor u daar niet aan* beteekent dus eigenlijk: verlies daarover uwe kalmte van geest niet; gedoog niet, dat deze zaak uwe hartstogten in beweging brenge. Op gelijke wijze is ZICH BEKREUNEN, van *kreunen*, zachtelijk kermen of zuchten, afkomstig, en dus, even als *zich aantrekken*, op eene aandoening van smert toepasselijk. *Bekreun u daar niet over* zegt echter niet, dat de zaak, maar dat de aandoening ons vreemd behbort te blijven; het laat onbesslist, of de eerste ons aangaat; of niet; maar geeft te verstaan, dat

dat zij voor ons van te gering gewigt is, dan dat zij ons den minsten zucht behoort te kosten. **ZICH BEKOMMEREN** is, kommer over iets gevoelen. In dit woord komt dus het gevoel van smert minder uit; doch daarentegen voegt zich daarbij dat van zorg. Het beteekent, zich wegens eene zaak overgeven aan eene gemengde aandoening van angst en bezorgdheid.

BEKOOPEN, BETALEN, BOETEN.

Alle deze woorden duiden aan, dat men, wegens gedaan kwaad, of aangerigte schade, iets onaangenaams ondergaat; doch in de wijze van derzelver gebruik is eenig onderscheid, hetwelk ook derzelver onderling verschil van beteekenis klaarder doet inzien. Men zegt, bij voorbeeld, *iets met den dood* **BEKOOPEN**, *met het leven* **BETALEN**, of *met het leven daarvoor* **BOETEN**. De eerste uitdrukking toont aan, wat men voor zijn vergrijp gekocht heeft, te weten, den dood; de andere, waarmede men zijn vergrijp betaalt, te weten, met het leven; de derde wat men opoffert, om het gedane kwaad te verbeteren; en het antwoord moet hier weder zijn, het leven. *Boeten*, hetwelk op eene geregtelijke vergoeding ziet, ondersteelt, dat er iets misdään is; *betalen*, dat men zich, als ware het, verbonden heeft, om de gevolgen zijner daad te dragen; *bekooopen*, dat men dit gevolg, om zoo te spreken, bij ruil heeft ingekocht. *De vos, die, in het hoenderhok gebroken zijnde, gedood wordt, boet met zijn leven de onder-*
stel-

Belde misdaad; betaalt, insgelijks met zijn leven; de waarde van het vernielde, en bekoopt met zijnen dood het genot der verslondene hoenders.

BEKOORLIJK, zie AANGENAAM.

BEKOORLIJKHEID, zie AANGENAAM.

BEKOREN, VERRUKKEN, VERVOEREN.

Door eenig lokaas aantrekken. BEKOREN, hetwelk oudtijds meer dan tegenwoordig in den zin van betooveren gebruikt werd (het Fransche *charmer*), beteekent, zich van iemands wil meester maken, door zijne zinnen in te nemen. Het drukt dus eene oorzaak en derzelver werking uit; doch nog niet het gevolg dier werking. Dit gevolg vertoont zich duidelijker in de beide andere woorden VERRUKKEN en VERVOEREN. *Verrukken* is zoodanig op iemands geest werken, dat men hem met geweld, als ware het, met eenen ruk, uit zijnen gewonen toestand brengt. Het ziet dus voornamelijk op de kracht, waarmede, in iemands gemoedsgesteldheid, verandering te weeg gebragt wordt; even als *vervoeren* zinspeelt op de duurzaamheid dier verandering, en op den afstand, waartoe men iemand van zijnen gewonen toestand verwijdert. *Het gezigt eener vrouw, die hem bekoort, moge den standvastigen man verrukken, het zal hem nooit buiten de grenzen van zijnen pligt vervoeren.*

BE-

BEKRACHTIGEN, BEVESTIGEN, VERZEKEREN, STAVEN.

Aan eene verklaring, of een verhaal, meerdere geloofwaardigheid bijzetten. **BEKRACHTIGEN** is meerdere kracht, **BEVESTIGEN** meerdere vastheid geven. Het eerste geschiedt door vergrooiting van innerlijke sterkte, of (bijaldien men hier sterkte en kracht niet als volkomen synoniem wil laten gelden) van werking naar buiten; het andere ondersteelt vermeerdering van vastheid, welke zelden anders, dan door bijvoeging van uitwendigen steun verschaft wordt. *Een eed bekrachtigt de afgelegde verklaring; overeenstemmende berigten bevestigen eene voorloopige tijding.* **VERZEKEREN** is verklaren, dat men gerustelijk op het gezegde vertrouwen kan; de bekrachtiging rust hier dus alleen op de geloofwaardigheid van den persoon en op den meerderen ernst zijner betuiging. **STAVEN**, eindelijk, van staf, dat is een ondersteunende stok, afkomstig, drukt nog sterker uit, dan *bevestigen*, dat de meerdere vastheid van buiten aangebragt is, dat eenige van elders komende getuigenis, of bewijs, de oorspronkelijke verklaring ondersteund heeft. *Hij staaft zijne meening door vele aanhalingen. Verzekeringen van onderhandelaars, schoon gestaaft door vertooning van hunnen last, zijn niet genoegzaam, om aan een gesloten verbond deszelfs volle werking te geven; de wederzijdsche bekrachtiging des souvereins wordt vereischt, om het te bevestigen.*

BEKRACHTIGING, zie BEKRACHTIGEN.

BEKREUNEN, zie BEKOMMEREN.

BEKROMPEN, ENG, NAAUW.

Dat gebrek aan ruimte heeft. Offchoon men tegenwoordig benaauwd bezige, om het gevoel van klemming te kennen te geven, hetwelk gebrek aan ruimte te weeg brengt, schijnt NAAUW oorspronkelijk zulks minder te hebben uitgedrukt, dan ENG, hetwelk in oorsprong aan het Grieksche *ἄγχω*, ik druk, en het Latijnsche *ango*, ik beklem, ik benaauw, verwant schijnt. *Naauw* zou dienvolgens zijn, hetgeen weinige ruimte heeft, *eng*, hetgeen, wegens dit gebrek aan ruimte, prangt. BEKROMPEN wijst terug op eene vroegere ruimte. Het is dus eigenlijk hetgeen naauw geworden is, en wel door geene beperking, of zamenperfsing van buiten, maar door inwendige oorzaken, vermindering van voedende en uitzettende sappen, of iets dergelijks. Van hier zijn, overdragtelijk, *bekrompene omftandigheden*, omftandigheden, die te voren ruimer geweest zijn. Dit is niet het geval met de uitdrukking: *bekrompene denkwijs* en andere, hiermede gelijk ftande; men ziet bij dezelve geenszins op eene vroegere meerdere ruimte van denken; maar, in dit geval, is het woord *bekrompen* waarfchijnlijk gebruikt, omdat daardoor, meer dan door de woorden *eng* en *naauw*, de toefland van verachtering, en, als ware het, verfchrompeling, uitgedrukt wordt.

BEL,

BEL, SCHEL.

Een meestal metalen werktuig, dat door aanbotsing van eene daarin bewogene harde zelfstandigheid, een helklinkend geluid geeft. SCHEL en BEL worden beide, op sommige plaatsen van het vaderland, gebezigd, om die soort van kleine klokjes aan te duiden, waarmede de diensthöden, ter opening der huisdeur, of ter bediening hunner meesters, geroepen worden. Van hier ook, dat men onverschillig hoort spreken van *eene tafelschel* en *tafelbel* — *aanschellen* en *aanbellen*. Eigenlijk echter, heeft slechts de *schel* eene klokvormige gedaante, en geeft klank door het aanslaan van den daarin hangenden klepel; de *bel*, daarentegen, is rond, en klinkt door losse, daarin rammelende, stukjes ijzer, of andere harde zelfstandigheden. Ingevolge hiervan, zegt men, bij samenstelling: *kinderbel*, *narrenbel*, *waterbel*, niet: *kinderschel*, *narrenschel*, enz

BELAGCHELIJK, BESPOTTELIJK.

Waarmede men lagchen of spotten kan. Het eerste is eene bloote uitdrukking van vreugde, het andere van vreugde, met afkeuring gemengd. Ondertuschen heeft het gebruik aan BELAGCHELIJK eene beteekenis gehecht, die het met BESPOTTELIJK nader zinverwant maakt, dan het anders zijn zoude. Men verstaat, namelijk, door *belagchelijk* iets, dat, ernstig bedoeld, door verkeerde uitvoering kluchtig wordt. *Een kind met gepoederd haar en eenen driekanten*
hoed

hoed maakt eene belagchelijke figuur. Doch bij dit alles heeft *belagchelijk* nimmer de scherpte, welke in *bespottelijk*, dat op iets laakbaars gegrond is, gevonden wordt.

BELANG, VOORDEEL.

VOORDEEL (hier boven, *bladz.* 186, behandeld), verschilt, even als de woorden *baat*, *nut* en *winst* (met welke het aldaar vergeleken is), in één hoofdbegrip van BELANG.--- Terwijl *baat*, *nut*, *winst* en *voordeel*, alle, min of meer, betrekkelijk zijn tot eenen vroegeren toestand, wiens verbetering zij aanduiden, is *belang* eeniglijk betrekkelijk tot den persoon. Men kan in het algemeen zeggen, dat eene zaak *baat*, *nut*, *winst*, of *voordeel*, niet dat zij *belang* aanbrengt. Eerst dan, wanneer deze gunstige gevolgen eenen bepaalden persoon, of verzameling van personen, betreffen, worden zij voor hem, of hen, van *belang*. Van hier ook, dat *belang* met werkwoorden en voorzetsels van eene geheel verschillende beduidenis gebruikt wordt. Men trekt, men geniet *nut* of *voordeel* uit eene zaak; men heeft of stelt *belang* in eene zaak. Eeniglijk aan den persoon verbonden, ziet *belang* ook niet op de verandering van den toestand. Verhoeding van nadeel is eigenlijk nog geen *voordeel*, enz.; maar men heeft *belang*, zoo wel bij het niet verslimmeren, als bij het verbeteren zijner omstandigheden.

BELANGRIJK, GEWIGTIG.

Het hierboven gezegde is, in zekere mate, ook op deze beide woorden toepasselijk. **GEWIGTIG** zegt, in het algemeen, iets, dat voor geene beuzeling, voor geen stofje aan de weegschaal, te houden is; dat, bij het wikken en wegen van omstandigheden, aan deze of gene zijde, merkbaar toebrengt, om de schaal te doen overslaan. Daar, van den anderen kant, *gewicht* eene blijvende werking onderstelt, zoo wordt inzonderheid datgeen *gewichtig* genoemd, hetwelk bij voortduring aanmerkelijke gevolgen te weeg brengt. De uitvinding der drukkunst is eene *gewichtige* gebeurtenis geweest, want zij heeft groote veranderingen te weeg gebragt in den toestand en de betrekkingen van geheel Europa. Ondertusschen kan eene *gewichtige* gebeurtenis aan sommigen onverschillig zijn, om de afgelegenheid der plaats, en den weinigen invloed, welken zij oordeelen dat dezelve op hunnen toestand hebben kan; alsdan is zij hun niet **BELANGRIJK**. Eene troonsverwisseling, een opstand in Sina, is ongetwijfeld, in de algemeene wereldgeschiedenis eene *gewichtige* omstandigheid; doch voor zoo verre zij geene verandering toebrengt in de zetregelen der Sinezen, bij hun verkeer met de handeldrijvende volken van Europa en Amerika, is zij voor ons niet *belangrijk*. Even zoo kan men het gewicht eener bedenking erkennen, en dezelve nogtans, als niet *belangrijk*, in den wind slaan, omdat men meent, dat zij geheel zonder toepassing op ons is.

I. DEEL.

S

BE-

BELEEDIGEN, BESCHIMPEN, HONEN, KRENKEN, SMADEN, VERGUIZEN, VERONGELIJKEN.

VERONGELIJKEN zegt, in het algemeen, iemand in zijne regten verkorten; het is het oude *injuriam facere*. BELEEDIGEN drukt de beteekenis uit, welke latere zeden aan het woord *injurie* gehecht hebben. Toen namelijk, bij de invoering van adel- en ridderstand, de uiterlijke eer, als het hoogste goed, begon geacht te worden, hetwelk men bereid moest zijn, elk oogenblik met lans en zwaard te handhaven, werd het aantasten van iemands eer de hoogste verongelijking geacht, en bij uitnemendheid met den naam van *injurie*, of *beleediging*, bestempeld. HONEN is, op eene grievende wijze, met schimp en spot, *beleedigen*. BESCHIMPEN wordt gebezigd, wanneer de beleediging met spottende woorden geschiedt. SMADEN drukt eene beleediging uit, welke met verachting gepaard gaat, en wordt (het werkwoord althans), even als *schimpen*, meest gebruikt voor eene beleediging, met woorden aangedaan; doch onderstelt, dat men meer door onteerende aantijging, dan door bijtenden spot iemand hoont. VERGUIZEN is met verregaanden spot en verachting, eigenlijk zoodanige, die zich door uiterlijke teekenen, het optrekken van neus en lippen, vertoont, *beleedigen*. KRENKEN geeft, nevens de verongelijking, ook het smertelijke gevoel te kennen, hetwelk zij te weeg brengt. *Schimp en smaad, door boozen ons aan-*

omgedaan, behoorden ons niet te krenken; zij mogen ons honen, maar kunnen ons, in den waren zin, niet beledigen.

BELEEDIGING, zie BELEEDIGEN.

BELEEFD, BESCHAAFD, HOFFELIJK, WELLELEVEND.

Onderfcheidene trappen der hoedanigheid, welke de menschen in hunnen omgang aangenaam maakt. Van deze trappen is BESCHAAFD, hoezeer, in eenen anderen zin, het geheel der voorregten te kennen gevende, welke de opvoeding ons schenkt, ongerwield de laagste. Het zegt alleen, dat men niet meer ruw is, in woorden en gedrag niet meer de lomphheid vertoont, welke lieden zonder opvoeding aankleeft. *Beschaafdheid* is het gevolg der bemoeijng van den geest met zaken, die geschikt zijn, verstand en hart te vormen, even gelijk *wellevendheid*, *beleefdheid* en *hoffelijkheid* het gevolg zijn van den omgang met lieden, die deze hoedanigheden reeds verkregen hebben. WELLELEVEND is degene, die de vastgestelde regelen van den fatsoenlijken omgang in acht neemt, die niet alleen, zoo als reeds de *beschaafde*, alles vermijdt, wat in zich zelf gemeen, of anderen hinderlijk is, maar, in doen zoo wel als in laten, zich gedraagt overeenkomstig met de somtijds willekeurige wetten van omgang, in het land, waar hij zich bevindt, in zwang zijnde. De *BELEEFDE* doet nog meer, dan de *wellevende* of *be-*

schaafde; hij bevljigt zich opzettelijk, dengenen, in wier gezelschap hij zich bevindt, zekere oplettendheden te betoonen, omtrent welke insgelijks de gewoonten van tijd en land beslissen. In zoo verre nu deze oplettendheden reeds een gedeelte uitmaken van hetgeen, in den gezelligen omgang, bij de fatsoenlijke standen gevorderd wordt, behooren zij tot de *wellevendheid*. Men zou, in dezen zin, kunnen zeggen, dat hij een *wellevend* man is, die zich bij alle gelegenheden *beleefd* betoont. Een hoogere trap van *beleefd* wordt door HOFFELIJK uitgedrukt. *Hoffelijkheid* is die fijnere beleefdheid, welke, gelijk het woord zelf te kennen geeft, aan de hoven, dat is daar, waar men onderstellen moet, dat de bloem der beschaafde wereld vereenigd is, plaats grijpt. Het is de kunst, om *beleefd* te zijn, zonder dat de beleefdheid lastig, of zelfs zichtbaar worde, om degenen, die zich bij ons bevinden, met zich zelven te vreden te maken, en in eene aangename gemoedsstemming te houden, en om hen te doen gelooven, dat de blijken van beleefdheid, welke men hun geeft, niet alleen de uitoefening zijn van eenen algemeenen plicht van gezelligheid, maar het uitwerksel eener bijzondere achting, welke men jegens hen gevoelt. Deze beteekenis lag reeds eenigermate in het vroegere gebruik van het woord *hoffelijkheid*, hetwelk het nader bragt aan het Fransche woord *courtois*, waarvan het de letterlijke overzetting is. Een *hoffelijk ridder*, *chevalier courtois*, was degene, die zich jegens zijne wederpartij gedroeg met een uiterlijk betoon

van

van achting, zeer nabij aan edelmoedigheid grenzende.

BELEEFDHEID, zie BELEEFD.

BELEENEN, VERPANDEN, VERZETTEN.

Een voorwerp van waarde tot zekerheid stellen voor de teruggave eener leening, of voor de vervulling eener verbindtenis. Hetgeen *BELEENEN* uitdrukt, ten aanzien der opgenomene som, drukt *VERPANDEN* uit, omtrent het tot zekerheid gestelde voorwerp. Men *beleent*, wanneer men iets ter leen neemt, en daarvoor een pand geeft; men *verpandt*, wanneer men een pand stelt, om daarvoor iets ter leen te erlangen, of ook wel eene verbindtenis te verzekeren. Van hier, dat daar, waar alleen iets verzekerd, maar niets ter leen ontvangen wordt, *verpanden* en niet *beleenen* te pas komt. Men *verpandt* zijne eer, maar men *beleent* die niet. *VERZETTEN* wordt gebruikt, wanneer men het pand ergens zet, of plaatst, dat is, uit de handen geeft; het komt dus alleen te pas omtrent roerend goed, en is wel het meest gebruikelijk van hetgeen in de lombarden, of banken van leening, of andere plaatsen, waar men de gewoonte heeft geld op goederen te schieten, gebragt wordt. Een hypothecair verband is geene *ver-zetting*. Een huis, bij voorbeeld, wordt wel ten onderpand eener verbindtenis gesteld, maar het zou belagchelijk klinken, wanneer men (bij voorb. in den

mond eens vreemdelings) de uitdrukking hoorde: *hij heeft zijn huis verzet*.

BELEID, BESTUUR, BESTURING, LEIDING.

Regting van den gang eener zaak. Meer zegt het woord **BESTUUR** niet. **BELEID**, naar deszelfs afkomst van *leggen*, voegt daarbij eenigermate het denkbeeld van grondlegging. Hij, aan wien het *beleid* eener zaak is opgedragen, heeft dus een ruimer gezag, dan degene, die slechts het *bestuur* over eene zaak heeft; want *beleid* onderstelt, dat men den gang der zaak, van den beginne af, gerigt heeft, en dien blijft regelen. Daarentegen kan het *bestuur* ons gegeven worden over eene zaak, die reeds haren gang heeft. **BESTURING** en **LEIDING** geven (gelijk over het algemeen de naamwoorden, door aanvoeging van den uitgang *ing* gevormd) de daad van *besturen* en *leiden* te kennen. In deze woorden valt dus het denkbeeld van gezag weg, hetwelk in de woorden *beleid* en *bestuur* gevonden wordt. Het *bestuur* Gods is de daad van Gods magt, waarmede Hij den loop van het geschapene regeet; de *besturing* Gods, de wijs, waarop Hij deze daad uitoefent. Van hier, dat ook *leiding* niet meer het denkbeeld van oorspronkelijke inrigting te kennen geeft, hetwelk in *beleid* gevonden wordt.

**BELEMMERD , BEDEESD , BETEUTERD ,
VERBLUFT , VERLEGEN.**

Hij, die, door innerlijke beweging, de vrijheid van spreken of handelen eenigermate verloren heeft. **BELEMMERD**, hetwelk met *lam*, gelijk **BEDEESD** en **BETEUTERD** met het oude *daesen* en *tateren*, verwant schijnt, toont in zijnen oorsprong reeds het verschil, waardoor het van de overige woorden onderscheiden wordt. *Belemmerd* is derhalve eigenlijk niet degene, wiens geest zich in die foort van bedwelming bevindt, welke ons tot ongedwongen handelen ongeschikt maakt, maar hij, bij wien de lichamelijke werktuigen zelve aan wil en verstand den dienst ontzeggen. Hierom zegt men ook, *belemmerd in de spraak*, van iemand, die, door eenig gebrek in de werktuigen der spraak, verhinderd wordt, zich duidelijk te doen verstaan. Daar nu menigmaal innerlijke ontroering dezelfde uitwerking te weeg brengt, zoo heeft men *belemmerd* in den zin van **VERLEGEN** beginnen te bezigen. De oorsprong van *beteuterd* duidt iemand aan, die stamert, gelijk inzonderheid het geval is bij hen, die moeite vinden, om zich over iets te verantwoorden. Ook hier wijst dus het woord meer op het orgaan, dan op het denkvermogen. Dit is omgekeerd in *bedeesd*; want het verouderde woord *daesen* beteekent niet bij zijn verstand zijn. Het tegenwoordige gebruik komt hiermede nog eenigzins overeen, vermits men *bedeesd* zegt ook van hem, die door houding en gebaren, verlegen-

heid te kennen geeft, terwijl *belemmerd* en *beteuterd* zelden anders gebruikt worden, dan van dengenen, die moet spreken, en zulks of niet, of gebrekkig doet. Men is *verlegen*, wanneer men zich, als ware het, door op- en omliggende dingen geprangd en *belemmerd* vindt; hij, die zich door de tegenwoordigheid van eenen voornameren, om zoo te zeggen, gedrukt gevoelt, is *verlegen*. VERBLUFT beteekent, getroffen door eene plotselinge ontroering, welke voor eene korte poos de magt van handelen wegneemt, en den getroffenen eenigzins een belagchelijk voorkomen geeft. *Schoon anders niet ligt verlegen, Bond hij op die tijding verbluft.*

BELEMMEREN, zie BELEMMERD.

BELEMMERING, zie BELEMMERD.

BELETTEN, VERHINDEREN, TEGENHOUDEN, TERUG HOUDEN.

De oorzaak zijn, dat iets niet gedaan wordt. *Letten* schijnt met *laat*, en *hinderen* met het oude *hinder*, achter, verwant te zijn, welk laatste bij ons nog gebruikt wordt, onder anderen in de zamenstellingen van *hinderlaag*, *hinderpaal*, enz. BELETTEN is dus, bedrijvend genomen, toeven, of, onzijdig, maken dat men toeve. Hoezeer nu *beletten* tegenwoordig vrij algemeen gebezigd wordt in den zin van te veroorzaken dat iets ganschelijk achterblijve, ziet het in den oorsprong alleen op een tijdelijk verwijl, en,
als

en gevo'g daarvan, op het nadeel, dat rooiming
el te weeg brengen kan. VERHINDEREN ziet
streeks op dit nadeel; want *hinder*, of *achter*,
na hebben, in verscheidene zamenstellingen, de
gekenis van verslimming. Men zegt nog in dien
1, zoo wel *achterdeel* als *nadeel*, en het min ge-
nuikelijke *interdeel* schijnt van *hinderdeel* afkomstig.
TERUG HOUDEN en TEGENHOUDEN duiden beide
aan, dat men in zijn oogmerk *verhinder!* werkt,
doordien men de plaats niet verlaten kan; maar te-
genhouden geschiedt door *hinderen*, voor ons gepaast,
ons belet voort te gaan; *terug houden*, *daar* *hinderen*,
van achteren ruitende, ons belet *terug* te gaan. *Hij*,
dien raad niet *terug houdt*, *zie niet noodig* te-
geghouden door *hindervaten*, *wake zijne onbetrou-
zaamheid niet voorziet*.

**BELGEN, VERGRANDE, VERSTEN,
VERTOORNEN.**

Iemand de kalmte van gemoed kan welken, en hem in driftige ontevredenheid overziet. De afbreking der gemoedskalmte wort ten gevolge door verstoren uitgedruk, de beweging door de overige woorden. In de taal van BELGEN ligt eene veraniging of beweging met drift; nogtans zie ik dat men meer op die zwelling, of op de opzetting van toorn in de taal van de Nederlanders, en dat men daardoor alzoo dan de

van *bal*, *bel*, en niet van het oude *bal*, kwaad, afleiden, zou schijnen geregtvaardigd te worden. *Belgen* duidt ontegenzeggelijk het begin der gemoedsbeweging aan, en zou mischien het best bepaald kunnen worden te zijn, een opwellende drift van verontwaardiging en toorn. VERTOORNEN geeft het veroorzaken der volle gemoedsbeweging van toorn te kennen, doch zonder inmengsel van verontwaardiging. *Toorn*, en nog nader het Duitfche *Zorn*, fchijnen eene nabootfing te zijn van het geluid, door het knerfentanden des toornigen te weeg gebragt. VERGRAMMEN zou kunnen beteekenen toornig en mismoedig tevens doen worden; althans had *gram* oudtijds bij ons, gelijk nog tegenwoordig het zelfstandige naamw. *Gram* in het Hoogduitsch, den zin van droefheid, hartzeer. Daar nu toorn, met droefheid en spijt gemengd, voorzeker langer aanhoudt, dan die uit opwellenden hartstogt ontftaat, fchijnt tufchen *toornig* en *vergramd* eenigermate het onderscheid plaats te grijpen, hetwelk onder anderen in het Grieksch tufchen de woorden *θυμος* en *μηνις* gevonden wordt, en volgens hetwelk het eerfte eenen voorbijgaanden, het andere eenen blijvenden toorn aanduidt.

BELIJDEN, zie BEKENNEN.

BELIJDENIS, zie BEKENNEN.

BELOMMEREN, zie LOMMER.

BE-

BELOONEN, VERGELDEN.

Hetgeen men iemand doet, omdat hij iets gedaan heeft. *Loon* en *geld*, waarvan de beide woorden afstammen, beteekenen eigenlijk iets goeds, iets, dat aangenaam te ontvangen is; het gebruik, nogtans, heeft zoowel BELOONEN als VERGELDEN ook uitgestrekt tot het onaangename, waarmede kwade daden beantwoord worden. *Het kwaad beloont zijnen meester. Ik zal hem dien hoon vergelden.* Ondertuschen blijft, zoo wel in den goeden als in den kwaden zin, tuschen *beloonen* en *vergeldden* dit onderscheid, dat de dader *beloond*, de daad *vergolden* wordt. Dit strookt met den oorsprong der beide woorden; want *loon* is de vergoeding, welke de arbeider, voor zijne aangewende kunst, moeite en tijd, ontvangt, terwijl *geld* op de betaling ziet van hetgeen men door die aanwending verkregen heeft. Voorts ondersfelt *beloonen* eene daad van eenen meerderen jegens eenen minderen: *de meester beloont den scholier.* *Vergelden* kunnen ook gelijken elkander onderling.

BELOONING, BETALING, LOON, PRIJS.

Hetgeen men geeft, omdat een ander iets gedaan, of gegeven, heeft. Hiervoren is reeds gezegd, dat LOON en BELOONING betrekking hebben tot den persoon; BETALING tot de zaak. Dit laatste is ook het geval met PRIJS. *Prijs* verschilt van *betaling* daarin, dat de eerste op de vaststelling, de andere op de afdoening ziet, van hetgeen men verplicht is te ge-

geven. *Bij eerlijke koopers mag de prijs een voorwerp van geschil zijn; de betaling moet het nimmer wezen. Belooning heeft eenen ruimeren zin, dan loon; billijkheid regelt de eerste, regtvaardigheid het andere. Loon kan men vorderen, belooning mag men verwachten. Hierin ligt echter juist de reden, waarom belooning vereerder is, dan loon. Aan den eenen kant toch geeft de zekerheid, waarmee op het loon gerekend kan worden, regt om te onderstellen, dat de arbeider, om hetzelfde, en niet uit besef van het nut, dat zijn arbeid te weeg brengt, gewerkt heeft. Aan den anderen kant is het bijna eeniglijk de hand-arbeid, die voor eene zoo juiste waardering vatbaar is, als vereischt wordt, om daarvoor loon te kunnen vorderen. Bij edeler arbeid moet men het eenigzins laten aankomen op de dankbaarheid van hen, die de vruchten daarvan plukken. Schoon loon eigenlijk tot den persoon betrekking heeft; zegt men nogtans somwijlen even zeer het loon, als de prijs eener goede daad. In dit geval is door het loon der daad te verstaan hetgeen, waarop men, wegens het verrigten der daad, regt had; door prijs, de vergelding, voor zulk eene daad vastgesteld. Zelfsvoldoening is het loon der deugd wil zeggen, dat innerlijke tevredenheid datgeen is, wat men, wegens het betrachten der deugd, met regt verwachten kan. Zegt men, dat zij de prijs der deugd is, zoo bedoelt men, dat de vooruit bepaalde belooning der deugd in dit zielsgenoegen bestaat.*

Intusschen maakt de dubbele beteekenis van *prijs*
de

de juiste omschrijving van deszelfs verschil met verwante woorden moeilijk. Behalve den zin van vastgestelde waarde, waarin wij het hierboven doen voorkomen, heeft het ook dien eener belooning, waarnaar men wedijvert. In dit geval ziet het op eene mededinging van anderen.

BELLOOP, zie **BEDRAG**.

BELLOOP, **SLENTER**, **TRANT**.

De wijs, waarop iets bij voortgang geschiedt. **BELLOOP** is de, dikwerf nog onbekende gang eener afzonderlijke zaak. *Ik raad u, die zaak op haar beloop te laten*; dat is, af te wachten, hoe zij van zelve zal uitloopen. *Beloop* drukt geenszins den elkan-der gelijken gang van verschillende zaken uit. Zelfs wanneer men zegt: *'s werelds beloop*, alsdan beschouwt men de menschelijke zaken, die hier door wereld verstaan worden, als een enig geheel, niet de eene als het voorbeeld en rigtsnoer der anderen. **SLENTER**, daarentegen, is de trage gang, dien onderscheidene zaken, de eene naar het voorbeeld der andere, nemen. Dit woord wordt nimmer anders, dan in den kwaden zin gebruikt, zoo wel uit hoofde der beteekenis van loomheid, welke reeds in den oorsprong des woords gelegen is, als omdat hetgeen uit gewoonte, en niet naar het bijzondere vereisch van elke voorkomende zaak geschiedt, gewoonlijk met achteloosheid gedaan wordt, althans zonder uit nieuwe ontdekkingen en verbeteringen het voor-

voordeel te trekken, hetwelk zij kunnen aanbrengen. TRANT nadert in beteekenis tot *flenter* in zoo verre, dat het niet de gang is, dien eene afzonderlijke zaak uit zich zelve neemt, maar veeleer de wijs, waarop eene reeks van handelingen, overeenkomstig met elkander, gedaan wordt: *leeftrant*, *spreektrant*. Ondertuschen heeft het in geen en deele den ongunstigen zin van *flenter*. Men zegt: *naar den ouden zinnigen leeftrant onzer voorouders*. Buiten zamenstelling met eenig ander woord, of beperking tot eenen bijzonderen zin, beteekent *trant* de wijs van leven, die in gebruik is op het tijdstip, waarvan men spreekt: *hij leeft naar den trant*.

BELOOPEN, zie BEDRAG.

BELUST, zie LUST.

BEMAGTIGEN, BEDWINGEN, INNEMEN, ONDERWERPEN, OVERMANNEN, OVERMEESTEREN, OVERWINNEN, VERMEESTEREN, VEROVEREN, ZICH MEESTER MAKEN.

Onder zijne magt brengen. BEMAGTIGEN wijkt het minst af van deze algemeene bepaling. VERMEESTEREN voegt daarbij het denkbeeld van uitoefening der magt. Meester toch is niet blootelijk hij, die magt heeft, maar hij, die magt oefent. Onderwerping aan eene magt laat de wijs van het gebruik dier magt nog onbepaald. Oefening van magt, op den voet eens meesters, ondersteunt willekeur. Van hier, dat men aan *vermeesteren* eenen ongunstiger zin

en hecht, dan aan *bemagtigen*. *Liefde tot deugd bemagtigt het hart, booze driften en hartstogten vermeesteren het.* BEDWINGEN (bladz. 237 reeds met *beheerschen*, enz. *vergeleken*), is het uitoefenen van dwang, dat is, het doen werken eener duurzame overmagt, tegen eenen weêrstrevenden tegenkanter. Van eene streck gronds, bij voorbeeld, kan men dus wel zeggen *bemagtigen*, *vermeesteren*, niet *bedwingen*, ten ware de weêrspannige gezindheid, welke men bij de inwoners ontmoet, of ondersteunt, den overwinnaar tot eene voortdurende oefening zijner overmagt noodzaakt. Een eenzaam oord, eene van menschen ontbloote woestijn, wordt niet *bedwongen*. INNEMEN is eene plaats *bemagtigen* en dezelve bezetten. *Na twee maanden belegs werd de vesting ingenomen*; dat is, de belegeraars trokken daar binnen, na de bezetting overweldigd te hebben. Even zoo zou men hebben kunnen zeggen: *de vesting werd veroverd*. Doch wanneer men bij *innemen* en *veroveren* te kennen geeft, door wie zulks gedaan wordt, alsdan is tusschen de beide woorden het volgende verschil. *Innemen* geschiedt door de krijgsmagt, welke onmiddellijk de plaats bezet, waaruit zij den vijand verjaagd heeft; *veroveren*, door den souverain, in wiens dienst die krijgsmagt is, of ook wel door den veldheer, voor zoo verre hij, aan het hoofd des legers, den souverain vertegenwoordigt; want in *veroveren* ligt, behalve het denkbeeld van *bemagtigen*, ook dat van in zijn bezit brengen, met het oogmerk, om het daarin te houden; dit nu kan

nie-

niemand doen, die niet voor zich zelven krijg voert. **OVERWINNEN** wordt van alles gezegd, wat werkdadigen wederstand biedt, en waarover men de zege behaalt, zonder dat het daardoor in ons bezit geraakt; dus in de eerste plaats van personen. *De vijand wordt overwonnen, het vijandelijke land veroverd.* Om dezelfde reden gebruikt men het overdragelijk van zwarigheden. *Haar hart had hij spoedig veroverd; in zijne pogingen, om tot haar bezit te geraken, ontmoette hij zwarigheden, die moeilijk te overwinnen waren.* Zegt men, in dit geval, *hinderpalen*, dan doet men beter daarbij het woord *te boven komen* te gebruiken; want hinderpaal geeft, zelfs figuurlijk, nimmer het denkbeeld van werkdadigen wederstand. **OVERMANNEN** en **OVERMEESTEREN** wijzen op de meerderheid van krachten, waardoor men de overwinning behaalt. Een door list verwonnen vijand is noch *overmeesterd*, noch *overmand*. Tusschen *overmannen* en *overmeesteren* schijnt een dergelijk onderscheid plaats te hebben, als tusschen *bemagtigen* en *vermeesteren*. Dit laatste en *overmeesteren* verschillen daarin, dat *vermeesteren* op de bezitting, *overmeesteren* op de overwinning ziet. *De stad wordt vermeesterd, de bezetting overmeesterd.* De beteekenis van **ZICH MEESTER MAKEN** nadert zeer tot die van *vermeesteren*; doch dit laatste schijnt meer aan te duiden, dat er geweld gebezigd is. Men kan zeggen: *door langdurige veinzery maakte Sixtus V. zich meester van de Pauselijke waardigheid*; men kan niet zeggen, dat hij die *vermeesterde*. De zamenstelling

van

van ONDERWERPEN wijst de bijzondere beteekenis van het woord aan. Een vijand, dien wij onder ons nedergeworpen hebben, is zoo goed als van alle magt tot tegenweer beroofd. Strikt genomen, is de uitdrukking: *een onderworpen vijand* reeds iets on-eigenlijks; want die geen weêrstand bieden, geene vijandelijkheid meer plegen kan, is geen vijand. Better gebruikt men het dus van woorden, aan welke het denkbeeld van tegenweer niet verbonden is. *Onderworpen volken, onderworpen landen. Karel de Groote overwon de Saksen menigmaal, eer hij hen kon onderwerpen.*

BEMAGTIGING, zie **BEMAGTIGEN**.

BEMERKEN, BESPEUREN, GEWAARWORDEN, ONTDEKKEN, ONTWAAR WORDEN, ONTWAREN, WAARNEMEN.

Bewustheid van iets erlangen. De beteekenis van **WAARNEMEN** is (onder *aanmerken*) reeds met eenige zinverwante woorden vergeleken. Van alle de hier opgegevenen is dit het eenige, dat eene opzettelijke kennisneming aanduidt. **BEMERKEN** en **BESPEUREN** geven wel het erlangen eener bewustheid te kennen, die in het eerste geval, krachtens de beteekenis van *merk*, eenigzins duidelijk en nauwkeurig zijn moet, en, in het andere, van eenige werking des verstands, welke ons het spoor doet nagaan, moet verzeld zijn; doch zoo wel *bemerken* als *bespereuren* zegt men even zeer van denkbeelden, die zich, zonder poging van

L. DEEL

T

on-

onze zijde, aan ons opdoen, als van eene kennis, tot welke wij door opmerking geraken. In de gemeenzame verkeering bezigt men *bemerken* en *bespouwen*, zonder onderscheid, en voor hetgeen door het gevoel ontwaard, en voor hetgeen door het verstand erkend wordt; doch eigenlijk zou men dezelve alleen voor dit laatste moeten gebruiken. Van aandoeeningen zegt men GEWAAR- en ONTWAAR WORDEN, ook ONTWAREN; schoon deze woorden mede gebezigd kunnen worden van eene kennis, welke wij geheel onopzettelijk, eeniglijk door indrukken van buiten, erlangen. In dit geval heet, *ik bespeurde*, of *ik bemerkte*, *dat hij mij wilde bedriegen*, ik kreeg, door vergelijking van, en gevolgtrekking uit hetgeen ik zag, of wel, door de kenmerken, welke zijn gedrag mij aanbood, de bewustheid, dat hij mij wilde bedriegen. *Ik ontwaarde*, *dat hij mij wilde bedriegen*, zegt daarentegen, de bewustheid, dat hij mij wilde bedriegen, drong zich als van zelve aan mij op. Een bedrog, dat men *ontwaart*, ligt dus opener, dan een bedrog, dat men *bespeurt*; doch tevens, daar aandoening ons eene flauwvere voorstelling geeft, dan kennis, is de bewustheid van een bedrog, dat men *bespeurt*, hoe gering de van hetzelfde ontdekte kenmerken ook zijn mogen, helderder, dan die van een bedrog, dat men *ontwaart*. *Ontwaren* is hedendaags het meest in gebruik, *ontwaar worden* was zulks oudtijds. Beide onderscheiden zich, krachtens het voorzetsel *ont*, van *gewaarworden*, daarin, dat zij het begin der gewaarwording aanduiden.

den. Van hetgeen men *gewaarwordt*, heeft men dus reeds eene duidelijker bewustheid, dan van hetgeen men *ontwaart wordt*. De lijdende vorm der beide woorden wijst op de van buiten aankomende bewustheid; het tegendeel heeft plaats in *vaarnemen*. *Waar*, hetwelk aan het oude Hoogduitfche *wahren*, en het Engelsche *aware* verwant is, heette voormaals *zigtbaar, duidelijk*; in de boven voorkomende samenstelling, *ziende*. *Gewaarworden* is dus, in den oorspronkelijken en engeren zin, zoo veel als *ziende worden*. Ook nog tegenwoordig wordt het voornamelijk gebruikt van het bewustzijn, hetwelk wij door het zintuig des gezichts erlangen. *ONTDEKKEN*, in den eigenlijken zin het deksel wegnemen, slaat, bij overbrenging, op het *zigtbaar of bekend worden van iets*, dat te voren verborgen, of onbekend was. *Een land ontdekken; een ontdekt verraad*.

BEMINNAAR, MINNAAR, LIEFHEBBER.

Die genegenheid tot iets heeft. Wordt de genegenheid der eene kunne tot de andere bedoeld, dan gebruikt men het woord *MINNAAR* en *minnares*; schoon men zich daarvan ook wel eens bedient, om andere neigingen uit te drukken. *BEMINNAAR* en *LIEFHEBBER* worden van elk ander voorwerp onzer genegenheden gebezigd. Is dit voorwerp iets gewigtigs, of achtenswaardigs, dan komt *beminnaar* te pas. *Een beminnaar der wetenschappen; een beminnaar van zijn vaderland*. Men zegt *liefhebber*,

wanneer het voorwerp der neiging van minder aanbelang is. *Een liefhebber van eene pijp tabak, een liefhebber van wandelen. Ieder liefhebber en verzamelaar van natuurlijke zeldzaamheden is daarom niet altoos een beminnaar der natuurlijke historie.*

BEMINNELIJK, zie **AANMINNELIJK**.

BEMINNEN, LIEFHEBBEN, LIEVEN, MINNEN, HOUDEN (VAN IETS, OF IEMAND), **GEHECHT, TOEGEDAAN ZIJN** (AAN IETS, OF IEMAND).

Welbehagen aan, en neiging tot een voorwerp ondervinden. MINNEN en nog meer LIEVEN behoren tot de dichterlijke taal; de taal des gewonen levens gebruikt daarvoor BEMINNEN en LIEFHEBBEN. Van deze twee behoort alweder het eerste tot het edeler, het andere tot het gemeenzamer spraakgebruik; en van hier is ook het hierboven vermelde onderscheid tusschen *beminnaar* en *liefhebber* afkomstig. In sommige verwoegingen der beide werkwoorden houdt nogtans dit verschil geen stand; *liefhebbend* is zoo edel en ruim zoo sterk, als *beminnend*. *Een liefhebbend vader*. In de hoogste mate gemeenzaam is de uitdrukking, VAN IEMAND, of VAN IETS HOUDEN. Men gebruikt haar van den geringsten trap der neiging, en ook van eene neiging of trek, waaraan men niets minder, dan het denkbeeld van verhevenheid hecht; van den eetlust, bij voorbeeld: *Ik houd niet van deze of gene spijs*. TOEGEDAAN ZIJN drukt het

het verband uit, waarin men tot het voorwerp zijner neiging staat; het geeft te kennen, dat men zich met zijne geheele ziel en alle zijne vermogens aan hetzelfde heeft overgegeven. Uit dezen hoofde wordt het vooral gebruikt van de genegenheid, die men voor eenen meerderen koestert. *Hij is zijnen vorst met hart en ziel toegedaan.* Het woord schijnt eene weêrkeerigheid uit te sluiten. Men zou zich niet wel uitdrukken, wanneer men van twee personen zeide: *zij zijn elkander toegedaan.* Beter zou men overeenkomstig met dit denkbeeld zeggen: *zij zijn aan elkander GEHECHT*, of verknocht; in welke woorden het denkbeeld van overgifte aan eens anders wil, of belangen, niet gelegen is.

BEMORSEN, zie BEKLADDEN.

BENAAUWD, BENAAUWDHEID, zie ANGST.

BENADEELEN, zie AFBREUK.

BENAMING, NAAM, BENOEMING.

Een woord, hetwelk dient, om eene zaak van andere te onderscheiden. NAAM is, in de eerste plaats, het reeds gegeven kenmerk, BENAMING dat, hetwelk aan de zaak gegeven wordt. Voorts is *benaming* meer het merk van het geslacht, of van de soort, *naam* meer dat der enkele voorwerpen, onder die soort, of dat geslacht behoorende. Van hier, dat *naam* willkeuriger is, dan *benaming*; geslachten en soorten toch onderscheiden zich meestal door vaste en duidelijke

kenmerken, naar welke men, in vele gevallen, de *benaming* inrigt. Bij voorwerpen, onder eene en dezelfde soort behorende, zijn die kenmerken minder in het oog loopend; hetwelk eene onderscheiding, door willekeurige teekens, noodig maakt. Os, paard, schaaap, enz. zijn *benamingen* van dieren, die, hoezeer derzelver oudheid de nasporing van oorsprong en verwantschap dikwerf moeilijk en onzeker make, nogtans voor zulk een onderzoek vatbaar zijn. Dwaas, daarentegen, zou diegene handelen, die in de bijzondere eigenschappen van dezen of genen persoon, de reden wilde ontdekken, waarom hij Klaas en niet Pieter heet. **BENOEMING**, van *benoemen*, is in afkomst, doch geenszins in beteekenis, aan de twee eerste woorden verwant, en dus eigenlijk met dezelve niet synoniem. Men gebruikt *benoemen* voor: met name verkiezen, of aanstellen. *Tot erfgenaam, tot bestuurder benoemen.*

BENDE, zie **AANHANG**.

BENEDEN, **OMLAAG**, **ONDER**, **ONDER AAN**.

Woorden, eigenlijk aanduidende, dat iets nader bij het middelpunt van onzen aardbol geplaatst is, dan iets anders, waarmede men het vergelijkt. **OMLAAG** en **ONDER AAN** zijn, het eene en het andere, bijwoorden; **ONDER** en **BENEDEN** zijn voorzetsels en bijwoorden, naar den zin, waarin zij gebruikt worden. Wij zullen deze woorden dus alleen in zoo verre behandelen, als zij voor vergelijking vatbaar zijn.

zijn. Men hoort, in de gemeenzame verkeer, menigmaal het woord *omlaag* voor *beneden* gebruiken. Toen het ongeluk op de bovenkamer gebeurde, was hij *omlaag*. Wanneer echter, zoo als in dit geval, de vergelijkende aanduiding van plaats zich tot eenen omvang van bepaalde uitgestrektheid, als een gebouw, een schip enz., beperkt, alsdan is *beneden* niet alleen edeler, maar ook juist. Dat *boven* en *beneden* als voorzetsels gebruikt kunnen worden, toont reeds, dat zij de vergelijking bepalen tot iets, hetwelk in de onmiddellijke nabijheid is. Ook ligt het min edele van het bijwoord *omlaag* eigenlijk slechts in deszelfs ongepaste aanwending; immers heeft het tegenoverstaande *omhoog* een zeer edel en dichterlijk gebruik in de uitdrukking van *omhoog*, welke, op gelijke wijze als *uit den hoogen*, beteekent, uit den hemel. Vergelijkt men *beneden*, als voorzetsel, met *onder*, dan ziet men, dat *beneden* alleenlijk slaat op de, met elkander vergeleken, plaatsing van lichamen, ten aanzien van ons gemeene middelpunt van zwaarte; *onder*, daarentegen, ook op de rigting dier lichamen, ten aanzien van elkander. *Beneden den grond* zegt alleen, dat hetgeen, waarvan men spreekt, lager dan de oppervlakte van den grond geplaatst is. *Onder den grond* beteekent, dat de grond het overdekt. In groote huizen zijn de keukens dikwerf *beneden den grond*. Daarentegen zegt men zeer juist, dat van de oude burgen niet zelden uitgangen *onder den grond* voortliepen, om zich, bij belegering, te beveiligen, of te redden.

den. Omlaag behoudt, in tegenoverstelling van *onder aan*, het onbepaalde, hetwelk, gelijk wij gezien hebben, het eerstgemelde woord van *beneden* onderscheidt. *Onder aan*, daarentegen, beteekent altoos aan het benedeneinde, of slot van eenig ding, bij voorb., van eene bladzijde, een geschrift enz., waarvan gesproken wordt. *Het is de gewoonte, wanneer men stukken met zijne naamteekening bekrachtigt, die teekening onder aan te plaatsen.*

BENEMEN, BEROOVEN, ONTBLOOTEN, ONTNEMEN.

Iemand buiten het bezit van iets stellen. De woorden onderscheiden zich, in de eerste plaats, hierdoor, dat men den bezitter ONTBLOOT, of BEROOFT, de bezetene zaak hem BENEEMT, of ONTNEEMT. *Berooven* ziet voorts op de daad van het rooven, het wegnemen, en tevens op den toestand, waarin dit wegnemen dengenen plaatst, die den roof pleegt, namelijk in het bezit van eenen, door onregtmatig geweld verkregen buit. Waar dus geen overgang van bezit is, kan men niet eigenlijk zeggen *berooven*; en het is voorzeker alleen, om door eene on-eigenlijke, maar sterkere uitdrukking het harde van het gemis aan te duiden, dat men in eenen ruimeren zin is begonnen te zeggen, *van het leven, van het gezigt berooven*. — *Ontblooten* wijst op den staat, waarin men dengenen laat, wien men eenige bezitting ontneeft. Het zegt, dat hij, in engeren of ruimeren zin, bloot of naakt blijft. Geheele wegneming
van

van bestaan, ook slechts van aardsch bestaan, kan daarom niet door *ontblooten* uitgedrukt worden. Men *ontbloot* niet van het leven. In *ontnemen* is de beteekenis van scheiding sterker, dan in *benemen*. Hierom gebruikt men het eerste van zaken, welker bezit overgaat, of overgaan kan. *Men ontnemt iemand zijne goederen; men beneemt hem zijn leven.*

BENIEUWD, NIEUWSGIERIG, WEETGIERIG.

Begeerig naar kennis. **WEETGIERIG** is degene, die het wetenswaardige, **NIEUWSGIERIG**, die het nieuwe wenscht te vernemen. Daar nu de belangrijkheid van het nieuwe menigmaal in deze nieuwhed alleen bestaat, en met het bekend worden der zaak verdwijnt, zoo wordt *nieuwsgierig* van eene beuzelachtiger zucht om te weten gebruikt, dan *weetgierig*. **BENIEUWD** geeft zucht om te weten, gepaard met onzekere verwachting, te kennen. Men gebruikt het dus meest van nog toekomende gebeurtenissen, of althans van dezulke, wier kennis nog niet tot ons heeft kunnen geraken. *Zij was nieuwsgierig, wat er voorgevallen was; en toen zij het vernam, zeide zij, benieuwd te zijn, hoe de zaak zou afloopen.* Zelden wordt *benieuwd* anders, dan in den gemeenzamen stijl gebruikt.

BENOEMEN, zie **AANSTELLEN**.

BENOEMING, zie **BENAMING** en **AANSTELLEN**.

BEPALEN, VASTSTELLEN.

Door een duidelijk besluit onzekerheid **wegnemen**. Het dagelijksche gebruik bedient zich van de beide woorden zonder onderscheid; nogtans schijnt het ons toe, dat er een zeer wezenlijk verschil tusfchen dezelve beftaat. Men **BEPAALT**, dat is, fcheidt door vaste grensmerken af, datgeen, omtrent welks juiste ligging, of uitgestrektheid twijfel beftaan kan. Men **STELT VAST** hetgeen wankelend of dobberend is. Zeer juist zegt men, b. v., *eenen dag bepalen*, dat heet, uit den voortgaanden loop des tijds den dag afperken, dien men tot eenige verrigting beftemt. Even naauwkeurig is de uitdrukking *den prijs vaststellen*, omdat de prijs iets dobberends en onzekers is. Het *maximum* op de eetwaren, waarvan men gedurende de omwenteling in Frankrijk eene, wederom zoo ongelukkig uitgevallene, proeve genomen heeft, was meer eene *bepaling*, dan eene *vastftelling* der prijzen, omdat men daardoor eigenlijk bedoelde, het rijken derzelve te fluiten.

BEPALEN, BEPERKEN, zie **PAAL EN PERK**.

BEPALING, zie **BEPALEN, VASTSTELLEN**.

BEPEINZEN, zie **PEINZEN**.

BEPERKEN, zie **BEPALEN**.

BEPLANTEN, zie **PLANTEN**.

BEPROEVEN, DE PROEF NEMEN, ONDERZOEKEN.

Poging doen, om van iets naauwkeurige kennis te erlangen. Doet men deze poging, zonder daarbij ver-

verwachting omtrent den uitflag te hebben, alsdan ONDERZOEKT men; heeft men zulk eene verwachting, dan NEEMT men EENE PROEF. *Onderzoek* en toeval hebben ons kennis gegeven van vele waarheden, op welke men redeneringen gebouwd, en deze weder door *proefnemingen* gestaafd heeft. Eigenlijk *onderzoekt* men, *wat*, en *neemt de proef*, of iets zij. Wel is waar, men zegt: *onderzoeken of iets waar zij* enz.; doch in dit geval ligt duidelijk de verwachting niet in de ziel van den onderzoekenden, maar berust bij dengenen, die de waarheid der zaak beweert. Men *onderzoekt* eigenlijk niet de zaak, om te zien, of het gezegde waar zij, maar wel de stelling, dat het waar is, daarbij tot grond van beoordeeling nemende de kennis, die men van de zaak erlangen kan. BEPROEVEN is, naar de oorspronkelijke beteekenis, iets aan eene proeve onderwerpen. De raad van Apostel PAULUS: *beproeft alle dingen* enz., zegt niet, dat men alles *ondernemen*, maar dat men alles *toetsen* moet, te weten, aan de beginselen van waarheid en regt. Naderhand heeft het gebruik *beproeven* meer beperkt tot het onderzoek der betrekkelijke mogelijkheid, dat is, tot de proeve, of eenig denkbeeld in de gegevane omstandigheden werkelijk te maken zij. *Ik zal het eens beproeven*, wil tegenwoordig niet meer zeggen: ik zal den aard en de hoedanigheid der zaak aan een onderzoek onderwerpen, om te zien, of zij aan het opgevatte denkbeeld beantwoorde; maar: ik zal mij door de onderneming zelve verzekeren, of de middelen, waar-

waarover ik beschikken kan, tot de uitvoering toe reikend zijn.

BEPROEVEN, ONDERNEMEN.

Een werk beginnen, waarbij gevaar van mislukking is. ONDERNEMEN zegt alleen, dat er mogelijkheid is van eenen kwaden uitslag; BEPROEVEN, dat de ondernemer die mogelijkheid inziet, en eenigzins aan het welgelukken twijfelt. Deze twijfel is oorzaak, dat hij, die iets *beproeft*, minder voortvarend te werk gaat, dan hij, die iets *ondernemt*, endus ook, bij mislukking, aan mindere gevaren bloot staat. *Ik zal het beproeven* heet derhalve, ik zal mij door werkdadig onderzoek overtuigen, of ik het voornemen uitvoeren kan; *ik zal het ondernemen* beteekent, ik zal de uitvoering van het voornemen beginnen, schoon ik nog niet zeker ben van den uitslag.

BEPROEVING, zie BEPROEVEN.

BERAAD, zie BEDENKING.

BERAADSLAGEN, RAADPLEGEN, OVERWEGEN, IN OVERWEGING NEMEN, ZICH BERADEN.

Iets tot het voorwerp van ernstige overdenking maken. Reeds het enkelvoudige *wegen*, hetwelk in de uitdrukking *wikken en wegen* voorkomt, beteekent de redenen voor of tegen eene zaak naar derzelver gewigt beoordeelen Het zamengestelde OVERWEGEN,

IN

IN OVERWEGING NEMEN, is dus, zoo al niet ten tweedenmale, althans met ernst beoordeelen. ZICH BERADEN is raad nemen bij zich zelven, met zich zelven te rade gaan. Schoon nu, tot het afwegen van voor- en nadeelen, tijd vereischt wordt, zoo onderstelt zulks niet, gelijk bij het innemen van raad, dat er eene tusfschenpoos behoeft te verlooopen tusfschen het ontwerp, of voorstel, en het daarop volgende besluit. Men kan eenen voorflag *overwegen*, op het oogenblik, dat hij ons gedaan wordt; om zich te *beraden* vordert men tijd. BERAADSLAGEN en RAADPLEGEN onderstellen, dat men te rade gaat met anderen. In het eerste, dat met *beraad* zamengefeld is, ligt meer de beteekenis van overleg; het heet, met elkander overleggen. *Raadplegen* ziet meer op het innemen van raad. Van daar, dat men even zeer, schoon eenigzins in verskillenden zin, zegt *met iemand* en *iemand raadplegen*. Het eerste is, van wederzijde raad geven en hooren over een in gezamenlijk overleg genomen onderwerp; het andere, over eene zaak elders raad halen.

BERADEN, zie BEDACHTZAAM.

BERAMEN, BEPALEN, VASTSTELLEN.

Het onderscheid tusfschen BEPALEN en VASTSTELLEN is hierboven (bl. 298) behandeld. BERAMEN zegt eigenlijk iets bij raming vaststellen, dat is, door gissen of afmeten der rigting. Het is dus, iets bepalen, na voorafgegane overweging.

BE-

BERAMING, zie **BERAMEN**.

BEREID, **GEREED**, **VAARDIG**, **KLAAR**.

Waarin niets den onverwijlden voortgang belet. **KLAAR** duidt op het niet daarzijn van eenigen hinderpaal, want reeds in de oorspronkelijke beteekenis des woords, die van helder, is *klaar* datgene, waarin niets den voortgang der lichtstralen hindert. **VAARDIG** is degene, die vaart heeft, of nemen kan. Van hier, dat men het minder op zaken, dan op personen toepast. **BEREID** en **GEREED** stammen uit denzelfden wortel; doch reeds de voorzetsels, waarmee zij zamengesteld zijn, en nog meer het gebruik, maken tusschen de twee woorden eenig verschil. *Gereed* is, strikt genomen, hetgeen volkomen *ree* gemaakt, waaraan niets meer te doen is; *bereid*, waarop men het noodige gedaan heeft, om het ree te maken. Overdragtelijk is *gereed zijn* volkomen in den toestand wezen, om iets te beginnen. *Bereid zijn* is den wil hebben, om het te doen. Een voortgelijk onderscheid heeft plaats tusschen *bereid* en *vaardig*, wanneer dit laatste aan zelfstandige naamwoorden gehecht wordt. *Reisvaardig*, b. v., is in staat, om, zonder uitstel te reizen; *bereid*, *om op reis te gaan* zegt slechts, dat men den wil heeft, om het onverwijld te doen. Met betrekking tot eene zedelijke vaardigheid, laat zich somwijlen het onderscheid minder oogenblikkelijk inzien, doch is daarom even zeer aanwezig. *Dienstvaardig* is hij, die door geene zelfzucht, traagheid enz. terug gehouden wordt,

om

om met voortvarendheid dienſten te bewijzen. *Bereid om dienſt te doen* is, als boven, hij, die daartoe den wil heeft. Hierom kan men zeggen, dat de dienſtvaardige niet altoos en in elk geval tot dienſt bereid is; het voorwerp kan zulks onwaardig zijn, of hoogere pligten kunnen het hem verbieden. In *bereidwillig* is het aanduiden van den wil, ter versterking, verdubbeld.

BEREIDWILLIG, zie **BEREID**.

**BERENNEN, OMGEVEN, OMRINGEN, OM-
SINGELEN, INSLUITEN.**

Zich rondom iets bevinden. Men is **OMGEVEN**, ook dan, wanneer de kring niet volkomen geſloten is. Bij openbare plegtigheden is de koning door zijne hovelingen *omgeven*, niet **OMRINGD**, en nog minder **OMSINGELD**. *Omringen* ziet op het vormen van den ring, dat is, van de volledige inſluiting. *Omſingelen* is, voorcerſt, in eenen naauweren ring beſluiten, want *ſingel* heet eigenlijk gordel; vervolgens, *omringen* met een vijandig oogmerk. Men zegt, door zijne vijanden, niet door zijne vrienden *omſingeld*. **INSLUITEN** duidt het oogmerk aan, waarom, in zekere gevallen, de omſingeling geſchiedt, te weten, niet zoo zeer, om den ingeſlotenen dadelijk aan te vallen, als wel, om hem of de vlugt, of den toevoer af te ſnijden. Waar dadelijke aanval mogelijk is, in het vlakke veld, of ten aanzien van een' enkelen perſoon, is dus *inſluiten* minder gebruikelijk, dan

dan wel ten opzichte van vaste plaatsen. Van den anderen kant ondersteunt het niet de vorming van den ring, of singel. Eene plaats, tot welke, b. v., slechts twee toegangen zijn, is reeds *ingesloten*, wanneer de vijand deze beide toegangen bezet heeft; zij is echter op verre na niet *omringd*, of *omsingeld*. **BERENNEN** (als zinverwant met *omgeven* enz.) is een zuiver krijgswoord. Het wordt van die snelle *influxing* gebruikt, welke gewoonlijk door de ruitery (van daar de uitdrukking) verricht wordt, ten einde aan eene plaats, welke men voornemens is te belegeren, de gemeenschap af te snijden, alvorens de tegenpartij kennis erlangt van dit oogmerk, hetwelk door de langzamer bewegingen van voetvolk en geschut ligtelijk verraden kan worden.

BERG, BERGETEN, DUIN, GEBERGTE, HEUVEL, HOOGTE.

Verhevenheid van den grond. Reeds het dagelijksche taalgebruik maakt het onderscheid dezer woorden voor ieder duidelijk. **HOOGTE** zou het geslachtwoord zijn, zoo men het tegenwoordig niet eenigermate tot heuveltoppen van middelbare verhevenheid beperkte; men noemt de Alpen geene *hoogten*. Ondertuschen leest men, b. v., in den Bijbel, van het *offeren op de hoogten*, waaronder ook vrij aanzienlijke bergen begrepen worden. **HEUVEL** zegt bepaaldelijk eene verhevenheid van matige hoogte. *Alvorens men het eigenlijke gebergte bereikt, begint de grond gewoonlijk heuvelig te worden.* **DUIN** is een zandheuvel aan het strand.

Brand. *Heuvels* binnen'lands, schoon uit zand bestaande, de zoogenaamde Amesfoortſche bergen, bij voorbeeld, zijn geene DUINEN. **BERGEN** noemt men de hoogſte verhevenheden op onzen aardbol. Zij worden verdeeld in *bergen* van de eerſte, tweede en derde vorming, of rang, welke laaſte dikwerf, wat derzelver hoogte betreft, onder de *heavels* behooren. Het meervoud *bergen* verſchilt daarin van **GEBERGTE**, dat onder dit laaſte eene vereeniging van bergen verſtaan wordt, die bijeen geplaatſt zijn en klaarblijkelijk tot elkander behooren. Strekt zich het *gebergte* in de lengte uit, dan heet het **BERGKETEN**, of bergſchakel. De Harts, de Cevennes zijn *gebergten*, de Pyreneën, de Andes *bergketens*.

BERGEN, BEWAREN, WEGLEGGEN.

Tegen verlies of beſchadiging beſchermen. **BERGEN** is voor oogenblikkelijk dreigend gevaar behoeden. *Het ſchip verging, maar volk en lading werden geborgen.* **BEWAREN** is op den duur aan beſchadiging onttrekken. *Achter ſlot en grendel bewaard.* **WEGLEGGEN** duidt aan, dat de zaak, om haar te beter te bewaren, op eene meer verzekerde, buiten bereik van vreëmden gelegen plaats, wordt overgebracht. *Kleederen, welke men ſlechts op feestdagen draagt, worden in den tuſſchentijd weggelegd.*

BERIGT, GEWAG, MELDING, NIEUWS, TIJDING.

Mededeeling eener gebeurde zaak. **BERIGT** is minder algemeen, dan **TIJDING**. Het eerſte kan een

voorval betreffen, dat slechts voor eenen enkelen persoon, en voor dezen zelfs in geringe mate, belangrijk is. *Men gaf mij berigt, dat mijn koffer aangekomen was. Tijding*, daarentegen, is de vermelding eener gebeurtenis, die zeer velen aangaat, of ook voor een' eenigen van groot gewigt is. *De tijding van eene staatsomwenteling, — van den dood eens bloedverwants enz.* Behelst een *berigt*, of eene *tijding*, iets, waarvan de ontvanger nog onbewust was, alsdan is het een NIEUWS. Eindelijk is MELDING, gelijk ook het minder volledige GEWAG, het reppen van eene zaak, zonder bepaald oogmerk, om dezelve, als iets nieuws, tot iemands kennis te brengen. Dit is de reden, waarom men zegt *melding* of *gewag maken*, en, daarentegen, *berigt geven*. Betreft de *tijding* een' bijzonder' persoon, alsdan zegt men insgelijks *geven*, anders *mededeelen*, hetwelk ook het werkwoord is, dat gewoonlijk bij *nieuws* gebezigd wordt.

BERIGTEN, MELDEN, TE KENNEN GEVEN, VERHALEN, VERWITTIGEN.

Wetenschap mededeelen. Hoe BERIGTEN en MELDEN verschillen, is reeds uit het hierboven gezegde af te nemen. Men *meldt* alles, wat den inhoud onzer mededeeling uitmaakt; men *berigt* slechts hetgeen den persoon, aan wien men zich wendt, bijzonder aangaat, of dat men hem opzettelijk wil TE KENNEN GEEVEN. Deze laatste uitdrukking duidt insgelijks eene opzettelijke mededeeling aan, doch eene minder om-

stan-

Handige en duidelijke, dan *berigten*. VERHALEN bevat de uitvoerige mededeeling eener gebeurtenis. Eene enkele daadzaak, de uitkomst eener verhandeling, kan men *melden*, *berigten*, of *te kennen geven*; den loop derzelve *verhaalt* men. VERWITTIGEN ziet meer, dan eenig der andere woorden, op den persoon, aan wien de mededeeling gericht is. Men *verwittigt* iemand van hergeen hem volstrekt noodig is te weten. Daarom heeft ook alleen dit werkwoord den persoon, als onmiddellijk voorwerp der handeling, in den vierden naamval, terwijl de overigen de zaak in dien naamval hebben. Men *berigt*, *meldt*, *geeft te kennen*, *verhaalt* iets; men *verwittigt* iemand; ook *van iets*.

BERISPEN, zie BEDILLEN.

BEROEMD, zie BEFAAMD.

BEROEP, zie AMBACHT.

BEROEPEN, BESCHEIDEN, OPROEPEN, ZAMENROEPEN.

Uitnoodigen, om te verschijnen. Men zegt beide *eene vergadering* BEROEPEN en ZAMENROEPEN; doch in het eerste geval schijnt zij nog geen aanwezig, als vereenigd ligchaam, te hebben, en zulks eerst door de *beroeping* te bekomen; *zamenroepen*, daarentegen, is de leden van een reeds aanwezig ligchaam tot eene bijeenkomst uitnoodigen. OPROEPEN betreft enkele personen. BESCHEIDEN, dat onmiddellijk het doen des

regterlijke uitspraak, door welke twistende partijen gescheiden werden, beteekende, heeft thans slechts de kracht van vaststellen behouden. Men *befcheide* tijd en plaats, of ook wel personen, om op den bepaalden tijd en plaats te verschijnen.

BEROERTE, BEWEGING, MUITERIJ, ONLUST, OPLOOP, OPROER, OPSTAND, WEERSPANNIGHEID.

Onordelijk, meestal tegen de overheid, of de wetten gerigt, gedrag eener menigte. **BEWEGING** en **OPLOOP** sluiten deze vijandigheid tegen het gezag niet noodwendig in. Het eerste zegt slechts, dat de menigte zich niet in den gewonen toestand van rust bevindt; ja zelfs kan eene volksbeweging, b. v., tijdens den inval van een' buitenlandfchen vijand, zeer heilzaam worden voor den Staat. Even zoo kan *oploop* eene toevallige, met de gezindheid jegens het bestuur in geen verband staande, oorzaak hebben. Beide zijn, wel is waar, gevaarlijk, doch op zich zelve niet strafbaar, voor zoo verre de menigte tot geene verbodene gedragingen overslaat, of ook geene bijzondere wetten, uit hoofde van dit gevaar, volksbeweging en *oploop* verboden hebben. Gaan deze gedragingen met openbare gewelddadigheid verzeeld, alsdan is er **OPROER**. Dadelijke weêrstand tegen het wettige gezag is **MUITERIJ**; lijdelijke is **WEERSPANNIGHEID**. Verzet zich het geheele volk, of eenig ander gezamenlijk ligchaam, dan zegt men, dat het in **OPSTAND** is. **ONLUST** en **BEROERTE**, eindelijk, zien

zien op den toestand, waarin zich de Staat, ten gevolge dezer bewegingen, bevindt. Het onaangename derzelve wordt door *onlust* (dat bijna niet anders, dan in het meervoud, *onlusten*, gebruikelijk is) te kennen gegeven. De verwarring, welke de bewegingen verzelt, is hetgeen meer bijzonder door *beroerte* wordt uitgedrukt.

BEROKKENEN, BROUWEN, TE WEEG BRENGEN, VEROORZAKEN.

Maken, dat iets wezen of werking hebbe. **VEROORZAKEN**, geeft het eerste te kennen; **TE WEEG BRENGEN** het andere. Hij, die bestaan geeft, *veroorzaakt*; die in gang of werking zet, *brengt te weeg*. Eene oorzaak heeft noodwendig een oogenblikkelijk gevolg; om aan iets, dat bestaat, werking te geven, wordt menigmaal zamenloop van omstandigheden en tijd vereischt. Hierom wordt van iets, dat snel gebeurt, *veroorzaken* en niet *te weeg brengen* gebezigd. Het broeijen van hooi kan brand *te weeg brengen*; men zegt niet, dat een bliksemstraal dien *te weeg brengt*. **BEROKKENEN** is het *te weeg brengen* van iets kwaads; en dit is ook de beteekenis van **BROUWEN**, hetwelk daarenboven nog aanduidt, dat het kwaad te weeg gebragt wordt door heimelijke treken en kuiperij. Oudtijds heette *brouwen* vermengen, beroeren; en even zoo is nog tegenwoordig *brasfer* in het Fransch ook, onder anderen, het water troebel maken om te vischen.

BEROOVEN, zie BENEMEN.

BEROUW, BOETVAARDIGHEID, LEEDWEZEN, WROEGING.

Besef, dat men verkeerd gehandeld heeft, verzeld van spijt daarover, en zucht om zijnen mislag te herstellen. Dit alles zegt LEEDWEZEN niet, dan alleen voor zoo verre de zin, waarin het voorkomt, het tot eene eigene daad betreft. Waar dit het geval niet is, kan ons *leedwezen* door de daad van een ander, of ook door een toeval, hetwelk wij aan niemand in het bijzonder wijten kunnen, veroorzaakt worden; en alsdan is het met de overige woorden niet fynoniem. Als smert over eene eigene daad, verschilt *leedwezen* weinig van BEROUW. Alleenlijk duidt dit laatste op een duurzamer gevoel; *rouw* is eene langere smert. Ook schijnt in *berouw*, nog meer dan in *leedwezen*, de wensch door te stralen, dat de daad niet geschied ware, en de zucht om dezelve te herstellen, of de herhaling daarvan te vermijden. Deze zucht, benevens de erkenenis van ons vergrijp, en de bereidwilligheid, om de straf te ondergaan, die, ter voldoening onzer regters, of ter onzer eigene verbetering, noodig is, kenmerkt hetgeen men BOETVAARDIGHEID noemt; een woord, hetwelk echter bijna uitsluitend ten aanzien van begane zonde, dat is, van kwaad, voor zoo verre het den Scheppet beledigt, gebruikt wordt. WROEGING is de hoogste trap van *leedwezen* wegens gepleegd kwaad. Het is de foltering, die het geweten den booswicht doet

ondergaan, bij wien dit zelfgevoel nog niet verdoofd, of weder ontwaakt is. Zij ondersfelt niet, gelijk het *berouw*, eene zucht tot verbetering, maar leidt veeleer tot wanhoop. Het is de weldadige invloed van den godsdienst, die, door ons eenen altoos menschlievenden Regter en eenen nimmer gestootenen weg ter verbetering aan te wijzen, de *wroeging* in *boetvaardigheid* en *berouw* veranderen kan.

BERUCHT, zie BEFAAMD.

BESCHAAFD, zie BELEEFD.

BESCHAAFDHEID, zie BELEEFD.

BESCHEIDEN, INGETOGEN, ZEDIG.

Die in zijn gedrag eene zekere matiging vertoont. INGETOGEN is hij, die zich, als ware het, intrekt en terug houdt, die zulk een bedwang over zich zelve oefent, dat hij zich geene uitsporigheid veroorlooft. BESCHEIDEN is degene, die zich niet te veel laat voorstaan, die, uit een gematigd oordeel wegens eigene waarde, het gebruik van wezenlijke of vermeende regten vrijwillig beperkt. Een man, die zich niet te veel aanmatigt, zou in spreken en handelen luidruchtiger kunnen zijn, dan de gewoonte medebrengt; alsdan was hij niet *ingetogen*; en omgekeerd zou een zeer stil en *ingetogen* man, in zijne meening wegens zich zelve en hetgeen hij, overeenkomstig met dit zelfgevoel, van anderen vorderde,

zeer *onbescheiden* kunnen wezen. *Zedig* is degene, die zijne daden naar de zeden, naar de regelen van het behoorlijke en welvoegelijke inrigt, en in de eerste plaats naar die, welke een zeker zelfbedwang voorschrijven. Het zegt dus, dat men die welvoegelijkheid beseft en er zich naar gedraagt.

BESCHEIDEN, zie BEROEPEN.

BESCHERMEN, zie BEHOEDEN.

BESCHIKKEN, zie SCHIKKEN.

BESCHIMPEN, zie BELEEDIGEN.

BESCHONKEN, DRONKEN.

Die zich, door gebruikten geestrijken drank, of door eenige oorzaak, wier werking met die van geestrijk vocht gelijk staat, in eenen toestand bevindt, waarin het denkvermogen verward, en de magt van den geest over het ligchaam eenigermate belemmerd is. *BESCHONKEN* duidt eenen minderen trap van geestbedwelming aan, dan *DRONKEN*, althans is het eene zachtere uitdrukking, mischien wel, omdat zij den dronkenen lijdellijk voorstelt, en onbeslist laat, of hij zelf, dan wel een ander, de schuld zijner dronkenschap draagt. Ondertuschen is dit niet het eenigste onderscheid tuschen de beide woorden. *Dronken* ziet op den toestand, *beschonken* op de oorzaak van denzelfven. Het is daarom dat men, overdragtelijk,

lik, dronken uitgebreid heeft tot elken staat van bedwelming, welke met de eigenlijke dronkenschap overeenkomt, onverschillig wat daarvan de oorzaak zij. Alleenlijk moet deze oorzaak van zulk eenen aard zijn, dat zij, even als geestrijke drank, den mensch in eene aangename beneveling stort. Schrik bedwelmt zoo wel als vreugde, nogtans zegt men, *dronken van vreugde, niet dronken van schrik.*

BESCHOUWEN, zie AANBLIKKEN.

BESCHRIJVEN, zie AFMALEN.

BESCHULDIGEN, zie AANBRENGEN.

BESCHUTTEN, zie BEHOEDEN.

BESEF, BESEFFEN, zie BEGRIJPEN.

BESLAAN, BEWASEMEN.

Eigenlijk zijn deze woorden voor geene vergelijking vatbaar, als zijnde, in den zin, welke dezelve verwant zou maken, het eerste onzijdig en het andere bedrijvend. Zij verschillen ondertusfchen, als geslacht en foort. BESLAAN is zijnen glans verliezen, door de werking van eenen walm, welke de oppervlakte aandoet. *De flank der burgwallen doet, te Amsterdam, hout en metaal beslaan,* BEWASEMEN is doen *beslaan*, door middel van wafem, dat is, door waterdamp. *Wanneer men eenen spiegel bewasemt, verliest hij zijne helderheid.*

BESLAG, DEEG.

Meel, door vocht tot den toestand gebragt, dat het gebakken kan worden. BESLAG is dunner en vloeibaarder, DEEG dikker en stijver. Om wafelen te bakken moet men *beslag* maken; tot brood wordt *deeg* vereischt. Voorts zegt men, overdragtelijk, ook van andere fijne poeders, die met vocht aangemengd worden, *tot de dikte van beslag, van deeg brengen*. Het laatste is gebruikelijker. *Maak er een deegje van.*

BESLUIT, EINDE, SLOT.

Het laatste gedeelte eener zaak, of handeling. Dit is tevens de bepaling van EINDE; want *einde* is het geslacht, waaronder SLOT, als foort, begrepen is. *Slot* is zoodanig *einde*, hetwelk een voltooid geheel besluit. Uit dezen hoofde is het niet wel anders te gebruiken, dan van een geordend ontwerp. Uitgestrektheid alleen, wanneer het denkbeeld van ontwerp daarmede niet gepaard gaat, kan wel afgeperkt worden, en het afgeperkte gedeelte, derhalve, een *einde* hebben, maar heeft geen *slot*. Men zegt: *aan het einde eener bladzijde*, niet *aan het slot* derzelve. Daarentegen zegt men: *het slot van eenen brief*, omdat een brief een geordend en voleindigd geheel bevat. Van een boek hoort men de beide woorden gebruiken, doch, naauwkeurig oplettende, zal men bemerken, dat *einde* gezegd wordt van het stoffelijke des books, *slot* van het verstandelijke: op de laatste bladzijde wordt het *einde* van het boek gevonden,
en

en de laatste zinsnede is het *slot* van het werk. **BESLUIT** is de handeling zelve, welke het *slot* daarslecht. Een voleindigd werk heeft een *slot*, maar geen *besluit*; want de handeling heeft opgehouden, het gewrocht alleen is nog aanwezig. Daarentegen zegt men, *het besluit*, zoowel als *het slot eener redevoering*, omdat men alsdan den redenaar eenigermate voorstelt, als zelf zijne rede eindigende, en opgeeft, hoe hij zijne rede besloten heeft. Vormt dit *slot* der rede op zich zelf een geheel, tot het vroeger gezegde betrekkelijk, en hetzelfde op eene voegzame wijze ten einde voerende, dan noemt men het eene *slotrede*, of *peroratie*; en deze is niet uitsluitend tot de eigenlijke redevoering beperkt. Ook andere opstellen, mits slechts de schrijver sprekende voorkomt, dulden dezelve. Het *Jamque opus exegi* enz., waarmede OVIDIUS zijn gedicht de *metamorphosis* eindigt, is eene soort van *slotrede*.

BESLUIT, VOORNEMEN.

De wil, om iets tot werkelijkheid te brengen. In het algemeen staat de wil in een dubbel verband, zoo tot de drijfveer, die denzelven heeft doen vormen, als tot het bedoelde voorwerp. De wil, in verband met zijne gronden, is hetgeen men **BESLUIT** noemt; in betrekking tot het geen men wenscht te bewerkstelligen, is de wil **VOORNEMEN**.

BESLUITEN, zie BESLUIT.

BESMEREN, BESTRIJKEN, BELEGGEN.

Zamengestelde werkwoorden, die alle het overdekken eener oppervlakte beteekenen, en uit het verschil der grondwoorden gemakkelijk te onderscheiden zijn. Men **BESMEERT** en **BESTRIJKT** met eene stof, die meer of min week of smijdig zijn moet; men **BELEGT** met eene vaste zelfstandigheid. Eigenlijk, doch alsdan zijn de twee woorden niet synoniem, ziet *bestrijken* op de beweging, *befmeren* op de overdekkende stof. *Strijken* is slepend over iets heengaan, en bevat op zich zelf geenszins het denkbeeld, dat die beweging iets brengt op de oppervlakte, langs welke zij geschiedt; veeleer neemt zij somtijds iets weg. *Geld van de tafel strijken*. Even min is de beteekenis van opbrengen aan het zamengestelde *bestrijken* noodwendig verknocht. *De schans bestrijkt den weg*, wil zeggen, dat de kogels uit de schans langs den weg heen kunnen schuiven, en schuivende alles daarvan wegnemen.

BESMETTEN, zie **AANSTEKEN**.

BESNOEIJEN, zie **SNOEIJEN**.

BESNUFFELEN, zie **SNUFFELEN**.

BESPAREN, zie **SPAREN**.

BESPEUREN, zie **BEMERKEN**.

BESPOEDIGEN, **VERHAASTEN**.

Sterker vaart en voortgang geven. De vergelijking van *spoedig*, *haastig* (te vinden onder het woord

woord *aanfondt*) heeft den grond van het onderscheid dezer werkwoorden getoond. Daar *spoed* op den voortgang, *haast* op de voortvarendheid ziet, vindt men hierin de reden, waarom het eerste altoos in den goeden, het andere dikwijls in den kwaden zin gebruikt wordt, en waarom men, bij wijze van spreekwoord, zegt: *hoe meerder haast, hoe minder spoed*.

BESPOELEN, zie SPOELEN.

BESPOTTELIJK, zie BELAGCHELIJK.

BESPRENGEN, BESPRENKELEN, BESPROEIJEN.

Zachtkens bevochtigen. *Sprengen* heet eigenlijk doen springen en is, in die beteekenis, bij de Duitschers in gewoon gebruik. BESPRENGEN is dus, voor eerst, eenig voorwerp raken met eene stof, die men er op doet springen. Is deze stof eene drooge of vaste zelfstandigheid, dan moet zulks korrelsgewijze, is zij vloeibaar, dan moet het droppelsgewijze geschieden. *Het vleesch met zout — het linnen met water besprengen*. Hiermede komt de tweede beteekenis van *sprengen* overeen, welke die is van verspreiden. BESPRENKELEN is van het zelfstandige naamwoord *sprengel* gevormd, en heet dus, met sprenkels bespatten. Dit doet de beteekenis verschillen van het geen zij wezen zou, bijaldien *sprenkelen*, zonder tuschenkomend naamwoord, blootelijk

lijk het voortdurend werkwoord (*frequentativum*) van *sprengen* ware, als wanneer het een digter of menigvuldiger *sprengen* zou aanduiden. Thans integendeel brengt het mede, dat de spatten ijlder zijn, dan die door het *besprengen* veroorzaakt worden, welk laatste woord meer nadert tot de beteekenis van **BESPROEIJEN**, hetwelk eene zeer digte besprenging, en wel uitsluitend met eene vloeistof, te kennen geeft. *Een zachte regen besproeit het aardrijk.*

BESPRINGEN, AANRANDEN.

Dit laatste en verscheidene daarmede in beteekenis verwante woorden zijn onder *aandoen* behandeld. **BESPRINGEN**, hetwelk insgelijks met dezelve vergeleken kan worden, kenmerkt eenen aanval, die plotseling geschiedt, even als die van een wild dier, hetwelk zich, met eenen sprong, op zijne prooi, of zijnen vijand werpt. *Men besprong ons uit eene hinderlage.*

BESTAAN, zie-AANWEZEN.

BESTAND, WAPENSCHORSING, WAPENSTILSTAND.

Afbreking der vijandelijkheden, gedurende eenen oorlog. **BESTAND** ziet op eenen langeren tijd van rust, dan de beide andere woorden. De twaalfjarige afbreking van den oorlog met Spanje, onder **FILIPSDEN DERDEN**, was een *bestand*, geene bloote **WAPENSCHOR-**

SCHOR-

SCHORSING. Moeijelijker is dit laatste woord van **WAPENSTILSTAND** te onderscheiden, dat veelal gelijkbetekenend met hetzelfde geacht wordt. Volgens de zamenstelling drukt echter *wapenstilstand* niet uit, dat de vijandelikheden, bij overeenkomst, gestaakt zijn; maar het zegt alleen, dat zij ophouden; *stilstaan* is een onzijdig, *schorsen* een bedrijvend werkwoord. *Wapenschorsing* is dus zulk een *wapenstilstand*, die, krachtens voorafgegaan verdrag, plaats heeft. *Wapenstilstand* zou ook zoodanig eene ophouding der vijandelikheden kunnen wezen, die, zonder verdrag, b. v., door de afmatting der wederzijdsche partijen, te weeg gebragt werd. Het gebruik, nogtans, eerbiedigt dit onderscheid niet. *Wapenstilstand* en *wapenschorsing* ondersteunen, volgens hetzelfde, beide eene overeenkomst. Er blijft dus mischien geen ander verschil, dan dat van korteren of langeren duur. *Schorsen* sluit noodwendig de beteekenis eener hervatting in; *stilstaan* niet alzoo. Men mag op dien grond mischien *wapenschorsing* voor eene kortere afbreking der oorlogsverrigtingen houden, dan *wapenstilstand*. Voor het overige worden, gedurende het *bestand*, gewoonlijk de wapenen afgelegd, gedurende de *schorsing* of den *stilstand*, niet.

BESTEDEN, zie **AANWENDEN**.

BESTEK, ONTWERP, SCHETS, TEEKENING.

In den zin, waarin deze woorden verwant zijn, beteekenen zij de uitdrukking der denkbeelden, waar
naar

naar een arbeid , inzonderheid het maken van een gebouw , moet uitgevoerd worden. **SCHETS** en **TEEKENING** bedoelen alsdan de uitdrukking dier denkbeelden , door eene voorstelling , welke onder den zin des gezichts valt. *Schets* is de min volledige , slechts door eenige hoofdtrekken aangeduide beeldtenis ; *teekening* de meer uitgewerkte. **ONTWERP** kan of afbeelding , of beschrijving heeten , maar is altoos de vroegst gemaakte. **BESTEK** , daarentegen , is de laatste en volledigste voorstelling van het uit te voeren werk , en vereenigt gewoonlijk *teekening* en beschrijving ; het is naar deze voorstelling , dat de bouwmeester den overslag zijner kosten berekent. Van hier zegt men , overdragtelijk : *dat gaat buiten mijn bestek* , om uit te drukken , dat de bedoelde zaak niet tot het ondernomen werk behoort. De overgang der beteekenis van *bestek* , van die eener beschrijving tot die van berekening en ook van ruimte , is uit het boven gezegde gemakkelijk na te gaan. In laatstgemelden zin zegt men : *mijn huis is te klein van bestek*.

BESTELLEN, BEHANDIGEN, BEZORGEN, OVERGEVEN, OVERHANDIGEN.

Maken , dat iets zijne bestemming bereike. **BESTELLEN** , van *stel* , plaats , is zorgen , dat iets ter plaatse kome , waar het behoort ; het wordt , in den zin , waarin wij het hier nemen , vooral gezegd van het aan huis bezorgen der , met den post , of op eene andere wijze aankomende , brieven en pakjes. **OVERGEVEN** is uit zijn bezit in dat eens anderen doen
over-

overgaan; het wordt zoo wel van vaste als van tijlbare zaken gebruikt. *De stad aan den vijand overgeven.* OVERHANDIGEN en BEHANDIGEN, (ook *ter hand stellen*) daarentegen, zegt men alleen van roerende goederen, en wel van de zoodanige, die metterdaad van de hand tot de hand kunnen overgaan. *Behandigen* is iets minder sterk, dan *overhandigen*, welk laatste den overgang uitdrukt. Van eenen brief, b. v., kan men zeggen: *hij is mij heden morgen behandigd.* Is er twijfel aan, of eene som gelds aan den eigenaar gekomen zij, dan zal men zulks bevestigen met de woorden: *ik heb hem die zelf overhandigd.* BEZORGEN drukt in het algemeen de zorg uit, om iets te doen komen, waar het zijn moet, zonder te bepalen, welke de wijs der overbrenging geweest zij, of zijn moet.

BESTENDIG, DUURZAAM, ONVERANDERLIJK, ONVERZETTELIIK, ONWANKELBAAR, ONWRIKBAAR, STANDVASTIG, VAST, VOLHARDEND.

Voor zoo verre deze woorden zinverwant zijn, be- teekenen zij, dat iets op eene zekere wijze blijft be- staan. BESTENDIG is hetgeen, uit zijnen aard, niet verandert, DUURZAAM, hetgeen, uit zijnen aard, niet ophoudt. Daarentegen is ONVERANDERLIJK hetgeen, ook door oorzaken van buiten, niet veranderd wor- den kan. Wanneer het weder eenen tijd lang on- veranderd heeft voortgeduurd, en geene kenmerken vertoont van in het kort te zullen veranderen, zoo

zegt men: het is *bestendig*; men weet echter maar al te wel, dat het niet *onveranderlijk* is; eene donderbui, een storm kan het snel genoeg omzetten. ONWRIKBAAR wordt meestal overdragtelijk gebruikt, en drukt de eigenschap uit, waardoor, als ware het, iets door kleine en herhaalde bewegingen niet geschud, of aan het weifelen gebracht kan worden. VAST is in zich zelf, of met andere dingen sterk samenhangend. Nu is hetgeen sterken samenhang heeft, uit zijnen aard, minder aan verandering onderworpen, dan hetgeen losser verbonden is. *Vast* heeft dus, in beteekenis, iets gemeens met *bestendig*; doch dit laatste wijst op een uitwerksel, het eerste op eene oorzaak. Men zou (het boven aangevoerde voorbeeld weder opvallende) kunnen zeggen: *het weder is bestendig, omdat het vast is*. STANDVASTIG is hetgeen vast is in zijnen stand, zich niet ligtelijk uit zijnen stand laat brengen. Het heeft dus eenen meer bedrijvenden zin, dan *vast*; en, wanneer men het van personen gebruikt, geeft het eene deugd te kennen, terwijl *vast* eene bloote hoedanigheid is. *Vastheid van ziel, of karakter, is niet het eenige, hetwelk standvastig maakt; men heeft de zwakste gemoederen, men heeft vrouwen, blijken van de hoogste standvastigheid zien geven, wanneer plichtgevoel, en meer nog genegenheid, of geestdrift, dezelve daartoe aanspoorden*. Duidt *standvastig* aan, dat men niet ligtelijk uit zijnen stand gebracht kan worden, zoo zegt ONVERZETTELIIK, dat zulks in het geheel niet mogelijk is. *Onverzettelijk* is derhalve sterker, dan *standvastig*; maar juist wegens de

de onmogelijkheid van verplaatsing, welke het insluit, drukt het op zich zelf geene deugd uit, maar hangt af van het goede of booze des besluits, of der beginfelen, waarin men zich *onverzettelijk* betoont; nogtans wordt het meestal in eenen goeden zin genomen. ONWANKELBAAR wordt zulks altoos, omdat *wankelen* beteekent, dreigen te vallen, of eigenlijk die schommelende beweging maken, welke doet zien, dat een zwaarder schok, dan de ontvangene, den val te weeg gebragt zou hebben. Volgens de grondbeteekenis, zou het dus sterker, dan *onverzettelijk* moeten zijn, vermits het meer is, te zeggen, dat men iets op zijnen grondslag niet kan doen schommelen, dan dat men het van dien grondslag niet kan afbrengen. Desniettemin heeft, in het gebruik, *onverzettelijk* meer nadruk. De reden hiervan schijnt daarin te liggen, dat dit laatste wederom meer op wederstand tegen geweld, of schokken, van buiten, wijst. Iets *wankelt* ook door gebrek aan innerlijke vastheid, of door onzekerheid van stand; *verzet* kan het slechts worden, door uiterlijk vermogen. Het gebruik, hetwelk men overdragtelijk van de beide woorden maakt, blijft aan dit verschil der eigenlijke beteekenis getrouw. Men zegt: een *onverzettelijk*, een *onwankelbaar*, en ook een *onwrikbaar geloof*; doch door het eerste verstaat men een geloof, hetwelk geene pogingen van buiten, door het andere zoodanig een, hetwelk geen twijfel van binnen kan doen veranderen, en door het laatste zulk een, dat in het minste geene beweging ondergaan kan.

BESTENDIGHEID, zie **BESTENDIG**.

BESTOKEN, zie **AANDOEN**.

BESTRAFFEN, zie **STRAFFEN**.

BESTRALEN, **BESCHIJNEN**.

Beide zegt men van een lichtend voorwerp, dat door zijnen glans een donker voorwerp verheldert; doch **BESTRALEN** wordt alleen van eigen, **BESCHIJNEN** ook van ontleend licht gebezigd. *De maan beschijnt den aardbol, omdat de zon haar bestraalt.* Dit is de reden, waarom, overdragtelijk, van roem enz., het eerste, maar niet het andere woord gebezigd wordt.

BESTRATEN, **BEVLOEREN**, **PLAVEIJEN**.

Eenen weg, of andere oppervlakte, door op- of inlegging van eenige stof, harder en effener maken, dan zij uit zich zelve zijn kon. Schoon vloer in het algemeen de vlakgemaakte grond van een huis beteekent, onverschillig, of zij met leem, steen, of hout belegd zij, verstaat men in het gemeen door **BEVLOEREN**, het beleggen met hout, met vloerdeelen. **PLAVEIJEN** daarentegen, dat eigenlijk het platkloppen van het vloerleem zou aanduiden, wordt voor het beleggen met steen gebezigd. Ook **BESTRATEN** zegt, met steen beleggen; doch met zoodanigen steen, en op zulk eene wijze, als gemeenlijk bij het maken der straten of straatwegen geschiedt. Gewoonlijk verstaat men dus door *bestraten* het beleggen met op den kant geplaatste straatsteenen,

nen, terwijl *plavesjen*, eenigzins de beteekenis van het effen maken eens leembodems behoudende, het denkbeeld geeft van vlakgelegde steenen.

BESTRIJDEN, zie STRIJD.

BESTRIJKEN, zie BESMEREN.

BESTUUR, zie BEHEER.

BETALEN, VOLDOEN.

Eenen schuldeischer doen geworden hetgeen men hem schuldig is. In de eerste plaats zegt men **VOLDOEN**, gelijk het woord zelf te kennen geeft, nimmer van een gedeelte, **BETALEN** somwijlen. Vervolgens geschiedt dit laatste eigenlijk altoos in geld; *voldoen* kan men zijnen schuldeischer ook met andere dingen; want het ziet niet, als *betalen*, op het aantellen van hetgeen gevorderd kan worden, maar op het te vrede stellen van dengenen, die het regt der vordering heeft. Eindelijk staat hierom *voldoen* ook nooit onmiddellijk op een verdrag van koop; er moet eerst een ander kontrakt tusschen beide gekomen zijn, al ware het slechts een stilzwijgend kontrakt van uitselverleening. Wanneer ik iets, hetwelk ik gekocht heb, op staanden voet betaal, kan het woord *voldoen* niet te pas komen.

BETALEN, BEKOOPEN, zie BEKOOPEN.

BETALING, zie BELOQNING.

BETAMEN, zie BEHOOREN.

BETASTEN, zie AANRAKEN.

BETEEKENEN, zie BEDUIDEN.

BETEREN, zie BEKOMEN.

BETEUGELLEN, zie BEDWINGEN.

BETEUTERD, zie BELEMMERD.

BETIGTEN, zie AANBRENGEN.

BETIMMEREN, zie TIMMEREN.

BETOOGEN, BEWIJZEN.

Gronden van overtuiging geven. Hoezeer **BETOOGEN** en **BEWIJZEN** gevormd zijn van woorden, vrij naauw in beteekenis verwant, namelijk van *toogen*, of toonen, en *wijzen*, en dit laatste (zie *aanduiden*), wegens de meer bepaalde beteekenis van met den vinger aantoonen, voor sterker, dan het eerste gehouden zou mogen worden, heeft *betoogen*, in het gebruik, eene grootere kracht bekomen, dan *bewijzen*. *Betoogen* is klaar bewijzen, volkomene en in het oog vallende overtuiging geven van het onweerlegbare der aangevoerde bewijsredenen.

BETOOMEN, zie BEDWINGEN.

BETOONEN, BETUIGEN, DOEN BLIJKEN, BEWIJZEN.

Kennis van iets geven. Hij, die **BETUIGT**, geeft kennis door verklaringen, door verzekeringen, dus door woorden; die **BETOONT**, doet zulks door onder
het

het gezigt vallende middelen, door teekenen. Het laatste is dus reeds sterker, dan het eerste. Iemand vriendschap *betoonen* is meer, danze hem slechts te *betuigen*. Nog sterker is **DOEN BLIJKEN**, omdat het denkbeeld van zichtbaar te zijn daarin nog meer uitkomt. **BEWIJZEN**, eindelijk, is het nadrukkelijkste der vergelekenen woorden, in zoo verre men daardoor verstaat, de overtuiging van iets geven. In den gemeenzamen omgang wordt het echter menigmaal als bijna gelijkbeteekenend met *betoonen* gebruikt. *Hij bewijst mij veel vriendschap* zegt weinig meer, dan: *hij betoont mij veel vriendschap*; ondertusfchen is ook in dezen zin het eerste vóór sterker te houden.

BETOOVEREN, zie **TOOVEREN**.

BETRACHTEN, DOEN, OEFENEN, WAARNEMEN, IN ACHT NEMEN, ZICH KWIJTEN.

Men zegt zijnen plicht **DOEN, OEFENEN, BETRACHTEN, WAARNEMEN, IN ACHT NEMEN, EN ZICH VAN DENZELVEN KWIJTEN**. Het eerste beteekent niets verder, dan de daad verrigten, waardoor men *zich* van zijnen plicht *kwijs*. *Betrachten*, overeenkomstig met de betekenis, welke het woord oudtijds bij ons had, en nog hedendaags in het Hoogduitsch heeft, die namelijk van beschouwen, overwegen, duidt aan, dat de daad met beraad, met besef van redenen en gronden, geschiedt. Het is dus uitsluitend toepasselijk op een redelijk wezen. Een dier, hetwelk men iets geleerd heeft, een jagthond, rijdpaard, enz., *doet* zijnen plicht, *wanneer*

het gewillig en oplettend den dienst, waartoe men het afgerigt heeft, volbrengt; doch men kan niet zeggen, dat het zijnen pligt *betracht*, omdat het geen denkbeeld heeft van de gronden dier verplichting. Daarentegen *betrachten* het vlijtige kind, de zorgende vader, de getrouwe ambtenaar hunnen pligt, omdat zij beseffen kunnen, waarom dezelve op hen rust. Het *oefenen* van zijnen pligt ziet op het uiterlijk volbrengen eener verrigting, waartoe wij, en wel meestal van ambtswege, gehouden zijn. De soldaat, die den vijand bevecht, de regter, die een vonnis strijkt, en de gelastigden, die het uitvoeren, *oefenen* hunnen pligt. De reden, waarom men hier *oefenen* gebruikt, schijnt te liggen in de oorspronkelijke beteekenis van het woord, volgens welke het heet: doen bij herhaling; omdat ambtsdaden bij herhaling verrigt worden. *Waarnemen* komt ons voor, de beteekenis te hebben van alles met naauwkeurigheid, met inachtneming van alle bijzonderheden, te verrigten. *In acht nemen* echter schijnt meer te beduiden: niets vergeten van hetgeen onze pligt vordert. *Zich van zijnen pligt kwijten* zegt ook denzelfden waarnemen, omdat men daarvoor belooning enz. ontvangt,

BETRAPPEN, VANGEN, VATTEN, VERRASSEN.

Met VATTEN en VANGEN heeft BETRAPPEN de beteekenis van bemagtigen gemeen, met VERRASSEN die van verkloeken. De *verraste* vijand, dat is die, *welken* men te *ras* geweest is, is nog in geenen de-

deele door den verrasfer overweldigd. De geschiedenis levert menigvuldige voorbeelden, waarbij, desniettemin, de zege aan de overvallene partij verbleef. Evenmin duiden, van den anderen kant, de woorden *vangen* en *vatten* aan, dat er, ter bemagtiging van den gevangenen, loosheid is aangewend. *Vatten* geeft de bloote daad van het grijpen, van het bemagtigen te kennen. *Vangen* voegt daarbij het denkbeeld, dat dit grijpen door eenige tegenstreving van den gegrepenen, hetzij vlugt, hetzij weêrstand, of iets anders, bezwaarlijk gemaakt is. *Betrappen* zegt, dat list het middel geweest is, hetwelk den betrapten in de magt zijns belagers geleverd heeft. Met deze beteekenis komt het begrip overeen, dat de Engelschen aan het woord *trap*, de Franschen aan *trappe* hechten; en de oorspronkelijke beteekenis van het werkwoord *betrappen* zelve, die namelijk van den voet op iets te zetten, is daarvan niet verwijderd.

BETREDEN, zie TREDEN.

BETREFFEN, zie AANBELANGEN.

BETREKKEN, BEWOLKEN, VERDUISTEREN.

VERDUISTEREN is de algemeene beteekenis, waaronder de beide andere woorden begrepen zijn. Het beteekent alle verlies van licht. BETREKKEN en BEWOLKEN wordt van onzen dampkring gezegd, wanneer hij zich in die mate verdikt, dat hij de regstreekse stralen der hemellichten onderschept. Ge-

schiedt deze verdikking eenparig, zoodat de geheele lucht, die ons omringt, minder doorschijnend dan te voren, of als met een floers overtoegen wordt, dan zegt men *de lucht is betrokken*. Is de onderschepping der lichtstralen niet eenparig, en laten zich de grenzen der dampklompen onderscheiden, dan noemt men de lucht *bewolkt*.

BETREKKEN, BEDRIEGEN.

De hatelijke beteekenis, die aan BEDRIEGEN eigen is, is zulks niet altoos aan BETREKKEN. *Betrekken* is eenen trek spelen; het komt dus op het oogmerk aan, of die trek scherts, bedrog, of boosheid moet geheeten worden. Voorts ziet *bedriegen* niet noodwendig op eene enkele daad. Men kan zeggen: *reeds meer dan een jaar lang bedroog hij mij*. Om de boven opgegevene reden kan men, in dit geval, niet zeggen: *hij betrok mij reeds meer dan een jaar lang*. Zie verder bij *bedriegen*.

BETREKKING, OVEREENKOMST, VERBAND, ZAMENHANG.

Wanneer men het woord VERBAND in zijne ruimste beteekenis opvat, en in deze alleen kan het hier genomen worden, dan begrijpt het al wat men gewoon is onder de drie overige woorden te verstaan. BETREKKING, OVEREENKOMST, ZAMENHANG, zijn toch alle zoo vele verschillende soorten van *verband*. Het is dus de meer algemeene beteekenis van dit laatste woord, welke het van de andere onderscheidt. *Betrekking* is een verband, hetwelk uit het wezen, of de

de omftandigheden der dingen ontftaat. Tufchen magen beftaat de betrekking van bloedverwantschap, omdat zij uit één bloed, uit dezelfde ouders gefproten zijn. Men kan geene dingen in betrekking brengen, of er moet tufchen dezelve reeds een, in het wezen dier dingen gegrond, verband aanwezig zijn, hetwelk dezelve vatbaar maakt, om die betrekking te verkrijgen. De betrekking van zwagerschap kan verkregen worden, doch alleen door hen, tufchen welken reeds de algemeene band van mensch beftaat. *Overeenkomst* onderftelt een verband van gelijkheid. Dus, b. v., wil men, dat er eene overeenkomst beftaat tufchen de gelaatftrekken van ieder mensch en die eener bijzondere foort van dier. *Zamenhang* is een verband van aaneenhechting. Eene rede, fchoon over voorwerpen loopende, die noch eigenlijke betrekking, noch overeenkomst hebben, kan zamenhangend zijn.

BETREUREN, zie TREUREN.

BETUIGEN, zie BETOONEN.

BETWISTEN, zie STRIID.

BÊUGEL, RING.

BEUGEL, van *buigen* afkomstig, duidt op kromming, doch niet, even als *RING*, op die regelmattige kromming, welke eenen cirkel vormt. Uit dezen hoofde wordt *beugel* gebruikt van werktuigen, die onderling in gedaante verschillen. De *beugel* van eenen gesp, — *fijsbeugel*, *beugeltas* enz.

BEU-

BEUKEN, KLOPPEN, SLAAN.

Met eenige kracht en merkbaar geluid een ligchaam aanraken. KLOPPEN en SLAAN zijn op tweederlei wijze van elkander onderscheiden. Vooreerst ondersfelt *kloppen* altoos eene herhaalde aanraking, vervolgens eene minder heftige, dan die door *slaan* te kennen gegeven wordt, en als een gevolg van dit laatste verschil, kan, ten aanzien van eenen persoon, *kloppen* eene schertsende en vriendschappelijke aanroering beteekenen, terwijl *slaan* het denkbeeld van belediging en vijandelijkheid met zich brengt. Men *klopt eenen vriend op den schouder*, om hem te doen omzien, *een kind op den rug*, wanneer het te zwaar hoest. Op rug of schouder *slaan* zou noch vriend, noch voedster zich veroorloven. Aan de deur *kloppen*, kleederen *uitkloppen*, en vele andere soortgelijke spreekwijzen duiden alle op eene herhaling van den slag. Dat men zegt: *de klok slaat*, en niet: *de klok klopt*, is mischien toe te schrijven deels aan het geweld, waarmede de hamer de klok moet treffen, deels aan het bepaald getal der slagen; en ook omdat, bij het aankondigen van het eerste uur, het woord *kloppen* in het geheel niet te pas zou komen.

BEUL, SCHERPREGTER, HENKER.

De beambte, die een lijfstraffelijk vonnis ten uitvoer brengt. Het gemeene gevoelen, dat op het ambt de minachting overbrengt, welke de persoon, die het vrijwillig kiest, in zekere mate verdienen kan,

kan, heeft aan het woord BEUL eene onteerende beteekenis gehecht, welke het woord SCHERPREGTER niet medebrengt. Dit laatste, dat de uitvoering van het vonnis, om zoo te zeggen, als eene der werkzaamheden van het regterambt voorstelt, vertoont den persoon, die het bekleedt, eeniglijk uit het oogpunt van een noodwendig lid en beambte der maatschappij. *Beul* ziet meer op het smertelijke, hetwelk de uitoefening der ambtspligten van den scherprechter heeft voor hen, die daaraan onderworpen worden. Van hier heeft men het uitgestrekt tot het aandoen van alle soorten van foltering, en ook aan het woord zelf eenen vrouwelijken uitgang gegeven. *Beulin* is niet eene beulsvrouw, maar een vrouwelijk wezen, hetwelk genoegens schept, in wreedheden te plegen. HENKER, afkomstig van het Hoogd. *henken*, ophangen, aan de galg doen sterven, schijnt ook de beteekenis te hebben van iemand, die met de koord straft. Ook beteekent het eenen der personen, welke den stoet des beuls uitmaken, of die de pijnbank bedienen.

BEULIN, zie BEUL.

BEULING, SAUCIJS, WORST.

Darmen, gevuld met de eene of andere spijs. WORST en SAUCIJS verschillen bij ons voornamelijk hierin, dat men door de eerste de gevulde wijde darmen verstaat, door de andere de kleinere. Eigenlijk is dit, volgens den oorsprong, het onderscheidend

dend kenmerk van het woord *saucijs* niet, hetwelk van *sal* en *salsum* afkomstig is, gelijk het woord dan ook nog in het Italiaansch en Spaansch *falciccia* en *falcicia* heet. In het Fransch, uit welke taal wij het woord *saucijs* ontleend hebben, is, volgens de bekende verwijfeling van *l* met *u*, de lettergreep *sal* in *sau* overgegaan, op gelijke wijze, als in de woorden *saumâtre*, *saumure* enz. plaats heeft. *Saucijs* zegt dus, oorspronkelijk, niet eene dunne, maar eene gezouten, eene gekruide worst. BEULING zou voor het algemeene, alle de soorten omvattende woord gehouden kunnen worden, vermits het afkomstig schijnt van het oude *bowel*, dat ingewand beteekende, en, meervoudig, nog in het Engelsche *bowels* bewaard gebleven is.

BEURT, RANG.

Vastgestelde volgorde. BEURT heeft betrekking tot den tijd, RANG tot de waardigheid. Er moet eene handeling plaats hebben, zal er eene *beurt* zijn; de *rang* blijft ook bij rust.

BEURT (TE) VALLEN, GEBEUREN, ONT-MOETEN, OVERKOMEN.

Geschieden, met betrekking tot iemand. Hetgeen tot den doorgaanden loop van iemands lotgevallen behoort, GEBEURT hem. Van hetgeen iemand onvoorziens, buiten zijn onmiddellijk toedoen, gebeurt, zegt men, dat het hem ONTMOET. De beperktheid van het menschelijke vermogen in het voorzien, of af-

afwenden der lotsbepalingen vertoont zich in het woord OVERKOMEN; en, eindelijk, ziet TE BEURT VALLen op het aandeel, hetwelk men bekomt in het goede of kwade, dat over het menschdom beschikt wordt. *De man, die overtuigd is, dat al wat hem ontmoet, hem gebeurt naar den wil van een alwijs en algoed Wezen, zal, wat hem ook overkomen moge, grond hebben, om teyreden te zijn met het lot, dat hem te beurt valt.*

BEURTWISSELING, AFWISSELING.

Het vervangen van het eene door het andere. Geschiedt de vervanging geregeld, en, als ware het, bij vaste beurten, alsdan komt BEURTWISSELING te pas; in het tegenovergestelde geval AFWISSELING. Van voor- en tegenspoed zegt men, dat zij, in de menschelijke lotgevallen, bij *afwisseling*, plaats hebben; want hoezeer geluk en ongeluk elkander daarin vervangen, zoo is de ordening en verdeeling dikwijls, althans schijnbaar, zeer ongelijk. Van de seizoenen des jaars moet men zeggen, dat zij bij *beurtwisseling* verschijnen; want de vervanging geschiedt geregeld. Het weder is goed en kwaad, bij *afwisseling*; dag en nacht komen, bij *beurtwisseling*.

BEUZELAAR, zie BEUZELen.

BEUZELARIJ, zie BEUZELen.

BE-

BEUZELLEN, FUTSELEN, TALMEN, TREUZELLEN.

Met geen en ernst, of ijver, werkzaam zijn. **BEUZELLEN** en **FUTSELEN** hebben meer betrekking tot hetgeen men doet, **TALMEN** en **TREUZELLEN** tot het tijdverloop, waarin men het doet. *Beuzelen*, dat met peuzelen verwant is, beteekent, zich bezig houden met kleinigheden, de aandacht van eenen werkzamen man onwaardig. Van hier *beuzelaar*, iemand, die zijnen tijd met kleinigheden doorbrengt, *beuzelarij*, de nietige zaak, waarmede hij zich bezig houdt. *Futselen* ziet op het geringe der beweging; en van daar op het niet doortasten bij den arbeid. Hiermede overeenkomstig, is *ontfutselen*, met geringe beweging, dus onmerkbaar en heimelijk, ontnemen. Hij, die *talmt*, stelt uit te handelen, die *treuzelt*, handelt langzaam; want *treuzelen* stamt van *trijzel*, eene zeef; het heet dus eigenlijk ziften, zijnde eene verrigting, die niet snellijk voortgaat. *Talmen* komt dienvolgens te pas ten aanzien van eene enkele daad, *treuzelen* ten aanzien eener reeks van daden. *Hij talmde lang, eer hij begon, en treuzelde vervolgens zoodanig, dat mij het geduld verging.* Van menigen beuzelaar kan men niet zeggen, dat hij *talmt*, of *treuzelt*; want hij heeft het met zijne nietigheden zeer druk.

BEVALLIG, zie **AANGENAAM**.

BE-

BEVANGEN, VERMEESTEREN.

Men zegt beide: *de slaap, de vrees* enz. **BRVING**, of **VERMEESTERDE** mij. Wanneer men juist wil spreken, onderstelt echter het laatste eenen strijd, waarin vrees of slaap meester blijft. *Bevangen* daarentegen ziet, in dit geval, op het volkomen geweld, hetwelk slaap en vrees over dengenen verkrijgen, dien zij aantasten, en, om zoo te spreken, tot hunnen gevangenen maken.

BEVATTEN, zie **BEGRIJPEN**.

BEVATTING, zie **BEGRIJPEN**.

BEVEL, GEBOD, LAST, ORDER.

Wilsverklaring aan eenen ondergeschikten, ten einde deze zich daarnaar gedrage. Het **GEBOOD** is uitluitend van den oppersten magthebber, God, of den Souverein, afkomstig. *De tien geboden. Er ging een gebod uit van Keizer Augustus.* Het **BEVEL** wordt ook door den ondergeschikten bestuuder gegeven. *Op bevel van den hopman, daartoe door den veldheer afgezonden, maakte het krijgsvolk zich van hem meester.* De **LAST** onderstelt, dat iets ter uitvoering opgedragen is; het brengt dus noodwendig werkzaamheid mede. Er kan een *gebod*, een *bevel* ontvangen worden, om zich stil te houden, maar nimmer kan zulks het voorwerp van eenen *last* zijn. **ORDER** geeft het denkbeeld van schikking, van regeling. Een *gebod* en *bevel* moet men gehoorzamen,

eenen *last* vervullen, uitvoeren, of aan denzelfven voldoen, en zich naar eene *order* gedragen.

BEVELEN, zie BEVEL.

BEVEN, RILLEN, SIDDEREN, TRILLEN.

In eene snel schommelende, of slingerende beweging zijn. TRILLEN is de geringste trap dier beweging. Men zegt reeds van eene snaar, die getokkeld, of gestreken wordt, dat zij *trilt*. BEVEN is sterker. De *trilling*, welke een zwaar geluid, een kanonschot, of donderslag, aan den grond en aan de lucht mededeelt, doet menigmaal de glazen rammelen; de *beving* van den grond beweegt de gebouwen zoo sterk, dat de schommeling voor het oog zichtbaar wordt, en somwijlen de muren doet instorten. SIDDEREN wordt, in onze taal, voor sterker gehouden, dan *beven*; mischien wel (want in het Hoogduitsch heeft het omgekeerde plaats), omdat *sidderen* alleen door inwendige aandoening te weeg gebragt wordt, en dus het *beven* van een met gevoel begaafd wezen aanduidt. *Hij sidderde, op deze tijding*. RILLEN is een *trillen*, of ligtelijk *beven*, door vermindering der dierlijke warmte te weeg gebragt; het wordt dus, even als *sidderen*, uitsluitend van levende en gevoelige wezens gebezigd. *Van koude rillen*.

BEVESTIGEN, VASTMAKEN.

Wordt BEVESTIGEN in den zin van VASTMAKEN gebruikt, hetwelk echter hedendaags meer in het
Hoog-

hoog-dan in het Nederduitsch plaats heeft, alsdan ziet het eerste woord op het *vastmaken* van iets, dat reeds in den stand gebragt is, waarin de *bevestiging* het houden moet.

BEVESTIGING, zie **BEVESTIGEN**.

BEVING, zie **BEVEN**.

BEVLIJTIGEN, (**ZICH**) **ZICH TOELEGGEN**.

Beide beteekent ijver betoonen, bij eenige verrigting; doch men kan **ZICH BEVLIJTIGEN**, bij alle werkzaamheden, ook bij dezulke, waarmede men zich reeds te voren heeft bezig gehouden, en wier uitoefening onze kennis niet vermeerdert; men **LEGT ZICH TOE** op hetgeen men aanleert, of ten minste voor het eerst bij de hand neemt. *Hij legt zich toe op zijne studiën, op het beroep, dat hij gekozen heeft.* Dit onderscheid is blijkbaar in de wijze, waarop de beide werkwoorden ten aanzien van dezelfde zaak gebruikt worden. Men kan zeggen: *hij legt zich toe op de wetenschappen*, om uit te drukken, dat hij ijver besteedt in het aanleeren van dezelve; maar men zegt niet: *hij bevlijtigt zich op, met, of in de wetenschappen.* Bezigt men het woord *bevlijtigen*, dan moet het denkbeeld van het verkrijgen uitgedrukt, en gezegd worden: *hij bevlijtigt zich in het aanleeren der wetenschappen.*

BEVLIJTIGING, zie **ZICH BEVLIJTIGEN** en **VLIJT**.

**BEVOCHTIGEN , NAT MAKEN , zie NAT ,
VOCHTIG.**

BEVOEGD , GEMAGTIGD , GERECHTIGD.

Die om iets te doen , gronden heeft , waartegen niemand zich met reden verzetten kan. Daartoe , wat men ons met geen regt beletten kan , zijn wij , ingevolge 's menschen algemeene vrijheid , beide **GERECHTIGD** en **BEVOEGD**. De bepaling van het onderscheid der beide woorden is aan eenige moeilijkheid onderworpen ; en voornamelijk taalkenners hebben hetzelfde verschillend opgegeven. Vrij algemeen heeft men *bevoegd* als een enger begrip van *gerechtigd* beschouwd , ingevolge waarvan wel ieder , die tot eene handeling *bevoegd* was , daartoe ook *gerechtigd* moest geacht worden , maar niet omgekeerd ; zoodat elk , die tot iets *gerechtigd* was , daartoe juist niet *bevoegd* genoemd kon worden. Men zocht deze beperking , dan eens in den verstandelijken , of zedelijken grond tot eene handeling , dan eens in de geschiktheid daartoe. Dus zeide men : elk burger eener stad heeft , omdat hij burger is , *regt* op ondersteuning uit de armenkas ; hij is echter alleen dan *bevoegd* , om deze ondersteuning te vragen , wanneer hij in behoeftige omstandigheden geraakt ; want eerst dan heeft hij daartoe eenen verstandelijken , of zedelijken grond. Op gelijke wijze , beweerde men , was een regter , krachtens zijn ambt , *gerechtigd* , om iemand te doen in hechtenis nemen ; doch hij was daartoe niet *bevoegd* , of de omstandigheden moesten , overeenkomstig met de wetten , hem grond daartoe geven. Ondertuschen heeft

heeft men, bij deze onderscheiding, over het hoofd gezien, dat, in beide gevallen, het regt des burgers en des regters aan eene voorwaarde verbonden is, zonder wier aanwezigheid het eigenlijk niet bestaat. De burger heeft geen regt op ondersteuning uit de armenkas, dan wanneer hij in behoeftige omstandigheden geraakt; er moeten twee hoedanigheden bij hem samenloopen, hij moet en burger en arm zijn; en is hij het een en het ander, dan is hij beide *geregtigd* en *bevoegd*. Op gelijke wijze is de regter, alleen omdat hij regter is, even min *geregtigd* als *bevoegd*, om iemand in hechtenis te doen nemen; het is eerst de vereeniging van het ambstgezag bij den regter, en van de omstandigheden, die iemand aan gevangenneming onderwerpen, bij den in hechtenis te nemen persoon, welke het regt en ook tevens de bevoegdheid geven, om hem te vatten. Even min geeft *bevoegdheid* een regt te kennen, dat uit geschiktheid of bekwaamheid ontleend wordt. Wel is waar, men zegt van iemand, die de noodige kundigheden ontbeert, om eene zaak te beoordeelen: *hij is geen bevoegd regter in deze zaak*; doch wilde men deze stelling vollediger uitdrukken, dan zou zij ongeveer aldus moeten luiden: *schoon wij gaarne alle deskundigen in deze zaak tot regters willen aannemen, is hij niet bevoegd, om daarin oordeel te spreken, dewijl hij de noodige kundigheden niet bezit*. Nu ziet men echter, dat, daar het gheele gezag tot regtspraak aan het bezit der noodige kundigheden verbonden wordt, voor hem, die dezelve mist, het

regt tevens met de bevoegdheid vervallen zou. Wilde men zeggen: elk, kundig of niet, heeft het regt, om zijn oordeel over eene zaak te uiten; want wie kan hem zulks beletten? maar alleen hij, die der zaak kundig is, kan een oordeel vellen, dat verdient geëerbiedigd te worden; alsdan zou men klaarblijkelijk eene zoogenaamde sluitreden van vier termen maken; want het oordeel, dat eerbied verdient, en het oordeel, dat geenen eerbied verdient, zijn twee verschillende dingen. Het schijnt ons toe, dat de volgende onderscheiding meer grond voor zich heeft. *Regt* en *bevoegdheid* sluiten elkander in; waar *regt* bestaat, bestaat, uit den aard der zaak, tevens *bevoegdheid*; het is dezelfde zaak, van twee verschillende zijden beschouwd. Waartoe het regt in mij berust, daartoe heb ik de bevoegdheid ten aanzien van anderen. Wanheer ik zeg: voor zoo verre ik niet tegen de wetten, of tegen de regten van anderen, handel, heb ik het *regt*, om over mijnen eigendom te beschikken, dan wil dit zeggen, dat zulk eene beschikking een deel mijner natuurlijke vrijheid is, hetwelk mij door het leven in den staat van maatschappij niet ontnomen is. Ik heb de *bevoegdheid*, om over mijnen eigendom te beschikken, beteekent, dat anderen zich deze beschikking moeten laten welgevallen, dat zij geen regt hebben, zich daar tegen te verzetten. GEMAGTIGD is diegene, op wien een ander zijne magt, dat is, in dezen zin, de oefening van zijn *regt* en *bevoegdheid*, heeft overgedragen. Hij vertegenwoordigt derhalve zijnen magtgever; en voor zoo verre deze zich niet, uitdrukkelijk of

of stilzwijgend, een deel zijns regts ter eigene uitoefening heeft voorbehouden, kan hij even veel, doch natuurlijk nimmer grooter regt, dan dezelve doen gelden.

BEVOEGDHEID, zie **BEVOEGD**.

BEVOELEN, zie **AANRAKEN**.

BEVOORDEELEN, zie **BAAT**.

BEVORDEREN, **VOORTZETTEN**.

Nader tot het einde of doel brengen. Dit schijnt de gemeene beteekenis der beide woorden te zijn. Die eene reis, een boekwerk voortzet, brengt dezelve nader tot het einde; want eeuwige voortduur is het oogmerk niet, waarmede zij ondernomen zijn. Desgelijks beteekent, den handel, de wetenschappen **BEVORDEREN**, dezelve nader brengen tot dat doel van volkomenheid, hetwelk zij, onder de gegevene omstandigheden, bereiken kunnen. Men *beyordert* echter eene zaak, die de kracht van voortgang in haar zelve heeft; men *zet voort* hetgeen, zonder die voortzetting, niet voortgaan zou. Handel, wetenschappen hebben eenen eigenen gang; van daar dat men dien wel *beyorderen*, maar niet *voortzetten* kan. Een boek, waaraan men schrijft, een weg, met wiens aanlegging men bezig is, moeten *voortgezet* worden, anders blijven zij steken, want zij gaan niet van zelve. Ook zijn *eene reis voortzetten* en *eene reis be-*

vorderen, gelijk ieder weet, twee zeer verschillende dingen. Het eerste, hetwelk zegt: bij het afgelegde deel der reis nog een deel voegen, hetwelk haar tot hare voleindiging doet naderen, kan niemand dan de reiziger zelf. *De reis bevorderen* kan elk, die het verder reizen voor den reiziger gemakkelijk maakt.

BEVORDEREN, VERHOOGEN.

Het eerste ziet op de loopbaan, die men ingeslagen heeft, het andere op den trap, welken men bereikt heeft. Men wordt *BEVORDERD*, met betrekking tot den weg, dien men gaat, — men wordt *VERHOOGD*, ten opzichte van het punt, waarop men staat. Voor zoo verre men het gekozen pad als een streven naar een hooger doel beschouwt, kan alle *bevordering* eene *verhooging* genoemd worden, schoon eene verhooging, die den te voren betreden weg deed verlaten, geene bevordering zijn zou. Een kolonel, dien de fouverein tot minister benoemt, wordt ongetwijfeld *verhoogd*, want minister is meer dan overste; maar hij wordt niet *bevorderd*, want staatsdienaar en krijgsoverste zijn geene punten van dezelfde loopbaan.

BEVORDERING, VOORTZETTING, zie *BEVORDEREN*, *VOORTZETTEN*.

BEVORDERING, VERHOOGING, zie *BEVORDEREN*, *VERHOOGEN*.

BE-

BEVRACHTEN, BELADEN.

BELADEN is van eene lading voorzien, en wordt van iederen last gezegd: *eenen wagen met hooi, met hout beladen*. **BEVRACHTEN** wordt gebezigd omtrent zulke zaken, die voor een zeker' belongen loon van de eene naar de andere plaats vervoerd moeten worden: *het schip is nog niet bevracht, maar slechts met ballast beladen*.

BEVRACHTING, zie LADING.**BEVREDIGEN, VOLDOEN.**

Wanneer men **BEVREDIGEN** van het **VOLDOEN** zijner begeerten bezigt, dan worden deze begeerten voorgesteld in eenen staat van oproer en strijd tegen de rede, of althans tegen de rust des gemoeds. Van eenen stillen wensch, van eene zachte neiging, zou men dus zeer te onregt zeggen, dat zij *bevredigd* worden.

BEVREDIGEN, STILLEN, VERZOENEN.

Men **STILT** den schreeuwer, of ook het geschreeuw, — men **BEVREDIGT** den vijand, — men **VERZOENT** den gewezen vriend. Het is de plicht van iedere regering een ontstaan oproer te *stillen*, de partijen te *bevredigen* en het volk, zoo het misnoegen opgevat mogt hebben, met de overheid te *versoenen*.

BEVREEMDEN, VERWONDEREN.

Hetgeen ons nieuw is en door ons niet verwacht werd, **VERWONDERT** en **BEVREEMDT** ons; doch *be-*

vreemden is zulk eene *verwondering*, welke ontstaat, wanneer onze bevinging strijdt met de denkbeelden, welke wij ons omtrent de gronden en regelen van eene zaak gemaakt hadden. Het kind zal zich over veel meer dingen *verwonderen*, dan de man van ervarenis, omdat aan het kind meer dingen voorkomen, die voor hetzelfde nog nieuw waren; doch, daarentegen, *beyreemdt* het kind niets en den man veel, omdat deze laatste uit zijne ervarenis reeds regelen heeft afgeleid, met welke de verschijnselen, die zich opdoen, hem nu en dan voorkomen te strijden. Dat de magneetnaald zich aanhoudend naar het noorden wendt, *verwondert* het kind, want dit verschijnsel is voor hetzelfde nieuw; den natuurkundigen, voor wien het niet meer nieuw is, *verwondert* het niet meer; doch den eersten natuurkundigen, die het waarnam, moet het beide *verwonderd* en *beyreemd* hebben, het eerste, omdat de zaak hem nieuw was, het andere, omdat het met zijne begrippen moest strijden, een levenloos ligchaam te zien bewegen, zonder dat het hem toefcheen door eenig ander ligchaam aangeraakt te worden. Op gelijke wijze *beyreemdt* het ons, door iemand, die langen tijd ons vertrouwen genoot, bedrogen te worden, omdat wij uit den langen tijd, gedurende welken hij het niet misbruikte, den regel afleidde, dat hij het niet misbruiken zou. Omdat er nu meestal iets onaangenaams in gelegen is, te vinden, dat men in het opmaken van een besluit heeft misgetast, zoo bevat *beyreemding* de nevenbeteekenis eener onaangename *verwondering*.

BE-

BEVREEMDING, zie **BEVREEMDEN**.

BEVREESD, zie **BEDUCHT**.

BEVRIJDEN, **ONTSLAAN**, **REDDEN**, **VER-**
LOSEN.

Iets kwaads van eenen perfoon of eene zaak wegnemen. Is het kwaad nog toekomstig, dan behoort **REDDEN** gebruikt te worden. Men *redt* uit gevaaren, uit het nakend verderf, enz. Van een kwaad, dat reeds daar is, moet men **BEVRIJD**, **VERLOST**, of **ONTSLAGEN** worden. De beide eerste woorden kunnen slechts van levende wezens gezegd worden, het laatste, even als *redden*, ook van levenlooze. Men *redt* gelstrande goederen, uit het gevaar, namelijk der gansche vernieling; men *ontslaat* goederen, die aangehaald zijn. *Bevrijden* heet in het algemeen vrijmaken, *verlossen*, vrijmaken door lossen, dat is eigenlijk door betaling van losgeld. Vrij nu kunnen alle levende wezens zijn, losgeld betaalt men slechts voor menschen. Hierom behoort *verlossen* ook eeniglijk van menschen gebruikt te worden. Voorts *bevrijdt* en *verlost* men uit de magt van anderen, men *ontslaat* uit zijne eigene.

BEVRIJDING, zie **BEVRIJDEN**.

BEWAREN, zie **BEOHOEDEN**.

BE-

BEWEEGREDEN, DRIJFVEER, GROND.

Hetgeen eene handeling bepaalt. De zamenstelling der beide woorden toont, dat **DRIJFVEER** eene blinder werkende kracht moet aanduiden, dan **BEWEEGREDEN**; en het gebruik komt hiermede overeen. *Beweegreden* onderstelt altoos eene medewerking des verstands; aandoeningen, hartstogten, zijn maar al te dikwerf de eenige *drijfveren* onzer handelingen. Van zoo vele onregtvaardigheden, die in de zamenleving plaats hebben, is baatzucht de *drijfveer*; eene duidelijke voorstelling, dat men door dezelve zijnen toestand verbeteren zal, is daarvan zelden de *beweegreden*. **GROND** is datgeen, waarop de beweegreden berust, waaruit zij afgeleid wordt. Voor den dankbaren is de genotene weldaad de *grond*, waarom hij zijnen weldoener erkentenis wil doen blijken; het besef, dat zulks behoorlijk is, strekt hem tot *beweegreden*, en de dankbaarheid is zijne *drijfveer*.

BEWEENEN, zie WEENEN.**BEWEGEN, NOPEN, OVERHALEN, GAANDE MAKEN.**

Tot een besluit of eene handeling brengen. Om een ligchaam uit den staat van rust in dien van beweging te doen overgaan, moet men de logheid overwinnen, met welke het de beweegkracht weêrstaat. Dezelfde beteekenis blijft het woord **BEWEGEN** bij, wanneer het figuurlijk gebruikt wordt. Men *beweegt* iemand, wanneer men hem een besluit doet nemen,
tot

tot hetwelk hij uit zich zelve niet gekomen zou zijn. Dit nu gaat natuurlijk gepaard met eenige moeite, van den kant des aandrijvers. OVERHALEN zegt meer dan *bewegen*. Het onderstelt niet alleen, dat de gene, dien men tot een besluit wil brengen, hetzelfde nog niet genomen heeft, maar zelfs, dat zijn wil strijdig is met hetgeen men van hem verlangt, en dat men hem dien wil doet veranderen. Dengenen, dien men er toe brengt, om partij in eenen strijd te kiezen, *haalt* men er toe *over*, hetzij hij te voren de tegenovergestelde partij aankeefde, hetzij hij befloten had, onzijdig te blijven; had hij noch het eene noch het andere besluit genomen, dan behoefde men hem slechts te *bewegen*. NOPEN is in oorsprong waarschijnlijk met nippen verwant, en deszelfs eerste beteekenis is die van aansporen, aanprikken. Het komt in kracht dus nader bij *bewegen*, dan bij *overhalen*; doch terwijl *bewegen* het nemen van het besluit ten voorwerp heeft, zoo ziet *nopen* op deszelfs uitvoering. *Zijne vrienden poogden hem te bewegen, om aan de onderneming deel te nemen; doch, daar hij die als te gewaagd beschouwde, hadden zij veel moeite, om hem over te halen; nadat hij er in getreden was, noopte eergevoel hem, voort te gaan.* GAANDE MAKEN is in zulk eene beweging brengen, welke blijft voortduren, nadat de beweegkracht ophoudt te werken. Men *beveegt* iemand tot eene enkele daad, b. v., tot het geven of weigeren zijner toestemming, men *maakt* er hem niet toe *gaande*. Het schijnt dus, dat men behoort te zeggen: *het verstand overhalen, het goedmoed*

gemoed bewegen, de ziel nopen, en de hartstogten gaande maken.

BEWEREN, STAANDE HOUDEN.

STAANDE HOUDEN ziet op eene reeds in het midden gebragte stelling; BEWEREN ook op eene pas geopperde. *Er zijn lieden, die een gevoel staande houden, alleen, omdat zij het eenmaal beweerd hebben.*

BEWERKEN, BEWERKSTELLIGEN, DAARSTELLEN, TE WEEG-, TEN UITVOER-, TOT STAND BRENGEN, UITVOEREN, UITWERKEN, VOLBRENGEN.

Aan eenig denkbeeld of ontwerp werkelijkheid geven. BEWERKEN onderstelt, dat men niet de naaste oorzaak is van hetgeen in wezenlijkheid gebragt wordt. Van den moordenaar, die iemand om het leven brengt, zegt men niet, dat hij de *bewerker* van deszelfs dood is; deze naam zou gegeven kunnen worden aan dengenen, die den moorder huurt. UITWERKEN ziet, even als UITVOEREN, krachtens het voorzetsel, waarmede werken en voeren zamengesteld zijn, op het naar buiten brengen, het verwezenlijken van het denkbeeld. Dit verwezenlijken is de eigenlijke beteekenis van *uitvoeren*; *uitwerken* heeft die van gevolg hebben; van hier *oorzaak* en *uitwerksel*. BEWERKSTELLIGEN onderscheidt zich daarin van *uitvoeren*, dat dit laatste, meer dan het andere, een voornemen onderstelt. Men *voert* een oogmerk

merk *uit*, men *bewerkstelt* een denkbeeld, bij welks vorming men mischien aan de verwezenlijking nog niet gedacht heeft. DAARSTELLEN is een woord, waarmede men, uit eene verwante taal, de onze heeft willen verrijken, en dat in dezelve nog naauwlijks het burgerregt verkregen heeft. Oordeelt men, dat het zulks verdient, zoo moet het heeten: aan een denkbeeld, in deszelfs geheele volheid, op eenmaal, wezenlijkheid geven, het gedachte, verzinnelijkt, eensklaps voor het oog plaatsen. TE WEEGBRENGEN is hierboven (bl. 309), behandeld. TEN UITVOER BRENGEN nadert zeer tot de beteekenis van *uitvoeren*, doch schijnt voornamelijk gezegd te worden van een voornemen, of besluit, dat reeds eene daad op zich zelve uitmaakt. Een dekreet des souverains, een regterlijk vonnis wordt *ten uitvoer gebragt*, of gelegd. TOT STAND BRENGEN wordt gezegd van hetgeen een voortdurend bestaan erlangt. Men *brengt*, niet de verovering van een land, maar wel, b. v., deszelfs vereeniging met een ander *tot stand*, omdat de verovering met de daad zelve ophoudt, terwijl de vereeniging (in den zin namelijk van te weeg gebragte eenheid) blijft voortduren. VOLBRENGEN, eindelijk, ziet op de algeheele uitvoering, en zegt, *dat dezelve ten einde gebragt is*. Men *voert* een oogmerk *uit*, reeds dan, wanneer men het begint te verwezenlijken; men *volbrengt* het eerst, wanneer men de laatste hand aan de uitvoering legt.

BEWERKSTELLIGEN, zie BEWERKEN.

BE-

BEWIJZEN, zie BETOONEN.

BEWILLIGEN, INWILLIGEN, TOESTAAN, TOESTEMMEN.

Blijk geven, dat men zich tegen eene zaak niet verzet. BEWILLIGEN en INWILLIGEN zeggen beide, dat wij niet alleen de zaak niet weren, maar dat onze wil zich vereenigt met den wensch van dengenen, die haar verlangt. *De ouders hebben in het huwelijk hunner kinderen bewilligd; of ook, hetzelfde ingewilligd.* Het onderscheid tusschen deze woorden is, dat *bewilligen* onderstelt, dat de toestemming stilliger, bij monde of schriftelijk, gegeven wordt. *Bij het huwelijk vordert de regering blijk van de bewilliging* (niet van de *inwilliging*) *der ouders.* Daarentegen zegt men, dat zwakke ouders de verkeerde neigingen hunner kinderen te veel *inwilligen*; dat is, zij dulden dezelve, maar geven geen openlijk blijk hunner goedkeuring. *Gij bewilligt hem te veel* beteekent, wanneer hij eenig aanzoek bij u doet, zegt gij te dikwerf ja. *Gij willigt hem te veel in* geeft te kennen, dat gij niet dikwijls genoeg neen zegt, of hem in zijne voornemens te keer gaat. TOESTEMMEN, schoon in hetzelfde het denkbeeld eener wilsvereeniging niet ligt, onderstelt, even als *bewilligen*, eene uitdrukkelijke goedkeuring. Daar echter *bewilligen* alleen op den wil ziet, zoo *bewilligt* even zeer de gene, die de algeheele magt in zich vereenigt, als hij, die daarvan slechts een deel bezit. Hij *stemt toe*, die zijne stem voegt bij die van anderen, en bij

bij wien derhalve niet het volle regt van beslissing berust. Om eenen buurman regt te geven, over mijnen grond te gaan, moet ik hem dit regt *bewilligen* of *inwilligen* (ook *toestaan*), wijl de beslissing daarover aan mij, als eigenaar, uitsluitend toekomt. Tot het huwelijk der kinderen geeft elk der ouders zijne *toestemming*, omdat ieder hunner, alleen genomen, niet de eenige is, die daarin te zeggen heeft. TOESTAAN ondersteunt geene verdeeling van gezag, maar is, daarentegen, niet zoo plegtig als *toestemmen*. Men zegt: *wilt gij toestaan, dat ik mij een oogenblik verwijdere?* niet: *wilt gij toestemmen?*

BEWIMPELEN, BEDEKKEN, VERBERGEN, VERBLOEMEN, VERMOMMEN.

Zorgen, dat iets niet, of niet volkomen, geweten worde. In VERBERGEN lag oudtijds, krachtens deszelfs afkomst, de nevenbeteekenis van beveiligen. Thans wordt het gebruikt in den algemeensten zin van, aan bekendwording onttrekken. BEDEKKEN is blootelijk onttrekken aan het gezigt; aan het eerste oppervlakkige onderzoek. Eene *bedekte handeling* is eene handeling, welke men aan de kennis van sommigen onttrekt; eene *verborgene handeling* is de zoodanige, die aan niemand, of aan weinigen, bekend is, buiten hem, die dezelve bedrijft. Hoezoer ondertuschen *bedekken* geene zoo volledige onttrekking aan openbare wetenschap te kennen geeft, als *verbergen*, duidt het, krachtens het voorzetsel *be*, op meerdere opzettelijkheid, en ontleent daaruit meestal eenen

kwaden zin. Men zegt de *verborgene*, niet de *bedekte* wegen der Voorzienigheid; en het is hier niet de bijzondere kunstbeteekenis, die aan *bedekten weg*, als deel eener vesting, gehecht wordt, welke de uitdrukking ongepast maakt. **BEWIMPELEN** is iets bedekken onder eenen wimpel, of sluijer, ten einde men de ware gedaante daarvan niet onderscheide. **VERBLOEMEN** is daaraan eene andere gedaante geven, — veroorzaken, dat men de zaak voor iets anders houdt, dan zij waarlijk is. Wanneer aan de zaak een fraaijer, opgefierd voorkomen gegeven wordt, zoo wordt zij **VERBLOEMD**. Eene *bewimpelde uitdrukking* is eene zulke, die het denkbeeld niet naaktelijk voorstelt; eene *verbloemde* is die, welke een aangenamer beeld geeft, dan de eigenlijke voorstelling van het denkbeeld geven zou.

BEWIND, zie **BEHEER**.

BEWOLKEN, zie **BETREKKEN**.

BEWONEN, zie **BEWONER**.

BEWONER, **INWONER**, **INGEZETEN**, **INGELAND**.

Men zegt de **INWONERS** eener stad, de **BEWONERS** van het platte land, de *inwoners* van een land, de *bewoners* van een eiland. De oorzaak van dit verschil ligt in het genoegzaam bekende onderscheid der voorzetsels. Dat men, ten aanzien van het land, dan eens *bewoners*, dan eens *inwoners* zegt, komt voort, of uit de verschillende beteekenis, welke aan het woord land gehecht wordt, of uit het verschil der

der woorden, waarmede men het in tegenstelling brengt. Het opene, met gebouwen niet, of schaars bezette land heeft *bewoners*, dat is, menschen, die op hetzelfde wonen, in tegenstelling van de dicht bebouwde en in wallen beslotene steden, die *inwoners* bevatten. Schrijft men aan het land *inwoners* toe, dan beschouwt men het, niet als de opene vlakte, het tegenovergestelde der steden, maar als de binnen hare grenzen, even als de stad binnen hare muren, omslotene uitgestrektheid, welke den geheelen staat uitmaakt, en de steden zoowel als het platte land bevat. Een eiland heeft *bewoners*, omdat het woord eiland niet ligtelijk, zoo als land, in den zin van eenen begrensden staat genomen wordt, en omdat ten aanzien van een eiland, meer dan van een deel des vasten lands, in het oog valt, dat de aldaar aanwezige menschen eenen uit zee oprijzenden bergrug *bewonen*. Heeft echter het eiland eene zeer groote uitgestrektheid, zoo kan men deszelfs *bewoners inwoners* noemen. Groot-Brittanje, Madagascar, Ceilon, hebben *inwoners*. Het spreekt van zelf, dat, wanneer het eiland in onderscheidene staten verdeeld is, de Burgers van elken derzelve, op gelijke wijze als van die des vasten lands, den naam van *inwoners* dragen mogen. INGEZETENEN zijn de inwoners eener stad, die binnen dezelve gezeten zijn, en worden overgesteld tegen de daarin slechts voor eenen tijd verblijf houdende vreemdelingen. INGELANDEN worden bij ons diegenen genoemd, die in eenen bedijkten polder landerijen bezitten.

BEWOORDING, SPREEKWIJS, UITDRUKKING, WOORD.

Voorstelling van een denkbeeld, of van eene aandoening, door uiterlijke teekenen. Onder deze bepaling is **UITDRUKKING** ook in de ruimere beteekenis van het woord begrepen. Deszelfs enger begrip, waarin het, bij de vergelijking met de andere, hier voorkomende woorden, moet genomen worden, beperkt het tot eene voorstelling door taalteekenen. *Uitdrukking* is, in dezen zin, de wijs, waarop het denkbeeld, of de aandoening, door woorden en andere taalteekenen, te kennen gegeven wordt; **WOORD** het willekeurige teeken, hetwelk menschen, dezelfde taal sprekende, overeengekomen zijn, onderling als het beeld eener zaak te beschouwen. *Neen*, in het Hollandsch, en *non*, in het Fransch, zijn niet dezelfde woorden, maar wel dezelfde uitdrukking. Die het eene woord verstaat, verstaat daarom het andere niet; doch wanneer men zegt, dat eene zoo drooge en door niets verzachte weigering, of afkeuring, niet beleefd genoemd kan worden, dan past deze aanmerking op de eene taal zoowel, als op de andere, omdat in beide de uitdrukking dezelfde is. Het aangevoerde voorbeeld toont, dat somwijlen een enkel woord genoeg is, om eene uitdrukking te vormen; meestal echter bevat zij er meer. **BEWOORDING** is de verzameling van woorden, waarin de uitdrukking gegoten is; gewoonlijk wordt het ten aanzien eener reeks van aaneengeschakelde uitdrukkingen gebruikt. *De bewoording van eenen brief.* Te on-

enregt geeft het gebruik aan dit woord, zoo als aan menig ander (manschap, enz.), een meervoud, dat met de vorming van hetzelfde strijdt. SPREEKWIJS is eene bijzondere wijs van uitdrukking door woorden, bij eenen of meer personen in gebruik. *Zeclieden en anderen ontleenen uit hun beroep bijzondere spreekwijzen. Overlijden, het afgelegd hebben, zijn spreekwijzen, welke men aangenomen heeft, om het onaangename denkbeeld van dood en sterven te bemanteren.*

BEZADIGDHEID, zie BEDAARDHEID.

BEZADIGEN, zie BEDAARDHEID.

BEZEEREN, KNEUZEN, KWETSEN, WONDEN.

Het ligchaam van een levend wezen, door verbrekking van eenige deelen, beschadigen. **BEZEEREN** drukt den geringsten trap eener zoodanige beschadiging uit, doch ook tevens uitluitend de beschadiging van een met gevoel begaafd ligchaam; want dit alleen kan men *zeer* doen. **KNEUZEN** en **KWETSEN** is door uiterlijke drukking beschadigen. Eene kneuzing is eene kwetsuur, geene eigenlijke wonde. **WONDEN**, hetwelk, naar zijne afleiding, eene in het ligchaam gemaakte opening zou aanduiden, ziet altoos op eene beschadiging, die dieper gaat, dan de oppervlakte, en zonder onderscheid, of zij al dan niet door uiterlijk geweld is aangebragt. Eene gevaarlijke opene zweer is eene wonde, al komt zij eigenlijk voort uit de in-

wendige gesteldheid des ligchaams. Van dengenen, die in het gevecht zwaar beschadigd wordt, kan men zeggen, dat hij *gewond* is; wil men echter alle de in het gevecht beschadigden onder eene gemeene uitdrukking bevatten, alsdan zegt men de *gekwetsten*, omdat daaronder zelfs de lichtste beschadigingen begrepen, en omdat alle beschadigingen, in een gevecht bekomen, natuurlijk van buiten aangebragt zijn.

BEZENDING, zie ZENDEN.

BEZIEN, zie AANBLIKKEN.

BEZIEN, BEZIGTIGEN.

Iets naauwkeurig beschouwen. BEZIGTIGEN echter duidt eene zorgvuldigere beschouwing aan, dan het bloote BEZIEN. (Zie *Aanblikken*, enz.) Wanneer men iets *bezielt*, dan ziet men het van alle zijden aan, doch slechts van buiten; wanneer men iets *bezigtigt*, dan moet men het dikwerf openen, om het binnenste te zien. Tot het *bezigtigen* behoort veelal kunstkennis, welke ons in staat stelt, om een voorwerp naauwkeurig te onderzoeken, en het naar waarheid te beoordeelen. De moeder *bezielt* den gewonden vinger van haar kind, de wondarts *bezigtigt* denzelfden.

BEZIGEN, zie AANWENDEN.

BEZIGHEID, zie ARBEID.

BE-

BEZINKSEL, DRAB, DROESSEM, GRONDSOP, HEFFE, MOER.

Het mindoorzigtige en meestal onderste gedeelte in eene vloeistof. **BEZINKSEL** onderstelt, dat de vloeistof het ondoorzigtige deel eerst opgehouden, en vervolgens heeft laten zinken. *Eene zeer sterke oplossing laat, koud wordende, gemeenlijk een bezinksel vallen.* Het *bezinksel* is de drooge stof, die zich uit de vloeistof nederzet op den bodem van het vat, waarin zij besloten is. Het **GRONDSOP** is het half vloeibare, hetwelk, door meerdere soortelijke zwaarte dan het heldere gedeelte der vloeistof, den bodem nadert, zonder zich daarop neder te zetten. **DRAB** en **DROESSEM** is een zeer dik grondsoep. *Droessem* wordt alleen van dranken gezegd; *drab* ook van andere vloeistoffen. Men zegt: *wat is die inkt drabbig!* niet: *wat is hij droessemig!* **MOER** is het dikke gedeelte van wijn en van eenige weinige andere vloeistoffen. **HEFFE** is de droessem van bier, beschouwd in die bijzondere eigenschap, waardoor hij geschikt is, om het deeg, of beslag van meel, zich te doen *opheffen*, te doen rijzen.

BEZIT, zie BEZITTEN.

BEZITTEN, HEBBEN.

Beide deze woorden gebruiken wij van hetgeen in onze magt is. Deze magt nu is, of eene natuurlijke, of eene door regt ons toekomende. Van hetgeen natuurlijk en volgens regt, of ook alleen na-

tuurlijk, in onze magt is, zeggen wij beide, dat wij het **HEBBEN** en dat wij het **BEZITTEN**. Is het alleen volgens regtsbegrip en niet natuurlijk in onze magt, dan *hebben* wij het, maar wij *bezitten* het niet; en dit is ook het geval ten aanzien van zoodanige dingen, waarop ons wel eene betrekking wordt toegekend, maar die niet eigenlijk in onze magt zijn kunnen. *Wij hebben en bezitten het huis, hetwelk ons eigendom is, en door ons bewoond wordt. De dief heeft en bezit het door hem gestolene goed. Daarentegen heb ik, maar bezit ik niet zoodanig deel mijns eigendoms, waarvan een ander zich wederregtelijk heeft meester gemaakt; en even min bezit ik, schoon ik heb hetgeen in naauwere betrekking tot mij staat, dan tot een ander, het doel, dat ik mij voorstel, de moeite, die ik mij geef, de koorts, die mij kwelt, enz. Stelt men hebben en bezitten tegen elkander over, zoo ziet het eerste meer bijzonderlijk op de regts-, het andere op de natuurlijke magt. Hij bezit een huis, maar hij heeft er geen, wil zeggen, dat hij wel de magt of het gebruik, maar niet den eigendom van een huis heeft. Somwijlen stelt men ook hebben, in den zin van te kunnen beschikken, over tegen bezitten, in dien van blootelijk te bewaren. Zeer eigenaardig en nadrukkelijk zegt men in deze beteekenis, dat de gierige niets heeft van hetgeen hij bezit,*

BEZITTER, zie **BEZITTEN** en **EIGENAAR**.

BEZITTING, zie **BEZITTEN** en **EIGENDOM**.

BEZOEDELEN, zie **BEKLADDEN**.

BE-

BEZONNEN, zie BEDACHTZAAM.

BEZORGD, zie BEDUCHT.

BEZORGDHEID, zie ANGST.

BIJ, NAAST, NEVENS.

NAAST en NEVENS duiden het begrip van nabijheid en aanraking bepaalder aan, dan BIJ. *Ik heb dikwerf gansche dagen bij hem doorgebracht, om zijne verhalen aan te hooren. Ik zat nevens, naast haar aan de tafel. Hij woont bij het stadhuis (niet ver van het stadhuis af); hij woont naast het stadhuis (met het stadhuis in eene rij, en wel het naast aan hetzelfde). Zet dat boek nevens de andere folianten.*

BIJDRAGE, zie AANHANGSEL.

BIJÉEN, ZAMEN.

Bijwoorden, die het nabij zijn van onderscheidene voorwerpen aanduiden. Het woord BIJÉEN ziet alleen op de nabijheid van plaats. Van de ongelijkflachtigste dingen kan men desniettemin zeggen, dat zij *bijeen* zijn. ZAMEN, verwant aan *som*, onderstelt eenigermate grootheden van denzelfden aard, die met elkander opgeteld kunnen worden. Overeenkomstig hiermede drukt *zamen* eene engere vereeniging uit, dan *bijeen*. In eene stad, of een dorp, leven vele menschen *bijeen*; man en vrouw leven *zamen*. Daaren-

tegen wordt door *bijeen* dikwijls eene grootere nabijheid te kennen gegeven. Men woont *zamen* in hetzelfde huis, ook dan, wanneer men, onder hetzelfde dak, verschillende vertrekken bewoont. In hetzelfde huis *bijeen* wonen zegt bijna, dat men hetzelfde deel van het huis ter woning heeft. Het opgeven onderscheid vertoont zich in de woorden, die van *bijeen* en *zamen* gevormd zijn. Al wat men nabij elkander plaatsen kan, kan men *bijeen* brengen; eene *verzameling* bestaat uit dingen van denzelfden aard. Wanneer men, tot het bouwen van een huis, hout, steen, ijzer, enz. *bijeen* brengt, *verzamelt* men bouwstoffen.

BIJEEN BRENGEN, zie **BIJEEN**.

BIJGELOOF, DWEEPZUCHT.

Verzaking van het verstand, bij het vormen van denkbelden omtrent onderwerpen, die onze zinnen te boven gaan. De *bijgeloovige* gelooft nog iets *bij* hetgeen, waarvoor hij verstandige gronden heeft, hij gelooft *meer*, dan hij behoorde te gelooven. De *dweeper* gaat te ver in zijn gevoel voor hetgeen de voorwerpen van zijn geloof uitmaakt. Men hield het aanwezig van heksen voor waar, uit **BIJGELOOF**, en men vervolgde dezelve, uit **DWEEPZUCHT**.

BIJGELOOVIG, zie **BIJGELOOF**.

BIJ-

BIJKANS, zie HAAST.

BIJL, AAKSE, AKSE.

Ijzeren werktuigen om hout te bewerken. Eene **BIJL** heeft eenen korteren steel, en wordt door timmerlieden gebruikt, terwijl **AAKSE**, of **AKSE**, eenen langeren steel heeft, en meestal tot spijten van hout, afhakken van boomen enz., dient. Ook verschilt dit laatste werktuig van het eerste daardoor, dat het ijzer eener *bijl* breeder, en dat van eene *aaakse* smaller is.

BIJLAGE, zie AANHANGSEL.

BIJNA, zie HAAST.

BIJSLAAP, BIJZIT.

BIJZIT bevat altoos het denkbeeld van onseerbaarheid. **BIJSLAAP** kan ook in eenen goeden zin genomen worden.

BIJSPRINGEN, BIJSTAAN, HELPEN.

Zijne krachten met die eens anderen vereenigen, *wanneer* deze niet toereiken. In de eerste plaats is **BIJSTAAN** en **BIJSPRINGEN** eeniglijk de daad van handelende wezens, **HELPEN** kan ook van andere, ja zelfs van levenlooze, gezegd worden. *De pilaren van een gewelf helpen het dragen, maar zij staan elkander daartoe niet bij.* Vervolgens ziet *helpen* meer op eene werking, welke men wil voortbrengen, *bijstaan* op eenen aanval, dien men wil afke-

keeren. Men *staat* zijnen bondgenoot *bij*, in het verdedigen van deszelfs grenzen, men *staat* hem niet *bij*, in het veroveren van 's vijands land. *Helpen* komt in de beide gevallen te pas. *Bijspringen* verschilt van *helpen* op gelijke wijze, als *bijstaan*, en geeft alleenlijk eene snellere hulpbetooning te kennen

BIJSTAAN, zie BIJSPRINGEN.

BIJSTAND, zie BIJSPRINGEN.

BIJVAL, GOEDKEURING.

De uitdrukking, waardoor men te kennen geeft, dat eene zaak ons voldoet. GOEDKEURING zegt alleen, dat wij haar achten te zijn hetgeen zij wezen moet; BIJVAL, dat wij ons rangschikken onder hare voorstanders, dat wij partij voor haar kiezen, en bereid zijn haar te verdedigen. Het is dus sterker, dan het eerste woord.

BIJVOEGSEL, zie AANHANGSEL.

BIJWONEN, TEGENWOORDIG ZIJN.

Men is TEGENWOORDIG bij eene zaak, wanneer men zich op de plaats bevindt, waar dezelve is, of geschiedt. Men woont eene plegtige handeling bij, in zooverre men voorgenomen heeft, of dezelve, door zijne tegenwoordigheid, plegtiger te maken, of daarbij van dienst te zijn, of daardoor alleen zijne nieuwsgierigheid te voldoen. *Van diegenen, welke de vorige inhuldiging bijgewoond hadden, waren ditmaal slechts*

slechts weinigen, meest als bloote aanschouwers, tegenwoordig.

BIJZIT, zie **BIJSLAAP**.

BIJZONDER, BUITENGEWOON, ZELDZAAM, ZONDERLING.

Hetgeen van algemeene, door ons gevormde denkbeelden afwijkt. **BIJZONDER**, en nog sterker **ZONDERLING**, is hetgeen daarvan afwijkt, door zich niet te laten rangschikken onder eenige, ons bekende soort; **BUITENGEWOON** door niet te komen onder de gewone maat. *Een dier van zonderlinge gedaante en van buitengewone grootte. Buitengewone kracht en zonderlinge behendigheid.* **ZELDZAAM** is hetgeen niet overal en dagelijks voorkomt, en dus meestal, reeds daarom alleen, hooger geacht wordt, dan het gewone. *De zeldzaamste spijzen zijn niet altijd de smakelijkste, en vooral niet de gezondste.*

BIL, DIJE.

Dije is het geheele ligchaamsdeel tusfchen been en romp, **BIL** het vleezige achterfte daarvan. In de *dije* gewond te worden brengt noch iets fchandelijks, noch iets belagchelijks mede; doch niemand zou gaarne willen, dat men van hem zeide, dat hij in de *bil* gewond was.

BILLIJK, REGTMATIG, REGTVAARDIG.

Hetgeen eens anders regten niet verkort. Strijdt eene handeling niet met de regten, welke een ander
te

tegen ons kan doen gelden, alsdan is zij REGTMATIG, en hij, die haar bedrijft, REGTVAARDIG. Strijdt zij niet tegen de gelijkheid van behandeling, welke een ander van ons mag verwachten, alsdan is zij BILLIJK. Dit laatste, namelijk, stamt af van het oude werkwoord *biliden*, of *bilethen*, *bilethan*, hetwelk *gelijk maken*, en in eene tweede beteekenis *nabootsen* heette. Het oude *billih* en *billich*, waarvan het Hoogduitsche *billig* en ons *billijk*, is dus, naar zin en letter, de overzetting van het Latijnsche *aequus*, en het naamw. *billijkheid* behoudt, even als *aequitas*, de beteekenis van eene regtvaardigheid, die zich door gelijkmatige behandeling kenmerkt. Degene, die aan arbeiders, welke hem gelijkelijk voldaan hebben, het hun verschuldigde loon, maar aan sommigen derzelve nog daarenboven eene fooi geeft, is van geene onregtvaardigheid te beschuldigen; want hij heeft niemand het zijne onthouden. Ondertuschen handelt hij niet *billijk*; want hij neemt omtrent lieden van gelijke verdiensten, niet die gelijkheid van belooning in acht, welke zij billijkerwijze van hem verwachten konden. Het schijnt zelfs, dat men de gelijkheid van behandeling, welke door *billijkheid* verstaan wordt, nog verder mag uitstrekken, en dat ook hij *onbillijk* handelt, die zich omtrent een' ander niet gedraagt, zoo als hij redelijkerwijze zou kunnen wenschen, dat men zich, in een *gelijk* geval, omtrent hem gedragen mogt. In dezen zin kan men zeggen, dat *billijkheid* somtijds vordert het nalaten van iets, hetwelk men *regtmatig* zou kunnen doen, en dat het uiterste

regt

regt menigmaal de hoogste *onbillijkheid* wordt. *Het was niet regtvaardig, dat de aanklagt afgewezen werd, maar het was billijk; want de aangeklaagde had zich, door buitengewone daden, bij het vaderland zeer verdienstelijk gemaakt.* Daarentegen sluit de uitdrukking *regt* en *billijkheid* de volkomene vereeniging in onzer stellige pligten jegens onze natuurgenoeten.

BILLIJKEN, GOEDKEUREN.

Verklaren, dat men iets acht te zijn, zoo als het behoort te wezen. *GOEDKEUREN* zegt zulks in het algemeen; *BILLIJKEN* is het *goedkeuren* van iets, dat zedelijke waarde moet hebben. Men *billijkt* eene handeling, en men *keurt* dezelve *goed*. Een gewrocht van vernuft of kunst kan men *goedkeuren*, maar niet *billijken*. Men *billijkt* den toon eens briefs, de gevoelens, die daarin uitgedrukt zijn; de schrijfstijl en bewoording, als kunstgewrocht beschouwd, zijn geen voorwerp van *billijking*, maar van *goed- of afkeuring*.

BILLIJKHEID, zie *BILLIJK*.

BINDSEL, zie *BAND*.

BINNEN, IN.

Door eene uitgestrektheid van ruimte of tijd bepaald. Bij deze beteekenis der twee woorden voegt *BINNEN*, dat men door de werkelijk daarzijnde of onderstelde grenzen dezer uitgestrektheid omsloten is.

IN

In *de kamer* zegt, dat men op de afgeperkte plaats is, welke de kamer uitmaakt, *binnen de kamer*, dat men zich tusſchen derzelver wanden omſloten vindt. Van hier dat *binnen* meer bepaaldelijk op eene bijzondere plaats ziet, dan *in*, hetwelk eene algemeener beteekenis heeft. In *de gevangenis* heet, in het algemeen, op eene plaats van verzekerde bewaring, *binnen de gevangenis* in die plaats van hechtenis, welke de ſpreker bedoelt. Om dezelfde reden kan men, van hetgeen eigenlijk geene grenzen heeft, het woord *binnen* niet gebruiken. Men heeft iets *in* zijne gedachten, *in* zijn geheugen, niet *binnen* zijne gedachten, of zijn geheugen. Ziet men bijna geheel op de omſluiting, en niet op de omſlotene ruimte, dan komt *binnen* en niet *in* te pas. Men zegt wel *in* en *binnen* het ſchip, maar men zegt *binnen*, niet *in* boord; even zoo *binnen*, niet *in* de grenzen. In en *binnen* het land wordt beide gezegd; doch al wederom ziet het eerſte op de ruimte, het andere op de grenzen, die deze ruimte omſluiten. Te regt gebruikt men dus, om uit te drukken hetgeen in deze ruimte ontſtaat, of tot dezelve behoort, het woord *inlandsch*, terwijl, daarentegen, *binnenlandsch* beteekent hetgeen de grenzen niet overſchrijdt. In *de ſtaatshuishoudkunde* acht men het een nadeel, wanneer alle *inlandsche voortbrengſelen ſlechts binnenlandsch verſier vinden*. Hetzelfde onderscheid heeft ook plaats ten aanzien der afperking van tijd. In *een jaar* beteekent in het tijdverloop, dat een jaar uitmaakt, *binnen een jaar*, tusſchen deszelfs uiteinden.

Bij de eerste uitdrukking denkt men alleen om het tijdsverloop; dat wij een jaar noemen, zonder aan te duiden; waar men hetzelfde in den stroom des tijds wil afperken. *In een jaar kan veel veranderen.* Zoo dra men *binnen een jaar* zegt, heeft men reeds de beide bepaalde grenspunten uitgedrukt, te weten, het oogenblik, waarop men spreekt, en dat, hetwelk komen zal, nadat er een jaar verlopen zal zijn. Wil men deze grenspunten anders plaatsen, dan moet men het er uitdrukkelijk bij te kennen geven. *Binnen het jaar, nadat hij er zich nederzet.*

BITS, SCHERP, SPIJTIG, VINNIG.

Het tegenovergestelde van zacht, of vriendelijk. In SCHERP en VINNIG schijnt de geschiktheid en bedoeling om te kwetsen sterker te liggen, dan in BITS, of SPIJTIG. *Scherp* is hetgeen kwetst door zich zelf, *vinnig* hetgeen toont, dat men kwetsen wil. Een *scherp* antwoord kan met de uiterste bedaardheid gegeven worden, zonder dat houding, toon, ja zonder dat de woorden van den sprekenden, op zich zelve genomen, verraden, dat hij dengenen, aan wien het gerigt is, wil zeer doen. Een *vinnig* bescheid is zulks meer in de wijze, dan in den zin. Men zegt niet: *hij voer scherp*, maar *hij voer vinnig tegen mij uit*. Van *spijtig* en *bits* geeft het eerste een gevoel van ontevreden hoogmoed te kennen, het andere eene drift, om, als een bijtende hond, zijne tegenpartij aan te vallen. Van een meisje, dat den minnaar, die naar hare gunst tracht, met onvriendelijken hoogmoed

afwijst, zegt men: *het is een spijtig ding*. Eene boozes vrouw, die hen, tegen welke zij spreekt, met bijtende taal bejegent, noemt men *een bits wijf*. Zie ook *Barsch*.

BITTER, WRANG, ZUUR.

In den eigenlijken zin, verschillende aandoeningen der werktuigen van den smaak, wier onderscheid te zeer bekend is, dan dat zij als zinverwant beschouwd zouden kunnen worden. Figuurlijk noemt men ZUUR hetgeen met groote moeite of kwelling verbonden gaat. *Een zure arbeid; een zuur stuk brood*. WRANG en BITTER geven meer het onaangename, dan wel het moeilijke te kennen. Het eerste behoort bijna eeniglijk tot de taal van dichters en redenaars, het andere ook tot die van het gemeene leven. *Bitter* schijnt voorts eene duurzamer aandoening uit te drukken, dan *wrang*.

BITTERHEID, zie BITTER.

BLAAM, VERWIJT.

Te kennen gegeven afkeuring van iemands gedrag. Het VERWIJT rigt zich aan den persoon zelf, wiens gedrag men afkeurt, de BLAAM aan anderen, in afwezen van den gelaakten. Een rondborstig man zal veeleer besluiten, iemand een *verwijt* te doen, dan hem eene *blaam* op te leggen.

BLAAR, BLAAS.

Een vlies, dat iets bevat, of bevatten kan. *Zoodanig vlies*, in het dierlijke ligchaam, of ook eenig-
an-

ander, noemt men BLAAS. Ontstaat de holte, doordien de opperhuid zich van het daaronder liggende weefsel der eigenlijke huid losmaakt, dan noemt men de daardoor veroorzaakte zwelling BLAAR.

BLAD, VEL.

Een stuk papier van zekere uitgestrektheid. De oorsprong der beide woorden is zeer verschillend. BLAD, dat met *plat* verwant is, heeft zijnen naam van de breede oppervlakte, die het geschikt maakt, om schrifttrekken te ontvangen. VEL is, in het algemeen, hetgeen dekt, en van daar bijzonderlijk de dunnere huid van kleinere dieren. Het gebruik dier huid tot het bekende perkement, dat in het gemeene leven door het papier vervangen wordt, heeft de beide woorden zinverwant gemaakt. Als zoodanig beteekent *vel* altoos de volle uitgestrektheid, welke, bij de vervaardiging, aan het papier gegeven, en die door de grootte van het schepraam bepaald wordt. *Een boek papier bestaat uit vierentwintig vel.* Door *blad* verstaat men gewoonlijk zoodanig gedeelte van een vel, als, bij het gebruik van een boek, omgewend moet worden, om in het lezen te vorderen; waarom dan ook de voor- en achterhelften van hetzelfde, wel eens onduitsch *paginas* genoemd, bij ons den naam van *bladzijden* dragen. De onderscheidene grootte dezer bladen, door de mindere of meerdere zamenvouwing der vellen veroorzaakt, geeft aan de boekdeelen, daaruit gevormd, het bijzondere formaat, hetwelk wij gewoon zijn folio, quarto, octavo,

enz. te noemen. In den boekhandel is ondertusſchen aan het woord *blad* eene kunſtbeteekenis gegeven, die de hiervoren ſtaande onderſcheiding op hetzelfde, ontoepasſelijk maakt. Volgens die beteekenis verſchilt het in uitgeſtrektheid niet van *vel*, en heeft, niet twee, maar, naar het formaat van den druk, vier, acht, zeventien bladzijden enz. Deze bladen worden door de onderaan geplaatſte letters van het alphabet onderſcheiden, en men zegt *blad A*, *blad B*, en zoo vervolgens. *Een boekdeel van twintig bladen*, — *van een, van twee alphabets*. In dit geval onderſcheidt *blad* zich van *vel* daarin, dat het altijd een gedrukt, of volgens de drukverdeeling beſchouwd *vel* te kennen geeft. *Een blad in folio, in quarto*, enz.

BLAKEN, BLAKEREN, SCHROEIJEN, ZENGEN.

Oppervlakkig branden. Geſchiedt zulks door eenen geweldigen, maar kortdurenden gloed, zoo als die van een aangestoken riet- of ſtroobosch; dan komen de woorden BLAKEN en BLAKEREN te pas. *Een ſchip, eenen paal blaken, om er den worm uit te houden*. *Blakeren*, naar zijnen vorm het voortdurend werkwoord van *blaken*, is eeniglijk in gebruik geweest, om eene thans afgeſchafte ſtrafoefening aan te duiden, waarbij de veroordeelde met een ontfoken ſtroobos gebrand werd. *Wurgen en blakeren*. ZENGEN is het afbranden van veders, haar, of pluiz, en ſchijnt eene nabootſing van het geluid te zijn, hetwelk deze ſtoffen maken, wanneer zij door het vuur verteerd worden.

Zegt

Zegt men van zoodanig afbranden **SCHROEIJEN**, dan ziet zulks niet op het verwekte geluid, maar op de wegneming der uiterste spitsen; want *schroeijen* is eigenlijk door branden afknotten, in welken zin men zegt: *eenen staak schroeijen*. Van alle deze woorden is *blaken* het eenige, dat ook onzijdig en in den figuurlijken zin genomen wordt. Het heet alsdan in hevigen gloed staan. *Alles blaakte in het rond. Hij was in blakenden toorn. Van liefde blaken.*

BLAZEN, WAAIJEN.

De vloeistof der lucht in beweging brengen. Hij, die **BLAAST**, doet zulks door uitademing. *Blazen* schijnt dus in de eerste plaats gezegd te worden van de luchtbeweging, welke een dierlijk wezen, door het zamentrekken zijner longen, veroorzaakt. Van daar is het woord overgebracht op alle soortgelijke werking, waarbij de lucht door eene naauwe opening naar buiten geperst wordt; en een bekend werktuig, waarmede wij zulks, in de huishouding en in fabrieken, te weeg brengen, wordt bij uitnemendheid *blaasbalg* genoemd. Zelfs van den algemeenen luchtstroom, den wind, zegt men wel eens dat hij *blaast*; hetzij, omdat de fabelleer, en, volgens dezelve, de dichters aan de winden persoonlijkheid toegekend hebben, hetzij, omdat de wind, tuschen bergen of gebouwen bekneld, op dezelfde wijze versheid wordt, als de door de longen uitgedreven adem. **WAAIJEN** (bedr.) is op elke andere wijze de lucht bewegen, voornamelijk met oogmerk, om door het ver-

vangen van dat gedeelte des dampkrings, hetwelk het ligchaam onmiddellijk omgeeft en door hetzelfde verwarmd is, verkoeling aan te brengen. Een daartoe dienend werktuig heet *waaijer*.

BLEEK, WIT.

Ongekleurd. Wit noemt men het ligchaam, welks oppervlakte den geheelen straalbundel des lichts terug kaatst, zonder eenig deel daarvan op te slurpen, en dat daardoor kleurloos verschijnt. BLEEK is hetgeen kleur gehad heeft, of had behooren te hebben. Hierom heet de bewerking, welke strekt om kleur te doen verliezen, *bleeken*. Zegt men van kleuren, b. v., *bleek-rood*, dan verstaat men daardoor, dat dit rood minder kleur heeft, dan hetgeen men voor den standaard van rood kan aannemen, even gelijk hoog-rood die kleur is, welke boven den standaard van rood verhoogd is. Van minder levendige kleuren, welker verhooging dezelve naar het zwart doet hellen, zoo als blaauw en groen, zegt men liever licht- en donker-blaauw, of groen; ja zelfs verschilt licht-rood en *bleek-rood* daarin, dat het laatste een rood betekent, hetwelk van zijne kleur schijnt verloren te hebben, en het voorkomen heeft, alsof het *verschoten* was.

BLIJDE, zie BLIJDSCHAP.

BLIJD-

**BLIJDSCHAP, BLIJHEID, BLIJMOEDIGHEID,
GENOEGEN, LUST, VERHEUGING, VER-
MAAK, VERRUKKING, VREUGDE, VRO-
LIJKHEID.**

Aangename toestand des gemoeds. **BLIJDSCHAP** en **VREUGDE** geven beide dien toestand te kennen; doch terwijl *blijdschap*, overeenkomstig met deszelfs uitgang, alleenlijk ziet op de gesteltenis van dengenen, die *blijde* is, slaat *vreugde* ook op de oorzaken, welke de *blijdschap* verwekken. *De vreugde des levens*. Voorts is *blijdschap* eene kortstondiger aandoening van genoegten, en wordt door geringere oorzaken te weeg gebragt, dan *vreugde*. *Het goed gedrag eens zoons geeft den vader vreugde; zijne thuiskomst, na eene korte afwezigheid, verwekt blijdschap*. **BLIJHEID** geeft eenen duurzameren staat van blijde zijn te kennen, dan *blijdschap*. Het is weinig in gebruik en komt alleenlijk in sommige spreekwijzen voor, zoo als: *vrijheid, blijheid*. **BLIJMOEDIGHEID** drukt eene *blijheid* des gemoeds uit, en dus eenen toestand van innerlijke zachte tevredenheid, die zich niet, als de *blijdschap*, door luidruchtige uiterlijke teekenen openbaart. **GENOEGEN** geeft insgelijks eene mindere vervoe- ring te kennen, dan *blijdschap*, of *vreugde*, en beteekent eigenlijk dien staat, waarin, de wenschen, welke men voedde, voldaan zijnde, de ziel zich in eene aangename kalnte bevindt. Duidelijkst vertoont zich dit in het afgeleide bijv. naamwoord *genoegelijk*. **LUST** zou bijna als een aan genoegten tegenovergestelde staat beschouwd kunnen worden, namelijk die, waarin de

ziel zich aangenaam bewogen voelt. Men ondervindt *lust*, wanneer de eene of andere drift ons aangenaam tokkelt; en voelt men dien prikkel niet, zonder dat deze stillstand aan de vervulling onzer wenschen toe te schrijven is, dan is men *lusteloos*. Eene *VERHEUGING* ondervinden wij, wanneer de prikkelbaarheid voor het aangename verhoogd is, wanneer wij het sterker gevoelen. Van hier, dat men den behagelijken toestand, waarin men door eenen kleinen roes gebragt wordt, eene *verheuging* noemt. *VERMAAK* ziet, naar de oorspronkelijke beteekenis, op de verandering der gemoedsgesteldheid, doch wordt niet voor die verandering zelve, maar voor het middel gebruikt, waardoor men haar te weeg brengt, voor de verlustiging, waardoor men den geest verzet. Brengt de eene of andere sterk werkende oorzaak onze aangename aandoening tot zulk eenen trap, dat alle ander gevoel in dat onzer vreugde verzwolgen en wij, als ware het, aan ons zelve onttogen worden, alsdan noemt men dien toestand *VERRUKKING*. Door *VROLIJKHEID* verstaat men eene *vreugde*, die zich door uiterlijke teekenen, gezegden, enz. te kennen geeft. Men kan zijne *vreugde* verbergen, zijne *vrolijkheid* niet; doch juist omdat *vreugde* een inniger gevoel kan aanduiden, is dit gevoel ook dikwijls sterker. Men stort tranen van *vreugde*; van *vrolijkheid* stort men geene andere, dan die het lagchen ons uit de oogen mogt persen.

**BLINKEN; FLIKKEREN, FONKELEN; GLIN-
STEKEN, SCHITTEREN.**

Zeer veel licht van zich geven. **BLINKEN**, dat het voortdurend werkwoord van *blikken* en aan *blank* verwant is, ziet eigenlijk op een terug gekaatst licht, of althans op zoodanig een, dat wel levendig, maar gelijkmatig het oog treft. Van de zon zegt men niet, dat zij *blinkt*, omdat zij te zeer straalt; van de maan zegt men het even min, omdat haar licht te mat is. Gepolijste metalen *blinken*, vanwaar het spreekwoord: *het is al geen goud, dat er blinkt*. De volgende woorden beteekenen alle de uitstrooming van eigen licht, of ten minste van een licht, hetwelk met zulk eene levendigheid terug geworpen wordt, dat het wederkaatsend voorwerp met een zelflichtend gelijk staat. Daarbij moet het licht niet bij eenen gelijkmatigen stroom, maar als bij schokken of golven, het oog treffen. Hierom zegt men, hoezeer het zonnelicht sterker is dan dat der sterren, van deze laatste meer dan van de zon, dat zij **FLIKKEREN, GLINSTEREN, SCHITTEREN, FONKELEN**. Alle deze woorden gebruikt men ook van edelgesteenten, en in het algemeen van alles, waaromtrent men de levendigheid van het terug geworpen licht met kracht wil uitdrukken. De dichters spreken van *schitterend wapentuig*, van *het fonkelende zwaard*, (*ensis coruscans*). Onderling verschillen de woorden op verscheidenerlei wijze. *Flikkeren* is een niet zeer sterk, maar een gedurig af en toenemend licht geven, waarbij men uit eene bijna volkomene donkerheid in eene heldere verlichting

overgaat. Eene toorts *fikkert* in den wind, eene kaars, of lamp, kort voor het uitgaan. Van den bliksem zegt men, dat hij *schittert*, van het weerlicht, dat het *fikkert*. Om de bijzondere werking van dit laatste te levendiger voor de verbeelding te schilderen, gebruikt de dichteres VAN MERKEN zelfs een tweede klank- en zinverwant woord, en zegt van het weerlicht, dat het *fikkert door de lucht, met blikkende stralen*. *Glinsteren* geeft wel eene afwisseling van licht te kennen, doch geenszins eene zoo sterke, als *flikkeren*. Het wordt inzonderheid gezegd van eene gepolijste oppervlakte, die, onder verschillende hoeken door het licht getroffen, en daarbij bewogen wordende, hetzelfde dan eens sterker, dan eens zwakker terug kaatst. *Een met klatergoud bezet tooneelkleed glinstert bij het kaarslicht*. Men zegt *schitteren* van een veel sterker licht. *Een schitterende bliksemstraal*. Ook overdragtelijk: *schitterende hoedanigheden*. De deugd *schittert met onbezwalkten luister*, mag mischien voor eene overzetting van het *intaminatis fulget honoribus* gelden. *Fonkelen* wordt op deze wijze niet gebruikt, mischien omdat het, schoon eene bij afwisseling nog sterkere uitstrooming van licht beteekenende, geene zoo groote kracht (*intensiteit*) van hetzelfde te kennen geeft. Daar het afkomt van *vonk*, vuursprankel, bezigt men het in de gevallen, waarin een deeltje der lichtgevende stof zelve van het brandpunt uitschiet, of schijnt uit te schieten. Een gloeiend ijzer *fonkelt* onder den hamerslag. Bij vriezend weder *fonkelen* de ster-

sterren; en ook van zeer levendige oogen zegt men, inzonderheid bij sterke gemoedsbewegingen, dat zij *fonkelen*. *Een oog, fonkelend van vreugde, van toorn enz.*

BLOEDVERWANT, BLOEDVRIEND, MAAG, NABESTAANDE.

Die tot hetzelfde geslacht behoort, uit denzelfden stamvader gesproten is. BLOEDVERWANT drukt uit, dat de verwantschap, de vereeniging, veroorzaakt wordt, doordien een deel van hetzelfde bloed in de aders der verwante personen stroomt. BLOEDVRIEND voegt hierbij, dat die band ook dien van vriendschap veroorzaakt, of behoort te veroorzaken; het is dus sterker. MAAG en NABESTAANDE schijnen, daarentegen, eene nadere betrekking, dan de algemeenere van *bloedverwantschap* aan te duiden. In *nabestaande* toont de vorming van het woord zulks reeds; een zeer verre neef kan geen *nabestaande* genoemd worden. *Maag* duidt mischien tevens op eene bijzondere soort van bloedsbetrekking, te weten, die tuschen den vader des gezins en deszelfs afstammelingen. Oudtijds beteekende *maag* zoon; hetzij men nu van hier den ruimeren zin wil afleiden, welken het tegenwoordige taalgebruik aan het woord gehecht heeft, hetzij men dit doe afstammen van het naamw. *magt*; zoo ziet men zich, in beide gevallen, gebragt tot de betrekking tuschen ouder en kind, tuschen het hoofd des geslachts en de onder zijn gezag behorende afstammelingen. Naar deze uitlegging zou de spreek-

spreekwijs: *man en maag te hulp roepen*, mischien kunnen heeten, alle tot bijstand verbondene personen ontbieden, zoo degenen, die hiertoe gehouden zijn, omdat zij, als kinderen, of kinds kinderen, van ons afstammen, als de zoodanigen, aan welken hunne betrekking als leenmannen zulks ten pligt maakt.

BLOEI, BLOEM, BLOESEM.

De staat, waarin planten gezegd worden te bloeijen. BLOEI, van *bloeijen*, duidt dezen staat in het algemeen aan: *de boomen, de aardbeijen staan in den bloei*. Figuurlijk wordt het voor kracht en schoonheid gebezigd: *eene bloeiende verbeeldingskracht*, die levendige, treffende beelden voortbrengt. BLOEM is het gedeelte van eene plant, waarin het zaad vervat is, en hetwelk voor het gezigt en den reuk, door verscheidenheid van kleuren en geuren, aangenaam is: *de roos is eene schoone bloem. Grasbloemen, korenbloemen*, enz. In eene oneigenlijke beteekenis zijnt *bloemen*, onder anderen, al datgeen, hetwelk door zijne schoonheid bevalt: *de bloemen der gezondheid prijken op hare wangen*. Een *bloemrijke schrijffrant* is zulk een, welke zich, door rijkheid van beelden, van den gewonen onderscheidt. BLOESEM is de ontslotene knop der vruchtdragende boomen. *Bloesem van appelboomen, kerfenboomen, oranjeboomen*, enz., ook *oranjebloesem*, enz. *De bloesems zijn voorboden der vruchten. Wanneer de bloesems afvallen, verwachten wij vruchten. Wanneer de bloemen verwelken, heeft de plant hare grootste waarde verloren.*

Men

Men zegt niet: *appelbloem*, *kerfsebloem*, enz., maar's *appelbloesem*, *kerfsebloesem*, enz.

BLOEI, VOORSPOED, WELVAART.

Guinstige toestand. **BLOEI** ziet op jeugdige kracht en schoonheid (zie het voorgaande artikel), **WELVAART** op den goeden innerlijken, om zoo te spreken, gezonden staat, en **VOORSPOED** op het geluk, op het afzijn van alle wederwaardigheden. De handel *bloeit*, of is in *bloei*, wanneer zich in de onderscheidene takken van denzelven niet alleen kracht en leven vertoonen, maar zich nog aanhoudend nieuwe bronnen openen. Door *welvaart* van den handel verstaat men, dat het den handel goed gaat, dat hij noch met innerlijke gebreken, noch met uitwendige heelerfelen te worstelen heeft. Eindelijk zegt *voorspoed* des handels, dat hij door gelukkige omstandigheden begunstigd wordt en toeneemt.

BLOEIJEN, zie **BLOEI**.

BLOOD, VERSAAGD, VREESACHTIG.

BLOOD duidt enkel een gebrek aan stoutmoedigheid aan. **VERSAAGD** wordt iemand, wanneer hij aan den goeden uitslag eener zaak op eenmaal begint te twijfelen, en den moed laat zakken. **VREESACHTIG** is hij, die bij eene zaak ligtelijk gevaar ontleeft, waar anderen geen gevaar zien; of die gewoon is, zich hetzelfde grooter voor te stellen, dan het is.

BLOOT,

BLOOT, NAAKT.

Dat niet bedekt is. **BLOOT** schijnt in het algemeen te beteekenen hetgeen niet bedekt is, **NAAKT**, hetgeen niet bedekt is, dan met de huid, of met hetgeen zich zoo nabij aan een voorwerp hecht, als de huid aan het dierlijke ligchaam. Het hoofd der Europeërs is dikwijls *bloot*, want zij ligten den hoed; dat der Oosterlingen is het zelden, want zij houden voor onvoegzaam den tulband af te nemen; daarentegen is hun hoofd *naakt*, want zij scheren zich den schedel. — *De bloote grond* is de grond, op welken men niets gespreid heeft; *de naakte rots* is de rots, welke met gras noch mosch begroeid is. De ruimere beteekenis van *bloot* is ongetwijfeld de reden, waarom men dit woord, en niet *naakt*, ook gebruikt in den zin van onverzeld door iets anders. *Ik zeg u de bloote waarheid* beteekent: ik zeg u niets meer, dan de waarheid; de waarheid, welke ik u zeg, is van geen bijhangfel verzeld. *Ik zeg u de naakte waarheid* zou heeten: ik zeg u de waarheid onomkleed, onverbloemd.

BODE, BOODSCHAPPER.

BOODSCHAPPER noemt men dengenen, die eene boodschap overbrengt. **BODE** is hij, wiens ambt het is zulks te doen, of, in het algemeen, die zich, ter uitvoering van eenen last, naar eene plaats, waar men hem henenzendt, moet begeven. De *Statenboden* waren tot meer en onderscheidener ambtsverrigtingen verbonden, dan de *boodschappers van staat*.

BO-

BODEM, GROND.

Beide beteekenen het onderste van een ding, doch in verschillende betrekkingen. *Bodem* is het onderste in aanmerking van deszelfs plaats, die aan het *bovenste* tegenovergesteld is; *grond* is het onderste, voor zoo verre het *hoogere* daarop rust. Eene kist heeft eenen *bodem*, in tegenoverstelling van het dekfel. Men zegt *aardbodem*, in tegenoverstelling van het hemelgewelf. *Grond* noemt men de oppervlakte der aarde, als dragende alles, wat daaruit voortkomt, of daarop gebouwd wordt. *Eenen boom in den grond zetten*. Ook den vloer eener kamer, zelfs eener bovenkamer, noemt men *grond*, en zulks met regt; als rustende daarop de personen, meubelen en hetgeen verder in het vertrek te vinden is. In sommige gevallen gebruikt men de beide woorden. Men zegt, b. v., den *grond* en den *bodem* der zee. Met het eerste bedoelt men het onderste der zee, waarop al het water rust; met het andere, dat gedeelte der zee, dat tegen de oppervlakte overstaat. Op gelijke wijze verstaat men, figuurlijk, door den *bodem* van het hart de diepste plaats van hetzelfde. Die dus het hart tot op den *bodem* doorziet, doorziet het in deszelfs geheele uitgestrektheid. Die het tot op den *grond* doorziet, onderscheidt de beginselen, waaruit de gevoelens en bewegingen des harten ontstaan. Als een bijzonder aan de zeevaart eigen woord, beteekent *bodem* schip. Van daar *bodemerij*, beleening op schepen.

BOEDEL, ERFENIS, NALATENSCHAP.

Hetgeen, ten gevolge van iemands affterven, aan eenen hem overlevenden komen moet. Dit is de eigene beteekenis van ERFENIS en NALATENSCHAP; BOEDEL heeft dezelve alleen in zoo verre, als de goederen eens *overledenen* bedoeld worden; want ook van die eens nog levenden zegt men *boedel*. *Erfenis* is de geheele vereeniging aller regten en goederen eens overledenen, beschouwd van den kant der erven, op welke zij overgaan. Men verkrijgt eene *erfenis*, niet eene *nalatenschap*. Dezen naam draagt zij met betrekking tot den afgestorvenen zelven. Men zegt: de *nalatenschap* van wijlen den Heer N, niet deszelfs *erfenis*. *Boedel* bevat de goederen, tot de *nalatenschap* behoorende, en dat gedeelte der regten, hetwelk goederen vertegenwoordigt, zoo als de inschulden.

BOEGSEREN, OP HET SLEEPTOUW NEMEN, TREILEN.

Alle woorden, die het voorttrekken van een vaartuij, door middel van een touw, te kennen geven, doch die, als naauwkeurig onderscheidene, en in het gemeene leven slechts niet genoegzaam bekende kunst termen, geen eigenlijk voorwerp van synonimische vergelijking uitmaken. BOEGSEREN zegt men van éene boot, die, geroeid wordende, een vaartuij voortleept. OP HET SLEEPTOUW NEMEN wordt gebruikt van een zeilend vaartuij, dat op gelijke wijze een ander voorwaarts brengt. TREILEN, eindelijk, is van den wal een vaartuij voorttrekken.

BOEI,

BOEI, BAND, KETEN (KETTING), KLUISTER.

Werktuig, geschikt, om de vrije beweging van een levend schepsel te verhinderen. BOEI en KLUISTER geven dit meer uitsluitend te kennen, dan BAND of KETEN, die ook tot andere oogmerken dienen kunnen. Eerstgemelde woorden worden, daarenboven, eeniglijk ten aanzien van menschen gebruikt, en om een werktuig aan te duiden, dat de beweging van handen of beenen verhindert. *Boei* is zulk een werktuig, hoe ook gemaakt, doch gewoonlijk van eenig metaal vervaardigd. *Kluister*, met *k Luis*, *klooster* en het Latijnsche *claudere* verwant, ondersteelt eene *boei*, die gesloten wordt. Men mag het dus voor sterker houden. *Aan het aardfche gekluisterd* heeft meer nadruk, dan *daaraan geboeid*. Daar *keten* niet volstrektelijk en in elk geval een werktuig van bedwang beteekent, zoo brengt het ook minder; dan *boei*, of *kluister*, noodwendig het denkbeeld van gevangenschap met zich; althans gebruikt men het, figuurlijk, van zulke *banden*, welke wij zelve niet verlangen te verbreken. *Sterke banden houden elk mensch aan zijn vaderland geketend*; *geboeid*, of *gekluis terd* zou onderstellen, dat hij den *band* als een ongeluk beschouwde. Ondertusschen, daar een uit schakels bestaande *band*, want dit verstaat men onder *keten*, vereischt, dat hij uit zeer hechte stof, gewoonlijk ijzer, gevormd zij, zoo geeft *keten* menigmaal het denkbeeld van een' sterkeren *band*, dan zelfs *boei*, of *kluister*. *Aan het aardfche geketend* wijst, wel is waar, op eene minder onvrijwillige gehechtheid aan

het aardfche, dan *gekluiserd*; maar op eene nog fterkere. Eindelijk bevat *band* het algemeene denkbeeld van hetgeen bindt, waaronder ook de zachtere *banden* begrepen zijn. *Banden des bloeds*, *der vriendschap*. De *banden der liefde* alleen noemt men wel eens *ketens*, om, zoo al niet derzelver duurzaamheid, ten minfte derzelver fterkte te kennen te geven; meestal echter wordt, in dit geval, het harde, dat in het woord gelegen is, door eene bijvoeging verzacht: *de bloemenketen der min*.

BOEKSTAAF, LETTER.

Aangenomen teeken, hetwelk alleen, of met meerdere vereenigd, woorden vormt. **BOEKSTAAF** is de ftaaf, waarop de drukletter gevormd is, en vervolgens het afprentfel daarvan op het papier. **LETTER** is ook de gefchrevene.

BOER, zie AKKERMAN.

BOERT, JOK, KORTSWIJL, SCHERTS.

Alle woorden, die het tegenovergeftelde van ernst te kennen geven. Men **BOERT** en **SCHERTST** met woorden; **JOK** en **KORTSWIJL** kunnen ook in handelingen beftaan. De *boert* onderftelt, dat reeds in de uitdrukkingen, welke men bezigt, iets kluchtigs en vrolijks gelegen is. *Scherts* ligt meer in de bedoeling van den fchertfenden; de gebezigde woorden zouden, op zich zelve genomen, eene ernftige be teekenis kunnen hebben. Het eerfte komt meer over een

een met het *Frankhe raillerie*, het andere met *plaisanterie*. Door *jok* verstaat men woorden of daden, die niet in ernst gemeend zijn; en ten aanzien van *kortswijl* toont reeds de zamenstelling, dat daardoor bedoeld wordt hetgeen de wijl, den tijd, kort, waartoe *boert*, *scherts* en *jok* alle uitnemend geschikt zijn. Men zou dus *kortswijl* eenigermate als eene algemeene uitdrukking beschouwen kunnen, waaronder de overige vervat, en waarvan zij, gelijk ook onderling, alleen door hunne bijbeteekenis onderscheiden zijn.

BOERTEN, zie **BOERT**.

BOËTÉ, **GELDSTRAF**.

Het eerste ziet op de vergoeding, het herstel, van hetgeen misdreven is, het andere op de straf, welke de overtreder ondergaat.

BOETEN, zie **BEKOOPEN**.

BOETVAARDIGHEID, zie **BEROUW**.

BOEZEM, **BORST**, **HART**, **SCHOOT**.

Deelen van het menschelijke ligchaam, die in den eigenlijken en striktsten zin genoegzaam onderscheiden zijn. **BOEZEM**, oorspronkelijk de zachte vouwen aanduidende, die, naar de kleedersnae der ouden, door het gewaad op de borst gevormd werden (*snus*), beteekende voorts de vleezige deelen aan den buiten-

kant der ribben, inzonderheid bij de vrouwen. Door **BORST** verstaat men het voorste deel der ribben zelfs met hetgeen zij bedekken, en meer bijzonder de longen. **HART** is het ingewand, welks levenskracht ons bloed in omloop brengt, en **SCHOOT**, eindelijk, duidt de lagere deelen des ligchaams aan, meer bepaaldelijk die, waar, bij de vrouwelijke kunne, de vrucht het leven ontvangt en zich ontwikkelt. In dit verschil ligt de grond van hetgeen men in het figuurlijke gebruik der woorden waarneemt. *Boezem* beteekent altoos iets zachters, dan *borst*, en brengt het denkbeeld mede van koesteren, voeden. Men zegt: *tegen de borst slotend*, — *zich met de borst op iets toelaggen*; in welke spreekwijzen het woord *boezem* niet kan gebezigd worden. Onder de uitdrukking *hart* begrijpt men hetgeen met de aandoeeningen en gemoedsbewegingen in verband staat, wier roerfels daarom ook *hartistogten* genoemd worden. *Den dood in den boezem dragen* beteekent de kiem eener doodelijke ziekte in zich hebben, welke onze levensverrigtingen zelve aankweeken en koesteren, totdat zij ons doet bezwijken. *Den dood in het harte dragen* geeft te kennen, dat een ongeluk, een *hartzeer* ons zoodanig aangedaan heeft, dat het ons den dood zal doen. De eerste spreekwijs ziet op het ligchaam, de andere op het gemoel. *Schoot* staat, ook in de oneigenlijke beteekenis, met voortbrengen, baren in betrekking. *Het graan wordt den schoot der aarde toevertrouwd. De metalen vormen zich in den schoot der aarde. In het hart der aarde* heet

het, in de binnendeelen, in het diepste der aarde; en de *boezem der aarde*, schoon de uitdrukking min gewoon is, dan de beide andere, ziet op koestering, op rust. *Zacht rusten de dooden in den boezem der aarde.*

BOGT, BOOG, KROMTE, KRONKELING.

Hetgeen van eene regte lijn afwijkt. KROMTE, van *krom*, zegt, dat de loop niet regt is, dat hij, schoon geenen hoek makende, de rigting niet volgt, in welke de afstand tusfchen twee punten het kortste is. BOGT, van *buigen*, duidt aan, dat de rigting regt had behooren te zijn, of ten minste had kunnen wezen, doch dat zij krom geworden is. De cirkel, de ellips, zijn kromme lijnen, en hebben eene door vaste wetten bepaalde kromte, maar geene *bogt*, en kunnen nog minder gezegd worden gebogen te zijn; want men kan zich den cirkel, of de ellips, niet als regte lijnen voorstellen, zonder dat zij verliezen hetgeen derzelver wezen uitmaakt. Om dezelfde reden heeft een ring wel kromte, maar geene *bogt*; doch aan de staaf, of bies, heeft de werkmán eene *bogt* gegeven, om den ring te vormen. Een weg, die niet regt is, heeft beide eens *kromte* en eene *bogt*; het eerste, omdat hij niet regt is, het andere, omdat men hem krom gemaakt heeft, terwijl hij regt had kunnen zijn, en echter een weg blijven. BOOG is hetgeen eene *bogt* heeft; in de eerste plaats het bekende wapentuig, vervolgens al wat in gedaante daaraan nabij komt, en dus elke niet in

zich zelve wederkeerende en niet in het oneindige voortlopende kromme lijn. *Cirkelboog*, *regenboog*, *boogshot*, enz. **KRONKELING** is eene kromming, die zich meer dan eenmaal buigt, eene aaneenscha-keling van bogten. *Bij het uitstroomen uit Parijs vormt de Seine kronkelingen.*

BOGTIG, zie **BOGT**.

BOLSTER, **DOP**.

Het bekleedfel, dat zekere dingen omgeeft. **DOP** is eene harde schaal. *Eijerdop*, *notendop*. **BOLSTER** is een buigzaam en ruw bekleedfel. *De bolster eener noot*. *Graan, dat in den bolster zit*. Figuurlijk zegt men van iemand, wiens ware aard en begaafdheden onder een ruw en onbeschaafd voorkomen verborgen liggen; *de bolster is er nog niet af*. Hij moet *onbolsterd* worden.

BONDIG, zie **BEKNOPT**.

BONT, **GESCHAKEERD**, **VEELKLEURIG**.

Onder de beteekenis van dit laatste woord zijn de beide vorige vervat. **BONT** noemt men reeds hetge-ne slechts twee kleuten vereenigt; echter schijnt het, dat die twee kleuren, in dat geval, sterk bij elkan-der moeten afsteken, gelijk zwart en wit, rood en wit. Eene zoodanige kleurvereeniging wordt alsdan, naar de donkerste der beide kleuren, *zwartbont*, *rood-bont*, enz. genoemd. Zijn vele en sterkschreeuwende kleuren vereenigd, dan zegt men *kakelbont*. **VEEG-**

KLEU-

KLEURIG vereischt, gelijk het woord aanduidt, eene vereeniging van meer dan twee kleuren, en schijnt eene zachtere mengeling derzelve te gedoogen, dan *bont*. **GESCHAKKED** noemt men datgene, waarin de kleuren op eene aangename wijze verdeeld zijn, zoodat zij het oog van den beschouwer streelen.

BOODSCHAPPER, zie **BODE**.

BOOG, zie **BOGT**.

BOOMVRUCHT, **FRUIT**, **OOF**T.

Neemt men **oof**t in den ruimsten zin, alsdan zijn daaronder ook die vruchten begrepen, welke aan dunnere stengels nabij den grond wasfen, gelijk de *ananas*, de meloen. In eenen engeren zin, waarin het nader aan boomvrucht verwant is, begrijpt het alleen zoodanige aan boomen groeiende vruchten, wier pit, of steen, door een zacht bekleedfel omgeven is. Onder **BOOMVRUCHT**, daarentegen, verstaat men ook die vruchten, welker eetbaar gedeelte binnen eene harde schaal besloten is, zoo als noten, amandelen. **FRUIT** vereenigt de ruimste beteekenis van *oof*t met die van *boomvrucht*, en begrijpt alle vrucht, die voor den mensch te genieten is.

BOORD, **KANT**, **KUST**, **OEVER**, **RAND**, **STRAND**, **WAL**, **ZOOM**.

De grenzen van een vlak. **BOORD**, **KANT**, **RAND** en **zoom** worden in het algemeen van de grenzen

aller foort van vlakten gezegd; KUST, OEVER, STRAND en WAL van de grenzen eener uitgestrektheid lands, waar dezelve door het water bepaald wordt. Tusschen de vier eerste woorden vindt weder een gemeenschappelijk onderscheid plaats, in zoo-verre, namelijk, *boord* en *kant* de grenslijn van het vlak, eenigermate met wiskundige striktheid, uitdrukken, en aan dezelve geene breedte toekennen, terwijl *kant* en *zoom* eene strook beteekenen, die, hoezeer smal in vergelijking der vlakke, welke zij bepalen, echter eenige breedte heeft. Van *boord* en *rand* drukt het eerste die betrekking der grenslijn tot het inwaarts liggende uit, volgens welke zij hetzelfde bepaalt; het andere zegt, dat de grenslijn en rondom loopt. De *boord* van een glas, van eenen schotel, is het uiterste gedeelte der stoffe van glas, of schotel, welke het daarin bevatte belet er uit te loopen, of af te vallen. Wanneer men van eene rivier zegt, dat zij *boorden* heeft, zoo verstaat men dit eigenlijk niet van haar water, maar van haar bed. Een schip heeft *boorden*, een vlot heeft *randen*, *Kant* zou eigenlijk de scherpe zijde van een ligchaam beteekenen, en als zoodanig niet een deel der oppervlakte, maar de smallere zijvlakte zijn. In dezen zin zegt men; *eenen steen op zijnen kant zetten*. Doch hiertegen verzet zich, in verscheidene andere gevallen, het gebruik. De *kant* eener bladzijde is het wit, dat nevens den letterdruk op hetzelfde vlak als deze overblijft, en eene *kantteekening* is eene aantekening op den witten zoom geplaatst. *Zelf-*
kant

kant is eene ter wederzijde van het weeffel loopende en uit de stof zelve gevormde strook. *Zoom* schijnt, inzonderheid volgens het tegenwoordige taalgebruik, eene eenigzins verhevene strook te beteekenen, door welke eene uitgestrektheid omgeven wordt. Van linnen, laken en andere buigzame dingen, is *zoom* de omgevouwen en vastgemaakte rand der stof. Op gelijke wijze zegt men: *met gras*, of *bloemen omzoomd*. *Oever* is het uiterste gedeelte van het land, naar den kant van het water; men zegt het beide ten aanzien der zee en der binnenwateren. *Strand*, daarentegen, wordt alleen met betrekking tot de zee gebruikt, en beteekent eenen vlakken oever, die opmerkbaar naar de zee afhelt, en menigmaal, wegens de nog verre in het water voortdurende ondiepte, voor de schepen gevaarlijk wordt; van hier de uitdrukking *strand*. *Kust* is de zoom des lands zoo verre het oog diep uit zee ontdekken kan; zij bevat dus eene breedere strook gronds, dan *oever*, die slechts den uitersten rand daarvan beteekent, en heeft ook meerdere uitgestrektheid in de lengte. Door *wal* verstaat men eenen *oever*, waaraan door kunst meerdere verhevenheid gegeven is, dan dezelve oorspronkelijk had. De oevers der meeste Hollandsche binnenwateren zijn *wallen*, vanwaar, onder onze schippers, de uitdrukking *aan wal zijn* gelijkbeduidend geworden is met *aan land zijn*, en de *vaste wal*, in tegenstelling van schip, of vaarwater, gezegd wordt. Daarentegen loopen de Hollandsche *kusten* grootendeels uit in lage *strand*, die het naderen derzelve bezwaarlijk maken.

BOOS, BOOSAARDIG, zie KWAAD.

BOOT, zie SLOEP.

BOOZE, BOOZE GEEST, DROMMEL, DUIVEL, SATAN.

Een wezen, hetwelk men onderstelt tot eene hogere klasse dan de mensch te behooren, en zijn ge-
noegen in boos doen te vinden. DUIVEL en SATAN
zijn beide namen, waarmede de Bijbel zoodanige
wezens bestempelt. De eerste, schoon enkele malen
ook aan dien geest gegeven wordende, welke ge-
zegd wordt het oppergebied over anderen van zijne
foort te voeren, komt menigvuldiger voor als naam
van het geheele geslacht. *De overste der duivelen.*
Omgekeerd is het met den naam *satan*; deze, die
somwijlen in het algemeen eenen *duivel* betoekent,
wordt meestal gebezigd, om het opperhoofd, of een
opperhoofd der duivelen uit te drukken. In het
figuurlijke gebruik heeft hierom *satan* meerderen
nadruk, dan *duivel*. *Met de boosaardigheid van eenen*
satan is sterker, dan wanneer men zegt *van eenen*
duivel. Ondertuschen behoort, daarentegen, *sa-*
tansch gewoonlijk meer tot den gemeenzamen spreek-
trant, dan *duivelsch*. Men zegt, in eenen ernsti-
gen zin, *een duivelsch*, niet *een satansch voorne-*
men. DROMMEL, ook *drommelsch*, is nog gemeenza-
mer. Het stelt den duivel, niet als een verschrikke-
lijk, maar bijna als een belagchelijk wezen voor, en
schijnt ontleend te zijn van de ingedrongen drollige
ge-

gestalte, welke de schilders wel eens aan de afbeelding des duivels geven. De BOOZE is mede eene bijbelsche uitdrukking, welke het wezen, dat men daaronder verstaat, naar deszelfs verschrikkelijkste eigenschap kenmerkt; figuurlijk gebruikt men deze uitdrukking niet. BOOZE GEEST vereenigt beide hoofdpraedikaten van dit wezen; en daar deze wijs van hetzelfde aan te duiden het zinnelijke beeld niet voorstelt, hetwelk de schilders, door hunne hersenschimmige affchetsingen, aan het woord *duivel* verbonden hebben, is het woord *booze geest*, in den ernstigen stijl, van een veel uitgebreider gebruik. *Het schijnt, of een booze geest de hand in deze zaak heeft; — de booze geest des minnerijds, enz.*

BORDUREN, STIKKEN.

Eene stof, op zekere wijze, met draad doornaaijen, zoodat deze op de buitenzijde zichtbaar blijft en aldaar figuren vormt. Het BORDUREN geschiedt met kleuren, van die der stof verschillende, het STIKKEN met dezelfde kleur, terwijl, daarenboven, bij het *borduren* gewoonlijk figuren, bij het *stikken* meestal zekere afdeelingen gevormd worden.

BORG, GIJZELAAR.

Een perfoon, die zekerheid geeft voor de belofte eens anderen. Volgens het tegenwoordige spraakgebruik worden GIJZELAARS, van souverein tot souverein, of ten minste van onafhankelijken perfoon tot onafhankelijken perfoon gegeven; terwijl BORGEN door

door de bijzondere leden van eenen staat gesteld worden. *Gijzelaars* geven de zekerheid met hunne personen, *borgen* meestal met hunne goederen; waarom dan ook *gijzelaars* reeds oogenblikkelijk en vóór er nog eenige inbreuk op het verdrag heeft plaats gehad, overgeleverd worden aan dengenen, wien zij tot zekerheid dienen moeten, terwijl *borgen* onaangeroerd blijven, totdat de oorspronkelijke schuldenaar nalaat, aan zijne verbindtenis te voldoen.

BORG BLIJVEN, GOEDSPREKEN, INSTAAN, WAARBORGEN.

Iemand zeker stellen, dat door een' ander niets tegen zijn regt gedaan zal worden. Die **BORG BLIJFT**; doet zulks, door zich, nevens den eigenlijken schuldenaar, te verbinden; die **GOED SPREEKT**, door te verklaren, dat de schuldenaar goed is, of wel, dat men voor hem goed zal zijn. Die **INSTAAT** belooft; dat hij voor den anderen zal optreden, in deszelfs plaats zal staan, en de verantwoordelijkheid voor hem op zich zal nemen. Eindelijk gaat hij, die **WAARBORGT**, de verbindtenis aan, om hetgeen hij *gwaarborgd heeft*, tegen allen aanval te verdedigen, of, zoo hij zulks niet vermag, schadeloosstelling te verschaffen. In dengenen, die *borg gebleven* is, heeft men dus, als ware het, eenen tweeden schuldenaar; in hem, die *goed gesproken* heeft, iemand, aan wien men zich houden kan; die *ingestaan* heeft, is iemand, die den *schuldenaar*, en de *waarborg*, iemand, die den regtverkrijger vertegenwoordigen moet.

Men

Men zegt *borg* blijven en *goedspreken* voor eenen persoon, *infaan* ook voor eene gebeurtenis, en eene zaak *waarborgen*.

BORGEN, TÈ BORG GEVEN, LEENEN.

BORGEN en LEENEN beteekenen zoowel de daad van TÈ BORG, of te leen, GEVEN, als die van te borg, of te leen nemen, inzonderheid sedert men het werkwoord *ontleenen* naauwelijks anders meet, dan van onligchamelijke zaken, hoedanigheden, denkbeelden, enz. is beginnen te gebruiken. *Leenen*, schoon oudtijds geven beteekenende, zoo als nog uit het zamengefelde *verleenen* blijkt, heet, volgens het tegewoordige taalgebruik, het bezit en gebruik eener zaak, voor eenen tijd, aan een' ander afftaan, met oogmerk, om, na dit tijdverloop, het geleende terug te erlangen. Is deze zaak nu zoodanig, dat zij, ook na het gebruik, bestaan blijft, alsdan gaat het regt van eigendom op den tijdelijken bezitter niet over, en hij is gehouden, na afloop van den vastgestelden termijn, het geleende zelf, en niets anders in deszelfs plaats, terug te geven. Behoort, daarentegen, de zaak onder de zoogenaamde *res fungibiles*, dat is, vergaat zij door het gebruik, zoo als geld, graan, enz., alsdan gaat de eigendom over, en de tijdelijke bezitter is slechts tot teruggave van hoeveelheid en foort gehouden; ja dit laatste slechts, voor zoo verre verschil van foort verschil van waarde medebrengt, of de teruggave derzelfde foort, bij uitdrukkelijk beding, beloofd is. BORGEN onderstelt, in
het

het Nederduitsch, eene geheel andere soort ~~van~~ over-eenkomst, namelijk niet die van leening, maar van koop, en wel van zoodanig eenen koop, waarbij de verkooper, uit goed vertrouwen op den kooper, vrijwillig afftaat van het regt, om den prijs van het verkochte, bij de overgifte daarvan, te vorderen; het eigendomsregt gaat daarbij dus in alle gevallen over. Ondertusfchen sluit de nevenbeteekenis van op goed vertrouwen te geven het denkbeeld uit van pandstelling, of, in het algemeen, van eenige verzekering, anders, dan het woord van den kooper; van hier dat *borgen* niet ten aanzien van vaste, maar alleen van roerende goederen, en zelfs onder deze meer van waren, dan van eenige andere dingen gebruikt wordt. *Winkelgoederen borgen.*

BORST, zie BOEZEM.

BOS, BUNDEL, PAK, RIST.

Verzameling van met elkander verbondene dingen. Worden deze dingen door eenen band bijeen gehouden, die om dezelve henengaat, dan vormen zij eenen BUNDEL. Om de *fascies*, welke de hoogste overheidsperfonen te Rome voor zich uit deden dragen, in onze taal uit te drukken, zegt men *bundelbijlen*. Wil men niet uitdrukkelijk te kennen geven, dat een rondgaande band het middel van vereeniging is, dan moet het woord bos gebruikt worden. Men zegt even zeer een *bos haren*, een *fleutelbos*, als een *bos stroo*, of een *bos zwavelsokken*. PAK geeft te kennen, dat de samenverbondene dingen dicht ineenge-

gedrongen zijn, hetwelk meestal door omwikkeling geschiedt; maar niet altoos, gelijk bij den *bundel*, door omwikkeling met eenen band. In lijnwaad, of papier geflagene goederen vormen een *pak*, al zijn zij door geenen band verzekerd. *Rist*, eindelijk, is zoodanig eene verbinding van dingen, waardoor zij geenen klomp uitmaken, maar aan elkander, met kleine tusschenruimten, volgen. *Eene rist aalbosfen, eene rist uijfen.*

BOSCH, HOUT, WOULD.

Verzameling van bijeenstaand houtgewas. *Woud* wordt voor eene uigeftrektere verzameling van zulk gewas gehouden, dan *bosch*. Volgens den oorsprong ziet het echter op de meerdere grootte van het gewas zelf. Het woord *woud*, dat slechts in de zoo veelvuldig verwisfelde voorletters *w* en *h* (want de flotletters maken hier geen onderscheid) van *hout* verschilt, geeft te kennen, dat de gewassen, die het vormen, uit hout bestaan, dat zij boomen zijn en geenszins struiken. Men bezigt echter *woud* en *hout* niet onverschillig: *het Haarlemmer hout*; niet *het Haarlemmer woud*. Voor laag struikgewas gebruikt men ook *hout*, niet *woud*, of *bosch*: *de hazen zitten in het hout*.

BOT, DOM, STOMP.

Door *BOT* en *STOMP* verstaat men hetgeen niet scherp is; doch *bot* wordt meer van de snede, *stomp* van de punt gezegd. *Een bot mes — een stompe degen.*

gen. Overdragtelijk wordt hij *bot* genoemd, die niet *snedig* is — die de noodige scherpte des verstands mist: *hij is een bot mensch*. Van hier, in den gemeenzamen spreektrant, *botterik*, voor zoodanig iemand. *Stomp* is hij, die traag van begrip en oordeel is: *ik ben stomp van het lezen geworden*. Dom, dat oulings ook doof beteekende, wordt hij genoemd, die gebrek aan doorzigt en bevatting heeft: *hij heeft een dom uitzigt*. De domheid van dezen jongen is zoo groot, dat hij *bezwaarlijk*, in zijn gansche leven, zal leeren lezen. Van hier, in de gemeenzame verkeering, *domkop*, *domoor*, voor een bot, onleerszaam mensch.

BOTHEID, zie **BOT**.

BOTTERIK, zie **BOT**.

BOUWEN, **OPRIGTEN**, **STICHTEN**.

Uit bouwstoffen een geheel vormen. **OPRIGTEN** kenmerkt den ligsten arbeid van dien aard; het duidt de samenstelling van een gebouw aan uit bestanddeelen, welke men daartoe alleenlijk in de hoogte behoeft te rigten en te verbinden. *Kramen en spelen, op de kermis, barakken voor de soldaten, worden opgerigt*. Hetgeen, tot eene blijvende woning, uit duurzame stoffen en met grootere zorg is zamengesteld, noemt men **GEBOUWD**. **STICHTEN** is aan iets een bestaan, een blijvend aanwezen geven; het wordt dus van de hechtste en duurzaamste gebouwen gezegd;

zegd; men *slicht* kerken en paleizen. Met dezelfde beteekenis zegt men *een rijk slichten*, en, bij nog verderen overgang, *het gemoed slichten*.

BOUWEN (OP IETS), OP IETS VERTROUWEN, ZICH OP IETS VERLATEN.

Met zekerheid iets verwachten. Wanneer men vastelijk gelooft, dat iets onze verwachting niet bedriegen zal, en de gerustheid gevoelt, welke zulk een vast geloof inboezemt, alsdan VERTROUWT men. *Vertrouwen* onderstelt dus nog niet, dat men zijn geloof tot den grondslag eener handeling maakt. Die zich op iets VERLAAT doet meer; hij neemt hetgeen, waarop hij vertrouwt, om zoo te spreken, tot steunpunt, tot staf, waarop hij zich zelve, of den last, dien hij torst, laat rusten, en dat hem begevende zijnen val te weeg kan brengen. OP IETS BOUWEN geeft het denkbeeld, dat men het voorwerp van zijn vertrouwen tot den grondslag maakt, hetzij van zijne ontwerpen, hetzij van zijne werkelijke ondernemingen. Toen MILTIADES den *Athenieren* voorloeg, den vijand in het open veld te *bevechten*, vertrouwde hij op de dapperheid en vaderlandsliefde zijner landgenooten. Toen THEMISTOCLES hun aanraadde, aan boord hunner schepen te gaan, verliet hij zich op hunne meerdere ervarenheid ter zee; en toen ALCIBIADES hun de verovering van *Syracuse* en van *Sicilië* beloofde, bouwde hij op zijne eigene tegenwoordigheid aan het hoofd des legers.

BOVEN, (TE) GAAN, OVERTREFFEN.

Bij vergelijking eenen hooger en graad bereiken op hetgeen tot schaal van vergelijking dient. De voorwerpen dezer vergelijking kunnen even zeer iets kwaads, als iets goeds zijn. *TITUS overtrof zijnen vader VESPASIANUS (of ging hem te boven) in de meeste hoedanigheden, die in vorsten geprezen worden. NERO wordt als een voorbeeld van wreedheid aangehaald; doch anderen hebben hem daarin overtroffen (of ook zijn hem daarin te boven gegaan).* Even zoo kan OVERTREFFEN en TE BOVEN GAAN dienen, om de eigenschappen zelve te vergelijken. *De goedheid van TITUS overtrof die van de meeste vorsten. NERO's wreedheid is zelden te boven gegaan.* Het onderscheid tusschen overtreffen en te boven gaan bestaat hierin, dat het eerste altoos eene vergelijking onderstelt van eigenschappen, of wel van voorwerpen, beschouwd als eigenschappen bezittende. *Te boven gaan* wordt ook gebruikt van de vergelijking tusschen krachten en de uitwerking, welke zij moeten te weeg brengen. Het is niet juist gesproken, wanneer men zegt; *alle ellende weg te ruimen overtreft 's menschen vermogen*; men behoort te zeggen: *gaat 's menschen vermogen te boven*. Men zegt: *beklagelijk is de toestand van hem, wiens uitgaven zijne inkomsten te boven gaan*; niet: *wiens uitgaven zijne inkomsten overtreffen*. In sommige gevallen wordt wel het woord *overtreffen* gebezigd, waar men, volgens het hierboven opgegeven onderscheid, *te boven gaan* had moeten gebruiken. Men zegt, b. v.: *zijne vor-*
de-

deringen overtreffen mijne verwachting, niettegenstaande vorderingen en verwachting geene eigenschappen zijn, en zelfs geene dingen, gelijkfoortig genoeg, om eene vergelijking te gedoogen. Doch men ziet ligtelijk, dat onder deze uitdrukking nog andere denkbeelden verstaan worden, die de vergelijking mogelijk maken, en het gebruik van het woord *overtreffen* wettigen. Wil men haar volledig maken, dan moet zij heeten: *de grootte zijner vorderingen overtreft de grootte der vorderingen, die ik van hem verwacht had.*

BOVENAL, VOORAL, ALTHANS.

Deze woorden strekken, om aan te duiden, dat hetgeen, waarop zij betrekking hebben, wel inzonderheid verdient ter harte genomen te worden. *BOVENAL* zegt, dat het die bijzondere oplettendheid verdient, omdat het de overige bedenkingen in gewigt te boven gaat, omdat het het hoogste is, waarop wij onze aandacht kunnen vestigen. *God liefhebben, boven al.* Door *VOORAL* verstaat men, dat de dus voorgestelde bedenking de eerste behoort te zijn, waarmede wij ons bezig houden, dus niet altoos de hoogste, maar de dringendste. *Bovenal* ziet derhalve op het volstrekte, *vooral* op het betrekkelijke gewigt der zaak. *Een goed veldheer zorgt wel niet bovenal voor het behoud zijner soldaten; want hij is, om hoogere bedenkingen, somwijlen verplicht, hetzelfde in de waagschaal te stellen en zelfs op te offeren; maar hij is, desniettemin, vooral op de mogelijkheid*

van eenen goeden afloot bedacht; want deze zorg, schoon zij die tot het behalen der zege niet overtreft, gaat dezelve nogtans vooraf. ALTHANS ziet op het gewigt der bedenking, in het algemeen; maar stelt niet, zoo als bovenal en vooral, eene soort van rangorde in, aan welker hoofd het die bedenking plaatst; integendeel scheidt het dezelve van alle de overige, en zegt, dat, zoo men deze andere al wilde veronachtzamen, men ten minste zulks niet moest doen omtrent die eene, welke als de gewigtigste wordt voorgesteld. Een veldheer moet op alles acht geven, wat toebrengen kan, om hem de overwinning te verzekeren; maar althans behoort hij te zorgen voor de veiligheid zijns legers.

BOVENDIEN, BUITENDIEN, BEHALVE DAT, DAARENBOVEN.

BOVENDIEN en DAARENBOVEN geven eene bijvoeging, BUITENDIEN en BEHALVE DAT eene afcheiding te kennen. De beide eerste woorden leveren, om zoo te spreken, het beeld van een of meer dingen, welke men nog met een verhoogd. Deze bijvoeging wordt in *daarenboven*, door het tusschengeschovene koppelwoordje, nog enigzins versterkt. *Bovendien* en *daarenboven* hebben dus betrekking tot het getal der in het midden gebragte zaken, of redenen. *Buitendien* heeft zulks meer tot de soort derzelfde. *Trouw het meisje, hetwelk gij vrijt; zij is goed, verstandig, en bovendien schoon. Trouw haar, zij bezit alle haadnigheden, welke gij verlangen kunt, en buitendien*

zenden, hebt gij haar vrouw beloofd. Behalve dat zegt niet, dat hetgene men nog aanvoeren wil van het te voren aangevoerde verschilt, maar alleen, dat het daarvan gescheiden, dat het nog niet aangevoerd is. Onnatuurlijk zou het zijn, indien het kind de liefde der ouderen niet met liefde beantwoordde; maar behalve dat, is het hun dankbaarheid verschuldigd voor de menigvuldige opofferingen, die zij zich, om deszelfs wille, getroosten.

BRAAF, EERLIJK.

Overeenkomende, of overeenkomstig handelende met de pligten, welke wij aan anderen verschuldigd zijn. EERLIJK geeft te kennen, hetgeen die pligten niet schendt, door anderen te bedriegen. *Een eerlijk man* is hij, die geen bedrieger is. BRAAF ziet op deugdzaamheid, in het algemeen. Hierom kan men wel zeggen, dat een *braaf man* in alles een *eerlijk man* zijn zal; maar omgekeerd zou het te sterk zijn, indien men wilde beweren, dat een *eerlijk man* in alles een *braaf man* was.

BRAAK, ONBEBOUWD.

Wordt beide gezegd van land, dat onbearbeid ligt; maar ONBEBOUWD zegt zulks in het algemeen, zowel van nog onontgonnen, of ook weder verlaten, als van voor eenen tijd ledig liggend land. Men zegt, daarentegen, dat een stuk gronds BRAAK ligt, wanneer het, volgens eenen, in vroeger' tijd meer dan tegenwoordig, geldenden regel van landbouw,

eene zekere tusſchenpoos ongebruikt gelaten wordt , opdat de werking van den dampkring de uitgeputte vruchtbaarheid herſtelle. Zie ook BAR.

BRADEN, zie BAKKEN.

BRAND, GLOED, VLAM, VUUR.

Zigtbaar gewordenе warmteſtof. Wanneer de warmteſtof zich van de ligchamen , waarmede zij in eenen ſtaat van ruſt verbonden was , losmaakt , en zichtbaar wordt , alſdan levert zij het verſchijnsel , dat wij VUUR noemen. Geſchiedt deze ontbinding , door de vereeniging der daartoe vereiſchte gasſoorten , reeds op eenen aſtand van het brandend ligchaam , alſdan ziet men eene VLAM ; naderbij geſchiedende , vertoont zich flechts GLOED. BRAND noemt men de ontbinding der brandbare ſtof , door welke vuur te weeg gebragt wordt , of , om in de taal des gemeenen levens te ſpreken , het vuur in zijne werking op de brandſtof.

BRANDEN, GLIMMEN, GLOEIEN, zie GLIMMEN.

BRANDING, zie BAAR.

BRASSEN, SLEMPEN, SMULLEN.

Met welluſt en overdadig ſpijs nuttigen. BRASSEN wijſt op het onder elkander eten van velerlei gerechten , gelijk bij gaſtmalen gewoonlijk plaats heeft ; oudtijds heette het woord *mengen*. SLEMPEN, waar-
me-

mede in verscheidene talen klankverwante woorden overeenkomen, schijnt gevormd te zijn van het geluid, hetwelk, bij het gulzig doorzwelgen van spijs en drank, te weeg gebragt wordt. **SMULLEN**, oorspronkelijk door wijn verhit worden, moet dus, in vroegere tijden, op het onmatige gebruik van drank gezien hebben. Volgens het tegenwoordige gebruik ziet het meer op de vettigheid der vaste spijs, en het streelende, hetwelk niet te schraal bereide spijs voor den smaak heeft. Van hier *zich besmullen*, voor zich met vet bemorfen.

BREED, zie **RUIM**.

BREEKBAAR, **BROKKELIG**, **BROOS**.

Wanneer een vast ligchaam; hetzij om den geringen Zusammenhang van deszelfs deelen, hetzij om deszelfs weinige dikte, gemakkelijk in stukken valt, alsdan zegt men, dat het **BREEKBAAR**, **BROOS**, of **BROKKELIG** is. *Breekbaar* is eigenlijk slechts hetgeen gebroken kan worden; eerst in de tweede plaats beteekent het iets, om hetwelk te breken weinige kracht vereischt wordt. Bij *Broos*, of, zoo als men het in den gemeenzamen omgang uitspreekt, *bros*, is deze beteekenis de oorspronkelijke, en, als een gevolg daarvan, drukt het de eigenschap van ligt te breken nog sterker uit, dan *breekbaar*. Ecne wijnflesch is voorzeker *breekbaar*, schoon zij niet wel *broos* genoemd kan worden. De vergankelijkheid van het leven wordt derhalve nadrukkelijker te kennen gegeven door het woord *broosheid*, dat daarvoor in gebruik

bruik is, dan dat men het leven *breekbaar* noemt. *Broos*, *bros*, wordt minder overgesteld tegen hard, dan wel tegen taai. Gebak is smakelijk, wanneer het *bros* is. *Brokkelig* noemt men datgene, waarin de zamenhang der deelen niet gelijkmatig is, zoodat het, brekende, niet in gruis of poeder, maar in kluitjes, of brokjes, overgaat, die in zich zelve sterker vereenigd zijn, dan te voren de geheele klomp.

BREEKIJZER, KOEVOET.

Deze woorden verschillen als. geslacht en foort. Elke KOEVOET is een BREEKIJZER, maar niet omgekeerd. *Koevoet*, namelijk, is zulk een *breekijzer*, hetwelk, van anderen eenigzins omgekromd, en van eene sleuf voorzien, even zeer tot het uithalen van spijkers en bouten, als tot het sloopen van muurwerk gebezigd kan worden. Het werktuig heeft den naam van deszelfs gelijkvormigheid met den gespletenen en gekromden hoef der runderen.

BREEUWEN, KALEFATEREN.

Indien men aan het uitheemsche woord KALEFATEREN burgerregt wil geven, zou het den geheelen arbeid van den *kalefaat*, of scheepsdigter, beteekenen, waarvan BREEUWEN een gedeelte is. *Breeuwen* en pikken behoort, in dat geval, beide onder *kalefateren*.

BREIDEL, GEBIT, TEUGEL, TOOM.

Werktuig, waarmede lastdieren, en vooral paarden,

den, bedwongen en bestuurd worden. **GEBIT** en **BREIDEL** zijn zeer na aan elkander verwant; zij beteekenen dat gedeelte van het hoofdstel, hetwelk in den mond der paarden gelegd wordt, en het eigenlijke middel is, waardoor men van deze dieren meester wordt. *Gebit* is hetgeen, waarop het paard bijt, dus het deel, dat onmiddellijk in den mond van het paard ligt; onder *breidel* zijn ook de zijstukken, kinketting en al het verder ijzerwerk begrepen. **TEUGEL** is de riem, welke aan den *breidel* vast is, en dient, om het paard te besturen. Onder **ROOM** wordt eigenlijk het geheele hoofdstel verstaan, alle welks deelen samenwerken, om het paard onder bedwang van den ruiter te brengen.

BREKEN, VERBREKEN, VERBRIJZELEN, VERGRUIZEN, VERMORZELEN, VERPLETTEREN.

Op eene geweldige wijze, door werktuigelijke middelen en werking van buiten, den samenhang doen ophouden. **BREKEN** (te weten het bedrijvende werkwoord, hetwelk hier alleen vergeleken kan worden,) zegt dit, in het algemeen, ook dan, wanneer de samenhang niet de eigenschap is, waardoor het gebrokene aan zijne bestemming voldeed, of ons tot gebruik strekte. Men *breekt* even zeer een stuk brood, hetwelk, eerst in kleinere brokken verdeeld, genuttigd worden kan, als eenen wijnkelk, die slechts door den samenhang zijner deelen waarde heeft. **VERBREKEN**, bij hetwelk de beteekenis door het

voorzetsel versterkt is , wordt gezegd van het *breken* van dingen , wier gebruik en nut niet alleen uitfluitend in derzelver samenhang bestond , maar die ook bestemd waren , om eenen samenhang tuschen andere dingen te weeg te brengen. Men *verbreekt* ketenen en banden , maar niet een stuk huisraad , eenen stok. VERBRIJZELEN is in zeer vele stukken breken. Wil men aanduiden , dat deze stukken zeer klein zijn , hetwelk groot geweld bij het breken ondersteunt , zoo gebruikt men het woord VERGRUIZEN. VERMORZELLEN ondersteunt insgelijks , dat er groote kracht aangewend is , en tevens , dat er eene soort van vermaling , of kleinwrijving heeft plaats gehad ; want het woord stamt af van het oude *mor* , bijten , waarvan nog het Fransche *mordre* , *morceau* , en zelfs het met *morzelen* zoo naauw in klank verwante *morceler* afkomstig is. Even als *vermorzelen* op eene vergruizing duidt , door vermaling te weeg gebragt , zoo ondersteunt VERPLETTEREN een *vergruizen* door drukking , door kneuzing. *Breken* , *verbrijzelen* en *vergruizen* worden meestal van harde zelfstandigheden gezegd , die aan de botsing niet in het minste toegeven. Een matige stoot *breekt* eene glasruit , een daarin geworpen steen *verbrijzelt* die , en een kanonkogel zou haar *vergruizen*. *Vermorzelen* , en vooral *verpletteren* , zegt men , daarentegen , van weekere stoffen. *Het rad eens zwaar beladenen wagens zal het been des ongelukkigen , die daaronder geraakt , vermorzelen ; een groote , daarop vallende , steen kan het verpletteren.*

BREN-

BRENGEN, LEIDEN, VOEREN.

Plaatsverandering regelen. De bijvoeging van het woord LEIDEN vereischt, dat men de bepaling zoo ruim neme. VOEREN en BRENGEN voegen daarbij de beteekenis van de naaste oorzaak der plaatsverandering te zijn. *Brengen* is eene zaak van plaats doen veranderen, onverschillig welk middel of voertuig daartoe aangewend worde, maar altoos met betrekking tot eene plaats, werwaarts het vervoerd wordende bestemd is. Wordt deze plaats niet uitgedrukt, dan verstaat de spreker die, waar hij zich bevindt. *Breng den brief naar den post* wil zeggen: *neem den brief van de plaats, waar hij nu is, en bezorg hem ter plaatse, van waar de post vertrekt.* Men gebruikt, in dit geval, *brengen* zelfs, om zoodanig eene beweging uit te drukken, wier rigting van den spreker afgaat. Zegt hij, daarentegen, alleenlijk: *breng den brief*, dan moet de beweging hemwaarts gerigt zijn. De Franschen onderscheiden hier *porter* en *apporter*. Bij *voeren* vervalt het denkbeeld eener plaatsbestemming. Wil men derhalve te kennen geven, dat de beweging eene bepaalde rigting heeft, zoo moet men zulks daarbij uitdrukken: *naar huis voeren, opwaarts voeren.* Doet men zulks niet, zoo blijft de rigting geheel onbepaald, en zelfs valt alsdan soms alle denkbeeld eener rigting weg. *Het schip voert de Nederlandsche vlag, voert twintig stukken geschut.* In eenige spreekwijzen nadert de beteekenis van *voeren* zeer tot die van *leiden*, zoo als, wanneer men zegt: *het leger tegen den vijand*

voeren, een schip voeren. Wel is waar, men kan niet zeggen, dat de veldoverste, of de schipper, de naaste oorzaak der beweging van het krijsheer, of het vaartuig is, doch echter wordt niet alleen het schip, maar ook het leger, als een geheel werktuigelijk ding beschouwd, ontbloot van het vermogen, om zelf zijne beweging te regelen. Dit is niet het geval met datgeen, waarop men *leiden* toepast. *Leiden* onderstelt altoos, dat hetgeen geleid wordt, hetzij door eigen wil, hetzij door natuurlijke neiging, of loop, het vermogen bezit, om zelf eene, al is het dan eene verkeerde, of tot het oogmerk des geleiders niet dienstige rigting aan zijne beweging te geven. Men *leidt* eenen blinden, een paard, eene watervliet. Wanneer men het verstandelijke vermogen van dat vermogen wil afzonderen, hetwelk de beweging onzer ledematen bestuurt, kan men zeggen, dat het eerste het andere, of ook wel het bewogen lid zelf *leidt*. In dezen zin *leidt* het oog de hand des schilders, die het penfeel *voert*, waarmede hij de verwen op het doek *brengt*.

BRENGEN, GEVEN.

Oorzaak zijn, dat iets tot ons kome. Schoon in verscheidene gevallen de beteekenis dezer woorden genoegzaam uit elkander loopt, om geene synonimische onderscheiding te behoeven, naderen zij echter, in andere, en vooral in het oneigenlijke gebruik, elkander zeer nabij. Men zegt, b. v., dat een boom vruchten **BRENGT** en **GEEFT**; dat iets genoeg, ver-

verdriet *geeft* en *brengt*, of aanbrengt. *Geven*, dat in den eigenlijken zin terhandstelling, of overgang van eigendom, althans van bezit, medebrengt, blijft ook, in dit overdragtelijke gebruik, meer beteekenen, dan *brenge*. Van eenen boom, wiens vruchten voor ons van geen gebruik zijn, een' wilden appelboom, b. v., waaraan slechts onbruikbare hourappels groeijen, kan men zeggen, dat hij vruchten *brengt*, maar niet, dat hij die *geeft*. Van eene goede daad zal men zeggen, dat zij zegen *brengt*, van het Opperwezen, dat hij zijn' zegen *geeft*; en dit laatste wel om twee redenen, vooreerst omdat de zegen, als het eigendom van het Opperwezen, door hem aan ons geschonken, in ons bezit gesteld wordt, en vervolgens omdat Gods zegeningen, als de regtstreeksche uitvloeifels van zijnen wil, kunnen ondersfeld worden, meer onmiddellijk tot ons te komen, dan de belooning, die, door zijne genadige beschikking, het natuurlijke en dlkwijs langzame gevolg eener goede handeling is.

BRIESCHEN, HINNIKEN.

Twee bekende en zeer wezenlijk onderscheidene geluidmakingen der paarden. BRIESCHEN is het op eenmaal en eenigzins proestend uitstooten van den adem, HINNIKEN het uitgeven van een lang aanhoudend geluid, dat door eene voort van trilling afgebroken wordt, en eenigermate gelijk is aan dat, hetwelk de geiten al blatende maken. Voor *hinniken* gebruikt men ook wel eens *giniken*, *greniken* en *grinneken*, in welke spelwijze het daarenboven eene voort

foort van niet zeer wellevend lagchen beteekent, die eenige overeenkomst van geluid met het *hinniken* der paarden heeft, doch om welke aan te duiden het woord *hinniken* nimmer gebezigd wordt. *Brieschen* wordt wel eens ook van het geluid der leeuwen gezegd: *een brieschende leeuw*; beter echter: *een brulende leeuw*.

BRIJ, PAP.

BRIJ, mischien van *brijzen*, *brijzelen*, is dikker, dan PAP, welk woord oorspronkelijk, naar het schijnt, een kinderkostje beteekent, en zijnen, in verscheidene talen gebruikt wordenden, naam van het eerste stamelen der kinderen ontleend heeft.

BRODELAAR, zie BRODDELEN.

BRODDELEN, KNOEIJEN.

Slecht werk maken. Is het werk niet goed, doordien er een gebrek in den arbeid is, dan noemt men het GEKNOEID. GEPRODDELD zou mischien, naar de oorspronkelijke beteekenis, moeten heeten bemorst, leelijk, als wanneer het overeen zou komen met het Hoogduitsche *sudeln*, waarvan ons *bezoe-delen* (zie dat woord). Volgens het gebruik heet het echter meer, in de war gebragt. Een teekening, een naaiwerk, kan *geknocid* zijn; een schrift, breiwerk, waarbij het inzonderheid op zekere vaste volgorde van letters, of steken, aankomt, noemt men, wanneer tegen deze orde gezondigd is, *gebroddeld*, of *broddelwerk*.

BROD-

BRODDELWERK, zie BRODDELEN.

BROEK, MOERAS.

MOERAS is eene diepte, opgevuld met water en met eene aardachtige stoffe, welke bijna dezelfde soortelijke zwaarte als het water hebbende, of op eenige andere wijze daarmede vermengd gehouden wordende, het *moeras* noch begaanbaar, noch bevaarbaar maakt. Offchoon zoodanig *moeras* weekere en droogere plaatsen hebben kan, zonder aard en naam te verliezen, moet echter het grootste gedeelte noch vaste grond, noch water zijn. Is, daarentegen, de grond slechts hier en daar met poelen en moerasen doorfeden, of daardoor *gebroken* (van waar het woord), alsdan vormt dezelve hetgeen men BROEK en *broekland* noemt.

BROMMEN, KNORREN, MORREN.

Een dof en grof geluid maken. Het geluid, hetwelk men BROMMEN noemt, wordt meer met mond en neus, dan met de keel voortgebracht; KNORREN, daarentegen, geschiedt met de keel. *De roerdoomp bromt, het varken knort.* Bij het overdragtelijke gebruik is dit onderscheid in acht genomen. Van eenen pogcher, eenen grootspreker, zegt men, dat hij op zijne afkomst, zijne daden *bromt*, omdat een snoever gewoon is, zijnen lof met vollen mond en bolle kaken (*tumido ore*) op te snijden, van waar ook de uitdrukking *blaaskaak* gekomen is. *Knorren* wordt gebruikt, om aan te duiden, dat men niet met duidede-

delijke woorden, maar met grove, uit de keel gehaalde, klanken, zijne ontevredenheid te kennen geeft. Het woord heeft ook meestal eene kwade beteekenis, die nog duidelijker uitkomt in de afgeleide woorden, *knorrig*, *knorpot*, enz. MORREN is in het algemeen binnensmonds, en zonder in woorden uit te bersten, teekens van ongenoegen geven. Het wordt inzonderheid gezegd van ondergeschikten, die over de behandeling, hun door hunne meerderen aangedaan, een nog half bedwongen misnoegen toonen. *Het volk, het leger begon te morren.*

BRON, WEL.

Plaats, waar levend water uit het aardrijk te voorschijn komt, en dit verschijnend water zelf. WEL, van waar *opwellen* en *opwelling* gevormd is, schijnt het opkomen van water uit de diepte te beteekenen. BRON is alle verschijning van water uit den boezem der aarde, al is het niet uit de diepte, maar uit eene meer verheven plaats, b. v., een rotswand. Het water, dat Mozes, door den slag met zijnen staf, uit de steenrots deed te voorschijn komen, was eene *bron*, maar geene *wel*. Daarentegen zal men zeggen: *in dien kelder is eene wel*, geene *bron*. Ook noemt men *wel*, of *kwel*, de plaats, waar, in onze buitenspolders, water uit den grond opgeperst wordt; en de, meestal buitendijksche, landen, die aan zulk eene opwelling onderworpen zijn, dragen den naam van *kwelders*. Om de algemeener beteekenis van *bron* schijnt dit woord overdragtelijk voor *oorsprong* in gebruik gekomen te zijn. (Zie het volgende artikel).

BRON,

BRON, OORSPRONG.

De eerste zaak in eene reeks van uit elkander ontsane zaken, of wel de eerste verschijning, waarmede eene zaak heeft aangevangen, om vervolgens in den toestand te komen, waarin wij haar zien, heet haar OORSPRONG; datgeen, hetwelk den grond bevat, waarom zij aanwezig zijn kan, is hare BRON. *De bron van het zedebederf der Romeinen was hun overmatige rijkdom; en wanneer men tot deszelfs oorsprong terug gaat, vindt men dien in hunne Aziatische veroveringen.*

BROOS, zie BREEKBAAR.

BROUWEN, zie BEROKKENEN.

BRUIDSCHAT, HUWELIJKSGOED, UITZET.

Hetgeen, bij het aangaan van een huwelijk, aan de verbondenen ten geschenke gegeven wordt. BRUIDSCHAT beteekent, volgens het gebruik, die geschenken, welke de bruid, van hare ouders, verwanten en vrienden ontvangt: *mijn broeder heeft aan mijne dochter, bij hare echtverbintenis, eenen aanzienlijken bruidschat gegeven, bestaande in een zilveren tafelservies, een jaarlijksch inkomen van duizend guldens, enz.* HUWELIJKSGOED wordt datgene genoemd, hetwelk bruid en bruidegom beide ten huwelijk aanbrengen, als geld, effekten, panden, enz. UITZET, eindelijk, bepaalt zich, als verwant met de twee andere woorden, voornamelijk, tot huisraad, linnen, . I. DEEL. . Dd klee-

kleederen, enz., welke bruid en bruidegom, die, bij de voltrekking des huwelijks, het ouderlijke huis verlaten, van hunne ouders bekomen: *mijn zoon kan wel, wanneer hij trouwt, op een' goeden uitzet rekenen, maar ik kan hem geen kapitaal medegeven.*

BRUIKBAAR, GESCHIKT.

Hetgeen tot middel dienen kan, om een doel te bereiken. Kan eene zaak, door de hoedanigheden, welke zij in zich zelve bezit, bijzonder dienen, om zulk een doel te bereiken, dan is zij daartoe **GESCHIKT**. Zijn hare hoedanigheden niet zoodanig, dat zij met de bereiking van dit oogmerk strijden, dan is zij **BRUIKBAAR**. Eene zaag is *geschikt*, om eenen paal in stukken te verdeelen, omdat zij, in de hardheid der stof, waaruit zij bestaat, en in hare tanden, de hoedanigheid heeft, die bijzonder vereischt wordt, om de vezelen van het hout allengskens te verbreken. Een mes zou er toe *bruikbaar* zijn, omdat een mes, hoezeer niet getand, en dus de bijzondere *geschiktheid* der zaag mislende, nogtans niets heeft, dat met het oogmerk strijdt. Een stroohalm zou er noch *geschikt*, noch *bruikbaar* toe wezen, omdat de hoedanigheid des halm van broos en stomp te zijn, strijdig is met het doel, dat men zich voorstelt.

BRUISEN (HET), HET RUISCHEN.

Geluiden, door bewogene vloeistoffen te weeg gebracht, of overeenkomst hebbende met die, welke bewogene vloeistoffen te weeg brengen. **RUISCHEN** is dat

dat fuizelend geluid, hetwelk eene kabbeling, of matige golving, door het schuren der waterdeelen, zoo tegen elkander, als tegen de oevers, veroorzaakt. Meest bezigt men het van eenen zacht vlietenden stroom. *Het ruischend beekje.* Wordt de golving zoo geweldig, dat zij *bruis*, dat is schuim, opwerpt, alsdan zegt men, dat het water **BRUIST**. *Eene bruisende zee.* Ook op andere geluiden overgebracht; is *bruisen* sterker, dan *ruisken*.

BUIGEN, zie **BOGT**.

BUILEN, **ZIFTEN**.

Het eerste is eene soort van het tweede; het is **ZIFTEN** door eenen buidel, of zak, gelijk de bakkers het meel, door middel van een, met gaas bespannen, houten gestel. *Ziften* geschiedt door eene, met de handen heen en weer bewogen, zeef, **BUILEN** door het renddraaijen van den buil. Men *zift* rijst, gratten, boonen, enz., men *built* alleen meel.

BUIS, **PIJP**.

Langwerpig en in de lengte doorboord ligchaam, bestemd, om doorgang te verleenen. *Pijp* heet oorspronkelijk eene buis, die doorgang verleent aan geluid, of eigenlijk aan lucht, welke zij in die trilling heeft helpen brengen, waardoor het geluid veroorzaakt wordt. *Die in het riet zit kan pijpjes snijden; naar iemands pijpen dansen. Orgelpijp, zakpijp.* Vervolgens buizen van allerlei aard: *tabakspijp,*

armpijp, waterpijp Ook langverpig vaatwerk: *eene pijp olie, maderawijn*. Offchoon in deze verdere be- teekenisfen zich die van een gehuidgevend werktuig verloren heeft, blijft echter één vereischte van zoo- danig werktuig het woord *pijp*, in welken zin men het ook neme, aankleven, namelijk dit, dat de wan- den der *pijp* doorgaans uit eene harde stoffe bestaan. Algemeener is de uitdrukking *buis*. Aders en andere foortgelijke weeke vaten in het dierlijke ligchaam zijn *buisen*, maar geene *pijpen*. Voor het overige wordt, ook tot aanduiding van doorloopen met on- buigbare wanden, *buis* in het gebied der wetenschap- pen en kunsten gebruikt, terwijl *pijp* meer tot het gemeene leven beperkt blijft: *de buis van Torricelli, haarbuisjes*, enz.

BUIT, PRIJS, PROOI, ROOF, VANGST.

Hetgeen men met geweld in zijn bezit brengt. Is dit geweld geheel en al onwettig, dan is het dus ge- eigende een roof. Zoo zegt men: *fruikroof, kerk- roof*. Is het geweld door het regt der volken ge- wettigd, dat is, zijn twee natiën met elkander in staat van oorlog, dan heet het roerend goed, het- welk de strijders der eene partij aan de andere ont- nemen, *BUIT*. *Beladen met buit, keerden de solda- ten van hunnen togt terug*. VANGST wordt van le- vende wezens gezegd, welke men in zijne magt brengt, hetzij op de jagt, visfcherij, of in den oor- log. Oudtijds, toen men de gevangenen nog tot sla- ven verkocht, konden zij onder den *buit* gerekend

worden; thans is een opgeligt vijandelijk detachement eene goede *vangst*. *Prijs*, van het Fransche *prise*, ziet op de daad van nemen; het is eigenlijk *het genomenene*. Doch daar, bij de uitdrukkingen *prijs maken*, *prijs verklaren* en dergelijke, stilzwijgend het woord *goeds* gedacht wordt, *voor goeden prijs houden*, *tot goeden prijs verklaren*, zoo verstaat men menigmaal onder *prijs* het wettig genomenene. *Prooi* is de *vangst*, welke verscheurende dieren doen. Al datgeen derhalve, waaraan men, overdragtelijk, eene *prooi* toekent, stelt men aan een verflindend dier gelijk, dat iets bemagtigt, om het te vernielen. *De prooi der ondcugd*.

BUITELLEN, DUIKELEN, TUIMELEN.

Met het ligchaam eene omwenteling maken. Geschiedt deze omwenteling door het nederwaarts buigen van het hoofd en het overslaan der voeten, onverschillig naar welke zijde, voor- of achterwaarts, maar op den gelijken grond, dan heet zulks *BUITELLEN*. Maakt het ligchaam, al dalende, eene omzwaaijende beweging, gelijk menigmaal, bij het vallen van eene aanmerkelijke hoogte, gebeurt, dan zegt men, dat het *TUIMELT*. *Hij tuimelde den trap, den muur af*. *DUIKELEN*, als het voortd. werkw. van *duiken*, geeft eene *buiteling* te kennen, bij welke men het ligchaam voorover buigt. *Het gewone buitelen der kinderen is slechts duikelen; de kunstemaker, die het ligchaam achterover buigt, en in die houding de beenen overstaat, duikelt niet, maar buitelt; doet hij,*

in eenen sprong naar beneden, eenen ommezwaai, dan tuimelt hij.

BUITEN, zie BOVEN.

BUITENLANDSCH, UITHEEMSCH, VREEMD.

BUITENLANDSCH is hetgeen niet tot het land behoort, waarin men zijn verblijf heeft. Men noemt *buitenlandsch* zoowel hetgeen een ander land betreft, als hetgeen er geschiedt, of voortkomt. *Buitenlandsche zaken, belangen, berigten, voortbrengfelen.* UITHEEMSCH stelt het *buitenlandsche* voor, uit het oogpunt, dat het niet tot ons *heem*, of *heim*, dat is, ons huis, of vaderland, behoort, dat het ons vreemd is. Zoo worden *uitheemsche zeden* tegen vaderlandsche, *uitheemsche pracht* tegen vaderlandsche eenvoudigheid overgesteld. Van hier, dat aan *uitheemsch* eene ongunstigere beteekenis verbonden is, dan aan *buitenlandsch*; en dat hetgeen men niet van dezen ongunstigen kant wil aanduiden, of waarop het denkbeeld van vreemd niet toepasfelijk is, ook geenszins *uitheemsch*, maar *buitenlandsch* genoemd wordt. *Buitenlandsche betrekkingen, een buitenlandsch reisje.* VREEMD is niet alleen datgeen, hetwelk niet uit een land met ons is, maar wordt zelfs dikwerf tegen eene stad, of plaats, overgesteld; zoodat iets, hetwelk uit Amsterdam komt, in Rotterdam *vreemd* kan zijn. Ook heeft het verscheidene andere beteekenissen, als: niet tot onze familie behoorende: *mijn zoon kwam bij mij eten en bragt nog eenen*
vreem-

vreemden gast mede; onbekend: *zij is mij gehest vreemd*; niet gebruikelijk: *hij heeft eene vreemde uitspraak, kleeding*, enz. Ook zegt men *vreemd haar*, voor valsch haar, of dat ons eigen niet is.

BUL, STIER.

Een volwassen mannelijk rund. Tusschen de woorden, in hunne eigenlijke beteekenis, is weinig verschil. Alleenlijk is het eerste meer onder de landlieden, het andere in de algemeene spreek- en schrijftaal gebruikelijk. Daarom mischien wordt door de laatste, in sommige gevallen, het woord *STIER* gebruikt, waar men het niet door *BUL* kan doen vervangen. Zoo heet het tweede teeken van den dierenriem de *sier*, niet de *bul*. Daarentegen zegt men een *bulhond*, niet een *sierhond*, waarschijnlijk omdat wij dit woord ontleend hebben van het *bulldog* der Engelschen, in wier taal het woord *bull* van een algemeener gebruik is, dan in de onze, zoodat zij het zelfs voor het bekende sterrebeeld bezigen. *The bright ball* zegt THOMSON, zinspelende op de heldere ster van het Sierenoog.

BULDEREN, AANGAAN, RAZEN, TIEREN, LEVEN MAKEN.

De laatste vier uitdrukkingen zijn onder *AANGAAN* vergeleken. *BULDEREN* is eene soort van rommelend, zich bij vlagen verheffend, geweldig geraas maken, gelijk de wind, wanneer hij uiterst heftig

is. *Hes bulderen des orkaans.* De donder en het gefchut bulderen.

BULT, BOGCHEL, BUIL.

Rondachtige verheffing eener oppervlakte. BULT is elke kleine zoodanige verheffing: *die ketel is vol bulten; wat is de grond hier bultig!* BOGCHEL is de tegennatuurlijke uitpuiling van de ruggestreng, welke anders ook wel met den algemeeneren naam van *bult* wordt aangeduid. *Goyert met den bult.* BUIL is elke andere kleine uitpuiling des ligchaams, inzonderheid eene kortstondige, door opzwellling der deelen, die onder de huid liggen, veroorzaakt. *Zich eene buil in het hoofd vallen; pestbuil.*

BUNDEL, zie BOS.

BURG, BURGT, KASTEEL, SLOT.

Versterkte plaats van matige grootte. Oorspronkelijk duiden alle de woorden die foort van sterkten aan, welke, in de tijden van het vuistregt, aan den adel tot woningen dienden. BURG en BURGT, die slechts in spelling schijnen te verschillen, worden gemeenlijk afgeleid van *bergen*, *geborgen*, en zouden, in dien zin, eene plaats beteekenen, binnen welke men, den strijd in het vlakke veld niet kunnende volhouden, zich *borg*, of verdedigde. IHRE en ADELUNG hellen over, om deze woorden tot het oude *bijrgia*, fluiten, te brengen; doch latere taalkenners verkozen, despicttemin, de afleiding van *bergen*. SLOT, daar-

daarentegen, komt onbetwistbaar van *fluiten*, en kenmerkt dus de vest van den kant, dat zij gesloten is, dat de vijand er niet binnen kan, dat zij hem uitsluit. Daar beide de woorden, hier te lande, buiten hedendaagsch gebruik geraakt zijn, en slechts tot de vroegere geschiedenis behooren, zoo geeft de tegenwoordige taalgewoonte tusschen dezelve geen onderscheid aan de hand. Sommige overgeblevene vestingen van dien aard heeten *burg*, andere *slot*. *De burg te Leiden, het slot te Muiden*. Algemeen wordt door onze vaderlandsche geschiedschrijvers, om de verblijven van den adel aan te duiden, meer het woord *slot*, dan *burg* gebezigd. In navolging der Duitschers, bij welken het woord in dien zin aanwezig is, gebruiken wij somwijlen *slot*, om de woning van buitenlandsche voorname personen te kennen te geven, echter meer nog in de eene of andere samenstelling, dan alleen en op zich zelf: *lustslot, jagslot*, enz. KASTEEL, overeenkomende met het Fransche *château*, of eigenlijk met de oudere spelling *castel*, die nog in sommige deelen des koninkrijks gebruikelijk, en in namen, zoo als *castelnaudary, castel-bajac*, aanwezig is, stamt af van *castellum*, het verkleinwoord van *castrum*. In dien zin, zou dus elke kleine vesting *kasteel* kunnen heeten. Bij de Franschen echter had het ongeveer dezelfde beteekenis, als *burg* en *slot* bij de Duitschers en bij ons. Naderhand is het bij ons in gebruik gebleven, om die soort van vesting aan te duiden, welke binnen de steden, of beter nog in den loop van der-

zeiver ringmuur, werd aangelegd, om de burgerij in teugel te houden, en eene wijkplaats aan de bezetting te verschaffen. Van dezen aard is het *kasteel* te Antwerpen.

BURGWAL, GRACHT, KAAI.

Het woord **BURGWAL**, in zijn tegenwoordig gebruik, en als zinverwant met **GRACHT** en **KAAI**, is plaatselijk. Te Amsterdam noemt men *burgwallen* zekere, thans ter wederzijde met huizen bebouwde, maar voormaals tot de oude omwallingen der stad behoord hebbende, grachten. *Voorburgwal*, *achterburgwal*, *kolyeniersburgwal*. Door een zonderling verloop van beteekenis is men voorts aldaar, in de gemeene volkstaal, den naam *burgwal* aan het uitgegraven en niet aan het opgeworpen deel der oude stadsomsluiting gaan hechten. *Burgwal-water*; *werp het vuil maar in den burgwal*. Dit zegt men zelfs van het water dier stadsgedeelten, welke ook te Amsterdam den naam van grachten dragen. *Hoerengracht*, *kelzersgracht*. *Gracht* kenmerkt de huizenrijen langs het water, van den kant der tusschen beide loopende, uitgedolven diepte, *kaai*, of *kade*, van dien der opgeworpen hoogte, of den oever-wal, waarop zij staan. Daar nu eene *gracht* noodwendig twee boorden hebben moet, zoo onderstelt zij altoos eene dubbele rij huizen, door welker midden de eigenlijke *gracht* henenloopt; bij eenen opgeworpen wal is dit geen vereischte; er zijn dus ook met huizen bezette *kaaijen*, die geene overzijde hebben. In landen, waar de gegravene kanalen

minder algemeen zijn, dan in de Nederlanden, dragen de met huizen bebouwde oevers den naam van *grachten* niet, maar op sommige plaatsen wel die van *kaaijen*. Dezen naam, b. v., geeft men binnen Parijs aan de oevers der Seine. *Quai du Louvre, quai des Orfèvres.*

*

C.

CEEL, CEDEL, zie LIJST.

CEL, KAMERTJE.

Kleiz vertrek. KAMERTJE is elk klein vertrek, mits het boven den grond zij. CEL is een klein vertrek onder verscheidene andere van dezelfde soort, gelijk in de kloosters. Van hier *cellebroeder*, voor een' monnik.

CELLEBROEDER, zie CEL.

CHIRURGIJN, zie BARBIER.

CIJFER, GETALMERK.

CIJFER wordt in enkele gevallen voor de verzameling der GETALMERKEN genomen; dus zegt men: *eene nul in het cijfer*. In eenen anderen zin heet *cijfer* een verborgen schrift, dat zonder sleutel niet gelezen kan worden. *Het cijfer van staat*. Ook hetgeen door enkele trekken iets uitdrukt. *Naamcijfer*. Van hier *cijferkunst*, telkunst, *cijfermeester*, telkunstenaar, die in de cijferkunst onderwijs geeft.

CIJ-

CIJFEREN, REKENEN.

CIJFEREN is rekenen met getalmerken, derhalve altoos in schrift. **REKENEN** doet men ook uit het hoofd.

CIJFERKUNST, zie CIJFER.**CIJNS, SCHATTING.**

CIJNS is een last, die voor het genot van eene vrucht gevende bezitting betaald wordt. **SCHATTING** is elke belasting, die ons, naar de waardering van ons vermogen om te betalen, wordt opgelegd.

CILINDER, ROL.

Schoon **ROL** de overzetting van het uitheemsche **CILINDER**, en dus met hetzelfde niet zinverwant, maar daaraan volkomen gelijk is, zoo gebruikt men echter *cilinder* eeniglijk, om de gedaante, *rol* ook om het gebruik aan te duiden. De kap van eenen windmolen staat op *rollen*; men zegt niet op *cilinders*. *Een zwaren balk op rollen verwerken.*

CIRKEL, KRING.

CIRKEL is van eene strengere beteekenis, dan **KRING**, dat wel eene in zich zelve terug keerende, en zoo na mogelijk cirkelvormige kromming aanduidt, maar nogtans niet, zoo volstrektelijk als *cirkel*, vereischt, dat deze kromming in elk harer punten even ver van het middenpunt verwijderd zij.

CITROEN, LIMOEN.

Schoon deze woorden, of de vruchten, welke daardoor aangeduid worden, eigenlijk zoo onderscheiden zijn, dat zij den naam van zinverwant naauwelijks dragen kunnen, zijn zij echter zoo zeer aan elkander gelijk, dat zij menigmaal voor een en hetzelfde gehouden worden. En, alhoewel de opgave van het onderscheid, hetwelk tusschen dezelve plaats heeft, eigenlijk tot de natuurlijke historie der planten behoort, achten wij het nogtans noodzakelijk, dit onderscheid hier aan te wijzen. De LIMOEN, bij verbastering dikwerf *limoen* genoemd, is sappiger, kleiner en minder langwerpig, dan de CITROEN, welke donkerder van kleur is, eene sterkere lucht en eene dikkere schil heeft. Nog moeten wij hierbij opmerken, dat de *limoenboom* doornen heeft, terwijl de bast des *citroenbooms* effen en glad is. Hetgeen men te Parijs *citron* noemt, is eigenlijk de *limoen* van alle gewesten van Europa en van alle oude en nieuwe kruidkundigen. Het woord *limonade*, of liever *limoendrank*, is niet juist gekozen, wanneer de drank, welke dien naam draagt, van citroenen gemaakt is. Dikwerf bezigt men *citroen* voor de versche, en *limoen* voor de ingelegde vrucht van den citroenboom.

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

WOORDENBOEK

DER

NEDERDUITSCH E SYNONIMEN.

D—N.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

CHICAGO, ILLINOIS

WOORDENBOEK

DER

NEDERDUITSCHÉ

SYNONIMEN,

DOOR

P. WEILAND EN G. N. LANDRÉ.

TWEEDE DEEL.

D—N.

IN 'sGRAVENHAGE, BIJ
DE WEDUWE J. ALLART

MDCCCXV.

WORLD BOOK

ANDERSON

WORLD BOOK

WORLD BOOK

WORLD BOOK

WORLD BOOK

WORLD BOOK

WORLD BOOK

WORLD BOOK

VOORBERICHT.

Door eigene, dikwerf wederkeerende, ongesteldheid, en door het smertelijk afsterven van naaste betrekkingen, zijn wij ongelukkiglijk verhindert geworden, het vervolg van ons Woordenboek der Nederduitsche Synonimen, op zijnen tijd, in het licht te laten verschijnen. En, daar men, door dit lang achterblijven van hetzelfde, ligtelijk in den waan konde komen, dat het werk zoude blijven steken, zoo geven wij hier hetgeen wij voor de pers gereed gemaakt hadden, onder de stellige verzekering, dat het werk dadelijk voortgezet, en zoodra mogelijk ten einde gebragt zal worden.

Dit

VOORBERIGT.

Dit tweede Deel verschilt wel van het eerste, in grootte; doch dit beneemt niets aan de waarde, welke het anders mogt hebben. En, daar wij het gaarne nog in dit jaar wilden uitgeven, was de tijd te kort, om het uitgebreider te maken.

Wij bedanken de Heeren Recensenten, die ons werk tot dusver beoordeeld hebben, en de overige Taalminnaren, die ons hunne aanmerkingen daarover wel hebben willen mededeelen, voor hunne bedenkingen en teregtwijzingen, waarvan wij, voor zoover wij met dezelve instemden, gebruik gemaakt hebben, en verder zullen gebruik maken.

October, 1823.

DE SCHRIJVERS.

*

WOOR-

WOORDENBOEK

DER

NEDERDUITSCH E SYNONIMEN.

D.

DAAD, zie **BEDRIJF** en **HANDELING**.

DAAD, **IN DER DAAD**, **DADELIJK**, **WERKELIJK**.

IN DER DAAD en **DADELIJK**, van *doen*, **WERKELIJK**, van *werken* afkomstig, zien, in den oorsprong, beide op aanwezen, kenbaar gemaakt door werking. Het taalgebruik schijnt met *in der daad* het aanwezen uit te drukken, in tegenoverstelling van den schijn. *Het vleesch, dat de hond der fabel in het water zag, was slechts eene schaduw; maar hetgeen hij in zijnen bek hield, en voor dien schijn liet varen, was in der daad vleesch. — Veinzen en huichelen maakt den ondeugenden nog slechts ondeugender; men moet in der daad braaf zijn. — Werkelijk* ziet minder op het onderscheid tusschen zijn en schijnen, dan wel op dat tusschen zijn en niet zijn. Van hier des-

II. DEEL.

A

zelfs

DAA..

zelfs dubbele beteekenis van aanwezigheid, in tegenoverstelling der niet aanwezigheid, des niets, der vernietiging (*rdel*), en van aanwezigheid op het tegenwoordig oogenblik, in tegenoverstelling van het verledene en toekomende (*actuel*). *Zou mijn vijand werkelijk zoo boos zijn?* beteekent: is het geene herfenschim, wanneer men onderstelt, dat hij tot zulk eene daad in staat is? *De werkelijk regerende koning* is degene, die thans regeert, niet die zulks gedaan heeft, of doen zal. Tot deze laatste beteekenis na-dert die van DADELIJK, hetwelk niet zoo zeer de waarheid, of aanwezigheid eeniger daad, of hoedanigheid, te kennen geeft, als wel het *tegenwoordig* daarzijn derzelve; schoon het gebruik deze beteekenis in zoo verre schijnt veranderd te hebben, dat *dadelijk* thans minder het tegenwoordige en meer het *kort toekomende* beteekent, op gelijke wijze als het Engelsche *presently*. *Hij heeft gezegd, dat hij dadelijk hier zal zijn.*

DAAGS, DAAGSCH.

Het eerste het bijwoord, of eigenlijk de tweede naamval van het zelfstandige *dag*, als bijwoord gebruikt; het andere het bijvoegelijke naamwoord; zich onderscheidende door het gewoon verschil der uitgangen *s* en *sch*. In beteekenis verschillen de woorden daarin, dat DAAGS gezegd wordt van een onbepaald getal dagen, maar elke derzelve afzonderlijk genomen. *Hooveel wint gij daags?* beteekent: hoeveel wint gij elken dag van een genoegzaam aantal dagen, om

en tot maatſtaf van inkomen te dienen? DAAGSCH wordt meest gezegd van hetgeen de doorgaande gewoonte aller dagen is, hetzelfde als alledaagsch: *mijn daagsche rok*. Wil men de hoedanigheid uitdrukken van hetgeen tot elken dag behoort, dan zegt men *dagelijksch*, als bijwoord *dagelijks*.

DAAR, zie AANGEMERKT.

DAARENBOVEN, zie BOVENDIEN.

DAARSTELLEN, zie BEWERKEN.

DADELIJK, zie DAAD, IN DER DAAD.

DAG, AAN DEN DAG LEGGEN, DOEN BLIJKEN, KENBAAR MAKEN.

De laatste dezer drie uitdrukkingen is de eenige, welke bij dengenen, van wien de kennis uitgaat, het oogmerk onderstelt, om dezelve tot eenen ander over te brengen. Dit is de reden, waarom zij ook alleen van personen, en niet dan zeer oheigenlijk van zaken gebruikt wordt. KENBAAR MAKEN is, daarenboven, meestal de daad van eenen gezagvoerder ten aanzien zijner onderhooftigen. *De Souverein maakt zijnen wil kenbaar, door wetten en verordeningen.* AAN DEN DAG LEGGEN en DOEN BLIJKEN wordt van personen en van zaken gebezigd. Men zegt beide, *zijn gedrag legt trotschheid aan den dag*, en *hij legt, door zijn gedrag, trotschheid aan den dag*. Even zoo met *doen blijken*; doch dit laatste is niet zoo sterk als *aan den dag leggen*.

DAGELIJKS (b. n. DAGELIJKSCH), ALLE DAGEN.

DAGELIJKS geeft eene volstrechter noodwendigheid, of behoefte te kennen, dat hetgeen, waarvan men spreekt, gebeure, zonder eenen eenigen dag achter te blijven. *De dagelijksche beweging der zón; ons dagelijksch brood.* ALLE DAGEN drukt wel uit, dat er geen dag overgeflagen wordt, doch stelt niet als iets noodwendigs voor, dat de dagelijksche herhaling niet afgebroken worde. *Sedert eenigen tijd bezoekt hij mij alle dagen.*

DAGEN, DAGVAARDEN, VOOR HET REGT ROEPEN, IN REGTEN BETREKKEN.

Van alle deze uitdrukkingen heeft IN REGTEN BETREKKEN de algemeenste en minst bepaalde beteekenis. Het brengt noch de noodwendigheid van persoonlijke verschijning, noch de aanwijzing van eenen dag daartoe, met zich. VOOR HET REGT ROEPEN onderstelt reeds, dat de geroepene in persoon moet opkomen; DAGVAARDEN en DAGEN, dat hij zulks op eenen bepaalden dag doen moet. De twee laatste werkwoorden verschillen daarin, dat het eerste meer gewoonlijk van burgers onderling, het andere van eene hoogere magt ten aanzien van ondergeschikten gebruikt wordt. Men *dagvaart* zijnen schuldenaar, maar de regter, of openbare aanklager doet eenen beschuldigten *dagen*.

DAGERAAD, KRIEKEN VAN DEN DAG, MORGENSTOND.

DAGERAAD EN KRIEKEN VAN DEN DAG (welke dan ook dèrzelver afleiding, inzonderheid die van het eerste, zijn moge) zien op het begin des lichts, MORGENSTOND op het begin van den tijd. Men staat op, men gaat op reis, met den *dageraad*, met het *krieken van den dag*, omdat tot beide die verrichtingen eene mate van daglicht vereischt wordt. Om uit te drukken, dat men, gedurende de eerste morgenuren, met de meeste helderheid denkt, en dus met de beste vrucht kan arbeiden, zegt een bekend spreekwoord: *de morgenstond heeft goud in den mond*.

DAL, VALLEI, VLAKTE.

DAL, van *dalen*, en VALLEI, van *vallen*, geven beide eenen grond te kennen, die lager is, dan de omringende; in het gebruik wordt het eerste van eene minder ruime uitgestrektheid gebezigt, dan het andere. VLAKTE, daarentegen, duidt eenen grond aan, die vlak is, die door geene oneffenheden wordt afgebroken. *Dalen* en *valleijen* zouden er niet zijn, zoo er geene bergen en heuvels waren. Bij eene *vlakte* komen bergen en heuvels alleen in aanmerking, voor zoo verre zij, door de effenheid af te breken, zouden kunnen te weeg brengen, dat eene uitgestrektheid gronds geene *vlakte* ware. Ja zelfs worden er *vlakten* gevonden, door de effene ruggen der hoogste gebergten van den aardbodem gevormd; zoo als de *vlakte* van Quito, de *vlakte* van Tartarije.

rije. De Franschen noemen zoodanige *vlaaten* niet *plaines*, maar *plateaux*.

DALEN, VALLEN, ZAKKEN, ZINKEN.

Aan de natuurkracht gehoorzamen, welke kleinere lichamen, in de nabijheid van een grooter, naar het middenpunt van dit laatste doet neigen. Beschouwt men deze woorden met betrekking tot de sterkte van derzelver beteekenis, zoo bemerkt men terstond, dat **DALEN**, **ZAKKEN** en **ZINKEN** eene zachtere beweging aanduiden, dan **VALLEN**. Intusschen schijnt dit niet zoo zeer het onderscheid dezer woorden te zijn, als wel het gevolg van derzelver onderscheid, gegrond in het verschil van oorsprong. *Vallen*, hetwelk met het Fransche *faillir* en het Latijnsche *fallere* denzelfden wortel schijnt te hebben, en met het Nederduitsche *faal* en *falen*, *feil* en *feilen* verwant is, duidt op het plotseling misfen van ondersteuning, het verliezen van den grond, waarop men rustte. De overige woorden geven niet het ontbreken, maar de ongenoegzaamheid te kennen van hetgeen de nederwaartsche beweging verhinderen moest. Wanneer de ligtere, of verdunde lucht, waarmede een luchtbol gevuld is, allengskens uitsroomt, of zich verkoelt, alsdan *daalt* de luchtreiziger; want niet al de kracht, die hem ophield, is verloren gegaan; maar scheurt zijn bol, of breekt de touwen, die hem aan denzelven verbonden, alsdan *valt* hij; want er is bijna niets meer, dat de vrije werking zijner zwaarte verhindert. *Dalen* en *zinken* verschillen, overeenkomstig met derzelver oorsprong,

sprong, en nog gedeeltelijk volgens het gebruik, daar-
 in, dat bij het eerste aan een verheven punt, bij het
 andere aan het omgekeerde gedacht wordt. Men
daakt uit de hoogte, men *zinkt* in de diepte. *Dal-*
len is eene beweging naar den grond, *zinken* eene
 verwijdering van denzelfven. In *vallen* wordt, om
 de reden hierboven opgegeven, dit onderscheid niet
 gevonden; men *valt* zoo wel van boven als naar be-
 neden. Ondertuschen, daar hier op aarde het bewe-
 gen van de oppervlakte naar het middenpunt bijna
 altoos door eene digtere middenstof geschiedt, dan
 die, welke ons gewoonlijk omgeeft, zoo schijnt, om
 deze reden, *zinken* de bijbeteekenis gekregen te heb-
 ben van door zulk eene middenstof niet meer opge-
 houden te worden, en in zoo verre wordt *zinken*
 het tegenovergestelde van drijven. *Een lek schip zinkt*
in het water. *De bergbewoners van het Noorden ge-*
bruiken eene soort van houten schaatsen, om niet in
de sneeuw te zinken. *Men zinkt in den modder.*
Zakken wordt tot denzelfden wortel met *zinken* ge-
 bragt, en heeft met dit werkw. de beteekenis van lager
 worden gemeen; maar het gebruik heeft die betecke-
 nis in zoo verre gewijzigd, dat men thans door *zak-*
ken een lager worden verstaat, hetwelk niet gelijkma-
 tig voortgaat, maar waarbij, althans schijnbaar,
 oogenblikken van rust voorkomen. Zoo veel is ze-
 ker, dat *zakken* niet, even als *zinken*, eene neder-
 waartsche beweging tot beneden de oppervlakte en
 buiten het gezigt onderstelt. In een huis, dat *zakt*,
 of *versakt*, neemt men maatregelen om muren en

balken te schoren; uit een huis, dat *zonk*, of *verzonk*, zou men niet beter kunnen doen, dan vlugten. Op sommige nederwaartsche bewegingen is meer dan een der behandelde woorden toepasselijk; doch ook in zulk een geval blijft meestal het opgegeven onderscheid stand houden. Van het water, b. v., zegt men, dat het *daalt*, *valt* en *zakt*; doch eigenlijk behoort men de eerste uitdrukking te gebruiken, wanneer de waterstand te hoog geweest is. *Het water, dat langen tijd boven peil gestaan had, is eindelijk gedaald.* Zegt men, *het water is gevalen*, dan geeft men te kennen, dat het met snelheid, even als een aan de zwaartekracht overgelaten lichaam, tot eenen lageren stand geraakt is. *Het water is gezakt* schijnt gezegd te worden met betrekking tot den waarnemer, die den vroegeren, door hem opgemerkten, stand des waters met den tegenwoordigen lageren vergelijkt. *Zinken* wordt van het water niet gezegd, omdat het niet, door eene middestof, waarin het nedergaat, aan ons gezignt onttrokken wordt. In het figuurlijke gebruik komt hetzelfde onderscheid voor. Men zegt, *uit hoogen staat gedaald*, *in ondeugd verzonken*; en men noemt eenen plotselingen ondergang, eenen *val*.

DALING, zie DALEN.

DAM, DIJK, BEER, HOOFD, WATERKEERING.

In den eigenlijken zin is, van alle deze woorden,

WA-

WATERKEERING het generieke of geflachtwoord, dat het oogmerk uitdrukt, en waaronder alle bouwfels van dien aard behooren. De overige hebben, voor den deskundigen, een zoo vast en uitgemaakt onderscheid, dat zij naauwelijks als zinverwant kunnen voorkomen. **BEER** is eene smalle, meestal van steen gemetfelde waterkeering, geplaatst, waar een **DAM**, of **DIJK** behoorde te zijn, doch waar men, om bijzondere redenen, de gemeenschap niet gedoogen wil, welke de rug van *dijk*, of *dam*, verleenen zou; waarom dan ook de bovenrand van zulk eenen *beer* meestal met eene scherp toeloopende rollaag opgemetfeld, en door hekwerk, of steenen torentjes, de overgang nog bezwaarlijker gemaakt wordt. Men vindt deze bouwfels meest daar, waar, dwars door de gracht eener vesting, eene *waterkeering* aangebragt moet worden. **HOOFD** is eene *waterkeering*, minder bestemd om het instroomen des waters te beletten, dan om deszelfs golfslag te breken, en den aanvoer van zand, of slib te verhinderen; ook wel, om gelegenheid tot gemakkelijker aanleg voor schepen te geven. Het verschilt van alle de andere woorden daarin, dat een der einden van het *hoofd* door het water omspoeld wordt, iets dat regelregt zou inloopen tegen het oogmerk, waarom *dijk*, *dam*, of *beer* wordt aangelegd. *Dijk* en *dam* schijnen onderling het naast verwant; doch bijna ieder weet, dat de *dijk* langs den loop, of oever eens waters, de *dam* dwars door, of voor den mond van 'hetzelve gelegd wordt. Het *bedijken* eener rivier belet, dat zij buiten hare oevers

trede; het *afdammen* zou, zonder andere voorzorgen, juist de overstroming te weeg brengen. Uit dit onderscheid volgt een ander, namelijk, dat de *dijk* gewoonlijk langer, de *dam* korter is. Ondertuschen, daar de *dijk* aan eene, wel is waar groote, maar meestal naar evenredigheid stiller werkende kracht des waters tegenovergesteld wordt, dan de *dam*, welke het, door opzwellung versterkte golfgeweld van den stroomenden vloed moet verduren, zoo is, overdragelijk, ter aanduiding van een bolwerk, waardoor natuurlijk of zedelijk geweld gekeerd wordt, het woord *dam*, meer dan *dijk* in gebruik gekomen. *Een dam tegen vijandelijk geweld. Aan het woeden der hartistogten eenen dam stellen.*

DAMMEN, zie DAM.

DAMP, MIST, NEVEL, ROOK, SMOOK, UITDAMPING, UITWASEMING.

Veêrkrachtige vloeistoffen, daarin van de lucht onderscheiden, dat de toestand van deze bestendiger is, dan die van gene. DAMP noemt men in het algemeen de veêrkrachtige vloeistof, die uit het ijler worden eener druipende vloeistof ontstaat. Met betrekking tot de damp gevende stof, vooral wanneer de dampen zich niet uit eene ongemengde vloeistof, maar uit een ten deele vast ligchaam ontwikkelen, noemt men dezelve UITDAMPING. *De damp van poelen en moerasen is meestal voor de gezondheid schadelijk; daarom behoort men zich zoo min mogelijk*
aan

men derselver uitdampingen bloot te stellen. De wolken zijn nog dampen, maar geene uitdampingen meer. Is de overgang uit den staat van druipende tot veêrkrachtige vloeistof zoo sterk, dat de *damp* reeds kort na deszelfs ontstaan zichtbaar wordt, hetwelk meestal bij een sterk verschil tusfchen den warmtegraad der damp gevende stof, en die der omringende lucht geschiedt, alsdan wordt de damp *WASEM*. De oorzaak, welke den *wasem* te weeg brengt, geeft aan denzelven natuurlijk het nevenbegrip van heet en vochtig; waarom men dan ook aan de dampen, die zich door de levenswarmte uit het dierlijke ligchaam ontwikkelen, meer den naam van *UITWASEMINGEN*, dan van *uitdampingen* geeft, schoon het bijvoegelijke *onzichtbaar*, dat in sommige gevallen daarmede vereenigd wordt, eer bij het laatste, dan bij het eerste zou schijnen te passen. Rook is de zichtbare en drooge veêrkrachtige vloeistof, welke uit de ontbinding van eenig brandbaar ligchaam door het vuur ontstaat, en aan te geringen trap van hitte, of niet genoegzame aanraking der dampkringslucht, schijnt toegeschreven te moeten worden. De *fumivores* en Argandslampen doen den *rook* in vlam veranderen. Smook ontstaat uit slechts aangeglommene, niet ontvlamde brandstoffen; *rook* wordt ook bij vlam gevonden. Uit het boven aangemerkte volgt, dat *smook* eigenlijk zwaarder moet zijn, dan *rook*, waarmede ook het taalgebruik overeenstemt. Nogtans worden de woorden menigmaal verwisfeld. Men zegt, *tabaksrook*, *een rookende turf*, enz. MIST en NEVEL duiden verhe-

ve-

velingen aan. Het laatste woord schijnt eenigzins generiek te zijn, en alle damp of rook te omvatten, welke de doorschijnendheid der lucht vermindert, zonder de hoogte, ronding en digtheid eener wolk te hebben. Men brengt de uitdrukking zelfs op het uitspanfel over en zegt *nevelherren*. *Mist* en die drooge zwavelachtige rook, welke de Duitschers *Höherrauch*, *Höhrauch* noemen, zijn beide nevels. De *mist* schijnt eene wolk te zijn, die door hare zwaarte het aardrijk nadert, waardoor de aflootende kracht der electriciteit, welke zij bij zich heeft, belet wordt hetzelfde aan te raken, of ook in regen over te gaan.

DAN, zie ALS.

DANK, ERKENTENIS, DANKBAARHEID, ERKENTELIJKHEID.

Uitwerking eener ontvangene weldaad op een rechtchapen gemoed. DANKBAARHEID en ERKENTELIJKHEID zien meer op het gevoel, DANK en ERKENTENIS op deszelfs uitboezeming. *Dankbaarheid*, van *danken*, en *erkentelijkheid*, van *kennen*, *te kennen geven*, verschillen in zoo verre, dat het eerste eigenlijk alleen het bewustzijn van de ontvangene weldaad, het denken daaraan, beteekent, terwijl *erkentelijkheid* wijst op de bereidwilligheid tot wederdienst. *Doe mij die vriendelijkheid, ik zal daarvoor erkentelijk zijn*, wil zeggen: ik zal den dienst, dien gij mij bewijst, bij voorkomende gelegenheid, door iets dergelijks beantwoorden. Gebruikt men de uitdrukking

king

king jegens eenen minderen, bij wien men zijne verplichting door geld kan afdoen, dan zegt zij ook wel eens zoo veel als: ik zal er u voor betalen. *Ik zal daarvoor dankbaar zijn* heeft eene geheel andere beteekenis. Men zou deze uitdrukking kunnen bezigen jegens personen, die zich door de eerste beleedigd zouden achten. Den weldoener, die van ons geen wederdienst behoeft, tot wiens voordeel men niets doen kan, is men *dankbaar*, niet *erkentelijk*. Toen de gevangen muis uit den klauw des leeuws losgelaten werd, was zij *dankbaar*; toen zij het net doorknaagde, waarin de leeuw gevangen lag, was zij *erkentelijk*. Jegens God kan men *dankbaar*, maar niet *erkentelijk* wezen. Uit een zeker oogpunt beschouwd zou *erkentelijkheid*, of eigenlijk *erkenstenis*, als eene door de daad bevestigde *dankbaarheid*, voor sterker dan deze gehouden kunnen worden; en in dezen zin zou men kunnen zeggen, dat een braaf hart niet alleen *dankbaar*, maar ook *erkentelijk* wezen moet. Doch daar, aan den anderen kant, de zaak meer waard is, dan het blijk, het gevoel meer, dan deszelfs uitboezeming, en ware *dankbaarheid*, de mogelijkheid daar zijnde, altoos van *erkentelijkheid* verzeld gaat, ja, na het bewijzen der *erkentelijkheid*, nog overblijft, zoo wordt *dankbaarheid* met reden voor sterker gehouden, dan *erkentelijkheid*, welk woord, daarenboven, door het denkbeeld van vergoeding, van loon, dat daarvan onafscheidelijk is, veel minder edel wordt, dan het eerste. *Erkentelijkheid* is men voor *genotene* weldaden verschuldigd, zelfs dan, wanneer
 zij

zij geene zuivere bedoelingen gehad hebben; *dankbaarheid* slechts voor *bewezen*, dat is, voor dezulke, waarmede de weldoener ons wezenlijk welzijn bedoeld heeft. Uit het boven gestelde blijkt ook, waarom *dank* en niet *erkenntenis* gebruikt wordt, wanneer men de bloote betuiging van het door de weldaad verwekte gevoel, en niet de vergelding der weldaad wil te kennen geven. *Ik zeg u dank, dank weten, enz.*

DANKBAAR, zie DANK.

DANKEN, zie BEDANKEN en DANK.

DAPPER, DRIEST, MOEDIG, KLOEKMOEDIG, KOEN, MANMOEDIG, ONBEVREESD, ONVERSCHROKKEN, ONVERSAAGD, STOUT, STOUTMOEDIG, VROOM, WAKKER.

Hij, die geen gevaar ontziet, die het gevoel van vrees en vadzigheid niet heeft, of hetzelfde weet te overwinnen. Alle deze woorden splitsen zich, vooreerst, als ware het, in twee soorten. Moedig, met deszelfs zamenstellingen; de woorden, welke het niet daarzijn der tegenovergestelde hoedanigheid aanduiden, en VROOM zien op de gesteldheid van den *moedigen*. Bij DAPPER, DRIEST, KOEN, STOUT en WAKKER verbindt zich het denkbeeld der eigenschap met dat van derzelver aanwending en uitwerkselen. *Moedig*, hetwelk bij ons gelijksoortige afkomst heeft, als *courageux* (van *coeur*) bij de Franschen, en *animosus* bij

bij de Latijnen, wijst regtstreeks op den toestand van het gemoed. Men is *moedig*, wanneer men, met vrolijken ijver, het gevaar, of de moeilijkheden troost. Dit nu heeft meestal de overtuiging van eigene krachten en het uitzigt, om het dreigende gevaar te overwinnen, tot grondslag. Wel is waar, men zegt, in zekeren zin met regt, dat *ware moed niet in het besef zijner meerdere krachten bestaat*; maar alsdan verstaat men door *kracht* de *natuurlijke*, de *ligchaamskracht*. Tot *waren moed* behoort, wel degelijk en in de eerste plaats, *kracht van ziel*. *Moedig*, met *kloek* gekoppeld, nadert tot de beteekenis der woorden, die aanwending van onbevreesdheid te kennen geven; want *kloek*, hetwelk oorspronkelijk *scherpziende*, en vervolgens *schrander* beteekende, heeft, in zulk eene samenstelling, den zin van *vaardig*. Eén *KLOEKMOEDIG* man is dus degeen, die *moed* bezit, en dien *moed* met *vaardigheid* weet te bestruen. *MANMOEDIG* is hij, die *mannenmoed* heeft, dat is zulk eenen *moed*, die niet alleen in geduld, in het *moedig* volharden onder gevaar of lijden bestaat; eene hoedanigheid, welke ook aan vele vrouwen eigen is; maar die, waar zulks vereischt wordt, gevaren opzoekt en onder de oogen ziet. *STOUTMOEDIG* vereenigt de beide beteekenissen van *moedig* en van *stout*. *Stout* is deggeen, die, om welke reden ook, het gevaar klein acht. Ook onbekendheid met het gevaar geeft *stoutheid*; en een onervaren foldaat zal, bij minderen *moed* dan dien zijner oudere krijgsmakkers, somwijlen eene *stoutere* onderneming kunnen vol-

volbrengen; Men verbindt *flout* meer gewoonlijk met handelingen, dan *moedig*, omdat het denkbeeld van *flout* eigenlijk ontstaat uit de vergelijking der ondernomene, of volbragte daad met de daaraan verbondene gevaren. *Moedig*, op eene daad toegepast, wijst terug op de zielsgesteldheid van dengenen, die handelt; *floutmoedig* is dus hij, die, door den in zijne geaardheid liggenden *moed*, tot gevaarlijke ondernemingen gedreven, of althans in staat gesteld wordt; derhalve is het eene edelere uitdrukking, dan *flout*. ONBEVREESD, ONVERSCHROKKEN, ONVERSAAGD zijn de ontkenning van *beyreësd*, *verschrokken* en *versaagd*, en verschillen dus als deze. *Onbeyreësd* is degeen, in wiens ziel geene vrees is, geene zop levendige voorstelling van gevaren, dat hij daardoor in eenen duurzamen staat van angst voor dezelve geplaatst wordt. Van dengenen, die zich niet laat verschrikken, zegt men, dat hij *onverschrokken* is. *Velen, die onbeyreësd bij een onweder blijven, hooren niet onverschrokken eenen zeer zwaren donderslag. De bloodaard, die geene uitkomst ziet, kan, uit wanhoop, wel niet onbeyreësd, maar echter onverschrokken op zijnen vijand losgaan. Onversaagd* is hij, die niet lang aarzelt; wanneer het er op aankomt een gevaar te trotseren. *Versaagd* en *sagen* is bij ons, niet meer als voorheen gebruikelijk; maar in het Hoogduitsch duidt het de weifeling aan van iemand, die zijn besluit niet nemen durft. *Koch*, een woord thans nog van weinig gebruik, komt in kracht nabij aan *flout*, doch wordt alleen in eenen goeden zin

zijn gebezigd, terwijl *flout* wel eens te groote *koenheid*, of *koenheid* in eene kwade zaak beteekent; het *flant* waarschijnlijk even zoo van *kunnen*, vermogen, af, als het Fransche *valeur* van *valere*. Alleen in eenen kwaden zin bezigt men *driest*, te weten voor *flout* uit onkunde. *Driest* is degeen, die zich door geene bedenkingen, ook niet die van regt en billijkheid, laat weêrhouden: *driest geweld*. *Dapperheid* is oefening en gewoonte van moedbetooning, inzonderheid in krijgsgevaar. Een *moedig*, maar aan den oorlog ongewoon man zal zich bezwaarlijk *dapper* betoonen. *Vroom* is, in den zin van *moedig*, even als *koen*, eenigzins verouderd. Het wijst, in zijne grondbeteekenis, insgelijks op het, oudtijds meer dan nu, natuurlijke en gewone verband tusſchen dapperheid en lichaamssterkte. Een *vroom ridder*. Nogtans zag *koenheid* meer op de daad, *vroomheid* meer op het gevoel, of de zielsgefteldheid, die tot koene daden aanſpoorde. *Wakker*, eindelijk, ſtaat over tegen *vadzig* en *ſlaperig*, en drukt de waakzaamheid en den ijver uit, die den held natuurlijk tot het uitvoeren van dappere bedrijven onontbeerlijk zijn.

DAPPERHEID, zie DAPPER.

DARMNET, DARMVLIES, zie NET en VLIES.

DARTEL, SPEELSCH, SPEELZIEK.

Tot vrolijkheid en verlustiging genegen. Openbaart zich deze neiging, zonder bepaald doel, alleen door rasſche beweging des lichaams, of door boer-

tende taal, dan noemt men haar **DARTELHEID**. Zij is meestal het uitwerksel van jeugd en goede gesteldheid des ligchaams. *Een gezonde zuigeling, voor dat hij nog besef van spelen heeft, is dartel.* **SPEELSCH** duidt reeds meer besef en kennis aan; het onderfelt de behoefte van den geest, om zich bezig te houden. Verandert de *speelschheid* in eene te groote, meestal door gewoonte versterkte, zucht om te spelen, dan wordt de *speelsche* **SPEELZIEK**, hetwelk, krachtens zijne zamenstelling, altoos een gebrek te kennen geeft.

DARTEL, WEELDERIG, WULPSCH.

Zich overgeevende aan de neigingen, welke jeugd en welstand inboezemen. **DARTEL** slaat, ook in deze zinverwantchap, even als boven gezegd is, eigenlijk op eene vrolijkheid, die zich door ligchaamsbewegingen, spelen, springen, enz., te kennen geeft. **WEELDERIG** ziet op de kleine uitspattingen, tot welke het gevoel van welstand verleidt; even als bij den plantengroei, op welken dit woord insgelijks toegepast wordt; een te overvloedig voedsel overal takken doet uitschieten, welke somwijlen het snoei-mes moet wegnemen. *Dartel* kan van planten niet gezegd worden, omdat deze tot geene willekeurige beweging in staat zijn. Overeenkomstig met het hier boven aangemerkte zegt men: *een dartele dans; een weelderig leven.* **WULPSCH**, van *welp*, of *wulp*, gevormd, ziet op de uitspattingen, die door jeugd en onervarenheid veroorzaakt worden, derhalve voorna-
me-

nelijk, en volgens het taalgebruik bijna eeniglijk, op die der teeldrift. *Dartel* en *veeldertig* worden somwijlen in eenen goeden zin gebruikt; *wulpsch* nimmer.

DARTEL, BROODDRONKEN, BALDADIG.

DARTEL, dat zijde, in de twee vorige artikelen omschrevene, beteekenis ook hier behoudt, sluit niets kwaads in. **BROODDRONKEN** heeft de ongunstige beteekenis, dat men, door welgevoedheid, door overvloed, als ware het, *dronken* is, bewustheid en zelfbedwang verloren heeft. *Brooddronken* onderstelt derhalve de mogelijkheid, de waarschijnlijkheid eener onbehoorlijke handeling; **BALDADIG** die handeling zelve, of althans de geneigdheid daartoe; want *bal* beteekende oudtijds *kwaad*. *Een goed kind kan dartel, kan zelfs brooddronken zijn, maar het is nooit baldadig.*

DARTELEN, zie **DARTEL**.

DARTELHEID, zie **DARTEL**.

DAT, HETGEEN, HETWELK.

HETWELK en **DAT**, als zinverwant beschouwd, zijn betrekkelijke voornaamwoorden. *Dit is het paard, dat, of hetwelk, gisteren holde.* Het zoo menigvuldig gebruik van beide en het voorbeeld van goede schrijvers zullen voorzeker ieder hebben doen gevoelen, dat er tusschen de twee woorden eenige regelen van onderscheid bestaan; niet ieder, echter,

weet zich daarvan duidelijke rekenfchap te geven. In de eerfte plaats kan *dat*, als betrekkelijk voornaamwoord, nimmer anders gebruikt worden, dan in den eerften en vierden naamval, en wel in den laaftten alleen regtftreeks, zoodat die naamval onmiddellijk door het werkwoord en niet door een tufchenkomend voorzetsel beheerscht wordt. *Dit is het paard, dat gehold heeft; dit is het paard, dat men verkocht heeft; niet, het paard, van dat ik gefproken heb, voor dat geld geboden, door dat het ongeluk gebeurd is.* In de beide eerfte gevallen mag men ook, en in de drie laaftte moet men, *hetwelk* bezigen. *Het paard, van hetwelk ik gefproken heb, voor hetwelk geld geboden is, door hetwelk het ongeluk gebeurd is.* Van zaken en niet van perfonen fprekende, bezigt men voor *hetwelk* ook *waar*: *het geld, waarmede ik u betaald heb, — het geluk, waarvan ik deelgenoot ben.* Vervolgens moet men *hetwelk* gebruiken, wanneer het voornaamwoord niet tot eene zaak, of eenen perfoon, maar tot het geheele voorafgaande deel der rede betrekking heeft. *Ik heb meermalen verklaard, zulk eene handelwijs voor ongeoorloofd te houden, hetwelk ik ook bij deze herhale; niet, dat ik bij deze herhale.* Eindelijk gebruikt men *dat* niet gepast in betrekking tot een bijv. naamw. *Ninon de l'Enclos was ook in haren ouderdom beyallig, dat zij in hare jeugd nog meer was;* hier komt *hetwelk* te pas. HETGEEN is een aantoonend, niet een betrekkelijk voornaamwoord. Men zegt niet: *dat, hetgeen ik u gezegd heb;* maar: *hetgeen, dat ik u gezegd heb;* en het

het is de, door het taalgebruik gewettigde, uitslating van dit betrekkelijke *dat*, hetwelk het aantoonende *hetgeen* van eenen twijfelachtigen aard doet schijnen. *Zie daar juist hetgeen ik u gezegd heb*; is eigenlijk eene tweeledige zinsnede; het scheidingsteeken behoorde achter *hetgeen* te staan; doch, daar als dan de volgende helft der uitdrukking onvolledig zou worden, laat men het weg. Ondertusfchen wordt *hetgeen* nimmer van eene zuiver betrekkelijke beteekenis: *kunt gij mij een gedrag verwijten*, *hetgeen gij zelf gehouden hebt*? is eigenlijk eene taalfout; men behoort te zeggen: *hetwelk gij zelf gehouden hebt*.

DAVEREN, DREUNEN, SCHUDDEN, SIDDEREN, TRILLEN.

Ook hier is, even als ten aanzien der woorden, onder het artikel *beyen* behandeld, de gemeene beteekenis die eener snel schommelende beweging. Hoe die beteekenis zich in de woorden SIDDEREN en TRILLEN wijzigt, is aldaar gezegd geworden. SCHUDDEN duidt eene veel sterker en zichtbaarder schommeling aan, dan eenig der andere woorden; het onderscheidt zich, daarenboven, van dezelve daardoor, dat het, beide in eenen bedrijvenden en onzijdigen zin, gebruikt wordt. *De ooren schudden dat zij klappen. Het aardrijk schudt, als God in gramschap blaakt.* DREUNEN en DAVEREN onderstellen wel geene zoo sterke sliering, als *schudden*, maar eene zoodanige, welke van een geluid verzeld gaat, dus eene

kortere, of snellere, die van een vaster en meer veërkrachtig ligchaam. De wind doet de boomen *schudden*, maar niet *dreunen*, of *daveren*. Dat *daveren* sterker is, dan *dreunen* voelt een ieder; het onderstelt dus ook eene sterkere oorzaak, in staat, om eenen zwaarder klomp in trillende beweging te brengen. Hierin ligt de reden, waarom men, van ligter te bewege voorwerpen, het woord *daveren* niet gebruikt. Een zwaar kanonschot, een geweldige donderslag, doet de vensterglazen *dreunen* en het huis *daveren*. *Gelijk een cederboom, door 't bliksemvuur getroffen, ter neêr stort en 't gebergte doet dav'ren van den slag.*

DAVERING, zie DAVEREN.

DEEG, zie BESLAG.

DEEL, zie AANDEEL.

DEEL, PLANK, SCHAAL, ACHTERDEEL.

Stuk timmerhout, van geringe dikte, aanmerkelijker breedte, en nog veel grootere lengte. *DEEL* en *PLANK* worden in het gebruik zeer dikwijls verwisseld en bij velen voor gelijkbeteekenend gehouden, of althans wordt derzelver verschil bij menig een niet opgemerkt. Ondertuschen leidt reeds de oorsprong der woorden duidelijk daarheen. Men zegt *deel*, van *deelen*, in tegenoverstelling van het geheel, den balk, waarvan de *deel* een gedeelte is. *Plank*, waarschijnlijk van *planus*, *πλατὺς*, afkomstig, en met ons
plak

plak en *vlak* verwant, ziet op de effenheid van zoodanig stuk hout, en ook daarop, dat het meer plat, dan hoog is, meer tot de figuur van een vlak nadert, zich meer in lengte en breedte, dan in dikte uitsrekt. Het woord *plank* behelst dus het eigenaardige kenmerk der gedaante, en is, uit dien hoofde, oorspronkelijk, gelijk ook nog in het gebruik, de algemeener benaming. *Deel* is alleen die soort van *plank*, die het eerste en niet weder verkleind gedeelte des balks is. Hierom is wel het verkleiningswoord *plankje*, maar niet, immers niet in dien zin, het woord *deeltje* gebruikelijk; terwijl men, daarentegen, wanneer de platte stukken, waartoe de balk gezaagd is, in hunne volle lengte vertimmerd worden, wel inzonderheid het woord *deel* gebruikt. *Vloerdeelen*, *schotdelen*. Dit verschil van beteekenis blijft stand houden, zelfs wanneer men *deel* niet brengt tot de beteekenis van gedeelte, maar tot die van laag, van effen. In dat geval moet men het als in oorsprong verwant beschouwen met *dal*, waarvoor zekerlijk het geslachtsverschil en het gebruik van *de deel*, in het Hoogduitsch *die Diele*, in den zin van dorsch- of huisvloer, pleiten. Doch, zelfs zoodanig afgeleid, blijft *deel* de onverkorte *plank*. Een houten vloer toch bestaat uit *planken*, welke hare oorspronkelijke en geheele lengte behouden hebben. Voor het overige is de verwisfeling van het onzijdige met de beide andere geslachten niet ongewoon. *Het meer, de meer; de oorlog, het oorlog, enz.*

SCHAAL EN ACHTERDEEL zijn woorden, naauwelijks

anders dan bij zaagmolenaars en timmerlieden bekend, dus eigenlijk geene synonimen, maar kunsttermen uit den houthandel. *Schaal* is de eerste snede van eenen nog rolronden balk, of boomstam; hare buitenzijde vormt dus het segment eens cirkels, terwijl de binnenkant plat is. *Achterdeel* is de eerste snede van eenen reeds te voren vierkant behouwenen, of gekantregten balk, en heeft dus de gedaante van eene gewone *deel*, hoezeer het ruwe, de ongelijke dikte en somwijlen de beschadiging harer buitenvlakte, haar tot gewoon timmergebruik ongeschikt maken.

DEELBAAR, zie DEELEN.

DEELBAARHEID, zie DEELEN.

DEELE (TEN), EENSDEELS, DEELSWIJS.

Bijwoorden, die uitdrukken, dat niet alles, wat tot eene zaak behoort, gedaan, of gezegd wordt. **TEN DEELE** onderstelt, dat men de zaak niet geheel, **EENSDEELS** dat men dezelve bij deelen behandelt. Van hier dat *ten deele* niet noodwendig vereischt, dat het nog ontbrekende volge. *Hij doet zijnen plicht slechts ten deele* zegt veeleer, dat het ontbrekende nagelaten wordt. *Eensdeels* mag niet gebruikt worden, of het overige, dat men onder deze eerste afdeeling niet begrijpt, moet onder eene andere volgen. *Hij is eensdeels daartoe niet in staat, anderdeels, of ten andere, is hij er niet toe gezind.* **DEELSWIJS** beteekent, dat wel de geheele zaak gedaan wordt, maar niet te gelijk, niet op eenmaal.

DEE-

DEELEN, SCHEIDEN.

Zamenhang doen ophouden. Men **DEELT** een gelijkflchtig geheel, men **SCHEIDT** een ongelijkflchtig. Een brood, een stuk gronds, ook een geheel, dat slechts de vereeniging van verscheidene, op zich zelve staande, mits echter gelijkfoortige grootheden is, — een korenhoop, eene som gelds, worden *gedeeld*. Het verschillend vee uit eene kudde, ondereenge- mengde metalen, man en vrouw, ziel en ligchaam, worden *gescheiden*. Men zou dus kunnen zeggen, dat een geheel *gedeeld*, eene vereeniging *gescheiden* wordt. Zelfs kan het hierboven gegevene voorbeeld daartegen niet gelden; want ofschoon de hoop koren, de som gelds, als een geheel, als eene collective groot- heid beschouwd, *gedeeld* worden, moet men, om die deeling te volbrengen, de korrels, of de muntstukken, hetzij bij enkele, hetzij hoopsgewijze, *scheiden*. Wor- den, van het ongelijkflchtige geheel, de bestanddee- len der eene soort niet van die der andere afgezon- derd, maar de klomp slechts werktuigelijk tot klei- nere klompen gebragt, dan is zulks geene *scheiding*, maar eene *deeling*; want alsdan komt het ongelijk- flchtige daarbij niet in aanmerking. Daar men nu iets ongelijkflchtigs gewoonlijk *scheidt*, met oog- merk, om de deelen des te beter te leeren kennen; of althans derzelver hereeniging te beletten, zoo heeft *scheiden* ook de beteekenis eener verdere ver- wijdering, dan *deelen*. — Zie voorts **AFDEELEN**, **VERDEELEN**.

DEELING, zie DEELEN.

DEERLIJK, ELLENDIG, JAMMERLIJK, RAMPZALIG.

Bijvoegelijke naamwoorden, die alle eenen toestand van ongeluk aanduiden, en onderling verschillen, als de zelfstandige naamwoorden, van welke zij gevormd zijn. DEERLIJK, van het oude *deer*, of *dere*, na-deel, belediging, leed, hetwelk ook het nog tegenwoordig in gebruik zijnde werkw. *deren* gevormd heeft, wordt gezegd van eenig groot, maar op zich zelf staand ongeval, en wel van dit ongeval zelf, niet van den persoon, wien het overkomt. ELLENDIG (hierboven onder *arm* behandeld) is toepasselijk op beide. Van den persoon gebezigd, heeft het somtijds de beteekenis van nietswaardig, welke zich versterkt en de eenige wordt in het zelfst. naamw. *ellendeling*. Gebruikt men het bijvoegelijke *ellendig* van den toestand, zoo ziet het, overeenkomstig met deszelfs oorspronkelijke beteekenis van *uitlandig*, *verbannen*, op eenen langeren voortduur en op verscheidenheid van ongeluk. JAMMERLIJK, dat, even als *deerlijk*, alleen van den toestand gezegd wordt, is sterker, dan *ellendig*; en geeft eenen staat van ongeluk te kennen, die den lijdenden, of wel den getuigen van zijn lijden, klagten afperst. RAMPZALIG beteekent, krachtens den uitgang des woords, eene volheid van *ramp*; en daar dit zelfst. naamw. reeds alleen een groot, een treffend ongeluk uitdrukt, zoo geeft deszelfs vereeniging met *zalig* eene zeer hooge

mate van ongeluk te kennen. *Een heerlijk ongeval, een ellendige toestand, jammerlijke omstandigheden en een rampzalig lot.* — Men zie voorts de artikelen ARM, BEKLAGELIJK en andere.

DEERNIS, BARMHARTIGHEID, ERBARMING,
MEDEDOOGEN, MEDELIJDEN, ONTFERMING.

Gevoel voor eens anders lijden. Van deze woorden hebben DEERNIS, MEDELIJDEN en MEDEDOOGEN eene meer lijdende, ONTFERMING, ERBARMING en BARMHARTIGHEID eene meer bedrijvende beteekenis. Een voortreffelijk en wel uitgevoerd treurspel kan, wanneer het den aanschouwer krachtig genoeg wegsleept, wel *deernis*, of *medelijden* met de handelende personen bij hem wekken, maar nimmer *ontferming*, of *erbarming*; want er is voor hem geene reden, of mogelijkheid, om hen te helpen, schoon al zijne ziel in eene soortgelijke stemming gebragt kan worden, als welke de tooneelspelers voorstellen. *Deernis*, hoezeer een woord van den edeleren stijl, is eigenlijk minder sterk, dan de beide andere, waarmede het verwant is; het geeft alleen leed, leedwezen, over eens anders ongeluk te kennen. In *medelijden* en *mededoo-gen* versterkt het voorzetsel *mede* de kracht der uitdrukking, en zet daaraan de beteekenis bij, dat men *met*, *nevens* den ongelukkigen, en bijna *op gelijke wijze* als hij, deszelfs leed ondervindt. Dit voorzetsel koppelt zich in het laatstgemelde woord met het werkw. *doogen*, dat thans verouderd, doch nog in
het

het zamengestelde *gedoogen* aanwezig is, en *dulden*, ook in den zin van *lijden*, beteekende. *Mededoogen* zou dus, in oorsprong, bijna te naauw voor eene synonimische onderscheiding, met *medelijden* overeenkomen; het gebruik heeft het eerste tot den hooger schrijfstijl beperkt. Met iemand, die een klein, of kortstondig leed ondergaat, die, b. v., hoofd-, of tandpijn heeft, voelt men *medelijden*, niet *mededoogen*. De drie andere woorden hebben eenen gemeenschappelijken oorsprong, te weten, het woord *arm*, waarmede men, in de vroegste tijden der vorming, of beschaving van de talen, tot den Duitschen stam behoorende, de eerste helft van het Latijnsche *misericors*, vrij stijf en gebrekkig, heeft overgezet. Dit *arm*, door zamenfmeting met het voorzetsel *be*, in *barm* veranderd, gaat bij *ontferming*, uit hoofde der tuschenkomende *t*, in *ferm* over, en vormt met den uitgang *ing* een zelfst. naamw., dat de dadelijke werking van het zakelijke deel des grondwoords aanduidt. Deze werking wordt wederom, door het voorzetsel *ont*, in zoo verre gewijzigd, dat het geheele woord een begin der daad van *medelijden* te hebben en te betoonen uitdrukt. Waar men dus wil te kennen geven, dat dit gevoel van medelijden niet reeds, op den eersten aanblik van den bedrukten, aanwezig is, maar eerst naderhand gewekt wordt, komt het woord *ontferming* wel inzonderheid te pas. *Eenen vergramden meester, de beleedigde Godheid, smeekt men om ontferming*. Vrij nabij aan deze beteekenis komt die van het woord *erbarming*, waarin echter het eerste

ont-

ontstaan der aandoening minder sterk is uitgedrukt. Men *erbarmt* zich over eenen ongelukkigen, dien geen bijzondere, of zoogenaamde volkomene, maar slechts algemeene menschenpligt ons gebiedt te helpen. *Erbarming*, zoowel als *ontferming*, is voorts alleenlijk het gewekt gevoel en de daaruit voortspuitende bereidwilligheid tot de daad van hulpbetooning; *barmhartigheid* toont deze bereidwilligheid in hare blijvende bron, in de aan den *barmhartigen* reeds eigen en gewoon geworden vaardigheid om te helpen. Door de *barmhartigheid* worden wij bewogen, om ons over de ongelukkigen te *erbarmen*; en de *barmhartige* kan geenen ongelukkigen zien, zonder *erbarming* met hem te hebben. *Barmhartigheid* staat dus tot *erbarming* eenigermate als deugd tot pligt. Wel is waar, dat in de H. Schrift van het doen en oefenen van *barmhartigheid* gesproken wordt, doch alsdan zijn daaronder *werken van barmhartigheid* verstaan. — Men vergelijke voorts de artikelen BEKLAGELIJK en BARMHARTIG.

DEERNISWAARDIG., zie BEKLAGELIJK.

DEGEN, HOUWER, PALLAS, SABEL, ZIJDGEWEER, ZWAARD.

Beschadigende wapenen, met een gevest, of greep voorzien, en van nabij tot steken en houwen gebruikt wordende. ZIJDGEWEER kenmerkt dat soort van wapenen naar de plaats van het ligchaam, waar zij, althans hedendaags, gewoonlijk gedragen worden; het

het is dus, in dien zin, het geslachtwoord. De *DEGEN* wordt bij voorkeur tot steken, het *ZWAARD* tot houwen gebruikt, schoon men oudtijds eene soort van *degens* voerde, ook *houwdegens* genaamd, die tot beide oogmerken dienen konden. Hierop ziet hetgeen den Spaanschen priester, VALVERDA, wordt nagegeven, dat hij, namelijk, den soldaten zijner natie, bij het ombréngen der Peruanen, zou toegeroepen hebben, de punt en niet de snede hunner *degens* te gebruiken, om dezelve niet door het houwen te breken. Even gelijk de hedendaagsche *degen* eeniglijk tot steken gebruikt wordt, dient de *PALLAS* uitsluitend tot houwen. Dit woord, dat van de Slavoniers ontleend is, beteekent, ten minste bij ons, een lang en regt ruiterszwaard. *SABEL* en *HOUWER* zijn beide gekromd; *houwer* is korter en wordt voornamelijk op de schepen gebruikt, waar een lang geweer belemmeren zou. Het gebruik van den *fabel* is tot ons gekomen van de Oosterlingen, wier digte en zachte hoofddeksels aan eenen drukkenden slag meer weerstand bieden, dan aan eenen snijdenden. Eigenlijk zijn van deze, elk op zich zelf een bijzonder krijgswerktuig aanduidende woorden, slechts *zwaard* en *degen* voor eene synomische onderscheiding vatbaar, wijl zij de eenige zijn, die ook overdragtelijk gebruikt worden. *Degen*, dat of van *dijgen*, of van *deugen*, afkomstig is, beteekende oudtijds niet het wapentuig, maar den krijgsman, die het voerde. VAN MAERLAND zegt: van *Ercules*, dien *deghe*n, *vercoren*. De beteekenis van *zijdgeweer* is van lateren tijd;

doch

doch daar *degen*, als geweer, weldra het gewont, zelfs buiten oorlogstijd en als enkel eereteken gevoerde wapen werd, is dit woord, in verscheidene hiertoe betrekkelijke spreekwijzen gebruikelijk geworden, waar *zwaard*, en nog minder een der andere namen, te pas zou komen. Dus zegt men: *een man van den degen*, voor eenen man van den krijgstand; *even geschikt, den degen en de pen te voeren*, voor gelijkelijk bruikbaar in het veld en in het kabinet; *zijn degen is nog maagd*, voor: hij heeft nog niet gevochten; *den degen trekken*; *met den degen in de vuist*, enz. *Zwaard*, omdat het van een min gewoon gebruik is, heeft figurlijk eene plegtiger beteekenis: *het zwaard der gerechtigheid*; *een vreespijgend zwaard*; *het zwaard in de schede steken*; *de engel met het vlammen zwaard*; *te vuur en te zwaard verdelgen*. Het werktuig, waarmede misdadigers onthoofd worden, en dat ten naastbij de gedaante van dit oude krijgsgeweer heeft, draagt uitsluitend den naam van *zwaard*. *Met het zwaard straffen*, *ten zwaarde veroordeelen*, *meester van den scherpen zwaarde*. Men brengt den oorsprong van het woord tot *weren*. Voorts heeten, om de gelijkvormigheid der uiterlijke gedaante, en mogelijk om de gelijkheid van plaats, waar zij gevoerd worden, de breede houten borden, die ter zijde van een zeilschip hangen, om hetzelfde voor omslaan en afdrijven te beveiligen, *zwaarden*.

DEINING, GOLVING.

Beweging van een uitgestrekt water, waarop de wind, of de getijden werken. **GOLVING** is die beweging in haar geheel en beschouwd als het onmiddellijke uitwerksel der boven genoemde oorzaken. **DEINING** is het op- en nedergaan des waters, dat een deel der golfbeweging uitmaakt, en zonder hetwelk zij niet mogelijk is. Daar dit op- en nedergaan bijna nimmer anders, dan in een zeer ruim water merkbaar wordt, zegt men eigenlijk slechts van de zee, dat zij *deiningen* heeft, schoon een kleinere plas ook *golving* veroont. Het schip, dat zich op eene bewogene zee bevindt, volgt, natuurlijk, de rijzing en daling der golven, schoon het vaartuig zelf natuurlijk niet golve kan. Van hier dat men wel de *deining*, maar niet de *golving* van een zeeschip zegt. De *deining* van het vaartuig veroorzaakt aan dengen, die daaraan niet gewoon is, de ongesteldheid, welke men zeeziekte noemt. Zie ook BAAR.

DEINZEN, TERUGTREKKEN, WIJKEN, VAN PLAATS VERANDEREN.

Eene beweging, welke meestal geschiedt met oogmerk, om de ontmoeting van eenen vijand, of van eenig ander gevaar, te vermijden. In **DEINZEN** en **TERUGTREKKEN** is de beweging achterwaarts, **WIJKEN** kan men ook in eene andere rigting; die ter zijde springt *wijkt* evenzeer, als die *terugtrekt*. *Deinzen* is een achterwaarts wijken, dat nog onbesslist en meer de onmiddellbare uitwerking der terugdringen-

gende kracht, of nog eigenlijk die eener onwillekeurige beweging is, dan van een genomen besluit; menigmaal is het de aanvang van den aftogt, of van de vlugt.. Wanneer de slagordening geenen vasten voet houdt, grond slaakt, geschiedt zulks gewoonlijk al *deinzende*. Hij, die *deinst*, keert zijnen vijand nog steeds aangezigt en borst toe; *terugtrekken* kan men ook, en doet men meest, na den rug gewend te hebben. Daarentegen is *terugtrekken* altoos het gevolg van een genomen besluit, en geschiedt zelfs wel; ten einde daardoor gelegenheid te erlangen, om naderhand des te krachtiger voorwaarts te dringen; terwijl *deinzen*, gelijk wij boven gezegd hebben, eene onvrijwillige beweging is, waartoe wezenlijke, of ondersteunde overmagt eener tegenpartij ons noodzaakt. Ondertuschen is de naaste oorzaak dier rugwaartsche beweging natuurlijk de vrees, of schrik, die wij zelve ondervinden; en hierom wordt ook *deinzen* gebruikt, zonder dat er aanval plaats heeft. Een akelig gezigt, schoon het ons met geen eigen gevaar bedreigt, doet ons terug *deinzen*.

DEINZING, zie DEINZEN.

DEK, BEDEKKING, DEKEN, DEKKING, DEK-
KLEED, DEKSEL.

Hetgeen tot eene zaak in zulk eene betrekking staat, dat het de uitwendige werking op dezelve belet. De daad van deze werking te beletten, en niet het middel, waarmede men zulks verrigt, wordt door

DEKKING verstaan; meer gebruikelijk, echter, is het werkwoord *dekken* met voorzetting des lidwoords. *De dekking*, beter *het dekken*, *der gebouwen met pannen*, *of leijen*, *in plaats van met riet*, *stroo*, *of hout*, *maakt brand in de steden minder vernielend*, *dan in de dorpen*. BEDERKKING is en de daad van *dekken*, en hetgeen *dekt*; maar in beide de gevallen verstaat men door *bedekking*, krachtens het voorzetsfel *be*, eene volledige beschutting, die geen gedeelte ongedekt laat. Dit is niet het geval met *DEK*; het *dek* van een paard is geene *bedekking*, althans niet van het geheele dier, hoogstens van den rug. Even zoo is *bedekking* niet hetgeen blootelijk bestemd is, om te *dekken*, maar hetgeen er werkelijk toe *dient*; een *dek*, daarentegen, blijft een *dek*, al hangt het in stal, of winkel. Overeenkomstig hiermede kan hetgeen niet tot een eigenlijk *dek* bestemd was, eene *bedekking* worden. Adams en Eva's vijgebladen waren geen *dek*, maar wel eene *bedekking*. Even zoo noemt men figuurlijk eene krijgsbende, tot geleide en bescherming medegegeven, eene *bedekking*, maar geen *dek*. Zelfs hetgeen meer doet, dan *dekken*, is geen *dek* meer, hoezeer het nog eene *bedekking* blijft; kleederen, b. v., zijn eene *bedekking*, maar men noemt dezelve geen *dek*, omdat zij niet blootelijk *dekken*, maar omgeven, versieren, enz. DEKSEL zou eigenlijk zeer nabij hetzelfde zijn, als *dek*, namelijk het middel, waarmede men *dekt*. Zelfs zijn er nog uitdrukkingen in gebruik, bij welke *deksel* in eenen ruimeren zin, dan *dek*, gebezigd wordt. *Voedsel en dek-*

deksel. De gewone beteekenis, echter, is die van het werktuig, dat niet eene oppervlakte, maar eene opening dekt, en dezelve sluit. *Het deksel van eenen pot, van eene kist*. DEKKLEED is elk kleed, dat *dekt*. Het vereenigt, derhalve, de beteekenis van *kleeden* en *dekken*, en duidt een stuk weeffel, of stof aan, dat, hoezeer bijzonderlijk bestemd, om, door omhanging, of overspreijing, voor de werking van lucht, enz., te behoeden, nogtans tevens *kleedt*, dat is, tot versiering dient, of dienen kan. *Een dekkleed over een stuk huistraad; dekkleeden der paarden*. *Kleed*, in den zin van *bedekking*, maakt in het meervoud *kleeden*, niet *kleederen*. Het denkbeeld van versiering valt weg bij het woord DEKEN, welks beteekenis beperkt is niet alleen tot een blootelijk dek-kend weeffel, of stof, maar zelfs uitsluitend tot zoodanig een, hetwelk gebruikt wordt, om te beletten, dat de omringende koelere lucht de dierlijke warmte bij eenen slapenden te veel vermindere. *Wollen, katoenen deken*. Eene bovenste *deken*, die somwijlen tot sieraad over de eigenlijke *deken* gelegd, of gespreid wordt, noemt men *spret*.

DEKKEN, BEDEKKEN, BEKLEEDEN.

Het hierboven opgegeven verschil der naamwoorden toont ook dat der werkwoorden. Een huis, waarvan het dak weggestormd is, kan met over de sparren uitgespreid zeildoek BEDEKT worden, totdat het op nieuw met pannen GEDEKT is; want schoon, des noods, zeildoek wind en weder keert, zijn pan-

nen een der middelen, welke tot dit oogmerk bestemd zijn. Tusschen *bedekken* en *BEKLEEDEN* heeft hetzelfde onderscheid plaats, hetwelk in een vorig deel aangemerkt is, tusschen bloot en naakt, de tegenovergestelde denkbeelden van *bedekt* en *bekleed*, te bestaan. De *bedekking* kan van het *bedekte* voorwerp verder afgescheiden zijn, dan de *bekleeding*, die hetzelfde zoo nabij omsluiten moet, als het gewaad dengenen, die het draagt. Wolken kunnen de zon *bedekken*, maar niet *bekleeden*. Daarentegen heeft *bekleeding* altijd de beteekenis van iets, dat tooit, en dat zich dus naar buiten vertoond. De binnendeelen van 's menschen hoofd zijn met eene digte herfenkas *bedekt*, en het hoofd is met haren *bekleed*. Van de herfenkas kan men nimmer zeggen, dat zij de hersens *bekleedt*, schoon men van het haar en zelfs somwijlen van de huid zegt, dat zij *bedekken*; in dit laatste geval, namelijk, ziet men op de bescherming, welke zij aan de daaronder liggende deelen verleenen; in het eerstgemelde ook op het sierlijker voorkomen, dat zij daaraan geven. Meerdere of mindere buigzaamheid schijnt tot het onderscheid van *bekleeding*, of *bedekking*, niet gebragt te kunnen worden. Een zijden mantel kan eene *bedekking* wezen, terwijl de hardsteenen buitenzijde van eenen inwendig uit aarde, of metselwerk bestaanden muur eene *bekleeding* genoemd wordt.

DEKKING, zie LEKKEN.

DELVEN, GRAVEN, ROOIJEN, SPITTEN.

Tot het een of ander oogmerk in den grond woe-
len. Het verschil van dit oogmerk maakt ook het
verschil der woorden. DELVEN is in den grond wer-
ken, met oogmerk, om in de diepte te geraken;
want *delyen* is aan *dal* en *dalen* verwant. GRAVEN
is hetzelfde doen, met bedoeling, om eenen kuil,
een graf te vormen. ROOIJEN ziet op iets, dat in
den grond wortelt, en dat men daaruit los wil ma-
ken; *boomen, aardappelen rooijen. Den grond rooi-
jen*, dat is, van struiken en wortels zuiveren. *Gra-
ven rooijen*, van doodsbeenderen zuiveren. SPITTEN,
eindelijk, heeft alleen ten doel, de bovenkorst van
den grond los te maken en om te werken, ten einde
zij de geschiktheid erlange, om zaad, of wortel te ont-
vangen, en dezelve, tot ontwikkeling van den groei, te
koesteren. Uit het boven gezegde blijkt, waarom *op-
delyen* eene sterkere beteekenis heeft, dan *opgraven*,
en dus inzonderheid te pas komt, waar men aandui-
den wil, dat iets uit eene groote diepte gehaald
wordt, waartoe het maken van eenen blooten kuil niet
genoegzaam zijn zou. Zoo zegt men *de opdelvingen
te Herculanum*. De aan *graven* verbonden beteeke-
nis eener uitholing van den grond, die boven open
blijft, vertoont zich in eene menigte woorden van
denzelfden oorsprong: *graf, gracht, loopgrave*, enz.
Rooijen of *rooijen* wordt, wegens deszelfs beteekenis
van ontwortelen en zuiveren, met bijvoeging van het
voorzetsel *uit*, ook figuurlijk voor ganscnelijk weg-
nemen gebruikt. *Een volk uitrooijen. He kwaad met*

wortel en tak uitroeijen; waarbij men inzonderheid ziet op het wegnemen der mogelijkheid van weder uit te spruiten.

DELIVING, zie DELVEN.

DELVER, zie DELVEN.

DEMOEDIG, NEDERIG, OOTMOEDIG.

Die zich zelven en zijne verdiensten niet hoog waardeert. Daar *de* in DEMOEDIG op eenen ouden wortel wijst, die *laag*, *dienend*, beteekende, zoo is *demoedig*, in samenstelling zoowel als in beteekenis, het tegenovergestelde van hoogmoedig. *Oot*, oudtijds *ood*, duidde eene ledigheid, een gebrek aan. Wanneer derhalve *demoedig* zooveel zeggen wil, als die zijnen moed niet hoog draagt, zoo duidt OOTMOEDIG zulk eenen aan, die in het geheel geen moed, namelijk in den zin van zelfwaardering, bezit. *Ootmoedigheid* is dus de hoogste trap van *demoedigheid*, of liever is geen trap daarvan, maar staat tot dezelve als zekerheid tot waarschijnlijkheid; de uiterste *demoed* is nog geen *ootmoed*. Het, tot eenen blooten vorm van pligtpleging geworden, *uw ootmoedige dienaar*, is derhalve de hoogstmogelijke betuiging van nederigheid. Terwijl *demoedig* en *ootmoedig* op den toestand des gemoeds zien, ziet NEDERIG op de uiterlijke blijken van dien toestand. De *demoedige* is *nederig* in voorkomen en handelingen. Men kan niet, omgekeerd, zeggen, dat de *nederige demoedig* is in zijn voorkomen.

DE-

DEMOEDIGEN, VEROOTMOEDIGEN.

Overeenkomstig met het zoo even gezegde, is DEMOEDIGEN den moed, het denkbeeld van kracht, of verdiensten, dat iemand van zich zelven koestert, doen dalen, zijnen hoogmoed fnuiken, VEROOTMOEDIGEN alle schatting van eigene verdiensten ontnemen. Hierom zegt men: *eenen vijand demoedigen*, dat is, de te hooge gedachten, welke hij van zijne krachten had, doen dalen. Men zegt: *zich voor God verootmoedigen*, om aan te duiden, dat men jegens het Opperwezen alle gevoel van trotschheid laat varen, en een diep gevoel heeft van de nietigheid des schepfels, ten aanzien van deszelfs Schepper.

DEMPEN, BLUSSCHEN, DOOVEN, LESSCHEN, SMOREN, STILLEN.

Opbruifende beweging stuiten. BLUSSCHEN en LESSCHEN zijn van oorsprong het naast aan elkander verwant, of liever *blusschen* is hetzelfde woord, als *leschen* (het Hoogd. *löschen*), met voorzetting der *b*. Het is afgeleid van het geluid, hetwelk een vuur maakt, waarover men water stort, om den brand te doen ophouden. Het gebruik heeft *blusschen* in den eigenlijken zin behouden, en *leschen* tot den figuurlijken zin bepaald. Men zegt: *een brandend huis blusschen*, en: *den minnegloed blusschen*. Wil men *blusschen*, gelijk hier in het tweede voorbeeld, figuurlijker wijze gebruiken, zoo schijnt het woord, waarop men het toepast, hoezeer oneigenlijk, echter uitdrukkelijk het denkbeeld van branden te moeten be-

vatten. *Den minnebrand, de oorlogsvlam bluschen* kan gezegd worden, niet *de min* en *de oorlog*. Met *leschen* is dit eenigermate even zoo, nogtans gebruikt men het in figuurlijke spreekwijzen, waarbij het denkbeeld van brand niet uitgedrukt wordt, en waarin *bluschen* niet te pas zou komen. *Zijnen dorst leschen*. Over het algemeen wordt *leschen* alleen gebruikt, wanneer aan het figuurlijk *bluschen* des vuurs een genot verbonden is. *Bluschen* zegt men van het mengen van levendigen kalk met water, schoon daarbij geene dadelijke vlam gedooft wordt; maar de ontwikkeling der warmtestof en de opbruising zijn, bij deze bewerking, zoo geweldig, dat het geluid, hetwelk het opwerpen des waters veroorzaakt, zeer veel naar dat van een vuur, hetwelk gebluscht wordt, gelijkt. *Dooven* en *smoren* komen insgelijks zeer na in beteekenis overeen; beide heet niet, door opwerping van water, maar door affnijding der lucht, door toedekking, eenen brand doen ophouden. Het is daar, waar het doenlijk is, b. v. in eenen brandenden schoorsteen, de ware wijs van brandblusching, vermits het eigenlijke *bluschen* met water slechts werkt door verkoeeling, en dus alleen bij eenen overvloed der koudere vloeistof uitvoerbaar is. *Dooven* duidt het doen ophouden der branding aan, van den kant des middels, namelijk der dekking, der affnijding van de buitenlucht; *smoren* van den kant der werking, door dit middel te weeg gebragt. Hierom zegt men ook onzijdig, *deen smoren*. *Smoren*, niet *dooven*, wordt mede gebruikt van de ontbering der lucht, tot onderhoud

houd van het dierlijke leven vereischt. *Tusschen kussens gesmoord.* **DEMPEN** is de kracht des vuurs, of ook van iets anders, bedwingen. Men zegt: *eenen put dampen*, en ook wel eens, doch, zoo het schijnt, verkeerdelijk: *eenen kuil dampen*. *Den put dampen* toch heet niet, de holte des puts vullen, maar de kracht der bronader, die onder in den put opweelt, door opgeworpen puin, of aarde, breken; want *dampen* en *dam* hebben eenen gemeenen oorsprong, welke daaraan de beteekenis van beteugelen geeft. **STILLEN** is het doen ophouden van gedruis en beweging. Op deze onderscheiding van de eigenlijke beteekenis der woorden grondt zich die van derzelver figuurlijk gebruik. Van staatsberoerten sprekende, zegt men, b. v., niet *het oproer*, maar *de vlam des oproers blusschen*, en verstaat daardoor, met aanwending van uiterlijk geweld, de opschudding, welke een reeds uitgebersten oproer verzelt, doen eindigen. Het oproer *dooven* is het insgelijks reeds brandend oproer, wel is waar door middelen van buiten, maar door minder geweldig, of luidruchtig werkende, doen eindigen. *Smoren* komt meer te pas, wanneer men wil u drukken, dat het smeulend oproer belet wordt, in vlammen uit te bersten, en, als ware het, in zich zelf verftikt. *Leschen* wordt, om de hierboven opgegeven reden, van oproer niet gebruikt. *Het oproer dampen* heet, door overmagt de kracht des oproers bedwingen. Van hier, dat een *gedempt oproer* zoo ligtelijk weder uitberst, gelijk een *gedoofd* weder ontbrandt, wanneer de magt van buiten, die het

weêrhiel, te vroeg verzwakt, of verdwijnt. Die het oproer *stillt*, doet eigenlijk minder, dan die het *dempt*, of *dooft*; hij veroorzaakt slechts, dat het oproer schreeuwen en alle verdere openbare blijken van volksbeweging ophouden. Ook ondersteunt het woord niet, dat zulks door geweldige middelen van buiten te weeg gebragt wordt; eene ten gepasten tijde en met verstand betoonde inschikkelijkheid jegens de volksverlangens kan even zeer een oproer *stillen*. Doch juist hierin, dat *stillen* de ondersteuning van zachtere middelen gedooft, en dat zachtere middelen, zoo al niet krachtiger, ten minste duurzamer werken, dan hardere, ligt de reden, waarom in het denkbeeld van een *gedempt* oproer nog altoos dat eener neiging tot wederopstand overblijft; terwijl een *gestild* oproer, naar mate der omstandigheden, als geheel geëindigd kan beschouwd worden. Hetzelfde onderscheid der woorden toont ook, waarom men zegt: een oproer *dempen*, en: eene *mutterij stillen*; want deze laatste is dikwijls niets anders, dan een snel opvlammend stroovuur, waarvan het gevaarlijke alleen in de uitbersting bestaat.

DEMPING, zie DEMPEN.

DENKBEELD, zie BEDUNKEN.

DENKEN, zie ACHTEN en BEDUNKEN.

DER.

HALVE, DUS, BIJ GEVOLG, GEVOLGE- JK.

voegwoorden, die den zamenhang tusſchen ſtelling
 ſluit te kennen geven. Van deze woorden wijst
 HALVE op de ſtelling, den grond, de reden, en
 zoo veel als: de zaak van deze zijde beſchouwd,
 is daaruit af te leiden enz.; want *halve* betee-
 de oudtijds de zijde. Dus ſlaat op het gevolg,
 het beſluit, en zegt hoedanig dit geſteld moet
 om met den vooruitgezetten grond overeen te
 men. Wil men alzoo *derhalve* gebruiken, zoo
 ort deze grond eenigzins ontwikkeld, althans
 elijk opgegeven, te zijn. Verbindt men, daaren-
 , eene gevolgtrekking, welke men maakt aan
 iſſen, die niet uitdrukkelijk vermeld zijn, als-
 kan het voegwoord *dus* te pas komen. Zoo,
houdt gij hem voor een' eerlijk man? wil zeg-
 uit hetgeen gij mij te kennen gegeven hebt,
 ik dan afleiden, dat gij hem voor een' eerlijk
 houdt? De gronden van het af te leiden beſluit-
 en, natuurlijk, ook in dit geval, aanwezig zijn; want
 er dezelve beſtaat er geene gevolgtrekking, maar
 n te onvolkomen uitgedrukt, te twijfelachtig,
 dat men het voegwoord *derhalve*, hetwelk regt-
 ts op dezelve terug wijst, zou kunnen gebrui-
 Zoo, *derhalve houdt gij hem voor een' eerlijk*
 wordt wel ſomwijlen gezegd, maar is minder
 dan het eerſte. Men zou bijna in verzoeking
 n, om den nadruk der rede op het voegwoord
 en vallen, en te verſtaan, dat de vragende twij-
 felt,

felt, of de aangevoerde grond wel genoegzaam zij, om daarop het besluit te bouwen, dat de bedoelde persoon een eerlijk man is. Over het algemeen schijnt de twijfel, welken eene vraag omtrent de juistheid, of het regte begrip der voorafgaande leden eener sluitrede onderstelt, de woorden *derhalve* en soortgelijke, die in nader verband met het vooruitgezette staan, van den vragenden spreekvorm uit te sluiten. Bij GEVOLG en GEVOLGELIJK (zoo men het laatste als een aangenomen Nederduitsch woord wil laten gelden) zien meer bijzonder op het verband tusfchen grond en besluit, op de daad der gevolgtrekking zelve. Zij dragen den grond en het besluit niet als iets stelligs voor, maar geven de betrekking tusfchen beide te kennen, en zeggen, dat, de grond als waar aangenomen zijnde, het besluit daaruit *volgen moet*.

DERVEN, MISSEN, ONTBEREN.

Gebrek aan iets hebben. Bij deze algemeene beteekenis voegt MISSEN, dat men het gebrek bemerkt, en behoefte, of wensch gevoelt, om hetgeen men *mist* terug te bekomen. In sommige spreekwijzen vertoont de eerste, in andere de tweede nevenbeteekenis zich sterker. *Uit dit boek papier mis ik een blad*, wil juist niet zeggen, dat men dit enkele blad bijzonder noodig heeft, of verlangt met hetzelfde het boek weder vol te maken; maar eeniglijk, dat men bemerkt, dat het boek niet meer vol is, dat het blad er aan ontbreekt. Daarentegen beteekent de uitdrukking: *geef mij een blad papier, zoo gij het kunt mis-*

missen, dat men een blad papier wenscht te hebben, en de andere de behoefte niet heeft, om het te missen. In dezen laatste zin nadert de beteekenis van *missen* eenigzins tot die van *ONTBEREN*; men kan ook hebben kunnen zeggen: *zoo gij het blad ontberen kunt*. Intusschen gevoelt men, dat dit voornamelijk te pas zou komen, wanneer het blad papier voor bijzondere omstandigheden tot eene hoogere waarde gerezen was, dan het in den gewonen toestand van het beschaafde leven heeft; in eene geenschenappelijke gevangenis b. v. Heeft het die waarde niet, dan kan men bezwaarlijk *ontberen* gebruiken; want men *ontbeert* geene beuzeling. De reden hiervan ligt in de bijzondere beteekenis van dit eerste werkwoord. Gelijk *missen* het bewustzijn, dat men iets niet heeft, te kennen geeft, zoo duidt *ontberen* aan, dat men dit gemis draagt, verduurt. Het is dus zeer veel sterker, dan *missen*. *Geen levend dier kan lucht ontberen*. *DERVEN*, schoon meer zacht dan *ontberen* tot den verheven' stijl behoort, is in der daad minder sterk. Het beteekent het niet hebben, of liever, niet genoegzaam hebben van de nooddrift, of ook, want het woord is bijna eenigzins in den figuurlijken zin gebruikelijk, het niet hebben van hetgeen wij met nooddrift gelijk achten. *Die derft*, wordt nooddriftig, heeft een zeer heftig gevoel van zijn gemis, een gevoel geens aan dat, hetwelk door het gemis der eerste noodten van het leven te weeg gebragt wordt. Men zegt, wel is waar, *het leven derven*; terwijl

wijl nogtans het leven een goed is, welks gemis niet gevoeld kan worden; maar in dit geval schijnt het woord *derven* niet te slaan op den toestand van den gestorvenen, maar van dengenen, die het leven staat te verliezen; waarom men in deze spreekwijs *derven* dan ook menigmaal met moeten en zullen koppelt. Daar men nu van eene aanstaande ophouding des levens wel vooruit het smertelijke gevoel ondervinden, maar die ophouding vooruit niet gewaar worden, of verduren kan, zoo ligt hierin de reden, waarom wel *het leven derven*, maar niet *het leven misfen*, of *ontberen* gezegd wordt.

DERVING, zie DERVEN.

DEUGD, GODVREEZENDHEID, GODZALIGHEID, HEILIGHEID, VROOMHEID.

Alle deze woorden beteekenen eenen hoogen trap van zedelijke volkomenheid. DEUGD, dat met *deugen* verwant is, geeft zedelijke volkomenheid te kennen, van den kant, dat zij den mensch aan zijne bestemming doet beantwoorden, dat zij hem maakt tot hetgeen hij zijn moet. Daar nu de mensch, naar zijnen aanleg en den wil zijns Scheppers, niet bestemd is, om den hoogsten trap der voor zijn wezen bereikbare volkomenheid op eenmaal te beklimmen, maar hij reeds aan zijne bestemming voldoet, wanneer hij, door inspanning zijner zedelijke krachten, die volkomenheid gedurig meer nabij komt, zoo volgt daaruit, dat *deugd* eene verkregene voortreffelijkheid des menschelijken wezens is, en dat zij trappen heeft.

Vol-

making van zedelijke zoowel als van ligchamelijke
 ichten wordt voorts door oefening verkregen, en
 ening geschiedt uit haren aard deelsgewijs; ook
 it de mensch onderscheidene zedelijke vermogens,
 lke alle voor verhooging vatbaar zijn; dus zijn
 even zeer onderscheidene deugden, als er trappen
 eene en dezelfde deugd bestaan. **HEILIGHEID**
 loogt zulk eene deeling, of opklimming niet; het
 in oorsprong verwant aan *heel*, *heelen*, en geeft
 zedelijk voortreffelijke te kennen in deszelfs al-
 heele volkomenheid. Hierom zeggen wij van God
 t, dat hij *deugdzzaam*, maar dat hij *heilig* is, en
 men ook de zedelijke voortreffelijkheid van andere
 zens, engelen, menschen, welke wij onderstellen
 hoogsten trap van volkomenheid, waarvoor zij
 baar zijn, bereikt te hebben, *heiligheid*. **GOD-**
VEEZENDHEID EN **GODZALIGHEID** geven beide den
 oed te kennen, dien de beschouwing der godde-
heiligheid, der eigenschappen van het Opperwe-
 , op de innerlijke aandoeningen en gevoelens van
 zelfs redelijke schepselen, op het begeeren van
 goede en het verfoeijen van het kwade, hebben
 et; doch *godyreezendheid*, in den eenigen verstan-
 en en waardigen zin, welken men aan het woord
 hechten, stelt dien invloed voor, van den kant
 vurige zucht, om ons tot geene voorwerpen van
 goddelijke misnoegen te maken, en van den af-
 w, dien het booze, als dit misnoegen verdienen-
 ons behoort in te boezemen. *Godyreezendheid*
 dus opleiden tot *godzaligheid*; en het is in de-
 zen

zen zin; dat SALOMO zegt: *de vrees des Heerten is het beginsel der wijsheid*. Godzaligheid toch, wanneer men de oorspronkelijke en latere beteekenis van den uitgang *zalig*, die van volheid en genot, als vereenigd beschouwen wil, geeft een volkomen en werkdadig besef der goddelijke voortreffelijkheid te kennen, het gemoed opleidende tot eenen toestand van rein en innig genot. Vaarom ziet minder op eenen innerlijken toestand des gemoeds, dan wel op uiterlijke handelingen, die denzelven te kennen geven en er uit voortspruiten. Het is deugd uitgeoefend als godsdienst. Oorspronkelijk beteekende *vroom* vrij nabij hetzelfde als *sterk*, vervolgens, door eenen natuurlijken overgang, *nuttig*, daarna *onschadelijk*, *schuldeloos*, *zachtsinnig*. Vermits nu de godsdienst ons inzonderheid de zachtere deugden aanprijst, heeft men allengskens aan *vroomheid*, de uitsluitende beteekenis gegeven van in uitoefening gebragte godsvrucht. Het taalgebruik blijft deze onderscheiding getrouw. Men zegt: *een deugdzaam burger, een vroom Christen, een godvreezend leven en godzartige overdenkingen*.

DEUGDELIJK, zie DEUGD.

DEUGDZAAM, zie DEUGD.

DEUGDZAAMHEID, zie DEUGD.

DEUN,

DEUN, GEZANG, LIEÐ, ZANG.

Gedicht, hetwelk zingende, dat is met zekere stijgende en dalende leiding van toon, voorgedragen wordt. Al wat zulks wordt is een GEZANG; dienvolgens is dit het genecriek, of geslachtswoord en heeft zelfs eenigzins eene nog ruimere beteekenis, dan die, welke het hier met de woorden DEUN en LIED in zinverwantschap brengt. Ook hetgeen gezongen wordt, zonder een gedicht, zelfs zonder de uitdrukking der menschelijke stem te zijn, mits het slechts eene muzikale toonleiding hebbe, is *gezag*, of ZANG. *Het gezag der vogelen; kockock een zag.* *Gezag* en *zag* verschillen, overeenkomstig met derzelver grammatikale vorming, daarin, dat *gezag* eigenlijk de daad van zingen, *zag* het gezongen wordende beteekent. Neemt men beide in den zin van dit laatste, dan blijft, van de vorige onderscheiding; nog over, dat *gezag* het geheel van het over een en hetzelfde onderwerp gezongene te kennen geeft, terwijl *zag* ook eene afdeeling daarvan kan aanduiden. Dus heeft een heldendicht *zagen*, niet *gezen*, en een kerklied heet ook een *gezag*, niet een *zag*. *Zag* is, voorts, meer dan *gezag*, gebruikelijk, om het zingen in het algemeen, als kunstverrigting, of verlustiging, uit te drukken. *Zag en dans*. Daar oorspronkelijk alle gedichten, niet aan rijm, maar aan maat gebonden, eenigermate zingende voorgedragen werden, zoo noemde men, en noemt men nog, den dichter eenen *zager*, en zijn gedicht een *gezag*. *Ik zag den veldheer enz.* Om

een *lied* te zijn werd vereischt, dat het gedicht opzettelijk bestemd was, om gezongen te worden. Een lierdicht, eene ode, was een *lied*; een heldendicht zou bezwaarlijk zoodanig genoemd kunnen worden. Behalve de verschillende bestemming, maakte ook de uitgebreidheid van dit laatste de benaming van *lied* daarop niet toepasselijk; want een *lied* had eene bepaalde lengte, te weten die van hetgeen gevoegelijk op eenmaal afgezongen kon worden. Schoon *lied* met luid, geluid, verwant is, heeft *deun* een nog nader en min verouderd verband met het denkbeeld van klank. Het is, namelijk, met de zoo gewone verwisfeling van *d* voor *t*, en met de Duitsche *Umlaut*, of klankverandering, hetzelfde als *toon*. De Duitschers hebben het meervoud *Töne* en het werkwoord *tönen*. Deze naauwere verwantschap tot klank, als ware het aanduidende, dat bij den *deun* meer het geluid, dan de inhoud in aanmerking komt, kan toegebracht hebben, om aan dit woord, vergeleken met *lied*, de lagere beteekenis te geven, welke in het gebruik daaraan gehecht wordt.

DEWIJL, zie AANGEMERKT.

DIE, WELKE, zie DAT, HETGEEN.

DIEN, WIEN, DIENS, WIENS.

Zijn slechts voor hen, die geene genoegzame taalkennis hebben, synonimen. DIEN en DIENS zijn naamvallen van het aantoonende, niet van het betrek-

lijke *die*, welk laatste nimmer anders, dan in
 rsten, of vierden naamval gebezigd wordt. In
 reeden en derden naamval gebruikt men *wie*, of
 Men zegt, b. v., niet: *dat is de man, diens*
gij kent; *dien* *gij geld geleend hebt*, maar
vader, wien, of *welken*. Aantoonender wijze,
 tegen, kan men zeggen: *diens voorstander ben*
ens gedrag ik goedkeur; *dien geef ik lof*, *wien*
komt.

NAAR, BEDIENDE, DIENDER, DIENST-
 DE, KNECHT, LAKKEI.

and, die tot zekere pligtsverrigtingen ten dien-
 n een' ander verbonden is. Alvorens het on-
 eid der hier als verwant voorkomende woorden
 twikkelen, moeten wij iets laten voorafgaan
 nt het woord BEDIENDE. Eigenlijk zou men,
 analogie van het doorgaande taalgebruik, door
 oord behooren te verstaan niet iemand, die
 maar die bediend wordt, die eenen *dienaar*
 immers, is het zelfst. naamw. *bediende* afge-
 n het verledene deelwoord *bediend*. Doch men
 hierop aan, dat de verledene deelwoorden zoowel
 bedrijvende als eene lijdende beteekenis hebben,
 bijv. naamwoorden, gelijk ook de zelfst. naam-
 en, van dezelve gevormd, somwijlen in eenen
 enden zin gebezigd worden. Hierbij komt,
 t onaffcheidbare voorzetsel *be* eene dubbele
 ng schijnt te hebben, zoo tot dengenén, die
 d doet, als tot datgeén, waarop zij werkt.

Dus is *bezorgd* zoowel degeen, die zorgt, die zorg heeft, of aanwendt, als hetgeen, waarop zorg aangevend is. *Een bezorgde vader; een bezorgde koffer.* *Bediende*, als zelfst. naamwoord, heeft eene der beide beteekenissen, en wel de tijdelijke, verloren, en men verstaat door het woord uitluitend dengenen, die dient. In den striktsten zin is het slechts zinverwant met *dienaar*, wijl alle de andere woorden eene engere beteekenis hebben. DIENAAR beteekent, even als *bediende*, den dienenden in het algemeen, doch ~~kanmerkt~~ deszelfs betrekking, van den kant des dienstes, dien hij volbrengt. Van hier dat men het woord koppelt met de soort van dienst, of met de aanduiding van den gebieders, wien de dienst bewezen wordt. Dus, b. v., zegt men: *kamerdienaar, staatsdienaar.* *Bediende*, daarentegen, kan beschouwd worden, als te kennen gevende iemand, die van eenen dienst, van den post om dienst te doen, voorzien is; even als beambte dengenen aanduidt, die bekleed is met een ambt. De dienst dus, als iets wensche lijks voorgesteld wordende, brengt het denkbeeld van loon met zich; en hieruit ontspruit waarschijnlijk de minder vereerende beteekenis, die aan het woord *bediende* verknocht is, en die het van *dienaar* onderscheidt. DIENDER, met welke benaming men gewoon is eenen gerechtsdienaar aan te duiden, is, op gelijke wijze, bij verbastering, van *dienaar* gevormd, even als tuinder voor tuinier, inwoonder voor inwoner gezegd wordt. De uitdrukking DIENSTBODEN kenmerkt de dienenden naar dat gedeelte hunner

der dienstpligten, volgens hetwelk zij eenen last volvoeren, tot welken zij uitgezonden worden; doch: dit kenmerk heeft, in het hedendaagsche gebruik, opgehouden, het woord van andere daarmede verwant te onderscheiden. Thans noemt men *dienstboden* niet bij uitzondering diegenen der dienenden; welke men gewoon is uit te zenden, maar de gezamenlijke dienstbare personen van een en hetzelfde huis; en het woord is even zoo in het meervoud, als *bediende* in het enkelvoud meest gebruikelijk. Bezigt men het woord *dienstbode* in het enkelvoud, dan kan daaronder even zeer eene vrouw, als een man verstaan zijn, hetwelk niet het geval is met *bediende*, welk woord in het enkelvoud zelden anders dan mannelijk gebezigd wordt. *KNECHT*, is zulks noodwendiglijk; want het beteekende oorspronkelijk eenen jongman, vervolgens eenen dienenden krijgsman, en duidt zelfs nu nog in het Engelsch eenen ridder (*knight*) aan. Bij ons is het woord thans verre af van eene zoo vereerende beteekenis te hebben; schoon het nog wel eens, als eene liefkozende uitdrukking, jegens een klein knaapje gebezigd wordt, om het te prijzen, dat het zich niet kinderachtig gedraagt. De bijzondere beteekenis dat *knecht* aan den persoonlijken dienst des gebieders verknocht is, schijnt iets meer verachtelijks aan de benaming bijgezet te hebben. *Bediende*, *dienstbode* en althans *dienaar* brengen dit nevensdenkbeeld niet mede; zij kenmerken den dienenden in het algemeen van den kant der nuttigheid zijner verplichting, en zijn daarom edeler. *LAKKEI* is de naam,

waarmede men de mannelijke bedienden van voorname personen onderscheidt, en geeft eigenlijk iemand te kennen, die tot het gevolg zijns heeren behoort. Uit dit oogpunt beschouwd, zou dus de uitdrukking minder vernederend zijn, dan die van *knecht*; en de Franschen, van welke wij het woord hebben overgenomen, zeggen: *que le laquais ne déroge point à sa noblesse, tandis que le valet, même le valet de chambre, y déroge*. Doch van den anderen kant, daar de bedienden der voornameren liverei dragen, en men hieraan vrij algemeen eene soort van oneer verbindt, zoo is, in dit opzigt, het woord *knecht* minder vernederend, dan *lakket*.

DIENARESSE, zie DIENAAR.

DIENEN, NUTTIG ZIJN, STREKKEN.

Het middel tot iets uitmaken. Eenvoudigst en met weinig versterkte, of gewijzigde beteekenis, ligt deze algemeene kracht in het woord DIENEN. *Dienen*, van het oude *deon*, laag, beteekende oorspronkelijk laag zijn, vervolgens, onderworpen wezen, eindelijk naar den wil en de oogmerken van een' ander handelen. Hetgeen dus onze oogmerken bevordert *dient* ons. Het dak van ons huis, en elke pan, waaruit het bestaat, *dient*, om den regen af te leiden. STREKKEN voegt bij deze beteekenis iets zeer gewigtigs, namelijk, dat het gebezigde middel tot bereiking van ons oogmerk genoegzaam is, dat het ons oogmerk vervult. Dus, om het aangegeven voorbeeld te ver-

vol-

en, *dient* elke dakpan wel, om den regen af te
 en, maar zij alleen *strekt* daartoe niet; dit doet
 de verzameling aller dakpannen, het geheele

Het dak *dient* en *strekt* tevens, om het indrin-
 van den regen te beletten; want dit is het oog-
 k, waarom het dak gelegd is, en het vervult dit
 merk volkomen, het reikt ver genoeg, om het
 eele huis te dekken. Wij zeiden hierboven, dat
 en de beteekenis van het middel tot iets te zijn,
 der dan de beide andere woorden, versterkte;
 gzens doet het dit echter, en deze versterking
 in het verschil der denkbeelden van uitwerksel
 bedoeling; want de afleiding des regens is niet
 otelijk het uitwerksel, hetwelk de dakpan te weeg
 gt, zij is niet alleenlijk het middel daartoe, maar
 uitwerksel te verkrijgen was ook de bedoeling;
 mede zij gelegd werd. Hetgeen werkt, zonder
 deze bedoeling aanwezig is, kan, voor zoo ver-
 e uitwerking volkomen te weeg gebragt wordt,
 gd worden daartoe te *strekken*. Dus *strekt* me-
 maal de val van een handelshuis tot den ondergang
 vele andere; *dienen* zou hier niet te pas komen.
 zoo moet men zeggen: *uw bezoek strekt mij*
er, niet, *dient mij tot eer*. Het denkbeeld van
 merk ligt zoo weinig in *strekken*, dat men dit
 d zelfs gebruiken kan van hetgeen regtstreeks
 ons oogmerk inloopt. *Hij bragt zijne dochter*
groote wereld, om hare opvoeding te voltooijen;
juist dit middel strekte tot haar zedenbederf,
diende; want niet alleen had de vader dit oog-

merk niet, maar ook wordt in deze zinsnede niemand voorgesteld als deze bedoeling gekoesterd hebbende; de uitwerking was iets toevalligs, althans onwillekeurigs. **NUTTIG** zijn is nog meer dan *dienen*, het zegt *dienen* tot iets goeds. Het geld, waarmee ik mij aan de speeltafel zet, *dient* wel om mijne speelzucht te voldoen; het is wel een middel, dat ik daartoe opzettelijk aanwende, maar het is mij daartoe niet *nuttig*; want het oogmerk bevordert mijn ware welzijn niet. Bij de uitdrukking: *die spijs dient niet voor zieken*, in den zin van: is hun niet *nuttig*, spreekt men duidelijk volgens de bedoeling, welke de zieke, of degene, die deszelfs eetregel vaststelt, ondersteld wordt te moeten hebben. Zie verder **BAAT**.

DIENST, zie **AMBT**.

DIENSTIG, zie **DIENEN**.

DIENSTBODE, zie **DIENAAR**.

DIENSTVAARDIG, zie **BEREID**.

DIEP, **LAAG**.

Twee bijvoegelijke naamwoorden, of bijwoorden van betrekking, welke aanduiden, dat iets naderbij het midden van onzen aardbol is, dan het punt, waarmee men het vergelijkt. Bij **LAAG** is dit punt willekeurig; bij **DIEP** is het de oppervlakte der aarde. Die op de stoep is, staat *laag*, in vergelijking van dengenen, die op het dak klom; die in den put gedaald is, staat *diep*, vergeleken met hem, die op den

rand bleef. Overdragtelijk ziet *diep* op een gen waterpas, op eene, als men het dus eens noemen mag, gemiddelde oppervlakte. Van hier, dat uitdrukking: *hoe diep zijt gij gezonken!* sterker is: *hoe laag zijt gij gezonken!* ten minste voor zoo ver men aan *laag* niet de bijbeteekenis geeft van andelijk. Zonder dezelve heet: *hoe laag zijt gij gezonken!* alleenlijk: wat staat gij op eene mindere zedelijke hoogte, dan te voren! *hoe diep zijt gij gezonken!* beteekent: wat zijt gij gedaald, zelfs beneden het peil van zedelijkheid, waarop het gros des menschdoms staat! Zie verder DALEN.

DEPSEL, BRUIN, SCHADUW.

SCHADUW en BRUIN zijn, in de beeldende kunst, gelijkbeteekenende. DEPSEL is, in tastbare voorwerpen, als: een marmeren beeld, enz., en in schilderde, of geteekende voorwerpen, het hoogste punt van schaduw. Alle *diepsels* vallen in de *schaduw*; maar niet alle *schaduw*en zijn *diepsels*. Zoo het ook met het tegengestelde dezer woorden, *dag*, *licht* en *hoogfel*, gelegen. Men neemt den *dag* voor datgeen, hetwelk niet in de *schaduw* valt. Men hetzelfde zegt men van het *licht*. Maar *hoogfel* is het lichtste punt in den *dag*, bij bovengemelde voorwerpen. Alle *hoogfels* zijn in den *dag*, of in het *licht*, maar niet alle *licht* bestaat uit *hoogfels*.

ER, zie BEEST.

DIERBAAR, LIEF, WAARD, WAARDIG.

De drie eerste woorden beteekenen hetgeen, volgens ons begrip, of onze neiging, voor ons een goed is. Het gewone gebruik toont reeds het verschil van beteekenis en van kracht dezer woorden. **WAARD** is sterker, dan **LIEF**, en **DIERBAAR** sterker dan beide. Is iets ons aangenaam, gevoelen wij eene neiging tot hetzelfde, dan zeggen wij, dat het ons *lief* is. *Waard* beteekent meer; het geeft den grond onzer neiging aan, en plaatst dien in de achting, welke wij hebben voor de zaak, die ons *waard* is. De hoedanigheid van ons *dierbaar* te zijn wordt door ons alleen aan de voorwerpen onzer hoogste genegenheid toegekend. Dit onderscheid stemt met den oorsprong der woorden overeen. Hetzij men al of niet in *lief* eene omzetting van het zakelijke deel des Griekschen woords *Φίλος* zien wille, zoo is het uitgemaakt, dat dit woord, van de vroegste tijden af, en wel oudtijds in eenen zeer ruimen zin, gediend heeft, om datgene aan te duiden, tot hetwelk men neiging, of begeerte gevoelt. *Waard* stamt van het oude werkwoord *waren*, hetwelk *zien* beteekende, en nog in de woorden, *waarnemen*, *waarschuw**en*, *gewaarworden*, *bewaren*, *verwaarloozen*, en in vele andere, overgebleven is. Deze grondbeteekenis van *zien* schijnt zich, ten opzichte der woorden, die van *waren* afkomstig zijn, om zoo te spreken, in twee takken, of voorname nevenbeteekenissen, gesplitst te hebben. Vooreerst werd hetgeen men zag, als werkelijk aanwezig geacht; want in de vroege tijden,

a, toen de taal zich vormde, wist men nog wei-
 van gezichtsbedrog. Aan het tegenovergestelde
 valsch, van misleidend, gaf men dienvolgens
 naam van *waar*, gelijk het Latijn, uit de-
 fde bron, het woord *verum* ontving. *Waar*
 omde verder *waarheid*, *waarachtig*, enz. Van den
 deren kant is hetgeen men ziet, in der daad voor-
 den, is iets wezenlijks; en daar al wat wezenlijk
 taat tot eenig nut kan strekken, zoo ontving *waar*
 beteekenis van iets goeds, en werd oudtijds zelfs
 a kwaad en euvel tegenovergesteld. Van hier was
 overgang tot de kracht, die thans den woorden
 n dezen zijtak aankleeft, gemakkelijk. Zij hebben,
 nelijk, tegenwoordig alle den zin van iets schat-
 rs. *Waar*, *koopwaar*, *waard*, *waarde*, enz.
 ruit volgt, dat *waard* is hetgene, waaraan men
 rde hecht, of dat waarde heeft; want eigenlijk
 ekenen deze uitdrukkingen hetzelfde, vermits
 rde altoos eene schatting vooruitsfelt, en deze op-
 ning gegrond is. De zoo gewone uitdrukking
erlijke waarde is zelfs, strikt genomen, eene te-
 strijdigheid; want nimmer is de waarde innerlijk,
 berust eeniglijk op de betrekkingen tusfchen het
 ruite en den gebruiker, en deze laatste wegval-
 e, houdt alle waarde op. *Innerlijke waarde* wil
 alleen zeggen, en in dezen zin neemt het ook
 r, zoodanige waarde, zoodanige schatting eener
 , welke op de behoeften der gebruikers, en
 blootelijk in eene onderlinge overeenkomst tus-
 n dezelve, gegrond is, en die daarom iets we-
 zen-

zenlijks heeft, vermits de gebruikers wel hunne overeenkomsten, maar niet hunne behoeften veranderen kunnen. Brood heeft *innerlijke*, geld *conventionele* waarde. In *dierbaar* is de eerste en zakelijke helft, *dier* of *duur*, bij overgang, door de beteekenissen van hard, sterk, dapper en goed, tot die gekomen van eene hooge waarde te bezitten. In dezen stand schijnt het ons *dierbaar* gevormd te hebben, terwijl de beteekenis van het grondwoord, verder verloopende, eindelijk begonnen is datgene aan te duiden, hetwelk, naar mate van deszelfs gewone, of algemeene waarde, te hoog in prijs staat. *De koffij is duur, duurgekocht genot*, enz. Wanneer men nu de beide afleidingen van *waard* en *dierbaar* vergelijkt, zoo ziet men, dat het laatste woord, hetwelk zijne kracht uit de denkbeelden van *vastheid* en *sterkte* ontleent, het voorwerp kenmerkt van den kant zijner innerlijke voortreffelijkheid; terwijl *waard*, daarentegen, als van het begrip van *zien* afkomstig, meer verwijst op iets uiterlijks, namelijk op de omstandigheid, dat het voorwerp in aanzien is, dat het geschat, of geacht wordt. *Duurte* en *waarde* schijnen beide hare tegenwoordige beteekenis verkregen te hebben door eene soort van metonymie, of zinverwisseling. In elk dier woorden zijn namelijk de denkbeelden van deugd, of voortreffelijkheid, en van schatting, of prijs, dat is, van grond en gevolg, met elkander verwisseld geworden, schoon in tegenovergestelde rigting. In *duur* en *duurte* heeft het denkbeeld van schatting, of prijs, dat van voortreffelijkheid verdrongen, en in

waar-

waarde, omgekeerd, het denkbeeld van voortreffelijkheid dat van prijs, of schatting. *WAARDIG*, hetwelk dikwerf met *waard* verward wordt, beteekent eigenlijk alleen, die, of dat iets verdient, of waardig: *zich iets waardig maken*, door zijn gedrag iets verdienen. *Hij is dezen lof ten volle waardig*. Zoo ook: *hij is des doods waardig*. Van hier de zamenstellingen: *eerwaardig*, *lofwaardig*, *strafwaardig*, enz. *DIGT*, *GESLOTEN*, *TOE*.

Woorden, die het tegenovergestelde van *open* te kennen geven. In *TOE* schijnt de beteekenis te liggen, dat er te voren eene opening geweest is; van henen doorgaanden of zoogenaamd blinden muur, zegt men niet, dat hij *toe* is. *DIGT*, dat eigenlijk overstaat tegen *ijdel*, of *ijl*, zegt, dat alle openingen en niet alleen de gewone, die ten inkom, of ter vulling dienen, toegedaan zijn. *De zak is toe*, maar *hij is niet digt* beteekent: de mond van den zak staat niet meer open, maar de zak heeft elders openingen. *Digt linnen*, *een digt bosch*, *een digte regen* zijn uitdrukkingen, die toonen, dat *digt*, hoezeer in verschillenden zin, echter altoos iets aanduidt, dat weinige tusschenruimten, kleine poriën heeft, kortom dat, gelijk wij boven zeiden, niet ijl is. Hiertoe behoort ook de spreekwijs *digt toe doen*, waarin beide de woorden voorkomen. *Deur en vensters digt maken* zou dus eigenlijk heeten, alle openingen stoppen, b. v., tegen togt, of winterkoude.

On-

Ondertusſchen heeft het gebruik vrij algemeen door geheel ons vaderland ingevoerd, dat men met de uitdrukking *de deur is digt*, niets meer bedoelt, dan dat zij niet open ſtaat. Van de beweging, om haar te ſluiten, daarentegen, gebruikt men eeniglijk het woord *toe*. *Doe de deur toe; ik heb gaarne dat zij digt is*. Miſchien is dit onderscheid toe te ſchrijven aan de beteekenis eener ſtrekking, of rigting, en aan de daarvan afgeleide eener beweging, die aan *toe* eigen is. Zeker is het voor een *provincialismus* te achten, wanneer men, in de grootſte onzer Hollandſche ſteden, zoo algemeen hoort zeggen: *doe*, of *maak de deur digt*. GESLOTEN verſchilt van *toe* op eene andere wijze: het beteekent zoodanig toegedaan, dat het weder openen met moeiteſchikheid verbonden is. Ten aanzien eener deur behoort deze moeiteſchikheid zoo gering mogelijk aan de zijde des bewoners van het vertrek, of huis, en zoo groot mogelijk aan die van vreemden te wezen. Eene *geſlotene* deur beteekent, dienvolgens, eene deur, die met het bekende werktuig, waaraan wij den uit gelijken oorsprong afkomſtigen naam van *ſlot* geven, verzekerd is. Ook in andere uitdrukkingen, waarbij het denkbeeld van een eigenlijk ſlot niet te pas komt, vindt men hetzelfde onderscheid tusſchen *toe* en *geſloten*. De inſluimerende doet de oogen *toe*, de ſtervende *ſluit* ze.

DIGT BIJ, NABIJ.

Hetgeen hiervoren gezegd is toont, dat DIGHT BIJ eenen zeer geringen aſtand tusſchen twee zaken onder-

elt; want, volgens de oorspronkelijke beteekenis zou het heeten, zoo NABIJ, dat er geene, of geen merkbare tusschenruimte blijft. *Nabij* alleenlijk, dat de tusschenruimte gering is. Het dikst stemt hiermede overeen. *Nabij* het water te komen, vooral wanneer het sterk bevaaren wordt, is een naam. Men waarschuwt de kinderen, niet *dig* het water te komen. De koppeling van het eerste en de scheiding der twee andere woorden, werkt toe tot dit verschil; doch voor het overige zijn zij zeer geschikt voor synonimische onderscheiding, zelfs het eerste tot den beschaafden schrijfstijl, de andere tot den gemeenzamen spreektrant behooren.

TEN, zie DIGT.

E, zie BIL.

EN, ZICH UITZETTEN, ZWELLEN.

De drie woorden, die alle eene vergrooting van omvang te kennen geven. ZICH UITZETTEN geeft bijvoegelijk te kennen, dat de vergrooting door verandering der deelen geschiedt. Vermeerderende warmte zet (volgens de tegenwoordige onderstelling der natuurkundigen) *de lucht uit*, door tusschen de luchtmoleculen te dringen en dezelve uiteen te schuiven. ZWELLEN ziet niet op eene uitbreiding, of verandering van innerlijke deelen, als oorzaak der vergrooting van omvang, maar alleen op deze laatste. Het eene blaas, of eenen luchtbol, die door het indringen van lucht in omvang toenemen, zegt men, dat

dat zij *zwellen*. Ook de uitdrukking *zich uitzetten* wordt in dit geval gebruikt; doch deze staat alsdan op het ligchaam van den bol, en niet op den omkring, of het omkleedfel. Dit blijkt uit een ander voorbeeld, waarin zulk een omkleedfel, schoon opgezet door lucht, met denzelven geen ligchaam vormt. Immers, zegt men niet, dat de wind de zeilen van een fchip doet *uitzetten*, maar doet *zwellen*. DIJEN onderstelt eene tocneming der innerlijke stof, als oorzaak der uitbreiding van omvang, althans zulk eene verandering dier stof, welke in de uitwerking met eene vermeerdering van deelen gelijk staat. *Bij gunstig weder en vorderenden wasdom dijt het graan. Het brood dijt in den oven.*

DIJING, zie DIJEN.

DIJK, zie DAM.

DIK, GEZET, LIJVIG.

In zinverwantschap met elkander, beduiden alle deze woorden hetgeen veel masfa heeft, en worden, de twee laatste inzonderheid, alleen gebruikt van het menschelijke ligchaam. DIK vereenigt de beteekenissen der Fransche woorden *épais* en *gros*; het is zooowel groot van middellijn, als groot van omvang; doch in beide de gevallen ziet het alleen op de uitgebreidheid. LIJVIG voegt hier bij, dat deze groote uitgebreidheid te weeg gebragt wordt door veelheid van ligchaamsstof, door vermeerdering en aaneenhechting

van vleeschvezelen. **GEZET** kan misfchien be-
 enen diengenen, bij wien de voedende stof zich
 vaste ligchaamsdeelen gezet heeft, even gelijk
 den overgang van bloefem tot vrucht door het
rd zetten kenmerkt. Met dit onderscheid komt
 verschillend gebruik der woorden overeen, *Gezet*
 geene lichaamskracht en zelfs niet zekere mate
 vlugheid uit. *Een sterk en gezet man. Lijvig*
 stelt reeds eenige logheid, en dengenen, dien
dik noemt, ontzegt men bijna alle geschiktheid
 lichaams oefening.

**EENMAALS, DIKWERF, DIKWIJLS, MENIG-
 MAAL, MENIGWERF, VAAK.**

Woorden, die de menigvuldige herhaling eener
 te kennen geven. In de eerste plaats hangt der-
 er onderscheid af van datgene, hetwelk tusfchen
 woorden *dik* en *menig* plaats heeft, waarvan het
 e de veelvuldigheid, om zoo te spreken, in mas-
 het andere dezelve bij telbare enkelden voorftelt.
 nu hetgeen men tellen kan voor minder in hoe-
 heid gehouden wordt, dan hetgeen zich in enen
 op vertoont en ontelbaar is, of fchijnt, zoo mag
 , in de boven voorkomende zamenftellingen, *dik*
 fterker houden dan *menig*. Een tweede onder-
 d ligt in de eindfyllaben. *Maal* en *werf* zien
 op de herhaling der daad, welke bedoeld wordt,
 op die der tijdvakken, waarin zij gefchiedt.
l, gelijk uit de uitdrukkingen *eenmaal*, *tweemaal*
 , geeft de hoeveelheid van het gebeuren te
 DEEL. E ken-

kennen. *Wurf* is aan *werven*, draaijen, verwant, van waar *wervel*, *wervelen*, *wervelbeen*; het zegt dus zoo veel als *keer*, en ziet op de afwisseling van gebeuren en niet gebeuren. *Wijl* is eene zekere uitgestrektheid van tijd: *eene korte*, *eene lange wijl*, *verwijlen*. Schoon, derhalve, de woorden DIKWIJLS, DIKMAALS en DIKWERF in het gebruik weinig anders verschillen, dan dat het eerste het gemeenzaamst, het tweede minder gewoonlijk en het derde bijna alleen in den verhevener stijl gebruikt wordt, behoorde men dezelve mischien ook in zoo verre te onderscheiden, dat men de beide laatste van de gedurige herhaling eener zaak of daad, *dikwijls*, daarentegen, van het telkens wederkeeren van een tijdvak en het in hetzelfde gebeurende, gebruikte. *Dikwijls is hij bij mij*, en *ik verheug mij zoo dikmaals hij komt*. Dat men. MENIGMAAL en MENIGWERF, niet *menigwijls* zegt, schijnt ondertusschen almede te toonen, dat het hierboven aangegeven onderscheid oorspronkelijk bij het vormen der taal gevoeld is; want van den tijd kan men niet zoo gevoegelijk zeggen, dat hij *menig* is, als van zaken. VAAK, dat van denzelfden oorsprong schijnt als het Hoogduitsche *fach* in *einfach*, *vielfach*, en meer nog dan een der vorige woorden, eene hoeveelheid van zaken, of de herhaling der zelfde zaak, aanduidt, is tot het gebruik der redenaars en dichters bepaald.

DIKWERF, zie DIKMAALS.

DIK-

WIJLS, zie DIKMAALS.

G, ZAAK, WEZEN.

gemeene benamingen der voorwerpen, het denk-
uitdrukkende, dat zij bestaan. DING noemen
les, van welks aanwezen wij een bepaald denk-
hebben. Den naam van ZAAK geven wij aan
ngen, voor zoo verre zij met ons in betrekking
en in dat geval niet alleen aan op zich zelve
e voorwerpen, maar ook aan eene handeling,
nen toestand. *Met menschen omgaan is somwij-*
ene netellge zaak; gelukkig zijn is eene zaak,
n niet allen zich weten te voegen. Hetgeen,
eede wij ons in geene betrekking hoegenaamd
kunnen, wordt door ons nimmer *zaak* ge-
l. Eene planeet is een *ding*, geene *zaak*. Zelfs
orwerpen, die ons nader zijn, boomen, dieren
worden in het Nederduitsch, dat daarin van
oogduitsche verschilt, niet anders *zaken* ge-
, dan wanneer zij in betrekking tot de belan-
r menschen worden voorgesteld. Schapen, run-
zijn *dingen*, maar geene *zaken*; doch men kan
, dat runderen en schapen voor Nederland en
zaken van gewigt zijn. De goede schrijfstijl
echter, dat men, in dit geval, het woord
toos doe voorafgaan door eenig ander, het-
e kennen geeft, dat de *dingen* niet als bloote
rpen zonder betrekking worden voorgedragen.
gen: *schapen, runderen zijn zaken, die enz.*
ne laakbare uitdrukking wezen. Het woord

WEZEN kenmerkt de dingen minder van den kant dat zij voorwerpen onzer erkentenis zijn, dan dat zij een dadelijk en eigen bestaan hebben. Van hier, dat er veel is, waaraan men de namen van *ding* en *zaak*, maar niet dien van *wezen* geven kan. Een droom is een *ding* en kan eene *zaak* zijn, doch wordt nimmer een *wezen* genoemd. Daar nu het denkbeeld, aan het woord voorwerp verbonden, noodwendig dat van iets afzonderlijks medebrengt, en, daarentegen, het *wezen*, het *zijn*, eene wijze hoe onderstelt, die het eene bestaande ding met het andere gemeen kan hebben, zoo gebruikt men *ding*, om de enkele, of individu's, *wezen*, om de soorten van het bestaande uit te drukken. Een dier, een boom kan een *ding* genoemd worden, in zoo verre elk dier, of elke boom afgezonderd van alle andere individu's, zoo van zijn geslacht, als van verschillende geslachten, of soorten, bestaat; een *wezen* is boom, of dier, in zoo verre zij eene wijze van bestaan hebben, van andere onderscheiden. Is zulk eene afgezonderde wijze van bestaan aan een eenig individu eigen, en maakt hetzelfde dus, om zoo te spreken, alleen en op zich zelf eene soort uit, alsdan komt aan hetzelfde ook de naam van *wezen* toe. In dezen zin noemen wij de Godheid *het goddelijke wezen*.

DINGEN, KNIBBELEN.

Vermindering van prijs trachten te verwerven. Het DINGEN gaat den koop vooraf, en de vermindering, die verlangd wordt, is somwijlen aanmerkelijk; het

KNIB-

BELEN volgt menigmaal nog na gesloten koop, betreft veeltijds eene kleinigheid. *Dingen mag op den gevorderden prijs; heeft men dien bedonden moet men bij de betaling niet knibbelen.*

GER, zie DINGEN.

CH, TAFEL.

ruk huisraad, met eene breede oppervlakte, gekst, om iets op te plaatsen, en op eene bekwame gte van den grond verheven. DISCH, althans men het van het oude *δισκος*, *discus*, afleidt, t den naam ontvangen van deszelfs gedaante, vooral oudtijds, meestal rond was. Het woord EL geeft de platte oppervlakte te kennen. Het ruk hecht, bij ons, aan *disch* altoos de beteekeneener spijstafel, terwijl, daarentegen, *tafel* elk r meubel dier soort kan aanduiden, en dus de neener benaming geworden is. *Schrijfstafel*, *kapel*; *bij eene vergadering ter tafel brengen*, enz. igt men *tafel* in den engeren zin van *disch*, als laat men gewoonlijk het lidwoord weg. *Aan l gaan*, *op tafel zetten*, *open tafel houden* enz. Bij heeft dit niet plaats: *wij zaten aan den disch.*

CHGENOOT, TAFELVRIEND.

vereenkomstig met de verschillende beteekenis van ot en vriend, waarvan het eerste den deelhebber een genot, ontwerp, of handeling, dus aan een ald iets, te kennen geeft, terwijl het andere den-

gen aanduidt, die door den blijvendén band van genegenheid aan ons verknocht is, verstaat men door DISCHGENOOT iemand, die aan dezelfde spijstafel met ons het maal geniet, al is zulks slechts eenmaal en toevallig, b. v., in eene herberg. TAFEL-VRIEND, daarentegen, is hij, die gewoonlijk met ons spijst, en zulks of ten onzent, of ten zijnent.

DOBBEL, zie DOBBELEN.

DOBBELAAR, zie DOBBELEN.

DOBBELEN, SPELEN.

Deze woorden zijn alleen in zoo verre zinverwant, als beide, het eerste in ruimeren, het andere in beperkteren zin, beteekenen, zich bezig houden met eenig gelukspel, dat is zoodanig, waarin hetgeen men gewoon is toeval te noemen, een meer of minder aandeel aan de overwinning heeft. Op zich zelve en buiten zinverwantschap met DOBBELEN genomen, vereischt het woord SPELEN zulk eene beperking niet. Het wordt gebruikt ook dan, wanneer toeval, of geluk geenen invloed hoegenaamd kunnen oefenen, zoo als ten aanzien van het schaakspel. *Dobbelen*, daarentegen, dat eigenlijk het *spelen* met een twee-, of dubbeltal teerlingen beteekent, onderscheidt altoos en in groote mate de tusschenkomst des toevals. Dit verschil van beteekenis kleefte de beide woorden in derzelver zinverwantschap aan. *Spelen*, ook in den kwaden zin, blijft steeds eene min ont-

ec-

nde uitdrukking, dan *dobbelen*; en terwijl men
man, die op voorname badplaatsen, of elders,
aan dezen hartstogt overgeeft, eenen *speler*
at, geeft men den naam van *dobbelaar* alleen aan
eenen speler, die zich in kroegen, of op an-
gemeene plaatsen, met de laagste hazardspelen
houdt.

DOBBELSTEEN, TEERLING.

et eerste ziet op het gebruik, het andere op de
zame. Van daar dat **TEERLING** de uitdrukking
van welke de meetkunde zich bedient, en niet
DOBBELSTEEN.

DOBBEREN, DRIJVEN.

oor eene vloeistof gedragen worden. Zet de
stof aan het gedragen voorwerp eene op- en
gaande beweging bij, dan **DOBBERT**, zoo niet,
DRIJFT het. Een golvend water doet het ligte
je *dobberen*, een zwaar houtvlot *drijft*, zelfs in
stroomende rivier. Ontvangt het door de vloe-
gedragen voorwerp eene beweging, niet door
golvend, of stroomend water daaraan bijgezet,
zegt men ook niet meer, dat het *dobbert*, en even
althans in dien zin niet, dat het *drijft*. Geene
beide uitdrukkingen wordt gebruikt van een
tgeroeid schuitje, of van een door paarden ge-
ken vlot.

DOBBERING, zie DOBBEREN.

DOCH, DAN, DESNIETTEMIN, DESNIET-
TEGENSTAANDE, ECHTER, EVENWEL,
MAAR, NOGTANS, ONDERTUSSCHEN.

Voegwoorden, die alle de beperking eener voor
waar aangenomene stelling aanduiden. Onder dezelve
is MAAR van het veelvuldigste en meest uiteenloo-
pende gebruik. Over de onderscheidene beteekenis-
sen, waarin het voorkomt, zie men het Taalkundig
Woordenboek. Beide, *maar* en *DAN*, plaatsten zich
vooraan in eene zinsnede. *Maar*, zeg mij eens.
Dan, waarom geaarzeld? *Dan* gedooft echter geene
andere plaatsing, terwijl *maar* ook elders in den zin
kan voorkomen. Doch, hetwelk, in sommige betee-
kenissen van *maar*, met hetzelfde synoniem is, ver-
schilt daarvan, in zoo verre het door *bijvoeging* de
kracht van het gezegde verzwakt, terwijl *maar* zulks
meer door *wegneming*, of *beperking* doet. Zegt men:
de man is bekwaam, maar traag, alsdan wil men
eigenlijk te kennen geven, dat zijne traagheid de
waarde zijner bekwaamheid vermindert. Noemt men
hem *bekwaam, doch traag*, dan zegt men, dat, bij
zijne bekwaamheid, traagheid komt, eene vereeniging,
die voorzeker ook niet de waarde van den bekwaamen
man verhoogt; het is, als ware het, de optelling eener
negative bij eene positive grootheid. Ondertusschen
volgt hieruit, dat het woord *maar* eene meer vol-
strekke tegenstelling te kennen geeft, dan *doch*, het-
welk ook eene wijziging van het te voren gezegde
kan aanduiden. *Hij is bekwaam, maar traag*, kan
men zeggen, omdat de traagheid de bekwaamheid in
ha-

uitwerkfelen, om zop te spreken, vernietigt; tegegen behoort men te zeggen: *hij is geleerd, laatdunkend*, omdat geleerdheid en laatdunkend- zeer wel nevens elkander bestaan kunnen, r elkander te beperken. Beoordeelt men uitslui- het karakter des geleerden en deszelfs waarde ensch, alsdan kan *maar* in dat geval te pas a, omdat de hoedanigheid van laatdunkend te ten aanzien der waarde van het karakter, eene lijke vermindering wordt. Van gelijken aard t het onderscheid tusfchen ECHTER en NOG- s, in de zamenftelling van welk laatste het denk- van bijvoeging zich duidelyk vertoort. Voorts men van *echter* aanmerken, dat het, even als latijnsche *enim* en *autem*, het fierlijkst de twee- laats in de woordschikking eener zinsnede be- t. EVENWEL, DESNIETTEMIN EN DESNIETTE- TAANDE ontkennen, of beperken de voorafge- stelling fterker, dan eenig der boven behandel- voorden. *Evenwel* weérspreekt hare a'gemeen- *Van NERO wordt gezegd, dat hij niemand be-* *e, evenwel heeft hij POPPÉA lief gehad.* Wilde deze zinsnede door omschrijving uiteen zetten, zou men zulks, b. v., op deze wijze kunnen : schoon van NERO gezegd wordt, dat hij nie- beminde, moet dit niet zoo letterlyk en alge- verftaan worden, als of hij nooit iemand be- had, want hij heeft POPPÉA lief gehad. *Des-* *min* en *desniettegenftaande* komen hier niet te omdat beide minder de algemeenheid der voor-

afgaande stelling, dan wel hare werking op de volgende ontkennen. Het zou eene regtstreeksche tegenstrijdigheid zijn te zeggen, *niettegenstaande* NERO niemand beminde, heeft hij POPPÉA lief gehad. Beveerde men, daarentegen, dat in het gegeven voorbeeld de eerste stelling eigenlijk niet is: NERO *beminde* niemand, maar *van* NERO wordt gezegd, dat hij *niemand* beminde, zoo kwame *desniettemin*, of *desniettegenstaande* even min te pas; want hetgeen thans van NERO gezegd wordt, kan geene werking hebben op de hartstogten, welke hij in der tijd gevoeld mag hebben. In het eerste geval is dus de ontkenning onmogelijk, en in het andere valt er niets te ontkennen. *Desniettemin* en *desniettegenstaande* onderling vergelijkende, ziet men uit de samenstelling, dat het laatste sterker ontkent, dan het eerste. *Desniettemin* zegt, dat de laatste stelling de eerste niet vermindert, hare kracht niet verzwakt; *desniettegenstaande*, dat de eerste stelling zich tegen de volgende niet verzet, haar niet weert. Dit verschil van samenstelling is ook de reden, waarom, schoon *desniettegenstaande* en *desniettemin* beide, met weglating van het woordje *des*, dat het verband met iets voorafgaands uitdrukt, vooraan in den zin geplaatst kunnen worden, het laatste alleen, bijna op de wijze eens voorzetsels, onmiddellijk door lid- of voornaamwoord gevolgd kan worden. *Niettegenstaande* den brand, *niettegenstaande* uwe weigering. Het voegwoord, namelijk, ontbindt zich alsdan in zijne bestanddeelen en maakt, met het daarop volgende

naam-

woord, die voort van zinvorming, welke in antiken den zoogenamden *ablattus*; of *genitivus* zou vereischen.

DOCHTER, DEERN, JONKVROUW, JUFFER, VROUW, MEJUFVROUW, MAAGD, MEID, MEISJE.

Perfoon van de vrouwelijke kunne, noch gehuwd, noch gehuwd geweest. Oudtijds was dit de volle en eene beteekenis van het woord MAAGD en het daarzamengetrokkene; (in het Engelsch nog voor de gebruikelijke) MEID. Bij vervolg van tijd, losfere zeden zulk eene onderscheiding vorderde heeft men doot *maagd* uitsluitend beginnen te gebrui-
aan zulk eene ongehuwde vrouw, die nog geene lich-
thelijke verkeerung met eenig' man gehad heeft.
ongerepte maagd; de *maagd* MARIA. Aan *meid*,
ntegen, is, door het gebruik, de beteekenis ge-
eener dienende vrouw; en hier heeft zelfs die
ongehuwde zich verloren, zoodat ook eene
uwde vrouw, of weduwe, die in eenig huis
de *meid* heet. MEISJE, het verkleinwoord
meid, geeft geen' dienenden, maar alleen een'
igen perfoon der vrouwelijke sekse te kennen,
voor men, in sommige onzer landprovinciën,
woord DEERN gebruikt. In den schrijfstijl, ech-
wordt dit laatste niet dan boertenderwijze gebe-

DOCHTER is eigenlijk met de andere woorden
zinverwant, vermits het de vrouw alleen ken-
paar hare betrekking als kind harer ouders.

On-

Ondertusfchen gebruikt men het woord ook in samenstellingen, welke het met de andere synoniem maken, zoo als, b. v., *burger-dochter*, voor een meisje uit den burgerstand. *JONKVROUW*, *JUFFER*, *JUFVROUW*, *MEJUFVROUW*, eigenlijk alle hetzelfde woord, en oorspronkelijk de beteekenis hebbende van het thans gebruikelijke *meisje*, zijn, door later gebruik, in titels, of eernamen veranderd. *Jonkvrouw* is de benaming, waarmede men eene ongehuwde adellijke dame aanduidt, of aanspreekt. *Juffer* gebruikt men op dezelfde wijze van eene onadelijke. Onder *jufvrouw* verstaat men zoowel eene gehuwde, als eene ongetrouwde vrouw uit de middelstanden; en eindelijk bezigt men *mejuffer*, of *mejufvrouw*, wanneer men vrouwen der laatstgemelde standen aanspreekt, of aan dezelve schrijft.

DODDERIG, SLAPERIG, VAKERIG.

SLAPERIG en *VAKERIG* is degene, die neiging tot slapen heeft. *DODDERIG*, die in eene soort van bedwelming is, gelijk aan eenen inslapenden, of even ontwaakten. Die niet uitgeslapen heeft, is *dodderig*, hoezeer het hem mischien niet mogelijk zijn zou, zich aan den slaap over te geven. Na eenen werkzaam doorgebragten dag is men des avonds *vakerig*, of *slaperig*. *Dodderig* wordt alleen van den toestand gezegd, *slaperig* ook van de handeling. *Den oorlog slaperig voeren*.

DOEK, LIJNWAAD.

stof uit voortbrengfelen van het plantenrijk gewe-

DOEK (onz.) is zulk eene stof in het algemeen. Van katoen, zoowel als van linnen, zegt men: *het is goed doek*. Even zoo *zeildoek*, *neteldoek*, *kamerdoek*. LIJNWAAD is gewaad, dat is *doek*, van lijn, of linnen, derhalve zoodanig *doek*, waarvande stof vlas is. Vlas heet in het Fransch, nog ongewaardigd, *lin*; en wij hebben van *lijn*, behalve *lijnwaad*, de zamengefelde woorden, *lijnzaad*, *lijnlijf*, *lijnkoek*. Wel is waar, men zegt, *katoenen gewaden*; doch dit schijnt eene overbrenging, waarmede de oorspronkelijke beteekenis des woords uit het oog verloren, en alleen de uiterlijke gelijkvormigheid der stof in aanmerking genomen heeft.

DOEL, BEDOELING, DOELEINDE, DOELSTUK, OOGMERK, VOORNEMEN.

DOEL is hetgeen men wil doen, of bereiken. In het *doel* onderscheidt men eenig voorwerp, onderscheidt zich de wensch van de daad, de daad, waardoor hij dien wensch te verwezenlijken en het punt, waarop deze poging gerigt is. De boven aangeteekende woorden verschillen voornamelijk daarin, dat zij zich of minder onder de eene, of de andere dier rangschikkingen rangschikken. De geheele handeling kan worden te beginnen met het VOORNEMEN, of, strikt genomen, het besluit niet tot de handeling zelf behoort, maar, als ware het, de grens of meet is, van waar de handeling aanvangt.

Men

Men kan jaren lang een *voornemen* opgevat hebben, alvorens men eenen stap tot deszelfs vervulling doet. OOGMERK ondersteunt reeds een begin van uitvoering. Men vraagt: *wat is uw voornemen daaromtrent?* dat is, omtrent de zaak, die het voorwerp is van uw besluit om te handelen. *Wat is uw oogmerk daarmede?* dat is, met de handeling, die gij, als middel ter uitvoering van uw besluit, hebt aangevangen. Terwijl het *oogmerk* in den doelenden ligt, zoo ligt het *DOEL* buiten denzelfden. Van hier, dat ook de middelen nog kunnen gezegd worden een *doel* te hebben, maar niet meer een *oogmerk*. Het *oogmerk* brengt de middelen voort, en deze leiden ten *doel*. Men kan zich een *doel*, niet een *oogmerk* kiezen. Zeer nabij aan *oogmerk* komt BEDOELING. Het is eigenlijk, overeenkomstig met deszelfs vorming, de geheele verrigting van naar het *doel* te streven, en deze bevat in zich zoowel het *oogmerk*, als de keus en aanwending der middelen, doch niet het eigenlijke *doel*. Hierom moet men zeggen: *het doel van den verstandigen is wijsheid; zijne bedoeling is, wijs te worden.* DOELWIT beperkt de eenigzins algemeener beteekenis van *doel*. Wel is waar, dat het, even als, en zelfs meer uitsluitend dan, dit laatste, in den figuurlijken zin gebruikt wordt; doch de bijvoeging van *wit* gedooft niet, dat men het verder uitstrekke, dan tot het beeld eens werkelijk doelenden, of mikkenden. Van dengenen, die alleenlijk zijne handelingen, of pogingen naar een zeker punt rigt, kan men zeggen, dat hij een *doelwit* heeft; en hij, die zelf zich op-

zet-

ik naar eenig punt beweegt, neemt hetzelfde doel. Hierom zegt men beter: *naar een doel*, *zijnne schreden naar een doel rigten*, dan *een doelwit*. Van dit laatste verschilt DOELEIN- door het woord *einde* in de plaats van *wit* te *Doeleinde* is het laatste doel, het punt, op bereiking onze pogingen zamenloopen, en tot ik ieder bij de aanwending bereikt tusschen- als ware het, een trap van nadering is. *Ver- kan en mag somtijds doel zijn, maar zelfs bij gzzinnigsten is het zelden doeleinde.*

DOELEN, ZIN SPELEN (OP IETS).

zoodanig uitdrukken, dat daardoor tevens het beeld van iets anders verwekt wordt; wel is opzettelijk, doch op eene bedekte wijze. Men wil iets bedoelen, of op iets DOELEN, door woorden, of alle andere middelen van aanduiding. Het ZIN SPELEN geschiedt eigenlijk alleen door gebruik op woorden, of, wanneer men het in eenen zin gebruikt, ook op gebeurtenissen, zaken of personen, doch steeds door woorden. Met een wenk, een teeken, *zinspeelt* men niet.

VERDOELEN, VERDOEMEN, VEROORDEELEN, AFWIJZEN, VONNISSEN.

afbaar verklaren. Zal zulk eene verklaring rechtvaardig wezen, zoo behoort zij door onderzoek vooraf te zijn. Dat dit onderzoek heeft plaats genomen dat, ingevolge hetzelfde eene voor den verdachten,

ten, of beschuldigden nadeelige uitspraak gedaan wordt, ligt in de zamenstelling van het woord **VEROORDEELEN**. Deze beteekenis van hetzelfde is waarschijnlijk de reden, waarom dit woord wel inzonderheid tot het aanduiden eener regterlijke straffpraak in gebruik is, als wier wettigheid en kracht eeniglijk op een voorafgegaan onderzoek en oordeel berust. **VONNISSEN** is, bij regterlijke uitspraak, de strafbepaling der wet op den schuldig bevonden toepassen. Naar mate men derhalve *veroordeelen* in ruimen, of engeren zin neemt, is *vonnissen* al of niet een deel daarvan. In eene ter dood *veroordeeling* is voorzeker het *vonnis* begrepen. Volgens de in Engeland gebruikelijke regtsoefening, daarentegen, spreekt de jury het *oordeel* en de regter strijkt het *vonnis*. Gelijk zich in *veroordeelen* en *vonnissen* alleen het regterlijke gezag vertoont, een gezag, dat eigenlijk met de gedane uitspraak ophoudt, zoo vereenigt **DOEMEN** en **VERDOEMEN** daarmede de magt, die het *vonnis* ten uitvoer kan doen brengen, dat is die des Opperheers. De wortel, uit welken ons *doemen* stamt, heeft, naar de meening der taalkenners, het Grieksche *δυναμις* en het Latijnsche *dominas* gevormd. Van hier, dat *doemen* sterker en (mischien ook om deszelfs kortheid) dichterlijker is, dan *veroordeelen*. Ook is aan hetzelfde, om dezelfde reden, meer onmiddellijk het denkbeeld van straf verbonden. Men zegt, zonder eenige bijvoeging, *veroordeelen*, *vonnissen*; maar men zegt niet *doemen*, zonder uit te drukken, waartoe, en wel meestal tot welke soort van straf. *Ter dood*

ver-

doelen, ten yure doemen. In *verdoemen* wordt, het versterkend voorzetsel *ver*, de kracht des *is* verhoogd; het heet eigenlijk, *ten verderve*, en wordt dienvolgens, in onze taal, bijna *doen* gebruikt, om het laatste en verschrikkelijke uit te drukken, waarbij, volgens den Bijbel, de opperste Heer der wereld de boozen tot de uitspaaftte *veroordeelen* zal. Deze beteekenis heeft het werkwoord den ruwen, en, zoo hij niet al gedachtenloos uitgesproken werd, afgrijselijk-volksvloek doen vormen, die in den mond van den grauw, en nog meer in dien van het Engelen zoo gemeen is. VERWIJZEN, eindelijk, is, in de eerste plaats, het *relegare* der Latijnen, het banen van, en somtijds naar eene bepaalde plaats; doch, vervolgens, de ruimere beteekenis ontvangen van veroordeelen tot eene bepaalde straf. Van hier het, even als *doemen*, niet zonder uitdrukkelijke vermelding der straf waartoe, gebruikt wordt. Meest wordt bezigt men het woord van eene straf, welke verzending naar elders gepaard is. *Hij is tot de afzending, tot dwangarbeid, tot de bergwerken ver- zonden.*

DOEN, zie BEDRIJVEN.

DOEN BLIJKEN, zie BETOONEN.

DOEN ZIEN, zie AANTOONEN.

DOL, RAZEND, VERWOED, WOEDEND.

Aan ongetemde hartstogten ten prooi, en zulks door de hevigheid van uiterlijke gebaren te kennen gevende. Deze definitie past ook op *DOL*, in zoo verre het met de overige woorden zinverwant is. Anderszins drukt *dolheid* eigenlijk niet den toestand uit, waarin hartstogten een dierlijk wezen brengen, maar dien staat, waarin de redelijke mensch, door de verwarring zijner verstandsvermogens, gestort wordt, vooral wanneer deze verwarring zich door hevige lichaamsbewegingen openbaart. *RAZEND* noemt men dengenen, wiens *dolheid* zich door geraas en getier te kennen geeft. Het kenmerkt dus eene hooge mate van *dolheid*, zulk eene, waarin de krankzinnige ook door hartstogt gedreven wordt. Het zelfstandige naamw. *razernij* is insgelijks sterker, dan *dolheid*, en dit laatste ziet meer op den gekrenkten staat des verstands, het eerste op de uitwerkselen daarvan. *WOEDEND* onderscheidt zich van *razend*, doordien de hartstogtelijke toestand van den woedenden wel in lichaamsbewegingen, anders en sterker, dan die eens bedaarden, maar niet in het getier van den *razenden* uitberst. Hierom wordt *woedend* reeds niet meer van eigenlijke krankzinnigheid gebruikt. Zelfs wanneer men het woord niet op menschen toepast, houdt dit onderscheid stand. Een *dolle hond* is een hond, die de gewone mate van kennis, welke bij zijn geslacht gevonden wordt, verloren heeft, en eene soort van wilde krankzinnigheid doet blijken; een *woedende leeuw* is een leeuw in den toestand des uitersten toorns. Over het alge-

is het de hartstogt van toorn, waarop de uit-
 gingen van *woede*, *razernij* en *dolheid* het meest
 en toegepast, omdat die hartstogt het is, welke
 ine, gelukkig kortstondige heerschappij, de rede
 sterkt benevelt. *Ira furor brevis*. VERWOED
 op eenen minder blijvenden toestand van woede,
woedend, en tevens op zoodanig eenen, die zij-
 grond niet zoo zeer in de hartstogtelijkheid van
woedenden heeft, als wel in eene oorzaak van
 en, welke hem tot toorn geprikkeld heeft. Over-
 komstig hiermede gebruikt men de beide woorden
 urlijk, het eerste van handelingen, of zaken, die
 en korteren, het andere van zoodanige, welke
 en langeren duur hebben. *Een verwoede aanval*,
woedende oorlog.

POEK, DAGGE, MOORDPRIEM, PONJAARD,
 POOK.

orte steekdegen. Even gelijk PONJAARD van zuis-
 ken oorsprong is, zoo schijnt POOK uit de noorda-
 talen afkomstig. In het Engelsch heeft men nog
 werkwoord *to poke*, met geweld in iets stooten en
 ten, van waar het zelfst. naamwoord *poker*, dat
 vuurwerktuig beteekent, hetwelk wij insgelijks
 ons *pook*, in eene andere beteekenis genomen,
 ennen geven. Het wapentuig, door beide woor-
 aangeduid, oorspronkelijk mischien verschillende
 ens het landsgebruik der natiën, uit wier talen de
 en ontleend zijn, kwam ten minste daarin over-
 des. het, als een deel der wapenrusting, open-
 F a

lijk

lijk gedragen werd. Dit was niet het geval met den DOLK, die, naar deszelfs verwantschap met het Latijnsche *dolon*, het Grieksche *δολον*, een verborgen wapen beteekent. DAGGE was de pook, dien de ridders voerden, en die ook *barmhartigheid*, of *dolk van barmhartigheid* genoemd werd, omdat, wanneer de ridder dien over zijnen neêrgevelden vijand trok, het voor dezen, verlangde hij lijfsgenade, hoog tijd was, om barmhartigheid te vragen. MOORDPRIEM geeft, door zijne zamenstelling, een moordenaarswapen te kennen. Het wordt wel eens als overzetting van het Italiaansche *filet*, het zoo beruchte moordtuig der bandieten, gebezigd. *Priem*, in het Hoogduitsch *Pfriem*, is een dun en kort werktuig, geschikt om te steken, en schijnt het zelfde woord te zijn, als het oude *fram*, bij TACITUS *framea*, de lans, of ook wel het lansijzer der oude Germanen en Batavieren.

DOM^a, zie BOT.

DOMHEID, zie BOT.

DOMKOP, DOMOOR, zie BOT.

DOMPELEN, DOMPEN, DOOPEN, DUIKEN.

Nederwaarts drukken. DOMPEN, aan *denpen* en *damp* verwant, heeft de woorden *domper* en *bedompt* gevormd. Beide deze laatste bevatten de beteekenis eener affnijding van versche lucht, eener verstikking
en

indooving. In het tegenwoordig gebruik van het woord zelf ligt deze beteekenis niet. Het wordt alleen nog gebezigd, om het nederwaarts drukken van de tromp des geschuts, of ook van het einde eens balks te kennen te geven. *DOMPE* zou eigenlijk het voortdurend werkwoord, of *uentatium*, van *dampen* zijn. Nogtans drukt niet eene herhaling der daad, maar veeleer eene herking derzelve uit. Het is een nederwaarts draken tot beneden de oppervlakte eener vloeistof, danig, dat het neêrgedrukte geheel en aan alle zijden door dezelve omgeven wordt. Dit laatste is geen eische in de beteekenis van *DOOPEN*. Ook het werp, dat slechts even, en niet geheel, beneden de oppervlakte eener vloeistof gebragt wordt, wordt in *gedoopt*. Men *doopt* de vingers in het water, iets te besprenkelen, eene beete spijs in de saus, die daartoe behoort; ja de saus zelve heet, uit het hoofde, op sommige plaatsen, *doop*. Terwijl *doopen*, *dompelen* en *doopen* bedrijvende werkwoorden zijn, is *DUIKEN* onzijdig. Het is een nederwaarts drukken van het eigen ligchaam, tot dat het het gezigt van anderen, of ook aan eenen worp reep, onttrokken is. Indompeling in eene vloeistof is hiertoe niet noodig. De struisvogel *duikt* met het hoofd achter eenen struik, om het oog des jagers te ontgaan. Men *ontduikt* iemands handen, of een werptuig, dat ons getroffen zou hebben, maar onze nederwaartsche beweging over ons henen doet. Is het eene vloeistof, die den duikenden aan het

oog, of de vervolging onttrekt, dan wordt vereischt, dat hij zich reeds ten deele in, of ten minste op de oppervlakte der vloeistof bevinde. De zwemmer, die van den wal in het water springt, de vliegende visch, die weder in hetzelfde nedervalt, worden niet gezegd te *duiken*. *Duiken* is wel inzonderheid de daad der op de oppervlakte zwemmende watervogels, waarvan eene bijzondere soort, om de snelheid, waarmede zij zulks bij de geringste ontrusting doet, *duiker* genoemd wordt.

DOMPELING, zie DOMPELEN,

DOMPING, zie DOMPELEN,

DONKER, DUISTER, SOMBER,

Gebrek het bend aan licht, Rangschikt men deze woorden naar de trapsgewijze afneming des lichts, dan volgen zij elkander in dezer voege: SOMBER, DONKER, DUISTER. *Somber* toch schijnt uit het Fransch overgenomen, en in die taal gevormd door voorzetting der *s* voor het woord *ombre*, schaduw. Krachtens deze afleiding drukt *somber* zulk eene berooving van licht uit, als te weeg gebragt wordt, wanneer een tuschenkomend ligchaam de stralen des lichts belet, regtsstreeks een voorwerp te beschijnen. Wel is waar, het gebruik heeft de beteekenis van *somber* eenigzins naauwer bepaald, zoodat overschaduwning alleen niet toereikend is, om eene plaats *somber* te maken. Hiertoe wordt vereischt, dat

dat het wedergekaatste licht te zwak zij, om genoegzame helderheid te verspreiden. Het Nederlandsche taalgebruik, nog verder gaande dan het Fransche, gedooft niet eenmaal, dat men *sombor* bezige blootelijk van eene onderschepping des lichts, maar geeft daardoor de treurigheid te kennen, welke eene plaats te weeg brengt, waarin geen regtstreeksche en vervrolijkende lichtstraal doordringt. *Donker*, hoezeer eene sterkere berooving van licht aanduidende, heeft deze nevenbeteekenis niet, dan voor zoo verre aan alle vermindering van licht het denkbeeld van iets bedroevends verknocht is. Een vertrek kan, door eene toevallige oorzaak, *donker* zijn, *somber* is het door deszelfs plaatting, of bouworde. In het figuurlijke gebruik doet zich dezelfde onderscheid op. Men zegt juist *donkere*, *aan sombere uitzigten*, omdat men door deze spreekwijzen te kennen wil geven, dat de toekomst aan ons verstand, of vooruitzigt, geen lichts genoeg aanbiedt, om ons te geleiden, of hoop op eene goede uitkomst te geven. Daarentegen zegt men eene *sombere*, niet eene *donkere* stemming, omdat hier meer de treurigheid des gemoeds, dan de vertwijfeling des verstands in aanmerking komt. Het onderscheid tusschen *donker* en *duister* is bij ons van eenen anderen aard, dan bij de Duitschers, wier *düster* meer met ons *somber* overeenkomt. *Duister* duidt eene sterkere berooving van licht aan, dan *donker*. Wolken *verdonkeren* het licht van zon, of maan; slechts de tussenkomst van een volkomen ondoorschijnend lig-

chaam kan dezelve *verduisteren*. Dat *duister* *sterker* is, dan *donker*, blijkt ook uit de omstandigheid, dat men dit laatste door bijvoeging versterken kan, en niet het eerste; men zegt, b. v., *sikdonker*, niet *sikduister*. Voorts wordt *duister* alleen van de bron des lichts, of van het licht zelf, gebruikt, *donker* ook van de verlichte voorwerpen, waarschijnlijk, omdat het laatste, eene volstrekte berooving van licht aanduidende, op zulke voorwerpen niet toepasselijk is.

DONKER, DUISTER, GEHEIMZINNIG, ONDUIDELIJK, VERBORGEN.

In het figuurlijke gebruik der woorden DONKER en DUISTER, hetwelk dezelve met de overige, hier aangehaalde, zinverwant maakt, vertoont zich hetzelfde onderscheid. Eene rede, eene uitlegging, is *duister*, of *donker*, naar mate dezelve meer of minder die klaarheid ontbeert, welke dezelve behoorde te hebben; doch van de zaak zelve, in zoo verre men onderstelt, dat zij licht in zich bevatten moet, wil men haar kunnen onderscheiden, zegt men: *zij is mij duister*, niet *zij is mij donker*. ONDUIDELIJK kan iets worden, bij gebrek aan het noodige licht, even gelijk, in de schemering, de voorwerpen ons geene scherpe omtrekken vertoonen; doch het woord zegt niet, gelijk *donker* en *duister*, dat dit gebrek de oorzaak is, waardoor wij niet duidelijk onderscheiden. Van hier, dat wij de voorlezing eener rede *onduidelijk*, maar niet *donker*, of *duister* kunnen

noe-

emen. **VERBORGEN** is hetgeen aan de kennis, of het begrip van anderen onttrokken is; **GEHEIMZIN-**g hetgeen eenen geheimen zin heeft, die bij de oppervlakkige beschouwing niet doorzien kan worden. Datgene dus, waaraan geene uitlegging het onbegrijpelijke ontnemen kan, is niet *geheimzinnig*, maar *verborgen*. In de Christelijke Kerk had men onderscheidene *verborgenheden*, bij de oude Egyptenaren, daarentegen, veel *geheimzinnigs*.

DOOD, GESTORVEN, LEVENLOOS, ONT- ZIELD, OVERLEDEN.

Dat geen leven heeft. **DOOD** beteekent, dat het mens niet levende leven gehad heeft. Die mensch, dat dier, die boom is *dood*. **LEVENLOOS** onderstelt een verlies, maar alleen het niet hebben van leven: *een levenloos* (niet een dood) *beeld*. **GESTORVEN** en **OVERLEDEN** geven te kennen, dat het leven niet op eene gewelddadige wijze, maar langs den gewonen weg der natuur, verloren is (zie omtrent beide woorden het artikel **AFLEGGEN**). **ONTZIELD** wordt, gelijk *overleden*, alleen van redelijke schepsels gebezigd, als die alleen ondersteld worden eene scheiding van ziel en ligchaam te kunnen ondergaan. Het is een woord uit den verheven stijl en wordt meestal van eenen geweldigen dood gebezigd.

DOODE, DOOD LIGCHAAM, LIJK.

Stoffelijk overschot van een gestorven dierlijk schepsel. Deze, eenigzins ruim genomene, bepaling om-

vat ook de beteekenis, waarin somwijlen de uitdrukking DOOD LIGCHAAM genomen wordt, te weten, om het overschot van een redeloos dier aan te duiden. *Het doode ligchaam van eenen hond.* Enger, en uitsluitend, als de aardfche hulle van eenen mensch beschouwd, verschilt *dood ligchaam* hierin van *lijk*, dat het eerste zoodanig ligchaam beteekent, zonder betrekking tot de laatste eer, welke men gewoon is aan de overblijffelen der afgestorvenen te bewijzen, en, ten gevolge hiervan, ook zonder betrekking tot den tijd, die sedert het afsterven verlopen is. *Lijk*, daarentegen, is, volgens het tegenwoordige spraakgebruik, en als zinverwant met het vorige woord, het nog onbegraven *dood ligchaam*. *Een boven aarde staand lijk, de lijken der verslagenen.* Wel is waar, men zegt, de beteekenis van *lijk* eenigzins verder uitstrekkende, *een lijk opgraven, de lijken op het kerkhof*; doch, ook hier schijnt het tijdverloop grenzen te stellen. Men zegt, b. v., wel: *de Egyptenaren balsemden kunstiglijk hunne lijken*; doch niet ligt zal iemand eene mummie, hoezeer ontegenzeggelijk een *dood ligchaam*, een *lijk* noemen. DOODE is van eene nog ruimere beteekenis, dan *dood ligchaam*, en heet eigenlijk, den mensch in den toestand na het afsterven, dus eenigermate nog de eerst gegevene definitie te buiten gaande. In dezen zin zegt men: *kon de doode nog eens opzien!*

DEN, DOOD SLAAN, TER DOOD BRENGEN, OM HET LEVEN BRENGEN, OM HET LEVEN BRENGEN, OMBRENGEN, HET LEVEN BENEMEN, VAN HET LEVEN BEHOUVEN, DOEN STERVEN, DOEN SNEEMEN, VERMOORDEN.

den staat van leven tot dien van dood overgaan. DOODEN zegt zulks in het algemeen. DOOD SLAAN onderstelt eene ruwe wijze van *dooden*, geweldigen slag, of slagen van eenig kneuzend werktuig; het is, uit dien hoofde, het gebruikelijkste woord, wanneer van het *dooden van dieren* gesproken wordt. De vier volgende uitdrukkingen onderstaan een opzettelijk *dooden*, terwijl, daarentegen, *dood* en *dood slaan* ook van eene onopzettelijke dood, en zelfs van levenlooze oorzaken gezegd worden. *Hij is door den bliksem gedood, een vallende boom heeft hem dood geslagen.* TER DOOD BRENGEN beteekent de bijzondere beteekenis der uitvoering van een vonnis. OM HALS BRENGEN geeft te kennen, dat de dood veroorzaakt wordt door uiterlijke kwettedes lichaams, eigenlijk door afsnijding van den hals. OM HET LEVEN BRENGEN bevat elke andere weldadige aanbrenging van den dood. Men *brenghet vergif om het leven*, maar niet *om hals*. OMBRENGEN heeft natuurlijk in den grond dezelfde beteekenis, *om het leven brengen*, waarvoor men het, korthedsvanwege, of ter verzachting van het denkbeeld, gebruikt. de spreekwijs HET LEVEN BENEMEN ligt het denkbeeld, dat men iemand het verlies des levens doet

ondergaan, en wel des levens, beschouwd als iets goeds; want iets onaangenaams, eenen last, beneemt men iemand niet. Het is dus geene juiste, en daarom ook geene sterlijke uitdrukking te zeggen: *zich het rampspoedig leven benemen*; want hieronder te verstaan het leven, dat zonder die rampspoeden een goed geweest zou zijn, is eenigzins ver gezocht. VAN HET LEVEN BEROOVEN doet, nevens het verlies, ook het gewelddadige en onregmatige der daad bijzonder uitkomen. DOEN STERVEN en DOEN SNEVEN, het algemeen bedrijvende *doen* aan het onzijdige *sterven* en *sneven* koppelende, zien meer op het veroorzaken, dan op het dadelijk aanbrengen van den dood. Zij worden dus ook op onwillekeurige oorzaken toegepast. Eene ziekte *doet* iemand *sterven*, zijne dapperheid *doet* hem *sneven*. Om dezelfde reden gebruikt men *doen sterven* voornamelijk, wanneer de dood niet onmiddellijk volgt op de aanwending van het middel, dat hem te weeg brengen moet. Langzaam vergif *doet* iemand *sterven*. Daar het leven der plantgewassen niet even snel, als dat der dieren schijnt afgebroken te kunnen worden, is *doen sterven* ook de gebruikelijke uitdrukking ter aanduiding der werking, waardoor het plantenleven ophoudt. *Zilte gronden doen vele soorten van boonen sterven*. *Sneven* en het voortdurende *sneuvelen* beteekenen eigenlijk *vallen*; het zijn dus uitdrukkingen uitsluitend eigen aan het omkomen in den strijd, het Latijnsche *cadere*. VERMOORDEN is onregmatig ter dood brengen; eene beteekenis, die in de overige woorden niet ligt.

DING, zie DOOD en DOODEN.

ij merken nogtans hier aan, dat dit woord niet
s gebezigd wordt, dan in de figuurlijke spreek-
en, *dooding des vleesches, der zinnelijke lusten,*

In den eigenlijken zin gebruikt men de on-
alde wijze van het werkwoord, met voorzetting
lidwoords *het: het dooden van slagtee.*

DOODSCH, AKELIG.

AKELIG is hetgeen ijzing verwekt (zie het woord),
DOODSCH, waar geen leven, of het gewone kenmerk
leven, beweging gezien wordt. Eene woesteni
doodsch heeten. In een bosch, door dieren, of
s slechts door de beweging van boomen en plan-
verlevendigd, kan het eenzaam, kan het *akelig*
zen, maar het is er niet *doodsch*.

DOOP, DOOPEN, zie DOMPEN.

DOORBOREN, DOORSTEKEN.

DOORBOREN geschiedt langzamer, dan DOORSTE-
N, waarom ook overdragtelijk, wanneer men eene
oote zielsmert wil uitdrukken, het eerste en niet
t tweede gebruikt wordt. *Uwe klagten doorboren*
ij het hart. Aan *doorsteken* is, daarentegen, de
teekenis verbonden, welke *fleken* heeft, te weten,
e van induwen, van eene opening maken met het
ne einde eens werktuigs, waarvan men het andere
asthoudt. Een aansnorrende pijl, eene geworpen
iets, *doorboort*, maar *doorsteekt* niet.

DOORBORING, zie DOORBOREN.

DOOR-

DOORBRENGEN, VERDOEN, VERKWISTEN,
VERTEREN, VERSPILLEN, DOOR DE BIL-
LEN LAPPEN.

Den voorraad, dien men van iets bezit, doen eindigen. Deze beteekenis, welke de hier vergeleken woorden gemeen hebben, is meer eigenlijk die van DOORBRENGEN, hetwelk zoowel in eenen goeden, als in eenen kwaden zin genomen wordt. *Zijnen tijd met voordeel doorbrengen*. Van het vermogen, dat in de handen van eenen goeden huishouder iets blijvends behoort te zijn, en niet, even als de tijd, noodwendig daarheen spoedt, wordt *doorbrengen* altijd ten kwade gebruikt. *Hij heeft al zijn goed doorgebracht*. *Spillen* heette oudtijds verdunnen; van hier, de massa der hoeveelheid van waarde van iets doen verminderen. VERSPILLEN is zonder vrucht, en ten einde toe *spillen*. In VERKWISTEN is hetzelfde voorzetsel *ver* met een werkwoord van eenen anderen stam verbonden. *Kwisten* is het Fransche *gaster*, thans *gaster*, van het Latijnsche *vastare* gevormd. Het ziet dus minder op de vermindering en uitputting van het vermogen, dan op het bederven, het kwalijk en niet naar waarde aanwenden van hetgeen men *verspilt*. DOOR DE BILLEN LAPPEN behoort tot de gemeene spreektaal, en drukt eene verkwisting uit, die met eene verregaande liederlijkheid gepaard gaat.

DOORBRENGER, zie DOORBRENGEN.

DOORBRENGING, zie DOORBRENGEN.

- 30 01

DOOR-

ORDIEN, zie AANGEMERKT.

ORDIJVEN, DOORDRINGEN, DOORHA-
LEN, DOORTASTEN, DOORZETTEN.

Door volharding, en ondanks tegenkating, zijn merk bereiken. Onder deze bepaling is het eenige DOORTASTEN niet begrepen, hetwelk ook, als onzijdig werkwoord, voor eene vergelijking met de overwin-
nende, minder geschikt is. Het beteekent te aarzelen, niet langer zachtelijk, of alleen de oppervlakte betasten, maar hetgeen men voor heeft te kracht en tot in het inwendige aangrijpen. DOORDRINGEN wordt ook onzijdig gebruikt; doch het is eigenlijk deszelfs bedrijvende beteekenis, die het met andere woorden zinverwant maakt. Het drukt meer volharding en minder volharding, in het overwinnen van een stand, uit, dan DOORDRIJVEN; want *iets drijven* beteekent reeds, in den onzamengestelden vorm, iets voortdurend doen: *handel drijven, een bedrijf*. *Dringen*, daarentegen, heeft de beteekenis van tegen eene wederstand biedende kracht instreven. DOORZETTEN onderstelt niet volstrektelijk eenen wederstand van buiten, die door kracht, of volharding overwonnen wordt, maar kan ook blootelijk het te boven komen van zoodanige zwarigheden te kennen geven, die in de zaak zelve, ja zelfs soms in onze eigene zwagtheid, of besluiteloosheid gelegen zijn. DOORHALEN, eindelijk, doet wel, even als de vorige woorden, verstaan, dat de bereiking van het oogmerk moeite gekost heeft, maar eigenlijk ziet het
woord

woord meer nog op den uitflag, dan op de poging, en zegt, dat die uitflag aan het oogmerk beantwoord heeft. Uit dit verschil van beteekenis wordt het duidelijk, waarom, onder al de vergelekenen werkwoorden, *doordrijven* in den minst gunstigen zin gebruikt kan worden. Hij toch, die iets *doordrijft*, bereikt zijn oogmerk niet door de kracht zijner aangevoerde gronden, maar door zijne volharding, die even zoo wel in eene kwade, als in eene goede zaak kan aangewend worden.

DOORDRINGEN, zie DOORDRIJVEN.

DOORDRINGEND, SCHERPZINNIG, SCHRAN-
DER, SNEDIG.

De verstandskracht om iets te ontdekken in eene hooge mate bezittend. DOORDRINGEND noemt men die kracht, wanneer zij, in een voorwerp van arbeid, of onderzoek, dieper indringt, dan de oppervlakte. SCHERPZINNIG heet dezelve, in zoo verre zij gewaarwordt en onderscheidt, daar, waar de indrukken voor stompere zinnen te zwak zouden zijn. SNEDIG komt het naast bij *scherpzinnig*, vermits beide de uitdrukkingen figuurlijk genomen zijn van de hoedanigheid; die aan botheid tegenover staat. *Scherp*, intuschen, is alles, wat die hoedanigheid heeft, ook zonder hare werking, of gebruik in aanmerking te nemen. *Snedig* is niet alleen hetgeen geschikt, maar ook hetgeen bestemd is, om goed te snijden en zulks werkelijk doet. SCHRAN-
woord

ord aan onze taal bijzonder eigen, drukt de kracht
verstands, welke onderzoekt en ontdekt, in hare
eche volheid uit. Zelfs past men het, niet al-
als eene hoedanigheid des verstands, maar van
verstandigen, onmiddellijk op denzelfen toe. Men
: een *schrander man*, een *doordringend verstand*,
scherpzinnig oordeel en een *snedig antwoord*.

DOORGAANS, GEMEENLIJK, GEWOONLIJK, OVER HET ALGEMEEN.

Bijwoorden, welke gebruikt worden, om uit te
kken, dat iets, in de meeste gevallen, gebeurt.
der deze bepaling voegt zich ons DOORGAANS be-
en is dus naauwer met de overige woorden zin-
want, dan het *durchgängig* der Duitschers, dat
kracht heeft van *zonder uitzondering*. Nader bij
gaans komt de beteekenis van het Duitse *in*
Regel, hetwelk noodwendig uitzondering onder-
e. Hetzelfde denkbeeld, hetwelk bij de vorming
er adverbiale uitdrukking ten grond lag, schijnt
aan *doorgaans* deszelfs kracht gegeven te heb-
; want *doorgaan* is het werkwoord, hetwelk wij
ruiken, om aan te duiden, dat een regel dien
m verdient. Van *doorgaans* verschilt GEWOONLIJK
in, dat, terwijl *doorgaans* terugwijst op eenen re-
is, dat is, op eene groote meerderheid van elkander
ke gevallen boven het veel geringer getal der daarvan
ijkende uitzonderingen, *gewoonlijk* daarentegen eene
s van gevallen, of handelingen onderstelt, wel-
opvolging de gewoonte uitmaakt. Zegt men dus,

b. v.: *de menschen stellen doorgaans hun belang boven andere bedenkingen*, dan beteekent zulks beide, dat de meeste menschen, en dat elk derzelven, in de meeste gevallen, dit doet. Zegt men, dat zij *gewoonlijk* aan hun belang zulk eene voorkeur geven, dan staat de gewoonte, het bij herhaling doen, op den voorgrond, en de stelling wordt slechts daarom algemeen, omdat men van de menschen in het meervoud spreekt, niet, omdat *gewoonlijk*, even als *doorgaans*, zoowel op de meerderheid der handelenden, als op de herhaling der handeling ziet. GEMEENLIJK ziet wederom minder op de herhaling, op de reeks der handelingen, dan wel daarop, dat zij in gemeenschap met velen geschieden; en het is eerst bij uitbreiding dier beteekenis, dat *gemeenlijk* ook de kracht bekomen heeft van *meestal*. OVER HET ALGEMEEN, dat hetzelfde denkbeeld als *gemeenlijk* ten grondslag heeft, gedooft deze uitbreiding minder. Wil men dus de wijziging, welke deze vier bijwoorden aan de eene of andere stelling geyen, eenigzins naauwkeurig onderscheiden, zoo geeft, b. v., de uitdrukking: *over het algemeen is het 's winters koud* te kennen, dat de meeste winters het prædikaat koud te zijn met elkander gemeen hebben. *Gemeenlijk is dit jaargetijde koud* wil zeggen, dat het zulks in de meeste gevallen is; want hier wijkt *gemeenlijk* af van de eigenlijke kracht des woords *gemeen*; hetwelk nog duidelijker blijkt in het onderscheid der uitdrukkingen: *hij gedraagt zich over het algemeen wel*, en: *hij gedraagt zich gemeenlijk wel*. Verklaart men van den

winter, dat hij *gewoonlijk* koud is, zoo beweert, dat het eene gewoonte geworden is, 's winters te gevoelen, dat koude winters eene, zelden warme afgebrokene reeks vormen. *Doorgaans* uit, dat het de regel is, dat de winters koud. Dit, in de meeste gevallen, koud zijn van het verfaizoen blijft intusfchen de stelling, waarop, verschillende wegen, alle deze bijwoorden vermenigen; hetwelk ook de reden is, waarom zij elkan-
 vervangen kunnen.

DOORKNEED, DOORSLEPEN, DOORTRAPT.

rie woorden, welke alle eene hooge mate van oeffening en ervarenheid te kennen geven. *Doorkneeden* en *DOORTRAPT* beide overdragtelijk ontleend aan hetzelfde beeld, namelijk dat der bearbeiding van een deeg, beteekenen, dat de kunde, van welke ge-
 ken wordt, door aanhoudende oefening, het ge-
 wezen van dengenen, die er zich op toeleigde, over-
 dragen heeft. Zij beduiden dus het tegenover-
 stelde van oppervlakkig, een woord, dat dezelfde
 arlijke toepassing heeft. *Doortrapt* wordt altoos
 in eenen kwaden, *doorkneet* ook in eenen goeden zin
 genomen: *een doortrapte guit; een man doorkneet*
de geschiedenis van het vaderland. In schelmsche
den doorkneet. *DOORSLEPEN* wordt insgelijks fi-
 gurelijk gebruikt, en beteekent: als door slijpen ge-
 troffen; doch meestal in eenen kwaden zin. Het ver-
 derfend beeld, waarvan aan den eenen kant *door-*
trapt en *doortrapt*, en aan den anderen *doorslepen*

ontleend zijn, toont, dat de beide eerste woorden op innerlijke kunde en ervarenis, het andere op die voort van ondervinding ziet, welke in de uiterlijke verkeering met menschen verkregen wordt.

DOORSTAAN, DRAGEN, DULDEN, LIJDEN, ONDERGAAN, UITHOUDEN, UITSTAAN, VERDRAGEN, VERDUREN.

Het voorwerp, of liever het subject van iets kwaads zijn. Eigenlijk beperkt zich de bijzondere beteekenis van **LIJDEN** tot dit hoofdbegrip; een *lijdend*, of *lijdelijk* werkwoord is voorzeker geen woord, dat smart gevoelt; en even min wil men dit gevoel te kennen geven, wanneer men zegt, dat een gebouw bij brand, of aardbeving, *geleden* heeft. Van personen gebruikt, heeft het dan eens de nevenbeteekenis van **ONDERGAAN**, dan eens die van **UITHOUDEN**, ook wel van **DULDEN** en gedoogen. In de meeste gevallen nogtans drukt *lijden*, nevens het boven opgegevene algemeene denkbeeld, ook nog dat uit van het kwaad, dat op ons werkt, met onlust te ondervinden; iets, hetwelk ook, bij een gevoelend wezen, van het gronddenkbeeld onafscheidelijk is. *Ondergaan* komt het naast aan de eenvoudigste beteekenis van *lijden*, doch kenmerkt den aanvang daarvan. Een *lijden*, waaraan men van het begin zijns aanwezigens onderworpen is, *ondergaat* men niet. **UITSTAAN** vereenigt met *lijden* het begrip, dat de lijdende niet bezwijkt. Dit begrip is nog sterker in **DOORSTAAN**, hetwelk tévens het einde des lijdens te

ken-

men geeft. *Hij heeft de pijnbank doorgegaan.*
 DUREN ziet op een aanhoudend lijden, en is,
 wegens de meerdere zwaarte van een langdurig
 en een kortstondig leed, als, aan den kant des
 enden, wegens de beteekenis van hard, welke
 grond van het woord *duren* uitmaakt, sterker en
 rom edeler dan *uitstaan*. VERDRAGEN voegt bij
 den denkbeeld van toereikende kracht ook dat van
 willige onderwerping. Van eenen misdadiger, b.
 zegt men niet, dat hij zijne straf *verdraagt*,
 ar dat hij dezelve *lijdt*, *ondergaat*, *uitstaat*, *ver-*
urt. Om dezelfde reden heeft *uitstaan* meer be-
 kking tot natuurlijk, *verdragen* tot zedelijk lijden.
kan zijne mishandelingen niet langer uitstaan
 t: zij hebben mijne krachten uitgeput, ik bezwijk
 onder. *Ik wil zijne mishandelingen niet langer*
dragen beteekent: mijn gevoel verzet er zich te-
 , en mijne verontwaardiging doet mij besluiten,
 een einde aan te maken. Het enkele DRAGEN
 stelt niet noodwendig vrijen wil; en hiermede
 valt de morele beteekenis des woords. Het stelt
 enlijk het leed voor, als eenen last, die op ons
 kt. *Dulden* bevat het bijbegrip van met gelaten-
 d lijden; derhalve doet zich hier wederom het
 kbeeld van vrijwilligheid op, waarom het woord
 ook, in sommige gevallen, de kracht heeft van
 oogen. *Uithouden* gebruikt men van het door-
 n eener zaak, die alleen door haren duur een
 d wordt, schoon zij op zich zelve iets onverschil-
 , of zelfs wel iets aangenaams zijn kan. Zitten,

loopen, muziek, gezelschap kan men bezwaarlijk eenen geheelen dag *uithouden*; niemand zal echter daarom dit alles op zich zelve, en binnen eenen beoorlijken tijd beperkt, als een leed beschouwen.

DOORTASTEN, zie DOORDRIJVEN.

DOORTRAPT, zie DOORSLEPEN.

DOORTRAPTHEID, zie DOORSLEPEN.

DOORZETTEN, zie DOORDRIJVEN.

DOORZIEN, zie BEGRIJPEN.

DOORZIGT, BEGRIP, BEVATTING, VATBAARHEID.

Gefchiktheid tot erkenning. Natuurlijke aanleg tot het verkrijgen eener zulke gefchiktheid is hetgeen men VATBAARHEID noemt. Gewoonlijk wordt oefening in denken en redeneren vereifcht, om *vatbaarheid* tot goed begrip en bevattingskracht te verhoogen; en DOORZIGT is meestal de vrucht van lange ervarenis. *Vatbaarheid wordt in den jongeling vereifcht, zal hij eenmaal het doorzigt eens mans verkrijgen.* BEGRIP en BEVATTING zijn nader verwant; doch ongetwijfeld zegt het eerfte minder, dan het andere. *Vatten* toch, in den eigenlijken zin, is zoodanig *grijpen*, dat men het gegrepene, met de hand, de armen, of op eenigerlei andere wijze omfluit. Hiermede overeenkomstig heeft men *begrip* eener zaak, wanneer men haar, als ware het, in de magt van het verftand gebragt heeft, doch zij is

eerst

dan binnen onze *beyatting*, wanneer wij haar
 ren geheelen omvang overzien. Zoo kan de
 h Gods goetheid *begrijpen*, dat is, hij kan
 een denkbeeld vormen, dat er een wezen be-
 zoo voortreffelijk, dat het scheepselen in het
 n geroepen heeft, alleen om hen gelukkig te
 ; maar hij kan Gods goedheid niet *beyatten*,
 geen eindig verstand overzien kan, hoe veel
 s Gods weldadige wil voor zijne scheepselen be-
 , en op welke wijze dit opperst wezen zijne ze-
 gen over eene grenzenlooze schepping veripreidt.

DOORZIJGEN, DOORZIJPEN, DOORZIJPE-
 EN, DOORZIJPELEN.

DOORZIJGEN en DOORZIJPEN zijn alleen zinver-
 voor degenen, die niet weten, dat het eerste
 bedrijvend, het andere een onzijdig werkwoord
 Men *zigt* eenig vocht *door*, wanneer men het,
 doek, papier, zand, of iets anders, meestal
 fcheiding van vreemde stoffen, laat *doorzijken*.
 doorgang van het vocht, door de middenstof,
 amer en tevens langduriger, dan noemt men
 DOORZIJPEREN, of DOORZIJPELEN, twee voort-
 ade werkwoorden, die alleen in uitgang ver-
 en.

VEN, zie DEMPEN.

OVING, zie DEMPEN.

, zie BAST en BOLSTER.

DOPPEN, ONTBOLSTEREN, PELLEEN, SCHILLEN.

Van bekleedfelen ontdoen. Men **ONTBOLSTERT**, wanneer men het ruwe buitenbekleedfel wegneemt, waaronder de vrucht, soms nog in eene tweede, maar alsdan gladdere schaal, verborgen ligt. **DOPPEN** is het harde bekleedfel van peulzaden, meestal met eenig gedruisch, openen. **SCHILLEN** is de buigzame huid van ooft- of knolgewassen, in groote stukken, daarvan afscheiden, en **PELLEN** bij kleinere gedeelten, de vliezen, die als het vel van sommige boomvruchten en granen uitmaken, wegnemen. Men *ontbolstert* eene wal- of hazelnoot, *pelt* hare kern, *schilt* eenen appel of peer, en *dopt* boonen of erwten. (Zie ook **BAST** en **BOLSTER**.)

DOR, zie **BAR**.

DORHEID, zie **BAR**.

DOUWEN (DUWEN), DRINGEN, DRUKKEN, PERSEN.

Het doen werken eener kracht, de strekking hebbende, om haar voorwerp in de rigting harer werking te verwijderen. **DOUWEN**, of **DUWEN**, geeft ontegenzeggelijk den geringsten voortduur eener zulke werking te kennen. Een *duw* wordt menigmaal als synoniem met eenen *stoot* gebruikt. **DRUKKEN**, welks zelfstandig naamw., *druk*, geen meervoud heeft, ziet

op

reene meer voortdurende werking, en kenmerkt
 us niet, zoo als *driven*, eene *vis viva*. Hoezeer
 de meeste gevallen, die zich voor onze waarne-
 ming opdoen, wanneer geene met wil begaafde oor-
 zaak de werking doet ontstaan, deze door de zwaar-
 kracht te weeg gebragt wordt en derzelver streek-
 ing volgt, van waar de figuurlijke uitdrukkingen *ter*
mederdrakken, *onder den druk gebukt gaan*, enz.,
 oo is nogtans de rigting naar het middenpunt der
 arde geen volstrekt vereischte der *drukking*; dus,
 . v., *drukken* vloeistoffen naar alle zijden, zelfs
 naar boven. DRINGEN en PERSEN hebben den voort-
 duur der werking met *drukken* gemeen, doch zijn
 loor nevenbeteekenissen, elk op eene bijzondere ma-
 ier, gewijzigd. *Dringen* is een *drukken*, hetwelk
 het gedrongen wordende uit deszelfs plaats tracht te
 doen wijken, om dezelve in te nemen. Deze neiging
 s nu wel even zeer aan *drukken* in het algemeen
 igen, want juist zij is het, welke den *druk* ver-
 oorzaakt; doch in *dringen* staat zij, als ware het,
 op den voorgrond. Van hier dat *dringen*, hoezeer
 ok dan gebruikt, wanneer het voorwerp van den
drang niet wijkt, nimmer te pas komt, wanneer het
 niet wijken kan. Een gebouw, op eenen wee-
 ten grond geplaatst, *drukt*, *dringt* en *perst*
 ien, naar mate men de werking van den *last* uit
 een verschillend oogpunt beschouwt; doch spreekt
 nen van een gebouw, dat eene vaste rots, of wel
 een geheid paalwerk ten grondslag heeft, dan kan
 nen natuurlijk zeggen, dat het dien grondslag *drukt*,

maar niet, dat het denzelven *dringt*, of *perst*. Dit laatste werkwoord, schoon duidelijk van het Latijnsche *premere* afkomstig, welks eerste en hoofdbeteekenis die van ons *drukken* is, heeft in het Nederduitsch de meer bepaalde kracht van *zamendrukken* (*comprimere*). Even gelijk *dringen* het *drukken* is tegen iets, dat uit zijne plaats kan wijken, zoo is *persen* het *drukken* tegen iets, dat in zich zelf wijken kan, of, met andere woorden, dat *compressibel* is, eene eigenschap, welke voornamelijk alle veêrkrachtige lichamen bezitten. In het zelfstandige naamwoord *drukpers* zijn *drukken* en *persen* vereenigd, mischien wel blootelijk, om de kracht des woords te versterken, mischien ook, omdat inderdaad dit bekende werktuig de bijzondere beteekenis van *drukken* en *persen* vereenigt. *Gedrukt* wordt de lettervorm, die noch kan, noch mag wijken, *geperst* worden de tusschen denzelven en den zoogenaamden tegel, of degel, liggende elastieke stoffen, ja zelfs die, welke, boven ter wederzijde in het gesel der pers geplaatst, de veêrkracht helpen vermeerderen; ook eenigermate het blad papier zelf.

DRA, zie AANSTONDS.

DRAAD, VEZEL.

Bestanddeel van een weeffel, of geschikt om hetzelfde te vormen. DRAAD is oorspronkelijk hetgeen gesponnen is, want het woord komt van *draaijen*. Eerst overdragtelijk is het, dat men, van *gerect*
me-

metaal, van vleesch, enz., het woord *draad* gebruikt. *Draait* het spindel van den *draad* zich heen, dan lost de *draad* zich op in VEZELS. Dus ook noemt men de kortere einden *draads* uit een rfsleten en uitgerafeld weeffel; en, uit hoofde der ooreenkomstigheid, heeten *vezels* de dunnere, harige wortels der plantgewasfen, alsmede de fijne spieren van het vleesch. Daar een verhaal, of eene redenering, bijeen in alle talen, zeer gepast onder het beeld van een weeffel voorgesteld wordt, zoo vergelijkt men den loop van hetzelfde bij eenen *draad*. Van hier het bijvoegelijk naamwoord *langdradig*.

DRAAD, ZAMENHANG.

Ongescheidenheid. Waarin geen ZAMENHANG is, waarin zou men ook vruchteloos eenen DRAAD zoeken; want de laatste bestaat slechts door den eersten. Den eigenlijken zin hangt alles zamen, om hetwelk te scheiden eene kracht van buiten vereischt wordt; doch dit is niet genoeg tot het vormen van een *draad*; want deze ondersteunt eenen verre voortzetten *zamenhang* in de lengte. Figuurlijk is er ook *zamenhang* in eene rede, of een verhaal, wanneer de deelen in verband staan, wanneer er geene onderbrekingen in voorkomen. De *draad* eener rede ondersteunt eene *zamenhangende* volgorde, eenen voortgang. Elk kunstgewrocht, dat zich op eenmaal aan de zinnen, of het verstand voordoet, eene schildering, b. v., moet *zamenhang* hebben, maar heeft geen *draad*.

DRAAD,

DRAAD, RIGTSNOER, SPOOR.

Hetgeen den zoekenden, vervolgenden, of handelenden in zijnen voortgang geleidt. Het hier boven gezegde toont, wat, in dezen figuurlijken zin, door het woord DRAAD verstaan wordt. Hetgeen wij thans oneigenlijk *draad* en *leidraad* noemen, bezat THESEUS zeer eigenlijk in het ontrolde kluwen van ARIADNE. De figuurlijke beteekenis van RIGTSNOER is afgeleid van het gebruik, hetwelk tuiniers, metselaars en andere arbeidslieden, tot rigting huns werks, gewoon zijn van een gespannen *snoer* te maken. Overeenkomstig met dit onderscheid behoort men, om eens anders gewrocht, gedachten, of handelingen te ontwarren en geleidelijk te volgen, er den *draad* van te bezitten; zijne eigene daden rigt de brave en verstandige naar een wel gekozen *rigtsnoer*. Gelijk *rigtsnoer* wijst op dengenen, die er zich naar rigt, zoo wijst *spoor* op hem, die het gedrukt heeft. Het onderstelt niet noodwendig, even als *draad*, eene voortdoring, maar kan ook door opvolging gevormd worden. Wij noemen beide den onafgebroken indruk eens wagenrads, en den van plaats tot plaats in den grond geprenten voet eens diers, derzelver *spoor*. Het *spoor* dient in het zoeken, de *draad* in het volgen, het *rigtsnoer* in het handelen.

DRAAIJEN, DRILLEN, DWARLEN, KEEREN, WENDEN, WENTELLEN.

Eene ronddraaijende beweging maken. KEEREN

en **WENDEN** zijn zoodanig onderscheiden, dat het eerste altoos zulk eene omwending aanduidt, waardoor iets in den tegenovergestelden stand geraakt: *een blad omkeeren, op denweg omkeeren. Wenden* heeft geene betrekking tot eene tegenoverstelling van stand, zoodat alle, niet alleen geheele, maar ook gedeeltelijke door draaijen veroorzaakte verandering van stelling, door *wenden* uitgedrukt kan worden. Het schip *wendt* reeds, wanneer het, om den wind over den anderen boeg in de zeilen te vangen, slechts eenen hoek met zijne vorige rigting maakt; het *keert*, wanneer het roer naar de zijde komt, werwaarts te voren de voorsteven gerigt was. De oorzaak van dit verschil is, dat bij *keeren* het denkbeeld van stand, of ligging, bij *wenden* dat van beweging ten grond ligt. Men zegt de *keerszijde* van een muntstuk, zonder te kennen te willen geven, dat eerst de regte en dan, bij omwending, de andere zijde beschouwd wordt, maar alleen om die zijde aan te duiden, welke aan het eigenlijke muntbeeld tegenovergesteld is. *Wenden* is met *winden, wentelen, wandelen* verwant, alle welke werkwoorden eene beweging aanduiden. Gebruikt men *keeren* niet in betrekking tot eenen willekeurigen stand, gelijk dien eens reizigers op den weg, alsdan beteekent het in eenen stand brengen, die aan den natuurlijken tegenovergesteld is. Dus, b. v., *is eenen wagen omwenden* altoos denzelven eene andere rigting geven, doch zoodanig, dat hij op de wielen blijft staan; *eenen wagen omkeeren* kan ook *beeten*, dien onderst boven *keeren*. **WENTELLEN**, het

DRAGER, zie **DRAGEN**.

DRALEN, zie **BEIDEN**.

DRANG, **LUST**, **TREK**.

De algemeene bepaling, hier boven onder het artikel **BEGEERLIJKHEID**, alvaar *lust* met dat woord en met *zucht* vergeleken is, gegeven, geldt ook in deszelfs samenstelling met *trek* en *drang*. **LUST** stelt de neiging om iets te verkrijgen, of te genieten voor, als in den begeerenden zelfven ontstaan, **TREK** en **DRANG** als van buiten aangekomen. In de natuurlijke wereld, waaruit de beide beelden ontleend zijn, moet, om een ligchaam tot het andere te doen naderen, het eerste, of door eene aantrekkende, of door eene voortstootende kracht, derwaarts gevoerd worden. Even zoo verschillen, in zedelijke beteekenis, de woorden *trek* en *drang*. Daar nu het aanlokkelijke der voorwerpen onzer begeerte, waarin de morele kracht van aantrekking bestaat, ligter te overwinnen schijnt, en die aanlokking menigmaal uit geringer oorzaken ontstaat, dan de *drang*, welke de ziel somwijlen, als in weerwil van haar zelve, onweerstaanbaar voortdrijft, zoo is het woord *trek* ook minder sterk, en wordt van minder gewichtige onderwerpen gebruikt, dan *drang*.

DRANGREDEN, **BEWIJSGROND**.

Hetgeen aangevoerd wordt, om een verstandig wezen tot iets te doen besluiten. De **BEWIJSGROND** werkt

werkt eeniglijk op de overtuiging; de DRANGREDEN ook op den wil. Met *bewijsgronden* betoogt men waarheid, met *drangredenen* drijft men tot een besluit. Befef van voordeel kan de *drangreden* tot eene handeling wezen, maar is nimmer de *bewijsgrond* harer behoorlijkheid.

DRENKPLAATS, WED.

Niet eigenlijk zinverwante, maar geheel verschillende dingen, die alleen verward kunnen worden, omdat elk derzelve beide de doeleinden vervullen kan, tot een van welke het afzonderlijk bestemd was. De DRENKPLAATS is eene plaats, waar het vee komt drinken, het WED, waar het komt *waden* en zich waschen.

DREUN, zie DAVEREN.

DREUNEN, zie DAVEREN.

DRIEST, zie DAPPER.

DRIFT, BOOSHEID, GRAMSCHAP, GRIMMIGHEID, HAASTIGHEID, OPLOOPENDHEID, OPVLIEGENDHEID, TOORN, VERBOLGENHEID, WROK.

Die toestand der ziel, welke het meest regtstreeks tegen derzelver kalmte overstaat. Hoe TOORN, GRAMSCHAP en VERBOLGENHEID verschillen, is onder het artikel BELGEN gezegd geworden. DRIFT is van algemeener beteekenis; zij is eigenlijk het tegenover-

II. DEEL.

H

ge-

gestelde van rust, of stilstand, en in dien ruimeren zin bijna synoniem met *hartstogt*. Het woord toch is van denzelfden stam, als *drijven* (zie dat artikel). Van hier beteekent *driftig* reeds in het eerste en eigenlijke gebruik, vlot, dobberende, dat is, niet vast, niet stil liggend. *Drift* dus, voor *toorn* gebezigd, wijst op de beweging des gemoeds. Men kan *driftig* worden, uit ongeduld, zonder dat er eigenlijke gronden van *toorn* bestaan; want, schoon ook het gemoed des *toornigen* voor die opswelling vatbaar zijn moet, zoo is dat des *driftigen*, als men het zoo eens uitdrukken mag, veel ontvlambaarder. Nog eene hoogere mate van ontvlambaarheid wordt door **HAASTIG** en **HAASTIGHEID** uitgedrukt. In deze woorden ligt reeds eene afkeurende kracht; zij kenmerken iemand, die te snel *driftig* wordt, en komen nabij overeen met het Fransche *vif* en *vivacité*. Niet het snelle *toornig* worden alleen, maar de snelheid en heftigheid des *toorns* te zamengenomen, worden door **OPVLIEGENDEHEID** gekenmerkt. De uitdrukking schijnt van de bekende werking des buskruids ontleend; ja zelfs zegt men somwijlen: *hij vliegt op als buskruid*. **OPLOOPENDHEID** duidt eene mindere heftigheid aan, dan *opvliegendheid*, maar geeft, even als dit woord, meer eene blijvende hoedanigheid der inborst, dan eenen plotselijken toestand des gemoeds te kennen. Men kan zeggen: *hij wordt driftig, haastig, toornig*; niet: *hij wordt opvliegend, of oplopend*.

DRIFT, HARTSTOGT.

Sterke neiging des gemoeds, welke iets doet verlangen of schuwen. **DRIFT** is eene blindere neiging dan **HARTSTOGT**. Bij dezen laatsten werkt het redelijk vermogen mede, offchoon het maar al te dikwerf ontoereikend is, om dien te overwinnen, of te bestrafen. *Driften* hebben zelfs de redelooze dieren met ons gemeen; doch men kan niet zeggen, dat zij *hartstogten* hebben. Liefde, welke bij de Godheid een deel van haar wezen, bij den mensch een *hartstogt* is, is in het dier en den dier gelijken, *drift*.

DRIFTIG, HAASTIG, SCHIELIJK.

Die snel in zijne verrigtingen is. **DRIFTIG** is hij, die snel ten doel wil, **HAASTIG**, die niet lang onderweg wil blijven, **SCHIELIJK**, die werkelijk snel voortgaat. De beide eersten slaan op den handelenden, het derde op de handeling. *Driftig* en *haastig* zijn hoedanigheden van een voortvarend karakter, *schielijk* kan ook soms de traagste wezen. De *driftige* draalt niet, de *haastige* verwijlt niet, en hetgeen *schielijk* gebeurt duurt niet lang.

DRIJFVEER, zie BEWEEGREDEN.

DRIJVEN, JAGEN.

Voor zich henen in beweging brengen. Men **DRIJFT** hetgeen men voor zich uit in beweging brengt, van welken aard deze beweging ook zij; doch men **JAAGT** slechts hetgeen in eene snellere en

heftigere beweging gebragt wordt. Het langzaam voortgaand slagvee wordt *gedreven*, want sneller beweging zou voor hetzelfde nadeelig zijn; het wild wordt *gejaagd*, want anders zou men het niet achterhalen. Schaamte *jaagt* den bloe op de wangen, want, die schaamrood wordt, kleurt snel; de tanden der tweede vorming *drijven* de vroegeren, want zij stooten dezelve langzaam uit.

DRIJVEN, DOBBEREN (zie dit woord).

DRIJVEN, DOORDRIJVEN (zie dit woord).

DRILLEN, zie DRAAIJEN.

DRILLEN, IN DEN WAPENHANDEL OEFENEN.

DRILLEN, krachtens zijne oorspronkelijke betekenis van *draaijen* (zie dit woord), bepaalt zich meer tot de wendingen en zwenkingen, die, in vorige tijden, toen de piek bijna het uitsluitend wapen was, het voornaamste gedeelte der krijgsoefeningen uitmaakten. Misschien is de inyoering der vuurwapenen, even zeer als de overneming van onduitsche krijgsworden, de oorzaak, waarom *drillen* in onbruik geraakt is. IN DEN WAPENHANDEL OEFENEN ziet, in de eerste plaats, op de handgrepen, bij het gebruiken van allerlei krijgsgeweer.

DRINGEN, zie DOUWEN.

DRIN-

DRINKER, DRONKAARD, ZUIPER.

Die dikwijls en in groote mate drank gebruikt. Noemt men iemand eenen *drinker*, dan vereert men hem door deze benaming niet; want *drinken* behoort geene bezigheid, zelfs geen opzettelijk gezocht en menigvuldig genoten vermaak, maar de vervulling eener behoefte te zijn; doch voorzeker zal iemand nog liever eenen DRINKER, dan eenen DRONKAARD, of ZUIPER heeten. *Drinker* is onmiddellijk van *drinken* gevormd, *dronkaard* van het afgeleide woord *dronk*, dat reeds, in eene van zijne beteekenissen, de kracht heeft, die in *dronken* en *dronkenschap* nog sterker uitkomt. *Drinker* is hij, die de gewoonte heeft om te *drinken*, *dronkaard*, die de gewoonte heeft van den *dronk*, of om *dronken* te zijn. Ook is de uitgang van het laatste woord nader aan aard, inborst verwant, dan die van het eerste. Dienvolgens zou men *dronkaard* kunnen omschrijven: degenen, die het zich reeds tot eene tweede natuur gemaakt heeft, *dronken* te zijn. *Zuipen* ziet op de beestachtige wijze, waarop vele overmatige *drinkers* den drank tot zich nemen; want *zuipen* is eigenlijk vocht met geruisch inzwelgen, gelijk het vee doet. Vele minnaars der gezelligheid, ook in de hoogere standen, zijn *drinkers*, en eenigen hufner verdienen wel den naam van *dronkaards*; doch *zuipers* vindt men tegenwoordig bijna uitsluitend in de lagere volksklassen.

DRINGELD, DRINGPENNING, FOOI, VER- VAL.

Kleine gift aan dienstdoende personen. DRINGPENNING en DRINGELD vermelden uitdrukkelijk de bestemming der gift, en deze is zoodanig, dat de beide woorden niet wel op eenig ander geldgeschenk toegepast kunnen worden, dan hetgeen aan zulke personen gegeven wordt, wier gewone genieting en verkwikking in eenen dronk bestaat, en die zich denzelven, zonder een zoodanig buitenkansje, niet wel verschaffen kunnen. De koppeling met *penning* bepaalt *drinkpenning* meer tot een enkel muntstuk, dan *drinkgeld*, dat van eene grootere som en meer algemeen gezegd kan worden. *Ik gaf den voerman eenen gulden tot drinkpenning, omdat ik niet wist, hoeveel het gewone drinkgeld bedroeg.* Fooi is van nog onbepaalder gebruik, dan *drinkgeld*; alle *drinkgeld* is eene *fooi*, maar niet alle *fooi* een *drinkgeld*. Behalve eene kleine gift in geld, beteekent *fooi*, in het Nederduitsch, daarenboven, een onthaal, hetzij in drank, of in spijs en drank te zamen, hetwelk, ter gelegenheid eener scheiding, door den vertrekkenden gegeven wordt. In het Engelsch heeft het woord, voor eene, met geld voldane erkentenis genomen, eene ruimere beteekenis, dan bij ons, en wordt in gevallen gebruikt, waar wij het Latijnsche *honorarium*, of soortgelijk woord zouden bezigen. *A physician's, a lawyer's fee.* VERVAL is het algemeene woord, waaronder dienstboden begripen hetgeen hun, boven het bedongen loon, uit van elders ontvan-

vangene *soorten* toevloet. De vorming van het woord tocht, dat het eene toevallige inkomst aanduidt. *In dat huis is de huur gering, maar het verval nog al aanmerkelijk.*

DROESSEM, zie BEZINKSEL.

DROEVIG, zie BEDROEFD.

DROMMEL, zie BOOZE.

DRONK, SLOK, TEUG.

Zoo veel als men van eenig vocht, op eenmaal, naar binnen brengt. Eigenlijk is DRONK zoo veel men drinkt, SLOK zoo veel men slikt of slokt. Het laatste naamwoord zou dus, ruim genomen, ook op vaste spijsen toegepast kunnen worden, en het werkwoord wordt zulks in der daad; want aan den te gulzig etenden zegt men: *slok zoo niet*. Daar echter vochten alleen door te slikken in de maag gebragt worden, vaste spijs alvorens door het gebit vermalen moet worden, heeft men *slok* uitsluitend gebezigd, om het naar binnen brengen van iets vloeibaars te kennen te geven. Al wat vloeit, intusfchen, is geen drank, is niet een vocht, waarmede men zijnen dorst lescht, of zich verkwikt; derhalve zou men, b. v., den *slok*, dien een zieke uit zijn artsenijfleschje neemt, zeer oneigenlijk eenen *dronk* noemen. Schoon dus, in den bepaalden zin van *dronk*, iedere *dronk* een *slok* is, maar niet omgekeerd, zoo heeft van den anderen kant, ten aanzien der hoeveelheid, *dronk* eene

ruimere beteekenis, en heet het gedronkene, of liever den staat, waarin iemand, na gedronken te hebben, geraakt is, de dronkenschap. *Eenen goeden, eenen kwaden dronk hebben.* TEUG, van *togen*, is het intrekken van zoo veel vochts, als men gevoegelijk op eenmaal in den mond kan bergen. Het begrip van doorzwelgen ligt dus in dit woord niet, hetwelk voorts bijzonderlijk van *slok* verschilt, doordien het een langzamer innemen van vocht te kennen geeft, en ook meestal van eene min of meer grootere hoeveelheid gebruikt wordt; want het binnenste des monds kan meer omvatten, dan de keel op eenmaal doorzwelgt.

DRONKAARD, zie DRINKER.

DRONKEN, zie BESCHONKEN.

DRONKENSCHAP, zie DRINKER.

DROOGTE, BANK, ONDIEPTE, PLAAT, RIF.

Plaats in eenig vaarwater, alwaar geene genoegzame diepte voor schepen is. ONDIEPTE ontkent het daarzijn der diepte, in het algemeen, en is dus het geslachtwoord; het onderscheidt echter niet, wat dit gebrek aan diepte veroorzaakt, hetzij zandbank, rots, of welke andere oorzaak ook. DROOGTE, schoon onder het algemeenere *ondiepte* begrepen, is een woord van ontkennende beteekenis, doch kenmerkt zoodanige *ondiepte*, waar geen water staat, waar het *droog* is, althans, waar het, bij vallend getij, *droog* loopt.

BANK,

BANK, PLAAT en RIF kenmerken de *andicpte* naar hetgeen haar veroorzaakt. De beide eerste worden meestal door zand gevormd, en verschillen daarin, dat *bank* gemeenlijk van de kruin eens zeeheuvels gezegd wordt, die meerdere uitgebreidheid, vooral meerdere lengte heeft, dan *plaat*, door hetwelk men eene meer ronde, effene en harde zandvlakte verstaat. *Rif* beteekent eene in zee voortlopende keten, of reeks van rotsen, hetzij boven, hetzij onder water. Bij overbrenging wordt het ook van eene lange en smalle zandbank gebruikt; doch dit gebruik is minder gewoon, en, zoo het schijnt, ook minder eigenaardig, want de eerste beteekenis van *rif* is die van geraamte, en eene reeks rotsen schijnt vervolgens zoodanig genaamd te zijn, om de min of meer gelijke vertooning, welke zij met aaneengehechte uitstekende knokken, en inzonderheid met de ruggegraat oplevert.

DRUIPEN, DROPPELEN.

Het in bolvormige deeltjes nedervallen der vochten. **DROPPELEN**, ook *druppelen*, is eigenlijk het *frequentativum*, of voortdurend werkwoord, van **DRUIPEN**, hetwelk ook *druppen* en *droppen* geschreven wordt. De grondbeteekenis schijnt in het algemeen te zijn, zonder stoot, of andere oorzaak van buiten, nedervallen. Dit is de kracht van het Engelsche werkwoord *to drop*, dat meer nog van vaste lichamen, dan van vloeistoffen gebruikt wordt. Men weet, dat *druipen* het hoofdkenmerk is, hetwelk de onveérkrachtige van de veér-

Krachtige vloeistoffen, dat is, de vechten van de luchten, onderscheidt.

DRUISCHEN, zie AANGAAN.

DRUKKEN, zie DOUWEN.

DUBBELZINNIG, TWIJFELACHTIG.

Omtrent welks meening, of beteekenis men niet zeker is. Het eerste is eene soort van het tweede, want al wat DUBBELZINNIG is, is TWIJFELACHTIG, en niet omgekeerd. Het *dubbelzinnige* is voor twee uitleggingen vatbaar, het *twijfelachtige* is geheel onbepaald, ten ware men omschrijve, hetgeen ook meestijds geschiedt, in welk gedeelte der zaak, of uitdrukking het *twijfelachtige* gelegen is. Noemt men een gedrag *twijfelachtig*, dan bedoelt men daarmede in het algemeen, dat men hetzelfde, met geene zekerheid, eerlijk of oneerlijk, trouw of ontrouw, in één woord, goed of kwaad kan heeten. Zegt men, dat iemands gedrag *dubbelzinnig* is, dan verklaart men het voor twee uitleggingen vatbaar; en de uitdrukking komt wel inzonderheid te pas, wanneer degene, van wien men spreekt, zonder tusschen twee partijen onzijdig te blijven, zich echter niet rondborstig voor eene van beiden verklaart. Deze onderscheiding doet tevens zien, dat *dubbelzinnig*, omtrent handelingen gebezigd, opzet kenmerkt, terwijl het *twijfelachtige* onopzettelijk en toevallig wezen kan.

DUBBELZINNIGHEID, zie DUBBELZINNIG.

DUCH-

DUCHTEN, zie BEDUCHT.

DUF, BEDOMPT, MUF, VOCHTIG.

Het tegenovergestelde van droog en frisch. *Bedomptheid* kan de oorzaak van *vochtigheid*, *dufheid* en *mufheid* wezen. BEDOMPT is eigenlijk uitgedoofd, van den toegang der versche lucht afgesneden. Is nu eene plaats *bedompt*, waarin uit den grond, de muren, of van elders, dampen ontstaan, die, bij eene vrije toestrooming der lucht, door dezelve weggedreven, of daarin opgelost zouden worden, zoo wordt die plaats ook VOCHTIG. Het aanvankelijk bederf, hetwelk dit stil staand vocht ondergaat, verwekt den kwaden reuk, dien men DUF noemt, en doet tevens hetgeen daaraan blootgesteld is MUF worden. Want *muf* kenmerkt eigenlijk eenen hooger trap van bederf, dan *duf*. *Muffa* heet bij de Italianen schimmel, en wijkt niet zeer verre af van het Latijnsche *mucor*. Hetgeen dus zijn uit *vochtigheid* ontstaan bederf nog slechts door den reuk openbaart, is, of riekt *duf*; vertoont het reeds schimmel en geeft het den reuk uit, die aan schimmel eigen is, dan noemt men en de beschimmelde zaak en de kwade lucht, welke zij verwekt, *muf*.

DUIDELIJK, zie BAARBLIJKELIJK en BEGRIJPELIJK.

DUIKELEN, zie BUITELLEN.

DUIN,

DUIN, zie BERG.

DUISTER, zie DONKER.

DUIVEL, zie BOOZE.

DUIZELIG, BEDWELMD.

Om deze woorden, welke beide eenen toestand aanduiden, waarin men zich zelf niet volkomen bewust is, waarin de zinnen geene duidelijke voorstellingen leveren, de wil niet bestemd is en de handelingen niet geheel willekeurig zijn, naar derzelver oorzaken te onderscheiden, zouden de kundigheden van eenen arts vereischt worden, en alsdan zou misschien wederom de uitlegging voor oningewijden bezwaarlijk te bevatten zijn. Naar de uitwerkselen te oordeelen schijnt elke *duizeling* eene soort van *bedwelming*. Daarentegen zal men van elken *BEDWELMDEN* niet zeggen, dat hij *duizelig* is. Men wordt *bedwelmd* in een te naauw vertrek, door sterk rickende zelfstandigheden, door eenen zwaren slag op het hoofd en in verscheidene andere gevallen, waarin het woord *duizelig* niet te pas zou komen. *Duizeligheid* noemt men inzonderheid den toestand, te weeg gebragt door de onwillekeurige vrees, welke de ongewoonte om zich op eene groote hoogte te bevinden aanjaagt. In dien toestand schijnt alles met ons rond te draaijen; en schoon er al geen eigenlijk gevaar van vallen aanwezig is, ontstaat het dikwerf door de *bedwelming* zelve, waarin onze angst ons stort, en die ons belet, de gewone behoedmiddelen, of voorzigtigheid aan te wenden.

DUL-

DULDEN, GEDOOGEN, TOELATEN, VERGUNNEN, VEROORLOVEN.

Iets laten geschieden, zonder zich daartegen te verzetten. TOELATEN is het tegenovergestelde van te keer gaan. Waartegen ik mij met geene dadelijke middelen verzet, dat *laat ik toe*. Tegen VEROORLOVEN staat verbieden over. Eenig verschil schijnt er nogtans te zijn tusschen het deelwoord van *veroorloven* en dat van het onzamengestelde *oorloven*. Door *geoorloofd* verstaat men hetgeen Goddelijke noch menschelijke wetten verbieden, door *veroorloofd*, hetgeen een bijzonder persoon niet verbiedt, krachtens hem toekomend regt. Beide mogen, aangemerkt de veroudering van *oorloven* in deszelfs overige vervoegingen, voor deelwoorden van *veroorloven* gelden; doch *geoorloofd* schikt zich beter onder de bepaling, hier boven aan *veroorloven* gegeven; *veroorloofd* nadert tot de beteekenis van toestaan, hetwelk uitdrukkelijke verleening ondersteunt (zie het art. BEWILLIGEN). VERGUNNEN is *toelaten* uit gunst. DULDEN en GEDOOGEN komen zeer na overeen; want oorspronkelijk hadden beide de kracht van lijden, *Schipbreuk gedoogen*. Thans echter heeft *dulden* de beteekenis van met gelatenheid lijden, van waar *duldeloos*, *geduldig*, enz. *Gedoogen*, daarentegen, is zich niet verzetten, offchoon men daartoe de magt heeft. Vraagt men, derhalve, eenen magthebbenden, of hij deze of gene onbehoorlijkheid *dulden*, of hij dezelve *gedoogen* kan, dan heet eigenlijk het eerste, of hij zijne verontwaardiging bedwingen en de uitwerkselen daar-

daarvan terug houden kan; het andere, of hij de daad kan aanzien, zonder haar door zijne magt te beletten. *Ouders en regeerders moeten nimmer vergunnen, en zelfs niet toelaten, hetgeen zij niet mogen veroorloven; want die het kwade verhoeden kan, behoort het niet te gedoogen, al kon hij het dulden.* Zie ook DOORSTAAN.

DUN, VLOEIBAAR.

Woorden, waarvan het onderscheid zich bij den eersten opslag vertoont. *DUN* levert den geest een betrekkelijk denkbeeld; hetzelfde ding kan *dun* zijn, vergeleken met de eene, en *dik* vergeleken met de andere zelfstandigheid. *VLOEIBAAR* is niet op zich zelf, maar alleen in zijne trappen, voor vergelijking vatbaar; het tegenovergestelde is *vast*. *Dun*, omdat het geen en staat, maar eenen trap van staat, of toestand aanduidt, is even zeer op vaste lichamen, als op vloeistoffen toepasselijk.

DUN, MAGER, RANK, SCHRAAL, SLANK, TENDER.

Hetgeen niet dik en vet is. *DUN* is hetgeen weinig dikte heeft; *RANK*, dat niet breed is; *TENDER*, naauw verwant aan *teer*, hetgeen men niet grof kan noemen; *SLANK*, duidelijk uit denzelfden wortel als *lang* en *slang*, datgeen, welks lengte de dikte te boven gaat en dat tevens buigzaamheid heeft; *MAGER*, dat niet vet, *SCHRAAL*, dat niet smerig is. *Rank* zegt men inzonderheid van vaartuigen, die,
in

in vergelijking van hunne lengte, weinig breedte hebben, dus ligtelijk over zijde geworpen kunnen worden, en meer voor de riviervaat, dan voor de zeevaart geschikt zijn. *Mager* en *schraal* geven het niet daarzijn van vet te kennen, doch *schraal* kenmerkt dit afwezen meer van den kant der droogte en dorheid, die hetzelfde verzelt. Van daar, dat men zegt, een' *schralen wind*, dat is, een' droogen wind, die alles verdort. Een *mager man* is een man, die niet vet is, maar daarom echter vleezig en gelpierd zijn kan; een *schraal man* is degene, wiens dorre beenderen men door het vel henen ziet.

DUNHEID, zie DUN.

DUNKEN, GISSEN, ONDERSTELLEN, VERMOEDEN.

Meenen, dat iets is, zonder van de gronden dier meening genoegzaam zeker te zijn. Wanneer iemand tot een oordeel overhelt, en echter van deszelfs grondheid niet zeker is, dan DUNKT hem. Neemt men als werkelijk aan datgeen, welks werkelijkheid ons niet bewezen is, dan ONDERSTELT men. Het kiezen der waarschijnlijkste uit vele onderstellingen wordt GISSEN genoemd. Ligt de grond onzer meening minder in de waarschijnlijkheid der zaak, dan in onze wijze van zien, in ons gemoed, in een donker gevoel, waarvan wij ons geene duidelijke reden weten te geven, dan VERMOEDEN wij. *De gisfingen der geleerden, omtrent de ware lezing van duistere plaat-*

plaatsen der oude schryvers, behooren geene bloote onderstellingen te zijn, schoon menigeen' hunner zijne vermoedens waarschijnlijkheden denken. (Zie voorts ACHTEN en BEDUNKEN.)

DUREN, zie AANLOOPEN.

DUS, zie DERHALVE.

DUUR, DUURZAAMHEID, TIJD.

Gróotte of lengte der opvolging, waarin iets zijn bestaan voortzet. Over het werkwoord *duren* is reeds onder het artikel AANLOOPEN gesproken. DUUR is het bestaan, gedurende zekeren tijd; DUURZAAMHEID de geschiktheid, om het bestaan, gedurende eenen naar evenredigheid langen tijd, voort te zetten. Is iets uit zijnen aard, en niet door toevalige omstandigheden, van langen *duur*, dan zegt men, dat het *duurzaam* is. *Duur* wordt op zich zelve gebezigd, *duurzaamheid* in betrekking tot stoffen van gelijken aard, of gebruik. Aan steen wordt, als bouwstof, *duurzaamheid* toegekend, dat is, men kent aan steen een langer bestaan toe, dan aan hout, of andere zelfstandigheid, die géwoonlijk tot bouwen gebruikt wordt. Tijd is de opvolging van hetgeen zijn aanwezen in zekere opvolging voortzet. Zes jaren kan men eenen *tijd* noemen, omdat zes jaren de opvolging zijn van zes achtereenvolgende omloopen der aarde om de zon. Bestaat een ding van het begin dier opvolging tot het einde, dan heeft

heeft het zes jaren *geduurd*. Dus wordt de *duur* eens oorlogs bepaald door de hoeveelheid opvolgende maanden, of jaren, van vredebreuk tot vredesluiting. De *tijd* des oorlogs zijn de opvolgende jaren, in welke de oorlog heeft plaats gehad. De *duur* van den oorlog, in welchen de Nederlanden hunne onafhankelijkheid op Spanje bevochten hebben, is tachtig jaren geweest, de *tijd* van dien oorlog was de opvolging dier tachtig jaren, welke tusschen den aanvang der onlusten en den Munsterschen vrede verlopen zijn. Zie verder BESTENDIG.

DURVEN, ONDERSTAAN, ZICH VERSTOUTEN, ZICH ONDERWINDEN; WAGEN.

Tot de uitvoering van iets, dat gevaarlijk, of moeilijk is, moed hebben. WAGEN is, over het algemeen, iets, dat met gevaar vergezeld is, ondernemen. Het gevolg van datgeen, hetwelk men besluit te doen, is onzeker, dewijl het van verscheidene omstandigheden afhangt, die vooraf niet kunnen berekend worden; in dit geval *waagt* men. Onder de verschillende beteekenissen, waarin DURVEN voorkomt, is die, van door geene zaak afgeschrikt worden, de oudste; althans het Grieksche *θάρσεν* en het Gothische *dauran* hebben ook deze beteekenis. *Durven* onderscheidt zich van ZICH VERSTOUTEN daarin, dat het eerste eene bedaarde gemoedsgeffeldheid aanduidt, waarmede men tot eene gevaarlijke onderneming geschikt en bereid is, en het andere eene berekening van het gewaagde onderstelt, gepaard met den moed, om het te beproeven. *Eerst*

durfde ik daarover niet spreken; doch kort daarna verstoutte ik mij, en droeg de zaak in haar geheel voor. ONDERSTAAN geeft eene dadelijke werkzaamheid te kennen, en is dus sterker, dan *zich verstouten* en *durven*. *Onderstaan* is eigenlijk zich zelf onder iets stellen; zoo als men ook zegt: eene zaak op zich nemen, en duidt doorgaans eene ongeoorloofde onderneming aan: *wie had ooit gedacht, dat hij zulk eene zaak onderstaan zou?* Ook met zich: *het krijgsvolk heeft zich onderstaan te plunderen, ofschoon de veldheer het ten strengste verboden had.* ZICH ONDERWINDEN, van het oude *winden*, *winnen*, trachten, streven, zijne krachten inspannen, beteekent eigenlijk: met moeite en met inspanning van al zijne krachten, onder eene zaak trachten te komen, om dezelve op te heffen, of in beweging te brengen, en zegt dus meer, dan de vorige woorden: *zij hebben zich die hagchelijke zaak onderwonden.*

DUTTEN, SLAPEN, SLUIMEREN.

Deze woorden geven den staat te kennen, waarin men zich bevindt, wanneer het ligchaam werkeloos rust, de zinnen stil staan, de ziel de uitwendige voorwerpen niet meer bevat. Zeer onderscheiden is derzelver graad van sterkte. SLAPEN geeft den boven genoemden staat, in den volsten zin, te kennen, SLUIMEREN, door eenen onvasten slaap bevangen zijn. *Sluimeren* komt dus het naaste aan waken, *slapen* is daarvan het verst verwijderd. *Do kranke sluimert nu en dan een weinig. Ik sliep niet, ik sluimer-*
mer-

merde slechts. DUTTEN heeft insgelijks de beteekenis van ligt, onvast slapen; doch met dit onderscheid, dat *sluimeren* altoos iets onwillekeurigs is en een gebrek aan vasten slaap te kennen geeft, terwijl *dutten* een opzettelijk ligt en kort slapen aanduidt, waartoe men zich, zonder zich eigenlijk ter rust te begeven, in eene zittende, leunende, of bukkende houding plaatst, welke geenen anderen, dan ligten en korten slaap toelaat; zoodat men *slapen* en *sluimeren* ook van de redelooze dieren, maar *dutten* alleen van de menschen kan bezigen: *ik ben gewoon, na het middagmaal wat te dutten.*

DUURZAAM, zie BESTENDIG.

DUURZAAMHEID, zie DUUR.

DUWEN, zie DOUWEN.

DWAAS, DOM, KRANKZINNIG, MAL, ONNOOZEL, ONVERSTANDIG, GEK, ZINNELOOS, ZOT.

Iemand, die gebrek aan doorzicht heeft, en uit dien hoofde verkeerd handelt, wordt door deze woorden aangeduid, welke echter, vooral in graad van sterkte, onderscheiden zijn. DOM, KRANKZINNIG, ONNOOZEL, ONVERSTANDIG en ZINNELOOS zijn eigenlijk gebreken der natuur, DWAAS, GEK, MAL en ZOT ontstaan uit eene verkeerde opvoeding, uit roekeloosheid en buitensporigheid. *Onnoozel*, hetwelk ook voor

onfchuldig gebezigd wordt, duidt eigenlijk eenen staat van kindschheid aan, en is de eigenschap van eenen eenvoudigen, onbedrevenen. *Onnoozel* is hij, derhalve, die, schoon reeds tot mannelijke jaren gekomen, echter zoo spreekt en handelt, even als een kind, dat nog het gebruik zijner verstandelijke vermogens niet heeft; en hetgeen in den mond van een kind *naïf* zou kunnen geacht worden, is in den mond van eenen volwasfenen *onnoozel*. Wanneer een kind eenen Roomsche-Katholijken priester vraagde: of deszelfs vader ook priester geweest ware, zou dit eene aardige vraag zijn, waarover men konde lagchen; geschiedde deze vraag echter door eenen volwasfenen, dan was zij eene onnoozele vraag, waarbij men veeleer verlegen zou worden, dan aan het lagchen geraken. *Dom* geeft mangel aan overleg en doorzigt, meestal ook onvatbaarheid en onvermogen, om tot eenige geschiktheid en bekwaamheid te geraken, te kennen. *Dat kind is zoo dom, dat het bezwaarlijk in zijn gansche leven zal leeren lezen en schrijven. Zijt gij zoo dom, dat gij dit niet kunt begrijpen?* dat is: ontbreekt het u aan de natuurlijke vatbaarheid daartoe? *Onverstandig* duidt mangel aan het noodige verstand aan, om behoorlijk te onderscheiden en te oordeelen; ook wordt het gebezigd voor iemand, die verzuimt, de vermogens van den geest wel te gebruiken. *Het is verkeerd, eenen onverstandigen jongeling het bestuur over zaken van belang toe te vertrouwen. Gij hebt in dit stuk zeer onverstandig gehandeld,* dat is: gij hebt het zonder over-

overleg, zonder de zaak aan alle zijden te beschouwen, gedaan. *Krankzinnig* en *zinneloos* duiden het geheele gemis van verstand en zinnen aan. *Hij bevindt zich in eenen staat van zinneloosheid. Zij is krankzinnig geworden. Dwaas, gek, mal en zot* zien eigenlijk op de verkeerde en verstandeloze gedragingen van iemand. *Dwaas, gek en zot* worden als zelfstandig en bijvoegelijk tevens gebezigd, *mal* alleen als bijvoegelijk. *Zot* is de hoogste trap van dwaasheid en gekheid. *Hij is een dwaas, een gek, een zot. Eene dwaze daad, eene zotte onderneming. Zij is een mal wijf. Zij heeft malle kuren.*

DWALEN, zie AFDWALEN.

DWANG, zie BEDWINGEN en BEMAGTIGEN.

DWARLEN, zie BRAAIJEN.

DWEEPER, zie BIJGELOOF.

DWEEPZUCHT, zie BIJGELOOF.

DWINGEN, zie AFDWINGEN.

E.

ECHT, WAAR, REGT, REGTMATIG, OP-
REGT, LOUTER, REIN, ZUIVER, ONVER-
VALSCHT.

Hetgeen is, zoo als het moet wezen. **ECHT** stamt ongetwijfeld van het oude *e* of *ee* af, hetwelk wet beteekende. Oorspronkelijk duidt het derhalve datgeen aan, hetwelk met de wetten overeenkomstig is. *Echte kinderen* zijn dus zulke, welke uit een wettig huwelijk geteeld zijn, in tegenoverstelling van onechte, of bastaarden. *Echt goud*, of *echt zilver* beteekent zulk goud, of zilver, hetwelk de eigenschappen heeft, die het naar de wetten moet hebben, en dus den toets kan doorstaan. Dikwerf wordt het ook tegen datgeen overgesteld, hetwelk slechts den schijn van iets heeft, b. v.: *echte paarden*, in tegenoverstelling van valsche; *echte kleuren*, die schoon en duurzaam zijn. *Echte trouw*, *echte liefde*, welke zoo is, als zij moet wezen, en niet slechts den schijn heeft. In zoover als *echt* voor wettig, met de wetten overeenkomstig, genomen wordt, komt het met **REGTMATIG** overeen; men kan daarbij echter opmerken, dat het eerste meer op de zaken zelve, het andere op de handelingen ziet, welke met de wet-

wetten, of het *regt*, overeenkomen. Zoo zegt men, b. v.: *eene regtmatige handeling*, niet *eene echte*; *iemand regtmatig veroordeelen*, niet *echt*; *eene regtmatige*, niet *echte*, *vordering*; *een regtmatig onderzoek*, niet *een echt onderzoek*, en vele andere onderscheidingen meer, welke meestal uit het gebruik gekend worden. REGT is, als zinverwant met de overige hier genoemde woorden, hetgeen op gronden steunt. Men handelt dus *regt*, wanneer men eenen dronkaard geen geld geeft, om het in den drank te verspillen, maar het liever ter ondersteuning van een arm huisgezin uitreikt. *De regte weg* is die weg, welke naar de plaats leidt, werwaarts men zich begeeft. WAAR ziet gemeenlijk daarop, of eenen persoon, of eene zaak een zekere naam toekome, of niet. *Die man is een ware wijsgeer. Zulk eene vriendschap is geene ware vriendschap.* OPREGT is, in dezen zin, tegen nagemakt, overgeplaatst: *opregte Rotterdamsche peperkoek, opregte Schiedamsche jenever. Het mes, dat ik gekocht heb, is een opregt Engelsch mes.* ZUIVER en ONVERVALSCHT staan tegen vervalscht over. LOUTER en REIN beteekenen genoegzaam hetzelfde, vorderen echter, in het gebruik, eenige onderscheiding. Zoo zegt men, b. v.: *reine handen*, die zuiver en onbesmet zijn, niet *loutere*; daarentegen *louter goud*, hetwelk niet met slechtere metalen vermengd is, niet *rein goud*. In den zin van *louter goud* bezigt men ook *echt*, *zuiver* en *onvervalscht*.

ECHTER, zie DOCH.

**ECHTGENOOT, ECHTVRIENDIN, EGA, EGAD-
DE, GADE, GA, GEMAAL, WEDERHELFT.**

Een van twee door een wettig huwelijk verbonden personen. In het woord ECHTGENOOT is deze betekenis zichtbaar. EGA, zijnde eene verkorting van EGADÉ, is van *ee*, oulings wet, ook wettige verbindtenis, en van *gaden*, dat vereenigen beteekende, gevormd. GADE, GA, voor *egade*, is in den dichtsterlijken stijl het meest gebruikelijk, *echtgenoot* in het dagelijksche leven. *Gade*, *ga*, of *gaaiken*, wordt ook van het wijfje der vogelen gebezigd: *de tortel treurt om zijne ga*. GEMAAL, van het oude *malen*, *mellen*, vereenigen, wordt gebruikt voor eenen man, of eene vrouw, van eenen verheven rang, door den band des huwelijks verbonden; voor zulk eene vrouw bezigt men thans echter veeltijds *gemaal*. ECHTVRIENDIN en WEDERHELFT zijn vleijende benamingen eener echtgenoot, en worden meestal in den dichtsterlijken stijl gebezigd.

EDEL, ADELLIJK.

Door geboorte, of vorstengunst, in eenen aanzienlijken stand geplaatst. Van EDEL heeft men, in dezen zin, nog *edelman*, voor iemand van adel. Voor het overige echter ziet dit woord thans meer op den adeldom der ziel, dan op dien der geboorte, en heeft met edelmoedig en voortreffelijk veel overeenkomst. ADELLIJK is eigenlijk van adellijken stand, des adellijken stands waardig en tot denzelven behoorende. Men zegt daarom van iemand: *hij denkt, hij han-*

handelt edel, wanneer hij regtschappen denkt en met verlooehening van zich zelve handelt. Mijne dochter, zegt Mevrouw N., denkt zoo weinig adellijk, dat zij menigen uit den burgerstand bijna voor haars gelijken aanziet.

EDEL, EDELMOEDIG, GROOTMOEDIG.

Sedert inwendige voortreffelijkheid niet meer het uitsluitend eigendom van eenen stand is, noemt men alles EDEL, wat eenen hoogen graad van zedelijke grootheid aankondigt. Zoo is er een *edel gedrag*, een *edel voorkomen*; ja zelfs wordt het van levenlooze dingen gezegd, voor zoover zij uiterlijk iets aan zich hebben, hetwelk bij zedelijke wezens, als de menschen, een teeken van zedelijke grootheid pleegt te zijn. Immers, men zegt van een gebouw, dat het in eenen *edelen* stijl opgetrokken is, wanneer het zonder met moeite aangebragte kunst en kinderachtige versierfelen behaagt. Bij EDELMOEDIG denkt men doorgaans aan eene heerschende denkwijze, aan eene edele gemoedsgesteldheid, terwijl *edel* dikwerf alleen van het tegenwoordige oogenblik geldt. Men zal daarom niet zeggen: *gij laat u cindelijk tot eene verzoening met hem bewegen; dat is edelmoedig!* hier is *edel* volkomen toereikend. De *edelmoedige* laat zich niet eindelijk bewegen tot verzoening, maar is bij de eerste zich aanbiedende gelegenheid daartoe van zelf bereid. Gelijk de *edelmoedige* eene edele ziel bezit, zoo legt de GROOTMOEDIGE eene grootheid van ziel aan den dag. De *edelmoedige* verdient lof en toejuiching,

ching, de *grootmoedige* bewondering. De *grootmoedige* verheft zich boven veel gewigtigere bedenkelijkheden, en doet veel grootere opofferingen, dan de *edelmoedige*. Hij, die datgeen, hetwelk hem zelve genoeijen verschaft, aan de behoefte, of het genoegen van een' ander opoffert, handelt *edelmoedig*; hij, die dit doet ten aanzien van iemand, welke hem bovendien nog beleedigd heeft, handelt *grootmoedig*. Dat Jezus zijn leven aan de verbreiding der gewigtigste waarheden opofferde, was *edelmoedig*; dat hij, stervende, voor zijne onmenschelijke moordenaars bad, was *grootmoedig*.

EDELMOEDIG, zie EDEL.

EENDRAGTIG, EENS, EENSGEZIND, EENSTEMMIG.

In zin, neiging, gevoelen en gedrag overeenkomende. EENS zijn: *zij zijn het eens*, duidt aan, dat er geen geschil, geen twist bij hen bestaat, ook, dat zij in hunne ontwerpen dezelfde gevoelens koesteren. *Zij zijn het omtrent den prijs eens geworden*, zij komen in de bepaling van den prijs overeen. EENSGEZIND beteekent, volgens deszelfs samenstelling, in zin, wil en neiging overeenkomende. EENSTEMMIG wordt van diegenen gezegd, welke door woorden, als anderzins, hetzelfde gevoelens uitdrukken. EENDRAGTIG, van *dragen*, dat oulings ook trekken beteekende, schijnt ontleend van lastdieren, die den opgelegden last gelijkelijk dragen, of van osen, paarden, enz.,

enz., die den ploeg gelijkelijk trekken, en duidt dus eene overeenstemming van poging en gedrag aan.

EEN IEDELJK, zie ALLE.

EENIG, zie ALLEEN.

EENIGE, ETTELIJKE, SOMMIGE, MENIGE.

Deze woorden duiden verscheidene dingen van dezelfde soort onbepaald aan. EENIGE, ETTELIJKE, zijn hetzelfde beteekenend, en geven, even als de andere twee, meerdere eenheden te kennen: *eenige, ettelijke jaren geleden*. SOMMIGE schijnt meestal genomen te worden voor eenige zekere, b. v.: *ik heb verscheidene staatsomwentelingen beleefd, waarvan sommige zeer verderfelijk voor land en volk waren*. MENIG wordt gebezigd, om eene zekere veelheid, eene menigte, een aantal uit te drukken: *menige dagen heb ik daar doorgebracht*. Nog kan men aanmerken, dat *ettelijke* en *sommige* alleen in het meervoud gebruikt worden, *eenige* en *menige* ook in het enkelvoud: *zonder eenige moeite; in dien veldtocht sneuvelde menig krijgsheld*.

EENS, zie EENDRAGTIG.

EENSDEELS, zie DEELE (TEN).

EENSGEZIND, zie EENDRAGTIG.

EENSKLAPS, zie AANSTONDS.

EENSTEMMIG, zie EENDRAGTIG.

EEN-

EENVORMIG, GELIJKVORMIG.

Dingen, wier vorm niet verschillend is. **EENVORMIG** sluit alle verscheidenheid van vorm uit, want het duidt iets aan, hetwelk slechts eenen vorm heeft. Het wordt, derhalve, van het geheel gezegd; **GELIJKVORMIG** ook van deelen, die gelijke vormen hebben. Eene stad heeft een te *eenvormig* aanzien, wier huizen even hoog, even breed, van dezelfde kleur en van eenerlei vorm zijn. De huizen eener stad, welke niet zeer *eenvormig* is, kunnen echter, bij alle daarin plaats hebbende verscheidenheid, in vele opzigten, onder elkander *gelijkvormig* zijn. Het *eenvormige* heeft eigenlijk geene verscheidenheid, het *gelijkvormige* zet der verscheidenheid eene behagelijke overeenstemming bij. Het *eenvormige* veroorzaakt, door zijn eeuwig eenerlei, tegenzin en verveling, het *gelijkvormige*, wanneer het in de schikking der deelen gelegen is, brengt gepoegen aan.

EER, zie **ALEER**.

EER, ROEM, NAAM.

De achting en toejuiching, welke ons te beurt valt. **ROEM** strekt zich veel verder uit, dan **EER**. Iemand, die in den kleinen kring zijner medeburgereu, om zijne deugd en braafheid, geacht en gezien is, geniet *eer*, maar behaalt daardoor nog geen *roem*; want deze vordert, dat de waarde van een' mensch door velen gekend worde, bepaalt zich dus niet tot hen, die hem het naaste omgeven, blijft niet
in

in de grenzen van deszelfs tijdgenooten, maar strekt zich ook tot de nakomelingschap uit. Hij, die *roem* behalen wil, moet zich door groote daden, onge-meene talenten en voortreffelijke eigenschappen onderscheiden. Van daar, dat *roem* slechts weinigen menschen ten deel valt, terwijl een zekere graad van *eer* het eigendom van alle brave, achtingwaardige menschen is, en een onberoemd man nog veel *eer* kan genieten. Gelijk de *roem* altoos luide toejuiching onderstelt, zoo geniet de *eer* slechts de stille goedkeuring en achting van anderen; en hierom is het, dat zich te bevljtigen, om *eer* waardig te worden, eenen hooger en graad van zedelijk goed bereikt, dan zich op de verkrijging van *roem* toe te leggen. Dit laatste kan den krijgsman tot roekelooze ondernemingen aanzetten, maar het gevoel van *eer* doet hem aan zijne pligten getrouw zijn. NAAM wordt ook in eenen kwaden zin gebezigd, niet *eer* en *roem*. Men kan door slechte daden eenen *naam* maken, maar geen *roem*, en inzonderheid geene *eer* behalen. *Napoleon maakte, door zijne talenten als veldheer, eenen grooten naam, maar behaalde eigenlijk geen waren roem, en deelde veel minder in de eer en achting der door hem onderdrukte volken.*

EERBAAR, EERLIJK, EERZAAM, KUISCH.

Deze woorden worden dikwerf met elkander verwisfeld, doch vorderen eene naauwkeurige onderscheiding. In het algemeen duiden zij eene zedelijk goede denkwijze en ingetogenheid van gedrag aan. EERBAAR
en

en EERZAAM beteekenen eigenlijk die deugdzame goedsgesteldheid, waardoor wij ons gansche gedrag in de menschelijke samenleving zoodanig inrigten, dat wij daardoor eer en hoogachting waardig geoordeeld worden. Over EERLIJK is onder het artikel BRAAF reeds gehandeld. Als zinverwant met *eerbaar*, zegt men ook: *een eerlijk meisje*, en dan verstaat men daardoor dikwerf zulk eene jonge dochter, die hare maagdelijke eer niet verloren heeft. *Een eerbaar meisje, eene eerbare jonge dochter*, is zulk eene, die, om haar goed zedelijk gedrag, eer verdient, die, uit liefde tot de deugd, van alle schending van plicht, bijzonderlijk van alle onkuischheid en ontucht, eenen afkeer heeft. En hiermede komt KUISCH overeen, in zoover het die deugdzame gesteldheid aanduidt, waardoor wij ons van alle ongeoorloofde vleeschelijke lusten onthouden. Iemand, die, in het huwelijk, zich aan geene echtbreuk schuldig maakt, noch aan de geringste handeling, waardoor de huwelijksstrouw verbroken zou kunnen worden, met welgevallen denkt, die is *kuisch*. Ten aanzien van ongehuwde personen strekt de *kuischheid* zich nog verder uit. *Kuische oogen* zijn die, welke door eene kuische ziel bestuurd worden. *Onkuische gedachten* zijn voorstellingen van vleeschelijke begeerten, welke verboden zijn. Men zegt: *eene kuische maagd*, en *eene eerbare jonge dochter*.

EERBIED, EERBIEDIGEN, zie ACHTING.

EER DAT, zie ALEER.

EER-

EERGIERIG, EERZUCHTIG, ROEMZUCHTIG.

Deze woorden geven het verlangen te kennen, om eer en roem te behalen; doch meestal een al te sterk verlangen. **EERGIERIG**, voor begeerig naar eer, is eene loffelijke eigenschap; zij drijft den mensch tot zulke goede daden aan, welke hem werkelijk tot eer strekken. Maar dewijl *gierig*, of *gierigheid*, eene onmatige begeerte naar rijkdom is, zoo wordt *eergierigheid* dikwerf in eenen kwaden zin, en wel voor eene onmatige begeerte naar eer, genomen. **EERZUCHTIG** duidt het hevigste verlangen naar eer aan, hetwelk den mensch daarop altoos doet bedacht zijn, hoe hij zich boven anderen kan verheffen. **ROEMZUCHTIG** geeft die hoedanigheid te kennen, waardoor iemand zich toelegt, om overal lof en luide toejuiching te behalen. *Hij was een braaf en nederig man, wel eergierig, maar nimmer eersuchtig, veel minder roemzuchtig.* Zie verder EER.

EERGIERIGHEID, zie **EERGIERIG**.

EERLIJK, zie **EERBAAR** en **BRAAF**.

EERLOOS, **ONEERLIJK**.

Hoezeer deze woorden hetzelfde schijnen te betee-
kenen, zijn zij echter, wel ontleed, zeer onder-
scheiden. **ONEERLIJK** is hij, die niet naar de wetten
der eerlijkheid handelt, die iets onderneemt, hetwelk
met de eerlijkheid niet bestaan kan. **EERLOOS** is die-
gene, welke geene eer heeft, en daarom verdient
geschuwd te worden. *Oneerlijk* ziet op de inwendige
flech-

flechte gesteldheid der menschen, waardoor zij *verdiene*n, dat men hun alle achting weigere, *eerloos* op het algemeene oordeel van anderen, waardoor handelingen en personen met algemeene schande en verachting, somwijlen zelfs door openbaar gezag, gebrandmerkt worden. Een *oneerlijke* speler wordt *eerloos*, zoodra zijne bedriegerijen aan den dag komen.

EERZAAM, zie **EERBAAR**.

EERZUCHTIG, zie **EERGIERIG**.

EETLUST, **HONGER**.

Begeerte naar spijs. **HONGER** wordt gebezigd voor de onaangename gewaarwording in de maag, welke uit gebrek aan het noodige voedsel ontstaat; en daarvan dan de begeerte naar spijs, welke een gevolg dier gewaarwording is. **EETLUST** beteekent slechts de begeerte naar spijs, zoo als blijkt uit de zamenstelling van *eet* en *lust*. *Honger* wordt ook voor den hoogsten graad van begeerte naar spijs genomen; *eetlust* voor eenen veel minderen.

EETWAAR, **ETEN**, **LEEFTOGT**, **LEVENS-**
MIDDEL, **MONDBEHOEFTEN**, **SPIJS**, **VOED-**
SEL.

Alles, wat men in den mond neemt en doorslikt, om het dierlijke leven te onderhouden. **ETEN**, als zelfstandig naamwoord gebezigd, onderscheidt zich van **SPIJS**, daardoor, dat het eene reeds toe bereide spijs aanduidt, welke terstond gegeten kan worden,
ter-

terwijl *spijs* ook zoodanige eetbare dingen beteekent, welke nog raauw zijn, en eerst toebereid moeten worden. Van zulke dingen, welke reeds toebereid zijn, en om te eten op de tafel gezet worden, kan men beide gebruiken, en zoowel zeggen: *de spijs*, als: *het eten*, was zeer goed klaargemaakt. Doch zulke eetbare dingen, die nog niet in den staat gebragt zijn, waarin zij door menschen plegen gegeten te worden, kunnen slechts *spijszen* heeten. EETWAAR wordt voor zulke raauwe spijs gebezigd, welke te koop is, of ten verkoop wordt aangeboden: *op den marktdag voorzie ik mij altoos, voor eene geheele week, van de noodige eetwaren*. LEVENSMIDDEL en MONDBEHOEFTEN hebben dezelfde beteekenis, met dit onderscheid echter, dat daaronder ook wijn, bier en andere dranken kunnen begrepen worden. *De eetwaren, levensmiddelen, mondbehoefsten; zijn thans niet zeer duur*. VOEDSEL bepaalt zich tot zoodanige *spijs*, welke tot voeding des ligchaams, tot onderhouding des levens, noodig is, in tegenoverstelling van lekkernij: *als ik maar voedsel en dekfel heb, ben ik tevreden*. LEEFTOGT beteekent doorgaans eenen voorraad van spijs en drank, anders *proviand* genoemd, en meest in het krijgswezen en bij de zeevaart gebruikelijk: *het leger — de vloot — was zeer goed van leefstogt voorzien*.

EEUWIG, ALTIJDDUREND, EINDELOOS,
ZONDER EINDE.

Dat altoos bestaat. EEUWIG wordt, in den eigenlijken en striktsten zin, datgeen genoemd, hetwelk

II. DEEL.

K

niet

niet alleen geen einde, maar ook geen begin heeft; en in dezen zin kan dit woord alleen omtrent de Godheid gebruikt worden: *God alleen is eeuwig*. Vervolgens wordt datgeen, hetwelk wel een begin gehad heeft, maar nimmer een einde zal hebben, *eeuwig* genoemd: *de eeuwige gelukzaligheid; de ziel zal eeuwig leven*, haar bestaan zal niet ophouden. Ook wordt het gebezigd, om daarmede de duurzaamheid van eens menschen leeftijd aan te duiden: *eene eeuwige gevangenis*. In den zin van eenen langen, onbepaalden tijd, zegt men: *zich eenen eeuwigen naam maken*. *Een eeuwige vrede* is die, welke, naar het oogmerk dergenen, die denzelven gefloten hebben, nimmer zal ophouden, dewijl daarbij geen tijd bepaald wordt, wanneer aan beide zijden de verplichting, om den vrede te bewaren, zal opgeheven zijn. **ALTIJDDUREND** is datgeen, hetwelk, uit zijnen aard, niet ophoudt. *Eene altyddurende vriendschap* is zulk eene, welke door geene koelzinnigheid, of door geene vijandschap afgebroken wordt. **EINDELOOS** en **ZONDER EINDE** geven in het algemeen te kennen, dat iets geen einde heeft. Zie ook **BESTENDIG**, **DUURZAAM**.

EFFEN, GLAD, PLAT, VLAK.

Eenige dezer woorden worden dikwerf, als hetzelfde beteekenende, met elkander verwisseld, schoon er, bij eene naauwkeurige bepaling, altoos nog eenig onderscheid bij dezelve gevonden wordt. **GLAD** is eigenlijk tegen ruw overgesteld: *een gladde kin*, zonder

der haar, *glad geschaafd hout*, waarvan at het ruwe en oneffene weggeschaafd is; *steen*, *ijzer*, enz. *glad-slijpen*, door slijpen het ruwe en hobbelige daarvan wegnemen. Ook figuurlijk: *eene gladde tong*, wanneer iemands woorden niet stooten, maar vloeiend rollen. **VLAK** is datgeen, hetwelk noch diepte, noch hoogte heeft; **EFFEN** hetwelk noch hobbelig, noch bultig is, **PLAT** het tegenovergestelde van verheven. Zoo zegt men: *de vlakke hand*, voor de uitgestrekte hand, in tegenoverstelling van de toegeslotenene, of de vuist. Men noemt eenen weg *effen*, die gelijk en zonder bulten is, eenen schotel *plat*, die niet verheven is. Het land wordt *plat* genoemd: *het platte land*, omdat het schaars met gebouwen bezet is, en dus minder verhevenheden heeft.

EGA, EGADÉ, zie ECHTGENOOT.

EIGENAAR, BEZITTER.

Iemand, die iets in zijne magt heeft. **BEZITTER** duidt zulk eenen in het algemeen aan, en wordt zelfs omtrent dengenen gebezigd, die iets in zijne magt heeft, waarop een ander meer aanspraak heeft, dan hij, ja zelfs, waarop hij in het geheel geene aanspraak heeft. Een dief *bezit* hetgeen hij anderen ontfolen heeft, maar hij is er geen eigenaar van. **EIGENAAR** is hij, die iets in zijne magt heeft, hetwelk zijn eigendom is, en waarop geen ander eenige aanspraak heeft. Zoo ook is het met *eigendom* en *bezitting*. Zie **BEZITTEN, HEBBEN**.

EIGENBAAT, zie BAATZUCHT.

EIGENBELANG, zie BAATZUCHT.

EIGENDOM, zie EIGENAAR.

EIGENLIEFDE, ZELFLIEFDE.

Liefde voor zich zelve en hetgeen zijn eigen is. EIGENLIEFDE wordt doorgaans in eenen kwaden zin genomen, ZELFLIEFDE in eenen goeden. Men bezigt het woord *eigenliefde*, zoo om dien belagchelyken trots aan te duiden, waardoor iemand zich voor beter en voortreffelijker houdt, dan hij is, als ook om die strafbare neiging uit te drukken, waardoor iemand, bij alle dingen, hoofdzakelyk op zich zelve en zijn eigen voordeel ziet, met verwaarloozing van de pligten jegens anderen. De *zelfliefde* schat hare volkomenheden naar derzelver wezenlyke waarde, en volgt, in de bevordering van dezelve, de algemeene zedelyke natuurwet op, terwijl zij eene bron van vele deugden is.

EIGENSCHAP, zie AARD.

EIGENWIJS, NEUSWIJS, WAANWIJS, LAATDUNKEND, VERWAAND, INGEBEELD.

Die zich op zijn verstand en doorzigt te veel laat voorstaan. EIGENWIJS, WAANWIJS, VERWAAND, worden veelal in dezelfde beteekenis gebezigd, en verschillen eigenlyk ook alleen in graad van sterkte. *Eigenwijs* en *waanwijs* is iemand, die zich voor wijs houdt,

boudt, zonder het te wezen; *verwaand* is hij, die zijn vermeend beter doorzigt door zijne spraak, houding, enz. aan den dag legt. Hij, die zich grootere voortreffelijkheden toeschrijft, dan hij werkelijk bezit, of dezelve eene te hooge waarde toekent, is **INGEBEELD**. Wanneer iemand zich veel *inbeeldt* van zijne schoonheid, dan is hij of zoo schoon niet, als hij meent, of hij kent der schoonheid eene hoogere waarde toe, dan haar toekomt. *Neuswijs* wordt diegene genoemd, die, gelijk men zegt, overal met den neus bij is, en den neus in alles steekt, om zijn verstand en doorzigt te laten blijken. De *neuswijze* doet allerhande vragen, als of hij verlangt iets te weten, om te toonen, dat hij verstand en ondervinding genoeg heeft, om over eene zaak, welke echter nog buiten het bereik zijner bevattings is, mede te spreken. Men noemt menschen, en inzonderheid kinderen, *neuswijs*, wanneer zij over vele dingen oordeelen, welke zij niet verstaan, om hunne segherheid te laten blijken, vooral, wanneer zij door hunne te schielijke oordeelvellingen achtingwaardige menschen beledigen, of door hunne onbescheiden vragen in verlegenheid brengen. Wordt de *eigenwijze*, *ingebeelde* en *neuswijze* daarbij trotsch en vermetel, dan noemt men hem **LAATDUNKEND**, als iemand, die zich veel laat voorstaan, zich veel *laat dunken*.

EIGENWIJSHEID, zie **EIGENWIJS**.

EIGENWILLIG, zie **EIGENZINNIG**.

**EIGENZINNIG, EIGENWILLIG, ONBUIGZAAM,
ONVERZETTELIIK, HARDNEKKIG, HALS-
STARRIG, STIJFHOOFDIG.**

Iedereen, die gewoon is, tegen alle redenen voor het tegendeel aan, bij zijne meeningen en besluiten te blijven. **EIGENZINNIG** noemt men zoodanig iemand, die in zijn gevoelen volhardt, onaangezien alle verstandige tegenbedenkingen van anderen; omdat alleen de gronden voor zijn gevoelen hem klaar en beslissend voorkomen; en dit ontstaat veelal uit kortzigtigheid en kwaden luim. De eerste stelt hem buiten staat, om de gegrondheid der aangevoerde tegenbedenkingen behoorlijk in te zien, de andere, welke hem alle voorwerpen zwart afmaakt, neemt hem vooraf reeds tegen alles in, wat anderen hem kunnen voorhouden. Daarom zijn kinderen, kortzigtige, zwaarmoedige menschen, en inzonderheid zenuwzieke vrouwen, meestal *eigenzinnig*. De *eigenzinnige* onderscheidt zich van den **EIGENWILLIGEN** daardoor, dat hij bij zijn gevoelen volhardt en zijn genomen besluit doorzet, dewijl hij daarvoor goede gronden meent te hebben, terwijl bij den *eigenwilligen* alleen zijn wil in aanmerking komt; gelijk de zamenstelling van dit woord reeds medebrengt. **ONBUIGZAAM, ONVERZETTELIIK, STIJFHOOFDIG**, duiden aan, dat iemand zijn gevoelen, zijn voornemen, hoe verkeerd en onverstandig ook, volhoudt, trots de oogen-schijnlijkste gronden voor het tegendeel; schoon *onbuigzaam* en *onverzettelijk* ook in eenen goeden zin, voor vastheid van karakter kan genomen worden.

HALS-

HALSSTARRIG en **HARDNEKKIG** is hij, die, door de onbuigzaamheid van zijnen wil, dengenen wederstaat, welke hem naar een ander doel wil leiden, dan hij zich heeft voorgesteld, die zich door niets van zijn besluit en voornemen laat afbrengen. *Hardnekkig* wordt echter ook in eenen goeden zin gebezigd: *eenen hardnekkigen tegenstand bieden.*

EIGENZINNIGHEID, zie **EIGENZINNIG**.

EINDE, zie **BESLUIT** en **AFLOOPEN**, **EEN EINDE NEMEN**:

EINDELIJK, **TEN LAATSTE**.

Bijwoorden, welke te kennen geven, dat niets meer volgt, zoo naar den tijd en de ruimte, als de orde der dingen. De eerste dag der week is de zondag, dan volgt de maandag enz., en **EINDELIJK** en **TEN LAATSTE** de zaterdag. *Eindelijk* onderscheidt zich echter van *ten laatste* daardoor, dat het eerste dikwerf het begrip van de bereiking des doels insluit, en dus het einde van iets, als het bereikte doel van eene poging, of van eenen wensch aanduidt; gelijk *einde* ook menigmaal voor doel, oogmerk, gebezigd wordt. Het andere, of *ten laatste*, sluit dat nevenbegrip nimmer in, maar geeft alleen en eenvoudig het einde van iets te kennen. *Eindelijk heb ik dit treurig jaar doorgebracht; het is mij zeer lang gevallen. Eindelijk komt gij; ik heb zeer naar u verlangd.* In zulke gevallen wordt *ten laatste* niet gebezigd.

EINDELOOS, zie **EEUWIG**.

EINDEN, EINDIGEN, OPHOUDEN, UITSCHIEDEN.

Hetgeen begonnen heeft en niet voortgaat te zijn, of te handelen, *EINDIGT* en *HOUDT OP*. *UITSCHIEDEN* is eene handeling of een bedrijf niet voortzetten. Een redenaar *eindigt*, *houdt op* en *scheidt uit*, wanneer hij niet meer spreekt. *Eindigen*, nogtans, bezigt men omtrent iets, hetwelk het laatste, het *einde*, of datgeen is, waarop niets meer volgt; *ophouden* ook omtrent datgeen, hetwelk slechts afgebroken en voor eene wijl gestaakt wordt. Eene redevoering *houdt op*, wanneer zij door geraas en geschreeuw afgebroken wordt; zij *eindigt*, wanneer er niets meer te zeggen is, of wanneer zij niet verder voortgezet wordt. *Eindigen* is eigenlijk het voortdurend werkwoord van *EINDEN*; doch *eindigen* is meer in gebruik.

EINDIGEN, VOLEINDEN, VOLEINDIGEN, VOLBRENGEN.

Aan een begonnen geheel het laatste verrigten. Men heeft zijne taak *GEËINDIGD*, *VOLEIND*, *VOL-EINDIGD*, *VOLBRAGT*, wanneer daaraan niets meer te doen is. Gelijk *eindigen* het voortdurend werkwoord van *einden* is, zoo is *voleindigen* het voortdurend werkwoord van *volcinden*. *Voleinden*, of *vol-eindigen*, onderscheidt zich daardoor van *volbrengen*, dat het zich tot de volkomenheid bepaalt, welke een werk, door den laatsten daaraan besteden arbeid, erlangt. Een schilder *volcindigt* zijne schilderij
door

door den laafften penfeelftrek, waarmede hij het stuk den hoogften graad van volkomenheid mededeelt, waarvoor het vatbaar is. Eene fchilderij is niet *voleindigd*, wanneer zij dezen graad van volkomenheid nog niet heeft; men noemt haar, daarentegen, een *voleindigd* werk, wanneer haar geene fchoonheid en volkomenheid meer ontbreekt. Zie verder AFDOEN, AFMAKEN.

EISCHEN, VORDEREN, VERLANGEN.

Iets begeeren, hetwelk men hoopt te erlangen. EISCHEN en VORDEREN geven te kennen, dat men iets begeert, zonder het dengenen, van wien men het begeert, over te laten, wat hij doen wil. Men hoopt het te erlangen, dewijl men meent, dat het begeerde noodzakelijk moet toegestaan worden. *Eischen* onderscheidt zich intusfchen van *vorderen* daardoor, dat het eerfte zooveel beteekent, als iets verlangen, waarvan men met zekerheid verwacht, dat het niet kan of mag geweigerd worden; terwijl *vorderen* dezen graad van zekerheid niet heeft, waarbij alles aankomt op de verpligting desgenen, van wien iets gevorderd wordt, welke, of in een inwendig gevoel kan bestaan, of in iets, waartoe hij door dwangmiddelen kan genoodzaakt worden. Ik *eisch* het geld terug, hetwelk ik iemand geleend heb. Men *vordert* van eenen welopgevoeden man, dat hij zijne moedertaal wel spreke en fchrijve. *Eischen* beteekent ook: door regterlijke middelen *vorderen*. Van hier *eischer* voor hem, die dit doet. VERLANGEN is

alleen, iets, dat men nog niet heeft, begeeren, terwijl men het aan hem, van wien men iets *verlangt*, overlaat, wat hij doen wil. Doch dit is noch *verderen*, noch *eischen*, maar bidden, verzoeken, begeeren; zie BEGEEREN.

EISCHER, zie EISCHEN.

ELK, zie ALLE.

ELLENDIG, zie ARM.

ENG, zie BEKROMPEN.

ENGBORSTIG, zie AAMBORSTIG.

ER, DAAR.

Verkeerdelijk schreef men voorheen 'ER, met een afkappingsteeken, als eene verkorting van DAAR. Men bezigt zoowel: *er is er, die zeggen*, als: *daar is er*. *Er* en *daar* onderscheiden zich, in sommige gevallen, hierdoor, dat *er* eene plaats in het algemeen te kennen geeft, terwijl *daar* de juiste plaats aanwijst: *ik zoek mijn pennemes op mijne schrijfstafel, maar vind het er niet; gij zoekt niet wel, zegt mijn broeder, want daar ligt het, of: het ligt daar*. Of men gebruikt *er*, wanneer iets eenigzins van ons verwijderd is, en *daar*, wanneer het bij de hand is: *daar is uw geld*. *Er is nog wijn in den kelder*.

ERACHTEN, zie BEDUNKEN.

ER-

ERBARMELIJK, zie BEKLAGELIJK.

ERBARMEN, ERBARMING, zie DEERNIS.

ERF, GROND.

Als een bijvoegfel tot BODEN, GROND, wordt het woord ERF hier geplaatst, hetwelk gebezigd wordt in den zin van eigen GROND met zijn toebehooren: *huizen en erven*; ook voor eene ledige plaats, waar te voren een gebouw stond: *ik heb de schuur laten afbreken; nu is er slechts een erf*.

ERFENIS, ERFMAKING.

Datgeen, waarvan het regt, door den dood van deszelfs eigenaar, op een' ander overgaat. De woorden ERFMAKING en ERFENIS zijn nogtans in zoover onderscheiden, dat de *erfmaking* altoos berust op een testament, of eenen uitersten wil, de *erfenis*, daarentegen, ook *ab intestato* plaats heeft. Zie ook BOEDEL.

ERG, BOOS, SLIM, SLECHT, KWAAD, EUVEL.

Hetgeen onvolmaaktheid bevat en te weeg brengt. Vele dezer woorden worden door elkander gebezigd, schoon zij echter, in sommige opzigten, zeer onderscheiden zijn. Boos duidt den hoogsten trap van zedelijke slechtheid aan, en geeft te kennen, dat iemand niet alleen zelf slecht is, maar ook daarop bedacht is, om anderen schade toe te brengen; waarom de
dui-

duivel, als het slechtste aller wezens, *de booske ge-*
noemd wordt: hij heeft een boos hart. Echter spreekt
 men ook van *booze tijden; de weg is hier zeer boos,*
 enz. ERG duidt eenen hooger trap van slechtheid
 aan, dan KWAAD, SLECHT, SLIM en EUVEL. Zoo
 zegt men: *van kwaad tot erger; dat is te erg!* enz.
Euvel, dat oufings kwaal en allerlei ziekte beteeken-
 de, als blijkt uit het nog gebruikelijke *handeuvel,*
voeteuvel, is, voor zedelijk kwaad, nog voorhanden
 in het zamengestelde *euveldaad*. Zoo zegt men ook:
iets euvel opnemen, ten kwade duiden; *in euvelen*
moede, kwaadaardig, vijandelijk. *Slim*, dat oudtijds
 scheef, en *slecht*, dat zooveel als neêrgeveld, met
 den grond gelijkemaakt, beteekende, waarvan *slecht-*
sen, geven nog, in sommige spreekwijzen, den on-
volkomen en gebrekkigen staat der dingen te ken-
nen: de zaak begint slim te staan, dat is zoo, of
 zij wilde vallen. In eenen oneigenlijken zin wordt
 het, derhalve, voor datgeen gebruikt, hetwelk scha-
 de aanbrengt: *de ziekte wordt van dag tot dag slim-*
mer. Voor gering bezigt men *slecht*, in: *slechte kost,*
slechte kleeding, slechte bezoldiging; voor gebrekkig:
slecht van gezigt, slecht van gehoor, enz.; voor ge-
 vaarlijk, zeer ziek: *hij ligt slecht;* voor onaange-
 naam: *het is thans slecht weder, ik krijg daar een-*
slechte tijding; voor nadeelig, rampspoedig: *zijne za-*
ken staan slechts. *Slechte taal* is onbeschaafde, *slechte*
wijn, onzuivere, krachtelooze. Ook wordt *slecht*
 voor zedeloos, ondeugend gebezigd: *hij is een slech-*
te karel; slecht van gedrag, een slechte daad, enz.

In

In al' deze beteekenissen kan noch *boos*, noch *erg*, noch *euvel* gebruikt worden. *Kwaad* eindelijk, dat tegen goed overstaat, wordt ook in eenige, van de vorige woorden verschillende beteekenissen, gebezigd, als: *kwaade huten*, voor verrotte, aangestokene; *nog eenen kwaade week*, en *wij zijn het te boven*, voor eenen moeilijke, onaangename week; *het te kwaad krijgen*, voor in het onderspit geraken; *ter kwader uur*, voor ongelukkiglijk; *ter kwader troaw*, voor bedriegelijk, enz. In geene dezer beteekenissen kunnen de voorgaande woorden gebruikt werden.

ERGERNIS, zie AANSTOOT.

ERKENNEN, KENNEN, HERKENNEN.

Een ding, door middel van deszelfs kenteekenen, van andere dingen onderscheiden. Om eenen zaak te-ERKENNEN is toereikend, dat wij haar slechts naar hare algemeenste kenteekenen onderscheiden kunnen; om haar te KENNEN moeten wij dezelve ook naar hare bijzondere kenteekenen kunnen onderscheiden. Hetgeen te ver van ons verwijderd is, kunnen wij niet *erkennen*; wanneer het naderbij komt, zoodat wij het van de dingen, welke het omgeven, beginnen te onderscheiden, *erkennen* wij het, b. v., voor een' mensch; schoon wij dien niet *kennen*. *Erkennen* wordt nog in eenige andere beteekenissen bebezigd, als, verklaren voor hetgeen het is: *ik moest mijne handteekening erkennen*; met voor: *ik erken u voor een' eerlijken man*; als zoodanig. aannemen: *hij heeft hem voor zijn*

zijn' zoon erkend; dankbaarheid betoonen: ik zal hem de misdaden, welke hij mij bewezen heeft, altoos erkennen. Van hier erkentelijk, dankbaar, erkentenis, dankbaarheid. HERKENNEN is eigenlijk weder kennen, andermaal, op nieuw kennen. Wanneer wij een voorwerp kennen, hebben wij daarvan een klare voorstelling, welke wij in ons terug kunnen roepen, wanneer wij willen, en door middel waarvan wij hetzelfde onder meer andere ontdekken en van de overige voorwerpen onderscheiden kunnen. Het is derhalve eigenlijk, zich bewust worden, dat een gegeven voorwerp hetzelfde is, hetwelk men te voren reeds gekend heeft. Men kent een mensch, wanneer men met deszelfs gelaatstreken, houding, gebaren, stem, enz. bekend is, en deze kentekenen in zijn geheugen geprent heeft, en men herkent hem daaraan, wanneer men hem ziet en hoort spreken. Zoo herkent een hond zijnen meester, dat is, hij onderscheidt hem van, en ontdekt hem onder vele andere menschen, want hij is met de kentekenen, waardoor dezelve zich van anderen onderscheidt, bekend, met deszelfs reuk, gestalte, stem, enz. Ik trof hem in Amsterdam aan, en naarwelijks had ik eenige woorden met hem gewisseld, of ik herkende mijnen ouden vriend.

ERKENTELIJK, zie ERKENNEN.

ERKENTELIJKHEID, zie DANK en ERKENNEN.

ERKENTENIS, zie DANK.

ERLANGEN, zie BEKOMEN.

ERNST,

ERNST, IJVER.

Voor zoo ver deze woorden met elkander overeenkomen, drukken zij eenen hoogen graad van inspanning der krachten uit, om een zeker oogmerk te bereiken. *Men arbeidt met ernst en ijver aan het behoud van den vrede.* ERNST duidt oorspronkelijk de eigenlijke drijfveer dezer krachtinspanning aan, welke is, dat men de zaak, welke men bedoelt, voor gewichtig houdt. *Ernst* is het tegenovergestelde van scherts, welke bedoelt, slechts lagchen te verwekken, terwijl alles, wat men *in ernst* doet, uit hoofde van een gewichtig oogmerk geschiedt, en alles, wat men *met ernst* doet, met eene krachtinspanning geschiedt, welke een gewichtig oogmerk ondersteunt. Wanneer men iets voor gewichtig houdt, poogt men met drift hetzelfde ten uitvoer te brengen; en deze drift, dit vurig streven, waarmede men zeker doel tracht te bereiken, gepaard met de aanwending der middelen, welke daarheen leiden, is de *ijver*, welke daarom veelal met het woord *ernst* tegelijk gebezigd wordt: *iets met ernst en ijver ondernemen.*

ERNST, GESTRENGHEID.

Zekere hardheid van gemoed, waardoor men geene vergripen dult, geene gebreken verschoont, maar die overal en altoos berispt en bestraft. Het eerste dezer woorden schijnt zijne naaste betrekking te hebben op de denkwijze en gezindheid van een mensch, naar welke hij de gebreken en vergripen ge-

gestrengelijk beoordeelt, en dezelve op geenerlei wijze verontschuldigt; zijn ERNST ontstaat uit de voorstelling van het gewigt des vergrijsps, verbonden met de voorstelling van het gewigt en de noodzakelijkheid der straf, en van de schadelijkheid der straffeloosheid. Het andere dezer woorden, of de GESTRENGHEID, schijnt aan te duiden, op welke wijze men straft, en het begrip in te sluiten, dat dit zonder eenige versooning geschiedt, dat de straf nooit verzacht, maar wel verzwaaard wordt. *Gestrengheid* straft daarom ook elke overtreding, zelfs de minstbeteekenende, en wel op eene geduchte wijze, omdat zij dezelve hard beoordeelt, hetzij in hare gevolgen, of in hare zedelijkheid, of in beide. *Ernst* en *gestrengheid* kunnen uit eenerlei bron voortvloeijen, namelijk uit eene tot gedurig peinzen, of tot treurigheid overhellende gemoedsgesteldheid, welke ons ernstig maakt, in zoover zij ons alles van zijne slechte zijde doet beschouwen. *Ernst* straft alleen uit hoofde van het gewigtige oogmerk, hetwelk hij daarmede heeft, namelijk om het kwaad voor te komen, of te verminderen; *gestrengheid* mist hierbij dikwerf dit oogmerk. Een *gestreng* zedemeester berispt en verdoemt menigmaal zonder toegevendheid, uit doemzucht en uit blijdschap over eens anders ongeluk, en veroordeelt tot de zwaarste straffen, in toorn, of uit gevoelloosheid. De *ernst* van eenen gemoedelijken zedemeester kan dikwerf *gestrengheid* worden, dewijl hij het kwaad, hetwelk hij wil bestrijden, niet mag versoonen;

gestrengheid kan zonder *ernst* plaats hebben. *Gestrengheid* ontstaat menigmaal ook uit menschenhaat, uit ijverzucht, uit trotschheid, uit huichelarij.

ERNSTHAFTIG, ERNSTIG.

Deze bijvoegelijke naamwoorden zijn van het voorgaande zelfstandige *ernst* gevormd, met den uitgang *ig* en *haftig*. ERNSTIG bepaalt zich eigenlijk tot het gevoel, de gezindheden en handelingen des menschen, ERNSTHAFTIG tot deszelfs gebaren en uiterlijk gedrag. *Ernstig* wordt somwijlen slechts tegen schertsend overgesteld; en dan geeft men daardoor te kennen, dat men zijne ware meening uitdrukt. *Ik zeg het u ernstig*, dat is, gij kunt verzekerd zijn, dat ik niet scherts, maar dat hetgeen ik zeg, mijne ware meening is. Vervolgens komt het voor in de beteekenis van met zorgvuldigheid en vlijt: *zich eene zaak ernstig aangelegen laten zijn*, dat is, dezelve regt ter harte nemen, veel zorg en vlijt daartoe aanwenden. Eindelijk bedient men zich van dit woord bij vermaningen, straffen enz., om aan te duiden, dat zij met het gevoel, hetwelk de vermanende en straffende van het gewigt en de noodzakelijkheid der vermaning en der straf heeft, overeenkomt: *iemand eene ernstige, nadrukkelijke, vermaning doen; iemand eene ernstige, harde, straf laten ondergaan. Ernsthaftig* bevat de uitdrukking van ernst, door gebaren en bewegingen, door handelingen en redenen. Een *ernsthafte* man draagt aan zijn gefronfeld voorhoofd, in zijne bedenkelijke houding, gelijk ook in zijne handelingen en redenen, de blijken der gewigtige ge-

dachten, welke hem bezig houden; zijn gansche wezen en gedrag geeft te kennen, dat hij alle, zelfs de geringste feilen en vergripen met misnoegen beschouwt en dezelve ten scherpste beoordeelt. Zoo zegt men ook: *zijne ernsthaftige houding toonde wel-dra, dat hij niet geschikt was, om zoutelooze scherps aan te hooren.*

ERNSTHAFTIGHEID, zie ERNSTHAFTIG.

ERVAREN, zie BEDREVEN.

ETEN, VRETEN, SPIJZEN.

Vast voedsel tot zich nemen. ETEN en SPIJZEN worden alleen van redelijke wezens, VRETEN, daarentegen, van redelooze dieren gebezigd; dit heeft het gebruik bepaald, schoon beide deze woorden oogenschijnlijk van een' en denzelfden stam afkomstig zijn; want *vreten* is eigenlijk niet anders, dan *ver-eten*, geheel opeten en verteren. Zoo zegt men ook van iemand, die zich, door gulzig eten, met de dieren gelijk stelt: *hij eet niet, maar hij vreet*. Het gebruik heeft ook tusschen *eten* en *spijzen* zeker onderscheid ingevoerd, waarvoor men vergeefs den grond in de oorspronkelijke beteekenissen dezer woorden zal zoeken. Men verbindt, namelijk, met *spijzen* het begrip eener zekere plegtigheid; en daar deze slechts plaats kan vinden bij menschen van hoogen rang en van vermogen, zoo ziet men, waarom het eigenlijk van het eten en de maaltijden zulker personen

nen gebruikt wordt, en eindelijk ook van den ganschen maaltijd, en niet van een enkel geregt. Men moet daarom zeggen: *ik heb gisteren de Koninklijke Familie zien spijzen, en ik heb opgemerkt, dat Zijne Majesteit slechts van eenen schotel at.* Hij, derhalve, die tot zijne dagelijksche maaltijden niet veel tijd besteden kan, en niet vermogend genoeg is, om velerlei en uitgezochte geregten te bekostigen, zal *eten*, maar niet *spijzen*. Van hier het zeggen eens flempers: *de mensch wil niet slechts eten, hij wil ook spijzen*; waaronder men dan verstaat: velerlei smakelijk toebereid voedsel, op zijn gemak, genieten. Zie verder EETWAAR.

ETTELIJKE, zie EENIGE.

ETTEREN, zie DRAGEN.

EUVEL, zie ERG.

EUVELDAAD, zie ERG.

EVENWEL, zie DOCH.

F.

FAAL, zie FEILEN.

FAAM, zie BEFAAMD.

FABEL, VERDICHTSEL, VERHAAL, VERTELLING, SPROOKJE.

Eene rede, waarin eene ware, of verdichte geschiedenis voorgedragen wordt. VERHAAL en VERTELLING drukken dit begrip in zijne grootste algemeenheid uit, zonder waarheid, of onwaarheid aan te duiden. Naar hunnen vorm geven deze woorden, vooreerst, de daad van verhalen en vertellen, of de voordragt der geschiedenis zelve, te kennen, en, vervolgens, beteekenen zij ook het voorwerp, of den inhoud des *verhaals* en der *vertelling*. FABEL, VERDICHTSEL en SPROOKJE, ook *spreukje*, onderscheiden zich daarvan, hierdoor, dat deze slechts verdichte verhalen zijn. *Fabel* en *verdichtfel* geven dit denkbeeld terstond aan de hand, en *sprookje* duidt bovendien

dien nog aan, dat het fabelachtige en verdichte als waar voorgedragen en algemeen verbreid wordt. Wanneer iemand eene geschiedenis verhaalt, en er bijvoegt: *het is eene fabel, een verduitsel*; dan wil hij te kennen geven, dat hij het verhaal voor onwaar en valsch houdt. Zegt hij: *het is een sprookje*; dan wil hij daarmede te kennen geven, dat het verhaalde, hoe oogenschijnlijk valsch, hoe kinderachtig het ook zij, nogtans in ieders mond is en overal verbreid wordt. *Fabel* is oorspronkelijk hetzelfde, als het Grieksche *μῦθος*, hetwelk bij HOMERUS nog elke rede, en vervolgens eene verhalende rede beteekent; en *fabula* stamt van *fari*, spreken, af. Inzonderheid noemde men de verhalen der oudheid *fabelen*; en daar men van langzamerhand aan de echtheid dier verhalen begon te twijfelen en dezelve geloof te weigeren, zoo verkreeg het woord *fabel* de beteekenis van verdichte geschiedenis, en het woord *mythologie* die van *fabelleer*.

FACTIE, zie AANHANG.

FAKKEL, zie TOORTS

FALEN, zie FEILEN.

FEEST, MAAL, GASTMAAL, MAALTIJD, FEESTMAAL.

Een gemeenschappelijk bijeenzijn van verscheidene personen, bij bijzondere gelegenheden, om zich te verlustigen, meestal met eten en drinken. FEEST

(Fr. *fête*) onderstelt niet altijd eten en drinken: *kerfeest*, *pinksterfeest*, *het feest der hervorming* enz.; **FEESTMAAL**, daarentegen, sluit dit denkbeeld altijd in, en wel dat van een ongewoon, plegtig maal; even als **GASTMAAL**, hetwelk, bovendien, nog aanduidt, dat gasten daartoe genoodigd zijn. Een **MAAL** kan men ook alleen zijne familie en huisgenooten geven, of zelf afzonderlijk gebruiken, hetwelk ook blijkt uit het zamengestelde *middagmaal*. **MAALTijd**, dat ook voor een gewoon eenvoudig maal gebezigd wordt, als: *morgen na den maaltijd zal ik bij u komen* enz., onderstelt echter, nu en dan, eene meer prachtige aanrigting: *gisteren werd ik bij N. ter maaltijd genoodigd*. In sommige zamenstellingen heeft het woord *maal* ook de beteekenis eener plegtige aanzitting en prachtige opdisching, als: *afscheidsmaal*, *bruiloftsmaal*, *doopmaal* enz. Het woord *nachtmaal* geeft het eenvoudigste, maar tevens plegtigste *maal* te kennen. Zie verder **BANKET**.

FEILEN, FALEN, MANGELN, ONTBREKEN, GEBREKEN, MISSEN, ONTSTAAN.

Voor zoo ver deze woorden zinverwant zijn, geven zij te kennen, dat eene zaak niet is. **FALEN** en **FEILEN**, welke met het middeleeuwsch Lat. *fallere*, *fallire*, *fellere*, en het Ital. *fallare* verbonden zijn, komen, in de beteekenis van het voorgestelde doel niet treffen, overeen: *doe in alles slechts uw' pligt, en de uitkomst zal niet falen*. *Mijne hoop feilde*. *Falen* wordt ook voor ontbreken gebezigd: *zij is niet*

niet schoon, maar het faalt haar niet aan bevalligheid. Feilen komt met MISSEN, niet treffen, overeen: *hij vuurde op mij, maar bij geluk feilde hij; waarvoor men ook miste zou kunnen zeggen.* Voor eenen mislag begaan, wordt *feilen* gebruikt, als: *hij feilt telkens in de woordvoeging.* MANGELEN is ongetwijfeld een der oudste onder deze synonimen, daar het reeds bij OTFRIED *mangalon* heet, en met het Fransche *manquer* en het Italiaansche *mancare* eenen zeer ouden stam aanduidt. Het beteekent afwezend zijn van iets, hetwelk, in opzigt tot iets anders, noodzakelijk, of wenschelijk is: *de zaak zoude afgedaan zijn, maar het geld mangelde, of het mangelde aan geld.* Ook zegt men figuurlijk: *het mangelt,* voor: het hapert, het ligt, *niet aan mij.* GEBREKEN (Hoogd. *gebrechen*), werd voorheen in den zin van te kort komen, gemist worden, gebruikt, gelijk nog in den STATENBIJBEL: *er gebreekt wijn — wat gebreekt mij nog?* enz. Thans wordt hiervoor, meestal, ONTBREKEN gebezigd, schoon ook dit woord reeds in verscheidene beteekenissen buiten gebruik geraakt is. *Waar geld ontbreekt, daar ontbreekt alles.* Ook met *aan*: *het ontbreekt hun niet aan moed.* ONTSTAAN, eindelijk, dat, als zinverwant met de voorgaande woorden, met het voorzetsel *ont*, hetwelk eene verwijdering aanduidt, zamengesteld is, beteekent eigenlijk zoo veel als: van iets verwijderd staan, niet in het bezit van hetzelfde zijn, er geen genot van hebben, en heeft nimmer betrekking op zaken, maar altoos op personen, welken

het bezit, of genot van zeker goed geweigerd, of op eene andere wijze verhinderd wordt: *o, Braven! u ontslaan geen frische lauwerkransen. De glorie kan hun niet ontslaan.* Hiervan is *ontfentenis* gevormd. Zie ook DERVEN.

FEILEN, FALEN, DWALEN.

Het verkeerde voor het regte houden. FEILEN bevat niet enkel, gelijk DWALEN, het verkeerde, het schijnbare, hetwelk men voor regt en waar houdt, maar ook het verkeerde der handeling zelve. Hij, die *dwaalt*, denkt verkeerd, die *feilt*, handelt verkeerd; en dewijl hij *dwaalt*, *feilt* hij ook, in zoover zijn oordeel eene handeling des verstands is. Wie in het opmaken eener rekening *gedwaald* heeft, heeft *gefeild*, hij heeft de arithmetische regelen niet wel waargenomen. POMPEJUS *feilde* daarin, dat hij, in den beginne, eene gemeene zaak met CÆSAR maakte; maar hij *dwaalde* in zijn oordeel over CÆSARS genie en karakter, naardien hij hem niet voor zoo gevaarlijk hield, als hij was. *Falen* was voorheen ook voor *dwalen*, mishebben, gebruikelijk, waarvan *faalgreep* voor mislag, dat reeds verouderd is.

FEILEN, ZONDIGEN.

Voor zoover deze woorden beteekenen: tegen eene zedelijke wet aan handelen, zijn zij zinverwant. FEILEN wordt ook omtrent onschuldige overtredingen der wetten gebezigd, ZONDIGEN onderstelt altoos schuldige vergripen tegen dezelve. De beste mensch kan

kan ieder oogenblik *failen*, want hij kan, uit overijling, uit onoverwinnelijke onwetendheid en dwaling, onregt handelen. Maar een deugdzaam mensch kan niet ieder oogenblik *zondigen*, dat is, met bewustheid en opzettelijk onregt doen.

FIELT, SCHELM, SCHURK, SCHOFT, SPITSBOEF, GUIT, DEUGNIET.

Een mensch, die, wegens slechte handelingen, voor eerloos gehouden wordt. DEUGNIET is de algemeenste aanduiding van een' slecht mensch, van iemand, die niet deugt, of niet wil deugen. FIELT, zijnde een zuiver Nederduitsch woord, waarvoor andere talen geen daarmede overeenkomstig woord hebben, voegt, even als GUIT, bij het denkbeeld van slechtheid nog dat van loosheid: *hij is een regte fielt, een guit*. SCHOFT wordt in de beteekenis van een' lompen deugniet gebezigd. Voor een' SCHELM wordt zulk een slecht mensch door de burgerlijke wetten verklaard, voor een' SCHURK en SPITSBOEF door de meening en het gevoelen van het Publiek, en wel voor een' *spitsboef*, wegens openlijke vergripen jegens eens anders eigendom, door stelen en rooven, en voor een' *schurk*, wegens heimelijke en kunstige ontvreemdingen, waarbij hij het vertrouwen van anderen misbruikt, door valsch spelen, valsche wissels, valsche toezeggingen enz., waarmede hij geen kwaad vermoedende, eerlijke menschen bedriegt. Van sommige dezer woorden worden benamingen af-

geleid, welke de daad te kennen geven, waardoor men zich eerloos maakt, als: *fielterij*, *guiterij*, *schelmerij*, *schurkerij*.

FIELTERIJ, zie FIELT.

FIGUUR, VORM, GEDAANTE, GESTALTE.

In den ruimsten zin beteekenen deze woorden datgeen, waardoor de dingen zich uiterlijk van elkander onderscheiden. **VORM** onderscheidt zich van **GEDAANTE**, **GESTALTE** en **FIGUUR**, vooreerst, daardoor, dat wij deszelfs eigenschappen als datgeen aan eene zaak beschouwen, waardoor dezelve tot eene zekere soort behoort, en, vervolgens, daardoor, dat hij ook omtrent onligchamelijke dingen gebezigd wordt. Wij kunnen uit zekere stof, door den *vorm*, welken wij daaraan geven, dingen maken, die verschillende benamingen bekomen, naar mate zij tot verschillende foorten van dingen behooren; zoo maakt men uit een stuk goud ringen, bekers enz. Ook kan men eene zekere daad, of gebeurtenis, tot de stof van een dichtstuk verkiezen; maar men kan dezelve als heldendicht of als tooneelspel voordragen; in het eerste geval geeft men hetzelfde den *vorm* van een heldendicht, in het andere dien van een treurspel. *Gestalte* en *gedaante* zijn, vooreerst, de *vorm* van een levend ligchaam, vervolgens die van elk ander ding. Zoo zegt men: *eene vrouw van eene schoone, innemende gestalte*; ook ten aanzien der lengte: *een man van een rijzige gestalte*; — *hij* (Jezus Christus) *is in de gedaante gevonden, als een mensch*. Men zegt niet: *de gedaante*, *de gestalte*, maar *de vorm van een tooneel*.

neelfpel, van een heldendicht, omdat de inhoud van een gedicht geen ligchaam is. Men zegt, daarentegen: *Jupiter vervoerde Europe*, in de gedaante, of ander de gedaante van eenen stier, omdat een stier iets ligchamelijks is. *Figuur* bestaat in de buitenste omtrekken van iets: *de omtrekken van eenig ding stellen ons deszelfs figuur voor oogen*. Zoo zijn alle geteekende, geschilderde, gesneden, gedrukte, of op eene andere wijze vervaardigde afbeeldingen en versierfels *figuren*, geene vormen, gedaanten, of gestalten. Alle dingen, in zoover zij eene gedaante hebben, of in zoover men dezelve onder eenige gedaante beschouwt, dragen dezen naam: *geometrische, wiskunstige figuren*. In de schoone kunsten worden verscheidene willekeurige voorstellingen en veranderingen met dezen naam bestempeld. Zoo spreekt men, b. v., van *figuren* in de danskunst. De voorstelling van eene zaak onder eene andere gedaante, dan wij ons dezelve gemeenlijk voorstellen, wordt, in de welsprekendheid, eene *figuur* geheeten. In de spraak-kunst zijn alle woorden, welke iets ligchamelijks, of zinnelijks beteekenen, en ter voorstelling van onligchamelijke dingen gebruikt worden, *figuren*.

FIJMELAAR, (FIEMELAAR, FEMELAAR,) HUICHELAAR, GEVEINSDE, SCHIJNHEILIGE.

Schoon alle deze woorden doorgaans genomen worden in den zin van iemand, wiens uiterlijke handelingen niet met de gezindheden overeenkomen, waarvan zij de uitdrukkingen moeten wezen, onderscheidt zich

FIJ-

FIJMELAAR echter daarin van de overige woorden, dat hij in gemoede kan meenen, zoodanig te mogen en te moeten handelen. Eigenlijk beteekent *fijmelaar* een' wolkaarder, die de noppen afpluist; van daar heeft dit woord de beteekenis gekregen van een' fut-selaar, of iemand, die zich met allerhande geringe dingen bezig houdt; en eindelijk die van iemand, die alles als zaken van den godsdienst en het geweten beschouwt; die, of het te pas komt of niet, spreuken en gezegden uit den Bijbel aanvoert, en alle zijne gesprekken met schriftuurplaatsen omkleedt. Dit kan, bij eenvoudige menschen, uit misverstand en gebrek aan doorzicht, in goeden ernst plaats hebben; doch meestal is de grond daarvan de zucht, om voornauwgezet en gemoedelijk gehouden te worden, vertrouwen te winnen en voordeel te behalen. Een GEVEINSTE is hij, die zijne eigenlijke gewaarwordingen en gevoelens vermomt, zich uiterlijk, met woorden, gebaren, of daden, anders gedraagt en aanstelt, dan hij inwendig is. In dezen zin wordt *veinzen*, waarvan *geveinsde* gevormd is, insgelijks gebezigd: *gehoorsaamheid, achting, liefde, vriendschap veinzen*; ook, als een wederkeerig werkwoord, voor: zich valschelijk zoo, of zoo aanstellen: *hij veinsde zich ziek*. Een SCHIJNHEILIGE is, gelijk uit de zamenstelling terstond blijkt, iemand, die den uiterlijken schijn van heiligheid aanneemt en vertoont, zonder die werkelijk te bezitten. Dit zelfde heeft plaats bij den HUCHELAAR, die mede anders spreekt en handelt, dan hij denkt, en eene uiterlijke vertooning maakt

maakt van iets, hetwelk hij inwendig niet bezit. Dan, hierbij komt nog, dat de *huichelaar*, wanneer zijn belang het vordert, het ware gevoelen van zijn hart verbergt, en zich gedraagt, als of hij anderer grondstellingen en begrippen omhelst, welke intusfchen het tegenovergestelde van zijne eigen grondstellingen en begrippen zijn. Hij tracht de genegenheid, het vertrouwen en de achting zijner medemenschen te winnen, als het meest dienstig ter bereikinge zijner bijzondere oogmerken; en daar hij datgeen, waarop de genegenheid, het vertrouwen en de achting van anderen zich gronden, niet in zijn binnenste vindt, zoo zoekt hij den uiterlijken schijn daarvan aan te nemen. Hij weet, dat kortzigtigen eene deemoedige houding, zingen en bidden voor uiterlijke teekenen van vroomheid houden, en daarom poogt hij dezelve na te bootfen. Intusfchen bootst de kunst de natuur altoos maar zeer onvolkomen na. Het fcherpe en geoefende oog ontdekt onder de mom dezer geveinsdheid den *huichelaar*. Hij verraadst zich door het overdrevene in zijne gemaakte houding en spraak. Dit is de reden, waarom de stille deugden der ware vroomheid, wier gelaat natuurlijk, wier toon zacht en edel is, zoo moeilijk na te bootfen zijn, en waarom de valsche bescheidenheid, de voorgewende zachtmoedigheid des *huichelaars* zoo ligt kunnen ontdekt worden.

FIJMELARIJ, zie FIJMELAAR.

FIJMELEN, zie FIJMELAAR.

FIKSCH,

FIKSCH, FLINK.

Beide woorden zijn alleen in het gemeene leven en den vertrouwelyken spreek- en schrijfrant gebruikelijk, in de beteekenis van vaardig, knap. FIKSCH wordt gemeenlijk afgeleid van het Angelf. *fykan*, Zweedsch en IJslandsch *fika*, *fyka*, dat ijlen beteekent; en van daar het begrip eener snelle beweging: *hij gaat fiksche met de pen om*, hij kan vaardig schrijven. *Dat stuk is fiksche geschilderd*, niet treuzelachtig bewerkt. FLINK, beteekenende eigenlijk wel getroffen, juist op het doel geschoten, is van het weleer in gebruik geweest zijnde werkwoord *flinken*, Angelf. *flingan*, werpen, schieten, afkomstig. Thans wordt het gebezigd voor wel, zeer wel, best, doel treffend: *dat hebt gij flink gedaan*. *Hij zal eene flinke vrouw aan haar hebben*, door welke hij zijn doel eener gelukkige echtvereeniging volkomen beschieten zal. *Fiksche* wordt ook als bijvoegelijk gebezigd, maar in de beteekenis eener ligte en vaardige beweging: *de fiksche naald van 't luistervol kompas*.

FLAMBOUW, zie TOORTS.

FLEEMEN, LIEFKOZEN, VLEIJEN.

Deze woorden kunnen als zinverwant beschouwd worden, in zoover zij handelingen beteekenen, waardoor iemand zijne liefde en teederheid uitdrukt, als: kussen, streelen, enz. FLEEMEN schijnt, in dezen zin, meestal op kinderen toepasselijk te zijn:

o! zij kan hare moeder zoo fleemen. LIEFKOZEN, daarentegen, kan van ouders omtrent kinderen, van aanzienlijken omtrent geringen, en, omgekeerd, van kinderen omtrent ouders, van geringen omtrent aanzienlijken, gebezigd worden. VLEIJEN alleen van kinderen omtrent ouders, van geringen omtrent aanzienlijken. De moeder *liefkoost* haar kind, en wordt van hetzelfde *geliefkoosd*, maar alleen het kind *vlelt* en streelt de moeder; in welken zin het met *fleemen* overeenkomt. De moeder *liefkoost* haar kind, zij *vlelt* het niet. Het kind kan zijne liefde nog niet anders, dan door *fleemen*, *liefkozen* en *vleijen* uitdrukken.

FLEUR, BLOEI, GROEI.

Het groeijen en bloeijen van boomen en planten. GROEI bepaalt zich enkel tot de groeiing, of den wasdom; *eenen boom midden in zijnen groei kappen.* Ook van menschen: *het kind is in zijnen vollen groei.* BLOEI is op zijne plaats behandeld. FLEUR, dat mede *bloei* beteekent, wordt meestal oneigenlijk gebruikt, voor jeugdigen welstand, vrolijkheid en opgeruimdheid: *hij stierf in den fleur van zijn leven.* *Er is geen fleur meer bij hem.* Zie BLOEI.

FLIKKEREN, zie BLINKEN.

FLINK, zie FIKSCH.

FLUKS, zie AANSTONDS.

FOKKEN, zie AANFOKKEN.

FOKKERIJ, zie AANFOKKEN.

FOLTEREN, MARTELEN, PIJNIGEN.

Hevige smert veroorzaken. Deze woorden schijnen voornamelijk te verschillen in den graad der smert, welke iemand veroorzaakt wordt; en dan drukt PIJNIGEN het algemeenste denkbeeld uit, en is minder sterk, dan FOLTEREN en MARTELEN; alhoewel *pijnigen* niet slechts voor pijn aandoen, maar ook, en wel inzonderheid, voor op de pijnbank brengen gebezigd wordt: *hij was tweemaal gepijnigd, eer hij bekende*. En in dezen zin alleen wordt *pijnigen* van ligchaams-smert gebezigd. *Folteren* duidt tevens zulke smerten aan, welke door daartoe dienende werktuigen veroorzaakt worden, gelijk weleer in Roomsche-Katholieke landen, anders denkende Christenen, alleen omdat zij anders dachten, onder de verschrikkelijkste folteringen, ter dood gebragt werden. Van hier *foltertuig*. *Martelen* ziet op de gruwzaamheid der vijanden van het Christendom, welke tegen deszelfs eerste belijders woedde; van waar *martelaar*, anders bloedgetuige, of iemand, die, om zijne belijdenis van den Christelijken godsdienst, allerlei lijden uitstaat: *het bloed der martelaren was het zaad der Kerk*. Voor het overige worden alle deze woorden in eenen oneigenlijken zin gebruikt: *mijn hart wordt door de herinnering daaryan gepijnigd, gefolterd, gemarteld*.

FOLTERING, zie FOLTEREN.

FOLTERTUIG, zie FOLTEREN.

FONKELEN, zie BLINKEN.

FOOI, zie DRINKGELD.

FORTUIN, zie GELUK.

FRISCH, KOEL.

Eenigzins koud — tusſchen koud en warm. *Na een omweder wordt de lucht gewoonlijk frisch en koel.* KOEL duidt meer de aan koude grenzende geſteldheid zelve aan; FRISCH meer derzelfver uitwerkſel, dat zij, namelijk, verſterkt, vlug en levendig maakt, of het tegengeſtelde van datgeen veroorzaakt, hetwelk afmattende, verſlappende hitte te weeg brengt: *een dronk frisch water; friſſche lucht ſcheppen. Een koel huis; een koele kelder; een koele wind; een koele avondſond.* Nog meer verſchillen *frisch* en *koel*, in eenen oneigenlijken zin. Zoo wordt *frisch* voor gaaf, onbedorven gebezigd: *een friſſche tak*, in tegenoverſtelling van eenen dorren; *friſſche rozen*, enz.; voor luſtig, moedig, gezond, in de dageliſche verkeerſing: *hij is nog jong en frisch; eene friſſche kleur*, enz.; in welke beteekenissen *koel* nimmer gebruikt wordt. Zoo wordt *koel*, daarentegen, oneigenlijk tot liefde, genegenheid, betrekking, enz., overgelragt, voor onverſchillig gebezigd: *iemand koel ontvangen; een koel beſcheid geven; tot driften betrekkelijk ge-*
 II. DEEL. M maakt,

maakt, voor bedoord: *koel van zinnen*, — in *koelen bloede*, enz.; in welke uitdrukkingen *frisch* niet te pas komt. *Frisch* is van denzelfden stam als *versch*; zie dit woord. *Koel* heeft denzelfden oorsprong met *koud*; zie KOUD. Het is zeer opmerkelijk, dat het Latijnsche *calidus*, warm, heet, en dus het juiste tegendeel van *gelidus*, koel, koud, met dit woord van eenerlei oorsprong is. Doch dit schijnt, naar ADELUNGS voortreffelijke aanmerking, aan te duiden, dat de eerste wortel, waaruit deze woorden gesproten zijn, smert, en wel ligchamelijke smert beteekend heeft.

FRISCHHEID, zie FRISCH.

FRUIT, zie BOOMVRUCHT.

FRUITEN, zie BAKKEN.

FUTSELEN, zie BEUZELLEN.

G.

GA, GADE, zie ECHTGENOOT.

GAAF, zie BEGAAFDHEID.

GAAF, GANSCH, GEHEEL, HEEL.

Datgeen, waaraan geen zijner deelen ontbreekt. GAAF is zooveel als ongeschonden, of waaraan alles zoo is, als het behoort te zijn: *gave appelen. Het beest is gaaf en gezond.* Men leidt het gemeenlijk af van *geven*; zoodat *gaaf* zooveel zoude zijn, als *gevenswaardig*. GEHEEL, ook zonder voorgevoegd *ge*, HEEL, is van het Grieksche ὅλος, en beteekent datgeen, hetwelk al zijne deelen heeft. Zoo zegt men: *het huis staat nog in zijn geheel*, er is nog niets van afgebroken. Hier zou *gansch* niet te pas komen. GANSCH beteekent eigenlijk iets, welks deelen door hechtheid, en, in sommige opzigten, door gezondheid, bij elkander blijven; waarom het oudtijds veelal voor gezondheid gebezigd werd, als afkomstig van

gemisan, bij ons *genezen*; om welke reden hier ook geene *t* kan tusschengevoegd worden, schoon sommigen het woord *gantsch* spellen. Oulings schreef men *gans*, voor gezond; en hiervan hebben wij nog *ongans*, zijnde eene ziekte der schapen. Onverschillig zegt men: *den ganschén*, en *den geheelen nacht door* — *eenen ganschen* en *geheelen appel opēten* — *gansch en al* en *geheel en al*. In alle welke beteekenissen *gaaf* niet te pas komt.

GAAF, GAVE, GIFT, GESCHENK.

Datgeen, waarvan men aan iemand het eigendom kosteloos overdraagt. GAAF en GIFT, van *geven* afkomstig, beteekenen eigenlijk alles, wat gegeven wordt: *voor giften en gaven kan men alles krijgen*. *Gift* wordt echter meest gebruikt voor een middelmatig geschenk, en is dus minder, dan *gaaf*: *eene vrijwillige gift — hij kreeg eene schoone gift*. Het onderscheid tusschen *gaaf*, *gift* en GESCHENK, is hierin gelegen, dat *gaaf* en *gift* datgeen beteekenen, hetwelk een aanzienlijke en rijke eenen geringen, of behoeftigen geeft. Men maakt zijnen vrienden, men maakt aanzienlijken en rijken *geschenken*, men reikt eenen bedelaar eene *gaaf*, eene *gift*. Wij noemen daarom de weldaden, die wij van God ontvangen, *gaven*: *alle goede gave en volmaakte gifte is van boven*. BIJBELVERT. *Het brood is eene gaaf van God. Kinderen zijn Gods gaaf*. Dit onderscheid tusschen *gaaf* en *geschenk* wordt nog nader bevestigd door de afleiding van het laatste woord. *Geshenk* is van *schenken*,

ken, drank aanbieden. Eenen voornamen, eenen vorst, enz. ingefchonken wijn toereiken, was oudtijds een bewijs van eer, achting en genegenheid; waarvan de sporen nog in den zoogenoemden eerewijn voorhanden zijn. Deze ingefchonken wijn was dus een *geschenk*; en van daar is de beteekenis van dit woord algemeen geworden, en op alles overgebracht, wat men den hoogen en aanzienlijken aanbiedt, terwijl men den behoeftigen, uit menschenliefde, eene *gift* toereikt.

GAAF, GAVE, BEKWAAMHEID, zie BE-GAAFDHEID.

GAAN, LOOPEN, WANDELEN.

Eene beweging met de voeten maken, waardoor het ligchaam van de eene naar de andere plaats gebracht wordt. GAAN en LOOPEN worden zoowel van dieren, en zelfs van levenlooze dingen gezegd, als van menschen. *Loopen* duidt eene snellere beweging aan, dan *gaan*: een uurwerk *gaat*, wanneer het eene behoorlijke beweging heeft; het *loopt*, wanneer het te ras gaat. Een dag van vreugde is *verloopen*, eer wij het weten; maar de dag van droefheid *gaat*, zoo als het ons toeschijnt, ondragelijk langzaam voorbij. Men *gaat* (statig en ernstig) achter een lijk, en men *loopt* (zich haastende) naar de schuit, als die gereed is, om af te varen. Dewijl *loopen* eene snellere beweging aanduidt, dan *gaan*, en dus in korter tijd geschiedt, zoo wordt van eenen weg alleen dan gezegd, dat hij *loopt*, wanneer hij in korter tijd van

de eene plaats naar de andere voert; dat is, wanneer hij een korter weg is. Van verre, lange wegen wordt gewoonlijk *gaan* gebruikt. Overeenkomstig hiermede, zegt men niet: de weg van Antwerpen naar Amsterdam *loopt* over Rotterdam, maar *gaat* over Rotterdam; daarentegen, de naaste weg van Rotterdam naar Delftshaven (een nabij gelegen dorp) *loopt* door het land. Even zoo zegt men van iemand, die naar eene verafgelegen plaats reist, hetzij hij zulks te voet, te paard, met rijtuig, of op eenige andere wijze doe, gemeenlijk, dat hij derwaarts *gaat*, niet, dat hij daarheen *loopt*. *Mijn broeder is naar de Oost gegaan*, niet, *gelopen*. WANDELEN wordt, vooreerst, alleen van menschen gebruikt; yervolgens duidt het eenen voortgang aan, die niet moeilijk is en tot verlustiging dient; en eindelijk ondersteunt *wandelen*, dat men daarmede geene noodzakelijke bezigheid verrigt, noch zich daardoor naar een bepaald doel uitstrekt. Men zegt ook niet van iemand, die eenen brief naar het postkantoor brengt, dat hij *wandelt*, maar wel, dat hij *gaat*. *Wandelen* schijnt ook meer eenen gelijkvormigen gang aan te duiden, dan *gaan*. *Gaan* wordt ook in verscheidene spreekwijzen gebezigd, waar *loopen* en *wandelen* niet zouden te pas komen: *met de schuit, met den wagen gaan*, vertrekken; *naar Duitschland gaan*, reizen; *te boven gaan*, overtreffen; *zich te buiten gaan*, de maat niet houden; *achteruitgaan*, verliezen. Ook van levenlooze dingen: *het schip gaat te gronde*, zinkt; *de maan gaat op en onder*, enz.

GAAN (TE BOVEN), zie **BOVEN**.

GAAN LIGGEN, zie **BEDAREN**.

GAANDE MAKEN, zie **BEWEGEN**.

GAARMAKEN, zie **BAKKEN**.

GAARN, GEWILLIG, GOEDWILLIG, VRIJWILLIG.

Hij, die datgeen, wat hij doet, ongedwongen doet, die doet het *gewillig*, *vrijwillig*, *goedwillig*, *gaarn*. Dit denkbeeld wordt door **VRIJWILLIG** regtstreeks uitgedrukt, overeenkomstig met zijne zamenstelling; want het duidt eenen *wil* aan, die *vrij* is, en door geen dwang geleid wordt. Een Veldheer gebruikt tot eene gevaarlijke onderneming die soldaten, welke zich *vrijwillig* daartoe aanbieden, en derhalve daartoe niet genoodzaakt worden. **GEWILLIG** onderstelt eene geneigdheid des wils, waardoor men zich toegevend, inschikkelijk aan iets onderwerpt, zonder zich daartegen te verzetten: *hoe moeijelijk de taak ook ware, welke men hem opdroeg, nam hij dezelve nogtans gewillig op zich*. De **GOEDWILLIGE** doet hetgeen hij doet, uit goedheid en liefde, of om hem, voor wien hij iets doet, zeker genoeg te veroorzaken. **GAARN** onderscheidt zich van de overige woorden, vooreerst daardoor, dat het alleen als bijwoord gebruikt wordt, terwijl *gewillig*, *goedwillig* en *vrijwillig* ook bijvoegelijke naamwoorden zijn; ten andere daardoor, dat

het lust en *genoegen* aanduidt, waarmede men iets verrigt. Hij, die iets *gewillig* doet, doet het bereidwillig, en verzet er zich niet tegen; die iets *vrijwillig* doet, wordt door niets daartoe gedwongen; die iets *goedwillig* doet, bedoelt het *genoegen* van anderen; die iets *gaarn* doet, tracht daardoor zijn eigen *genoegen* te bevorderen. Iemand, die den *kan-*ker in de borst heeft, onderwerpt zich *gewillig* en *vrijwillig* aan eene smertelijke insnijding, maar hij doet het niet *gaarn*, niet met *genoegen*. *Gewillig drinken* heet: zich daartoe niet laten dwingen, maar uit inschikkelijkheid mededrinken. *Gaarn drinken* beteekent, zelf daarin *genoegen* vinden, veel van drinken houden.

GAAUW, zie BEHENDIG.

GAAUWDIEF, zie BEHENDIG.

GADE, zie ECHTGENOOT.

GADELOOS, zie ONVERGELIJKELIJK.

GADESLAAN, zie AANMERKEN.

GANSCH, zie GAAF.

GAPEN, GEEUWEN.

Den mond opsperrèn. GAPEN geeft zulks in het algemeen te kennen, terwijl GEEUWEN het onwillekeu-

keurig opsperrèn van den mond aanduidt, en een gevolg van slaperigheid is: *wijd gapen*. *Gij doet niets dan geeuwen*. Met eenen open mond en opgesperde oogen zien is insgelijks de beteekenis van *gapen*, doch alleen in den gemeenzamen spreektrant: *hij stond daarnaar te gapen*. Ook zegt men: *de deur gaapt*, wanneer die niet wel sluit. *Eene gapende wonde* is eene groote wonde. In alle deze beteekenissen kan *geeuwen* niet gebezigd worden.

GASTMAAL, zie BANKET, FEEST.

GAVEN, zie AANLEG.

GEACHT, zie ACHTEN, ACHTING.

GEBABBEL, zie BABBELLEN.

GEBERGTE, zie BERG.

GEBEUREN, zie BEURT (TE).

GEBEURTENIS, zie AVONTUUR.

GEBIED, zie BEHEER.

GEBIEDEN, BEVELEN, GELASTEN, HEETEN, VERORDENEN, VOORSCHRIJVEN.

Iemand zijnen wil te kennen geven, opdat dezelve zijne handelingen daarnaar inrigte. In BEVELEN, GE-

BIEDEN en GELASTEN, wordt inzonderheid het begrip der verpligting, door den wil van hem, die *beveelt*, *gebiedt* en *gelast*, uitgedrukt; in VOORSCHRIJVEN de bepaling der handelingen, welke, ter bereiking van zeker einde, moeten te werk gesteld worden; in VERORDENEN het denkbeeld van overeenstemming, regelmatigheid en orde. Een heer *gelast* zijnen knecht (draagt hem den last op), om dit of dat te verrigten. Een veldheer *beveelt*, den vijand aan te vallen, want hij heeft het regt en de magt, om de officieren en soldaten te verpligten, zijnen wil te doen; en hij *schrijft* naauwkeurig voor, hoe de aanval uitgevoerd moet worden, *naardien* hij alles, wat daarbij in het oog te houden is, den onder hem staanden bevelhebber aanwijst; hij *verordent* alles daartoe, opdat de troepen in behoorlijke orde aanrukken, in hunne bewegingen overeenstemmen, en in hunne ondernemingen elkander ondersteunen. Daarom kan ook de een den anderen iets *voorschrijven* en *verordenen*, schoon hij geene magt over hem heeft. De Arts *schrijft* den kranken eenen levensregel voor, welke dezelve in acht te nemen heeft, en *verordent* de artsenijen, die dezelve moet innemen. *Gebieden*, *bevelen*, *gelasten* en *HEETEN* onderscheiden zich door den rang en de magt dergenen, die onze handelingen bepalen. *Heeten* kan ook diegene, die ongelijke is; want het zegt oorspronkelijk zooveel, als zeggen. Een kind zal tot zijne verontschuldiging bijbrengen, wanneer het iets verkeers gedaan heeft: *mijn broeder*, of *mijne zuster*, heeft het mij *geheeten*. *Gebieden* wordt

wordt voor edeler gehouden, dan *bevelen*. Wanneer men dus naauwkeurig wilde spreken, zou men van de opperste heerschappij eigenlijk moeten zeggen, dat zij *gebiedt*, niet *beveelt*, niet *gelast*, en nog minder *heet*. God *gebiedt* over de wereld, naardien alle dingen zijn eigendom zijn, en Hij de hoogste Oppereer allergeesten is; Hem den *bevelhebber* der wereld te noemen, zou veel te weinig gezegd zijn.

GEBIT, zie BREIDEL.

GEBOD, zie BEVEL.

GEBOGEN, KROM, GEKROMD.

Hetgeen niet regtstandig is. KROM wordt van alle dingen gezegd, welke niet regt opgaande zijn, maar eene zekere buiging hebben, zij mogen deze rigting van de natuur, of op eene andere wijze bekomen hebben. Volgens dit begrip bevat *krom* eigenlijk niet iets gebrekkigs. *Kromme* en regte lijnen zijn, op zich zelve, noch schoon, noch gebrekkig; zij worden het eene, of het andere, naar mate haar vorm voor datgeen, waarin zij gevonden worden, al of niet dienstig is. De *kromme* buik van een schip is zoo schoon, als de regte mastboom, en de *kromme* waldhoorn heeft zoo min iets gebrekkigs, als de regte fluit. Intuschen fluit *krom*, bij sommige dingen, een gebrek in, hetwelk GEKROMD en GEBOGEN niet hebben. *Gekromd* en *gebogen* duiden, derhalve, eene afwijking van den regten stand aan, welke aan iets medegedeeld wordt;

wordt; en daar men bij de handelingen van redelijke wezens een oogmerk onderstelt, zoo geven *gekromd* en *gebogen* te kennen, dat men aan iets dezen vorm gegeven heeft, dewijl deszelfs gebruik, of deszelfs schoonheid dien vorderde. Sikkels zijn *krom*; voor zoover zij den vorm van kromme lijnen hebben, *gekromd*, voor zoover zij voor haar gebruik dien vorm moeten hebben. *Gebogen* duidt nog eenen hooger en graad van schoonheid aan, waarvan de grond in de edelere stof ligt, welke zoo veelkrachtig is, dat zij eene buiging aanneemt, of een dierlijk leven heeft, waardoor iets zich zelf eene schoone buiging kan geven. Hieruit blijkt de ongegrondheid der stelling van sommige Taalleeraars, die beweren, dat *gebogen* alleen van die dingen gezegd wordt, die voorheen regt waren, maar naderhand *krom* geworden zijn. Immers, sommige neuzen worden *gebogen*, niet *kromme* genoemd, schoon zij te voren nooit regt waren. Een wel gevormde voet moet *gebogen* zijn, een *kromme* voet is wanstaltig.

Daar, eindelijk, in het zedelijke, de edele eenvoudigheid van gezindheden eene standvastige rigting naar het hoofddoel van den mensch, om regt te handelen, vordert, zoo is alles, wat daarvan afwijkt, gebrekkig; en *krom* beteekent, in zijnen oneigenlijken zin, altoos iets gebrekkigs: *kromme wegen inslaan*. Een *krom* en *verdraaid* geslacht.

GEBOORTE, zie AFKOMST.

GE-

GEBORGEN, ZEKER.

Datgeen, hetwelk geen kwaad te vreezen heeft. **GEBORGEN** wijst op de oorzaak van den toestand der zekerheid; want het stamt af van *bergen*, hetwelk bedekken en daardoor voor beschadiging beveiligen beteekent. Van hier is datgeen *geborgen*, hetwelk uit een gevaar, dat hetzelfde dreigde, aan eene plaats gered is, waar het dat gevaar niet meer te duchten heeft. Zoo zijn de goederen van een verongelukt schip *geborgen*, wanneer zij aan land gebragt zijn. Een schat, die zoo diep onder de aarde begraven is, dat hij niet gevonden en gestolen kan worden, is *geborgen*. **ZEKER**, daarentegen, duidt eigenlijk de werking der beschutting aan, onder welke de *geborgene* zich bevindt. Want *zeker* is oogenschijnlijk met het Latijnsche *securus* verwant, hetwelk de bewustheid in zich bevat, dat ons geen kwaad te wachten staat. Daarom wordt *zeker* ook in zijne grootste algemeenheid in plaats van *gewis* gebruikt, om de bewustheid uit te drukken, dat het tegendeel daarvan, hetwelk men voor waar houdt, geen plaats kan vinden. Geen zeeman, die uit de haven loopt, is *zeker*, dat hij in dezelve ook weder inloopen zal. **GALILEÏ** was *zeker*, dat men tegen de beweging der aarde geene gegronde bedenkingen zou kunnen aanvoeren.

GEBREKEN, zie FEILEN, FALEN, MANGELLEN.

GE-

GEBREKKELIJK, KREUPEL, LAM, MANK.

Woorden, die een zichtbaar gebrek aan de uitwendige leden des menschelijken ligchaams te kennen geven. Wanneer dit gebrek het gebruik en de vrije beweging van eenig lid verhindert, dan is dat lid en de mensch *LAM*; en hij, die aan de voeten *lam* is, is *KREUPEL*. *Hij bleef, uit eene beroerte, lam aan de eene zijde.* *Kreupel gaan* beteekent gebrekkelijk in den gang, van natuur, of bij toeval, verminkt aan de voeten zijn; *MANK* verschilt van *kreupel* alleen in de oneigenlijke daarvan ontleende spreekwijzen. *GEBREKKELIJK* sluit ieder der boven genoemde gebreken, als *kreupel*, *mank*, *lam*, in zich, en ook alle deze gebreken zamengenomen. Hij is derhalve in den hoogsten graad *gebrekkelijk*, wiens handen of voeten verminkt zijn, of wiens geheele ligchaam en al deszelfs ledematen niet die natuurlijke gesteldheid hebben, welke tot hun gebruik en hunne schoonheid dienstig is. Hij, die geene armen en voeten heeft, is niet *kreupel*, niet *mank* en niet *lam*; hij is *gebrekkelijk*. Zoo is ook hij, wiens ledematen, schoon hij die gebruiken kan, scheef, verdraaid, enz. zijn, *gebrekkelijk*. Iemand, die kromme beenen heeft, doch daarmede nogtans goed voort kan, is *gebrekkelijk*, maar noch *lam*, noch *kreupel*, noch *mank*.

In de oneigenlijke beteekenissen verschillen deze woorden nog meer van elkander. Zoo zegt men, b. v., *aan hetzelfde eyfel mank gaan*, hetzelfde zedelijk gebrek hebben. *Gij kunt voor mij niet mank gaan*, gij kunt uwe natuurlijke geaardheid en ware
ge-

gedaante voor mij niet verbergen. Ook van zaken, waarin eene merkbare gebrekkelijkheid plaats heeft: *dat bewijs gaat mank*. De oneigenlijke beteekenis van *kreupel* heeft met dit laatste veel overeenkomst. Zoo zegt men, b. v., *kreupel schrijven*, voor slecht schrijven. *Een kreupel*, en gebrekkelijk *dichter*, is hij, die slechte, stootende, lamme verzen maakt.

GEBRUIK, ZEDE, GEWOONTE, MODE, TRANT.

Het overeenstemmende in de handelingen en gedragingen der menschen. *ZEDE* strekt zich tot alles, zoowel inwendig als uitwendig, uit, in de wijze van doen, in kleeding, woning, enz. Er zijn inwendige en uitwendige *zedes*. De eerste worden naar de zedelijke wetten beoordeeld, en zijn, volgens deze, of goed, of slecht; de laatste betreffen alleen het uiterlijke, en kunnen zedelijk onverschillig zijn; zij worden loffelijk, goed of slecht genoemd, in zoover zij teekenen eener goede, of slechte denkwijze zijn, en eene van beide bevorderen. Voorheen was het eene algemeene *zede*, wanneer iemand niesde, hem toe te wenschen: wel moge het u bekomen! thans niet meer. Weleer was het *zede*, om twaalf uren het middagmaal te houden, thans is het in eenige groote steden *zede*, zulks om vier uren te doen. De *zedes* eens volks hangen derhalve van de algemeene beoordeeling van datgeen af, hetwelk welvoegelijk en schikkelijk is. Naar de *zedes* der Oosterlingen is het deken

ken van het hoofd een bewijs van eerbied, naar de *zeden* der Westersche volken is het het ontblooten van het hoofd. *GEWOONTE* onderscheidt zich van *zeds*, daardoor, dat bij de eerste de beoordeeling van het welvoegelijke en schikkelijk niet in aanmerking komt. In vele landen is het de *gewoonte*, dat de voorlieden twee paarden naast elkander, in andere, dat zij twee, drie en meer paarden voor elkander spannen. Hier ziet men niet op de welvoegelijkheid. *GEBRUIK* is eene wijs van handelen, waaromtrent men overeengekomen is, dezelve, bij zekere bezigheden en verrigtingen, in het oog te houden en te volgen. Zoo hebben de handwerkers hunne eigene *gebruiken*, bij het aannemen van leerlingen, enz., de onderwijzers der jeugd hebben de hunne, bij de inrigting hunner school, enz. *MODE* is eene bloote *gewoonte*, welke men volgt, omdat men haar voor aangenaam, en dus voor verkieslijk houdt. Zij strekt zich uit over alles, wat den mensch omgeeft, over zijne klèeding, over den opschik zijner woning, over de aanrigting zijner tafel, over zijne gezelschappelijke verkeerijng, enz. Voorheen was het *mode*, bij het intreden in een gezelschap, links en regts eene menigte van diepe buigingen te maken; thans is het nog *mode*, onder den maaltijd gezondheden te drinken. Met deze bepaling van het onderscheid tusschen *mode* en *gewoonte* strijdt, geenszins, dat er *moden* plaats hebben, welke niet aangenaam en bevallig zijn, ja zelfs zulke, welke veelmeer belagchelijk en onaangenaam zijn. Want, vooreerst, zijn de oordeel-

vel-

vellingen der menschen over het aangename en beval-
 lige, naar plaats en tijd, altoos zeer onderscheiden
 geweest. Het gevoelen over de *mode* in de kleeder-
 dragt moet daarom inzonderheid dikwerf veranderen,
 dewijl het oude, reeds daardoor dat het oud is, op-
 houdt te behagen, en derhalve eene nieuwe *mode*,
 al is die ook minder bevallig, dan de oude, altoos
 de aanbeveling van het behagelijke der nieuwheid me-
 debrengt. Men kan daarom de gedurige afwisseling
 der *moden* als een wezenlijk karakter beschouwen,
 waardoor zich de *mode* van de bloote *gewoonte* on-
 derscheidt. Want deze afwisseling kan geenen ande-
 ren beweeggrond hebben, dan de begeerte om te beha-
 gen. Men kan derhalve de, op dezelfde wijze voort-
 durende, kleederdragt der Oosterlingen geene *mode*,
 maar wel eene *gewoonte* noemen. De *mode* heerscht
 het meest bij het geslacht, hetwelk zich, voornamelijk
 door fijnheid van smaak en neiging om te behagen,
 onderscheidt. Haar aanzien kan zoolang voor onschaa-
 delijk gehouden worden, als zij zich niet met de be-
 paling van zedelijke voorwerpen inlaat, welke naar
 hoogere gronden, dan het enkele behagen, moeten
 beoordeeld worden. Want dan kan de ondeugd, even
 zoo ligt als de deugd, van het gezag dergenen, die
 in de *mode* den toon plegen te geven, eene soort
 van wettiging verkrijgen. TRANT is eigenlijk de wijs
 van leven, welke in gebruik is, of geweest is: *hij*
leeft naar den trant; zij kleedt zich nog naar den
ouden trant. Zie hierover verder, bij BELOOP.

GEBRUIKEN, zie AANWENDEN.

GEDAANTE, zie FIGUUR.

GEDACHTE, zie BEDENKING, BEDUNKEN.

GEDACHTENIS, GEHEUGEN, HERINNERING.

De voorstelling van iets, met de bewustheid, dat het hetzelfde is, hetwelk men zich reeds voorgesteld heeft. GEHEUGEN is het vermogen, om zich de zaken met bewustheid te herinneren: *een goed, een gelukkig geheugen*. Ook het vermogen, om zekere voorstellingen te bewaren, en dezelve naderhand, bij gelegenheid, weder te voorschijn te roepen, en ons te vertegenwoordigen: *iets aan zijn geheugen toevertrouwen; eene plaats uit het geheugen bijbrengen*. HERINNERING en GEDACHTENIS onderscheiden zich daarin van elkander, dat het eerste het herkennen eener voorstelling beteekent, welke weder *in ons*, d. i., in ons geheugen, gebragt wordt; terwijl het andere, van *denken* afkomstig, aanduidt, dat wij daarbij *denken*, namelijk, dat het dezelfde voorstelling is, welke wij te voren reeds gehad hebben. *Men heeft, ter gedachtenis van LAURENS KOSTER, eene eerszuil opgericht. Doe dat ter mijner gedachtenis. — De herinnering daarvan is mij altoos aangenaam; niet de herinnering daaraan; want men zegt: zich iets herinneren, en niet: zich aan iets herinneren.*

GE-

GEDEELTE, zie **AANDEEL**.

GEDEELTELIJK, zie **DEELE (TEN)**.

GEDENKEN, **ZICH HERINNEREN**, zie **GEDACHTENIS**.

GEDICHT, zie **VERS**.

GEDOOGEN, zie **DULDEN**.

GEDRANG, zie **TOELOOP**.

GEDURIG, zie **AANHOUDEND** en **ALTOOS**.

GEEST (BOOZE), zie **BOOZE**.

GEEST, **GEMOED**, **HART**, **ZIEL**.

Het inwendige onzichtbare wezen in den mensch, hetwelk het beginsel van deszelfs werkzaamheid is. Het is de zaak van den taalleeraar niet, de eigenlijke natuur van dit wezen te bepalen; hij beschouwt het slechts naar deszelfs werkingen en naar de beteekenissen, welke hij daarvan in de taal vindt. Het woord **ZIEL** schijnt dit beginsel, in den algemeensten zin, aan te duiden. Van hier, dat het leven en de levenskracht van een levend ding eene der eerste en oudste beteekenissen van het woord *ziel* is: *foo fulc gij geven ziele voor ziele*. **BIJBELVERT**. In dezen zin is het bij ons verouderd, behalve in eenige spreekwijzen, welke daarmede overeenkomen, b. v.:

de ziel is uit hem gevaren. De ziel is er uit; waartoe ook ontzielen behoort, voor het leven benemen. Wijders wordt het woord ziel genomen voor het vermogen, de kracht, om gewaar te worden en te begeeren: de zielen der dieren; bijzonderlijk voor dit vermogen in den mensch: mijne ziel is bedroefd, verheugt zich, enz.; vervolgens, voor een met eene redelijke ziel begaafd schepsel, voor een' mensch: daer werden, op dien dag, tot haer toegedaen omtrent drie duizend zielen. BIJBELVERT. Zoo bevat eene stad tien duizend zielen, wanneer zij zoo vele inwoners heeft. Geene ziel (geen mensch) zal daarvan ooit iets te weten komen. Ook voor elk levend wezen, mensch of dier: er was geene levende ziel in het gansche huis. Insgelijks, in eenen oneigenlijkert zin, voor datgeen, hetwelk aan iets leven, regelmatige beweging en werkzaamheid mededeelt. Zoo is iemand de ziel van het werk, wanneer deszelfs behandeling voornamelijk van hem afhangt. De liefde is de ziel van alle Christelijke deugden. Zoo noemt men ook dengenen, die door zijn aanzien, zijnen raad en zijne welsprekendheid, op de besluiten eener vergadering eenen sterken invloed heeft, de ziel derzelve. In eenen nog ruimeren zin, voor het voornaamste, wezenlijkste deel, de noodzakelijkste eigenschap eener zaak: eene bondige korthed is de ziel der oden van ANAKREON.

Met het woord GEEST drukt men, in onze taal, voornamelijk eene onligchamelijke zelfstandigheid uit, die door verstand, oordeel en wil werkzaam is.

In

In dien zin wordt er God, het allervolmaakste wezen, door verstaan: *God is een oneindige geest*. Schepselen, van welke men gelooft, dat zij onbeligchaamde wezens zijn, als de Engelen; doch met bijvoeging van eene of andere eigenschap: *hemelgeesten — goede, gedienslige geesten*. Duivelen: *booze, onreine geesten*. De ziel des menschen: *de mensch is een schepsel, zeer ver boven de dieren verheven, alzoo hij eenen onsterfelijken geest bezit*. Ook wanneer dit wezen van het ligchaam afgescheiden is: *zijn geest waart nog om de graftombe*. Een afgestorvene: *het rijk der geesten*, bij de Dichters het schimmenrijk genoemd. Een spookfel, naar de denkbeelden van het volk: *men zegt, dat, in dat huis, een geest in het wit gekleed verschijnt*. Denkelyk, dat men, met het woord *geest*, eerst den adem heeft willen aanduiden, de sterke uitblazing van de lucht uit de longen door dezen klank nabootsende. Immers, het Grieksche *πνευμα*, gelijk ook het Latijnsche *spiritus*, komt van een woord, dat ook uitblazen beteekent. Van hier *den geest*, den adem, *uitblazen*. De gedachten: *hij laat zijnen ganschen geest uit*. Vernuft: *in dat kind ontdekte zich vroeg een groote geest*. Iedere geestgesteldheid van den mensch: *dreevig, blijde, opgeruimd van geest*. Eene heerschende gezindheid, een gevoelen, dat het meest in het oog loopt: *de geest dezer eeuw*. Men konde in die aanmerkingen weltra den geest der vergadering ontdekken. Iemand, die in een of ander vak groote vermogens bezit: *er stond niet eerder een aantal van goede*

dichters op, voor dat een groote geest, door een meesterstuk, den algemeenen naijver ontvonkte. Schoon men spottenderwijze iemand een' geest, een' sterken geest noemt, die van zichzelf geloofd, meerder doorzigt, dan andere menschen te hebben, moet men, onder die benaming, echter den man verstaan, die zich, door zijne overtuiging, boven al de twijfelingen en tegenwerpingen verheft, waardoor zich een zwakke geest zoo ligt van het eene gevoelen naar het andere laat leiden. Iemand, die de voorste in eene floute onderneming is, en zich, in eenige boosheid, het meest van allen laat zien, heet een geest; van hier oproergeest, wargeest, woelgeest, enz. — Hetgeen aan de natuur van eenen geest, om zijne vlugheid, fijnheid en onzichtbaarheid, zeer nabij komt, draagt bij ons ook den naam van geest. Dus noemen wij het vlocibare, vlugtige, werkzame wezen, dat deels door gesting ontbonden, deels door overhaling, uit verscheidene lichamen getrokken wordt, als: wijngeest, vitrioolgeest, enz. Van hier geestrijk, dat veel geest bezit. Ook het fijne, vloeibare, welks zitplaats men in onze zenuwen onderstelt, en hetwelk men voor de werkende oorzaak, of ten minste voor het eerste en voornaamste hulpmiddel van alle eweging en gevoel aanneemt, heet geest: zijne geesten zijn door het vroeg opstaan geheel uitgeput. De levensgeesten. — Ook wordt de voorname inhoud van een boek, of geschrift, geest genoemd: gij behoeft het gansche stuk niet voor te lezen; deel er mij den geest maar van mede. Insgelijks spreekt men van den geest

geest der wet, zijnde derzelver onzichtbare grond en weldadige bedoeling, welke alleen door verstandig nadenken kunnen gekend worden, overstaande tegen den letter der wet.

In den bijbelstijl heeft dit woord ook nog bijzondere beteekenissen. *De heilige geest*. De gaven van den geest: *God geeft hem den geest niet met mate*. De godsdienst van het nieuwe verbond: *de bediening van den geest*. De vernieuwde gezindheid des harten, door de kracht der waarheid: *het vleesch begeert tegen den geest*. Verrukking van zinnen, verbeelding: *ik zag in den geest*, enz.

Uit al deze voorbeelden blijkt het onderscheid tusschen *ziel* en *geest*, en tevens, dat zij, in de meeste gevallen, met elkander niet kunnen verwisseld worden. Aangaande GEMOED en HART, voor zoo ver die met elkander, en met *ziel* en *geest* zinverwant zijn, zie men het artikel AARD.

GEESTIG, zie AARDIG.

GEESTRIJK, zie GEEST.

GEEUWEN, zie GAPEN.

GEHECHT ZIJN, zie AANKLEVEN en BEMINNEN.

GEHEEL, zie GAAF.

GEHEIM, HEIMELIJK.

Hetgeen voor anderen verborgen moet blijven. Men heeft HEIMELIJK weleens daardoor van GEHEIM willen onderscheiden, dat het eerste zoo wel in eenen kwaden als goeden zin, het andere daarentegen alleen in eenen goeden zin, het eerste alleen omtrent kleinigheden, het andere omtrent gewigtige zaken zou gebruikt worden. Doch voor beide vindt men noch in de afleiding, noch in het taalgebruik eenigen grond. Eene zamenzwering is zoo wel iets kwaads, als iets gewigtigs, en echter zegt men zoo wel eene *heimelijke*, als eene *geheime* zamenzwering. Het eenige onderscheid dezer woorden moet gezocht worden in de zamenstelling des woords *heimelijk* met den uitgang *lijk*, hetwelk zoo veel is als *gelijk*, en, met bijvoegelijke naamwoorden verbonden, eene vermindering van het begrip des stamwoords aanduidt. *Zij werd ziekelijk*, gelijk aan eene zieke; — *hij vergaf grootmoediglich*, gelijk aan eenen grootmoedigen; beide is derhalve niet geheel ziek en grootmoedig; en zoo is het ook met *heimelijk*, niet geheel *geheim*. Wanneer men derhalve datgeen *heimelijk* noemt, hetwelk de eene den anderen in het oor fluistert; terwijl hetgeen een wezenlijk *geheim* is, daarentegen vordert, dat men zich van het gezelschap afzondere en ter zijde ga, om zeker te zijn, dat men niet gehoord wordt, zoo is de reden daarvan, dat men, in het laatste geval, het onderwerp des gespreks meer poogt te verbergen, dan in het eerste. Dat men dit, bij gewigtige dingen meer zal willen doen, dan bij klein-

nig-

nigheden, is natuurlijk; doch dat is een bijkomend begrip, hetwelk niet algemeen is. Wanneer een dichter zegt, dat een beekje *heimelijk* door het bosch vliet, dan wil hij niet te kennen geven, dat het beekje geheel verborgen blijft, en deszelfs water nergens gezien wordt. Ook komt hier het denkbeeld eener gewigtige zaak, of eener kleinigheid, niet te pas.

GEHEIMZINNIG, zie DONKER.

GEK, zie DWAAS.

GEKROMD, zie KROM.

GEKWETST, zie KWETSEN.

GELAAT, zie AANGEZIGT.

GELASTEN, zie GEBIEDEN.

GELDEN, KOSTEN.

Eenen prijs in geld hebben, waarvoor iets gekocht kan worden. De wijn *kost* en *geldt*, in ons land, thans veel meer, dan voor vijftig jaren. **GELDEN** duidt dezen prijs aan, van de zijde der waarde eens dings, **KOSTEN**, van de zijde der som, welke daarvoor gegeven wordt; want *gelden* heet eigenlijk waarde hebben. Hetgeen derhalve de verkooper, die zijne waar naar welgevallen, of naar omstandigheden, eene waarde kan toekennen, daarvoor vordert, dat *geldt* zij;

hetgeen de kooper daarvoor betaalt, dat *kost* zij hem. *De boter geldt thans acht stuivers het pond, doch deze kost mij maar zeven stuivers. — De Westindische waren, welke ter plaats, waar zij geteeld en bereid worden, weinig gelden, kosten in Europa veel, uit hoofde van de dure vracht en de hooge verzekering.*

GELDSTRAF, zie BOETE.

GELEERD, WIJS, VERSTANDIG.

Wijs en VERSTANDIG komen daarin met elkander overeen, dat zij eigenschappen zijn van iemand, die vele duidelijke, gegronde begrippen heeft en dezelve in oefening brengt, terwijl iemand zeer GELEERD kan wezen, zonder *wijs* en *verstandig* te zijn. Hij, die de beste doeleinden en middelen kent, verkiest en in werking brengt, is *wijs*. Hij, die eenen zekeren rijkdom van zulke begrippen bezit, waardoor men de doeleinden en nuttigheden der dingen leert kennen, en dezelve in zijne vrije handelingen aanwendt, die is een *verstandig* mensch. Iemand, die zijn leven aan zinnelijke verlustigingen opoffert, handelt noch *wijs* noch *verstandig*; niet *wijs*, want hij wendt het leven niet tot de beste einden aan; niet *verstandig*, want hij toont, dat hij het wezen en de waarde der dingen niet kent, en de middelen vermaadt, die zijnen waren welstand kunnen bevorderen. *Geleerdheid* is zoo verschillend van *wijsheid* en *verstand*, dat men dezelve naauwelijks als zinverwant zou

zou kunnen beschouwen, zoo de ondervinding niet leerde, dat zij, in de samenleving, dikwerf verwisfeld worden. *Geleerdheid* bepaalt zich tot eene door oefening verkregen uitgebreide kennis van zaken, welke zonder *wijsheid* en *verstand* kan plaats hebben. Dit leeren ons de voorbeelden van groote geleerden, die, in vele opzigten, dwaas en onverstandig handelen. Er zijn vele *wijzen* en *verstandigen*, die geene aanspraak op *geleerdheid* kunnen maken, terwijl vele geleerden *verstand* en *wijsheid* missen. Vindt men intusschen *wijsheid* en *verstand* met *geleerdheid* vereenigd, dan treft men de hoogstmogelijke volkomenheid der menschelijke natuur aan.

GELEERDHEID, zie GELEERD.

GELEGENHEID, zie AANLEIDING.

GELIJKVORMIG, zie EENVORMIG.

GELOOVEN, zie ACHTEN.

GELUK, FORTUIN.

De staat van welstand, welken men natuurlijk wenscht. FORTUIN is, in de fabelleer, de geluksgodin, van het Lat. *fortuna*; maar dit woord, schoon om deze reden vrouwelijk, wordt ook voor allerlei geluk genomen, en dan als onzijdig gebruikt. Van hier: *zijn fortuin gaan zoeken*, — *zijn fortuin maken*, enz. En hieruit blijkt, dat *fortuin* eigenlijk meer op een

een toevallig, onvoorzien, geluk ziet, dat uit gunstige voorvallen en gebeurtenissen voortspruit; **GELUK**, daarentegen, op weldaden der natuur en het genoegen, hetwelk wij, bij het genot daarvan, smaken. Het uiterlijke welzijn maakt het *fortuin* van iemand uit, zelfs dan, wanneer hetzelfde hem het ware welzijn niet verschaft. De inwendige voldoening brengt ons het ware *geluk* aan, zonder dat wij daarbij ons *fortuin* maken. De man, die verkrijgt hetgeen hij eigenlijk niet verdient, wien de *fortuin* van zelve gunstig is, zonder dat hij zelf daartoe iets aanbrengt, maakt *fortuin*. De dienaar welke verkrijgt hetgeen hij verdiend heeft, is *gelukkig*. Hij, wien alles toelicht, alles gelukt, maakt *fortuin*; hij, die met zijn lot en met zichzelf tevreden is, smaakt *geluk*.

GELUKKIG, ZALIG, GELUKZALIG.

De toestand, waarin iemand die goederen en voorregten geniet, welke hij voor zich wenscht, en hij, die zich in dezen toestand bevindt. Die goederen en voorregten zijn uitwendige en inwendige, of natuurlijke en zedelijke. Tot de eerste behooren gezondheid, rijkdom, aanzien, eer, enz.; en daar deze van vele oorzaken afhangen, waarover wij niet beschikken kunnen, zoo zien wij die voor geschenken des geluks, of eens gunstigen toevals aan, en noemen hem **GELUKKIG**, dieze bezit. De inwendige goederen, als eene zuivere, schuldellooze ziel, een goed geweten, een verlichte geest, vrij van vooroordeelen

len en bijgeloof, een deugdzaam hart, gemoederust, enz., staan meer in onze magt; wij schrijven dezelve daarom niet enkel het geluk toe. Maar zij zijn ook hoogere, voortreffelijkere goederen; want met derzelve bezit is het genot op het naauwste verbonden; terwijl een mensch, midden in den overvloed van uiterlijke goederen, zeer ongelukkig kan zijn, wanneer het hem aan de inwendige goederen mangelt. De goederen des *geluks* hebben alleen eenige waarde, in zoo ver zij ons een aangenaam genot verschaffen, hetwelk echter door velerlei omstandigheden verhindert, of verbitterd kan worden; en hiervan is het genot der inwendige goederen niet afhankelijk. Hij, die deze bezit en geniet, is *ZALIG*, en dit bezit en genot is zijne *zaligheid*. Deze zaligheid kan dan ook den mensch door geen toeval, waaraan de uiterlijke voorregten onderworpen zijn, ontroofd worden. Zij kan zelfs het gemis en verlies des uiterlijken geluks vergoeden; want de wijze zoekt zijne rust en tevredenheid niet in het bezit van onzekere en vergankelijke dingen; hij geniet zichzelven; en dit vervult hem met eenen inwendigen vrede, en met eene zaligheid, welke hij voor geene uiterlijke voorregten wil verruilen, en in het bezit van welke hij alle andere goederen des geluks gemakkelijk ontberen kan. *GELUKZALIG* is hij, die uit- en inwendig tevens gelukkig is, die de natuurlijke zoowel als de zedelijke voorregten, of goederen des geluks bezit; want het is zamengesteld uit *geluk* en *zalig*, hetwelk het volle bezit van iets aanduidt, ook in eenen kwaden zin;
zie

zie RAMPZALIG. *Gelukzalig* wordt ook voor dat-
geen genomen, hetwelk ons op zich zelf wezenlijk
gelukkig maakt; in tegenoverstelling van enkel *geluk-
kig*, hetwelk een zeker toeval onderstelt; b. v., *een
gelukkige oorlog* is zulk een, welke zonder schade ge-
voerd wordt en wel uitvalt; *een gelukzalig leven*
heeft betrekking op de zaak zelve. *Een gelukkige
dag* is zoodanig een, waarop ons, toevallig, iets
goeds wedervaart; *een gelukzalige dag* is die, waar-
op wij iets erlangen, hetwelk onzen waren welstand
bevordert.

GELUKZALIG, zie GELUKKIG.

GEMAAL, zie ECHTGENOOT.

GEMAGTIGD, zie BEVOEGD.

GEMATIGDHEID, zie BEDAARDHEID.

GEMEENLIJK, zie DOORGAANS.

GEMEENZAAM, zie GEZELLIG.

GEMOED, zie AARD en GEEST.

GENADIG, BARMHARTIG.

Geneigd, om iemand wel te doen. Het voorwerp
der BARMHARTIGHEID is de ellendige en lijdende,
het voorwerp der GENADE is een onwaardige. Wij
zijn

zijn barmhartig jegens dengenen, welken wij in elende zien, en die onze hulp behoeft. Een arme, nooddruftige, iemand, die veel lijden moet, wekt onze *barmhartigheid* op; wij worden door zijne elende geroerd, en bewogen, om hem zoo veel mogelijk te helpen. Wij zijn *genadig* jegens iemand, welken wij goed doen, schoon hij het niet verdiend heeft en onze weldaden onwaardig is. Zoo betoonde de weldoende Samaritaan (in het n. T.) zich *barmhartig* jegens den gewonden hulpeloozen Jood, die onder de moordenaars gevallen was. David, daarentegen, bewees (in het o. T.) Simei *genade*, dewijl hij hem zijne belediging vergaf, zonder die naar verdienste te straffen. Zie verder BARMHARTIG, MEDEDOOGEND.

GENEGEN, GUNSTIG, GENADIG, GENEIGD.

Door de drie eerste woorden wordt de verschillende wijs, waarop de liefde jegens anderen geoefend wordt, aangeduid. Het laatste, namelijk GENEIGD, wordt dikwerf, doch verkeerdelijk, in denzelfden zin gebezigd, zijnde *geneigd*, eigenlijk, zoo veel als overhellend, van *neigen*: *hij is tot het kwaad geneigd*. Een toornige is tot toorn, een dronkaard tot drank *geneigd*. GENEGEN, van *nijgen*, uit hoffelijkheid of eerbied, het ligchaam, door buiging van de knieën, eenigzins naar de aarde bewegen, is, als bijvoegel. naamw., van het lichamelijke tot het onlichamelijke overgebracht, en drukt de liefde jegens anderen het algemeenste uit; zij wordt door geen onder-

derfcheid van stand bepaald, en vindt tusſchen gelijken, zoowel als tusſchen hoogen en lagen plaats: *zij waren elkander zeer genegen*. *GUNSTIG* duidt op de keus der voorwerpen, aan welke wij onze liefde betoonen, en welken wij zekere waarde en verdienſten toekennen; tevens op het goede, hetwelk wij den voorwerpen onzer *gunst* wenſchen, en wanneer het in onze magt ſtaat, gaarn ten deel willen laten vallen. Deze beteekenſſen heeft dit woord van zijnen ſtam, het werkw. *gunnen*. Wanneer wij iemand *gunſtig* zijn, dan wenſchen en bevorderen wij het geluk van onzen *gunſteling*, welken wij, gelijk wij ten minſte gelooven, uit verſcheldenen, wegens zijne goede eigenschappen, tot een voorwerp onzer *gunst* gekozen hebben. Dat de *gunst* dikwerf wezenlijke voorregten over het hoofd ziet, en jegens uiterlijk ſchoone eigenschappen eene partijdige genegenheid koestert, is eene dwaling, welke de niet altijd beredeneerde liefde des menſchen niet ontgaan kan; maar bewijst niets tegen de eigendommelijke beteekenis des woords. *GENADIG* is hij, die zijne liefde door onverdiende weldaden aan den geringeren bewijst, of aan hem, die op dezelve geen regt heeft en die ook niet vergelden kan. Iemand ſmeekt datgeen van een' anderen als eene *genade*, waarvan hij weet, dat hij het niet met regt kan vorderen, en hetwelk of zulk eene hooge waarde heeft, dat de vergelding daarvan hem onmogelijk is, of van zulk eenen magtigen perſoon komt, die niets van hem behoeft, dat hij zou kunnen geven. Wanneer het

Op-

Opperhoofd des Staats eenen misdadiger, welken de wet veroordeelt, van de straf vrijspreekt, dan is deze vrijpraak *genade*; en daar wij op de weldaden des hoogsten Wezens geen regt hebben, en dezelve niet vergelden kunnen, zoo noemen wij al het goede, hetwelk wij van God ontvangen, bewijzen zijner *genade*, en hem, die het ons schenkt, onzen *genadigen* Vader. Zie verder GENADIG, BARMHARTIG.

GENEGENHEID, zie **GENEGEN**.

GENEIGD, zie **GENEGEN**.

GENEIGDHEID, zie **GENEGEN**.

GENOEGEN, zie **BLIJDSCHAP**.

GEOEFEND, zie **BEDREVEN**.

GEREED, zie **BEREID**.

GEREEDSCHAP, **WERKTUIG**, **INSTRUMENT**.

Deze woorden komen daarin overeen, dat zij, in het algemeen, de middelen aanduiden, waardoor iets vervaardigd wordt. Afzonderlijk beschouwd, verschillen zij echter in zoo ver van elkander, dat **GEREEDSCHAP** al die grove, eenvoudige dingen beteekent, door middel van welke een werkman zijnen handarbeid verrigt, als: zaag, boor, hamer, en ver-

der al het timmermans- wagenmakers- schrijnwerkers- gereedschap, enz., terwijl een WERKTUIG zoodanig iets aanduidt, waardoor groote en moeilijke werken uitgevoerd worden, dikwerf ook op zich zelve en zonder het bestuur van menschenhanden. Zoo is een windaas, een dommekracht, een *werktuig*. De landbouw heeft *gereedschappen* en *werktuigen*; tot de eerste behoort het *houweel*, tot de andere de *ploeg*. Men heeft *gereedschap* noodig, om een werktuig te maken- INSTRUMENT, zijnde een onduitsch woord, van het Lat. *instrumentum*, doch in de taal reeds overgenomen, is nagenoeg hetzelfde, als ons werktuig, schoon het gebruik ook hieromtrent eenig onderscheid in acht neemt. Door *instrument* verstaat men gemeenlijk een werktuig van eene verheven uitvinding, hetwelk alleen door deskundigen kan gebruikt worden, en in de beoefening van kunsten en wetenschappen onmisbaar is. Zoo hebben de wondartsenijkunde, de wiskunde, enz. hare bijzonder kunstig gemaakte *instrumenten*. Ook heeft de toonkunst hare *muzikinstrumenten*. *Gereedschappen* en *werktuigen* zijn eigenlijk uit noodzakelijkheid, uit behoefte uitgevonden, *instrumenten* zijn voortbrengfels van het vernuft der menschen en dragen blijken van derzelver meerdere beschaving. Aan de gewone *gereedschappen* en *werktuigen* van een volk kan men deszelfs vlijt en arbeidzaamheid leeren kennen, aan deszelfs *instrumenten* de vordering, welke het in de beoefening van kunsten en wetenschappen gemaakt heeft. *Werktuig* onderscheidt zich nog van *gereedschap* en *instrument*, daardoor,

door, dat het ook oneigenlijk gebezigd wordt voor alles, wat als hulpmiddel ter verrigting van iets verstrekt: *het teedere werktuig des gezichts. Hij was het werktuig der Voorzichtigheid. ter bevordering van den vrede.*

GEREGTIGD, zie BEVOEGD.

GESCHAKEERD, zie BONT.

GESCHENK, zie GAAF, GAVEN, GIFT.

GESCHIKTHEID, zie AANLEG.

GESLOTEN, zie DIGT.

GESTADIG, zie AANHOUDEND en ALTOOS.

GESTALTE, zie FIGUUR.

GESTORVEN, zie DOOD en AFLIJVIG.

GESTRENGHEID, zie ERNST.

GETAL, zie AANTAL.

GETALMERK, zie CIJFER.

GEVANGENIS, KERKER.

De plaats, waar iemand gevangen gehouden wordt.
GEVANGENIS kan echter iedere plaats beteekenen,

waar zich iemand als gevangene bevindt, en welke hij niet verlaten kan. Staatsgevangenen, b. v., hebben doorgaans hunne bijzondere *gevangenisfen*, welke geene eigenlijke KERKERS, maar dikwerf gewone kamers, ja fomwijlen huizen en tuinen, met muren omgeven, zijn. In eenige Katholieke landen gebruikt men de nonnenkloosters tot *gevangenisfen* van aanzienlijke vrouwen, wier schuldig gedrag men geheim houden, of welke men verhinderen wil, zekere ont-eerende verbindtenisfen, waardoor zij zich strafbaar gemaakt hebben, tot stand te brengen. Een *kerker*, zijnde het Lat. *carcer*, is de enge plaats, waarin een gevangene opgesloten wordt.

GEVECHT, zie SLAG.

GEVEINSDE, zie FIJMELAAR.

GEVEN, zie BRENGEN.

GEVEN, (TE KENNEN) zie BERIGTEN.

GEVEN, (TE BORG) zie BORGEN.

GEVOELEN, zie BEDUNKEN.

GEVOLG, (BIJ) zie DERHALVE.

GEVOLGELIJK, zie DERHALVE.

GEWAARWORDEN, zie BEMERKEN.

GEWAG, zie BERIGT.

GEWAS, zie PLANT.

GE-

GEWIGTIG, zie BELANGRIJK.

GEWILLIG, zie GAARN.

GEWIS, zie GEBORGEN en ZEKER.

GEWOND, zie KWETSEN.

GEWOONLIJK, zie DOORGAANS.

GEZANG, zie DEUN.

GEZANT, zie AFGEVAARDIGDE.

GEZET, zie DIK.

GEZIGT, zie AANGEZIGT.

GEZWIND, zie AANSTONDS.

GIDS, zie LEIDSMAN.

GIERIG, zie EERGIERIG.

GIERIG, KARIG, VREK, HEBZUCHTIG,
SCHRAAPZUCHTIG, INHALIG.

Deze woorden duiden eene overdreven begeerte aan, om datgeen te bezitten, hetwelk men voor een goed houdt, inzonderheid geld. Deze begeerte kan op tweederlei wijzen werken; namelijk, zóowel door verkrijgen, als door behouden. HEBZUCHTIG, SCHRAAPZUCHTIG en INHALIG drukken de onordelijke en te sterke begeerte uit, om veel te verkrijgen;

gen; hetwelk uit de samenstelling dezer woorden reeds blijkt, zijnde *hebzucht* eene zucht, of begeerte, om te *hebben*, *schraapsucht* en *inhaligheid*, om naar zich te *schrapen* en te *halen*. *Inhalig* is nogtans minder sterk, dan *heb-* en *schraapzuchtig*. De grootste verkwister kan *inhalig*, *heb-* en *schraapzuchtig* zijn, en hij grijpt alle middelen aan, hoe slecht die ook zijn, om de schade, welke zijn vermogen door zijne verkwisting telkens lijdt, weder te herstellen, en op nieuw zijne heerschende neiging te voldoen. De *inhalige*, *heb-* en *schraapzuchtige* raapt alles zamen; het is hem genoeg te *hebben*, te *halen* en te *schrapen*, maar dikwerf om het weder te verkwisten en te verspillen. Het karakter des *KARIGEN* is te behouden hetgeen hij heeft. De liefde tot het geld gebiedt hem, zijne uitgaven zoo zeer te verminderen, als maar mogelijk is, en aan deze neiging alle verkwikking en zelfs de achting van anderen op te offeren; terwijl hij zich zelven veel onthoudt, welks genot zijn vermogen hem toelaat, en zijn stand vordert. Hij, die *karig* is, geeft weinig, en hetgeen hij geeft, geeft hij ongaarn. — *GIERIG* vereenigt in zich zoowel *hebzucht*, als *inhaligheid*, *karigheid* en *schraapsucht*; want de *gierige* poogt, met dezelfde overdreven begeerte, zijne schatten te vermeerderen, als hij zich onthoudt van dezelve, door de geringste uitgaven, te verminderen. De *gierigheid* heeft hare verschillende graden; en naar deze bepaalt zich de graad van verachting en afkeer, welke haar vergezelt. Reeds als mensch, die geen ander
goed

goed kent, dan het geld, en de waarde van den mensch slechts naar deszelfs rijkdom beoordeelt, wien zijne schatten alleen daardoor genoeg aanbrengen, dat hij dezelve opgestapeld voor zich ziet liggen, wiens eigenbelang altoos met het belang van het algemeen in strijd is, — reeds als zulk een heeft de *gierige* de achting en liefde zijner medemenschen verbeurd. Want hij, die niets dan datgeen bemint en hoogacht, hetwelk groote zielen verachten, hij moet klein en verachtelijk zijn.

Een nog hooger graad van *gierigheid* maakt ook onbarmhartig, onregtvaardig, en omtrent de zoetste en heiligste pligten, zelfs jegens kinderen en naaste bloedverwanten gevoelloos. En hier wordt zij afschuwelijk.

VREK, eindelijk, dat oulings stout, moedig, roekeloos beteekende, zijnde een en hetzelfde woord, als het Deen. *frek*, Hoogd. *frech*, Fr. *farouche*, Lat. *ferox*, wordt meestal voor in eenen hoogen graad *schraapzuchtig* gebezigd, en zelfs dikwerf nog door bijvoeging van het woord *gierig* versterkt: *hij is een gierige vrek*. De overgang van het denkbeeld van moedig, stout, tot dat van *gierig*, *schraapzuchtig*, kan ontstaan zijn uit het misbruik, hetwelk de Duitfche adel, in de middeleeuwen, van zijnen moed en zijne krachten maakte, om allerlei roof te zamen te schrapen.

GIERIGHEID, zie GIERIG.

GIJZELAAR, zie BORG.

SMEULEN is eigenlijk wel aangeglommen zijn, doch niet branden, maar slechts een weinig rooken: *nat hout brandt niet ligt, het smeult slechts. Nadat het huis afgebrand was, smeulden de balken nog eenige dagen, onder het puin*, dat is, zij brandden en rookten nog, zonder dat men vlam ontdekte. *Er smeult iets onder de asch.* Onaangezien de hierboven opgegeven eigenlijke verklaring van *branden*, wordt dit woord echter nog in andere beteekenissen gebezigd, als, in opzigt tot de daardoor veroorzaakte hitte en smertelijke gewaarwording: *kokend water brandt geweldig.* Als bedrijv., door het vuur laten vergaan, inzonderheid, om zich licht en warmte te verschaffen: *turf, hout, steenkolen branden, — olie, waslicht branden*, enz. Ten aanzien van zekere gewaarwording, eenigzins overeenkomende met die, welke door het *branden* veroorzaakt wordt, bezigt men ook dit woord. Zoo zegt men van zeker kruid, dat het *brandt*; waarvan *brandnetel.* *De peper brandt op de tong. De grond brandde onder mijne voeten.* Oneigenlijk: *brandende oogen*, welke schijnen te branden. *In zijne oogen brandden ongeduld en liefde.* Voor eene hevige drift gewaarworden, zegt men, b. v.: *van verlangen, van toorn*, enz. *branden.* *Het geheim brandde mij op het hart*, om het ongeduld aan te duiden, hetwelk men gewaarwordt, wanneer men gaarn een geheim zoude openbaren. *Gloeijen* wordt insgelijks oneigenlijk gebezigd, voor rood zijn, eene vurige kleur hebben: *zijne oogen gloeiden door den drank.* Voor heet of warm zijn:

mijne handen gloeijen. Ook *gloeit* de bloe op de wangen, wanneer schaamte de kaken rood verwt. Zoo *gloeit* de borst voor het Vaderland. *Smeulen* wordt mede in eenen oneigenlijken zin gebruikt, wanneer men zegt: *er smeult iets*, voor: er is iets in het geheim gaande, dat eerlang openlijk uitbarsten zal. *Er smeult een vreesfelijk oproer*, er zijn daarvan geheime beginselen. Zie verder BRAND.

GLINSTEREN, zie BLINKEN.

GLOED, zie BRAND.

GLOEIJEN, zie GLIMMEN.

GODDELOOS, GODDELOOSHEID, ZONDE, ZONDIG, ROEKELOOS, ROEKELOOSHEID, ONDEUGD, ONDEUGEND.

Al deze woorden komen daarin overeen, dat zij iemand aanduiden, die tegen de zedelijke wetten aanhandelt. ZONDIG is diegene, op wien zekere schuld rust, welke door straf, of, naar de ruwe begrippen der menschen in hunne kindschheid, door andere verzoeningsmiddelen, kan uitgewischt worden. ONDEUGD is mangel aan deugd, en dus een geringer kwaad, dan *sonde*; schoon *sondig* en *ondeugend* daarin overeenkomen, dat zij zekere verwaarloozing van pligten onderstellen. GODDELOOS wijst, volgens zijne samenstelling, op eene vrachting van God en goddelijke wetten. ROEKELOOS duidt iemand aan, die zoo ver-

WOR-

worpen is, dat hij niet alleen geene goddelijke en menschelijke wetten acht, maar ook, die zijnen roem in de algemeene verachting stelt, die voor alle gevoel van eer, voor alle indrukken des gewetens onvatbaar is. Een *roekeloos* mensch ontziet zich niet, moord en brand aan te rigten, zonder door de ellende getroffen te worden, welke hij daardoor veroorzaakt.

GODHEID (VALSCHE), zie AFGOD.

GODVREEZEND, GODVREEZENDHEID, zie DEUGD.

GODZALIG, GODZALIGHEID, zie DEUGD.

GOEDKEUREN, zie BILLIJKEN.

GOEDKEURING, zie BIJVAL.

GOEDKOOPEL WORDEN, zie AFSLAAN, DALLEN.

GOEDSPREKEN, zie BORG BLIJVEN.

GOEDWILLIG, zie GAARN.

GOLF, zie BAAL.

GOLF (KABELING), zie BAAR.

GOLVING, zie DEINING.

GOOL.

GOOIJEN, WERPEN, SMIJTEN.

Iets, dat van hem, die het tot dus ver vasthield, met meer of minder hevigheid, door de lucht voortgedreven wordt, wordt GEGOOID, GEWORPEN en GESMETEN. Deze woorden onderscheiden zich, onder anderen, daardoor, dat *werpen* tot den meer beschaafden spreek- en schrijfstijl behoort, *gooijen* en *smijten* tot den lagen en gemeenen. *Smijten*, dat aan het Lat. *mittere*, Gr. *σπῆναι* verwant is, heeft zijne beteekenis van den klank ontvangen. Men zegt: *eenen bal werpen, het huisraad door elkander gooijen en smijten*. Ook geeft *gooijen* en *smijten* meer kracht en geweld, en zelfs zekere onbesuisdheid te kennen, terwijl in *werpen* meer het denkbeeld van bedaard overleg opgesloten ligt, waarmede men iets zekere rigting geeft. *Gooijen* en *smijten* geschiedt eigenlijk met de hand, *werpen* kan ook met andere werktuigen geschieden. Zoo *werpt* men bomben uit mortieren; en ARCHIMEDES heeft werktuigen uitgevonden, waarmede hij de zwaarste steenen verkonde *werpen*. En, wanneer men zegt, dat de wind eenen boom in het water *gesmeten* heeft, dan stelt men den wind persoonlijk voor. Ook onderscheidt *werpen* zich, in verscheidene spreekwijzen, van *gooijen* en *smijten*, als: *zich in het stof werpen*, ter aarde vallen, om zich op het diepste voor iemand te vernederen, — *volk in eene vesting werpen*, het volk schielijk daarin doen trekken, — *jongen werpen*, die ter wereld brengen, — *zijne oogen op iemand werpen*,

pen, hem befchouwen, verkiezen, begeeren; in alle welke spreekwijzen *gooijen*, *fmijten* niet kan gebezigd worden.

GRACHT, zie BURGWAL.

GRAFKELDER, zie BEGRAAFPLAATS.

GRAFSTEDE, zie BEGRAAFPLAATS.

GRAM, zie BELGEN.

GRAMSCHAP, zie DRIFT.

GRAAN, zie KOREN.

GRAVEN, zie DELVEN.

GRIJNEN, HUILEN, KRIJTEN, SCHREIJEN,
WEENEN, KERMEN, KREUNEN.

Zoo ver deze woorden zinverwant zijn, beteekenen zij het geluid, waarmede iemand zijne fmert te kennen geeft. **WEENEN** duidt eene fmert aan, door eenen zachtklagenden toon, welke van tranen vergezeld is. **SCHREIJEN** is *weenen*, met eene luide verheffing van ftem, overeenkomende met *schreeuwen*. **KRIJTEN** is klagelijk *weenen*, zoo als de kinderen doen. *Krijten* wordt ook oneigenlijk gebezigd, in: *dat is de krijtendfte*, anders *schreeuwendfte*, *onregtvaardigheid*, of eene onregtvaardigheid in den hoogften graad. **HUILEN** is een hevig hol geluid geven, en het woord, hetwelk het uitdrukt, is, in de meeste

ta-

eenig gezegde van hem een beslek gronden, hetwelk met zijne vorige redenen strijdig, en met onze meening overeenkomstig is. Ook wordt *vangen* nog in eenige andere, van de overige woorden versquillende beteekenissen gebezigd, als: *wind vangen*, tegen deszelfs loop gerigt zijn, zoodat die gestuit worde. *Een uiltje vangen*, ligt en kort slapen, een middagslaapje nemen; *bot vangen*, in zijn oogmerk niet slagen. *Eenen uil vangen* is, in de scheepvaart, over staag vallen. GRIJPEN beteekent zulk een onmiddelbaar vatten en houden, hetwelk niet door zekere werktuigen, maar bij de menschen met de handen, en bij de dieren met de klauwen, pooten, den bek enz., geschiedt. VATTEN duidt aan, dat men iets omsluit, om het te houden, door welk middel of werktuig dit ook moog plaats hebben. Men *grijpt* en *vat* eenen dief; men *grijpt* hem, die ontvlugten wil. Eene moeder *vat* haar kind bij de hand, om het te beveiligen. Een kind *grijpt* naar eene bloem, welke het in den spiegel ziet, en verwondert zich, dat het die niet *vatten* kan. Zie verder BETRAPPEN, VANGEN, enz.

GRIMMIGHEID, zie DRIFT.

GROEI, BLOEI, FLEUR.

Het groeijen en bloeijen van boomen en planten. GROEI bepaalt zich enkel tot de groeiing, of den wasdom: *eenen boom midden in zijnen groei laten kappen*. Ook van menschen: *het kind is in zijnen vol-*

vollen groet. BLOEI is op zijne plaats behandeld.
FLEUR, dat mede *bloei* beteekent, wordt meestal on-
 eigenlijk gebruikt, voor jeugdigen welstand, vrolijk-
 heid en opgeruimdheid: *hij stierf in den fleur van*
zijn leven. *Er is geen fleur meer bij haar.* Zie
 verder BLOEI.

GROND, zie BODEM, ERF.

GRONDSOP, zie BEZINKSEL.

GROOTMOEDIG, zie EDEL, EDELMOEDIG.

GROOTSCH, zie HOOGMOEDIG.

GRUWELIJK, zie AFGRIJSELIJK.

GUIT, zie FIELT.

GUNSTIG, zie GENEGEN.

H.

HAAAG, HEG, HEINING, TUIN, OMTUINING.

Eene afschutting, waarmede eene plek gronds, het ~~op een~~ eenmaal omfingeld, hetzij slechts in éene rigting van den vastliggenden grond afgecheiden wordt. Het eerste denkbeeld ligt oogenfchijnlijk in omtuining, hetwelk, naar den aard van den uitgang *ing*, niet slechts de daad van het werkwoord *omtuinen*, maar ook het daardoor gewrochte beteekent. TUIN, namelijk, (hoogd. *Zaun*,) is, eigenlijk, de heining die eenen hof affluit, niet de hof zelf, (hoogd. *Garten*), althoon thans meest in dien zin gebruikt wordt. Zee: *de hollandsche tuin*, op de voormalige dulten verbeeld, en de spreekwoorden: *de kap*, of *den mantel*, *op den tuin hangen*; *iemand voor een' deuk op den tuin aanzien*; *iemand om den tuin leiden*. HEINING, van het werkwoord *heinen*, kan, blijkens de zamengestelde *omheinen* en *afheinen*, zoo wel de beteekenis hebben van éene afschutting, die

de geheele plek gronds omringt, als van eene, die dezelve slechts in ééne rigting afscheidt, welke laatste z'n duidelijk kenbaar is in *heinsloot*, eene sloot tuschen twee landerijen. Het is ook in dien laatste zin alleen, dat men *HAAG* of *HEG*, en wel onver- schillig, bezigt, zijnde beide een en hetzelfde woord, slechts naar onderscheiden tongval verschillend ge- speld; echter moet de afschutting, om *haag* of *heg* te heeten, uit laag boomgewas bestaan. Oudtijds, nogtans, was *haag* niet slechts eene *hekning* in het algemeen, maar ook een *tuin* of eene *omtuining*; ja, even als het tegenwoordige *ruin*, de omtuinde plek zelve; van daar, het geheele landverblijf, de lusthof, boerderij of landhoeve. Deze omvattende beteekenis is het, die ten grond ligt voor den tegenwoordigen stadsnaam *'s Gravenhage*, of, zoo men pleegt te zeg- gen, *den Haag*, dat, vroeger, naar het oorspronke- lijke geslacht des woords, met het vrouwelijke lid- woord gebezigd werd, als: *in die Hage*, bij M. STOKK.

HAAST, (bijwoord,) BIJNA, BIJKANS, OM- TRENT, SCHIER, ONGEVAAR, (ONGE- VEER).

Met een gering, of naauwelijks bemerkbaar, ver- schil. Bij **HAAST** ligt het begrip van tijdelijkheid ten grond, en het beteekent, eigenlijk, zonder merklijk verschil in tijd. Bij de vier eerstvolgende, **BIJNA, BIJKANS, OMTRENT, SCHIER**, heerscht het begrip der

der plaatselijkheid, als eenen onbeduidenden afstand te kennen gevende, ook leenspreukig. *Bijna* is eene omzetting van *nabij*. *Bijkans* (*bijkants*), als ware het *bij den kant af*. *Omtrent* is eigenlijk *ontrend*, *ongetrend*, van het, in den hoogduitschen tongval behoudene, en ook nog bij KIL. voorkomende *trennen*, *schieden*, als zeide men *niet* (of *niet merkbijk*) *geschieden*, gelijk dit ten duideljkste blijkt in het zamengestelde bijwoord *daaromtrent*. *Schier*, *daarentegen*, is, even als *schte* en de geheele woordenstam, met *schieden* zelf, van éenen oorsprong, en beteekent dus eene tuschenruimte, eene gaping in den samenhang, eene ontkenning der volledigheid, die, evenwel, juist omdat men het noodig acht ze aan te wijzen, niet zeer aanmerkelijk zijn moegt. *ONGEVAAR*, hoezeer door sommigen almede tot het begrip van plaatselijkheid gebragt, en voor *onyer* gehouden, zouden wij liever uit de verwisseling van w én v verklaren, (*ongewaar*); het geeft te kennen, dat iets niet naauwkeurig waargenomen is. Overigens weet men, hoe de grondbegrippen van tijd en plaats, leenspreukig gebezigd, in alle talen, dikwerf met elkander verwisseld worden. Zegt men evenwel: *hij is haast zoo ver als gij*, dan beteekent dit niet alleen, dat hij reeds werkelijk *bijna* (niet *bijkans*) zoo ver gevorderd is, maar tevens, dat hij blijft vorderen; en, buiten verhindering, u bijkomen zal. Zoo wil zegge men dan ook: *ik hadde mij bijkans* (niet *bijna*) *aan dien paal geschooten, en ware schier* (niet *omtrent*) *in het water gevallen*. Wanneer voort schrijft:

zeg me ieders naam omtrent, ware, voor dit laatste, van alle de wisselwoorden, *alleer ongeveer* in de plaats te stellen; het beteekent: kunt gij het niet ten eenenmale juist, zoo doe het dan in dier voege, dat het er niet ten eenenmale van gescheiden, dat is verschillende, zij; noem ze *ongeveer*, zoo dat het er althans naar gelijke, hoezeer dan niet met volkomene naauwkeurigheid. Zegt men: *ik heb omtrent een jaar de koorts gehad*, zoo beteekent dit: weinig meer of minder dan een jaar; zeide men daarvoor: *ongeveer een jaar*, dan zoude dit aanduiden, dat men op het juiste tijdverloop geen acht gegeven had; *in die beurs, zullen wel ONGEVAAR honderd tienguldenstukken zijn.*

HAAST (aanwoord), DRIFT, IJL, SPOED.

Het verschil tuschen het eerste en het laatste dezer woorden is zoo klaarlijkelyk, dat het tot een spreekwoord geworden is te zeggen: *hoe meerder haast hoe minder spoed*. HAAST is de levendige beweging, welke men maakt, om voort te komen; SPOED het uitwerkfel daarvan. In IJL ligt het denkbeeld eener verrigting, waartoe men den noodigen tijd mist. DRIFT duidt eene sterke begeerte tot de handeling zelve aan, waarmede zelden behoorlijk overleg kan gepaard gaan: *hij heeft dit met eene groote drift gedaan*. Uit het opgegeven verschil van *haast* en *ijl* blijkt, waarom men met welvoegelykheid, zelfs aan eenen meerderen, schrijven kan: *ik acht mij verplicht u in aller IJL te berichten* enz.; terwijl het eene grove onwellevendheid is, eenen

eenen brief met: *in haast* te besluiten, naardien uit dit laatste altoos weinige belangstelling te zien is, hetzij in den persoon tot welken, hetzij in het onderwerp, waarover, men schrijft.

HAASTEN (zich), zich **REPPEN**, zich **SPOEDEN**.

HAAST *v.*, om dit te doen, wil zeggende laat alle andere bezigheden daar, en begin hiermede. **REP** *v.* span alle krachten in, terwijl gij nu aan het werk zijt. **SPOED** *v.* zorg, dat gij het ras verrigt hebt.

HAASTIG (bijwoord), zie **AANSTONDS**.

HAASTIG (bijvoegelijk naamwoord), zie **DRIFTIG**.

HAASTIGHEID, zie **DRIFTIGHEID**.

HAAT, zie **VJANDSCHAP**.

HAGCHELIJK, zie **BEDENKELIJK**.

HAK, **HIEL**.

Het achterdeel van den voet; ook, van de voetbekleding. **HIEL**, blijkbaar verwant met *hellen*, overhangen, schijnt meer te zien op de ronding van den enklaauw nederwaarts; **HAK**, van denzelfden

stam als *haak*, *hoek*, enz. bepaalt zich eerder tot dat gedeelte der voetzool, tusschen hetwelk en de teengewrichten de zool zich boogswijze verheft. Men kan de koude hebben in de hakken, en in de hielen, maar: *zij volgen mij op de hielen*, niet op de hakken. Even weinig konde men *hakken*, in de plaats van *hielen*, bezigen in het spreekwoord: *zij is nog zoo jong*, en begint reeds naar hare hielen te zien, van eene jonge dochter, die reeds aan vrijers begint te denken. Daarom zouden wij onderscheiden: *de hak van een laars*, en *de hiel van een kous*. — Men zegt, bij uitbreiding van beteekenis, *het hielje* (niet: *het hakje*) ~~van een laars~~ van een kous.

HAK, HOUW.

Een slag met een snijdend werktuig of wapen; ook de door het laatste toegebrachte wond; doch in dit geval, behoort *HAK*, bij voorbeeld van eenen *houw*, of *labelhouw* gebezigd, als: *hij gaf hem eenen hak in den schouder*, niet tot den deffigen tijd. Zie verder *HAKKEN*.

HAKEN, REIKHALZEN.

Hevig verlangen. Men vindt, bij goede schrijvers, *HAKEN* in eenen goeden, *REIKHALZEN* in eenen kwaden zin, gebruikt. *Mijn haters zijn reikhalzend naar mijnen dood. Mijn ziel, die naar den vrede haakt.* Nogtans, wanneer men den aard van het, bij het

het eene en bij het andere woord, ten grond liggend beeld in aanmerking neemt, zoude juist de omgekeerde onderscheiding verkieslijk schijnen. In *haken*, toch eigenlijk, *met eenen haak halen*, ligt het begrip eener hebzuchtige begeerlijkheid, die geenszins verknocht is met het andere beeld van iemand, die den hals reikt, of rekt, uitstrekt, als ware het, om des te vroeger het voorwerp van zijn hevig verlangen te overwinnen. Zeker zal men, met meer bevaligheid, tot iemand zeggen: *ik reikbalsde naar uw komst*, dan wanneer men *ik haakte* daarvoor wilde bezigen.

HAKKELEN, STAMELEN, STOTTEREN.

Gebrekkig, met afgebrokene uitstooting der woorden en lettergrepen, spreken. *HAKKELEN*, van *hakken*, met gebroke ne woorden en enkele lettergrepen spreken, of de woorden aan stukjes hakken. *STOTTEREN*, van *stoten*, niet op het afgebroken, telkens herhaalde, met moeite en geweld uitstooten der woorden, hetwelk, meestal, met een onaangenaam en zelfs pijnlijk gevoel gepaard gaat. Beide woorden hebben hunnen grond, of in eene gebrekkige gesteldheid der spraakwerktuigen, of in eene ongelukkige gewoonte; ook is *stotteren* dikwerf het gevolg van drift, overijling en hevige gemoedsbeweging. *STAMELEN* duidt slechts eene onvolledige spraak aan, zonder de overige gebreken van *hakkelen* en *stotteren* in zich te bevatten; het geeft de eerste pogingen te kennen, welke kinderen te werk stellen, om hunne dankbeelden aan ande-

zen mede te denken; terwijl zij nog niets anders, dan halve woorden voortbrengen.

HAKKEN, HOUWEN, KAPPEN.

Met een snijdend werktuig klieven. Men zegt, veelal onverschillig, *den hak*, of *den houw*, van het *hout gepacht hebben*, en de werkman, die het *houwt*, heet *houthakker*. Nogtans ziet HOUWEN meer op het klieven van een geheel; zoo ook *beenhouwen*, niet *hakken*. HAKKEN, daarentegen, is in kleinere stukken kloven; KAPPEN, eigenlijk, van den top berooven, is, bij uitbreiding, het onnutte afscheiden, als *boomen kappen*.

HALEN, BRENGEN.

Die iets moet brengen, bevindt zich te huis of op plaats, waar de zaak is; die iets moet HALEN, heeft zich nog daarheen te begeven; hij is dus van de te halene zaak verwijderd. Men laat eenen brief van de *post halen*, door iemand, dien men daarheen zendt; de besteller, die zich aan het postkantoor bevindt, *brengt* denzelven aan huis.

HALEN, zie TREKKEN.

HALM, AAR.

HALM is de steel van graangewassen; AAR, het bovenste gedeelte der halmen, waarin het graan zit.
Op

Op die vericht mist de lofpoort vergulding van **MILITIANUS**, waar hij van kinderen, die gewond leerden, zegt, dat zij, als het zaad, het welk, op de buitenste oppervlakte geworpen, spoediger ontschiet, „gelijk *halmen* met ledige *aren*, voor den oogstrijd „erf worden.

HALS, zie **KEEL**.

HALSSTARRIG, zie **EIGENZINNIG**.

HANDARTS, zie **BARBIER**.

HANDELEN, zie **BEDRIJVEN**.

HANDELSBAAR, zie **REKKELOOS**.

HANDELSING, zie **BEDRIJF**.

HANDWERK, zie **AMBACHT**.

HANSWORST, **GRAPPENMAKER**, **POETSENMAKER**, (**POTSENMAKER**).

GRAPPENMAKER is hij, die, door grappen of aardigheden, zich zelve en anderen zoekt te vermaken. De **POETSENMAKER** doet dit bijzonderheid door eene belagchelijke gebaarmaking. **HANSWORST** is de benaming van eenen poetsenmaker op een schouwtooneel.

-HARD, GESTRENG, STRENG.

Niet genadig. Tusschen **STRENG**, zonder, en **GE-STRENG**, met het voorvoegfel, is geen verschil van be- teekenis, en slechts dit in het gebruik, dat men het eerste niet, gelijk het laatste, ook als titel bezigt, en dus niet zegt: *weledele streng*, maar: *wel- edele gestreng*. Ook kan men, met juistheid zeggen: *eene strenge straf is eene HARDE*, doch dan wordt het laatste woord genomen met opzigt tot dengenen, die de straf ondergaat, en komt het voor in dien zin, waarin wij het zoo straks met *zwaar*, *gevoelig*, zul- len vergelijken. Met betrekking tot den regter, die de straf toewijst, kan *eene gestreng* of *strenge* straf vrij van alle *hardheid* zijn; zij kan, enkel uit het bevel der noodzakelijkheid, zelfs men *waerzin*, worden toegewezen. Men behandelt iemand *hard*, wanneer men de noodzakelijke gestrengheid overschrijft, en die met geen gevoel van mededoogen paart. *Streng*ragt, daar- entegen, wordt somtijds door den beschuldigten zelven gevorderd, die, namelijk, zijner onschuld bewust, verlangt, dat in zijne zaak niets meer en niets minder gedaan worde, dan wat regteus is. *DRAKO's* wetten waren voorbeeldeloos *hard*; de strafoefeningen van *SARTUS* tegen de bandieten, voorbeeldeloos *ge- streng*. Het gebruik schijnt eenigermate de betee- kenis van het eerste woord met die van het tweede te verwarren in het spreekwoord; *strenge heeren ge- geren zelden lang*.

. Q U A D R A T

. T

HARD,

HARD, ZWAAR, GEVOELIG.

Velerlei werklieden verrigten **ZWAAREN** arbeid, (die eene groote inspanning van krachten vordert); de misdadiger wordt tot **HARDEN** arbeid veroordeeld, (die den arbeidenden bij uitstek moeilijk valt); doch daarbij is het gemis der vrijheid somtijds het **GEVOELIGSTE** gedeelte der straf. Een ramp, eene wederwaardigheid, is *gevoelig*, wanneer de daardoor voortoorzaakte toestand met treffende onaangenaamheden gepaard gaat; *zwaar*, wanneer tot het verduren daarvan vele sterkte van geest of ligchaam vereischt wordt; *hard*, inzonderheid, voor dengenen, die deze sterkte in zekere mate mist.

HARD, GEVOELLOOS, HARDVOCHTIG.

Een **HARD** mensch is degen, die weinig aandoenlijkheid bezit voor ligchaamsongemakken, of zielskwellingen. **GEVOELLOOS** hij, die even weinig door gevoelen als door leed wordt getroffen; op wien inzonderheid de teederder zielsaandoeningen geene werking hebben. De **HARDVOCHTIGE** is niet zoo zeer van het grovere gevoel voor zich zelven, als wel van alle liefderijk medegevoel voor anderen onthloot.

HARDHEID, HARDIGHEID.

Beide naamwoorden, de hoedanigheid van *hard te zijn* beteekenende. **HARDHEID**, in alle beteekenissen;

HARDIGHEID alleen in die van een te onregt te verduren leed. *Eenen minder verdienstelijken voorge trokken te zien, is eene hardigheid.*

HARDNEKKIG, zie **EIGENZINNIG**.

HARVOCHTIG, zie **HARD**.

HARNAS, **PANTSER**, **KURAS**.

Eene vaste, gemeenlijk metalen, bekleeding van het lijf, om het tegen vijandelijke houwpen, steken, of ook ligte kogels te bedekken. **PANTSER** wordt meest gebezigd voor de oude geschiedenis; het bedekte veelal slechts het bovenlijf, en kon ook uit andere stoffe dan metaal bestaan, of slechts ten deele daaruit, gelijk de *maliënrok*. Het **HARNAS**, van ijzer, behoorde tot de wapening der ridders en krijgslieden in de middeleeuwen en later, totdat het, ten gevolge der algemeene invoering van het buskruid tot krijgsgedruk, als ondienstig en hinderlijk, afgeschaft werd; het bedekte, met deszelfs *arm- en been-schoenen*, mit *gast* den *helm*, het gansche ligchaam van het hoofd tot de voeten. De metalen bedekking van het bovenlijf, **KURAS** geheeten, is thans nog enkel overig bij de zware rusterij, of *kurasiers*. *Kuras* wordt niet leenspreukig gebezigd, gelijk *harnas* of *pantser*: *het harnas tegen iemand dragen, of: ik zal het harnas daarover niet aangespen*; bij **VOND**. ook: *en hebt ge tegens God het pantser aangeschoten.*

HART,

HART, zie AARD.

HART, zie BOEZEM.

HART, zie GEEST.

HARTELEED, zie VERDRIET.

HARTELIJK, INNIG.

Opregt, uit waar gevoel spruitende. **INNIGE** *friend-
schap* is sterker, dan **HARTELIJKE**. Wat niet *harter-
lijk* is, is geveinsd; wat niet *innig* is, behoeft
jult niet onoprecht te zijn; het heeft slechts eene ge-
ringere mate van hartstogtelijke warmte en kracht.
Vriendchap, liefde, kan, zonder *hertelijkheid*, niet
anders dan valsch en geveinsd, zonder *innigheid*,
niet dan zwak en koud zijn.

HARTSTOET, zie DRIFT.

HARTZEER, zie VERDRIET.

HAVE, GOEDEREN, MIDDELEN, VERMO-
GEN, RIJKDOM.

Bezitting. **HAVE** is, letterlijk, al wat men *heeft*,
of bezit; echter wordt het, in het gebruik, meest
voor tilbare goederen (meubelen) gebezigd; zoo ook:
levende have, vee. Het woord **GOEDEREN**, daarentegen,
wanneer dit niet door de uitdrukking der hoedanigheid
bepaald wordt, ziet op vaste eigendommen, inzon-
derheid landeigendom; doch men zegt, in tegenstel-

ling

ling van het onvergunkelijk hemelisch ~~heil~~, ~~onvergunkelijk~~ goederen, in den zin van alles, wat tot levensveraaugening strekt. Een man van MIDDELEN is hij, wiens inkomsten onbekrompen genoeg zijn, om hem in staat te stellen tot het middelmatig en eenvoudig hem gevormd ontwerp. VERMOGEN heeft de omvattende beteekenis van have, goederen, middelen, ook gereede penningen, of alle geldswaarde, en duidt inzonderheid den staat van onafhankelijkheid aan, waarin zich de bezitter daardoor bevindt. RIJKDOM is overvloed van aardische goederen.

HAVEN, zie REEDE.

HEBBEN, zie BEZITTE.

HEBZUCHTIG, zie GIERIG.

HEEL, zie GAAF.

HEELLEN, GENEZEN.

Beide zijn zoo wel bedrijvende als onzijdige werkwoorden, en beteekenen, zoo wel gezond maken, als gezond worden. Men zegt: *eene wonde genezen*, en, *de wonde geneest*; *iemand van eene ziekte genezen*, en, *hij is van die ziekte genezen*; en ook: *ik hoop uwe wonde ras te heelen*, en, *de wonde begint te heelen*. Het verschil is, dat HEBLEN, *heel worden*, zich enkel tot verwondingen of kwetsingen bepaalt, en GENEZEN op alle ligchaamsongesteldheden toepasselijk is. Bij *geneeskunst*, *geneesheer*, is nogtans het begrip van het

Het heelen van wonden uitgesloten, even zeer als dat van het genezen van inwendige ziekten bij *heelkunst*, *heelmeester*.

HEELKUNST, HEELMEESTER, zie HEELDEN.

HEER, zie DAAS.

HEERLIJK, VOORTREFFELIJK, UTMUNTEND, VERRUKKELIJK.

Door schoonheid en doelmatigheid aangename, gewaarwordingen te weeg brengend. **HEERLIJK** ziet vooral op het grootfche en treffende van het uiterlijk voorkomen; **VOORTREFFELIJK** en **UTMUNTEND** op de innerlijke waarde; het laatste daarenboven in vergelijking; **VERRUKKELIJK** doet de ziel aan. Een landschap, eene schikderij, een gedicht of muziekstuk, kan *heerlijk*, *voortreffelijk*, *utmunvend*, *verrukkelijk* zijn; van een stuk gebrad kan men zeggen, dat het *heerlijk*, *voortreffelijk*, *utmunvend*, niet, dat het *verrukkelijk* toebereid is.

HEERSCHAPPIJ, zie BEHEER.

HEET, HITTE, WARM, WARMTE, VUUR, VURIG.

De werking der ontbindende warmtestof, voor zoo ver men die onmiddellijk gewaarwardt.

Deze woorden laten zich, in hunne eigenlijke beteekenis, ligtelijk onderscheiden, niet zoo in hunne on-

oneigenlijke beteekenis. Als men zegt, dat de lichtende warmteftof aan het gezigt, als WARMTE en HITTE wordt zij door het gevoel waargenomen. Vuur is dus zigbaar, warmte wordt gevoeld, en hitte is een grooter mate van warmte. Hier is derhalve dat een, hetwelk eene groote mate van warmte heeft men moet het jaar smeden, want het jaar (niet jaar) is. Ook wordt de warmte, voor de waarneming hitte, wanneer zij onangenaam en felle telyk wordt. Maar is, een hitte van grote tonden, maar echter niet heet; vuur, dat eene brandende eigenfchap heeft: vurige, voor gloeiende. Ook naar vuur gelijken de heete driften, de vurige vurigheid. In eenen oneigenlijken zin, wordt warmte alleen aan deelyk goede aandoeningen toegefchreeven. *Waar van vroedfchap en liefde. Hij, die met warmte van de fchoneheid eener edele daad. Met al de warmte te zijner verbeeldingskracht. Zoo heeft het de betekenisse van fienk; heete drift, heet verlangen, en daer trappen de zultwerkfelen en natuurlijke tekenen van zekere gemoedsbewegingen zijn, zoo noemt men tranen van droefheid; berouw enz. ook heete tranen. De hevigheid der aandoeningen wordt door vuur uitgedrukt; en de man van een levendig karakter werkt en fprekt met vuur; men fchryft hem vurige blikken en warmen vurigen geest toe, want zijne blikken hebben de fteilheid van den blikken, en zijne gedachten en uitfpraken gaan ryen, zoo snel van het ene voorwerp naar het andere.*

HEETEN, DE GEZEDEN.**HEETEN, NOEMEN.**

Eenen naam geven. Onthoon gezegd wordt: men *stelt hem, by zijn gach, naar zijn vader, in de wereld, door het geven van eenen naam* **HEETEN**, by name aanwijzen. Het laatste beteekent dus, dat de naam reeds bestaat; het eerste *betreft de naam, die later in de wereld wordt gegeven, als van zij het kind*

HEG, DE HAAG.**HEIDENDONK, DE AFGEENDONKST.****HEIL, GELUK, VOORSPOED, FORTUIN.**

HEIL, welvaart, van werken ald ook. HEIL be-
houdt nogtans kennelijk de wijziging van beteekenis,
als oorsprong van *helten, heeten*, medebrengt,
en duidt dus eenen verbeterden toestand aan: *zijn
heil by God zoeken*. GELUK heeft, of de beteekenis
van *wakevullingheid*, van eené, zonder eigen toedoen,
verkrege gunstige omstandigheid: *het is meer geluk
dan wijheid*; of wel, het beduidt het wezen-
lijke van dien toestand, waarin men zich het meest
genoege gevoelt: *er is geen waar geluk zonder
vrede*. VOORSPOED is de samenloop van om-
standigheden, die iemand in zijne pogingen doet sla-
gen, gelijk *regenspoed* de vlijtigste inspanning van
krachten kan doen mislukken. Bij FORTUIN is alle
eigen toedoen uitgesloten; van daar, dat het ook bij-

zonder de beteekenis heeft van *aangeerdien*, *zange*
huwdert, of toevallig verkregen *rijkdom*: *zijn for-*
tuin maken, zie verder **GELUK**.

HEILAND, VERLOSSER, ZALIGMAKER.

Alle benamingen, in de christelijke godgeleerdheid,
 op Jezus Christus toegepast. De eerste zegt meer
 dan de tweede, de derde meer dan beide. **VER-**
LOSSER, toch, is degeen, die van een euvel losmaakt,
 of bevrijdt; maar het enkele verlossen van een euvel
 is nog geen stellig aanbrengen van heil of geluk. **HEI-**
LAND, of heilaanbrenger, gaat verder; nogtans ligt
 in het woord slechts het begrip van eenen *verbeterden*
 toestand; zie **HEIL**. **ZALIGMAKER** is hij, die *zalg-*
heid, dat is, gelukzaligheid, geluk in de volste mate,
 verschafft. Gelijk wij Christus den Heiland, dat is,
 den *heelenden* noemen, vindt men daarvoor in het
 Gottisch *nasjands*, de *genezende*, van *nasjan*, dat van
 denzelfden stam is, als ons genezen.

HEILIG, ONSCHENDBAAR.

Beide wordt zoo wel van personen als van zaken
 gezegd, en van beide, zoo wel ten opzichte van hen
 zelf, als van hunne hoedanigheden. Wanneer men
 nogtans datgene, wat **ONSCHENDBAAR** is, **HEILIG**
 noemt, zoo wordt daarmede de vermindering van des-
 zelfs volkomenheid in eene hoogere mate strafwaardig
 gekeurd. Een *eed* is *heilig*, bij dengenen, die het
 verbreken van denzelfden voor eenen dood- of hooger-
 straf-

strafwaardige daad houdt. Zoo is, in het algemeen, al dargene, aan welks volkomenheid geen afbreuk mag gedaan worden, *oefschendbaar*. Men noemt het *heilig*, wanneer, door zoodanige afbreuk, een hooger *wezen* *zich* *beledigd* worden, (H/del daad dus, in eene hoogere mate, en wel op godsdienstige gronden, strafwaardig ware.

HEILIG, DEUGDZAAM.

Heilig is degeen, wiens zedelijke volkomenheid door geene onvolkomenheid besmet is. Het is derhalve de ongemengde, reine, volkomenheid. *DEUGDZAAM* heet een mensch, wégens die zedelijke volkomenheid, die in zijne zedelijke hoedanigheden, blijkbaar is. Nu zijn er, zoo véle deugden, als er, in den mensch, voor volmaking vatbare, vermogens zijn. Sommige van deze vermogens hebben hunne hoogste volkomenheid daarin, dat zij binnen behoorlijke grenzen gehouden worden. In dit alles is *heiligheid* van *deugd* onderscheiden. Wij noemen God, als het allervolkomste wezen, *heilig*; maar niet *deugdzaam*. Want deszelfs zedelijke volkomenheid is onbegrensd; zij is *meer* *geene* *noemning* *vatbaar*.

HEILIGHEID, zie DEUGD.

HEIJNING, zie HAAG.

HEK, zie BALIE.

HEKELEN, zie REDILLEN.

HELDER, KLAAR.

HELDER, KLAAR komen daarin overeen, dat zij de betekenis hebben van doorzigtig, de lichtstralen gedeeltelijk doorlatende. Zoo zegt men: een *helder glas*, en een *klaar glas*; *eene heldere lucht*, en *eene klare lucht*. Maar *helder* heeft, tot eerste beteekenis, eene aanmerkelijke mate van licht hebbende: *de heldere vlam sloeg over de daken*; *een helder licht*, *een helder denkbeeld*, niet meer dan een duidelijk denkbeeld, *een helder denkbeeld* daarentegen, zulk een, waardoor een nieuw licht verspreid wordt; *een helderdenkende kop*, iemand, wiens schrander verstand zich niet met enkele klare denkbeelden, van het waargenomene vergenoegt, maar, met eigen licht, tot in den samenhang van oorzaken en gewrochten doordringt.

HELLEN, zie NEIGEN.**HELLING, zie NEIGING.****HELPEN, zie BIJSPRINGEN.****HEN, zie HOEN.****HENKER, zie DEUL.****HERBERGIER, zie KASTELEIN.****HERDRUK, NADruk, WEERDRUK.**

Een druk van hetgeen reeds gedrukt is. **WEERDRUK** is een boekdrukkers kunstwoord, en beteekent het nogmaals ter perfeet leggen van de, bij den *schoon-*
druk,

druk, aan de eene zijde gedrukt, **vervoren**. **HERDruk** is de oplaag van een gedrukt werk, waarvan het kopijrecht eenen anderen toebehoort. **HERDruk**, eene nieuwe oplaag, door den eigenaar zelven bewerktstelligd. (Sedert kort wordt, vooral in de zuidoostelijke Nederlanden, de **nádruk** van een elders gedrukt werk een **herdruk** geneeten).

HERFST, zie **NOOOST**.

HERINNEREN (zich), zie **GEDACHTENIS**.

HERINNERING, zie **GEDACHTENIS**.

HERKENNEN, zie **ERKENNEN**.

HERNEMEN, zie **ANTWOORDEN**.

HERSCHEPPEN, zie **HERVORMEN**, **HERSTELLEN**.

HERSTELLEN, zie **BEKOMEN**.

HERVORMEN, **VERVORMEN**, **HERSCHEPPEN**.

Op nieuw vormen. Doch **VERVORMEN** is *anders* vormen dan te voren; **HERVORMEN**, *eigenlijk*, den oorspronkelijken vorm herstellen, datgene, wat eene verandering ondergaan heeft, weder zoo vormen, als het te voren was. **HERSCHEPPEN** is van gedaante doen veranderen; zoo spreekt men van de *herfchepingen* van Ovidius, en zegt men: dat Dafne in eenen boom *herfchapen* werd.

HETGEEN, HETGENE, HET DAT.

HETWELK, zie **DAT.**

HEUVEL, zie **BERG.**

HIEL, zie **HAK.**

HIER, DAAR, GINDS.

Bijvoorden, welke verschillende plaatsen aanwijzen.

Voor zoover zij op zich zelve beschouwd worden,

en drie onderscheidene plaatsen, beteekenen is hien-

de plaats, waar de spreker zich bevindt; **DAAR**, een

van hem verwijderde; en **GINDS**, de verstaaftelegene

plaats. Op **daar** en **ginds** aan te denken, moet de

spreker noodzakelijk eene beweging zijns ligchaams

aanwenden.

HIJGEN, zie **ADEMEN.**

HINDER, LETSEL.

Het gebruik is hier ten eenenmale met de regel

maat der taal en met de afleiding strijdig. Eene zeer

gewone figuur, toch, is het, datgene als *achterge-*

plant te beschouwen, wat onvooroordeelig of schadelijk

is; en het begrip van nadeel moest dus sterker liggen

in **HINDER**, (hetzelfde als *hinter*, *oufings*, en ook

nog tegenwoordig in het hoogduitsch, *achter* beteek-

nende,) dan in *let*, dat met *laat*, *spade*, verwant

eigenlijk niet meer dan eene vertraging of een opon-

houd te kennen geeft. Wij weten nogtans, dat het

zamengesteelde werkwoord *beletten*, hoezeer in den

oorsprong alleen op een tijdelijk verwij, ziende te-
genwoordig (gelijk op BELETTEN aangemerkt is,) ge-
bezigd wordt in den zin van veroorzaken, dat iets
ganschelijk achterblijve, terwijl, daarentegen, de be-
teekenis van eene bloote weerhouding, of een slechts
tijdelijk verwij, aan verhinderen gegeven wordt, en
het enkele hinderen (zonder de versterking des voor-
zetfels) zelfs niet noodwendig het begrip van zooda-
nig verwij in zich hult, maar veelal slechts den
win heeft van lastig vallen, moeite veroorzaken; ge-
lijkt een langjas ons wel, in het gaan, kan hinderen,
zonder dat hij ons wat meerder moeite ge-
eroofte, ons verhindert van ter basterder tijd aan
te komen, veelma dit oot bolaten kan, daer het
in ons magt staat, denzelven uit te trekken en hem
op den arm te nemen. Iemands voornemen bolaten
namelijk, is hem in de onmogelijkheid stellen van het
uit te voeren; het verhinderen zegt alleenlijk, dat
men het voor het oogenblik onuitvoerlijk maakt, en
gelijk het werkwoord hinderen, buiten zamenstel-
ling, thans meestal slechts de beteekenis van lastig
vallen, moeite veroorzaken heeft, geeft men aan het
werkwoord letten reeds, ook zonder het voorzetfel
de, den zin van het door de zamenstelling versterkte
verhinderen, of weerhouden, ophouden, dwarsshoo-
men. Wat let mij, dat ik hem niet sta? staat ge-
lijk met; wat verhindert, wat weerhoudt mij, dat ik
hem niet sta? eene vraag, die belagchelijk zoude
zijn in den mond van iemand, die, bij voorbeeld,
door kluisters, of ligchamelijk onvermogen, belet
was,

was, zulks te doen. In *beletfel* verhouding *beletfel* verschilt de kracht van de beteekenis der werkwoordelijke naamwoorden. De oorspronkelijke beteekenis van *beletfel* (zeer onderscheiden van *beletfel*, zie *HINDERING*.) zoude onphouding zijn; en men vindt werkelijk: *zoo ik geen beletfel krijg, kom ik*. Echter heeft het gebruik hiervoor *belet* (mede, ten eenemale onderscheiden van *beletfel*, zie insgelijks *opp hindering*.) verkozen; en men zegt thans, in dezen zin, algemeen: *zoo ik geen belet krijg*. De gewone beteekenis van *beletfel* is thans een ongemak, een kwetsing: *hij heeft een beletfel aan zijn been*; of wel: schade, nadeel: *wat beletfel hebt gij daarbij?* De eene vriend zal dus tot den anderen, naar het tegenwoordige gebruik, niet zeggen: *ik hoop u geen beletfel te doen*; want het spreekt van zelf, dat hij niet onderfeld zal worden te komen, met opzet, om te *beledigen*. Maar hij kan zeer wel zeggen: *ik hoop u geen hinder te doen*, (ik hoop u niet lastig te zijn, u geen overlast aan te doen.) Derhalve: *ik heb van de sterke zonnestralen in mijne kamer veel hinder gehad*, wil zeggen, dat die mij zeer lastig zijn geweest, maar hieruit volgt nog niet, dat ik daardoor een werkelijk *beletfel* aan de oogen gekregen heb. Die zich eene enkele maal in spijs of drank te buiten gaat, zal er gemeenlijk geen beduidend *beletfel* van hebben, schoon hij er *hinder* van gevoelt; degen, bij wien zulke overdaad tot een werkelijkheid geworden is, heeft er, door de gewoonte, geen *hinder* van, maar het is gewaagd, er op te vertrouwen, dat dezelve hem ook geen *beletfel* zal doen.

HIN-

HINDER, *zie* **AFBREUK**.

HINDERING, **VERHINDERING**, **HINDERNIS**.

HINDERPAAL, **BELETSEL**, **BELET**.

Eene dwarsbooming onzer oogmerken of verrigtingen. **HINDERING**, het minst van alle gebezigt, is de daad van *hinderen*, dus moeijelijkmaking, *zie* **HINDER**, **VERHINDERING**, met het voorzetsel, dat, gelijk alle voorzetsels, somtijds zilversterkend is, de daad van *verhinderen*, dus ophouding, naar het tegenwoordige gebruik (*zie* nogmaals **HINDER**). **HINDERNIS** is de zaak, of de omstandigheid, die de *verhindering* te weeg brengt; **HINDERPAAL** hetzelfde, doch leenspreukig uitgedrukt. Zoo zegt men: *Er zijn nog vele hinderpalen te vermijden, eer men het doel geraakt.* — **BELETSEL** is iets, dat, zoo lang het bestaat, de verrigting onuitvoerlijk maakt; leenspreukig, zoude men daarvoor zeggen kunnen: *er is een slagboom voorgeschoven*, en het hangt er van af, of men dien te boven zal komen. **BELET** wijkt ganschelijk van al de overige af, en beteekent, in het gebruik, bepaaldelijk de *verhindering*, om iemands be-
zoek af te wachten. De spreekwijs: *belet laten vragen* is eene verkorting voor: *laten vragen, of er be-*
let is, dat is zoodanige *verhindering*, *zijn zal*.

HINDERNIS, *zie* **HINDERING**.

HINDERPAAL, *zie* **HINDERING**.

HINNIKEN, *zie* **BRIESCHEN**.

HOEDE, BESCHERMING.

Bewaring, Beveiliging. *Wij bevelen u in Godes heilige hoede, of in Godes heilige bescherming; zoo sluiten vorsten hunne brieven.* HOEDE, echter, is voorzorg tegen een dreigend euvel, BESCHERMING de afwering van het werkelijk aanwezige. *Zij verleende niet alleen den vervolgdén hare bescherming, maar nam ook de verlatene weezen onder hare hoede.*

HOEK, zie ANGEL.

HOEN, HEN, HAAN, KIEKEN, (KUIKEN.)

Bekend gevogelte. De eigenlijk onderscheidende naam van het wijfje is HEN, die van het mannetje, HAAN, die van het jong, KIEKEN, of KUIKEN. *Een haan met zeven hennen. Eene broefche hen. De hen met hare kiekens.* HOEN is de algemeene benaming der gansche dierfoort. Men verstaat daaronder zoo wel den haan, als de hennen. *De hoenders zijn al op het hok. Hij heeft vele hoenders.* Echter wordt hoén ook, in het bijzonder, voor eene hen genomen, als in de zamenstelling *hoenderet. Een gebraden hoén.* Zoo ook: *ik heb één haan en hoén op de markt gekocht*, om voor de keuken te doen slagten, namelijk. Is het, om ze op het hok te zetten, zoo zal men eerder zeggen: *een haan en eene hen.*

HOEREKIND, zie BANKAARD.

HOESTEN, zie KUGCHEN.

HOF,

HOF, TUIN.

Eene plek gronds, tot het kweeken van gewassen afgezonderd, en gemeenlijk omheind. Hof is meest gebruikelijk, wanneer het oogmerk van den aanleg niet is, te trekken van de vruchten der geteelde gewassen; **TUIN**, wanneer men daarbij hoofdzakelijk op verlustiging ziet. Doch de beteekenis is juist omgekeerd, in de zamenstellingen *lusthof* en *moestuin*. Zie ook **HAAG**.

HOFFELIJK, zie BELEEFD.
HOK, KOT, NEST.

Eene afgeschoten plaats, tot berging, inzonderheid van vee. Bij **HOK**, dat met *hek*, van éénen oorsprong is, heerscht bijzonder het denkbeeld van opsluiting of berging; bij **KOT**, hetwelk met *hut* uit ééne bron komt, dat van geringheid of morsigheid. Daarom, in zamenstelling, *gevangenhok*, *turfhok*, maar *hoesenkot*. Zoo wordt ook *kot*, in eenen eigenlijken zin, voor een ellendig, slecht huis, een gering en vuil vertrek gebruikt: *in dit benaauwde kot*; *hok*, daarentegen, voor huisvesting, niet dan oneigenlijk en spreekwoordelijk, en alsdan steeds met het denkbeeld van berging, en van daar bescherming: *bij iemand hot hok inkrygen*, iemands vertrouwen en genegenheid winnen. In zoo verre het *hok* van eenen hond ook **zijn** **NEST** genoemd wordt, kan het laatste betrokken worden onder die woorden, die eene afgeschoten plaats beteekenen. Om echter de overdragtelijke uitdrukking: *dat is een nest van een huis*, te verstaan, en

ten reden te geven, waarom men daarbij inzonderheid op de slechte inrigting of bouwvalligheid ziet, diene in aanmerking genomen; dat *nest* van *naden*; *naanjen*, dat is verbinden, afkomt; gelijk het ook in zijne oorspronkelijke beteekenis gevonden wordt voor de vereeniging van rijsjes, stroo, mos en andere buigzame dingen, dienende tot een verblijf voor vogelen, om daarin de jongen uit te broeijen; weshalve die beteekenis van verblijf ook de heerliende is in de andere overdragtelijke uitdrukking: *zijn nest bewaren*, dat is: zijn land, of huis bewaren; en die van ingang of ligplaats, in: *lang op het nest liggen*, *remd uit het nest liggen*, *zijn nest bevuilen*.

HOL, **de HOLTE**

HOLLANDSCH, **de NEDERDUITSCH**

HOLTE, **HOL**, **GROT**, **SPELONK**.

Eene, althans aan ééne zijde opene, overgens be-
slotene, plaats; eene inwendige ledige ruimte bevat-
tende. **HOLTE**, eigenlijk de hoedanigheid van *hol*,
doch hier genomen voor hetgeen die hoedanigheid
heeft, is het meest algemeene woord; en daarbij
vervalt het denkbeeld der insluiting in zoo verre, dat
men het woord ook voor eene enkele kromming
gebruikt, als de *holte* der ingebogene hand, of eene
holte tuschen de afgangen van twee nabij liggende
bergen. *Het was, uit hoofde der diepe sneeuw, ge-
doenlijk, het gesluis door de holte te brengen*. **HOL** is

eene

gene uitholing in den grond, in bergen, of rotsen, zoodanig, als aan vele wilde dieren tot nest verstrekt. *Onbelschaafde volken wonen vaak in de hollen der bergen. De leeuw ligt in zijn hol. Spelonk* is zulk een hol, met het neyendekbeeld van akeligheid en duisterheid. *De moordspelonk der rooverbende. Groot* daarentegen, levert een aangenaam denkbeeld op, en beteekent, vooral, eene door kunst gemaakte holte, of wel eene natuurlijke, maar van zulken aard, als de kunst, die tot versiering maakt. Het woord schijnt onduitsch, zonder het te zijn. Immers, de oude duitschers hadden, lange eer zij italiaansche of fransche woorden in hunne taal opnamen, eenen god der grotten, dien zij *Croto* noemden, van wien, onder anderen, de naam van het oord *Krottorf* in het Halberstadtse afgeleid wordt. De oorspronkelijke wortel bestaat ongetwijfeld in de letters *rt*, de klanknabootsing van het knagen der ratten, en hier genomen voor het geluid, met de door kunst gewrochte uitholing eener rots gepaard; *grot* is dus zoo veel als *ge-rot*, de laatste lettergreep in de beteekenis genomen, die nog overig is in het hoogduitsche *ausratten*, ons uitroaijen. Zoo ligt het dan in den aard van het woord zelf, dat het voor eene door kunst gemaakte holte, bij voorkeur, gebezigd wordt. Men verstaat daarmede ook, bijzonder, een kunstvertrek in eenen tuin, gemaakt van oude boomwortels, met mos bezet, en met koralen en schelpen ingelegd. Van daar *grotten*. **HONEN, zie BELEEDIGEN.**

HOOFD,

HOOFD, KOP.

Dat verhevenste of voorste lichaamsdeel bij menschen en meest alle dieren, waarin de zintuigen van gezigt, rede, gehoor en smaak, voor zoo verre als aanwezig zijn, hunnen zetel hebben. Van menschen meestal, *hoofd*, van dieren, meestal *kop*. Doch ook in den deftigen schriftlij, wordt *hoofd* van den *kop* van dieren gezegd; — en, in het gemeene leven en den min beschaafden spreektrant; *kop* van het *hoofd* van menschen. Zoo zegt men, naar dat men of niet de waardigere uitdrukking verkiest te bezigen: *met het bloote hoofd*, of *met den blooten kop*, *loopen*; *ienrand het hoofd*, of *den kop*, *voor de voeten leggen*; *met het hoofd*, of *met den kop*, *schudden*; *met het hoofd*, of *met den kop*, *tegen den muur loopen*; *het hoofd*, of *de kop*, *staat hem dwars*; *het hoofd*, of *de kop*, *loopt hem om*; *de hoofden*, of *de koppen*, *bij elcander slegen*. Insgelijks: *hij heeft het reeds in het hoofd*, of *in den kop*, voor: in het geheugen. Doch voor de uitdrukking: *niet wel bij het hoofd zijn* (niet wel bij zijne verstandelijke vermogens zijn,) kan *hoofd* niet niet *kop* verwisseld worden; zoo ook niet in: *den vijand het hoofd bieden*, of in de spreekwoorden: *veel hoofden onder éne kapreen*; zoo *veel hoofden*, *veel zinnen*, of in: *hoofd voet hoofd*. Men kan zeggen: *den kop*, of *het hoofd*, *laten hangen*, (den meel verkiezen;) maar alleenlijk *het hoofd*, niet *den kop*, *opheffen*, (water meel vatten). Zoo ook *gekronde hoofden*, niet: *gekronde koppen*. Daarentegen: *omvattende van honderd koppen*, niet *hoofden*. En schoon

het

het ongeoorloofd zij, gelijk bij de *liberaliteit* plaats heeft, bij voorbeeld van een meisje, te zeggen: *zij heeft schoon haar op haren kop*, in plaats van *op haar hoofd*, zoo is *kop*, wanneer de samenhang het niet deldt, te dulden, en men zegt, zonder onwelvoegelijkheid: *zij heeft een' schoonen kop met haar*. Zoo ook: *het is een kop, een schrandere kop*. Gelijk *kop*, hier in eenen goeden, komt *hoofd*, in eene enkele beteekenis, in eenen kwaden zin voor, namelijk: *het jongetje heeft een hoofd; het kind was pas een jaar oud, of het woude reeds zijn hoofd*. Van daar *hoofdig*; hetzelfde als *koppig*, *halsstarrig*; *hoofdigheid*, *koppigheid*. — Van *kop* is slechts een enkel zamengesteld woord, *kopstuk*, zeker stuk geld; van *hoofd*, eene menigte, en wel of met *hoofd* achter: *opperhoofd*, *ligthoofd*, *loshoofd*, *zwaarkop*; of met *hoofd* vóór, en als dan van tweederlei aard; namelijk of met het woord in den eigenlijken zin, als: *hoofdader*, *hoofdhaar*, enz., of met het woord ongelijk, voor voornaamst genomen, als: *hoofdgrip*, *hoofdinhoud*, *hoofdkwartier*, *hoofdstad*, enz. Zoo wordt ook alleen *hoofd*, niet *kop*, leenspreukig gebezigd, als: *aan het hoofd des legers*, *het hoofd van eenen brief*. Doch heeft *kop*, ook, eigenlijk, de beteekenis van het ronde, bovenste deel, van iets: *de kop van een speld*, *van eenen spijker*, enz., zonder dat daarom dit *kop* te verwarren zij met een ander woord *kop*, gemeenlijk voor zeker drinkvat gebezigd.

HOOGLEERAAR, zie LEERAAR.

HOOG-

wel: *een hegg, haat, een hoop, zand, een afgehoor-
ken, een stapel zeeuwen*. Opmerkelijk is, dat het ver-
kleinwoord *hoopje*, *toetijds* het *nieuwe* begrip der
regelmatige schikking heeft: *hij zette het geld, bij
hoopjes, op de tafel*. *Hoop*, niet *stapel*, beteekent
ook eene verzameling van levende schepsels bij el-
kander: *een talrijke hoop soldaten*; van daar, in de
gemeene spreektaal: *een hoopen*, voor een aantal: *een
hoopen leugens*.

HOOP, zie HOPEN.

HOOREN, LUISTEREN.

Het zintuig van het gehoor aanwenden. Men kan
onwillekeurig, ja tegen zijnen wil, geluiden HOO-
REN; in dit geval is het enkel, door middel van het
gehoor, vernemen. Maar men kan ook, opzettelijk,
naar iets hooren; alsdan is het, door middel van het
gehoor, *trachten* te vernemen, anders *toehooren* ge-
zegd. LUISTEREN is, scherp, en met aandacht,
toehooren. De beteekenis is dus sterker, dan die
van het eerste woord. Doch bij het overdrachtelijk
gebruik is dit omgekeerd. *Die jongeling luistert
naar zijne ouders niet*, wil zeggen: hij volgt hunne
vermaningen niet; nogtans is het mogelijk, dat hij die
met eerbiedigheid ontvangt, en ze, enkel door zijne
wuftheid, desniettemin in den wind slaat. Sterker,
veel erger, is: *die jongeling hoort naar zijne ouders
niet*, hetwelk, benevens het verwaarloozen van den
goeden raad, ook nog het begrip der oneerbiedigheid
in zich sluit.

HOOR.

HOOGVAARDIG, zie **HOOGMOEDIG**.

HOPEN, **HOOP**, **WENSCHEN**, **WENSCH**.

Deze woorden komen daarin overeen, dat zij het vooruitzien van iets, hetwelk plaats kan hebben, uitdrukken. **HOPEN** is, met zekere mate van vertrouwen, iets goeds verwachten; **WENSCHEN**, verlangen, dat iets, hetwelk men voor goed houdt, plaats grijpe. *Hopen* komt in de opgegevene beteekenis voor, bij voorbeeld in: *ik hoop veel goeds van dien jongeling*. In het gemeene leven wordt het veelal in minder strengen zin genomen. *Ik hoop het beste van hem*, wil nauwelijks zoo veel zeggen, als: *ik wensch het beste van hem*. *Ik hoop, dat gij gelijk hebt*, is niet meer of niet minder, dan: *ik wensch, dat gij gelijk hebt*; het eenige verschil bestaat daarin, dat de eerste uitdrukking gemeenzamer is. Maar deze verwisseling van beteekenis, in het gebruik, strekt zich niet tot de naamwoorden uit. *Dat gij in uw voornemen slagen moogt*, is *mijn wensch*; doet enkel welwillendheid, toegenegenheid, blijken; maar: *dat gij in uw voornemen slagen moogt*, daarop heb ik *mijne hoop gevestigd*, geeft te kennen, dat de spreker op een verlangd eigen voordeel vertrouwt, hetwelk van des anderen wel slagen afhangt.

HORIZON, zie **KIM**.

HORTEN, **STOOTEN**.

Met eene snelle beweging tegen iets aankomen.

Bij **STOOTEN**. (van *zich ftooten* is hier. *der sprake* niet,) heerscht het begrip, dat het *aangefooten* voorwerp meer of min uit zijne plaats geëven wordt. Bij **HORTEN**, daarentegen, dat het *horende* voorwerp in zijne beweging gestremd, zoo niet teruggeëven wordt. Van daar, *figuurlijk*, *eene horende rede*, zulk eene, waarin geene vloeiendheid is. De gemeenzame uitdrukking: *(met horten en ftooten)*, betekent derhalve, dat men, aan eenigen arbeid bezig zijnde, nu eens, als tegen eenen hinderpaal stuitende, horende, eene wijl er mede ophoudt, dan weder, met verdubbelde aandrif, er in voortvaart. *andelijk heb ik mijne taak afgewerkt, maar het is met veel horten en ftooten geweest.*

HOUDEN (van iets of iemand,) zie **BEMINNEN**.

HOUW, zie **HAK**.

HOUWEN, zie **HAKKEN**.

HOUWER, zie **DEGEN**.

HUICHELEN, **VEINZEN**.

Zijne *eigenlijke gevoarwordingen*, en *gewoelens*, *vermommen*, zich, met woorden, gebaren, of daden, uiterlijk anders gedragen, en aapstellen, dan men in zijn hart gesteld is, en gevoelt. **Huichelen**, is **veinzen**, in het stuk van godsdienst.

HUID,

HUL, VEL.

De nitwendige, natuurlijke, zich over het gansche
 lichaam uitstrekkende, bedekking van vleesch en
 been, bij mensch en dier. *Huid* is de wetenschap-
 pelijke, *vel* de meer gemeenzame, benaming. Zoo
 heeft men verscheidene spreekwoorden met *vel*: *in*
een kwaad vel steken, ongezonder zijn; *uit zijn vel*
springen, zeer ongeduldig zijn; *uit zijn vel bersten*,
 onmatig dik en vet worden; *iemand het vel over de*
ooren halen, hem alles afknevelen. Doch ook an-
 dere met *huid*: *de dingen door de huid zien*, tot
 op den grond der zaken doordringen; *wat op de huid*
krijgen, slagen krijgen; *met de huid betalen*, met het
 lijf; *de huid ten duurste verkoopen*, het leven; *met*
de heele huid er af komen, zonder schade; *mit huid*
en met haar, geheel en al. In alle deze, schijnt
 het begrip van dikte, zwaarte, sterkte, meer genaad-
 te zijn met *huid*. Ook zegt men, van robben,
 schapen, bokken, kalveren, *hazzen*, *bonden*, *herten*
 en meer andere dieren, het *vel*; van koeijen, paar-
 den, beeren, wolven, tijgers, enz., de *huid*; zoo ook
 meestal van visch; doch van *aal*, die nogtans in-
 zonderheid dik gehuid is, zoo wel *vel* als *huid*.
Vel beteekent ook menigmaal enkel de opperhuid; en
 het laat zich tot een verkleinwoord vervormen; *vel-*
lajse, welken naam men aan evenveel welk vlies
 geeft: *de vellajse*, (niet *de huidjes*) *uit het*
vleesch snijden, *het vellajse op de melk*.

HUILEN, zie **ORNNEN**.

HUISRAAD, **MEUBELN**, **INBOEDEL**, (**IMBOEDEL**).

De noodwendigheden eener huishouding. Wanneer men de **MEUBELN** van het **HUISRAAD** onderscheidt, verstaat men onder het eerste woord, in de eerste plaats, die stukken, die tot de stoffering der vertrekken dienen, en, in eene andere beteekenis, zoodanige als bijzonder tot verfraaiing of verlustiging strekken. Keukengereedschap, bij voorbeeld, behoort tot het **huishoud**, maar niet tot de **meubelen**; muzik-instrumenten, schilderijen, beelden, enz. zijn **verfraaiing**, en worden niet **huishoud** genoemd, **stukken** des tafels zijn **meubelen** en ook **huishoud**, in zekere opzichten, alwaar zich, in de huishouding bevindt, dienstad, **meubelen**, klederen, linvaden en kleenooden, enz. **HULP**, zie **ONDERSTAND**.

HUPPELEN, **SPRINGEN**.

HOPPELEN bestaat in een voortdurend opspringen. *De ekster huppelt*. Van menschen, beteekent het van vreugde springen. *De genezene heeft, onder innig gevoel van dankbaarheid, gehuppeld*. **SPRINGEN**, zonder verdere bijvoeging, is, eenvoudig, zich schielijk over de tusschenruimte tusschen de eene plaats en de andere, en zonder aanroering van die tusschenruimte, heen bewegen. *Wij sprongen er over heen*. Met de oneigenlijke beteekenissen van *springen*, staat *huppelen* in geen verband. In eenen eigenlij-

ken

ken zin, echter, komt *springen* nog meer namer-
lijk zonder het hoofdenkbeeld van de beweging
over eene tusschenruimte, en enkel voor: zich met
eene schielijke beweging van de plaats, waarop men
staat, omhoog verheffen. *Houd eens op van dansen
en springen. Zij sprongen op schietentjes.* Geef
men voorts van vreemde *huppel*, *spring* men op van
granschap.

HUUR, HUURGELD, HUURLOON, LOON, PACHT, PACHTGELD, PACHTHUUR.

Huur, eene eenig bepaalden tijd betrekende somme
gelds, te eene zijde bedongen, voor den afstand van
zekere tijden, naar andere zijde, voor het voorgesane
gebruik dier zekere. *Huur* is eigenlijk de daad van
huur, *huren* is: het gebruik van iemand, of het ge-
bruik van eenig eigendom eens anderen, tegen betal-
ling van zekere geldsom, bedingen, waartegenover
verharen staat, dat is, dezen dienst, of dit gebruik,
tegen genot der bepaalde som, *afstaan*. Dit gebruik
is dus eigenlijk het *HUURGELD*; doch is het veel
gebruikelijker, daarvoor enkel *huur* te bezigen: *de
huur van dat huis is hoog.* *HUURLOON* ziet, gelijk
het woord aanduidt, enkel op de huur van dienstbo-
den, maar ook daarvoor is men gewoon, hetzij *huur*,
dan *huurloon*, alleen te zeggen: *hoe veel huur, of
hoe veel loon, wilt gij?* *PACHT*, van het latijnsche
pactum, is, eigenlijk, een *verdrag*, en, in het ge-
bruik, bepaaldelijk, zulk een verdrag, waardoor men
het genot van den opbrengst van deze of gene zaak,

tegenwoordig gebruik van een bepaald goederen, of ook wel van een gedeelte van den opbrengst, die men tege-
eigenaar der regte heeft verkregen. Het is nu de vraag
of pacht en huur hetzelfde is, of er verschil is tusschen
hem en het huren. In de gelden, die voor de pacht
bedongen zijn, wordt niet alleen de waarde der zaak
gebruikt, even als bij huur, maar ook de arbeid der
dienstknechten, die op de pachtgrond worden gebruikt.
wat is pacht? Het is een overeenkomst, zoo het
schijnt. Maar ook enkel zoo het schijnt. Pacht
is eigenlijk huren, bij verdrag, of pacht. Het ge-
bruik wil wel, dat men hier onderscheid maakt
ten opzichte van dienstboden en woningen, *pachten*,
bij uitluiting, van landerijen, of zoodanige andere
zaken, van welke men niet alleen dienst of gebruik,
maar door den opbrengst, ook voordeel heeft. Maar
daarin ligt niet het wezenlijke van het verschil. Bij
het huren van dienstboden wordt geen verdrag be-
schreven. Bij het huren van woningen, veelal ook
niet; en geschiedt het al, dan bestaat de overeen-
komst, *huurceel* geheeten, uit haren aard in weinige
bewoordingen; (het welk niettemin altoos een beschre-
ven verdrag blijft, weshalve men ook, in Gelder-
land, zegt; *een huis pachten*, hoewel nooit: *dienst-
boden pachten*). Maar bij het huren van landelijke
of andere opbrengsten van welken aard ook, hetwelk
foms voor eene lange reeks van jaren geschiedt, en
menigmaal van geslacht tot geslacht overgaat, is een
beschreven verdrag, of *pacht*, noodzakelijk. *Pacht*,
offchoon, door het gebruik, op zich zelven genoeg-
zaam,

zwaarte is de gewenselijk **pers-huur**. De ook het
 meest merkwaardig van **huur** niet daarin ligt dat
 men er niet hij de deelen van den **opbrengst** van het
 geheele woortdeel te streken, blijkt ten overvloede
 niet dat gebruik men het stroomd, ten opzichte van za-
 taken, stroomde men het basis voor eenen bepaalden
 zijdebeding, tege met oogmerk om het voordeel te
 gaden, dat zij middel der wijl zouden kunnen ople-
 vens **kerstblijven** **de eerbrieven** in **huur** nemen

HUWBAAR, zie MANBAAR.

NEUWILHESGORD als BRÄUTSCHAT.

[illegible]

het onduitsche gewest. In het krijgswater heeft
veelgeer bezwaans diensten, benevens niet zeldzame
meer meet dienenden ambtbaar, tot bevoening van
werde kan bovendien ook een jachtveld zijn, rennen
mer een onduitsch woord tekenen want de
stuwende ambtbaaren schieden eenen vasten draad
laten van den kist der handzaamheid. Het
leer, of het laatste, van eenen jachtbaaren, is te
verschillen, ambtbaaren toegepast worden. Is te jacht.

**JAARGELD, JAARLOON, SALARIS, JAAR-
WEDDE, TRAKTEMENT, PENSIOEN, GA-
GEMENT.**

LAGEBEN, sie DREI/EN.

Eene somme gelds, op gezette tijden, bij gelijke gedeelten, uitbetaald wordende, doch in hief geheel bedrag, bij het jaar berekend. *Hij ontvangt zijn jaargeld, jaarloon, salaris, enz. alle drie maanden.* JAARGELD, offchoon, naar de vorming, van de meest algemeene beteekenis, wordt inzonderheid gebruikt voor gelden, die uit enkele genegenheid, of, althans zonder dat daarvoor diensten worden gevorderd, toegeslegt zijn, onderscheiden dus van JAARLOON. *Hij krijgt van zijnen vader een jaargeld van driehonderd gulden, zoo lang hij op de hoogeschool blijft.* Jaarloon is de, bij het jaar berekende, vergelding voor het vervullen van eenigen dienst, het wordt enkel ten opzichte van mindere beambten gebezigd. Het onduitsche woord SALARIS wordt in den zelfden zin genomen, doch kan ook op aanzienlijke, mits onderge-

geschikte, ambtenaren toegepast worden: *het jaarloon*, of *het salaris*, van eenen huiswachter; *het salaris van den griffier der handelmaatschappij*. Besturende ambtenaren genieten eene JAARWEDDE, of, met een onduitsch woord, TRAKTEMENT. *Jaarwede* kan bovendien ook een *jaargeld* zijn, eene niet meer dienenden ambtenaar, ter belooning van vroeger bevezene diensten, toegelegd; het zelfde als het onduitsche PENSIOEN. In het krijgswezen heeft daaromtrent deze onderscheiding plaats, dat hetgeen voor officieren *persoon* heeft, voor onderofficieren *gemeene* TRAKTEMENT genoemd wordt.

JAGEN, zie DRIJVEN.

JABTEN, (zie) zie HAASTEN.

JAMMER, KLAGT, WEEKLAGT.

Het uitte van leedgevoel bij eenigen rampsoed. KLAGT is de uitdrukking van elke mate van onvrede, jammer van de hoogste schande, wan- KLAGT houdt het midden tusschen beide, doch na- bert het meest tot *jammer*. Of evenwel deze op- klissing wel inderdaad geveinredigd zij aan het wer- kelijk ondergaane leed, haagt af van den verschillen- den graad van gevoeligheid en zelfsbetwering, zoo wel bij geheele natien, als enkele personen. De *klagt* uit zich door eene samenhangende rede, en beschrijft het onaangename van den toestand, met uit- eenzetting van de oorzaken; de *weeklagt* berust in

simert-

smetvolle uitroepingen, en enkele woorden; het *jammer* doet zich kennen door zuchten en rouwen en een ongeroemd jammergehoel, waarvan het woord zelf de klankhoofding is.

JAMMID, **WEDERWAARDIGHEID**, **RAMP**, **RAMPSPEDD**, **RAMPZALIGHEID**, **ELLE**, **ELLENDE**, **DEEL NOOD**, **TEGENSTOED**, **ERUK**, **ERUKENDEN**, **ONBEDUUR**, **KRUIS**, **BEPROEVING**.

Een toestand, in welken men zich geenszins gelukkig gevoelt. Elke onaangename omstandigheid, zij moge ook van korten duur en onbeduidend zijn, is eene **WEDERWAARDIGHEID**. Een slechte weg, waar men het breken van een rijtuig, is voor vielen eene **wederwaardigheid**. Het menscheelike leven is derhalve nooit zonder **wederwaardigheden**. **RAMP** is een **swaarder onheil**; **RAMPSPEDD** de toestand, waarin men door vele en aanhoudende rampen gedrukt wordt; **RAMPZALIGHEID** de allerdegrlijkste toestand, zoo wel met betrekking tot den graad des onheils, als tot den duur daarvan; **ELLE** en **ELLENDE**, eigenlijk, het gemis van al wat tot levensveraanroeping strekt; **ERUK** de toestand, waarin men zich zelven niet kan redden, maar van anderen hulp behoeft. **TEGENSTOED** moet degeen, wiens zaken achteruitgaan, of die in zijne voornemens en uirzigten teleurgesteld wordt; het woord is zamengefeld uit *tegen* en *goed*, welk laatste woord, nadat het in *voorgoed* gebezigd was om het spoedig vooruitgaan van iemands zaken aan te duiden.

ouden; vervolgens, in vereeniging met het onken-
 nend voorbeteren van de tegenstellingen van
 ganspoed en spoed, welke in de natuur van de
 bruikbaar is. (Daarom is de *hamp*, van *hamp* en
spoed, ook van sterker beteekenis, en duidt het spoe-
 dig vervolgen van het werk, dat in de hand is
 zich; die door de werkingen tegen bekende on-
 digheden, of tegen de werking van de werking, in het
 behartigen van zaken, gedwongen worden, in
 lijden is hij, die een sterk gevoel heeft van het
 onaanname van toestand. **JAMMER** (enzij in eenen
 min ernstigen en gebrukt) geeft den hoogsten trap
 van ellende te kennen. Dit alles is, in eenen min-
 deren of meerderen graad, **ONGELUK**, voor den ge-
 nen, die het van eene bloote toevalligheid toeschijnt,
 of althans als de uitwerking van hem onbekende oor-
 zaken beschouwt; een kruis, wanneer men daarbij
 op de beschikking der goddelijke Voorzienigheid
 ziet. De christen noemt het **BEPROEVING**, met op-
 zigt tot het vaderlijke afbestuur, dat, ook in het hem
 opgelegde **kruis**, voor hem weldadig is.

JAMMERLIJK, DE DEERLIJK.

JAS, zie MANDEL.

IEDER, IEGELIJK.

IEK. Ieder wordt gebezigd, wanneer men zich
 de ondercheidene ondeeligen, van welke gesproken
 wordt, als aan elkander gelijk denkt, **IEGELIJK**, wan-

neer

men men zich deselve wel als voorbeeld voor-
 stelt, doch tevens deselve onderscheidende wijzen-
 gen in aanmerking neemt. *Ieder toedusgalk, een-
 rondigs tegelyk, elk, wie hij zij.* Bedde worden niet
 een'er voor gebruikt. *Iedere dag, iedere maand,
 iedere jaan. Iegelyke vrouwen. Een ieder omme. Maar
 de spraak van den iegelyk volk.* Zie ook **ALLE**
IEDEREN, zie **ALLE**.
IEGELIJK, zie **IEDER**.
IEGENS, TEGEN.

Beide voorzetsels geven eene toenadering, eene
 strekking tot iets, te kennen. Maar bij **IEDENS**
 is de toenadering vriendschappelijk, bij **TEGEN** vian-
 delijk. *Liefde jegens de ouders. Pligten jegens God
 en den naasten. Haat tegen den overheerscher.
 Een gedrag, dat tegen alle recht en billijkheid aan-
 drachts.* — Oulings, was jegens ook het zelfde als
 tegen, het latijnsche *contra*; en men zeide in *tegen-
 deel*, voor *integendeel*. *Thans is dit, te recht, ten
 eenentmale in onbrak.* Maar menigmaal hoort men
 nog, vooral in de spreektaal, *tegen* in den zin van
jegens gebruikt. *Hoe is hij tegen mij gezind?* (be-
 ter: *jegens*). Ook heeft *tegen*, werkelijk, andere
 berekenissen, waarin de toenadering het nevenbegrip
 van vïandelijkheid of verzetting mist, als, om de
 rigting van den stand van het eene ding naar het
 andere te bepalen: *het huis staat tegen het Oosten;*
 ook

ook *om de bewegings van daar loopt de flegm tegen het Oosten en met opzigt tot den tijd: het loopt tegen den wind; waants, wegens de verruiling van het eene en andere: de krijgsgewoonten kunnen tegen elkanderen afgewisseld worden; betalen tegen beheerschte kuisantie; wegens de vergelijking van het eene en andere, het wordt tegen gaud opgewogen; tegen hem ben ik een enkel niets; het is honderd tegen een. In het algemeen, echter, heeft tegen den zin eener strijdigheid; ook als bijwoord gebezigd; het schrijven is mij ghaeck tegen. Ik begin het spel tegen te worden. Ik werd dien kost veldra tegen. — Het spel begint mij tegen te worden, zoude met dubbelzinnigheid gesproken zijn, als ook voor tegenloopen, ongunstig worden, kunnende genomen worden.*

DIJDEL, IJL.

Beide één woord; het laatste, namelijk, eene zamentrekking van het eerste; nogtans zeer verschillend in beteekenis. Datgeen, waartusheen vele ledige plaatsen zijn, dat niet dicht of dik is, wordt IJL genoemd. *IJL haar*, wangen, op het hoofd, vele ledige plaatsen zijn, waar geen haar groeit. Zoo ook *ijl linnae*, in hetwelk dunne steden zijn. *IJL* zoude eigenlijk, ledig moeten beteekenen; doch het wordt in dien zin zelden anders, dan als zelfstandig gebruikt, in de kunsthewoording der wijsgeeren *het ijdel*. Men neemt het, meest, figuurlijk, voor onthloot van gegrondheid en waarheid. *Hij vleit*

ijdele siel met eenen ijdele step. In voor andere oorkenningen, als, de oorkenning van duurzaamheid: ijdele eer, ons ijdel leven; de oorkenning van daggel en vroomheid: met ijdele lieden omgaan; de oorkenning van nuttigheid: gij houdt u met ijdele dingen bezig; de oorkenning van ernst: ijdele jeugd.

IJL, zie HAAST.

IJL, zie IJDEL.

IJLENDE, zie KRANKZINNIG.

IJLHOOFDIG, zie KRANKZINNIG.

IJLINGS, zie AANSTONDS.

IJVER, zie ERNST.

IJVER, IJVERIG; NIJVER, NIJVERHEID;
NAARSTIG, NAARSTIGHEID; VLIJT,
VLIJTIG.

Even als *ernst* en *ijver*, zoo ook komen al dese woorden daarin met elkander overeen, dat zij eenen hoogen graad van krachtinspanning aanduiden, ter bereiking van zeker oogmerk.

Ijver is de drift, het vurig streven, waarmede men zeker doel, dat men voor gewigtig houdt, tracht te bereiken; het bijvoegelijke, met die drift bezield, is ijverig. Vlijt is eigenlijk spoed; van daar, gerwinde werkzaamheid; *ijver*, daarentegen, eene gemoechagsteldheid, die aanspoort, om vlijtig te zijn. Terwijl *ijver* voor verscheidene onrustige

den, voor de ontzetting, door welke men, bij het aanschouwen of vernemen van iets, dat bij uitteek gruwelijk is, bevangen wordt, zoo wordt dit door het enkele woord IJZEN aangeduid. *Ik ijsde, op dat gezigt.* Zie ook ONTZETTEN.

IN, zie BINNEN.

INBEELDEN (ZICH), ZICH VERBEELDEN.

Eene ongegronde meening van zich zelveu hebben, ZICH VERBEELDEN kan ook in het algemeen betee-kenen, eene ongegronde meening hebben: *hij verbeelde zich, dat alles over was.* Maar in de bepaalde betrekking tot den persoon zelveu, onderscheidt zich *verbeelden* van INBEELDEN daardoor, dat *verbeelden* onverschillig kan gebezigd worden, om het even of de meening hem verheffe of vernedere, *inbeelden* enkel in het eerste geval. *Hij verbeelde zich ziek te zijn. Hij beeldde zich in, dat hij allen de baas was.* *Zich veel inbeelden* is dus zich veel laten dunken; *zich veel verbeelden*, omtrent vele dingen eene ongegronde meening hebben. Dewijl nogtans de *verbeelding*, door maar al te gemeenen eigenwaan, al ligt tot *inbeelding* kan overslaan, zegt men: *wat verbeeldt hij zich wel?* in denzelfden zin, als zeide men: *wat beeldt hij zich wel in?*

INBEELDING, VERBEELDING.

INBEELDING is (zie het voorstaand artikel) die bijzondere soort van VERBEELDING, welke het gevolg is

Is van eigenwaan, of laatzinnigheid. *Verbeelding* is het algemeene woord, de voorstelling aanduidende van iets, dat niet aanwezig is. Het vermogen, om dit met die levendigheid te doen, dat men het niet aanwezig, als het ware, voor oogen heeft, *verbeeldingskracht* geheeten, is het wezenlijkste vereischte van den dichter, offchoon dezen, zoo min als iemand anders, *inbeelding* tot sieraad strekt.

INBLAZEN, zie INBOEZEMEN.

INBOEZEMEN, INSTEKEN, INBLAZEN, IN-
PLANTEN, INPRENTEN, INGIETEN, IN-
SCHERPEN, INPRATEN, INPREKEN.

Deze woorden komen daarin overeen, dat zij de mededeeling van eene gedachte, een gevoelen, of eene gemoedsaandoening te kennen geven, hoewel zij, naar den aard van de, in elk der daarbij voorkomende werkwoorden liggende nevenbegrippen, onderscheiden zijn. INBOEZEMEN, als ware het, in den boezem steken, is het algemeenere woord, en wordt, zoowel in eenen goeden, als in eenen kwaden zin, gebruikt. *Iemand moed, vrees, een goed gevoelen, een kwaad gevoelen, achting, minachting, inboezemen.* INSTEKEN levert, letterlijk, hetzelfde beeld op; hier is het naamwoord, gelijk bij *inboezemen* het werkwoord, voorondersteld; *insteken* is even zeer in den boezem steken; maar daarbij heerscht een begrip van heimelijkheid; het beteekent een heimelijk aanraden

aan iemand, hoe hij zich te gedragen, of wel een heimelijk te voren zeggen, hoe hij zich uit te drukken hebbe. *Dat heeft hij van zich zelve niet; een ander heeft het hem ingesproken.* INBLAZEN, waarin aan het beeld eenige meerdere hardheid eigen is, wordt wel somtijds in eenen goeden zin, als wanneer men zegt: *moed inblazen*, gebruikt; meest, echter, in eenen kwaden zin, als: *achterdocht inblazen*. INGEVEN wordt zelden anders, dan in eenen goeden zin gebezigd, en is somtijds zoo veel als aanleiding geven om te denken, zonder dat daartoe juist woorden gebruikt worden. Zoo zegt men: *alle schrift is van God ingegeven*. INPLANTEN wordt genomen, in den zin van, door onderwijs in het gemoed overbrengen. *Zijne ouders hebben hem de deugd vroeg ingeplant. De kerk heeft woestijnen zeden ingeplant.* VOND. INGIETEN is, in zeker opzigt, het tegenbeeld, namelijk, zonder onderwijs mededeelen. *Een zuivere stijl wordt iemand niet zoo maar ingegoten.* Ook voegt men wel, tot versterking van het beeld, de woorden: *met eenen trechter*, er bij. *Men kan u het verstand met eenen trechter ingieten.* INPRENTEN, daarentegen, heeft het denkbeeld van onderwijzen sterker, dan *inplanten*, en wil zeggen: door herhaalde leering diep indrukken. *Ik heb hem, van der jeugd af, ingeprent, dat het beter is zich vooruit te bedenken, dan achterna.* Nog sterker wordt dit uitgedrukt door INSCHERPEN, waarbij tevens een begrip van gestrengheid komt. *De lessen der deugd moeten den kinderen vroeg ingescherpt worden.* INPRATEN is
het

het meest eigenlijke van de gansche reeks van woorden, en daarom ook in plaats van elk der andere te gebruiken, wanneer men niet bijzonder op derzelver nevenbegrippen drukken wil; het wil zeggen: met woorden, gelijk INPREKEN, met vele en nadrukkelijke woorden, in het gemoed brengen. Bij *inpreken* heeft dit bijzondere plaats, dat men het woord van zich zelve gebruikende, wil te kennen geven, dat men vele moeite heeft aangewend, om met nadruk te spreken; *wat ik ook deed, om het hem in te preken, het baatte niet*; terwijl men, het woord van eenen ander, doch met toepassing op zichzelf bezigende, daarmede aanduidt, dat men den aandrang met verveling gehoord heeft. *Hij verzuimt geene gelegenheid, om mij zijne hersenschimmen in te preken.*

INBORST, zie AARD.

INBRENGEN, BIJBRENGEN, AANVOEREN, OPPEREN.

Te kennen geven. Men kan tegenwerpingen AANVOEREN, en ook gronden tot ondersteuning. De laatste alleen BRENGT men BIJ. INBRENGEN onderstelt tegenstrijdigheid; en van hetgeen men tot ondersteuning van een voorstel aanvoert, of bijbrengt, kan niet gezegd worden, dat men het indrengt; gelijk ook, van de bedenkingen, welke men daartegen aanvoert, of inbrengt, niet kan gezegd worden, dat men ze bijbrengt. OPPEREN wordt voor beide ge-

bezigd, doch is daarbij ondersteld, dat men *het eerste* van het alzoo aangevoerde spreekt.

INBREUK OP DE WET, WETSCHENNIS, REGTSVERKRACHTING.

Onwettige of onregmatige handelwijs van iemand, wiens pligt het is, de wet te handhaven. **INBREUK OP DE WET** is het altijd, wanneer een ambtenaar hetzlf in zijnen pligt te kort schiet, of denzelven te buiten gaat. **WETSCHENNIS** heeft plaats, wanneer door de uitvoerende magt een maatregel genomen wordt, die met eenige wetbepaling strijdt. **RECHTSVERKRACHTING** is de daad van eenen regter, die, opzettelijk, eene wet, of niet waat het behoort, of verkeerdelijk, toepast.

IN DER DAAD, zie **DAAD**.

INDIENEN, zie **INLEVEREN**.

INDRAAIJEN (ZICH), ZICH INDRINGEN.

Ongenoodigd deel nemen aan een bedrijf; zich toelating verschaffen in eenen gezelligen kring, waar men niet eigenlijk behoort. *Hij heeft zich in den vriendenkring* **INGEDRONGEN**. *Hij wept zich op* **INTEINDRAAIJEN**. Bij *indringen* wordt onbescheidenheid; bij *indraaijen* vooral list ondersteld.

INDRINGEN (ZICH), zie **INDRAAIJEN**.

IN.

INGELAND, zie BEWONER.

INGESCHAPEN, zie AANGEBOREN.

INGETOGEN, zie BESCHEIDEN.

INGEZETEN, zie BEWONER.

INGIETEN, zie INBOEZEMEN.

INGIETEN; INSCHENKEN.

Eén vocht in een vat doen vlieten. INSCHENKEN is daarin van INGIETEN onderscheiden, dat men, vooreerst, niet dan *uit* eenig vat *in* een ander vat, (dit woord in den bepaalderen zin genomen, zie VAT,) kan *inschenken*, terwijl *ingieten* niet daartoe bepaald is, en men, bij voorbeeld, *eenen zieken de arfenij kan ingieten*; ten tweede, dat *inschenken* alleen ten aanzien van drinkbare vochten gezegd wordt. Inta moet men *ingieten*, niet *inschenken*, want het oogmerk is niet, dien te drinken; ten derde, dat *inschenken* ook nog slechts van zulke drinkbare vochten gezegd wordt, welke men voor dorst of smaak drinkt; artsenijen moet men uit het fleschje in den lepel *ingieten*, maar een glas wijn *schenkt* men *in*.

INHALIG, zie GIERIG.

INHAM, zie BAAL.

INKOMEN; INKOMSTEN.

Gegeelde bestaanmiddelen. Het eerste woord wordt

alleen in het enkelvoud; het tweede, in dezen zin, alleen in het meervoud gebezigd. Daarnaar regelen zich het gebruik. De ambtenaar, die niet dan zijn vast traktement of salaris heeft, kan niet gezegd worden INKOMSTEN, maar wel een goed INKOMEN te hebben.

INKOOPEN, zie KOOPEN.

INKWARTIERING, INLEGERING.

Plaatsing van krijgsvolk in burgerhuizen. Het een voor de gewone, bij eenen doormarsch noodige, herbergiging; het andere, bij wijze van straf- of dwangmiddel.

INLEGERING, zie INKWARTIERING.

INLEVEREN, INDIENEN.

Een geschrift, aan eene wettige magt, ter tafel bezorgen. INLEVEREN kan elkeen; INDIENEN doet de regtsvoorspraak; of pleitbezorger.

INMIDDELS, INTUSSCHEN, MIDDELERWIJL, ONDERTUSSCHEN.

Tusschen de eene gebeurtenis en de andere. Wij zouden INMIDDELS niet gebruiken, ten zij de te verhalen zaak in verband sta met de reeds voorgedragene. MIDDELERWIJL, als meer uitdrukkelijk op den tijd ziende, schijnt dit niet te vereischen. INTUSSCHEN, overigens met *inmiddels* gelijk, kan ook den zin hebben van: *met al dat, desniettegenstaande*, zonder dat

dat het begrip van tijd daarbij in aanmerking komt, hetwelk noch bij INMIDDELS, noch bij MIDDELERWIJL het geval is. ONDERTUSSCHEN zouden wij, bij voorkeur, alleen in dezen laatste zin bezigen.

INNEMEN, zie BEMAGTIGEN.

INNEMEND, AANVALLIG.

Door gedrag en manieren geschikt, om genegenheid in te boezemen. AANVALLIG wordt enkel van de kindschheid gezegd; INNEMEND van rijpere jaren.

INNERLIJK, zie INWENDIG.

INNIG, zie INWENDIG.

INPEPEREN, BETAALD ZETTEN.

Voor een ondergaan leed een wederkeerig leed toebrengen. Belde oneigenlijke bewoordingen, en met eenen zachteren zin, dan het stellige *wraken*. BETAALD ZETTEN ziet slechts op een enkel bedrijf; INPEPEREN wil eerder zeggen: op den duur doen ontgelden.

INPLANTEN, zie INBOEZEMEN.

INPRATEN, zie INBOEZEMEN.

INPREKEN, zie INBOEZEMEN.

INPRENTEN, zie INBOEZEMEN.

INSCHENKEN, zie INGIETEN.

INSCHERPEN, zie INBOEZEMEN.

INSCHRIJVEN, zie AANTEEKENEN.

INSLAAN, OPDOEN.

Zich van eenen voorraad van iets voorzien. Beide woorden worden inzonderheid van levensmiddelen en verteerbare huisbenoodigdheden gebezigd; INSLAAN, echter, alleen van dranken, OPDOEN van de andere noodwendigheden. *Wijn, bier, inslaan, aardappelen, boter, hout, turf, kolen, opdoen.*

INSLAAN, INZWELGEN.

Gulzig nuttigen. INSLAAN, enkel van dranken, INZWELGEN, ook van harde spijsen. *Hij sloeg al den wijn in. Eenem brok inzwelgen. Inzwelgen wordt, daarenboven, in eenen ruimeren zin, en overdragelijk, gebezigd. De zee zwelgt schatten in. Zij zijn gereed, om den ijdelsten lof, dien men hun geeft, in te zwelgen.*

INSLUITEN, zie BERENNEN.

INSTAAN, zie BORG.

INSTEKEN, zie INBOEZEMEN.

INSTRUMENT, zie GEREEDSCHAP.

INTEUGELN, zie INTOOMEN.

IN.

INTOOMEN, INTEUGELN, BETOOMEN, BETEUGELN, BREIDELN, BEDWINGEN.

Van hartstogten en gemoedsaandoeningen gebezigt, dezelve aan redelijk bedwang onderwerpen. **BEDWINGEN** is hierbij het eenige eigenlijke woord. *Zich zelve, zijne hartstogten, bedwingen.* Bij de andere, is het beeld genomen van het werktuig, waarmede lastdieren, en vooral paarden, bedwongen en bestuurd worden. Zie het verschil den onderscheidene, hier ten grond liggende, benamingen opgemerkt, wat de eigenlijke beteekenis betreft, op **BREIDEL**, en, voor de overdragtelijke, op **INTEUGEL**. Dienvolgens heeft **BREIDELN** den sterksten zin van onder bedwang houden, niet het vieren; **BETEUGELN** komt daaraan het naast; doch **BETOOMEN** is reeds ruimer te nemen, en kan wel enkel matigen aanduiden. Die zijne hartstogten *breidekt*, beheerscht dezelve zoodanigerwijze, dat hij geen blijk er van laat zichtbaar worden; die ze *beteugelt*, laat ze niet tot dadelijkheid komen; en die ze *betoamt*, weet te zorgen, dat zij geene kwade gevolgen hebben. Tusschen **INTOOMEN** en **INTEUGELN** is, in het gebruik, geen merkbaar verschil, daar beide woorden reeds, uit hoofde van de mindere kracht van het voorzetsel *in*, in vergelijking met *te*, den zin der enkele matiging, niet dien der volstrekte bedwinging hebben.

INTREKKEN, AFSCHAFFEN, HERROEPEN.

Eene bestaande verordening te niet doen. INTREKKEN onderstelt, dat de te niet doening geschiedt door denzelfden, van wien de verordening is uitgegaan; het is dan eene zachtere uitdrukking voor HERROEPEN. Het laatste kan ook enkel ten gevolge van dwang of overmagt plaats hebben, daar het eerste meer op eigen beraad ziet. AFSCHAFFEN is ten eenenmale, of voor altoos, te niet doen, en onderstelt, meestal, dat zulks geschiedt door eenen anderen, dan door wien de verordening gegeven is. *Men zegt, dat de uitgeschrevene belasting op de voorwerpen van weelde zal ingetrokken worden. De koning heeft zijn gegeven bevel herroepen. De censuur der drukpers werd, onmiddellijk na de afschuidding der vreemde overheersching, afgeschaft.*

INTUSSCHEN, zie INMIDDELS.

INWENDIG, INNERLIJK, INNIG.

Van binnen, in het binnenste. INWENDIG is de binnenzijde van eenig hol ligchaam; gelijk de buitenzijde van hetzelfde *uiterlijk* is; — ook al wat verder, in die holte bevat is, als: *de innwendige deelen des menschelijken ligchams*. INNERLIJK zijn al de bestanddeelen van elk vast ligchaam; de begrenzing alleen van deszelfs geheele zamenstel, dat is, de oppervlakte, is daarbij *uiterlijk*. Zoo hebben vele dingen wederlei soort van waarde, de *uiterlijke*, of
die

die van den vorm, of de gedaante, en de *innerlijke*, of die van de bestanddeelen zelve; het is alleen de uiterlijke waarde, die eenen stalen horlogieketting kostbaar maakt; eene gouden, wanneer men al er het fatsoen op verlieze, behoudt altoos zijne *innerlijke* waarde. INNIG, dat niet, gelijk de beide andere woorden, eene tegenstelling heeft, wordt enkel in eenen zedelijken zin gebezigd, en geeft het door en door doordrongen zijn van eenig zedelijk gevoel te kennen: *een innig christen, een innig gebed, innige godsyrucht, innige blijdschap, vriendschap*, enz.

INWILLIGEN, zie BEWILLIGEN.

INWONER, zie BEWONER.

INZIEN, zie BEDENKEN.

INZONDERHEID, VOORNAMELIJK, BIJZONDER, VOORAL.

Alle woorden, dienende om nadruk te geven aan hetgeen men meest in eene rede wil doen uitkomen. VOORNAMELIJK ware te omschrijven door; bij uitnemendheid; BIJZONDER is zoo veel als bepaaldelijk; INZONDERHEID duidt nog nadere voorkeur aan; VOORAL is: meer dan iemand of iets anders. *De hebberij der wellevendheid is, voornamelijk, door de verkeerling met beschaafde lieden te verkrijgen, bijzonder door den omgang met vrouwen, en inzonderheid door den omgang met zulke vrouwen, die, terwijl*

wijft zij door uiterlijke bevalligheden bekoren, tevens door voortreffelijkheid van verstand en hart met verbod tot zich doen opzien, en aldus, vooral op eenen jongeling van nog schuldellooze zeden, den weldadigsten invloed kunnen oefenen.

INZWELGEN, zie INSLAAN.

JOK, zie BOERT.

JOKKEN, LIEGEN.

Onwaarheid spreken. JOKKEN is eigenlijk boërten, scherpen. *Gij jukt*, voor: *gij verheelt de waarheid*, is dus eene verzachtende uitdrukking. Men maakt, gemeenlijk, dit onderscheid tusfchen *jokken* en LIEGEN, dat het eerste beteekent onwaarheid spreken, zonder benadeeling van anderen, en het laatste onwaarheid spreken, ten nadeele van anderen.

JONGEN, JONGELING, JONGMAN.

Jonge perfoon van het mannelijke geflacht. JONGEN, waarvoor ook *knaap*, is de aanduiding van het geflacht bij het kind: *een kleine jongen*; — bij uitbreiding van beteekenis, leerling bij handwerkers. Oneigenlijk, zegt men, zelfs van volwassenen: *hij is een goede jongen*, verftaande daaronder: *hij is gezellig en infchikkelijk in de verkeerung*. JONGELING heet een jong mansperfoon van boven de twaalf tot bij de twintig jaren. JONGMAN, waar *jonge dochter* tegen over ftaat, is een ongehuwde van huwbare jaren.

JON-

JONGMAN, zie JONGEN.

JONKVROUW, zie DOCHTER.

JUFFER, zie DOCHTER.

JUFVROUW, zie DOCHTER.

JUIST, NAAUWKEURIG.

Volkomen overeenkomstig met de waarheid, of datgeen, hetwelk in den hoogsten graad zoo is, als het moet zijn. NAAUWKEURIG bepaalt men de grootte van iets, wanneer men die van al deszelfs afmetingen opgeeft; om ze juist op te geven, is het noodig, dat men zich in de berekening niet vergist. Wanneer al de deelen van een uurwerk *naauwkeurig* vervaardigd zijn, en tot derzelver gemeenschappelijk oogmerk dienen; dan zal zich de wijzer ook *juist* naar de zon bewegen. *Naaauwkeurige* begrippen heeft men van zaken, welke men in al derzelver eigenschappen beschouwd heeft; om daarvan *juiste* denkbeelden te hebben, moet men in de beschouwing het ware punt hebben opgemerkt, waarin derzelver onderscheidend kenmerk ligt. *Juist geraden*; niet: *naauwkeurig* geraden.

JUWELEN, KLEINODEN, (KLEINODIEN.)

Kostbaarheden, tot lijffieraad geschikt. Eigenlijk, zijn onder JUWELEN niet anders, dan de bewerkte edelgesteenten te verstaan, waaruit zoodanige kostbaarheden voornamelijk zamengesteld zijn. KLEI-

NOO-

NOODEN, waarvoor men ook KLEINOODIEN schrijft, heeft den algemeenen zin van al wat kostelijk is, goud, parelen, enz. Het woord beteekent, door zijne vorming, een' kleinen schat, zijnde *ood*, *ot*, een zeer oud woord, dat in alle europesche talen voorkomt, en in het gemeen een goed, eene bezitting, te kennen geeft, gelijk het zichtbaar is in het middeleeuwsche *heriotum*, *hercotum*, heergoed, heirgoed, de noodige wapens en toerusting voor een krijgsheer; voorts in de nog gebruikelijke bewoording *allodiale* goederen. In het oudzweedsch is *od*, *öde*, zeer dikwijls een schat; in het ijsl. *audur*, rijkdom, overvloed. *Kleinooden* zijn dan, eigenlijk, kleine dingen, welke eenen schat, of rijkdom, in zich bevatten. Indien het eerste lid der samenstelling, *klein*, tot het angels. *cleen*, d. i. zuiver, te brengen is, (van waar het tegenwoordig eng. *clean*, schoon, helder,) zou het woord eenen zuiveren schat beteekenen. Eene andere afleiding is van het oude *clene*, dat niet alleen klein, maar ook weinig, en dus raar, beteekende, zoodat *kleinood* eenen zeldzamen schat zoude aanduiden. Overdrachtelijk beteekent het woord iets, dat zeer hoog geschat wordt. *Dat boek is een dierbaar kleinood der oudheid. Achtbaarheid, dat kostelijk kleinood, in den zin van de wereld.* HOORT. Ook *juweel* wordt, bij uitbreiding, voor eene kostelijke, dierbare en aangename zaak genomen; en men zegt van een' voortreffelijk mensch: *hij is een juweel*; van eene schoone juffer: *zij is een juweel*. In samenstelling; *pronkjuweel*, *puikjuweel*.

K.

KAAI, zie **BURGWAL**.

KAAM, **SCHIMMEL**.

KAAM wordt alleen van natte waren, als bier, wijn, azijn, enz. gebruikt, en is de witte huid, die zich op de oppervlakte van dergelijke vochten zet. **SCHIMMEL** is de witachtige uitflag van drooge waren; ten gevolge van een aanvankelijk bederf.

KAAUWEN, zie **KNAAUWEN**.

KABEL, zie **TOUW**.

KABINET, zie **KAMER**.

KAKELEN, zie **BABBELLEN**.

KALEFATEREN, zie **BREEUWEN**.

KALLEN, zie **BABBELLEN**.

KALMTE, zie BEDAARDHEID.

KAMER, VERTREK, KABINET, ZAAL.

Elk tot verblijf afgezonderd gedeelte van een huis. VETREK wordt veelal in den schrijftijl verkozen, als deftiger, dan KAMER. *Kamer*, echter, heeft den meest uitgebreiden zin; het komt in vele betrekkingen voor, met de beteekenis van eenige holle ruimte. Zoo noemen slaggers de holle ruimte voor het nierenbed *de kamer*; insgelijks heet zoo de achterste holte van eenen mortier, waarin het kruid geladen wordt; de holligheid in eenen zadel of in een haam, opdat het paard niet gedrukt worde, heeft dezelfde benaming; en die wordt almede gegeven aan het gat, waarin te scheep, de kabeltouwen rondgeschoten liggen. Men vindt het woord ook voor een geheel gebouw gebezigd, gelijk de Utrechtsche *statenkamer*, anders het *landschapshuis* geheeten. Ook in andere samenstellingen, komt het als eene afgezonderde plaats voor: *gildekamer*, *raadkamer*, *regtkamer*. En nog heden wordt het gebruikt voor de vergadering zelve, die in zoodanige kamer of zaal bijeenkomt: *de eerste* of *de tweede kamer der Staten-Generaal*, *de onderscheidene kamers van koophandel*. *Vertrek*, daarentegen, van *vertrekken*, zich verwijderen, heeft eenen veel bepaalderen zin. In de Bijbelvertaling komt het als intrek, wijk, schuilplaats, voor: *de steenrotsen zijn een vertrek voor de konijnen*. Zelfs heeft men, in samenstelling, *vertrekkamer*, als ware het intrek-kamer, eene kamer om zich daarin voor eene wijk

af

af te zonderen; zoo plagt men, boven eene der kammerdeuren in het stadhuis van Rotterdam, te lezen: *vertrekkamer van Burgemeesteren*. Het denkbeeld van grootte, pracht of aanzienlijkheid, door ZAAL uitgedrukt, ligt dus geenszins meer in het woord *vertrek*, dan in *kamer*. Nogtans zoude men, in plaats van: *de vertrekkende der koningin waren nog prachtiger, dan die des konings*, kwalijk schrijven kunnen *de kamers* enz. Mischien is wel het begrip der meerdere deftigheid bij *vertrek* daarop gegrond, dat men zich eene *kamer* voorstelt als bijzonder tot eenig huiselijk gebruik bestemd, een *vertrek*, daarentegen, als buiten de volstrekte noodwendigheid zijnde, en dus de onbekrompenheid der woning aanduidende. Althans, men ziet menige, enkele, gestoffeerde of ongestoffeerde, *kamer te huur* hangen; maar nooit wordt daarvoor *vertrek* gezegd. KABINET, een onduitsch woord, gebezigd voor het vertrek, eenen vorst of hoogen staats-ambtenaar tot afzondering dienende, komt, in dien zin, met het zoo even bijgebrachte vertrekkamer vrij wel overeen. ZAAL is een groot vertrek, voor talrijke bijeenkomsten geschikt; van daar, in zamenstelling: *gehoorzaal, danszaal, enz.*, nooit *gehoorkamer*, of *gehooryvertrek*.

KAMERTJE, zie CEL.

KAMIZOOL, zie WAMBUIS.

KAMP, VUISTKAMP, STRIJD, PENNESTRIJD, VECHTERIJ, VECHTPARTIJ, GEVECHT, SCHERMUTSELING, SLAG, (VELDSLAC, ZEESLAG,) KAMPGEVECHT, TWEEGEVECHT, TWEESTRIJD, KAMPSTRIJD, WEDSTRIJD, WORSTELSTRIJD, WORSTELING, GESTOEL.

Aanwending van krachten, om eene tegenpartij te overwinnen. Om de onderscheidende wijzigingen bij deze gansche reeks van naamwoorden na te gaan, zal het dienstig zijn, tevens derzelver werkwoorden te beschouwen. STRIJD, de daad van *strijden*, heeft in alle opzigten de meest algemeene beteekenis; het beduidt, met alle ruimte van zin, de botsing van twee, of meer, in tegen elkander aanlopende rigtingen werkende, krachten, van welken aard ook. Zoo spraken de oude wijsgeeren, in hunne leer der wereldwording, van den *strijd der hoofdstoffen*; en zoo komen vaak twee verschillende hartstogten, of neigingen, het pligtgevoel en de verzoeking, met elkander in TWEESTRIJD. Wanneer de meeningen van oordeelkundige en achtenswaardige personen tegen elkander *strijden*, hebben wij ons voor alle vooringenomenheid te wachten, eer wij de eene of andere omhelzen. Het twisten daarover bij geschrifte is hetgeen een PENNESTRIJD genoemd wordt. Men zegt: die geleerde heeft dapper voor zijn stelsel *gestreden*, en: de beide legers hebben dapper *gestreden*. Alleen in het laatste voorbeeld, kon ook *gevochten* gezegd zijn.

zijn. *Vechten*, namelijk, wordt enkel van lichamelijk krachtbetoon, met vijandig inzicht, gebezigd. Het onderstelt, tevens, meest altoos, het gebruik van wapenen. *VECHTERIJ* is de daad van *vechten*, wanneer men van bijzondere, daartoe onbevoegde, personen spreekt; vóór de invoering der franche regtspleging, waren de *vechterijen*, in sommige streken van ons vaderland, veel meer gewoon, dan tegenwoordig. Wordt er, ondertusschen, door zoodanige lieden, hetzij met mes of knuppel, of ook wel met de bloote vuist, gevochten, zoo heet dit eene *VECHTPARTIJ*. Ook bezigt men dit woord van het vechten van krijgslieden, in dienst van den zelfden staat, of ook van verschillende, doch met elkander *in vrede* zijnde, staten. Het vechten van kleine troepen *vijandelijke* krijgslieden, enkel door een toevallig zamentreffen, en zonder bepaald doel, of vooraf gegeven bevel, *in den krijg*, (gelijk wanneer de wederzijdsche voorposten zich zeer nabij elkander bevinden, of wederzijdse patrouilles elkander ontmoeten,) heet eene *SCHERMUTSELING*. Het woord *GEVECHT*, zonder samenstelling, wordt enkel gebezigd van eenen geregelden strijd tusschen vijandelijke legerbenden, of schepen. Wordt van beider zijde het gansche leger, of de gansche vloot, slaags, zoo zegt men: *er is SLAG geleyerd*, tot welk einde dan ook, gemeenlijk, de beiderzijdsche krijgsmagt zich vooraf in *slagorde* schaart. Dat zoodanige *slag*, of *algemeen gevecht*, te land, een *VELDSLAC*, ter zee, een *ZEESLAC*, geheeten wordt, behoeft wel

naauwelijks melding. Van meer belang zal het zijn, de woorden KAMPGEVECHT, KAMP, en de verdere samenstellingen met dit laatste, van naderbij te beschouwen. KAMPGEVECHT is het vechten van man tegen man; zeer onderscheiden, nogtans, van TWEEGEVECHT, in welk laatste niet meer dan twee personen, (offchoon meestal in het bijzijn van wederzijdsche getuigen, *secondanten*,) naar de begrippen der krijgseer, en met gewone krijgswapenen, doch daarom niet minder onwettig, en zelfs met overtreding der wetten, tegen elkander vechten, terwijl het *kampgevecht* uit een aantal personen van wederzijde, doch elk tegen zijnen man vechtende, bestaan kan, en, hetzij buiten of in den krijg, geenerlei begrip van ongeoorloofdheid met zich brengt, maar integendeel, bij de oude volken, en, wat den VUISTKAMP betreft, nog tegenwoordig in Engeland, tot de begunstigde volkschouwspelen moet geteld worden: de *kampgevechten der Romeinen*. Het werkwoord *kampen* wordt afgeleid van *kam*, *cham*, in de Salische wetten in de beteekenis van *hand* voorkomende, gelijk wij nog tegenwoordig, wanneer vijandelijke krijgslieden elkander in een gevecht zoo nabij komen, dat zij man tegen man vechten, daarvan zeggen, dat zij *handgemcen* werden. Dit sluit nu wel geenszins het gebruik van wapenen uit; doch dit ligt ook niet noodzakelijk in het woord zelve. In de oude schouwspelen, werd *gekampt* met het zwaard, of met de vuist, (VUISTKAMP,) of ook wel enkel worstelenderwijze, om elkander door wringen, onder
de

de voet te werpen. Zoo heeft ook *kampen* en *kamp* de ruimere beteekenis van *wedijveren* in het algemeen: *op de school kampen zij, wie best kon schrijven; ik geef den kamp gewonnen.* Wil men, in dezen zin, het naamwoord boven alle bedenking verduidelijken, zoo zegt men KAMPSTRIJD, of, nog eigenlijker, WEDSTRIJD, welk laatste nooit anders, dan in de beteekenis van eene vriendschappelijke mededinging of wedijvering, voorkomt. Men herinnere zich wat hierboven omtrent de ruime beteekenis van *strijden* en *strijd* gezegd is, en het buiten alle verklaring klaarblijkelijk verschil van het daarbij voorkomende *tweestrijd* en het later bijgebrachte *tweegevecht*. Van daar ook, dat WORSTELSTRIJD, in het gebruik, niet voorkomt in den zin van eenen eigenlijken *kamp*, door middel van *worstelen*, (hetgeen wij hierboven mede, als eene der eertijds gebruikelijke wijzen van *kampvechten* opgeteld hebben,) maar in dien van eenen zedelijken strijd tegen wederwaardigheden, of bekoringen. *Worstelen*, ook WORSTELING, komt in de zelfde zedelijke beteekenis voor; en, als een lichamelijk strijden, ook in ruimer zin dan enkel dien van man tegen man: *na lang worstelen, of na eene langdurige worstelling, tegen de felle branding, gelukte het hem eindelijk den wal te bereiken.* GESTOEI, en *stoeijen*, is *worstelen*, in de eigenlijke beteekenis des woords, met dit verschil alleen, dat het *uit jok* geschiedt.

KAMPEN, zie KAMP.

KAMPGEVECHT, zie KAMP.

KAMPSTRIJD, zie KAMP.

KANSEL, PREDIKSTOEL, SPREEKGE-
STOELTE.

Een verheven geftoelte, van waar men, meestal staande, redevoeringen houdt voor eene verzameling van aanhoorders. SPREEKGE~~STOELTE~~ is het algemeene woord; PREDIKSTOEL en KANSEL dienen enkel tot godsdienstige leerredenen en verderen kerkdienst. *Kansel* is het meer deftige woord van beide laatste; ook lijdt het zamenstellingen als: *kanselrede*, *kanselsijl*; *predikstoel* niet.

KANT, zie BOORD.

KAPITTEL, HOOFDSTUK.

Eene der hoofdafdeelingen van een boek. Het laatste woord is eene bloote verduitsching van het eerste; hier is dus eenzelvigheid van beteekenis; nogtans achten wij beide niet onverschillig, in het gebruik. Het komt ons namelijk voor, oneigenaardig te zijn, HOOFDSTUKKEN te zeggen voor de KAPITTELS van den bijbel, zoo men niet tevens het werkwoord *iemand kapitteleu* (niet *hoofdstukken*), geheel wil doen verloren gaan, hetwelk zijnen eenigen oorsprong heeft in de spreekwoordelijke uitdrukking: *iemand het kapittel voorlezen*, in den zin van berispen, doorhalen, hem onder het oog brengen, waarin hij overtreden heeft.

KA-

KAPOT, zie SCHANSLOOPER.

KAPPEN, zie HAKKEN.

KAR, zie RIJTUIG.

KARABIJN, zie MUSKET.

KARABINIER, zie MUSKET.

KARAKTER, zie AARD.

KARDOES, PATROON.

De met buskruid gevulde vorm tot lading van een schietgeweer. Het eerste voor het grooter geschut; het laatste voor draagbare vuurroeren.

KAREL, zie MAN.

KARIG, zie VASTHOUDEND.

KARIG, zie GIERIG.

KARÖS, zie RIJTUIG.

KASTEEL, zie BURGT.

KASTELEIN, HERBERGIER, LOGEMENT-
HOUDER.

Die eene herberg houdt. *Herberg* is, in het tegenwoordig gebruik van het woord, eene woning, geschikt tot huisvesting voor reizigers, die aldaar, voor eene wijl, hunnen intrek nemen. HERBERGIER is dan de meester

van zulk een huis. Daar nogtans *herberg* ook genomen wordt voor de benaming van een wijn- of bierhuis, waar men zich met gezelschap verlustigt, en zelfs voor eene geringe kroeg, waar, zoo men het noemt, gelagen gezet worden, is, voor de eerstaangevoerde beteekenis, het opduitsche woord *logement* in zwang gekomen; en van daar LOGEMENTHOUDER voor *herbergier*. KASTELEIN is, eigenlijk, iemand, die, op een kasteel, of blokhuis, het bevel heeft, een slotvoogd, gelijk nog de slotvoogd van het kasteel te Antwerpen, en elders, dien naam draagt; voorts de bewaarder van een vorstelijk, of groot heerenhuis: *de kastelein van het Loo*. Uit beleefdheid, gelijk men wel den schipper van eene trekstuit *kapitein* heet, heeft men aan voornamen herbergiers of logementhouders den titel van *kastelein* gegeven, en is die allengs zelfs op geringere herbergiers overgegaan. Men zegt *herbergier* of *logementhouder*, wanneer men inzonderheid het beroep wil aanduiden, hetwelk de persoon uitoefent, *kastelein*, wanneer men den persoon wil benoemen, door wien het beroep uitgeoefend wordt. *Hij is een herbergier*, of *logementhouder*, (niet *een kastelein*). *Jan! roep den kastelein!* (niet *herbergier*, noch *logementhouder*).

KASTIJDEN, TUCHTIGEN.

Iemand, tot zijne verbetering, straf doen ondergaan. De bepaalde voorwaarde, dat het oogmerk der straf de verbetering des gestraften zij, schijnt boven-

venal en oorspronkelijk in de vorming van TUCHTIGEN zelve te liggen, hetwelk blijkbaar van *tucht* komt, dat de beteekenis heeft van eene, met min of meer scherpen drang gepaarde, aanhending tot een pligtelijk gedrag, gelijk *kerkelijke tucht*, *krijgstucht*. In het gebruik nogtans, is, bij wijze van tegenstelling der zoogenaamde *verbeterhuizen*, de benaming van *tuchthuzen* gegeven aan de gevangenisfen voor de zwaarste misdadigers, en zoodanige als, het ont-eerende der straf in aanmerking genomen zijnde, onderfeld kunnen worden voor geene verbetering vatbaar te zijn. KASTIJDEN, daarentegen, heeft den zin van straffen niet anders, dan op die wijze, als een vader dit zijne kinderen, tot hunne verbetering, doet. Ook wordt *tuchtnigen* niet gebezigd in dien zin, als, vooral bij Roomschkatholijken, *zich zelve*, of *zijn ligchaam kastijden*, dat is, zich, om Gods wil, of tot bedwinging van zinnelijke lusten, allelei onaangename gewaarwordingen véeroorzaken.

KAZERN, zie BARAK.

KEEL, GORGEL, STROT, HALS.

Bekend deel des ligchaams van menschen en dieren. HALS is het eenige van deze woorden, dat ook, bij gelijkenis, van andere dingen gezegd wordt, als van eene flesch of kruik. Het beteekent, overigens, in den eigenlijken zin, het gedachte ligchaamsdeel, zoo als het zich uiterlijk vertoont. *Een korte, lange hals*. *Iemand om den hals vatten*. KEEL, in zoo verre het mede het uitwendige aanduidt, is bepaal-

paardelijk het voorste gedeelte van den hals, onder de kin. *Iemand het mes op de keel zetten*, ook figuurlijk, voor hem in de uiterste verlegenheid brengen. Eigenlijk, evenwel, is *keel* de naauwe weg, waardoor de spijs wordt ingebracht, het binnenste, dus, van den hals. *Een varken de keel affleken*, anders, met een werkwoord, *kelen*. *Eene kwade keel*. *Eene zere keel*. *Hij heeft een ontsteking in de keel*. *Het schoot mij in de verkeerde keel*, gelijk men zegt, als iets vreemds den ingang der longpijp drukt, waardoor de ademhaling belemmerd wordt. Men neemt het ook voor stem, geluid. *Hij heeft een heldere keel*. *Eene groote keel opzetten*, hard schreeuwen. Van daar, *luidkeels*. *GORGEL* beteekent nooit anders dan den binnenhals, of spijsweg. *Iemand den gorgel affleken*, waarmede echter het werkwoord *gorgelen*, geenszins, gelijk *kelen*, overeenkomt, zijnde *gorgelen* alleen gebruikelijk in den zin van den gorgel, of de keel, onder gestadige uitstooting van den adem, met vocht spoelen. Ook zegt men, gemeenzaam, *den gorgel reppen*, voor helder op zingen, in eene gansch andere beteekenis, derhalve, dan het straks bijgebrachte *eene keel opzetten*. *STROT* is het zelfde als *gorgel*, doch het wetenschappelijke kunstwoord. Van daar de zamenstellingen *strotader*, *strotlap*, *strottenhoofd*. Bezigt men het voor *hals* of *keel*, zoo geschiedt het met verachting. *Met afgestaken strot*. *Een strop om hunnen strot*.

KELK, ROMER.

Een drinkglas, met eenen voet. **ROMER**, van *ruim*, is een meer dan gewoon *ruim*, en groot drinkglas. Men gebruikt **KELK**, ook, (nooit *romer*,) voor den zilveren of gouden beker, waaruit men, in het heilige avondmaal, drinkt.

KENBAAR MAKEN, zie DAG.**KEREL, zie MAN.****KERKER, zie GEVANGENIS.****KERMEN, zie GRIJNEN.****KETEN (KETING), zie BOEL.****KETTERIJ, DWAALGELOOF.**

Het aankleven van grondwalingen in de godsdienstleer. **DWAALGELOOF** drukt dit eenvoudig uit; **KETTERIJ** met een nevenbegrip van hatelijkheid, waarvan het eerste niets heeft. De aartsbischop Fenelon werd door den Paus verklaard in een *dwaalgeeloof* te verkeerren; maar, voegde deze er bij, dat hij dwaalde, was uit overmaat van liefde. De roomsche kerk beveelt, daarentegen, de *ketterij* uit te roetjen. *Ketterij*, namelijk, beteekent zoo veel als *een goddeloos dwaalgeeloof*. Men heeft tweederlei afleidingen van het woord; beide, evenwel, geschikt, om reden te geven, waarom het in eenen hatelijken zin

zin genomen wordt. De eene is van het Zweedsche *kät*, *kätja*, geil, geilheid, gelijk men *kezery* voor Sodoms zonde vindt, en KILIAAN *kets-merrie* heeft, voor eene hengstige merrie. Zoo meent men, dat het, uit haat, toegepast is op dwalenden in de leer, als begingen zij geestelijke hoererij, of Sodoms zonde. Anderen zijn van gedachten, en het heeft vele waar-schijnlijkheid, dat het woord van *catharus*, gr. καθάρω, rein, zuiver, genomen is, welken naam zich, in den aanvang, de Novatianen gaven, omdat zij, naar hunne meening, de leer van dwalingen zuiverden, waarop het, door de daarmede beleedigde tegenpartij met verachting en bespotting gebezigd, als een schimpnaam voor de Waldenzen, (op gelijke wijze als de benamingen van *paapsch* en *geus*, zie PAAP), vooral in de twaalfde en volgende eeuwen, in zwang kwam.

KEVIE, KOOI, KOUW.

Eene getraliede omsluiting, inzonderheid voor vogelen. Bij kooris de voornaamste beteekenis eene plaats, waar men zich ter ruste nederlegt, bijzonder, op een vaartuig, eene slaapplaats voor den schipper, of ook voor reizigers, wanneer het vaartuig tot eene reisgelegenheid ingerigt is. Hierbij bestaat dus het denkbeeld van het traliwerk niet. Even weinig, wanneer *kooi* genomen wordt voor eene beslotene plaats voor schapen, of ook voor eene plaats, waar men eenden vangt. Maar het is tevens het algemeen gebruikelijke woord, voor een, door middel van tra-

lien, die de lucht doorlaten, gesloten tilbaar hokje, zoodanig als tot bewaring van vogelen dient, anders *KEVIE* of *KOUW*. Het verschil tusſchen de beide laaſte woorden beſtaat daarin, dat *kevie* eene kleinere kooi, *kouw* ſomtjds eene zeer groote is, en ook niet bepaafdelijk alleen, gelijk *kevie*, voor vogelen behoeft te dienen. *Tamerlan deed Bajazet in eene gijſeren kouw rendvoeren*. — *Keyie* is ook eene boeren-etenskas, met eene getraliede deur.

KIBBELEN, zie KIJVEN.

KIEKEN, zie KUIKEN, HOEN.

KIEM, SPRUIT, LOOT, LOT.

SPRUIT is, of het eerſte uitspruitſel van een plantgewas, of een nieuw voortspruitend deel daarvan. *Ik zie de ſpruiten reeds boven den grond. Dat boompje begint ſpruiten te ſchieten*. In de eerſte beteekenis is het met KISM verwant, in de tweede, met LOOT. *Men ziet nog geene kiem van het zaad. Wijngaardloten*. Van *kiem* verſchilt *spruit* daardoor, dat de allereerſte groei uit het zaad reeds *kiem* heet, terwijl de *spruit* noodzakelijk boven den grond moet zijn opgerezen. De juistheid in het gebruik wordt hier door de afleiding geſtaafd. *Kiemen* is oorſpronkelijk *komen*, in het algemeen, offchoon thans, in onderscheiding van dit laaſte, bij uitſluiting tot het voortkomen of ontſtaan van plantgewaſen bepaald. *Spruiten*, daarentegen, is in het hoogd. *ſpriesſen*,
en

en naarden een woordwomel, zoo men weet, voor- of achter niet meer dan eenen der zoogenamde medeklinkers kan hebben, is die hier, met weglating der voorvoegselen *f* en *p*, in *ries* te zoeken, hetwelk daaraan noodwendig het begrip van *rijzen* verbindt, waarvan in *kiem*, wat den vorm des woords op zich zelve betreft, geen zweem is. Voorts verschilt *spruit* van *loot* daardoor, dat men, onder het laatste woord, vooral zulke spruiten van eenen boom verstaat, welke men affnijdt, om, door inplanting, eenen nieuwen boom te verkrijgen. Bij *loot*, namelijk, van het verouderde werkwoord *luten*, *loot*, *geloten*, angels. *lutan*, *leat*, *loten*, zich buigen of krommen, ligt het denkbeeld ten grond, dat de spruit, of het takje, reeds genoegzame lengte heeft, om zich, door eigen gewigt, te buigen. *Lor* is het gezamenlijke jonge hout, hetwelk een boom in een jaar krijgt. *Die boom is goed in het lot geschoten*. Het laatste woord is van geen figuurlijk gebruik, doch *loot* wordt, bij dichters, en *spruit* ook in den deftigen stijl, voor telg of kind genomen. *Kiem* heeft, bij overdracht, de beteekenis van de eerste blijken van iets, dat zich naderhand in gewigtige gevolgen ontwikkeld heeft. *Reeds in zijne eerste kinderjaren ontdekte men in hem de kiem van zoovele voortreffelijke gaven*.

KIJVEN, TWISTEN, KRAKELEN, KIBBELEN, KNIBBELEN, KNORREN, GROMMEN.

Met woorden strijden. **TWISTEN** (*tweesten*, van *twee* of *twij* (hoogd. *zwei*), als ware het in *tweespalt* zijn), is hier het algemeene woord. **KRAKELEN** is gedurig twisten, gelijk onder huisgenooten; **KIBBELEN** is twisten uit wederzijdse eigenzinnigheid, en om kleinigheden, als kinderen. **KNIBBELEN**, **KNORREN** en **GROMMEN** geschiedt slechts van ééne zijde, terwijl de andere partij daarbij lijdelijk blijft. *Knibbelen* is *kibbelen* over eenen te betalen prijs, zie **DINGEN**. *Knorren*, elgenlijk van het natuurlijke geluid van varkens of getergde honden gezegd, wordt gebezigd van dengenen, die zijne ontevredenheid met gemelijke woorden doet gevoelen ~~aan~~ ^{aan} *zoodanigen*, als met hem in zulke betrekkingen staan, dat zij hem niet gevoegelijk mogen tegenpreken. Van daar ook *knorrig*, gemelijk, en *knorrepot*, die ^{ter}gedurig knort. Zie **BROMMEN**. *Grommen*, op dezelfde wijze, van het geluid van beeren ontleend, wordt in de opgegevene beteekenis van *knorren*, doch meest van oude mannen, weinig van vrouwen, gebezigd; van hier *grommerd* en *grompot*. **KIJVEN**, daarentegen, schijnt inzonderheid tot het vrouwelijke gebied te behooren; zelfs is het bij jeugdige vrouwen minder vreemd, dan van de beminnelijkheid der kunne te verwachten ware; het beteekent het te kennen geven van ontevredenheid, met eene sterke verheffing van

stem, en eene, zich in die gemoedsgeestdheid vooral openbarende, als het ware, uitstroomende woordenrijkheid: *zij heeft hevig op hare meid gegeven.* Het kan ook tegenpraak onderstellen; in dit geval gebruikt men het voorzetsel *met*: *zij hebben hevig met elkander gegeven; twee kribbige wijven, kunnen al vrij wat afdoen met kijven.*

KIM, GEZIGTEINDER, HORIZON.

De cirkelboog, buiten welken de oppervlakte der aarde en de daarop bevindelijke voorwerpen aan het gezigt onttrokken zijn. HORIZON is het onduitsche, doch in de gemeenzame spreektaal meest gebruikelijke woord. GEZIGTEINDER behoort tot den deftigen, KIM tot den verhevenen, of dichterlijken, stijl.

KINDERACHTIG, KINDERLIJK, KINDSCH; KINDSCHHEID, KINDERJAREN.

Een kind eigen. KINDERACHTIG is niet alleen het kind, maar elk, die zich als een kind aanstelt. *Wat kinderachtige trekken zijn dit voor eenen jongeling van uwe jaren!* KINDERLIJK is hetgeen eest kind betaamt. *Kinderlijke spelen. Kinderlijke vermakten. Kinderlijke oefeningen. Kinderlijke liefde.* KINDSCH is gelijk een kind, en wordt van oude lieden gezegd, wier verstandsvermogens zoodanigerwijze verzwakt zijn, dat zij, als ware het, op nieuw kinderen zijn geworden. *De oude vrouw is geheel kindsch.* Het naamwoord KINDSCHHEID heeft nogtans veel de beteekenis van den kinderlijken leeftijd. *Dit gebeurde*
in

in zijne kindschheid. Om dubbelzinnigheid te vermijden, kan men RINDERJAREN, *in zijne kinderjaren*, daarvoor gebruiken.

KINDERLIJK, zie KINDERACHTIG.

KINDSCH, zie KINDERACHTIK.

KINDSCHHEID, zie KINDERACHTIG.

KINNEBAKSLAG, OORVIJG, MUILPEER, WANGSLAG.

Een slag aan het hoofd. KINNEBAKSLAG en WANGSLAG, letterlijk, eenen slag op de kinnebak, of op de wang, hebben die beteekenis zonder verder navenbegrip; een *kinnebakslag* of *wangslag* kan uit gramstorigheid, of tot betooning van verachting gegeven worden, maar ook bij wijze van schertsend stoefjen. Oorvijs, eigenlijk *oorveeg*, waarin reeds *veeg* het hardere begrip geeft, wordt alleen gebezigd van den uit gramstorigheid of verachting gegeven slag. Het woord is evenwel van onedeler gebruik, dan *kinnebakslag*, of *wangslag*; en de *kinnebakslag*, door een' der knechten aan Jezus gegeven, ware, in den deftigen stijl des bijbels, geenszins een *oorvijs*, te noemen. De reden van het verschil ligt mischien alleen daarin, dat de beteekenis van het tweede lid van *oorvijs*, door de verbastering van *veeg* in *vijg*, minder duidelijk in het oog valt, en het woord alzoo het voorkomen heeft van figuurlijk gebezigd te zijn. Om dezelfde reden behoort MUILPEER, waarin, bij

de oneigenlijkheid der samenstelling, ook nog het min beschaafde *muil* voorkomt, enkel tot den lagere spreektrant, even als: *iemand voor zijnen muil staan* niét dan in de gemeene straattaal gehoord wordt.

KITTIG, zie KNAP.

KLAAR, zie HELDER.

KLAAR, zie BAARBLIJKELIJK.

KLAAUW, POOT.

Voet van een dier. Poot is het algemeene woord; KLAAUW is eigenlijk, slechts de gekloofde voet, van eenige dieren, als van schapen, herten, zwijnen, enz.; of ook de voet van roofvogels, en verder van roofdieren. *Men kent den leeuw aan zijnen klauw.* Van menschen, worden beide, met verachting, gebezigd. *Veeg uwe pooten af. Iemand in zijne klauwen krijgen.* Bij *klauw* heerscht dan het denkbeeld van grijpen, vatten, haken.

KLAD, zie PLAK.

KLANK, GELUID, TOON.

Wat het zintuig des gehoors aandoet. GELUID is het algemeene woord; KLANK een aangenaam en helder geluid van eenigen duur; TOON een geluid, het welk zich van andere geluiden onderscheiden, en daarmee vergelijken, laat. *Ik kan, van verkoudheid, geen geluid meer geven. De klank der speelsuigen; vreugdeklanken; rijmklanken. Eenen hoogen,*
of

of: lagen, den regten, eenen valſchen, toon aanheffen; — oneigenlijk: hij ſpreekt op eenen hoogen toon, gebiedend of trotsch; van toon veranderen, anders beginnen te oordeelen en te ſpreken. Geluid wordt niet oneigenlijk gebruikt; klank, vindt men, voor naſpraak (waarbij toon niet te pas zoude komen), bij HOOFT: zijn' voorbarigheide in die hatelijke moord gaf zijner achtbaarheid eenen quaden klank na.

KLANK GEVEN, KLINKEN.

Een, eenigzins voortdurend, geluid geven. KLANK is gevormd van den verouderden onvolm. verl. tijd des werkwoords KLINKEN; evenwel zijn *klinken* en *klank* onderscheiden, daar het eerſte woord, wegens de fijnere *i*, een zachter, fijner geluid, het laarſte een grover en ſterker geluid uitdrukt. Van groote klokken zegt men liever: *zij* GEVEN eenen goeden KLANK, dan: *zij* klinken.

KLAP, (KLEP), DEKSEL, LID, STOP.

Een ligchaam, waarmede de opening van een ander ligchaam toegemaakt wordt. Het DEKSEL van eene braadpan, van eene kagchel, van een vat, van eene doos; het LID van eener bierkan; de STOP van eene kruik of fleſch; de KLEP van eenen blaasbalg, van eenen rokzak. Naardien de uitgang *ſel*, bij den wortel eens werkwoords gevoegd, het werkmiddel tot daarſtelling der daad van dat werkwoord beteekent, is *dekſel*, naar de vorming des woords,

de algemeene benaming voor een middel om iets te dekken. Het woord bepaalt zich, echter, in het gebruik, hoofdzakelijk, tot die soort, die opgeligt en afgenomen kan worden. *Lid*, het beeld van een lichthamsgewricht, waar twee beenderen in elkander sluiten, en als door een scharnier draaijen en bewogen worden, wordt gebruikt voor een aan het vat gehecht deksel, dat door middel van een scharnier wordt opgeligt en neergelaten. *Stop* is in zich zelve al wat dient, om iets te stoppen, dat is, door insteeking, toe te maken; bijzonder een daartoe dienend propje op eene flesch, kan, of een vat. *Klep* of *klap* is, oorspronkelijk, de klanknabootsing van het natuurlijke geluid, dat door het zamen slaan van twee breede, harde, of van een hard en een week lichaam, veroorzaakt wordt. Bij gelijkenis, is *klap* of *klep* de benaming van een deksel, dat aan de opening bevestigd, hetzij door middel van een scharnier, of door riemen, of op eene andere wijze, en opgeligt zijnde, van zelf neder slaat, gelijk bij de *kleppen* van een duivenkot, uit hoofde van derzelver zwaarte, en bij den *klap* van eenen blaasbalg, door middel van de drukking der lucht, plaats heeft. Wanneer men van de *kleppen* van kleedingsstukken spreekt, als: *de klep van eene broek*, *van eenen rokzak*, is dit bij verdere gelijkenis, omdat die, op gelijke wijze als de eigenlijke *klappen* of *kleppen* (althans schijnbaar, gelijk bij de zoogenaamde valsche, of aangehechte *kleppen* het geval is), van zelf neder slaan, ofschoon het oorspronkelijke begrip van

van het veroorzaakte geluid daarbij geheel uit het oog
wordt verloren.

KLAPPEN, zie KLIKKEN.

KLAUTEREN, zie KLIMMEN.

KLEEDEN, zie AANKLEEDEN.

KLEINODEN, zie JUWEELLEN.

KLEMMEN, zie NIJPEN.

KLEP, zie KLAP.

KLIEVEN, KLOVEN.

Met kracht in tweeën deelen. KLOVEN is, door
middel van eene *kloof* te maken, doorhouwen. *Kloof*
is van KLIEVEN, dat voorheen ongelijkvl. was: *ik*
kloof. Het zelfst. *kloof* vormde een gelijkvl. werkw.
kloven, *kloofde*, *gekloofd*. Dan, wat onderscheid is er
tusſchen *klieven* en *kloven*? De overzetters van den bij-
bel gebruiken beide door elkander: *die de zee klieft*,—
die de zee klooft. Het fijne onderscheid wordt me-
nigmaal, door het gebruik, ook nu nog, verzuimd.
Klieven is, in orde, eerder dan *kloven*. Door *klic-
yen* ontſtaat wel, maar niet altijd, eene blijvende
kloof. Dus *klieft* men de zee, de baren, de lucht;
en de vaneengeſcheidene deelen vereenigen zich wel-
dra. Men mag dus, oordeelskundig, niet zeggen:
de lucht, de zee, de baren kloven. Waar, der-
halve, geene *kloof* achterblijft, mag men het woord

kloven niet bezigen. Dan, waar-men, door *klieven*, eene kloof krijgt, en in die kloof weder van nieuws houwte, daar *klooft* men. Zoo *klooft* men hente. Eigenlijk is dus *kloven* in de kloof houwen, door de kloof grooter te maken, doen spijten, en voorts, in het algemeen, eene kloof veroorzaken. *Klieven* is een algemeener woord, en geeft te kennen iets, met geweld, vancenscheiden, hetzij eene kloof achterblijve, of niet.

KLIKKEN, KLAPPEN.

Een onbehoorlijk bedrijf aan den dag brengen. Beide met veel zachteren zin, dan *aanbrengen*, *aangeven*, of *verklippen*. KLAPPEN doet, uit onbedachtzaamheid, soms een dergenen, die aan het bedrijf deel hebben genomen; KLIKKEN geschiedt, vooral door eenen, die daarbij werd buitengesloten, met het nijdig inzicht, om den daders onaangenaamheden te berokkenen.

KLIMMEN, STIJGEN, KLAUTEREN, RIJZEN.

Zich in de hoogte begeven. STIJGEN kan ook, met eenen enkelen stap, geschieden: *te paard stijgen*. KLIMMEN onderstelt altoos meer stappen, en, gewoonlijk, eersge moeite: *op eenen berg klimmen*, *op eene ladder klimmen*. Gelijk, in het laatste voorbeeld, het begrip van zich vast te houden met dat der moeilijkheid gepaard is, heerscht dit nog sterker bij KLAUTEREN, dat is, *klimmen*, zoo dat men zich met handen en voeten vasthoudt: *op eenen boom klau-*

klausteren; *zij klausterden, als katten*. **RIJZEN**, *daarentegen*, is van alle begrip van moeite ontbloot: *het water rijst, van oogenblik tot oogenblik; het deeg is niet genoeg gerezen; dat nu vervallen ligt, zal eenmaal weder rijzen*. Oneigenlijk, wordt daarvoor ook *stijgen* en *klommen* (nooit *klausteren*), gebèzigd: *ten hemel stijgen*. Zoo zegt men: *bij het stijgen zijner jaren*, beter: *bij het klimmen zijner jaren*. Bij *klommen*, namelijk, heerscht, ook bij het oneigenlijke gebruik, het begrip van een *trapswijze* hooger komen: *zij klimt met hare stem*.

KLING, RAPIER.

Een beschadigend wapen, met een gevest, of eene greep voorzien, en van nabij tot steken en houwen gebruikt wordende. (Zie de andere zinverwante woorden, op **DEGEN**). **KLINO** is, eigenlijk, het blanke lemmer van eenen degen, doch wordt, door de gewone spraakkunstige figuur van het deel voor het geheel, meest voor den degen zelven gebruikt: *die zich zoo wel van de pen als van de kling bedienen kan*. **RAPIER** komt, in beteekenis, nader bij *zwaard* of *pallas*, zie **DEGEN**. *Hij speelt wel met de kling*, en *hij speelt wel met het rapier*, beteekent dus, beide, de schermkunst verstaan; doch het eerste ziet meer op den *steek*, het tweede op den *houw*.

KLINKEN, zie **KLANK GEVEN**.

KLINKER, zie **BAKSTEEN**.

KLIP, ROTs.

Eene steenige verhevenheid, boven de oppervlakte der aarde, of den bodem der zee, door de natuur gevormd. Doorgaans onderscheidt men intusfchen **rots** en **klip** dèrwijze, dat men het eerste woord bij het drooge, het laatste bij de zee, bepaalt. Dan, daar het woord *rots* de zelfstandigheid, *klip*, eigenlijk, de gedaante uitdrukt, mag men het laatste ook van steenklippen, op het vaste land, bezigen. Maar in het overdragtelijke gebruik, wijken beide ten eenen maal van elkander af. Datgene, hetwelk men met moeite en gevaar bekomt, of, dat ons een hinderpaal en aanstoot is, wordt, in den oneigenlijken zin, *eene klip* genaamd. *Hij zal die klip niet te boven zeilen*, hij zal dat gevaar niet te boven komen. *Rots*, daarentegen, overdragtelijk genomen, is een vaste steun, eene veilige toevlugt: *God is mijn rots*.

KLOEKMOEDIG, zie **DAPPER**.

KLOMP, KLONT, HOMP, KLUIT, KLONTER.

Een zamenhangend, ongefattoeneerd stuk. **KLONT** wordt gebruikt van ongefattoeneerde stukken van kleinere hoegrootheid, dan **klomp**. Bij beide ligt het begrip ten grond van iets, dat eenmaal yloeibaar was, en nu tot zulk een stuk verdikt is. *Zij smolt drie werelden tot eenen klomp*. **VOND**. *Eene klont bloed*. Onder **homp**, daarentegen, verstaat men een ongeschikt, dik stuk van iets breekbaars. *Eene homp*

komp brood. *Klont* wordt ook wel van een vast ligchaam gebruikt, maar van zoodanig een, dat uit toevallig zamengekomene, niet noodzakelijk samenhangende, deelen bestaat. *Eene klont aarde.* **KLUIT** is daarvoor het eigenlijke woord. **KLONTER**, eene vermenigvuldiging van *klont*, is de taaije verdikking van iets, dat vloeibaar behoort te zijn, ondersteld, dat die verdikking zich niet tot eene enkele *klont*, maar tot verscheidene gezet heeft. *Er zijn klonters in de melk.*

KLONT, zie **KLOMP**.

KLONTER, zie **KLOMP**.

KLOOF, zie **KLIEVEN**.

KLOOF, zie **BARST**.

KLOOT, **BOL**, **BAL**.

Een rond ligchaam. **BOL** ziet voornamelijk op de gedaante, **KLOOT** op de innerlijke vastheid. Van daar, dat men, voor eenen *luchtbol*, die eigenlijk, door de uitzetting der inwendige lucht naar deszelfs zijden, zijne gedaante heeft, geenszins zéggen kan: *een luchtkloot*. Zoo ook: *eene reis rondom den aardbol*; *eene beschrijving des aardkloots*. **BAL**, hetzij inwendig gevuld, of ledig, wordt alleen van kleinere figchamen, ten opzigte der gedaante, gebezigd: *kolfbal*, *zeepbal*. In geene van beide samenstellingen konde men *bol* of *kloot* gebruiken. *Bal*, in
de-

dezen zin, wordt alleen van grootere lichamen gebruikt; *kloot* ook van kleinere, doch altoos met het begrip der innerlijke vastheid. Zoo, bij **HOOFD**, voor kogel: *een kloot uit het geschut nam hem zijn been weg*. En, figuurlijk, bij denzelfden, voor eenen ronden hoop: *die zich aan een' kloot verzamelt hadden*. Van dit laatste, om de zamenrotting: *klootjesvolk*, janhagel.

KLOPPEN, zie **BEUKEN**.

KLOVEN, zie **KLIEVEN**.

KLUCHTIG, zie **AARDIG**.

KLUISTER, zie **BOEL**.

KLUIT, zie **KLOMP**.

KLUIVEN, zie **KNAAUWEN**.

KNAAP, zie **JONGEN**.

KNAAUWEN, **KAAUWEN**, **BIJTEN**.

Met de tanden verbreken. **BIJTEN** wordt vooral gezegd van het inbreken of afbreken, door middel der voortanden, **KAAUWEN**, van het verbrijzelen en vergruizen van een afgebeten stuk, door middel der achtertanden of kiezen; **KNAAUWEN** is, met de voortanden, de werking doen van *bijten*, zonder een stuk af te bijten, nogtans met zulk eene voorafgaande opsperring van den mond, dat het aangebeten stuk den-

denzelfven genoegzaam valt, opdat men tevens, met de achtertanden, de werking kunne doen van *knaauwen*.

KNAAUWEN, KNAGEN, KNABBELLEN, KNIBBELLEN, KLUIVEN.

De mensch *kluift* een been; de hond *knaagt* het, of *knaagt er aan*; kinderen *knibbelen* van hunne koek; de muis *knabbelt* aan het brood en *knaauwt* de kaas. KNAAUWEN is reeds hierboven verklaard; KNAGEN is, met de tanden, langs een scherp ligchaam vijlen; KNIBBELLEN, *kleine stukjes afbreken*, met de vingers, ook met de lippen; KNABBELLEN, op iets hards bijten, zoodat het een zeker geluid maakt; voorts in het gemeen, met kleine stukjes afbijten; KLUIVEN, eigenlijk, met den duim en voorsten vinger wegnemen, plaizen; voorts, gelijk in het gegeven voorbeeld, met lippen en tanden afrekken. Al deze woorden zijn, ook in eene ooneigenlijke beteekenis, maar aanleiding van het opgegeven verschil, onderscheiden. Het *knagen* op of aan iets, dat hard is, geschiedende, ondersfelt eene zoo felle werking van het gebit, dat daardoor, inzonderheid, indieh deze op eenig gevoel hebbend ligchaam plaats hadde, smert zonde veroorzaakt worden. Zoo zegt men, dat het *geweten* iemand *knaagt*. Het ondersfelt tevens slechts allengsche afbreking, en dus aanhoudendheid. Van daar, dat het voor een langzaam invreten gebezigd wordt. De *kanker knaagt toe in het gebeente*. Knibbelen, waarbij enkel het afbre-

breken bij kleine stukjes in aanmerking komt, wordt, oneigenlijk, voor naauw afdingen, gebruikt; ook, voor haarkloven om beuzelingen. Zie KNIBBELLEN. *Knaauwen*, dat eene bijzondere felheid van beet aanduidt, heeft, oneigenlijk, den zin van met geweld overmeesteren, ten onder brengen. *Wij zullen hem wel knaauwen.* *Kluiyen* gaat met moeite gepaard, en vereischt tijd. Zoo heet, oneigenlijk, *gij zult daaraan wat te kluiyen hebben*, die zaak zal u moeite kosten.

KNAGEN, zie KNAAUWEN.

KNABBELLEN, zie KNAAUWEN.

KNAP, BEKWAAM, HANDIG.

Gefchikt om iets te verrigten. *Handig*, gelijk het woord aanduidt, ziet bepaaldelijk op de vaardigheid in iets, dat met de hand verrigt wordt. *Bekwaam* wordt ook ten opzichte van zoodanige werkzaamheden gezegd, waartoe schranderheid en oordeel behooren. *Knap* kan, hetzij enkel *handig*, (*knap-handig*), hetzij *bekwaam*, beteekenen: *hij gaat knap met de kling om; hij is knap ter pen; zoo wel voor iemand, die fraai en vlug schrijft, als voor dengenen, die goed stelt.* Daarenboven heeft *knap* eenen nevensin van lofsheid, diepheid, die niet in de beide andere woorden ligt: *hij zal mij niet te knap zijn.*

KNAP,

KNAP, KITTIQ,

Net, puntig. *Dat klee* staat **KNAP**, net, vastsluitend. *Eene knappe meid*, die net en helder in hare kleeding is. *Een KITTIQ meisje*, insgelijks net in hare kleeding, maar met het nevenbegrip van slugheid.

KNECHT, zie DIENAAR.**KNELLEN**, zie NIJPEN.**KNEUZEN**, zie BEZEEREN.**KNIBBELEN**, zie KNAAUWEN.**KNIBBELEN**, zie DINGEN.**KNIBBELEN**, zie KIJVEN.**KNIELN**, TE VOET VALLN.

Uit eerbied zich voor iemand op de knien werpen. **TE VOET VALLN**, wordt ook oneigenlijk gebezigd: *hij is hem te voet gevallen*, voor: hij heeft hem ootmoedig om vergiffenis gesmeekt. **KNIELN** kan niet alzoo gebruikt worden.

KNIJPEN, zie NIJPEN.**KNOEIJEN**, zie BRODDELEN.**KNOK**, **KNOOK**, **BEEN**.

Een van die onbuigzame innerlijke deelen, welker geheele zamenstel het gebeente geheeten wordt. **KNOOK** is het zelfde woord als **KNOK**, enkel naar onderscheide-

denen tongval verschillend geschreven. *Hij is zwaar van knokken. Iemand de knokken aan stukken slaan.* Zeide men, in het laatste voorbeeld: *iemand de beenen aan stukken slaan*, zoo zoude bepaaldelijk gedacht worden aan die knokken slechts, op welke het bovenlijf rust, en die zich uitstrekken van de heup tot de knie, en van daar tot den voet, of, meer bepaaldelijk nog, de laatste alleen. Doch *been* kan ook het zelfde beteekenen, als *knok* of *knoek*: *de beenderen*, of *beenders*, *uit het vleesch halen.* *Been* is, namelijk, op driederlei wijze te beschouwen. Voor eerst, als een bloot enkelvoudig naamwoord, zonder meervoud, beteekenende de stof, waaruit de knokken bestaan; van waar het bijvoegelijke woord *beenen*: een *beenen* kam. Ten andere, met het meervoud, *beenderen* of *beenders*, in denzelfden zin als *knok* of *knoek*, met dit verschil nogtans, dat *been* ook van kleinere gedeelten, ja schilfers daarvan, gebezigd wordt; en zich tot een verkleinwoord laat vervormen: *beentje*, meerv. *beentjes*: *de beentjes uit de wond trekken.* Ten derde, met het meervoud *beenen*, in de eerstbijgebragte tweederlei beteekenis, namelijk van de knokken, die zich uitstrekken van de heup tot de knie, en van daar tot den voet: *hij heeft lange beenen*; of wel bepaaldelijk die van de knie tot den voet: *hij heeft kromme beenen.*

KNORREN, zie **BROMMEN**.

KNORREN, zie **KIJVEN**.

KOD-

KOD.-KOE.-KOK.-KOL.-KOM.-KON.-KOO. 321

KODDIG, zie AARDIG.

KOEL, zie KOUD.

KOEL, zie FRISCH.

KOEL, KOELBLOEDIG.

Koel, in eenen oneigenlijken zin, is zoo veel als onverschillig; *KOELBLOEDIG* duidt het gemis van hartogtelijke hevigheid aan. Een held blijft, in de grootste gevaaren, *koelbloedig*; een eerlijk man kan een slecht mensch niet dezelfde vriendschap betoonen, als aan ierhand, dien hij achting kan toedragen; hij behandelt hem dus *koel*.

KOEN, zie DAPPER.

KOETS, zie RIJtuig.

KOEVOET, zie BREEKIJZER.

KOKEN, zie BAKKEN.

KOLK, zie AFGROND.

KOM, zie BAK.

KOND, zie BEKEND.

KOND MAKEN, zie BEKEND MAKEN.

KOOI, zie KEVIE.

KOON, zie WANG.

KOOPEN, AANKOOPEN, INKOOPEN.

Het eigendom van een' ander tegen eene bepaalde geldswaarde overnemen. INKOOPEN is KOOPEN, met oogmerk, om weder te verkoopen; zoo zegt de winkelier: *die waar kost mij, ingekocht, meer dan gij mij biedt.* Weder inkoopen is terugkoopen wat men eenmaal verkocht heeft. AANKOOPEN is *koopen*, met oogmerk, om daarmede zijne bezittingen te vermeerderen. *Ik heb, in den loop van dit jaar, vele meubelen aangekocht.*

KOOPMAN, KRAMER, WINKELIER.

Die zijn beroep maakt van te koopen, om weder te verkoopen. KOOPMAN is het algemeene woord, en zoo wel de rondventer, die voor weinige centen rijgveters verkoopt, als de zeehandelaar, die schepen met kostbare ladingen bevracht voor zijne rekening ontvangt. In meer bijzondere beteekenis, is een *koopman* zulkeen, die enkel in groote hoeveelheden inkoopt, en, niet gewoonlijk aan bijzondere personen, maar aan diegenen verkoopt, die er hun beroep van maken, om weder in het klein aan den gaanden en komenden man te verkoopen. Deze zijn of KRAMERS, of WINKELIERS. Onder *winkelier* verstaat men een' gezeten perfoon, wiens huis met onderscheidene soorten van die waren, waarin hij nering doet, voorzien is, om daarmede zijne koopvrienden te gerijven. Diezelfde wordt een *kramer*, wanneer hij tevens met eene kraam op markten of kermisfen staat. Overigens wordt ook de rondventer, die met

eene

eene mars loopt, en in het algemeen elk, die in het klein verkoopt, een *kramer* genoemd. De *koopman* in het groot levert op bestellingen af, of handelt, door tuschenkomst van eenen makelaar; de *winkelier* bedient degenen, die van zijne waren verlangen, de *kramer* biedt den eerstkomenden zijne koopmanschap aan.

KOORD, zie TOUW.

KOORN, zie KOREN.

KOP, zie HOOFD.

KOPPEL, PAAR.

Tweetal gelijkfoortige voorwerpen. KOPPEL beduidt zoodanig tweetal, in zoo verre het door eenen band gebonden (gekoppeld) is, of kan worden: *een koppel konijnen*. PAAR wordt gebruikt, of voor een tweetal in het algemeen: *een paar dukaten*; of voor zulke dingen in het bijzonder, van welke men er steeds twee, en ook niet meer dan twee, bij elkan- der noodig heeft: *een paar schoenen*. In het eerste geval, wordt de betekenis van het *tweetal*, bij *paar*, niet ten strengste genomen: *het zal op een paar dukaten niet aankomen* onderstelt, dat, wanneer men zich op die wijze verklaart *twee* dukaton meerder te willen geven, of minder te willen ontvangen, de koop ook om den *derden* dukaat niet afgebroken zal worden. Het is dus, als zeide men: *twee a drie*. Maar nooit wordt *paar*, gelijk *koppel*, gezegd voor

eene vereenigde menigte, uit veel meer dan twee of drie bestaande: *zij liepen bij geheele koppels weg; zij stonden op eenen koppel.*

KOPPIG, zie HOOFD.

KOREN, GRAAN, GRANEN.

Allerlei akkervrucht, tot brood en melkspijs gebruikt wordende. In dezen zin, is er, bij KOREN en GRAAN, eenzelvigheid van beteekenis. Die woorden behooren dus, eigenlijk, niet tot de zinverwante, of synonime; echter is in het gebruik eenig verschil. Men heeft, namelijk, onverschillig, de samenstellingen: *graankooper* en *korenkooper*; *graanzolder*, en *korenzolder*; *graanmarkt*, en *korenmarkt*. Doch met *graan*, niet met *koren*: *graanhandel*, *graanyloot*. En met *koren*, niet met *graan*: *korenaar*, *korenakker*, *korenbeurs*, *korenbijter* of *korenbout*, *korenbloem*, *korenbrander*, *korenbrandewijn*, *korendorfscher*, *korendrager*, *korenland*, *korenligter*, *korenmaat*, *korenmolen*, *korenroos*, *korenschoof*, *korenschop*, *korenworm*. *Graan* wordt ook in het meervoud gebruikt; *koren* niet. Van de te velde staande vrucht, zegt men, in het enkelvoud: *de sikkel in het rijpe graan slaan*. Wanneer zij ter markt gebragt is, in het meervoud, van de onderscheidene soorten in het algemeen sprekende: *de granen slaan op*, of *af*, *granen opleggen*, *opdoen*. Daarentegen wordt *koren* met *graan*, ook bij uitnemendheid, en ter onderscheiding van andere graansoorten, voor *gerst* ge-

genomen: *het koren is thans, naar evenredigheid, duurder dan de tarw.* Eindelijk heeft *koren* nog de beteekenis van *korrel*, en in dezen zin, mede een meervoud; doch dit behoort niet tot de hier bedoelde vergelijking.

KORF, MAND.

Een, meestal van teenen gevlochten; gereedschap, om daarin iets te dragen. MAND is het meest gebruikelijke; doch men heeft, met KORF, niet met *mand*, de zamenstellingen *bijenkorf* en *schanskorf*. Overigens heerscht bij *korf*, offchoon niet juist in de hier gegevene voorbeelden, een nevenbegrip van sierlijkheid en ligtheid; vooral bij het verkleinwoord *korffje*: *de juffer was bezig met een naai-korffje te vlechten.* Het handwerk heet *mandenmaken*, niet: *korfmaken*.

KORT, zie BEKNOPT.

KORTADEMIG, zie AAMBORSTIG.

KORTSWIJL, zie BOERT.

KORTSWIJL, TIJDKORTING.

Beide zamenstellingen hebben, oorspronkelijk, eenerlei zin. *Wijl* en *tijd* zijn hetzelfde, en beide worden, naar hetgeen de zamenstellingen aanduiden, *gekort*. Echter verstaat men onder TIJDKORTING, in het algemeen, eene ligte bezigheid, die, omdat men daarmede bezig gehouden wordt, de verveling belet,

en, omdat zij ligt valt, behagelijk is, schoon overigens mischief van eenen ernstigen aard. KORTSWIJL is enkel een boertend onderhoud.

KOST, VOEDSEL, SPIJS.

SPIJS is al wat door iemand gegeten wordt. VOEDSEL is algemeener, en bevat ook den tot behoefte gebruikten drank. KOST is eigenlijk dat, uit spijs en drank bestaande, *voedsel*, hetwelk voor den mensch, naar zijne dagelijkse gewoonte, toereikende is; echter zijn, in de meeste gevallen, daaronder vele overtolligheden begrepen, die, zoo de gewoonte ze niet medebragt, ligt te ontberen zouden zijn. In eenen uitgebreider zin nog, verstaat men er zelfs het geheele onderhoud onder, kleeding, huisvesting, en zelfs gemakkelikheden niet uitgesloten. Zoo neemt men het, wanneer men zegt: *den kost winnen*. God schenkt aan alle dieren hun *voedsel*; de mensch heeft meer noodig tot zijnen *kost*.

KOSTEN, ONKOSTEN.

KOSTEN zijn blootelijk het geld en datgene, wat verder voor iets besteed wordt; ONKOSTEN zijn die zelfde kosten, voor zoo verre zij als schade en verlies beschouwd worden. Die een regtsgeeding verliest, noemt datgene, wat het hem gekost heeft, zijne *onkosten*; de regter verdeelt somtijds de *kosten* onder de beide partijen. *Onkosten* maakt men enkel met inzicht, om ze, met winst, terug te bekomen; *kosten* maakt

maakt men menigmaal, om eene vermakelijkheid bij te wonen.

KOT, zie HOK.

KOUD, KOEL.

Beide als tegenstelling van warm. Koud, nogtans, is van warmte beroofd; KOEL, van overtollige warmte bevrijd.

KOUTEN, zie BABBELEN.

KOUW, zie KEVIE.

KNEEP, zie NEEP.

KNIJPEN, zie NIJPEN.

KRACHT, STERKTE, VERMOGEN.

VERMOGEN is toereikende kracht; STERKTE het bezit daarvan. Maar wat is KRACHT? Voor den wijsgeer, het meest onverklaarbare van alle grondbeginselen. Men zal wel hier geen fijn uitgeplozen onderzoek daaromtrent verwachten; vergenoegen wij ons dus, met het te bepalen, als dat *iets*, hetwelk, bij alle onderstelde voortbrenging of vernieling, verandering of afwisseling, in beweging of tot stilstandbrenging, noodzakelijk, als middel tót de veroorzaakte werking, ten grond ligt. Zoo spreekt men van de *natuurkrachten*; en, naar het stelsel der hedendaagsche voorwereldkundigen, van de *vormkrachten der stof*. Van algemeener toepassing is: *alle kracht is van God*. — *Kracht* wordt voorts, zoo

in eenen ligchamelijken, als in eenen zedelijken zin, gebezigd: *die spijs zal u krachten geven; alle krachten inspannen; een stoomwerktuig met de kracht van honderd paarden; verbeeldingskracht, zeggens- of zeggingskracht; kracht van geest; verstandelijke krachten.* Gebruikelijker is: *verstandelijke vermogens; geestvermogens; denkvermogen; ook sterkte van geest.* Eenen lijdenden wenscht men *sterkte* toe, dat is, het bezit van de noodige kracht, om zijn leed met gelatenheid te dragen. — In ruimeren zin, heeft *kracht* de beteekenis van een groot aantal, eene onbepaalde menigte: *met kracht van volk.* De *sterkte*, daarentegen, van een leger of legerkorps, is het juiste getal der manschappen, waaruit het bestaat; van daar, in den krijgsdienst: *sterktelijsten.* — *Vermogen* wordt, ook, bijzonder voor kracht van geld genomen, zie HAVE. Zie ook VERMOGEN, met MAGT vergeleken, op MAGT.

KRACHTDADIG, zie MAGTIG,

KRACHTIG, zie MAGTIG,

KRAKEELEN, zie KIJVEN,

KRAMER, zie KOOPMAN,

KRANK, ZIEK, ONPASSELIJK, ZIEKELIJK.

Ongefeld, niet welvarende, KRANK is *gekrenkt*, en in dit opzigt meer dan ZIEK. Nogtans kan men, met een *krank* ligchaamsgestel een uiterlijk voorkomen
van

van welvarendheid hebben, en, veelal, zijne beroepsbezigheden blijven waarnemen. Zoo wordt het woord, ook, in ruimeren zin, voor zwak, gebrekkig, gebezigd: *een kranke steun: eene kranke beurs; een krank schip*. Ook kent men de zamenstellingen, *krankhoofd, kranksinnig*. *Ziek* ware daarvoor niet te gebruiken. De zamenstellingen: *krankbed, krankenbewaarder, krankenbazoeker*, worden, wel is waar, met *ziekbed, ziekenoppasser, ziekentrooster*, verwisseld; nogtans is de *zieke*, gedurende zijne ongesteldheid, tevens *krank*; de *kranke*, daarentegen, niet altoos *siek*. *Krank* ondersteunt eene duurzame, of schoon misschien weinig gevoelige, ongesteldheid; *ziek*, integendeel, eenen, welligt kortstondigen, maar hevigen aanval, en zulk eenen, waardoor men buiten staat gesteld wordt, om zijne gewone werkzaamheden te verrigten. Wanneer wij beide woorden met de schier gelijkkluidende van de hoogduitsche, aan onze van zoo nabij verwante taal, vergelijken, zullen wij een der menigvuldige gevallen hebben op te merken, waarin het spraakgebruik der ééne juist het tegenovergestelde is van dat der andere; iets, dat, bij de menigvuldige vertalingen uit het hoogduitsch niet altoos in het oog gehouden wordt. In het hoogduitsch is *ein kranker Mensch* een *ziek* mensch, maar *ein siecher Körper* een *krank* ligchaam. — ONPASSELIJK is eene bloote ontkenning van volkomen gezondheid. ZIEKELIJK is degeen, die, door zijn krank gestel, *gedurig* ziek, of althans onpasstelijk is.

KRANKZINNIG, zie DWAAS.

KRANKZINNIG, IJLHOOFDIG, IJLENDE, ZINNELOOS, RAZEND, DOL, DOLZINNIG.

Van het gebruik der rede beroofd. IJLHOOFDIG wordt gebezigd van dien, sommige koortsen vergezellenden, toestand, waarin bijstere verbeeldingen ijlings door het hoofd vliegen, met eene snelheid, die geenen samenhang, en derhalve noch overleg, noch oordeel; ja zelfs geene duidelijke waarneming van het tegenwoordige, toelaat. IJLENDE is de zieke, die, door spreken, zijne ijelhoofdigheid doet blijken. Door het een noch ander, wordt het verstand wezenlijk gekrenkt; dit herstelt zich, gemeenlijk, dadelijk na den afloop der koortsfge gesteldheid. KRANKZINNIG is degeen, wiens verstand wezenlijk letsel heeft geleden. Het kan evenwel zijn, dat de gekrenktheid zich slechts opzigtelijk een of meer onderwerpen, of bij vlagen, openbaart, zoo dat de lijder bij andere onderwerpen, of op andere tijden, toont, een goed oordeel te bezitten. ZINNELOOS duidt het geheele gemis van verstand en zinnen aan. In zoo verre, nu, *razernij* de toestand van *woedende zinneloosheid* is, zegt men van zulken lijder, dat hij *raast*, of RAZEND is; ook wel *razend-dol*. *Dolheid*, namelijk, ziet meer op den gekrenkten staat des verstands; *razernij* op de uitwerkselen daarvan; gelijk reeds op DOL aangemerkt is. Doch, ofschoon het naamwoord *dolheid* (zie DOL) den staat beteekent, waarin de redelijke mensch, door de ver-

war-

warring zijner verstandelijke vermogens, gestort wordt; en het huis, waarin krankzinnigen, zinneloozen, en razenden, opgesloten worden, den naam van *dolhuis* draagt, (gelijk ook dien van *gekkenhuis*, zonder dat daarom het woord *gek*, gewoonlijk, de beteekenis van krankzinnig heeft,) komt het bijvoegelijke woord *dol* (zie wederom DOL) meest voor, in den zin van: aan ongetemde hartstogten ten prooi, en zulks door de hevigheid van uiterlijke gebaren te kennen gevende. Van daar, dat DOLZINNIG, hoezeer in de samenstelling van sterker beteekenis schijnende, dan *krankzinnig*, geenszins op eene volstrekte berooving van het verstand ziet, maar enkel gemis van overleg en behoedzaamheid, uit de onberadenheid van al te driftigen ijver spruitende, te kennen geeft. Daarmede komt *doldriftig*, ook wel *dolkoppig* overeen. Zie het verschil der drie laatst bijgebragte woorden, op ONBESUID.

KRANS, zie KROON.

KREEK, zie BAAL.

KREET, SCHREEUW, GIL.

Sterke verheffing der stem. Eene plotselinge, hevige pijn veroorzaakt meestal eenen onwillekeurigen SCHREEUW. Een GIL is, vooral bij vrouwen, het gevolg van eene treffende, verrassende, gemoedsaandoening. KREET wijkt, in de beteekenis, door het gebruik daaraan gegeven, gelijk wij dit reeds meermalen bij de beschouwing van zinverwante woorden opge-

gemerkt hebben, ten eenenmaal af van den zin, dien het woord, naar zijne afstamming, moest hebben. Zonder twijfel, toch, komt het van *krijten*, een klanknabootsend woord, uit eenen oorsprong met *krijfchen*, en klagelijk weenen beteekenende, als kinderen doen. Zie GRIJNEN. Desniettemin is hetgeen men *kreet* heet, inzonderheid, een teeken van moed of blijdschap, gelijk te erkennen is uit de zamenstellingen *moordkreet*, *oorlogskreet*, *wapenkreet*, *weekreet*, (bij welk laatste ook altoos moed ondersteld wordt), *vreugdekreet*. Overigens is *gil* altijd een ongeregeld, of, zoo men het noemt, niet *gearticuleerd* geluid, geen woordklank. Een *schreeuw* kan, ja, uit een woord bestaan; doch ook niet. Bij *kreet*, daarentegen, verstaat men, gelijk reeds uit de zoo even bijgebragte zamenstellingen blijkt, gemeenlijk een of meer woorden, eenen verstaanbaren zin opleverende voor diegenen, bij welke zij tot leuze verstreken. Zoo was *Oranje boven!* menigmaal een wapen-, meermalen een vreugdekreet.

KREGEL, zie KRIBBIG.

KRENKEN, zie BELEEDIGEN.

KRENKEN, zie ONDERMIJNEN.

KREUNEN, zie GRIJNEN.

KRIBBIG, KREGEL (KRIJGEL).

Ligt geraakt, en alsdan zijne gramstorigheid op eene norsche wijze betoonende. Men vindt bij Hooft het

het werkwoord *kriegelen*, voor graauwen, norsch spreken. Nogtans is het schielijk geraakt zijn het overheerschend begrip bij KREGEL, het te kennen geven der gramstorigheid met woorden, bij KRIBBIG. Een *kregel* mensch is niet ligt te verzetten, en geeft vaak dengenen, die het wel met hem meent, *kribbig* bescheidenheid.

KRIEKEN VAN DEN DAG, zie DAGERAAD.

KRIELEN, zie WEMELEN.

KRIEWELEN, zie WEMELEN.

KRIJG, OORLOG.

Gewapende strijd van volk tegen volk, of staat tegen staat; ook van partij tegen partij, in den beperkteren zin van *burgeroorlog*, *burgerkrijg*. Men schrijft, veelal, bij verkiezing, KRIJG. In het spreken, zegt men zelden anders, dan OORLOG. Niettemin zal men nooit *oorlog* hooren bezigen, in de gemeenzame spreekwijs: *wij willen daarover geenens krijg aanregten*, in den zin van: wij willen daarom geenens twist aanleggen. Zoo komt *krijg* meermalen, *oorlog* niet, enkel in de beteekenis van twist of hevige oneenigheid voor; als, in de bijbelvertaling: *van waar komen krijgen en vechtersijen onder u?* *Krijg*, als van den *wapenkreet* uitgaande, doelt meer op het aanvangen van, en het zich bereiden tot den strijd, natuurlijk door een geschil veroorzaakt; *oorlog*, meer op de gevolgen en den gehoopten uitslag van

van denzelven, het *verflaan* en *neerleggen* van den vijand. Die onderscheiding blijkt vooral uit de zamenstellingen; waarbij nogtans in aanmerking dient te worden genomen, eensdeels, dat daarin somtijds beide woorden, als het ware, onverschillig kunnen voorkomen, omdat de zamenstelling beiderlei z'n toelaat, als *krijgsgod* en *oorlogsgod*, zonder dat derhalve de fijne verscheidenheid verloren gaat; anderdeels, dat men, door het niet opmerken van die verscheidenheid, sommige zamenstellingen heeft doen in zwang komen, die klaarblijkelijk tegen dezelve aandruischen, en waarbij de maker, vooral zoo het een dichter was, enkel op het verschil van den klank en van het getal der lettergrepen schijnt gelet te hebben. Van dien aard is *oorlogslof*, in plaats van *krijgsroem*; *oorlogsvaan*, in plaats van *krijgsyaan* of *krijgsstaandaard*. Maar men zegt altoos *krijgsbende*, niet *oorlogsbende*; *krijgsleger*, niet *oorlogsleger*; *krijgsbeer*, niet *oorlogsheer*; *krijgsverste*, niet *oorlogsoverste*; *krijgsraad*, niet *oorlogsraad*; *krijgshoofd*, *krijgsknecht*, niet *oorlogshoofd*, *oorlogsknecht*; *krijgslist*, niet *oorlogslist*; *krijgswoord*, niet *oorlogswoord*; *krijgsgevangen*, niet *oorlogsgevangen*; enz. Daarentegen, omdat daarbij niet zoo zeer op het aanleggen van den strijd, als op het vernielen van den vijand gezien wordt, *oorlogschip*, zelden *krijgsschip*. Van daar, dat *oorlogsvolk* wel voor de manschap van een ten oorlog uitgerust schip, maar niet, eigenlijk, en zonder uitbreiding van het oorspronkelijke denkbeeld, in den gewonen zin van *krijgsvolk* te be-

bezigen is. Zoo ook *oorlogsramp*, niet *krijgsramp*; daarentegen: *krijgsmoed*, *krijgsdeugden*, niet: (tenzij door eene eigendunkelijk genomene vrijheid), *oorlogsmoed*, *oorlogsdeugden*. Al wat er edels is in den strijd, namelijk, ligt in *krijg*; het onedele, onmenselijke, verwoestende en verdervende, in *oorlog*. Zoo zijn er, behalve de reeds opgegevene van *oorlogsvolk* en *krijgsvolk*, meer samenstellingen op beiderlei wijze gevormd, en even zeer in beteekenis onderscheiden. Zoo behoort het *krijgsregt*, eigenlijk, tot het strafregt; het *oorlogsregt*, tot het zoogenaamde regt der volken; *krijgszaken* zijn zaken, den kriegsstand betreffende; *oorlogszaken* doen de onderlinge betrekkingen der volken veranderen; een *krijgshaftig* en tevens *krijgzuchtig* vorst zal zijne bijzondere oplettendheid op het *krijgswezen* rigten, schoon welligt, gedurende zijne gansche regering, de vrede niet gestoord worde; maar een *oorlogzuchtig* vorst zal, hoe ongetergd ook, ligt een voorwendfel vinden, om het *oorlogsvuur* te ontsteken. Eindelijk, zijn er, naar aanleiding der hier gemaakte onderscheiding, nieuwe, tot nog toe niet voorgekomene, doch in den aard der beteekenis liggende, samenstellingen te maken. Zoo straks is, bij voorbeeld, opgemerkt, dat men wel zeide *krijgsraad*, maar niet; *oorlogsraad*; namelijk, niet in den zelfden zin als *krijgsraad*, hetzij als den raad van legerhoofden, zamengekomen, om over een ontwerp van aanval of verdediging, of over eenen krijgstogt, te beraadslagen, hetzij als de vierfchaar, tot de toepassing van het

krijgs-

krjgsregt bevoegd. Doch wij willen hietdoor in geenen deele ontkennen, dat men het woord (*oorlogsraad*) kan gebruiken voor eene zamenkomst van vorsten, of van derzelver staatsdienaren, opzettelijk vergaderd, om onderling het noodige tot het voeren van eenen voorgenomen oorlog te beramen. En in zoodanigen zin, zoudé, *krjgsraad* zeker niet te kiezen zijn.

KRIJGEL, zie KRIBBIG.

KRIJGSBENDE, en andere zamenstellingen met *krjg*, zie KRIJG.

KRIJTEN, zie GRIJNEN.

KRING, zie CIRKEL.

KRIOELEN, zie WEMELEN.

KROM, zie GEBOGEN.

KRONIJK, JAARBOEK.

Een boek, waarin de geschiedenis, van jaar tot jaar, achtereenvolgd wordt. Het eene woord is de vertaling van het andere; dus is er eenzelveigheid van beteekenis. Nogtans zegt men, en kan men zeggen: *de boeken der KRONIJKEN*, de twee geschiedboeken des ouden Testaments bedoelende; waarvoor, natuurlijk, *de boeken der JAARBOEKEN* niet voegen zoude.

KROON,

KROON, KRANS.

Eene kringvormige omvatting, vooral tot sieraad, en, meer bepaaldelijk, inzonderheid wat KROON betreft, (schoon die beteekenis, gelijk wij zullen zien, bij KRANS geenszins uitgesloten zij,) tot hoofdsieraad. Beide woorden behooren tot het geslacht van *rand*, *rond*, waarbij de klinker het minst in aanmerking komt, maar de rollende *r* en insluitende *n* de wezenlijkste bestanddeelen zijn; de voorgeplaatste *k* duidt hoogte aan. Ofschoon het dan wel schijn hebbe, dat ons *kroon* van het lat. *corona*, fr. *couronne*, ontleend zij, is de meening dergenen niet te verwerpen, die de overeenkomst van het latijnsche met het duitsche woord, (hoogd. *Krone*, nederd. *kroon*), daaraan toeschrijven, dat beide, het latijnsche en het duitsche, uit eenen gemeenschappelijken, verre verspreiden, wortel gesproten kunnen zijn. Ook het rusfisch heeft *koróna*; en *korol*, voor den *gekroonden*, eenen koning. Wij gebruiken thans, in den bepaalderen zin, *kroon*, voor het, ten teeken der vorstelijke waardigheid strekkend, prachtig hoofdsieraad, uit goud en edelgesteenten zamengesteld; een *krans*, daarentegen, is gemeenlijk van loof of bloemen gevlochten. De latijnen namen hun *corona* zoo wel voor *krans* als voor *kroon*; blijkens de *corona civica*, die niet dan een krans was, uit eikenloof gevlochten. Wij zeggen daarvoor, thans, nog wel *burgerkroon*, doch enkel met aanspeling op het eersieraad van dien tijd. Oneigenlijk, nogtans, blijft

kroon steeds eer, roem, luister; ook behalve het vorsteijk gezag, of vorstelijk gebied. Zoo zegt men: *de kroon der heerlijkheid; hij is de kroon van zijn geslacht; iemand de kroon van het hoofd stelen*, (hem van iets zeer schandelijks beschuldigen,) *iemand eene kroon opzettén*, (zeer tot zijnen lof van hem spreken). In den eigenlijken zin, is het hoofdsieraad, *kroon* geheeten, niet een enkele kring, maar met onderscheidene elkander overkruisende bogen op dien kring gevormd. Om de gelijkheid der gedaante, noemt men meer andere dingen *kroon*, offchoon van andere stof gevormd; zoo, de *kroonen* van loof en bloemen, in de *estaminets* te Brussel; de *kroonen*, waarop kaarsen branden. Een *krans* is enkel kringvormig, en wordt ook gebezigd voor eenen ring van touwwerk, in harst en pek gedoopt, om licht te geven, of ook brand te veroorzaken: *pikkkrans*; of voor de reeks, tot eenen kring geregen, koralen, den Roomschkatholijken tot hunne bedoefeningen dienende: *rozenkrans*. Ook noemt men het darmscheidfel in koeijen, om zijne ronde gedaante, de *krans*.

KROONPRINS, ERFPRINS.

De oudste zoon van eenen regerenden vorst, als vermoedelijke erfgenaam van zijns vaders heerschappij. In dit opzigt, bestaat het verschil tuschen de beide woorden alleen daarin, dat de titel van KROONPRINS alleen toekomt aan den vermoedelijken erfgenaam van eenen koninklijken of keizerlijken troon, terwijl ERF-
PRINS

PRINS de titel is van de oudste zonen van vorsten van minderen rang. Wanneer aan de hoedanigheid van *kroonprins* ook de titel van een bijzonder vorstendom, hoezeer niet in werkelijke heerschappij bezeten, verknocht is, kan de oudste zoon van den *kroonprins*, in zoo verre, *erfprins* genoemd worden. *De kroonprins der Nederlanden. De erfprins van Saxon-Weimar. De erfprins van Oranje*, oudste zoon van den vermoedelijken erfgenaam der koninklijke waardigheid in Nederland, omdat deze, als kroonprins, den titel van *prins van Oranje* voert.

KRUID, GEWAS, PLANT.

In het algemeen elk opgeschoten voortbrengfel des aardbodems. KRUID komt, in dien omvang van betekenis, enkel voor in de samenstellingen *kruidkenner*, *kruidkunde*, *kruidlezer*, enz. Anders zijn, bij *kruid*, ten minste heesters en boomen uitgesloten; ook gras en halmschietende granen. Ook bezigt men het woord meestal in den meer bepaalden zin van geurige, hetzij uit- of inheemische, gewassen, tot toefpijs dienende; van waar *kruidig*; of wel van zulke, die eene genezende kracht bezitten; van waar *kruiden-zoeker*. Uit dien hoofde ook is het, dat taaloffenaren hebben voorgesteld, om het woord *plantkunde* in plaats van *kruidkunde*, (en bij gevolg ook *plantkenner*, in plaats van *kruidkenner*,) in te voeren. Veel schijn van reden was daarvoor, naardien PLANT in den meest algemeenen zin altoos voorkomt in de samenstelling *plantenrijk*, waarvoor ook

gezegd kan worden *het rijk der planten*, hetwelk boomen, struiken, kruiden, grasplanten, enz. bevat. Niettemin heeft ook *plant*, gemeenlijk, die ruimte van beteekenis niet; die behoort veeleer tot den stijl der wijsgeerige natuurbeschouwing; in het gemeene leven bezigt men *plant* ook meermalen in de engere beteekenis van jonge en pas uit de aarde voortspruitende gewassen, vooral die van zulken aard zijn, dat zij verplaatst moeten worden; *koalplanten*, *saladeplanten*, *aardbezieplanten*; of wel voor sommige boomsoorten, welke men aankweekt met jonge spruiten van eenen reeds opgeschoten boom af te hakken, en die derwijze in de aarde te zetten, (te *planten*), dat zij tot nieuwe boomen opgroeijen. *Gewas* is dus, eigenlijk, het eenige algemeene woord; en men onderscheidt *aard- en zee-gewas*, *spruit- en plant-gewas*.

KRUIN, SCHEDEL.

Het bovenste van het hoofd. *Kruin*, met *kroon* en *kring* verwant, (waarom men ook van de *kruin* spreekt van sommige roomsche geestelijken, wier hoofd zoo gefchoren wordt, dat de blijvende haastrook eenen kring vormt,) schijnt meer op de ronde gedaante te zien: *wel past der dichtren lauwerkroon om zijne kruin*. — Bij *SCHEDEL* denkt men meer aan de bovenste oppervlakte; *het uitgetogen zwaard, dat urwen schedel dreigt*. Het is nogtans *kruin*, niet *schedel*, dat, bij uitbreiding, gebruikt wordt, om het uitstekende toppunt, het bovenste deel, ook van an-

andere voorwerpen aan te duiden, inzonderheid van bergen.

KRUIS, zie **RAMP**.

KUIJEREN, zie **WANDELEN**.

KUIP, **TOBBE**.

Een houten vat, van boven open, en meer wijd dan hoog. De **TOBBE** heeft gemeenlijk twee handvatten; de **KUIP** behoeft die minder. De reden is, dat men zich van de *tobbe* bedient, om er iets in te verrigten, dat niet altoos op dezelfde plaats in het huis geschiedt, of na afloop waarvan, men de *tobbe* weder wegruimt, als waschen, deeg maken, en dergelijke, terwijl de *kui*p daarentegen, geschikt voor voorbereidingen, die eenen geruimen tijd vereischen, meestal eene vaste plaats heeft. Dus *waschtobbe*, *meeltobbe*; *gijskui*p, *vleeschkui*p.

KUIKEN, zie **HOEN**.

KUISCH, zie **EERBAAR**.

KUISCHEN, zie **REINIGEN**.

KUNDE, zie **KUNST**.

KUNDIG, zie **KUNSTIG**.

KUNNE, **GESLACHT**, **SEKSE**.

Eene der beide afdeelingen van alle voorttelende schepselen, naar hunne, hetzij mannelijke, hetzij vrouwelijke, eigenschappen beschouwd. **SEKSE** en

KUNNE worden alleen van het menschedom gebezigd; (het eerste had wel niet uit de uitheemsche taal behoeven afgeborgd te worden.) Ook bij de planten heeft men tweederlei GESLACHT ontdekt; en de spraak-kunst kent aan sommige taaldeelen een mannelijk of vrouwelijk, of wel, in sommige spraken, een onzijdig *geslacht* toe.

KUNST, KUNDE, WETENSCHAP, GELEERDHEID.

Alle woorden van gemeenzaam, dagelijksch, zoo wel spreek- als schriftgebruik, van kennelijk verschillende afleiding, van, meer dan gemeenlijk het geval is, naauwkeurig te onderscheidene beteekenis; en, niettemin, meer dan vele andere, willekeurig en zonder voorbedachte reden, in het gebruik met elkander verwisseld wordende. Niets is toch gemeener in den mond van elk, dan de uitdrukking: *kunsten en wetenschappen*, en ware te onderstellen, dat daarmede op twee afzonderlijke, bepaalde, begrippen gedoeld wierd. Nogtans wordt, hier, WETENSCHAP genoemd, wat elders KUNST heet. Aan de hoogeschoolen, heeft de eene *faculteit* den naam van *regtsgeleerdheid*, eene andere dien van *geneeskunde*. En hoe vaak leest en hoort men niet, ook voor het laatste, *geneeskunst*; en, zonder dat iemand om eenige redelijke redengeving denke, onverschillig, *dichtkunst* en *dichtkunde*; ja *rekenkunde*, en *rekenkunst*; zelfs, *wiskunst* en *wiskunde*? *Kunst*, evenwel, is van *kunnen*; KUNDE, van *kennen*. De meest algemeene bete-

rekenis, waarin het eerste voorkomt, is in de gemeenzame spreekwijs: *ik zal mijne kunst eens aan het toonen*, toonen, wat ik doen kan. Voorts wordt *kunst* genomen voor menschelijken arbeid, in het bijzonder, en bepaaldelijk in tegenstelling van de natuur: *hoe veel verschillen de werken der kunst van die der kunsteloze natuur!* *Kunst*, in dezen zin, is altoos navolging van hetgeen men in de natuur heeft opgemerkt, maar zulk eene navolging, waardoor men als het ware de natuur meester wordt, en aan de voorhândene stof, tot bepaalde eindten, andere gedaanten en andere hoedanigheden geeft. Om dit met vaardigheid te doen, moet men daarin oefening verkregen hebben; om het doelmatig te doen, behoort men de, aanvankelijk door ervaring opgemerkte, regelen, naar welke sommige gevolgen uit sommige werkingen ontstaan, te kennen en in acht te nemen. Zoo is dan, eindelijk, *kunst* te bepalen als eene, door opmerking en oefening verkregene, vaardigheid, met moeite, vlijt en nadenking verbonden. Draagt nu eenig voortbrengsel van menschelijke vlijt bijzonder uitmuntende blijken van schranderheid en bedrevenheid, zoo noemt men het, bij uitnemendheid, *kunstig*, en den vervaardiger, bij uitstek, een' *kunstenaar*. Zoo is, bij voorbeeld, het smeden eene *kunst*, maar de smid, ten zij hij een werk vervaardige, waaruit zulke ongemeene schranderheid en bedrevenheid blijkt, is een *werkmán*, niet een *kunstenaar*. Daar men, nu, in het algemeen, voor edeler houdt, wat inzonderheid tot veraangenaming of

verfraaijing, niet blootelijk uit behoefte geschiedt, gelijk ook het eerste altoos meerdere vordering in beschaving onderstelt, is de benaming van *kunst* meer en meer verloren geraakt voor die bedrijven, tot welke, alleen, of althans voornamelijk, eene lichamelijke vaardigheid, en wel bepaaldelijk eene vaardigheid der *handen* vereischt wordt, en die, naar de aangegevene onderscheiding, *handwerken*, of *ambachten*, genoemd worden. Men zegt dus niet de *klempenmakerskunst*, en ook niet de *timmermanskunst*, of *timmerkunst*, maar het *klempenmakershandwerk*, het *timmermansambacht*. Zie AMBACHT. Het *draaijen*, het *etsen* of *plaatfnyden*, heet eene *kunst*, omdat, offchoon het niet zonder lichamelijke vaardigheid geschieden kan, de daardoor gewrochte voortbrengselen meer voorwerpen zijn van smaak, dan van noodwendigheid. De benaming van *vrije kunsten* is nog lang in zwang gebleven, nadat de reden voor het aannemen dier bewoording was opgehouden, namelijk, als bij de Grieken en Romeinen, door vrije personen uitgebefend wordende, terwijl, naar de staatsbegrippen dier volken, volgens welke de eene burger den anderen niet moest dienstbaar zijn, de blootelijk werktuigelijke kunsten, dat is, naar de tegenwoordige benaming, de handwerken of ambachten, enkel door slaven mogten geoefend worden. Tot deze *vrije kunsten*, werd, om de belangrijkheid der voortbrengselen, bij de uitvinding der letterstempels, ook het boekdrukken gerekend; en men zegt nog tegenwoordig de *drukkunst*, *boek-* of *plaatdrukkunst*, hoe

hoe bloot werktuigelijk ook de arbeid van den eigenlijken drukker zij. *Spraakkunst*, *rekenkunst*, *dichtkunst*, *zangkunst*, waren, ten tijde der Grieken en Romeinen, *vrije kunsten*. Thans wil het gebruik dat men *schoone* kunsten zegge, waartoe hetzelfde gebruik dan niet alleen *zang-* of *toonkunst*, *bouwkunst*, maar ook *redekunst* en *dichtkunst* telt. Bij deze *schoone* kunsten onderscheidt men nog in het bijzonder de zoogenaamde *beëldende* kunsten, als *beeldhouwkunst*, *graveerkunst*, *schilderkunst*, *teekenkunst*, enz. De laatste zijn het, die inzonderheid schijnen bedoeld te worden, wanneer men van *kunsten en wetenschappen* spreekt. — Doch, alvorens tot eene nadere opheldering daarvan te komen, hebben wij *kunst* met *kunde* te vergelijken. Men zegt, immers, gelijk reeds aangemerkt is, als ware het onverschillig, *dichtkunst* en *dichtkunde*, *rekenkunst* en *rekenkunde*, *wiskunst* en *wiskunde*. Onzes inziens, zeer verkeerdelijk. Immers, wanneer wij enkel den aard der zoogenaamde *schoone* kunsten beschouwen, de bloot werktuigelijke, of handwerken en ambachten er zelfs ten eenenmaal buiten gelaten, bevinden wij, dat *kunst* altoos een bedrijf ondersteelt, uitgeoefend op, of door middel van voorhandene natuurgewrochten. De *bouwkunst* bedient zich van vaste stoffen, de *toonkunst* van werktuigen, geschikt om geluiden voort te brengen, gelijk dit bij de *sangkunst* door middel van de bewerktuiging der menschelijke spraakdeelen geschiedt. De *kunst* bestaat dan daarin, dat men het voorhandene, naar de kunstregelen, meesterlijk aanwende

tot dat oogmerk, dat men zich daarbij heeft voorgesteld; en, in dit opzigt, derhalve, waren de ouden het spoor ten eenenmaal bijster, wanneer zij tot de *kunsten* ook de *poëzij* rekenden, wier wezen daarin bestaat, dat de dichter zich uit den bekrompenen kring van zinnelijke, gewaarwordelijke voorwerpen tot in eene denkbeeldige wereld verheffe, en de perklooze ruimte van zijnen gedachtenkreits met vormen van eigene schepping stoffere, uitgebeeld naar de hem, in de hooge vlugt van zijnen geest, voorzwervende *ideën*. Wat ons hier, in het algemeen, op te merken staat, is, dat bij elke kunst, van welken aard ook, het in acht nemen der kunstregelen, de kennis derzelve, dat is *kunde*, ondersteld wordt. Maar daarom is geenszins die *kunde* de *kunst*. De *kunde*, op zich zelve, ondersteunt geenerlei bedrijf, of uitoefening; gelijk bij de *kunst* het geval is. Wij wenschen deze onderscheiding bij de straks gedachte zamenstellingen in acht genomen te zien. Sommige kunnen met *kunst* en *kunde*, beide, gevormd worden; doch niet onverschillig. Men kan zeer wel de *teekenkunde*, dat is, de regelen naar welke de beelden op eene schilderij moeten uitkomen, verstaan, zonder zelf eene teekening naar behooren te kunnen vervaardigen, of de *teekenkunst* uit te oefenen. Zoo is *tooncelkunde* een vak der fraaije letteren, *tooncelkunst* het bedrijf der vertoohners. Om dus de eene of andere zamenstelling te verkiezen, zouden wij in aanmerking nemen, of daarbij hoofdzakelijk op de *kennis*, dan wel op het
be-

bedrijf, gezien wordt. Zoo zouden wij *heelkunst* liever zeggen, dan *heelkunde*, omdat het daarbij, in de meeste gevallen, vooral op de *behandeling* aankomt. Daarentegen, niet *geneeskunst*, maar *geneeskunde*, omdat daarbij geenszins aan het werkelijk toedieën der geneesmiddelen gedacht wordt, maar enkel aan de kennis derzelve, welke de arts moet bezitten, om ze maar eisch te verordenen. Zoo ook *bouwkunde* en *bouwkundige*, liever dan *bouwkunst* en *bouwkunstenaar*; *meetkunde* en *meetkundige*, niet *meetkunst* en *meetkunstenaar*; (ten ware, misschien, bepaaldelijk in den zin van werkelijk *landmeter*;) *wiskunde*, niet *wiskunst*, offchoon de *stelkunst* (niet *stelkunde*) een tak daarvan zij. Zoo ook *rekenkunst*, niet *rekenkunde*, al geschiedt het rekenen ook uit het hoofd; vooral *cijferkunst*, nooit *cijferkunde*, daar er toch, onder alle bezigheden van den geest, geene is, die meer volstrekt werktuigelijk geschiedt, dan deze. Over *spraakkunst* en *spraak- of taalkunde*, zie SPRAAKKUNST. Zoo is *redkunde* de wetenschap, die den mensch opleidt, om wel en onthut te redekavelen, anders onder den naam van *logica* bekend; en zeer te onregt is menigmaal, in die zelfde betekenis, *redkunst* gebezigd, waaronder, zoo men al het woord behouden wil, best het misbruik van de regelen der *redkunde*, gelijk dit in der tijd bij de drogredenaars (*Sophisten* geheeten) plaats had; te verstaan ware. De vraag is nu, of *bouwkunde*, *meetkunde*, en alle dergelijke, die niet binnen de bepaling van

kun-

kunsten vallen, geacht moeten worden tot de *wetenschappen* te behooren? Wanneer men geene andere onderscheiding maakt, dan die van *kunsten* en *wetenschappen*, zeker ja. Van daar, dat men voor de laatste eene bijzondere afdeeling heeft ingevoerd, welke men de *fraaije* wetenschappen genoemd heeft, daartoe inzonderheid tellende de poëzij en wel sprekendheid. Desniettemin is er een wezenlijk onderscheid tusschen *kunde* en *wetenschap*. Om eene zaak te *kennen*, is veelal bloote ervaring genoeg; ook de kunstenaar, ja, de werkmans, kan daarom *kundig* zijn in zijn vak. Om iets te *weten*, is de kennis van het enkele *hoe?* niet altijd genoeg; ook het *waarom?* behoort daartoe; dat is, men moet tot het verband tusschen oorzaken en gewrochten doorgedrongen zijn. In dien zin kan men zeggen, dat de natuurkunde, eerst door Newton, tot eene *wetenschap* verheven is. — Uit het gezegde blijkt, dat de *wijsbegeerte*, ten eenenmaal de bescheidenheid van haar ~~voortgang~~ verzaakt, wanneer zij zich onder de *wetenschappen* wil rangschikken; en dat daartoe altoos geen recht hoegenaamd is voor hetgeen tot nog toe den reeds zoo zeer verkeerden naam van *bovennatuurkunde* droeg, en thans *bespiegелende wijsbegeerte* wordt geheeten. Men is gewis vergevorderd in *kunde*, wanneer men alle verschijnselen kent; maar de *wetenschap* is gebrekkig, zoo lang een dier verschijnselen onverklaarbaar blijft. GELEERDHEID is eene geheel andere zaak. *Kunde* kan op bloote ervaring gegrond zijn; *wetenschap* is door oordeelkundige na-
vor-

voetfching en overdenking te verkrijgen; *geleerdheid* is alleen het gevolg van vlijtige boekbeoefening. Zoo moet de *godgeleerde* de gewijde fchriften en derzelver nitleggingen onderzocht hebben, de *regtsgeleerde* gemeenzaam zijn met de wetboeken en de uitspraken der gerechtshoven. Zie *taalgeleerdheid*, op SPRAAK-KUNST. Het is niet onmogelijk, dat dit begrip ten grond heeft gelegen voor de benaming der beide akademifche faculteiten. Sedert kort, nogtans, beginnen enkele fchrijvers *regtskunde* te bezigen; en misfchien ware dit woord bij de merkelljke vereenvoudiging der regtsftudie, na de invoering van de nieuwere beknoptheid in het zamenftel der wetten, verkieslijk. Indien er nog een voorbeeld noodig zij, om het verfchil tuffchen *kunst* en *kunde* in de zamenftellingen te doen erkennen, beproeue men hoe *regtskunst*, in plaats van het hier bijgebragte *regtskunde*, luiden zou.

KUNSTIG, KUNDIG, GELEERD.

Na dus breedvoerig over de naamwoorden te hebben gehandeld, tot welke de bijvoegelijke KUNSTIG, KUNDIG en GELEERD betrekkelijk zijn, meenen wij ons van de uiteenzetting der afzonderlijke beteekeniffen van deze laafte te kunnen ontfagen rekenen. Doch wij hebben, over derzelver gebruik in zamenftelling, eene enkele aanmerking te maken. Men zegt: eene *cijferkunftige* opgave, eene *ftaatkundige* onderhandeling, een *godgeleerd* vertoog. Het wil zeggen: tot de cijferkunst, de
ftaat-

staatkunde, de godgeleerdheid, *betrekkelijk*, zonder dat men bedoelt te kennen te geven, dat er *kunst* in de opgave, *kunde* in de onderhandeling, of *geleerdheid* in het vertoog is. Die verwijdering van het oorspronkelijke begrip maakt nogtans de samenstelling, vooral met *kundig*, wezenlijk sluitend; gelijk wanneer men van de *aardrijkskundige* ligging eener plaats spreekt, of de koffijhandelsspraak over staatszaken een *staatkundig* gesprek noemt. Sommige taalgeleerden verkiezen, in zulk een geval, de onduitsche bewoording: *geographische* ligging, *politick* gesprek.

KUNSTIG, zie BEHENDIG.

KUSSEN, PEUL, PELUW.

Een der toebehooren van een bed, in eenen met dons of vederen, of andere, in plaats daarvan, gebezigde stoffe gevulden buidel. Een KUSSEN bestaat slechts de helft der breedte van een door twee personen beslapen bed; de PEUL, of PELUW, reikt van de eene tot de andere zijde, en heeft, als in figuur vrij wel naar eene peul gelijkend, haren naam daarvan langs denzelfden overgang van denkbeelden, die in het eng. *cod*, dat peul en kussen tevens aanduidt, zichtbaar is. Bij *kussen*, daarentegen, ligt, volgens ADELUNG, of het begrip van dekken, of dat der inwendige holte, ten grond. Ook daarom, dan, ware *kussen* niet in de plaats te stellen, in: *hij nam eenen steen tot zijne peluw*.

KUST,

KUST, zie BOORD,

KUST, KEUR.

Verkiezing. Over KEUR zie KIEZEN. KUST komt alleen voor in de spreekwijs: *te kust en te keur*. Het schijnt het, bij de Vlamingen nog gebruikelijke, uitheemsche *gusto* te zijn: *naar ouwen gusto*. Het zoude dan oorspronkelijk *smaak* beteekenen. *Te kust en te keur kunnen gaan* zoude dan de betekenis hebben van: naar welgevallen kunnen kiezen, hetzij zoo als de luim het opgeeft, hetzij zoo als het beraden oordeel het gebiedt.

KUUR, GRIL, LUIM, NUK.

Eene vlaag van eigenzinnigheid. Bij KUUR heerscht het nevenbegrip van belagchelijkheid; bij GRIL, dat van eene herfenschimmige verbeelding; bij LUIM, dat van tevredenheid of ontevredenheid; bij NUK denkt men aan eene onheusche uitwerking eener onbestendige eigenzinnigheid, die zelfs wel tot boosheid overflaat. *Hij regt zotte kuren aan. Hij heeft altoos wonderlijke grillen in zijn hoofd. Is hij in eene goede, of kwade luim? Heeft hij zulke nukken?*

KWAAD, zie ERG.

KWAAD, BOOS, BOOSAARDIG, KWAADAARDIG.

De beide eerste woorden zijn reeds, in eenen algemeenere zin, met elkander en andere woorden, als

als *erg*, *slim*, *slecht* en *euvel*, vergeleken; zie **ERG**. Wij hebben ze hier, in betrekking tot **BOOSAARDIG**, van eene andere zijde te beschouwen. Daar reeds boos, (zie **ERG**,) op zich zelve den hoogsten trap van zegelijke slechtheid aanduidt, zoude er weinig reden zijn, om het woord nog door eene zamenstelling te versterken, indien het niet ook eene zachtere nevenbeteekenis had, die naam van toornig, verstoord, gramstorig, met denzelfden zin, als daarvoor ook **KWAAD** gebezigd wordt. *Kwaad*, of *boos op iemand zijn*. *Kwaad*, of *boos worden*. *Iemand kwaad*, of *boos maken*. Zoo kan iemand van zich zelve zeggen: *al word ik eens boos, ik meen het zoo erg niet*; waarbij *erg* den sterkeren, *boos*, als tegenstelling, den minderen graad uitdrukt. Werkelijk verliest het woord, op die wijze gebezigd, ten eenenmale den zin van eene duurzame geaardheid, zoo wel, als van het eigenlijke opzet, om anderen schade toe te brengen. Om dan beide stelliger te kennen te geven, gebruikt men *boosaardig*, dat is, van eenen *boosen* aard, niet enkel kortstondig-boos of gebelgd, maar met eene blijvende, innige, zucht beziel, om *kwaad* te doen. *Welk een boosaardige toelag!* **KWAADAARDIG** is niet volkomen het zelfde; hoezeer namelijk, *kwaad* en *boos*, in den hier bedoelden zin, als gelijk van beteekenis te beschouwen zijn, is er tusschen de daarvan gevormde naamwoorden, *kwaadheid* en *boosheid*, dit verschil, dat het eerste, van personen, altoos in den blooten zin van gramstorigheid, het laatste zelden anders dan in dien van de
 erg-

tergste snoodheid gebruikt wordt. 'Zoo heeft dan mede, door den invloed van dit spraakgebruik, *kwaad* in de zamenstelling *kwaadaardig*, den zachteren zin, en men zal iemand *kwaadaardig* kunnen noemen, alleen omdat hij de geaardheid heeft van ligt *kwaad* te worden, zonder daarom, eigenlijk gezegd, *boosaardig* te zijn. *Een kwaadaardig wijf.*

hijsen

KWAADAARDIG, zie **KWAAD**.

KWAADSPREKEN, zie **LASTEREN**.

KWAAL, **ZIEKTE**.

Gemis van gezondheid. **ZIEKTE** is van **KWAAL** op dezelfde wijze onderscheiden, als van *krankheid*, zie **KRANK**. Doch kwaal is eene aanhoudende *krankheid*.

KWALSTER, **FLUIM**, **ROGCHEL**.

Opwerping van taai speekfel, slijm. **FLUIM** is het welvoegelijkste woord; de arts vraagt, of de lijder ook wel *fluimen* opgeeft. **ROGCHEL** ziet inzonderheid op de opwerping zelve, en het daarmede gepaarde geluid der keel. **KWALSTER** doelt op het afzigtige van het uitwerpsel.

KWANT, **SNAAK**, **SCHALK**, **GAST**.

Bij allen ligt het denkbeeld van wakkerheid, levendigheid ten grond. **KWANT** noemt men iemand, waarop niet veel staat is te maken, omdat hij zich nu dus, dan zoo, vertoont. Het woord is zeker

II. DEEL, II STUK. Z

van

van *wenden*. **SNAAR**, waarschijnlijk van het oude (nog tegenwoordig friesch-boersche) *snakken*, is eigenlijk een luchtige prater. **SCHALK**, in den zin, waarin wij het hier vergelijken, beteekent eenen loos-aard. *Hij is een GAST*, zegt men, in de gemeenzame verkeerung, van iemand, die, zoo als men het noemt, voor een klein geruchtje niet vervaard is.

KWARTIER, VIERENDEEL, VIERDE PART.

Vierde gedeelte. **PART** is een onduitsch woord voor deel, gedeelte, aandeel. **VIERENDEEL** is de vertaling van **KWARTIER**. Er is dus als het ware eenzelvigheid van beteekenis. Nogtans is er verschil in het gebruik. **VIERDE PART** wordt slechts dan gebruikt, wanneer iets werkelijk in vieren gedeeld wordt. *Kwartier uurs* zegt men voor een vierde gedeelte van een uur; *vierendeel jaars*, voor een vierde gedeelte van een jaar. Men koopt bij het *vierendeel (ponds)*, waren, die gewogen, bij het *kwartiertje*, zulké, die met de maat gemeten worden: *een vierendeel boter op een kwartiertje meel*.

KWETSEN, zie **BEZEEREN**.

KWIJT RAKEN, zie **VERLIEZEN**.

KWIJT WORDEN, zie **VERLIEZEN**.

L.

LAAG, zie **DIEP**.

LAAG, zie **BEDDING**.

LAAGHEID, **LAAGTE**.

Beide worden oneigenlijk gebezigd; doch **LAAGTE**, in de beteekenis van eenen armoedigen staat; **LAAGHEID**, in die van eene verachtelijke slechtheid.

LAARS, **STEVEL**.

Schoeifel, dat tevens het been bedekt. **STEVEL** is inzonderheid eene stijve ruiters **LAARS**.

LAATDUNKEND, zie **EIGENWIJS**.

LAATDUNKEND, zie **HOOGMOEDIG**.

LAATSTE (TEN), zie **EINDELIJK**.

LADING, **BEVRACHTING**.

Beide, eigenlijk, de daad van het sloop brengen der goederen; waarmede een sloop vertrekken moet.

In het gebruik, nogtans, heeft alleen BEVRACHTING de beteekenis der daad, LADING, die van al de goederen te zamen, waarmede een schip bevracht of geladen is.

LAF, ZOUTELOOS.

Dwaas, zonder oordeel of geest. LAF drukt de afkeuring mischien sterker uit; maar ZOUTELOOS wordt vooral van dengenen gezegd, die aanspraak maakt op geestigheid.

LAFHARTIG, BLOOD.

Vreesachtig, beschroomd, zonder moed. BLOOD meer in eenen zachten zin, als ontijdig beschaamd, of bedeesd; LAFHARTIG, met verachting van dengenen, die uit gebrek aan moed, pligt of eer verzaakt.

LAKEN, zie BEDILLEN.

LAKKEI, zie DIENAAR.

LAM, zie GEBREKKIG.

LAND, STAAT, RIJK.

LAND beteekent een gedeelte van de oppervlakte der aarde, naar deszelfs natuurlijke of staatkundige grenzen; STAAT, naar aanleiding der maatschappelijke vereeniging der bewoners; RIJK wordt alleen gezegd van staten onder eene eenhoofdige regering.

LAND-

LANDAARD, NATIE, VOLK.

De geheele geflachten en huisgezinnen, die tot elkander in eene bijzondere maatschappelijke betrekking staan. **VOLK** ziet inzonderheid op de gemeenschap van burgerlijke betrekkingen; **NATIE** op die van taal en zeden; **LANDAARD** op de bijzondere hoedanigheden ten gevolge van den invloed van land- en luchtstreek. *Volk* onderscheidt zich van de twee overige woorden ook daardoor, dat het dikwerf een aantal van verschillende bijeen behoorende personen aanduidt, als, dienstboden: *hij joeg al zijn volk op eenmaal weg*; werklieden: *de timmerman had geen volk genoeg*; zeelieden: *hij beval het volk de zeilen op te halen*; soldaten: *morgen komt er wederom volk binnen*; gasten (in de gemeenzame verkeer): *wij wachten heden volk*. In al deze beteekenissen kunnen *natie* en *landaard* niet genomen worden.

LANDBOUWER, zie **AKKERMAN**.

LANDHEER, LANDMAN, LANDSHEER, LANDSMAN.

De beide laatste zamenstellingen zijn door middel van den tweeden, of bezittenden naamval gevormd. Doch er is eene wederkeerigheid in het begrip van bezitten, of hebben. Gelijk de bezitter eene bezitting heeft, zoo heeft de bezitting eenen bezitter. Zoo is de vader, die eenen zoon heeft, de vader des zoons; maar dan ook die zoon de zoon des vaders. Het verschil tusschen de beteekenis der beide eerste

en der beide laatste zamenstellingen, ligt in de wijze, hoe men het begrip der bezitting opvatte. Bij LANDSMAN is *land* het hoofdbegrip, en ik geef dien naam aan eenen man, die, met mij, tot het zelfde *land* behoort; dien dit zelfde land tot inboreling heeft; dien het, als het ware, als zoodanig bezit. De LANDSHEER is de vorst, dien het *land*, de staat, tot *heer* heeft. Bij LANDMAN, daarentegen, is *man* het hoofdbegrip, en ik bedoel eenen *man*, die het *land*, in tegenoverstelling van de stad, tot verblijf heeft. Een LANDHEER is een bezitter of *heer* van *land*, landerijen, bijzonder met betrekking tot diegenen, die dit land, die landerijen, van hem in pacht hebben.

LANDMAN, zie LANDHEER.

LANDMAN, zie AKKERMAN.

LANDSHEER, zie LANDHEER.

LANDSMAN, zie LANDHEER.

LANGZAAM, TALMACHTIG, TRAAG, LUI, LOOM, VADZIG.

Tegenstellingen van schielijk, of vlug. LANGZAAM is eenvoudig eene ontkenning van snelheid, en kan somtijds doelmatig zijn, gelijk het spreekwoord zegt: *langzaam gaat zeker*, waarvoor de latijnen ten raad gaven: *spoedit u langzaam*. TALMACHTIG ziet op eene hebbelijkheid van uit te stellen en niet ter be-
hoor-

hoorlijker tijd gereed te zijn. **TRAAG** is degeen, die zich niet genoegzaam rept. **LUI** drukt dit nog sterker, en met meerder afkeuring, uit. **LOOM** is ongeneigd, of ongeschikt tot beweging; lichamelijk stram. **VADZIG** geeft het denkbeeld van eenen zeer sterken en afzigtigen graad van werkeloosheid.

LAPPEN (DOOR DE BILLEN), zie **DOORBRENGEN**.

LAST, zie **BÈVEL**.

LAST (TE) LEGGEN, zie **AANDICHTEN**.

LASTEREN, **KWAADSPREKEN**, **ACHTERKLAPPEN**.

Iemands eer benadeelen. **KWAADSPREKEN** drukt dit eenvoudig uit; men ondersteunt gemeenlijk daarbij, dat het buiten de tegenwoordigheid des aldus benadeelden geschiedt. **ACHTERKLAPPEN** geeft dit laatste bepaaldelijk te kennen. **LASTEREN** sluit in, dat de kwaadspreker daarenboven de laagheid heeft van valschelijk te betichten. Naar de bepalingen van het strafwetboek is *lasteren* het aandichten van eenige daad, geschikt om, indien ze bedreven ware, den betichten bij zijne medeburgers in haat of verachting te brengen.

LAVEN, **VERKWIKKEN**.

Nieuwe levenskrachten geven. *Kwik* beteekende, oulings, levend gedierte, en, oorspronkelijk, zich bewegende, vlug; gelijk nog tegenwoordig, in het eng., *quick* de laatste beteekenis heeft, en ook ons

kwik in vele zamenstellingen met de beteekenis van vlugheid of beweging voorkomt, als: *eene kwikkabel*, eene vrouw, of vrijster, die niet veel van zitten houdt; *een kwikstaart*, een vogeltje, (*motacilla*), wegens de rustelooze beweging van den staart dus genoemd; *eene kwikhaag*, eene van zelve opgeschoten haag; *kwikzand*, welzand, dat onder de voeten wegkruipt; *kwikzilver*, dus genoemd wegens deszelfs vlugheid en vloeibaarheid. Zoo komt wel het bijvoegelijke *kwik* zelf in den zin van vlug, aardig, gaauw, vrolijk, tierig, levendig voor: *in het kwikste van den mei*; *in het kwikste van zijn dagen*. VERKWIKKEN is dus verlevendigen; een zieke wordt door een geneesmiddel, of versterkend voedsel, *verkwikt*, een vermoeide, door rust te genieten. LAVEN heeft eenen beperkteren zin, en beteekent, eigenlijk, eenen zieken verkwikken, door een weinig vocht op zijne lippen te brengen, gelijk men den kranken, die de kracht niet heeft, om het vocht op de gewone wijze tot zich te nemen, met eene veer *laaft*; verder, in het gemeen, *zich layen*, voor: zich door het nuttigen van eenigen drank verkwikken.

LEDEMAAT, zie LIDMAAT.

LEEDWEZEN, zie VERDRIET.

LEEFREGEL, zie LEVENSWIJS.

LEEFTRANT, zie LEVENSWIJS.

LEEM-

LEEMTE, GEBREKKELIJKHEID, VERMINKTHEID.

Gemis van een vereischte. **VERMINKTHEID** ziet bijzonder op het verlies van eenig lid. **GEBREKKELIJKHEID**, in den ligchamelijken zin, is onbruikbaarheid van eenig lid. **LEEMTE** wordt vooral in eenen zedelijken zin genomen, en is dan eene zachtere uitdrukking voor het gemis van eene vereischte hoedanigheid.

LEEFTOGT, zie **EETWAAR**.

LEENEN, zie **BORGEN**.

LEERAAR, HOOGLEERAAR, LEERMEESTER, MEESTER, ONDERWIJZER, (SCHOOL-, HUISONDERWIJZER), LESGEVER.

Iemand, die beroepshalve onderwijst. **LEERAAR** is het deftige woord, en wordt gebezigd, zoo wel (en zelfs inzonderheid) voor den predikant, die, van den kansel, den godsdienst leeraart, als ook van den genen, die in eene wetenschap onderwijs geeft. Aan hoogeschoolen, is daarvoor de titel **HOOGLEERAAR**. Bij de invoering van den, in zoo vele opzigten verbeterden leertrant, zijn de namen van **LEERMEESTER** en **MEESTER** voor de lagere scholen, meestal, in onbruik gekomen, en is daarvoor de, minder ontzagwekkende, titel van **ONDERWIJZER** in zwang gebragt. Men onderscheidt dan **SCHOOLONDERWIJZERS**, die hun onderwijs in de school, en **HUISONDERWIJZERS**, die het aan de huizen hunner leerlingen geven. De

laatsen worden ook **LESGEVERS** genoemd. *Leeraar*, *leermeester* en *onderwijzer* zijn ook te gebruiken voor iemand, die, zonder daarvan een beroep te maken, eenen anderen iets onderwijst; de andere woorden niet. *Leermeester* is daarenboven de werkbaas ten opzichte van zijnen leerjongen.

LEIDEN, zie **BRENGEN**.

LEIDING, zie **BELEID**.

LEIDSMAN, **GIDS**, **WEGWIJZER**.

Iemand, dien men met zich neemt, om te gemakkelijker of spoediger de plaats te bereiken, waarheen men zich begeven wil. De benaming **WEGWIJZER** duidt bepaaldelijk aan, dat men den perfoon met zich neemt, omdat men den weg niet kundig is. In **GIDS** ligt hetzelfde denkbeeld, met dit verschil, dat men denzelven ook gebruikt, wanneer de weg op zich zelve ligt te vinden, maar voor eenen onbekenden, door gevaarlijke plaatsen, niet veilig is. **LEIDSMAN** kan in beide gevallen gebezigd worden, en sluit nog meer het denkbeeld van een eigenlijk aan de hand leiden in zich, gelijk het een blinde, of zeer kortzigtige, op eenen, anders ligt te vinden, en ook niet gevaarlijken, weg, behoeft. *Wij namen een paar boeren tot wegwijzers, om ons naar de vijandelijke voorposten te begeven. Het leger nam, door de onbekende bergengten heen, eenige getrouwe gidsen. De oude man doet wel, bij den avond, eenen leidsmen*
met

LEN.—LES.—LET.—LEU.—LEV. 363

met zich te nemen. Laat men zich door eene vrouw leiden, dan zegt men *leidsvrouw*. Voorts worden *gids*, *leidsman* en *leidsvrouw* ook figuurlijk gebezigd. Sommigen kiezen hunne lage driften, tot de eenige *gidfen*, op den weg naar het geluk. De *geschiedenis* is de *leidsvrouw* des levens.

LENIG, BUIGZAAM, GEDWEE.

Tegenstelling van stroef. LENIG is datgene, dat zich in de lengte laat strekken: *lenig linnen*; *lenig goud*. BUIGZAAM, dat zich krommen laat: *het buigzame bamboes*. GEDWEE gedooft beide, en geeft daarbij het denkbeeld van zachtheid bij het aantasten: *gedwee leder*. Oneigenlijk, is *lenig* zachtzinnig: *met lenigen raad*; *buigzaam*, gehoorzaam: *een buigzaam kind*; *gedwee*, onderdanig: *iemand gedwee maken*.

LENIGEN, VERZACHTEN.]

Zachter maken. Beide mede oneigenlijk; doch LENIGEN alleen ten aanzien van smart, zorgen of kommer; VERZACHTEN, meer algemeen, voor al wat hard of onaangenaam is.

LESSCHEN, zie DEMPEN.

LETTER, zie BOEKSTAAF.

LEUGEN, zie LOGEN.

LEUNING, zie BALIE.

LEVANT, zie OOSTEN.

LEVEN, zie AANWEZEN.

LE-

LEVEN MAKEN, zie AANGAAN, en BULDEREN.

LEVEN (HET) BENEMEN.

OM HET LEVEN BRENGEN. } zie DOODEN.
VAN HET LEVEN BEROOVEN. }

LEVEND, LEVENDIG.

Dat leeft. LEVEND, in den eigenlijken zin, waarlijk leven hebbende, in leven zijnde, in tegenstelling van dood: *een LEVEND mensch; eene gift onder de levenden.* LEVENDIG, oneigenlijk, vol beweging: *eene levendige straat; vlug: een levendig kind; innig: een levendig geloof; levendig van eis overtuigd zijn.*

LEVENDIG, zie LEVEND.

LEVENLOOS, zie DOOD.

LEVENS MIDDELEN, zie EETWAAR.

LEVENS WIJS, LEEFREGEL, LEEFTRANT, GEDRAG, WANDEL.

De aard en wijs, welke een levende persoon in zijne dagelijksche, of meest gewone, handelingen volgt. Het algemeene begrip daarvan ligt in LEVENSWIJS, de wijs, hoe men leeft. Maar de zin van *leven* zelf is daarbij tweeledig te nemen; of, als alleen die verrigtingen bedoelende, die noodig zijn, om het dierlijke leven te onderhouden, gelijk, wanneer men van iemand zegt, dat hij *op zijne gezondheid leeft*; of

of wel, als op de zedelijke gedragingen ziende, door welke zich de eene persoon van den anderen onderscheidt; gelijk, wanneer men zegt, dat iemand *kudsch* of *deugdzzaam* leeft. *Levenswijs* kan de aard of wijs van het eene of van het andere zijn; in den eersten zin is de *levenswijs* van iemand *matig* of *onmatig*, in den tweeden, *betamelijk* of *onbetamelijk*. Bij LEEFREGEL is het werkwoord alleen in den eersten zin genomen, en men verstaat daaronder enkel een voorschrift, waaraan men zich verbindt, om het dierlijke leven te onderhouden; zulk een *leefregel*, door den arts voorgeschreven, wordt meer of minder *streng* genoemd, naar mate daartoe een meerdere of mindere graad van matigheid en onthouding vereischt wordt. In LEEFTRANT, heeft het werkwoord eenen derden, van de beide vorige verschillenden, zin, dien, namelijk, van de uiterlijke vertooning, welke men in de maatschappelijke zamenleving maakt, en bijzonder van de wijze, waarop men tot dat einde zijne huiselijke en andere uitgaven inrigt. Zoo kan de *leeftrant* van de eene of andere stad, of aan een hof, voor iemand, die geene ruime middelen bezit, te *kostbaar* zijn, en de *leeftrant*, in kleinere plaatsen, iemand, die aan pracht gewoon is, te *eenvoudig* vallen. Die zich in zijnen *leeftrant* te buiten gaat, steekt zich in schulden; die zijnen *leefregel* veronachtzaamt, kan zich ligt eene ongesteldheid op den hals halen. GEDRAG komt meer overeen met *levenswijs*, in de beteekenis, welke wij in de tweede plaats hebben aangevoerd; doch het woord heeft daarbij het

ne-

nevenbegrip der openbaarheid, en ziet minder op den persoon zelve, dan op zijne betrekkingen met anderen. Iemand kan zoo ingetogen van *levenswijze* zijn, dat men niet weet, hoe zijn *gedrag* zijn zoude, indien hij meer verkeer hadde. Aan dienstboden geeft men getuigfchriften van hun *gedrag*; niet van hunne *levenswijze*. *Kinders van een onbertspelijk gedrag zijn de vreugd hunner ouden.* In *levenswandel*, of ook bij WANDEL alleen, wordt dit laatste woord, (van *wandelen*, *kuljeren*,) in eenen figuurlijken zin gebruikt, van de gansche inrigting der zedelijke handelingen, zoo ten aanzien van den persoon voor zich zelve, als in zijne betrekkingen met anderen. *Hij is van eenen deugdzamen-, slechten levenswandel. Opregt in zijn handel en wandel. Iemand's leven en wandel beschrijven.*

LID, LIGCHAAMSDEEL.

Een der onderscheidene deelen van het menschelijke of dierlijke ligchaam. Bij de zeemagt was eertijds eene vaste som bepaald tot uitkoop van de jaarlijksche toelage voor het verlies van een LIGCHAAMSDEEL. Lid wordt, gemeenlijk, in den bepaalderen zin genomen van een gewricht; het komt echter ook algemeener voor: *hij is grof van leden; ik heb pijn door al mijne leden.* Van daar: *er ligt mij wat op de leden* (door de drukking van de borst heb ik een angstig gevoel van eene onzekere zaak). Doch *lid* wordt meest oneigenlijk gebruikt: *het tweede lid van dit voorstel.* In den eigenlijken zin, zegt men, voor

voor het meervoud, ook *ledematen*. Zie voorts LIDMAAT.

LIDMAAT, (LEDEMAAT,) LID, MEDELID.

Deelgenoot in eene maatschappelijke of gezellige instelling. LIDMAAT, of LEDEMAAT, wordt, meestal, in den engeren zin genomen, bepaaldelijk van iemand, die belijdenis heeft gedaan van de leer van het een of ander christelijke kerkgenootschap. Algemeener zegt men: *een lid van de Staten-Generaal*, *een lid van de regering*; *een lid van onze bijeenkomst*, zoo wel als ook: *een lid* (anders *lidmaat*) *van ons kerkgenootschap*. Verkeerdelijk zegt men daarvoor vaak MEDELID: *een medelid van onze sociëteit*. Het spreekt toch van zelf, dat de bijeenkomst, of het genootschap, uit meer dan een lid bestaat. *Medelid* ziet enkel op de wederkeerige betrekking van het eene lid tot het andere.

LID, zie KLAP.

LIED, zie DEUN.

LIEDEN, MENSCHEN, PERSONAADJEN.

MENSCHEN zijn de redelijke bewoners van onzen aardbol, van de zijde hunner gemeenschappelijke geaardheid beschouwd. Bij LIEDEN en PERSONAADJEN heeft men een verschil van stand in het oog, en bepaaldelijk zegt men *lieden* van menschen van geringeren, *personaadjen* van die van hooger stand. Men zegt: alle *menschen* zijn sterfelijk; de boeren van dat

dat dorp zijn brave *lieden*; eertijds verschenen, in Duitschland, de vorstelijke *persoonadjen* zelve op de rijksdagen.

LIEVELING, GUNSTELING.

Bij den LIEVELING heeft de hem te beurt vallende onderscheiding altijd haren grond in eene uitstekende liefde of genegenheid; bij den GUNSTELING kunnen daarvan ook andere redenen zijn; en het ware niet altoos juist geoordeeld, wanneer men iemand door eenen begunstiger met weldaden overladen ziende, daaruit zoude besluiten, dat de laatstgenoemde hem liefde of genegenheid toedraagt, hoezeer welligt beide wenschen, dat dit het geval ware. Grooten hebben *gunstelingen*, die niet altijd hunne *lievelingen* zijn; geringe lieden kunnen *lievelingen*, maar geene *gunstelingen* hebben. Een dier, ja een levenloos ding, een kleed, eene snuifdoos, enz. kan een *lieveling* zijn. Een *gunsteling* is enkel een persoon, die door eenen meervermogenen begunstigd wordt.

LIEF, zie DIERBAAR.

LIEF, zie AANGENAAM.

LIEFDE, MIN.

De betrekking van twee personen van onderscheidene kunne op elkander. LIEFDE wordt meest in de beteekenis van eene geoorloofde hartstogt gebezigd, maar MIN wordt dikwerf in eenen kwaden zin gebruikt. Buiten de betrekking van tweederlei kunne,
nog-

nogtans, wordt *min*, even als *liefde*, voor sterke genegenheid genomen; zelfs voor de liefde, die God zijnen redelijken schepselen toedraagt. Zoo, in de psalmberijming: *zoo gij mij niet, (o God!) uit teedere min, hadt ondersteund*. Insgelijks *menschenmin*, het zelfde als *menschenliefde*. Men zegt: *iets in der minne bijleggen*, niet: *in der liefde*. Doch: *ik zal dit met liefde* (gereedelijk) *voor u waarnemen*, niet: *met min*. En nooit *werken der min*, voor: *werken der liefde doen*.

LIEFELIJK, zie AANGENAAM.

LIEFHEBBEN, zie BEMINNEN.

LIEFHEBBER, zie BEMINNAAR.

LIEFKOZEN, zie FLEEMEN.

LIEGEN, zie LOGEN.

LIEGEN, zie JOKKEN.

LIEVEN, zie BEMINNEN.

LIGCHAAM, zie DOODE.

LIGCHAAMSDEEL, zie LID.

LIGGEN (GAAN), zie BEDAREN.

LIGTVAARDIG, LIGTZINNIG.

Zonder nadenken. LIGTZINNIG ziet op de gemoedsgesteldheid van dengenen, die zich niets sterk

370 LIJD.-LIJF.-LIJK.-LIJN.-LIJS.-LIJV.-LIN.

ter harte laat gaan; **LIGTVAARDIG** op de handelwijze van hem, die zonder overleg en beradenheid zijn besluit neemt. *Hij is veel te ligtzinnig, om dat te onthouden. Hij heeft zich al te ligtvaardig in die zaak ingelaten.*

LIJDEN, zie **DOORSTAAN**.

LIJSVERDEDIGING, zie **NOODWEER**.

LIJK, zie **DOODE**.

LIJN, zie **TOUW**.

LIJNWAAD, zie **DOEK**, en **LINNEN**.

LIJST, **CEEL** (**CEDEL**).

Naamrol. **CEEL** wordt inzonderheid gebezigd, wanneer eene reeks van namen, enkel voor eene bijzondere gelegenheid, wordt opgeschreven: *lijkceel, rouwceel; ik heb hier reeds eene gansche ceel*. **LIJST** is eer een blijvend register: *hij is van de lijst der raadsheeren geschrapt*.

LIJVIG, zie **DIK**.

LIMOEN, zie **CITROËN**.

LINNEN, **LIJNWAAD**.

Doek van lijn, of waarvan de stof vlas is. Men zegt: *een koopman in LINNEN*, of *in LIJNWAAD*; ook, de meerdere soorten in aanmerking nemende: *een koopman in linnens*, of *in lijnwaden*. *Lijnwaad* is meer eene bewoording van den handel, *linnen* meer

meer gebruikelijk in de dagelijksche spreektaal. *Lijnwaad* wordt meestal enkel gebezigd voor de stof; *linnen* ook voor hetgeen daarvan gemaakt is: *het linnen nazien*. Alleen in den makelaarsstijl, bij verkooping, vindt men daarvoor *lijnwaden*. Overigens zijn beide woorden, eigenlijk, eenzelvig van oorsprong; *linnen* is het zelfde als *lijn*, met weglating van de eindlettergreep *waad*, en een bijvoegelijk woord, *van lijn* beteekenende, even als gouden, *van goud*. *Waad* (onder anderen, in het *Niebelungenlied* wat gespeld,) is *gewaad*, *lijnwaad*, dus, zoo veel als *gewaad van lijn*, of, eene stoffe, van lijn zamengesteld, en tot gewaad, kleeding, dienende.

LIST, zie **LOOS**.

LISTIG, zie **LOOS**.

LOEREN, **GLUREN**, **STAREN**, **TUREN**.

Scherp op iets zien. **LOEREN** is het zelfde woord als **GLUREN**; beide bevatten het nevenbegrip der heimelijkheid. **STAREN** doelt inzonderheid op het strak aanzien; **TUREN** op de aanhoudendheid daarvan.

LOGEMENTHOUDER, zie **KASTELEIN**.

LOGEN (**LEUGEN**), **ONWAARHEID**.

Liegen is datgene zeggen, wat men zelf voor onwaar houdt; de **LOGEN**, dus, eene opzettelijk gezegde onwaarheid. Die, ter goeder trouw, eene **ONWAARHEID** zegt, welke hij zelf voor waarheid houdt, *liegt* eigenlijk niet. Het begrip van het opzettelijk

verhelen der waarheid, bij *liegen*, wordt door de afleiding bevestigd, zijnde het woord van den stam van het bretan. *laugn*, verborgen, waarvan nog tegenwoordig het hoogd. *läugnen*, ons loochenen.

LOMMER, SCHADUW.

Gemis van licht, door tuschenkomst van een ondoorschijnend voorwerp. SCHADUW is, eigenlijk, het donkere beeld van het ligchaam, door hetwelk de lichtstralen opgevangen worden. LOMMER duidt enkel de betooving van licht aan, zonder meer. Zoo bezigde VONDEL het: *in de lommer van eene spotlonk*. Meest wordt het echter genomen voor de afkeering der zonnestralen door boomen, hoven, wandeldreven, enz., waarbij dus het begrip van een zich afteekenend beeld niet in aanmerking komt. Hoezeer men dus van *schaduwbeelden* spreke, kan *lommerbeelden* niet gezegd worden. In verdere beteekenis, ziet *schaduw* inzonderheid op de veroorzaakte donkerheid, *lommer* meer op de daarmede gepaarde aangename koelte. Van daar, oneigenlijk: *in iemands schaduw moeten staan*, door hem in eer en aanzien verduisterd worden; niet: *in iemands lommer*. Daarentegen, gelijk POOT het bezigt: *eene schuilplaats zoeken in de lommer van iemands naam*, voor bescherming. *Lommer* is altoos het liefelijkere beeld. Ook in het werkwoord *belommeren*, vergeleken met *beschaduwen*.

LOMP,

LOMP, ONBELEEFD, ONBESCHOFT.

Hij, die de regelen der wellevendheid niet in acht neemt. Men kan LOMP zijn; uit ongeïoefendheid in de manieren der fatsoenlijke zamenleving; ONBELEEFD, uit onachtzaamheid, of door vergissing. ONBESCHOFT is alleen degen, die alle denkbeeld van beleefdheid ter zijde zet.

LOMP, zie PLOMP.

LOOCHENEN, ONTKENNEN, VERLOOCHENEN.

Staande houden, dat iets niet zoo is. ONTKENNEN drukt dit eenvoudig uit: KANT *ontkent*, dat het mogelijk is, boyenzinnelijke dingen te erkennen. LOOCHENEN geeft het nevenbegrip, dat men, tegen beter weten aan, het niet bestaan van iets beweert. De zelfde beteekenis had reeds het gothifche *laugnjan*. VERLOOCHENEN heeft dien zin van verheimelijking, door middel van het voorzetsel, versterkt, en wordt in het gebruik bijzonder toegepast op het ontkennen of verheimelijken van iets, waarvoor men, ter goeder trouw, rond behoorde uit te komen. *Zijn geloof verloochenen*. Wederkèerig, met *zich zelyen*, gebruikt, heeft *verloochenen* eenen zin, die niets met *onkennén* gemeens heeft. *Zich zelyen verloochenen*, namelijk, is tegen zijne neigingen en geaardheid handelen. Van daar *selfsverloochening*. *Het kost vrij*

wat zelfsverloochening, om dien knorrepot te behagen.

LOOM, zie LANGZAAM.

LOON, BELOONING, PRIJS.

LOON bedingt men; BELOONING verwacht men; om eenen PRIJS kampt men. De dappere soldaat, die het eerst den vijandelijken wal besteeg, vermaadde het beloofde *loon*, maar de bewondering zijner kameraden was zijne *belooning*. *Loon* en *belooning* beteekenen voorts beide het voordeelige of het aangename, waarop iemand, die iets goeds verrigt heeft, of ook, die slechts iets, van welken aard ook, ten gevalle en op last van anderen verrigt heeft, aanspraak kan maken. Een *prijs* is eene belooning, die den genen onder meer anderen uitsluitenderwijze ten deel valt, die zich van het aan hen allen opgegevene op de meest aan het doel beantwoordende wijze gekweten heeft.

LOON, zie BELOONING.

LOOPEN, zie GAAN.

LOOS, SCHRANDER, SNEDIG, GESLEPEN, SLUW, LISTIG.

Wel gevat op alle voorkomende zaken. SCHRANDER wordt niet dan in eenen loffelijken zin genomen: *zijn schrander oordeel doorgrondt alles oogenblikkelijk*. Men zegt daarvoor ook: *een snedig oordeel*; *hij paart een goed geheugen met een snedig oordeel*.

Een

Een snedig antwoord is een antwoord, dat wel ter snee komt. **GESLEPEN** is het beeld van de andere zijde geteekend, en ziet op eene, niet zoo zeer natuurlijk eigene, als wel in de wrijving van veelvuldige verkeering verkregene gevatheid: *dat is een geslepen gast; hij is op die kunsten zeer geslepen.* **SLUW** is, als het ware, overal doorheen sluipende: *de sluwe lasterzucht.* Dit wordt thans weinig meer in eenen goeden zin gebruikt. Zoo ook staat **LOOS** veelal met *doortrapt* en *doorslepen* gelijk; zie **DOORKNEED**. **LISTIG** wordt in ernstiger zin genomen, en beteekent vindingrijk in misleiding: *een listige bedrieger.* Het naamwoord *list*, evenwel, wordt niet altijd zoo euvel opgevat, en men verstaat daardoor, ook in eenen goeden zin, eene vaardigheid, om zich, ter verkrijging van zijne oogmerken, van middelen te bedienen, die voor anderen verboden zijn: *eene geoorloofde list; met eene weldoordachte list.*

LOOT, zie **KIEM**.

LOS, **LOS BANDIG**, **ONBANDIG**, **LIEDERLIJK**, **PLOERTIG**.

Van een ongebonden levensgedrag. Gelijk verbin-
tenis of band een gewoon beeld is voor allerlei ver-
plichting, is **LOS BANDIG** diegeen, die de banden der
zedigheid en welvoegelijkheid geslaakt heeft. **ON-**
BANDIG zoude diegeen zijn, die geene zulke banden
kent, of ze met voeten treedt. Zie *onbandig* met

wat
hag

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

LO

kleeding is, gelijk ook *lodderig*, in het Nederfaks., *los*, niet aansluitend, beteekent. Zoo heet, in het Hoogd., een vrouwmensch van een liederlijk leven, *Luder*. Men zoude dus aan den wortel *lūd* kunnen denken, met den zin van gedwee, buigzaam, dat, uit zwakte, meêgeeft; van waar, in het Angel-faks. *Hlutan*, zich vleijen en buigen, en, in het Nēders., het smaadwoord *lūd* of *lūt*, voor een kind van een zwak verstand. *Liederlijk* zoude dan, eigenlijk, zoodanig een zijn, die, uit gebrek aan natuurlijke vermogens of van de behoorlijke aanwending derzelve, zijne zaken flordig en onachtzaam waarneemt, en voorts, ten opzichte der zedelijkheid, te zwak is, om zijne lusten en begeerten te weerstaan, maar zich door dezelve laat medeslepen, al ware het ook dat hij daardoor de palen der matigheid moest overtreden. Het woord *liederlijk* geeft dus reeds een onaangenamer denkbeeld, dan *los* of *losbandig*, of zelfs *onbandig*, welk laatste, hoezeer ten aanzien der pligtovertreding sterker; het begrip van andere, goede hoedanigheden, als schrandereheid, vlugheid, bekwaamheid, minder uitfluit. *Ploertig* is hij, die zich als een *ploert* gedraagt, dat is, als een boef, die zich aan lage lichtmisferijen en snoode treken en bedrijven overgeeft. *Losbandig* kan een jongeling van goeden hulze zijn, en men zal hem, bij verzachting, *los* kunnen noemen. Aan zichzelf overge-, of niet ter regter tijd tot inkeer gebragt, kan het sterke hartstogten, *onbandig* worden, of, er tot vadzigheid overhelt, *liederlijk*; doch

378 LOT.—LOU.—LOV.—LOZ.—LUC.

de eigenschap van *ploertig* zal zelfs de *liederlijke* jonge mensch van eenen beteren aanleg, wanneer hij al met *ploerten* mogt verkeeren, niet ligt aannemen.

LOT, zie KIEM.

LOUTER, zie ECHT.

LOVEN, PRIJZEN, ROEMEN.

Eenige voortreffelijkheid van iemand of iets verheffen. LOVEN, als edeler dan PRIJZEN, wordt inzonderheid ten opzichte van God gebezigd: *looft God in zijn heiligdom!* Ook prijzen wordt aldus gebruikt: *God prijzen en verheerlijken*; maar het komt meer algemeen met betrekking tot geringere voortreffeligheden voor: *elk koopman prijst zijne eigene waar*. Prijzen onderstelt, meestal, de tegenwoordigheid van den geprezenen: *kinderen moet men niet te veel prijzen*. ROEMEN sluit die tegenwoordigheid uit: *hij wordt van iedereen geroemd*.

LOZEN, SLAKEN.

Loslaten. Men zegt: *zuchten LOZEN*, en *zuchten SLAKEN*. Overigens, *loost* men wat men verlangt kwijt te worden, en *slaakt* men, met inzicht, om aan hetgeen bekneld is, meerdere ruimte te verschaffen. *Zijn water lozen*; *steentjes in het wateren lozen*; *hoe zullen wij hem lozen?* De zeilen *slaken*; *gevangenen slaken*, *iemands banden slaken*.

LUCHTSGESTELDHEID, zie WEDER.

LUI,

LUI, zie LANGZAAM.

LUIM, zie KUUR.

LUISTEREN, zie HOOREN.

LUST, zie BEGEERLIJKHEID.

LUST, zie BLIJDSCHAP.

LUST, zie DRANG.

M.

MAAG, zie BLOEDVERWANT.

MAAGD, zie DOCHTER.

MAAL, zie FEEST.

MAALSTROOM, DRAAIKOLK.

Eene plaats, waar het water zich in eenen kring ronddraait. *De groote DRAAIKOLK op de noorweegsche kusten is bijzonder onder de benaming van den MAALSTROOM bekend.* Uit het gegeven voorbeeld blijkt, dat het eene woord, in den eigenlijken zin, voor het andere kan genomen worden. In de overdragtelijke beteekenis van verwarring, wordt alleen het laatste gebezigd: *hij verviel in eenen maalfstroom van gedachten.*

MAAR, voegwoord, zie DOCH.

MAAR,

MAAR, (MARE), naamwoord, GERUCHT, BERIGT, NARIGT, TIJDING, KONDSCHAP, BESCHIED, KENNISGEVING, BEKENDMAKING, VERSLAG, VERHAAL.

Onderrigting wegens eenige gebeurtenis. Een GERUCHT gaat op de tong van velen rond, zonder dat men regt weet, wie de eerste zegsman is; indien het in de omstandigheden treedt van hetgeen gezegd wordt gebeurd te zijn, loopen die omstandigheden veelal uitéén; om beide redenen is daaraan gemeenlijk weinig geloof te hechten, alvorens men nadere bevestiging hebbe. Men zegt: *er gaat (of er loopt) een gerucht, dat de vijand over de rivier is*. Wordt zulk een gerucht valsch bevonden, en blijkt het ontstaan te zijn ten gevolge van misleiding, zoo noemt men het *een uitgestrooid gerucht*. Ook zegt men, ten opzichte van den goeden of kwaden naam, waarin iemand bij het algemeen staat: *hij is in een kwaad, in een goed gerucht*. Het is hetzelfde woord, dat anders met *geraas, rumoer*, zinverwant is; zie RUMOER. Ook het woord MAAR is, volgens het oordeel van ADELUNG, eene nabootsing van het geruisch door den mond des verhalenden gemaakt, hetwelk ook eigenlijk, bij meer dan eenen plaats hebbende, het *gerucht* uitmaakt. Men zegt, even als bij *gerucht*: *de maar gaat of loopt*. Doch het is niet noodig, dat de *maar* in omloop zij; dezelve kan den belanghebbenden ook onmiddellijk aangebragt, de zegsman dienvolgens bekend, en de *maar* zelve
dus

dus geloofwaardig zijn: *de aankondiging van de geboorte des kinds was voor hen eene blijde maar.* In dit opzigt komt de beteekenis overeen met die van TIJDING: *hij bragt mij eene gewenschte tijding.* Het verschil is, dat de *tijding* ook schriftelijk kan medegedeeld zijn; *geene tijding, goede tijding*, zegt men ter vertroosting van iemand, die ongerust is wegens het niet ontvangen van eenigen brief. *Tijding* ziet vooral ook op eene, geregeld voortgezette, onderrigting: *men is, sedert den aanvang des oorlogs, omtrent de volkplantingen, buiten tijding.* In het hoogduitsch heeft het woord de beteekenis van een nieuwspapier, of eene courant. Bij ons wordt het voornamelijk gebezigt voor het nieuws, hetwelk de couranten mededeelen, ook *nieuwstijding: de laatste tijdingen (nieuwstijdingen) van Parijs* behelzen niets van eenig bijzonder aanbelang. *Zeetijding* heet ook het papier zelf, waarin de zeetijdingen vermeld worden. Uit al het hier bijgebragte blijkt overigens, dat *tijding* zoo wel eene algemeene, als eene bijzondere, mededeeling zijn kan. Bij KONDSCHAP is dit het geval niet. Dit woord onderstelt, dat de belanghebbende alleen de onderrigting ontvangt; ook, dat deze, hetzij door eenen, hetzij door meer personen, mondeling gegeven wordt. Zoo beteekent: *kondschappen ligten*!, getuigen hooren. In den krijgsdienst zegt men, in oorlog zijnde: *op kondschap uitzenden*, manschappen uitzenden, om onderrigtingen wegens de gesteldheid des vijands in te winnen. BESCHIED wordt zoowel schriftelijk als mondeling gegeven, doch onder-

derftelt, in beide gevallen, eene voorafgaande aanvraag, of, in het laafte, wanneer de befchrevene onderrigtingen reeds voorhanden zijn, het opzoeken of opsporen van dezelve. Wanneer men dienftboden eene boodfchap laat doen, beveelt men hun al of niet op *befcheid* te wachten; van hier, dat het woord ook wel enkel in den zin van antwoord gebruikt wordt: *iemand kwaad befcheid geven*; waarmede nogtans alleen mondeling, niet fchriftelijk, befcheid bedoeld wordt. In den zin van fchriftelijke onderrigting, in het algemeen, vindt met het bij WAGENAAR: *van eene reeks van vijfzig jaren vindt men naauwelijks eenig ander befcheid*. Voorts verftaat men onder *befcheiden*, voor de gefchiedenis dienende oorfpronkelijke ftatsftukken: *eene gefchiedenis, naar echte befcheiden befchreven*. Een BERIGT is alleen tot den, of de belanghebbenden gerigt; het kan mondeling of fchriftelijk, en al of niet ten gevolge eener voorafgegane aanvraag gegeven worden. Dat het gebeurde, zoo veel mogelijk, in al deszelfs omftandigheden medegedeeld wordt, doet het *berigt* van een bloot NARIGT verfchillen. *De fchouten ontyingen eene panchrijving, om aan den gouverneur een berigt in te zenden van de genomene maatregelen tot keering van het water, met last tevens aan elk hunner, om, zoo de dijk onverhoopt mogt doorbreken, hem daarvan onverwijld narigt te doen toekomen*. Zoo beteekent *berigt* ook inzonderheid eene nadere omschrijving van iets: *het werk bij intekening zullende uitgegeven worden, is een berigt van hetzelfde, gratis,*
bij

bij alle boekverkoopers verkrijgbaar. KENNISGEVING ziet altoos slechts op eene enkele bepaalde zaak, of omstandigheid; men kan die aan velen, maar men kan ze ook aan eenen enkelen doen; eene BEKENDMAKING geschiedt altoos aan velen: *het is niet geoorloofd, buskruid te vervoeren, zonder voorafgaande kennisgeving aan de plaatselijke overheid; eene huwelijksbekendmaking.* Kennisgeving en bekendmaking beide worden thans, door overheden, in plaats van het voorheen gebruikelijke onduitsche woord *publicatie* gebezigd; om daarin eene onderscheiding te maken, zoude *bekendmaking* beter voegen voor de afkondiging van eenige verordening; *kennisgeving*, wanneer enkel iets daadzakelijks moet worden kond gedaan: *de tijd van zes weken, bij bekendmaking van burgemeester en wethouders, voor het vastleggen der honden bepaald, is, bij eene nadere kennisgeving, voor veertien dagen verlengd.* Een VERSLAG is, even als een *berigt*, enkel tot den, of de belanghebbenden gerigt, en kan mondeling of schriftelijk, ook al of niet ten gevolge eener voorafgaande aanvraag gegeven worden; het omvat, insgelijks, al de omstandigheden van het onderwerp; maar het heeft een nevenbegrip van verpligting, en is eerder eene verantwoording: *aan de Staten-Generaal wordt jaarlijks verslag gedaan van den staat van het openbaar onderwijs.* Een VERHAAL is de ontwikkeling eener gebeurtenis, van haren aanvang tot haren afloop: *een getrouw verhaal van het gebeurde.* — „ Waarschijnlijk „ zal de *maar* van het hier voorgevallene reeds tot „ uwent

„ uwent gekomen zijn; terwijl nogtans het *gerucht*
 „ gemeenlijk de zaak vergroot, meen ik u dienst te
 „ doen met eenig *berigt* deswege. Onze dorpschout
 „ had reeds voor eenige dagen *kondschap*, dat de
 „ groote roovertbende in aantogt was; gij weet,
 „ dat, ten gevolge eener *bekendmaking* van het ge-
 „ westelijk bestuur, alle landlieden zich van wapenen
 „ hebben voorzien, en geregelde wachten betrekken;
 „ door den schout werd nu, bij *kennisgeving*, de
 „ verdubbeling derzelve bevolen; doch vruchteloos;
 „ zoo groot was de schrik, op het *narigt* van de
 „ gewelddadigheden, in de omstreek gepleegd, dat
 „ de meesten zich gereed maakten, om huis en hof
 „ te verlaten, toen wij, gelukkig, *tijding* kregen,
 „ dat ons eene afdeeling krijgsvolk zoude toegeschikt
 „ worden. Nu vatte een ieder moed; en gij kunt
 „ denken, hoe grootelijks deze toenam, toen een
 „ naar den bevelhebber, tot naderen aandrang, afge-
 „ zonden bode *befcheid* bragt, dat het voor ons
 „ slechts een loos alarm was geweest, naardien de roo-
 „ vers, na de gedachte gewelddadigheden, tot op
 „ omtrent twee uren afftands, gepleegd te hebben,
 „ weder aan het aftrekken waren. Hier hebt gij het
 „ gansche *verhaal*; deel het onzen vrienden, ter hun-
 „ net geruststelling, mede. Men zegt, dat de schout
 „ voornemens is, om, bij zijn *verslag* aan het be-
 „ stuur, de namen dergenen op te geven, die het
 „ voorbarigst zijn geweest, om den dienst te wei-
 „ geren.”

MAANDWERK, zie MAGAZIJN.

MAARSCHALK, STALKNECHT, STALMEESTER, GROOTSTALMEESTER.

Woorden, naar hunnen oorsprong en hunne samenstelling, ten naauwste in zin verwant, doch wijd uiteenlopend in hunne gebruikelijke beteekenis. STALKNECHT is letterlijk te verstaan, als de benaming van eenen knecht, die in eenen stal oppast; een heer, die rijkteug en paarden houdt, dient wel, benevens zijnen huis- of lijfknecht, ook eenen *stalknecht* te hebben. MAARSCHALK, daarentegen, is de titel voor de hoogste waardigheid in het krijgswezen, of voor de aanzienlijkste bediening aan het hof van eenen vorst: *veldmaarschalk*, *hofmaarschalk*. Nogtans is het woord, letterlijk, naar zijne samenstelling, een stal- of paardenknecht. Het oude *mar* of *maer*, waarvan ons *merrie*, beteekent eigenlijk een paard, *schalk* een knecht. Zoo komt het voor in den eigenaam *Godschalk*, *Godschalk*, (Godsknecht); en men leest in eene oude berijming der psalmen: *Heer, ik ben uw schalk*. Het Fransche woord *maréchal* beteekent nog tegenwoordig zoo wel een' hoefftimid, als een' opperveldheer. Opmerkelijk is, dat ook aan de nog hoogere krijgswaardigheid in Frankrijk, de opperste, namelijk, tot welke slechts een enkel algemeen legerhoofd benoemd wordt, de titel van *connétable* verknocht is, dat eigenlijk *comes stabuli* wil zeggen, zoo veel als stalgraaf; gelijk *graaf*, oudtijds, even als het middeleeuwsche *comes*, eenen opzigter over iets be-

te-

teekende, en als zondwag, nog overig is in ons *plaimgraaf*, enz. In de salische wetten komt *marc-scalcus* voor, in de beteekenis van eenen knecht, die het opzigt over twaalf paarden had. Dat het woord naderhand, even als *graaf*, de aanzienlijker beteekenis verkreeg, heeft zijnen grond eensdeels daarin, dat, bij de leenheerlijke rangonderscheiding, de *knechten* van den vorst, met betrekking tot minderen, *heeren* waren; anderdeels ook, uit hoofde, dat de hof- en krijgstaat der toenmalige tijden meest in paarden bestond, de opzigter over de vorstelijke stallen, tot welken sin het woord eerst werd uitgebreid, een der aanzienlijkste bedienden zijn moest, aan wien, in den krijg, ook het bevel over het gewapend paardenvolk voegzaam kon opgedragen worden. Een *stalmeester* is, naar het tegenwoordige gebruik, iemand, die eenen stal houdt, tot herberging van de paarden van reizigers; een beroep, waarmede, meestal, ook dat van rijtuig- en paardenverhuurder verknocht is. In onderscheiding daarvan heet de aanzienlijke hofbeambte, die met het opzigt over de vorstelijke stallen, en wat daartoe verder betrekking heeft, belast is, *GROOTSTALMEESTER*, eertijds *maarschalk*. De titel van *maarschalk* of *grootstalmceester* was eersfelijk gehecht aan de heerlijkheid van Naaldwijk en Deijland. In onzen land- en zeedienst is de titel van *maarschalk*, als hooger rang dan *generaal* of *admiraal*, slechts voor eenen zeer korten tijd ingevoerd geweest; doch bestaat nog in de zamenstelling *veldmaarschalk*, als de titel van den oppersten-krijgsbevelhebber.

Ook is de *hofmaarschalk* in het tegenwoordige gebruik onderscheiden van den *grootstalmeeester*, en niet met het opzigt over de stallen, maar met dat over de hofhouding belast.

MAAT, MAKKER, GEZEL, GENOOT, KAMERAAD, MEDEMAKKER, MEDEGEZEL, MEDGEZEL, MEDEKNECHT, MEDEMAAT, MEDEGENOOT.

Die iets met eenen anderen gemeen heeft. *Genoot* is hier het algemeene woord, doch schiet niet dan in zamenstelling gebruikelijk: *ambtgenoot*, *bedgenoot*, *edgenoot*, *echtigenoot*, *galeefsgenoot*, *speelgenoot*, (*speelgenoot*), *stadgenoot*, enz. *GEZEL* is, eigenlijk, iemand, die met eenen anderen persoon eenereis reis doet. Doch het gebruik wil, dat het voornamelijk genomen worde voor iemand, die, in eenig handwerk of ambacht, den baas ten dienst staat: *timmermansgezel*, *boekdrukkersgezel*, ook: (offchoon wel niet onder de ambachten gerekend,) *apothekersgezel*; anders: *timmermansknecht*, *boekdrukkersknecht*, *apothekersknecht*, beter: *bediende in eene apotheek*. Terwijl nu een baas van een handwerk of ambacht, gewoonlijk, meer dan één' zoodanig' *gezel* heeft, kan de eene *gezel* den anderen zeer wel *MEDGEZEL* heeten: *de een was des anderen medegezel bij den zelfden baas*; hetzelfde als *MEDEKNECHT*, in dezen zin; terwijl nogtans het laatste (niet *medegezel*) van den eenen livereibedienden tot den anderen kan gezegd

zegt worden. Doch er is eene andere samenstelling *medegezel*, *gezel* genomen in de oorspronkelijke beteekenis van mede reizenden, het woord op zich zelve, door verloop, voor die beteekenis ongenoegzaam geworden zijnde. Voor dit laatste *medegezel*, wil het gebruik dat men zegge en schrijve *MEDGEZEL*. Dan, zoo hier, om de opgegevene reden, voor deze bijvoeging eenige schijn is, er is daarvoor geene reden hoegenaamd in *MEDEGENOOT*, *MEDEMAKER* of *MEDEMAAT*. *Genoots* hebben wij hierboven reeds aangeroerd. *MAKKER* is degene, die met eenen anderen in gelijk gezelschap, of in gelijke omstandigheden, verkeert; *zij zijn makkers*, wil zeggen, dat zij als goede vrienden met elkander gemeenzaam omgaan; *zijn makker verklappen*. *MAAT* is, eigenlijk, een werkgezel, die, met eenen anderen, gemeenschappelijk eenen arbeid verrigt: *de drukker heeft dezen niet gaarne tot maat aan de pers, omdat hij de ballen niet zuiver houdt*; van daar, in het gemeen, een werk-gast, werkgezel: *voor de gemeene maats iets ten beste geven*. Zoo noemt men ook het bootsvolk, op de schepen, de *maats*: *de kwartiermeester weet met de maats goed om te springen*; niet *makkers*. Doch oneigenlijk, zegt men, in de gemeenzame verkeer: *met iemand maats* (ook *maatjes*) zijn, voor goed vriend zijn. *KAMERAAD* is hetzelfde als *makker*, doch meest bij het krijgsvolk in zwang.

MAATSCHAPPIJ, GENOOTSCHAP, GEZEL- SCHAP.

Vereeniging van verscheidene personen ter bereiking van een en hetzelfde einde. Bij GEZELSCHAP is dit doeleinde, meestal, enkel vermaak of tijdkering; echter heeft men sommige letterlievende, of toonkunstlievende *gezelschappen*, of *kranjes*. In den ernstigen zin, van eene, een openbaar bestaan hebbende, vereeniging tot aankweeking van kunsten of wetenschappen, wordt *gezelschap* niet, gelijk bij de hoogduitschers hun *Gesellschaft*, gebezigd. Daarvoor heeft men GENOOTSCHAP, of MAATSCHAPPIJ, het laatste woord met den zin van meerdere aanzienlijkheid, of althans meerderen omvang, dan het eerste. *Het genootschap studium scientiarum, gematrix. De maatschappij van nederlandsche letterkunde.* Er zijn ook *genootschappen* en *maatschappijen* voor verzekeringen en andere handelsbetrekkingen; de laatste opgerigte aanzienlijke vereeniging, van grooteren omvang, dan eenige andere thans bestaande, draagt den naam van *Nederlandsche handelmaatschappij*.

MAGAZIJN, MAANDWERK, TIJDSCHRIFT.

Een voortdurend letterkundig werk, nommerswijze uitgegeven wordende. TIJDSCHRIFT is de onbepaalde benaming; een MAANDWERK is aan eene maandelijksche uitgave gehouden. Omtrent den inhoud wordt daardoor nog niets aangeduid. Maar wanneer een *tijdschrift*, of *maandwerk*, den naam van MAGAZIJN

zijn voert, behoort het, ten aanzien van het vak, of de vakken, van wetenschap, welke het zich ten doel stelt, eene voorraadplaats te zijn, waarin al wat tot verderen opbouw kan strekken, ten aanstaanden gebruike, opgelegd en bewaard wordt.

MAGER, zie DUN.

MAGT, VERMOGEN.

Toereikende kracht. VERMOGEN (zie, voor het overige, KRACHT,) is het in staat zijn, om iets, door eigen toedoech, met of zonder behulp van werktuigen, te bewerkstelligen; MAGT, het in staat zijn, om iets te bewerkstelligen, enkel door het te gebieden. *Het is niet in mijn vermogen, u tot dit ambt aan te stellen,* zegt een staatsdienaar tot eenen verzoekenden, *de benoeming daartoe is reeds geschied.* *Het is niet in mijne magt,* zegt hij, in een ander geval, *de benoeming daartoe staat niet aan mij. God bezit eene oncindige magt (niet vermogen).* Magt is overigens de vrijheid, om naar goeddunken te handelen; men geeft eenen gezant eene onbepaalde magt, niet een onbepaald vermogen. Vermogen is ook invloed, overredingskracht: *zij heeft veel vermogen op hem, niet magt.* (Zoo, bijvoegelijk, *uwe vermogensde voorspraak.*) Magt wordt, in enkele gevallen, voor ligchamelijke krachten gebezigd: *uit al zijne magt loopen, schreeuwen.* Vermogen, op gelijke wijze, enkel voor zedelijke of verstandelijke krachten: *ik heb, naar mijn beste vermogen, getracht, aan uwe bedoeeling te beantwoorden.*

MAGT, GEZAG.

Nog nadere verwantschap van zin, schijnt er bij dit woordenpaar te zijn, dan bij het vorige. Voor de koninklijke waardigheid, of het koningschap, bij voorbeeld, zegt men *de koninklijke magt*, en *het koninklijk gezag*. Het eene en het andere woord betekent heerschappij. Nogtans is het verschil zeer aanmerkelijk. *Magt* kan op enkel geweld gegrond zijn; *gezag* moet steunen op eerbied, ontzag, van de andere zijde. *NAPOLEON bevond eerlang, dat hij, bij de leden van het Tribunaal, niet dat gezag had, hetwelk hen, even als die der beide andere staatsligchamen, tot de slaafsche uitvoersden van zijnen wil had kunnen maken; doch zijne magt was reeds zoo groot, dat hij onbescroomd de door hem reeds ingevoerde grondwet kon verbreken, en alzo de hem wederstrevende vergadering opheffen.* Men beroept zich op het *gezag*, niet op de *magt*, van eenen algemeen geachten schrijver.

MAGTIG, VERMOGEND, STERK, KRACHTIG.

Kracht hebbende. Tusschen *MAGTIG* en *VERMOGEND* bestaat hetzelfde verschil, dat bij derzelver naamwoorden plaats heeft. Zie *MAGT*, vergeleken met *VERMOGEN*. *STERK* is niet alleen kracht hebbende, maar *vele* kracht hebbende; *KRACHTIG* wordt niet van personen gebruikt; men zegt niet *een krachtig mensch*, maar *een sterk mensch*. Wel, echter, *een krachtig gezegde*. *Een sterk gezegde* is iets ge-

geheel anders; men kan *krachtige* woorden bezigen, schoon men den middenweg houde; doch men laat zich *sterk* uit, wanneer men een uiterste kiest. *Hij stonde, met krachtige bewijzen, de onwaarheid van dit verhaal; maar dat hij den schrijver daarom van opzettelijke misleiding beschuldigde, was te sterk.* Het is goed, dat, hetgeen men, in eenen gezonden toestand, tot spijs of drank nuttigt, *krachtig* zij; *sterk* is juist de groote dengd er niet van. *Sterke* boter is *garstige* boter. Men zegt: *krachtig vleeschnat en krachtige wijn geven krachten.* Men zegt: *sterke dranken, sterke brandewijn, (meer dan gewoonlijk sterke,) sterke koffij;* deze verzwakken, door te sterke prikkeling. *Magtig*, van spijs gebezigd, wil zeggen, dat zij de maag te *magtig* is, dat deze ze niet meester worden kan.

MAK, TAM.

Aan bedwang gewend. TAM wordt niet alleen van dieren gezegd: een *tamme beer*, (getemde beer); *tamme eenden*, (die, bij de boeren, in de sloten en eendenkooijen leven, in tegenoverstelling van *wilde*, die in het wild vliegen); maar ook van planten, die door landbouwers, of tuinlieden, kunstmatig aangekweekt en behandeld worden: een *tamme wijnslok*, een *tamme kastanjeboom*. Daarvoor is *mak* niet te gebruiken. Beide zijn nogtans eene tegenstelling van *wild*. Maar *tam* is het, in den zin van natuurlijke wildheid, vrije ongebondenheid, en een gevolg van aankweeking en opleiding. *Mak* ligt in de natuurlijke

geaardheid, en is de tegenstelling van wild, in den zin van woestheid, onhandelbaarheid. *Onze tamme schapen zijn grootelijks ontaard van de wilde. Hij is zoo mak als een schap. Er gaan vele makke schapen in den bok*, (bezadigde menschen schikken zich wel). Een tam paard wordt dus genoemd, in tegenoverstelling van een wild, al verdient het den naam van mak nog niet.

MAKEN, (GAANDE) zie BEWEGEN.

MAKEN, (LEVEN) zie BULDEREN.

MAKEN, (ZICH MEESTER) zie BEMAGTIGEN.

MAKEN, VERVAARDIGEN.

Door eenige verrigting oorzaak zijn, dat iets zijn bestaan krije. *Wie heeft dat kunststuk gemaakt? of vervaardigd?* VERVAARDIGEN is, eigenlijk, iets, in zulkén toestand brengen, dat het *vaardig*, dat is gereed, afgewerkt, voltooid zij. De oorspronkelijke beteekenis van *MAKEN* schijnt *bewegen* geweest te zijn; zoo heeft men, van deze, grootendeels verouderde, beteekenis, nog eenige overblijffels, als in de spreekwijzen: *maak u van hier; zich weg maken, zich uit de voeten maken*. Alsmede: *maak het voort; maak, dat gij weg komt*. Van daar de, meer gebruikelijke, zin van handelen, werken, veranderingen voortbrengen. *Maak het met ons, zoo als gij goedvindt. Vertrouw op hem, hij zal 't wel maken. Dat kan niet maken*, niet baten, niet bijbrengen.

Voorts,

Voorts, en dit is de hier bedoelde beteekenis, een werk voortbrengen, aan iets zijn bestaan geven. *Kleederen maken, schoenen, hoeden, orgels maken; verzen, een gedicht, eene redevoering maken. Bouter, kaas maken.* In dezen zin, echter, verschilt *vervaardigen* van *maken* daardoor, dat het eerste enkel ten opzichte van werkelijke zelfstandigheden, en die een duurzaam bestaan hebben, gezegd wordt, *maken* ook van onzelfstandige en voorbijgaande dingen. De opsteller van een muzikstuk kan gezegd worden het *vervaardigd* te hebben, maar de toonkunstenaars, die hetzelfde uitvoeren, *maken muziek*, doch *vervaardigen* die niet. Zoo *maakt* men eenen sprong, eenen gang, eené reis. Daarenboven ligt in *vervaardigen* een nevenbegrip van kunstmatigheid en bekwaamheid, gelijk die gevorderd worden, om iets vaardig of voltooid te doen zijn. Daarom is *vervaardigen* enkel ten aanzien van werken van kunst gebruikelijk; niet van werken der natuur. Dit zeer weinige eenvoudige grondstoffen *maakt* de natuur éene groote verscheidenheid van dingen; maar zij *vervaardigt* die niet. Veel minder nog, wordt van den Schepper des heelals gezegd, dat hij iets *vervaardigt*, wel dat hij iets *maakt*. *Die den hemel en de aarde gemaakt heeft. God maakte twee groote lichsen.* In beide deze voorbeelden ware het hoogst onvoegzaam *vervaardigen* te bezigen. Ook geeft *maken*, in éene veel uitgestrektere beteekenis, dan *vervaardigen*, de beweegoorzaak eener werking te kennen. *Een verbond met iemand maken. Vrede maken.*

leen. Zich iemand tot vriend maken. Een koopman van iemand maken. Iemand tot voogd maken; iemand voogd maken. Een koningrijk tot een gewest maken. Iemand arm, rijk, gelukkig, gezond, levend, bastaard maken. In denzelfden zin, enkel als de oorzaak te kennen gevende: gij maakt, dat wij u niet langer kunnen liefhebben. Zelfs is het, bij maken, niet noodzakelijk, dat de oorzaak juist een verstandig wezen zij. De zon maakt het was week. Zorgen maken oud voor den tijd. Opregt berouw maakt alles weder goed.

MAKKER, zie MAAT.

MAL, zie DWAAS.

MALEN, SCHILDEREN, TEEKENEN.

De gedaante van eenig voorwerp, door zichtbare trekken voorstellen. Zoo, dat ook de kleuren van het voorwerp vertoond worden, is **MALEN**, of **SCHILDEREN**, en wel met het penseel; zonder onderscheiding van kleuren, **TEEKENEN**, met de teekenen; het potlood, krijt, enz., ofschoon men ook *gekleurde teekeningen* heeft. De oneigenlijke zin van *malen* of *schilderen* is levendig beschrijven; waarvoor ook *afmalen*. Het laatste komt meest in dien oneigenlijken; *schilderen* meest in den eigentlijken zin voor. *Teekenaar*, in den eigentlijken zin, ziet bijzonder op de juistheid der omtrekken: *menig voortreffelijk schilder teekent slecht*. Oneigentlijk, zegt men van iemand, die *zeer net* schrijft: *hij schrijft niet*,
hij

hij teekent, maar *deur frans* schrift staat *schilderachtig*. Zie verder *teekenen*, met *merken* vergelijken, op **MERKEN**.

MALEN, MIJMEREN.

Zwaarmocdig over eene zaak denken, zonder den beknelde boezem, door mededeeling van de zwaarigheid aan anderen, lucht te geven. **MIJMEREN** is eene voorbijgaande, door toevallige zorgen veroorzaakte, **MALEN** eene naauwelijs overkomelijke, aan een blijvend vast denkbeeld verbondene, met volflaggen moedeloosheid gepaarde, *geuoedsgefteldheid*. *Zie hij nog steeds te mijmeren? Hoe lang heeft zij reeds gemaald?*

MAN, KAREL (KEREL), VENT, MANSPEERSON.

Perfoon van het mannelijk geflacht. Het hoofdbestanddeel in **KAREL**, of **KEREL**, is de, in alle talen, *kerel* beteekenende letter *k*, die daarom ook, gelijk men weet, in alle talen, die deze letter hebben, (fchoon in het grieksch veelal in *s* overgegaan,) bij den wortel van werkwoorden gevoegd, den *werker* aanduidt. Bij **MAN** is het hoofdbestanddeel de *m*, die, onverschillig met welken klinker uitgesproken, *ma*, *me*, *mē*, *mo*, *mu*, *mij*, enz., eene den mensch natuurlijke uitdrukking is, om zijn eigen zelf te benoemen. De bewustheid van het eigen *ik* uit het gevoel van eigene kracht ontftaande, en het befef daarvan dus ei-

eigenaardig gepast zijnde met de begrippen van *magt*, *vermogen*, is het woord *man*, hoewel onafpionkelijk, even als het *mo* en *ma* in het latijnsche *homo* en *humanus*, den mensch in het algemeen beteekenende, in het bijzonder toegepast geworden op die kunne, aan welke de *magt* over de andere, door natuurlijke aanleg, eigen is; (waartegen de zwakkere, fijne, bekoorlijke, *vrouw* genoemd is, als zijnde de *vrugde* van den man). Zoo is ook, in onze taal, het woord *man*, in vele gevallen; in plaats van het algemeene *er* of *aar*, aan den wortel van werkwoorden gehecht, om den persoon te beteekenen, die de daad, door het werkwoord uitgedrukt, verrigt: *koozman*, die koopt, *speelman*, die speelt, *opperman*, die oppert, dat is den kalkbak op de stellands om hoog brengt, *timmerman*, die timmert; zoo bij OTFRIDUS, *betoman*, aanbiddend. Het wordt ook bij naamwoorden gevoegd, om de bijzondere betrekking aan te duiden van den persoon tot de door het naamwoord uitgedrukte zaak; bij voorbeeld: *handman*, *edelman*, (welk laatste, om dit in het voorbijgaan op te merken, eigenlijk, de heer eens riddergoeds is, zijnde *oedelman*, van *od*, goed; zie KLEINOD). Ook in vele van die voorbijgaande woordvormingen, zoo als de dagelijksche spreektaal oplevert, en dan wel ook onverschillig voor man of vrouw: *ik ben geen vischman*, geen liefhebber of liefhebster van visch. Gelijk dan bij *karel* of *keral*, het krachttoon het ten grond liggend denkbeeld der beteekenis is, zoo is dit bij *man* de *persoonlijkheid*; de daar-

daarmede gepaarde *magt*, het eigenaardig nevenbegrip. Ten gevalle van dit eigenaardig nevenbegrip, *man*, in het bijzonder toegepast zijnde op de, meer dan de andere vermogende, kunne, daarom het *mannelijke geslacht* genoemd, is de persoonlijke beteekenis bepaald geworden tot zulke personen van het mannelijke geslacht, die, uit de jongelingsjaren getreden, hunnen volkomenen wasdom hebben, en in den leeftijd der beste sterkte zijn, bij welken het mannelijk vermogen alle zijne rijpheid heeft. Enkel ter onderscheiding der kunne, nogtans, is zelfs zoodanig iemand, in den eigenlijksten zin, *een man*, schoon hij ongehuwd blijft, en dus de voornaamste van de, hem van nature opgelegde, pligten niet, op de door de wetten der maatschappij voorgeschrevene wijze, uitoefent; door het huwelijk, eerst, wordt hij *de man* der vrouw. Dan eerst ook is de voor zijne vermogens uitgebreide werkring in den geheelen omvang voor hem ontsloten, en worden die van hart en geest, minzaamheid en teedere zorgen, beleid en standvastigheid in zijne met beradenheid genomene besluiten, in de hoogste mate, van hem gevorderd. Slechts bij het laagste graauw, van die edeler hoedanigheden geen besef hebbende, zal men de vrouw van haren *man* hooren zeggen: *dat is mijn kerel*. — In het algemeen, kan *kerel*, of *kerel*, wel in eenen goeden zin gebezigd worden, als: *dat is*, of *hij is een wakker kerel*, of *kerel*; maar alsdan verdringt, als het ware, de beteekenis der krachtbetooning, (het voorname be-

bestanddeel, zoo gezegd is, des woords,) het denkbeeld der persoonlijkheid, en wordt het alleen gebruikt van geringere personen, welke men, enkel in de betrekking van de aanwending van krachten in de van hen gevorderde diensten, in aanmerking neemt. Zoo zegt men tot eenen soldaat: *gij hebt u als een kerel gehouden*. Van eenen werkman, die zeer stijf en bekwaam is, zegt men dus, bij wakkereheid, *dat is een kerel*. — *Dat is een man! gij hebt u als een man gehouden*, wil meer zeggen. Men ziet daarbij minder op de lichamelijke krachtbetooning, dan wel op de edeler vermogens en gemoedsgeesteldheid, en bijzonder op de van eenen *man* gevorderde, met zijnen aanleg overeenkomstige hoedanigheden, moed, beleid en standvastigheid. Van daar het verschil tusschen *een groote kerel*, en *een groot man*; het eerste doeltende op de grootte der lichaamsgestalte, het tweede op de grootheid van ziel. *Wij kwamen twee groote kerels te gemoet. Grooten heeren zijn niet altoos groote mannen*. — Zelfs kan, bij *man*, het begrip der zedelijke hoedanigheden dat der persoonlijkheid verdringen, en men bezigt het woord met de enkele beteekenis van ietmands geschiktheid en geneigdheid tevens, tot de volvoering van eenig ontwerp: *hij was daar de man niet toe*, het ontbrak hem daartoe, hetzij aan geschiktheid, hetzij aan geneigdheid. *Gij zijt mijn man*, in u heb ik dengenen getroffen, op wien ik mij verlaten kan. *Kerel* ware, in dezen zin, juist het tegenovergestelde, namelijk, degeen, die de noodige zedelijke hoe-

hoedanigheden mist: ik meende in hem mijnen man gevonden te hebben, maar heb mij in den kereel dierlijk bedrogen gevonden. Van daar, met verachting; *zijt gij het, kereel?* — Schoon kereel en kereel eigenlijk hetzelfde beteekenend zijn, zoo wordt nogtans, sinds lange, KAREL voor den eigennaam, KEREEL voor het gemeene naamwoord genomen. En, zoo in weinig geval, dan konde, hierin, het gebruik der Hoogduitschers door ons goedheids worden nagevolgd; dezen toch maken altijd de gedachte onderscheiding tusschen hun *Karl* en *Kerl*. Dat, overigens, in *kereel* of *karel* de verachtelijke bijbeteekenis geenszins oorspronkelijk ligt, blijkt genoegzaam daaruit, dat het woord tot eenen eigennaam is aangenomen. — Het verachtelijke, in het aangewezen gebruik, heeft zijnen grond daarin, dat men zich bij den *kereel* geenerlei goede hoedanigheid, anders dan die der *kracht*, (en die nog misbruikt kan worden,) denkt. *Vent*, hoogd. *Fänt*, bij *WACHT*. *fent*, ital. *fante*, goth. *fanta*, (alles in de beteekenis van eenen voetknecht,) dient nog sterker tot verfmading; het duidt enkel iemands aanzijn aan, zonder bijbegrip van eenige goede hoedanigheid hoegenaamd: *dezer dagen kwam een vent bij mij. Wat doet die vent hier? Wat voor een vent is dat?* Van een klein, zwak, mannetje, kan men *vent* zeggen, niet *kereel*. Is evenwel de bedoeling niet, in het verachting, gelijk in de drie laatste voorbeelden, maar desniettemin zonder eenige andere aanduiding, dan die van het geslacht, te spreken, zoo zegt men *MANS* PERSOON!

dezer dagen kwam een manpersoon bij mij. Wat voor een manpersoon is dat? Bezigde men daarvoor *man*, zoo lage daarin, bij het eerste voorbeeld, reeds eenig batoon van achting, eene algemeene erkenning althans der menschelijke waarde; in het andere voorbeeld, zoude de vraag tevens op de hoedanigheden des persoons zien. Het verschil tusschen *manpersoon* en *man* ligt daarin, dat bij het eerste geen enkel hoedanigheid, behalve die van het geslacht, in aanmerking wordt genomen.

MANBAAR, HUWBAAR.

De vereischte volwassenheid hebbende, om in het huwelijk te treden. **MANBAAR**, evenwel, eigenlijk zoo veel als, die eenen *man* nemen kan, is alleen van het vrouwelijke geslacht te zeggen; **HUWBAAR**, van jongelingen, zoo wel als jonge dochters.

MAND, zie **KORF**.

MANGEL, GEBREK, GEMIS, ONTSTENTENIS.

Het afzijn van eenig vereischte. De zin is dus ontkennend. **GEBREK** is het eenige van deze vier woorden, waarbij de aanwijzing der onvolmaaktheid, naar de bewoording althans, stellig zijn kan. *Dit boek heeft een gebrek, het is te wijdoopig. Omflagtigheid is een gebrek van vele jonge schrijvers.* De wezenlijke zin is hier **GEMIS** van de noodige beknop-

knoptheid; die beknoptheid *ontbreekt* (of, zoo men eertijds zeide, *gebreekt*) dus aan het boek, die jonge schrijvers. *Gebrek* is daarin aan MANGEL gelijk, dat het ook ongenoegzaamheid van bezit beteekent. *Bij man- gel van geld; bij gebrek van geld*, beteekent niet, ge- lijk *gemis van geld*, dat men hoegenaamd geen geld, maar dat men het niet in genoegzame hoeveelheid heeft. *Mangel* wordt niet alleen van zaken, maar ook van bedrijven; gezegd: *bij mangel van vergelding*. Daarvoor ware *gebrek* niet te bezigen, offchoon men in *gebreke* blijven ten aanzien van bedrijven, bezigt: *wat de vergelding betreft, is hij toe nog toe in gebreke gebleven*. *Gebrek* duidt overigens de ontbering sterker aan, dan *mangel*: *zij leden groot mangel* geeft, niettegenstaande het versterkend bijvoegelijk woord, niet zulke nooddriftigheid te kennen, als het enkele: *zij leden gebrek*. *Ge- brek*, in dezen zin, is het *gemis* van de onontbeer- lijke noodwendigheden. ONTSTENTENIS is van min- der algemnen gebruik, en behoort, voornamelijk, tot den stijl der rechtsgeleerden; het beteekent het niet gebeuren van iets, dat te gebeuren stond: *bij ontstentenis van dien*. Het komt van *ontstaan*, zie FEILEN.

MANGELEN, zie FEILEN.

MANHAFT, MANHAFTIG, STRIJDBAAR, HELDHAFTIG, KRIJGSHAFTIG, MAN- MOEDIG.

Tot strijden geschikt. Wat wij hier als de tot punt

van overeenkomst strekkende algemeene beteekenis opgeven, ligt zichtbaar in de vorming van *STRIJD-BAAR*, zamengesteld van *strijden* en den uitgang *baar*, zoo veel als *kunnende*, — wat door het voorgevoegd werkwoord wordt uitgedrukt. *Strijdbaar* is dus, eigenlijk, *kunnende strijden*, even als *brandbaar*, kunnende branden, *manbaar*, kunnende mannen, (dat is, eenen man nemen, zie *MANBAAR*). De *strijdbare manschap* van de eene of andere plaats, beteekent het getal der mannen en jongelingen van geschikte jaren, om tot den krijgsdienst gebruikt te worden: *alle strijdbare manschappen worden opgeroepen*. Doch het woord heeft daarenboven de beteekenis van: tot oorlog genegen, moedig, dapper; en het is in dezen zin dat men zegt: *een 'strijdbaar volk*. De drie andere woorden zijn zamengesteld met den uitgang *HAFTIG* (*HAFT*), achter sommige naamwoorden gebruikelijk, om aan te duiden, dat iets waarlijk de eigenschap eener zaak heeft. *KRIJGSHAFTIG*, eigenlijk de noodige eigenschappen hebbende tot den krijg, is dus in oorspronkelijke beteekenis met *strijdbaar* gelijk; doch wordt enkel in de tweede beteekenis van dat woord gebruikt, en men kan geenszins zeggen, dat alle *strijdbare manschappen krijgshaftig* zijn. Maar ook in den zin van *dapper* gebezigd, is er nog eenig verschil tuschen de beide woorden. *Krijgshaftig*, namelijk, ziet meer bijzonder op de gemoedsgesteldheid, *strijdbaar* tevens altoos op het lichamelijke vermogen; zoo kan men niet zeggen: *dat moedig volk, schoon door overmagt over*

overwinnen; en de slaafsche ketenen der overvelders moessende torfchen, bleef altoos strijdbaar; wel; bleef altoos krijgshastig, of verloor niets van zijnen krijgshastigen aard. Zoo zegt men wel: *eene krijgshastige daad*, niet: *eene strijdbare daad*. **MANHAST**, hetwelk het gebruik voor het bijvoegelijke woord verkliest, terwijl **MANHASTIG** als bijwoord gebezigd wordt; beteekent de eigenschappen eens mans hebbende, inzonderheid met opzigt tot mannelijken moed, anders uitgedrukt door **MANMOEDIG**. Het verschil met *krijgshastig* is, dat *manhaste* en *manmoedige* bedrijven, ook buiten krijsomstandigheden, kunnen uitgevoerd worden: *de redding van dien drenkeling was eene manhaste daad*. *Manhaste*, of *edele manhaste*, was eertijds, een titel voor de manschappen, of officieren der schutterijen. Zie andere woorden met *manmoedig* vorgeleken op **DAPPER**. **HELDHASTIG** onderscheidt zich van de vorige, inzonderheid daardoor, dat het ook van vrouwen kan gebezigd worden; het beteekent de eigenschappen bezittende van eenen *held*, of van eene *heldin*.

MANIER, GEWOONTE, HEBBELIJKHEID, GEBRUIK, AANWENSEL.

AANWENSEL en **HEBBELIJKHEID** zien slechts op enkele personen. *Aanwensel* is, gelijk de vorming van het woord aanduidt, hetgeen men zich, door veelvuldige herhaling, *aangewend* heeft; zoodanigerwijze aangewend, namelijk, dat men het vervolgens doet, zonder er om te denken, of het zelfs te weten,

ten, ja, dat men het onwillkeurig doet, ook, wanneer men heeft voorgenomen, zich er van te onthouden. *De nagelen af te bijten is een leelijk, aangenaam.* Hebbelijkheid doet meer op eene, door veelvuldige herhaling, verkregene vaardigheid: *men kan schielijk en duidelijk tevens schrijven, mits men er de hebbelijkheid van hebbe.* MANIER, ~~kan~~ *kan* algemeen gebruikt worden, in den zin van *mede*, *het is de manier, zoo gekleed te gaan*; maar ook van enkele personen, en dan veel overeenkomst hebbende met hebbelijkheid: *hij heeft voor eene manier, enz.* In het bijzonder is *manier* nog, bij den beeldenden kunstenaar, de hem eigene wijs van uitvinden en uitvoeren: *een schilderstuk in de manier van Rubbens.* GEBRUIK wordt minder van enkele personen, dan wel van het algemeen, gebezigd. Maar, gelijk de vorige woorden het begrip medebrengen, dat iets veelvuldig gedaan wordt, zoo heeft dit veeleer den zin, dat men zich veelvuldig van iets bedient: *het gebruik is, voor de taal, een ware dwingeland.* GEWOONTE, bij enkele personen zoowel als bij het algemeen, wordt niet enkel in eenen bedrijvenden, maar ook in eenen lijdenden, zin, genomen: *de gewoonte is de tweede natuur.* Zie verder GEBRUIK.

MANK, zie GEBREKKELIJK.

MANMOEDIG, zie MANHAFT en DAPPER.

MAN-

MANSLAG, DOODSLAG, MOORD.

Het benemen van iemands leven. **DOODSLAG** is het algemeene woord, offchoon het minst gebruylyke. **MANSLAG** is een onvoorbedachtelyke doodslag; **moord** is de zwaarste, opzettelyk bedrevene, misdad.

MANTEL, OVERROK, JAS.

Een ruim opperkleed, waarvan men zich, boven de gewone kleeding, in guur weder, bedient. De **OVERROK** heeft mouwen; de **MANTEL** meestal niet. Bij den **overrok** verstaat men overigens vooral een kleed, dat over de andere klederen aangetrokken wordt. Bij **mantel** heerscht het denkbeeld der rillide omvatting en beschutting, gelijk het woord dien zin in vele talen heeft. Van daar, dat *mantel*, niet *overrok*, figuurlijk gebezigd wordt, in: *iets met den mantel der liefde bedekken*. **Jas** is een aansluitende overrok. Mans alleen dragen *overrokken*; ook vrouwen dragen *mantels* en *jassen*.

MARE; zie MAAR.**MARTELEN, zie FOLTEREN.****MASKEREN, VERMOMMEN.**

Zich onkenbaar maken. **MASKEREN** onderstelt, in de eerste plaats, het voordoen van eene grijns, of een momaangezicht; in de tweede plaats, het aandoen van eene ongewone kleeding. Nu *mom*, dat eigenlijk *masker* beteekent, niet meer anders, dan overdragte-

lijk gebezigt wordt, als: *onder de mom van vriendſchap*, heeft ook VERMOMMEN; niet meer het voordoen der gijns tot vereiſchte. Daarentegen kan *maskeren*, vooral het deelwoord *gemaskerd*, enkel op het voorgedaan mommangezigt zien, zonder dat daaren de kleeding ongewoon zij: *de dieven waren gemaskerd*; niet: *vermomed*. Wordt eene van gewone kleeding, tot dergelijk ſnood oogmerk, aangedaan, noemt dit *vermommen*, niet: *maskeren*; het laſte, in die beteekenis genomen, geſchiedt, enkel *vermakel halve*, als tot het bijwonen van die partijen, welken men, met een onduitsch woord, *maskeraden* heet, of ook, in roomsch-katholieke plaatsen, op de openbare ſtraat, bij de vastenavondsvermakelijkheden.

MAT, MOEDE, VERMOEID, AFGEMAT, AFGETOBD, AFGESLOOFD, UITGESLOOFD.

In zulken toestand, dat men zich tot de aanwending van anders gewone krachten ongeschikt bevindt. MAT kan men zijn, door eene oorzaak, tot welke men zelf niet heeft toegebracht: *mat van de hitte*, *mat van kommer*. MOEDE wordt men door ſterken arbeid, of beweging: *van het houthakken*, *het ſchrijven*, *het danſen*, *moede zijn*; het heeft daarenboven, oneigenlijk, de beteekenis van: door herhaald genot of gebruik van iets, daartoe geen neiging meer hebbende; alsdan, evenwel, wordt het zonder het woordje *van* gebezigt: *het danſen moede zijn*. VERMOEID, is *moede gemaakt*, doch enkel in de eerste beteekenis. Het wordt ſomtjids onverſchillig met

moet

moede getuigt, als: *ik ben moede van de wandeling*, of: *ik ben van de wandeling vermoeid*. Is echter de oorzaak der vermoeijenis van eenigen werkelijken duur geweest, zoo bezigt men *vermoeid*, niet *moede*. **AF-
GEMAT** is, door arbeid of beweging *mat*, of ten uiterste vermoeid. **AFGETOED** en **AFGESLOORD** duiden denzelfde graad van vermoeijenis aan, maar veroorzaakt door rusten arbeid, als men *toeden* of *sloord* zoude heeten. **UITGESLOORD** is, door slooven, verslachten uitgeput. Deze beteekenis geldt echter slechts dan ten aanzien van dit woord, wanneer het met zyn in verband staat. *Zich uitgeploofd hebben* beteekent juist *zich veel moeite gegeven hebben*, zonder dat die moeite juist in eenigen arbeid bestaat, van welken eene sterke vermoeijenis het gevolg kan zijn.

MATIG, SOBER, ZUINIG.

MATIG leeft diegen, die zijne begeerten en neigingen zoodanigwijze in bedwang houdt, dat hij tot geene buitensporigheden vervalt; *eene SOBERE levenswijze* onderstelt tevredenheid met geringheid van genietingen, niet alleen ten aanzien der hoeveelheid, maar ook ten aanzien der hoedanigheid; **ZUINIG** weet diegen huis te houden, die niet alleen zijne tering naar zijne nering zet, maar ook nog, kan het zijn, een appeltje voor den dorst bewaart.

MATIGEN, BETEUGELEN.

Niet bot vieren; onder bedwang houden. Alle voortn van hartstogten zijn te **MATIGEN**; alleen de

werkdadige, en onder deze de kwaad berekkende, zijn te **BETRUGLEN**. Men *matigt* zijne droefheid, vreugde, liefde, hoop; maar men *beseugelt* die niet. Men moet zijne gramfchap *beseugelen*, niet *matigen*.

MATIGEN, VERZACHTEN.

- Men **VERZACHT**, wanneer men de hardheid van iets vermindert; men **MATIGT**, wanneer men zelve overmaat vermijdt. *Zachte* straffen zijn in zich zelve geene harde; *matige* zoodanige, die den juiste graad van gestrengheid niet te boven gaan. Men *verzacht* eene harde uitdrukking, wanneer men daarvoor gelchiktere bewoordingen bezigt; men *matigt* zijne uitdrukkingen, wanneer men zich in acht neemt, om daarbij niet de palen der welvoegelijkheid te buiten te gaan.

MEDEDOOGEN, zie **DEERNIS**.

MEDEDOOGEND, zie **BARMHARTIG**.

MEDEGENOOT, zie **MAAT**.

MEDEGEZEL, zie **MAAT**.

MEDEKNECHT, zie **MAAT**.

MEDELIJDEN, zie **DEERNIS**.

MEDEMAAT, zie **MAAT**.

MEDEMAKKER, zie **MAAT**.

ME-

MEDEPLIGTIG, MEDESCHULDIG.

Tot eene ongeoorloofde daad behulpzaam. *Waren er geen helers*, zegt het spreekwoord, *er waren geen afelers*. Te regt wordt dan de schuld van den diefstal, den heler mede aangerekend; want hij is waarlijk MEDESCHULDIG. De vorming des woords in aanmerking nemende, zoude men hem niet juist MEDEPLOTTIG kunnen heeten; immers, hij heeft de misdaad niet *mede* gepleegd. Nogtans wordt hij, in het oog der wet, als zoodanig beschouwd.

MEDGEZEL, zie MAAT.

MEENEN, zie ACHTEN.

MEENING, zie BEDUNKEN.

MEER, VEEL.

Een aantal, of eene hoeveelheid. MEER wordt de vergelijkende trap van VEEL genoemd; doch te onregt; *veel* is zonder eigene trappen van vergrooting, in welke plaats men zich van *meer* en *meest* bedient. *Veel*, dat in oorsprong zeker met *vol* verwant is, wil eigenlijk beduiden eene menigte, welker juist getal, of eene groote hoeveelheid, welker juiste begrooting niet voor den geest komt. De wilde volkstammen van Amerika, bij de armoede hunner talen, vele gebaardenspraak te hulp nemende, duiden eene onbepaalde menigte, of een, met hunne weinige telwoorden niet gemakkelijk te benoemen, groot getal, door de voluitgestrekte hand aan. Het is derhalve natuurlijk, dat men, bij *veel*, aan een grooter getal denkt,

denkt, dan twee of drie, ja dan vier of vijf. Zulk een licht te tellen getal is eerder, in tegenoverstelling van hetgeen men zich van *veel*, op zich zelve, en niet in bijzondere betrekking tot de omstandigheid, voorstelt, *weinig*. En niettemin kan dit weinige *meer* heeten: *twee is meer dan een. Veel heb ik niet; echter meer dan gij. Ik heb wel meer van dat goddelijks nogtans te weinig, om u te geyven.* De zaak is, dat *meer* niet, gelijk men al ligt onderstellen zoude, tot vergrooting strekt van het denkbeeld van *veel*; *meer* eigenlijk, met betrekking tot *eenige* *hoeveelheid*, groot of klein, *nog iets daarenboven* beteekent, *van daarenboven*, is dan *veel meer*.

MEER, ZEE, OCEAAN.

OCEAAN is, eigenlijk, eene verduitsfching van den eigenaam *Oceanus*, dien de Romeinen en Grieken, in hunne fabelleer, aan den zoon van COELUS en VESTA gaven, welken zij voor den God der zee hielden, een beeld, waarmede zij wilden verzinnelijken, dat de zee door hemel en aarde beide wordt voortgebracht. Daaruit volgt reeds, dat bij *oceaan* het begrip der algemeene uitgestrektheid moet heerschen, en dat het, eigenlijk, de groote wereldzee moet beteekenen. Eene ZEE, nu, noemt men, in onderscheiding daarvan, eene dier groote verzamelingen van water, die gemeenschap hebben met den zoogenoemden *oceaan*. Zoo: de zwarte zee, de witte zee, de roode zee, de middellandsche zee. Niet: de zwarte, witte oceaen,

roode oceaan, middellandsche oceaan. Maar wel, met onderscheidende aanduidingen, voor die wateren, aan welke men anders den naam van *oceaan* geeft; *de atlantische zee, de Indische zee, de stille zee.* Ook neemt men het wel voor eene verzameling van water, die van rondom door het land ingesloten is. *De Caspiſche zee, de zee van Mexico.* Zoo ook: *de zee van Geneve;* doch dit is in navolging der Duitschers, die den naam van *see* aan zulke wateren geven, als bij ons dien van *MEER* voeren, en dezen wederom aan de wateren, die wij *zeen* noemen *Meer*, namelijk, is, in onze taal, een groot binnenlandsch water. *In Vriesland vindt men vele meren. De Leersumer meer. De Haarlemmer meer. De Diemermer.* Meer komt in geene figuurlijke beteekenis voor, wel *oceaan* en *zee*, voor eene groote menigte van dingen, zoodat men die bij eene volle zee kan vergelijken; maar dan behoort *zee* tot den gemeenzamen, *oceaan*, tot den verhevenen stijl. *Eene zee van bloed, van tranen, van vuur, van zorgen, van wederwaardigheden.* Ook: *eene zee van water*, voor eene groote menigte, als bij eene overstroming. *Wie kan den oceaan der goddelijke algenoegzaamheid peilen?* — Naar den eigenlijken aard der woorden, doelt de benaming *zee* bijzonderlijk op de stof, waaruit dezelve is zamengefeld, het water, namelijk, en is dus het woord zoo veel als waterplas; *meer* op de gedaante, waarom het dan ook voor binnenlandsche, zichtbaar omgevene, plasfen verkieslijk is; *oceaan* op

op de beweging, het golveu der baren, dat zich in de grootste zeeën het meest vertoont.

MEERDERJARIG, MONDIG.

In regten, een persoon zijnde, niet meer onder ouderlijk gezag, of voogdij. *Voogd* heet in het hoogduitsch *Vormund*, (woordelijk, zoo veel als *voorspraak*, verdediger), waarvoor sommigen wel eens verkeerdelijk *voormond*, in den zin van *voogd*, schrijven. Hoe onhollandsch dit, thans zij, wij hadden eertijds het werkwoord *monden*, ook in de beteekenis van spreken; en nog is het zamengestelde *vermonden* in gebruik, zoo voor uiten, melden, als ook voor overzetten, vertalen: *iemands lof vermonden*; en, bij HUIJ DE GROOT: *om 't wetboek der Hebreëen in 't Grieksch te doen vermonden*. **MOND** met den uitgang *ig*, eigen, beteekent dus, letterlijk, het regt hebbende, om uit eigen mond te spreken, op eigen naam dingtalen te voeren; voorts, zijne eigene zaken te beheeren. Terwijl kinderen daartoe, natuurlijk, onbekwaam zijn, is de ouderdom, wanneer dit regt verkregen wordt, door de wetten van den staat bepaald. Gelijk, nu, degeen, of degene, die dezen ouderdom nog niet bereikt heeft, *minderjarig* heet, wordt hij, of zij, door het bereiken van denzelfven, **MEERDERJARIG**. In zoo verre zijn *meerderjarig* en *mondig* van eenlei beteekenis: door de wet gemagtigd tot eigen beheer. Van naderbij beschouwd, nogtans, blijkt *meerderjarig* meer bepaaldelijk te zien op de omstandigheid (het bereiken van de

den vereischte jaren), waardoor het regt ontstaat, *mondig* op de werkelijke uitoefening van hetzelfde. Door eene bijzondere gunst van den souverein kan, naar aanleiding der omstandigheden, een *minderjarige* *mondig* verklaard, en daarentegen, een *meerderjarige*, bij gebrek van de noodige verstandelijke of zedelijke hoedanigheden, door den regter, onder voogdij gesteld, of, zoo het werkelijk genoeemd wordt, *onmondig* gemaakt worden. Dat men, voor het laatste, *minderjarig* gemaakt zoude willen zeggen, is niet te denken; maar menigmaal hoort men, in plaats van *mondig*, in het eerste geval: *hij is meerderjarig verklaard*, hetwelk, naar het aangevoerde, als onnaauwkeurig kan beschouwd worden.

MEERENDEELS, MEESTENDEELS, MEEST, MEESTAL, MEERMAALS, MEERMALEN.

Wij hebben deze drie paar woorden, eensdeels met elkander, anderdeels die van elk koppel op zich zelve, onderling te vergelijken, **MEERENDEELS** en **MEESTENDEELS** zien op omvang, uitgestrektheid, algemeenheid; **MEEST** en **MEESTAL**, op gewoonheid, **MEERMAALS** en **MEERMALEN**, op herhaling. — Tusschen *meerendeels* en *meestendeels* is minder verschil, dan oppervlakkig af te nemen ware uit de omstandigheid, dat het eene met eenen vergrootenden, en het andere met eenen overtreffenden trap zamengesteld is. Immers, wanneer de vergelijking enkel tusschen *twee* geschiedt, is de vergrootende trap volkomen in kracht van beteekenis gelijk met den over-

overtreffenden, en wordt ook daarvoor gebruikt, vooral bij de Engelschen, die niet, met ons, zeggen *de beste van de twee*, (*the best of the two*), maar *de betere* (*the better*). Terwijl echter de beide woorden bestaan, en de willekeur bij het kiezen van het een voor het ander zich toch door iets moet laten bewegen, zal men zeggen: *de akkers lagen meerendeels onbebouwd*, wanneer men, algemeen gesproken, slechts wil te kennen geven, dat een groot aantal van die akkers onbebouwd lag; doch: *de akkers lagen meestendeels onbebouwd*, wanneer inderdaad het getal der onbebouwde het grootste was. — **MEEST**, de overtreffende trap van het oude *mee*, wordt, zoo men weet, ook gebezigd tot het vormen van den overtreffenden trap van andere bij- of bijvoegelijke woorden, zelfs dan somtijds, bij verkiezing, wanneer die ook met den daartoe dienenden uitgang *st* kunnen gebruikt worden, als: *meest duidelijk*, *meest welvoegelijk*. Zoo als wij het woord hier nemen, staat het, op zich zelve, voor den overtreffenden trap van *dikwijls*, dien wij niet hebben, schoon andere talen, als het engelsch: *often*, *oftener*, *oftenest*, dien door middel van den gewonen uitgang vormen. Wat nu *meest dikwijls* geschiedt, wordt met andere woorden gezegd *gewoonlijk* te geschieden. Het woordje *gij* wordt, in den gemeenzamen spraak, meest, of meestal, als je uitgesproken. De eindlettergreep *al*, dat ook tot zinversterking bij andere woorden vóórgeplaatst wordt, verandert aan 'de teekenis niets, doch het woord komt, in dezen zin,

zin, bij verkiezing met die bijvoeging voor, waartoe tot reden verstrekt, dat *meestal*, in dien vorm, nooit met *meest*, in deszelfs andere beteekenissen, verward kan worden. In MEERMAALS, en MEERMALEN, geeft *maal* de hoeygelheid van het gebeuren te kennen, zie DIKMAALS. Men behoeft daarbij niet aan *veel* of *menig maal* te denden; genoeg, dat het niet slechts een enkel maal gebeurd zij. In die beide laatste woorden, overigens, is geen verschil van beteekenis.

MEERMAALS, zie MEERENDEELS.

MEERMALEN, zie MEERENDEELS.

MEESMUILEN, GRIMLAGCHEN.

Den mond tot een stil lagchen trekken. Men GRIMLACHT uit vriendelijkheid, of tevredenheid. Men MEESMUILT, op het hooren van een gezegde, dat genoegen geeft, doch tevens eenige twijfeling baart, en daarom nadenken verwekt.

MEEST, zie MEERENDEELS.

MEESTAL, zie MEERENDEELS.

MEESTENDEELS, zie MEERENDEELS.

MEESTER, zie LEERAAR.

MEESTER, zie BAAS.

MEESTER MAKEN, (ZICH) zie BEMAGTIGEN.

418 MEE.—MEI.—MEJ.—MEL.—MEN.

MEETKUNDE, zie KUNST.

MEETKUNST, zie KUNST.

MEETKUNSTENAAR, zie KUNST.

MEID, zie DOCHTER.

MEINEED, VALSCHE EED.

Bevestiging eener onwaarheid bij eede. **MEINEED**, zamengefeld van *eed* en het oude *mein*, is, letterlijk, **VALSCHE EED**. Zoo leest men, in het *Nibelungenlied*, *meinräter*, in den zin van *valsche boden*. Doch men kan, door eene bedriegelijke overtuiging, te goeder trouw, eene onwaarheid bij eede bevestigen. De *eed* is dan wel *valsch*; maar geen *meineed*. In *mein*, namelijk, lag oulings tevens het begrip van snoodheid, gelijk men ook *meintat* vindt, voor snoode daad, wandaad. *Meineed* is derhalve een opzettelijke *valsche eed*.

MEISJE, zie DOCHTER.

MEJUFVROUW, zie DOCHTER.

MELDEN, zie BERIGTEN.

MELDING, zie BERIGT.

MENIGE, zie EENIGE.

MENIGEN VELEN.

VELEN zijn een geheel, waarvan **MENIGEN** een gedeelte uitmaken. *Velen* zijn dus niet weinigen, en

menigen niet alle deze velen. Er zijn *vele* hebzuchtigen in de wereld, en daar onder *menige*, die zich niet ontzien de grootste ongeregtigheden te begaan.

MENIGMAAL, zie **DIKMAALS**.

MENIGTE, zie **AANTAL**.

MENIGWERF, zie **DIKMAALS**.

MENSCHEN, zie **LIEDEN**.

MENSCHENLIEFDE, **MENSCHLIEVENDHEID**.

Liefde voor menschen. Bij **MENSCHENLIEFDE**, waarmede *menschenmin* in beteekenis overeenkomt, heeft *liefde* of *min* den zin van genegenheid. Bij **MENSCHLIEVENDHEID** komt de afleiding van *liefde*, in den zin van hulpvaardigheid. De tegenstelling van *menschenliefde* of *menschenmin* is *menschenhaat*; die van *menschlievendheid*, *onmeedoogendheid*. Men kan *menschlievende* daden verrigten, zonder daarom de menschen in het algemeen te achten of lief te hebben. *Menschlievendheid* spoort ons aan, om ongelukkigen bij te staan; eene aandrift, welke zelfs de *menschenhater* kan gevoelen. *Menschenliefde* noopt ons tot werkzaamheid, om het geluk van het algemeen te bevorderen; zij kan met *onmeedoogendheid* gepaard gaan, bij dengenen, die in eenen te goeder trouw gekoesterden waan, dat hij het algemeene menschen-geluk bevordert, de rampen niet acht, welke hij daarmede om zich heen verspreidt.

MENSCHENMIN, zie MENSCHENLIEFDE.

MENSCHENSCHUW, MENSCHENHATER.

Men is MENSCHENSCHUW, (of, zoo sommigen, met eene welligt spraakkunftig naauwkeuriger vorming zeggen: *menschschuwend*) wanneer men de gezellige verkeerling vliedt; maar de *menschschuwende* is daarom geen MENSCHENHATER. De schuwheid des eerstgenoemden heeft veelal haren grond in eene te nederige meening van hemzelven, of te hooge denkbeelden van anderen. De *menschenhater* heeft een te hoog denkbeeld van zich zelven, en eene te geringe meening van zijne medemenschen.

MENSCHLIEVENDHEID, zie MENSCHENLIEFDE.

MENSCHSCHUWEND, zie MENSCHENSCHUW.

MERKEN, TEEKENEN.

Een voorwerp, of meer voorwerpen, uit andere gelijkfoortige, kenbaar maken. *Hemden* MERKEN. *Het vee* TEEKENEN, of *merken*. *Teekenen*, niet *merken*, wordt ook in eene zinverwante beteekenis gezegd voor het toebrengen van zichtbare wonden: *hij heeft hem danig geteekend*. Bovendien heeft het deelwoord *geteekend*, niet *gemerkt*, den zin van door eenige lichamelijke onvolkomenheid onderscheiden: *wacht u voor de geteekenden*.

MER-

MERKEN, GEWAARWORDEN, OPMERKEN.

Van iets befef krijgen. **GEWAARWORDEN** onderftelt de dadelijke tegenwoordigheid van hetgeen men erkent: *nadat zij het leger der vijanden lang opgefpoord hadden, werden zij het cindelijk, in het digfte van het bosch, gewaar.* **MERKEN** is het erkennen door eenige kenteekenen, uithoofde van welke het verftand het besluit opmaakt van het bestaan der zaak: *ik merk aan uwe oogen, dat gij geweend hebt; men hield hem voor het lapje, zonder dat hij er iets van merkte.* **Merken**, in de zamenftelling **OPMERKEN**, beduidt niet alleen de teekenen van iets waarnemen, maar ook die in het geheugen overbrengen, eene zaak, als het ware, in het geheugen opteekenen.

MERKWAARDIG, zie AANMERKELIJK.**MERRIE, zie PAARD.****MEUBELN, zie HUISRAAD.****MEVROUW, zie VROUW.****MIDDEL, WERKTUIG.**

Iets, waardoor men in eene voorgenomen verrigting flaagt. **MIDDEL** is het algemeene woord voor al, wat tot eenig doel bevorderlijk kan zijn; een **WERKTUIG** is een, tot een bijzonder oogmerk kunftmatig ingerigt ding, als de naaste ondergefchikte oorzaak befchouwd, die ten eenenmaal willekeurig door de bedrijvende hoofdoorzaak aangewend wordt. Een kun-

dig geneesheer kent de beste *middelen*, om ziekten te genezen, een bekwaam werkman weet met zijne *werktuigen* vaardig om te gaan. Zie verder GEREEDSCHAP.

MIDDELAAR, ONDERHANDELAAR.

Die eenstemmigheid, of eensgezindheid, tusſchen verſchil hebbende perſonen tracht te bewerken en te bewaren. Wanneer gehuwde lieden in zulke oneenigheid met elkander leven, dat zij bedacht zijn, om van elkander te ſcheiden, gebeurt het ſomwijlen, dat een vriend tusſchen beide komt, en door zijne toefpraak hunne hereeniging of zamenblijving te weeg brengt; van dezen kan men zeggen, dat hij als MIDDELAAR en als ONDERHANDELAAR is opgetreden. Wat voorts het verſchil tusſchen de beide woorden betreft, zal dit uit den aard derzelven blijken. In *onderhandelaar*, van *onder* en *handelaar* zamengeſteld, is het voorzetſel niet dat *onder*, hetwelk anders beneden beteekent; maar het lat. *inter*, tusſchen. Het woord duidt dus aan, dat de *onderhandelaar*, als het ware, *tusſchen* andere perſonen treedt, om aldus met hen te *handelen*, en eene overeenkomst te treffen. Het werkwoord *onderhandelen*, wel is waar, heeft in het gebruik eene uitgebreidere beteekenis verkregen; want men kan ook voor zich ſelfen *onderhandelen*, en niet enkel als derde, die tusſchen beide komt. Die lust heeft, een te koop ſtaande huis te koopen, kan in perſoon met den eigenaar onderhandelen, om met hem over den prijs eens te worden; hij heeft daartoe gee-

geenen derden , als *onderhandelaar* , noodig. Intus-
 fchen is het klaar , dat er , ook in dit geval , een
 handelen onder , dat is tusfchen , de belanghebbende
 perfonen moet plaats hebben. Bij *middelaar* ligt
 het begrip van het *midden* ten grond ; een *middelaar*
 is dus iemand , die tusfchen anderen in het midden
 treedt. In zoo verre is er dus fchier geen verfchil
 tusfchen de beide woorden. Maar *middelaar* komt
 van het werkwoord *middelen* , dat reeds in zich zelf
 de beteekenis heeft van door tusfchenkomst vereffen-
 nen , beflecchten , bijleggen. Daarin ligt dus het be-
 grip van het werkelijk tot ftand brengen der overeen-
 komst ; geenszins in *onderhandelaar* , hetwelk enkel
 aanduidt , dat de perfoon tot dat einde werkzaam is ,
 of handelt. Voorts is aan het denkbeeld van *onder-
 handelen* dat van werkzaamheid en moeite ver-
 knocht ; men onderftelt , dat de *onderhandelaar* veel
 over en weder fprekens noodig geeft ; perfonen ,
 welke hij tot eenftemmigheid wil brengen , kunnen
 van elkander zeer afkeerig zijn ; het is mogelijk , dat
 beide eenen tegenzin in de vereeniging hebben , en
 dat zij wederkeerig de voorwaarden der overeenkomst ,
 of sommige derzelven , van de hand wijzen. In *mid-
 delaar* is van dit alles geen zween. Die voor eenen
 vriend , wien het aan moed daartoe ontbreekt , een
 huwelijksvoorftel doet , hetwelk zonder tegenbeden-
 king aangenomen wordt , is *middelaar* van het hu-
 welijk geweest , maar eigenlijk niet *onderhandelaar* ,
 omdat er niet bij te onderhandelen was. Dienvolgens
 is *middelaar* eene edeler bewoording , dan *onderhan-*

delaar; in de eerste plaats, uit hoofde van het volbragen van de ondernomen taak; naardien eene aangewende poging, die haar doel bereikt, volkomener is, dan zoodanig eene, die het doel mist, of althans mislan kan. Het woord *middelaar*, nu, duidt de volvoering aan, gelijk wij gezien hebben; *onderhandelaar* niet. In de tweede plaats is *middelaar* voortreffelijker, dan *onderhandelaar*, uit aanmerking van de personen, tusfchen welke de eenstemmigheid moet te weeg gebragt worden. Wanneer iemand, ten aanzien van zijne vorderingen, met zich *handelen*, dat is daarvan afdingen laat, geeft dit altoos het denkbeeld van eene onvolkomenheid aan zijne zijde, omdat het te kennen geeft, dat hij of zijne vorderingen niet genoegzaam overdacht heeft, of dat hij niet de standvastigheid, of niet de magt bezit, om bij dezelve te volharden, en zijnen wensch te verkrijgen. In het begrip van *middelaar* ligt wederom niets van dit alles. Een gevolg daarvan is, dat *onderhandelaar* in eenen verachtelijken zin kan gebezigd worden; *middelaar* niet. Een snoode koppelaar, die lieden tot onzedige lustboeting bijeenbrengt, is een *onderhandelaar*, geen *middelaar*. Zelfs diegenen, wier tusfchenkomst niet in zich zeive verachtelijk, maar niettemin ondergeschikt is, kunnen wel *onderhandelaars*, niet *middelaars* genoemd worden. Zoo zijn makelaars, voor den koophandel, *onderhandelaars*, maar geene *middelaars*. Om dezelfde reden, worden personen van de hoogste (innerlijke of uiterlijke) achtbaarheid, of zoodanige, van welke men niet dan
in

in bewoordingen van eerbiedigheid behoort te spreken, wel *middelaars*, maar niet *onderhandelaars* genoemd. Wanneer twee mogendheden met elkander in oorlog zijn, en een derde monarch, door zijne tusschenkomst, den vrede tusschen hen bewerkt, is deze niet de *onderhandelaar*, maar de *middelaar* van den vrede.

MIDDELEN, zie HAVE.

MIJDEN, VERMIJDEN.

MIJDEN beteekent enkel het streven, om eene zamentreffing te ontgaan; VERMIJDEN het slagen in dit oogmerk. *Een vredelievend mensch mijdt allen twist; gelukkig, indien hij dien altijd vermijden kan.* Men behoort dus niet te zeggen: *vermijd het kwaad*, maar: *mijd het kwaad*. Dan, juist daarom is: *iemand mijden*, sterker gezegd, dan: *iemand vermijden*; het eerste, namelijk, als bepaaldelijk op de bedoeling ziende, laat het denkbeeld van den afschuw, dien men van den persoon heeft, meer in zijn geheel.

MIJMEREN, zie MALEN.

MIN, zie LIEFDE.

MINDERJARIG, zie MEERDERJARIG.

MINNAAR, zie BEMINNAAR.

MINNEN, zie BEMINNEN.

MINZAAMHEID, BELEEFDHEID, VRIENDELIJKHEID, WELWILLENDHEID, WELLEVENDHEID.

BELEEFDHEID is het in acht nemen van de welvoegelijkheden der samenleving, jegens meerderen, of gelijken; men betoont die door gedrag, taal, en houding. Zelden gaat men zoo ver, dat men van *een beleefd gelaat* spreekt; nogtans zegt men menigmaal *een vriendelijk gelaat*. VRIENDELIJKHEID, namelijk, is met het voorkomen van goedgeluimdheid gepaard. Wat, jegens gelijken, *beleefdheid* zoude heeten, wordt, jegens minderen, veelal *vriendelijkheid* genoemd. Bij het begrip van *vriendelijkheid*, onder gelijken, heerscht tevens dat van dienstvaardigheid: *zoudt gij die vriendelijkheid willen hebben?* Jegens meerderen, zoude deze uitdrukking onwelvoegelijk zijn. In zoo verre, namelijk, onder gelijken, *vriendelijkheid* de genegenheid insluit, om te verpligten, gebruikt men daarvoor, van meerderen sprekende, eerbiedshalve, het woord WELWILLENDHEID. *Hij beval zich in des ministers welwillendheid.* Een innemend gedrag van eenen, zeer hoog verhevenen meerderen jegens zijne minderen, heet MINZAAMHEID: *de monarch heeft daarop, met zijne gewone minzaamheid, geantwoord.* WELLEVENDHEID is de vaardigheid of hebbelijkheid, om zich in de samenleving, bij elk voorkomend geval, naar dat het pas geeft, met *beleefdheid, vriendelijkheid, of minzaamheid* te gedragen.

MISBAAR, zie **RUMOER**.

MISBEGRIIP, zie **MISVATTING**.

MISBRUIK, zie **WANGEBRUIK**.

MISDAAD, **WANBEDRIJF**, **OVERTREDING**,
MISDRIJF.

Een door de wet verboden bedrijf. Elk zoodanig bedrijf is een **MISDRIJF**. Naar het strafregt, nogtans, zijn alle misdrijven in drie foorten onderscheiden: **OVERTREDINGEN**, (fr. *contraventions*,) de minst beduidende, voor welke straffen van enkele politie bepaald zijn; **WANBEDRIJVEN**, (fr. *délits*,) zwaardere, doch zoodanige, dat de dader niet onverbeterlijk geacht wordt, weshalve de regtspleging over dezelve *correctioneel* genoemd wordt; **MISDADEN**, (fr. *crimes*) uit opzettelijke, voorbedachte, boosheid gepleegd, en daarom met de zwaarste straffen, zelfs met levenslange slavernij, of verbeurte van het leven, bedreigd. Door herhaling, kan een *wanbedrijf* tot eene *misdaad*, of, zoo men het noemt, *crimineel* worden. Deze aanneming der woorden bij de regtsgeleerden is, in zoo verre daarbij het *wanbedrijf* ligter gesteld wordt, dan de *misdaad*, te meer opmerkelijk, omdat, van de beide voorzettels *mis* en *wan*, het laatste, gemeenlijk, sterker afkeuring te kennen geeft, dan het eerste. Zie **WANDAAD**, **MISDRIJF**, zie **MISDAAD**.

MISDUIDEN, **KWALIJK DUIDEN**.

Die iemands woorden of handelingen **MISDUIDT**,
geeft

geeft aan dezelve eene verklaring, strijdig met de bedoeling, waarmede die woorden gebezigd, of die handelingen bedreven zijn; die ze KWALIK DUIDT, geeft daaraan eenen boozen zin. Geschiedt het *misduiden* opzettelijk, zoo is het, gemeenlijk, een *kwalijk duiden*.

MISGISSING, zie MISVATTING.

MISGREEP, zie MISVATTING.

MISGUNNEN, BENIJDEN.

Eenen anderen, ongaarne, in het bezit of genot van iets zien. MISGUNNEN duidt enkel de ontevredenheid daarover aan; BENIJDEN ondersteunt daarenboven, dat men het genot of bezit voor zich zelven verlangt.

MISHAGEN, MISVALLEN.

Onaangenaam zijn. Hoewel *bevallen* doorgaans voor sterker gehouden wordt, dan *behagen*, zie AANGENAAM, heeft het omgekeerde plaats in de beide tegenstellingen. MISVALLEN drukt het verwekte ongenoegen minder sterk uit, dan MISHAGEN; en iemand, die de bevoegdheid heeft, om eens anders doen of laten te beoordeelen, zal zich zachter uitdrukken met jegens hem te zeggen: *mij misvalt in u*, dan *mij mishaagt* enz.

MISHANDELEN, SLECHT BEHANDELEN.

Door eene slechte handelwijs beleedigen. Men *behandelt* iemand SLECHT, wanneer men in zijne verplichtingen jegens hem, opzettelijk, in gebreke blijft:

blijft; *hij heeft mij slecht behandeld*, zegt menigmaal een onvoldane schuldeischer. Men **MISHANDELT** iemand, wanneer men hem eenig werkelijk leed toevoegt, hetzij met woorden of daden: *hij mishandelt zijne onderhoorigen*.

MISLEIDEN, zie **BEDRIEGEN**.

MISMAAKT, **WANSTALTIG**, **MISVORMD**, **WANSCHAPEN**.

Niet met alle deelen in regelmatige evenredigheid. **MISMAAKT**, tegenstelling van *welgemaakt*, ziet op de onnatuurlijke vergroeiing of het verlies van eenig deel, **WANSTALTIG** en **MISVORMD**, eerder op onbehoorlijke grootte of kleinheid, en wel het eerste bij voorkeur voor het te grootte, het laatste voor het te kleine; **WANSCHAPEN**, tegengstelling van *welgeschapen*, duidt eene aangeboren overtolligheid, of een gemis aan. Een gebogchelde, of eenoogige, is *mismaakt*; eene schoone reuzin is *wanstaltig* door hare grootte; een welgemaakte dwerg is *misvormd* door zijne kleinheid; een kind met eenen hazemond is *wanschapen*.

MISMOEDIG, **MISTROOSTIG**, **NEERSLAGTIG**, **MOEDELOOS**, **ZWAARMOEDIG**, **DROEVIG**, **TREURIG**, **BEDRUKT**.

De laatste drie uitdrukkingen zijn onder **BEDROEFD** vergeleken. Gelijk men, bij eenen opgeruimden geest, zich het meest tot werkzaamheid aangefpoord vindt, en tevredenheid daartoe vlugheid geeft, zoo brengt droefheid veelal ook lusteloosheid tot eenige be-

bezigheid met zich; dit is hetgeen inzonderheid door MISMOEDIG wordt te kennen gegeven. Vooral maakt het verdriet over het mislukken van aangewende pogingen, of teleurstelling in verwachte hulp, *mismoedig*. Men kan *bedroefd* zijn, en naar vertroosting verlangen, ja, die zelf zoeken; maar den *mismoedigen* zijn de gewone gezellige tijdkortingen eerder lastig, dan vermakelijk. Maakt die ongeneigdheid, om deel te nemen in het hem omringende, hem ook wars van den troost, dien men hem wil toebrengen, zoo wordt hij MISTROOSTIG. NEERSLAGTIG, naar de vorming van het woord, zoo veel als *ter neer geslagen* door eenigen ramp beteekenende, geeft eene sterke en plotselinge mismoedigheid te kennen. MOEDELLOOS is de toestand desgenen, die allen moed heeft laten zinken, en, bij eene voortdurende neerslagtheid, in zich zelve geene kracht bezit, om zich uit de daardoor te weeg gebrachte volslagene werk- en lusteloosheid op te beuren. Zulk eene zielsgesteldheid kan ligt het verstand krenken, en tot eene, naar geenen redelijken troost luisterende, ~~zwarmoedigheid~~ *zwarmoedigheid* overslaan. Anders kan ZWAARMOEDEG, in minder sterken zin, ook van dengeren gezegd worden, die in het algemeen de voorkomende omstandigheden van hare zwarte zijde ziet, en al wat te ondernemen staat, zwaar tilt.

MISNOEGEN, ONGENOEGEN, ONTEVREDENHEID, ONVERGENOEGDHEID.

De gemoedsaandoeming van iemand, wanneer iets
plaats

plaats heeft, dat hem onaangenaam is. De *onvergenoegde*, in al de kracht des woords, is met niets *tevrede*; ONVERGENOEGDHEID is derhalve eene bestendige ONTEVREDENHEID. Gelijk er geen geluk is zonder *tevredeheid*; zoo is er geen grooter ongeluk, dan *onvergenoegdheid*. Het gaat met deze, gelijk met vele andere tegenstellingen, dat zij, namelijk, in omgekeerde reden staan tot de hoofdwoorden. Zie *tevrede* vergeleken met *vergenoegd*, op VERGENOEGD. MISNOEGEN en ONGENOEGEN zijn beide tegenstellingen van *genoegen*. Doch *ongenoegen* heeft meer overeenkomst met gebelgdheid; *misnoegen* met verdriet. De mindere geeft den meerderen *ongenoegen*; de meerdere den minderen *misnoegen*. Op *straffe van 's vorsten hoogste ongenoegen*. Het algemeen *misnoegen harer voornaamste onderzaten*. Zijn *ongenoegen laten blijken*. Dat zal maar *misnoegen verwekken*.

MISPAS; zie MISVATTING.

MISPRIJZEN, LAKEN.

Afkeuring te kennen geven. In zoo verre, eenzelvig van beteekenis. Doch, met *niet* gebezigd, is er verschil. NIET MISPRIJZEN is, door de dubbele ontkenning, als het ware, stellige goedkeuring: *de vijand zelf misprees die handelwijs niet*, waarbij zeker ondersteld wordt, dat de vijand de handelwijs niet afkeurde. In NIET LAKEN, ligt slechts de eenvoudige ontkenning van het stellig te kennen geven der afkeuring: *hoe vele gebreken ik ook in zijn gezicht vond, ik laakte het niet*.

MIS-

MISREKENING, zie MISVATTING.

MISSCHIEN, zie MOGELIJK.

MISSIELIJK, zie BEDENKELIJK.

MISSSEN, zie DERVEN.

MISSLAG, zie MISVATTING.

MISSTAP, zie MISVATTING.

MIST, zie DAMP.

MISTASTRE, zie MISVATTING.

MISTROOSTING, zie MISMOEDIG.

MISTROUWEN, WANTROUWEN, OMIS

Tegenstelling van: vertrouwen. Het eerste woord is reeds vroeger met *achterdocht* vergaard. *denking*, *vermoeden*, *vergelijken*, *zie*, *ACHTERDOCHT*, en het aldaar bijgebrachte, *mensbeeld*, wordt door de kracht van *mistroutwen* wordt ongeschied. De zamenstelling met *wan* is *equivale*, de *antithese* beide voortzetsels medebrengen *sterken*, *des*, *die*, *met*, *mis*. Men verlaat zich niet op deugden, die *mistroutwen*, maar men moet *stellig*, *kwad*, *van*, *bet*, *denken*, *zoo* men *het*, *van*, *aan*, *Wanneer* *in*, *om*, *in*, *alle* *op*, *zien*, *ten*, *een*, *maal*, *onbekend*, *van*, *vere*, *het*, *onverstandig*, *hem*, *een*, *volkomen*, *vertroutwen*, *te*, *schenken*, *hij* *kan* *zich*, *in*, *an*, *een*, *geval*, *zelf*, *niet* *beledigd* *achten*, *wanneer*, *men*, *een*, *aan*, *van*, *aan*, *WANTROUWEN* *laat* *blijken*, *dat*, *dit*, *geen*, *WANTROUWEN*.

wan is, want hij ook, want het is hem bewezen, dat wij, zoo min ten kwade als ten goede, ooit iets van hem hebben vernomen, en dat, gevolgelijk, *mis-trouwen* van onzen kant niet dan natuurlijk is, doch *wantrouwen* niet alleen onbillijk, maar tevens onge-rignd zoude zijn, naardien, om iemand flinkig wan-kraad te verdenken, daartoe slechts eenige verleiding moet plaats hebben.

MISVALLEN, zie MISHAGEN.

MISVATTING, MISTASTING, MISGREEP,
MISBEGRIIP, WANBEGRIIP, DWALING,
MISVERSTAND, MISGISSING, VERGIS-
SING, MISLAG, REIL, MISPAS, MISSTAP.

Gelijk het eene der meest gewone, en meest alge-meen aangenomene spraakfiguren is, de handeling vatten of grijpen, en van-daar het denkbeeld van ver-keerdheid, bevatting, begrip, op het verstand toe te passen, zoo heet eene *misvatting* zoo veel als: *degeleid met het verstand niet bevatten*. *MISVATTING* is *het verkeerde bevatting, verkeerde opvatting*; en *verkeerd* hier aangevallen heeft met eene *misvatting*, dat *verkeerd* is het een natuurlijk gevolg, daarvan, dat *verkeerd* het verkeerde begrip of versta, waaruit een *misvatting* of *verkeerd begrip* voortkomt. Wat eene *misvatting* ten aanzien van anderen is, ligt in de *misvatting* ten aanzien van ons zelven; doch het is zeker, dat, zoo wij eene zaak *misvatten*, wij ze ook moeten *misdoen*. Zie MISDUIDEN. Men doet

II. DEEL, II STUK. E e dus

dus wel, zich op duidelijkheid toe te leggen; en
 einde ook bij anderen alle *misvatting* voor te komen.
 Een *misverstand* kan, somtijds, den een' of anderen
 eene toevallig voortdeelige omstandigheid opleveren:
het was door misverstand, (door kwalijk verstaan)
dat hij binnentwam. Dan, naardien de meeste ge-
 schillen tusschen vrienden en bekenden daaruit ont-
 staan, dat men elkander niet wel verstaan heeft, zoo
 is aan *misverstand*, bij uitbreiding, de beteekenis ge-
 geven van zoodanige, uit kwalijk verstaan gesproten,
 oneenigheid, als: *de misverstandten in het ruk van*
godsdiens; en verder, in het algemeen, van twist,
 tweespalt, *Misbegrip* heeft de eenvoudige beteekenis
 van een verkeerd begrip. *WANBEGRIP*, daarentegen,
 met het sterkere voorzefel, beduidt een, uit hoofde
 der verkeerdheid, nadeelig begrip. *Alle dwaling*
 ontstaat, hetzij uit *misbegrippen*, hetzij uit *wanbe-
 grippen*; daarom zijn er onschuldige, maar ook ver-
 deffelijke, *dwalingen*. *MISTASTING*, *MISGANG*, zijn
 niet dan andere, min gebruikelijke, figuren voor *mis-
 vatting*, en behooren tot den minder ernstigen stijl.
 Zeer nabij komt hier, doch zonder overdrachtelijk-
 heid gebezigd, *verwarring*, verkeende gissing; bij
 uitbreiding, hetzelfde, als *dwaling*, doch zachter uit-
 gedrukt. Zoo is *misgissing* het *missen* in eene gis-
 sing, *MISREKENING* het *missen* in eene berekening.
 Naarmate men nu gemeenlijk meer vertrouwen stelt
 op eene berekening, dan op eene bloote gissing, is
 ook de teleurstelling bij eene *misrekening* sterker,
 dan bij eene *misgissing*. Wanneer men bij ver-

gissing, of naar eene *misrakening*, te werk gaat, kan men ligt zijnen slag missen, en alzoo eenen *misslag* begaan. Met eenigzins sterkeren zin, als het gevolg zijnde van eene *dwaling*, zegt men daarvoor *DEIL*. Figuurlijk uitgedrukt, zegt men, voor *faal*, *missas*: *Nege ik dan eenen missas, vergeest dien eenen reddenaar*. De zamenstelling, echter, met het onduitsche *pas*, in den zin, waarin dat woord als kunstterm der danskunst gebruikt wordt, doet genoegzaam vermoeden, dat *missas*, in de beteekenis van *faal*, niet dan in den zeer gemeenzamen en schier boertenden stijl, gebruikt kan worden. Voor ernstiger stijl geschikt, maar ook van ernstiger beteekenis, is *MISSTAP*, eigenlijk, een verkeerde stap, en, bij overdracht, eene handeling, die met de wetten der welvoegelijkheid, zoo niet der zedelijkheid, strijdig is: *man wachtte zich voor den eersten misstap*. Met den *misstap*, eindigt de reeks der gevolgen van misvattingen, misbegrippen en wanbegrippen, voor zoo verre die zich tot onopzettelijke dolingen beperken. De *overtreding* en het *misdrijf* zijn daar niet ver af. Zie MISDAAD.

MISVERSTAND, zie MISVATTING.

MISVORMD, zie MISMAAKT.

MISWIJZING, AFWIJKING.

Oudstte aanwijzing op het kompas. Beide woorden duiden eene en dezelfde zaak aan, AFWIJKING vindt men in menig boek, maar uit den mond der zeelieden hoort men niet anders, dan MISWIJZING.

MODDER, zie **BAGGER**.

MODDEREN, **KNOEIJEN**.

Met geven en nemen tot stand brengen. **MODDEREN** is, eigenlijk, modder uithalen; **KNOEIJEN**, slordig werken. Men zegt, in eene oneigenlijke beteekenis: *de zaak is gemodderd*, en insgelijks: *de zaak is geknoeid*. Doch daarbij is dit verschil, dat de eerste uitdrukking meer op de heimelijkheid der daarbij plaats gehad hebbende wederzijdse toegeslijkheden ziet; de andere op de daarbij gebeurde afwijking van hetgeen regtens was.

MODE, zie **GEBRUIK**.

MOED, zie **DAPPER**.

MOEDE, zie **MAT**.

MOEDELLOOS, zie **MISMOEDIG**.

MOED GEVEN, zie **AANMOEDIGEN**.

MOEDIG, zie **DAPPER**.

MOED INBOEZEMEN, zie **AANMOEDIGEN**.

MOEDWILLIG, **VOORBEDACHTELIJK**.

Met opzet. **MOEDWILLIG** beledigt ons degen, die in het tergen een boos genoegen vindt; **VOORBEDACHTELIJK** benadeelt diegen, wien de middelen om het even zijn, mits hij zijn beoogd doel bereike.

MOER,

MOER, zie BEZINKSEL.

MOERAS, zie BROEK.

MOETEN VERPLIGT ZIJN.

MOETEN onderstelt eene natuurlijke, VERPLIGT, zijn eene zedelijke noodzakelijkheid. Wanneer een leidekker op het dak duitzelig wordt *moet* hij vallen, en de omstanders *zijn* *verplicht*, al het mogelijke tot zijne redding bij te dragen.

MOGELIJK, MISSCHIEN, WELLIKT, WAAR, SCHIJNLIJK, VERMOEDELIIK.

Alle bijwoorden van onderstelling. Dat die onderstelling bij WAARSCHIJNLIJK en VERMOEDELIIK meest, en bij *vermoedelijk* allermeeft aan een zeker vertrouwen grenst, zal ligt uit de gewone beteekenis dier woorden af te meten zijn. Het bijwoord MOGELIJK is gewoonlijk slechts eene ontkenning, dat het bestaan, of bestaan hebben, of bestaan zullen van iets, volstrekt belet is. In staten, waar de adeloom niet meer een volstrekt vereischte is voor den officiersrang in den krijgadienst, is het *mogelijk*, dat een burgerlijke, kapitein, overste, generaal, worde; dat is, er bestaat geen volstrekt beletfel daartegen, gelijk voorheen. Dan, hoezeer hier te kennen gegeven worde, dat zulks geschieden *kan*, ligt in het gezegde nog niet de bepaling, dat er ook redenen zijn, om te onderstellen, dat het *geschied is*, of werkelijk *geschiedt*, of *geschieden zal*; gelijk het geval is, wanneer men het

bijwoord in den hier bedoelden zin bezigt: *hy wordt, mogelijk, kapitein*, offchoon de onderstelling met eenen minderen graad van zekerheid wordt uitgedrukt, dan door *waarschijnlijk*, of *vermoedelijk*. Wanneer men *mogelijk* gebruikt, staat het in de eerste plaats vast, dat er geen volstrekt beletfel bestaat, noch bestaan zal. Met *misschien* vergeleken, is daarbij dit sijne verschil, dat het laatste de bedoelde zaak voorwaardelijk stelt, namelijk, zoo er, of geen beletfel komt, of wel, dat het als nog bestaande opgeheven wordt, zoo het *geschieden mag*, van daar het gebruik des woords als naamwoord: *Wat steunt op een ~~hater~~ misschien*, en, bij voorbeeld: *wij hopen op ~~misschien~~ den storm niet af te wachten*. Wij zouden derhalve zeggen: *hy is mogelijk reeds overleden*, niet *misschien*, doch het laatste woord zouden wij beter keuren, dan het eerste, in: *ik kan u op dit oogenblik ~~daarmede~~ niet gerijven*, *misschien*, *desen avond*, *misschien*, namelijk, *indien het tusschen bestaande beletfel alsdan opgeheven zij*. Welker is zoo veel als *ligt mogelijk*, en duidt aan, dat er meer redenen zijn voor de onderstelling, dan tegen. Op de vraag: *gaat gij desen avond in den schouwburg*, kan men met elk der aan het hoofd gestelde woorden antwoorden, met het volgend verschil van beteekenis: *mogelijk*, dat is: het kan zijn dat ik daartoe besluit; *misschien*: mits mij daarvan niets weerhoude; *welligt*: het zou ligt kunnen gebeuren; *waarschijnlijk*: het is mijn voornemen althans; *vermoedelijk*: ik denk er heen te gaan.

MOM,

MOM. zie MASKEREN.

MOND, zie BEN.

MONDBEHOEFTÉ, zie EETWAAR.

MONDIG, zie MEERDERJARIG.

MONSTER, **GEDROGT**, **WANSCHEPSSEL**,
WANGEDROGT.

Gedrogt is, eigenlijk, een bedriegelijk verschijnsel, een spookfel, hetwelk de ontfelde verbeelding zich afzigtig maakt. **WANGEDROGT**, waarbij het voorzetsel de afzigtigheid zoude moeten aanduiden, die reeds in het hoofdyoord bevat is, kan derhalve als een overvullige zamenstelling beschouwd worden: *bedrogt gedrogt*. **WANSCHEPSSEL** is een wanschapschepsel, gelijk een speeling der natuur, dit soortje ontwaart, en de dichterlijke vinding daarmede de oude fabelleer, goetarde, niet alleen, zoo als in de natuur mogelijk is, met overvulligheid van deelen, gelijk de driekoppige Cerberus, maar ook, ten eenenmaal tegen den loon der natuur aandruischend, met ongelijksoortigheid van ledematen, gelijk de sphinx. Een wanschepsel van het laatste slag ware, inzonderheid, een **MONSTER**; en men zegt, in dien zin, *de natuur levert geene monsters op*. Doch men gebruikt niet alleen *monster*, en ook *gedrogt*, voor elk *wanschepsel*, dat afzigtig of verschrikkelijk is, in het algemeen, (*monster* ook, oneigenlijk, als: een *monster van leelijkheid*;) maar bovendien *monster* en *gedrogt*, beide, voor een, maar zijnen aard welgeschapen,

delijke gewooten van ons vaderland, wordt de naam, ter drukkerij, van letterfonten, gezuiverd, het men de proef, aan den schrijver, of uitgever zendt. Zoo danige proef heet ook een PROEFBLAD: een *proefblad*, *trekken*; of een Drukproef: men verzendt de drukproeven onder kruishanden. De omgekeerde naamstelling PROEFDruk is een geheel ander woord. Het wordt enkel van de afdrukken, van kunstplaten, gebezigd, en beteekent niet alleen een, sondernigen afdruk, even als de *drukproef*, waar het aanvangen van den eigenlijken druk getrokken, omdat de nog in het werk plaats hebbende, felen, zouden verbeterd worden, maar wordt ook, van een zeker getal eerste afdrukken van de geheel veldende plaat gezegd, op welke dan ook, genoemd, het woord *proefdruk* te lezen staat, om te doen blijken, dat de afdruk van de nog onafgeleide, plaats, is.

MONSTEREN, SCHOUWEN.

Door nauwkeurig benien beoordelen. *Beoordelen monsteren.* *Verken, schouwen.* Het laatste bepaaldelijk, met oogmerk, om te onderzoeken, of zij gezond zijn. *Den dijk schouwen.* te zien, of hij goed en wel bezorgd is. Men zoude niet kunnen zeggen: *den dijk monsteren*, want het laatste onderstelt, dat men een aantal voorwerpen, en die sukswijze, behiet; van daar, dat het, inzonderheid, gebruikt wordt van het *schouwen* van krijgsvolk, wanneer daarbij vooral het oogmerk is, te zien, of al de manschap-

schappen tegenwoordig, en naar behooren niterust zijn: *het volk wordt heden gemonsterd*. Dit heet dan *monsterring*; terwijl men *heerschouwing*, *leger-schouwing*, *wapenschouwing*, of, wat wel het meest gebruikelijk is, *wapenschouw* zegt, wanneer de be-deeling niet zoo zeer is, man voor man op te ne-men, als, wel de houding en bedrevenheid van het geboele ligchaam in oogen-schouw te nemen: *de vorst heeft, zodanig na zijne aankomst, eene wapenschouw* (niet *monsterring*).

MONSTERING, zie MONSTEREN.

MOOI, SCHOON, FRAAI, LIEF, AARDIG, HUPSCH.

Van zulk eene uiterlijke gedaante, dat daardoor welgedaan wordt, en welk woord *het schoone geslacht* noemt men het vrouwelijke, dewijl de schoonheid aan hetzelfde bijzonder eigen is. Men zegt niet het *mooye*, het *fraaije*, het *lieve*, het *aardige*, of het *hupsche geslacht*. Maar wel eene *mooye*, eene *schoone*, eene *fraaye*, vrouw; een *mooi*, een *schoon*, een *fraai*, een *lief*, een *aardig*, een *hupsch meisje*, of *vrouwe*. Daarentegen een *schoon man*, en niet een *mooi man*, tenzij alleen, wan-neer die spreekt eene vrouw is; noch ook een *lief*, een *aardig*, een *hupsch man*, tenzij in eene andere beteekenis dan die, in welke wij deze woorden eens met de beide andere vergelijken. Van waar dit verschil? *Schoonheid* is het algemeene woord; *mooyheid*,

heid, fraatheid, liefheid, aardigheid en ~~hupfelijkheid~~ zijn wijzigingen daarvan. Geen wonder, dat de alle aan het, bij uitnemendheid *schöne* geslacht eigen zijn. Maar *schoon*, in het bijzonder genomen in onderscheiding der andere wijzigingen; ziet bepaaldelijk op de regelmaat der deelen; een *schoon* ~~geheel~~ is daarom niet altoos het bevalligste. In de tweede plaats, ziet het woord op eene doehnatige geschiktheid van het geheel, en in het bijzonder op genoegzame grootte. Daar nu grootte des ligchaams vooral tot het *mannelyk* voorkomen behoort, is het begrip daarvan van de mannelijke *ichoonheid* onafscheidelyk; waarom reeds ARISTOTELES leerde, dat de *ichoonheid* des ligchaams in de grootte des ligchaams bestond; en dat men *jonge heeren*, die niet groot zijn, wel *aardig* en *welgemaakt*, maar niet *schoon* kan noemen. Bij den *man*, ~~der natuur~~ *der natuur*, wien de grootte des ligchaams een zoo *bijzonder vereischte* is, kan geene andere wijziging van *ichoonheid* in aanmerking komen; want het *hijnde* *groot* *inist*, met welke *hy* *schoon* te noemen was. Bij de vrouw is eene groote ligchaamsgestalte wel niet ook een onmisbaar vereischte, doch heerscht, in de uitdrukking *eene schöne vrouw*, zoodanigerwijze het nevenbegrip van genoegzame grootte, dat men, om eene kleine vrouw *schoon* te heeten, het *manwoord* door het verkleinwoord moet doen vervangen: een *schoon vrouwtje*, waarvoor, ook dan nog, *moet* *verkiezelyk* is: een *mooi vrouwtje*. *Mooi*, namelijk, drukt het begrip van het welgevalen verwekkend

uiterlijke niet, gelijk *schoon*, ook in het afgetrokken, maar bijzonder met betrekking tot de daardoor veroorzaakte welgevallige gewaarwording uit. Zoo bestaat er wel, naar het verschil van volkszedes en begrippen, eene groote verscheidenheid in het beoordeelen van *het schoone*, en kan, in het eene werelddeel, wat in het andere eene mismaaktheid geacht wordt, als tot de daar bevallige, evenredigheid der deelen behoorande beschouwd worden, en dienvolgens een stompe neus in Afrika *schoon* zijn, en in Europa niet. Maar, wat eenmaal, naar de aangenomene begrippen, voor het algemeen *schoon* is, is dit ook voor elkeen. *Mooi*, daarentegen, is voor elkeen slechts dat, wat hem persoonlijk bevalt. Verder, noemt men *schoon* niet alleen van het uiterlijk voorkomen, maar algemeen van de innerlijke voortreffelijkheid van iets, met uiterlijke bevalligheid gepaard: *schoon huisraad*, een *schoon schilderstuk*, een *schoone tuin*, *schoon weder*, eene *schoone stam*, een *schoon rangstuk*, eene *schoone daad*; en zelfs waar het op de innerlijke voortreffelijkheid alleen aankomt: eene *schoone gedachte*, eene *schoone ziel*. Daarentegen, vindt somtijds de een iets *mooi*, wat den anderen leelijk duikt. *Zich mooi maken* is zich oppronken, om anderen te bevalen. Zoo zegt men, in verdere beteekenis, *schoon staan*, altoos met betrekking tot eene wezenlijk goede hoedanigheid, als: *alles staat schoon*, alles is gereed; *de gelegenheid staat schoon*, is gunstig. *Mooi staan* ziet alleen op het uiterlijk behagelijke: *dat kleed staat u mooi*, niet, staat u *schoon*.

schon: Van daar nu, dat de man, die, ten opzichte van eenen anderen man, de schoonheid slechts in het afgetrokkene, naar de bevallige evenredigheid der deelen en doelmatige geschiktheid van het geheel, beoordeelt, enkel zegt: *hy is een schoon man*; en dat de vrouw, daarentegen, zoo het anders door de omstandigheden welvoegelijk zij, dat zij de bij haar verwekte welgevallige gewaarwording te kennen geve, van den schoonen man ook zeggen kan: *hy is een mooi man*. Met eene schoolsche onderscheiding, zouden wij het verschil in dezer voege kunnen bepalen: *mooi* dient voor de voorwerpelijke (*objectieve*), *schoon*, voor de onderwerpelijke (*subjectieve*) beschouwing. De overige woorden zijn nu nog korter te behandelen. *Fraai* geeft inzonderheid het denkbeeld van sierlijkheid; *een fraai meisje* wordt bijzonder gezegd ten aanzien der fijnheid van ver en ledenmaten. *Dat kleed staat zeer fraai*, zeer sierlijk. *Lief* wordt gebezigd van iets, dat bevallig, maar klein is: *zij heeft een lief gezigtje*; *twee lieve kinderen*. Overigens staat het tot *fraai*, gelijk *mooi* tot *schoon*, en doelt bepaaldelijk op de door sierlijke bevalligheid verwekte aangename gewaarwording. *Dat kleed staat u lief*. *Een lief tuintje*. *Eene lieve woning*. *Een lief naaikorfje*. In beide opzichten komt *aardig* daarmee meest overeen. *Een aardig meisje*. *Een aardig tuintje*. *Eene aardige woning*. *Een aardig naaikorfje*. Doch daarmee wordt, in het algemeen, slechts eene zekere aangenaamheid bedoeld, minder dan die innemendheid, welke men door *lief* te kennen

nien geeft. Nu staat *hupsch* tot *aardig*, gelijk *fraai* tot *hef*, of *schoon* tot *mooi*. Gelijk, namelijk *aardig* inzonderheid de gewaarwording van het aangename indrukt, ziet *hupsch* meer op de wezenlijke eigenschappen, door welke zelve gewaarwording verwekt wordt. *Fringh en hupsch van leden*. Een *hupsch* *meisje*. — Men zegt, bij wijze van tegenzinnige spotrede (*ironie*) dat *staat u schoon, mooi, fraai*, *hef*, niet: dat *staat u aardig*, of *hupsch*. Doch *aardig* wordt gebezigd voor zeldzaam, wonderlijk: *gij zijt wel aardig; het is aardig, gij veroordeelt mij*, zonder mij gehoord te hebben. *Hupsch* wordt ook gebezigd in den zin van wat meer dan middelmatig. *Hij heeft een hupsch goedje bij elkander*. Dat kind begint *hupsch* te lezen.

MOOR, MOORIAAN, NEGER.

Een mensch van eene zwarte kleur, kroes haar, en dik van lippen, zoo als de bewoners van het zuidelijke Afrika. Moor beteekent, oorspronkelijk, eenen inwoner van het voormalige Mauritanie, of hedendaagsch Marokko. Die naam meer algemeen bekend geworden zijnde sedert de achttiende eeuw, toen dit volk, destijds in zijne grootste magt, in het westelijke Europa, eenen inval deed, werden naderhand ook de Ethiopiërs, wegens hunne bruine kleur, *moor* van geheeten, onder welken naam zij in den statenbijbel meermaals voorkomen. Het woord NEGER, van het fr. *negre*, en dit van het lat. *niger*, is, oorspronkelijk, *zwart*. Naardien, ondertuschen, de el-

gen-

genlijke *negers* vooral eerst door den negerhandel zijn bekend geworden, doelt men, bij het bezigen van dit woord, hoofdzakelijk op de slavernij, tot welke zij, alsnog, in de volkplantingen gedoemd zijn, en men noemt *neger*, in het algemeen, zulken slaaf, ofschoon ook zijne kleur niet geheel zwart zij. Bij *moor*, of *mooriaan*, integendeel, ziet men inzonderheid op de zwarte kleur: *den moor*, of *mooriaan*, *schuren waschen*, eene gemeenzame spreekwys, om te kennen te geven, dat het vergeessche moeite is, wanneer men eenen onverbeterlijken tot inkeer tracht te brengen. *Mooriaan* is hetzelfde als *moor*, doch komt weinig anders, dan in de bijgebragte spreekwijze voor.

MOORD, zie MANSLAG.

MOORDPRIEM, zie DOLK.

MOP, zie BAKSTEEN.

MORGEN, OCHTEND, (UCHTEND).

De tijd wanneer de zon opkomt, en de oogenblikken daarna. *In het kricken van den morgen*, *Van den OCHTEND tot den avond*. Is zooverre zijn beide woorden van gelijke beteekenis. *Morgen* wordt echter ook van den ganschen voormiddag gezegd; *ik heb hem dezen morgen gesproken; ik heb hem drie morgens gewacht; ik blijf den ganschen morgen thuis*. OCHTEND wordt enkel gebruikt in het begrip van de eerste oogenblikken van den dag. De afleiding geeft reden voor dit

dit verſchijn. *Ochtend*, naar de aangenomene ſpel-
ling met *o* geſchreven, was voorheen *uchtiend*, vroe-
ger *nuchte*, nog vroeger *nuchten*, bij KILIAAN
ook *nuchte*, en is oogenſchijnlijk verwant met *nacht*,
geſchikt met het ouden. *oxo*, duïſternis. Nog
tegenwoordig is het gebruikelijke *nuchter*, eigenlijk
als zeide men. uchtendlijk, ochtendlijk, te bezigen
voor den eerſten toestand, waarin men zich bevindt,
wanneer men van den nacht tot den dag gekomen
is. Zoo zegt de dagelijkse taal: *nuchteren ſpeek-
fel*, voor het ſpeekfel, dat, bij het ontwaken, nog
met geenerlei ſpijs of drank vermengd is. *Ochtend*
ziet dus, door zijne vorming, bepaaldelijk op den
overgang van den nacht tot den dag. *Morgen*, daar-
entegen, behoort tot het geſlacht van *meer*, en doelt
minder op het eindigen van den nacht, dan wel op
den aanvang van den dag, en de daardoor veroor-
zaakte vermeerdering van dagen. (Van daar, dat het
zelfs, zonder eenige bijvoeging, als enkel bijwoord
van tijd, den zin heeft van den geheelen, nog te
verwachten, dag, volgende op dien, waarin men
ſpreekt: *ik zal u, morgen, bericht zenden*, op den
dag, namelijk, die er *meer* zal zijn, dan die van
heden.) *Ochtend* is dus eigenlijk het begin, *mor-
gen*, de aanvang van den dag. Even als, bij voor-
beeld, het *begin* van eenre redevoering ſlechts de
eerſte, door den redenaar gebezigde woorden betee-
kent, doch de *aanvang* het ganſche eerſte deel der
redevoering kan beſlaan, beduidt *ochtend* de eerſte
oogenblikken, *morgen* het eerſte deel van den dag.

Daarom wensch men iemand *eenen goeden morgen*; niet *eenen goeden ochtend*. Gewoonlijk is, wanneer men die begroeting doet, de *ochtend* eene geruime poos voorbij, schoon de *morgen* nog voortduurt. — Nog staat op te merken, dat beide woorden, even als voor- en namiddag, avond, nacht, veelal minder gebezigd worden van den natuurlijken dag, van den opgang der zon af, dan wel van den, door de volks-zeden merkelijk daarvan afwijkenden verkeersdag, die zijnen aanvang neemt met het gewone uur van opstaan. Zij, die den nacht in den dag verkeerden, wenschen elkander vaak goeden nacht, wanneer de natuurlijke *ochtend* zich reeds aan de kim vertoont. In dezen zin beteekent *nacht* het te bedde gaan, gelijk *ochtend* het opstaan. En hieruit blijkt juist, waarom men niet eenen goeden *ochtend* wensch, en wel eenen goeden *morgen*. Het eerste zoude, kon het plaats hebben, geschieden moeten, *eer* men opstond, gelijk een goede nacht gewensch wordt, *eer* men te bed gaat. — Ter bepaalde aanduiding van het begin van den *natuurlijken* dag, dienen voorts *morgenstond* en *ochtendstond*; en wel zonder eenig verschil van beteekenis. De aanvang van iets, namelijk, is wel meer dan het begin, maar sluit niettemin dat begin in zich; en wanneer men dus bepaaldelijk datgeen benoemt, waarmede iets begint, of aanvangt, is er volkomene eenzelvigheid van denkbeeld. De *stond* van den *ochtend*, of van den *morgen* is een en dezelfde *stond*; even als het woord, waarmede iemand zijne redevoering begint, een en hetzelfde is,

is, als waarmede hij zijne redevoering aanvingt. Zie ook DAGERAAD.

MORGENSTOND, zie MORGEN.

MORGENSTOND, zie DAGERAAD.

MORREN, zie BROMMEN.

MUF, zie DUF.

MUIL, zie BEK.

MUILPEER, zie KINNEBAKSLAG.

MUTTEMAKER, OPROERVINK.

Muiten heet, eigenlijk, van onderhoorigen in betrekking tot den gezaghebber gesproken, al morren- de ontevredenheid aan den dag leggen; voorts, in sulte, eené beweging, een oproer verwekken. Een MUTTEMAKER is de aanlegger eéner mouterij. OPROERVINK (ook *oproermaker*, *oproerkraaijer*) noemt men zulk eenen, die zich, in het, uit de mouterij ontsane, oproer, het luidruchtigst voordoet.

MURW, MALSCH.

Van spijs gesproken, zich, in het orberen, ligt yaneen scheidende; tegenstelling van *taai*. *De oude man heeft geen gobit meer, en kan geenerlei vleesch, hoe MALSCH ook, nuttigen, of het moet al zeer MURW gekookt zijn.* Het eerste ziet op de natuurlijke deugd van het vleesch; het tweede op de toebereiding.

met *roer* zelve plaats had; namelijk, doordien het deel, de *bus* of loop, voor het geheel genomen is. Inzonderheid noemt men *bus* een roer met eenen getrokken loop, waardoor het schot ver reikt, en zekerder treft. Dergelijke *busfen* gebruikt men, veelal, op de jagt, en bepaaldelijk, om naar het wit te schieten. Van daar *buschietser*. Echter blijft, voor de jagt, *roer* de meest gebruikelijke benaming. *Die hond is op het roer geleerd. Met het roer op den hals.* Van daar *ganzenroer*, *vogelroer*.

MUSKETTIER, zie MUSKET.

MUZYK, TOONKUNST, ZANGKUNST.

Gelijk men de, naar eene regelmatige schaal opklimmende, zuivere geluiden, door welker verbinding en afwisselende oplossing eene, niet alleen voor het oor streelende, maar ook op het zedelijk gevoel werkende, harmonie wordt voortgebracht, *toon*en noemt, heet men TOONKUNST de kunst, om deze toonen, naar eisch, voort te brengen, hetzij door de stem, hetzij door middel van *instrumenten*, dat is, blaas-, of snaarspeeltuigen; of trommels, of klokjes; of tot dat einde vervaardigde glazen. ZANGKUNST is een onderdeel der *toonkunst*, en ziet alleen op het voortbrengen der toonen, door de stem. MUZYK, van oorsprong uitheemsch, doch sedert lange in de taal opgenomen, is het meest gebruikelijke woord. Het is, in de eerste plaats, hetzelfde als *toonkunst*, als: *in de muziek onderwijzen*. Echter beteekent het, daarenboven, ook de door

toonkunst, voortgebragte harmonie zelve, als: *ik hoor gaarn muziek*. Alsmede de verbeelding der toonen op het papier, door middel van daartoe dienende bijzondere schrijfteekenen, *noten* geheeten, als: *hebt gij uwe muziek medegebragt?* — Dat het woord ook in die beide beteekenissen voorkomt, zonder alsdan, eigenlijk, op de *kunst* te zien, is oorzaak, dat men, om deze meer bepaald aan te duiden, de anders overtollige samenstelling, *muzýkkunst* kan gebruiken.

N.

NA, voorzetsel, NAAR, voorzetsel.

NA, plaatselijk gebezigd, beteekent *achter*; tijdelijk *later*. NAAR geeft de strekking eener beweging, tot eene plaats heen, te kennen. Het verschil van beteekenis schijnt dus van zulken aard te zijn, dat daaromtrent niet mis te tasten is. Nogtans zijn beide woorden, in het gebruik, vooral bij zamenstellingen, veelvuldig met elkander verward geworden. Van waar dit verschijnsel? — Er is ook een bijwoord *na*, de tegenstelling van *ver*, of afgelegen. Dit bijwoord heeft tot vergelijkenden trap *nader*, en tot overtreffenden *naast*. Aan dien vergelijkenden trap *nader* is, waarschijnlijk, het voorzetsel *naar* zijnen oorsprong verschuldigd. De beteekenis van beide, het spraakkunstig verschil daargelaten, heeft ook de naauwste verwantschap. Die *naar* een voorwerp gaat, komt dat voorwerp *nader*, of wel, met het daarvan gevormde werkwoord, hij *nadert* het voorwerp, dat is, komt al meer en meer *na*, of digt
bij

bij hetzelfde. — Het hier gebezigde *na* is het bijwoord, niet het voorzetsel. Doch wij zullen ook eene naauwe overeenkomst van beteekenis tusschen dit laatste en *naar* of *nader* ontdekken. In zamenstelling met werkwoorden, geeft het voorzetsel *na* te kennen, dat de door het werkwoord uitgedrukte werking, in plaats *achter*, of in tijd *later*, geschiedt. *Iemand nalagchen*, eenen weggaanden, achter zijnen rug belagchen. *Naëten*, later, dan de anderen, eten. Maar, wanneer het werkwoord eene beweging ergens heen beteekent, komt daarbij een nevenbegrip. *Iemand nareizen* is later, dan hij afreizen, en dus achter hem reizen; maar de bedoeling daarbij is, hem *nader*, *naar* hem toe te komen. *Het is tijd, om naar de schuit te gaan* kan tweederlei zin hebben; bedoelen wij eene aankomende schuit, en is deze nog niet aan, dat is, komt zij nog *naar* ons toe, zoo wachten wij hare aankomst aan het veer af, of gaan *naar* den aanleg, haar te ontmoet; meenen wij eene vertrekkende schuit, en is deze reeds vertrokken, doch zoo weinig tijds geleden, dat wij haar nog kunnen inhalen, zoo loopen wij haar *na*. In gevallen, waarin het voorwerp, *naar* hetwelk wij vrachten, in eene zich van ons verwijderende beweging is, heeft dus *na* mede de beteekenis van *naar*. *Tervijl de andere, dus tergende, voor hem stond, hteuw hij naar hem; ware de doodslag op dat oogeblik geschied, hij zoude, voor de wet, verschooning hebben gevonden; maar het werd hem tot eene misdaad aangerekend, dat hij, toen de andere reeds het*

huis verlaten had, hem, uit het vonstet, naschoot. — Gelijk, in deze gevallen, *na* mede *naar* is, zoo is, in andere gevallen, *naar*, in zeker opzigt, zoo veel als *na*. Oneigenlijk, namelijk, wordt *naar* gebezigd, om de rigting der werkzaamheid des gemoeds, der begeerte, des verlangens enz. uit te drukken. *Naar iemand vragen. Naar de reden daarvan onderzoek doen. Naar hoogheid staan. Naar de uitkomst verlangen. Een onverzadelijk dorst naar eer* In de tweede plaats, bedient men zich van het zelfde voorzetsel, om te kennen te geven, dat iets tot aanleiding voor eene handeling gestrekt heeft. *Zich naar iemands raad schicken. Naar Gods geboden leven. Zich naar het gebruik kleden. Naar zijn geweten handelen.* Of wel, wat hier eigenlijk in aanmerking komt, niet tot aanleiding slechts, maar tot voorbeeld. *Dat landschap is naar de natuur geschilderd. Die plaat is, naar de teekening van een beroemd meester, geteek.* Hij *aardt naar zijne moeder.* Van daar, dat *naar*, in zulken zin, menigmaal door *volgens* kan worden uitgedrukt. *Naar, of volgens, mijn begrip.* Datgeen nu, *naar, of volgens* hetwelk iets geschiedt, moet voorafgaan, het andere dus *na* zijn. Wanneer men iets *naar* iemand, *volgens* hem, doet, zoo doet men het ook *na* hem, of, zoo als men spreekt, *men doet het hem na.* Van daar, dat het zamengestelde werkwoord *nadoen* de beteekenis heeft van hetzelfde te doen, wat een ander vooraf verrigt heeft. *Wie kan mij dat kunstje nadoen?* Diegene echter, die het

nadoet, heeft den anderen tot voorbeeld genomen, en doet het dus, gelijk straks opgemerkt is, volgens, dat is *naar*, dien anderen. Zoodat wij, als in eenen cirkel, tot dezelfde overeenkomst van alle kanten terugkomen. Men zegt: *naar* wien is dit schilderstuk gevolgd? Maar: *het is een nagevolgd stuk*. Geen wonder, derhalve, dat velen gemeend hebben, in de zamenstellingen; als *nadden*, *navolgen*, enz. meer het begrip van *naar*, dat is, overeenkomstig met het voorbeeld, dan dat van *na*, later in tijd, te vinden, en dienvolgens *naardoen*, *naarvolgen*, enz. te moeten schrijven. Eene dergelijke weifeling heeft nog wel tegenwoordig plaats met de redengevende voegwoorden *naardien* en *naardemaal*, of *nadien* en *nademaal*. Wij hebben enkel *naardien* enz. behouden, en spellen alle andere zamenstellingen met *na*. Zie AANGEMERKT.

NAAKT, zie BLOOT.

NAAM, zie BENAMING.

NAÄPEN, zie NABEELDEN.

NAAR, voorzetsel, zie NA.

NAAR, bijvoegelijk woord, zie AKELIG.

NAARDEMAAL, zie NA.

NAAR-

NAARDIEN, zie AANGEMERKT.

NAARSTIG, zie ARBEIDZAAM.

NAARSTIG, zie IJVERIG.

NAAST, zie BIJ.

NAASTBESTAANDE, NABESTAANDE.

NAASTBESTAANDE is de *naaste bloedverwant*; NABESTAANDE duidt slechts eene nadere geslachtsbetrekking, dan de algemeenere van bloedverwantschap aan. Zie BLOEDVERWANT.

NAAUW, ENG, BEKROMPEN.

NAAUW is in het algemeen de tegenstelling van *wijd*. *Eene naauwe steeg*. ENG onderstelt zulk eene naauwheid, dat daardoor iets bekneld wordt. *Die rok is mij te eng*. *Een eng keurslijf*. BEKROMPEN is minder ruim, dan vereischt wordt. *Eene bekrompene woning*; en overdragtelijk: *een bekrompen verstand*.

NAAUWKEURIG, zie JUIST.

NABEDENKEN, zie NADENKEN.

NABEELDEN, NABOOTSEN, NAVOLGEN,
NAMAKEN, NADOEN, NAAPEN.

Het voorlaatste woord is reeds op *na* bijgebragt. NAMAKEN is van NADOEN even zoo onderscheiden,

als *maken van doen*, namelijk *daardoof*, dat de uitkomst of vrucht van hetgeen men *namaakt* onder de zinnen moet vallen; zie *BEDRIJVEN*. *NAVOLGEN* is, eigenlijk, *achterop volgen*; doch, bij overdracht, ook *nadoen* of *namaken*; met dit onderscheid, dat, gelijk de gene, die eenen anderen volgt, hem nog niet bereikt heeft, zoo ook het *navolgen* van eene daad, of van een *makfel*, slechts het te weeg brengen van eene bijkomende gelijkenis onderstelt, en niet zoo volkomen, als men met het *nadoen* of *namaken* daarvan bedoelt. *NABOOTSEN* zoude eigenlijk be- teekenen, eene geboortse gedaante, in was, klei, of dergelijke, *namaken*. Doch, terwijl het gebruik van het hoofdwoord *bootfen* thans *bootsferen*, of *baatsferen* verkiest, zoude men, in dien zin, beter zeggen *nabootsferen* of *nabootseren*, of *abbaiten*, welk laatste in het algemeen het maken van een beeld naar een ander beeld beduidt. *Nabootfen* wordt, even als *navolgen*, veel ruimer genomen, doch, terwijl bij het laatste de bedoeling is om, in alle opzigten, zoo veel mogelijk, met het voorbeeld gelijk te komen; geeft *nabootsfen* enkel te kennen, dat men eene *uiterlijke* gelijkenis daarmede beoogt. *Navolgen* ziet dus op het *wezenlijke*; *nabootsfen* op den *schijn*; en men zal daarom eene edele daad wel *navolgenswaardig*, maar niet *nabootsenswaardig* heeten. Daar nu ook het trachten naar eene, slechts uiterlijke gelijkenis, zelden tot een werkelijk nuttig einde, pleegt te geschieden, is *nabootsfen* ook daarom van eene geringere beteekenis. Wil men echter heilig, met

met verachting .er van spreken , zoo noemt men het
NAAPEN.

NABEROUW , zie NAGEDACHTE.

NABESTAANDE , zie NAASTSTAANDE , en ook
BLOEDVERWANT.

NABETRACHTING , zie NADENKEN.

NABIJ , zie DIGTBIJ.

NABIJ , zie HAAST.

NABOOTSEN , zie NABEELDEN.

NABUUR , (NAGEBUUR,) BUUR , (GEBUUR.)

De naast , of nabij wonende. Het verschil is , dat
BUUR (GEBUUR) voor enkele personen , NABUUR ,
(NAGEBUUR) daarentegen , en wel meest in het meer-
voud , vooral van naast elkander gelegene volken ge-
bruikt wordt. Het voorzetsel na dient alleen , om
de betrekking van den eenen op den anderen haar
aan te duiden.

NADEEL , zie AFBREUK.

NADEMAAL , zie AANGEMERKT.

NA.

NADENKEN, DOORDENKEN, OVERDENKEN, OVERPEINZEN.

Met ingespannenheid van gedachten overwegen. Wanneer wij zeggen, dat wij over iets **NADENKEN**, willen wij enkel te kennen geven, dat wij ons daarmede nauwkeuriger willen bekendmaken. Om datgeen, waarover wij *nadenken*, **DOOR** te **DENKEN**, moeten wij de zaak ontleden, en haar in alle deelen beschouwen. Wie nu iets **OVERDENKT**, vat alles te zamen, wat hij *door* *gedacht* heeft, en maakt daaruit zijn besluit op. Hij **OVERPEINST**, wanneer hij daartoe eene zeer sterke ingespannenheid aanwendt.

NADENKEN, NABEDENKEN, NABETRACHTING.

Welke schijnbare overeenkomst er ook zij, bij de twee eerste woorden, is er nogtans een aanmerkelijk verschil van beteekenis tusschen die beide. **NABEDENKEN** is een herhaald bedenken; nadat reeds eenmaal een bedenken heeft plaats gehad. *Bij nabedenken, zie ik van dat voornemen af.* **NADENKEN** is, of een denken aan eene geschiede zaak; als: *dit omstandigheid geeft mij kwnad nadenken*; of wel, en dit maakt het groote verschil uit, het is een voortgezet denken, en daaruit voortvloeiende betredendheid, als: *zonder nadenken handelen*. Een *nadenkende geest*. **NABETRACHTING** is eene herinnering, of nadere overweging van hetgeen men gehoord of verrigt heeft; ook eene tot het komende be-

befchouwing bij eene redevoering, en bepaaldelijk bij eene kerkelijke leerrede.

NADEREN, zie **AANKOMEN**.

NADEREN, zie **NAKEN**.

NADRUUK, zie **HERDRUK**.

NADRUUK, **KLEM**.

Kracht van bewoording. **KLEM**, ook *klem*, *van woorden*, ziet meer op overtuiging, door voldoende bewijsredenen, **NADRUUK** op overreding, door een sterke aandoening van het zedelijk gevoel. *Eene rede, die geene klem heeft. Iemand met nadruk, waarschuwden.*

NAGEBUUR, zie **NABUUR**.

NAGEDACHTEN, **BEROUW**, **NABEROUW**, **NAGEPEÏNS**.

. Naderhand oprijzende bekommering. **NAGEDACHTEN** (meest in het meerv. *nagedachten* gebruikt) zoude, naar de woordelijke vorming, enkel betrekken: naderhand oprijzende *gedachten*, in het midden latende, of die al of niet bekommerend zijn. Dan, het is minder eigenaardig, doch ook veel noodzakelijk, sterk na te denken, over *gene zaak*, die tot ons genoegen haar beflag heeft gekregen, dan wel over zulk eene, van welke wij kwade

gevolgen ondervinden of vermoeden. *Zware nagedachten over iets krijgen.* BEROUW is, eigenlijk, leedwezen over iets, dat uit ons zelveu oorspronkelijk is. Het onderstelt dus altijd eene voortgaande aanleiding, waartoe dan de zamenstelling *NA-berouw*. Zij is niet zoo geheel oertollig, als wel oppervlakkig schijnt. Men kan, namelijk, *berouw* krijgen, eer de daad geheel voltooid is, ja, terwijl nog slechts het voornemen daartoe bestaat. Men kan dus, in sommige gevallen, nog *in tijds*, berouw hebben, zoodat alles kan hersteld worden. *Naberouw* dient dan, om bepaaldelijk aan te duiden, dat het berouw eerst *na* den ganschen afloop der zaak, en dus te laat, komt. In zulk een geval, nu, of ook in het algemeen, bij het ondervinden eener teleurstelling, of het lijden van eenige schade, zullen vaak, onwillekeurig verschillende wijzen voor den geest komen, hoe men de zaak anders, en beter hadde kunnen aanleggen. Zich te verdiepen in zulk eene, te spate komende, overweging van hetgeen vroeger raadzaam ware geweest, is *NAGEPEINS*.

NAGESLACHT, NAKOMELINGSCHAP.

De menschen van een later, in betrekking tot een vroeger tijdvak. *NAKOMELINGSCHAP* is het algemeenere woord, en bevat alle *nageslachten*. *NAGESLACHT* kan ook enkel dat menschengeslacht bedoelen, hetwelk onmiddellijk op een vorig volgt.

NAGEVEN, TOEGEVEN.

Niet stijf op zijn stuk staan; inschikkelijk zijn. Wij zouden NAGEVEN verkiezen, in het geval, dat men iets van hetgeen men zelf vorderde, opoffert, TOEGEVEN, wanneer men iets van het aan de andere zijde gevorderde inwilligt. *Ik zal hierin wat moeten nageven. Ik heb hem reeds te veel toegegeven.*

NAGEVOLG, GEVOLG, NASLEEP.

De beide eerste woorden zijn niet van geheel eenzelvige beteekenis, en is dus het eerste niet eene overtollige zamenstelling. Even als men van oorzaken en eindoorzaken, of eerste oorzaken, spreekt, kan men GEVOLGEN, en NAGEVOLGEN, zeggen; onmiddellijke gevolgen, en gevolgen uit die eerste gevolgen spruitende. *Zie daar de jammerlijke nagevolgen!* — NASLEEP, opeigenlijk genomen, is eene reeks van gevolgen. *Die zaak zal eenen droevigen nasleep hebben.*

NAKEN, GENAKEN, NADEREN.

Nader, of nabij komen. NADEREN is nader komen, in het algemeen. GENAKEN is bereiken, of althans tot zulk eene nabijheid komen, als tot het voorgestelde oogmerk noodig is. *Het is, uit hoofde der vele klippen, gevaarlijk, die kust te naderen. Het schip konde, wegens de hevige branding, het strand niet genaken. Och! dat die tijd eens genake!* Genaken, namelijk, is, door het voorzetfel, eene

eene versterking van **NAKEN**, dat, op zich zelve, met *naderen* gelijk staat, doch liefst niet van eenen lichamelijken voortgang gebruikt wordt. *Het naken van den avond. Het nakend onvaller.*

NAKOMELING, zie **AERKOMELING**.

NAKOMELINGSCHAP, zie **NAGESLACHT**.

NAKOMEN, **VOLBRENGEN**.

Gehoorzamen. Men kan een *verbod*, zoo wel als een *bevel*, **NAKOMEN**; alleen het laatste kan men **VOLBRENGEN**.

NALATEN, zie **AFLATEN**.

NALATENSCHAP, zie **BÖEDEL**.

NALEZING, **HERZIENING**.

Het weder overzien van een letterkundig werk, met oogmerk, om het gebrekkige daarin te verbeteren. De **NALEZING** vult de hier en daar plaats hebbende gapingen aan; de **HERZIENING** herstelt begane onnaauwkeurigheden, en verandert somtijds schikking en vorm.

NAMAKEN, zie **NABEELDEN**.

NAMIDDAG, **NANOEN**.

De tijd van middag tot avond. Bij **NANOEN**, wordt het begrip van *noon*, of middag, naar den natuur-

lijken dag genomen. Daarom is het ook het voor den regtsstijl gebruikelijke woord. *Te vier uren des nanoens.* Het dient bepaaldelijk tot aanwijzing van het tijdverloop na het middaguur, en is dienvolgens ook zonder meervoud. **NAMIDDAG**, daarentegen, ook in het meervoud gebezigd, wordt, in het gebruik der gezellige verkeering, meest genomen voor de drie of vier uren, volgende op den middagmaaltijd. *De namiddag is mij kort gevallen. Het langa tafelen maakt de namiddagen kort.* Zoo beteekent ook de samenstelling *namiddagslaapje* een dutten, niet na den natuurlijken middag, maar na den maaltijd.

NANEEF, zie **NAKOMELING**.

NANOEN, zie **NAMIDDAG**.

NAP, zie **BAK**.

NAR, **GEK**, **ZOT**, **DWAAS**.

Iemand, die gebrek aan doorzicht heeft, en uit dien hoofde verkeerd handelt. (Zie de drie laatste, als bijvoegelijke woorden beschouwd, op **DWAAS**.) Een **DWAAS** kan eenige bekwaamheden bezitten, doch mist een gezond oordeel, inzonderheid omtrent zijne eigene zaken. De **GEK** gaat vooral aan het euvel der ingebeeldheid mank. De **ZOT** paart het gemis van oordeel des dwazen met den eigendunk des geken. De **NAR** voegt bij dit alles stijfhoofdigheid en kregeligheid.

NA-

NARIGT, zie MARE.

NASLAAN, OPSLAAN.

Eene plaats van eenen schrijver nazien. Het eerste woord onderstelt, dat men die nazoeft; het tweede, dat men de bladzijde aangeveekend, of in het gebeugen heeft, waar de begeerde plaats te vinden is.

NASLEEF, zie NAGEVOLG.

NAT, VOCHTIG, NAT MAKEN, BEVOCHTIGEN.

Tegenstelling van droog; door waterachtige deelen doortrokken, of daarmede bedekt. *VOCHTIG* is het anders drooge ligchaam, wanneer het ook slechts weinige waterdeelen bevat, doch genoegzaam om, bij aangebragte hitte, eene uitdamping te veroorzaken. *Het linnen is nog vochtig.* *NAT* is zoedamigerwijze van waterdeelen doortrokken, of daarmede bedekt, dat het vocht, in het eerste geval, bij uitpersing, uitdruppelt, of, in het laatste geval, op de oppervlakte zichtbaar is. *Natte doeken, natte handden.* Hetzelfde verschil heeft plaats tuschen *NAT MAKEN* en *BEVOCHTIGEN*. De kat wil wel aan de visch, maar schroomt den poot in den emmer te steken, omdat zij zich niet gaarne *nat maakt*. De regen *bevochtigt* het land.

470 NAT.—NAV.—NAZ.—NEB.—NED.

NATIE, VOLK.

Eene gezamenlijkheid van met elkander, door bijzondere maatschappelijke betrekkingen, verbondene geslachten en huisgezinnen. Wij zouden NATIE verkiezen, wanneer de maatschappelijke gemeenschap vooral op overeenkomst, of gelijkheid van taal en zeden ziet. *De Duitſche natie. De joodſche natie.* VOLK, daarentegen, wanneer enkel de gemeenschap van staatsinrigting bedoeld wordt. *Het Nederlandſche volk.* Daarom: *het regt der volken*, niet *der natien*.

NAT MAKEN, zie NAT.

NATUURLIJK KIND, zie BANKAARD.

NAVOLGEN, zie NABEELDEN.

NAZAAT, zie AFKOMELING.

NAZETTEN, zie VERVOLGEN.

NEB, zie BEK.

NEDERDUITSCH, NEDERLANDSCH, HOLLANDSCH.

De landtaal van het koninkrijk der Nederlanden. Bij het afzonderlijke bestaan der zeven vereenigde provincien reeds, toen nog de benaming in zwang was van *het HOLLANDSCH*, of de *hollandſche taal*,
van

van de grootste, vermogendste, en meest beschaafde provincie genomen, naar welke ook, bij uitnemendheid, veelal, inzonderheid buiten'slands, de gansche staat genoemd werd, zag men de onnaauwkeurigheid daarvan in, en werd daarvoor NEDERDUITSCH, *nederduitse taal* verkozen. Doch „*Nederduitsch*“ staat tegen *Hoogduitsch* over, en bevat niet alleen „het hollandsch, vriesch, maar ook het neder-saksisch, holsteinsch, enz.” *Taalk. Woordenb.* op NEDERDUITSCH. Wat, dus, der eerste benaming aan uitgebreidheid ontbrak, had de tweede te veel. Sedert de hereeniging van al de gewesten onder den naam van het koninkrijk der *Nederlanden*, hebben sommige schrijvers begonnen, de benaming van *nederlandse taal* te bezigen. Ook deze bewoording is wel, *de facto*, wat het daadzakelijke betreft, onjuist, zoo lang gansche provincien eene andere dan deze tot volkstaal hebben; zij ware, nogtans, *jure*, regtens, als de meest voegzame te beschouwen, daar toch de daarmede bedoelde taal, voor de wet, de landtaal des rijks is.

NEDERIG, zie DEMOEDIG.

NEDERLANDSCH, zie NEDERDUITSCH.

NEDERSTORTEN, zie AFTUIMELLEN.

NEDERZETTEN, DOEN BEDAREN, STILLLEN.

Tot kalmte brengen. NEDERZETTEN is inzonderheid te bezigen ten aanzien van opbruischende

gramfchap, bij enkele personen, of van eene in dadelijkheden uitbarstende misnoegdheid bij het algemeen. *Iemands gramfchap nederzetten.* Om de gemoederen van de fel gebeten burgerij wat neder te zetten. DOEN BEDAREN wordt algemeener gebruikt, zoo wel ten aanzien van ligchamelijke smart, als van felle gemoedsbewegingen. *Die pleister deed de pijn der wond bedaren.* *Niet kon de weede van het muiziek gemeen doen bedaren.* STILLEN, niet loopen te stuiten, luidruchtige tekennengeving van ontevredenheid. *Om het gemor des volks te stillen.* *Het kind is niet te stillen, zoo gij het niet de borst geeft.*

NEEP, KNEEP.

Beide uit ééne bron, en ook, in eigenlijke beteekenis, hetzelfde aanduidende, zonder dat zelfs de versterking der voorgeplaatste *k*, bij het tweede woord, daarop invloed fchijnt te hebben. In den eigenlijken zin genomen, beteekenen beide, zoo wel de daad, als het daarvan overgebleven indrukfel. *Zij gaf hem eene gevoelige NEEP, of KNEEP.* *Hij spoorde nog de blaauwe neep, of kneep, in den arm.* Overdragtelijk gebezigd, is daarin verfchil. *Kneep*, voort zoo verre het aldus voorkomt, duidt meer de werking aan. *Dat zijn maar knepen*, looze trekken. *Iemand onder de kneep houden*, onder bedwang. Daarentegen, meer met betrekking tot de gevolgen eener werking: *in de neep zijn*, aan alle kanten bedreemd zijn. Men zegt: *de fiefch aan de goede neep geven*,

ven,

ven, (niet *kneep*,) op de vermindering van den daarin bevatten wijn doelende. *Zijnen vijand espen kneep* geven, hem schade toebrengen, (niet *kneep*.)

NEGER; zie **MOOR**.

NEIGEN, **HELLEN**, **OVERHELLEN**, **OVERHANGEN**.

Eene schuinsche rigting hebben. **NEIGEN** is een versterkte woordvorm van *naken*, *naderen*. Het wordt ook bedrijvend gebezigd voor, in eene schuinsche rigting, nader bij den grond brengen, naar beneden buigen, gelijk, in den statenbijbel: *neijgt uw kruijcke, dat ik drinke*. Het hoofd *neigen*. *Zijne ooren naar zene rede neigen*. En, in verdere uitbreiding van zinn, figuurlijk: *zijn hart tot iets neigen*. Als onzijdig werkwoord, komt het enkel figuurlijk voor. *De dag neigt ten avond*. **HELLEN** is nooit bedrijvend, en heeft, buiten zamenstelling, zelden anders dan den eigenlijken zin. *Dat huis helt*, zakt eenigzins voor, of zijdwaarts, over. Bij **OVERHELLEN** is het voorzetsel enkel zinversterkend, zonder meer. *De muur begint over te hellen*. Doch het aldus zamengestelde wordt ook, wat bij het onzamen-gestelde het geval niet is, figuurlijk genomen. *De overwinning hield aan de zijde des vijands over*. *Hoortoe heb ik daartoe overgehield*, doch thans ben ik van andere gedachten. **OVERHANGEN**, dat, in dezen zin, mede enkel een onzijdig werkwoord is,

beteekent sterk overhellen. *Dat huis hangt over.* Men is niet gewoon het figuurlijk te bezigen.

NEIGEN, NIJGEN.

Beide woorden van éénen oorsprong; of liever, het eene van het andere gevormd. Het ongelijkvloeiende NIJGEN, namelijk, heeft voor den onvolmaakt verledenen tijd *neeg*, dat eertijds de scherphange had, waaruit het gelijkvloeiende *neegen*, NEIGEN, ontstaan is, even als zoo vele gelijkvloeiende werkwoorden van den onvolmaaktverledenen tijd der ongelijkvloeiende gevormd worden. Opmerkelijk is het dan, dat het afgeleide woord hier de algemeene beteekenis heeft. *Nijgen* heeft geene andere beteekenis, dan die van het buigen der knien, waardoor vrouwen, bij wijze van pligtpleging, uit hoffelijkheid of eerbied, het ligchaam eenigzins naar de aarde bewegen. *Neigen*, daarentegen, bedrijvend genomen, is in het algemeen, in eene meer of min schuinche rigting, nader bij den grond brengen; onzijdig, hetzelfde als hellen; wederkeerig, zich voorover buigen; overdragtelijk, zich tot iets schikken, er lust toe hebben. Zoo zegt men, *zich tot deugden nijgen*, niet *nijgen*. Maar alleropmerkelijkst is, dat niettemin het deelwoord van *nijgen* denzelfden zin heeft, als dat van *neigen*. *Tot endcugden genegen*, of *geneigd zijn*. *Hij is meer genegen*, of *meer geneigd, tot ledigheid, dan tot noeste vlijt*. Zie, over het verschil, op GENEGEN.

NEIGING, HELLING.

Eigenlijk, schuinsche overbuiging. HELLING heeft, even als het werkwoord, geene verdere, of overdragtelijke beteekenis; alleenlijk is het ook de bijzondere benaming van wijfshennep, en wel om de zwaarte des tops. NEIGING, daarentegen, is meest gebruikelijk in den oneigenlijken zin, ten deele overeenkomende met *genegenheid*; zie de hier volgende vergelijking van deze beide woorden.

NEIGING, GENEGENHEID.

Oneigenlijk, overhelling des gemoeds tot iets. Hierboven is drift en hartstogt verklaard als eene sterke neiging, welke iets doet verlangen, of schuwen; *drift*, echter, eene blindere neiging zijnde dan *hartstogt*. NEIGING is dus het op beide toepasselijke woord. *Neiging* beteekent, eigenlijk, niet meer dan zoodanig eene gesteldheid des gemoeds, als waarin men zich bevindt, wanneer men aan iets de voorkeur geeft boven iets anders. *De mensch heeft meer neiging tot ledigheid dan tot noeste vlijt*. Die eene *neiging* tot iets heeft, is daartoe *genegen*. Dus zegt men, met den zelfden zin, *de mensch is genegen*, of *meer genegen, tot ledigheid dan tot noeste vlijt*. Van *genegen zijn* ontstaat GENEGENHEID. Gevolgelijk kan er even zeer aanleiding zijn, om te zeggen: *de mensch heeft meer genegenheid tot ledigheid, dan tot noeste vlijt*. In het zakelijke, volgt daaruit, dat hij de ledigheid, boven de noeste vlijt, *verkiest*. Van daar, dat *genegenheid* niet alleen gebezigd wordt van
de

de strekking des gemoeds om iets te verkiezen, maar van de verkiezing zelve, en verder, in het algemeen voor de gunstige gezindheid omtrent iets, en van daar voor liefde, verknochtheid. *Eene sterke genegenheid voor iemand opvatten. Zijne genegenheid voor deze vrouw, zijne liefde. Neiging tot de vrouwelijke kunne, of tot eene vrouw, geeft slechts de hartstogtelijke minnedrift te kennen; genegenheid is eene zedelijke verknochtheid.*

NEMEN (AFSCHEID), zie VAARWEL ZEGGEN;

NEMEN (ZICH IN ACHT), zie ACHT:

NEMEN (EEN EINDE), zie AFLOOPEN.

NEMEN (OP ZICH), zie AANVAARDEN.

NERING, BEROEP, BROODWINNING, KOSTWINNING, BESTAAN.

Datgene, waardoor iemand zijne inkomsten trekt tot onderhoud zijner huishouding. Het spreekwoord: *de tering naar de NERING zetten*, wil zeggen: de uitgaven naar de inkomsten regelen. *Nering* ziet bepaaldelijk op inkomsten, door koopmanschap, handel, verkregen; maar door eenen kleinen handel, of, beter gezegd, door eenen handel in het klein, gelijk dien eens winkeliers. Het woord is niet wel te gebruiken voor de inkomsten van eenen handelaar in het

het groot. Immers, bij iemand van zeer ruime middelen, gelijk een uitgebreide koophandel, die onderstelt, wordt, hetgeen slechts tot zijn onderhoud strekken moet, uit het oog verloren, of voor zeker gehouden, dat het daaraan niet kan ontbreken. Onder *nering* verstaat men, daarenboven, eenen huiszittenden handel; de marskramer, bij voorbeeld, die met zijne waren rondloopt; schoon van dezelfde soort als degene, welke de winkelier verkoopt, wordt niet gezegd eene *nering* te hebben, maar een **BEROEP**. Het laatste, namelijk, onderstelt eene eigene inspanning van krachten, gelijk die bij den marskramer, door zijn rondventen, bij den ambachtsman of kunstenaar, door zijnen arbeid, plaats heeft. Ten opzichte van aanzienlijke betrekkingen, wordt nu wederom het eigenlijke winnen van het noodige tot onderhoud uit het oog verloren, en, offchoon in eenen anderen zin, een generaal zeer wel zegt: *sofdaat te zijn, is mijn beroep*, zal men het generaal-schap echter geen *beroep* noemen. De inkomsten van ambtenaren worden ook wel een **BESTAAN**, niet eene **NOOD- of KOSTWENNING** geheeten. Een klein ambt heet daarom een *bestaantje*. *Bestaan* is het algemeene woord, en sluit niet noodzakelijkerwijze het begrip van eenige werkzaamheid in zich. Iemand zonder *beroep*, is niet altoos zonder *bestaan*. Door de vermindering der staatschulden geraakten vele godshuizen buiten toereikend *bestaan*. Bij *kostwinning* en *broodwinning* denkt men altoos aan de werkzaamheid, noodig tot het *winnen* van het daardoor te verkrijgen be-

bestaan. In de beide zamenstellingen is, op zichzelve, geen verschil. *Brood*, toch, beteekent, zoo wel als *kost*, het gansche onderhoud. In een enkel geval is daarin verschil; namelijk in de tegenstelling: *het is geene broodwinning, maar eene kostwinning.*

NEST, zie HOK.

NET, SIERLIJK.

Door helderheid en eene bevallige schikking aangenaam. *Eene nette kamer. Eene nette vrouw. Net gekleed gaan. Een net schrijver. Eene nette taal. Een sierlijk kleed. Taal en gebaren, alles was even sierlijk. Men kan niet sierlijker schrijven, dan hij doet.* Doch het begrip van helderheid, reinheid, heerscht hoofdzakelijk bij NET; dat der uiterlijke bevalligheid, bij SIERLIJK. *Netheid*, tot welke keurigheid ook gedreven, kan niet misstaan; overtollige *sierlijkheid* kan onbehagelijk zijn,

NETELIG, MOEIJELIJK.

Eene buitengewone inspanning van krachten vereischende. MOEIJELIJKE *omstandigheden* zijn zulke, in welke men met vele hindernissen heeft te kampen. NETELIGE *omstandigheden* zijn die, waarbij men in verlegenheid is, om tusschen twee zich voordoende wegen tot overwinning der moeilijkheid te kiezen. Zie BEDENKELIJK.

NEUS-

NEUSWIJS, INGEBEELD.

Om de bekrompenheid van iemands oordeel en doorzicht uit te drukken, zegt men wel, in den gemeenzamen spreektrant: *hij ziet niet verder dan zijn neus lang is*. Zoo noemt men iemand **NEUSWIJS**, die slechts weinige of oppervlakkige kennis heeft, maar dezelve nogtans, bij of zonder gelegenheid, wil laten blijken. *Een neuswijs meisje*; ook omgekeerd, en als zelfstandig woord: *hij is een wijsneus*. De *neuswijze* is zeker **INGEBEELD**; maar de *ingebeelde* niet *neuswijs*, tenzij hij zijne ingebeeldheid, door zich onvoorzigtig uit te laten, te kennen geve. Zie ook **EIGENWIJS**.

NEVEL, zie DAMP.

NEVENS, MET.

- Een tezamen zijn aanduidende. Er is tusschen de beide woorden, in de eerste plaats, dit verschil, dat **MET** in onderscheidene beteekenissen voorkomt, welke **NEVENS** niet hebben kan. Zoo wordt *met* gebezigd, als *door*, om een middel aan te duiden: *de boer ploegt met paarden of osen*, niet: *nevens* paarden of osen. Doch ook in den zin van tezamen zijn, is te onderscheiden, dat *met* voor een zamenbestaan, waarbij het eene in het andere ingelijfd is, of een deel daarvan uitmaakt; *nevens* enkel van buiten elkander bestaande dingen kan gebezigd worden. Dus, onverschillig: *die nevens hen*, (of *met hen*.)

waren God dienen. Maar: ik kom met *vertrouwen* tot u; niet: *nevens* vertrouwen. De reden van dit onderscheid ligt in den aard van *nevens*, dat uit *na* en *bij* zamengefeld is, en dus niet *in* kan zijn, waartegen *met*, (ook in het latijn, achtergeplaatst voorkomende, als *egomet*, *ipsemet*,) in vele gevallen, juist bijzonder de *innigheid* der verbintenis te kennen geeft.

NIETIG, zie NIETSWAARDIG.

NIET TEGENWOORDIG, zie AFWEZEND.

NIETTEMIN, zie DOCH.

NIETSWAARDIG, NIETIG.

Dat geene waarde heeft. De woordvorming van NIETSWAARDIG drukt dit letterlijk uit. Terwijl nu hetgeen zonder waarde is, ook geene achting verdient, is *nietswaardig*, in het gebruik, ook verachtelijk. NIETIG is, als het ware, niet bestaande, van wezenlijkheid en kracht ontbloot. *Eene nietige misvlugt*. Daarom is *een nietig mensch*, in zeker opzicht, sterker gezegd, dan *een nietswaardig mensch*. Zoo zegt men, wat anders *van onwaarde* heet: *een yomnis nietig verklaren*; niet *nietswaardig*.

NIEUW (OP), zie ALWEDER.

NIEUWS, zie BERIGT.

NIEUWS-

NIEUWSGIERIGHEID, WEETGIERIGHEID.

Gretig verlangen, om iets te weten. De prijsenswaardige begeerte, om datgene te weten, hetwelk tot bevordering van eenige wezenlijke kennis strekt; wordt WEETGIERIGHEID geheeten. De, meestal nuttelooze, en vaak onbescheidene, gretigheid, om in de bijzondere omstandigheden van andere lieden te dringen, en van alles onderrigt te zijn, wat het nieuws van den dag oplevert, noemt men NIEUWSGIERIGHEID.

NIJD, zie AFGUNST.

NIJGEN, zie NEIGEN.

NIJPEN, KNIJPEN.

Aan twee kanten drukken, klemmen. Beide woorden zijn van denzelfden oorsprong; doch zoude KNIJPEN, door de voorgeplaatte k, eenen versterkten zin schijnen aan te duiden. Het gebruik, nogtans, houdt zich daarvan niet. Alleenlijk maakt het, voor sommige figuurlijke spreekwijzen, een onderscheid. Zoo zegt men: *de boeren knijpen*, voor knevelen, afpersen, zonder dat men in dien zin NIJPEN bezigt; en daarentegen: *nijpende koude*, *nijpende armoede*, niet *knijpende*. Het schijnt, dat, bij de eerste uitdrukking, meer op de daad zelve, bij de laatste, meer op het gevoel der veroorzaakte behoefte gezien wordt. Wij hebben hetzelfde verschil tussen *neep* en *kneep* reeds opgemerkt. Zie NEEP.

II. DIEL, II STUK.

H h

NIJ-

NIJVERIG, zie IJVERIG.

NIJVERHEID, zie IJVERIG.

NOEMEN, zie HEETEN.

NOGTANS, zie DOCH.

NOOD, GEVAAR.

De waarschijnlijkheid van in eenigen ramp te storten; het blootstaan voor eene verflimmering van toestand. Zegt men: *het kind heeft geenen nood van vallen*, zoo beteekent dit hetzelfde als: *het loopt geen gevaar van te vallen*. Een schip *in nood is in gevaar*. Van eenen bij uitnemendheid gevaarlijken toestand, zegt men: *in 't barnen van den nood*. Zoo ook, in het meervoud: *vele nooden uitstaan*, even als: *vele gevaren doorworfelden*. Nogtans is er, tusfchen de beide woorden, een zeer opmerkelijk verschil. Nood beteekent vooral eenen toestand, verftoken van de vereifchte middelen tot welvaart, en daarenboven aan mogelijke of waarfchijnlijke verflimmering blootgefteld. GEVAAR, daarentegen, kan plaats hebben in eenen toestand van hoogftmogelijke en fchijnbaar verzekerde welvaart. Die gezegd wordt zich in *nood* te bevinden, wordt vooronderfteld, van eigene krachten of middelen tot herftel van eenen beteren toestand ontbloot te zijn. Zich vrijwillig in
zul-

zulken *nood* te begeven, of zulken *nood* te tarten, ware niet de daad van iemand, die zijns verstands meester is. In *gevaar*, echter, *begeeft zich*, of een *gevaar tart*, menigmaal, degeen, die moedig op zijne krachten vertrouwt, en, in dat vertrouwen, de waarfchijnlijkheid van zijnen toestand te verslimmeren, aan welke hij zich blootftelt, meent te boven te zullen komen. In *nood*, heeft men naar redding uit te zien; tegen het *gevaar* kampt men zelf.

NOODDRANG, zie NOODDWANG.

NOODDRUFT, zie ARM.

NOODDRUFTIG, zie ARM.

NOODDWANG, NOODDRANG.

Volstrekte noodzakelijkheid. Gelijk *dringen*, in den zin van fterk aanzetten of noodzaken, nog niet volftrekt *dwingen* is, zoo zijn ook beide zamengeftelde naamwoorden niet ten eenenmale hetzelfde beteekenend. NOODDWANG beftaat er voor iemand, wien geene keus overblijft; NOODDRANG, wanneer de zaak volftrekt geen uitftel lijdt. Zoo was, eenen tijd lang, in den ftijl der wetgeving, de bewoording *dringende noodzakelijkheid*, voor het franfche *urgence*, in gebruik.

NOODEN , (NOODIGEN) , UITNOODIGEN ,
(UITNOODEN.)

Door vriendelijke beweegredenen trachten over te halen. NOODEN wordt meest gebezigd met de beteekenis van te gast verzoeken. *Men had mij op den gewonen kost genood.* NOODIGEN is het daarvan gevormde voortdurend werkwoord, zonder dat, even als bij vele andere dergelijke, de spraakkunstige vorm eene verandering aan de beteekenis geeft. Om de schijnbare overeenkomst met *noodig*, noodzakelijk, te vermijden, is somtijds het enkele *nooden* verkieslijk. UITNOODEN is, eigenlijk, *nooden* om uit te gaan. *Wij werden dagelijks uitgenood.* Het voortdurende UITNOODIGEN heeft dezelfde beteekenis, doch dit laatste wordt, vooral, in eenen ruimeren zin gebruikt, voor een minzaam aansporen tot het een of ander bedrijf. *Men had mij ten sterkste uitgenoodigd, om daaraan deel te nemen.* Hoogere ambtenaren bezigen het woord jegens mindere, als eene verzachtende uitdrukking voor bevelen of last geven; eene loutere navolging van het spraakgebruik der Franschen.

NOODIG, NOODZAKELIJK, NOODWENDIG.

Vereischt wordende, of moeiende plaats hebben. NOODIG is hetgeen vereischt wordt tot een zeker doel; NOODZAKELIJK, wat, uit hoofde der omstandigheden, niet anders zijn kan; NOODWENDIG, wat voor het wezen eener zaak niet gemist kan worden.

Men

Men heeft geld *noodig*, wanneer men bouwen of reizen wil. De rangonderscheiding, met de daaraan verknochte gehoorzaamheid, is *noodzakelijk* in den krijgsdienst. Een driehoek heeft *noodwendig* drie hoeken, en deze, tezamen, maken *noodwendig* honderd en tachtig graden van den cirkel uit.

NOODIGEN, zie NOODIG.

NOODIG HEBBEN, zie BEHOEVEN.

NOODLOT. GEVAL.

Beide voor het *Fatum* der ouden. Eene vast bepaalde opvolging der gebeurtenissen, zonder beheersching eener verstandige oorzaak. GEVAL heeft, in dezen zin, meestal, tot bijvoeging *blind*; NOODLOT, *onverbiddelijk*, *wreed* of *straf*. Men mag de *schepping der wereld aan geen blind geval toeschrijven*. *Hoe moogt gij zoo verslagen van 't straffd noodlot klagen!* POOT. Beide behooren aldus enkel tot den wijsgeerig bespiegelenden, of dichterlijken stijl. Geval heeft, overigens, wel nog menige andere beteekenissen, doch wordt nooit, gelijk *noodlot*, in den zin der vast bepaalde regeling der gebeurtenissen, maar als schikking der goddelijke Voorzienigheid gebezigd. *Iedereen heeft zijn noodlot in de wereld; niet geval.*

NOODWEER, LIJFSVERDEDIGING.

Wettelijke tegenweer, in geval van lijfsgevaar. Beide woorden geven, zonder verschil van beteekenis, dien

toestand te kennen, waarin de doodslag zelfs, als uit noodzakelijkheid begaan, voor de wet geene misdaad is. Tusschen NOODWEER en LIJFSVERDEDIGING is intusschen voor zoo verre verschil, dat wel het eerste, maar niet het laatste, in eenen uitgebreiden zin genomen wordt, als voor éene noodzakelijke verdediging, bij geschrifte, of bij monde, tegen eenige ingebragte grieven. *Zijn pleit tegen den lasteraar was hevig, maar het geschiedde uit noodweer.*

NOODWEER, ONWEER, STORM, DONDERBUI, ONWEERSBUI, ONWEERSVLAAG.

Zeer onstuimig weer. ONWEER, of ONWEDER, beteekent het natuurverschijnsel in het algemeen, met of zonder de gezamenlijkheid van deszelfs onderscheidende kenmerken, als hevigen wind, hagel, of regen, donder en bliksem; doch men zegt ook, inzonderheid van beide laatste toevalligheden, wanneer die te wachten zijn: *er is een onweer aan de lucht*. De bijvoeging van *bui*, in ONWEERSBUI, verzwakt den zin, wat de hevigheid betreft, en die van *vlaag*, in ONWEERSVLAAG, ontkent de aanhoudendheid. DONDERBUI, gelijk het woord blijkbaar aantoon, geeft bepaaldelijk te kennen, dat er donder bij plaats heeft. STORM ziet hoofdzakelijk op het geweldig waaijen, en wordt meest gebezigd van een onweer op zee, waar inzonderheid de onhetembare wind in aanmerking komt. *Dat schip heeft zijne ankers in eenen storm verloren*. Ook werkwoordelijk: *het stormde vreeslijk uit het Noordoosten*. NOODWEER is van ster-

sterker beteekenis, dan al de vorige woorden; en vooral dan te gebruiken, wanneer zich de onderscheidene eigenschappen van het onweder, als de geweldige wind, stortregen, of hageljagt, donder en bliksem bijeen vertoonen; het woord duidt overigens het verschijnsel, bijzonder van deszelfs schrikbarende en verwoesting dreigende, zijde aan.

NOODWENDIG, zie **NOODIG**.

NOODZAKELIJK, zie **NOODIG**.

NOOT, **AANTEKENING**.

Teregtwijzende, of ophelderende verklaring van eenige stelling in een geschrift. Het eerste woord is het onduitsche, met dezelfde beteekenis, als het laatste. Echter maakt het gebruik, tuschen de beide, veelal dit verschil, dat het de gedachte aanmerkingen **NOTEN** noemt, wanneer zij onder de bladzijden, **AANTEKENINGEN**, wanneer zij achter het werk geplaatst zijn.

NOPEN, zie **BEWEGEN**.

NORSCH, zie **BARSCH**.

NU, **THANS**, **TEGENWOORDIG**.

In het voorhanden tijdstip, onderscheiden van het verledene en het toekomende. **TEGENWOORDIG** is het woord

voor die derde onderscheiding van den loop des tijds, door welke het verledene en toekomstende met elkander verbonden worden. THANS beduidt het tegenwoordig gedeelte van den tijd, wanneer wij dien *in abstracto*, NU, wanneer wij dien *in concreto* beschouwen. In het eerste geval, namelijk, nemen wij den tijd als ledig, en enkel als de volgorde van vroeger en later; in het tweede geval zien wij denzelfden in het verband der gebeurtenissen, toestandsveranderingen en lotswisselingen, die de werkelijke tijds onderscheiding te weeg brengen. Nu duidt dus eenen toestand aan, die met eenen toestand gelijktijdig en in dezen grond is. Het is voor den als tegenwoordig gedachten tijd, hetzelfde wat toen voor den verledenen, en alsdan voor den toekomstenden tijd is. Op gelijke wijze, is thans voor den tegenwoordigen tijd hetzelfde, wat *certijds* voor den verledenen, en *hierna* voor den toekomstenden tijd is. Thans beduidt derhalve altoos den, voor ons, tegenwoordigen tijd; nu slaat dikwijls op eenen, voor ons verledenen, doch, met betrekking tot eenen te kennen gegeven toestand, als tegenwoordig voorgestelden tijd. *Hij had dat ambt aanyvaard; nu moest hij het ook waarnemen.* Van daar ook, dat men niet zeggen kan: *thans kwam de eene, dan de andere*, maar wel *nu kwam de eene, dan de andere.* Zoo insgelijks: *het valt nu en dan voor*, niet *thans en dan.*

NUK, zie LUIM.

NUU,

NUT, NUTTIGHEID.

Wij hebben reeds NUT met *baat*, *voordeel* en *winst* vergeleken. Zie BAAT. Hier staat ons nog te onderzoeken, in hoe verre het eerste woord van het daarvan afgeleide NUTTIGHEID verschilt. Het bijvoegelijke *nuttig* is zoo veel als *nut* kunnende aanbrengeu, en het zelfstandige *nuttigheid* derhalve de hoedanigheid van *nut* te kunnen aanbrengeu. Daarom zegt men niet: *tot nuttigheid*, maar wel *tot nut van het algemeen*. *De schouwburg heeft zeker zijne nuttigheid* (dat is de hoedanigheid van *nut* te kunnen aanbrengeu); *doch wat nut seekt er in voor den genen* (dat is, wat *baat* heeft er degeen van), *die er slechts heengaat*, om zich te vertoonen, zonder *eenige oplettendheid te hebben voor het tooneel*? — Op dezelfde wijze is ook het bijvoegelijke *nut* van *nuttig* te onderscheiden. *Alle wetenschappen zijn nuttig*, doch *niet alle zijn u even nut*, er is namelijk geene wetenschap, of zij *kan* *nut* aanbrengeu, maar daaruit volgt niet, dat door elke derzelve evenzeer uw welstand in het bijzonder zal vermeerderd worden. *Tot mijne eigene beoefening verkies ik de nutste*; om *er* boeken over te sehrijven, de *nuttigste*.

NUTTIG, zie NUT.

NUTTIGHEID, zie NUT.

D R U K F E I L E N .

Bladz. 267 regel 3 van boven staat *Griffier* lees *Secretaris*.

— 274 regel 11 van ond. staat *allen* lees *alleen*.

— 284 laatste regel, staat *wederlei* lees *tweederlei*.

— 290 regel 4, staat *vetrek* lees *vertrek*.

— 307 regel 5, staat KINDERACHTIK lees KINDER-
ACHTIG.

— 309 regel 6 van ond. staat *eener* lees *eene*.

— 345 regel 10, staat *graveerkrust* lees *graveerkunst*.

— 364 regel 12, staat *iets* lees *iess*.

— 365 regel 3, staat *wannoet* lees *wanneer*.

— 403 regel 20, staat *algemeen* lees *algemeen*.

— 405 regel 17, staat *vorgeleken* lees *vergeleken*.

— 417 regel 7, staat *denden* lees *denken*.

— 423 regel 18, staat *geeft* lees *heeft*.

— 423 regel 24, staat *zween* lees *zweem*.

— 426 regel 9, staat VRIENDELIJHEID lees VRIENDELIJKHEID.

— 432 regel 8, staat MISTASTIG lees MISTASTING.

— 433 regel 13, staat MISLAG lees MISSLAG.

W O O R D E N B O E K
DER
NEDERDUITSCH E SYNONIMEN.

O—Z.

W O O D H O W

THE

W O O D H O W

W O O

WOORDENBOEK

DER

NEDERDUITSCHÉ

SYNONIMEN,

DOOR

P. WEILAND EN G. N. LANDRÉ.

DERDE DEEL.

Q—Z.

TE DELFT BIJ

DE WEDUWE J. ALLART

MDCCCXXV.

THE BOSTON

LIBRARY

OF THE

CITY OF BOSTON

1850

1850

1850

1850

1850

1850

WOORDENBOEK

DER

NEDERDUITSCH E SYNONIMEN.

O.

OCH, zie AL.

OCHTEND, zie MORGEN.

OEFENEN, zie BETRACHTEN.

OEFENEN, PLEGEN.

Bedrijven. *Geweld* OEFENEN. *Geweld* PLEGEN.
Is er eenig verschil tusschen deze beide uitdrukkingen, dan ligt het daarin, dat *geweld plagen* stellig aanduidt, dat de persoon des werkwoords het zelf bedrijft, terwijl *geweld oefenen* kan gezegd worden van iemand, die het gedacht geweld door anderen doet plagen.

OEVER, zie BOORD.

III. DEEL.

A

OF,

OF, OFSCHOON, SCHOON, HOEZEER, HOEWEL, ALHOEWEL.

Voegwoorden van toegeving. ALHOEWEL is het zelfde als HOEWEL, met de onnoodige verlenging van *al*, eertijds *aal*. Zoo heeft ook SCHOON dezelfde kracht als het zamengestelde OFSCHOON, welks eerste lid, of, ook op zich zelve, in bijkans denzelfden zin gebruikt wordt. *Of gij dat zegt, het kan niet baten.* Tusschen *offschoon*, *schoon*, *hoezeer*, *hoewel*, is overigens, in de meeste gevallen, volkomene overeenkomst van beteekenis, mits het toegegevene stellig voorgesteld worde. *Offschoon, (schoon, hoezeer, hoevel,) het reeds zomer is, nogtans ga ik nog niet naar buiten.* Maar wanneer het toegegevene in het onzekere voorgesteld wordt, hetwelk de aanvoegende wijs des werkwoords te kennen geeft, is enkel *schoon* of *offschoon*, maar niet *hoezeer* of *hoewel* te gebruiken. *Ik zoude niet vreezen, offschoon nu een leger voor de poorten verschene.*

OMARMEN, OMHELZEN, (OMHALZEN.)

Met de armen omvatten, ten teeken van genegenheid. In OMHELZEN, hetzelfde als het, in dezen zin, verouderde OMHALZEN, drukt het woord zelf uit, dat bepaaldelijk de *hals* omvat wordt, doch maakt dit, in het gebruik, met OMARMEN geen verschil, en zelfs wordt bij beide woorden nog daarenboven, een kus verstaan. Hij *omhelsde* (of *omarmde*) *zijn vriend*. Zij *omhelsde* (of *omarmde*) *hare vriend*.

vriendin. Omhelzen wordt voorts, *omarmen* niet, in velerlei gevallen, overdragtelijk gebezigd, voor, uit volle overtuiging, met een genegen hart iets kiezen. *Eenen godsdienst omhelzen. Een gevoelen, eene gelegenheid, omhelzen.* Ook is, van den man, en met betrekking tot de vrouw, gesproken, *omhelzen*, eene beschaafde uitdrukking, die hetzelfde zegt als: *haar bijwonen.* Van daar, dat, in den hierboven eerst opgegevenen eigenlijken zin, somwijlen *omarmen* boven *omhelzen* kan te verkiezen zijn. *Hij omarmde zijne nicht.* Zie *omvademen*, op OMVATTEN.

OMBAZUIZEN, UITBAZUIZEN.

Overal, als met bazuingeschal, dat is, op eene luidruchtige wijze aankondigen. *Steeds hoort men hem zijnen eigenen lof* UITBAZUIZEN; dat is, bij alle gelegenheden snoeft hij. Stelt men daarvoor OMBAZUIZEN, zoo is de zin in zoo verre versterkt, dat de snoever tevens voorgesteld wordt, als de gelegenheden daartoe zoekende.

OMBLADEREN, DOORBLADEREN.

De bladen van een boek hier en daar omslaan. Tusschen beide woorden is, in de eerste plaats, dit spraakkunstig verschil, dat, bij OMBLADEREN, het voorzetfel altijd scheidbaar is, en DOORBLADEREN hetzelfde, zoowel onscheidbaar, als scheidbaar heeft. Bij *ombladeren* wordt, voorts, niet altoos het oog-

merk van te lezen voorondersteld. *Om zich daarbij eene houding te geven, zat hij een boek om te bladeren.* In doorbladeren, met het voorzetsel onscheidbaar, ligt altijd het denkbeeld van, althans vlugtig, doorlezen opgefloten. *Wanneer men de geschiedenis doorbladert.* Met het scheidbare voorzetsel, heeft doorbladeren den zin van onbladeren; maar met oogmerk om de eene of andere plaats te vinden en te lezen. *Ik heb het gansche boek doorgebladerd, doch er die aanhaling niet in gevonden.* Daarentegen: *ik heb het gansche boek omgebladerd, doch het bewuste briefje tuschen geene der bladzijden gevonden.*

OMBRENGEN, zie DOODEN.

OMDAT, zie AANGEMERKT.

OMDAT, DOORDIEN, VERMITS.

Wat omtrent *naardien* in vergelijking met OMDAT, hierboven op *aangemerkt*, gezegd is, geldt nog sterker ten aanzien van DOORDIEN, dat overigens het naast met *naardien* verwant is. Zie AANGEMERKT. VERMITS komt eigenlijk dan te pas, wanneer men, tot redengeving, iets aanvoert, zonder hetwelk, het ten gevolge van dien gebeurende, niet zoude plaats hebben. *Hij blijft weg, vermits het weder zoo slecht is; waarbij ondersteld wordt, dat*

dat hij zoude gekomen zijn, indien het weer beter geweest ware. *Vermits hij wegblijft, ga ik uit.*

OMDOEN, zie AANDOEN.

OMDRAAIJEN, zie OMKEEREN.

OMGAAN, (MET IEMAND) zie BEHANDELLEN, en ONGANG.

ONGANG, VERKEERING.

Met iemand omgaan, ONGANG hebben, of verkeeren, zijn alle uitdrukkingen van dezelfde beteekenis; en wanneer het laatste woord verkozen wordt in het spreekwoord: *waarmee men verkeert, daarmee wordt men geëerd*, is zulks alleen rijmshalve, en zoude daarvoor even goed kunnen gezegd worden *omgaat*, of *omgang heeft*. Wanneer echter bij *verkeeren* het voorwerp een meisje is, en men hetzelfde niet door middel van het voorzetsel *met*, maar door het voorzetsel *over*, met het werkwoord verbindt, heeft het laatste de beteekenis van vrijen. Even zoo is het met het naamwoord VERKEERING. *Verkeering over een meisje maken*, is haar vrijen. *Hoe lang heeft hij reeds verkeering over haar gehad?* Overigens ligt in het naamwoord *verkeering*, meer het denkbeeld van gemeenzaamheid, dan in *omgang*, waarom ook het laatste veelal met het bijvoegelijk woord *gemeenzaam* verbonden wordt: *gemeenzaamen*

omgang met iemand hebben. Ook wordt, in het algemeen, voor samenleving meer *verkeering*, dan *omgang* gebezigd. *Er is niet veel verkeering in deze stad. De gezellige verkeering.*

OMGEKEERD, VERKEERD.

OMGEKEERD heeft betrekking op den stand, waarin iets zich bevonden heeft, om het even of dit de rechte stand zij, of niet. VERKEERD ziet enkel op dien stand, welken het ding behoort te hebben. Wanneer iemand een portret in de hand houdt, met het hoofd benedenwaarts, zegt men tot hem: *gij moet het omgekeerd houden; anders hebt gij het verkeerd*, dat is, gij moet het in den tegenovergestelden stand plaatsen van dien het thans heeft, anders is het niet in zijnen behoorlijken stand.

OMGEVEN, zie BERENNEN.

OMGEVEN, zie OMVATTEN.

OMGRENZEN, BEGRENZEN.

In grenspalen insluiten. BEGRENZEN kan op eene, of meer, of alle zijden zien; OMGRENZEN heeft bepaaldelijk de beteekenis van *rondom* insluiten.

OMHALEN, zie AFBREKEN.

OMHALZEN, zie OMARMEN.

OM-

OMHEBBEN, AANHEBBEN, OMHOUDEN, AANHOUDEN.

Tusfchen deze woorden, alsmede tusfchen *omkrijgen* en *aankrijgen*, *omlaten* en *aanlaten*, op de kleding toegepast, is hetzelfde verfchil, als tusfchen *omdoen* en *aandoen*. Zie AANDOEN. Men heeft, of houdt, of krijgt, of laat, wijde kleederen *om*, naauwe *aan*. *Heeft hij zijnen nieuwen mantel al OMGEHAD? Heeft hij zijnen nieuwen rok al AANGEHAD? Ik heb den mantel OMGEHOUDEN. Ik heb den rok AANGEHOUDEN.*

OMHEINEN, zie AFSLUITEN.

OMHELZEN, zie OMARMEN.

OMHOUDEN, zie OMHEBBEN.

OMKANTELEN, zie OMVALLEN.

OMKEEREN, OMDRAAIJEN, OMLEGGEN, OMSTULPEN, OMWENDEN, OMWENTELLEN, OMROLLEN.

Aan een ligchaam eene tegenovergeftelde rigting geven. Bij OMKEEREN is, in zeker opzigt, het voorzetfel overtollig; en de kleermaker zegt zelfs meer gewoonlijk: *eenen rok keeren*, dan dien *omkeeren*. In dien zin, beteekent het woord het binnenfte buiten brengen. Anders is het ook het onderfte boven keeren: *ik heb mijn kopje omgekeerd*. Of, het voorfte achter brengen: *zich omkeeren*. Van daar het bevel-

woord in den krijgsdienst: *keert-om!* Ook **DRAAIJEN**, op zich zelf, is reeds iets in zijnen kring, of om zijn middelpunt, bewegen. Het voorzetsel *om* dient, daarbij, om aan te duiden, dat die beweging zoolang wordt voortgezet, totdat het bewogen wordend ding in de tegenovergestelde rigting kome. Wat dit woord inzonderheid van *omkeeren* onderscheidt, is het denkbeeld van eene daarbij plaats hebbende drukking op het middelpunt. *De kraan van eene koffijkan omdraaijen. Draai uw hoofd eens om. Eene duif den nek omdraaijen.* **OMWENDEN** verschilt van *omdraaijen* daardoor, dat het hoofdwoord *wenden* geenszins de drukking op het middelpunt, maar de geleidelijke beweging des ganschen voorwerps aanduidt. *Een schip omwenden. Zich omwenden.* Het laatste kan ook gebezigd worden van een enkel ter zijde wenden, zonder dat men zich geheel *omkeert*. Een ander verschil tuschen *omwenden* en *omkeeren* is reeds bij eene vroegere gelegenheid opgemerkt. Zie **DRAAIJEN**. **OMLEGGEN** zegt men voor het onderste boven wenden van iets, dat ligt. *Leg de plank om.* **OMSTULPEN** heeft de bijzondere beteekenis van iets het onderste boven te keeren, dat daardoor met de opening op den grond geplaatst wordt. Oneigenlijk, wordt nog *omwenden* gebezigd van eene verandering in den staatsvorm, of de regering. *De regering van den staat was weldra omgewend.* Bezigt men daarvoor *omkeeren*, zoo duidt men, meer bepaaldelijk, eene geweldige verandering aan. Daarvoor heeft men ook het naamwoord *staatsomkeering*, anders, niet:

niet: *staatsomwending*, gelijk uit het voorgaande zoude schijnen te volgen, maar, door een standhoudend gebruik, *staatsomwenteling*, of enkel *omwenteling*. *Dafransche omwenteling*. OMWENTELLEN, in den eigenlijken zin, is, gelijk de vorming des woords met zich brengt, een gedurig of aanhoudend omwenden. Daarbij gaat echter de beteekenis van het achterste voor, of van de eene naar de andere zijde, verloren, en wordt daarmede alleen zulk eene aanhoudende wending of keering bedoeld, waardoor het onderste boven komt. Zie de dubbele beteekenis van het onzamengestelde *wentelen* hierboven, op DRAAIJEN. *Eenen steen omwentelen*. OMROLLEN is een gestadig *omwentelen*, zoodanigerwijze, dat men het voorwerp tevens doet voortbewegen. In *omrollen*, vooral, is het voorzetsel overtoollig, ten zij het rollen *om iets heen* bedoeld wordt; immers duidt reeds *rollen*, op zich zelf, de beweging van eene schijf aan, die derwijze om hare as wentelt, dat zij voorwaarts verplaatst wordt. Alle de hier behandelde woorden, uitgezonderd *amleggen*, zijn overigens zoo wel onzijdige, als bedrijvende, werkwoorden. Zoo is men gewoon te spreken van de jaarlijksche *omwenteling*, anders *omloop*, der aarde, om de zon. Naar het opgemerkte, zoude *omrolling* (onduitsch *rotatie*) daarvoor het eigenlijke woord zijn. Zie verder OMVALLEN.

OMKOMEN, zie STERVEN.

10 OMK.—OML.—OMP.—OMR.

OMKRIJGEN, zie OMHEBBEN.

OMLAAG, zie BENEDEN.

OMLATEN, zie OMHEBBEN.

OMLEGEREN, BERENNEN, OMGEVEN, OM-
RINGEN, OMSINGELEN, INSLUITEN.

- De vijf laatste uitdrukkingen zijn onder BERENNEN
vergeleken. OMLEGEREN is een leger om eene plaats
leggen, eene plaats met eene gelegeerde krijgsmagt
omringen. Het is dus belegeren en insluiten tevens.

OMLEGGEN, zie OMKEEREN.

OMLOOPEN, zie OMVALLEN.

OMPLOFFEN, zie OMVALLEN.

OMPRATEN, zie OVERHALEN.

OMRINGEN, zie OMVATTEN.

OMRINGEN, zie BERENNEN.

OMROLLEN, bedrijvend en onzijdig, zie OM-
KEEREN.

OM-

OMROLLEN, onzijdig, zie OMVALLEN.

OMSCHRIJVEN, ONTWIKKELEN, ONTVOUWEN, VERKLAREN, VERDUIDELIJKEN, OPHELDEREN, UITLEGGEN, VERTOLKEN, VERTALEN, OVERZETTEN.

Door middel van andere woorden duidelijk maken; met één woord, VERDUIDELIJKEN. Bij OMSCHRIJVEN is het hoofddenkbeeld, dat de woordelijke zin door meerdere woorden verduidelijkt wordt. *Ik zal u de plaats van den Apostel omschrijven.* ONTWIKKELEN ziet op den zakelijken zin; het is de uiteenzetting der zaak in hare deelen. *De beknoptheid van ons voorgeschreven beslek verhindert ons, in eene andere ontwikkeling te treden.* Het wordt niet alleen van de tekennengeving eener zaak, maar van de zaak zelve gebezigd; wanneer die door zich voordoende omstandigheden meer en meer kennelijk wordt, zegt men: *de zaak ontwikkelt zich.* ONTVOUWEN, offchoon, wat het spraakkunstig beeld betreft, het meest met *ontwikkelen* overeenkomende, is in dezen laatste zin nooit te gebruiken. Het verschilt, overigens, van *ontwikkelen*, daardoor in betekenis, dat het niet altoos, gelijk dit, slechts als de verduidelijking van iets, dat reeds ten deele bekend gemaakt is, voorkomt, maar ook voor eene eerste kennisgeving gebruikt wordt, en aldus slechts duidelijk verhalen beteekent, inzonderheid bij dichters. Ook VERKLAREN, eigenlijk klaar, of -helder, maken, komt menigmaal enkel in den zin van vermelden voor:

10 **OMK.—OML.—OMP.—OMR.**

OMKRIJGEN, zie **OMHEBBEN**.

OMLAAG, zie **BENEDEN**.

OMLATEN, zie **OMHEBBEN**.

OMLEGEREN, **BERENNEN**, **OMGEVEN**, **OMRINGEN**, **OMSINGELEN**, **INSLUITEN**.

- De vijf laatste uitdrukkingen zijn onder **BERENNEN** vergeleken. **OMLEGEREN** is een leger om eene plaats leggen, eene plaats met eene gelegerde krijgsmacht omringen. Het is dus belegeren en insluiten tevens.

OMLEGGEN, zie **OMKEEREN**.

OMLOOPEN, zie **OMVALLEN**.

OMPLOFFEN, zie **OMVALLEN**.

OMPRATEN, zie **OVERHALEN**.

OMRINGEN, zie **OMVATTEN**.

OMRINGEN, zie **BER**

OMROUWEN

KE

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

OMSLAGTIG, op den

de
or-
ndt
lijk
wel

BRED, BREED- TANDIG.

om iets anders om-
van een boek; bij
eenen grooten omslag
is met eenen grooten om-
et, eene menigte van woor-
aflaan. OMSLAGTIG, op den
schrijf-

schrijf- of spreektrant toegepast, beteekent dus met eenen grooten omhaal van woorden, zoo, dat de zaak wel beter, met meerdere beknoptheid, had kunnen uitgedrukt zijn. Het verschilt dus grootelijks van OMSTANDIG, hetwelk enkel te kennen geeft, dat alle of de meeste bijzondere toevallen der zaak vermeld worden. Een *omslagtig* verhaal is bijzonder hinderlijk voor dengenen, die meest naar een *omstandig* verhaal verlangt. Wat *omstandig* is, ten aanzien van een verhaal, is UITVOERIG, ten aanzien van een vertoog. Het beteekent, dat het onderwerp ten einde toe gevoerd, volledig behandeld is. *De uitvoerigste verhandeling*. Bij het vertoog, is verder WIJDLOOPIG hetzelfde, als *omslagtig* bij het verhaal; door eene *wijdloopige* behandeling wordt het onderwerp noodeloos gerekt. BREEDVOERIG, ook enkel BREED, kan voor *omstandig* of *uitvoerig* gebezigd worden. Een *breed*, of *breedvoerig*, *verslag van iets geven*. *Eene stelling in het breede*, of *breedvoerig*, *betoogen*. In het breedvoerig verslag, worden de omstandigheden niet slechts aangestipt, maar ontvouwd; in het breedvoerig betoog worden de onderscheidene deelen van het onderwerp verklaard en ontwikkeld. *Omstandigheid* en *uitvoerigheid* zijn prijsfelijke eigenschappen van eenen schrijver; *breedvoerigheid* kan somtijds noodwendig zijn; *omslagtigheid* en *wijdloopigheid* vermijde men.

OMSLINGEREN, zie OMVALLEN.

OM-

OMSLUITEN, zie AFSLUITEN.

OMSPANNEN, zie OMVATTEN.

OMSTANDIG, zie OMSLAGTIG.

OMSTORTEN, zie OMVALLEN.

OMSTULPEN, zie OMKEEREN.

OMTREK, zie OMVANG.

OMTRENT, zie HAAST.

OMTUIMELEN, zie OMVALLEN.

OMTUINING, zie HAAG.

OMVADEMEN, zie OMVATTEN.

OMVALLEN, OMSLAAN, OMSTORTEN, OM-
PLOFFEN, OMSLINGEREN, OMWAAIJEN,
OMWAGGELEN, OMZAKKEN, OMLOOPEN,
OMKANTELEN, OMTUIMELEN, (OMWEN-
TELEN,) OMROLLEN.

Met het bovenste naar beneden vallen. Men be-
zigt het algemeene woord OMVALLEN inzonderheid
van iets, dat meer hoog dan breed is, en zoodani-
gerwijze van rigting verandert, dat het in de lengte
komt te liggen. *De kandelaar viel om.* Echter be-
paalt

paalt zich het gebruik daartoe niet alleen, en men zegt ook, bij voorbeeld, *de muur is omgevallen*, *de boot viel om*, waarvoor anders, gelijk wij straks zien zullen, *omgeflort*, of *kantelde om*. OMSLAAN is daar eene wijziging van, en beteekent met snelheid omvallen. *Het rijtuig sloeg om*. Inzonderheid wordt het van vaartuigen, in het water, gebezigd: *de boot sloeg om*. OMSTORTEN (de bedrijvende beteekenis, als: *eene kan met wijn omstorten*, hier buiten aanmerking gelaten,) is *omvallen* en invallen tevens, zoo namelijk, dat wel het bovenste ter zijde valt, doch daarbij tevens instorting plaats heeft. *Het huis is omgestort*. *De muur is omgestort*. OMPLOFFEN is eene andere wijziging van *omvallen*, namelijk, omvallen, dat het ploft. OMSLINGEREN, door slingeren, OMWAAIJEN, door den wind, OMWAGGELEN, door waggelen, OMZAKKEN, door zakken, omvallen. OMLOOPEN wordt, met het denkbeeld van vallen, enkel van draaiwerktnigen gebezigd, wanneer namelijk de draaijing, bij toeval, en zonder de anders daartoe aangewende beweegoorzaak plaats heeft. *Het rad is van zelf omgeloopen*. OMKANTELEN wordt gezegd van iets, welks regtopstaande zijde snel omflaat. *De balk kantelt om*. Verder ook wel van zoodanige voorwerpen, die wel juist geene regtopstaande zijde hebben, maar bij welke het omvallen of omflaan, niettemin, zijne oorzaak in eene topzwaarte van eene der zijden heeft. *Het dringen der verschrikten naar de eene zijde, deed de boot omkantelen*. (Daarentegen: door den hevigen

gen wind, sloeg de boot om.) Het gevolg, nu, van het omkantelen kan wel zijn, dat het omllaande voorwerp nog eens omlla. In zulk een geval, zegt men daarvoor OMTUIMELLEN, waarbij nogtans het voorzetsel enkel in zeker opzigt zinversterkend is, naardien reeds *tuimelen*, op zich zelf, het onderste boven rollen beteekent. *Het glas tuimelde om, zonder te breken.* (Wat den aard der beweging betreft, zoude OMWENTELLEN daarmede gelijk zijn; doch dit geeft niet het begrip, dat die beweging door eene toevallige oorzaak geschiedt, gelijk dit in het algemeen het kenmerkende van *vallen* is.) De omtuimeling, of dubbele omkanteling, voortgezet wordende, zoodat daaruit tevens eene voortgaande verplaatsing ontstaat, hetwelk zelden anders, dan met ronde, of nagenoeg ronde, lichamen kan gebeuren, wordt zulks OMROLLEN genoemd, hoewel, in dezen zin, de bijvoeging van het voorzetsel eerder zinverzwakkend, dan zinversterkend te achten is. Het enkele *rollen*, toch, beteekent ten volle de wijs van den val, bij voorbeeld, van een rond ligchaam langs eenen schuin-schen grond. Een kogel, in zulken stand geplaatst, zal, bij den eersten aanstoot, *rollen*. Zegt men nu, door dezen stoot, *rolde* de kogel *om*, zoo heeft dit den schijn, als wilde men te kennen geven, dat de mischien zeer zware, kogel, slechts éénmaal omgerold is. Over *omwentelen* en *omrollen*, in de bedrijvende beteekenis, zie OMKEEREN.

OMVANG, OMTREK.

OMTREK is, eigenlijk, een haal of trek, welken men met eene pen, of een ander werktuig, in het r6nd trekt, om daardoor eene ruimte te bepalen. Verder, in het algemeen, eene begrenzing. OMVANG geeft het denkbeeld van eene begrenzing, maar bepaaldelijk met inzicht op de daardoor omvangene ruimte. *Omtrek* ziet dus op het uiterlijke, *omvang* op het innerlijke. Van daar het verschil in de overdragtelijke beteekenis. Met eene ruwe schets doet men een onderwerp in zijnen *omtrek* kennen. Men moet wel zeer uitvoerig zijn, om het in zijnen ganfchen *omvang* te behandelen.

OMVANGEN, zie OMVATTEN.

OMVATTEN, OMVADEMEN, OMVANGEN,
OMGEVEN, OMSPANNEN, OMRINGEN,
OMSLINGEREN, OMVLECHTEN, OM-
WINDEN, OMWOELEN, OMZETTEN.

De eigenlijke beteekenis van OMVATTEN is, met de hand, aan alle kanten vatten of insluiten. Somwijlen echter gebruikt men het ook voor in de armen sluiten. In dezen zin alleen, hebben wij het hier met OMVADEMEN en OMVANGEN te vergelijken. Voor in de armen sluiten, heeft men anders het eigenlijke woord *omarmen*. Doch het gebruik hecht daaraan de beteekenis, dat de omvatting uit genegenheid geschiedt. *Omvatten* is ontbloot van dit neven-
be-

begrip, en men zegt, dat de eene worstelaar den anderen *omvat*, (niet *omarmt*.) Bij het voorheen meer, dan thans, gebruikelijke *omvademen*, een woord van den dichterlijken of sterk gespierden stijl, heerscht het begrip der genegenheid nog sterker. *Al kussende heb ik uwen hals omvadend.* OMVANGEN, voor omarmen of omhelzen, vindt men in den bijbel: *ende hem omvangende seyde hij*; ook duidelijkheidshalve met het naamwoord *armen* er bijgevoegd: *ende hij omvinghse met syne armen*. Zie OMARMEN. — Doch *omvangen*, en ook *omvatten*, heeft eene verdere beteekenis van insluiten in het algemeen. *Ik ben met deze ketenen omvangen. De klim omvangt den eik. Edele gesceenten, in eene gouden kas omvat.* *Omvangen* 'schijnt' daarbij, meer de beteekenis van sterke of knellende insluiting te hebben, dan *omvatten*. Meer heerscht dit neven begrip bij OMSPANNEN, eigenlijk, met den duim en middelsten vinger, of ook met de uitgestrekte vingers, van het uiterste des duims af, tot aan het uiterste des pinks toe, *omvatten*, en verder iets, door strakke uitspanning, om een ander ding ommaken. Het begrip der beknelling vervalt ten eenenmale bij OMGEVEN, hetwelk ook oneigenlijk gebruikt wordt, als: *hij is met heerlijkheid omgeven*. OMRINGEN, ofschoon, eigenlijk, met eenen ring omgeven, wordt evenzeer oneigenlijk, in ruimeren zin gebezigd: *staag omringe u's Hemels vrede*. Zie, over de beide laatste woorden, meer op BERENNEN. OMSLINGEREN is met wenteltrapswijze draaijngen omgeven; *met*

een festoen van letterbloemen omstingerd; OMVLECHTEN, als met vlechten omgeven. Het hoofd met eenen krans omvlochten. Minder edel is OMWINDEN: met eenen doek omwonden; en allerminst OMWOELEN: de masten, met kabels omwoeld. — OMZETTEN is rondom bezetten, eigenlijk en oneigenlijk: een doosje met diamanten omzet. Het dorp is omzet.

OMVLECHTEN, zie OMVATTEN.

OMWAAIJEN, zie OMVALLEN.

OMWAGGELEN, zie OMVALLEN.

OMWENDEN, zie OMKEEREN.

OMWENTELLEN, onzijdig, zie OMVALLEN.

OMWENTELLEN, bedrijvend, zie OMKEEREN.

OMWINDEN, zie OMVATTEN.

OMWOELEN, zie OMVATTEN.

OMZAKKEN, zie OMVALLEN.

OMZETTEN, met het voorz. scheidb., zie OVERHALEN.

OMZETTEN, met het voorz. onscheidb., zie OMVATTEN.

OM-

OMZIGTIG, BEHOEDZAAM, VOORZIGTIG.

BEHOEDZAAM is degeen, die op zijne hoede is, die bezorgd is, om zich voor alle gevaar te hoeden of te wachten. *Men kan in deze zaak niet behoedzaam genoeg zijn.* Daartoe behoort, zoo veel mogelijk, te voorzien, welke gevaren zouden kunnen ontstaan, dat is, VOORZIGTIG te zijn. *Hij is voorzigtig in al zijn doen.* Ook als tusschenwerpfel: *voorzigtig! zie toe, dat gij niets breekt!* Gelijk men nu zegt: *heb er geen omzien na*, in den zin van: wees er gerust op, zoo is OMZIGTIG degeen, die als het ware naar alle kanten omziet, om te ontdekken, of er ook eenig gevaar opkome. De *voorzigtige* man berekent alle kanfen; de *behoedzame* is zelden voortvarend; de *omzigtige*, somtijds wantrouwend. Zie, overigens, *behoedzaam* en *voorzigtig*, met *bedachtzaam*, *beraden*, *bezonnen*, vergeleken op BEDACHTZAAM.

ONAANGENAAM, ONBEHAGELIJK.

Onlust verwekkende. In de eerste plaats, beteekent ONBEHAGELIJK het gevoel van onlust, alleen met betrekking tot wezenlijke ongeneugten, ONAANGENAAM ook enkel als het gemis van het gevoel der tevredenheid, ten gevolge van teleurstelling in gehoopte en verwachte geneugten. Het is *onaangenaam*, wanneer een brief uitblijft, maar niet *onbehagelijk*. Daarentegen is èene koude kamer in den winter zeer *onbehagelijk*. Voorts beteekent *onbehagelijk* den ganschen toestand, waarin wij ons bevinden,

en die uit eene menigte kleine aandoeningen bestaat; *onaangenaam*, daarentegen, ziet op elke van deze kleine aandoeningen in het bijzonder Eene muziek, die niet met onze gemoedsgesteldheid in overeenstemming is, noemen wij *onbehagelijk*, enkele toonen, *onaangenaam*. Hiermede staat het hoofdverschil in verband, dat de *onbehagelijkheid* uit een duister gevoel ontstaat, hetwelk wij even min als deszelfs oorzaken kunnen uitéenzetten, terwijl wij ons van het *onaangename*, zoowel als van deszelfs oorzaken, klaarder bewust zijn.

ONAANGEZIEN, IN WEERWIL VAN.

Niettegenstaande. In een opzigt, is *ONAANGEZIEN*, in een ander opzigt, *IN WEERWIL VAN*, sterker. *Onaangezien het verbod van den lord kanselier, werd Byron's treurspel te Londen vertoond. Of wel: in weerwil van het verbod enz.* Wil men de krachteloosheid van zoodanig verbod, in Engeland, meest doen uitblinken, zoo zal de eerste uitdrukking best het doel treffen. Wil men, daarentegen, meest op de weerspannigheid van den schouwburgbestuurder drukken, zoo zal de tweede te verkiezen zijn.

ONACHTZAAM, zie ACHETELOOS.

ONAFHANKELIJK, VRIJ, VRANK EN VRIJ.

Door geene afhankelijkheid verbonden. Het zoude oppervlakkig schijnen, dat *VRIJ*, als eene stellige uitdruk-

drukking, sterker zijn moest, dan ONAFHANKELIJK, waarbij slechts de afhankelijkheid ontkend wordt. Het geval is evenwel, dat in *vrij*, dikwijls juist niets meer, dan deze ontkenning ligt. *Toen zij nog vrij was*, voor dat zij zich verloofde. *Is uw knecht tegen Mei vrij?* van zijne huur ontslagen. *Op vrije voeten*, niet gevangen. *Er behoort niemand vrij te zijn*, verschoond te worden, van de algemeene verplichting. *Dat goed is nog vrij*, onbezwaard. *Ik zit gaarne vrij*, niet bekneld. *Wanneer wordt de zee eens weder vrij?* niet meer door kapers belemmerd: *In hoever is de mensch in zijn doen en laten vrij?* door geenen zedelijken dwang verhinderd: Daarentegen geeft *onafhankelijkheid*, veelal, meer het stellige begrip van willekeur. *Hij heeft een onafhankelijk vermogen*, kan daarover naar willekeur beschikken. *Reeds lang voor mijne meerderjarigheid, leefde ik onafhankelijk.* *Wie is er, dien men, in den strengsten zin, onafhankelijk zoude kunnen heeten?* Zoo is dan ook de *vrijheid*, niet de *onafhankelijkheid*, dat natuurlijk regt van den mensch, van hetwelk hij, in éene welgeregelde maatschappij, niet dan op eene wettelijke wijze, kan verstoken worden. — In sommige gevallen, dient de, anders overtollige, zamenvoeging *VRANK EN VRIJ*, of *vrij en vrank*, om zoo wel het stellige begrip der willekeur aan de eene, als de ontkenning der afhankelijkheid aan de andere zijde, duidelijker voor te stellen. *Hij gaat vrij en vrank over de straat. Gij zijt nu weder vrank en vrij.*

ONBANING, TOOMELOOS, TEUGELLOOS,
BREIDELLOOS.

Het bit, of de *breidel*, met den *toom* en *teugel*, door middel van welke de mensch het sterke en vlugge ros met eenen vinger bestuurt, heeft aanleiding gegeven tot veelvuldige figuurlijke spreekwijzen, om bedwang van onderscheidenen aard te kennen te geven. Zoo zegt men *in toom houden*, dat hetzelfde is als *beteugelen*, of *in teugel houden*, ook *breidelen*, voor bedwingen, in bedwang houden; *den vrijen toom laten*, of *geven*, *den teugel vieren*, buiten bedwang laten. De drie laatste der boven staande woorden, van dit zelfde beeld ontleend, zijn ontkenningen van allen bedwang. Er kan derhalve, uit derzelver aard, weinig verschil van beteekenis tusschen dezelve zijn. Dus zegt men, onverschillig, de **TOOMELOOZE**, of de **TEUGELLOOZE**, of de **BREIDELLOOZE**, *mienigste holt steeds voort*. Nogtans is *toomeloos* het meest algemeene, en zal men noch *teugelloos*, noch *breidelloos* bezigen voor, bij voorbeeld: *toomeloos waadt men tegen mij*; ook zal men spreken van eene *toomelooze geweldenaar*, maar die zelden *teugelloos*, veelmin *breidelloos* noemen. De reden, waarom *toomeloos* eerder, dan de beide andere woorden, niet enkel voor onbedwongen of onbedwingbaar, maar in ruimeren zin voor geweldig en buitensporig, te nemen is, ligt mischien daarin, dat *toom*, in zijne eigenlijke beteekenis, reeds met meerdere ruimte het geheele paardenhoofdstel, de *teugel* of teugelreep daaren-

entegen meer bepaaldelijk den *aan* het bit gehechten riem, eindelijk *bruidel* het bit zelve beteekent, en het beeld van beide laatste dus minder toepasselijk is op de voorstelling van iets, dat, gelijk woede en geweld, in zijnen aard het begrip van bedwang uitfluit. **ONBANDIG** is buiten allen band, in den zedelijken zinn. *De onbandigste bordeelen.* Zie ook LOS.

ONBARMHARTIG, zie BARBAARSCH.

ONBEOUWD, zie BRAAK.

ONBEDACHT, zie ONBERADEN.

ONBEDACHTZAAM, zie ONBERADEN.

ONBEHAGELIJK, zie ONAANGENAAM.

ONBEKWAAM, BESCHONKEN, DRONKEN.

De beide laatste woorden, gelijk reeds op **BESCHONKEN** aangemerkt is, geven dien toestand te kennen, waarin, door gebruikten geestrijken drank, of door eenige oorzaak, wier werking met die van een geestrijk vocht gelijk staat, het denkvermogen verward, en de magt van den geest over het lichaam belemmerd is. Gelijk **BESCHONKEN** eene zachtere uitdrukking is voor **DRONKEN**, zoo is **ONBEKWAAM** zachter dan beide. *Men vindt hem nooit onbekwaam.* Over de ruimere beteekenis van *dronken*,

zie op BESCHONKEN. In dien zin, is *onbekwaam*, even weinig als *beschonken*, te gebruiken.

ONBELEEFD, zie LOMP.

ONBERADEN, ONBEZONNEN, ONBEDACHT, ONBEDACHTZAAM, LIGTZINNIG, WUFT.

Zonder behoorlijke opmerkzaamheid op zijne handelingen en derzelver gevolgen. ONBEDACHTZAAM is degeen, die gewoonlijk dus ONBEDACHT te werk gaat. ONBERADEN geeft eenen sterken, ONBEZONNEN eenen nog sterkeren, graad van onbedachtzaamheid te kennen. Men kan echter, enkele malen, *onberaden*, en zelfs *onbezonnen* te werk gaan, zonder juist LIGTZINNIG te zijn, hetwelk de hebbelijkheid van zoo te handelen aanduidt. WUFT is niet zoo zeer onbedachtzaam, als wel onbestendig van gedachten, en alzoo inzonderheid der jeugd eigen.

ONBESCHAAMD, ONBESCHEIDEN.

Niet beschoornd, om de regelen der welvoegelijkheid te overtreden. ONBESCHAAMD is eigenlijk, zonder zoodanigen schroom een bedrijf doende, waarover men zich behoorde te schamen. ONBESCHIEDEN duidt het gemis van die beleefdheid, minzaamheid, inschikkelijkheid en billijkheid aan, welke de welvoegelijkheid in de samenleving vordert. Het ziet dus meer op de zedelijke hoedanigheid van het bedrijf, dan wel op het bedrijf zelf. Men zegt derhal-

halve : zich ergens onbescheiden , of onbeschaamd , indringen. Eene onbescheidene , niet eene onbeschaamde vraag. En daarentegen : eene onbeschaamde , niet eene onbescheidene logen. Kunt gij mij dit zoo onbeschaamd , niet zoo onbescheiden , heeten liegen ?

ONBESCHEIDEN, zie ONBESCHAAMD.

ONBESCHOFT, zie LOMP.

ONBESTENDIG, zie ONGESTADIG.

ONBEVREESD, zie DAPPER.

ONBEZONNEN, zie ONBERADEN.

ONBUIGZAAM, zie EIGENZINNIG.

ONDER, zie BENEDEN.

ONDERAAN, zie BENEDEN.

ONDERDRUKKEN, VERDRUKKEN.

Geringere personen, in het verkrijgen van datgene, hetwelk zij met regt en billijkheid kunnen vorderen, verhinderen. Gelijk het voorzetsel *onder* slechts den toestand der vernedering aanduidt, doch het voorzetsel *ver* de beteekenis geeft van zulk eene ontrukking van iets aan deszelfs beslemming, dat hetzelfde daarvoor onbruikbaar en bedorven wordt, zoo is VERDRUKKEN sterker, dan ONDERDRUKKEN. In eenen anderen
zin,

zin, namelijk voor beletten aan het licht te komen, wordt alleen *onderdrukken*, niet *verdrücken* gebruikt.
De waarheid wordt vaak onderdrukt.

ONDERGAAN, zie DOORSTAAN.

ONDERGESCHREVENE, zie ONDERSCHRE-
 VENE.

ONDERGETEEKENDE, zie ONDERSCHRE-
 VENE.

ONDERHOORIGHEID, zie AANKLEVE.

ONDERMIJNEN, KRENKEN.

Benadeelen, verzwakken. KRENKEN is, eigenlijk, doen krank worden; bij ONDERMIJNEN is het beeld genomen van het graven van mijnen, met oogmerk, om een gebouw of vestingwerk te laten instorten, of in de lucht te doen springen. *Eene buitensporige levenswijs krenkt, ook ondermijnt, de gezondheid.* In *krenken* ligt niet zoo bepaaldelijk, als in *ondermijnen*, het denkbeeld der allengsche werking. Men kan *iemand's gezag krenken*, door eene enkele daad; men *ondermijnt* het, door herhaalde kuiperijen; het eerste kan geschieden met openbaar geweld, tot het laatste behoort list en geheimhouding.

ONDERNEMEN, zie BEPROEVEN.

ON-

ONDERPAND, PAND.

Een ding, waarop men in zoo verre aan eenen anderen regten geeft, dat hij, ingevalle aan zekere verbintenis niet voldaan wordt, zijne schade daarop verhalen kan. PAND is oorspronkelijk een lap, een stuk stof, waaruit een kleedingsstuk vervaardigd wordt, of worden kan. Voorts, de werkelijke voor- en achterpanden van een kleed, bij ons evenzeer *pand*, als in het fr. *pan* geheeten. Iemand een *pand* van zijnen rok scheuren. En daar men nu weleer, bij gebrek van geld, niets gevoegelijker tot zekerheid voor eene aangegane verbindtenis geven kon, dan een lap of stuk stof, verkreeg het woord, even als andere genoegzaam eensluidende woorden, in de andere verwante talen, de beteekenis van eenig ding, evenveel welk, hetwelk aan iemand overgegeven werd, om hem tot zekerheid te dienen voor het nakomen eener verpligting jegens hem; bijzonder, om tot zekerheid te strekken voor de teruggave van daarop voorgeschotene gelden. *Panden* zijn dus, eigenlijk, alle losse goederen, aan eenen schuldeischer overgegeven, om het verschuldigde, in geval van wanbetaling, daaruit te vinden. Vaste goederen, op welke op gelijke wijze regten van voorwaardelijk verhaal worden afgestaan, worden, met een onduitsch woord, *hypotheek* geheeten; ONDERPAND is daarvan de vertaling. Derhalve is *anderpand* eigenlijk van tot zekerheid bestemde vaste goederen, even als *pand* van in het zelfde geval zijnde tilbare have, te bezigen. Een *pand* vorsetzen — lossen. Het *pand* is

ver-

verstaan. De wetgeving omtrent het onderpand. Nogtans, geeft men ook de benaming van pand aan datgene, waarvan men zich ten onderpand zoude kunnen bedienen, offchoon men zulks niet werkelijk doet; en men zegt, in sommige plaatsen, een pand koopen, voor een huis koopen.

ONDERSCHIED, VERSCHIL.

Het VERSCHIL is in de zaken zelve, en het opmerken daarvan doet ons een ONDERSCHIED maken. Dingen, die in geenen deele *verschillende* waren, konden ook niet *onderscheiden* worden. *Er is weinig verschil tusſchen het eene en het andere. Men vindt hier en daar een merkelyk onderscheid. Alle geruchten zonder onderscheid gelooven. Met onderscheid ergens van ſpreken. Ik maak onderscheid, met wien ik ſpreek.* Zie ONDERSCHIEDEN.

ONDERSCHIEDEN, VERSCHILLEND, VERSCHIEDEN.

Niet dezelfde. ONDERSCHIEDEN duidt eene ongelijkheid aan, doch minder van de overeenkomst afwijkende, dan VERSCHILLEND. Wanneer, in eene vergadering, sommige leden gaaf, andere onder eenige voorwaarde, voor een voorſtel ſpreken, uiten zij *onderscheidene* gevoelens; van eene *verschillende* meening zijn diegenen, die er tegen ſtemmen. VERSCHIEDEN wordt menigmaal voor *onderscheiden* gebezigd: *de verſcheidene betoekenisſen van een woord.*

Ei-

Eigenlijk, van afscheiden, vanéénscheiden, gevormd, beteekent het slechts de veelheid. *Verscheidene lieden denken er anders over.* Zoo is verschil de tegenstelling van *overeenstemming*; maar *verscheidenheid en overeenstemming* laten zich zoowel tezamen denken, dat de ouden juist daarin het kenmerk der Ichoonheid vonden.

ONDERSCHIEDEN, zie AFSCHIEDEN.

ONDERSCHREVENE, ONDERGESCHREVENE, ONDERGETEEKENDE.

Die iets met zijne handteekening bekrachtigt. **ONDERGETEEKENDE** wordt in den deftigen stijl bij voorkeur gebezigd. Anders is **ONGESCHREVENE** daarmede van dezelfde beteekenis. Dat daarvoor **ONDERSCHREVENE** gezegd wordt, geschiedt enkel door een misbruik, of liever wangebruik. De brief, de wissel, enz. is *onderschreven*, doch de naam *ondergeschreven*.

ONDERSTAAN, zie DURVEN.

ONDERSTAND, BIJSTAND, HULP.

Werking tot eens anders' belang. **HULP** is het algemeene woord, en wordt zoo wel voor levenslooze zaken, als voor eenen helpenden persoon gebezigd. *Ik heb weinig hulp bij dien drank gevonden. Iemand te hulp komen. Eene hulp aannemen.* **BIJSTAND** is de hulp, aan iemand toegebracht, tot bevordering van iets,

iets, waartoe hij zelf werkt. *Met uwen veelvermogenen bijstand, hoop ik daarin te slagen.* **ONDERSTAND** is hulp voor eenen tijd. Het ziet bijzonder op het verleenen van hulp, door krijgsvolk of geldmiddelen, in eenen oorlog, of op het schenken van een gedeeltelijk onderhoud aan behoeftigen. *Iemand onderstand doen. Onderstand verleenen. Onderstand genieten. Onderstand van volk en geld krijgen.*

ONDERSTELLEN, zie **DUNKEN**.

ONDERTASTEN, zie **ONDERZOEKEN**.

ONDERTUSSCHEN, zie **INTUSSCHEN**.

ONDERWERPEN, zie **BEMAGTIGEN**.

ONDERWIJZER, zie **LEERAAR**.

ONDERWINDEN (ZICH), zie **DURVEN**.

ONDERZOEKEN, **OPSPOREN**, **NAVORSCHEN**,
- **ONDERTASTEN**.

Den aard en de wijs van een ding zoeken te weten. Al wat men daartoe in het werk stelt, heet **ONDERZOEKEN**. Er zijn echter dingen, bij welke de waarheid dieper verborgen ligt, bij welke men deze dus met meerdere oplettendheid en inspanning moet **OPSPOREN**. De daartoe aangewende werkzaamheid van den geest is hetgeen **NAVORSCHEN** genoemd wordt. **ONDERTASTEN** is slechts een oppervlakkig onderzoeken.

ONDEUGD, zie GODDELOOS.

ONDEUGEND, zie GODDELOOS.

ONDICHT, zie ONRIJM.

ONDIEPTE, zie DROOGTE.

ONDOENLIJK, ONMOGELIJK.

ONDOENLIJK is hetgeen niet gedaan kan worden, ONMOGELIJK, wat niet geschieden kan. Het *onmogelijke* is derhalve altoos *ondoenlijk*, niet het *ondoenlijke* altoos *onmogelijk*.

ONDRAAGBAAR, ONDRAGELIJK.

Dat niet te dragen is. Het eerste altijd in den eigenlijken, het tweede altijd in eenen on-eigenlijken zin.

ONDUIDELIJK, zie DONKER.

ONECHT, VALSCH.

VALSCH noemt men datgeen, wat geene vereischten bezit, welke tot een ding van die soort behooren, ten gevolge waarvan het dus niet is, wat het schijnt, en waarvoor het uitgegeven wordt. ONECHT, daarentegen, is wat die volkomenheid niet heeft, die aan hetzelfde de waarde zoude geven, welke men bij dingen van die soort onderstelt. *Valsch goud* schijnt slechts goud te zijn, doch is het niet; *onecht goud*

heeft niet die volkomenheid, die aan het echte goud eene zoo hooge waarde geeft. *Valsch* is derhalve datgeen, wat door den schijn bedriegen kan, wanneer het te onrecht gehouden wordt voor hetgene het niet is.

ONECHT KIND, zie **BANKAARD**.

ONEENIG, ONEENS.

Verschiend van gevoelen. Men kan van gevoelen verschillen, zonder daarom te twisten. **ONEENS** duidt enkel het verschil van gevoelen aan. *Wij zijn het hierin oneens, mijn vriend.* **ONEENIG** zijn, is twisten, in twist of vijandschap leven.

ONEERLIJK, EERLOOS.

EERLOOS is zonder eer, **ONEERLIJK** zonder eerlijkheid. Die *oneerlijk* speelt, wordt voor *eerloos* gehouden, zoodra zijne bedriegerij ontdekt wordt.

ONGENOEGEN, zie **MISNOEGEN**.

ONGESTADIG, ONBESTENDIG, VERANDERLIJK.

Aan verandering onderhevig. **ONBESTENDIG** is eene eenvoudige ontkenning der bestendigheid, en kan dus toegepast worden op al wat verandert. **ONGESTADIG** wordt gezegd van hetgeen nu dus dan anders is. **VERANDERLIJK** is, letterlijk, slechts wat veranderen kan, doch wordt, in het gebruik, genomen voor tot verandering geneigd.

ON-

ONGETROUW, TROUWELOOS.

Slechts diegene is TROUWELOOS, die eene vrijwillig aangegane verbindtenis opzettelijk, en met verzaking van zijne verplichting, verbreekt. ONGETROUW noemt men reeds iemand, die zijne verbindtenis niet nakomt, zonder dat hij daarom aan opzettelijke verzaking derzelve schuld heeft, of eenen anderen daarmede opzettelijk benadeelt. Iemand kan eener partij *ongetrouw* worden, doordien hij goede beweeggronden heeft, om van denkwijze te veranderen. *Trouweloos* is enkel hij, die tegen beter weten aan, tot benadeeling van anderen, onrecht handelt.

ONGEVAAR, (ONGEVEER,) zie HAAST.

ONGUUR, GUUR.

Straf, streng, van het weer gesproken; stuursch, van menschen. Naardien beide woorden hetzelfde beteekenen, behooren zij, eigenlijk, niet tot de slechts zinverwante. Dat wij ze hier opnemen, is enkel om het zonderlinge van die overeenstemming van betekenis, daar toch, naar de vorming, oppervlakkig te oordeelen, ONGUUR de ontkenning zijn moest van GUUR. In denzelfden zin, nogtans, waarmede men zegt *een guur mensch*, *guur weder*, zegt men ook *een onguur mensch*, *onguur weder*. Doch het is slechts schijnbaar, dat *onguur* zamengesteld zoude zijn uit *on* en *guur*. Het is veeleer, door insmelting, hetzelfde als het nederf. *ungehür*, hoogd. *ungeheuer*, en dit de ontkenning van *geheuer*, of oudalemann.

36 ONK.-ONL.-ONM.-ONN.-ONO.-ONP.

heuer, aangenaam, stil, zachtmoedig, gerust betee-
kenende. Zoo wordt ook *onguur*, in den zin van
onaangenaam, gebezigd, waar *guur*, dat enkel van
menschen of van het weer gezegd wordt, niet te ge-
bruiken ware. *De adelaar zal, op hetgeen wil en*
onguur (walgelijk) *is, niet azen. Ongure* (vuile)
praat.

ONKOSTEN, zie KOSTEN.

ONKUNDIG, zie ONWETEND.

ONLUST, zie BEROERTE.

ONMEDEDOOGEND, zie BARBAARSCH.

ONMENSCHELIJK, zie BARBAARSCH.

ONMOGELIJK, zie ONDOENLIJK.

ONMONDIG, zie MINDERJARIG.

ONNOOZEL, zie DWAAS.

ONOPHOUELIJK, zie AANHOUDEND.

ONOPLETTEND, zie ACHETELOOS.

ONPARTIJDIG, zie ONZIJDIG.

ON-

ONRIJM, ONDICHT.

Wat niet berijmd is. Hoezeer men menigmaal ONRIJM voor ONDICHT gebezigd vindt, is tusſchen de beide woorden dit wezenlijk verſchil, dat *ondicht* de tegenſtelling van *dichtmaat* is, *onrijm*, daarentegen, een gedicht beteekent, waarvan de regels niet rijmen.

ONSCHEENDBAAR, zie HEILIG.

ONSCHULDIG, SCHULDELOOS.

Geene ſchuld hebbende. *Schuld* is, in het algemeen, gehoudenheid of verpligting; door het gebruik bijzonder bepaald tot de gehoudenheid of verpligting, om geld of geldswaarde te betalen. Zoo zegt men *ſchuld en weerschuld*, voor hetgeen men betalen, en hetgeen men daarentegen weder ontvangen moet; *ſchuld met ſchuld betalen*, den eenen afleenen, om den anderen te voldoen. Die nu geene zulke ſchuld heeft, is SCHULDELOOS. In den godgeleerden ſtijl is *ſchuld* gehoudenheid tot ſtraf; zoo zegt men: *Christus nam de ſchuld op zich. Gelijk door eene misdaad de ſchuld gekomen is over alle menſchen.* Voorts heeft *ſchuld*, in het algemeene gebruik, de beteekenis van misdrijf verkregen. *Buiten ſchuld zijn* heet dan geen deel hebben aan het misdrijf. Dit is wat door ~~ONSCHULDIG~~ uitgedrukt wordt.

ONSTICHTELIJKHEID, zie AANSTOOT.

ONTAARDEN, VERBASTEREN.

Van aard veranderen. Men vindt, doch zelden, ONTAARDEN in den zin van eene verbetering: *de groote Paulus, van dien Saulus nu ontaard*. In het gewoon gebruik, beteekent *ontaaarden* eene goede gesteldheid verliezen, en tot eene tegengestelde overgaan. *Van de deugd zijner voorvaderen ontaarden*. Van hier *ontaaft*, in den bijzonderen zin van wreed: *een man van een ontaard gemoed*. VERBASTEREN is slechts van aard en hoedanigheid verminderen. *De vriendschap is zeer verbasterd van hetgeen zij in tijden van eenvoudiger zeden was; zij is in een weeffel van baatzucht ontaard*.

ONTBOLSTEREN, zie DOPPEN.

ONTBEREN, zie DERVEN.

ONTBLOOTEN, zie BENEMEN.

ONTBREKEN, zie FEILEN.

ONTDEKKEN, UITVINDEN.

Van eene onbekende zaak kennis krijgen. Een zaak kan onbekend zijn, hetzij omdat zij alsnog niet, althans niet in haar samenstel, voorhanden was, hetzij omdat men niet wist, dat zij bestond. In het eerste geval wordt zij *UITGEVONDEN*, in het tweede, *ONTDEKT*. Men *ontdekt*, wat reeds voorhanden, maar niet

niet bekend was. Men *vindt uit*, wat men, door het te *vinden*, eerst *uit* het niet roept. *Zoodra de verrekijsers uitgevonden waren, ontdekte GALILEI daarmede de manen van JUPITER. KOSTER vond de boekdrukkunst uit. COLUMBUS ontdekte Amerika.*

ONTDEKKEN, zie BEMERKEN.

ONTDEKKEN, OPENBAREN, AANGEVEN, VERRADEN.

Eene verborgene zaak aan het licht brengen. ONTDEKKEN ziet meer op wegnemen van het geheim, dat de zaak bedekt; OPENBAREN, op de vertrouwelijkheid der mededeeling. *Ik zal u mijn hart ontdekken; ik zal u in mijn hart laten zien. Ik zal u mijn hart openbaren; ik zal mijn geheele hart voor u bloot leggen. AANGEVEN wordt bijzonder gebezigd voor het kennis geven van een begaan misdrijf, aan de bevoegde overheid. Zie dit woord, in dezen zin, met andere zinverwante vergeleken, op AANBRENGEN. VERRADEN geschiedt, wanneer de eene deelgenoot den anderen verklikt. Zie, ook over dit laatste, AANBRENGEN. Echter heeft verraden niet altoos dezen zin. Het wordt ook van eene onopzettelijke ontdekking gebezigd. Uw oog verraadt u. Hij verried zich zelve door dien hoest.*

ONTDUIKEN, zie ONTGAAN.

ONTEVREDENHEID, zie MISNOEGEN.

ONTFERMING, zie DEERNIS.

ONTGAAN, ONTKOMEN, ONTWIJKEN, ONT-
DUIKEN, ONTSNAPPEN.

In eene onaangename omstandigheid niet geraken. Men kan die, hetzij met, of zonder, eigen toedoen, ONTGAAN. In het eerste geval heeft men ze ONTWIJKEN; in het laatste, is men ze ONTKOMEN. ONT-
DUIKEN wordt meest gebezigd voor zich te onttrek-
ken aan eene verplichting. *Een kwaad pogen te ont-
gaan, of te ontwijken. Een gevaar ontgaan, of om-
komen.* Daarbij heeft *ontkomen*, in het bijzonder,
de beteekenis van in vrijheid geraken. *De gevang-
nen zijn alle ontkomen. Eene verordening ontduiken.*
ONTSNAPPEN is, stil en ongemerkt *ontkomen*.

ONTGELDEN, zie MISGELDEN.

ONTHALZEN, ONTHOOFDEN.

Door afhouwing van het hoofd ter dood brengen. ONTHOOFDEN geeft het enkele begrip der strafoefe-
ning; ONTHALZEN ziet op het gruwelijke derzelfde,
en wordt inzonderheid gebezigd, wanneer men ze
als wederregtelijk wil voorstellen. *De misdadiger
werd veroordeeld, om onthoofd te worden. MARIA
STUART, op last van ELIZABETH onthalsd.*

ONTHOOFDEN, zie ONTHALZEN.

ONTHOUDEN, zie AFHOUDEN.

ONT-

ONTKIEMEN, zie ONTSPRUITEN.

ONTKLEEDEN, UITKLEEDEN.

De kleeding uittrekken. In de eerste plaats is, in zoo verre beide woorden den zin hebben van de geheele kleeding uit te trekken, ONTKLEEDEN eene deftiger uitdrukking, dan UITKLEEDEN. In de tweede plaats, gelijk *zich kleeden* ook de beteekenis heeft van *zich tooijen*, zoo is *zich ontkleeden* mede *zich onttooijen*, dat is, zich ontdoen van het pronkgewaad. *Na het gehoor, ontkleedden wij ons.* Ook kan *ontkleeden* voor eene gedeeltelijke ontkleeding genomen worden: *hij werd ontkleed tot de middel toe.* *Uitkleeden* wordt, eigenlijk, slechts van het uitdoen der gansche kleeding gezegd. Van daar, dat het ook, (*ontkleeden* niet,) overdragtelijk, den zin heeft van eene volkomene berooving van alles: *door valsche spelers, inhalige schouten, of andere schrapers, uitgekleed worden.* *Ontkleeden*, als beeld genomen van de kleederen, beschouwd als het deftig gewaad, dat tot sieraad verstrekt, wordt, overdragtelijk, enkel genomen voor eene berooving van iets, dat aanzien of eer gaf: *de regterstoel, van 't hoog gezag ontkleed.*

ONTKNOOPEN, LOS KNOOPEN.

De knopen uit de knoopsgaten doen. Men zegt, onverschillig *eenen rok ONTKNOOPEN*, of *LOS KNOOPEN*. Doch het laatste heeft niet, gelijk het eerste, de oneigenlijke beteekenis van oplossen. *Wie kan dat raadsel ontknoopen?*

ONTKOMEN, zie ONTGAAN.

ONTLEENEN, zie AFLEIDEN.

ONTLIJVEN, ONTZIELEN, DOODEN.

Het laatste woord hebben wij reeds met menige andere vergeleken, zie DOODEN. ONTLIJVEN is *uit den lijve rukken*; dat is, uit het leven, gelijk dit oudtijds de beteekenis van *lijf* was; derhalve, op eene geweldige wijze DOODEN. *De prins van Oranje, in 't hart van Holland ontlifd.* ONTZIELEN wordt, met dezelfde beteekenis, doch enkel in den zeer deftigen stijl, of ook bij dichters, gebezigd. *Lutorius is in den kerker ontzield.*

ONTMOETEN, zie BEURT (TE) VALLEN.

ONTMOETEN, zie AANTREFFEN.

ONTNEMEN, zie BENEMEN.

ONTRADEN, AFRADEN.

Raad geven, dat iets niet gedaan worde. AFRADEN is enkel, door raad geven, van eene zaak trachten af te houden; ONTRADEN, door raad geven, eene zaak beletten, zoodat zij niet gedaan wordt. *Afraden* wordt bovendien enkel van personen gezegd; *ont-raden*, ook van zaken of omstandigheden. *De vorstin antwoordde, dat de voortdurende onrust haar ontried, in de wederkomst der ballingen te bewilligen.*

ONT-

ONTROEREN, zie AANDOEN.

ONTROOVEN, ONTSTELLEN, ONTWELDIGEN.

Ondanks den bezitter, wegnemen. ONTWELDIGEN is reeds met andere zinverwante woorden vergeleken, zie AFDWINGEN. ONTROOVEN en ONTSTELLEN hebben daarenboven de beteekenis, dat de wegneming bij wijze van roof of diefstal geschiedt; en beide woorden verschillen onderling even als *rooven* en *stelen*. Zie ROOVEN.

ONTRUKKEN, zie AFDWINGEN.

ONTSCHULDIGEN, zie VERONTSCHULDIGEN.

ONTSLAAN, zie BEVRIJDEN.

ONTSLAAN, zie AFDANKEN.

ONTSLAPEN, zie STERVEN.

ONTSLUIMEREN, zie STERVEN.

ONTSPAREN, zie SPAREN.

ONTSPARTELEN, ONTSPRINGEN.

Ontkomen, in den zin van in vrijheid geraken. ONTSPARTELEN duidt aan, dat het als worstelenderwijze, ONTSPRINGEN, dat het door eenen sprong geschiedt.

schiedt. *De gevangene snoek ontsparfelde mij. De dief ontsprong den geregtssdienaar. Van daar, hij is den dans ontsprongen, de galg ontkomen.*

ONTSPRINGEN, zie ONTSPARTELEN.

ONTSPRUITEN, ONTKIEMEN.

Figuurlijk, voor *ontstaan*. Het beeld is genomen van het uitspruiten, of eerste kiem schieten, van planten. Er schijnt tusschen beide woorden dit eenige verschil te zijn, dat ONTKIEMEN meer voor eene langzamer wording, ONTSPRUITEN meer voor het ontstaan uit eene vermelde bron gebruikt wordt. *Van elken druppel bloeds ontspruiten duizend wrokken. Dweepzucht, uit eerezucht ontsproten. Het ontwerp dezer verhandeling ontkiemde bij mij enz.*

ONTSPRUITEN, ONTSTAAN, WORDEN.

Een bestaan, een aanwezen, krijgen; aanvangen te zijn. WORDEN is wel het eigenlijke woord, maar weinig in het afgetrokkene gebruikelijk; meer zoo, het daarvan gevormde werkwoordelijke naamwoord, *de wording, of het worden*, anders, het *ontstaan*. Daarbenevens, is ONTSTAAN, voor aanvangen te zijn, de algemeenste uitdrukking. ONTSPRUITEN wijst noodzakelijk terug op eenen oorsprong, op een punt, van waar het is uitgegaan, op eene vooraf voorhandene stof, uit welke het is voortgekomen, hetgeen bij *ontstaan* niet het geval is. *Men zegt, dat men niet heeft kunnen ontdekken, hoe het vuur ontstaan zij*

ONT.

zij. De Rijn ontspruit op de zwitsersche gebergten. De fransche republiek is te midden van burgerlijke onlusten ontstaan: deze onlusten ontsproten uit de verbittering der partijen, in welke de eerzuchtigen verdeeld waren.

ONTSTAAN, zie ONTSPRUITEN.

ONTSTEKEN, zie AANSTEKEN.

ONTSTENTENIS, zie MANGEL.

ONTSTICHTELIJKHEID, zie AANSTOOT.

ONTSTICHTING, zie AANSTOOT.

ONTVANGEN, zie BEKOMEN.

ONTVANGEN, zie AANVAARDEN.

ONTVOUWEN, zie OMSCHRIJVEN.

ONTVREEMDEN, zie ROOVEN.

ONTWAAR WORDEN, zie BEMERKEN.

ONTWAREN, zie BEMERKEN.

ONTWELDIGEN, zie AFDWINGEN.

ONT-

ONTWENNEN, zie AFWENNEN.

ONTWERP, zie AANSLAG.

ONTWERP, zie BESTEK.

ONTWERP, zie PLAN.

ONTWERPEN, zie AANLEGGEN.

ONTWIJKEN, zie ONTGAAN.

ONTWIKKELEN, zie OMSCHRIJVEN.

ONTWRINGEN, zie AFDWINGEN.

ONTZAG, zie ACHTING.

ONTZAG, GEZAG.

In sommige spreekwijzen kunnen deze beide woorden, zonder in het oog loopende verandering van den zin, zoodanigerwijze met elkander verwisseld worden, dat het gebruik van beide als ware het onverschillig schijnt. *Zijn ontzag verliezen*, — *bewaren*; *zijn gezag verliezen*, — *bewaren*. Nogans duidt ONTZAG, eigenlijk, eene gesteldheid der ziel aan, in schroomvalligheid, bloetheid, vrees en eerbied gegrond, uit eens anders magt voortvloeiende, en zich uiterlijk in eene bedeesde houding vertoonende. *ver- door*

door men zijne oogen van iemand afwendt, en hem niet regt in het gezigt durft zien. **GEZAG**, daarentegen, is het aanzien en de magt, uit eene aanzienlijke geboorte, of eenen hoogen ouderdom, uit rijkdom, waardigheid, verdiensten, of ambtsbetrekking voortvloeiende, waardoor in anderen *ontzag*, gehoorzaamheid, eerbied, en somtijds vrees verwekt worden. Aan de zijde van den magthebbenden is dus het *gezag*, aan die van den onderhoorigen het *ontzag*.

ONTZAG HEBBEN, zie **ONTZIEN**.

ONTZEGGEN, zie **AFSLAAN**.

ONTZETTEN, zie **AANDOEN**.

ONTZETTING, **SCHRIK**.

Eene hevige ontroering, die door de plotfelinge aanschouwing, of gewaarwording, van iets beangstigends veroorzaakt wordt. De **SCHRIK** is slechts een geringe trap van gemoedsaandoening, in vergelijking van de **ONTZETTING**, waardoor een volflagen stilstand van alle gedachten der ziel en een plotfeling verdwijnen van alle beweegkrachten des ligchaams ontstaat. Ook wordt iemands ontroering over de plotfelinge verschijning van iets goeds en wenschelijks wel eens met den naam van *schrik* bestempeld; *ontzetting* wordt alleen veroorzaakt door het plotfelinge der gemoedsbeweging, en de grootte van het kwaad, hetwelk men gewaarwordt.

ONT-

ONTZIELD, zie DOOD.

ONTZIELEN, zie ONTLIJVEN.

ONTZIEN, ONTZAG HEBBEN.

Bij ONTZIEN, en bij het daarvan gevormde ONTZAG HEBBEN, is het beeld genomen van iemand, die, uit een gevoel van eigene geringheid, en eens anders magt en grootheid, of uit vreesachtigheid, blootheid, of ook eerbied, den anderen niet aanziet. In zoo verre zijn beide uitdrukkingen van gelijke beteekenis; *ontzie uwe ouders; heb ontsag voor uwe ouders.* Maar *ontzag* wordt ook genomen voor de magt en grootheid zelve, waardoor in anderen ontsag ontstaat. Zie ONTZAG. En dan beteekent *ontzag hebben* zoo veel als *ontzien worden*. *Een groot ontsag onder het volk hebben.*

ONTZIEN, SPAREN, VERSCHOONEN.

Van onheilen en onaangenaamheden vrijlaten. ONTZIEN, met hetzelfde beeld van *niet aanzien*, als het vorige, doch met het begrip tevens, zoo wel van *niet willen*, als van *niet durven aantasten*. *Neptun ontziet noch dijk, noch paal. Ik ontzie goed noch bloed voor mijn vaderland. Iemand's zwakte ontzien.* In SPAREN heerscht het denkbeeld van behouden, en van daar, *doen* of laten voortduren. *De dood spaart niemand. De kinderen in de wieg werden zelfs niet gespaard.* VERSCHOONEN wordt op dezelfde wijze

wijze gebruikt. *De dood verschoont niemand.* Daar echter, bij *verschoonen*, het beeld oorspronkelijk genomen is van het begrip van schoon, of schooner te maken, en van daar, zoo onschuldig en goed doen voorkomen als mogelijk is, verder als onschuldig, ongestraft laten, eindelijk, over het algemeen, vrijlaten, zoo is daarbij in aanmerking te nemen, in hoe verre het denkbeeld van ongestraft laten zich met dat van behouden paart. Wanneer wij, bij voorbeeld, in den bijbel lezen: *in den dach der wrake en sal hij niet verschoonen*, ware daarvoor niet wel *sparen*, en vooral geen *ontzien* te gebruiken.

ONVERANDERLIJK, zie BESTENDIG.

ONVERGENOEGDHEID, zie MISNOEGEN.

ONVERHOEDS, zie ONVERWACHTS.

ONVERSAAGD, zie DAPPER.

ONVERSCHROKKEN, zie DAPPER.

ONVERSTANDIG, zie DWAAS.

ONVERSTANDIG, zie ONWIJS.

ONVERWACHTS, ONVOORZIENS, ONVERHOEDS.

Plofeling en verrassend, zonder dat het *verwacht*,
 III. DEEL. D voor-

voorzien, of *verhoed* zij. De nette schrijver of spreker zal derhalve, bij het gebruik van deze woorden, op de hoofdbegrippen acht geven, die bij dezelve ten grond liggen. *Hij kwam mij ONVERWACHTS bezoeken. Ik viel ONVOORZIENS in het water. Iemand ONVERHOEDS aanvallen.*

ONVERZETTELIIK, zie BESTENDIG.

ONVERZETTELIIK, zie EIGENZINNIG.

ONVOORZIENS, zie ONVERWACHTS.

ONWAARHEID, zie LOGEN.

ONWANKELBAAR, zie BESTENDIG.

ONWEDER (ONWEER), zie NOODWEER.

ONWEERSBUI, zie NOODWEER.

ONWETEND, ONKUNDIG.

Niet onderrigt. Men zegt in vele gevallen, onverschillig, *ik was daar ONWETEND van*, of *ik was daar ONKUNDIG van*, om aan te duiden, dat men van de bedoelde zaak geene kennis droeg. Neemt men echter beide woorden in eenen algemeenen zin, gelijk wanneer men zegt *een onwetend mensch*, of *een onkundig mensch*, is daarin hetzelfde verschil, dat in de begrippen ligt van *kunde* van eene zaak te hebben,

ben, of daarvan te *weten*. Gelijk tot het eerste meer vereischt wordt, dan tot het laatste, zoo is dienvolgens de uitfluiting van dat meerdere eene minder sterke ontkenning, dan de uitfluiting van het mindere. Iemand, die zich niet opzettelijk op het verkrijgen van *kunde* heeft toegelegd, kan *onkundig* heeten, zonder daarom *onwetend* genoemd te kunnen worden. *Het voegt mij, onkundigen, niet, daarover uitspraak te doen*, kan ligt iemand van zich zelve zeggen; maar zich zelve *enen onwetenden* te noemen, zal zelfs den meest onwetenden niet invallen; want het behoort tot de onwetendheid, eigenlijk, dat men zijn eigen gemis niet kenne.

ONWIJS, ONVERSTANDIG.

Zonder verstand handelende. De ONVERSTANDIGE gebruikt zijn verstand niet; de ONWIJZE heeft geen verstand.

ONWRIKBAAR, zie BESTENDIG.

ONZIENLIJK, ONZIGTBAAR.

Dat door het gezigt niet vernomen kan worden. ONZIENLIJK is hetgeen in zijnen aard niet door het zintuig des gezichts waar te nemen is. *De onzienlijke God*. ONZIGTBAAR is al wat buiten het bereik des gezichts is. *Wie denkt zich het getal der onzichtbare hemelbollen. Een onzichtbaar stoffe*. Van daar, van iemand, die zich schielijk verwijdert: *hij maakte zich onzichtbaar*. Daar nogtans het laatste het eerste niet

uitfluit, wordt *onzigtbaar* ook in den bepaakden zin van *onzienlijk* gebezigd. *De onzigtbare wereld*, de wereld der geesten. Zoo, in de godgeleerdheid, *de onzigtbare kerk*.

ONZIJDIG, ONPARTIIDIG.

Zich door geene vooringenomenheid voor de eene of andere partij latende leiden. De *ONZIJDIGE* onthoudt zich van alle oordeelvelling, en geeft aan geene partij, in zijne eigene meening en in zijne daarmede overeenkomstige handelingen, eenige voorkeur. De *ONPARTIIDIGE* kan aan de eene partij den voorrang toekennen, en zijne gunstige meening over dezelve door zijne handelingen doen blijken, maar hij doet dit enkel uit redelijke overtuiging en zonder de hartstogtelijkheid van gunst of ongunst. *Een onzijdige staat. De onzijdige mogendheden. Een onzijdig verhaal. Een onpartijdig beoordeelaar. Eene onpartijdige uitspraak.* Niet *eene onzijdige uitspraak*. Immers, de uitspraak, hoe onpartijdig ook genomen, moet noodwendig voor de eene of andere zijde beslissen, en *onzijdig* beteekent *noch het een noch het ander*, gelijk blijkt uit het spraakkunstig gebruik in de benaming van *het onzijdige geslacht*.

OOF, zie BOOMVRUCHT.

OOG (IN HET) LOOPEND, zie BAARBLIJ-
KELIJK.

OOGEN-

OOGENBLIKKELIJK, zie **AANSTONDS**.

OOGENSCHIJNLIJK, zie **BAARBLIJKELIJK**.

OOGMERK, zie **DOEL**.

OOGSTTIJD, **HERFST**.

De gewone tijd van het jaar, wanneer het graan ter inzameling rijp is. Omdat in de meeste noordelijke landen de inzameling van de veldvruchten in augustus, de oogstmaand, voorvalt, is het denkkelijk, dat oogst uit augustus ontstaan is. Wat HERFST betreft, is de aannemelijkste afleiding, dat het van het angelf. *haeran*, vergaderen, inzamelen, afstamt, gelijk nog, in het tegenwoordig engelsch, de oogst of inzameling *harvest* heet. Dienvolgens zijn beide woorden, letterlijk, van eene en dezelfde beteekenis. Nogtans wordt OOGSTTIJD altijd bepaaldelijk voor den tijd der inzameling, *herfst* daarentegen voor de drie maanden van het najaar, of het jaargetijde gebezigd, dat tusfchen zomer en winter komt, en gesteld wordt aan te vangen in de laatste helft van september, en te eindigen in de laatste helft van december. *Een vroege of late oogsttijd. De onweersbuijen van den herfst.* Hetzelfde verschil blijkt in de gewone figuur, in den *herfst zijns levens*, vergeleken met de oneigenlijke beteekenis, waarmede oogst gebezigd wordt, namelijk altoos in den zin van rijkdom, overvloed, menigte. *Een oogst van brieven. Een oogst van kogels. De vruchtbare oogst van zijnen rijken lof. In eens anders oogst weiden.*

OOK, INSGELIJKS, ALSMEDE.

Ook duidt eenvoudig de vermeerdering aan; INSGELIJKS, *in desgelijken*, dat daarbij overeenkomstigheid; ALSMEDE, dat daarbij gezamenlijkheid plaats heeft. In sommige gevallen kan dus *insgelijks*, in andere, *alsmede*, tot vervanging van ook dienen. *De uitstekendheid blijkt ook (insgelijks) hieruit. Wijn, ook (alsmede) brood.* Wanneer noch overeenkomstigheid, noch gezamenlijkheid voorhanden is, kan geen van beide laatste woorden voegzaam gebruikt worden. *Het is te beklagen, dat de mensch, door de zonde van God afgeweken, ook (niet insgelijks, noch alsmede,) vervreemd is van de regte grootmoedigheid.*

OORBAAR, RAADZAAM.

Wat de rede gebiedt te doen. Bij OORBAAR ligt inzonderheid het begrip ten grond, dat de zaak nut, gewin, of voordeel aanbrengt. RAADZAAM kan het daarentegen somtijds zijn, van twee kwaden het minste te kiezen.

OORD, PLAATS.

Zoodanig gedeelte der ruimte, waarin zich iets, in tegenoverstelling van iets anders, bevindt. In één opzigt, is PLAATS het algemeenere woord. *Al wat lichamenlijk is, bestaat eenige plaats,* niet OORD. Doch in een ander opzigt, als een deel der bewoonde aardoppervlakte, is de algemeenere beteekenis

nis aan oord eigen. *Naar eenen anderen oord ver-
trekken; niet naar eene andere plaats. Men spreekt
er in alle oorden der wereld van; niet in alle
plaatsen. Plaats, namelijk, in zoo verre het met
deze beteekenis meest overeenkomt, heeft de bepaal-
dere van eene plek gronds, waarop men eene stad,
een dorp, of ook slechts zulk eene woning aantreft;
dat zij zich daardoor van andere onderscheidt. Rot-
terdam is naast Amsterdam de volkrijkste plaats der
provincie Holland.*

OORDEEL, VERSTAND, VERNUFT, GE- ZOND VERSTAND.

VERSTAND is, eigenlijk, het vermogen om te ver-
staan, te bevatten, te begrijpen. OORDEEL, het ver-
mogen, om, door de kennis der voorwerpen, met
het verstand, het ware van het valsche, het nuttige
van het nadeelige, te schiften en onderscheiden, en,
door vergelijking of zamenvoeging van reeds bekende
zaken, nieuwe kundigheden te scheppen. VERNUFT,
de vatbaarheid om snel de onderscheidene aanzigten
der zaken op te merken. De opmerking van die on-
derscheidene aanzigten, nu, en het schiften van het
ware en valsche derzelve, zijn twee zeer onder-
scheidene zaken; en iemand kan een zeer gezond oor-
deel hebben, zonder die snelle vatbaarheid, die het
vernunft kenmerkt; een ander, daarentegen, met een
uistekend vernunft, het vermogen der schifting en on-
derscheiding misfen, waarin het oordeel bestaat. Ook,

dewijl het opmerken op zichzelf nog geen verstaan is, kan de man van groot vernuft welligt weinig verstand bezitten. Daarentegen, naardien het verstaan de schifting en onderscheiding moet voorafgaan, is de man van een goed oordeel, ook zeker een man van verstand. — Verstand en vernuft beide worden overigens ook voor den daarmede begaafden persoon gebezigd, en lijden in dezen zin een meervoud. *Hij is een der uitnemendste verstandenen. Een der grootste vernuftigen van onze dagen.* Oordeel wordt dus niet gebezigd. Ook heeft oordeel geen eigen bijvoegelijk woord, gelijk van verstand verstandig, van vernuft vernuftig is. Naardien het oordeel alleen wezenlijke kunde geeft, voegt men het met kundig te zamen, en zegt oordeelkundig. — Er kunnen gevallen zijn, waarin het ware van het valsche, het nuttige van het haatdelige, zoo ligt te onderscheiden valt, dat het, om zulks te doen, genoeg is, de zaak te verstaan. Daartoe behoeft dan het oordeel niet te baat genomen; er wordt slechts een welgesteld bevattingsvermogen toe vereischt. Dit is hetgeen men GEZOND VERSTAND noemt. *Eene stelling, die tegen het gezond verstand vandruijcht.*

OORDEELEN, BEOORDEELEN, REGTEN.

Men OORDEELT, of iets waar of valsch, goed of slecht, regt of onregt zij. REGTEN is zoodanigwijze oordeelen, dat de uitspraak eene beslissende kracht heeft. *Over letterkundige werken mag een ieder oordeelen, maar het staat niet elk vrij, er over*

te regten. BEOORDEELEN onderscheidt zich van *oordeelen* daardoor, dat het niet enkel het verbinden of scheiden van begrippen, stellen of ontkennen in het algemeen beteekent, maar het stellen of ontkennen van eene volkomenheid, of van een gebrek in eenig voorwerp.

OORLOG, zie KRIJG.

OORLOGSBENDE, en andere zamenstellingen met *oorlog*, zie KRIJG.

OORSPRONG, zie AFKOMST.

OORSPRONG, zie BRON.

OORVIJG, zie KINNEBAKSLAG.

OORZAAK, zie AANLEIDING.

OORZAAK, SCHULD.

Men zegt OORZAAK *van iets*, SCHULD *aan iets*. Het laatste kan enkel gebezigd worden, wanneer het gewrocht, en datgene, wat daartoe ten grond ligt, iets kwaads is. *Oorzaak* wordt zoowel van eene goede, als van eene kwade, werking gezegd.

OOSTEN, LEVANT.

Eigenlijk, de hemelfreek, waar de zon opgaat. In het bijzonder, dat gedeelte der wereld, dat beoosten de middellandsche zee ligt. Voor dit laatste,

bepaaldelijk, zegt men *de* LEVANT, een woord, naar het ital. *levante* gevormd. Voor de hemelstreek, is alleen OOSTEN gebruikelijk. Insgelijks *oosten*, met meerdere bepaling, voor het beoosten Palestina gelegen gedeelte der wereld, of voor het uiterste gewest van Azie ten oosten.

OOTMOEDIG, zie DEMOEDIG.

OPBEUREN, zie OPNEMEN.

OPBRENGEN, OPFOKKEN, OPK-WEEKEN, OPVOEDEN.

Voor jonge lieden de noodige zorg besteden. OPBRENGEN, dat eigenlijk in de hoogte brengen is, in welken zin het echter slechts in enkele gevallen gebezigd wordt, ziet vooral op het lichamenlijk groot brengen. Van daar, dat het ook van dieren gezegd wordt. *Eene wolyin, die jonge wolven opbrengt.* OPKWEEKEN geeft reeds het denkbeeld van eene meer kunstmatige koestering, gelijk het dan ook, bij voorbeeld van jong gevogelte en planten gebezigd wordt. *Jonge kalkoenen opkweeken. Vruchtboomen opkweeken.* Wordt zoodanige zorg minder vereischt, zoo heet het OPFOKKEN, gelijk van paarden, koeijen en schapen. Zelden gebeurt het, dat ouders hunne kinderen niet *opbrengen*. Maar, zegt men, dat zij ze *opkweeken*, zoo verstaat men daarmede, dat zij derzelver eerste verstandelijke vorming behartigen. OPVOEDEN, eindelijk, dat in den

ei-

eigenlijken zin voedsel en onderhoud verschaffen beteekent, (*een kind bij eene min laten opvoeden*), bevat, in verderen zin, al wat tot voeding van verstand en hart, in den jeugdigen ouderdom, kan bijdragen. *Men ziet het dien jongman aan, dat hij door wijze en deugdzame ouders opgevoed is.*

OPBRENGEN, OPDOKKEN.

Geld verschaffen. OPDOKKEN behoort tot den gemeenzamen spreektrant, en ziet bijzonder op het voordeel van dengenen, die de som ontvangt. *Hij heeft moeten opdokken, Ik zal hem wel doen opdokken.* Bij OPBRENGEN, dat ook in den schrifttjil gangbaar is, heerscht vooral het begrip van den last desgenen, die betalen moet. *Ik kan kwalijk de huur opbrengen.* Zonder eenige bijvoeging, heeft *opbrengen* den zin van aan de openbare belastingen voldoen. *Wij moeten al weder opbrengen.*

OPDOEN, zie OPENEN.

OPDOKKEN, zie OPBRENGEN.

OPENBAAR, OPENLIJK.

Voor, of in het algemeen. OPENBAAR is ter kennisle van iedereen; OPENLIJK is niet heimelijk. *Eene openbare vergadering. Iets openlijk verhalen.* Wanneer men, *in het openbaar*, iemand iets in het oor fluistert, zegt men het niet *openlijk*. En wanneer men al, in een bijzonder gezelschap, iets *openlijk* me-

mededeelt, spreekt men er niet altoos van *in het openbaar*. De *openbare* (niet de *openlijke*) *aangelegenheden* zijn de algemeene staatsbelangen. Een staatsdienaar knoopt geheime onderhandelingen aan, in zijne *openbare* betrekking; de ware toedragt derzelve wordt zelden *openlijk* bekend.

OPENBAREN, zie ONTDEKKEN.

OPEN DOEN, zie OPENEN.

OPENEN, OPDOEN, OPEN DOEN, OPMAKEN, OPEN MAKEN, OPEN SLUITEN, OPSTEKEN, OPEN STEKEN, OPEN KRIJGEN, OPEN LATEN, OPEN BLIJVEN.

Om iets door een digt ligchaam te kunnen doorlaten, is het noodzakelijk, de deelen van dit ligchaam vaneen te scheiden, of te OPENEN. Is echter zoodanige *opening* reeds voorhanden, zoo kan deze, naat welgevallen *open* gelaten, of, door middel van eenige stremming, deur, hek, boom, enz. *gesloten* worden. Ook het weder wegnemen van die stremming heet *openen*, anders OPEN DOEN, of OPEN MAKEN. Men zegt: *een lijk*, *eene ader*, *een gezwel*, enz. *openen*; insgelijks de loopgraven *openen*; niet *open doen*, of *open maken*. Daarentegen, onverschillig, *de deur open doen*, of *open maken*; *den mond open doen*, of *open maken*. In andere gevallen kan enkel *open maken* gebruikt worden. *Eenen brief*, *een pak*,
open

open maken; niet *open doen*. De reden voor dit onderscheiden spraakgebruik ligt ongetwijfeld in het verschil tusschen *doen* en *maken*. Wij hebben hier boven, op BEDRIJVEN, opgemerkt, dat het voorname kenmerk van *maken* gelegen is in de voortdurende van het gemaakte, na het ophouden van de werkzaamheid van den maker. Althans datgeen, waarvan men zeggen kan, dat men het *gemaakt* heeft, moet tot eenen eigenaardigen en voortdurenden toestand gebragt zijn, inzonderheid in zoo verre de zaak ophoudt datgeen te zijn, wat zij te voren was. Het eigenaardige van eenen *brief* is nu niet, open te liggen. Een *paket*, wanneer men het geopend heeft, en de inliggende stukken onder de oogen neemt, is geen *paket* meer. Daarentegen is eene deur, of zij open sta of niet, altoos *deur*. Ook zegt men een venster *toe maken*, omdat het de gewone toestand van het venster is, *toe* te zijn; eene kamerdeur *toe maken*, om dezelfde reden. Eene deur *open maken*, wanneer zij lang open moet blijven; maar *open doen*, wanneer men slechts iemand wil inlaten. Wanneer men dus de kamerdeur wil open hebben, om die open te laten en het vertrek te luchten, zal men zeggen: *maak de deur open*. Van de huisdeur, wanneer er aan geschild wordt: *doe de deur open*. OPEN SLUITEN onderscheidt zich door het nevenbegrip, dat het open doen of open maken door middel van ontsluiting geschiedt. OPEN STEKEN is het ontsluiten zonder sleutel, en door een smidswerktuig. De beteekenis van OPEN LATEN, OPEN BLIJVEN

VEN EN OPEN KRIJGEN behoeft geene aanwijzing. — Maar waarom zegt men ook *opsteken* voor *open steken*, en niet *oplaten* voor *open laten*, of *opkrijgen*, *opblijven*, in den zin van *open blijven*, of *open krijgen*? Omdat het *open steken* met eene opligting van een binnendeel van het flot kan gepaard gaan, en dit begrip niet vervat is in dat van iets *open* te *laten* of *open* te *krijgen*. In de andere zamenstellingen kan zoowel *op* als *open* te pas komen, naar dat het geval het medebrengt, of men meer of min bijzonder de daad van naar de hoogte te brengen wil aanwijzen. De arts zegt: *maak den mond zoo ver op als gij kunt*, met *maken*, omdat dezelve, ter zijner bezigtiging, eene wijl in dien toestand blijven moet, en met *op*, omdat het voornamelijk op de opsperding aankomt. Van iemand, die geen woord gesproken heeft, zegt men: *hij heeft den mond niet open gedaan*, met *doen*, omdat daarbij aan geen *open laten*, of *open blijven* gedacht wordt, en met *open*, niet *op*, omdat men evenmin daarbij aan de opsperding denkt.

OPEN KRIJGEN, zie OPENEN.

OPEN LATEN, zie OPENEN.

OPEN MAKEN, zie OPENEN.

OPEN SLUITEN, zie OPENEN.

OPEN

OPEN STEKEN, zie OPENEN.

OPFOKKEN, zie OPBRENGEN.

OPGEBLAZEN, zie HOOGMOEDIG.

OPGETOGENHEID, zie VERRUKKING.

OPHEFFEN, zie OPNEMEN.

OPHANGEN, zie OPKNOOPEN.

OPHELDEREN, zie OMSCHRIJVEN.

OPHELPEN, zie OPNEMEN.

OPHEMELEN, zie OPVIJZELEN.

OPHITSEN, zie AANHITSEN.

OPHOUDEN, zie STAKEN.

OPKNOOPEN, OPHANGEN.

Door middel van eenen strop, of toegetrokken knoop, aan eene galg ter dood brengen. OPHANGEN is het eigenlijke woord. *De straf van ophangen is nog in onze provincien gebruikelijk.* Men gebruikt daarvoor OPKNOOPEN, wanneer de straf zeer spoedig wordt uitgevoerd, zoo als met krijgsknechten, onder het doen van den togt, geschiedt. Ook, wan-

wanneer, in oproer, iemand onverwachts, zonder regtspleging, wordt *opgehangen*. Insgelijks voor op- hangen, niet zoo zeer aan eene galg, als wel aan een zich daartoe opdoend ding, onverschillig welk: *aan eenen boom opknoopen*.

OPKWEEKEN, zie OPBRENGEN.

OPLAAG, DRUK, UITGAVE, (UITGAAF.)

De afdrukken van een ter perse gelegd werk. OPLAAG ziet bijzonder op het getal der afdrukken, en is genomen van het eigenlijke *op de pers leggen*. *De gansche opslag van dat werk is reeds verkocht*. DRUK ziet op de uitvoering. *Een nette, zindelijke, druk*. Doch men bezigt het ook voor *opslag*: *hij verkocht den ganschen druk*. UITGAVE, of UITGAAF, duidt het eigenlijke *uitgeven*, of in den boekhandel brengen aan. *De druk was lang gereed, eer hij de uitgave durfde wagen*. Men zegt eene *eerste uitgave*, eene *tweede uitgave*, waarvoor anders gebruikelijk is *eerste druk*, *tweede druk*, *derde druk*, en zoo verder voor elken herdruk. Naar den aard der woorden is *druk* zintreffender dan *uitgave* in deze beteekenis, tenzij in den druk iets veranderd zij, wanneer wederom *uitgave* verkieslijk is. *Een tweede druk, letterlijk naar de oorspronkelijke uitgave gevolgd*. *Eene tweede, vermeerderde en verbeterde, uitgave*.

OPLEGGEN, zie OPNEMEN.

OP-

~~OPL~~ ~~OPM~~ ~~OPN~~

OPLEIDEN, zie ~~OPNEMEN~~.

OPLETTEN, zie ~~AANDACHTIG ZIJN~~.

OPLIGTEN, zie ~~OPNEMEN~~.

OPLOOP, zie ~~BEROERTE~~.

OPLOOPENDHEID, zie ~~DRIFT~~.

OPMAKEN, zie ~~OPENEN~~.

OPMERKELIJK, zie ~~AANMERKELIJK~~.

OPMERKEN, zie ~~AANDACHTIG ZIJN~~.

~~OPMERKEN~~, zie ~~AANMERKEN~~.

~~OPMERKEN~~, zie ~~MERKEN~~.

OPMERKING, zie ~~WAARNEMEN~~.

OPMERKING, zie ~~AANMERKEN~~.

OPNEMEN, OPBEUREN, OPDRAGEN

FEN, OPHELPEEN, OPLEIDEN

OPLIGTEN, OPDRAGEN

Naar de hoogte brengen
hier bijgevoegde woorden
begrip met elkander
geen van elkander, en de
overdragelijke betrekkingen

III. DEEL

n
p-
Bij
and,
op de
op. Dat
het

aanvatten en omhoog brengen van iets, dat op den grond, of althans lager, dan de hand ligt. *Een stuk gelds opnemen.* Van daar, figuurlijk, *iemand van de straat opnemen*, iemand, die geene huisvesting heeft, tot zich nemen en weldoen. In eenen oneigenlijken zin, is *geld opnemen*, eene somme gelds, tegen onderpand of verzekering, ter leen nemen. Iets *wel of kwalijk, opnemen*, duiden. *Hoe wordt die zaak opgenomen?* Voorts, naauwkeurig waarnemen, afmeten: *een dorp, een veld opnemen.* Verder, keuren, beoordeelen: *een werk, een rekening, opnemen.* Ook optellen: *de stemmen opnemen.* Op zich nemen is aannemen, om uit te voeren; *ik heb dat op mij genomen.* Het voor iemand opnemen, iemands partij trekken. Ook wordt *opnemen* onzijdig gebruikt, voor gelukken, wel slagen: *dat werk zal niet opnemen.* OPBEUREN ziet niet zoo zeer op iets, dat ligt, maar verder op iets, dat gevallen is; en het beteekent dan, dit in zijnen vorigen stand terugbrengen. *Een kind opbeuren.* Zij beurde den gevallen grijsaard van den grond op. Vandaar, figuurlijk, iemand, die den spoed heeft laten zakken, vertroosten en bemoedigen: *die taal beurde hem aanmerkelijk op.* OPRIGTEN heeft nog sterker den zin van een gevallen ding weder overeind te stellen: *eene tafel, die omgevallen is, oprigten.* Figuurlijk is het bouwen, flichten: *ter eere van iemand een standbeeld oprigten.* Ook zamenstellen, doen stand grijpen: *een gezelschap oprigten.* *Een leger oprigten.* Met meer betrekking tot de eigenlijke beteekenis, even als op-
beu-

beuren, vertroosten en bemoedigen: *het ongeluk heeft hem ter neder gedrukt, wat zal hem oprigten?* **OPRAPEN** heeft insgelijks, eigenlijk, den zin van iets, dat gevallen is, omhoog brengen of opnemen; maar het wordt enkel van zeer ligte voorwerpen gezegd: *eene speld van den vloer oprapen*. Van daar, figuurlijk, *dat is geen oprapens waardig*, zeer gering, zonder waarde. Voorts, schielijk bijeen verzamelen: *opgeraapt volk, een opgeraapt leger*. Verder, verzinnen, verdichten; *opgeraapte leugens; waar hebt gij die vertelling weer opgeraapt?* **OPHEFFEN**, in zoo verre het den zin heeft van het opnemen van iets, dat ligt, of gevallen is, staat, wat het begrip van de zwaarte van het op te heffen voorwerp betreft, tuschen *opheuren* en *oprapen*, en duidt minder krachtbetooning aan, dan het eerste, meer dan het laatste: *iets van den vloer opheffen*. Gelijk nu *liggen* een beeld is voor een besluit, eene verordening, en men van den inhoud daarvan spreekt, zoo als die is *liggende*, heeft *opheffen*, ten aanzien van wetsbepalingen of verordeningen, figuurlijk, de beteekenis van intrekken: *het beslag op de schepen is weer opgeheven*. Anders is is de eigenlijke beteekenis van *opheffen* enkel hooger brengen, zonder het nevenbegrip van opnemen: *met opgeheven kling*. *Met opgeheven hand*. *De roede is reeds opgeheven*, de misdaad zal gewroken worden. Bij **OPHELPE**, heerscht het begrip van iemand, die op den grond ligt, of gevallen is, weder op de been helpen: *hij help het schreiende wicht op*. Dat

het ook gebruikt wordt voor de behulpzame hand aan iemand bieden, tot verbetering van deszelfs toestand, is eene zeer natuurlijke figuur: *hij help hem uit zijne armoede op*. OPHALEN is opwaarts halen, naar boven halen. *Zij haalden het vischnet op*. Figuurlijk: *hoe zal hij dat ophalen*, uitvoeren te boven komen? *Zijn hart ophalen*, zich verkwikken, onder het beeld van, door lange inademing, versehe lucht te scheppen. *Het voornemen is, om daar eens regt ons hart op te halen*. Verder figuurlijk, uit vorige tijden te voorschijn brengen en in het geheugen roepen: *wat haalt gij voorbeelden op?* en in het algemeen aantoonen, verhalen: *ik zal het bedrog niet ophalen*. *Gij moet die zaak niet meer ophalen*. Voorts beteekent *ophalen* hooger maken: *eenen muur tot twintig voet boven het water ophalen*. Ook nog, in eenen eigenlijken zin, doen oprijzen en afhalen: *eene juffer ophalen, om te dansen*. *De gevangenen ophalen*. En enkel afhalen, om in te zamelen: *geld bij de huizen ophalen*. Wat de eerst aangevoerde beteekenis betreft, komt OPTREKKEN meest met *ophalen* overeen, alleen met het geringe verschil, dat tusschen *trekken* en *halen* zelve is. *De zon trekt den nevel op*. Insgelijks: *eenen muur optrekken*, *ophalen*. Maar *optrekken* heeft daarenboven de beteekenis van het vergaderen en tot eene som brengen van getallen: *eene rekening optrekken*. Voorts wordt het genomen voor opvoeden: *zijne kinderen adellijk optrekken*. Ook wordt *optrekken*, niet *ophalen*, onzijdig gebezigd, voor in de lucht verdwijnen: *de mist is opgetrokken*:

voor

voor vocht opgeven: *de vloer trekt verbaasd op*; van soldaten, op de wacht trekken: *de wacht is opgetrokken*; van een leger, opbreken, marcheren: *het leger trekt op*. OPLEIDEN, eigenlijk, opwaarts leiden, (als: *het water, door middel van pompen, opleiden*,) is, figuurlijk, tot zekeren trap van beschaving brengen: *door vlijtige oefening worden wij opgeleid tot de kennis van wetenschappen*. OPLIGTEN, eigenlijk, omhoog heffen, verschilt daarin van *opbeuren* en *oprapen*, dat daarmede bedoeld wordt, iets op te heffen, dat zich in zijnen natuurlijken stand bevindt, zonder het nevenbegrip van te liggen, of gevallen te zijn: *gij kunt mij niet opligten*. Door eene uitbreiding van figuur, heet het verder, gevangen krijgen, in hechtenis nemen: *de gansche benda werd opgeligt*; of wel, bedriegen: *hij zocht mij op te ligten*. OPVATTEN is eenvoudig vatten en opheffen: *mijn hoed viel op den grond, en ik vattede hem schielijk weder op*. Figuurlijk, heeft het den zin van verstandelijk vatten en opnemen: *men moet dit woord in eenen anderen zin opvatten*. *Haat, achterdocht tegen iemand opvatten*. OPTILLEN, van opligten daarin verschillend, dat het van iets zwaars, dat moeilijk op te ligten is, gezegd wordt, is het eenige van deze reeks van woorden, dat niet ook gewoonlijk in eenen figuurlijken zin gebruikt wordt.

OPPASSER, OPPASSTER, LIJFKNECHT.

Soort van bediende. Reeds hebben wij *dienaar*, *bediende*, *diender*, *dienstbode*, *knecht*, *lakkel*, *maat*

elkander vergeleken. Zie DIENAAR. **LIJFKNECHT** is een knecht, door iemand bijzonder tot zijnen persoonlijken dienst gehouden. Het woord komt dus meest met *lakkei* overeen, daar *knecht* ook voor eenen ambachts- of werkgezel gebezigd wordt. Een **OPPASSER**, of, zoo het eene vrouw is, eene **OPPASSSTER**, beteekent iemand, die niet in aanhoudenden dienst is, maar enkel tot zeker bepaald einde, in eené bijzondere omstandigheid, of voor een gedeelte van den dag of van de week, met zekere werkzaamheid of bediening belast is: *eene ziekenoppassster. De oppassers* in het koffijhuis. Een officier neemt gemeenlijk eenen soldaat tot zijnen *oppasser*.

OPREGT, OPENHARTIG, ONBEWIMPELD, ONVERBLOEMD, ONGEVEINSND, ROND, RONDBORSTIG, GUL.

Voor de waarheid uitkomende. **GUL**, dat, eigenlijk, van het meêgeven van los en droog zand gezegd wordt, als: *het is vermoesjend, door het gulle zand te loopen*, en dat ook *mild* beteekent, als: *een gul mensch, een gul onthaal*, is in den hier bedoelenden zin, het ware woord voor de tegenstelling van *achterhoudend*. *Ik heb het hem, met een gul hart, gezegd*. **ROND** is degeen, op wien in alle opzigten staat te maken is, die geene flinkfche wegen gebruikt, en zijne meening regtuit te kennen geeft. *Goed rond, goed zeurwsch. Hij is rond in al zijn doen*. *Al te rond*, niet omzigtig genoeg in het spreken. **ONGEVEINSND** ziet minder op de uiterlijke betooning, dan wel

wel op de innerlijke meening. Men kan, *uit een gul hart*, iemand eenen raad geven, die hem mishaaft, of zelfs, tegen de bedoeling van den spreker, beleedigt. *Ronde taal* spreekt, ook tot eenen meerderen, degeen, die de inpraak van zijn geweten, om geenerlei wereldlijk inzicht, verloochent. *Ongeveinsd* zijn de woorden desgenen, die van harte meent wat hij zegt. *Met een open hart*, of *OPENHARTIG*, spreekt hij, die al laat blijken, wat in zijn hart omgaat. Men vindt daarvoor ook *openborstig* gebezigd. Thans zegt men enkel *RONDBORSTIG*; en dit ziet meer op hetgeen men uit eenige noodzakelijkheid zegt; *openhartig* op hetgeen men enkel uit eigene beweging mededeelt. *ONBEWIMPELD* is zoo veel als anders, met eene figuurlijke spreekwijs, genoemd wordt *zonder er doekjes om te winden*. Om *gul*, *openhartig*, *ongeveinsd*, *rond*, *rondborstig*, te spreken, is het noodzakelijk *OPREGT* te zijn; hoezeer overigens valsch van hart, kan men, in gramschap, iemand *onbewimpeld* de waarheid zeggen. *ONVERBLOEMD* te spreken is geen volstrekt vereischte der opregtheid; want van sommige zaken zelfs spreekt men niet, welvoegelijkerwijze, anders dan verbloemd. De *gulle* mensch is zonder erg, en zegt al wat hij denkt, en zoo als hij denkt, *onbewimpeld*, en veelal *onverbloemd*, altoos *ongeveinsd*. De *openhartige* mensch is altoos *opregt*; de *opregte*, evenwel, niet altoos *openhartig*; wat hij zegt, meent hij; maar, wanneer de omstandigheid niet toelaat, dat hij, volgens zijne meening spreke, kan hij, zonder onopregt te zijn, zwijgen. De *rondborstige* mensch

zegt zijns harten meening, wanneer daartoe eenige noodzakelijkheid is, zonder het gevaar te ontzien, hetwelk hij zich mogelijk daardoor berokkent. De wijze en deugdzame mensch is altoos *opregt*, met beproefde vrienden *openhartig*, wanneer zijn pligt het vordert, *rondborstig*. Alle afwijking van *opregtheid* is eene vernedering voor dengenen, die zich daartoe bekwaamt. Het beeld schijnt genomen van de *regt* op staande menschelijke gestalte; de *opregte* mensch houdt altijd het hoofd op; geveinsdheid is, even als de logen, altoos een bewijs van gebrek aan magt of moed; die niets behoeft te ontzien, kan ligt steeds *opregt* blijven, doch zelden helaas is dit, in de samenleving, het geval.

OPREGT, zie ECHT.

OPRIGTEN, zie BOUWEN.

OPRIGTEN, zie OPNEMEN.

OPROER, zie BEROERTE.

OPSCHIK, PRONK, TOOI, DOS.

Uiterlijk sieraad. Dos wordt eigenlijk alleen van de kleeding gezegd, en is een deftig woord daarvoor. Het sluit daarom ook het begrip van de deftigheid der kleeding zelve in zich. Tooi duidt eene op de kleeding aangewende bijzondere oplettendheid aan; en van daar heeft het werkwoord de beteekenis van zich te klee-

kleeden, bijzonder met oogmerk, om te behagen, waartoe mede behoort het bedekken van alle wanstatigheid of anderen misstand. Zoo zingt VONDEL: *en gij u tolt van vlek en misfal schuw*. Het werkwoord *pronken*, dat oulings van het betrekken, bewolkt worden, der lucht gebezigd werd, en verder van personen gezegd, een donker, stuursch, streng gelaat aennemen beteekende, zoude uit dien hoofde schijnen, in zijnen aard, het tegenbeeld te moeten zijn van het vorige. Doch het hedendaagsche gebruik neemt het voor, door kleeding of anderzins, een opzigt barend vertooning maken. Van daar PRONK, zoowel voor kleederpracht in het bijzonder, als voor sieraad in het algemeen: *haar pronk krijgt pronk door schoonheid van haar leven*. OPSCHIK onderstelt, minder dan *pronk*, pracht of kostbaarheid, maar altoos het bijbrengen van sieraden, uit hoovaardij of behaagzucht: *zij houdt veel van den opschik*. *Opschik* wordt ook van het huisraad gezegd: *ik heb aan den opschik van deze kamer veel geld besleed*. *Pronk* is het meest algemeene woord, en komt ook figuurlijk voor: *met pronk van woorden*..

OPSCUDDING, zie OPSTAND.

OPSLAAN, zie NEERSLAAN.

OPSLUITEN, WEGSLUITEN.

Achter het slot brengen. OPSLUITEN ziet op het oogmerk, dat het achter het slot gebragte niet ver-

loren ga; **WEGSLUITEN** geschiedt, om te verhinderen dat er iemand bijkome. *Geyangenen opsluiten. Papieren wegsluiten.* Ook kan *opsluiten* zonder oogmerk geschieden: *ik wist niet, waar de hond toch blijven mocht, doch thuis komende, merkte ik, dat hij, bij het schielijk toeslaan der deur, opgesloten was geworden.*

OPSNIJDEN, OPZEGGEN.

Overluid uitspreken. *Het kind ZEGT zijne les op.* *Men SNIJDT verzen op.* Het laatste ondersteunt de kunstmatige aanwending der uiterlijke wel sprekendheid; het eerste niet.

OPSNIJDEN, POGCHEN, SNOEVEN, PRALLEN, GROOTSPREKEN.

Alle deze woorden ondersteunen eene vergrootende, of althans verwaande voorstelling. Men **POCHT**, men **SNOEFT**, men **PRAALT**, met betrekking tot hetgeen men voor eenige eigene voortreffelijkheid houdt; men **SNIJDT OP**, ten aanzien van allerlei andere dingen, doch met hetzelfde inzicht, om de algemeene opmerkzaamheid en bewondering gaande te maken. *Pralen*, is eigenlijk, in het algemeen, eene vertooning van grootheid en luister maken: *zij praalde met de kostbaarste juweelen.* Wanneer men overdragtelijk zegt: *hij praalde zeer met zijn geslacht*, zoo beteekent dit, hij beroemde zich daarop zeer, liet zich veel daarop voorstaan. *Pogchen* drukt dit sterker uit, en geeft tevens het denkbeeld van een herhaald pralen:

al

al dat pogchen op afkomst en eertitelen is belagchelijk. Hierbij wordt evenwel nog niet ondersteld, dat de *pogcher* of *praler* zich op iets beroemt, dat hij niet wezenlijk bezit. Ook in *snoeven* ligt dit niet noodzakelijkerwijze: *ik begrijp niet, hoe iemand zoo op zijn geld kan snoeven*, kan zeer wel gezegd worden van eenen rijkraad, die enkel de belagchelijke gewoonte heeft van, bij alle gelegenheden, te gewagen van de groote sommen gelds, welke hij werkelijk besteed heeft. Meest echter dient dit woord voor een pogchen op iets, dat geene wezenlijkheid heeft. *Hij snoeft van groote dingen.* Men kan *opsnijden*, zonder van zich zelve te spreken. De zucht om bewondering te verwekken doet echter den *opsnijder*, hetgeen hij verhaalt, soms tot in het ongeloofelijke vergrooten. Dit geschiedt ook door GROOTSPREKEN; schoon dit echter zonder opzettelijke verzaking van de waarheid kan plaats hebben, wanneer namelijk iemand, uit een welgemeend, doch overdreven, vertrouwen op zijne krachten of vermogens, zich doet voorkomen, als in staat zijnde, om iets te verrigten, dat inderdaad voor hem ondoenlijk is.

OPSTAND, OPSCHUDDING.

Onrustige beweging onder het volk. OPSTAND is een dadelijk muiten; OPSCHUDDING slechts een onrustig zaménrotten, niet altoos met oogmerk van tegenstreving tegen het gezag der overheid: *dat geval maakte eene groote opschudding.* Zie meer andere woorden met *opstand* vergeleken, op BEROERTE.

OP-

76 OPS.-OPT.-OPV.-OPZ.-ORA.-ORB.-OUD.

OPSTEKEN, zie AANSTEKEN.

OPTILLEN, zie OPNEMEN.

OPTREKKEN, zie OPNEMEN.

OPVATTEN, zie OPNEMEN.

OPVLIEGENDHEID, zie DRIFT.

OPVOEDEN, zie OPBRENGEN.

OPZEGGEN, zie OPSNIJDEN.

OPZIGTIG ZIJN, zie AFSTEKEN.

ORAKEL, GODSPRAAK.

Van gelijke beteekenis, uitgenomen in het figuurlijke gebruik. Men zegt van een' zeer wijs man, of eene zeer wijze vrouw : *hij*, of *zij*, *was het ORAKEL van dien tijd*, niet *de* GODSPRAAK.

ORBEREN, NUTTIGEN.

Genieten, gebruiken; van spijs of drank sprekende. NUTTIGEN is het algemeene woord; ORBEREN wordt vooral gebezigd in de beteekenis van iets te gebruiken, om het voor verwaarloozing of bederf te bewaren.

OUD, zie AFGELEefd.

OU-

OUTER, zie ALTAAR.

OVERAL, zie ALOM.

OVERBLIJVEN, OVERSCHIETEN.

Overig blijven. Wanneer van eenige spijs, op eenen maaltijd, niets OVERBLIJFT, is dit een teeken, dat het al met smaak genuttigd is; wanneer er niets van OVERSCHIET, blijkt daaruit, dat er niet te veel van geweest is. Overigens heeft OVERBLIJVEN eene algemeenere beteekenis van blijven bestaan, in tegenoverstelling van ophouden te bestaan: *van die gansche legermagt zijn slechts weinige manschappen overgebleven.*

OVERBODIG, OVERTOLLIG; (OVERTALLIG,) OVERDADIG.

Te veel. OVERBODIG is meer dan geboden, of bevolen is: *overbodige werken*, (waarvoor men anders zegt: *overtollige werken*). Van daar, meer dan vereischt wordt: *dat zijn overbodige pligtplegingen*. OVERTOLLIG, (eigenlijk OVERTALLIG,) beteekent het getal te boven gaande. Meer dan het bepaalde getal, of de voltalligheid, kan somtijds dienstig zijn, somtijds ten eenenmaal nutteloos. Alleen in het eerste geval, ware nog het oorspronkelijke *overtallig* te gebruiken: *de troepen zijn overtallig*, zijn niet alleen voltallig, maar hun getal is grooter, dan het bepaalde. In de andere beteekenis, is dit woord door *overtollig* verdrongen: *overtollige*

geregtten. Waartoe al dat overtollige? Ook wordt het voor overvloedig genomen: daarvan zijn overtollige blijken. OVERDADIG heeft de beteekenis, niet alleen van overtollig, meer dan noodig, maar tevens van onmatig, verkwistend: overdadige pracht.

OVERBRENGEN, OVERBRIEVEN, OVERPRATEN, OVERZEGGEN.

Iets, dat verzwegen moest worden, ontdekken. OVERBRIEVEN geeft letterlijk te kennen, dat dit briefswijze, OVERBRENGEN, OVERPRATEN, OVERZEGGEN, onderstelt, dat het bij monde geschiedt. *Ik spreek, in zijne tegenwoordigheid, van die zaak niet; want hij brengt alles over. Wacht u voor hem; want hij kan niet nalaten, alles over te brieven.*

OVERBRIEVEN, zie OVERBRENGEN.

OVERDADIG, zie OVERBODIG.

OVERDENKEN, zie NADENKEN.

OVERDRAGEN, zie AFSTAAN.

OVERDRIJVEN, VERGROOTEN.

In het verhalen of voorstellen eener zaak, de grenzen der waarheid of billijkheid overschrijden. In VERGROOTEN ligt meer, in OVERDRIJVEN minder, het begrip der opzettelijkheid. *De vijand heeft ons ver-*

verlies vergroot. Dikwerf overdrijft men de lofspraak der vriendschap, ten koste der algemeene menschenliefde.

OVEREENKOMEN, zie OVEREENSTEMMEN.

OVEREENKOMST, zie BETREKKING.

OVEREENSTEMMEN, OVEREENKOMEN.

Ten deele gelijk zijn. OVEREENKOMEN ziet op alle dingen, die hoedanigheden hebben, in welke zij met andere dingen gelijk zijn: *de spaansche kleederdragt komt in sommige stukken met de romeinsche overeen.* OVEREENSTEMMEN slaat, naar de vorming van het woord, dat zoo veel is als eenerlei stem of geluid hebben, in ruimere beteekenis, hoofdzakelijk op gevoelens, meeningen, gedachten, of de uitdrukkingen daarvan. Eigenlijk: *die speeltuigen stemmen volmaakt overeen.* Oneigenlijk: *die menschen stemmen in hunne meeningen en goede oogmerken met elkander overeen. Die getuigenissen stemmen niet overeen.* Men kan niet zeggen: *de spaansche kleederdragt stemt met de romeinsche overeen.*

OVEREIND, REGT OP.

De natuurlijke stand van alle voorwerpen, die hunne hoogte tot langste afmeting hebben. *De mensch gaat REGT OP. Hij was spoedig weer OVEREIND.* Het verschil is, dat *overeind* liefst wil gebezigd worden,

den, wanneer een voorwerp, dat *rege. op* behoort te staan, in eenen anderen stand geweest is, en nu weder daarin hersteld wordt.

OVERERVEN, zie AANERVEN.

OVERGEVEN, zie BESTELLEN.

OVERHAASTING, OVERIJLING.

Te groote schielijkheid. OVERHAASTING wordt alleen in den eigenlijken zin gebruikt: *iets met overhaasting doen*. OVERIJLING meest, met de ruimere beteekenis van gemis van genoegzaam overleg: *nu een opzettelijk, dan bij overijling, van zijnen plicht afwijken*.

OVERHALEN, zie BEWEGEN.

OVERHANDIGEN, zie BESTELLEN.

OVER HET ALGEMEEN, zie DOORGAANS.

OVERIJLING, zie OVERHAASTING.

OVERLATEN, zie AFSTAAN.

OVERLEDEN, zie DOOD.

OVERLEDEN, zie AFLIJVIG.

OVER-

OVERLEGGEN, OVERDENKEN.

Zich eene zaak in haren ganschen samenhang voorstellen. **OVERDENKEN**, zie op **NADENKEN**. **OVERLEGGEN** is *overdenken*, doch bepaaldelijk met oogmerk, om zich daarnaar te gedragen.

OVERLEVERING, SCHRIFT.

OVERLEVERING is een, van oude tijden, van den vader op den zoon enz. voortgeplant berigt omtrent gebeurde zaken, in tegenoverstelling van eene in schrift gestelde, en alzoo bewaarde geschiedenis. *De joden stellen veel belang in overleveringen.* Bepaaldelijk, voor kerkelijke overleveringen, in tegenstelling van de heilige **SCHRIFT**: *de roomsche kerk neemt, behalve de schrift, ook de overleveringen aan.*

OVERLIJDEN, zie STERVEN.**OVERLOOPEN, OVERVLIETEN, OVERVLOEIJEN, OVERSTROOMEN.**

Men zegt: *de regenbak heeft overgelopen. Het glas is te vol, het zal overlopen.* **OVERLOOPEN** wordt gebruikt van eenig vocht, dat anders niet in beweging is; **OVERVLIETEN**, **OVERVLOEIJEN**, **OVERSTROOMEN**, van vlietende, vloeiende of stroomende wateren. *De rivier vloot op twee plaatsen over. De Nijl vloeit jaarlijks over. De Donau stroomt over.* De beide laatste woorden zijn ook figuurlijk te gebruiken: *zijn hart vloodte over van dankbaarheid*

en blijdschap. Mijne oogen stroomden over van dreefheid. De markt stroomde over van volk. Eindelijk heeft overstromen ook het voorzetsel onscheidbaar, en beteekent dan stroomend de oppervlakte van iets bedekken: de rivier overstroomde de velden.

OVERMANNEN, zie BEMAGTIGEN.

OVERMEESTEREN, zie BEMAGTIGEN.

OVERMOED, TROTSCHHEID.

Overdrevéne voorstelling van eigene verdiensten of vermogens. De TROTSCHHEID ontstaat uit eigenliefde en eigenwaan. Zij wordt door onverdiende eer en de bewondering van dwazen gevoed. Zij uit zich door woorden en gebaren. De OVERMOED ontstaat uit een gelukkig slagen in alle ondernemingen en eene bevrediging van alle wenschen. Elke nieuwe voorspoel strekt denzelven tot voedsel. Hij verleidt tot roekelooze ondernemingen. De *trotschheid* wordt vernederd, wanneer zij verachting ontmoet; de *overmoed* door teleurstellingen en wederwaardigheden.

OVERNATUURKUNDE, BOVENNATUURKUNDE, BESPIEGELENDEN WIJSBEGEERTE.

Die wijsgeerige wetenschap, welke de algemeene eigenschap der dingen, het bestaan en de eigenschappen van God, het wezen der wereld en de eigenschappen van eenen geest bevat. OVERNATUURKUNDE is, zoo wel als BOVENNATUURKUNDE, eene gebrekkige ver-

vertaling van het lat. *metaphysica*. **BESPIEGELEND**E WIJSBEGEERTE is de , thans , bij het onderwijs op de hoogeschoolen , aangenomene bewoording.

OVERPEINZEN , zie **NADENKEN**.

OVERPRATEN , zie **OVERBRENGEN**.

OVERREDEN , **OVERTUIGEN**.

Doorgaans worden deze beide woorden met elkan-
der verwisfeld , schoon zij zeer verschillende zaken
beteekenen. **OVERREDEN** is , door eene woordelijke
voorstelling , tot toestemming , of tot iets bewegen ,
of wel , door woorden , of redenen , veroorzaken , dat
iemand overeenkomstig met onze voordragt handele.
*Ik zocht hem daaryan te overreden. Hij liet zich
niet overreden ; waarmede zinverwant is overhalen ,
nopen , bewegen , zie BEWEGEN.* **OVERTUIGEN** is ,
eigenlijk , door de getuigenis van anderen tot erken-
tenis der waarheid , of ook tot toestemming bewegen.
Zoo *overtuigt* men iemand , wanneer men hem *getui-
gen* voorstelt , die datgeen , hetwelk hij bekennen , of
voor waar houden moet , gezien of ondervonden heb-
ben ; of door *getuigschriften* , of andere onweder-
spreekelijke bewijzen. *De overtuigende kracht der
waarheid. Door zijn geweten overtuigd worden.*
Overtuiging raakt het verstand alleen ; maar *overre-
ding* den wil en de daden. Om te *overtuigen* , moe-
ten de bewijsgronden klaar zijn ; men kan ook door
schijngronden *overreden*.

OVERROK, zie MANTEL.

OVERROMPELEN, OVERVALLEN, VERRASSEN.

Onverwachts bespringen. Bij VERRASSEN is het hoofdbegrip de gezwindheid. Het heeft ook de beteekenis van, in raschheid de loef afteken; gelijk VONDEL zingt: *de snelle wint komt zelf de faem met vier en stof verrasfchen*. Ook voor onverwachts verblijden gebruikt men *verrasfen*. Men bespoedigt eene reis, om vroeger, dan men verwacht wordt, aan te komen, en zijne huisgenooten te *verrasfen*. *Hij verraste ons met dit aangename geschenk*. Maar in den zin, waarin wij het hier vergelijken, heeft *verrasfen*, beneyens de beteekenis van onverwachts bespringen, ook die van overmeesteren. *De stad werd verrast*. Zoo komt het ook voor, in den zin van het plegen van vrouwekracht, in den voormaligen regtsgeleerden stijl: *dat een wyf, klagede, dat sy verrast waer*, v. HASS. OVERVALLEN heeft de opgegevene beteekenis eenvoudig, zonder op den uitslag te zien: *wij overvielen den vijand bij nacht*. Het wordt niet alleen van krijgsbewegingen, maar ook van andere zaken gebezigd: *de slaap overviel hem*. *Van een zwaar onweder overvallen worden*. Bij *overvallen* heerscht, behalve het begrip van het onverwachte, of onverhoedsche, dat der vermogende of geweldige werking; bij OVERROMPELEN, bovendien, het begrip van ruwoer en wanorde. Dit wordt, eigenlijk, enkel van den krijg gebezigd: *eene stad, den vijand overrompe-*

pelen. Oneigenlijk, zegt men: *wij werden overrompeld*, wanneer men ons tot iets overgehaald heeft, zonder ons tijd te laten, om de zaak te overwegen.

OVERSCHieten, zie OVERBLIJVEN.

OVERSPAREN, zie SPAREN.

OVERSTROOMEN, zie OVERLOOPEN.

OVERTALLIG, zie OVERBODIG.

OVERTOLLIG, zie OVERBODIG.

OVERTREDING, zie MISDRIJF.

OVERTUIGEN, zie OVERREDEN.

OVERVALLLEN, zie OVERROMPELEN.

OVERVLIETEN, zie OVERLOOPEN.

OVERVLOEIJEN, zie OVERLOOPEN.

OVERWEGEN, zie BERAADSLAGEN.

OVERWEGING, zie BEDENKING.

OVERWEGING (IN) NEMEN, zie BERAADSLAGEN.

OVERWINNEN, zie BEMAGTIGEN.

OVERWINNING, ZEGE, ZEGEPRAAI.

De ten onderbrenging van den vijand. OVERWINNING ziet meer op het daardoor behaalde voordeel; ZEGE, op den roem. Van daar, ZEGEPRAAI, eigenlijk de plechtige optocht, vooral bij de Romeinen gebruikelijk, wanneer de veldheer, die eene beslissende overwinning in den krijg behaald had, in staatse en praal, met zijne zegeteekenen, zijne terugkomst vierde; thans, als eene figuur daarvan, voor de be- tooning van vreugde over een behaald voordeel: *Wij behaalden eene beslissende overwinning op den vijand. Eindelijk werd de zege door de onzen be- vouchten. De ontslagene gevangenen werden door hunne vrienden in zegepraal naar huis begeleid.*

OVERZEGGEN, zie OVERBRENGEN.

OVERZETTEN, zie OMSCHRIJVEN.

OVERZIEN, zie HERZIEN.

PAAL,

P.

PAAL, PERK; — BEPALEN, BEPERKEN, — BESCHRIJVEN.

Het verschil tusſchen de beide eerſte werkwoorden is gegrond in dat der naamwoorden, van welke zij gevormd zijn. In beide ligt het begrip eener begrenzing; doch BEPALEN ziet meer op het aanwijzen der grensſcheidingen, BEPERKEN op een werkelijk in- en affluiten, gelijk wij ſtraks zullen zien, na den aard der beide naamwoorden te hebben beſchouwd. PAAL, namelijk, is een ſtuk hout of ſteen, van mindere of meerdere lengte, ten minſte eenige duimen dik, dat in den grond vaſt gezet of geſlagen wordt, om tot verſchillende einden te dienen, en bijzonderlijk, om de grenzen van een diſtrict of gewest aan te wijzen. Zoo ſpreekt men van *landpalen*, die als eene banheining geſlagen werden tot eene landſchouwing. *Het is binnen onze palen geſchied* beteekent dus, in eenen eigenlijken zin, binnen onze grenzen. Van hier, dat het woord ook figuurlijk, voor begrenzing

genomen wordt: *ieder moet blijven binnen de palen van zijn beroep. Hij gaat de palen te buiten*, namelijk, *de palen*, of regelen, *der welvoegelijkheid*. Ook zegt men: *iemand paal en perk stellen*, eene uitdrukking, waarin eene overtolligheid zoude te berispen zijn, indien niet tusschen de beide woorden een in het oog vallend verschil bestond. Met het eerste woord, *paal* namelijk, wordt hier aangeduid, dat men iemand de grens aanwijst, buiten welke hij niet gaan *mag*; met het tweede woord, *perk*, dat men daar tevens een beletfel in den weg stelt, waardoor hij niet verder gaan *kan*. *Perk* immers is eigenlijk eene omtuining van paalwerk, of gevlochten rijswerk, om daarin, des nachts, vee op te sluiten, en het alzoo het verdolen te beletten. Overdragtelijk genomen, heeft het den zin van eene begrenzing van iemands willekeur en vrijmagt, doch vooral met het begrip, dat hij daardoor belet wordt verder te gaan. — *Bepalen* nu is, eigenlijk, met palen afzetten; *beperken*, met eene omtuining, gelijk die door *perk* wordt aangeduid, omzetten. Maar verder; gelijk, wanneer men iets in een perk besluit, te onderstellen is, dat het, voor het daarstellen van dat perk, meerdere ruimte genoten heeft, zoo bevat *beperken*, als van zelf, het nevenbegrip van inkrimpen, verminderen. *De grondwet bepaalt de bevoegdheid der Staten-Generaal*, dat is, zij wijst aan, tot hoe verre die bevoegdheid gaat. Een' gansch anderen zin zoude hier *beperkt* opleveren; dit zoude, in den bijgebragten volzin, niet anders kunnen te ken-

kennen geven, dan dat de bevoegdheid van dat staatsligchaam, tijdens het daarstellen der grondwet, uitgebreider ware geweest, dan tegenwoordig, en eerst, door die grondwet, onder engere bepalingen gebragt ware. Geenszins neemt dit weg, dat, in sommige gevallen, het eene woord het andere, schier onverschillig, kan vervangen. *Zijne wenschen, zijne driften, bepalen*, bij voorbeeld, of *beperken*, kan veelal eenerlei zin hebben. Wanneer men namelijk, te voeren, onbegrensde wenschen of driften *bepaalt*, binnen *palen* of grenzen brengt, is die daad op zich zelve eene *beperking*, of inkrimping van ruimte. Ook kan, daar een *paal* ligt een hinderpaal kan zijn, *bepalen* het zelve zijn, als *beperken*, ook in den anderen zin van het laatste woord, namelijk dien van beletten, stuiten: *de stroom bepaalde onze overwinningen*. — In eenè andere beteekenis van *bepalen*, echter, heeft *beperken* daarmede niets gemeens. *Palen* worden ook tot geheel andere oogmerken gebruikt, dan om grenzen aan te wijzen, gelijk reeds te kennen gegeven is. Men heeft, bij voorbeeld, *palen* in havens of grachten, in den grond geheid, om daaraan schepen vast te leggen; en, daar zulk een paal te laag, en, bij hoog water, overdekt zijnde, gelegenheid kan geven, dat een vaartuig daartegen sloot, daarentegen *boven water* uitstekende, zichtbaar is, en geen zoodanig gevaar oplevert, is het een gemeen spreekwoord, te zeggen: *dat is een paal boven water*, om te spreken van eene bekende zaak, iets, dat zeker is. Zoo worden dijken door paalwerk

versterkt, of, bij onstevigheid van den grond, gebouwen daarop gesticht. Van daar, in de gemeenzame verkeerling, *paalyast*, voor zoo vast, als een paal, of zeer zeker; en *bepalen*, in den zin van vaststellen. *Mijn besluit is bepaald. Eenen dag bepalen.* — Met **BESCHRIJVEN** is *bepalen* verwant door eene verdere figuur van de eerste beteekenis, het *aanwijzen* van grenzen. In beide woorden, *beschrijven* en *bepalen*, ligt namelijk de zin van eene zaak of een denkbeeld volledig voorstellen, of duidelijk maken. *Beschrijven* onderstelt eene omstandige voorstelling, en daarvoor zijn verschillende wijzen en wijzigingen, door andere zinverwante woorden uitgedrukt. Zie **AFMALEN**. Zie ook **OMSCHRIJVEN**. Bij het *bepalen* eener zaak, is de meest mogelijke beknoptheid een hoofdvereischte. Eene *beschrijving* moet volledig en naauwkeurig, eene *bepaling*, vooral juist zijn. Wanneer men volledig en naauwkeurig *beschrijft*, doet men eene zaak, naar waarheid, en in al hare omstandigheden, kennen; om, naar de regelen der redekunde, juist te *bepalen*, moet geen woord meer of minder gezegd worden, dan noodig en dienstig is, om van de zaak een zoo klaar begrip te geven, dat men daardoor in staat zij, om dezelve van alle andere bestaande of bestaanbare zaken te onderscheiden. De *beschrijvende* stijl is een belangrijk gedeelte van de kunst, om wel te schrijven. In de redekunde, vooral, komt alles op de juistheid der *bepalingen* aan.

PAAP,

PAAP, PRIESTER, PASTOOR. — PAAPSCH, ROOMSCH. — PAPIST, ROOMSCHGEZINDE.

De afleiding, of afstamming van elk dezer woorden zal ons hier tot gids moeten dienen, om dezelve in hunne betrekkelijke waarde te onderscheiden. PASTOOR is van het lat. *pastor* ontleend, dat een' herder beteekent, gewoon beeld ter aanduiding van eenen godsdienstleeraar. Het woord dient tot ambtsbenoeming voor de kerkleeraren van onderscheiden christelijke gezindheden, voor zoo verre zij herders eener kerkgemeente zijn. *Een roomsch pastoor. Een luthersch pastoor.* Bij de hervormden wordt de predikant alleen in Vriesland *pastoor* genoemd; en zijne huisvrouw, aldaar, *pastoorsken*. PRIESTER is eene verduitsching van het gr. en lat. *presbyter*, eigenlijk een oud man, en van daar, eerst, de oudsten of ouderlingen der eerste christelijke gemeenten; vervolgens, de opzieners van zulke gemeenten, zonder onderscheid van jaren; eindelijk, naardien zoodanige opzieners, in de roomsche kerk, met den tijd het offerwerk van de mis verrigten, bij uitsluiting, een geestelijke, tot offeren geregtigd en daarvan zijn werk makende, niet alleen van den roomschen, maar ook van andere godsdiensten, tot welker plegtigheden insgelijks offeren behoorde. Van daar ook *priesteres* of *priesterin*. *De instelling van het priesterschap. Joodsche priesters. Heidsche priesters. Een priester der roomsche, of der grieksche, kerk.* De christelijke gezindheden, die het
avond-

avondmaal niet voor een offer houden, kennen ook geene *priesters*. PAA is oogenschijnlijk het lat. *papa*, met welken naam, eigenlijk *vader* beteekenende, men oulings in de latijnsche kerk, over het algemeen, eenen geestelijken benoemde, gelijk alsnog de grieksche christenen daarvoor ~~papas~~ (*papas*) zeggen. Thans wordt het nederduitsche woord niet anders, dan in eenen verachtelijken zin gebezigd, even als het hoogduitsche *Pfaff*, dat, in Duitschland, thans een scheldnaam voor eenen geestelijken is, en als zoodanig voor Luthers tijd moet gebruikt geweest zijn, daar hij, in het opschrift tot 1 Kon. 18. *Baalspfaffen* bezigt. Men wil, dat dit *pfaff* niet eene verbastering van het lat. *papa* zij, maar zijnen oorsprong daarin hebbe, dat de geestelijken, in den tijd toen alle schrijfkunst zich tot hunnen stand bepaalde, en zij de eenige opstellers waren van openbare oorkonden en andere wettelijke bescheiden of schrifturen, gemeenlijk, bij hunne onderteekening, de voorletters *p. f. a. f.* pleegden te voegen, als eene verkorting van *pastor fidelis animarum fidelium*, zoo veel als *de getrouwe zielenherder der geloovigen*. Terwijl er nu, met al het bijgeloovig ontzag voor den stand, weinig eerbied of achting voor de personen plaats had, en de heeren of edelen hunne huispapen, of geestelijke schrijvers, veelal slechts als bedienden behandelden, zoude de zamenvoeging van die voorletters tot één woord, welligt eerst uit scherts of spotternij bedacht, eerlang als eene algemeene benaming voor zulken geestelijken schrijver, en van daar voor elken geestelij-

lijken over het algemeen, ingang hebben gevonden, gelijk die dan nog tegenwoordig, in het hoogduitsch, voor geestelijken van alle gezindheden, doch enkel als spot- of smaadnaam, in gebruik is. — Hoe het daarmede zij, voor zoo verre, in sommige oorden van ons land, de roomschgezinden zonder onderscheid, zoo leeken als priesters, met den naam van *papen* bestempeld worden, is het woord uit een gansch ander oogpunt te beschouwen. *Paap* is dan eene verkorting van **PAAPSCH** of **PAPIST**, eigenlijk een pauselijke, of pausgezinde, van *papa* namelijk, maar niet in den oorspronkelijken zin van eenen geestelijken over het algemeen, maar in den lateren van het opperhoofd der kerk, gelijk het latijnsche woord alleen in die beteekenis is overgebleven, sedert de kerkvoogd van Romē zich hetzelfde, als eenen hem, onder alle bischoppen, alleen toekomenden, titel toeëigende. *Paap* in dezen zin, en *paapsch* of *papist*, niet anders beteekenende dan, even als **ROOMSCHGEZINDE** en **ROOMSCH**, iemand, die de opperhoofdigheid van den stoel van Rome erkent, is dan zoo verre van, uit zijnen aard, eenig nevenbegrip van verachting of haat met zich te brengen, dat men het veelvuldig bij roomsche schrijvers zelfs (*Phil. van Marnix* en anderen) gebezigd vindt. Zoo wordt, bij fransche geschiedschrijvers, van de oorlogen der pausen gewagende, het woord *papistes* genomen voor de pauselijken, de pauselijke troepen. *Paap*, *paapsch* of *papist*, in den mond van onroomschen, is, sedert de met het kerkgeschil verknochte

be-

beroerten, zeker niet dan een onwelvoegelijke en te misprijzen smaadnaam; maar het is met het woord gelegen, even als, omgekeerd, met dat van *geazen*, een even onwelvoegelijke en te misprijzen smaadnaam, in het tegenwoordig gebruik, tegen onroomschen, offchoon aanvankelijk door dezen zelve zich ter onderscheiding toegeëigend.

PAAPSCH, zie PAAP.

PAAR, zie KOPPEL.

PAARD, ROS, HENGST, RUIN, MERRIE.
VEULEN.

PAARD is de gewone en algemeene geslachtsbenaming, ros het edelere woord, voor een vlug en moedig paard, somtijds in den deftigen stijl gebezigd. *Paarden houden. Goed te paard zitten. De paarden inspannen. Zoo sterk als een paard. Besijg uw briefschend ros, en snel den vijand tegen.* Het jong heet VEULEN; het ongesneden mannetjes paard heet HENGST, het gesneden RUIN, het wijfje MERRIE. Zie MAARSCHALK.

PACHT, zie HUUR.

PACHTEN, zie HUUR.

PACHTGELD, zie HUUR.

PACHTHUUR, zie HUUR.

PAD,

PAD.-PAG.-PAK.-PAL.-PAN.-PAP.-PAR.-PAS. 95

PAD, zie BAAN.

PAGIE, EDELKNAAP.

Een jongen, of jongeling, die in den hofstaat van vorsten eenen bijzonderen rang bekleedt, en doorgaans uit een adellijk huis genomen wordt. *Als PAGIE dienen.* EDELKNAAP is een, ter vertaling, nieuw gesneed woord, waarvan de vorming wel in den aard der taal ligt, dat echter, met de beteekenis van de gedachte bediening, door het gebruik niet gewetigd is.

PAK, zie BOS.

PAKKEN, zie VANGEN.

PALLAS, zie DEGEN.

PAN, zie BAK.

PAND, zie ONDERPAND.

PANTSER, zie HARNAS.

PAPIST, zie PAAP.

PARTIJ, zie AANHANG.

PASTOOR, zie PAAP.

PA-

PATROON, zie KARDOES.

PEINZEN, DENKEN, DROOMEN, — BEDENKEN, BEPEINZEN, BEDACHT ZIJN.

De verstandelijke vermogens van herinnering en vergelijking aanwenden. DENKEN is het algemeene woord; het is, eigenlijk, niet meer dan, met bewustheid gedachten hebben. *Levenlooze dingen denken niet*, hebben geene met bewustheid verbondene begrippen. *De mensch is een denkend wezen*. Zelfs schijnt somtijds de bewustheid niet als vereischte te worden genomen, gelijk wanneer men, het wezen der menschelijke ziel in het denkvermogen stellende, en dienvolgens het denken onaffcheidelijk achtende van haar bestaan, uit de bespiegelende wijsbegeerte het besluit opmaakt, dat de mensch *altijd denkt*. Denken is dan slechts eene natuurlijke werking der vatbaarheid, zonder dat daartoe altoos inspanning behoeft. Zoo is DROOMEN het denken der ziel in den ligchamelijken slaap, gepaard met min of meer duistere bewustheid. Van daar, dat *droomen*, ook in den wakkeren toestand, gebezigd wordt voor het krijgen van eene gedachte, zonder voorafgaande inspanning van herinnering en vergelijking. *Wie zou dat gedroomd hebben?* zeer onderscheiden van het ander figuurlijke gebruik van dat woord, voor *mijmeren*, waarbij het beeld van de andere zijde gevat, en meer op het suffen of sluimeren der oordeelskracht gezien wordt. Zie MIJMEREN. PEINZEN is het tegenovergestelde daarvan; men *peinst*, wanneer men moeite

moeite heeft om zich iets te herinneren, of wanneer men niet gereedelijk het punt van vergelijking voor twee begrippen kan opdoen. In zoo verre is *peinzen* ook met *nadenken* verwant. Zie NADENKEN. *Peinzen* is dus eene sterke inspanning van het denkvermogen, van tweederlei aard; of, om een te voren verkregen besef op nieuw af te zonderen en voor den geest terug te roepen: *hoe ik peinsde, ik kon niet op zijnen naam komen*; of, om, gelijk ook het lat. stamwoord *pensare*, wegen, te kennen geeft, de onderscheidene aanzigten van eene zaak diepdenkende te overwegen. Het is dan, eene zaak BEPEINZEN, gelijk men het, aan het onzijdige werkwoord, door middel van het voorzetsel *be*, eene werkende beteekenis gevende, uitdrukt. Daar nu, het onzijdige *denken*, op dezelfde wijze, in BEDENKEN, door middel van het voorzetsel, eene werkende beteekenis krijgt, en gevolgelijk daarbij ook inspanning der denkkraft ondersteeld wordt, verandert in zoo verre het eenvoudige begrip, in het enkele *denken* vervat. *Bedenken* is dan zoo veel als *nadenken* over iets: *ik heb die zaak ernstig bedacht*, of zich te binnen brengen, uitdenken: *hij bedacht een heilzaam middel*. In eene bijzondere beteekenis wordt het ook nog genomen, voor het denken aan iemand, met inzicht, om hem te bevoordeelen: *hij zal mij in zijn testament nog wel bedenken*. Als een wederkeerig werkwoord, beteekent het in overweging nemen: *ik bedenk mij nog, of ik het doen wil*; zich beraden: *bedenk u wel, eer gij de zaak onderneemt*; en ook, gelijk dit me-

nigmaal het gevolg van nadere overweging en rijper beraad kan zijn, van besluit veranderen: *ik heb mij weder bedacht*. BEDACHT ZIJN, met het deelwoord van *bedenken*, is niet, zoo als de vorm zoude aanduiden, slechts het lijdende werkwoord, als: *nadat de zaak wel bedacht en overdacht was*, maar heeft ook den onzijdigen zin van met voorzorg aan iets denken. *Op de rust zijns levens bedacht zijn*.

PELLEN, zie DOPPEN.

PEN, zie PLUIM.

PERK, zie PAAL.

PERSEN, zie DOUWEN.

PERSONAADJEN, zie LIEDEN.

PEULUW, zie KUSSEN.

PIJNIGEN, zie POLTEREN.

PIJF, zie BUIS.

PISTOOL, zie KARABIJN.

PIT, zie KERN.

PLAAT, zie DROOGTE.

PLAATS,

PLAATS, zie OORD.

PLAATS, PLEK.

- Eenig bijzonder aangewezen gedeelte van de oppervlakte van iets, inzonderheid van de oppervlakte der aarde. Men zegt, onverschillig, *het was op deze plaats*, of *het was op deze plek*; iemand *de juiste plaats*, of *de juiste plek aanwijzen*. Doch men zegt: *eene plek gronds*, niet: *eene plaats gronds*. PLAATS is overigens, in vele opzigten, ruimer van beteekenis. PLEK heeft, behalve de hier opgegevene, geene andere, dan eene nog nader bepaalde, beteekenis, die namelijk, van eene plaats op de oppervlakte van een ding, door eene daarop gevallen finet, door eene verschillende kleur, of anderzins, van de overige oppervlakte onderscheiden: *een hond met zwarte plekken*; *hij heeft eene roode plek op de hand*; *er zijn smerige plekken in dat goed*. In den laatste zin, schrijft men anders *plak*. Zie PLAK.

PLAATS, PLAATSELIJKHEID.

Van het naamwoord PLAATS, heeft men het bijvoegelijke *plaatselijk*, tot eene plaats behorende, den aard van eene plaats hebbende, en van dit wordt het naamwoord PLAATSELIJKHEID gevormd, door middel van den uitgang *heid*, eertijds een naamwoord, dat eene persoonlijkheid aanduidde, doch thans achter bijvoegelijke woorden gevoegd, om het hoedanige tot eene hoedanigheid over te brengen. Daar nu de hoedanigheid van een ding niet het ding zelf is,

zoo is *plaatselijkheid* ook niet hetzelfde als *plaats*. Het kan een denkbeeld daarvan aanduiden, zonder het wezenlijk bestaan uit te drukken. Bij de moeilijkheid om het bestaan van iets, zonder het denkbeeld van eene plaats, waar het bestaat, te kennen te geven, kan dus *plaatselijkheid*, in enkele gevallen, verkieslijk zijn, juist om het denkbeeld van plaats, zoo veel mogelijk, te verwijderen. *Het wiskunstig punt is eene plaatselijkheid zonder enige uitgebreidheid.*

PLAATSELIJKHEID, zie PLAATS.

PLAGEN, KWELLEN.

Lastig vallen; onaangenaamheid veroorzaken. *PLAGEN* komt van *plaag*, dat in het hedendaagsch gebruik, inzonderheid een onheil, dat algemeen treft, beteekent, hetzij als eene bijzondere kastijding van Gods wege aangemeikt, gelijk *de tien plagen van Egypte*, hetzij ook zonder dit nevenbegrip, als eene zware algemeene ziekte, pest, of anders duurté en hongersnood, felle tirannij, verdrukking door vreemd krijgsvolk, enz. In dien laatste zin gebruikt men het werkwoord *plagen*, wanneer men zegt: *dat land wordt zwaar geplaagd*. Ook zonder het begrip der algemeenschap: *honger en dorst plagen mij*. Alsdan inzonderheid, met den zin van, bij herhaling, onaangenaamheid veroorzaken: *waarom plaagt gij dat kind?* Of herhaalde smert: *met de jicht geplaagd zijn*. Ook wel schertsenderwijze, iets doen of zeggen,

gen, dat eenen anderen pijnlijk valt: *zij plaagden die juffer met haren neef*. In beide laatste beteekenissen is ook *kwellen* te gebruiken. *Met de zucht gekweld zijn*. *Zij kwelden die juffer met haren neef*. Overigens heeft *kwellen*, dat, in oorsprong, zichtbaar met kwaad, kwaal, kwalijk, verwant is, (gelijk ook het oud Vlaamsch *quaele* voor kwaadheid, boosheid,) niet zoo zeer de beteekenis van algemeenheid, welke wij in de eerste plaats bij *plagen* hebben opgemerkt, maar daarentegen den zin van een sterker verdriet: *dan kwelt mij knagend zielsverdriet*. *Die zaak kwelt mij dag aan dag*. Het zoude geene ernstige houding hebben, indien men daarvoor *plagen* bezigde. Voorts is *kwellen* ook, *plagen* niet, een wederkerend werkwoord. *Zich over iets kwellen*.

PLAK, PLEK, VLAK, VLEK, SMET, KLAD.

Een, inzonderheid door bezoedeling, onderscheiden gedeelte van de oppervlakte van iets. De vier eerste woorden zijn alle van ééne vorming, zijnde de letterwisseling van *a* en *e*, of *p* en *v*, niet dan een verschil van tongval en spelling. Nogtans heeft het gebruik aandezelve ook, in vele opzigten, een merklijk verschil van nevenbeteekenissen gegeven. *PLEK* is, eigenlijk, gelijk hierboven, bij de vergelijking van dat woord met *plaats*, aangemerkt is, (zie *PLAATS*,) in het algemeen, eenig bijzonder aangewezen gedeelte van de oppervlakte van iets, inzonderheid van de oppervlakte der aarde, en zegt men, in dien zin, *eene plek gronds*. *PLAK* ware daar-

voor niet te bezigen; noch **VLEK**, noch **VLAk**. *Vlek* evenwel beteekent ook een gedeelte van de oppervlakte der aarde, maar het moet door huizen bezet, en zelfs eene grootere en aanzienlijker plaats zijn, dan die, welke men gemeenlijk *dorp* noemt, zoodat het, alleen om het gemis aan poorten niet onder de steden gerangschikt wordt. *Vlak*, hoezeer hetzelfde woord, heeft geenszins die beteekenis; noch *plak*, noch *plek*. Daarentegen heeft *vlek* weder eenen bijzonderen zin, die aan geen der andere woorden eigen is, namelijk van eene, alleen ten aanzien der lengte en breedte beschouwde uitgebreidheid, in de meetkunde. In deze beteekenis evenwel, is het woord van het onzijdige geslacht, in die, waarin wij het thans vergelijken, van het vrouwelijke, even als de andere aan het hoofd gestelde woorden. Voor den hier in aanmerking te nemen zin, zijn overigens *vlak* en *vlek* eenzelvig van beteekenis, en is ook *plak* daarvan naauwelijks te onderscheiden; maar ten aanzien van *plak* heeft dit zonderlinge plaats, dat het van het gelijknamige *plek* ten eenemaal afwijkt, en integendeel meer met **KLAD** overeenkomt. Beide *klad* en *plak*, namelijk, beteekenen inzonderheid de op iets geworpene vuiligheid zelve, door welke de vuile *plek*, of *vlak* of *vlek*, veroorzaakt wordt. *Daar valt eene groots plak inkt op mijn schrift.* (*Inktylak* is het overblijvend merkteeken, nadat de inkt in het papier gedroogd is.) *Hij worp eene klad van slijk op haar kleed.* *Plak* echter heeft geenszins de figuurlijke en verdere beteekenissen, waarvoor *klad* gebruikt wordt, als :

als: *de klad van een geschrift*, het ruwe opstel; *de klad*, of *het kladboek*, bij kooplieden, het boek, waarin deze hunne dagelijksche zaken voorloopig opteekenen. In den eigenlijken zin, onderscheidt zich *klad* van *plak*, daardoor, dat het eerste meer op eene klevende, zich aanhechtende, vuilnis ziet; *smet*, daarentegen, 'op eene doordringende: *er zijn smetten van kaarsvet op uw kleed; ijzersmet*. *Er is nog geen smetje aan te bekennen*, het is nog zoo zuiver als toen het uit den winkel kwam. *Smet*, *vlek* en *klad*, worden voorts figuurlijk, in eenen zedelijken zin gebruikt, met eene van nabij verwante, doch niet te min onderscheidene, beteekenis. *Iemand eene klad aanwrijven*, is hem lasterlijk beschuldigen. *Die bloedschuld bracht een vlek op 't land*, strekte hetzelfde tot oneer, schande. *Hij had de smet van dit schandelijk feit op zijn geweten*. Wanneer wij deze drie uitdrukkingen van naderbij beschouwen, zullen wij, in het figuurlijke gebruik van *klad*, het denkbeeld van de van buiten opgeworpene vuiligheid, den zwadder van den laster heerschende vinden; bij *vlek*, de veroorzaakte uiterlijke onaanzienlijkheid; bij *smet*, de ingedrongen bezoedeling. In den eigenlijken zin genomen, kan men op alle dingen *kladden* of *plakken* werpen; alleen zoodanige, bij welke daarvan teekenen overblijven, behouden er *vlakken* of *vlekken*, of vuile *plekken* van; doch sommige stoffen zijn inzonderheid voor *smetten* vatbaar, en worden daarom ook *smetachtig* genoemd. — *Vlak*, *vlek* en *plek* komen voorts daarin met elkander overeen, dat daar-

mede ook eene onderscheiding der *oppervlakte*, zonder beoedeling, als door eene verschillende kleur beteekend wordt, doch ziet *plek* daarbij eigenlijk op de aldus onderscheiden plaats, *vlak* of *vlek* op de oorzaak der onderscheiding, en, schoon men roode of zwarte *plekken* zoo wel kan zeggen, als roode of zwarte *vlakken* of *vlekken*, is eene *kale plek* geene *vlak* noch *vlek*.

PLAN, ONTWERP.

Eene teekening of schets van de wezenlijke deelen van iets. In den eigenlijken zin, is *ONTWERP* zulke teekening of schets van een toekomstend geheel: *een ontwerp van een gebouw*; *PLAN* de teekening of schets van iets, dat bestaat: *het plan eener vaart*. *Ontwerp* is voorts, bij overdracht, een eerste opstel, met de onderstelling, dat het oogmerk is, het nader te beschaven of uit te breiden. *Het ontwerp van eenen brief*. In dien zin is *plan* niet te gebruiken. Maar onverschillig beteekent *plan* of *ontwerp*, door etne verdere figuur, eenen aanslag, of beraamd opzet, *Ontwerpen*, of *plannen maken*, *smeden*.

PLANK, zie *DEEL*.

PLANT, zie *KRUID*.

PLANTENRIJK, zie *KRUID*.

PLANTGEWAS, zie *KRUID*.

PLANT.

PLANTSOEN, zie KRUID.

PLAT, zie EFFEN.

PLAVEIJEN, zie BESTRATEN.

PLEGEN, zie OEFENEN.

PLEGTIG, STATIG, DEFTIG.

Met bijzondere inachtneming der uiterlijke welvoegelijkheid. DEFTIG, van personen gezegd, duidt uiterlijke achtbaarheid aan. *Een deftig man. Een deftig gelaat. Hij is altoos even deftig. Deftig gekleed zijn.* Van andere dingen, aan alle vereischten ruim voldoende. *Een deftig huis. Een deftig omhaal. Een deftige maaltijd.* STATIG doelt op eene uiterlijke vertooning van staat of luister. *Een statige optogt*, dat men ook met het enkele woord *staatse* uitdrukt. PLEGTIG is eigenlijk eene, voor eene bijzondere omstandigheid berekende deftigheid. *Eene plegtige vergadering. Hij ontving ons op de plegtigste wijze.*

PLEISTEREN, zie AANLEGGEN.

PLEK, zie PLAATS.

PLEK, zie PLAK.

PLENGEN, STORTEN.

Eenig vocht, uit eenen beker, of eenig ander drinkvat, weg laten vloeijen. **PLENGEN** is het deſtigere woord. *Onder het plengen van den wijn op het altaar.* **STORTEN** ziet op geen nevenbegrip van achtbaarheid. *Stort een weinig waters uit uw glas.* Wanneer daarom het uurvloeijen bij toeval geſchiedt, of zonder dat men het opzettelijk doet plaats hebben, is alleen *ſorten*, niet *plengen*, te gebruiken. *Houd uwv beker regt, ſort niet!* Of men *bloed plengen*, dan wel *bloed ſorten*, voor bloed vergieten, *tranen plengen*, dan wel *tranen ſorten*, voor ſchreijen, te verkiezen hebbe, komt enkel op den aard van den ſtjl aan.

-PLIGT, GEHOUDENHEID, SCHULDIGHEID.

Hetgeen onregt is na te laten, hetgeen regt is te doen, is onze **PLIGT**, **GEHOUDENHEID** en **SCHULDIGHEID**. Alle drie woorden drukken derhalve iets uit, waartoe wij verbonden zijn. *Pligt* duidt elke zedelijke noodzakelijkheid aan, van welken aard die moog wezen. *Pligt* is eene *ſchuldigheid* jegens den-
genen, omtrent welken wij verbonden zijn, denzelven te vervullen; en deze is eene *gehoudenheid*, wanneer wij datgeen, hetwelk wij verpligt zijn te doen, op ons genomen hebben, of wanneer het ons van iemand anders is opgelegd geworden. Het is *pligt*, zijn woord te houden, dewijl het reeds op zich zelf onregt zou wezen, het niet te houden; het is onze *ſchuldigheid*, ons woord te houden, naardien wij daar-

toe

toe jegens dengenen verbonden zijn, wien wij ons woord gegeven hebben, en die het van ons kan vorderen. Wij noemen, daarentegen, de waarneming van de pligten, aan het ambt verknocht, hetwelk wij bekleeden, onze *gehoudenheid*, dewijl wij tegelijk met de overneming van de regten en voordeelen van hetzelfde, ons tot de vervulling van de daartoe behorende *pligten* verbonden hebben. Er zijn *pligten*, welke niemand van ons vorderen kan; b. v. de *pligten* jegens ons zelve, de *pligten* jegens God, welke ons geweten beoordeelen moet; zoo ook de *pligten* jegens de dierlijke schepping, waartoe ons onze menschelijkheid verbindt. *Schuldigheid* en *gehoudenheid* kan hij van ons vorderen, aan wien wij verpligting hebben. Voor zoover ik gevoele, dat iemand, die mij uit beleefdheid met een bezoek vereert, eene soort van regt heeft, om een tegenbezoek van mij te verwachten, houd ik het voor mijne *schuldigheid*, hem een tegenbezoek te geven; in zoover ik gevoele, dat ik, door deze verwachting te leur te stellen, eenen waardigen man zou krenken, houd ik het voor mijnen *pligt*. Het gevoel der inwendige beweeggronden maakt mij derhalve iets tot *pligt*, het regt eenes anderen tot *schuldigheid* en *gehoudenheid*. Men spreekt daarom van eenen heiligen, aangenamen *pligt*, niet van eene heilige, aangename *schuldigheid* of *gehoudenheid*.

PLOFFEN, zie VALLEN.

PLOMP,

PLOMP, LOMP.

In den eigentlijken zin, beteekenen beide woorden grof en dik; in eenen overdragtelijken zin, is een *PLOMP mensch*, een botterik; een *LOMP mensch*, iemand, die onbeleefd, of onhandig is. **Zie LOMP.**

PLOMPEN, zie VALLEN.**PLOTSELING, zie AANSTONDS.****PLOTSEN, zie VALLEN.****PLUIM, VEDER, SCHACHT, PEN.**

Het natuurlijk bekleedfel der vogelen. **VEDER** is de eenvoudige en algemeene uitdrukking: *eenen vogel de vederen uitplukken*. **PLUIM** geeft hetzelfde te kennen, doch bijzonder met opzigt op het sieraad, hetwelk de vogel van zijne vederen heeft: *zwe paauwepluim*. *Vederen*, tot sieraad op dameschoeden gestoken, heeten daarom inzonderheid *pluimen*. *Een hoed met pluimen*. Van daar, overdragtelijk, voor een daarnaar gelijkend sieraad op de hoofdbedekking van krijgslieden: *de pluim van den helm*. **SCHACHT** is de uitgetrokken veder; inzonderheid wanneer die tot schrijfsgebruik zal bereid worden; of daartoe werkelijk bereid, doch nog onverfiedene is; de verfiedene heet **PEN**: *dat zijn fraaije schachten, die zullen zich tot wintende pennen laten versnijden*.

PLUNDEREN, zie **AFLOOPEN**.

POEL, zie **AFGROND**.

POETSEMAKER, zie **HANSWORST**.

POEZIJ, **DICHTKUNST**, **DICHTKUNDE**.

Men noemt niet iemand rijk, alleen omdat het hem aan geene middelen ontbreekt, om alle zijne noodruftigheden te bevredigen; rijkdom is die overvloed van aardfche goederen, waarvoor men zich in staat gefteld ziet, om zich niet alleen de noodwendigheden des levens, maar ook die veraangenamingen te verfcaffen, die eerst door eene verfijnde befchaving, in zekeren zin, tot behoeften kunnen worden. Zoo is dan de rijkdom, uit dien hoofde, altoos betrekkelijk tot de meerdere of mindere uitgefprektheid en veelvuldigheid van hetgeen de bezitter, tot volkomene voldoening van zijne begeerten, noodig acht. Maar juist daarom is ook, naardien er voor menfchen begeerten geene andere beperking is, dan die in zijne eigene genoegzaamheid mogt liggen, alle rijkdom in zijnen aard onvolkomen. Het is zoo, niet alleen wat bijzondere ondeeligen betreft, maar ook ten aanzien van gansche ftaten. Hoe rijk aan bevolking, bij voorbeeld, een ftaat zijn moge, niet altijd en in alle gevallen zal hij den dienst van vreemdelingen kunnen ontberen. Gemeenlijk ftellen daarom de volkrijke ftaten, hoe tuk anders op vaderlandsche eigendomme-lijkheid, hunne grenzen voor zoodanige vreemdelingen open,

open, die, door eenige bijzondere voortreffelijkheid in wetenschap of kunst, of ook door ruimte van de zegeningen der fortuin, berekend zijn, om den algemeenen schat der nationale vermogens te helpen vergrooten. Pasfen wij dit beeld op de talen toe, zoo vinden wij er geene, die, hoe rijk ook aan woordenschat, ten eenenmale allen uitheemschen blijstand mag versmaden; alwie het zich verbeeldt, is met den ijdel en waan van eene in het eindige niet bestaande volkomenheid behebt. Hoe dwaas het dan zij, op uitheemschen bodem te willen zoeken, wat de eigen grond even goed, en welligt beter, oplevert, het zoude geenszins strooken met het redelijk streven naar alle bereikbare, zoo veel immers mogelijk tot de volkomenheid naderende, doelmatigheid, zich met het gebrekkige te behelpen, alleen uit de valsche *schaamte*, die zich als in allen deele boven eenigerlei behoefte verheven wil voordoen. Is er evenwel één woord van niet vaderlandschen oorsprong, dat in onze taal, om zijn uitstekend nut niet, neen, om het volstrekte gemis van iets soortgelijks, met toejuiching verdient ontvangen en aangenomen te worden, waarop zoo hooge prijs te stellen is, dat men blijde moet wezen, aan hetzelfde een onvoorwaardelijk burgerrecht te mogen verleenen, zoo is het datgeen, hetwelk bij de hier aan het hoofd gestelde woorden de eerste plaats bekleedt. *De dichter wordt geboren*, zegt het spreekwoord; en dit beteekent niet, gelijk iemand bij wijze van pntdicht beweerde, dat elke geborene een dichter is, maar, gelijk ook niemand het ernstigerwijze

wijze anders zal opvatten, dat geene *kunde* of *kunst* eenen *dichter* kan voortbrengen. „Dat de dichter „ zich uit den bekrompenen kring van zinnelijke „ gewaarwordelijke voorwerpen tot in eene denkbeeld- „ dige wereld verheffe, en de perkellooze ruimte van „ zijnen gedachtenkreits met vormen van eigene schep- „ ping stoffere, uitgebeeld naar de hem, in de hooge „ vlugt van zijnen geest, voorzwevende *idëen*,” — daarin bestaat, gelijk reeds door ons opgemerkt is, (zie KUNST,) het wezen der *poëzy*. Het is dus geenszins rijm of voetmaat, wat haar wezenlijk van de *prosa*, of het on dicht, onderscheidt; ook dit zoo- genaamde on dicht kan *poëzy* zijn, wanneer het aan de gegevene schets beantwoordt, gelijk schilder- en toon-kunst hare *poëzy* hebben, en eene Vrouw van uitstekend vernuft de leer der volksregering *de poëzy der staatkunde* noemde. Allezins echter vereischen en verdienen de uitdrukkingen, door welke de, zijner taal matige schrijver, of spreker, de vervoering van zijnen geest en de opgetogenheid van zijn gevoel in woorden uitstort, eene wending en eenen vorm, van de gewone spreek- en schrijftaal even zeer onderscheiden, als de gedachte zelve de dagelijksche aandoeningen der slechts lijdelijke gewaarwordingen beneden zich laat. Maar het mist niet, of den waren dichter vloeit ook, bij de spanning der edelste zielvermogens, de doelmatige zeggenskracht natuurlijk toe. In zoo verre nu, als deze natuurlijke uitstorting door anderen op te merken en na te volgen is, kunnen dezen zich daarin eene, „ door opmerking en oefen- „ ning,

„ning, met moeite, vlijt, en nadenken verbonden.
 „te verkrijgene vaardigheid” eigen maken, zooda-
 nig, als, naar onze hierboven gegevene bepaling (zie
 KUNST,) alsdan DICHTKUNST te heeten ware, en
 waartoe dan ook „de, aanvankelijk door ervaring op-
 „gemerkte, regelen, naar welke sommige gevolgen
 „uit sommige werkingen ontstaan,” te onderwijzen
 en aan te leeren zijn. Zoo kan ook de kennis van
 die regelen, en van hetgeen er al verder toe behoort,
 om, in de uitstorting van het dichterlijk gevoel, een
 doel te treffen, naar de op KUNST gemaakte on-
 derscheiding, DICHTKUNDE genoemd worden. Zoo-
 danige *dichtkunde* moge in staat stellen, en voldoende
 zijn, om de dichterlijke voortbrengfelen van anderen
 op derzelver betrekkelijke waarde te schatten, maar,
 met alle daarmede gepaarde eigenlijke *dichtkunst* nog,
 waardoor men rijm op rijm laat slaan, regel voor re-
 gel op de juiste lengte kapt, en de namaakfels van
 afgeziene beeldenvormen naast elkander schaart, zal
 zij niemand, dien niet de ware *poëzij* bezielt, de
 hoogte doen bereiken, naar welke hij zich vruchteloos
 uitstrekt; en hij zal koud blijven, als de kleivorm
 van Prometheus, zonder den leven gevenden zonnestraal.

*C'est en vain qu'au Parnasse un téméraire auteur
 Pense de l'art des vers atteindre la hauteur:
 S'il ne sent point du ciel l'influence secrète,
 Si son astre en naissant ne l'a formé poète.*

BOILEAU, *art. Poët.*

POG-

POGCHEN, zie OPSNIJDEN.

PONJAARD, zie DOLK.

POOK, zie DOLK.

POOT, zie KLAAUW.

POST, zie BEDIENING.

POTEN, zie PLANTEN.

POTSEMAKER, zie HANSWORST.

PRAAL, zie PRACHT.

PRACHT, LUISTER, PRONK, STAATSIE,
PRAAL.

Uiterlijke vertooning van grootheid. Bij PRACHT heerscht vooral het denkbeeld van kostbaarheid. LUISTER is eene versterking van *pracht*, en beteekent eene vertooning van grootheid, zoo als die bij de hoogste personaadjen, bij de plegtigste gelegenheden, en onder het talrijkst gevolg, plaats heeft. PRONK, daarentegen, is eene opzien barendende vertooning van minder grootfchen aard, waarbij niet zoo zeer kostbaarheid, gelijk bij *pracht*, maar eerder eene schijnvertoonning daarvan ten grond ligt, en dus vooral plaats heeft bij geringere lieden, die met hunne meerderen willen mededoen. STAATSIE sluit het begrip eener plegtigheid

in zich, en ziet of op eenen prachtigen opschik, of op eenen talrijken stoet. PRAAL is het algemeenere woord, en kan op alle de genoemde wijzigingen slaan.

PRALEN, zie OPSNIJDEN.

PRATEN, zie BABBELEN.

PRIEM, ELS.

Een spits ijzer, geschikt om gaten in een weck ligchaam te boren. PRIEM is daarvoor het algemeene woord; ELS, zulk een werktuig, bij sommige ambachtslieden in gebruik, als bij schoenmakers, om gaten in het leder te steken, bij letterzetters, om, wanneer zij den vorm op den steen hebben, enkele regels omhoog te brengen, ten einde eenige letters daaruit te ligten.

PRIESTER, zie PAAP.

PRIJS, zie LOON.

PRIJS, zie BUIT.

PRIJZEN, zie LOVEN.

PRINS, VORST.

Beide woorden beteekenen, eigenlijk, den eersten, voorsten, of voornaamsten; PRINS, van het lat. *princeps*,

eept, VORST, als eene zamentrekking van *voorst*. *Prins*, echter, is veelal een bloote titel, aan welken een doorluchtige rang, maar geen gezag verknocht is. *De prinsen van den bloede*. Vorst ondersteunt heerschappij, en wordt ook van souvereinen gebezigd, die eenen hooger titel voeren, dan dien van *prins*. *Van alle fransche koningen, prijst de geschiedenis inzonderheid Hendrik IV., als een' uitmuntend vorst*.

PROEF, zie MONSTER.

PROEF (DE) NEMEN, zie BEPROEVEN.

PROEFDruk, zie MONSTER.

PROEFJE, zie MONSTER.

PROEFSTUK, zie MONSTER.

PROFEET, WAARZEGGER.

Iemand, die verborgene dingen weet, en aan anderen bekend kan maken. De PROFEET heeft zijne meerdere verlichting door eene goddelijke openbaring verkregen; hij weet het toekomstige vooraf, en maakt hetzelfde bekend; de WAARZEGGER vermeent, of geeft voor, het verborgene door zekere geheime kunsten te ontdekken; en zijne voorgewende wetenschap strekt zich uit tot het verledene en toekomstige, en tot het tegenwoordige, hetwelk aan anderen onbekend is.

PRONK, zie PRACHT.

PROOI, zie BUIT.

PUNT, STIP.

PUNT is, in de meerkunde, eene denkbeeldige plaatselijkheid zonder eenige uitgebreidheid. Zie PLAATS. Ook de zichtbare afbeelding daarvan. *Eene lijn tusfchen twee punten.* In deze laatste beteekenis komt het woord met STIP overeen, dat eigenlijk het zeer kleine vlekje is, hetwelk men op iets *stipt*, en waarmede het punt der meetkundigen verbeeld wordt. *Eenige met elkander vereenigde stippen vormen te zamen eene ftreep.* Overdragtelijk, is *stip* een ding, dat in fchijnbare of wezenlijke kleinte aan eene stip gelijkt. *De hemel is met fonkelende stippen bezaaid. De kracht en het wezen van de Godheid leeft in de allerminfte stip.* De tot fchrijffteeken dienende stip, waarmede men het einde van eenen volzin aanduidt, heet *punt*. En men geeft denzelfden naam aan de stippen, waardoor in de oosterfche talen de klinkletters afgebeeld worden. *Het hebreewfch laat zich zonder punten niet zoo wel lezen als met punten.* — Men zegt: in een *punt des tijds*, niet *stip*; doch *tijdstip* gewoonlijk, niet *tijdpunt*; maar *brandpunt*, *geloofspunt*, *grondpunt*, *hoofdpunt*, *fchedelpunt*, *middelpunt*, *toppunt*, en in geene van deze zamenftellingen *stip*. De reden is, dat, bij *tijdstip*, het denkbeeld van eene blijkbare omftandigheid op grond ligt, waardoor zich de loop der tijden in de

de geschiedenis onderscheidt, waarbij het begrip van het wiskundige *punt* geheel buiten aanmerking blijft, terwijl daarentegen, wanneer men *in een punt des tijds* zegt, dezelfde figuur gebezigd wordt, als, bijvoorbeeld, in : *eene zaak van punt tot punt uitsplijzen*. Het beeld, voor de onderscheidene deelen eener *zaak*, is hier genomen van de *punten*, uit welke de *lijn*, of evenveel welke figuur, in de wiskunde, zamengesteld gerekend wordt.

PUNT, SPITS.

Het uiterste einde van een ding, dat, uit hoofde van deszelfs spitsheid, als in een punt uitloopt. Men zegt, onverschillig, de *PUNT*, of de *SPITS*, van eene naald, van eenen degen. Maar *iemand voor de punt eischen*, hem tot een tweegevecht op den degen uitdagen, en *iemand de punt bieden*, zijn wapentuig met de punt tegen hem rigten; overdragtelijk, hem te keer gaan. Daarentegen, *de spits van eenen toren*. Ook, *zich aan de spits stellen*, aan het hoofd stellen. In de beide eerste gevallen ware niet *spits*, en in de beide laatste niet *punt*, te gebruiken.

R.

RAADPLEGEN, zie BERAADSLAGEN.

RAADZAAM, zie OORBAAR.

RAD, **WIEL**.

Een plâttich rond ligchaam, doorgaans uit eene naaf, speeken, en een cirkelvormigen omtrek zamengefeld, of ook wel uit een enkel stuk gemaakt, en geschikt, om zich rondom eene as te bewegen. In het algemeen, **RAD**. In het bijzonder, zulk een ligchaam, geschikt, om daarop een rijtuig te doen voortrollen, **WIEL**. Het laatste woord staat dus tot het eerste in de betrekking van soort tot geslacht.

RADEN, **GISSEN**.

Een oordeel naar waarschijnlijkheid vellen. *Gissen doet misfen*. Eene gisfing over iets maken. **RADEN** is eigenlijk, door juist te **GISSEN**, ontwaarworden, hoe het met eene of andere zaak gelegen zij. *Wat raadt gij, even of oneven?*

RA-

RAKEN, zie AANDOEN.

RAMEN, zie BEGROOTEN.

RAMMELEN, zie BABBELEN.

RAMP, zie WEDERWAARDIGHEID.

RAMPSPOED, zie WEDERWAARDIGHEID.

RAMPZALIG, zie BEKLAGELIJK.

RAMPZALIG, zie DEERLIJK.

RAND, zie BOORD.

RANK, zie DUN.

RANSELEN, zie SLAAN.

RAP, zie SNEL.

RAS, STAM.

Eene reeks van levendé schepselen, die eenen gemeenschappelijken oorsprong hebben. STAM wordt alleen van menschen, RAS van dieren, gebezigd. *De twaalf stammen Israels. Een hond van een uitmunten ras. Van menschen gebezigd is ras een smaadwoord. Het is ras van volk. Zulk een ras zag ik nooit.*

RAS, zie AANSTONDS.

RAZEN, zie WANGAAN, en BULDEREN.

RAZEND, zie DOL.

RAZEND, zie KRANKZINNIG.

REDDEN, zie BEVRIJDEN.

REDE, zie AANSPRAAK.

REDEKUNDE, zie KUNST.

REDEKUNST, zie KUNST.

REDETWISTEN, zie REDEWISSELEN.

REDEVOEING, zie AANSPRAAK.

REDEWISSELEN, REDETWISTEN, REDEZIFTEN.

REDEWISSELEN is, eenvoudig, over en weder spreken; REDETWISTEN is over en weder spreken, met oogmerk, om elkander te wederleggen; REDEZIFTEN, iemands woorden, of redenen, als met een zeef afscheiden; al wat iemand zegt, beoordeelen, en daarop aanmerkingen maken, anders *baarkloven*, *muggeziften*.

REDEZIFTEN, zie REDEWISSELEN.

REE-

REEDE, zie HAVEN.

REGEL, GRONDREGEL, STELREGEL, STOK-
REGEL, GRONDSTELLING, GRONDBE-
GINSSEL, RIGTSNOER, WET, VOORSCHRIFT,
VERORDENING, KEUR, GRONDWET.

Zekere, voor waarheid gehoudene, begrippen, die op eene voorhandene zaak van algemeene toepassing zijn, zoodat alle tegenstrijdigheid daarmede iets ongewoons is. REGEL is eigenlijk een werktuig, langs hetwelk men rechte lijnen trekt. In het gebruik, even veel welke bepaling van iemands handelwijze. *Naar den regel der natuur.* Bijzonderlijk, eene algemeene bepaling voor eenige kunst of wetenschap. *De voornaamste regelen, in de rekenkunde, zijn die van telling, samenstelling, vermenigvuldiging. De regelen der woordvoeging zijn zeer verschillende voor de nederduitsche of voor de fransche spraakkunst. Er is geen regel zonder uitzondering.* Ook tucht, in het algemeen: *hij is in geen en regel te houden; bijzonder, bij roomschkatholijken, eene bepaling van de leefwijze van geordende geestelijken: die orde heeft strenge regels; naar den regel van St. Franciscus.* Wij hebben hier het onderscheiden gebruik van het zelfde woord op te merken. Een *regel* der spraakkunst, bij voorbeeld, is eene, uit het gebruik der beste sprekers en schrijvers, van achteren opgemaakte bepaling, hoe men, in gegevene gevallen, zeker woord, of zekere soort van woorden, te plaatsen, of vaneen te scheiden, of zamen te voegen, of ook wel

te vervormen, dat is te vervoegen, of te verbuigen hebbe. De *regel* eener monnikorde, daarentegen, is eene vooruitgemaakte bepaling, naar welke die orde zich te gedragen heeft. Zulk een regel, nu, beschreven zijnde, is een VOORSCHRIFT. Het laatste woord, namelijk, beteekent al wat iemand voorgeschreven wordt, niet alleen om het na te schrijven, maar ook om zich daarnaar te gedragen. *Naar het voorschrift van Mozes.* In zoo verre een voorschrift van de landsregering uitgaat, en derhalve algemeen verbindende is, wordt het eene VERORDENING genoemd. Is de bepaling een uitvloeisel der wetgevende magt, zoo, heet zij eene WET. Is zij daarentegen van enkel plaatselijken aard, zoo noemt men haar eene KEUR. *Dat ongeluk heeft aanleiding gegeven tot het vernieuwen der keur omtrent het spapvoets rijden der postwagens. Alle vreemdelingen hebben zich, ten aanzien van de vertooning hunner paspoorten, slijptelijk naar de bestaande verordeningen te gedragen. Het staat hun, even weinig als den inboorling of ingezetenen, vrij, de wetten van den lande te overtreden.* Overigens heeft *wet*, op gelijke wijze als *regel*, tweederlei zin. Zoo als het woord in het gegeven voorbeeld genomen is, beteekent het eene, na overweging en beraadslaging, door den verklaarden wil des wetgevers, van voren vastgestelde bepaling, naar welke de zaak, tot welke zij betrekking heeft, moet plaats hebben. In den anderen zin, neemt men het, voor de, van achteren door opmerking ontdekte, noodwendige gevolgen van natuurlijke oor-

oorzaken. *De wetten van den val der lichamen.* Het is in den eersten zin, dat men de zamenstelling **GRONDWET** gevormd heeft, een woord van nieuwere invoering, om de algemeene, niet dan naar bijzondere bepalingen te veranderen wet, aan te duiden, op welke de geheele staatsvorm rust, en die voor alle magten in den staat tot **RIGTSNOER** moet verstrekken, dat is, waaraan alle magten in den staat gebonden zijn. (In den eigenlijken zin, beteekent het laatste woord een snoer, waarnaar verschillende werklieden hunnen arbeid verrigten: *de muur is naar geen rigtsnoer opgetrokken.*) Zoo is ook **GRONDREGEL** van den enkelen *regel* daardoor onderscheiden, dat de *grondregel*, in de eerste plaats, enkel op eene van achteren opgemaakte bepaling ziet, en dat dezelve, in de tweede plaats, eerder theoretisch dan praktisch, en uit den aard der zaak zelve, niet slechts uit hare toevallige en in het gebruik afwisselende aanwending genomen is. *Dat elk werkwoord eene werking aanduidt, is een grondregel der taalkunde; dat de tweede persoon eens werkwoords altoos eene T tot sluitletter heeft, is, met uitzondering alleen van het enkelvoud der gebiedende wijze, een regel der nederduitsche spraakkunst.* *Wetten* en *regelen* zijn praktische waarheden, door welke eene zekere handelwijs voorgeschreven wordt; *grondregels* zijn waarheden, die wel als gronden van voorschriften praktisch aanwendbaar zijn, door welke echter niets onmiddellijk wordt voorgeschreven. Een **STELREGEL** is zulk eene waarheid, of voor waarheid gehouden

be

begrip, in zoo verre iemand dien zich zelven tot voorſchrift ſtelt, om, bij alle voorkomende gelegenheden, zijn gedrag daarnaar in te rigten. *Neem te eenen ſtelregel aan, uw eigen oordeel inzonderheit aan te wantrouwen, wanneer het zake is, eenen anderen te veroordeelen.* STOKREGEL is eene min ernstige uitdrukking, voor eenen algemeenen ſtelregel, aan welken iemand in het bijzonder gehecht is, zoo dat hij dien, ſchoon het ſoms ook weinig pas geeft, ſteeds in den mond voert, of tot algemeen rigtſnoer zijner gedragingen maakt: *Een ieder het zijne, dat is zijn ſtokregel.* Gelijk wij naar grondregelen handelen, zoo oordeelen wij naar GRONDSTELLINGEN. *Euclides bouwde op veertien algemeene grondſtellingen de beſluiten van zijn geheele ſamenſtel der beſpiegelende meetkunde.* GRONDBEGINSEL is, eigenlijk, eerſte beginsel, doch wordt, in eenen zedelijken zin, genomen voor het bij onze handelingen ten grond liggend begrip der betamelijkheid. *Naar vassie grondbeginselen handelen* (het fr. *principes*).

REGERING, zie BEHEER.

REGT, zie ECHT.

REGT, GEREGT, GEREGTIGHEID, GERECHTIGHEID, REGTVAARDIGHEID.

Regt is eigenlijk niet anders, dan al wat regt, niet *krom* is. In het gebruik wordt het genomen voor al wat met de inſpraak der billijkheid overeenkomt.

komt. *Doe regt en zie niet om! Tegen alle regt en billijkheid. Tegen alle regt en rede.* Voorts, eene aanspraak op iets, op de billijkheid, of ook op de wet gegrond. *Uwe afkomst geeft u alle regt. Dat regt zal niemand u betwisten. Dat regt steunt op het algemeene gebruik. Afstand doen van zijn regt. Regt hebben tot de jacht.* Verder, het zamenstel der wetten. *Het goddelijke, menschelijke, burgerlijke, goetzelijke, regt. Het regt der natuur, der volken. Leersaar in de beide regten. Dat wordt in het regt der jacht verboden. Van daar, de handhaving der wetten. Er is goed regt in dat land. Dan moet er geen regt meer in de wereld zijn. Ook eene uitspraak der daartoe bevoegde magt, naar de wetten afgemeten. Ik kon in jaar en dag geen regt krijgen. De uitvoering van zulk eene uitspraak. Er zal regt gedaan worden. Salomons eerste regt is in de verschaar afgebeeld. — In de volgende uitdrukkingen, is regt een ander woord: *durft hij voor het regt verschijnen? roep hem voor het regt.* Het staat dan, bij afkapping van het voorvoegsel, in plaats van GERECHT, dat is, de raadpleging, die er tot het ontwerpen eener regterlijke uitspraak gevorderd wordt, en de vergadering zelve, welke daarover raadpleegt, en die uitspraak doet. *Het gerecht zit dezen morgen. Hij is een dienaar van het gerecht.* — Van dit woord, komt het bijwoord *geregtelijk*, door de magt des regts, of gerechts. *Ik heb hem mijn huis geregtelijk doen verbieden.* Wel te onderscheiden van de bijvoegelijke woorden *gerecht, geregtig en geregtigd*, van welke*

welke beide laatste **GEREGTIGHEID EN GERECHTIGHEID**. Verkeerdelijk wordt somtijds het bijvoegelijke *geregt*, voor het zoo straks te beschouwen *regtvaardig* gebezigd; het beteekent juist en billijk afgemeten, en komt alleen in soortgelijke spreekwijzen voor als: *de geregte helft, het geregte vierde deel*. Het bijvoegelijke *gerechtig*, is met het regt, de wet, overeenkomstig. *Men mag met eene gerechtige zaak, altijd voor den dag komen*. Het bijvoegelijke *gerechtigd*, (deelwoord van *regtigen*,) is, met regt, of wettige aanspraak, voorzien. *Hij is tot dat erfdeel gerechtigd*. *Gerechtigdheid*, derhalve, is het bezit van een regt of eene wettige aanspraak op iets. *Laat hem zijne gerechtigdheid daartoe bewijzen*. *Gerechtigheid*, de hoedanigheid van met het regt, de wet, overeenkomstig te zijn. *Gerechtigheid oefenen*. *De gerechtigheid handhaven*. *Iemand gerechtigheid laten wedervaren*. Ook voor de hoedanigheid van overeenkomstig te zijn met hetgeen regt, billijk, is. *Ik spreek in de gerechtigheid*. In den laatsten zin alleen komt het met **REGTVAARDIGHEID** overeen. In deze laatste zamenstelling, namelijk, wordt *regt* genomen in de beteekenis, welke wij hierboven, bij de aanwijzing van het gebruik van dat woord, in de eerste plaats hebben opgegeven. *Regtvaardig* is bijzonderlijk elk, die zoo wel de voorschriften der deugd, als die der wetten, jegens anderen opvolgt. *Mijne zaak is regtvaardig* wil zeggen, zij kan den toets der billijkheid, zoo wel als dien van een geregtelijk onderzoek, doorstaan. *Het strengste regt*, of de
streng-

strengste gerechtigheid, is somtijds de grootste onrechtvaardigheid. — De overige beteekenissen van *gerechtigheid* behooren tot den godgeleerden stijl.

REGT (VOOR HET) ROEPEN, zie DAGEN.

REGTEN (IN) BETREKKEN, zie DAGEN.

REGTSCHAPEN, BRAAF, EERLIJK.

De beide laatste woorden zijn reeds hierboven vergeleken. Zie BRAAF. REGTSCHAPEN, letterlijk, regt geschapen, wil zoo veel zeggen als, in zijnen aard, alle vereischte goede hoedanigheden bezittende. *Dat is een regtschapen kerel. Welk eene regtschapene handelwijs! Een regtschapen krijgsman gedraagt zich gansch anders.* Het laatste kan gezegd worden, van eenen krijgsman, die, bij voorbeeld, tegen de wetten der ondergeschiktheid zondigt, hoezeer anders BRAAF, dapper, en ten strengste EERLIJK zijnde.

REGTVAARDIG, zie REGT.

REGTVAARDIG, zie BILLIJK.

REI, RIJ.

Eigenlijk, slechts tweederlei spelling voor een en hetzelfde woord. Het gebruik maakt niettemin dit verschil tuschen de beide schrijfwijzen, dat REI zich bij eene reeks van nevens elkander geplaatste zangers of dansers bepaalt, maar RIJ evenveel welke andere

ne-

nevens elkander geplaatste dingen beteekent. *Den re dansoeren*, voordansen. *In het midden van den maagdelijken rei*. *Eene rij van boomen, huizen, soldaten*. *Al die boeken moeten op eene rij staan*. Ook verkiest het gebruik, gelijk men ziet, voor het tweede woord het vrouwelijke, voor het eerste, het mannelijke geslacht.

REIKHALZEN, zie HAKEN.

REIN, ZUIVER, SCHOON.

SCHOON is zonder vlekken of smetten, onbemerst; ZUIVER, door geene vreemdsoortige deelen verbeterd, louter. REIN heeft de beteekenis van beide. *Een schoon hemd aantrekken*. *Zuivere varinas rooken*. *Reine handen*. *Een rein geweten*.

REINIGEN, zie ZUIVEREN.

REIS, TOGT.

Een trekken van de eene plaats naar de andere. *Het schip heeft twee togten*, of *twee reizen*, *in een jaar gedaan*. *Eene reis te voet, te paard, te land, ter zee*. Wanneer men spreekt van eenen TOGT, of ook wel een *togtje*, ergens heen te doen, wordt daarbij ook de terugkomst ondersteld. Bij REIS is dit minder het geval, schoon het denkbeeld der terugkomst geenszins door het woord zelf is uitgesloten. Het is ook daarom het meest gebruikelijke woord. *Eene reis doen*, of *onder-*

dorrenen. Zich op reis begeben. Van den reis komen. Zijne reis voortzetten, flaken, veranderen, uitsleken. Opmerkelijk is, dat *reis*, evenveel van welken togt, namelijk in het algemeen van de handeling, waardoor men zich van de plaats, waar men zich bevindt, naar eene afgelegener plaats begeeft, gebruygd wordt, maar juist met uitfluiting van het trekken van krijgsvolk; offchoon het woord, oorspronkelijk, eenen krijgstogt te paard; en vervolgens zelfs onverschillig welken krijgstogt beteekende, en daarvoor ook oulings *reyfigh*, *reyfigher*; *reysenaar*; even als *reisig* en *reisge* in het oud hoogd. de benaming was voor eenen ruiter of krijgsknecht te paard; en verder in het oud hoogd. *reisbaar* zoo veel was als bekwaam om te velde te trekken, *reisgeld*, de soldij der krijgsknechten, en al wat de onderdanen van eenen landheer voorts tot goedmaking der krijgskosten moesten opbrengen. Thans wordt, voor het trekken van krijgsvolk, alleen TOGT gebruikt. *Die togt is den vijand mislukt.* Figuurlijk: *eenen harten togt doorstaan*; gevaarlijk krank zijn.

REISGELD, REISPENNING.

Geld om te reizen. Men voorziet zich van *reisgeld*, eer men eene reis onderneemt, zoo men zich niet aan moeilijkheden in het verworven derzelfde wil bloot stellen; ook geeft een heer zijnen bedienden *reisgeld* mede; wanneer hij dezen eene reis heeft zijne belangen laat doen. Eenen *reispenning* geeft men bij wijze van vermoes, aan eenen bevestigten reizenden.

REISKOETS, zie RIJtuig.

REISPENNING, zie REISGELD.

REISWAGEN, zie RIJtuig.

REKENEN, zie CIJFEREN.

REKENEN, TELLEN.

In zoo verre REKENEN de kunst is om getallen te vergelijken, en uitkomsten daaruit op te maken, is TELLEN, zoo veel als *talen*, spreken, hier opnoemen, een voornaam onderdeel daarvan. Maar ook *rekenen*, wat de vorming van het woord betreft, is, oorspronkelijk, op eene reek brengen, dat is, bijeen tellen, waarin het begin van alle rekenkunst bestaat. Van daar, dat beide woorden, voor rangschikken genomen, onverschillig te gebruiken zijn. *Honden, wolven, hyenas, vossen en jakhalzen, worden onder een en hetzelfde geslacht gerekend, of geteld. Ik tel, of ik reken, u onder mijne weldoeners. Voor in tel zijn, geacht worden, wordt nogtans wel geteld worden, maar niet gerekend worden gezegd. Hij wordt hier weinig geteld.*

REKENING, REKENSCHAP, VERANTWOORDING.

Opgave van hetgeen men verrigt heeft, met onderwerping aan de beoordeeling van hem, die daartoe bevoegd is. REKENSCHAP is het algemeenere, en wordt

van

van alle doen en laten gebezigd. *Ik ben u daarvan geene rekenschap verschuldigd. Deugdzaam kinderen geven hunnen ouders rekenschap van al hun doen en laten.* Men zegt *rekenschap geven*, en REKENING *doen*; maar het laatste alleen van eene opgave van ontvangst en uitgaaf van toevertrouwde penningen. *Wanneer doet hij rekening?* Ook, *rekening en VERANTWOORDING doen.* En wel zonder overtolligheid. *Verantwoorden*, namelijk, het werkwoord van *verantwoording*, beteekent op zoodanige wijze rekenschap geven van iets, hetwelk men verrigt heeft, of rekening doen van gelden, welke men te beheeren had, dat men zich daardoor van alle verdere verplichting, die zelfde zaak betreffende, doet ontslaan; waartoe dan tevens de overgift van het nog voorhandene gedeelte der beheerde penningen behoort. In dezen zin, zegt men: *de ontvangers verantwoorden elke maand. De voogd heeft wel eindelijk rekening moeten doen, maar met de verantwoording blijft hij nog achterlijk.*

REKENSCHAP, zie REKENING.

REKKELIJK, HANDELBAAR.

Buigzaam en toegevend. Beide woorden behooren tot den gemeenzamen spreektrant; HANDELBAAR, nogtans, wordt meest met het ontkennend voorzetsel *on*, om het tegendeel aan te duiden, REKKELIJK altoos stellig, gebruikt.

RENNEN, zie LOOPEN.

RENTE, INTEREST.

De opbrengst van uitgezette gelden. **RENTE** kan ook de opbrengst van vaste goederen beteekenen. *Dat land brengt zijne renten zeer wel op.* Van daar, *renteloos* liggen, geen voordeel opleveren. **INTEREST** ziet alleen op een zeker gedeelte ten honderd van geld; het is als het ware de huur, welke men voor het gebruik van eens anders gereede penningen betaalt. *Zijn geld op interest zetten, of op renten zetten.* *Rente*, nogtans, is alleen jaarlijkfche interest; van eenen wissel, die te laat voldaan wordt, kan men, voor het tijdverloop tusfchen den verval-tijd en de voldoening, *interest* berekenen, niet *rente*. Van daar ook het werkwoord *renten*, in den zin van jaarlijkfchen interest opleveren: *rentende drie ten honderd.*

RENTENIER, RENTHEFFER.

RENTENIER is iemand, die van zijn inkomen leeft, zonder daartoe eenige andere werkzaamheid noodig te hebben, dan alleen het ontvangen van de renten van zijn uitgezet vermogen. **RENTHEFFER** is elkeen, die renten van den staat te ontvangen heeft. — Het zelfde verfchil heeft plaats bij de vrouwelijke woorden, *rentenierfser* en *renthefffer*.

RENTHEFFER, zie **RENTENIER**.

REPUBLIEK, GEMEENEBEST, VRIJSTAAT.

Een staat onder eene veelhoofdige regering. **Re-**
PU-

RIE.—RIF.—RIG.—RIJ.—RIJK.—RIJT. 133

PUBLIEK is het lat. *res publica*; GEMEENEBEST, de vertaling daarvan; maar VRIJSTAAT, een nieuwelings door sommigen, uit het hoogduitsch overgenomen woord, voor welks invoering, wel bij de duitfchers, die geen eigen woord voor *republiek* hebben, maar niet bij ons, reden kon zijn.

RIEKEN, zie RUIKEN.

RIF, zie PLAAT.

RIGTEN, zie OORDEELEN.

RIGTSNOER, zie REGT.

RIJ, zie REI.

RIJKELIJK, VOLOP.

In groote hoeveelheid. RIJKELIJK is zoo veel als op eene rijke wijze, rijk genomen zijnde in den zin van wel voorzien. *Zij hadden wat te rijkelijk gedronken.* VOLOP zegt meer, dan *rijkelijk*. Overigens is tusfchen *volop* en *rijkelijk* dit spraakkunftig onderscheid, dat het eerste niet, gelijk het laatste, ook als bijvoegelijk woord gebruikt wordt. *Eene rijkelijke gave.* Daarentegen *vindt* men *volop*, bij eenen dichter, als zelfftandig naamwoord gebezigd: *in 't volop der natuur.*

RIJTUIG, KOETS, REISKOETS, WAGEN, REISWAGEN, KAR.

Een op wielen rijdend voertuig. KAR is zulk een voertuig, op twee wielen, en inzonderheid tot ver-

voering van goederen dienende; een tweewielig rijtuig, voor personen ingerigt, wordt, met een onduitsch woord, *chais*, ook *fourgon*, geheeten. RIJ-TUIG is overigens het algemeene woord, voor elk voertuig, dat niet tot vervoering van goederen, maar van personen, ingerigt is. *Rijtuig houden. Een rijtuig met twee, of vier paarden. Mijn rijtuig wacht mij.* KOETS is een rijtuig op vier wielen, niet tot eene reize (ten zij in de zamenstelling *reiskoets*,) maar enkel tot kleine togtjes in of om de stad gebruikt wordende. *De koets staat voor. Hij houdt koets en paarden.* Wanneer men WAGEN daarvoor gebezigd vindt, als: *hij stapte in zijnen wagen*, is dit eene verkeerde navolging van het hoogduitsch, waarvoor wij behooren te zeggen: *hij stapte in zijne koets*, of *in zijn rijtuig*. Men noemt, wel is waar, zekere soort van rijtuig een' *wagen* (of *wagenje*) van *vieren*, en een' *wagen van zesfen*, en komt *wagen* als rijtuig voor in de zamenstelling *postwagen*, maar, op zich zelve, beduidt een *wagen*, gemeenlijk, niet anders, dan een voertuig tot vervoering van goederen; *boerenwagen*, *vrachtwagen*, enz. REISKOETS is eene met bijzondere reisgemakken voorziene koest, zoodanige als men tot verre reizen gebruikt. Een REISWAGEN zoude, indien die zamenstelling gebruikelijk ware, het denkbeeld geven van eenen wagen, waarop reisbenoodigdheden vervoerd worden.

RIJZIG, SLANK.

In de lengte uitgewassen; kloek en tenger. Beide
woor-

woorden van dezelfde beteekenis; echter schijnt de lengte meest in aanmerking genomen bij RIJZIG, de tengerheid bij SLANK. *Zij is rijzig van gestalte. Wat is zij slank van lijf en leden!*

RILLEN, zie BEVEN.

RIST, zie BOS.

RIVIER, STROOM.

Een vloed van binnenwater, die door bronnen en beekjes gevormd wordt, zich in zee ontlast, en gestadig derwaarts afloopt. RIVIER is het algemeene woord; bij voorbeeld, wanneer men de wateren in *zeen, meren* en *rivieren* onderscheidt. STROOM is, al ware het slechts om het mannelijke geslacht des woords, alleen van *voornam*e, *breede*, *snelstroomende rivieren* te gebruiken.

ROEKELOOS, zie GODDELOOS.

ROEKELOOSHEID, zie GODDELOOS.

ROEMEN, zie LOVEN.

ROEMZUCHTIG, zie EERZUCHTIG.

ROER, zie MUSKET.

ROGCHEL, zie KWALSTER.

136 ROL.-ROM.-RON.-ROO.-ROS.-ROT.

ROL, zie CILINDER.

ROLLEN, zie OMDRAAIJEN.

ROMEINSCH, ROOMSCH.

Tot Rome behorende. ROMEINSCH is behorende tot het oude, ROOMSCH, tot het tegenwoordige Rome. *De romeinsche geschiedenis. Het roomsche gebied.*

ROMER, zie KELK.

ROND, zie OPREGT.

RONDBORSTIG, zie OPREGT.

ROOF, zie BUIT.

ROOIJEN, zie DELVEN.

ROOK, zie DAMP.

ROOMSCH, zie ROMEINSCH.

ROOSTEN, zie BAKKEN.

ROOVEN, zie STELEN.

ROS, zie PAARD.

ROT, zie AANHANG.

ROTS, zie KLIP.

ROT.

ROTTING, zie STOK.

RUCHTBAAR, zie BEKEND.

RUGGESPRAAK, zie AFSpraak.

RUIG, zie RUW.

RUIKEN, RIEKEN.

Fijne uitwasemingen, zoodanige als de reukzenuwen aandoen, van zich geven; of wel, die uitwasemingen door den reuk bemerken. De eerste beteekenis is die van een onzijdig, de tweede die van een bedrijvend werkwoord. **RUIKEN** en **RIEKEN** worden beide, hedendaags, op beiderlei wijze, en dus ook in de beide beteekenissen, gebruikt. Oorspronkelijk nogtans, schijnt de onzijdige beteekenis, of die van het van zich geven der uitwasemingen, meer eigen aan *rieken*, de bedrijvende, die van het waarnemen derzelve, door middel van den reukzin, aan *ruiken*. Althans, met deze onderscheiding komt de zamenstelling van het bijvoegelijke woord *welriekend* overeen, waarvoor men nooit zegt *welruikend*. Dat voor het overige de beide werkwoorden veelal onverschillig gebruikt worden, heeft misfchien zijne oorzaak voornamelijk daarin, dat beide den verledenen tijd en het deelwoord gelijknamig hebben: *ik riek, rook, heb geroken; ik ruik, rook, heb geroken*. Wil men eene onderscheiding maken, zoo is *ruiken* voor het bedrijvende werkwoord, *rieken* voor het onzijdige, te

verkiezen. *Ruikt gij het wel, hoe liefelijk die bloemen rieken?*

RUIM, BREED, WIJD, ONBEKROMPEN.

Gefchikt, om veel te bevatten. RUIM geeft hier het stellige denkbeeld van hetgeen ONBEKROMPEN ontkennenderwijze uitdrukt. Zoo worden beide woorden, ook figuurlijk, in den zin van rijkelijk gebruikt. *Dat komt uit eene ruimte, of uit eene onbekrompene beurs.* Ruim, in den eigenlijken zin, geeft de onbekrompenheid in alle rigtingen te kennen, BREED en WIJD doen zulks slechts naar aanleiding van eene enkele der drie wiskunstige afmetingen. Wanneer men voorts iets *breed* noemt, ziet men op de uitgebreidheid, welke het naar die afmeting beslaat; noemt men het *wijd*, zoo wordt inzonderheid de omgevulde afstand tusfchen dezelfs zijden in aanmerking genomen. *Breed* is overigens de tegenstelling van *smal*; *wijd* die van *eng* of *naauw*. Zie over *breed*, in den oneigenlijken zin, op OMSLAGTIG.

RUIMTE, PLAATS.

Eene PLAATS is eene oppervlakte, waarop dingen zijn. Wanneer daarmede RUIMTE als zinverwant beschouwd wordt, verstaat men onder het laatste woord het anders ledige, gelijk men zich dit denkbeeldig voorstelt, naar alle afmetingen uitgebreid, zoodanig dat daarin meer dingen nevens elkander kunnen zijn; en men stelt het zich te grooter en uitgebreider voor, naardat zich daarin eene grootere menigte dingen kun-

kunnen bevinden. *Plaats* geeft een kleiner beeld, omdat men de *plaats* als een gedeelte der *ruimte* beschouwt; want de *plaats* van elk ding is dat gedeelte der geheele *ruimte*, hetwelk elk ding in de zelve bestaat. Eene *plaats* is derhalve altoos begrensd. De ledige *ruimte*, stelt men zich als onbegrensd voor. Eene *plaats* is een bepaald gedeelte der *ruimte*.

RUIN, zie PAARD.

RUISCHEN, zie BRUISEN.

RUND, KALF, KOE, KALFKOE, VAARKOE, KWEEN, STIER, BUL, OS, BULOS.

Bekend slag van viervoetige dieren, met gespleten klauwen, gebogen hoornen, en een' langen staart. De algemeene benaming van het dier is RUND, meerv. *runderen*; voor de gezamenlijkheid zegt men ook *rundyce*. Het jong heet KALF; het vleesch daarvan, wanneer het dier geslacht is, *kalfsvleesch*; van de grootere runderen, *rundvleesch*. Een *runderharst*, *runderrib*. Een *kalfsborst*, *kalfskop*, *kalfschijf*, *kalfschinkel*; *kalfskarbonaden*. Het wijfje heet KOE; wanneer zij met kalf is, KALFKOE. De jonge koe, reeds voor bevruchting vatbaar, echter nog nooit bevrucht geweest, VAARS; eene reeds vroeger gekalfd hebbende, doch voor het tegenwoordige onbevruchte, ter onderscheiding van eene *kalkoe*, VAARKOE. Zoo zegt men ook: *die koe is met kalf*, *deze*

is

is vaar. Eene volwasfene, doch onvruchtbare, koe heet **KWEEN**; (bij overdragt, en met verachting, een onvruchtbaar, ook slecht vrouwmensch). Het **rund** van het mannelijke geflacht wordt **STIER**, **BUL**, of os genoemd, elke van welke drie benamingen ook figuurlijk voor een stuursch, lomp, mensch gebezigd wordt. *Hij is een regte os van een' kerel. Welk een fier (bul) is dat!* Eenem domkop, zonder daarbij aan stuurschheid of woestheid te denken, noemt men *fier* of *os*, niet *bul*. *Hij is zoo dom als een os, of als een fier.* *Os*, namelijk, wordt wel in het algemeen voor het mannelijke rund gebezigd, gelijk, men, zonder verdere bepaling, zegt: *osfen en koeijen*, en menigmaal *osfenvleesch*, eenvoudig voor *rundvleesch*, zonder daarvan altoos opzettelijk koeijenvleesch uit te fluiten; maar, in eenen bepaalderen zin, is *os*, eigenlijk het gefneden mannelijk rund. Ook is *fier* wel het ongefnedene rund; doch men bezigt dit woord meestal slechts, om bepaaldelijk het mannetje van het wijfje uit te zonderen. *Het bloed der fieren en bokken. De zoon van Hektor flacht den allereersten fier.* *Bul* is insgelijks het ongefnedene mannelijk rund, doch tufchen deze benaming en *fier*, fchijnt dit verfchil plaats te hebben, dat *bul* inzonderheid gebezigd wordt, wanneer men bijzonder aan de daad van het bevruchten der koe denkt. *Van den bul bereden.* **DE DECK.** Daar *os*, in het algemeen, slechts zulk eenen gefneden fier aanduidt, die, nog jong zijnde, gefneden is, ter bijzondere onderscheiding van den oud gefnedenen *os*, die, namelijk, gefneden is,

is, toen het dier reeds een *bul* was geworden, zoo bestempelt men dezen met den naam van *BULOS*. De verdere zamenstellingen pleiten almede voor de hier gemaakte onderscheiding. Men heeft wel, in de hierboven aangevoerde, figuurlijke, beteekenis van stuerschheid, onverschillig: *stierachtig* en *bulachtig*; doch overigens van *bul*: *bullegeld*, *bulleman*, *bullepees*; en van *stier*: *stierebloed*, *stierendienst*, *stierengonecht*, *stierenhuid*, *stierekop*, *stierenoffer*, *stierenperk*, *stierevleesch*, *stierkalf*. Zoo zegt men, daar de daad der bevruchting bij het offeren niet in aanmerking komt, *offerstier*, niet *offerbul*. En, daarentegen, voor *bullepees*, waar bijzonder aan het mannelijk lid gedacht wordt, niet *stierepees*. Omgekeerd wederom, voor de benaming van het sterrenbeeld van den dierenriem, *stier*, niet *bul*. — Zonder op het geslacht te zien, wordt *koe*, figuurlijk, ook voor manspersonen gebezigd, om hetzij domheid, hetzij traagheid aan te duiden. *Ik ben zoo luchtig als een vogeltje; dat koe heet. Eene domme, botte, luije koe*. Van een jong, kinderachtig, mensch, zegt men: *hij is nog een regt kalf*. Ook wel, met de beteekenis van onnoozele goedhartigheid: *dat is een kalf, een goed kalf*. *Kalvertiefde* is de eerste liefdedrift van nog naauwelijks huwbare personen. Zoo heeft men meer figuurlijke uitdrukkingen, van deze dierensoort ontleend, doch de spreekwijs: *van den os op den ezel springen* hoort hier niet thuis, naardien daarbij os eene verbastering is van het oude *orse*, (nog tegenwoordig eng. *horse*,) een paard beteekenende; en de gedach-

gedachte spreekwoordelijke uitdrukking dus zoo veel zeggen wil, als : van het paard op den ezel springen.

RUSTIG, WAKKER.

Tot vlugge werkzaamheid bereid, of in staat. Een kriegsbevelhebber zal te eerder eenen aanval kunnen wagen, wanneer hij weet, enkel *rustige, wakkere*, manschappen om zich te hebben. **RUSTIG** is, eigenlijk, wel toegerust; daar men echter onderstelt, dat men niemand zal toerusten, zonder dat hij ook de noodige krachten en bekwaamheid bezit, ziet het woord van daar ook op die krachten en bekwaamheid zelve. *Hij is steeds even lustig en rustig.* **WAKKER**, eigenlijk, die in eenen wakenden toestand is, wordt hier voor de met dien toestand gepaarde vlugheid en werkzaamheid genomen. *Hij is arbeidszaam en wakker. Een wakker paard. Een wakker kerel, een wakker kind, een wakker vrouwspersoon.* In dit alles ligt altoos een goede zin. Aan *rustig* is deze niet zoo zeer verknocht. Wanneer iemand in een woud van roovers overvallen is, kan hij, dit verhalende, zeggen: het waren *rustige* kerels, tegen welke ik mij niet te weer kon stellen. Maar hij zal de roovers geene *wakkere* kerels noemen.

RUW, RUIG.

Oneffen, het tegenovergestelde van glad. Beide zijn eigenlijk een en hetzelfde woord; althans, van denzelfden oorsprong; en in dit opzigt is **RUIG** even zeer aan **RUW** verwant, als het hoogd. *rauch* aan *rauh*,

rauh, welk laatste, in sommige oorden van Duitschland, niet slechts voor *ruw*, maar ook voor *ruig* gebezigd wordt, terwijl *ruig* en *ruw*, beide, in andere oorden van Duitschland, door *rauh*, in het Osna-brugsche en elders door *ruw*, en in Engeland door *rough*, uitgedrukt worden. Zoo wordt ook, in de de oneigenlijke beteekenis, bij ons, dikwijls *ruig* met *ruw* verwisfeld. *Hij is ruig (ruw) in het cten, in het spreken. Welk een ruige (ruwe) apostel is dat! Ergens ruig (ruw) over heen loopen.* In deze, en voortgelijke, spreekwijzen, is nogtans *ruw*, als meer met de eigenlijke beteekenis overeenkomende, verkieslijk. In ons hedendaagsch gebruik, namelijk, is *ruig*, eigenlijk, met haar, wol, vederen, enz. bedekt. *Esou was ruig, maar Jakob glad van vel. Men geeft aan zeker slag van vogelen den naam van ruigvoet, omdat zij ruige pooten hebben.* *Ruw*, daarentegen, is, door puntige of andere verhevenheden oneffen. *Hij heeft een ruw vel. Een ruwe (ongeslepen) diamant.* Van daar, hetgeen nog in zijnen natuurlijken staat is, zonder eenige verdere beschaving, verfraaijing, of andere bewerking ondergaan te hebben. *Ruwe wol. Ruw garen. Ruw linnen. Ruwe zijde.* Van het weder, of de luchtstreek gesproken, bij verdere uitbreiding, guur, onaangenaam. *Die luchtstreek is mij al te ruw. Wat is dat ruw weder!* Van gedrag en taal, onbeschaafd, ongemanierd, onzedelijk. *Zijne uitdrukkingen zijn al te ruw en plomp. Hij leeft daar ruw mede. Hij is een ruw mensch, een ruwe apostel.* In die laatste overdragtelijke beteekenis

is

is het dan, dat men nog veelal *ruig* daarmee verwisfelt. Meer overeenkomstig met de tegenwoordige eigenlijke beteekenis, wordt het laatste woord, met eene andere figuur, gebezigd, van eene oppervlakte, die, door bijkomende, niet daartoe behoorende, dingen, een oneffen voorkomen heeft gekregen. *Dat gevaarte was ruig van de pijlen, die daarin geschoten waren. Al die distels geven aan dit land een ruig aanzien.*

S.

SABEL, zie **DEGEN**.

SALARIS, zie **JAARWEDDE**.

SAMMELEN, **TALMEN**, **DRALEN**.

Traagheid betoonen. **DRALEN** doet hij, die tot geen besluit komt, en dus besluiteloos blijft; **SAMMELEN**, of **TALMEN**, hij, die met de ondernomene zaak geenen voortgang maakt. Indien de afleiding gegrond is, waarbij men *sammelen* beschouwt, als eene verbastering van *tammelen*, dan zoude *talmen* (voor *tammelen*), met *sammelen* één woord zijn, en daarin dan ook een natuurlijke grond liggen, waarom beide in eene en dezelfde beteekenis gebruikt worden.

III. DEEL.

K

SA-

SATAN, zie BOOZE.

SATIJN, ZIJDE.

Gewevene stof, oorspronkelijk uit het spinfel van den zijdeworm voortgebragt. ZIJDE is ook de nog ruwe, ongewevene, grondstof; SATIJN alleen de gewevene stof, en wel eene glanzige soort daarvan. *Zijden kousen. Een zijden halsdoek. Een satijnen kleed.*

SAUCIJS, zie BEULING.

SAUS, DOOP.

Allerlei sap of vocht, hetwelk bij of over de spijs gebruikt wordt, om die smakelijker te maken. Doop is wel zuiver hollandsch, maar van het indooopen, hetwelk men in zulk sap doet, ontleend. Saus is oorspronkelijk onduitseh, en oogenschijnlijk overgenomen van het fr. *sauce*, hetwelk in het ital. *salsa* is, en dus blijkbaar van het lat. *salsum*, *sal*, zout, komt. Van daar dat *saus*, hetwelk overigens ook het meest gebruikelijke woord is, niet *doop*, in eene oneigenlijke beteekenis genomen wordt, voor alles, wat de aangenaamheid van eenig genot verhoogt. *Een vrolijk hart, een goed geweten, en werkzaamheid zijn de saus van het leven.*

SCHAAL, zie DEEL.

SCHAAL, SCHELP, SCHULP.

Eene harde, ligt van het ligchaam scheidbare huid,
ge-

gelijk sommige dieren die tot bedekking hebben. **SCHAAL** wordt ook voor andere dergelijke harde bekleedsels genomen, als van eijeren, noten, enz. Een *schaaldier* is zoodanig een, hetwelk, of slechts ten deele met het harde bekleedsel bedekt is, gelijk de *schildpad*, dus genoemd, omdat de holle *schaal* haar, als ware het, tot schild verstrekt, — of hetwelk dit bekleedsel, met beweegbare voegen, om zijne onderscheidene ledematen heen heeft, gelijk de *krceft*. **SCHHELP** en **SCHULP** zijn een en hetzelfde woord, alleen door verschil van tongval onderscheiden. De spelling *schelp* is nogtans de meest gebruikelijke, schoon men *schulp* bij voorkeur bezigt in de spreekwijze: *in zijne schulp kruipen*, voor niet volhouden; en voorts in de zamenstellingen *schulpzand*, enz. Overigens levert de zee velerlei *schelpen* op, die niet juist tot bekleedsel van dieren dienen; dan, in dezen zin genomen, verschilt het woord van *schaal*, daardoor, dat het *schelpdier*, of de *schelpvisch*, zoodanig een is, hetwelk geheel in een dubbel bedekfel besloten is, gelijk de *oester* of *mosfel*.

SCHAAP, LAM, RAM, HAMEL, OOI.

Bekend viervoetig, tweehoevig, woldragend dier. **SCHAAP** wordt van alle dieren dezer soort, zoo wel de mannelijke als vrouwelijke, zonder onderscheid gebruikt. *Een land vol schapen*. Zoo in de zamenstellingen: *schapenvacht*, *schapenvel*, *schapenkeutel*, *schapenmarkt*, *schapenwol*; *schaapherder*, enz.; en in vele spreekwoordelijke gezegden. *Een schurftig*

schaap steekt de geheele kudde aan. Er gaan veel tamme schapen in een hok. De wolf verstande de getelde schaapjes ook. Men moet de schapen scheeren, naar dat zij wol hebben. Hij heeft zijn schaapjes geschoren. Hij heeft zijne schaapjes op het drooge; hoewel, daarin, schaapjes mischien eene verbastering is van scheepjes. Schaap blijven, of schaap zijn, is zoo veel als blijken een onvermogen koopman te wezen. Anders heet eigenlijk alleen het volwassene wijfje van deze diersoort het schaap, in onderscheiding van het LAM, gelijk het jong genoemd wordt, en van den RAM, het mannetje, en den HAMMEL, het gefneden mannetje. Gelijk ram, figuurlijk, een wellustig mensch beteekent: die oude ram; en hamel, in de zamenstelling belhamel, overdragtelijk genomen wordt voor iemand, die zich in alles het meest laat zien en hooren, een' voorvechter, oproervink, zoo is het weerlooze en onbeschadigende schaap een gewoon beeld van zachtmoedigheid, geduld, of ook wel van eenvoudigheid of domheid. Een goed, vroom, geduldig, schaap. Een dom schaap. Van daar schaapsch: hij is zoo schaapsch niet, zoo dom niet. Niettemin is ook eene, meer bepaaldelijk uitzonderende, benaming voor het wijfje. Maar dit woord komt zelden anders voor, dan in de beteekenis van moederschaap, en in de zamenstelling ooilam, voor het nog lam zijnde wijfje. Overigens onderscheidt zich lam van schaap, in het figuurlijke gebruik, daardoor, dat het wel het beeld van zachtmoedigheid en vreedzaamheid, maar niet ook van dom-

domheid is. *Een man als een lam*, een zeer zachtmoedig man.

SCHAARSCH, ZELDZAAM.

Weinig voorkomende; niet in menigte voorhanden. ZELDZAAM is datgeen, hetwelk slechts weinige gelijken in zijne soort heeft; SCHAARSCH datgeen, hetwelk, om toevallige redenen, slechts in eenige geringe, voor de behoefte niet toereikende, hoeveelheid bestaat, of te verkrijgen is. *De Overijsselsche zoogenoemde prinsjesduiten, van het jaar 1766, zijn al meer en meer zeldzaam geworden. Eenigen tijd voor de invoering der centen, waren de gewone duiten, in den omloop, zeer schaarsch. Een boek is schaarsch, of schaars te bekomen, wanneer, op weinige afdrukken na, de geheele oplage verkocht is; het is zeldzaam; wanneer, op weinige afdrukken na, de geheele oplage vernietigd is.*

SCHACHT, zie PEN.

SCHADE, zie AFBREUK.

SCHADUW, zie DIEPSEL.

SCHADUW, zie LOMMER.

SCHADUW, SCHIM.

Het donkere beeld eens ligchaams, in zoo verre dit door het opvangen der lichtstralen ontstaat. *Naar*

eene schaduw, of naar eene schim, grijpen. Voor zijne eigene schaduw, of voor zijne eigene schim, bang zijn. In zoo verre zijn beide woorden van volkomen gelijke beteekenis. Wanneer men echter aan het begrip eene denkbeeldige wezenlijkheid geeft, gelijk voor de afgescheiden ziel van gestorvenen, zegt men SCHIM, niet SCHADUW. Het rijk der schimmen, anders het schimmenrijk, in de fabelleer der grieken en romeinen. Voor lommer, daarentegen, alsmede voor het diepzel in eene schilderij, zegt men schaduw, niet schim. De schaduw is in dit stuk niet wel aangelegd.

SCHAKEL, SCHALM.

Een ring van eene keten. Het eenige verschil is, dat, van SCHAKEL, niet van SCHALM, een werkwoord (*schakelen*) gevormd wordt; alsmede, dat het eerste, niet het tweede, woord, ook overdragtelijk, voor het verband en vervolg eener rede, voorkomt. *De schakel zijner rede werd ongelukkig afgebroken.*

SCHALK, zie KWANT.

SCHALM, zie SCHAKEL.

SCHAMPER, BITS.

Onvriendelijk, honend. BITS is reeds hierboven met *scherp*, *spijtig*, *vinnig* vergeleken, waarbij *bits* verklaard is als eene drift te kunnen geven, om, als een blijtende hond, zijne tegenpartij aan te vallen.

SCHAM-

SCHAMPER, van *schamp* en *schampen*, is eigenlijk zijdelings grieveude, niet regt toeslaande, maar niet te min rakende. Men kan dus wel, met een enkel ja, of neen, *biss* antwoorden; maar een *schamper* antwoord ondersteunt, dat men uitdrukkingen bezigt, in welke, offchoon bedektelijk, een beleedigende zin ligt.

SCHANDE, ONEER.

Blootstelling aan een vernederend oordeel van anderen. **SCHANDE** is de harde, **ONEER** de zachtere uitdrukking.

SCHANSLOOPER, KAPOT.

Een ruim, dik, opperkleed, ter beschutting tegen koude of regen; eene middensoort tusschen jas en mantel. **SCHANSLOOPER** is het kleedingstuk van dien aard, zoo als het door schippers en varenslieden gebruikt wordt; bij krijgslieden, wordt het **KAPOT** geheeten.

SCHATTEN, zie ACHTEN.

SCHATTEN, zie BEGROOTEN.

SCHATTING, zie CIJNS.

SCHAVEN, zie WRIJVEN.

SCHEDER, zie BEKKENEEL.

SCHEDDEL, zie KRUIJN.

SCHEEF, SCHUINS, DWARS, (OVER)DWARS.)

Niet regtlijnig, in betrekking tot iets anders. DWARS, of OVERDWARS, is een ding ten opzichte van een ander ding, wanneer de lijnen van beide elkander regthoekig snijden. Is de snijding der beide lijnen niet regthoekig, zoo noemt men het SCHUINS. *Dwars door de gracht zwemmen. De boom lag overdwars in het water. Er loopt hier een pad schuins af naar het gindsche dorp. Zij woont hier schuins tegen over.* SCHEEF is datgeen, hetwelk eene rigting heeft, welke het niet behoorde te hebben. *Uw hoed staat scheef. De tafel staat scheef. De wagen hangt scheef. Scheef schrijven. Scheeye beenen*, kromme beenen. Omtrent het laatste is aan te merken, dat, hoe geoorloofd het zij, om kromme beenen *scheef* te noemen, het onderscheid tusfchen *scheef* en *krom* daarom niet minder wezenlijk blijft. Men noemt kromme beenen *scheef*, niet juist omdat zij krom zijn, maar omdat zij regt behoorden te wezen; hetgeen *scheef* is, kan op en voor zich zelf, in alle zijne deelen regt zijn. Zoo zegt men, figuurlijk, *dat eene zaak scheef gaat*, wanneer zij niet zoo gaat, als zij moest, en als men wel wenscht. *Schuins*, figuurlijk gebezigd, als: *het ging er vrij schuins toe*, wordt voor ongeregeld genomen. *Dwars*, in den oneigenlijken zin, beteekent tegenstreving, als in de zamenstellingen *dwarsdriften*, *dwarsboomen*.

SCHEI-

SCHEIDEN, zie AFSCHIEDEN.

SCHEIDEN, zie DELEN.

SCHEL, zie BEL.

SCHELM, zie FIELT.

SCHERP, zie SCHAAL.

SCHENKEN, GEVEN, VEREEREN.

Den eigendom eener zaak om niet overdragen. **GEVEN** drukt dit minder klaar uit, naardien het woord menigmaal, en zelfs meest, enkel in den zin van toereiken of overhandigen gebezigd wordt, als: *geef mij het goed, dat ik van u gekocht heb; geef mij dit boek eens ter leen*. **SCHENKEN** heeft almede niet bestendig de hier opgegevene beteekenis, en kan ook slechts zoo veel willen zeggen, als laten behouden, gelijk in: *iemand het leven schenken*; of kwijtscheiden, als: *ik heb hem, al wat hij mij schuldig was, geschonken*. **VEREEREN**, in zoo verre het in de hier bedoelde beteekenis genomen wordt, lijdt geene dubbelzinnigheid: *zijn oom heeft hem een gouden horlogie vereerd*. Zie verder **BRENGEN**, **GEVEN**.

SCHERMUTSELING, zie KAMP.

SCHERP, zie BITS.

SCHORS, zie BAST.

SCHOTEL, zie BAK.

SCHOUWEN, zie MONSTEREN.

SCHRAAL, zie BAR.

SCHRAAL, zie DUN.

SCHRAAPSEL, zie SCHRAPSEL.

SCHRABBEN, zie SCHRAPEN.

SCHRANDER, zie DOORDRINGEND.

SCHRAPEN, SCHRABBEN, SCHRAPPEN.

Met het scherp van een mes, of ander werktuig, derwijze bestrijken, dat dit een krassend geluid maakt. SCHRABBEN verschilt hierin van SCHRAPEN, dat het eerste gebezigd wordt, als het slechts te doen is, om de oppervlakte van een ding te zuiveren: *zijn de wortelen al geschrabd?* terwijl *schrappen*, wel niet altijd, maar echter doorgaans, den zin heeft, dat men datgeen, hetwelk men van de oppervlakte van een ding afhaalt, verzamelen wil: *sokraap het vet ter dege uit den pot*; ook, met denzelfden zint *schrapp den pot ter dege uit*. Voorts is *schrappen* ook met de gekromde vingers der hand naar zich halen, of bijeen brengen. *Hoe vinnig sakraapte zij het*

*het geld naar zich toe! Hebt gij alles reeds bijeen geschrapt? En naardien hieraan natuurlijk het denkbeeld van gretigheid verknocht is, wordt *schrapen*, overdragtelijk, van de inhalige handelwijze eens hebzuchtigen gebezigd. Hij *schraapt* hoe langer hoe meer. Zij *verrijken* zich, door middel van *woekeren* en *schrapen*. — SCHRAPPEN is genoegzaam hetzelfde als *schrabben*, waarmede het dikwijls verwisseld wordt. Alleen heeft *schrapen*, daarenboven, eene beteekenis, welke aan *schrabben* niet eigen is, namelijk, die van met eene streep doorhalen. Hij *stond* wel op de lijst, maar werd *vervolgens* *geschrapt*. Anders *doorschrappen*: waarom *schrapt* gij dat *geschrijf* niet door? Ook *uitschrappen*: al wat hij *schrijft*, *schrapt* hij weer uit.*

SCHRAPPEN, zie SCHRAPEN.

SCHREEUW, zie KREET.

SCHREIJEN, zie GRIJNEN.

SCHRIFT, SCHRIFTUUR, GESCHRIFT.

Iets, dat *geschreven* is. Van deze drie woorden is SCHRIFT het eenige, dat ook, in den eigenlijken zin, voor de geschrevene letterteekenen, en wel met betrekking tot derzelver vorming, genomen wordt. Dat *schrift* is onleesbaar. Welk een *fraai schrift* is dat? Zoo onderscheidt men, op de kinderfcholen, *groot schrift*, *klein schrift*, *lopend schrift*. Aldaar wordt het ook genomen voor het geschre-

schrevene, met bijzondere betrekking tot de letterteekenen, en zonder daarbij aan de woorden te denken; een *schrift*, namelijk, is daar een blad, door eenen leerling beschreven, om zich in het schrijven te oefenen; en de meester doet, bij het eindigen van de schrijffles, *de schriften ophalen*. Daarentegen wordt ook juist *schrift*, met uitzondering van de beide andere woorden, voor gedrukte letterteekenen genomen, zonder betrekking tot de woorden, maar enkel in tegenoverstelling van de blanke kanten of randen. *Die scheur loopt door tot in het schrift*. In onderscheiding daarvan, wordt dan wel eens *geschreven schrift* gezegd. *Zij kan geen geschreven schrift lezen*. Anders, en dan ziet het niet op de letterteekenen, maar op den inhoud, heeft *schrift* de beteekenis van een geschreven bewijs, van welken aard ook. *Ik heb geen schrift van u nodig*. Verder, evenveel welk geschreven opstel, inzonderheid wanneer het gedrukt, en algemeen verkrijgbaar is. *Zijne schriften hebben hem beroemd gemaakt*. In dit geval echter, wordt het, met de natemeldene uitzondering, alleen in het meervoud gebruikt. In het enkelvoud, niet in het meervoud, heet een voor de drukpers geschreven opstel een **GESCHRIFT**. *Dat geschrift maakt veel opgang*. Het enkele geval, wanneer *schrift*, in het enkelvoud, voor een geschreven en gedrukt opstel gebruikt wordt, is, wanneer het de bijzondere beteekenis heeft van de gezamenlijke bijbelboeken, anders ook, bij uitnemendheid, *de schriften* genoemd; doch alsdan is het woord,

niet

niet gelijk in de vorige beteekenissen, van het onzijdige, maar van het vrouwelijke, geslacht: *de schrift onderzoeken*. Ook: *de heilige schrift*. Dien zelfden zin heeft SCHRIFTUUR. *Dat is op de schriftuur gegrond*. Bij regtsgeleerden heeft dit woord nog de beteekenis van een schriftelijk vertoog, of ander stuk, dat bij den regter wordt ingediend. *Hij laat zich voor de vervaardiging van schrifturen wel besalen*. — *Ge-schrift* is overigens hetzelfde, als *schrift*, in den zin van een geschreven, doch niet voor de drukpers geschreven, opstel.

SCHRIFTUUR, zie SCHRIFT.

SCHRIJFSTIJL, zie STIJL.

SCHRIJFTAAL, zie STIJL.

SCHRIJFTRANT, zie STIJL.

SCHRIJFWIJS, zie STIJL.

SCHRIJNEN, zie WRIJVEN.

SCHRIJVER, SECRETARIS, GEHEIMSCHRIJVER, KLERK.

Iemand, die éenen anderen, of eene vergadering ten dienst staat, om het vereischte te schrijven. SCHRIJVER, in de bepaalde beteekenis, waarin wij het woord hier met de andere zinverwante vergelijken,

ken, is bijzonder zeker ambtenaar op een schip van oorlog: *hij vaart, voor schrijver, ten oorlog*. Voorts ook iemand, die boek houdt aan eene stads-waag, en meer andere zulke beambten. In zamenstelling *kantoor-schrijver*, iemand, die op een lands- of koopmanskantoor schrijft; in onderscheiding van den boekhouder, veelal slechts een affchrijver. Bij regeringskollegien, of in de bureaux van hooge staats-ambtenaren, heet zulk een schrijver **KLERK**. De opperste schrijver nogtans, door wiens handen ook geheime papieren gaan, en die gemeenlijk de uit te vaardigen stukken mede onderteekent, voert den titel van **SECRETARIS**, niet dien van **GEHEIMSCHRIJVER**, een woord, dat alleen tot den schrijftijl behoort, en, als de verduitsching van *secretaris*, gebezigd wordt, niet om den ambtenaar door zijnen titel aan te duiden, maar om van hem in de door hem bekleede hoedanigheid te gewagen.

SCHRIK, zie **ANGST**.

SCHRIK, zie **ONTSTELTENIS**.

SCHROOM, zie **ANGST**.

SCHROOMVALLIGHEID, zie **ANGST**.

SCHUDDEN, zie **DAVEREN**.

SCHUILEN, **VERHOLEN ZIJN**, **ZICH VERBERGEN**, **ZICH SCHUIL HOUDEN**.

VERHOLEN ZIJN is zich zoo geplaatst bevinden, dat niet ligt iemand, die niet in het geheim is, ontdek-

dekken zal, hoe, of waar. **ZICH VERBERGEN** is, zich in zulk eenen toestand plaatsen. Men *verbergt zich*, dus, om *verholen te zijn*. Het is geenszins vreemd, dat men aan iemand, die zich aan het oog van anderen onttrekt, kwade bedoelingen toeschrijft. Daarvan ligt evenwel niets in de beteekenis van **SCHUILEN**. Daarbij wordt of geen opzet ondersteld, gelijk men van iemand, van wien men niet ontdekken kan, waar hij zich bevindt, in den gemeenzamen spreektrant, wel eens vraagt: *waar mag hij toch schuilen?* waarbij het werkwoord geheel onzijdig is; of men bedoelt, het woord met meerdere dadelijkheid gebruikende, enkel te kennen te geven, dat het verbergen uit scherts geschiedt, gelijk: *laat ons achter dien muur gaan schuilen*, of ook, dat het oogmerk daarvan is, zich tegen regen, hagel, onweder, enz. te beschutten: *mag ik hier een weinig schuilen?* Voor zoo verre als het woord van personen gebezigd wordt, zegt men: *er schuilt iets bij u*, dat is, er gaat iets verborgens in uw hart om; en met het spreekwoord: *er schuilt een adder in het gras*, wil men te kennen geven: er ligt onder het voorkomen van onschuld een boosaardig opzet verborgen. Iets anders is **ZICH SCHUILEN**, zich niet durven laten zien, gelijk, bij voorbeeld, de schuldenaar, die vreest door zijne schuldeischers in gijzeling gezet te worden.

SCHUIMEN, zie **GISTEN**.

III. DEEL.

L

SCHUINS,

SCHUINS, zie SCHEEF.

SCHULDELOOS, zie ONSCHULDIG.

SCHULDIG, zie ONSCHULDIG.

SCHULP, zie SCHELP.

SCHUREN, zie WRIJVEN.

SCHURK, zie FIELT.

SEKSE, zie KUNNE.

SERPENT, SLANG.

Bekend slag van kruipend gedierte. In den eigenlijken zin, is tusſchen beide woorden dit verſchil ſlechts, dat *SLANG* van alle dieren van dit slag, *SERPENT* bijzonder gezegd wordt van de grootſte ſoort van ſlangen zonder giftanden, zoo als de boomſlang, de knijper, enz., in het lat. *boa*, omdat deze ſlangen wel eens ganſche runderen en buffels opſlokken. In het figuurlijke gebruik, komen beide woorden minder overeen, naardien *ſlang* alſdan voor een listig, verraderlijk, mensch, *ſerpent* voor een boosaardig vrouwſperfoon genomen wordt.

SIDDEREN, zie BEVEN.

SIDDEREN, zie DAVEREN.

SIM,

SIM, zie AAP.

SLAAN, zie BEUKEN.

SLACHTEN, GELIJKEN.

Eene sterke overeenkomst hebben. *GELIJKEN* ziet op het uiterlijke voorkomen. *Zij gelijken elkander als twee druppelen waters.* *SLACHTEN* doelt op de gedragingen. *Ik slacht u niet, ik handel zoo niet als gij. Hij slacht de booze honden, en wil iedereen te lijf.*

SLAG, zie KAMP.

SLAGER, SLAGTER, VLEESCHHOUWER.

Tweederlei benamingen voor eenerlei beroep. Een beest, dat geslagen of geslagt is, moet vervolgens, zal het vleesch daarvan verkocht worden, in stukken gehouwen worden. Van dit laatste is de naam van *VLEESCHHOUWER*. Maar alvorens het beest in stukken gehouwen wordt, moet het geslagt zijn; van daar de benaming *SLAGER* of *SLAGTER*. Gemeenlijk wordt *vleeschhouwer* als het meer deftige woord beschouwd,

SLAKEN, zie LOZEN.

SLANG, zie SERPENT.

SLANK, zie DUN.

SLAPEN, zie DUTTEN.

SLAPERIG, zie DODDERIG.

SLECHT, zie ERG.

SLECHTEN, zie AFBREKEN.

SLEEPTOUW (OP HET) NEMEN, zie BOEGSEREN.

SLEMPEN, zie BRASSEN.

SLEENTER, zie BELOOP.

SLIB, zie BAGGER.

SLIBBERIG, GLIBBERIG.

Glad; dat doet glijden, of fullen. SLIBBERIG is, eigenlijk, met slib bezet. GLIBBERIG is van *glibberen*, voortdurend werkwoord van *glibben*, of *glippen*, uitglijden wegens de gladdigheid. *Glibberig* ziet dus enkel op het gevolg der gladheid; *slibberig* op het slib, als de oorzaak daarvan. Een kleiweg kan dus zeer *glibberig*, of *slibberig* zijn; het ijs enkel *glibberig*, niet *slibberig*.

SLIJK, zie BAGGER.

SLIM, zie ERG.

SLOEP, zie BOOT.

SLOK, zie DRONK.

SLOT,

SLOT, zie BESLUIT.

SLUIKEN, SMOKKELEN.

Handel drijven, met overtreding van de wetten, hetzij van in- en uitvoer, hetzij van in- en uitflag. Bij SLUIKEN heerscht het denkbeeld der heimelijkheid; bij SMOKKELEN, dat van het onregtmatig voordeel. *Sluiken*, namelijk, is eigenlijk kruipen, en van daar iets, als ware het kruipende, ongemerkt, verrigten. Zoo komt het bij VONDEL voor: *dat zoeter smaekt in 't sluiken en verbergen*. Van daar ook: *ter sluik, sluikswijze*. Een *sluiker* is, dus, eigenlijk iemand, die eenen verboden, en daarom heimelijken, handel drijft. *Smokkelen* is, in het algemeen, bedektelijk naar een onregtvaardig voordeel trachten. *Als ik met u speel, moet gij niet smokkelen*. Een *smokkelaar* is niet alleen degeen, die *smokkelt*, of sluikhandel drijft, maar ook het vaartuig, waarmede gefmokkeld wordt.

SLUIMEREN, zie DUTTEN.

SLUITEN, zie TOEDOEN.

SLUW, zie LOOS.

SMADEN, zie BELEEDIGEN, en SMALEN.

SMAKKEN, zie WERPEN.

SMALEN, SMADEN.

SMADEN, eene wijziging van *beleedigen*, is reeds hierboven met dat woord, en andere, vergeleken. Zie BELEEDIGEN. SMALEN, voor *smadelen*, is een voortdurend werkwoord daarvan, en behoudt iets van zijne voortdurende beteekenis. Terwijl men dan door eene enkele onteerende aantijging iemand op eene grievende wijze kan *smaden*, onderstelt *smalen* meer een voortgezet gesprek. Ook geschiedt *smaden* in het bijzijn van den beleedigden, *smalen*, meestal, in zijne afwezigheid. Men *smaadt* iemand, uit haat of wrok, men *smaakt* maar al te dikwijls op iets, dat in zijnen aard voortreffelijk is, uit nijd.

SMART, PIJN.

Eene onaangenaamgevoelige aandoening des lichaams. PIJN is het meest gebruikelijke woord, in den gemeenen spreektrant, vooral, wanneer men het lichaamsdeel, waar de onaangenaamgevoelige aandoening plaats heeft, bijzondert. Zoo spreekt men van *buikpijn*, *armpijn*, *hoofdpijn*, *kiespijn*, *oorpijn*, *tandpijn*. Of ook, wanneer de onaangenaamgevoelige aandoening door geweld opzettelijk wordt aangedaan. Van daar *pijnigen*, *pijnbank*, *pijnkamer*, enz. SMART is meer het algemeene woord, en dat van den schrijftijl. Men zegt: *hij leed groote pijn*, men schrijft: *hij leed groote smart, aan die wonde*. In de boven aangevoerde zamenstellingen, nogtans, wordt, ook in den schrijftijl, *smart* niet gebezigd. Gebijzonderd in: *smart achter de ooren*, of
in

in de liezen, beteekent dit, dat de opperhuid gekwetst, of afgeschaafd is, gelijk bij scherpbloedige en niet bij aanhoudendheid gereinigde kleine kinderen plaats heeft. Overdragtelijk zegt men: *minnesmart*, *gewetensmart*, *zielesmart*; ook: *minnepijn*, *gewetenspijn*, *zielepijn*. In een enkel geval, beteekent *pijn* ook mooie, het fr. *peine*, als in: *niet der pijns waardig*. *Smart* wordt meer algemeen voor droefenis genomen. *Tot troost in zoo veel smart*. Het werkwoord *smarten*, geheel onderscheiden van *pijnigen*, beteekent somtijds slechts eene zeer ligte pijnlijke aandoening geven: *mijn vinger smart mij*. Voorts, leed doen: *het smart mij in mijne ziel, dat ik u niet helpen kan*.

SMARTEN, zie SMART.

SMEEKEN, zie AANROEPEN.

SMET, zie PLAK.

SMETACHTIG, zie PLAK.

SMEULEN, zie GLIMMEN.

SMIJTEN, zie GOOIJEN.

SMOEL, zie BEK.

SMOKKELAAR, zie SLUIKEN.

168 SMO.—SMU.—SNA.—SNE.

SMOKKELEN, zie SLUITEN.

SMOOK, zie DAMP.

SMOREN, zie DEMPEN.

SMULLEN, zie BRASSEN.

SNAAK, zie KWANT.

SNAPHAAN, zie MUSKET.

SNAPPEN, zie BABBELN.

SNATEREN, zie BABBELN.

SNAVEL, zie BEK.

SNEB, zie BEK.

SNEDIG, zie DOORDRINGEND.

SNEDIG, zie LOOS.

SNELLIJK, zie AANSTONDS.

SNEUVELEN, zie STERVEN.

SNEVEN, zie STERVEN.

SNEVEN (DOEN), zie DOODEN.

SNIJ-

SNIJDEN, HOUWEN, STEKEN.

Met een fcherp werktuig eene kwetfing toebrengen. **STEKEN** gefchiedt door de inftooting van een fcherp-gepunt werktuig. **HOUWEN**, door eenen fellen flag met de fcherpe zijde van een daartoe ingerigt werktuig. **SNIJDEN**, insgelijks door middel van eene fcherpe zijde, doch met eene fleepende drukking.

SNOEIJEN, BESNOEIJEN.

In den eigenlijken zin, van overtollig hout, door middel van het fnoeimes, ontdoen. In **SNOEIJEN** ligt enkel het begrip der daad; bij **BESNOEIJEN** heerscht dat der daardoor veroorzaakte korting. *Vruchdboomen fnoeijen. Eene heg befnoeijen.* In verdere beteekenis: *geld fnoeijen, of befnoeijen.* Figuurlijk, is bijzonder *befnoeijen*, verminderen, verkleinen: *iemands magt befnoeijen.*

SNOER, zie **TOUW**.

SNOOD, zie **KWAAD**.

SNUFFELEN, BESNUFFELEN.

SNUFFELEN is bij herhaling ruiken, om op den reuk van een ding te komen; **BESNUFFELEN**, van alle kanten snuffelend beruiken. Overdragtelijk, zegt men zoo wel, voor nazoeken, naauwkeurig onderzoeken: *papieren befnuffelen*, als: *in papieren snuffelen.*

SNUIVEN, zie ADEM.

SOMBER, zie DONKER.

SOMMIGE, zie EENIGE.

SPAREN, BESPAREN, OVERSPAREN, BEZUI-
NIGEN, UITZUINIGEN, UITSPAREN, ONT-
SPAREN.

In aanwezen laten. Het enkele SPAREN heeft de-
zen zin, met onderscheidene wijzigingen. Het betee-
kent tot een toekomstig gebruik behouden. *Dien wijn
heb ik tot nu toe gespaard. Verkwist toch niet al
wat gij hebt, maar spaar iets voor den ouden dag.*
Figuurlijk, zonder opzigt op toekomstig gebruik, de
ongekrenkte voortdoring van een ding bewerken:
*God wil uw leven sparen. De Heer verlost en spaart
zijn volk. Of een ding uittellen: spaar uwe boete
niet, totdat gij krank wordt. Spaarzaam aanwen-
den: wil moeite noch kosten sparen. Zij spaarde
geene woorden. In het geheel niet gebruiken: spaar
uwe kwinkslagen en verwijten. De waarheid sparen,
geene waarheid, maar onwaarheid spreken. Een
ding, door onthouding van deszelfs gebruik, onge-
schonden laten: hij spaart zijne kleederen, in plaats
van ze aan te trekken. Van belediging vrijlaten:
verschoonen: de dood spaart niemand. De kinderen
in de wieg werden zelfs niet gespaard. Eindelijk is
sparen, op zich zelf, spaarzaam leven, of handelen:
hier spaart hij, daar verkwist hij. Die jong spaart,
lijdt*

ijdt oud geen gebrek. **BESPAREN** duidt bijzonder aan, dat men iets tot toekomstig gebruik behouden heeft: *ik heb nog een paar fleschen van dien wijn bespaard.* Of het beteekent, van eenige moeite ontheffen: *het ontvangen van dien brief bespaart mij eene reis.* **UITSPAREN** is daarmede ten naauwste overeenkomstig, en men zegt even zoo wel: *het ontvangen van dien brief spaart mij eene reis uit.* Evenwel ziet *besparen* meer op hetgeen men niet aanwendt, *uitsparen* op hetgeen men door dit niet aanwenden behoudt; zoo zegt: *dit bespaart mij eene reis*, eigenlijk, dit ontheft mij van de moeite en kosten, welke ik voor de reis zoude moeten aanwenden; terwijl *dit spaart mij eene reis uit* eerder te kennen geeft: ik behoud daardoor zoo veel als noodig was, om eene reis te doen. Bijzonder opmerkelijk is het soortgelijke verschil tusschen **BEZUINIGEN** en **UITZUINIGEN**, zamengestelde werkwoorden, doch van welke het, onzamengestelde (*zuinigen*) niet in gebruik is. *Bezuinigen* wordt dan gezegd van hetgeen men door zuinigheid behoudt; *uitzuinigen*, van hetgeen men daardoor wint. Men kan zeggen: *ik heb twee fleschen wijn bezuinigd*, of *ik heb twee fleschen wijn uitgezuinigd*. Maar het eerste wil zeggen: ik heb twee fleschen minder gebruikt, dan gedacht was noodig te zijn; het andere: ik heb op de algemeene kosten zoo veel weten over te houden, dat ik daarvoor twee fleschen wijn hebben kan. **OVERSPAREN** is zoo veel als door sparen doen overschieten: *hij heeft nog al een fluivertje overspaard,*

spaad. ONTSPARREN, daarentegen, is door sparen onthouden: *hij zoude het zich zelve ontsparen, om het zijnen vrienden mede te deelen.*

SPEELSCH, zie DARTEL.

SPEELZIEK, zie DARTEL.

SPELEN, zie DOBBELEN.

SPELONK, zie HOL.

SPIER, PEES.

Het groffte slag van zenüwen aan de lichamen van menschen en beesten, ook wel eens de *trekkers* genoemd, en dienende, om de aanmerkelijkste ledematen te bewegen. In tegenoverstelling van PEES, noemt men, bijzonder, SPIER, de vleezige trekkers, waarmede de beenderen van zoogdieren en vogelen omkleed zijn, en waardoor zij bewogen worden.

SPIJS, zie EETWAAR.

SPIJS, zie KOST.

SPIJTIG, zie BARSCH.

SPIJZEN, zie ETEN.

SPITS, zie PUNT.

SPITS-

SPITSBOEF, zie FIELT.

SPITTEN, zie DELVEN.

SPLEET, zie BARST.

SPOED, zie HAAST.

SPOEDIG, zie AANSTONDS.

SPOELEN, BESPOELEN.

SPOELEN, onzijdig, is, oorspronkelijk, vloeijen: *er spoelt een beekje langs* enz. Voorts bedrijvend, reinigen, door er water over te gieten, of het in het water heen en weder te klotfen: *drinkglazen spoelen*. **BESPOELEN** is enkel het bedrijvende werkwoord van *spoelen*, in den oorspronkelijken zin: *de Maas bespoelt Rotterdam*.

SPOT, zie HOON.

SPRAAK, TAAL.

De menschelijke tekennengeving van gewaarwordingen, denkbeelden en gedachten, in het algemeen; en de daartoe bij elk volk dienende woorden, in het bijzonder. Eigenlijk, is **SPRAAK** de daad van *spreken*, **TAAL**, de daad van *talen*, dat oulings zeggen, vertellen; beteekende, gelijk nog in het eng. *a tale* eene vertelling is. *Taal* is dus van uitgebreidere
be-

beteekenis, en duidt eene tekennegeving van gewaarwordingen enz. aan, door middel van welke teekenen of gebaren het ook zij. *De taal der oogen, de taal der vingeren verstaan.* Zoo ook van de klanken, waardoor verschillende dieren hunne gewaarwordingen uiten: *wie kan den vernuftigen hond eene taal betwisten? De taal der hoenders.* *Spraak*, daarentegen, bedoelt bepaaldelijk die geregelde, en door eene verschillende beweging van keel, tong, lippen enz. gewijzigde klanken, en daaruit gevormde woorden, door middel van welke men zijne gewaarwordingen, denkbeelden enz. aan anderen mededeelt. *Waarom blijft de oerang-oetang zonder spraak, zoo hij tot het menschelijke geslacht behoort?* Zoo wordt het woord dan ook genomen, niet juist voor de daad, maar voor het vermogen van spreken. *Hij heeft zijne spraak verloren.* Verder, voor de bijzondere wijze, waarop iemand spreekt. *Zwaar van spraak zijn. Ik kende hem aan zijne spraak.* Figuurlijk, komt het woord met *taal* overeen, in den zin der algemeene tekennegeving, ook door andere teekenen, dan die der *spraak*, als: *beeldspraak* enz. Maar dan is het gebruik des woords zelf beeldsprakig, even als wanneer het op levenlooze dingen wordt toegepast: *de spraak, of de taal, der natuur moet den ongodist beschamen.* In den boven opgenoemden bepaalderen zin genomen, voor de gezamenlijke klankteekenen, of woorden, aan elk volk in het bijzonder eigen, zijn *spraak* en *taal* eenerlei. *De gantsche aerde*, leest men in den bijbel, *was van eenerley spra-*

sprake, ende eenenley woorden. Zoo zegt men, onverschillig, *spraakmeester* en *taalmester*. Niet bij alle samenstellingen, echter, is dit het geval. Zie. **SPRAAKKUNST.**

SPRAAKKUNST, TAALKENNIS, TAALKUNDE.

Het onderscheid tusſchen deze woorden heeft zynen grond censdeels in het verschil van derzelve tweede leden, en anderdeels daarin, dat *taal* en *spraak*, hoezeer in eenen enkelen zin onverschillig gebruikt, nogtans, gelijk hierboven gezegd is, in zoo verre verschillen, dat *spraak* eigenlijk alleen eene woordentaal bedoelt, *taal*, daarentegen, om het even welke, tekennegeving van gewaarwordingen, denkbeelden en gedachten uitdrukt. **SPRAAKKUNST** is dan het samenstel der regelen, naar welke eene woordentaal best gesproken of geschreven wordt. **TAALKENNIS** is het grondig kennen van eene woordentaal of spraak, of van meer spraken. **TAALKUNDE** is van grooteren omvang; zij is de kennis, niet alleen van de regelen, naar welke eene bijzondere taal of spraak best gesproken of geschreven wordt, maar van de algemeene gronden, naar welke de tekennegeving van gewaarwordingen enz. geschiedt, tot welk einde het een volstrekt vereischte is, ook den aard van het te kennen gegeven wordende, dat is, van de gewaarwordingen, denkbeelden en gedachten te kennen, en aldus, niet enkel het hoe? maar ook het waarom? te weten; weshalve de *spraakkunst* tot den rang der fraaije kunsten, de *taalkunde* tot dien der wetenschappen behoort.

SPRAAK-

SPRAAKMEESTER, zie SPRAAK.

SPRAKELOOS, zie STOM.

SPREEKGESTOELTE, zie KANSEL.

SPREEKWIJS, zie BEWOORDING.

SPRINGEN, zie HUPPELEN.

SPROOKJE, zie FABEL.

STAAF, zie BAAR.

STAAL, zie MONSTER.

STAANDE HOUDEN, zie BEWEREN.

STAAT, zie LAND.

STAATSIE, zie PLEGTIGHEID.

STAF, zie STOK.

STAKEN, zie AFLATEN.

STAMELEN, zie HAKKELEN.

STAND (TOT) BRENGEN, zie BEWERKEN.

STANDAARD, zie BANIER.

STAND

STANDVASTIG, zie BESTENDIG.

STAPEL, zie HOOP.

STAREN, zie ZIEN.

STATIG, zie PLEGTIG.

STAVEN, zie BEKRACHTIGEN.

STEKEN, zie SNIJDEN.

STELEN, ROOVEN, ONTVREEMDEN, DIEVEN.

Iets eenen anderen wederregtelijk ontnemen, met oogmerk om het zich toe te eigenen. ONTVREEMDEN drukt zoodanig bedrijf op de algemeenste wijze uit, zonder heerschend nevenbegrip van door de strafwet voorziene misdaad. *Der weduwen het goed ontvreemden.* STELEN is de gemeenzame uitdrukking, om het bedrijf te kennen te geven, hetwelk de wet diefstal heet. *Er zijn gegoede lieden, die het stelen niet kunnen nalaten.* In tegenoverstelling van ROOVEN, is stelen heimelijk ontvreemden. Rooven, is gewelddadig ontvreemden. *Rooven en moorden was zijn dagelijksch bedrijf.* Men zegt, figuurlijk: *dat dene gedachte nooit uwe rust roove*, niet stele; maar onverschillig, door lasteren steelt, of rooft; *men iemands goeden naam.* Ook, *iemands hart stelen*, of rooven, dezelfs genegenheid op eene onwederstaanjke wijze tot zich trekken; in welke uitdrukking zoo

wel het heimelijke en het gewelddadige, als het onbetamelijke van stelen of rooven verloren gaat. Van iets, dat zeer fraai en begeerlijk is, zegt men, gemeenzaam, dat men het zou *stelen*; niet *rooven*. *Dat is een hondje van een kindje, men zou het stelen.* — **DIEVEN** is eene schertfende uitdrukking, van welke het denkbeeld van alle misdadigheid vreemd is. *Hij heeft dat weder gedieft.*

STERKTE, zie **KRACHT**.

STERVEN, zie **AFLEGGEN (HET)**.

STERVEN, **OMKOMEN**, **SNEVEN**, **SNEU-VELEN**.

Behalve de, reeds op **AFLEGGEN** aangevoerde woorden, duiden ook de drie laatste de eindiging van het leven aan. Zij verschillen van **STAAVEN**, in de eerste plaats, daardoor, dat zij enkel van menschen gebezigd worden, terwijl men *sterven* van allerlei levende schepselen zegt, van planten, zoo wel als van dieren; in de tweede plaats, daardoor, dat zij niet, gelijk *sterven*, zoo wel van eenen natuurlijken, als van eenen verhaasten dood gezegd worden. **OMKOMEN** is het leven, op eene toevallige wijze, verliezen; hetzij door geweld; hetzij anderszins. *Van koude omkomen. In het water, op het slagveld, door het zwaard enz. omkomen.* Daarvoor zegt men ook *om het leven komen*; waartoe *ankomen* eene zamenrekking is. **SNEVEN** wordt niet anders, dan van

eenen geweldigen dood gebezigd. *De blaeddorstige Atya deed achttien duizend Nederlanders op zijne moordfcharotten sneuven.* SNEUVELEN, eigenlijk even als sneuven, vallen, wordt inzonderheid gebezigd voor op het oorlogsveld omkomen, hetwelk niet zonder vallen geschiedt. *Men weet het getal der gesneuvelden nog niet.*

STICHTEN, zie BOUWEN.

STICHTEN, zie AANLEGGEN.

STIER, zie BUL.

STIER, zie RUND.

STIJFHOOFDIG, zie EIGENZINNIG.

STIJGEN, zie KLIMMEN.

STIJL, SCHRIJFSTIJL, SCHRIJFTRANT, SCHRIJFWIJS.

STIJL is, zoo als men weet, genomen van het lat. *stylus*, of den griffel, waarmede de Romeinen op hunne gewaste tafeltjes schreven, en van daar, beeldspraakig, het zamenstel der regelen, welke men tot eene ordelijke voordragt behoort in acht te nemen; ook, die bijzondere wijs van voordragt, waardoor zich de eene schrijver of redenaar van den anderen onderscheidt. *Een historische, dichterlijke, kruipen-*

pende, zwellende, dangenams, fierlijke, stijl. Bij verdere uitbreiding, de trant of manier, waarop iets geschiedt. *Stijl van koopmanschap. Stijl van het hof. Dat is geen stijl van huishouden.* Bij regtsegleerden, naar *stijle*. Bijzonder ook voor de manier van de jaren te berekenen. *De nieuwe stijl wordt anders de Gregoriaansche genoemd, naar den paus, door wien dezelve werd ingevoerd. In Rusland houdt men zich nog aan den ouden stijl.* — In de vroeger aangevoerde beteekenis van het zamenstel der regelen tot eene ordelijke voordragt genomen, duldt *stijl* onderscheidene zamenstellingen, als: *briefstijl, koopmansstijl, rekenstijl*, enz. Zoo zegt men dan ook **SCHRIJFSTIJL**, met de beteekenis van den stijl, van welken zich gewoonlijk nette schrijvers bedienen, in tegenoverstelling van den *gemeenen volkstijl*. *Schrijfstijl* is voorts ook de stijl van eenig bijzonder schrijver in zijne schriften. *Zijn schrijfstijl is voortreffelijk.* **SCHRIJFTRANT** is, daarentegen, de bijzondere trant van eenen schrijver, waarbij meer op geest en inhoud, dan wel op den eigenlijken stijl gezien wordt. *Zijn schrijftrant valt in het boertige.* **SCHRIJFWIJS** is een ander woord voor spelling. *Naar de aangenomene schrijfwijze, wordt de y niet in oorspronkelijk nederduitsche woorden gebruikt.*

STIKKEN, zie **BORDUREN**.

STILLEN, zie **BEVREDIGEN**.

STIP,

STIP, zie PUNT.

STOEIJEN, zie KAMPEN.

STOEL, zie BANK.

STOK, STAF, ROTTING.

Een stevig houten ligchaam, welks breedte en dikte, in vergelijking van deszelfs lengte, gering is. Stok is, eigenlijk, een stam of stengel van eenen boom, of ander plantgewas, welke beteekenis het nog heeft in de zamenstellingen *wijnstok* en *stokroos*. Stok ziet dan op de stof; staf op den vorm. Daar nu de vorm van een ding naar deszelfs bestemming bepaald wordt, en die bestemming aanduidt, zoo wordt *staf* inzonderheid gebezigd, met betrekking tot het gebruik, waartoe de als *staf* gevormde *stok* moet dienen. *Herdersstaf*, *tooverstaf*, *maarschalksstaf*, enz. Datgeen, waarvan men zich bij het wandelen bedient, wordt nogtans gemeenlijk een *stok*, *wandelstok*, of ook ROTTING genoemd; welk laatste, evenwel, eigenlijk een rietachtig plantgewas is, hetwelk bij kruidkenneren den naam van *rottang* voert, en verschillende soorten heeft.

STOKOUD, zie AFGELEEFD.

STOM, SPRAKELOOS.

Buiten staat om te spreken; niet sprekende. Stom heeft eenen algemeeneren zin. Het beduidt het on-

vermogen, niet alleen van te spreken, maar zelfs van eenig geluid te geven. *De stomme vischen. Het goud, dat stom is, maakt recht dat krom is.* Verder, buiten staat tot eenige menschelijke spraak. *Het stomme vee.* Ook van menschen, die van het spraakvermogen ontbloot zijn, hetzij ten gevolge van eenige verlamming in de spraakwerktuigen, hetzij omdat een aangeboren gebrek van gehoor hen belet, de woordklanken, op het gehoor af, aan te leeren. *Van het oogenblik af, dat zij zoo geschrikt had, is zij stom geweest. Een doofstomme.* SPRAKELOOS is, of, door eene ongesteldheid, van het spraakvermogen ontbloot, als: *de kranke ligt sprakeloos*; of, door eenige hevige ontroering, buiten staat, om te spreken, als: *zij zat hem sprakeloos aan te kijken.* — *Stom* wordt mede gezegd van iemand, die wel kan, doch niet wil, spreken. Zoo geeft men den naam van *stom* aan eenen tooneelspeler, die, op het tooneel, eene rol heeft, waarin niet gesproken moet worden. *De meeste personen van dat tooneel zijn stom. Stomme personen. Stomme rollen.*

STOMP, zie BOT.

STOOTEN, zie HORTEN.

STOREN, zie AFLEIDEN.

STOREN (ZICH), zie BEKOMMEREN.

STORM, zie NOODWEER.

STOR-

STORTEN, zie PLENGEN.

STOTTEREN, zie HAKKELEN.

STOUT, zie DAPPER.

STOUTMOEDIG, zie DAPPER.

STOVEN, zie BAKKEN.

STRAFFEN, BESTRAFFEN.

STRAFFEN is tuchtigen, ~~BESTRAFFEN~~ berispen. De betrekking van deze beide woorden is van eenen geheel anderen aard, dan de gewone tusſchen dergelijke, naardien anders het voorzetsel *be* het onzijdige werkwoord bedrijvend maakt, en hier *straffen* reeds in zich zelf bedrijvend is.

STRAKS, zie AANSTONDS.

STRAND, zie BOORD.

STREKKEN, zie DIENEN.

STRENG, zie HARD.

STRIJD, zie KAMP.

STROOM, zie RIVIER.

STROT, zie KEEL.

STUURSCH, zie BARSCH.

T.

TAAL, zie SPRAAK.

TAALKENNIS, zie SPRAAKKUNST.

TAALKUNDE, zie SPRAAKKUNST.

TAALMEESTER, zie SPRAAK.

TAFEL, zie DISCH.

TAFEL (TER) BRENGEN, TE BERDE BRENGEN, OP HET TAPIJT BRENGEN.

Alle uitdrukkingen, het doen van eene mededeeling, het voorstellen of opperen van iets, te kennen gevende. Het beeld is daarbij genomen van de *tafel*, waaraan eene raadsvergadering zit. *Bord* of *berd* is, eigenlijk, datgeen, wat iets *beeft*, of draagt, van het oude woord *beren*, waarvoor wij thans zeggen dragen. De oorspronkelijke zin van dit woord is dus in zooverre met de gebruikelijke beteekenis van *tafel* hetzelfde. In: iets op het *tapijt* brengen; ligt al wederom het zelf-

zelfde denkbeeld van de tafel eener raadsvergadering, omdat die, gemeenlijk, met een kleed of tapijt bedekt is. Bij **TER TAFEL BRENGEN** nogtans, ligt dit begrip het uitdrukkelijkst; ook wordt met die spreekwijze altoos werkelijk eene raadsvergadering bedoeld. *Het ingeleverd rekest is heden, bij den gemeenteraad, ter tafel gebracht.* Op **HET TAPIJT BRENGEN** wordt reeds ruimer genomen, en menigmaal gezegd van iets, dat in een bijzonder gezelschap, of eenen vriendenkring, geopperd of voorgedragen wordt. *Er was, door al het over en weer spreken, geene gelegenheid, om uwe opgave van verschotten op het tapijt te brengen.* **TE BERDE BRENGEN** wijkt nog meer af van het oorspronkelijke beeld, en kan zelfs van een gesprek tuschen slechts twee personen gezegd worden. *Zoodra ik de zaak zijner dochter te berde bragt, veranderde hij van toon.*

TAFELVRIEND, zie **DISCHGENOOT**.

TALMEN, zie **SAMMELEN**.

TALMEN, zie **BEUZELLEN**.

TAM MAKEN, zie **TEMMEN**.

TASTBAAR, zie **BAARBLIJKELIJK**.

TASTEN, zie **VOELEN**.

TEEF, zie HOND.

TEEDERHEID, LIEFDE.

Zie hierboven LIEFDE, met *min* vergeleken, op LIEFDE. *Liefde* is vooreerst een welgevallen aan iemand; TEEDERHEID de uitwerking van dat welgevallen, zich openbarende in het trachten naar de bevordering van het geluk des geliefden voorwerps. *Teederheid* maakt, dat onze eigene tevredenheid in die des geliefden voorwerps bestaat; wij beijveren ons, om al wat onaangenaam is, daarvan af te wenden, al wat aangenaam is, aan hetzelfde te verschaffen, en wij getroosten ons de grootste opofferingen daartoe. *Teederheid* kan dan alleen plaats hebben bij een wezen, dat gevoel heeft voor het geluk van anderen. Maar ook dan, wanneer *liefde* het trachten naar het bevorderen van het geluk des geliefden voorwerps in zich bevat, onderscheidt zij zich van *teederheid* daardoor, dat dit trachten eene daad is van het verstandelijk oordeel, terwijl daarentegen *teederheid* alleen op de hartstogtelijke innigheid ziet. Daarom is noch de *liefde* van God tot de menschen, als alle duister (gevoel uitluitend, noch ook de *liefde* der menschen tot God, als ten eenenmale op verstandelijke begiifelen moettende gegrond zijn, *teederheid* te noemen.

TEEKENEN, zie MERKEN.

TEEKENING, zie BESTEK.

TEER-

TEERLING, zie DOBBELSTEEN.

TEGEN, zie JEGENS.

TEGENSPOED, zie RAMP.

TEGENWERPING, BEDENKING, AANMERKING.

Eene gedachte, waarmede men een geuit gevoelen bestrijdt. TEGENWERPINGEN maakt degene, die opzettelijk tegen het geuite gevoelen pleit, doch hij zelf kan die, heuschelijk, BEDENKINGEN noemen, bescheidenheidshalve zijne meening, als eene blootelijk bij hem opgerezene gedachte, voordragende, aan welke hij, nog meer beleefdelijk, den naam van AANMERKINGEN kan geven, om aldus in het midden te laten, in hoe verre zijne denkbeelden met het voorgestelde al of niet strookende zijn.

TEGENWOORDIG, zie NU.

TEGENWOORDIG, zie AANWEZEND.

TEGENWOORDIG ZIJN, zie BIJWONEN.

TEGENWOORDIG (NIET), zie AFWEZEND.

TEGENZIN, zie AFKEER.

TELEN, VERWEKKEN, VOORTBRENGEN.

Het aanzijn geven. VOORTBRENGEN is het algemeene woord; het wordt gebezigd voor een uit het niet roepen door scheppende kracht, zoo wel als voor alle gewrocht of gevolg eener voorafgaande oorzaak. *God bragt, door zijn woord, al de hemelen voort. Een talrijk nageslacht voortbrengen. De boom brengt vruchten voort.* VERWEKKEN heeft den zelfden zin, doch wordt inzonderheid gebezigd, wanneer de voortbrenging door eigene kracht geschiedt; en men kan dus wel van den vader zeggen, dat hij kinderen, een nageslacht, *verwekt*, maar niet van den boom, dat deze vruchten *verwekt*. Overigen is dit woord van het meeste gebruik voor het doen ontstaan van zedelijke aandoeningen. *Haat, vrees, verwondering, granschap, genegenheid verwekken.* TELEN ware daarvoor geenszins te gebruiken, en is ook, met betrekking tot de natuurlijke vermenigvuldiging van het eigen geslacht, daarin van de beide andere woorden onderscheiden, dat het onmiddellijk op de daad zelve, en niet op hare verder afzijnde gevolgen doelt; zoodat van den vader alleen te zeggen is, dat hij kinderen, niet dat hij een nageslacht, of kindskinderen, *teelt*. Wanneer men derhalve figuurlijk zegt: *de blijdschap teelt verdriet*, wordt het verdriet als het onmiddellijk gewrocht der blijdschap, en als plaats hebbende bij den verblijden persoon zelve, voorgesteld; terwijl *de blijdschap verwekt verdriet*, het verdriet enkel als een zijdelingsch gevolg der blijdschap, en niet als bij den verblijden persoon zelve, maar als

als bij eenen anderen plaatshebbende, zoude doen voorkomen. Ten aanzien van planten en gewassen alleen, gaat bij *telen* het dekbeeld van het verwekken door eigene kracht verloren; en het beteekent alsdan het doen ontstaan door het aanwenden eener middelloorzaak. *Dat gewas wordt door zaad geteeld.* Zie verder VOORTBRENGEN.

TEMMEN, TAM MAKEN.

Eigenlijk, van dieren gezegd, dezelve aan zulk een bedwang gewennen, als waarin onze huisdieren leven. *Allerlei dieren worden door den mensch getemd, of tam gemaakt.* Ook van menschen, hen bedwingen, zachtzinnig en gedwee maken. *Zijne tegenspoeden hebben hem vrij wat getemd, of tam gemaakt.* In zoo verre zijn derhalve beide woorden van gelijke beteekenis. Niet in alle gevallen echter, kan TAM MAKEN de plaats van TEMMEN vervangen. *Tam gemaakt* wordt een dier slechts dan, wanneer men hetzelfde zijne wildheid ten eenemaal beneemt; *getemd* kan het worden, voor het enkele oogenblik dat de wildheid bedwongen wordt. Zoo kan men ook *iemand's lusten en driften, zijne gramschap, temmen*, niet *tam maken*.

TENGER, zie DUN.

TERUG DRIJVEN, zie AFSLAAN.

TE-

490 TER.—TEU.—THA.—TIE.

TERUG HOUDEN, zie BELETEN.

TERUG HOUDEN, zie AFHOUDEN.

TERUG STUITEN, zie ARSTUITEN.

TERUG TREKKEN, zie DEINZEN.

TEUG, zie DRONK.

TEUGEL, zie BREIDEL.

TEUGELLOOS, zie ONBANDIG.

TEVREDEN, VERGENOECD.

TEVREDEN is hij, die geene onbevredigde *verlangens* koestert, die door geene onbevredigde *verlangens* in onrust of onvrede met zichzelven gebragt wordt. VERGENOECD beteekent hetzelfde; in zoo verre het, als deelwoord van *vergenoegen*, den zin van dat werkwoord behoudt, hetwelk zoo veel zeggen wil, als *genoeg* doen hebben, gelijk het gebruikt wordt in: *dat kan mij niet vergenoegen*. Zoo zegt men, onverschillig: *wees met uw lot teyreden*, of: *wees met uw lot vergenoegd*. *Vergenoegd*, echter, ziet mede op een dadelijk genot van vreugde. *Hoe vergenoegd ziet hij er uit!*

THANS, zie NU.

TIEREN, zie AANGAAN.

TIG-

TIGCHELSTEEN, zie **BAKSTEEN**.

TIJD, zie **DUUR**.

TIJDING, zie **BERIGT**.

TIJDING, zie **MARE**.

TIJDKORTING, zie **KORTSWIJL**.

TIJDMETER, zie **TIJDWIJZER**.

TIJDWIJZER, **TIJDMETER**, **UURWIJZER**,
UURWERK, **HOROLOGIE**, **KLOK**.

Middel, om den juisten tijd te weten. Het eerste woord alleen, **TIJDWIJZER**, is de benaming van een geschrift, door hetwelk de dagen en maanden worden aangewezen, een almanak. *Een eeuwigduurende tijd-wijzer*. Al de andere woorden duiden een werktuig aan, hetwelk de uren aanwijst. **UURWERK** is daarvoor de algemeene benaming; **UURWIJZER** betekent slechts dat deel van het geheele werktuig, hetwelk bepaaldelijk op de uurgetallen draait. Men heeft voorts, gelijk men weet, *zak-uurwerken*, en *staande uurwerken*, welke laatste ook meest staande zijn, en dan **KLOK** worden geheeten, terwijl het *zak-uurwerk*, bij uitsluiting, den naam van **HOROLOGIE** draagt, hoezeer het oorspronkelijk fransche woord, in die taal, nooit van een *zak-uurwerk*, maar alleen van een *staande uurwerk*, of *klok*, gebruikt wordt. **TIJDMETER** is eene nieuwere benaming, voor een met zoo vele

vele kunst en zorg vervaardigd uurwerk, dat het, bij alle afwisseling van warmte en koude, of wat verder voor de regelmatigheid van gewone uurwerken hinderlijk is, geene verandering in de tijdaanwijzing ondergaat.

TIMMEREN, BETIMMEREN.

In houtwerk arbeiden. **TIMMEREN** duidt eenvoudig den arbeid des timmermans aan; **BETIMMEREN** bepaalt zich bijzonder tot een aangewezen voorwerp.

TOBBE, zie **KUIP**.

TOE, zie **DIGT**.

TOEEIGENEN (ZICH), zie **AANMATIGEN**.

TOEGEDAAN ZIJN, zie **BEMINNEN**.

TOEGEVEND, zie **INSCHIKKELIJK**.

TOELAGCHEN, zie **AANLAGCHEN**.

TOELATEN, zie **DULDEN**.

TOELEG, zie **AANSLAG**.

TOELEGGEN (ZICH), zie **BEVLIJTIGEN**.

TOELOOP, zie **AANLOOP**.

TOE-

TOELOOP, GEDRANG.

Eene zich ergens heen begevende menigte volks. **TOELOOP** is hierboven met *aanloop* vergeleken; zie **AANLOOP**. **GEDRANG** is eigenlijk eene bijkomende omstandigheid, die gemeenlijk het gevolg is van eenen sterken *toeloop*. Het is echter geene noodzakelijke omstandigheid van den *toeloop* alleen; het kan ook bij het vertrekken of uiteengaan eener zamengeschoolde volksmenigte plaats hebben.

TOENEMEN, zie AANGROEIEN.**TOEREIKEND, GENOEG.**

Zoo veel als noodig is. **GENOEG** bepaalt de hoeveelheid of hoegrootheid naar de begeerte van den genen, die de zaak verlangt. Het woord ziet op deszelfs beoordeeling, en de uitgestrektheid of matigheid van zijne wenschen. **TOEREIKEND** ziet op de bestemming der zaak, en duidt aan, dat aan dezelve, in dit opzigt, niets ontbreekt. De gierigaard heeft nooit *genoeg*, offchoon hij veel meer heeft, dan wat *toereikend* is voor zijne behoeften. *Genoeg* kan somtijds minder zijn, dan *toereikend*, wanneer, namelijk, de bezitter zich er mede tevreden houdt. Zoo meent menig een *genoeg* te weten, hoezeer het hem grootelijks aan *toereikende* wetenschap ontbreekt.

TOESCHRIJVEN (ZICH), zie AANMATIGEN.

TOESTAAN, zie BEWILLIGEN.

TOEVAL, zie AVONTUUR.

TOEVÉN, zie BEIDEN.

TOGT, zie REIS.

TOOM, zie BREIDEL,

TOOMELOOS, zie ONBANDIG.

TOON, zie KLANK.

TOONEN, zie AANTOONEN.

TOONKUNST, zie MUZIK.

TOORN, zie DRIFT.

TOORN, GRAMSCHAP.

Hevige gebelgdheid. De GRAMSCHAP onderscheidt zich van TOORN, door de meerdere zinnelijke en hartstogtelijke hevigheid, die zich zelfs uiterlijk door ontfelde gelaatstrekken en woeste gebaren vertoont. *Toorn* is eene drift, die tot bedaren kan gebragt worden, en zich door redelijke toespraak neerzetten laat; *gramschap* is de overmaat daarvan, doch van korter duur, omdat zij zich zelve verteert. Eene vrouw kan in haren *toorn* schoon zijn, maar een vrouwmensch, dat in *gramschap* uitbarst, is afschuwelijk.

TOORTS,

TOORTS, FAKKEL, FLAMBOUW.

Een groot licht, van was, pek, enz. gemaakt, zoodanig als men, bij bijzondere gelegenheden, in de open lucht gebruikt. Wanneer enkel op de nuttigheid van het licht geven gedoeld wordt, is TOORTS het meest gebruikelijke woord; FLAMBOUW, wanneer bovendien op de plegtigheid of staatsie gezien wordt. *Het krijgsvolk trek met toortsen de stad in. De studenten hielden hunnen optogt met flambouwen.* FAKKEL is in beide gevallen te gebruiken. Men zegt overigens, in den dichterlijken en verhevenen stijl, *de fakkel*, of *de toorts*, (niet *de flambouw*) *der zweedragt, des oorlogs, der liefde*; maar, figuurlijk, voor eenen uitstekenden geleerden, bezigt men *fakkel*, niet *toorts*, of *flambouw*: *eene heldere, of lichtende, fakkel.*

TOOVEREN, BETOOVEREN.

Eigenlijk, hekfen en behekfen; met dit verschil, nogtans, dat, terwijl TOOVEREN alleen in ruimere beteekenis voor het verrigten van iets zeer kunstigs en verrassends, ook (en dan bedrijvend) verachterlijkerwijze voor knutselen genomen wordt, BETOOVEREN, in den eigenlijken zin van behekfen, even zeer verouderd, als de zaak zelve, buiten gebruik geraakt is, en thans alleen, figuurlijk, voor innemen, bekoren, gebezigd wordt. *Hij kan tooveren met zijne vingers. Wat ligt gij daar weer te tooveren! Hij betoovert de menschen met zijne woorden.*

TORSCHEN, zie DRAGEN.

TOUW, LIJN, KOORD, KABEL, REEP.

Een, door den lijnslager vervaardigd, tuig, voornamelijk dienende om te binden. Touw is het algemeene woord. *Touw spinnen*, of *touw slaan*. *Zich aan geen stroo laten binden*, zoo lang er touw is, spreekwoord, om aan te duiden, dat men zich door geene zaken van weinig gewigt wil laten bepalen. *Touwte springen*, bekend kinderspel. LIJN is een dun touw, Dun, namelijk, naar evenredigheid van de lengte, in welke het gebruikt wordt. Zoo wordt *bindtouw*, hoe dun ook, daar men het gemeenlijk in kleine lengten gebruikt, niet *lijn* geheeten, maar wel het veel dikkere touw, waaraan het paard voor eene trekschuit gespannen is. *De lijn vast-losmaken*, *inhalen*. Op gelijke wijze, het touw, hetwelk tuinlieden tot rigtsnoer gebruiken. *Boomen naar de lijn planten*. KOORD, dat ook een gedraaid snoer van zijde, kemelshaar, wol, enz. zijn kan, wordt zelden voor *touw* gebezigd, anders dan voor de lijn, waarop zekere schouwspelers dansen, en voorts in de spreekwijs: *met de koord gestraft worden*. KABEL en REEP zijn scheepswoorden. De *kabel* is een dik touw, om het anker te houden, te boegferen, schepen te vertuijen, enz. *Den kabel vieren*. Reep, dat eigenlijk eene lange en smalle strook van een vel, of van eenige linnen of wollen stof is, wordt bij scheepslieden genomen in den zin van een touw, dat in lengte en dikte aan zulk eenen reep gelijkijkt, en in-

zon-

zonderheid van een touw, waaraan eene schuit of pont vastgemaakt is, om langs hetzelfde van den eenen kant naar den anderen over te varen. *Wij raakten den reep kwijt, en dreeven af.*

TRANT, zie GEBRUIK.

TRANT, zie BELOOP.

TREFFEN, zie AANDOEN.

TREK, zie DRANG.

TREKKEN (UIT IETS), zie AFLEIDEN.

TREILEN, zie BOEGSEREN.

TREURIG, zie BEDROEFD.

TREUZELLEN, zie BEUZELLEN.

TRILLEN, zie DAVEREN.

TRILLEN, zie BEVEN.

TROMPET, zie- BAZUIN.

TROTSCH, zie HOOVAARDIG.

TUCHTIGEN, zie KASTIJDEN.

198 TUI.—TUR.—TWE.—TWIJ.—TWI.

TUIMELEN, zie BUITELLEN.

TUIN, zie HOF

TUIN, zie HAAG.

TUREN, zie ZIEN.

TWEEDRAGT, TWEESPALT, ONEENIGHEID.

Verwijdering, uit hoofde van verschil van meeningen. ONEENIGHEID is de ontkenning van eensgezindheid; daaruit kan TWEESPALT en TWEEDRAGT ontstaan. *Tweedragt*, tegenoverstelling van eendragt, is het streven naar tegenstrijdige doeleinden; *tweespalt* duidt enkel de scheuring aan, die het gevolg der *oneenigheid* is.

TWEEGEVECHT, zie KAMP.

TWEESPALT, zie TWEEDRAGT.

TWEESTRIJD, zie KAMP.

TWIJFELACHTIG, zie DUBBELZINNIG.

TWISTEN, zie KIJVEN.

U.

UIJEN, zie **AJUIN**.

UITBANNING, zie **BALLINGSCHAP**.

UITBETALEN, zie **AFBETALEN**.

UITBLIJVEN, **WEGBLIJVEN**.

Dralen met te komen; op zich laten wachten. **WEGBLIJVEN** is, eigenlijk, niet komen; niet op den bepaalden tijd komen; **UITBLIJVEN**, op zich zelf genomen, buitens huis vertoeven. *Wegblijven* doet dus iedereen, die niet ter bestemde tijd op de bedoelde plaats verschijnt. *Uitblijven* wordt alleen van dengenen gezegd, die niet wederkeert naar het huis, van waar hij uitgegaan is.

UITBLUSSCHEN, BLUSSCHEN.

In den eigenlijken zin, dient het voorzetsel in de samenstelling hier enkel tot versterking, om namelijk zoo veel te kennen te geven, als *volkomen* BLUSSCHEN. Van eenen brand gezegd, is daarin echter zekere overtolligheid, naardien deze niet kan *gebluscht* heeten, zoo lang iets nog aan het branden blijft, en het daarom, in zeker opzigt, op hetzelfde neerkomt, of men zegt: *eenen brand bluschen*, of UITBLUSSCHEN. Daarom is ook het laatste woord meest alleen tot figuurlijk gebruik bepaald. *Den moed uitbluschen. Het vuur der begeerte uitbluschen. Iemands leven uitbluschen.*

UITBOEZEMEN, zie UITSTORTEN.

UITBREIDEN, VERSPREIDEN.

Tot eenen grooteren omvang brengen. UITBREIDEN is eigenlijk iets, dat zamengeplooid was, verbreiden, door het vaneen te doen. *De vogel breidt zijne vleugelen uit. Met uitgebreide armen. Zich uitbreiden*, eenen grooteren omvang verkrijgen. *De boom breidt zich uit.* Van daar, overdragtelijk: *dat geslacht heeft zich grootelijks uitgebreid*, is zeer talrijk geworden. Verder, *de krankheid heeft zich uitgebreid*, is aan velen medegedeeld geworden. *Das gerucht heeft zich spoedig uitgebreid*, is al ras aan velen bekend geworden. In die laatst opgegevene beteekenis is het, dat VERSPREIDEN, onverschillig, voor *uitbreiden*, schijnt gebruikt te kunnen worden.

Das

Dat gerucht heeft zich al spoedig verspreid. De krankheid heeft zich verspreid. Nogtans is tusfchen beide woorden dit verfchil, dat *uitbreiden*, in het algemeen, flechts te kennen geeft, dat men iets eene grootere ruimte doet beflaan, *verspreiden*, daarentegen, hoofdzakelijk op de menigvuldigheid der plaatfen ziet, welke men het doet innemen. Daarom is *uitbreiden* liefst van datgeen te gebruiken, hetwelk men als een geheel voorftelt, *verspreiden* van datgeen, wat men als eene menigte van deelen bevatte wil befchouwd hebben. *De nacht breidt hare fchaduw uit. Het onkruid verspreidt zich wijd en zijd.* Omtrent de ftraks gegevene voorbeelden, waarin beide woorden fchier onverfchillig kunnen voorkomen, is op te merken, dat desniettemin het hoofd-denkbild, hetwelk men daarmede uitdrukt, te onderfcheiden is. Zegt men van eene krankheid, van een gerucht, *zich uitbreiden*, zoo beteekent dit zoo veel als algemeener worden. Bezigt men hier daarentegen *zich verspreiden*, zoo is de zin voornamelijk, dat het getal dergenen, die van de krankheid aangetast zijn, die het gerucht vernomen hebben, grooter geworden is.

UITDENKEN, VERZINNEN.

Iets nieuws bedenken. **UITDENKEN** bevat het begrip in zich, dat men zich opzettelijk er op heeft toegelegd, om zoodanig iets te bedenken. *Dat is vernuftig uitgedacht.* **VERZINNEN** kan zonder toeleg gefcheiden, door eenen voor den geest komenden

inval. *Wat verzint gij niet al!* Van daar, dat *verzinnen* ook veelal de beteekenis heeft van *ver-zieren*.

UITDRUKKING, zie BEWOORDING.

UITERLIJK, zie UITWENDIG.

UITGAAF, (UITGAVE) zie OPLAAG.

UITGELATEN, DARTEL.

Eene groote mate van vrolijkheid betoonende. **DARTEL** zijn kan in iemands geaardheid liggen. Zie **DARTEL**. **UITGELATEN** is men slechts ten gevolge van eene ongewone blijdschap. Het beeld is genomen van het jonge vee, dat, wanneer men het uit den stal laat, zijne vrolijkheid door dartel springen aan den dag legt. *Uitgelaten van blijdschap*. Daar-entegen zegt men: *dartel van weelde*, naardien hiermede een meer bestendige toestand bedoeld wordt.

UITGELEIDE, GELEIDE.

De gezamenlijke personen, die iemand bij zijn vertrek vergezellen. Onder **UITGELEIDE** verstaat men bijzonder den persoon, of de personen, door welke iemand, die vertrekt, naar buiten wordt geleid. *Iemand uitgeleide doen*, eenen bezoeker, tot aan de huisdeur begeleiden, of ook, eenen vriend aan den wagen of de schuit brengen, waarmede hij zich zal op reis begeven. **GELEIDE** wordt meest genomen
voor

voor eene vergezelling, die de veiligheid van den-
 genen, dien men begeleidt, ten oogmerk heeft. Zoo
 is *geleide*, niet *uitgeleide*, in den historifchen ftijl,
 het nederduitsche woord, voor hetgeen in de dage-
 lijksche taal met het onduitsche woord *eskorte* of *kon-
 vooi* benoemd wordt. *De koopvaarders zeilden onder
 het geleide van twee oorlogfchepen.*

UITGEMAAKT, OOGENSCHIJNLIJK, ONLOO- CHENBAAR, ZEKER.

ZEKER is datgeen, waarvan de waarheid met vol-
 komene gewisheid geweten wordt. Nu kan de waar-
 heid van iets, zonder alle bewijs, of althans door
 een dadelijk zich voordoend en voor elkeen bevattelijk
 bewijs, blijkbaar zijn; alsdan is zij OOGENSCHIJN-
 LIJK. Het eerste is eene wiskunftige grondftelling,
 het andere eene onmiddellijke ervaring. Het *zekere* is
 ONLOOCHENBAAR, wanneer het tegendeel niet kan be-
 weerd worden. Derhalve zijn alleen de wiskunftig
zekere waarheden, of de noodwendige waarheden, *on-
 loochenbaar*. UITGEMAAKTE waarheden zijn zooda-
 nige, die wel niet *onloochenbaar* zijn, doch omtrent
 welke alle mogelijke twijfelingen op eene voldoende
 wijze opgelost zijn. *Dat er tegenvoeters zijn, is eene
 uitgemaakte waarheid.*

UITHEEMSCH, zie BUITENLANDSCH.

UITHOUDEN, zie DOORSTAAN.

UIT-

UITKLEEDEN, zie ONTKLEEDEN.

UITLAGCHEN, BELAGCHEN.

Over iets, of iemand, lagchen. BELAGCHEN ziet op zaken; UITLAGCHEN op personen. *Zijn de dwaasheden der wereld te beschrijven, of te belagchen? Die zotskap wordt overal uitgelagchen.* Belagchen duidt enkel aan, dat men het niet der moeite waardig acht, de zaak, over welke men zich verlustigt, van eene ernstige zijde te beschouwen. *Uitlagchen* is met verachting van den persoon gepaard, en gevolgelijk honend.

UITLEGGEN, zie OMSCHRIJVEN.

UITLEZEN, zie UITZOEKEN.

UITMUNTEND, zie UITSTEKEND.

UITMUNTEND, zie HEERLIJK.

UITNEMEND, zie UITSTEKEND.

UITSCHEIDEN, zie EINDEN.

UITSCHOT, zie UITVAAGSEL.

UITSPAREN, zie SPAREN.

UITSTAAN, zie DOORSTAAN.

UIT-

UITSTEKEND, UITNEMEND, UITMUNTEND.

In voortreffelijkheid de kroon spannende. **UITMUNTEND**, letterlijk datgeen wat *uitmunt*, is hier het algemeene woord. *Het is een uitmuntend man. Hij voldeed ons uitmuntend. Zoo uitmuntend heeft niemand zich nog beijverd.* **UITNEMEND** is, door zinverwisseling, eene gewone spraakkunstige figuur, niet hetgeen uit iets neemt, maar hetgeen men zoude wenschen uit te nemen; **UITSTEKEND**, hetgeen uitsteekt, en zich daardoor boven iets anders voordoet. *Hij voldeed ons uitnemend. Uitstekender heeft niemand zich nog beijverd. Aldus: welk een uitstekend (niet: welk een uitnemend) verstand! Wij zullen uwe uitnemende (niet: uitstekende) liefde vermelden. De uitstekendste (niet: de uitnemendste) schoonheid der gansche stad.*

UITSTELLEN, VERSCHUIVEN.

Onverrigt doen blijven. Onverschillig zegt men: *hij heeft de betaling tot morgen uitgesteld, of tot morgen verschoven.* Is evenwel geen tijd aangeduid, zoo wordt eene tijdsbepaling altoos bij **UITSTELLEN** ondersteld; bij **VERSCHUIVEN**, waarbij het beeld van eene verwijdering van plaats genomen is, heerscht meer het begrip, dat er omtrent den tijd, wanneer het *uitsfel* zoude ophouden, geene bepaling gegeven is, of wel, dat er een herhaald *uitsfel* heeft plaats gehad. *Gij verschuift die zaak al te lang.*

UITSTORTEN, UITBOEZEMEN.

Innige gewaarwordingen der ziel aan den dag leggen. Beide woorden zijn figuurlijk, doch bij **UITSTORTEN** is het beeld krachtiger, dan bij **UITBOEZEMEN**. *Hij boezemde zijne smart in deze woorden uit. Hij stort zijn gansche hart voor mij uit. Gebeden uitstorten*, met innigheid bidden.

UITTREKKEN, zie AFLEGGEN.

UITVAAGSEL, UITSCHOT.

Wat allerflechtst is. **UITSCHOT**, eigenlijk, hetgeen als min deugdelijk uitgeschoten, of afgezonderd, wordt, wordt meest van zaken gebezigd, offchoon men ook *uitschot van volk* voor slecht gepeupel zegt. **UITVAAGSEL** is, in den eigenlijken zin, al wat er gens als onnut uitgevaagd wordt: *waarom werpt gij het uitvaagsel vlak voor de deur?* Men bezigt het echter meest van personen, die, als het ware, verdienen uitgevaagd te worden. Het beeld is sterker, dan het vorige, naardien hier niet enkel gezien wordt op hetgeen men, in vergelijking, minder zoude achten, en alzoo uitschieten, maar op hetgeen van volstrekt geene waarde is, als volstrekt niets deugend geschat wordt. *Het zijn uitvaagsels der samenleving.*

UITVINDEN, zie ONTDEKKEN.

UITVISSCHEN, UITVORSCHEN, UITVRAGEN.

Door navorsching trachten te ontdekken. **UITVRAGEN** geeft letterlijk te kennen, dat dit door middel
van

van vragen geschiedt; bij **UITVORSCHEN** wordt in het midden gelaten, op welke wijze; **UITVISSCHEN** duidt aan, dat men daarbij op eene bedekte wijze, en met list, te werk gaat. *Toen ik merkte, dat hij mij wilde uitvragen, draaide ik af. Van prins Willem I. wordt geroemd, dat hij de allerverborgenste staatsgeheimen wist uit te vorschen. Neem die oude dame maar te hulp, zoo gij het wenscht uitgevischt te hebben.*

UITVOEREN, zie **BEWERKEN**.

UITVORSCHEN, zie **UITVISSCHEN**.

UITVRAGEN, zie **UITVISSCHEN**.

UITWASEMING, zie **DAMP**.

UITWENDIG, **UITERLIJK**.

Van buiten; het buitenste. **UITWENDIG** zijn alle deelen van iets, van welke de eene zijde naar buiten gewend is; **UITERLIJK** is alleen de oppervlakte. *Uitwendig* ziet dus op het *wezen* dier deelen; *uiterlijk* alleen op derzelver oppervlakkige vertooning, of voorkomen. Van daar, dat *uiterlijk* veelal in tegenoverstelling van het *wezenlijke* gebezigd wordt. *Gij oordeelt te veel naar het uiterlijke.* Zoo zegt men, bij wijze van beperking: *hij gedraagt zich uiterlijk wel*, namelijk, zoo het schijnt, voor zoo verre men weet, zonder dat men er voor in wil staan. *Uitwendig*

dig is het tegenoverstaande van *inwendig*. *Het huls bevalt mij inwendig beter, dan uitwendig.*

UITWERKEN, zie BEWERKEN.

UITZET, zie BRUIDSCHAT.

UITZIFTEN, zie UITZOEKEN.

UITZOEKEN, UITLEZEN, UITZIFTEN.

Met overleg uitkiezen. Men kan iets, uit eene menigte andere dingen, UITZOEKEN, zonder dat daarom het aldus uitgezochte het beste behoeft te zijn. *Ik heb uit dat geld den valschen gulden uitgezocht.* UITLEZEN, waarbij het beeld van het lezen, bijeengaren, van vruchten genomen is, onderstelt, dat men het beste kiest, zoo wel in den eigenlijken zin: *uitgelezen korenaren*, als in het figuurlijke gebruik: *ik heb u ten bruidegom uitgelezen.* Bij UITZIFTEN heerscht het tegenovergestelde denkbeeld. Wanneer men namelijk uit eene menigte *uitleest*, neemt men het uitgelezene op; wanneer men eene menigte van iets, door ziften, gezuiverd heeft, werpt men het uitgezifte uitvaagsel weg. *Zift al de zemen zorgvuldig uit.* Zoo in den eigenlijken zin; en van daar, in den figuurlijken, naauwkeurig beoordeelen. *Gij moet alles zoo fijn niet uitziften.*

UITZUINIGEN, zie SPAREN.

UURWERK, zie TIJDWIJZER.

UURWIJZER, zie TIJDWIJZER.

V.

VAAK, zie DIKMAALS.

VAAN, zie BANIER.

VAANDEL, zie BANIER.

VAAR, zie RUND.

VAARDIG, zie BEREID.

VAARKOE, zie RUND.

VAARS, zie RUND.

VAARWEL ZEGGEN, zie AFSCHIED NEMEN.

VADERLAND, GEBOORTELAND.

Het land, waar iemand geboren is. **GEBOORTE-**
LAND geeft dit letterlijk te kennen; **VADERLAND**, bij
onderstelling, omdat iemand, in de meeste gevallen,
geboren is in het land van zijnen vader, waar zijn

vader thuis behoort, of behoord heeft. Daar dit evenwel niet altoos doorgaat, laat *vaderland* den ruimeren zin toe van het land, waarin men als burger opgenomen en ingelijfd wordt, of is. *Een vaderland zoeken*. Van daar dan het afgeleide *vaderlander*, niet zoo zeer in den zin van eenen inboorling, of ingezetenen van het vaderland, maar in dien van iemand, die eene sterke verknochtheid heeft aan de burgerlijke instellingen van het land zijner geboorte, of van dat, hetwelk hij tot zijn vaderland heeft aangenomen. Zoo heeft dan ook het bijvoegelijke *vaderlandsch* den dubbelzen zin, of van blootelijk aan het vaderland eigen, tot het vaderland behoorende, als: *vaderlandsche kost*, *vaderlandsche zeden*; of wel van aan het vaderland, dat is, aan deszelfs burgerlijke instellingen verknocht: *vaderlandsche taal*.

VALLEI, zie DAL.

VALLLEN, zie AFTUIMELLEN.

VALLLEN (TE BEURT), zie BEURT.

VANGEN, zie BETRAPPEN.

VANGEN, zie GRIPPEN.

VARKEN, zie ZWIJN.

FAST, DIGT, STEVIG.

Wat niet ligt bewogen kan worden. Men noemt iemand *vast* gezet, wanneer men hem de vrijheid heeft

heeft benomen van zich naar zijne willekeur te verplaatsen. In de natuurkunde zijn daarom de *vaste* lichamen de tegenovergestelde der vloeibare, omdat van de eerste, niet een gedeelte kan in beweging gebragt worden, zonder dat het geheel daardoor eene verplaatsing ondergaat, noch een gedeelte er van afgenomen worden, zonder dat daardoor eene verbreking van den zamenhang des geheels ontstaat; terwijl de vloeibare lichamen daarentegen, door de gemakkelijheid van derzelver beweging, in het eerste geval, niet uit hunne plaats verzet worden, en, in het tweede, zich onmiddellijk weder aansluiten en de te weeg gebragte gaping vullen. *Digt* is, in de taal der natuurkundigen, een ligchaam, welks bestanddeelen zeer nabij elkander geplaatst zijn; en een ligchaam is *digter*, dan een ander, wanneer het in dezelfde uitgebreidheid meerdere, of in mindere uitgebreidheid even vele, bestanddeelen als dat andere bevat. *Stevig* is hetgeen niet ligt te verbuigen is. — Overdragtelijk, worden *vast* en *stevig* voor sterk genomen. *Vaste spijszen*, nogtans, komt nader aan de oorspronkelijke beteekenis, en is inzonderheid eene tegenstelling van melk en andere vloeibare spijszen. Evenwel ware het ten eenenmale ongebruikelijk, daarvoor *digte* spijszen te zeggen. *Stevige spijs*, *stevige kost*, beteekent zoodanige, die *stevigt*, of sterk maakt. Men zegt *eene vaste*, ook *eene stevige gezondheid*, voor eene gezondheid, die niet ligtelijk verstoord wordt; zoo ook *eene vaste vrouw*, *een vast man*, voor die van een sterk, *stevig*, lichaamsgestel zijn. *Een*

vaste knoop is zoodanig een, die niet ligt losgaat, of losgemaakt kan worden. Zegt men *een stevigeknoop*, zoo wordt *stevig* voor stijf genomen; een knoop, die stijf ineen gehaald is. In vele andere gevallen nog, kan *vast* voorkomen, waarin *stevig* niet te gebruiken is. De heerschende beteekenis blijft die der onbewegelijkheid. Zoo zijn *vaste goederen*, liggende goederen, grondeigendommen, in tegenoverstelling van roerende goederen, of tilbare have. Van daar, dat het ook genomen wordt voor: met andere dingen naauw en sterk verbonden. *De vaste sterren*, die aan het uitspanfel vastgehecht schijnen. Of wel, voor in zich zelve zamenhangend. *Het vaste land*, *de vaste kust*, in tegenoverstelling van een daarvan afgescheiden eiland. *Vaste lucht*, die zich niet verheft. Verder, voor onafgebroken in tijd, voortdurend, zonder nu of dan te moeten uitscheiden, als in: *vast werk hebben*. *Eenen werkman op vast werk aannemen*. *Een vaste knecht*. In het algemeen, bestendig. *Een vaste geest*; een *vast karakter* heeft degeen, die niet ligt verleid wordt, die in zijne denkwijze en voornemens standvastig is. *Eene vaste kleur*, die niet verschiet. Zoo is *eene vaste stem*, *eene vaste hand*, die geene onwillekeurige bewegingen maakt. *Die schilder heeft eene vaste hand*. Verschillend daarvan is *eene vaste hand in het breijen hebben*, dat is, *vast breijen*, waarbij *vast* in den zin van *dig* voorkomt; gelijk ook *vast laken*, *vast linnen*, *dig* ineen geweven is. *Das linnen is al te vast gewoven*, te *dig*. *Das brood is te vast gebakken*, te *dig* in-

een gedrongen. Zie verder het volgende VAST en VASTMAKEN.

VAST, GEWIS, ZEKER.

De beteekenis van onwankelbaarheid, die in *vast* ligt, (zie het vorige artikel,) is van zeer nabij grenzende aan die van *gewis* en *zeker*. Een *vast verbond*, *vaste beloften*, *vaste woorden*, *vaste redenen*, zijn zoodanige, die *zeker* vervuld zullen worden. Spreekwoordelijk zegt men: *het is nog zoo vast niet*, men kan zich met geene gewisheid daarop verlaten. *Kan ik er vast op aan? Ik had het vast verwacht*. *Vast* is hier hetgeen aan geene verandering onderhevig is; *zeker*, wat door geen ongeval zal belet worden; *gewis*, wat erkend wordt wezenlijk te zijn. Men weet met *gewisheid*; men handelt met *zekerheid*; men wil met *vastheid*. Een verbond is *vast*, wanneer geene der verbondene partijen daarvan wil of kan afwijken; men kan zich op iemands beloften *zeker* verlaten, wanneer het *gewis* is, dat hij het vermogen om ze te vervullen paart met het *vaste* voornemen daartoe. Het hier opgegeven verschil tusschen *zeker* en *gewis* houdt echter niet altoos stand, en wordt het eerste dier beide woorden ook, gelijk reeds hierboven op *GEBOGEN* aangemerkt is, gebruikt, om de bewustheid uit te drukken, dat het tegendeel van datgeen, wat men voor waar houdt, geen plaats kan vinden. *Ik weet niet zeker, hoe veel geld er bij kas is*. Anders ligt in *zeker*, hoofdzakelijk, de zin van veilig.

Dat gold is zeker, wil zeggen: er is geen gevaar dat het verloren ga. *Vast geld* is geheel iets anders, en behoort meer tot de beteekenis, in welke wij *vast* hierboven hebben vergeleken. Het beteekent, namelijk, geld, dat, zonder achterblijven, op *vaste tijden*, dat is, geregeld bepaalde tijden, betaald wordt. Zee onderscheiden wederom hiervan, is *geld vast maken*; zie VASTMAKEN.

VASTHOUDEND, DEUN, KARIG, ZUINIG, SPAARZAAM, HOOGZUINIG.

Het laatste woord is reeds hierboven met *gierig*, *bebzuchtig*, *schrapsuchtig*, *inhallig*, vergeleken, zie **GIERIG**. Even als bij **KARIG** en die overige woorden, ligt ook in **DEUN** en in **VASTHOUDEND** het begrip van eene sterke gehechtheid aan hetgeen men bezit; **HOOGZUINIG** is niet anders, dan eene verzachtende of min ernstige uitdrukking voor **CINARIE**. Maar, terwijl de *karige*, uit verkleefdheid aan zijn eigendom, niet alleen daarvan niets, althans niet anders dan zeer ongaarne, weggeeft, maar ook voor zich zeiven daarvan naauwelijks het noodige gebruik durft nemen, wil hij, die *deun* is, niet zoo zeer zich zeiven eenig genot ontfeggen, als wel, door knibbelen, de minstmogelijken prijs daarvoor besteden. *Vasthoudend* is het tegenovergestelde van goedgeefsch, kan het geval zijn bij iemand, die geenszins te lang is, om zich zeiven alle genietingen te verschaffen, noch zelfs zoo *deun*, dat hij op de kosten daarvan niet, maar alleenlijk ongenegen, om iets van het zijne te

hulp

hulp van anderen af te staan. *Die schilder bevond zich in groote verlegenheid; er waren slechts twee personen, welke hij wist in staat te zijn, om zijn stuk te waarden; maar hij wist, dat de een te karig was, om het te koopen, en de ander te deun; om er den vereischten prijs voor te betalen; zijnen oom, die hem ligt een voorshot had kunnen doen; kende hij voor te vasthoudend, om het hem te vragen.* ZUINIG is degene, die, zonder dat hij daarom karig, deun, of vasthoudend behoeft te zijn, van hetgeen hij bezit een zoo wel overlegd gebruik maakt, dat hij zorg draagt, zich niet in het geval te stellen van eenige ontbering te moeten lijden; de **SPAARZAME** gaat eenen stap verder, en zorgt, dat hem altoos meer, dan het noodige, overblijve.

VASTMAKEN, VAST MAKEN.

VASTMAKEN is ergens aan verbinden, evenveel hoe. **VAST MAKEN** is *maken*, of te weeg brengen, dat iets *vast*, onbeweegbaar, zij. Een paal wordt, door heijen, *vast gemaakt*, zoo dat hij onwrikbaar staat. Een bootje, dat aan zulken paal *vastgemaakt* is, ligt in het water te dobberen. In ruimere betekenis, is *vast maken*, van geld of geldswaarde genomen, zob veel als onvervreemdbaar maken. *Hij heeft dat kapitaal, voor zijne erfgenamen, vast gemaakt.*

VASTSTELLEN, zie BEDINGEN.

VASTSTELLEN, zie BEPALEN.

VASTSTELLEN, zie BERAMEN.

VAT, TON.

: Zeker kuiperswerk, van verschillende grootte, waarin allerlei waren gepakt en verzonden worden, inzonderheid dienende tot bewaring van natte waren, of vochten. *Er kwamen allerlei vaten en tonnen uit het schip nandrijven.* VAT, in dezen beperkten zin des woords, (want het heeft eene veel algemeener beteekenis, waarvan straks nader,) wordt meestal, wanneer geen verder bijvoegfel het anders doet duiden, verstaan voor datgeen, hetwelk natte waren bevat. *Het beroemde Heidelberger vat.* Zegt men evenwel: *de goederen waren in vaten gepakt*, zoo is de zin volkomen dezelfde, als of men *tonnen* hadde gebesigd. Ton is nogtans meer gebruikelijk, voor yelerlei soort van drooge waren, als haring, boter, zeep, aardappelen, enz., zonder daarom de natte uit te sluiten, als bier, enz. Beide, vat en ton, worden ook voor de hoeveelheid der waar genomen, die in een vat, of eene ton, van bepaalde grootte gaat. *Een vat wijn*, vier okshoofden. *Een vat bier*. Aardappelen worden bij de ton verkocht, en nogmaals heet men een vierde daarvan, in sommige oorden, een vierdevat. *Eene ton haring*. In dezen blijft ton, even als pond en andere, eene maat aanduidende, in het meervoud onveranderd. *Zestig ton turf*. *Twee ton boter*. *Tien ton aardappelen*. Bij

vat is dit min gebruikelijk: *honderd vaten wijn, olie*, enz. *Ton* heeft overigens verscheidene beteekenissen, waarin het ten eenenmale van die van *vat* afwijkt, voor een gedeelte van de gedaante ontleend, als de *ton* van een zakuurwerk, waarom de ketting loopt. Zoo geeft men aan de popjes of nimfen der insekten den naam van *tonnetjes*, om derzelver langwerpigeronde gedaante. Bij *vat* denkt men minder aan de gedaante, dan wel aan de eigenschap van, inzonderheid vochten, te kunnen bevatten. Van dit hoofdenkbeeld zijn ook al de figuurlijke spreekwoordelijke zegswijzen ontleend. *Dat in het vat is, zuurt niet*, het zal te zijner tijd wel te regt komen. *Uit een ander vaatje tappen*, iemand anders, dan te voeren, toespreken, of behandelen. *Het kan in geene vaten-gegoten worden*, niet goed gemaakt worden. Zoo ook: *in hoe veel vaten zal hij dat nu wel gieten?* op welke wijze, en door welke middelen, zal hij dat nu trachten goed te maken? Het spreekwoord: *vrouwen zijn zwakke vaten* is van eenen anderen aard en naar den bijbelstijl gevolgd, waarin *het vrouwelijke vat* de vrouw beteekent: *den vrouwelycken vate, als het swackste, eere gevende*, even als *worden vaten* voor brooze lichamen, beeldsprakig, gebruikt wordt. Zoo hebben wij thans nog de zamenstellingen *keelvat, reukvat, wieraakvat, zoutvat*; en wij zeggen, van keuken- en tafelgereedschap: *de vaten wasschen*; waarvan dan ook *vaatdoek* en *vaatwater*; in al hetwelk *ton* niet te gebruiken is. Zekere ledige vaten, als bakens in zee dobberende, waarbij het dus niet

op de hoedanigheid van iets te kunnen bevatten, maar op de uiterlijke vertooning aankomt, worden, daarentegen, als zoodanig, altoos *tonnen*, niet *vatten*, genoemd.

VATBAAR, GESCHIKT.

De noodige eigenschappen tot iets bezittende. **VATBAAR** is, eigenlijk, wat vatten kan; **GESCHIKT**, dat in orde gebragt is. Het eerste woord beteekent, dienvolgens, in staat, om te ontvangen; het tweede, om iets te doen. *Vatbaar voor goede indrukken; voor verbetering, voor de eeuwige zaligheid. Geschikt voor allerlei bezigheden. Ik ben thans voor die zaak niet geschikt. Zulk een bedaard mensch is niet geschikt, om voor matroos te varen.*

VATTEN, zie **GRIJPEN**.

VATTEN, zie **BETRAPPEN**.

VATTEN, **BEVATTEN**.

In het verstand opnemen. **BEVATTEN** is reeds hierboven, als zinverwant met *begrijpen*, *beseffen*, *verstaan*, behandeld. Zie **BEGRIJPEN**. Het woord beteekent met het verstand omvatten. **VATTEN**, daarentegen, is zoo veel als met het verstand grijpen. Daarbij ligt dus het denkbeeld ten grond van eene snellere werking des verstands. *Ik heb wel bevat,*

vat, al wat gij gezegd hebt. Ik vat, wat gij zeggen wilt.

VECHTEN, zie KAMP.

VECHTERIJ, zie KAMP.

VECHTPARTIJ, zie KAMP.

VEDER, zie PEN.

VEE, GEDIERTE.

Dieren. GEDIERTE beteekent fomtijds eene enkele dierfoort, en lijdt, in dit geval, een meervoud. *De leeuw is geweldig onder de gedierten.* VEE komt niet in dien zin, en ook nooit in het meervoud voor, maar beteekent, of de dieren in het algemeen, als wanneer men van *het redelooze vee* spreekt, of wel, bijzonder, het tam gedierte, gelijk wanneer men in den bijbel leest: *het wilt gedierte, ende alle vee, kruypende gedierte* enz.

VEEL, zie MENIG.

VEIL, TE KOOP.

Dat te koopen is. Eigenlijk ligt deze zin, zoo als wij dien hier opgeven, bijzonder in TE KOOP. VEIL wil eerder zeggen, dat de eigenaar het afftaan wil.

Mijn

Mijn huis is veil, ik wil het verkoopen. *Mijn huis is te koop*, staat te koop, men kan het koopen. Van daar, dat men overdragtelijk zegt: *iets veil hebben*, niet: iets te koop hebben ergens voor, in den zin van het daarvoor willen opofferen. *Alles voor zijn vaderland veil hebben*.

VEILING, zie VERKOOPING.

VEINZEN, zie HUICHELEN.

VEL, zie BLAD.

VELD, zie AKKER.

VELDELING, zie AKKERMANN.

VELDSLAC, zie KAMP.

VELERHANDE, zie ALLERHANDE.

VELERLEI, zie ALLERHANDE.

VERACHTEN, VERSMADEN, HATEN.

Gering achten. VERACHTEN is eene oordeelvelling; VERSMADEN, eene daad. *Verachten* is, op zich zelf, slechts oordeelen, dat iets geene waardij heeft, om het even of men die oordeelvelling, door woorden, of andere kenteekenen, te kennen geeft, en of zij personen of zaken betreft. *Versmaden* is al-

altoos met de tekennegeving gepaard, en betreft alleen iets dat aangeboden is. **HATEN**, is zulk een afkeer hebben, dat die tot vijandigheid doet overhellen. *De engelschen, zoo beschuldigt men hen althans, verachten alle andere volken, zoo zij die niet haten. Ik haat, ik versmaad, uwe feesten.* In de gemeenzame verkeerling, hoort men wel zeggen: *om u niet te versmaden, zal ik er iets van nuttigen.*

VERANDEREN, VERMAKEN, VERWISSELEN.

VERMAKEN is anders maken; **VERWISSELEN** is tegen iets anders wisselen; **VERANDEREN** kan in beide beteekenissen dienen. *Dat kleeid moet nog wat veranderd worden, of moet nog wat vermaakt worden.* De eerste uitdrukking, echter, bevat niet, gelijk de tweede, het begrip, dat het niet behoorlijk gemaakt is. *Men veranderde zijne kleederen, of verwisselde zijne kleederen.* Het eerste duidt het oogmerk aan, om hem te vermommen; het laatste kon ook door den roover geschieden, om hem slechtere, in plaats van zijne betere kleederen te geven.

VERANDERLIJK, zie **ONBESTENDIG**.

VERANTWOORDELIJK, zie **AANSPRAKELIJK**.

VERBAND, zie **BETREKKING**.

VERBANNING, zie **BALLINGSCHAP**.

VER-

VERBASTEREN, zie ONTAARDEN.

VERBAZEN, VERWONDEREN, VERSTELD STAAN.

Door iets vreemds, ongewoonlijks, treffen. VERWONDEREN doet alles, wat wij als buiten den gewonen loop der dingen beschouwen; hoe minder wij dus de gedurige afwijkingen van dien gewonen loop der dingen kennen, hoe meer ons gebeurtenissen voorkomen, die ons *verwonderen*, of, gelijk men ook zegt, waarover wij *ons verwonderen*, of *verwonderd zijn*, of *verwonderd staan*. Hoe meer wij dus ervaring met wijsgeerige opmerking gepaard hebben, hoe minder dingen ons *verwonderen*, of hoe minder wij *ons over iets verwonderen*, of daarover *verwonderd zijn*, of *verwonderd staan*. VERBAZEN is zamengesteld uit het voorzetsel *ver* en het oude werkwoord *bazen*, dat nog hedendaags in Vriesland wegens het ijlen der kranken gezegd wordt. Wat ons *verbaast*, of, gelijk men almede zegt, datgeen, waarover wij *ons verbazen*, of *verbaasd zijn*, of *verbaasd staan*, treft ons zoodanig, dat wij er als ware het bedwelmd door zijn. *Verfeld*, eigenlijk een deelwoord van *verfellen*, wordt, met de beteekenis van groote verwondering, alleen gebruikt in de spreekwijs: VERSTELD STAAN *over iets*. Het beeld is daarvan genomen, dat men, bij eene sterke verwondering, zich al ligt *verfelt*, of van zijne plaats beweegt. *Verfeld staan* over iets is dus meer dan eenvoudig *verwonderd zijn*, en minder dan *verbaasd staan*.

VER-

VERBEEDEN(ZICH), zie INBEEDEN(ZICH).

VERBEELDING, zie INBEELDING.

VERBEELDINGSKRACHT, zie INBEELDING.

VERBEIDEN, AFWACHTEN, VERWACHTEN.

De beide laatste woorden zijn reeds hierboven met elkander vergeleken. In VERBEIDEN ligt daarenboven het denkbeeld van vertoeven. *Ik zal u VERWACHTEN* wil zoo veel zeggen als: ik reken er op, dat gij mij een bezoek zult geven, opbepaald wanneer; *ik zal u AFWACHTEN*, is: ik zal, op den voor uw bezoek bepaalden tijd, zorgen, geen belet te hebben. *Verbeiden* is een woord van den deftigen stijl, en bevat veelal het begrip, dat men opzettelijk op eene plaats langer toeft, dan anders geschieden zoude, zoo men niet het oogmerk hadde, om op iets te wachten. *Verbeiden* beteekent dus vertoeven en tevens afwachten, en is daardoor dan ook van vertoeven verschillende, gelijk blijkt uit de bijbelplaats: *so hy vertoeft, verbeydt hem.*

VERBETEREN, BETER MAKEN.

Iets VERBETEREN is iets zoodanigerwijze veranderen, dat er mindere, of geringere, feilen in overblijven. BETER MAKEN is, op nieuw iets maken, dat beter is, dan het voorgaande. De onderwijzer *verbetert* de opstellen der leerlingen; zijn die daartoe al te gebrekkig, zoo beveelt hij hun ze *beter te maken.*

VER-

VERBINDTENIS, zie VERBOND.

VERBITTERING, zie WROK.

VERBLIJF, zie VERBLIJVEN.

VERBLIJVEN, BLIJVEN, VERBLIJF, OPONTHOUD.

VERBLIJVEN duidt de aanhoudendheid sterker an, dan het enkele BLIJVEN. Zoo schrijft men wel: *ik verblijf uw gehoorzame dienaar*. In eene stad *blijven* is zich aldaar voortdurend bevinden; aldaar *verblijven* is er zich derwijze ophouden, als of men er gehuisvest ware. Van daar VERBLIJF, zoo wel de daad van verblijven: *gedurende mijn verblijf onder u*, als ook de plaats, waar men verblijft, of verblijven kan, eene woning: *hij had daar een aangenaam verblijf*. OPONTHOUD is eerder een kortstondig blijven, een vertoeven op eene plaats, zonder dat men er zijne woning gevestigd heeft. *Gedurende ons oponthoud te Parijs*.

VERBOND, OVEREENKOMST, VERDRAG, VERBINDTENIS, VERBAND.

Wederzijdsche toezegging tot voorwaardelijken afstand van eenige regten, of vrijheden. VERBINDTENIS is, eigenlijk, eene zoo naauwe vereeniging, als of men aaneen gebonden, verbonden, ware, eene onafscheidelijke vereeniging. *Eene huwelijksverbinding aangaan*. Ook voor huwelijksvereeniging op zichzelf.

zelve: welk eene gelukkige *verbindtenis*! Het woord wordt overigens ook in den eenvoudigen zin van Zusammenhang genomen, waarvoor men anders VERBAND zegt (zie dit laatste behandeld op BETREKKING): *ik zie geene de minste verbindtenis tusſchen het eene en het andere*. Anders beteekent *verbindtenis* eene vaste verſpreking: *dat ſtrijdt tegen uwe verbindtenis*. Maar de meest eigenlijke zin is de hier boven opgegevene van onaffcheidelijke vereeniging; en, daar er geene maatschappelijke vereeniging zonder wederzijdschen aſtand van eenige regten of vrijheden beſtaanbaar is, zoo beteekent het woord ook de wederzijdsche toezegging daartoe. Een geregeld ſchriftelijk opstel van zulk eene wederkeerige bewilliging, heet een VERDRAG, voor welk laatste men twee onderscheidene onduitsche woorden heeft, namelijk *contract*, voor een verdrag tusſchen bijzondere perſonen, een huwelijksverdrag, pachtverdrag enz., en *traktaat*, voor een verdrag tusſchen mogendheden, een vredesverdrag, handelsverdrag, enz. OVEREENKOMST is eigenlijk de daad der wederkeerige bewilliging, en bij uitbreiding van beteekenis, ook het ſchriftelijk opstel daarvan. In den eerſten zin, zegt men: *de zaak is bij overeenkomst tusſchen de partijen geſchikt*; in den tweeden zin: *volgens het eerſte artikel der overeenkomst*. In den bij ſtaatsaangelegenheden gebruikelijken ſtijl, bezigt men daarvoor het onduitsche woord *conventie*, hetwelk van *traktaat* daardoor verſchilt, dat het niet, gelijk dit, alleen genomen wordt voor een verdrag tusſchen twee mogendheden geſloten, maar ook, voor eene

overeenkomst, meestal omtrent zaken van meer kortstondig belang, door wederzijdse staatsambtenaren, krigsbevelhebbers, of andere gevolmagtigden, aangaan, gelijk tot regeling van bijzondere schikkingen, uit een reeds gesloten verdrag of *traktaat* voortvloeiende, enz. **VERBOND** wordt, buiten den godgeleerden stijl, alleen gebezigd van een verdrag tusfchen mogendheden, en bepaaldelijk zulk een, waarbij van weerskanten bijstand beloofd wordt, waarvoor anders het onduitsche woord *alliantie*: *het drievoudig verbond*, (de *triple alliantie*, in de geschiedenis) of van zulk een, tusfchen in andere opzigten onafhankelijke staten, waardoor die zich, gemeenschappelijk, aan zekere algemeene bepalingen onderwerpen: *het Zwitsersch verbond*, *het rijnverbond*. In den godgeleerden stijl, wordt *verbond* gebezigd voor de toezegging, door God, aan verschillende menschen, of geslachten, op bepaalde voorwaarden gedaan. *Het verbond met David*. *Het verbond met Abraham*. *Het oude verbond*. *Het nieuwe verbond*. Voor de beide laatste, anders het onduitsche woord *testament*. *Het oude verbond*, of *testament*, namelijk, voor de toezeggingen, bij de Mozaïsche wetgeving gedaan, op voorwaarden, tot welker nakoming het volk van Israël zich plegtig verbond; *het nieuwe verbond*, of *testament*, voor de toezeggingen der evangelieleer, op voorwaarden, tot welker vervulling de Christen zich verbindt. Voor de onderscheidene bundels der gewijde boeken van het oude en nieuwe verbond genomen, anders *de boeken des ouden*, of *nieuwen*, *verbonds* *ge-*
hee-

heeten, is, zonder die bepaalde bijvoeging, het onduitsche *testament* meest gebruikelijk. *Dat staat in het oude testament. Het nieuwe testament in het grieksch.* Voorts beteekent *testament*, alleen en op zichzelf, de boeken van het *nieuwe verbond*, in tegenoverstelling van eenen geheelen bijbel. *Een testament met de psalmen er achter. Een grieksch testament.*

VERBERGEN, zie BEWIMPELEN.

VERBLOEMEN, zie BEWIMPELEN.

VERBLUFT, zie BELEMMERD.

VERBOLGENHEID, zie DRIFT.

VERBORGEN, zie DONKER.

VERBREKEN, zie BREKEN.

VERBRIJZELEN, zie BREKEN.

VERDEELEN, zie AFSCHIEDEN.

VERDEELEN, zie AFDEELEN.

VERDEELEN, zie BEDEELEN.

**VERDELGEN, VERDERVEN, VERWOESTEN;
VERNIELLEN, VERSTOREN, Vernietigen,
UITROEIJEN.**

Het bestaan van iets doen ophouden, VERDELGEN is vermaagschapt aan een eenigzins verouderd woord, *deling*, dat evenwel nog bij *vondel* voorkomt: in *eene afleggende deling*, en ook in sommige oorden van ons vaderland nog bij den landman gehoord wordt, in den zin van laagte, vallei, anders *dal*. In den eigenlijken zin, is *verdelgen* dus met den grond gelijk maken. *Steden verdelgen*. Wanneer men zegt *volken verdelgen*, bezigt men het woord figuurlijk. VERDERVEN is zoodanigerwijze bederven, dat iets daardoor onbruikbaar wordt. *De verdorvende hand des overwinnaars trof alle onze voorouderlijke insellingen*. Van hier *verderven*, bijvoegelijk woord, en *verdorvenheid*, beide voor zedelijke bedorvenheid. VERWOESTEN is datgeen, wat eenen regelmatigigen aanleg had, woest maken. *De hoenders hebben den tuin verwoest*. *Het gansche rijk werd te vuur en te zwaard verwoest*. VERSTOREN beduidt het onderling verband der bestanddeelen van iets in verwarring brengen, en in dit opzigt meest overeenkomende met het begrip van *verwoesten*. *Steden tot woeste hoopen verstoren*. Bijbels. Meest wordt het woord echter van onligchamelijke zaken gebezigd. *De vrede werd jammerlijk verstoord*. *Iemands welvaart en geniegens verstoren*. *De rust verstoren*. Zoo is iemand verstoord, iemand de kalmte van zijn gemoed benemen, hem in eene onstuimige gemoedsbeweging brengen, hem gramstorig maken.

Men

Men poogt hem op mij te verstoren. Van daar *verstoord*, voor vergramd, *verstoordheid*, voor gramfchap. **VERNIELLEN**, daarentegen, is enkel op Hgchamelijke dingen betrekkelijk. Naar de vorming van het woord, zoude het moeten beteekenen *tot niet brengen*, doch het wordt gemeenlijk in minder sterken zin genomen, en heeft aldus de meeste verwantschap met *verstoren*. *Kindaren hebben gemeenlijk lust tot vernielen*, om de dingen, of derzelver bestanddeelen, in verwarring te brengen. De eigenlijke beteekenis van *tot niet brengen* wordt uitgedrukt door **VERNIETIGEN**. Van daar *vernietiging*, voor een terugkeeren tot een volstrekt niet. *In plaats van een toekomstend leven, wachten zij slechts vernietiging.* Daat er echter in de natuur geene volstrekte vernietiging bekend is, wordt het werkwoord meest van het intrekken, of niétig maken van menschelijke instellingen gebruikt. *Het verdrag is vernietigd.* In bepaalderen zin, is het ontbinden, in zulker voege, dat de hoedanigheid van iets ten eenenmale ophoudt te bestaan. *Hij heeft die papieren vernietigd*, bij voorbeeld, door ze te verbranden. **UITROEIJEN**, (eigenlijk *uistrooijen*, of *uitroden*,) is beeldsprakig genomen van het uittrekken of uittrekken van onkruid. Het beteekent het bestaan van eene gezamenlijkheid zoodanigerwijze doen ophouden, dat er geen spoor van overblijft. *Dat onkruid moet met wortel en tak uitgeroeid worden.* *Men heeft de wolven, in Engeland, uitgeroeid.*

VERDENKING, zie **ACHTERDOCHT**.

VERDERF, zie BEDERF.

VERDERVEN, zie VERDELGEN.

VERDICHTSEL, zie FABEL.

VERDIENEN, WAARDIG ZIJN, WAARD ZIJN.

Het spraakkunstig verschil is, in de eerste plaats, dat WAARD ZIJN zoo wel van zaken als personen, WAARDIG ZIJN en VERDIENEN enkel van personen, of van derzelver eigenschappen of bedrijven, gezegd wordt. Maar ook, wanneer men *waard zijn* van personen bezigt, is het van *verdienen* onderscheiden. In zoo verre in zekere uiterlijke of innerlijke volkomenheid, of in eenige slechte eigenschap, de grond tot iets toevallig goeds of kwaads ligt, is de persoon dit goede of kwade *waard*; in zoo verre zijne volkomenheden hem een regt op het goede geven, of de persoon om deszelfs slechte eigenschappen verplicht is, zich aan het kwade te onderwerpen, *verdient* hij hetzelfde. Dit regt kan somtijds zeer onvolkomen, maar het kan ook een volkomen regt zijn. Wanneer iemand, door een verdrag, waarbij voor zijnen arbeid een loon bedongen is, daarop regt verkregen heeft, zegt men niet slechts, dat hij zijn loon *waard is*, maar dat hij het loon *verdiend* heeft. In de tweede plaats onderscheidt zich *waard zijn* van *waardig zijn* daardoor, dat het laatste alleen ten goede, het eerste ook ten kwade gebezigd wordt. Wanneer iemand verachting *verdiend* heeft, dat is, wanneer
 hij

Hij door zijne handelwijze aan anderen regt gegeven heeft, om hem te verachten, zegt men: hij is het *waard*, dat hij veracht wordt; maar men zal in dit geval niet zeggen: hij is het *waardig*. *Verdieneu* wordt van het goede en kwade gelykelyk gebruikt, en men zegt zoo wel, dat iemand belooning, als dat hij straf *verdiend* heeft.

VERDIENSTE, zie BEGAAFDHEID.

VERDOEN, zie DOORBRENGEN.

VERDOLEN, zie AFDWALEN.

VERDOOLD RAKEN, zie AFDWALEN.

VERDORREN, zie VERWELKEN.

VERDORVEN, zie VERDELGEN.

VERDORVENHEID, zie VERDELGEN.

VERDRAGEN, zie DOORSTAAN.

VERDRIET, HARTZEER, HARTELEED, LEED-
WEZEN, DROEFHEID, TREURIGHEID,
SMERT.

Onaangename aandoening van iets. Wanneer de onaangename aandoening ons het eerst treft, verwekt zij in de ziel een gevoel, hetwelk wij, bij gelykenis van eene pijnlijke gewaarwording des ligchaams,

SMERT noemen. Het is de eerste aandoening, van wanneer zij reeds ten deele hare hevigheid verloren heeft, volgt de toestand der droefheid. Het is een aanhoudende droefheid, of die zielsgefteldheid, die, uit gevoeligheid voor onnatuurlijke handelingen, ligt tot droefheid doet overhellen. **LEEDWEZEN**, van *leed*, dat in sommige oorden rouw beteekent, is bijzonder de *smert*, of *droefheid*, welke men over iemands afsterven, of ook het berouw, hetwelk men over hetgeen men zelf misdreven heeft, gevoelt. Daarom is *leedwezen* het gewone woord bij rouwbeklag, of bij verontschuldgingen over begane misdrijven. *Ik heb, met ianig leedwezen, het overlijden van uw vader aom verstaan. Ik betuig u mijn hartelijk leedwezen over die vergifing.* **HARTLEED** is eene versterkende uitdrukking, daarvoor, bepaaldelijk aanduidende, dat het hart door het leedwezen gegriefd wordt. Hetzelfde begrip ligt in **HARTZEER**, met dit verschil, dat dit woord eene sterke zielskwellling te kennen geeft, zonder het nevendenkbeeld, hetwelk het bijgevoegde *leed* aan het vorige doet hechten. **VERDRIET** duidt, in het algemeen, zielskwellling aan, minder sterk uitgedrukt, dan door *hartzeer*; doch duurzamer, dan die van *smert*, en heviger, dan die van *droefheid*.

VERDRUKKEN, zie **ONDERDRUKKEN**.

VERDUIDELIKEN, zie **OMSCHRIJVEN**.

VER-

VERDUISTEREN, zie **BETREKKEN**.

VERDUREN, zie **DOORSTAAN**.

VEREENIGEN, **ZAMENVOEGEN**.

Tot een brengen; twee of meer dingen tot éene gezamenlijkheid brengen. Men zegt, onverschillig, *de beide legers werden vereenigd*, of *werden zamengevoegd*. Twee dingen kunnen echter *samen-gevoegd* zijn, en niettemin elk derzelve zijn eigen bestaan behouden; zegt men, dat zij *vereenigd* zijn, zoo kan dit ook bedniden, dat zij *ganschelijk* ineengesmolten, en, met verlies van hun afzonderlijk bestaan, tot een enkel wezen gevormd zijn. Indien, bij het gegeven voorbeeld, het geval wil, dat de beide legers in elkander ingelijfd zijn geworden, zoodat zij slechts één heer, niet in twee zamengevoegde afdeelingen verdeeld, uitmaken, kan enkel *vereenigen* daarvoor gebezigd worden. Van daar, dat alleen *vereenigen*, niet *zamenvoegen*, den verderen zin heeft van tot eenheid van gevoelen brengen. *Twee strijdende partijen vereenigen. Vruchteloos poogde men die kerkgenootschappen te vereenigen.*

VEREEREN, zie **AANBIDDEN**.

VEREEREN, zie **SCHENKEN**.

VERGADEREN, zie **VERZAMELEN**.

VERGADERING, zie VERZAMELEN.

VERGAREN, zie VERZAMELEN.

VERGEEFLIJK, VERSCHOONLIJK.

Dat niet met gestrengheid behoeft gestraft te worden. VERSCHOONLIJK is datgeen, waarvoor zich eene verontschuldiging of verschooning laat vinden; VERGEEFLIJK, wat niet zulke mate van boosheid onderstelt, dat straffeloosheid gevaarlijk konde worden. *Het kind is, uit hoofde van zijne jongheid, verschoonlijk.* Sommige misdrijven zijn, bij de wet, *verschoonlijk*; daarvoor ware niet *vergeeflijk* te bezigen, aangezien de regter wel de bevoegdheid heeft, om in gepaste gevallen, te verschoonen, maar niet om vergiffenis te schenken. *De misdaad van den eenen schijnt mij vergeeflijker, dan die van den anderen.*

VERGELDEN, zie BELOONEN.

VERGELIJKEN, zie AFDOEN.

VERGELIJKING, GELIJKENIS.

Zekere levendige redekunstige spraakwending. De GELIJKENIS onderscheidt zich van de VERGELIJKING daardoor, dat zij het beeld uitvoeriger teekent, en stouter voorstelt. Wanneer men van eenen dwingeland zegt: *de tijger woedde* enz., zoo is dit eene *gelijkenis*; zegt men: *hij woedde, eenen tijger gelijk*, enz., zoo spreekt men bij *vergelijking*.

VER-

VERGENOEGD, zie TEVREDEN.

VERGENOEGBHEID, zie TEVREDENHEID.

VERGIETEN, zie PLENGEN.

VERGRAMMEN, zie BELGEN.

VERGROOTEN, zie AANGROEIEN.

VERGRUIZEN, zie BREKEN.

VERGUIZEN, zie BELEEDIGEN.

VERGUNNEN, zie DULDEN.

VERHAAL, zie FABEL.

VERHAAL, zie MARE.

VERHAASTEN, zie BESPOEDIGEN.

VERHALEN, zie BERIGTEN.

VERHALEN, zie OMSCHRIJVEN.

VERHEFFEN, zie OPVIJZELEN.

VERHEUGING, zie BLIJDSCHAP.

VERHEVEN, HOOG, GROOT.

Bij lichamen onderscheidt zich **GROOT** van **HOOG** daardoor, dat het de uitgebreidheid der deelen van een geheel in alle rigtingen voorstelt; *hoog*, daaren-tegen, enkel de derde uitgebreidheid eens ligchaams, die, welke het nevens zijne lengte en breedte heeft, aanduidt. Bovendien wordt ook deze derde uitgebreidheid enkel met betrekking tot het grondvlak *hoogte* genoemd, daar zij, ten aanzien van een gansch wereldligchaam alleen *hoogte* heet, wanneer men haar in aanmerking neemt als de verwijdering van het middenpunt, terwijl zij, als toenadering tot dat middenpunt beschouwd, *diepte* geheeten wordt. **VERHEVEN** is dat *groot*, hetwelk zich aan onze aanschouwing als onbegrensd onttrekt. Er zijn *verhevene* voorwerpen, die het zijn door hunne uitgebreidheid, andere, door hunne kracht. Tot de laatste behoorren de *mathematisch* en *dynamisch-verhevene*. Het geestelijk *verhevene* is het onmetelijk *groot* in het genie en karakter, in handelingen en gevoelens. Het denkbeeld van *hoog* wordt slechts in tweederlei opzigt van het zinnelijke op het onzinnelijke overgedragen. Het *hooge* is dan vooreerst het moeilijk te bereikene, ten andere, het in eenen hooger en graad volkomene. Menigmaal gaat beide zamen. Van *verheven* is voorts *groot* daardoor onderscheiden, dat *verheven* enkel den hoogsten trap der *grootheid*, de onafzienbare, of zinnelijk oneindige, grootheid uitdrukt. Al het *verhevene* is *groot*, maar niet al het *groot* *verheven*. Overigens is het voorwerp alleen door

door zijne volkomenheit) *verheven*; ook onvolkomenheden kunnen *groot* zijn. Er bestaan *groot*e gebreken, ondeugden, snoodheden, maar geene *verhevene*. Naardien *hoog* ook het nevendenkbeeld van *zwaarte* bevat, en aldus tegenover het geringe en ligte te stellen is, wordt het ook van verstandelijke voorwerpen gebezigt, die *gemeene* krachten te boven gaan. Eene wetenschap is voor dengenen te *hoog*, die niet met genoegzame *scherpzi*nnigheid van verstand begaafd is, om in het wezen derzelve te dringen. Het verschil tusschen *hoog* en *verheven* is uit den aard van beide woorden op die wijze op te lossen, dat *hoog* in zich zelf enkel de strekking der uitgebreidheid van beneden naar boven aanduidt, *verheven*, daarentegen, in zich zelf reeds hooger, of boven iets zijn onderstelt, en aldus eigenaardig de tegenstelling van het lagere in zich bevat. Eenen *hoog*en rang bekleeden velen; maar de *verheven* rang is die van den vorst, aan welken alle andere ondergeschikt zijn.

VERHINDEREN, zie BELETTEN.

VERHINDEREN, zie HINDEREN.

VERHOEDEN, VERIJDELEN.

Doen mislukken. Men *VERHOEDT* eenen aanslag, wanneer men dien door hoede en toevorzight voorkomt of belet; men *VERIJDELT* dan tevens het ontwerp daartoe, omdat het, bij gebreke der uitvoering, ijdel

ijdet blijft. In zoo verre is het in het wezen der zaak eenerlei, of men zegge. *den aanslag verhoeden*, of *het ontwerp verijdelen*. Maar men *verijdele* ook den aanslag, of de onderneming zelve; en dit onderstelt, dat men, zonder denzelven *verhoed* te hebben, den bedrijver belet, daarvan de vruchten te plukken, welke hij er zich van beloofd had.

VERHOOGEN, zie BEVORDEREN.

VERIJDELEN, zie VERHOEDEN.

VERKEERD, zie AVEREGTSCH en OMGEKEERD.

VERKEERING, zie OMGANG.

VERKLAREN, zie AANKONDIGEN.

VERKLAREN, zie BEDUIDEN.

VERKLAREN, zie OMSCHRIJVEN.

VERKLEUREN, VERSCHIETEN.

Van kleur veranderen. *De zon doet de stoffen verschieten*, of *VERKLEUREN*. In *verschieten* ligt echter bepaaldelijk het begrip van verbleeken; in *verkleuren* alleen dat van eene andere kleur aannemen, evenveel welke. Zoo *verkleurt* een kreeft in het koken, maar hij *verschiet* niet. Zelfs wordt bij *verschie-*

schieten het verbleeken alleen van stoffen genomen, niet van het menschelijk gelaat, van hetwelk men *verkleuren* zegt, zoo wel in den zin van verbleeken, als van blozen. *Hij verkleurde op dat zeggen.*

VERKIEZEN, zie AANSTELLEN.

VERKLIKKEN, zie AANBRENGEN.

VERKOOPEN, AFZETTEN.

Tegen zekeren prijs in eigendom afftaan. **VERKOOPEN** doet een ieder, hetzij koopman van beroep, of niet, die iets van zijn eigendom, voor geld, aan een' ander overdoet; **AFZETTEN** doet alleen de koopman, winkelier, of kramer, omdat het woord bijzonder op de daardoor te weeg gebragte vermindering van zijnen voorraad ziet. *Hij heeft het huis, waarin hij tot nog toe winkel deed, tot zoo hoogen prijs verkocht, omdat hij kon aantoonen, hoe aanmerkelijk veel hij daarin jaarlijks afgezet had.*

VERKOOPING, VEILING.

Te koop bieding. **VERKOOPING** is, naar de vorming van het woord, de daad van verkoopen; het verliest, echter, in het gebruik, veelal die beteekenis, en neemt de hier opgegevene daarentegen aan. *Er zal morgen eene verkooping van landerijen zijn* zegt enkel, dat die zullen te koop geboden worden; werkelijk verkocht zullen zij slechts dan worden,

wan-

wanneer zij kopers er toe overtuigen, dat de
noodigden prijs willen besteden. Vaalres is hier
werkelijk de daad van *veilen*, dat is aan den open-
biedenden te koop bieden. Na de *veiling*, kan daar-
om nog eene bepaaldelijke (of, zoo men in den ma-
kelaarsstijl zegt, *finale*) *verkoop*; bij *afslag* en *af-
wijking*, plaats hebben.

VERKRIJGEN, VERWERVEN.

Bekomen. (Zie hierboven, op BEKOMEN, dit woord met andere vergeleken.) *Verwerven* is met, of zonder eigen toedoen, deelschtig worden. *Hij verkreeg eer en aanzien.* Ook, door moede en arbeid bekomen. *Hij poogde eenen grooten naam te verkrijgen.* Tegen betaling bekomen. *Die stof is niet meer te verkrijgen.* Eindelijk, door overreding of verzoek, bekomen. *Ik kon geen verlof verkrijgen.* VERWERVEN heeft bepaaldelijk dien laatste zin. *Genade verwerven.*

VERKROPPEN, OPKROPPEN.

Een toegevoegd leed zonder wederwraak verduren. **VERKROPPEN** heeft deze beteekenis onbepaald; **OPKROPPEN** geeft enkel te kennen, dat men de belediging eenen tijd lang bij zich verbergt. *Met opette verkropte ik dien smaad. Al die hoon en smaad, zoo lang opgekropt, zullen eens in wraak uitbarsten.*

VER.

VERKWISTEN, zie **DOORBRENGEN**.

VERLANGEN, zie **BEGEEREN**.

VERLANGEN, zie **EISCHEN**.

VERLATEN, zie **BEGEVEN**.

VERLATEN (ZICH OP IETS), zie **BOUWEN**.

VERLEGEN, zie **BELENIGERD**.

VERLETTEN, **VERZUIMEN**.

Verwaarloozén. **VERZUIMEN** is van algemeene aanwending. *De wonde is verzuimd. Zijne bezigheden, zijnen pligt, verzuimen. Gij moet die gelegenheid niet verzuimen.* Insgelijks, van den tijd; **VERLETTEN**: *Ik zou daarmee te veel tijds verletten, of verzuimen.* Beide ook zonder het woord *tijd* daarbij te noemen. *Ik denk niet, dat gij veel verlet, of verzuimt, met hier te blijven.*

VERLICHTING, BESCHAVING, BESCHAAFDHEID.

Ontwikkeling van verstandelijke vermogens, of zedelijke hoedanigheden. Bij de beide laatste woorden is het beeld genomen van het scharven, hetwelk de timmerman doet, om het ruwe en knobbelige tot voegzame deelen te vormen; bij het eerste, van het

eerste omtrent het hart en den wandel, het andere omtrent het verstand bezigt: *de verlichting van het verstand verkrijgt dan hare meeste waarde, wanneer zij haren invloed oefent op de beschaving van het hart en den wandel.*

VERLIES, zie AFBREUK.

VERLIEZEN, KWIJT WORDEN, KWIJT RAKEN,

Van het bezit van iets ontbloot worden. VERLIEZEN wordt alleen van iets gezegd, waarvan het bezit wenschelijk is. *Zijn vermogen verliezen. Eenen vriend verliezen*, hetzij door zijn afsterven, hetzij door het ophouden van zijne vriendschap. Door eene spraakkunstige figuur, zegt men: *een spel, een regtsgeding verliezen*, met de beteekenis van daarin voor de tegenpartij onderdoen; eigenlijk, het daarvan gehoopte voordeel niet verkrijgen. Wanneer KWIJT WORDEN van iets begeerlijks gebezigd wordt, is daarin dit verschil met verliezen, dat men er bij aan eenige bijzondere, of schoon ongenoemde, oorzaak denkt, terwijl bij *verliezen* geen opzet ondersteld wordt. *Ik heb op de markt mijn horlogie verloren* geeft het denkbeeld, dat men het onachtzaam uit den zak heeft laten vallen. *Ik ben op de markt mijn horlogie kwijt geworden* duidt het vermoeden aan, dat het gerold is. KWIJT RAKEN, als: *ik ben op de markt mijn horlogie kwijt geraakt*, laat zulk vermoeden meer in het midden. Anders ligt in *kwijt raken* het begrip

van een opzettelijk eigen toedoen, en ziet, even als *kwijt worden* in het algemeen, op het verheven worden van iets, waarvan men wenscht ontheven te zijn. *Na lang wachten, uit hoofde der drukte op het kantoor, ben ik er eindelijk mijn geld kwijt geraakt.* Wanneer daarbij geen eigen toedoen plaats heeft, zegt men, overigens in denzelfden zin, *kwijt worden.* *Het duurde wel een uur, eer ik dien lastigen babbelaar kon kwijt worden.*

VERLOOCHENEN, zie AFZWEEREN.

VERLOSSEN, zie BEVRIJDEN.

VERLOSSER, zie HEILAND.

VERLUSTIGING. GENOEGEN, VERMAAK.

Zie GENOEGEN en VERMAAK met meer andere zinnelijke verwante woorden vergeleken, op BLIJDSCHAP. Eene VERLUSTIGING geeft eene prikkeling van *genoegen*; maar hetgeen *genoegen* geeft, is niet altoos eene *verlustiging*. Tot *verlustiging* dient wat lustig, vrolijk maakt; men vindt er somtijds eene, hoewel on gepaste, *verlustiging* in, wanneer men met iemand den gek scheert; *genoegen* is te edel woord, om voor zulk vermaak gebezigd te worden. Even weinig zoude men, in plaats van met *genoegen*, of *vermaak*, tot iemand kunnen zeggen: *ik hoop de verlustiging te hebben van u ten mijnen huize te zien.*

VER-

VERMAAK, zie **BLIJDSCHAP**.

VERMAARD, zie **BEFAAMD**.

VERMAKELIJK, zie **AARDIG**.

VERMEENEN, **MEENEN**.

Zonder gewisheid, oordeelen, dat iets waar is. Zie **MEENEN**, met andere zinverwante woorden vergeleken, op **ACHTEN**. Terwijl *meenen* slechts onzekerheid te kennen geeft, bij dengenen, die de meening voedt, beteekent *vermeenen* zoo veel als stellen, althans voor zeer waarschijnlijk houden. *Ik vermeen, dat het zoo behoort.*

VERMEERDEREN, zie **AANGROEIJEN**.

VERMEESTEREN, zie **BEMAGTIGEN**.

VERMEESTEREN, zie **BEVANGEN**.

VERMENIGVULDIGEN (ZICH), zie **AANGROEIJEN**.

VERMETEL, **ROEKELOOS**.

Al te koen; al te stout. **ROEKELOOS** heeft tot stamwoord het oude *roeck*, *roek*, toezigt, gelijk men zeide: *hem en roeckt niet, wat hij seyt*, voor het bekommert hem niet, wat hij zegt. De ontkenning van toezigt, geeft dus aan *roekeloos* de beteekenis

van onbedacht; in het tegenwoordig gebruik, onbedachtelijk stout, en zich alzoo in gevaar stellende. *Hoe rockeloos is die overlaet in at zijst doet!* VERMETEL, waarvoor nog bij VONDEL *vermeten* te vinden is, heeft de-beteekenis van iemand, die zich zelve te veel toemeet, te stout is in de onderstelling van zijne krachten, gelijk ook het werkwoord *zich vermeten* den zin heeft van zich in het afmeten van zijne krachten en vermogens misgrijpen; en zich dienvolgens iets onderwinden, waartoe men onbevoegd is. *Vermetel* heeft dus, met *rockeloos*, wel den zin der te groote stoutheid, maar, niet der onbedachtheid, gemeen. *Op hunne magt hoogmoedig en vermetel.*

VERMIJDEN, zie MIJDEN.

VERMIT, zie AANGEMERKT.

VERMITS, zie OMDAT.

VERMOEDEN, zie ACHTERDOCHT.

VERMOEDEN, zie DUNKEN.

VERMOEID, zie MOEDE.

VERMOEIJEN, zie AFMATTEN.

VERMOGEN, zie MIDDELEN.

VER-

VERMOGEN, zie HAVE.

VERMOGEND, zie MAGTIG.

VERMOMMEN, zie BEWIMPELEN.

VERMOMMEN, zie MASKEREN.

VERMOORDEN, zie DOODEN.

VERMORZELEN, zie BREKEN.

VERNEMEN, HOOREN.

HOOREN beteekent alleen, door middel van het gehoor ontwaar worden; VERNEMEN, op dezelfde wijze ontwaar worden, en tevens verstaan. Men *hoort* een geluid, een gejuich, een gezegde, wanneer slechts de klank eenen indruk op het gehoor maakt; men *verneemt* het, wanneer men dien klank weet te onderscheiden, en daaruit verstaat, wat er de betekenis van is.

VERNIELEN, zie VERDELGEN.

VERNIETIGEN, zie VERDELGEN.

VERNIETIGEN, zie AFSCHAFFEN.

VERNIETIGING, zie VERDELGEN.

VEROORDEELEN, zie **DOEMEN**.

VEROORLOVEN, zie **DULDEN**.

VERONACHTZAMEN, zie **VERWAARLOOZEN**.

VERZUIJEN.

Zich omlrent iets niet beminnen. **VERONACHTZAMEN** is eigenlijk onachtzaam behandelen, en onderstelt dus, dat men zich niet met de zaak, onthoudt der belangstelling, bezig houdt. Men behoort nimmer zijne beroepsbezigheden te veronachtzamen. **WAARLOOZEN** beteekent aan iets niet de hand houden, en het alzoo laten bederven. **VERZUIJEN** is hetgeen behoorde gedaan te worden. *last schandelijk verzuimd. Wanneer men aanvangt met zijne zaken te veronachtzamen, zal men verzuimen, en eerlang geheel verwaarloosd.*

VERONGELIJKEN, zie **BELEEDIGEN**.

VERONTREINIGEN, zie **BEKLADDEN**.

VERORDENEN, zie **GEBIEDEN**.

VERGOORDEELEN, zie **DOEMEN**.

VEROORLOVEN, zie **DULDEN**.

VEROORZAKEN, zie **BEROKKENEN**.

VER.

VER.

246

VEROOTMOEDIGEN, zie DEMOEDIGEN.

VEROVEREN, zie BEMAGTIGEN.

VERPOOZEN, zie AFLOSSEN.

VERPLETTEREN, zie BREKEN.

VERPOOZEN, zie AFLOSSEN.

VERRADEN, zie OPENBAREN.

VERRASSEN, zie BETRAPPEN.

VERRIGTEN, zie BEDRIJVEN.

VERROEREN, ROEREN, BEWEGEN.

Van plaats doen veranderen, hetzij geheel, hetzij ten deele. Een ligchaam **BEWEEGT** zich, wanneer het eene andere ruimte, hetzij klein of groot, **IN** neemt. *Geen blad aan de boomen bewoog zich. Het is gezond, zich, na het eten, te bewegen.* **ROEREN** en **VERROEREN** worden niet van levenlooze voorwerpen gezegd. *Roeren* wordt vooral van eene **OMME** om gaande, of ook golvende beweging gezegd. *Roer den brij.* Van daar, figuurlijk: *nu kan hij niet meer roeren; in rep en roer brengen;* en de spreekwoordelijke uitdrukking: *hoe meer men zulke dingen roert, hoe meer zij stinken.* Doch *roeren* heeft ook den zin van verplaatsen, van de eene **PLAATS** naar de an-

dere brengen. Van hier ~~roerende~~ *goederen*, eigenlijk goederen, welke men *roeren*, dat is verplaatsen, kan. VERROEREN ziet op den ~~eersten~~ *aanstoot* ter beweging; het duidt dus eene geringere beweging aan. Daarom is, wanneer men zegt: *hij durft geenen vinger verroeren*, de ontkenning sterker, dan indien men daarvoor *bewegen* bezigde.

VERROTTING, zie BEDERF.

VERRUILEN, VERWISSELEN.

Zich van iets ontdoen, en iets anders in de plaats stellen. Bij VERRUILEN heerscht het begrip, dat men zalks opzettelijk, en met eens anders bewilliging doet. *Ik heb mijnen rotting, tegen zijne tabaksdoos, verruild.* VERWISSELEN komt zelden in dien zin voor, tenzij met betrekking tot geldspecien, waarvoor *verruilen* niet gebruikt wordt. *Goudgeld tegen zilvergeld verwisfelen.* Anders beteekent *verwisfelen* enkel iets anders nemen, hetzij bij vergissing, hetzij ook opzettelijk, maar zonder dat daartoe de toestemming van eenen anderen persoon vereischt wordt. *Ik had daar mijnen hoed tegen dien van eenen onbekenden verwisfeld. Nadat ik mijn staatsiekleed met mijn huisgewaad verwisfeld had.*

VERRUKKEN, zie BEKOREN.

VERRUKKING, zie BLIJDSCHAP.

VER-

VERSAAGD, zie **BLIGOD**.

VERSCH, **FRISCH**.

Gaaf, onbedorven, nog jong. Inzonderheid is **VERSCH**, in dezen zin, de iegenstelling van oud. *Versche melk, versche boter, versche eijeren, versch vleesch*, (ongerookt en ongepekeld,) *versche visch, versch water*. Zoo zijn *versche troepen*, die pas aankomen, die nog niet in het gevecht geweest zijn. *Eene versche wonde* is zulk eene, die men pas gekregen heeft. **FRISCH** wordt somtijds in denzelfden zin gebazigd. *Het ransak is nog frisch*. Meestal, echter, ziet het meer op de uiterlijke blijken van jeugdigheid en onbedorvenheid. *Een frische tak*, in tegenoverstelling van eenen dorren. *Frische rozen. Frische tabak*. Derhalve zijn *frische troepen* zoodanige, die er welgesteld uitzien.

VERSCHALKEN, zie **BEDRIEGEN**.

VERSCHEIDEN, zie **ALLERHANDE**.

VERSCHEIDENHEID, zie **ONDERSCHIED**.

VERSCIETEN, zie **VERKLEUREN**.

VERSCHIL, zie **ONDERSCHIED**.

VERSCHOONLIJK, zie **VERGEEFLIJK**.

VER-

VERSCHRIKKELIJK, zie **AFGRJSSSELJK**.

VERSLAG, zie **MARE**.

VERSLIJTEN, zie **AFSLIJTEN**.

VERSMADEN, zie **VERACHTEN**.

VERSPILLEN, zie **DOORBRENGEN**.

VERSPREIDEN, zie **UITBREIDEN**.

VERSTAAN, zie **BEGRIJPEN**.

VERSTAND, zie **OORDEEL**.

VERSTANDIG, zie **GELEERD**.

VERSTELD, zie **VERBAASD**.

VERSTOREN, zie **VERDELGEN**.

VERSTOREN, zie **BELGEN**.

VERSTOUTEN (ZICH), zie **DURVEN**.

VERSTRIKKEN, zie **BEDRIEGEN**.

VERSTROOID, IN **GEDACHTEN**.

IN **GEDACHTEN**, is diegene, die, door over iets
na te denken, verhinderd wordt van op hetgeen buiten
hem

hem omgaat, te letten; **VERSTROOID** is men, wanneer men, door afwisselende *gedachten* van *buizen* en daarmede verbondene gedachten, weerhouden wordt van zich te bepalen tot het onderwerp, waaraan men behoorde te denken. Die in het geheel niet denkt, is zoo wel *verstrooid* als *verdoofd*; *verdoofd* is; niemand zal dus gaarne *verstrooid* heeten. In gezelschap moet men niet in *gedachten* verzonnen men niet voor *verstrooid* wil aangezien worden; maar het is noodzakelijk, om *gedachten* te wijden, wanneer men, alleen zijnde, over iets na te denken heeft; diegene ware *verstrooid*, die, in zulk een geval, niet in *gedachten* was. Het zeggen: *ik was daar in gedachten* is menigmaal de goede verontschuldiging, waarmede zich de *verstrooide* behelpt, wanneer hij verzuimd heeft, behoorlijke oplettendheid te gebruiken.

VERSTROOIJEN, zie AFLEIDEN.

VERTALEN, zie OMSCHRIJVEN.

VERTE, zie AFSTAND.

VERTELLING, zie FABEL.

VERTEREN, zie DOORBRENGEN.

VERTIER, zie AFTREK.

VERTOLKEN, zie OMSCHRIJVEN.

VERTOOG, BEROOG.

Ontwikkeling met woorden, om iets aan te toonen, of te bewijzen. **Beroog** is eenvoudig de uiteenzetting der gronden, waarop een bewijs rust. **VERTOOG** is een geschrift, of mondelinge rede, trekkende, om te overreden. *Die zaak behoeft geen breeder toog. Welk een langwijlig vertoog, ter dantooning van iets, dat van zelf spreekt!*

VERTOORNEN, zie BELGEN.

VERTREK, zie KAMER.

VERTREKKAMER, zie KAMER.

VERTREKKEN, zie AFSTEKEN.

VERTREKKEN, zie AFREIZEN.

VERTROUWEN (OP IETS), zie BOUWEN.

VERVAARDHEID, zie ANGST.

VERVAARDIGEN, zie BEDRIJVEN.

VERVAARLIJK, zie AKELIG.

VERVAL, zie DRINGELD.

VERVOEREN, zie BEKOREN.

VER.

VERVORMEN, zie HERVORMEN.

VERWAAND, zie HOOVAARDIG.

VERWAARLOOZEN, zie VERONACHTZAMEN.

VERWACHTEN, zie AFWACHTEN.

VERWEKKEN, zie TELEN.

VERWELKEN, VERDORREN.

Zijne frischheid verliezen. VERDORREN is *dor*, dat is droog worden, en wel zoodanig droog, dat de levenssappen ontbreken. VERWELKEN, afgeleid van *wel*, voor *vel*, zou eigenlijk *vellig*, slap worden, of verslensen, beteekenen. En daarmede stemt het gebruik volkomen overeen. *Een boom verdort. Bloemen verwelken.*

VERWERVEN, zie VERKRIJGEN.

VERWIJDERING, zie AFSTAND.

VERWIJDERING, zie ONEENIGHEID.

VERWIJL, UITSTEL, OPONTHOUD.

Een vertoeven met iets. VERWIJL drukt dit zonder nevenbegrip uit, en geeft het eenvoudige denkbeeld van het daartoe gebezigde tijdverloop. *Wijl*, op zich zelf, beteekent tijdverloop. *Zonder verwijl.*

De

De zaak ligt geen verwijl. Dat verwijl doet zij te lang. OPONTHOUD duidt eene vertraging an, door toedoen van anderen veroorzaakt. *Zand breger dezor, zonder eenig oponthoud, terug. Het oponthoud was buiten mijne schuld.* UTTAREN is de daad van uitstellen, en dus eene vertraging door eigen toedoen. *Ik zal uwen last zonder uitstel uitvoeren.* Zoo is *uitstel is geen affstel* eene spreekwoordelijke uitdrukking, om te kennen te geven, dat, als men eene zaak lang uitstelt, men haar daarom toch niet laat varen.

VERWIJT, zie BLAAM.

VERWIJZEN, zie DOEMEN.

VERWISSELEN, zie VERANDEREN.

VERWISSELEN, zie VERRUILEN.

VERWITTIGEN, zie BERIGTEN.

VERWOED, zie DOL.

VERWOESTEN, zie AFLOOPEN.

VERWOESTEN, zie VERDELGEN.

VERWONDEN, zie KWETSEN.

VERWONDEREN, zie BEVREEMDEN.

VER.

VERWONDEREN, zie VERBAZEN.

VERZACHTEN, zie MATIGEN.

VERZADEN, VERZADIGEN.

Tot bevrediging van den eetlust spijst doen genietenz; eigenlijk, aanmaken. VERZADIGEN, is, naar den vorm, het voortdurende werkwoord van VERZADEN, doch, gelijk, wel dergelijke, zonder verschil van beteekenis. *Er schijnt goud verzaden, of verzadigen, aan hem.* Ook beide figurliks om overvloedigheid te verzaden, of te verzadigen. Echter is alleen verzadigen, niet verzaden, het kunstwoord der scheikunde, voor het lat. *saturare*.

VERZAKEN, zie AFZWEREN.

VERZAMELEN, VERGADEREN, VERGAREN.

Bijeen brengen. Zoo men, tusfchen VERZAMELEN en VERGADEREN, in de eigenlijke beteekenis, eenig verschil wil vinden, zoude het hierin moeten bestaan, dat vergaderen meer den zin heeft van naast elkander, dicht bijeen, brengen, verzamelen, meer dien van tot eenen hoop brengen. *Vergadert de oudsen, versamelet de kinderken,* leest men in de bijbelvertaling. Nogtans vindt men ook aldaar; *Hij vergadert de wateren der zee als op eenen hoop,* zoo wel als *versamelen hij, hoopen.* Maar een wezenlijk verschil is, dat alleen vergaderen ook onzijdig is, en hetzij als bedrijvend, hetzij als onzijdig.

werkwoord, voor het zamenkomen, of doen zamenkomen van eene raadsvergadering gebezigd wordt. *Den raad vergaderen. De raad vergadert.* VERGADEREN is niet dan eene infmelting van *vergaderen*; evenwel wordt het alleen in den eigenlijken, niet in den zoo even opgegeven, zin, in plaats van *vergaderen* gebruikt, of anders, als het boekbinders kunstwoord voor het bijeenleggen der onderscheidene vellen van een in te binden of in te naaijen boekwerk. Een dergelijk verschil heeft plaats tusfchen de afgeleide naamwoorden VERZAMELING en VERGADERING. Beide beteekenen, vooreerst, de daad van verzamelen, of vergaderen. *De vergadering van aardfchatten. De verzameling van het verftrooid.* Verzameling heeft bovendien de beteekenis van hetgeen verzameld is. *Eene verzameling van gezangen.* Vergadering of liefst *vergaring*, komt, in zulken zin, flechts in weinige gevallen voor; als: *eene vergaring van vuil in iemands ingewanden*, en dan gelijkbeduidend met eene *verzameling*, of ophooping; verzameling, namelijk, hier genomen zijnde voor het naamwoord, niet van het bedrijvende *verzamelen*, maar van het wederkeerige *zich verzamelen*. Zoo zegt men ook: *eene verzameling van menschen, van kunstenaars, enz.*, dat is, een aantal menschen, kunstenaars, enz., die zich verzameld hebben, zamengekomen, bij elkander gekomen zijn, hetzij toevallig, hetzij met eenig bepaald oogmerk, bij voorbeeld, om eene verkooping bij te wonen, of even veel welk ander, mits *niet* dat, van over een onderwerp

te raadplegen. Die laatste beteekenis, daarentegen, is eigen aan het naamwoord *vergadering*, afgeleid van het onzijdig werkwoord *vergaderen*. *Eene vergadering van kunstenaars, om de ingekomene proeffstukken te beoordeelen. De statenvergadering.*

VERZEGELEN, TOEZEGELEN, ZEGELEN.

Met een zegel sluiten. Men zegt, onverschillig, *eenen brief verzegelen*, of *toezegelen*. *Het pakje was toegezegeld*, of *verzegeld*. Niettemin heerscht bij TOEZEGELEN meer het begrip der daad, bij VERZEGELEN meer dat der daardoor te weeg gebragte verzekering. *Eene nalatenschap verzegelen*, niet *toezegelen*. Het onzamengepaste ZEGELEN ziet inzonderheid op het aanhechten van een zegel ter bekrachtiging: *met het koninklijk wapen gezegeld*; en heeft bovendien den zin van het opdrukken van eenen stempeel, om een papier, tegen betaling van zekere kosten, in regten bruikbaar te doen zijn. Van daar *zegelpapier*, *zegelkantoor*. *De houder van eenen wissel op ongezegeld papier kan geene regtsmiddelen wegens denzelfven aanwenden, alvorens hij de boete van het zegelregt voldaan hebbe.*

VERZEGGEN, VERZWEREN.

Bevestigen, dat men iets niet zal doen. Het verschil tusschen beide woorden is door de zamenstelling zelve kennelijk. VERZWEREN is het bevestigen, dat men iets niet zal doen, bij eede. VERZEGGEN is

het eenvoudiglijk door zeggen verklaren. Van daar, dat het eerste woord enkel van ernstige zaken, of althans ernstige verzeggingen, kan te pas komen. *Hij verzwoor alle hulde aan den vorst. Het spel verzweren.* Waartegen *verzeggen*, als ligt uit onbedachttheid geschiedende, en daarom ook vaak onvervuld blijvende, aanleiding heeft gegeven tot het spreekwoordelijk gezegde: *verzeg niets, dan uwen neus af te bijten.*

VERZEGGEN (ZICH), VERZWEREN (ZICH).

Wederkeerige werkwoorden van die van het voorgaande artikel, doch met eene geheel tegenovergestelde beteekenis, namelijk, van bevestigen, dat men iets zal doen, zich tot iets verbinden. *ZICH VERZWEREN* heeft in het algemeen den zin van zich, bij eede, verbinden. *Zij verzworen zich elkander getrouw te blijven.* *ZICH VERZEGGEN* ziet bijzonder op eene verbintenis, om ergens ten bezoekte komen. *Gij moet u niet verzeggen. Wij waren verzeid.* Het verleden deelwoord, nogtans, waarvoor men in dit geval liefst *verzegd* bezigt, heeft ook den algemeenen zin van toegezegd. *Die goederen zijn verzegd.*

VERZEKEREN, zie BEKRACHTIGEN.

VERZETTEN, zie BELEENEN.

VERZETTEN (ZICH), zie AANKANTEN.

VER-

VERZOEK, zie **AANZOEK**.

VERZOEKING (IN) BRENGEN, zie **AANVECHTEN**.

VERZOENEN, zie **BEVREDIGEN**.

VERZWEREN, zie **VERZEGGEN**.

VERZWEREN (ZICH), zie **VERZEGGEN (ZICH)**.

VET, **SMEER**, **VETTIG**, **SMERIG**.

Eene witachtige, smijdlige, en ook bij het leven, gevoellooze stof, in het ligchaam van dieren, gevormd door afscheiding der overtollige voedende sappen. **Vet** is die stof in het dierlijk ligchaam, waar die ook aanwezig zij; **SMEER** is eene bijzondere benaming voor het *vet*, dat rondom de nieren en darmen van slagbeesten zit. *Vet* is ook het uitgebraden of afgekookt vet van vleesch, hetzij in den ontbondenen of in den weder gestalden toestand, tot spijs dienende, van waar de spreekwijs: *het vet is van den ketel*, (het meeste voordeel der zaak is reeds weg). Het gesmolten vet, waarvan kaarsen gemaakt worden, heet *smeer*; doch wanneer het van de brandende kaars weder afdruipt, wordt het *kaarsvet* geheeten. Buitendien is *smeer*, niet *vet*, in het algemeen, eene smijdlige zelfstandigheid, geschikt, om over iets anders heen gesmeerd te worden. Van daar, het bijvoegelijke **SMERIG**, voor hetgeen van zoodanige zelfstandigheid

is, of daarnaar gelijk. *Die grutten zijn smerig gekookt.* VETtig, daarentegen, is niet anders, dan *vetachtig*; en het bijvoegelijke *vet*, voorzien van datgeen, wat door het naamwoord wordt uitgedrukt. *Vet vleesch* is dus vleesch, waaraan veel vet is. In verdere beteekenis, evenwel, duidt het bijvoegelijke *vet* ook het voorzien zijn van eene vettige, naar dierenvet eenigzins gelijkende, zelfstandigheid aan. *Vette room.* *Die boterham is mij niet vet genoeg.* Ook wordt het gezegd van eenen grond, die vele plantvoedende deelen bevat. *Een vet land.* En bij verdere overdracht, van andere dingen, die eene zekere mate van overvloed opleveren. *Een vet ambt.* Van hier de spreekwijs: *het vette der aarde*, een overvloed van gewenschte dingen, aardche goederen. Zoo ook *vette jaren, dagen*, voordeelige tijden. In het algemeen is *vet* het beeld van overvloed. Dus *zijn vette letters*, die overvloedig dik zijn; *een vet pensfel*, bij schilders, dat overvloedig verw van zich geeft. In geene van deze beteekenissen is *smerig* te gebruiken, maar wel, gelijk mede *vet*, in die van met vettigheid bezoedeld. *Vette vingers, smurige vingers.*

VEULEN, zie PAARD.

VEZEL, zie DRAAD.

VIERHOEK, VIERKANT.

Eene oppervlakte, die vier hoeken heeft, moet noodwendig ook vier kanten of zijden hebben, en,
om-

omgekeerd, de oppervlakte, die vier kanten heeft, moet even noodwendig vier hoeken hebben. Is die oppervlakte evenwel overigens onregelmatig, dat is, zijn de kanten van onderscheidene lengte, en gevolglijk de hoeken, naar de wiskunstige bewoording, van verschillende grootte, zoo zijn het de *hoeken*, die het meest in het oog vallen, wanneer men de hoedanigheid der figuur wil bepalen. Zijn echter de kanten, en, bij gevolg daarvan, ook de hoeken, aan elkander volkomen gelijk, zoo is het de volstrekte regelmatigheid der figuur, die de gewaarwording treft, en deze openbaart zich eerder bij het aanschouwen der *kanten*, dan door het meten der hoeken. Van daar, mischien, dat de benaming **VIERKANT**, in de wiskunde, en zelfs in de dagelijksche taal, meer bijzonder eigen is aan den *gelijkzijdigen VIERHOEK*. Een *onregelmatige vierhoek* (niet *vierkant*). Het *vierkant van den cirkel* zoeken (niet *den vierhoek*).

VIERKANT, zie **VIERHOEK**.

VIJANDSCHAP, **HAAT**, **WROK**.

VIJANDSCHAP is eene wederkeerige betrekking tuschen twee personen, of ook twee volken, door welke zij elkander wederzijds, door list of geweld zoeken te benadeelen en afbreuk te doen. *Twee broeders moeten niet in vijandschap leven. Om der oude vijandschaps wil.* Zoo zijn twee oorlogvoerende mogendheden met elkander in *vijandschap*. Dergelijke *vijandschap*, en ook die tuschen bijzondere perso-

nen, waarbij somtijds eigenbelang de eenige drijfveer tot wederkeerige benadeeling is, onderstelt niet altoos persoonlijke afkeerigheid. **HAAT**, daarentegen, is, op zich zelve, niet anders, dan eene zoo sterke persoonlijke afkeerigheid van iemand, dat men zich daardoor genoopt vindt, om genoeg te scheppen in deszelfs ongeneugten. Niet noodwendig is het begrip van dadelijke benadeeling daarmede verknocht. *Den haat des volks op zich laden.* Echter wordt *vijandschap* ook, buiten het straks geopperde denkbeeld der wederkeerigheid, in ruimeren zin genomen voor de geneigdheid, om te benadeelen. *Iemand vijandschap toedragen.* In dezen zin, dan, is *vijandschap* ten naauwste met *haat* verwant. Beide zijn vereenigd in **WROK**, eene hevige, opgekropte, gebelgdheid, namelijk, die even zeer, persoonlijke afkeerigheid, als de zucht, om zich door benadeeling te wreken, te weeg brengt.

VILLEN, zie **AFSTROOPEN**.

VINDEN, zie **AANTREFFEN**.

VINNIG, zie **BITS**.

VLAAG, **BUI**.

Eene kortstondige, voorbijgaande, onstuimigheid der weersgesteldheid. **BUI** ziet hierbij inzonderheid op de onstuimigheid, **VLAAG** op de kortstondigheid. *De bui komt opzetten, — is al over. Maatsche buien.*

jen. De lucht is vol buijen. Güre vlagen. De stormwind verhief zich bij vlagen. Men zegt, in samenstelling, donderbui, onweersbui, regenbui, en dondervlaag, onweersvlaag, regenvlaag, mitsgaders stormvlaag en windvlaag, niet stormbui of windbui. Ook wordt vlag, zelfs met een tegenovergesteld begrip van dat der onstuimigheid, gebezigd: bij vlagen brak de zom weer door; en in het algemeen voor elke kortstondige afwisseling: eene vlag van koorts, van gekheid, van razernij. Hij krijgt tuschen beide wel eens eene vlag van gezond verstand. Bui wordt niet op die wijze, maar wel voor eene afwisseling van geluimheid gebruikt: ik trof hem in eene kwade, eene goede, bui.

VLAK, zie PLAK.

VLAM, zie BRAND.

VLEESCHHOUWER, zie SLAGER.

VLEIJEN, zie FLEEMEN.

VLEK, zie PLAK.

VLERK, VLEUGEL, WIEK.

Het werktuig aan het ligchaam der vogelen, door middel van hetwelk zij vliegen. VLEUGEL drukt dit letterlijk uit, als zamengesteld van *vleug*, (wortel van het oude werkwoord *vleugen*, thans vliegen,) en

den uitgang *el*, die de beteekenis heeft van een werktuig, of iets, waarmede iets gedaan wordt. In *VLEEK*, eigenlijk *vledderik*, van *vledderen*, fladderen, ligt hoofdzakelijk het denkbeeld der uitgespreide vederen. *WIEK*, met *wig* verwant, ziet inzonderheid op de pennen, door middel van welke de vogel zijne kracht van beweging aanwendt. Daarom hebben ook insecten *vleugels*, en, in eenen ruimeren zin genomen, zoo men wil, *vlerken*, maar geene *wieken*. Een molen, daarentegen, bij overdracht, *wieken*, maar geene *vleugels* of *vlerken*, terwijl het laatste woord, en niet *vleugels* of *wieken*, in de lagere spreektaal, voor groote, pootige, handen gebuikt wordt. In de verdere figuurlijke spreekwijzen is dezelfde onderscheiding waar te nemen. Men zegt: iemand op zijne eigene *wieken* laten drijven, voor hem aan zijne eigene krachten overlaten; de *vlerken* laten hangen, voor zich neerslagtig aanstellen; en telkens, wanneer het begrip van voortsneling hoofdzakelijk in aanmerking komt, *vleugels*, als: *de vrees maakte hem vleugelen*. Zoo worden aan den wind, de liefde, enz. *vleugelen*, niet *vlerken* of *wieken*, toegeschreven. Nogtans wordt *vleugel*, als het algemeener woord, somtijds gebezigd, waar ook een der beide andere zoude te pas kunnen komen. *Iemand de vleugelen korten*, het zelfde als *kortwieken*, voor hem in zijn vermogen beperken. *Vleugel*, waarvoor voorheen *vlerk*, als de benaming van de zijdelingsche uitbreiding van een krijgsbende, of van een gansch leger. *Hij stond op den vleugel van het bataljon*. *De regter vleugel dreef*

drong door. Even zoo de *vleugel* van een gebouw.
En: *onder iemands vleugelen*, voor onder deszelfs
bescherming.

VLEUGEL, zie VLERK.

VLIEDEN, MIJDEN.

Men *MIJDT* de plaats, den persoon, of de zaak,
die niet tegenwoordig is; men *VLIEDT*, wanneer die
tegenwoordigheid reeds daar is, of op het punt staat
van te zullen plaats grijpen. *Iemands tegenwoordig-
heid mijden* is dus zorgen van zich niet op eene
plaats te begeven, waar hij zich bevindt. *Iemands
tegenwoordigheid vlieden* is zich weg begeven, tel-
kens, wanneer hij in de nabijheid verschijnt.

VLIEDEN, VLUGTEN.

Snel wijken, uit vrees voor een wezenlijk, of
vermeend, gevaar. Bij *VLIEDEN* verdwijnt somtijds
het begrip van vrees, en blijft enkel dat der snel-
heid, als: *alle rouw zal van u vlieden*. Maar juist
daarom is *vlieden*, wanneer het in den zin van *VLUG-
TEN*, of uit vrees wijken, gebezigd wordt, van eene
sterkere beteekenis, naardien, in dit geval, het begrip
der meerdere snelheid, natuurlijk dat der meerdere
vrees verwekt. Wanneer men dus van iemand zegt,
dat hij uit het land *vlugtte*, geeft men enkel te kennen,
dat hij, uit vrees voor eenig gevaar, snel vertrok-
ken is, echter kan hij zeer wel, vooraf, orde op zijne

zaken geffeld hebben, en op de gewone wijze gericht zijn; geen van beide wordt onderfeld, wanneer men zegt, dat hij uit het land *vlood*.

VLIETEN, VLOEIJEN, STROOMEN.

VLOEIJEN is het algemeene woord voor de beweging dier lichamen, wier bestanddeelen geenen vasten zamenhang hebben, en die daarom door de benaming van vloeibare lichamen, of vloeistoffen, onderscheiden worden. *Daar de Rijn weder in zee vloeide. Er vloeiden tranen langs hare wangen.* VLIETEN is, in eene en dezelfde rigting, voortvloeijen, STROOMEN hetzelfde, doch met eene sterkere beweging. Van een beekje zegt men, dat het *vliet*, niet dat het *stroomt*; van eene rivier, dat zij *stroomt*, niet dat zij *vliet*. Overigens wordt *vlieten* alleen van de onveerkrachtige en druppelende vloeistoffen, gelijk water, wijn, olie enz. gebezigd; *vloeijen* en *stroomen* ook van de veerkrachtige en niet druppelende, gelijk de lucht, stoom, enz.

VLIJEN, zie VOEGEN.

VLIJT, zie BEVLIJTIGING.

VLIJT, zie IJVER.

VLIJTIG, zie IJVER.

VLIJTIG, zie ARBEIDZAAM.

VLOEL

VLOEIBAAR, zie DUN.

VLOEIJEN, zie VLIETEN.

VL.OEKEN, VERVLOEKEN, VERWENSCHEN.

Hevig met kwaad bedreigen. VLOEKEN wordt ook onzijdig genomen voor zoogenaamde vloekwoorden voortbrengen, gelijk dit in de laagste spreektaal plaats heeft, zonder dat daarbij juist eene bedreiging bedoeld wordt. Voorts beteekent het, bedrijvend genomen, even als VERVLOEKEN, de misnoegdheid over iets, met eene plegtige bevestiging, te kennen geven. *Hij vloekte, of vervloekte, het uur, waarop hij haar het eerste zag.* Verder is *vloeken*, of *vervloeken*, in den bijbelstijl, met toebede, of gewisfe aankondiging, van alle zoodanig onheil bejegenen, als waarmede de overtreders der Mozaïsche wet bedreigd waren, en het welk men den *vloek der wet* noemde: *zegt ze, die u vervloeken.* Onder *zich zelve vervloeken*, verstaat men zich zelve allere hande onheil toewenschen, in gevalle men geene waarheid spreekt. *Hij begon hem selyen te vervloeken* Bijbelvert. VERWENSCHEN is, eigenlijk, van zich weg wenschen. Zoo is het: *dat u de duivel hale!* in den eigenlijken zin, eene verwensching. Daarentegen: *ik wenschte, dat gij de beenen braakt*, een vloek, maar geene verwensching. Zoo leest men, in de oude tooversprookjes, van *verwenschte*, niet *vervloekte*, prinsen en prinsessen. *Dat lastige wijf met haar verwenscht bezoek niet vervloekt bezoek;*
cen

een bezoek, namelijk, dat men gewenscht had, te kunnen afwenden. *Het dobbelspel verwenschen* is: het van zich weg wenschen, dat is, er zich niet mede willen inlaten.

VLUG, VAARDIG.

Snel in beweging en in werkzaamheid. In sommige gevallen zijn beide woorden onverschillig te gebruiken, omdat in elk derzelven het hier opgegevene dubbele begrip ligt. *Hij is VAARDIG*, of *VLUG*, *in al zijn bedrijf*. *Vlug*, of *vaardig*, *met de pen*. In *vlug* ligt nogtans vooral het begrip der snelheid van beweging, in *vaardig*, dat der snelheid van werkzaamheid. Men zegt: *wat is zij vaardig met de tong*, omdat de tong hier voor de spraak genomen, en op eene andere werkzaamheid dan loutere beweging gedoeld wordt; en: *vlug ter been*, omdat men daarbij alleen, of hoofdzakelijk, op de snelheid der beweging ziet. Zoo, met betrekking tot den geest, *vlug*, wanneer alleen aannemen of ontvangen met schielijkheid in aanmerking komt: *een vlug begrip*; en: *vaardig*, wanneer het zake is, iets te verrigten: *men moet even vaardig tot vergeven zijn, als een ander tot beledigen*. Zoo heeft *vaardig*, in het algemeen, de beteekenis van gereed om iets te doen. *Men hoeft nooit naar mij te wachten, ik ben altoos vaardig*, niet *ik ben altoos vlug*. Daarom is ook *vlug* weinig van levenlooze dingen te bezigen, wel *vaardig*, in den zin van gereed, in den vereischten toestand,

om dadelijk gebruikt te worden tot het einde, waartoe zij bestemd zijn. *Het eten is vaardig.*

VLUGTEN, zie VLIEDEN.

VOCHTIG, zie NAT.

VOEDSEL, zie AAS.

VOEDSEL, zie SPIJS.

VOEGEN, VLIJEN; — BETAMEN.

Gelegen komen, aangenaam zijn; — behoorlijk zijn. VLIJEN is, eigenlijk, al plooiende en buigende schikken; VOEGEN is schikken, passen, onderling verbinden. *Men vlijt turven in het hok. De schrijnwerkers voegen hun werk met lijm.* Het gebruik heeft *het vlijt mij, u, enz.* aangenomen, in den zin van gelegen komen, wel van pas komen, en daarom aangenaam zijn. *Het vlijt mij geenszins, u af te wachten.* Daarvoor vindt men ook *het voegt mij geenszins* gebruikt. Voegen, evenwel, heeft eenen anderen zin, gelijk uit de zamenstellingen *welvoegelijk* en *bevoegd, bevoegdheid*, blijkt. Hetgeen men, in den eigenlijken zin gesproken, bij elkander *voegt*, is niet altoos hetgeen meetkundig op of aan elkander past, maar wel hetgeen bij elkander behoort. Bij overdragt, is derhalve *het voegt mij, u, enz.* het is voor mij, u, enz. behoorlijk; anders *het BETAAMT mij, u, enz.* Tusschen *voegen en betamen*,

men, intusfchen, bestaat dit verschil, dat bij *betamen* meer gedacht wordt aan een regt, of eene hoedanigheid des perfoons, waardoor iets al of niet voor hem behoorlijk is, bij *voegen*, aan het oordeel van anderen daaromtrent. *Het betaamt u niet* (gij hebt geen regt), *mij op zulk eene wijze te bejegenen*. *Het voegt eenen bejaarden man niet* (het is, naar het oordeel van anderen, niet behoorlijk), *zich zoo kinderachtig te gedragen*. Zie voorts BEHOOREN.

VOEREN, zie LEIDEN.

VOLBRENGEN, zie AFDOEN.

VOLBRENGEN, zie BEWERKEN.

VOLBRENGEN, zie EINDIGEN.

VOLDOEN, zie BETALEN.

VOLDOEN, zie AFBETALEN.

VOLDOEN, zie BEVREDIGEN.

VOLDOEN, zie BEANTWOORDEN.

VOLEINDEN, zie EINDIGEN, en VOLMAKEN.

VOLEINDIGEN, zie EINDIGEN, en VOLMAKEN.

VOL-

VOLHARDEN, zie AANHouden.

VOLHARDEND, zie BESTENDIG.

VOLK, zie NATIE.

VOLKOMEN, zie VOLLEDIG.

VOLLEDIG, VOLKOMEN, VOLMAAKT.

VOLLEDIG is hetgeen al zijne leden heeft, en kan derhalve alleen gezegd worden van iets, dat onderscheidene leden of deelen heeft. VOLKOMEN is van alle bestanddeelen, en van deze in eene behoorlijke en doelmatige inrigting, voorzien. VOLMAAKT is, in den volstrektsten zin, vrij van alle gebrek. *God alleen is volmaakt*. Echter wordt het woord niet altoos in dien strengen zin genomen, maar dikwijls met *volkomen* verwisfeld. *Zij vaart volmaakt wel*, in plaats van *volkomen wel*. *Zij geniet de volmaakte gezondheid*, dat is, eene *volkomene*. Eigenlijk gezegd, is er even min eene *volmaakte* gezondheid, als iets anders *volmaakt* op aarde. *Volkomen*, evenwel, is zij met regt te noemen, wanneer hetgeen daaraan mogt ontbreken, aan de behoorlijke en doelmatige gesteldheid des ligchaams geenen hinder doet. Zoo is het opstellen van eene *volmaakte* spraakkunst niet in eens menschen vermogen; maar eene *volledige* spraakkunst is zoodanig eene, waarin alle deelen en afdeelingen behandeld zijn; en eene *volkomene* spraakkunst ware die, waarin die bijzondere deelen en afdeelin-

gen, alle naar behooren, en op eene in alle opzigten doelmatige wijze, zouden voorgesteld zijn. Zoo is er slechts ééne *volmaaktheid*; maar een werk kan vele *volkomenheden* hebben, zonder nogtans van gebreken vrij te zijn. Zie VOLMAKING.

VOLMAAKT, zie VOLLEDIG.

VOLMAAKTHEID, zie VOLMAKING.

VOLMAKEN, **VOLTOOIJEN**, **VOLEINDEN**,
(VOLEINDIGEN.)

Volledig en volkomen maken; geheel afmaken. **VOLEINDEN**, of **VOLEINDIGEN**, onderscheidt zich daar door van **VOLTOOIJEN**, dat bij het laatste meer aan werkelijken arbeid gedacht wordt. Men *volleindigt* eene redevoering, wanneer men ze ten vollen uitsprekt; men *voltooit* het opstel derzelve, wanneer men het geheel afwerkt. **VOLMAKEN** komt soms in den zin van *voltooijen* voor, als: *toen het gansche huis volmaakt was*. Meestal echter neemt men *volmaken* voor van gebreken bevrijden, tot meerdere volkomenheid brengen, en, in dien zin, blijft er, aan een werk, hetwelk men *voltooid* heeft, dikwijls nog veel te *volmaken* overig.

VOLMAKING, **VOLMAAKTHEID**.

VOLMAAKTHEID is de hoedanigheid van *volmaakt*, dat is, vrij van alle gebreken, te zijn; **VOLMAKING**, de daad van *volmaken*, voor van gebreken bevrijden ge-

genomen; zie het vorige artikel. *De mensch, als een volmaakbaar wezen, behoort steeds aan zijne volmaking te arbeiden, hoezeer hij zeker zij van de volmaaktheid niet te bereiken.*

VOLOP, zie RIJKELIJK.

VOLTOOIJEN, zie VOLMAKEN.

VONNISSEN, zie DOEMEN.

VOOR DAT, zie ALEER.

VOORAL, zie INZONDERHEID.

VOORBEDUIDEN, zie AANKONDIGEN.

VOORBERIGT, VOORREDE.

Een opstel, hetwelk een schrijver, bij de uitgave van zijn werk, vooraan plaatst. Een VOORBERIGT moet beknopt, eene VOORREDE kan menigmaal eene tamelijke uitgebreidheid beslaan. In een *voorberigt* worden, gemeenlijk, slechts eenige bijzonderheden medegedeeld, welke de schrijver voor den lezer wettenswaardig acht. In eene *voorrede* geschiedt dit niet alleen omstandiger, maar dezelve handelt ook dikwijls van het doel en de strekking des werks, van de wijze, hoe de lezer het te gebruiken hebbe, en van de belangrijkheid der daarin bevatte stof.

VOORDEEL, zie BAAT.

VOORDEEL, zie BELANG.

VOOR DEZEN, zie VOORHEEN.

VOORDRAGT, VOORSTEL, VOORSLAG.

Door deze drie woorden wordt, onder verschillende wijzigingen, het onduitsche woord *propositie* uitgedrukt, te kennen gevende, dat iets geopperd wordt, met oogmerk, om daarop eens anders toestemming of goedkeuring te verkrijgen. Dit kan met meer of minder nadruk, aandrang, plegtigheid, of ook eigene belangstelling geschieden. Het begrip van dit alles ligt minder in VOORSLAG, dan in VOORSTEL, of VOORDRAGT, dat is, minder in de daad van aan iemand iets *voor te slaan*, dan in die van aan iemand iets *voor te stellen*, of *voor te dragen*, werkwoorden, van welke de gedachte naamwoorden afgeleid zijn. Wanneer men zich bij eenen Kranken bevindt, is het al zeer gewoon, hem het een of ander geneesmiddel voor te slaan, zonder dat men er evenwel veel gewigt aan hecht, of zulk een *voorslag* al of niet opgevolgd worde. Men doet iemand eenen *voorslag* tot een huwelijk, zonder daarop te drukken, of er sterke belangstelling in te toonen, althans zonder eenige plegtigheid. Anders is het er mede gelegen, wanneer men iemand het *voorstel* tot een huwelijk doet. Terwijl de *voorslag*, als ware het, ter loops, en bij wijze van onverschillig gesprek, kan gedaan worden, ligt in het

het *voorstel* altoos het begrip van opzettelijkheid. Degeen, aan wien een *voorslag* gedaan wordt, kan dien, als ware het ongemerkt, laten voorbijgaan; geschiedt het bij wijze van *voorstel*, zoo kan hij niet wel in gebreke blijven, er op te antwoorden. Voorts, doet de meerdere aan den minderen *voorslagen*, *aan-nemelijke voorslagen*, wanneer hij hem tot zijnen dienst wil overhalen. De eene oorlogvoerende mogendheid doet aan de andere eenen *voorslag* van vrede. Het *voorstel* daartoe zoude te veel belangstelling aanduiden, en daarom voor de vredezoekende mogendheid vernederend zijn. Leden eener raadplegende vergadering doen in dezelve *voorstellen*; mindere ambtenaren aan hoogere, de ministers aan den koning *voordragen*. Zoo worden de officieren bij het leger, door den koning, meestal op *voordragt* van den minister van oorlog, benoemd. In eene raadplegende vergadering, heet ook de breede ontwikkeling van een *voorstel*, of een daarover door andere leden uitgebragt gevoelen, eene *voordragt*.

VOORGEVEN, BEWEREN, VOORWENDEN.

Hetgeen iemand *BEWEERT*, is tot dus verre nog onbewezen; aan hetgeen hij *VOORGEeft*, is veelal met reden te twijfelen; weet men, dat hij het slechts *VOORWENDT*, zoo slaat men er geen geloof aan. *Men beweert, dat er een wapenstilstand gesloten is. Onlangs hebben sommige lieden op nieuw voorgegeven, dat er meerminnen bestaan. Zij gaf hoofdpijn voor. De geyangene is, naar zijn voorgeven, nog*

gcene twintig jaren oud. Zoekt gij dit tot uw verantwoordiging voor te wenden?

VOORHEBBEN, ZICH VOORSTELLEN, VOORNEMEN, BESLUITEN.

De daad van iets te willen heeft eene dubbele betrekking, terugwaarts, en voorwaarts. Terugwaarts, op het voorafgaande overleg, en het eindigen of sluiten daarvan, hetwelk men door **BESLUITEN** uitdrukt. Voorwaarts, op de uitvoering. De geringste graad van verstandelijke inspanning daartoe is, dat men zich hetgeen te doen staat **VOORSTELT**. Het **VOORNEMEN** onderstelt reeds, dat de geest er zich meer bepaaldelijk mede bezig gehouden, en de middelen van uitvoering bedacht heeft. Het **voornemen**, eindelijk, duidt dit nog sterker aan, en bevat reeds het denkbeeld van aangevangene voorbereidingen. Het is zoo veel als in den zin hebben, doch wordt, even als die uitdrukking zelve, meest met betrekking tot iets kwaads gebezigd. *Wij ontdekten spoedig, wat hij voorhad. Als gij iets goeds voorneemt, behoort gij het ook te volvoeren. Wij hadden ons voorgesold, u te bezoeken.* Niettemin leveren al deze uitdrukkingen eenen meer onbepaalden of minder stelligen zin op, dan het enkele *besluiten*. Naar het hierboven gezegde, zoude juist in *zich voorstellen*, *voornemen* en *voorhebben*, als voorwaarts op de daadelijke uitvoering ziende, de meerdere stelligheid moeten liggen. Maar deze schijnbare tegenstrijdigheid in het gebruik is ligt te verklaren. Men kan

den

den lust gevoelen, of zich genoopt vinden, om iets te doen, en het zich dus *voorstellen*, het *voornemen*, of het *voorhebben*, zonder dat er juist een rijp overleg voorafgegaan, of dit tot een vast besluit gekomen is. Nu is in zulk een geval op de uitvoering met minder zekerheid te rekenen, dan wanneer het overleg plaats gehad, en men *befloten* heeft. Vandaar, eensdeels, dat van eene raadplegende vergadering niet gezegd wordt, dat zij *zich voorstelt*, *voorneemt*, of *voorheeft*, maar dat zij *besluit*; en anderdeels, dat, ook in alle andere gevallen, het woord *besluiten*, als stellig het voorafgaand overleg aanduidende, de vastheid van den wil sterker te kennen geeft, dan een der drie andere woorden. *Zoo vele onaangenaamheden deden hem besluiten*, of *het besluit nemen*, om *zijn ambt neder te leggen*.

VOORHEEN, VOORMAALS, VOOR DEZEN, EERTIJD, OUDTIJD, OULINGS, VAN OUDS.

Alle bijwoorden, een vroeger tijdperk aanduidende. OUDTIJD gaat het verst terug, en kan op lang verledene eeuwen zien. *Oudtijds*, zegt men, *waren de menschen van eene veel grootere lichaamsgestalte, dan in onze dagen*. OULINGS duidt een lang verleden tijdperk aan, doch zoo, dat het tot den bekenden tijd behoort. *Het is voor de taalkunde zeer noodzakelijk, ook de woorden te kennen, die oulings in gebruik waren*. VAN OUDS is, eigenlijk, van eenen

lang verledenen tijd af, tot op den tegenwoordigen tijd toe. *Dis gebruik heeft van ouds bestaan.* EERTIJD is zoo veel als vroeger, in vergelijking met den tegenwoordigen tijd, of de eeuw, waarin men leeft. *Eertijds waren de verschillende standen in de maatschappij ook door hunne kleederdragt onderscheiden.* VOOR DEZEN ziet op een vroeger tijdperk, dan het tegenwoordige, onbepaald of het tot den leeftijd des sprekers, of tot eenen langer verledenen tijd behoort. *Zoo zeggen oude lieden, wanneer zij op het nieuwerwetsche schrollen; voor dezen was het anders.* VOORHEEN ziet gemeenlijk op een slechts kort tijdverloop. *Hij was voorheen in dienst.* VOORMAALS is minder in gebruik, doch overigens meest met *eertijds* overeenkomende.

VOORINGENOMENHEID, zie VOOROORDEEL.

VOORKOMEN, TOESCHIJNEN.

Eenen indruk te weeg brengen, naar welken zich een voorloopig oordeel bepaalt. *Dat moet haar verderlijk voorkomen. Het schijnt mij toe, dat alles zich wel schikken zal.* VOORKOMEN is anders, als naamwoord, het uiterlijke, het gelaat, de gedaante, de houding: *hij heeft een goed voorkomen.* Verder, als werkwoord, bejegenen. *Vestig het oog op al wat u voorkomen mag. Dat is mij nog nooit voorgekomen.* Daarin ligt dan het begrip van, althans eenige, wezenlijkheid. Door TOESCHIJNEN, zamengefeld met *schijnen*, in den zin van zich laten aanzien, dat zoo

menigmaal bedriegelijk, en van wezenlijkheid ontbloot is, drukt men zich dus nog meer twijfelachtig uit. Wanneer derhalve iemands oordeel gevraagd wordt, of wanneer hij zich in het geval bevindt van het in eene raadpleging te uiten, zal *het komt mij voor* eene bescheiden uitdrukking zijn voor *ik vermeen*. Is echter zijne oordeelvelling, in eenigerlei opzigt, voor eenen anderen grievend, zoo kan zelfs dit *het komt mij voor* niet ten eenenmale vrij van hardheid geacht worden, terwijl de wellevender bewoording deze zou zijn: *het schijnt mij toe, Het schijnt mij toe, dat gij u vergist hebt*.

VOORLICHTEN, TOELICHTEN, INLICHTEN.

Licht, dat is onderrigting, geven in eene zaak. Men **LICHT** iemand in omtrent eene zaak, terwijl hij bezig is die te onderzoeken; men **LICHT** de zaak toe, wanneer de onderzoeker zich reeds in eenige mate met dezelve bekend heeft gemaakt, en men **LICHT** hem voor, wanneer hij zich nog eerst tot het onderzoek voorbereidt. De liefhebber der geschiedkunde zal in deze gedenkschriften belangrijke inlichtingen ontmoeten omtrent de geheime woelingen der onderscheidene partijen, die, hoe verwijderd ook en verschillende in bedoelingen, thans slechts den eenen, gezamenlijken, wensch hadden, om dien gevreesden slag af te wenden. Het werk is derhalve eene onontbeerlijke toelichting voor al wat over de beslissende gebeurtenis geschreven is, en eene niet minder onmisbare voorlichting voor elk, die de verbazende

*gevolgen derzelve uit het ware oogpunt van de
leeren kennen.*

VOORLOOPIG, VOORBARIG, BIJ VOOR- BAAT.

Baat hebben van iets is er voordeel, nut, heil of dienst van trekken. Wanneer men ergens toe reedheid maakt, niet om daarvan dadelijk, maar in derband, bij de voorkomende, verwachte, gelegenheid, voordeel, nut, hulp, of dienst te hebben, doet men zulks bij **VOORBAAT**. *Daar wij hopen, dit jaar, u wederom eenige dagen bij ons te hebben, wordt daartoe reeds, bij voorbaat, uw gezelschap in gereedheid gebracht.* Ook wordt degene, die eenen anderen in eenige bestelling of verering vooruit is, gezegd in de **voorbaat** geweest te zijn. *Het was goed, dat wij met het huren van de huis in de voorbaat geweest waren; want nog den dag werd veel hooger huur geboden.* **VOORBARIG**, daarentegen, is degene, die, door te veel drift, en onjuisten tijd, om iets te doen of te zeggen, niet wacht. *Gij zoudt dat goed tot veel minder prijs gehad hebben, indien gij bezadigder waart te werk gaan; maar gij zijt ook altoos even voorbarig.* Zoo zijn **voorbarige** schikkingen zulke, welke men maakt, zonder genoegzamen grond om er op te rekenen, en er gelegenheid tot derzelver aanwending zal zijn. Zoo kan hetgeen *bij voorbaat* gedaan is, somtijds, van achteren blijken **voorbarig** geweest te zijn. Die, gelijk het spreekwoord zegt, oude schoenen wep-
werpt,

werpt, eer hij nieuwe heeft, handelt *voorbarig*. Dat men in de nieuwspapieren zoo menigmaal *voorbarige berigten* vindt, komt daarvan, dat de berigtgever vaak uit enkele, nog niet naauwkeurig bekende omstandigheden, een besluit opmaakt, hetwelk naderhand blijkt ongegrond geweest te zijn. Een *voorloopig berigt* is datgeen, hetwelk men *bij voorbaat* mededeelt, voor zoo verre men zelf onderrigt is, en in afwachting, dat er gelegenheid zal zijn, om het voorgevallene meer omstandig te melden. *Voorloopige schikkingen* of *bepalingen* zijn zoodanige, welke men beraamt, om eene zaak aan den gang te brengen, totdat men zich in de gelegenheid bevindt, om dezelve op eenen vasten voet te regelen. Wat *voorloopig* is, vereischt derhalve bevestiging, of bekrachtiging. Wat blijkt *voorbarig* geweest te zijn, moet herroepen, of herdaan worden, zoo het laatste mogelijk is. In de *voorbaat te zijn*, leert het oude spreekwoord, dat zegt: men moet de gelegenheid van voren aangrijpen. Den reiziger, die een vreemd land gaat bezoeken, zal het zeer te stade komen, indien hij zich reeds, *bij voorbaat*, de uitheemsche taal heeft eigen gemaakt.

VOORMIDDAG, VOORNOEN.

De tijd van ochtend tot middag. Bij *VOORNOEN* wordt het begrip van *NOEN*, of middag, naar den natuurlijken dag genomen. Daarom is het ook, even als *nanoen*, het voor den regtsstijl gebruikelijke woord. *Te tien uren des voornoens*. Het dient bepaaldelijk tot aanwijzing van het uur, hetwelk men telt, eer de dag

dag het middaguur bereikt heeft, en is dienvolgens ook zonder meervoud. **VOORMIDDAG**, daarentegen, ook in het meervoud gebezigd, wordt, in het gebruik der gezellige verkeerling, meest genomen voor het tijdverloop tuschen ontbijt en middagmaal. *Alle voormiddagen doet hij een toertje te paard. Wij hebben, door zoo laat aan tafel te gaan, bedden eens langen voormiddag gehad.* Zoo beteekent ook de samenstelling *voormiddagsbezoek*, een bezoek, niet juist voor den natuurlijken middag, maar voor de midd. maaltijd.

VOORNAAM, AANZIENLIJK, GROOT.

Door hoogen stand in de maatschappij uitstekend. Lieden in hoogen rang trekken het *aanzien* der menig e tot zich. Van daar, dat **AANZIENLIJK**, van personen gebezigd, in den hier opgegeven zin genomen wordt. In de meest eigenlijke beteekenis is *aanzienlijk* datgeen, wat men met genoeg aanziet, wat behagelijk van aanzien is. De ontkenning is evenwel meest in gebruik. *Die aardappelen zijn goed van smaak, maar niet aanzienlijk, onaanzienlijk. Een onaanzienlijk huis.* Daar nu ruimte, overvloed, pracht, behagelijk van aanzien is, verstaat men onder *een aanzienlijk huis*, zoodanig een, dat daarvan de kenmerken vertoont; onder *een aanzienlijk geschenk*, een geschenk, dat van waarde is. *Aanzienlijke lieden*, ook *lieden van aanzien*, zijn dan zoodanige, die eenen uiterlijken luister vertoonen, gelijk die gemeenlijk aan eenen hoogen rang verknoot is.

is. Naar het nieuwere gebruik, neemt men *aanzienlijk*, als naamwoord gebezigd zijnde en in het meervoud, met de ruimere beteekenis van zoodanige personen, die hetzij door hunnen stand, hetzij door hun vermogen, hetzij ook door de uitgebreidheid hunner betrekkingen, of wel eigene achtenswaardige hoedanigheden, boven anderen uitblinken (het franche *notabelen*). *De vergadering der aanzienlijken*. — *VOORNAAM* is, even als het lat. *præcipuus*, datgeen, wat men bij *voorkeur* uit andere dingen *nemen* zou; en dit is natuurlijk het voortreffelijkste. *Een voornaam schilder* is zulk een, wiens stukken zeer gezocht zijn; *een voornaam koopman*, zulk een, met wien velen in handelsbetrekkingen staan; *een voorname winkel*, een welvoorzien en zeer beklante. Van personen gebezigd, zonder aanduiding van eenige hoedanigheid, waarom zij uit anderen hoofde *voornaam* zouden zijn, is de reden alleen daarin te zoeken, dat zij het meeste aanzien tot zich trekken. Daarom is *een voornaam man* hetzelfde, als *een aanzienlijk man*. — *Voorname*, of *aanzienlijke*, personen hebben eenen grooten invloed, eenen grooten, uitgebreiden, werkring, eene groote magt, kortom vele uiterlijke grootheid. Uit dien hoofde heet een *aanzienlijk* of *voornaam man*, ook *een groot man*. Met zoodanige of andere bijvoeging, nogtans, heeft *groot*, behalve de eigenlijke beteekenis als tegenstelling van klein, den overdragtelijken zin van eigene voortreffelijkheid, zoo wel als van uiterlijk aanzien. *Een groot man* beteekent derhalve niet altoos een' *voornaam* of *aanzienlijk*

lijk man, maar ook zulk een', die, misfchien zonder in uiterlijk aanzien te zijn, of als voornaam gekend te worden, verhevene perfoonlijke eigenschappen bezit. Maar als naamwoord gebezigd, en in het meêrvoud, wordt *de groaten* alleen in den eerst opgegevenen zin, dat is, van lieden van eenen hoogen stand in de maatschappij gezegd.

VOORNAMELIJK, zie INZONDERHEID.

VOORNEMEN, zie BESLUIT.

VOORNEMEN, zie AANSLAG.

VOORNEMEN, zie DOEL.

VOORNEMEN, zie VOORHEBBEN.

VOOROORDEEL, DWALING.

Een VOOROORDEEL is eene meening, welke men zonder voldoende gronden heeft aangenomen; zij behoeft daarom nog geene DWALING te zijn. *Dwaling* is de tegenstelling van *waarheid*; *vooordeel* staat tegen het beproefde en op kennis van zaken gegrond *oordeel* over. *Vooroordeelen* voeden wij, zonder onderzoek; in *dwalingen* vervallen wij menigmaal, op den weg van de moeilijkste navorschingen. Bij *vooordeelen* is geene hoegenaaemde kennis van zaken noodig; *dwalingen* gaan menigmaal met zeer diepzinnige, ofschoon onvolledige, wetenschap gepaard. Het kind heeft

heeft vele *vooroordeelen*, onder welke ook vele waar kunnen zijn; de volwasfene verwerpt de *vooroordeelen* zijner kindschheid; maar dit neemt niet weg, dat hem vele *dwalingen* blijven aankleven. In eene duistere eeuw heerfchen vele *vooroordeelen*; in eene verlichte, misfchien niet minder *dwalingen*. Maar die zelfde *dwalingen*, door anderen zonder onderzoek aangenomen of gevolgd, doen op nieuw *vooroordeelen* plaats grijpen; en zoo kan het blindelings verwerpen van alle *vooroordeelen* op zich zelf eene *dwaaling* zijn.

VOOROUDEREN, VOORVADEREN.

Ouderen zijn iemands vader en moeder; *vaderen*, in het meervoud, deszelfs vader, grootvader, enz. bij verdere opklimming in het mannelijke geflacht. Van eenen anderen aard echter is het verfchil tufchen de beide, hier aan het hoofd geftelde, woorden. VOOROUDEREN beteekent die leden van iemands geflacht, die voor zijne ouden geleeft, en deze verwekt hebben. VOORVADEREN heeft, behalve den zin van voorouderen van het mannelijke geflacht, ook dien van het gansche voor-geflacht eener natie.

VOORREDE, zie VOORBERIGT.

VOORSCHIETEN, LEENEN, VERSCHIETEN, UITSCHIETEN, UITZETTEN.

LEENEN is, in het algemeen, het gebruik van iets, voor eenen tijd, toefaan, in verwachting, of onder
voor-

voorwaarde van teruggave. Het wordt zoo wel van geld, als van andere tilbare goederen gezegd; **VOORSCHIETEN** alleen van het eerste. Wanneer men overigens aan iemand geld *leent*, wordt gemeenlijk ondersteld, dat het aan den persoon zelf wordt ter hand gesteld. Iemand geld *voorschieten*, wanneer de persoon zelf daarbij de penningen ontvangt, heeft veelal het nevenbegrip van eene vooruitbetaling op zekere den borger in tijd en wijle toekomende som; gelijk een geldhandelaar ambtenaren op hunne traktementen *voorschiet*; of wel, dat de penningen niet aan den persoon zelfven behandigd, maar, op zijne begeerte en ten zijnen behoeve, aan anderen uitbetaald worden. **VERSCIETEN** heeft alleen den laatste zin, en wordt ook gemeenlijk slechts van zulk eene som, als men bij zich draagt, gezegd. De eene vriend *leent* geld aan den anderen. Een pleitbezorger heeft somtijds veel aan zegels en geregtskosten *voor te schieten*. Men laat dienstboden de dagelijksche keukenuitgaven *verschieten*. **UITSCHIETEN** is hetzelfde, als *verschieten*, met dit verschil nogtans, dat men bij *verschieten* eerder aan de verwachte teruggave, bij *uitschieten* meer aan de door het uitgeven veroorzaakte eigene ontblooting denkt. *Ik heb al veel voor u uitgescoten*. **UITZETTEN**, geld, of gelden *uitzetten*, ziet op het plaatsen eener somme gelds, om daarvan interest te trekken.

VOORSCHOT, VERSCHOT.

Zie het verschil tusschen *voorschieten* en *verschieten*, in het voorgaande artikel. Een voogd is somtijds in VOORSCHOT voor zijne pupil. Men vraagt den pleitbezorger hoeveel zijne *voorschotten* bedragen. VERSCHOT wordt slechts van kleine sommen gebezigd, en bijzonder van hetgeen een arbeidsman voor dingen aanrekent, die hij bij zijn werk noodig heeft: *het maakloon gaat wel heen, maar de verschotten loopen te hoog.*

VOORSCHRIJVEN, zie GEBIEDEN.

VOORSHANDS, VOOR DE HAND, VOORHANDEN.

VOORHANDEN, van den tijd gezegd, is zoo veel als aanstaande. *Het is nog voorhanden*, nog aanstaande. *'s Konings krooning was toen voorhanden*, nabij. Van dingen gebezigd, van welke men gemeenlijk eenen voorraad opdoet, beteekent het aanwezig, niet opgebruikt. *Er is nog spek genoeg voorhanden.* *Er is turf noch hout voorhanden.* VOOR DE HAND is, in vereeniging met leggen, liggen, staan, enz. niet verhofen, maar gereed, zoo dat men de hand slechts behoeft uit te steken, om het te grijpen. *Gij moet uwe juweelen zoo niet voor de hand leggen.* *Het ligt voor de hand.* In vereeniging met komen, onder iemands bereik geraken. *Hij wierp al, wat hem voor de hand kwam, het venster uit.* VOORS-

HANDS wordt figuurlijk genomen, voor gerechtigd, zonder onderzoek. *Ik weet voorshands, dat het niet is.*

VOORSLAG, zie VOORDRAGT.

VOORSPELLEN, zie AANKONDIGEN.

VOORSPOED, zie BLOEI.

VOORSTANDER, VOORVECHTER.

Die eene zaak ijverig voorstaat. Het verschil tusschen VOORVECHTER en VOORSTANDER ligt niet, gelijk men oppervlakkig zoude meenen, daarin, dat de *voorvechter* zijne zaak gewapenderhand, de *voorstander* dezelve enkel door zijn beleid, of zijnen goeden raad, zoude voorstaan. Aan wapengeweld wordt bij den eenen niet meer, dan bij den anderen gedacht; maar een *voorstander* wordt, in den goeden zin, gebezigd voor iemand, die, ter goeder trouw, en met bezadigheid, eener partij toegedaan is, om het even, of met de bedoelingen dier partij al of niet beaamt; een *voorvechter* is degene, die, in de verdediging van de door hem gekozene partij, met doldriftigheid en voorbarigheid te werk gaat, en wordt dus altoos in eenen kwaden zin gebezigd, al is het, dat men de door hem voorgestane zaak zelf goedkeure. *Ik hoop mij al een ijverig en welmeenend voorstander van onze gemeenlijke belangen genaeg te hebben doen kennen, en geene misduiding te moeten vreezen, wanneer ik*

schanduit verklaar, zulk eenen voorvêchter, als de thans voorgestelde persoon zijn zoude, liever niet in ons midden te zien.

VOORSTEL, zie VOORDRAGT.

VOORSTELLEN (ZICH), zie VOORHEBBEN.

VOORT, WEG.

Niet meer in zijne vorige plaats. Wanneer iemand zijn huis verlaten heeft, zegt men van hem, dat hij *voort*, of ook, dat hij *weg* is. Evenwel komen daarbij tweederlei begrippen in aanmerking. WEG is het stamwoord, waaruit *bewegen* en andere daaraan verwante woorden gesproken zijn. Het doelt bijzonder op den overgang uit het eene gedeelte der ruimte in een ander gedeelte, evenveel welk; het hoofdbegrip is daarbij het verlaten der tot nog toe ingenomen plaats, en beduidt aldus het tegenovergestelde van blijven. VOORT, daarentegen, van *voor* afkomstig, ziet niet enkel op het verlaten van de plaats, waar men zich bevond, maar inzonderheid op het voorwaarts komen, en is in zoo verre ook de tegenstelling van achterwaarts. Een reiziger, die omkeert, eer hij de plaats zijner bestemming bereikt heeft, is niet verder *voort* gegaan, ofschoon hij van de plaats, tot welke hij gekomen was, weder *weg* gegaan is.

VOORTBRENGEN, zie TELEN.

VOORTGAAN, zie VOORTVAREN.

VOORTHELPEN, WEGHELPEN.

Die iemand *weghelpt*, *helpt* hem ook *voort*. In zoo verre zijn VOORTHELPEN en WEGHELPEN als eenerlei te beschouwen. *De bediende van den cipier hielp den gevangenen weg, of voort.* Maar *voorthelpen* heeft daarbenevens de beteekenis van iemands reis te bevorderen, niet met inzicht, om hem de plaats, waar hij zich bevindt, te doen verlaten, maar met oogmerk, om hem die, waarheen hij zich begeven wil, te doen bereiken. *Van plaats tot plaats hielp men hem voort.* Wijders heeft *voorthelpen* ook den meer oneigenlijken zin van, niet iemands reis, maar zijne belangen te bevorderen, zonder dat daarbij eenig denkbeeld van zijn vertrek plaats heeft. *Hij heeft mij met raad en daad voortgeholpen.*

VOORTKOMEN, zie VOORTVLOEIEN.

VOORTREFFELIJK, zie HEERLIJK.

VOORTSPRUITEN, zie VOORTVLOEIEN.

VOORTVAREN, VOORTGAAN.

Aanhouden met iets. Even als de begrippen, waarvan hier het beeld genomen is, daarin verschillen de zijn, dat *gaan* een werkelijk eigen bedrijf, en *voeren* volstrekt lijdelijk is voor allen, die aan het besturen van het vaartuig geen deel nemen, zoo wordt ook

VOORT.

VOORTGAAN, in de hier bedoelde overdragtelijke beteekenis, bij voorkeur gebruikt voor zoodanige gevallen, waarin eenige werkzaamheid plaats heeft, VOORTVAREN voor zulke, waarin de persoon lijdelijk blijft. *Hij ging voort met redekavelen. Hij voer in zijn stilzwijgen voort.*

VOORTVLOEIEN, VOORTKOMEN, VOORTSPRUITEN.

Ten gevolge van iets gebeuren. VOORTSPRUITEN ziet op een onmiddellijk gevolg van de bedoelde zaak zelve. VOORTVLOEIEN doet die zaak meer als eene verwijderde oorzaak beschouwen. VOORTKOMEN laat dit in het midden.

VOORTZETTEN, zie BEVORDEREN.

VOORVADEREN, zie VOOROUDEREN.

VOORVAL, zie AVONTUUR.

VOORVALLEN, GESCHIEDEN, GEBEUREN, PLAATS GRIJPEN.

GESCHIEDEN wordt van alle veranderingen gezegd, om het even of zij bloote werkingen der natuur, dan wel gevolgen van het bedrijf eens handelenden wezens zijn. Wanneer iemand iets doet, zoo *geschiedt* het. *Steek de kaars aan! Het is reeds geschied. Dat geschiedt bij toeval. U zal geen leed geschieden. Gods*

wil geschiede! GEBEUREN wordt gezegd, wanneer men enkel op de te weeg gebragte verandering ziet, zonder de oorzaken daarvan in aanmerking te nemen. *Hoe dikwijls gebeurt het, dat deugnieten, hier, ongestraft blijven.* Van eene verandering, die zeer merkwaardig is, en met eene reeks daarvan af en onderling zamenhangende veranderingen in verband staat., zegt men VOORVALLEN. *Meld mij al wat u voorvallen mag. Dat zal niet weder voorvallen.* PLAATS GRIJPEN bedoelt eigenlijk een gedeelte van eene reeks van gewigtige veranderingen, in zoover daarvan bijzondere gevolgen ontstaan, die op den geheelen zamenhang invloed hebben. *Toen het geval plaats greep, dat de laatste keurvorst van Beijeren zonder eenigzinselijke telgen overleed, kwamen de beijersche landen aan den paltzischen tak, en het negende keurvorstendom verviel.*

VOORVECHTER, zie VOORSTANDER.

VOORWAAR, WAARLIJK, WAARACHTIG.

Bijwoorden, die eene verzekering of stellige bevestiging aanduiden. WAARACHTIG onderscheidt zich in de eerste plaats daardoor, dat het ook een bijvoegelijk woord is. *De waarachtige God. De Heren woord is waarachtig.* Maar, afgezien van deze bijzonderheid, heeft *waarachtig*, ook als bijwoord, eene vorming, waardoor het boven de beide andere woorden in kracht van zin uitmunt. *Waarachtig*, waarbij, even als bij *deelachtig*, *waanachtig*, de klein-

klemtoon op *achtig* valt, hoogd. *haftig*, (*wahrhaftig*,) van *haben*, hebben, is zoo veel als *het ware hebbende*. Want, wat hiertegen eene tegenwerping zoude schijnen, dat, namelijk, de uitgang *ig*, die gemeenlijk eene gelijkenis, eenen zweem van iets aanduidt, den zin zoude verzwakken, in zoo verre dat *waarachtig*, ook naar de hier aangewezen afleiding, niet meer zijn zoude dan *gelijk als* het ware hebbende, is daarom ongegrond, omdat de slotlettergreep hier niet de gedachte gewone uitgang *ig*, maar enkel ontstaan is uit eene toevallige, door de latere aanneming van sluitmedeklinkers medegebragte, toevoeging der *g* aan de *i*, met welke het woord *ouling* eindigde, blijkens het *warhafti*, dat bij KERO, in zijne voorrede, in het tweede hoofdstuk, enz. voorkomt. Nu is werkelijk dit *hafti*, of *haftig*, waarvan ons *achtig*, van *haft*, *haften*, een versterkingsvorm (*intensivum*) van *haben*, hebben, gelijk *haft* in het hoogd. vasthouding, gevangenzetting, beteekent, en ook ons *heften*, *hechten*, daarvan afstamt, zoodat, eigenlijk genomen, *waarachtig* nog meer is, dan *het ware hebbende*, en veeleer daaraan *hechtende*, onafscheidelijk daaraan verknocht. WAARLIJK, daarentegen, beteekent oorspronkelijk slechts *aan het ware gelijk*; en in VOORWAAR heeft *voor* den zin van *als*, gelijk wanneer men zegt: ik houde hem *voor* een eerlijk man, *Voorwaar* dient dus tot verzekering, dat wij iets *voor waar* mogen houden, *als waar* mogen aannemen, dat de spreker het *voor waar* uitgeeft. In geen van beide, noch in *waarlijk*, noch in *voor-*

waar, ligt dus het begrip van dat vaste en onbewegelijke, waarvan *waarachtig* de uitdrukking is. — Met elkander vergeleken, schijnen *waarlijk* en *voorwaar* in zoo verre te verschillen, dat het eerste van beide woorden de meeste kracht van beteekenis heeft. Immers degene, die zegt, dat iets *aan de waarheid gelijk*, met de waarheid volkomen overeenstemmende, is, spreekt stilliger, dan wanneer hij blootelijk verzekert, dat het *voor waar* te houden, als *waar* aan te nemen is. *Het is waarlijk mijn broeder. Ik heb gij dat waarlijk gedaan?* Evenwel is het geval ook uit dat oogpunt te beschouwen, dat de spreker bij *waarlijk* enkel op de zaak ziet, bij *voorwaar*, daarentegen, zijne betuiging meer rechtstreeks tot den hoorder rigt. Want *waarlijk* geeft eenvoudig te kennen: *de zaak* is met de waarheid volkomen overeenstemmende; *voorwaar* zegt: *gij* kunt ze als waar aannemen, ik geef ze *u* als waarheid op. Van daar, dat, in *voorwaar*, bijzonder dat eigenaardige eener plechtige bevestiging ligt, in welken zin het zoo menigvuldig in onze bijbelvertaling voorkomt. *Voorwaar zegge ick u. Voorwaar ick zegge u.*

VOORWAARDE, zie BEDING.

VOORWENDEN, zie VOORGEVEN.

VOORWERP, ONDERWERP.

Als verduitschingen beschouwd van de 'schoolbenamingen *subject* en *object*, zijn beide deze woorden zoo rechtstreeks tegen elkander overstaande, dat het schier
niet

niet te begrijpen is, hoe het een met het ander ooit heeft kunnen verward worden, zoo als nogtans niet zelden, zelfs bij nette schrijvers, geschied is. **ONDERWERP** (*subject*) is de zelfstandigheid, de grond eener zaak, die onder haar als een grond geworpen wordt; in een redekunstig voorstel, de persoon of zaak, omtrent welke iets beweerd of ontkend wordt. *Elk voorstel bestaat uit een onderwerp, eene toe-eigening, en eene samenbinding.* **VOORWERP**, daarentegen, is datgeen, waarop iemand, of iets, werkt. *Bij bedrijvende werkwoorden staat het voorwerp in den vierden naamval.* Niettemin valt het ligt, reden te geven van de verwarring. In de dagelyksche taal, namelijk, worden beide woorden bijkans omgekeerd gebruikt. Men noemt *voorwerp*, al wat men gewaarwordt. *De afstand verkleint de voorwerpen voor ons gezigt.* Ook een' mensch, man, of eene vrouw, noemt men *voorwerp*. *Hoe gaarne hij ook trouwen wil, hij kan geen voorwerp vinden. Hij is een slecht voorwerp*, hetzelfde als: hij is een slecht *sujet*, welk onduitsch woord het fransche voor het redekunstig *onderwerp* is. Zoo is dan ook, wat redekunstig het *onderwerp* van een werkwoord is, naar de dagelyksche taal, een *voorwerp*. Op gelijke wijze heet, in de dagelyksche taal de stof eener verhandeling derzelver *onderwerp*, offchoon het woord, waarmede men de vraag beantwoordt: *wat behandelt gij dezen avond?* (bij voorbeeld, *de verlichting*,) spraakkunstig, het *voorwerp* des werkwoords is, dat in den vierden naamval staat.

VOORZEGGEN, zie AANKONDIGEN.

VOORZIGTIG, zie BEDACHTZAAM.

VOLLEDIG, zie VOLMAAKT.

VORM, FORM.

Blootelijk eene verschillende spelling van een en hetzelfde woord; de eene met *f*, meer overeenkomstig met het lat. *forma*, en den uitheemschen oorsprong verradende, de andere met *v*, het sedert lang verkregen burgerregt van het woord aanduidende; — en niettemin een wezenlijk verschil, zoo in spraakkunsten aard, als beteekenis. Wat den spraakkunsten aard betreft, is *FORM* van het vrouwelijke geslacht, *VORM*, (uitgenomen bij *HOOFD*, die omtrent het geslacht van dit woord, gelijk in zoo menigvuldige gevallen, van anderen verschilt,) van het mannelijke. Wat de beteekenis aangaat, komen beide daarin overeen, dat daardoor eigenlijk de gedaante wordt aangeduid, welke iets stoffelijks door eene meer of minder kunstmatige vervaardiging verkrijgt. Meest echter vindt men daarvoor *vorm* gebezigd. *Het heeft aanzien noch vorm*. Overdragtelijk, onderscheidt men, in de redekunst, *stof* en *vorm* (of *form*), of het *stoffelijke* en *vormelijke*. Zoo brengt men ook een voorstel in den *vorm*, of in de *form*, eener sluitrede, enz. De inhoud van een geschrift kan belangrijk zijn, ofschoon de *vorm* van hetzelfde niet behaagt. Op dezelfde wijze spreekt men van eene *form van regering*,

ring, waarvoor thans een *regeringsvorm* meer gebruikelijk is. Tot den regtsgeleerden stijl behoort *eene nieuwe form van eed*, — *bij forme van enz.*, niet *vorm*, maar *form*, gelijk het onduitsche *formulier* mede in dien stijl het burgerregt heeft. Ook de dichter, in de vlugt zijner verbeelding de zinnenwereld verlatende, geeft *formen*, niet *vormen*, aan de hem voorzwevende *ideën*. Voor het bloot denkbeeldig gebruik, schijnt derhalve *form* meer, dan *vorm* geschikt. En niet zonder reden. Aan *form* immers is niet die louter werktuigelijke beteekenis eigen, waarin *vorm* op menigvuldige wijzen gebezigd wordt, en waardoor het woord, op de denkbeeldige vormen van het onzienlijke toegepast, eene daarmede geenszins strookende logheid aan de spraakwending zoude geven. Mischien is het geheele gebruik van *vorm*, in den onligchanteijken zin, gelijk het hierboven bijgebragte voorbeeld van *regeringsvorm*, in plaats van *form van regering*, gelijk men eertijds zeide, alleen daaraan toe te schrijven, dat men zich meer en meer op de zuiverheid toeleggende, de spelling van *form* als der tale meer vreemd beschouwd heeft. Dat deze zich desniettemin niet geheel heeft laten verdringen, zal wel mede hoofdzakelijk toe te schrijven zijn aan de nu te vermeldene blootelijk werktuigelijke beteekenis van de andere form des woords die namelijk van het werktuigelijke middel, waarvan men zich bedient, om aan onderscheidene dingen hunne gedaante te geven. Zoo noemt men *vorm* een houten schijfje, waarover de kleermaker de stof spant,

om

om eenen kroop aan het kleed te zetten. Insgelijks is *vorm* de houten bak, waarin de boerin de versche kaas hare vastheid laat krijgen. In het algemeen, al datgeen, waarin iets gedrukt, gekneed, of gegoten wordt, om de begeerde gedaante te verkrijgen. Zoo wordt een metalen standbeeld in eenen *vorm* (niet in eene *form*) gegoten; en men heeft, van daar, de figuurlijke spreekwijs: *iets in eenen anderen vorm gieten*, voor daaraan een ander uiterlijk voorkomen geven. Bij geschutgieters heet aldus de *vorm* het in klei afgedrukte houten model van een stuk geschut. Bij loodgieters een soortgelijk model van dingen, die men gieten wil. Bij katoendrukkers eene houten plaat met figuren, die op het katoen gedrukt worden. Een papiermakers *vorm* is een raam, dat met tralie-werk aangevuld is, en waarin men de stof voor een vel papier schept. Een boekdrukkers *vorm* is een ijzeren raam, waarin de gezette kopij voor schoon- of weerdruk vastgekooid wordt, waarvan zeer onderscheiden is het boekdrukkerswoord *formaat*, waarmee de grootte en breedte der bladzijden bedoeld wordt. In alle deze, en vele andere, gevallen, is *vorm* van *form* ten eenenmale verschillend.

VORST, zie PRINS.

VRANK, zie ONAFHANKELIJK.

VREEMD, zie BUITENLANDSCH.

VREEM-

VREEMDE, VREEMDELING.

Iemand, die daar, waar hij zich bevindt, niet thuis hoort. Wat den spraakkunſtigen aard van beide woorden betreft, is VREEMDE, even als een wijze, een geleerde, enz. een tot naamwoord aangenomen bijvoegelijk woord, VREEMDELING een naamwoord, van het bijvoegelijke gevormd, door de toevoeging van den uitgang *ling*, die, onder anderen, achter naamwoorden gevoegd wordt, om levende perſonen, op de door het vorige naamwoord uitgedrukte hoedanigheid eene naauwe betrekking hebbende, te betee-kenen, of ook, achter bijvoegelijke woorden, om aldus naamwoorden te vormen, die de eigenschap van het bijvoegelijke woord vertoonen. Van den eerſten aard zijn, bij voorbeeld, *ſtadeling*, *vosterling*, *hemelling*, *doopeling*, *vloſeling*; van de tweede ſoort, *vroegeling*, *ſpadeling*, *nieuweling*, *ouderling*. Het eigenaardige van dezen uitgang, zoo als men weet, is, dat de aldus uitgaande naamwoorden het mannelijke en het vrouwelijke geſlacht dulden, naarmate zij van onderscheidene kunne verſtaan worden; eene eigenſchap, die op de afſtammig van een onveranderlijk rededeeltje ſchijnt te wijzen. Dit is het in alle duitſche tongvallen voorkomende *lik*, of *lich*, gelijk, waarvan het angels. *ling*, *lyng*, beeld, en het oude werkwoord *lingen*, *lang*, of *long*, *gelongen*, van welks verledenen tijd wij nog *belang*, *gelang* hebben. *Ling* is dan zooveel als iemand van die ſoort, of daartoe betrekking hebbende. Natuurlijk is, overigens, het voor beide woorden ten grond liggend

be-

begrip hetzelfde, voor het bijvoegelijke woord *vriend* genomen zijnde van het bij ons veronderde, doch nog in het eng. *from* kennelijke, oudduitche bijwoord *fram*, ver. Doch *vreemde* is het, naar hegeen zoo even in het licht gesteld is, algemeen woord; *vreemdeling* is van meer bepaald gebruik. Een *vreemde* is, in de eerste plaats, eene tegenstelling van de leden eens gezins. *De gezelschapslijsten en de gouverneur eten aan tafel, wanneer er geen vreemden zijn.* Ook van nabestaanden. *Zij heeft, met voorbijzien van hare gansche maagschap, al haar goed aan vreemden gemaakt.* Voorts, van de medelieden eens genootschaps. *Als al de leden verscheiden, zal er weinig plaats voor vreemden overblijven.* Eindelijk, van stadgenooten. *Benige dagen voor het feest, waren aan de huizen der ingezetenen van socnlijken stand toegangkaartjes afgegeven, zoo tot eigen gebruik, als om daarover ten behoeve van hun bekende vreemden te beschikken.* Ter nauwernood ware, in den laatste zin, ook *vreemdeling* te bezigen. Eigenlijk evenwel bepaalt zich de betekenis van dit zamengestelde woord tot de tegenstelling van de inwoners of inboorlingen van eenen staat. *In sommige landen is het verblijf der vreemdelingen aan bijzondere bepalingen onderworpen.* Men zoude aan zijne uitspraak van onze taal niet merken, dat hij een *vreemdeling* is. *Vreemdeling* blijft ook de buitenlander, offchoon hij in dezelfde stad zijn verblijf houde, ons medelid in een genootschap zij, tot onze maagschap, ja, tot ons gezin behoort,

zoo lang hij niet, in den staat, de regten eens ingezetenen verkregen heeft. Opmerkelijk is het, dat, hoezeer, in dien eigenlijken zin, het begrip van *onbekend*, anders aan het bijvoegelijke *vreemd* mede verknocht, geheel uit het oog verloren wordt, dit zelfde begrip nogtans de figuurlijke beteekenis van het woord uitmaakt, met dit verschil, dat het bijvoegelijke *vreemd* met opzigt tot anderen, *vreemdeling* ten aanzien van den persoon zelven gebruikt wordt. *Ik ben daar nog vreemd*, nog niet bij de anderen bekend. *Ik ben daar geen vreemdeling meer*, ik ben niet meer onkundig van hetgeen daar omgaat. *Hij is in de wiskunde nog een vreemdeling*, hij heeft er nog weinige kennis van.

VREES, zie ACHTING.

VREES, zie ANGST.

VREESSELIG, zie AFGRIJSELIG.

VRETEN, zie ETEN.

VREUGDE, zie BLIJDSCHAP.

VRIENDSCHAP, GENEGENHEID.

- Betrekking van welwillendheid. VRIENDSCHAP, in het algemeene gebruik, is zulk een wederkeerige omgang, waarin men elkanders voorspoed met genoegen ziet, en daartoe, waar de gelegenheid zich voordoet, be-

hulpzaam is. **GENEGENHEID** is een bijzonder persoonlijk welgevallen in eenen anderen, waarvan het genoegen scheppen in deszelfs voorspoed, en de zucht om dien te bevorderen, een natuurlijk gevolg is. *Vriendschap* is de tegenstelling van *vijandschap*; *genegenheid* die van *haat*. Men leeft in *vriendschap* met iemand; men knoopt *vriendschap* met iemand aan; men hernieuwt eene afgebrokene *vriendschap*. Men bezeemt eenen anderen *genegenheid* in; men wint deszelfs *genegenheid*; men gevoelt *genegenheid* voor iemand. *Genegenheid* is bepaaldelijk eene gestemdheid des gemoeds; *vriendschap* uit zich door handelingen. Men verstaat daaronder ook eene eenvoudige daad van welwillendheid of dienstbetooning, zonder dat daarbij juist van eene van beide zijden *genegenheid* behoefte plaats te hebben. *De eene vriendschap is de andere waard*. In de dagelĳksche taal, wordt somtijds *genegenheid* voor liefde gebezigd. *Dat meisje schijnt voor dien jongman genegenheid te hebben*.

VRIJ, zie ONAFHANKELIJK.

VRIJ, VRIJMOEDIG, VRIJPOSTIG.

VRIJMOEDIG is degene, die zijn gemoed vrijelijk openbaart. VRIJPOSTIG is hij, die van de hem toegelatene vrijheid een te stout gebruik maakt. *Vrij* komt in beide beteekenissen voor, maar, voor *vrijpostig*, meestal met bijvoeging van *al te*: *al te vrij*. Wanneer men zegt: *mag ik zoo vrij zijn, u dit te vergen*, is dit zoo veel als zeide men, *mag ik zoo vrij-*

vrijmoedig zijn, dat is, *mag ik vrijelijk mijn gevoel u openbaren*, (en u te kennen geven, dat het mij aangenaam zoude zijn, indien gij dit wildet doen.) Het behoort tot de minder beschaafde spreektaal, daarvoor *vrijpostig* te zeggen, namelijk tot de taal dergenen, die, bij gebrek van genoegzame verstandsbeschaving, gewoon zijn de begrippen met elkander te verwarren. *Vrijmoedig* te zijn is, in vele gevallen, eene deugd; in sommige een kenmerk van grootheid van ziel; maar *vrijpostig* altoos eene onhebbelijkheid. De *vrijmoedige* denkt en spreekt *vrij*, hij is gewoon iemand *vrij* aan te zien, *vrij* met iemand te verkeerren, in zijne handelingen *vrij* te werk te gaan. Wanneer men van den *vrijpostigen* zegt, dat hij dit alles *al te vrij* doet, is dit slechts eene verzachtende spreekwijze; want hij veronachtzaamt de welvoegelijkheid en goede zeden.

VRIJDOM, zie VRIJHEID.

VRIJHEID, VRIJDOM.

De toestand van iemand, die, of van iets, dat, in de verschillende beteekenissen van het woord, *vrij* is, heet VRIJHEID; daarentegen heet de toestand van iemand, die, of van iets, dat ergens van *bevrijd* is, VRIJDOM; vooral, wanneer datgeen, waarvan hij bevrijd is, uitgedrukt wordt. *De vrijheid van den staat. Iemand's vrijheid van denken, doen, laten, enz. Wij verkregen vrijdom van lasten. Vrijdom van zorgen, gevaren, schulden, enz.* Voor het

regtsgebied eener stad, plagt men het eene en het andere woord te gebruiken. *Hij werd uit stad en vrijheid gebannen. Binnen den vrijdom van Utrecht.*

**VRIJMAKEN, BEVRIJDEN, VAN, IETS BE-
VRIJDEN, VOOR IETS BEVRIJDEN, VRIJ-
STELLEN.**

Naar aanleiding van het vorig artikel, beteekent **VRIJMAKEN** *vrijheid verschaffen*, **BEVRIJDEN**, *vrijdom* doen verkrijgen; dat is, het laatste ziet bepaaldelijk op het wegnemen van iets, dat iemands vrijheid belemmert, het eerste wil zeggen, dat men vrijheid geeft aan iemand, die te voren daarvan verloken was. Van zeer nabij is dus de zin van beide woorden verwant. Zegt men: *Washington, La Fayette en Rochambeau, hebben Noord-Amerika vrijgemaakt*, zoo geeft men te kennen, dat zij aan dat land eenen staat van vrijheid verschaft hebben, dien het te voren niet bezat. Bezigt men, bij hetzelfde gezegde, in plaats van *vrijgemaakt*, het woord *bevrijd*, zoo heeft dit de bedoeling, dat het land, door toedoen van die mannen, ontheven werd van de afhankelijkheid, waarin het zich te voren bevond. Maar **BEVRIJDEN**, op zich zelf, heeft tweederlei zin, naardat de aanduiding van datgeen, waarvan men bevrijd wordt, door middel van het voorzetsel *van*, of van het voorzetsel *voor* geschiedt. Men **bevrijpt** **VAN** IETS, waarvan de last reeds drukt. Men **bevrijdt** **VOOR** IETS, waarvan de last nog eerst te duchten is. — **VRIJSTELLEN** heeft eenen meer beperkt-

perkten zin, en ziet bijzonder op het opheffen van eene verplichting. *Hij is, om zijne doofheid, van de looting vrijgesteld.*

VRIJMOEDIG, zie VRIJ.

VRIJPOSTIG, zie VRIJ.

VRIJSTELLEN, zie VRIJMAKEN.

VRIJSTER, zie VROUW.

VRIJUIT, RONDUIT.

Zonder schroom, bewimpeling, of achterhoudendheid. *Ik zeide hem ronduit, dat ik van dien voorslag niets meer hooren wilde. Spreek altijd vrijuit, wat er op uw hart ligt.* Beide beteekent zonder schroom; maar in VRIJUIT ligt het denkbeeld, dat men allen schroom ter zijde stelt; in RONDUIT, dat men geen schroom kent.

VRIJWILLIG, zie GAARN,

VROED, zie VERSTANDIG.

VROLIJKHEID, zie BLIJDSCHAP.

VROOM, zie DAPPER.

VROOMHEID, zie DEUGD.

VROUW, WIJF, WIJFJE, VROUWMENSCH,
VROUWTJE, JONGE DOCHTER, VRIJ-
STER, FREULE, MEVROUW, VROUWE.

Een perfoon van de fchoone kunne. De algemeene benaming is thans **VROUW**, offchoon die oorspronkelijk meer aan **wijf** eigen is. *Wijf*, namelijk, oulings *wif*, en het zelfde woord als het franfche *oeuf*, beteekende oudtijds baarmoeder, gelijk men in de *paraphrasis euangelica*, een frank-duitsch handschrift van hoogen ouderdom, in 1799 te Bamberg gevonden, van Elizabeth leest: *that wif wurdi giv-
capu ihred the wuinter fordgeng thes geres geal,
endi Johannes quam on luides licht*, (de baarmoeder werd gevormd [kreeg haren vorm] tot de tijd of dragt omgîng, het vollè getal [van maanden], en Joannes kwam aan het daglicht.) *Ooi*, (wijfje van een fchaap,) *uſjer*, *ei* zijn daarmede blijkbaar verwant. Niets natuurlijker ook, dan dat de vrouw naar het kinderdragen en zogen genoemd werd, dat niet slechts tot haren pligt en hare beftemming behoort, maar haar wezen, het in het oog loopende van hare vorming uitmaakt. In het oudſchotsch beteekende *oi* eene vrouw; en dit mag wel het eigenlijke ſtafwoord zijn van *wif*, en al de overige, waarbij de beteekenis van voeden heerscht. Bij de engelfchen noemt de man zijne vrouw *my wife*, en zegt men *take a wife*, eene vrouw nemen; ook in onze taal had die benaming eertijds niets beleedigends. Zoo
in

in de bijbelvertaling: *man ende wijf schiep hijse*. En bij M. STOKES: *syn wyf Lutgaert, die hy lief had ende waert*. Sedert, evenwel, is het daarmede gegaan, gelijk met vele andere woorden, aan welke het gebruik, eenen zin van hatelijkheid of verachtelijkheid gegeven heeft; waarvoor noch in de vorming, noch in de oorspronkelijke beteekenis, grond was. Het verkleinwoord *wijffe*, anders aan het vrouwelijk geslacht van dieren toegeëigend, wordt nog wel van den man tot zijne vrouw, bij wijze van liefkozing, gebezigd: *wel wijffe, hoe gaat het? hoor eens, wijffe lief!* maar overigens wordt *wijf* thans slechts met verachting gezegd voor een gemeen, ruw, onbeschoft, of boosaardig vrouwsperfoon, anders VROUWMENSCH, waarbij de bijvoeging van *mensch*, in het onzijdige geslacht met verachting gebezigd, het edeler begrip, dat in *vrouw* heerscht, wegneemt. *Vrouw* namelijk is, oorspronkelijk, iets geheel anders, dan *wijf*, en of in het, bijzonder de betrekking aanduidende van de vrouw tot den man, gelijk in de bijbelvertaling: *sy wert hem ter vrouwe, ende hy hadde se lief*, of wel eene toekenning van dezelfde waardigheid, waarvoor men, bij eenen man, den naam van heer gebruikt, in welken zin het woord, reeds bij onze vroege schrijvers, van *wijf* onderscheiden werd, als bij M. STOKES: *hi, en vrouwe Gheve, syn wyf; syn wyf, vrouwe Paternelle*, enz. Met deze laatste beteekenis strookt de gewone afleiding, van *frouja* bij ULPHILAS, *fro* bij OTT-

FRIDUS, angels. *frea*, heer. Eene andere afleiding, en daarmede zoude de eerstaangevoerde beteekenis beter vlijen, is van *vro*, bij OTTFRIDUS ook *fro* en *frou*, nog overig in ons *vrolijk*, en het stamwoord van *vreugde*, dat in het oudnederlandsch *vroude* gespeld werd, gelijk wij ook oulins *vervrouden*, *vervrouwen* hadden, thans *vervrolijken*. *Vroude* (*vrouw*) zoude dan oorspronkelijk de eigenaardige benaming geweest zijn, door den man jegens zijne huisvriendin gebezigd, en *mijne vrouw* zoo veel zeggen, als *mijne vreugde*. Hoe het daarmede zij, het woord is eerst in later tijd algemener van beteekenis geworden, en, in plaats van het vroeger gangbare *wijf*, voor evenveel welken persoon van het vrouwelijk geslacht gebezigd. *Er waren meer mannen, dan vrouwen. Gehuwde en ongehuwde vrouwen*. Nogtans heeft het tegenwoordig gebruik ook de beide vorige bepaaldere beteekenissen behouden, en men zegt zoo wel *vrouw*, ter onderscheiding eener gehuwde van eene ongehuwde: *een meisje tot vrouw nemen*, als ook in den zin van meesteres: *gehoorzaam uwen heer en uwe vrouw. De vrouw eener ambachtsheerlijkheid*. Deze laatste beteekenis, in zeker opzigt strijdig met de andere, als de ongehuwde meesteres niet uitsluitende, wetigt dan ook het gebruik van *vrouw*, *VROUWE*, of *MEVROUW*, als eertitel, zelfs voor eene ongehuwde, gelijk ten aanzien van vrouwelijke personaadjen van den hoogsten rang, en ook voor deze alleen, plaats heeft: *mevrouw de prinses Marianne*. Overigens is

mevrouw, eigenlijk, de eertitel van gehuwde vrouwen, wier mans eenen aanzienlijken stand bekleeden, als regeringspersonen, hoogleeraars, regtsgeleerden, geneesheeren, krijgsbevelhebbers, schoon het tegenwoordig gebruik die benaming al meer en meer uitbreidt. *Vrouwe* wordt nog aanzienlijker geacht, *vrouw* daarentegen, met bijvoeging van den naam, alleen jegens vrouwen van geringen stand gezegd. Niettemin is wel ontegenzeggelijk *vrouw*, zonder, en *vrouwe*, met de achterlepende *e*, een en hetzelfde woord. Het verschil laat zich verklaren uit het soortgelijk spraakgebruik der engelschen, die hun *madam*, met, of zonder *d*, (*ma'am*,) of nog korter, (als ware het *mam*,) uitspreken, naarmate zij meer of minder eerbied willen betoonen. *Vrouwje* is eene gemeenzame toespraak tot eene vrouw van lageren stand. Zie over *jonkvrouw*, *juffer*, *jufvrouw*, *mejufvrouw*, op DOCHTER. — JONGE DOCHTER is de wettelijke benaming eener ongehuwde. Men spreek ook daarmede meisjes van burgerlijken stand aan, die men oordeelt niet op den titel van juffer gezet te zijn. VRIJSTER, anders ook wel in het algemeen het zelfde als *jonge dochter*, bezigt men, als toespraak, alleen jegens dienstboden. Het vreemde *FRÄULE*, van het hoogd. *fräulein*, (eigenlijk vrouwtje,) is uitsluitenderwijze de titel van adellijke jonge dochters.

VROUWACHTIG, VROUWELIJK.

Als eene vrouw. VROUWELIJK is, in het algemeen, eener vrouw eigen. *Vrouwelijke bezigheden*

Het vrouwelijke geslacht. Den vrouwelijken vate, als de swakste, eere gevende. Bijbelv. VROUWACHTIG is tot vrouwen genegen. Hij is te vrouwachtig, om met een post van dien aard bekleed te worden. In zoo verre, verschillen de beide woorden ten eenenmale. Maar zij komen daarin overeen, dat beide voor als een vrouw kunnen gebezigd worden. Evenwel ook den met dit onderscheid, dat men vrouwelijk van vrouwen zelve zegt: zij ziet er niet vrouwelijk uit; de was een echt vrouwelijk denkbeeld. Vrouwachtig, daarentegen, van mannen: hij heeft een vrouwachtig voorkomen.

VROUWE, zie VROUW.

VROUWELIJK, zie VROUWACHTIG.

VROUWTJE, zie VROUW.

VRUCHTEN, OOFI.

OOFI is, in de uitgestrektste beteekenis van het woord, de benaming slechts van zulke eetbare vruchten van het groeiend rijk, die hare zaadkorrelen met eene vleezige bedekking omgeven hebben, gelijk wijndruiven, ananasen, meloenen, enz. In bepaaldere beteekenis, verstaat men door ooft alleen boomvruchten van den gezegden aard, als granaten, enz.; in den engsten, en misfchien allereigenlijksten zin, en-

enkel appelen, of peren. VRUCHTEN zijn, in de eerste plaats, alle eetbare voortbrengfelen der verschillende plantgewassen, zoo als boomvruchten, peulvruchten, veldvruchten (koren), enz. In spraak-kunstigen aard verschilt bovendien het woord van het vorige daardoor, dat *ooft*, schoon niet dan enkelvoudig, altoos eene veelheid beteekent, en dus in zoo verre met het meervoud *vruchten* overeenstemt, terwijl het enkelvoud *vrucht*, hoezeer mede de beteekenis eener veelheid kunnende hebben, als: *hoe schotiger erwitstroot, hoe minder vrucht*, ook van eenen appel, enz. kan gezegd worden. Dat root, met zinspeling op den twistappel, zingt: *laat toch dit ooft niet heel, doorsnij het*, is eene dichterlijke vrijheid, maar geen regel van navolging; en men behoort niet te zeggen: *een appel is*, maar wel: *appelten zijn een smakelijk ooft*. Voorts wordt *vrucht*, geenszins *ooft*, voor zoo wel nog ongeboren, als jonggeboren dierlijke en menschelijke schepselen gebezigd; gelijk wij in den bijbel lezen: *'t sal de vrucht uwer beesten, onde de vrucht uwes lants, opeten; mitsgaders: slaen een swangere vrouwe, dat haar de vrucht afgaat*. Voorts, de opbrengst, de uitwerking, het gevolg, van evenveel welk ding: *zoo lang hij leeft, geniet hij de vruchten van dat goed*. (Van hier vruchtgebruik.) *Das zijn de gewone vruchten van een goed gedrag. De heillooze vruchten van twist en tweedragt*. Ook in het enkelvoud, voor baat, voordeel: *ik zal er weinig vrucht van trekken. Dat kan geen vrucht doen*. In samen-

stelling: *pennevrucht*, voor een uit de pen gevloeid opstel. In eenen met dit laatste verwanten, figuurlijken, zin, wordt ook *ooft* gebezigd, doch enkel als dichterlijk beeld, niet in den gewonen stijl. *Hier 's ooft uit Pindus lugten*. P. BAKKER. Zie verder BOOMVRUCHT.

VULLEN, VERVULLEN.

Vol maken. Tegen den gewonen aard der voorzetsels van zamenstelling, heeft hier het eenvoudig woord eenen sterkeren zin, dan het zamengestelde. De reden is, dat alleen **VULLEN** in de eigenlijke beteekenis, en ook (de zamenstelling *vulwoord*, voor stopwoord, uitgezonderd,) in de eigenlijke beteekenis alleen, gebezigd wordt. *Eene kan vullen*, *Een glas vullen*. *Eene lantaarn vullen*. *Bedden vullen*. Niet, dat **VERVULLEN** juist altoos bij wijze van *figuur* zoude voorkomen; — maar ook, wanneer het op de meest eigenlijke wijze gebruikt wordt, ligt *darin* noch het volstrekte begrip van *vol*, noch het eigenlijke begrip van *maken*; het heeft dan eerder den zin van, in eenige ruimte, veel plaats innemen. *Welken was de zaal met gewapenden vervuld*. In de eigenlijke beteekenis zegt men: *eene maat vullen*. Met *vervullen*, wanneer *maat* oneigenlijk genomen wordt: *de maat der ongerechtigheid vervullen*. Voorts: *is mand met wijsheid, met gramschap, vervullen*, met *vullen*. *Iemands verlangens en wenschen vervullen* is

is daaraan voldoen. *Zijne eigene verplichtingen of beloften vervullen*, die volbrengen.

VURIG, zie HEET.

VUUR, zie HEET.

VUURMOND, zie MUSKET.

VUURROER, zie MUSKET.

W.

WAAIJEN, zie BLAZEN.

WAANWIJS, zie EIGENWIJS.

WAAR, **WAARÁCHTIG**, **WÁARACHTIG**.

Stellig zeker. Men heeft soms getwijfeld, of niet **WAARACHTIG**, hoezeer met den klemtoon op de tweede lettergreep uitgesproken, slechts eene gelijkenis, eenen zweem van **WAAR** ware, even als *gracachtig*, *silverachtig*, slechts eenen zweem van groen, eene gelijkenis van zilver aanduidt; doch die twijfel rust enkel op een misverstand omtrent de beteekenis van den uitgang *achtig*. *Waardachtig* is onaffcheide-lijk aan de waarheid verknocht. *De ware God*. *De waarachtige God*. De eerste uitdrukking is de tegenstelling van eenen valschen god; de tweede toont ons God aan als het volmaakte wezen, in wien niets dan waarheid is. Zie **VOORWAAR**. Dit neemt even-

evenwel niet weg, dat men ook een ander *waarachtig*, met den klemtoon op de eerste lettergreep, kan bezigen, en dan in den zin van slechts naar waarheid zweemende. HUIJGENS heeft daarvan den kwinkslag van een' zijner sneldichten gemaakt:

*Het is waerachtigh Jan,
Gy zyt een eerlyck man;
Waerachtigh is het: maer
Dit is wat min als waer.*

WAARACHTIG, zie **WAAR**.

WAARACHTIG, zie **VOORWAAR**.

WAARBORGEN, zie **BORG BLIJVEN**.

WAARD (blijvoegelijk woord), zie **DIERBAAR** en **VERDIENEN**.

WAARD, GASTHEER.

Iemand, die een', of meer personen, herberging, voedsel, en de noodige oppassing verschaft. Een *gast* is zoo wel een vreemde, die voor geld, in eene herberg spijst, of zijn' intrek neemt, als ook een vriend, die ergens ter maaltijd, of tot verblijf genoodigd is. De laatste alleen, evenwel, noemt denge-
nen, die hem herbergt, zijnen **GASTHEER**; den herbergier, die daarvoor geld aanneemt, noemt men **WAARD**; als in het spreekwoord: *Gelijk de waard*
is,

is, vertrouwt hij de gasten. Of in de spreekwijjs: *buiten den waard rekenen*, dat is, zijne rekening verkeerd maken. Nogtans is *waard* (de hoogduitschers zeggen *wirth*, en ook *gastwirth*.) eigenlijk de man of heer van den huize, en als zoodanig van gelijksoortigen oorsprong als de vrouw, zijnde de *vroude*, of vreugde van den man. Zie VROUW. Die algemeene beteekenis is echter niet in gebruik. Alleenlijk wordt het mannetje van eenen eend *waard* geheeten.

WAARDE, WAARDIJ.

Het denkbeeld van de deugdelijkheid eener zaak, met betrekking tot den prijs. In dit opzigt, zijn beide woorden, WAARDE en WAARDIJ, schier onverschillig te gebruiken. *Een uurwerk van groot waardij*, of *waarde*. *Gij zult er de waardij*, of *de waarde van betalen*. *Dit is eene zaak, waarvan de waardij*, of *de waarde, naauwelijks te berekenen is*. *Van geene mindere waardij*, of *waarde*. Het eenige onderscheid bestaat daarin, dat, wanneer men *waardij* leest, stellig te kennen gegeven wordt, dat men in dezen zin, en in geenen anderen, wil spreken. *Waarde*, namelijk, heeft ook den ruimeren zin, van de schatting der deugdelijkheid in het algemeen, zonder betrekking tot eenigen prijs. Zoo onderscheidt men innerlijke, wezenlijke, van uiterlijke, toevallige; *waarde*, niet *waardij*; en men spreekt van *de waarde*, niet *waardij*, der wetenschappen, enz. Het is eene wetsbepaling, dat een wisselbrief de ont-
van-

vangen *waarde*, en waarin, moet vermelden; de *waardij* van eenen wisselbrief zoude de beursprijs zijn, waarvoor men denzelven voor den vervaltijd, tot geld kan maken.

WAARDEREN, zie **ACHTEN**.

WAARDEREN, zie **BEGROOTEN**.

WAARDIG, zie **DIERBAAR** en **VERDIENEN**.

WAARDIJ, zie **WAARDE**.

WAARLIJK, zie **VOORWAAR**.

WAARNEMEN, zie **AANMERKEN**.

WAARNEMEN, zie **BEMERKEN**.

WAARNEMEN, zie **BETRACHTEN**.

WAARNEMING, **OPMERKING**.

Het erlangen eener bewustheid door oplettendheid. **OPMERKING** zegt men van hetgeen toevallig de oplettendheid tot zich trekt; **WAARNEMING** van datgeen, waartoe men die opzettelijk heeft aangewend. *Newton's opmerking van het vallen eens appels van eenen boom, deed hem, zegt men, het eerst de wet*
van

van den val der lichamen vermoeden. Volgens de laatste waarneming, is het water aan den dijk een' halven voet gerezen.

WAARZEGGER, zie PROFEET.

WACHTEN (ZICH), zie ACHT (ZICH IN) NEMEN.

WAGEN, zie RIJTUIG.

WAGEN, zie DURVEN.

WAKEN, NACHTBRAKEN.

Zich van slaap of nachtrust onthouden. **WAKEN**, op zich zelf, is eigenlijk *niet slapen*. In den hier bedoelden zin, bijzonder met betrekking tot den gewoonlijk tot slapen bestemden tijd genomen, beteekent het bepaaldelijk des nachts opblijven, met oogmerk, om voor de veiligheid en het behoud van personen of goederen zorg te dragen. *Terwijl, om het timmeren, de vasters uit den voorgevel genomen zijn, waken wij met ons drieën, beurt om beurt.* Inzonderheid, om eenen zieken op te passen. *Hij is reeds zoo veel beter, dat er niet meer bij hem gewaakt wordt.* **NACHTBRAKEN**, daarentegen, is opblijven, uithoofde van bezigheden. *Gij zelf hebt genachtbraakt, om achter den latijnschen stijl van Romes vraagbaken te komen.*

WAKKER, zie RUSTIG.

WAL,

WAL, VEST, SCHANS, BOLWERK, MUUR.

Een van steen gebouwde, of van aarde opgeworpen wand tot beschutting. MUUR ondersteelt, dat de bouwstof uit steenen bestaat, en is van algemeener betekenis, dan wij tot de vergelijking met de andere woorden bedoelen. Elke van steen gebouwde wand, van een huis, eene kamer, eenen tuin, enz. wordt nadelijk *muur* geheeten. Maar ook sommige steden zijn met *muren*, of eenen *ringmuur*, omringd, waarin eertijds derzelver voornamste sterkte bestond. *De muren met stormladders beklimmen. Binnen de muren der stad.* Van daar, de *muurkroon*, waarmede de Romeinen hem, die de eerste was in het beklimmen van den muur eener vijandelijke stad, pleegden versieren. Sedert de invoering van het geschut, droeg men ter bevestiging van steden en sterkten, en van aarde opgeworpen wanden, in welke de doorlopende kogel zijne kracht verliest, en waardoor alomtrent minder gevaar van bres schieten is. Deze zijn *wallen*, aan welke men den naam van *wal*, of *wallen* geeft. *De wallen werden gestroopt. Op de stadswallen indelen. Wal* heeft insgelijks eene algemeener betekenis, en wordt voor elken van aarde opgeworpen dijk, of dam gezegd; ook voor waterkant: *het schip aan den wal; langs den wal zeilen.* VEST is meer bepaalde woord voor de omringing eener stad of sterkte, doch laat dit in het midden, of de vesting uit *muren*, of uit *wallen* bestaat. Van daar *vesting*. SCHANS duidt stellig eenen stads- of vestingwal aan, vanwaar: *schanskorven*, voor met aarde versterkte wal.

ge vulde korven, waarachter zich eene krijgshut voor het vijandelijk geschut verbergt. Eigenlijk evenwel, verstaat men onder *schanz*, eene afzonderlijke vestingbouwkunstige verschanfing, gemeentlijk van eene vier-, vijf- of zeshoekige gedaante. Ook is *schanz* een scheepswoord, beteekenende de sterkte of de stuurplecht; van hier *schaneloper*, met de betekenis van een ruime, dikke zeemanskapot, zie EL-POT, waartegen *schanloopster* in den zin van leghoer gebezigd wordt, en *schaneloper* ook een onflecht paard beteekent, een' knol, dien men achter de schans jaagt. BOLWERK heeft de zuivere betekenis van vestingwal, zonder meer.

WALM, WASEM, ROOK.

De beide laatste woorden zijn reeds hierboven met *damp* en andere vergeleken, zie DAMP; — *walm* is een geringe graad van *WASEM*, en ook van *ROOK*. Daar ging een *walm* op, zegt men van eenen damp, wiens eigenschappen nog te weinig kennelijk zijn, dat men zoude weten, waaraan dezelve toe te rekenen is. *Iets een' walm*, of een *walmpje*, opkoken eene keukensprekwijs, voor een weinig opkoken. Zoo zegt men: *het water begint reeds te walsen*, wanneer men de uitdamping nog te gering acht, en daarvoor *wasemen* te gebruiken. Met *rook* staat het woord in die verhouding, dat brandende lichamen *rook*, smeulende *walm* geven. *De walm van de kolen kan soms zelfs verstikkende zijn.*

WAMBUIB, KAMIZOOL, BORSTROK, VEST,

Zekere mansonderkleeding voor het bovenlijf. **WAMBUIB** had slechts eertijds die beteekenis, en was dat gedeelte van de manskleding, hetwelk men onder den mantel droeg, en dat met mouwen en korte schooten, het lijf tot aan de heupen bedekte. Thans beteekent het de korte bovenkleeding, welke werklieden, in de plaats van eenen rok, gewoon zijn te dragen. **KAMIZOOL** was voor dezen de benaming van het korte onderkleed, toen ook met schooten voorzien, hetwelk men onder den rok droeg, en waarvoor thans eene andere soort, bij de kleermakers **VEST** geheeten, zonder schooten, in zwang is gekomen. Sedert is *kamizool* nog wel overig, als de benaming van eene wollen of linnen lijfsbedekking, hetzij onder of boven het hemd gedragen, anders **BORSTROK** genoemd; welk laatste woord ook de benaming van een dergelijk kleedingstuk voor vrouwen is.

WANBEDRIJF, zie MISDAAD.**WAND, MUUR.**

Het loodregte ligchaam, hetwelk zoo wel eene kamer van een gebouw op zich zelf, als ook het gebouw zelf van andere gebouwen afscheidt. Een **MUUR** is altoos van steen; een **WAND** kan ook van hout zijn.

WANDELEN, zie GAAN.

WANDELEN, KUIJEREN.

Zich, verlustigings- of gezondheidshalve, in de open lucht, vertreden. In het woord WANDELEN ligt, even als in het hoogd. *wandeln*, *verwandeln*, het denkbeeld van verwisfelen, veranderen; het be- teekent dus zoo veel als den eenen weg voor den anderen verwisfelen. Hetzelfde denkbeeld ligt in KUIJEREN, dat een voortdurend werkwoord schijnt te zijn van *keeren*. Wanneer men gaat *wandelen*, *kuijeren*, heeft men gemeenlijk niet het oogmerk, om zich naar eene bestemde plaats te begeven, maar enkel, om dien weg in te slaan, die het aangenaams- voorkomt, en dan weder huiswaarts te keeren, waarbij dan ook geene reden is, om niet van den een- maal ingeslagen weg af te gaan en eenen beteren te kiezen. *Kuijeren* wordt meer gezegd, dan *geschre- ven*. *Wandelen* behoort tot den deffigsten stijl, zoo wel als tot de gemeenzaamste spreektaal. Ook heeft *wandelen*, niet *kuijeren*, de figuurlijke beteekenis van verkeerren, zich gedragen; vooral in den stijl der godgeleerden. *Naar den geest wandelen*. *Wiel- gelukzalig is de man, die niet en wandelt in den raad der goddeloozen*. Van hier *wandel*, in den zin van gedrag of levenswijs. Zie LEVENSWIJS.

WANEN, zie ACHTEN.

WANG, KOON.

Het vleezige gedeelte des aangezigts, onder de oogen. WANG komt voornamelijk in den deffigen stijl.

ſchrijfrant voor; koon is in het dagelijksche leven gebruikelijk. *Eene dikke koon hebben. De bloſ der gezondheid ligt op zijne wangen.* *Wang*, niet *koon*, is ook van verder overdragtelijk gebruik, voor zijdstukken van verſchillenden aard. Zoo ſpreekt men van *wangen* aan eene vrouwenmuts; van *wangen* in een haardijzer. Als ſcheepſwoord, verſtaat men onder *wangen*, zekere ſterke houten, waarmede de maſt, of iets anders, dat zwak is, belegd wordt, om het te verſterken en vaſter te maken. Van daar *wangen*, als werkwoord: *eenen maſt wangen*, van zoodanige houten voorzien.

WANGEBRUIK, MISBRUIK.

MISBRUIK is, in ſpraakkunſtige vorming, van tweederlei aard. Het is, of de daad van *misbruiken*, als: *misbruik maken van iemands toegevendheid*; en dan ziet het ſtellig ſlechts op een enkel bedrijf, of wel, het is eene zamentrekking van *misgebruik*, met het woord *gebruik* in den zin van gewoonte; en in dit geval beteekent het eene laakbare, tot gewoonte gewordenen, handelwijs, gelijk in: *misbruiken verbeteren*, — *wagnemen*, — *afſchaffen*, — *invoeren*.

WANGEBRUIK is blijkbaar een zamenſtelling van het kwaad beteekenend voorzetsel *wan* en het naamwoord *gebruik*, niet in den zin van gewoonte, maar als de daad van het werkwoord gebruiken; het beteekent dus een kwaad, dat is verkeerd, gebruik, gelijk in: *die dingen zijn, door wangebruik, geheel bedorven*.

WANGEDROGT, zie MONSTER.

WANGUNST, zie AFGUNST.

WANKELLEN, WAGGELEN, WIGGELEN.
WAPPEREN.

Uit mangel aan de noodige vastheid heen en weer schudden. *Eene tafel WAGGELT*, wanneer zij te vast staat. Zeer diklijvige menschen, of dieren, en zwakke beenen, hebben eenen *waggelenden* gang. *WIGGELEN* beteekent hetzelfde, doch het wordt om de scherpere klinkletter, van kleine dingen, en van eene zwakkere beweging, gebruikt; een kookstoof *wiggelt* onder het bord, wanneer de pot niet gelijk zijn. *WANKELLEN* is eene dergelijke beweging, met gevaar van vallen vergezeld. Een oneffenheid in den weg kan ligt iemand, die anders vast ter been is, in het gaan doen *wankelen*. Van dat heeft het laatste woord ook de figuurlijke betekenis van onzekerheid, onbestendigheid. *In zijn geloof wankelen. Hij was eerst onverzettelijk, maar nu begint hij te wankelen.* *WAPPEREN* komt, als de vorige woorden, in eigenlijke beteekenis, in de verre overeen, dat het van eene dergelijke beweging gezegd wordt, met het nevenbegrip nogtans van een daarmee gepaard kletterend geluid. *Met een wapperen. Het venster staat te wapperen.* Figuurlijk zegt men *wapperen* en *waggelen*, maar niet *wiggelen*, voor onvast zijn in gevoelens, zonder dat daarbij evenwel het begrip van een overslaan tot een ander gevoelen, zoo zeer als bij *wankelen*, heerscht.

WAN.

WANNEER, ALS, ZOO, BIJALDIEN, INDIEN.

Voorwaardelijke voegwoorden. Tusschen de drie eerste en de beide laatste, is, in de eerste plaats, dit spraakkunstig verschil, dat **INDIEN**, **BIJALDIEN** en **ZOO**, zoo wel met eene aanvoegende als met eene aantoonende wijs kunnen verbonden worden, naar dat het al of niet twijfelachtige of onzekere der uitdrukking het medebrengt, terwijl bij **ALS** en **WANNEER** alleen de aantoonende wijs kan te pas komen; (bij *als* ook wel de aanvoegende, maar dan voor *alsof* genomen; in welken zin het hier niet in aanmerking komt.) *Indien*, *bijaldien*, *zoo*, zijn veelal onverschillig te gebruiken, ook *als* en *wanneer* onderling; doch voor de drie eerste zijn de twee laatste niet onverschillig in de plaats te stellen. *Indien* en *bijaldien* zijn zoo veel als *IN*, of *BIJ geval van DIEN*, even als *zoo* eene uitlating is voor *het zoo zijnde dat*. *Als* is, eigenlijk, een bijwoord van gelijkenis; *wanneer* een voegwoord van tijd. Beide beteekenen eene onderstelde gelijktijdigheid. Die gelijktijdigheid ligt, bij voorbeeld, in: *indien (bijaldien, zoo, als, wanneer,) God met ons is, wie zal tegen ons zijn?* Maar niet in: *ik zal het doen, indien, of bijaldien, gij het begeert*. Bezigde men hier *als*, of *wanneer*, zoo zoude het ook kunnen beteekenen: ik zal het, juist op dien tijd, dat gij het begeert, doen. Alsdan ware des anderen begeerte niet, gelijk de bedoeling bij de eerste uitdrukking is, in het onzekere gelaten. In *zoo*, als voegwoord van onderstelling, zoude op zichzelf geene reden zijn, waarom het niet

ook hier voor *indien*, of *bijaldien*, in de plaats te stellen ware; maar het is niet verkieslijk, omdat er in het voorhanden zijnde geval, eene dubbelzinnigheid zoude zijn met het bijwoord *zoo*, in den zin van: de zelfde wijze, anders *zoo als*. *Ik zal het doen zoo gij het begeert* zoude ook kunnen gezegd worden met de bedoeling van het juist op die wijze te zullen doen, waarop men het begeerde gedaan te hebben.

WANSCHAPEN, zie MISMAAKT.

WANSCHEPSSEL, zie MONSTER.

WANSTALTIG, zie MISMAAKT.

WANTROUWEN, zie MISTROUWEN.

WAPENHANDEL (IN DEN) OEFENEN, zie
DRILLEN.

WAPENSCHOUW, zie MONSTEREN.

WAPENSCHORSING, zie BESTAND.

WAPENSTILSTAND, zie BESTAND.

WAPPEREN, zie WANKELLEN.

WA-

WAREN, ZWEVEN.

Van levende, of als zoodanig gedachte, schepselen gesproken: zich voortbewegen, zonder aanwending van eenige werktuigelijke kracht, die anders tot gaan, kruipen, zwemmen, of vliegen vereischt wordt. **WAREN** heeft een nevenbegrip van heimelijkheid; het wordt eigenlijk enkel van schimmen; nachtverschijnsels, of spoken, gebezigd. **ZWEVEN** heeft het nevenbegrip, dat het in zekere verhevenheid boven de oppervlakte der aarde geschiedt; men gebruikt het van engelen en hemellingen. De vogel *zweeft* ook, wanneer hij, zonder beweging der vlerken, de lucht doorklieft. Overdrachtelijk, *zweven* onze gedachten, *zweeft* onze verbeelding, boven de aardfche bekrompenheid, in eene verhevener, denkbeeldige, wereld. Zoo *zweeft* ook eene gedachte voor den geest. *Wasen*, of eerder *rondwaren*, wordt, figuurlijk, alleen gezegd voor, met eene snoodde bedoeling, heimelijk omfluipeu.

WARM, zie HEET.

WARMTE, zie HEET.

WASEM, zie WALM.

WATERKEERING, zie DAM.

WEB, WEEFSEL.

WEB is, bij wevers, het op het getouw gespannen doek. *Een nieuw web opzetten.* **WEEFSEL** is
X 5 het

doelt men voornamelijk het laatste, zoo zegt men **TERUG**. Velerlei werkwoorden worden met beide gebezigd, als: *wederkomen*, *terugkomen*, *wederkeren*, *terigkeeren*, enz. Maar het verschil tusschen deze is altoos, dat de eerste op de herhaling, wat den tijd betreft, de laatste, op de herhaling, wat de plaats betreft, doelen. Altoos is daarin ook het begrip eener beweging bevat; maar ook deze is tweeledig te beschouwen, als eene verwijdering van de plaats van waar, en als eene toenadering tot de plaats waarheen. Het eerste van deze begrippen wordt uitgedrukt door *terug*, het tweede, door *weder*. Wanneer iemand ons verlaat, zeggen wij, dat hij naar de zijnen *terugkeert*; zijne huisgenooten zien hem *wederkeeren*. Sommige begrippen dulden daarom de samenstelling slechts met een van beide; de eene met *weder*, de andere met *terug*. Men ziet iemand *weder*, niet *terug*. Van de dwaalsterren zegt men, dat zij schijnen, op zekere tijden, eene *teruggaande*, niet *wedergaande*, beweging te hebben.

WEDEROM, zie **WEDER**, bijwoord; en **ALWEDER**.

WEDERSTUITEN, zie **AFSTUITEN**.

WEDERVAREN, **BEJEGENEN**.

De lotwifeling, die iemand **WEDERVAART**, kan aangenaam, of onaangenaam zijn; wanneer men zegt, dat

dat hem iets *BEJEGENT*, zoo spreekt men gemeenlijk van iets onaangenaams. De reiziger, die verhaalt, dat hem op zijnen togt niets *bejegend* is, wil zeggen, dat hij geene onaangename ontmoeting gehad heeft. Weinigen zijn er, welken niet zoo wel geluk als ongeluk *wedervaren* is; menigeenen *wedervaart* meer eer, dan hij verdient. Een deurwaarder, die eenen geregtelijken last te verrigten heeft, doet van zijn *wedervaren* schriftelijk verflag; niet zelden is hem eene bitse *bejegening wedervaren*.

WEDERZIN, zie AFKEER.

WEDSTRIJD, zie KAMP.

WEEDOM, zie VERDRIET.

WEEFSEL, zie WEB.

WEEG (TE) BRENGEN, zie BEROKKENEN.

WEEK, ZACHT.

Tegenstelling van hard. Wat niet hard is, wijkt ligt voor eene drukking, zonder zijnen samenhang te verliezen. Wanneer het ons gevoel aandoet, heeft het daarop slechts eene flauwe werking. Naarmate men eenige stof uit het eerste oogpunt beschouwt, noemt men ze *WEEK*; neemt men de andere eigenschap in aanmerking, zoo zegt men *ZACHT*. *Week brood, weekte boster, weekte eijeren.*

Een

Een zacht bed, zacht haar, zacht leder. Overdragtelijk, is een week gestel, dat tegen ongemak onbestand is; een week hart, dat ligt getroffen wordt, en voor evenveel welke indrukken vatbaar is; iemand week maken, iemands hart week maken, hem met aandoeningen vervullen. *Zacht* wordt, ook in den eigenlijken zin, van een geluid gezegd, dat het gehoor slechts ligt, en tevens aangenaam, treft. *Het zachte geruisch van een beekje.* Ook in het algemeen, niet luide: *spreek wat zachter.* Voors van al wat ligte gewaarwordingen verwekt. *Een zacht licht, zacht weder. Een zachte winter. Een zacht verwijt. Een zacht genoeg. Een zacht te stuur.*

WEELDERIG, zie DARTEL.

WEENEN, zie GRIJNEN.

WEER, zie SCHAAP.

WEERDRUK, zie HERDRUK.

WEERLICHTEN, ONWEËREN.

Beide onpersoonlijke werkwoorden van de onstuiptigheid van het weder gezegd; **WEERLICHTEN**, van het enkele geflikker van den bliksem, zonder donder; **ONWEËREN** van een donderweer.

WEERSPANNIGHEID, zie BEROERTE.

WEËR-

WEÊRSTAAN, zie AANKANTEN.

WEÊRSTREVEN, zie AANKANTEN.

WEÊRWIL (IN) VAN, zie ONAANGEZIEN.

WEÊRZIN, zie WEDERZIN, op AFKEER.

WEETGIERIG, zie BENIEUWD.

WEETGIERIGHEID, zie NIEUWSGIERIGHEID.

WEG, zie STRAAT.

WEG, zie VOORT.

WEGBLIJVEN, zie UITBLIJVEN.

WEGHELPEN, zie VOORTHHELPEN.

WEGLEGGEN, zie BERGEN.

WEGNEMEN, zie AFLIGTEN.

WEGSLUITEN, zie OPSLUITEN.

WEGWAAIJEN, zie AFWAAIJEN.

WEIDE, zie BEEMD.

WEIFELEN, zie AARZELEN.

WEI.

WEIGEREN, zie AFSLAAN.

WEILAND, zie BEEMD.

WEINIG, BEETJE.

Eene kleine hoeveelheid. Een *weinig* van iets, is een klein gedeelte daarvan. Een *beetje*, eigenlijk een afgebeten stukje, wordt, hoe oneigen ook, met dezelfde beteekenis gebruikt, zonder dat er iets van het denkbeeld van bijten in overblijft, noch zelfs van het denkbeeld van stukje, of deel, dan alleen in zoo verre, dat het woord niet anders, dan van eene als samenhangend gedachte zaak, niet van hetgeen men verspreide grootheden noemt, te bezigen is. *Zoo is een weinig ziek, ook een beetje ziek. Maar honderd gulden kan men een weinig geld, niet een beetje geld heeten.*

WEL, zie BRON.

WELBEHAGEN, BELIEVEN, GOEDVINDEN,
GOEDKEURING, GOEDDUNKEN, GENOEGEN,
WELGEVALLEN.

Eigendunkelijke, onafhankelijke verkiezing. *Believen* is het woord, waarmede het kind van zijne ouders, de bediende van zijne meesters, kortom de afhankelijke van zijne meerderen, eene toestemming vraagt. *Indien het uw believen, of naar uw believen, is, dat ik.* In de samenleving, is het voorts een woord van wellevendheid. *Wat is er van uw believen?*

Zoo

zoo veel als: wat is van uwen dienst? anders, *wat belijft u?* Van twee personen, die beide even veel gezag hebben, om in de zaak te beslissen, maar welker beider overeenstemming daartoe vereischt wordt, vraagt de een des anderen GOEDVINDEN. Of, indien er zulk een verschil van gezag plaats heeft, dat althans gemeenschappelijke raadpleging en overleg ondersteld wordt; zoo zegt eene vrouw: *indien het met mijns mans goedvinden is.* GOEDDUNKEN is daaraan ten naauwsten verwant; echter, wanneer iemand zegt: *het dunkt mij, dat het goed is*, of *het dunkt mij goed te zijn*, spreekt hij minder stellig, en meer als ware het met onderwerping aan eens anders medetoeftemming, dan wanneer hij zegt: *ik vind het goed.* Het goeddenken is dan minder eene eigenlijke bewilliging, dan wel eene meening, een gevoelen. *Ik zal er mijn goeddenken over zeggen.* In GENOEGEN ligt altoos een lijdelijke zin; het is het tevreden zijn met iets, waarover men zelf geene beschikking heeft gehad. *Ik hoop, dat het door mij verrigte naar uw genoegen zal zijn.* GOEDKEURING, daarentegen, is eene stellige daad van meerderheid. *Behoudens uwe goedkeuring.* Voorts is de zin van *goedkeuring* tweeledig; men verstaat daaronder, of eene beaming en bekrachtiging van eens anders verrigtingen, als: *de aanbesteding geschiedt, behoudens de goedkeuring van den minister*, of wel blootelijk eene oordeelvelling, door welke men iets doelmatig of voegzaam keurt, als: *het boek is met kerkelijke goedkeuring uitgegeven.* WELGEVALLEN

is, in onderscheidene opzigten, van eenen aard. Als werkwoord, alleen gebruikelijk in de spreekwijs: *zich iets laten welgevallen*, beteekent het tevreden zijn met iets, dat door eens anders toedoen plaats heeft: *zich iemands aanbieding laten welgevallen*. Meestal echter, in vereeniging met *moeten*, en dan in den zin van hetgeen men in de gemeenzamen spreektrant, eene gedwongene fraaiheid noemt. *Hij moest het zich laten welgevallen*. Als naamwoord, daarentegen, beteekent *welgevallen* eene hooge mate van, ten eenenmale onafhankelijk, tevredenheid, of behagen. *Een welgevallen aan iets hebben*. Het is het veelal gebruikelijke woord, waarmede zeer hooge personaadjen hunne tevredenheid te kennen geven over eene hun bewezen hulde. Zoo behoort *een ingezonden werk met welgevallen ontvangen* tot den vorstelijken kabinetsstijl. In eenen anderen zin, en in dezen is het, dat wij het woord hier met de overige aan het hoofd geplaatste te vergelijken hebben, beteekent *welgevallen* eene volkomene onafhankelijkheid in het beschikken over iets. De toelating daartoe onderstelt dan noodwendig eene meerderheid in dengenen, die ze verleent. *Gij kunt daarmede naar welgevallen handelen*. **WEL-BEHAGEN**, behalve dat het ook de hoogste mate van tevredenheid te kennen geeft, bevat, in den anderen, hier te vergelijken, zin, niet slechts het begrip van onafhankelijkheid, maar dat van vrijmagtigheid, en is derhalve het meest eerbiedige woord, waarmede men het believen, het goedvinden, de goedkeuring, het

het goeddunken, het genoeg, of het welgevallen eens meerderen kan benoemen. *Indien het uw welbehagen zijn mogt.* Zoo, van God: *des Allerhoogsten welbehagen*; en, als door God zelven gesproken, in den bijbel: *myn raet sal bestaan, ende ick sal al myn welbehagen doen.* In geen der beide laatste voorbeelden ware een der andere woorden te bezigen. Zelfs in den zin van tevredenheid, is *welbehagen* eene meer eerbiedige bewoording, dan *welgevallen*. Van daar de zamenstelling: *Godewelbehagelykheid. De deugdelykheid en Godewelbehagelykheid uwer daden.*

**WELBESPRAAKT, WELSPREKEND, WEL
TER TAAL, SPRAAKZAAM, RAD VAN
TONG, WOORDENRIJK.**

Alle woorden, met onderscheidene wijzigingen, vaardigheid in het spreken te kennen gevende. **WELBESPRAAKT** is degene, die het vermogen der spraak in alle opzigten tot zijnen dienst heeft; het is daartoe niet genoeg, dat hem geen natuurlijk gebrek noch kinderlijk aanwenfel aankleve, dat hij niet stamele, noch hakkele, noch stottere, dat zijne stem aange naam en welluidend zij; het moet hem daarenboven niet ontbreken aan klaarheid van begrippen, noch aan hebbelykheid, om daarvoor, vaardig, gepaste bewoordingen te vinden. In het laatste opzigt, komt het woord meest overeen met **WEL TER TAAL**. Hierbij, namelijk, is *taal* niet zoo zeer genomen in den zin van spraakkunstige regelmatigheid, als wel in den oorspronkelijken zin der mededeeling van gedachten.

Om *wel ter taal* te zijn, behoort men dus de vaardigheid te hebben, om aan anderen, op eene duidelijke, verstaanbare wijze, mede te deelen wat men heeft te kennen te geven, om het even, of dit eigene denkbeelden zijn, of wel slechts een te verrigten boodschap. Niet alle advokaten kunnen even *welbespraakt* zijn; maar het is een volstrekt vereischte voor iemand, die dat bereep wil uitoefenen, dat hij *wel ter taal* zij. *SPRAAKZAAM* levert een gansch ander denkbeeld op, en beteekent alleen, dat iemand zich gereedelijk in een gesprek inlaat. *RAD VAN TONG* is, in zeker opzigt, eene tegenstelling van *spraakzaam*; want gelijk het laatste de bereidwilligheid om in een onderling gesprek te treden bedoelt, wordt *rad van tong* gebezigd van iemand, die maar altoos voortkeuvelt, of klapt, zonder een' ander aan het onderhoud te laten deel nemen. In deze bewoording ligt dus een denkbeeld, dat geenszins ter aanprijzing strekt van iemands gezellige hoedanigheden; van daar, dat men, beleefdheidshalve, soms de uitdrukking verzacht, en daarvoor *WOORDENRIJK* bezigt. Het laatste toch kan wel een der vereischten zijn, welke men in een woordenboek verwacht, maar is, van eenen persoon gebruikt, door de bepaalde benoeming der *woorden* alleen, als het ware, eene uitsluiting van het andere voornamen deel der spraak of taal, de tekenengeving van gedachten namelijk, en geeft dus het begrip altoos, dat, met al den stroom van woorden, weinig opmerkingwaardigs gezegd wordt. *WELSPREKEND* bevat niet alleen de begrippen van

wel ter taal en van *welbespraakt*; maar beide daarenboven in eenen hoogen graad. Gelijk namelijk *wel ter taal* reeds gezegd wordt van iemand, die zijne tekennegeving op eene duidelijk verstaanbare wijze doet, noemt men dengenen *welsprekend*, die het door hem voor te dragene op eene zoo innemende wijze weet voor te stellen, dat hij den hoorder, zoo niet overtuigt, ten minste overreedt, en dien zijne gedachten niet alleen verstaan, maar ook aan- en overnemen doet, ja, deszelfs hartstogtelijkheid weet te treffen, en hem de bepleitte zaak met geestdrift doet omhelzen. Om, tot zulk een einde, *wel te spreken*, is nu *welbespraakt* te zijn een onmisbaar vereischte; maar *welbespraaktheid* duidt enkel het vermogen, of de vaardigheid aan, *welsprekendheid* de daad zelve, de aanwending van dat vermogen, en wel, met bijzondere betrekking tot den hoorder, met eene opzettelijke navolging van zulk eene aanwending van hetzelfde, als men in de natuur heeft opgemerkt geschikt te zijn, om die uitwerking voort te brengen, welke men bedoelt; dat is, (zie KUNST,) eene kunstige aanwending, waartoe niet alleen doelmatigheid van stembuiging, maar ook van houding en gebaren behoort. *Welsprekendheid* is derhalve, naar de gewone, doch juiste, bepaling, *de kunst van overreden*. In zoo verre wij haar met de eigenschap van *wel ter taal* te zijn hebben vergeleken, behoort daartoe de keus van zulke bewoordingen en spraakwendingen, mitsgaders van die orde in de voordragt der denkbeelden, welke men meest geschikt acht, om op den hoorder

den gewenschten indruk te maken. De vereischen der voordragt zelve, namelijk *welbespraakheid*, met doelmatige houding en gebaren gepaard, vorderen eene bijzondere opleiding en oefening, aan welke men den naam geeft van *uiterlijke welsprekendheid*, eene bewoording, waarin het ter onderscheiding gebezigde bijvoegelijke woord geenszins die overtoolligheit heeft, welke men oppervlakkig daaraan zoude toeschrijven, wanneer men den tweeledigen zin van *spreken* zelve uit het oog verliest.

WELDADIGHEID, zie MENSCHLIEVENDHEID.

WELGEBOREN, WELGESCHAPEN, WELGE-
MAAKT.

Naar de samenstelling, beteekenen deze woorden *wel*, dat is, zonder lichaamsgebrek, ter wereld gekomen. In het gebruik, nogtans, bepaalt zich die beteekenis alleen tot WELGESCHAPEN. *Een welgeschapen zoon. Eene welgeschapene dochter.* WELGEBOREN was, oulings, zoo veel als *vrijgeboren*, en dit laatste eene onderscheiding van *vrijlaat*, of vrijgelaten slaaf. Aan vrijgeborenen, dat is, van hunne geboorte af, vrije lieden, gaf men dan den eertitel van *welgeboren*. Bijzonder werd het woord naderhand een titel voor schepenen, of regters ten platten lande. *Baljurw en welgbaren mannen van Rijnland.* Het is thans overig in de samenstellingen *wedelgeboren*, en *hoogwelgeboren*, het eerste als
ij.

titel voor den aanzienlijken burger-, het laatste voor den minderen adelftand, in onderscheiding van *hooggeboren*, voor den hooger en adel. **WELGEMAAKT** fluit noodwendig het begrip van *welgefchapen* in zich; maar dit laatste wordt enkel van jonggeboren kinderen gezegd, en het welgefchapen kind kan naderhand mismaakt of verminkt worden. *Welgemaakt* zijn volwasfenen, die, welgefchapen geboren, ook naderhand alle hunne ledematen in de juiste evenredigheid behouden hebben. *Een welgemaakt man.*

WELGEMAAKT, zie **WELGEBOREN**.

WELGESCHAPEN, zie **WELGEBOREN**.

WELGESTELD, **GEGOED**, **BEMIDDELD**, **VERMOGEND**, **RIJK**.

WELGESTELDE *lieden* noemt men hen, die de voor hunnen ftand gewone benoodigdheden in eene toereikende mate bezitten. **GEGOED** onderftelt het bezit van vaste eigendommen. Een **BEMIDDELD man** is hetzelfde, als een *man van middelen*. Zie op **HAVE**. Een **VERMOGEND man** zegt meer, omdat daardoor bijzonder de ftaat van onafhankelijkheid wordt aangeduid, waarin hij zich, door de onbekrompenheid der te zijner befchikking fttaande geldmiddelen, bevindt. **Rijk** kan alleen diegene heeten, die *rijkdom*, dat is, eenen overvloed van aardfche goederen bezit. *Rijk* is overigens van al de opgenoemde woorden het

eenige, dat ook anders, dan van personen gebruikt wordt. *Dat land is rijk, en vol rijke steden en kloosters.* Men noemt een schip *rijk* geladen, als het eene *rijke* (kostbare) lading inheeft. Zoo spreken men van een *rijk* paardentuig, een *rijk* geborduurd kleed, een *rijk* gestoffeerd huis. *Rijk in deugden.* Geen der andere woorden wordt figuurlijk gebruikt.

WELGEVALLEN, zie WELBEHAGEN.

WELLE VEND, zie BELEEFD.

WELLE VENDHEID, zie MINZAAMHEID.

WELLIGT, zie MOGELIJK.

WELLUSTIG, GEIL.

Op eene onmatige wijze gehecht aan het zinnelijke genoeg, dat de paring verschaft. WELLUSTIG is blijkbaar zamengesteld uit *wel* en *lust*, met den uitgang *ig*, die het tot een bijvoegelijk naamwoord vormt. GEIL, met *geel* verwant, of daarvan af te leiden, beteekent eigenlijk vet, omdat het meeste vet eene geelachtige kleur heeft. Zoo wordt het gebruikt van het vleesch van dieren, wanneer dit, door zijne vettigheid, eene walging veroorzaakt. *Dat spek is geil.* Soms ook, waar de vettigheid een voornaam vereischte is, voor eene deugdelijkheid. *Geile boter.* Van daar, van overvloedig bemeste aarde: *geile aarde. Een geile grond.* Verder, ook van de

de gewasfen , die , wanneer zij te veel voedsel uit den grond trekken , te fchielijk opgroeijen , en meest in het lot en blad fchieten , zonder veel vrucht te geven.

Het graan staat geil. Die boonen staan te geil.

Wat den hier bijzonder bedachten zin betreft , eindelijk , van eene gesteldheid des gemoeds , die haren grond voor het naaste in eene overvloedige voeding en koestering van het ligchaam heeft , en waardoor men eene hevige prikkeling tot bijflaap gevoelt , en die prikkeling zoekt gaande te houden. *Eene geile hoer. Een geil wijf. Geile gedachten.* Geil is derhalve van *wellustig* daardoor onderscheiden , dat *geil* de begeerte tot paring van de zijde van haren oorsprong , dat is , als eene blootelijk vleeschelijke , als ware het , uit te vele gevoedheid ontstane , drift doet voorkomen ; *wellustig* , enkel de begeerte tot *lust* , en wel tot die soort van *lust* , aan welke men de benaming van *wellust* geeft , voorstelt , zonder op de oorzaak daarvan te zien. Een gevolg daarvan is , dat *geil* , als bepaaldelijk op het dierlijke wijzende , niet dan met eene sterke mate van verachting kan gezegd worden ; *wellustig* , daarentegen , gelijk mede het ten grond liggend naamwoord *wellust* , niet alleen altoos de beschaafdere uitdrukking is , maar ook op allerlei uitstekende behagelijkheid , zonder eenig onzedelijk nevendenkbeeld , kan toegepast worden. *Wellustige dreyen.* Zoo wordt ook , van dieren zelve , die eene groote drift in het voorttellen van hun geslacht toonen , alleen *geil* , nooit *wellustig* , gebezigd. *De bok is een geil dier.*

WELSPREKEND, zie WELBESPRAAKT.

WELSTAND, WELZIJN, WELVAREN, WELVAART.

Een zamenloop van gunstige omstandigheden, of liever de daaruit voortgesproten, meest gewenschte, toestand eens perfoons, of eener vereeniging van personen, dat is, van een gezin, van eene maatschappij, of, in dien zin genomen, van een huis, van een land, van eenen staat, of eindelijk van eenig aan zoodanige personen eigen bedrijf. Het hoofteigrip is hier de gunstigheid of gewenschtheid van den toestand; en, daar dit bij al de woorden gelijklijk door het eerste lid (*wel*) wordt uitgedrukt, is het verschil van beteekenis, voor zoo verre er al een verschil bestaat, en dit zijnen grond in de vorming of samenstelling heeft, alleen in derzelver tweede lid te zoeken. In de eerste plaats, valt dan bij *WELVAART* en *WELVAREN* in het oog, dat het laatste zamengefeld is met eene tot naamwoord aangenomene onbepaalde wijze eens werkwoords, die dus de daad in hare werking aanduidt, het eerste, met een daarvan afgeleid naamwoord, dat de daad als volbragt, en in hare uitwerking, voorstelt. Het gebruik, evenwel, kent dit onderscheid niet, en het kon den zweem van haarkloven hebben, indien wij tuschen *'slands welvaren* en *'slands welvaart* eenig verschil van beteekenis wilden zoeken. Desniettemin ware het welligt niet ten eenenmale van grond ontbloot, wanneer men *welvaart* voor een bestaand en voortdu-

durend geluk en voorspoed, *welvaren* voor de nog te wachtene, aanname. Althans, met uitzigt op het toekomende, gelijk wanneer men *op het welvaren van dezen huize* den vriendschapsdronk toebrengt, zal men eerder dit woord, dan *welvaart*, verkiezen. Een wezenlijker verschil bestaat hierin, dat *welvaren*, even als de beide andere woorden, (WELSTAND en WELZIJN,) ook voor lichamelijke gezondheid genomen wordt, *welvaart* niet. *Ik kom naar uw welvaren, uwen welstand, uw welzijn, vernemen.* Zeer willekeurig is overigens daaromtrent het gebruik; men zegt: *ik bevind mij in eenen goeden welstand*, niet: *in een goed welzijn*, ook niet: *in een goed welvaren*; daarentegen wel: *ik ben welvarend, zeer welvarend.* Ook is geen der drie woorden in zoo verre met gezondheid te verwisfelen, dat daarbij ook een ontkenkende zin zoude voegen. Voor *zijne gezondheid*, bij voorbeeld, kan men niet zeggen: *zijn welvaren, zijn welstand, zijn welzijn, heeft geleden, of is in eenen slechten staat.* — In den algemeeneren, eerst opgegeven zin, verschilt *welvaart*, of *welvaren*, van *welzijn*, daardoor, dat *welzijn*, met het zoogenaamde *verbum substantivum* zamengesteld, hetwelk het bestaan zonder verdere wijziging te kennen geeft, ook in alle opzigten den ruimsten omvang heeft, en het persoonlijk heil, niet alleen in den stoffelijken, maar ook in eenen zedelijken zin, bedoelt. *Kinderen begripen niet altijd, hoe zeer de raadgevingen hunner ouders tot hun welzijn strekken*, waarvoor even min *welvaart* en *welvaren*, als ook *welstand*, te gebruiken

ware. Eindelijk, bestaat het verschil tusschen de beide eerste en *welstand*, daarin, dat, hoezeer overigens de beteekenis in het begrip van wereldlijke voorspoed volkomen overeenstemt, die voorspoed, of *welstand*, alleen in aanmerking wordt genomen, voor zoo verre die op het oogenblik zelf bestaat, bij *welvaart* en *welvaren*, daarentegen, met een nevendekbeeld van voortduring gedacht wordt. *De fabrieken bevonden zich destijds in eenen bloesjenden welstand.* 's Lands *welvaart*, of *welvaren*, is ten naauwste met de *welvaart*, of het *welvaren*, van den koophandel verknocht.

WEL TER TAAL, zie WELBESPRAAKT.

WELVAART, zie BLOEI.

WELVAART, zie WELSTAND,

WELVAREN, zie WELSTAND.

WELVOEGELIJK ZIJN, zie BEHOOREN.

WELWILLENDHEID, zie MINZAAMHEID.

WELZIJN, zie WELSTAND.

WEMELEN, (WIEMELEN,) KRIELEN, KRIELEN, KRIELEN, KRIELEN.

Zich, in menigte, en als golvender wijze, heen en weer, en op en neer, bewegen, zoodat de tegenwoordigheid der zich bewegende voorwerpen, eigenlijk,

lijk, eerst door die beweging kenbaar wordt. **WARMELLEN** heeft de algemeenste beteekenis, en wordt van door elkander kruipende, loopende, vliegende, of zwemmende wezens gebezigd. *Zie die mieren eens wemelen. Een heer van infekten, dat door de lucht wemelt.* Men zegt daarvoor ook **WIEMELLEN**. Het woord is een voortdurend werkwoord van het oude *wimen*, bewegen; van waar ook *wimpel*. **KRIELEN**, en de andere woorden, zijn van *kriepen*, dat is kruipen, en worden derhalve, eigenlijk, enkel van eene kruipende beweging gezegd. *De kaas krielt van mijten.* **KRIOELEN**, met den, vrolijkheid aanduidenden, tuschenklank, wordt, met bijzonder inzicht daarop, meer algemeen van een vrolijk ondereen woelen en wemelen van menschen en dieren gezegd. *De bijen krioelen hier weder. Zoo woelde krioelde het door straten en fegen.* Het begrip eener groote menigte is bij de drie woorden even zeer heerschende, en worden zij ook, onperfoonlijk, bijzonder met de bedoeling, om zulk eene menigte aan te duiden, gebezigd. *Het water wemelt van visch. Het wemelt daar van menschen. Het krielt van schepen op het IJ.* Zelfs zonder denkbeeld van beweging, maar met dat van eene veelheid van kleine voorwerpen. *Dat boek krielt van drukfouten.* **KRIOELEN** heeft daarbij het nevenbegrip der vrolijke beweging. *Al 't hof krioelt.* — **KRIEWELEN**, van den zelfden oorsprong als *krielen* en *krioelen*, heeft de bijzondere beteekenis van, door eene gedurige beweging, juckte veroorzaken. *Het krietelt mij aan den arm.*

WEN-

350 WEN.—WER.—WET.

WENDEN, zie DRAAIJEN.

WENSCH, zie HOOP.

WENTELLEN, zie DRAAIJEN.

WERELD, zie AARDE.

WERELDKUNDIG, zie BEKEND.

WERELDSCH, zie AARDSCH.

WERK, zie ARBEID.

WERKELIJK, zie DAAD.

WERKEN, zie BEDRIJVEN.

WERKMAN, zie ARBEIDER.

WERKTUIG, zie GEREEDSCHAP.

WERKZAAMHEID, zie ARBEID.

WERPEN, zie GOOIJEN.

WET, zie INSTELLING.

WETEN (DANK), zie BEDANKEN.

WETENSCHAP, zie KUNST.

WET.

WEZ.—WIE.—WIJD.—WIJK.—WIJZ. 351

WETTELIJK, WETTIG.

WETTELIIK is zooveel als gelijk eene wet, de kracht hebbende van eene wet; WETTIG is op eene wet gegrond, overeenkomstig met eene wet, uit eene wet voortvloeiende. *Wettelijke bepalingen, instellingen, verordeningen. Wettige gewijsden, aanstellingen.*

WEZEN, zie DING.

WIEK, zie VLEUGEL.

WIEL, zie RAD.

WIGGELEN, zie WAGGELEN.

WIJD, zie RUIM.

WIJDLOOPIG, zie OMSLAGTIG.

WIJF, zie VROUW.

WIJKEN, zie DEINZEN.

WIJS, zie VERSTANDIG.

WIJSBEGEERTE (BESPIEGELENDE), zie
OVERNATUURKUNDE.

WIJZEN, TOONEN.

Doen zien. In TOONEN ligt die beteekenis eenvoudig. *Toon uw schrift. Ik toonde hem zijn eigen hand-*

handschrift. Men gebruikt het woord zelfs in den zin van laten blijken, zonder dat dit juist opzettelijk geschiedt. *Hij toont weinig verstand te bezitten.* Als wederkeerig werkwoord, heeft *zich toonen* de beteekenis van zich gelaten, zich aanstellen. *Zij toont zich heel droevig.* Bij WIJZEN, daarentegen, is de eerste beteekenis leeren, onderrigten, gelijk nog de Hoogduitschers hun *weisen* hebben, in *er lässt sich weisen*, voor hij laat zich onderrigten, te regt wijzen, en de Franschen hun *montrer* gebruiken, in *montrer la musique*, enz. in de muziek onderrigt geven, of, gelijk wij in samenstelling zeggen: *onderwijzen*. In het tegenwoordig gebruik wordt *wijzen* bijzonder genomen voor ten aanzien van eenen *weg* onderrigten, te regt helpen: *iemand ergens hem wijzen; wijs hem toch eens te regt.* Voorts wordt het ook, als onzijdig werkwoord, gebruikt voor iemands opmerkzaamheid op iets gaande maken, door middel van zulke gebaren, als waardoor men iemand te regt wijst: *hij wees met den vinger naar ons; zij wees op haren stoel.* In spraakkunstigen aard verschillen dus eensdeels de beide woorden daarin, dat *toon*en niet dan bedrijvend, *wijzen* ook onzijdig voorkomt. Overigens verschillen zij in beteekenis, daardoor, dat *wijzen*, niet *toon*en, bij het begrip van doen zien, de bedoeling onderstelt van iemand daarmede eene benoodigde onderrigting te geven. Doen zien, of *toon*en, namelijk, is altoos, in zeker opzigt, ook onderrigten; immers, wanneer men iemand iets doet zien, doet men hem daarvan kennis verkrijgen. Maar

daarbij wordt nog niet onderfeld, dat hij die kennis juist noodig heeft. Wil men *wijzen* gebruiken, zoo moet het geval plaats hebben, dat de ander onderfeld wordt, buitendien, niet te kunnen te regt komen. *Wij konden van onzen prachtlievenden hospes niet verkrijgen, dat hij ons onze slaapvertrekken woos, eer hij ons al zijne kostbaarheden getoond had,*

WIJZEN (VAN DE HAND), zie AFWIJZEN.

WIKKEN, WEGEN.

Beide woorden beteekenen, eigenlijk, bewegen; in het tegenwoordige gebruik nogtans, bepaalt zich de zin van WEGEN tot de wiegende beweging van eene balans, waarmede men de zwaarte van iets onderzoekt, en van daar tot dit onderzoek zelf. WIKKEN is insgelijks de zwaarte van iets onderzoeken, maar zonder balans, en enkel bij gissing, door het op de hand te bewegen. Wanneer nu iets, waarvan men de zwaarte, door *wikken*, gegist heeft, nog daarestboven gaat *wegen*, is dit een blijk, dat men zich niet met een oppervlakkig onderzoek vergenoegt. Van daar, overdragtelijk, de gewone spreekwijs: *iets wikken en wegen*, voor naauwkeurig en zorgvuldig beoordeelen.

WIL, BEGEERTE, VERLANGEN.

Die gesteldheid des gemoeds, waardoor iemand zijne tevredenheid zou laten blijken, indien zekere werking, hetzij door hem zelve, hetzij

zonder zijn eigen toedoen, plaats hadde. In zek opzigt, zijn BEGEERTE en VERLANGEN gevolgen en wijzigingen van den WIL, en wel zoo, dat men moet *willen*, om te *begeeren*, en *begeeren*, om te *verlangen*. *Begeerte* is dan zoo veel als eene onrustige werking van den *wil*, en in zpo verre een sterkere graad daarvan. De letterlijke beteekenis van *verlangen* toont deszelfs nog sterkere kracht aan. Het werkwoord, namelijk *x*, beteekent eigenlijk *lang maken*, of liever *langer* maken, offchoon in dezen is de zachtere tongval *verlengen* alleen in gebruik. *en*, bij *verlangen*, die beteekenis overgaat tot te reikhalzen, of ander uitrekken van zich *zelen*, en begeerte naar iets. In een ander opzigt echter, is de verhouding der begrippen, door de drie opgenoemde woorden uitgedrukt, juist omgekeerd. Het rustelloozer, namelijk, de werking van den *wil* zich uit, hoe minder eigen vermogen tot voldoening van denzelfden te onderstellen is. Wanneer derhalve bij sonder op dit vermogen gezien wordt, heeft *verlangen* den zwaksten, *begeerte* den sterkeren, en *willen* den sterksten zin. Het is mijn *verlangen*, dat gij doet, kan men tot iemand zeggen, die volkomen afhankelijk is, om het te doen, of te laten. Het is mijne *begeerte*, zoude aanduiden, dat de spreker reghad, om het te vorderen. Het is mijn *wil*, kan alle de bewoording zijn van den oppermagtigen gebieder.

WILD, zie WOEST.

WIL.

WILDERNIS, WOESTIJN, (WOESTENIJ.)

Een onbebouwd en onbewoond oord. **WILDERNIS** geeft eerder het denkbeeld van eene ruig bewasfene, doch in het wild liggende, door geene kunst geordende plaats; **WOESTIJN**, of **WOESTENIJ**, dat van eene ten eenenmate barre, van alle plantenleven verstokene, landstreek. *De wildernissen van Zuid-Amerika. De woestijnen van Arabië.* Een verwaarloosde tuin kan eene *wildernis* heeten. Het was in de *woestijn* gepredikt, zegt men van eene openbare vermaning, die geen gehoor heeft gevonden.

WILLEN, zie **WIL**.

WILLIGEN, BEWILLIGEN, INWILLIGEN.

De beide laatste woorden zijn reeds met elkander, en met *toestaan* en *toestemmen* vergeleken; zie **BEWILLIGEN**. **WILLIGEN** verschilt ten eenenmale van de daarmede gevormde zamenstellingen in beteekenis, tegenstrijdig dus met den aard van andere dergelijke werkwoorden, die, door het voorgevoegde voorzetsel, slechts eene bijzondere wijziging van den oorspronkelijken zin aannemen. *Willigen* komt van *wil-lig*; maar het laatste wordt daarbij niet genomen voor den wil tot iets hebbende, daartoe bereid, of gene-gen, maar alleen voor *gewild*, begeerd, gelijk dat woord van koopwaren gezegd wordt, waarvan veel vertier is. *Willigen* is dan williger, meer gewild worden, meer vertier krijgen, en daardoor in prijs toenemen. *Het koorn begint te willigen.*

WINDROER, zie VUURROER.

WINGEWEST, PROVINCIE, GEWEST.

PROVINCIE is het lat. woord *provincia*, en WINGEWEST is daar de verduitsching van. *De wingewesten der Romeinen*, overwonnen landen. Maar voor het bij ons overgenomene *provincie* is die beteekenis ten eenenmale verloren gegaan, en veranderd in die van eenen der zeven door de unie vereenigde staten. *De vereenigde provincien*. *De gedeputeerden van drie provincien verklaarden, op het voorstel niet gelast te zijn*. Sedert, beduidt het woord eene afdeling van het rijk. *De benoemingen voor de Tweede Kamer zijn van al de zeventien provincien ingekomen*. *De noordelijke provincien*. Als verduitsching van *provincie*, in de tegenwoordige beteekenis, gebruikt men thans GEWEST. *De zuidelijke gewesten*. Overigens behoudt *gewest* zijne ruimere beteekenis van landstreek in het algemeen, en heeft het zelfs de nog ruimere van een oord, onbepaald waar, of van welken aard, als in de zamenstelling *luchtgewest*. Zoo: *de gewesten van eindeloos heil*, de hemel.

WINKELIER, zie KOOPMAN.

WINST, zie BAAT.

WISPELTURIG, WUFT.

Veranderlijk van voornemen, of besluit. *Wuft*, met *wuiven*, en blijkbaar ook met het eng. *swift*, snel, verwant, beduidt, in zijne eigenlijke beteekenis, ligt

ligt van beweging. *Het wuft geyogelte. Met wuften tred.* Van daar, overdragtelijk, in den zin, zoo als men anders van iemand figuurlijk zegt, dat hij er ligt over heen loopt. *De wufte zinnen der onbedachte jeugd.* Met wuftheid van zinnen, nu, gaat zelden vastheid van besluit gepaard. Een *wuft* mensch is daarom ook, gemeenlijk; een *WISPELTURIG* mensch. Maar niet noodwendig heeft de onbestendigheid van den *wispelturigen* hare oorzaak in *wuftheid*. De *wufte* is alleen daarom *wispelturig*, omdat hij zich niets sterk aantrekt; maar het is mogelijk, dat de *wispelturige*, hoe onbestendig ook in zijne voornemens, met harts-togtelijken ijver datgeen bejaagt, waarop hij, voor het oogenblik, zijne zinnen gezet heeft.

WIT, BLANK.

De kleurdeelen der lichtstralen, alle, of grootstendeels, terugstuitende, zop dat er geene genoegzame opflorping derzelven plaats heeft, om eene onderscheidende kleurvertooning te weeg te brengen. *Zoo wit als sneeuw. Zoo blank als zilyer. Het is nog niet wit genoeg gebleekt. Blanke visch. Witte paarden.* De Europeanen worden *blanken* genoemd, uithoofde van de *witheid* van hun vel. Het verschil tusschen beide woorden bestaat daarin, dat *BLANK* enkel van de huid van dierlijke schepselen, of wel van eene gladde oppervlakte in het algemeen, te gebruiken is; *WIT*, daarentegen, van wat het ook zij, dat eene uitstekende helderheid heeft, kan gezegd worden. Zie voorts *wit* met *bleek* vergeleken, op *BLEEK*.

WOEDEND, zie DOL.

WOEST, WILD.

Buiten allen regel. In den zin van teugelloosheid of onstuimigheid, komen beide woorden ten naauwste overeen. *Welke wilde blikken! Met een wild geschreeuw. Hij kwam gansch ontdaan en wild binnenvliegen.* Of ook: *welk een woest gelaat! Woest blikken. Een woest geschrei. Hij naderde ons woest en onbescheiden.* Overigens heeft WILD de beteekenis van eene natuurlijke ongeregeldheid, bij gebrek aan kunstmatige beschaving, WOEST, daarentegen, die van eene door bijzondere omstandigheden veroorzaakte ongeregeldheid, tegen de kunstmatige beschaving aan. *Wilde menschen* zijn zoodanige, die buiten allen band van maatschappelijk verdrag leven; *wilde dieren*, die ongetemd en van geenen tammen stam gesproten zijn; *wilde planten*, die door geene menschelijke nijverheid aangekweekt, besnoeid, of bedwongen zijn; *eene wilde landstreek*, die door geen menschelijk opzigt geregeld is. Van planten, kan woest niet gezegd worden; van menschen en dieren heeft het enkel den reeds opgegeven zin van teugelloosheid en onstuimigheid; maar van eene landstreek, van eenen akker, beteekent het in eenen hoogst ongeordenden toestand, en daardoor onvruchtbaar. *Het land ligt woest.*

WOESTENIJ, zie WILDERNIS.

WOES.

WOESTIJN, zie WILDERNIS.

WONDARTS, zie BARBIER.

WONDEN, zie BEZEEREN.

WONING, HUIS, PALEIS.

Gebouw, tot verblijf voor menschen geschikt. Huis is wel het meest algemeene woord; het kan groot of klein, prachtig of armoedig, in eene stad of op het land zijn. PALEIS is de benaming van een zeer ruim en prachtig, vorstelijk, huis. WONING wordt bijzonder van een boerenhuis met de daaraan verknochte boerderij gezegd; in steden, verstaat men daaronder, of een klein, gering, huis, of ook slechts een gedeelte van een grooter; gelijk dan een *huis* in verscheidene *woningen*, als eene *bovenwoning*, *benedenwoning*, *achterwoning*, kan verhuurd worden.

WOORD, zie BEWOORDING.

WOORDENRIJK, zie WELBESPRAAKT.

WORDEN, zie ONTSPRUITEN.

WORSTELING, zie KAMP.

WORSTELSTRIJD, zie KAMP.

WOUD, zie BOSCH.

WRAAKZUCHT, zie WREVEL.

WRAK, GEBREKKIG.

In oorsprong zijn beide woorden ten naauwste verwant. De stam van beide ligt in het klanknaboozende *rak*, dat het geluid uitdrukt, hetwelk sommige dingen bij het breken maken, als *rak*, in het zweedsch, bepaaldelijk van het breken van het ijz gezegd wordt, terwijl die zelfde klank de wortel is van het lat. *frango*, vroeger *frago*. Maar in het gebruik, heeft *gebrek*, en van daar ook GEBREKKIG, niet zoo zeer, gelijk het kenmerkende van breken is, den zin van eene afscheiding van noodwendig zamenhangende deelen, als wel dien van een oorspronkelijk gemis van sommige derzelven, of bepaaldelijk van een, tot de deugdelijkheid van iets noodwendig, vereischte. Van eenen ruimen omvang is dan *gebreklig*, in dien zin. Iemand spreekt, of schrijft, *gebreklig*, wanneer aan zijn spreken of schrijven het een of ander vereischte ontbreekt. In WRAK blijft de oorspronkelijke zin van gebroken, of ligt zullende breken, de heerschende. *Wrak aardewerk*. Oneigenlijk is dan *een wrakke boedel*, zulk een, die niet wel gesteld is; *een wrak kantoor*, een kantoor, van hetwelk eene bankbreuk te wachten is. Inzonderheid komt *wrak*, dienvolgens, ook zelfstandig voor, in de beteekenis van een beschadigd en onbruikbaar schip, gelijk bij de Engelschen, eene schipbreuk *shipwreck* heet.

WRA.

WRAKEN, AFKEUREN.

Als niet deugende verwerpen. In zoo verre is wel de beteekenis van beide woorden eenerlei; maar niet zoo het gebruik. WRAKEN, namelijk, wordt slechts in enkele gevallen gebezigd; AFKEUREN, in andere, en meer algemeen. Men zegt *getuigen wraken*, niet *afkeuren*. Maar de lotelingen voor den krijgsdienst kunnen, wegens lichaamsgebreken, *afgekeurd* worden; daarvoor zegt men niet *gewraakt*. Iemands gedrag kan men *afkeuren*, en ook *wraken*.

WRANG, ZUUR.

Tegenstelling van zoet. Zuur duidt enkel de aandoening aan, welke de smaakzin gewaarwordt, zonder dat daarbij, wanneer het woord in zijnen eigenlijken zinnigenomen wordt, eenig nevenbegrip heerscht. *Zure appelen*. *Zure saus*. *Zure azijn*. *Die azijn is niet zuur genoeg*. Spreekwoordelijk zegt men: *door eenen zuren appel bijten*, voor zich het moeilijke laten welgevalen, om het aangename te verkrijgen. Ook: *hij ziet zoo zuur, alsof hij den azijn gepacht had*, voor norsch en stuursch. Van daar ook, zonder verdere aanduiding, *zuur zien*; *een zuur gezigt*. Overigens beteekent *zuur*, in het figuurlijke gebruik, in eenen hoogen graad bezwaarlijk, vele moeite kostend. *Een zure arbeid*. *Dat zal u zuur opbreken*. *Menigmaal verspilt een verkwistende zoon, in weinig jaren, wat een vlijtige vader, in zijn gansche leven, zuur gewonnen heeft*. Het woord blijft ook

in die beteekenis het tegengestelde van *zoet*. *Ziet en stuur met elkander deelen*. *WRANG* is zulk een graad van zuurheid, dat daardoor de mond wordt zamengewrongen. *Wrange wijn*. *Wie kan dien wrangen wijn drinken?* In het figuurlijke gebruik, bedoelt men met *wrang*, niet zoo zeer het moeilijke of bezwaarlijke van iets, als wel het onaangename of grievende. *Dit waren de wrange vruchten zijner onbezonnenheid*.

WREED, zie BARBAARSCH.

WREVEL, WROK, WRAAKZUCHT.

Drie verschillende trappen van ongunstige gezindheid jegens een' ander. *WREVEL* noemt men de gemoedsgesteldheid van iemand, die, verplicht om, zijns ondanks, eenen ander te wille te staan, het van hem gevorderde, met stugheid en eenen aan haat grenzenden afkeer, verrigt. *WROK* is de in het gemoed geprinte indruk van eene ondergane belediging bij iemand, die dezelve, bij gebrek aan de magt of de gelegenheid, om zich dadelijk te wreken, heeft moeten verkroppen. *WRAAKZUCHT* is de geneigtheid, om kwaad met kwaad te vergelden. Uit *wrevel* ontstaat ligt *wrok*, en deze is eene sluimerende, zich nog verborgen houdende, *wraakzucht*. *De uitbarsting der achterstallige soldij al weder moetsende vergeseld worden, steeg de wrevel van de misnoegde bezetting ten top*. *De neger slaaf verduurt, met lijdelzaamheid, zware kastijdingen, wanneer hij zich be-*

bewust is, daartot aanleiding gegeven te hebben; maar des te onversoenerlijker is veeltijds de wrok dergenen, die onschuldig straffen hebben moeten ondergaan; en er zijn voorbeelden van ontzettende gruweldaden, door hen, in zulk een geval, tot boeting hunner wraakzucht bedrexen.

WRIJVEN, SCHAVEN, SCHUREN, SCHRIJNEN.

Met eene gestadige drukking over iets heen bewegen. WRIJVEN heeft de nevenbeteekenis van iets daarmede fijn maken, als: *verf wrijven*; of wel die van, al wrijvende, met een dun bekleedfel bedekken, als: *stoelen met was wrijven*; een *sichtig lid met eenen balsen wrijven*. Evenwel kan het ook enkel de eerst-opgegevene algemeene beteekenis hebben, zonder een dier beide bijbegrippen, als: *de handen wrijven*, of *in de handen wrijven*. Het *varken wrijft zich aan dien paal*. Dit *zich wrijven*, uit hoofde van jeukte, wordt ook *zich SCHUREN* geheeten. Zoo is ook het onzijdige: *langs eenig ding schuren*, zoo veel als, al wrijvende, er langs heen strijken. Anders is *schuren*, bedrijvend, sterk wrijven, bijzonder met zand of andere dingen, om daardoor alle vuil weg te nemen. *Houtwerk, ijzer, koper, schuren*. *Schoon schuren, droog schuren, nat schuren, blank schuren, wit schuren*, enz. Van daar ook, ontvellen, als: *het vel was geschuurd*, waarvoor echter het eigenlijke, en onzer taal bijzonder eigene, woord SCHRIJNEN is. *Die stijve laarzen schrijven mij het vel van*
de

de beenen. Die zelfde beteekenis heeft ook **SCHAVEN**, wanneer het op gelijke wijze voorkomt, als: *ik schaafde, tegen die bank, het vel van mijn been.* Eigenlijk, is *schaven*, met eenen scherpen beitel, in een houten werktuig vastgemaakt, over eene plank, of eenige andere oppervlakte, schuiven, om daarvan iets af te nemen, ten einde dezelve glad te maken, gelijk timmerlieden het hout. *Die planken zijn niet glad geschaafd.* *Vellen schaven*, bij leerlooijers, is, met een mes, de ruigte er afnemen.

WROEGING, zie **BEROUW**.

WROK, zie **HAAT**.

WROK, zie **WREVEL**.

WUFT, zie **ONBERADEN**.

WUFT, zie **WISPELTURIG**.

ZAAK, zie DING.

ZAAKBEZORGER, zie ZAAKGELASTIGDE.

ZAAKGELASTIGDE, **ZAAKVOERDER**, **ZAAKBEZORGER**, **ZAAKWAARNEMER**.

Iemand, die zich tot het behartigen van eens anders belangen, op diens last, en als in dit opzigt te zijnen dienst staande, verplicht. De beide eerste woorden geven alleen te kennen, dat de bedoelde persoon, voor eenen tijd, of met betrekking tot eene bijzondere zaak, zulk eenen last op zich heeft genomen. **ZAAKGELASTIGDE** drukt dan bepaaldelijk uit, dat hij daartoe gelast, of gemagtigd is; **ZAAKVOERDER** wijst meer op het werkelijk volvoeren van den aangenomen plicht; het laatste woord zal bij voorkeur gebruikt worden, in gevallen, waarin persoonlijke tegenwoordigheid en mondelinge voordragt vereischt wordt.

De

De beide laatste woorden duiden iemand aan, die van het waarnemen of bezorgen van eens anders zaken zijn beroep maakt, en is daarbij het eenige verschil, dat ZAAKWAARNEMER, thans, meer gebruikelijk schijnt, dan ZAAKBEZORGER. Zie verder AFGEVAARDIGDE.

ZAAKVOERDER, zie ZAAKGELASTIGDE.

ZAAKWAARNEMER, zie ZAAKGELASTIGDE.

ZAAL, zie KAMER.

ZACHT, zie WEEK.

ZAK, zie BAAL.

ZAK, BUIDEL, BEURS, TASCH.

Eene holle, aan den eenen kant geslotene, ruimte, die uit eene buigzame stof vervaardigd is, en gemeenlijk gebruikt wordt, om een aantal kleine dingen bijeen te bewaren. ZAK is het algemeene woord. Koren, aardappelen, worden in zakken afgemaat. Geld wordt in zakken afgeteld. Kleedingsstukken hebben zakken. Aan biljarttafels zijn zakken. In de kerken wordt met het zakje omgegaan. Bij die algemeenschap van beteekenis, is het ook natuurlijk, dat het woord in velerlei overdragtelijke spreekwijzen voorkomt. Zoo is: met pak en zak vertrekken, met al het zijne. Eenen bedienden den zak geven, hem

hem zijn affcheide geven, (hem, als ware het, zijn pakkaasje aanreiken, opdat hij vertrekke.) *Iemand in zijnen zak hebben*, deszelfs streken doorgrond hebben. *Eene kat in den zak koopen*, iets koopen, zonder het te bezien. *Zijne zakken vullen*, zich verrijken. Eene *beurs* dient, om daarin geld bij zich te dragen, en is ten eenenmale in beteekenis verschillende van *geldzak*. Onder het laatste, namelijk, verstaat men eenen, van grof linnen genaaiden, zak, waarin geld, meestal van eene soort, en tot eene bepaalde hoeveelheid, afgeteld wordt, ten einde daarmede te gereeder groote betalingen te passen. Zulk een *zak-guldens*, bij voorbeeld, houdt zes honderd stuks. Of wel, een dergelijke *zak*, om daarin eenige ontvangene of uit te betalen som, evenveel uit welke muntsoorten bestaande, te bergen, of ergens heen te dragen, of te zenden. *Wij verzoeken de geldzakken, bij gelegenheid, terug.* Eene *beurs*, daarentegen, is op eene geheel andere wijze, en gemeenlijk van geknoopte zijde, vervaardigd; ook enkel ingerigt, om daarin het geld te bergen, hetwelk men, tot dagelijksch gebruik, bij zich draagt. *Ik heb mijne beurs schoon uitgegevee.* *Eene goudbeurs.* *BUIDEL*, (hoogd. *Beutel*,) heeft dezelfde beteekenis als *beurs*, doch wordt zelden anders gebruikt, dan in de spreekwijs: *geld, of geen geld, in den buidel hebben*. Ook zegt men: *dat sijft den buidel*, dat geeft eene goede winst. *Den buidel vullen* is het zelfde als *de zakken vullen*. *Tasch* is het hoogd. *Tasche*, doch van veel min algemeen gebruikt, dan

—eigenlijk, de welriekende en heelende hars van eene arabische boomsoort, *balsan*, of *balsan* genaamd; in verdere beteekenis, alle welriekende zalf. Tweederlei beeld wordt daarvan ontleend; het eene, met uittrekking tot den aangename geur alleen, als: *de bloemen wafelen balsam uit*; het andere, met bedoeling op de koestering en pijnstilling, als: *welk eenen balsam hebben uwe redenen in mijn hart gegoten*? De balsam dient voorts niet alleen tot besmering, maar ook tot inwendig gebruik; zalf wordt enkel uittwendig opgelegd; des te opmerkelijker is de gewone, van verkwikkende spijs of drank gebezigde, spreekwijs: *dat is een zalfje voor de ingewanden*, waarbij zalf volkomen met het begrip van balsam voorkomt.

ZALIG, zie GELUKKIG.

ZALIGMAKER, zie HEILAND.

ZAMEN, zie BIJEEN.

ZAMENGEDRONGEN, zie BEKNOPT.

ZAMENHANG, zie DRAAD.

ZAMENKOMST, BIJEENKOMST, MONDGESPREK.

Het bij elkander komen van twee of meer personen tot zeker doel. Tusschen ZAMENKOMST en BIJEENKOMST is hetzelfde verschil, dat de werkwoorden

III. DEEL.

A a

den

den *zamenkomen* en *bijeenkomen* onderscheidt. Voor *zamenkomen*, wordt ook, van eenen onrustigen volkshoop gesproken, *zamenrotten* gezegd; echter zal men nooit *bijeenrotten* daarvoor bezigen. De reden is, dat *zamen* in het algemeen voor bij elkander, *bijeen*, eigenlijk, slechts voor het bij elkander komen van de leden eens genootschaps, of eener vergadering, als te *zamen* een ligchaam uitmakende, te verkiezen is. *De bijeenkomst der tweede Kamer. De advaaten der beide partijen hadden eene zamenkomst.* MONDGESPREK wordt inzonderheid gebezigd voor eene *zamenkomst* van personaadjen, die anders gewoon zijn, hunne zaken door afgevaardigden of *gemagtigden* te doen behandelen.

ZAMENROEPEN, zie BEROEPEN.

ZAMENSpraak, GESPREK.

In ZAMENSpraak ligt kennelijk de beteekenis van de daad van *zamen spreken*. Maar ook GESPREK, schoon het woord op zich zelf het niet bepaaldelijk aanduidt, wordt niet anders genomen, dan in den zin van een over en weder spreken, waartoe men natuurlijk *zamen* behoort te zijn. Zelfs is *gesprek*, met *zamenspraak*, het gewone woord voor het over en weder spreken, in de gezellige verkeering. *Ik was met hem in een ernstig gesprek. Ik trachtte aan het gesprek eene andere wending te geven.* Soms wordt ook wel *zamenspraak* voor de daad van *zamen spreken* gebruikt, als: *zij werden door hunne za-*

menspraak met elkander bevredigd. Meest, echter, verstaat men daaronder een bescbreven versierd gesprek van twee of meer personen. *De zamenfpraken van Plato. De zamenfpraken van Erasmus.* In *mondgefpreek* ligt eene gansch andere nevenbeteekenis; zie het vorige artikel.

ZANG, zie DEUN.

ZANGKUNST, zie MUZYK.

ZAT, GENOEG.

Zat hebben van iets, als: *ik heb boeken zat*, is het zelfde als: *genoeg hebben*: *ik heb boeken genoeg*, waarvoor men, in de gemeene taal, ook *zatter* zegt: *ik heb er zatter van*. Nogtans is tusschen beide woorden een wezenlijk verschil. *Zat* ziet eigenlijk op den persoon; *GENOEG* op de zaak. *Genoeg* duidt de toereikende hoeveelheid des voorwerps aan; *zat*, dat de persoon er mede vergenoegd is, dat hij er niet meer van behoeft. Daarom zal degene, die zijne eetlust bevredigd heeft, van zich zelve kunnen zeggen: *ik ben zat*, maar, op de genuttigde spijs doellende, zeggen moeten: *ik heb genoeg*. Door *zat* duidt hij dus den toestand aan, waarin hij zich bevindt; door *genoeg*, de hoeveelheid der dingen, welke hij bezit. *Zat hebben* is dus niet anders, dan eene spraakwending bij uitlating, en op te lossen door: zoo veel hebben, dat men er *zat*, verzadigd, van is. Evenwel bepaalt zich het gansche gebruik

van *zat*, uitgenomen in de spreekwijs: *zat van degen*, voor afgeleefd, alleen tot den zeer gemeenen spreektrant, en het komt niet, gelijk *geneg*, ook in den deftigen stijl voor.

ZEDE, zie **GEBRUIK**.

ZEDELIJK, **ZEDIG**.

ZEDELIJK is zoo veel als met betrekking tot 'smenschen handelwijze nopens wezenlijke verplichtingen. *Er valt vrij wat op zijn zedelijk gedrag aan te merken*. Voorts, in staat om te onderscheiden, wat *zedelijk* goed of kwaad is, *De mensch is een zedelijk wezen*. *Zijn zedelijke aanleg*. **ZEDIG**, daarentegen, beteekent ingetogen van zeden, en daarbij de bescheidenheid en welvoegelijkheid inachtnemende. *Een zedig jongeling*. *Hij bedankte, uit zedigheid, wat die eer*.

ZEDIG, zie **BESCHEIDEN**.

ZEDIG, zie **ZEDELIJK**.

ZEE, zie **MEER**.

ZEEBOEZEM, zie **BAAI**.

ZEGE, zie **OVERWINNING**.

ZEGELEN, zie **VERZEGELEN**.

ZE

ZEGEN, GELUK, HEIL, VOORSPOED.

Alle deze woorden beteekenen welvaart; de drie laatste zijn op hunne plaatsen vergeleken. ZEGEN vereischt nog eene nadere ontwikkeling. Het woord is, naar allen aanschijn, met den christelijken godsdienst, en wel uit het lat. *signum*, een teeken, bij de duitsehers ingevoerd. Het beteekende dan oorspronkelijk, en nog tegenwoordig in zeker opzigt, het teeken des kruises, in zoo verre dit met de hand gemaakt wordt; voorts een daarmede gepaard gebed, ter bekoming of afwering van iets. Zoo is nog *zich kruisen en zegenen*, bij de roomschkatholijken, in gebruik, en wordt, in hunne kerk, de *morgenzegen* en de *avondzegen* uitgesproken. *Den zegen spreken*, namelijk, is, onder het maken van het teeken des kruises, de goddelijke genade toewenschen, of toebidden, gelijk in de kerken, na afloop van den eerdienst, door den geestelijken gedaan wordt. Zoo ook: *iemand zijnen zegen geven*. Van keizer Karel V. lezen wij, ter gelegenheid van de overdracht der Nederlanden op zijnen zoon: *toen zette de keizer den koning in zijnen troon, gaf hem zijnen zegen, en vertrok*. Verder, de verhooring van zoodanige toebidding, en in het bijzonder alle tijdelijke welvaart, als een gevolg van de gunstige beschikking der goddelijke Voorzienigheid beschouwd. *De zegen des Heeren maakt rijk. Kinderen zijn een zegen des Heeren. God seldte hem ten zegen voor alle volken der aarde.*

ZEGEPRAAL, zie OVERWINNING.

ZEGGEN, SPREKEN,

ZEGGEN is met woorden te kennen geven, en bevat dus de beteekenis van SPREKEN. Maar *spreekt* kan men tot zich zelve, of tot iemand, die niet hooren wil, of kan, of die niet verstaat; *zeggen* sluit altijd het begrip van de mededeeling in zich. Vandaar, dat beide woorden tegen elkander overgesteld voorkomen. *Veel spreken en weinig zeggen.*

ZEKER, zie GEBORGEN.

ZELDZAAM, zie BIJZONDER.

ZELDZAAM, zie SCHAARSCH.

ZENGEN, zie BLAKEN.

ZENUW, SPIER, PEES.

Benamingen van de banden, die, in dierlijke lichamen, tot verbinding der beenderen, of tot spanning, buiging en uitrekking der ledematen dienen. ZENUW is het algemeene woord; en omvat, in zijn beteekenis, alle die banden, de fijnste, en ook de groffste; bijzonder echter de eerste. *Das vleesch is vol zenuwen. Zij heeft het op de zenuwen.* Van daar de zamenstellingen: *zenuwader, zenuwknoop*, (ook *periknoop*,) *zenuwkoorts, zenuwloos, zenuwrijk, zenuwater, zenuwziekte*, enz. En figuurlijk: *de koophandel is de zenuw* (de sterkte, de steun,) *van den staat*. PEES is de benaming van het groffste slag der

zenuwen. *Men heeft in de aderlating eene pees van den arm gekwetst.* Van hier, in den gemeenzamen spreektrant: *aan de pees moeten*, aan den arbeid moeten, als waartoe men het gebruik zijner pezen en spieren bijzonder noodig heeft. SPIER wordt, in tegenoverstelling van *pees*, gebezigd voor de vleezige trekkers, waarmede de beenderen van zoogdieren en vogels omkleed zijn, en waardoor zij bewogen worden. Wel *gespierd* te zijn is een teeken van sterkte. Zoo, bij overdracht, *een gespierde* (krachtige) *stijl*. Eenen anderen zin heeft het woord in de samenstelling *spierwit*, dat is zoo wit, als het wit, het vleezigste, van eenen vogel. *Spier*, namelijk, heeft ook die beteekenis. *Iemand enkele spier* (niet anders dan van het wit, of het vleezigste) *voordienen*.

ZETEL, zie BANK.

ZETTEN (TE BOEK), zie BOEKEN.

ZEUG, zie ZWIJN.

ZIEDEN, KOKEN.

Van eene vlgeistof gesproken, zoo zeer verhit zijn, dat zich niet enkel aan de oppervlakte, maar ook in het binnenste, dampen ontwikkelen, en, door derzelver uitzertende kracht, eene opwelling veroorzaken. *Het water kookt, is kokend. Het water ziedt, of is ziedend.* KOKEN, van het lat. *coquere*, drukt de zaak eenvoudig uit. ZIEDEN is eene klanknaboot-

sing van het sissend geluid eener zoodanige opwelling, wanneer zij zeer sterk is. *Zieden* duidt dus eenen sterkeren graad van hitte aan, dan *koken*. Door middel van eene tot opwellens toe verhitte vloeistof spijzen toebereiden, heet *koken*; gemeenlijk niet *zieden*, anders dan in de spreekwijs: *gezoden en gebraden*. *Visch koken*. *Den pot koken*. Maar tot de toebereiding van spijzen is de hitte niet het eenige vereischte, en wordt daartoe ook niet altoos een zeer sterke graad van hitte vereischt. Andere dingen bekomen hunne toebereiding door enkele verhitting, die dan ook zeer sterk zijn moet. In dit geval bezigt men *zieden*, niet *koken*. Men *kookt*, bij voorbeeld, *stijf*; maar men *siedt* zout, zeep, suiker. Van hier, *zoutzieder*, *zeepzieder*.

ZIEK, zie KRANK.

ZIEKTE, zie KWAAL.

ZIEL, zie GEEST.

ZIEN, STAREN, (STAROOGEN,) KIJKEN, TUREN, GLUREN, LOEREN, GLUIPEN.

Door middel van het zintuig des gezichts gewaarworden. Dit kan, met, of zonder, eigen toedoen u opzet, geschieden. Beide wordt door ZIEN uitgedrukt. *Men ziet daar somtijds meer, dan iemand lijft is. Hij is het, wanneer ik wel zie.* KIJKEN is, opzettelijk, het oog op iets rigten. Door een gat kij-
ken

kan. Over de deur kijken. Uit het venster kijken. STAREN, of STAROOGEN, met opene oogen blijven aanzien, gelijk men somtijds, onwillekeurig, uit verbazing, of ook uit ongerustheid, of hevig verlangen, doet. *Hij staart, als in verwondering opgetogen. Met smeekende oogen flaren.* TUREN is, met inspanning van het gezigt, scherp naar iets kijken, gelijk men doet, uit groote nieuwsgierigheid, of om naauwkeurig waar te nemen. *Hij tuurt onophoudelijk door zijn kijkglasje op haar.* GLUREN is insgelijks scherp toekijken, maar bedektelijk. *Hij staat door de deur te gluren.* LOEREN heeft de beteekenis van scherp toekijken, met het nevenbegrip van de bedoeling en begeerte, om iets te bemagtigen. *De leeuw loert op zijnen roof.* GLUIPEN geeft het denkbeeld van scherp en heimelijk, of liever ter sluip, toekijken, met een verraderlijk of arglistig oogmerk. *Hij gluipt door de deur.*

ZIGTBAAR, zie BAARBLIJKELIJK.

ZIJDGEWEER, zie DEGEN.

ZIN, BETEKENIS.

Dat eigenaardige van een woord, dat het een begrip verwekt; en het aldus verwekte begrip zelf. *Wanneer men twee naamwoorden zamenvoegt, moeten de door elk derzelven te kennen gegeven begrippen met elkander bestaanbaar zijn; de zamenstelling van paardgoud, of korensmid, bij voorbeeld, zoude gecne*

beteekenis hebben, geen en zin opleveren. **BETEKENIS** is de allerwezenlijkste eigenschap eens woords, omdat een woord, niet anders zijnde, dan een klankteeken voor een begrip, noodwendig zulk een begrip *beteekent*. **ZIN** is, eigenlijk, het vermogen om gewaar te worden; voorts, eene dier bijzondere bewerktuigingen des ligchaams, door welke de bijzondere wijzigingen der gewaarwordingen plaats hebben, anders ook *zintuigen* genoemd. In de eerste *beteekenis* komt het woord voor, wanneer men van den *inwendigen zin*, of van den *uitwendigen zin* spreekt, ter onderscheiding van het gewaarwordingsvermogen, naar gelang het zonder, of alleen door, behulp der gedachte zintuigen kan werkzaam zijn. In de tweede, daarvan afgeleide, *beteekenis*, wordt het gebezigd, wanneer men van de *vijf zinnen* spreekt, en deze *smaakzin, reukzin*, enz. noemt. Verder beteekent *zin*, offchoon, in dit geval, enkel in het meervoud gebruikelijk, het vermogen om te kennen en te onderscheiden, het verstand; gelijk iemand, hoewel geen zijner vijf zinnen of zintuigen ontberende, gezegd kan worden *niet bij zijne zinnen, van zijne zinnen beroofd* te zijn. Ook wordt het, in het enkelvoud en meervoud, voor gedachten genomen, als: *er kwam mij iets in den zin; dat is mij nimmer in den zin gekomen; iets uit zijne zinnen zetten*, daaraan niet meer denken, ook daarnaar niet meer trachten. Zoo ook: *iets goeds, of iets kwaads, in den zin hebben*. Van *zin zijn*, waarvoor men verkeerdelijk *van zins* gewoon is te zeggen, voor het voornemen hebben.

Iemand zijnen zin geven, zijnen wil doen. *Zin is iets hebben*, behagen in iets vinden. Zoo ook voor meening, gevoelen; als in het spreekwoord: *veel hoofden, veel zinnen*. Van daar, de meening; of het begrip, door een woord, of eene rede, uitgedrukt. *De veranderde zin eens woords*. Een woord heeft somtijds ten eenenmale van elkander verschillende *betekenisfen*, naar dat het in eenen goeden, of in eenen kwaden *zin* genomen wordt. Zoo heeft het woord *berucht*, eigenlijk, de *betekenis* van in een gerucht staande, gelijk iemand, die zeer bekend is, van wien veel gesproken wordt, en het komt nog bij H. DE GROOT, en ook bij VONDEL, in eenen goeden zin voor, even als wij thans vermaard bezigen; over het algemeen, echter, gebruiken wij thans *berucht* alleen in den *zin* van in een kwaad gerucht staande.

ZINKEN, zie DALEN.

ZINSPLEN, zie DOELN.

ZOEL, LUW.

Buiten wind. Luw ontkent niet, dat het waait, maar geeft enkel te kennen, dat de bestaande, door eenige beschutting afgekeerd zijnde wind geene werking doet. *De schaapherder leidde de kudde aan de luwe zijde van het bosch*. Van daar het werkwoord *luwen*, voor luw worden, minder winderig worden: *het begint te luwen*, de wind gaat liggen, en verder on-eigenlijk: *het luyt wat*, de zwaarigheid vermindert.

Het

Het woord is met *lij* en *laauw* verwant, en bevat dus oorspronkelijk de ontkenning der koude, die gemeenlijk een gevolg is van de werking van den wind. In *zoe* ligt die ontkenning echter veel sterker; het is niet slechts buiten de werking van den wind, maar zonder allen wind, en daardoor afmattend warm, zoo als in den zomer, kort voor een onweer, de lucht pleegt te zijn. *Een zoete dag. Het is heden zeer zoet.*

ZOEN, KUS.

Het drukken van mond op mond, gelijk dit plaats heeft uit eene somtijds onwillekeurige aandrif van innige vriendschap, of mingevoel. *Zoen* beteekent eigenlijk bevrediging, eene overeenkomst, door welke eene bestaan hebbende veete geëindigd wordt, waarbij, oudtijds, de hernieuwde vriendschap door wederkeerige omarmingen plagt bezegeld te worden. Het zoude dus niet vreemd zijn, indien *zoen*, ook met geheele terzijdestelling van het denkbeeld eener vroegere veete, en daarop gevolgte bevrediging, enkel voor de minnekozing van gelieven genomen, desfigurer ware, dat het andere woord. Doch het gebruik wil het tegendeel, en acht de spreekwijs: *aan een meisje eenen zoen geven, haar zoenen*, darterel gesproken, dan *haar eenen kus geven, haar kussen*. *Kus* is ook van algemeener beteekenis, en duidt niet alleen den zoen des vredes of der liefde aan, maar ook, buiten het begrip van wederkeerigheid zelfs, het drukken van den mond op wat het ook zij, hetzij uit teederheid, of

of ook uit eerbied, of wel enkel bij wijze van pligtpleging: *een kus op de hand — op den voet — op den naam van iemands gewaad*. Van daar de zamenstellingen *handkus*, *voetkus*; niet *handzoen*, of *voetzoen*. Wanneer men met eene buiging van het ligchaam naar iemand toe, zijne eigene hand kust, en die voorts naar den anderen als toewerpt, noemt men dit *iemand eenen kus toewerpen*, niet *eenen zoen*. Zoo ook, van kinderen, *een kushandje geven*, niet *een zoenhandje*.

ZONDERLING, zie BIJZONDER.

ZOOM, zie BOORD.

ZORGELIJK, zie BEDENKELIJK.

ZOT, zie NAR.

ZUCHT, zie BEGEERLIJKHEID.

ZUIL, PILAAR, (PIJLER,) KOLOM.

Een regtopstaand ding, dat veel langer, dan dik is, en gemeenlijk, of tot een gedenkteeken, of tot onderschraging van een gebouw dient. Men kan zeggen: *dat gebouw rust op twaalf kolommen*, of *zuilen*, of *pilaren*. Bij KOLOM en ZUIL wordt evenwel ondersteld, dat het bedoelde ligchaam rond zij, en dat het rondom vrij en op zichzelf sta; de PILAAR kan ook hoekig zijn, en het op zichzelf staan is geen ver-

vereischte; hij kan ook grootendeels in eenen wand betrokken zijn. *Kolom* en *zuil* worden voorts ook, zonder het denkbeeld van onderschraging, voor op zich zelve staande gedenkteecken gebezigd. *De kolom*, of *de zuil*, van *Trajanus*. *Zuil* en *pilaar* be teekenen, overdragtelijk, eenen voornamen voorstan der van iets. *Hij is zene zuil van den staat*, van *de kerk*, van *de familie*. *Hij werd erkend voor den pilaar der vrijheid*. *Kolom* wordt meer algemeen van al wat naar eene zuil gelijkt gebezigd, als, in den bijbel, de *vuurkolom*, de *wolkkolom*. Zoo spreekt men denkbeeldig van *eene kolom van lucht*. Boek drukkers noemen de eene zijde van eene in tweeën gedrukte bladzijde *eene kolom*, niet *eene zuil* of *eenen pilaar*. *De couranten worden gemeenlijk in kolommen gedrukt*.

ZUINIG, zie SPAARZAAM.

ZUIPER, zie DRINKER.

ZUIVER, zie REIN.

ZUUR, zie WRANG.

ZWAAIJEN, SLINGEREN, GIEREN.

Zich heen en weder bewegen. *GIEREN* is eigenlijk een scheepswoord, en wordt van een schip gezegd, wanneer het, door tegenwind, den stroom niet op kan, maar zich heen en weder wendt, zonder regtuit te kunnen varen. Zoo noemt men *gier brug*,

brug, een uit twee aanteengevoegde en van boven plat met planken bevloerde schepen bestaand vaartuig, aan eene ketting of reep vastgemaakt, en waarop men, in stede van eene liggende brug, door middel van den stroom, naar beide oevers der rivier heen en weder *giert*. Overdragtelijk bezigt men het woord, voor met ongelijke schreden, als een beschonkene, gaan: *hij gierende langs de straat*. In den zelfden overdragtelijken zin, zoude men ook kunnen zeggen: *hij slingerde*. SLINGEREN, namelijk, geeft het denkbeeld van eene meer of min ongestadige en ongeregelde heen- en weer gaande beweging. *Het schip wegd, door den wind, herwaarts en derwaarts geslingerd. Wat slingert het schip!* Zoo zegt men zelfs, die ongestadigheid, en vooral ongeregelde tot beeld nemende, *iets laten slijngen*, voor hetzelfde niet bijeen, of niet op zijne plaats, houden. Opmerkelijk is, dat men evenwel juist de benaming van den *slinger* geeft aan een werktuig, dat, als in een uurwerk, de regelmatigste en gestadigste beweging heen en weder maakt. Anders is de eigenlijke bewoording van het regelmatig en gestadig bewegen ZWAAIJEN, en men zegt: *de slinger eener klok zwaait zestig malen in eene minuut, van den eenen naar den anderen kant. Het vaandel zwaaijen. Den hoed zwaaijen. Figuurlijk den schepter zwaaijen.* Het hoofdenkbeeld is daarbij de boogwijze herhaalde beweging; van daar, naardien het slaan, vooral met de hand, doorgaans eene boogwijze beweging maakt, de spreekwijs: *er zal slaag zwaaijen*, of ook enkel: *er zal*
wat

wat zwaaijen. Slingeren, daarentegen, heeft ook de beteekenis van kronkelen, als in de zamenstellingen *slingerbosch*, *slingerlaan*.

ZWAARD, zie DEGEN,

ZWAARMOEDIG, zie NEERSLAGTIG.

ZWAK, KRACHTELOOS, ONSTERK.

Tegenstelling van *sterk*. ONSTERK duidt die tegenstelling door de ontkennende zamenstelling aan; echter wordt daarmede het afzijn van sterkte, alleen in den zin van stevigheid, vastheid, duurzaamheid, bedoeld. *Onsterk linnen*, *Onsterk ijs*. In denzelfden zin kan *zwak* gebruikt worden, wanneer, gelijk in het laatste voorbeeld, het gebrek aan sterkte door het gemis van behoorlijke dikte veroorzaakt wordt. *Zwak ijs*. Anders is *zwak* de tegenstelling van *sterk*, in den zin van de noodige kracht tot de vereischte verrigtingen hebbende. Even als men dus van eene sterke maag spreekt, zegt men ook een *zwakke maag*. *Een zwak geheugen*. *Een zwakke hoop*. *Een zwak bewijs*. KRACHTELOOS is eigenlijk zonder kracht, of van kracht beroofd. *Eene verordening krachteloos maken*. Als tegenstelling van *sterk*, even als *zwak*, in sommige gevallen, doch met meer bepaalde ontkenning: *een krachteloos bewijs*.

ZWAM, TONDER, (TONDEL, TINTEL.)

•Brandbare stof, waarvan men zich veelal met eenen vuurslag bedient, om altoos gereed te zijn, om
vuur

vuur te maken. *Zwam* is een plantengeslacht, onder de klasse der paddestoelen gerangschikt, zeer ligt en sponsachtig, en waarvan veertien soorten zijn, van welke de ligtst vuurvattende tot het genoemde einde gebruikt wordt. Onder *TONDER* verstaat men half verbrande lomp, die even als de gedachte *swam*, de eigenschap hebben, om door een enkel vonkje aan het glimmen gebragt te worden. *Eene pijp aan een stukje zwam aansteken. Eene sonderdees. Tonder branden.*

ZWANGER, BEVRUCHT.

Het natuurlijk gevolg van den bijlaap van man en vrouw, noemt men, met betrekking tot de laatste zoo wel *bezwangering*, als *beyruchting*. Nogtans is *BEVRUCHT*, als: *eene bevruchte vrouw*, meer de wetenschappelijke uitdrukking, en ziet dit op de dadelijke werking ten aanzien van het gedachte gevolg daarvan. *ZWANGER*, dat tot *zwangen*, *zingen*, *wankelen*, *waggelen*, behoort, is eigenlijk zoo veel als waggelende van wege de vrucht. *Eene zwangere vrouw* wordt dus, naar den aard des woords, de vrouw slechts genoemd, wanneer zij zich reeds in een gevorderd tijdperk der dragt bevindt. Zoo heet men haar *hongzwanger*, wanneer zij nabij hare bevaling is. *Beyrucht* wordt overigens niet, gelijk *zwanger*, figuurlijk gebruikt. *Van, of met, een ontwerp zwanger zijn. Hij gaat van groote ontwerpen zwanger.*

ZWELGEN, BRASSEN, GASTEREREN.

Met wellust en overdadig spijs nuttigen. *BRASSEN* is reeds hierboven opgenomen, en met *stempen* en

III. DEEL. B b smul-

smullen vergeleken. Zie BRASSEN. ZWELGEN is daarvan in zoo verre onderscheiden, dat het met eenige meerdere bepaaldheid, op het eten en het drinken tevens ziet, en in zeker opzigt vooral op het laatste; waarom het oók met *brasfen* gepaard wordt in de spreekwijs: *niet dan brasfen en zwelgen*. Van daar, dat ook het naamwoord *zwelgerij* den algemeeneren zin heeft, niet alleén van een overdedig genot van spijs en drank, maar van alle met ruimte van overvloed genoten zinnelijk vermaak. GASTLEREN is brasfen op een gastmaal.

ZWELLEN, UITZETTEN.

Eenen ruimeren omvang innemen. UITZETTEN beteekent, letterlijk, dat de bestanddeelen van eenig ligchaam, hetzij vast óf vloeibaar, zich ruimer uit plaatsen of zetten. *Het deeg begint uit te zetten. De warmte doet de lucht uitzetten.* ZWELLEN ziet bepaaldelijk op den daardoor zichtbaarlijk verkregen meerderen omvang. *Dat spek zwelt in den kael.* Inzonderheid wordt het daarom van menschelijke en dierlijke ligchamen gebruikt, wanneer eene inwendige oorzaak dezelve op eene onnatuurlijke wijze uitzet en verdikt. *Gezwollen voeten. Een gezwollen buik.* Uitzetten is het wetenschappelijke woord der natuurkunde, doch wordt niet, gelijk *zwellen*, figuurlijk, gebezigd, gelijk in: *mijn hart zwol van vreugde; zijn moed begon te zwellen.*

ZWENKEN, WENDEN.

Naar eene andere zijde keeren. In WENDEN ligt het

het begrip der bedaarde, in ZWENKEN dat der snelle beweging. *Wend het roer naar stuurboord. Een paard zwenken. De vaandels zwenken.* Van daar zwenken als kommandowoord voor het van rigting veranderen eener rij soldaten, in het marcheren. *Regts, zwenk!*

ZWERVERN, DOLEN.

Zonder bepaald doel heen en weer trekken. DOLEN heeft dezen zin in de uitdrukking *dolende* ridders. Anders beteekent het niet zoo zeer zonder bepaald doel, als wel zonder te weten, hoe het doel te bereiken zal zijn. In zoo verre komt het dah meer met *dwalen* overeen; zie AFDWALEN. ZWERVERN ziet inzonderheid op de onbestendigheid, of gedurige verandering van doel. *Van de eene plaats naar de andere zwerven. Ik heb tien jaren op zee gezworven.*

ZWEVEN, zie WAREN.

ZWIERIG, OPGESCHIKT.

Naar den trant uitgedoscht. *Wat is zij van daag opgeschikt! Zij gaat altoos even zwierig.* ZWIERIG wordt voor bloemrijk van stijl genomen: *hij schrijft eenen zwierigen stijl*; OPGESCHIKT wordt niet in dien zin gebruikt; men zegt daarvoor, doch met afkeuring, met het begrip van eene gemaakte of overtoellige weelderigheid, *opgesmukt*.

ZWIJN, VARKEN, BEER, (BEERVARKEN,) ZEUG, BIG.

Bekend viervoetig, ongehorend dier, met gespleten

klaauwen, borstels in plaats van haar, en eenen gekronkelden staart. ZWIJN is het algemeene woord; het mannetje heet BEER, of BEERVARKEN; het wijfje ZEUG; het jong BIG. Eigenlijk is *varken* ook een jong zwijn, doch in het gebruik wordt het voor *zwijn* in het algemeen genomen; vooral in den tamen toestand; in den wilden staat, heet het dier altoos *zwijn*. Zoo verstaat men onder een *zwijnshoofd*, of *zwijnskop*, niet den kop van een gewoon gellag *varken*, maar van een in het wild geschoten *zwijn*. Daar het dier zich gaarne in den drek wentelt, en allerlei ontuig vreet, wordt de benaming van hetzelfde ook overdragtelijk genomen voor lieden, die bij uitstekendheid morfig en liederlijk zijn. VARKEN wordt dan eigenaardiger van eene vrouw, *zwijn* van eenen man gezegd. *Welk een morfig varken van een wijf! Zij is een regt varken. Hij is een regt zwijn. Welk een zwijn van een kerel!* Het kan dan ook eenen vraat of zuiper, of ook eenen, die vuile praat uitlaat, beteekenen. Dat men spreekwoordelijk zegt: *wij zullen dat varken wel waschen*, en niet *het zwijn*, heeft zijne oorzaak in het opgegeven verschillend nevenbegrip van den wilden of tamen staat des diers. Om dezelfde reden zegt men *varkenslager*, en niet *zwijnslager*. Wel is waar, *zwijnenkot* en *zwijnenjongen* zigt wel op den tamen toestand, maar schijnt meer met inzicht op de verachtelijkheid gezegd te worden. Nooit zegt men althans *varkensjagt*, voor *zwijnenjagt*.

ALGEMEEN REGISTER.

*Het eerste deel wordt door I, het tweede door
II, en het derde door III aangeduid.*

D. Bl.
Aakse, akse, I, 363.
Aamborsstig, I, 1.
Aamechtig, I, 1.
Aanbegin, I, 2.
Aanbelang, I, 2.
Aanbelangen, I, 2.
Aanbevelen, I, 3, 46.
Aanbiddelijk, I, 3.
Aanbidden, I, 4.
Aanbiddenswaardig, I, 3.
Aanbidder, I, 4.
Aanblazen, I, 4, 25.
Aanblikken, I, 4.
Aanbrengen, I, 6, 7.
Aanbrenger, I, 8.
Aandacht, I, 8.
Aandachtig zijn, I, 9.
Aandeel, I, 9.

D. Bl.
Aandichten, I, 10.
Aandoen, I, 10, 11, 12.
Aandoening, I, 13.
Aandoenlijk, I, 13.
Aanduiden, I, 13.
Aanerven, I, 14.
Aanfokken, I, 14.
Aangaan, I, 2, 14, 423.
Aangapen, I, 4, 15.
Aangeboren, I, 15.
Aangelegenheid, I, 2.
Aangemerkt, I, 16.
Aangenaam, I, 17.
Aangeven, I, 18, 63. III, 39.
Aangezien, I, 16.
Aangezigt, I, 19.
Aangrijpen, I, 11, 20.
Aangroeijen, I, 20.

D. Bl.

Aanhalen, I, 21.
 Aanhang, I, 21.
 Aanhangfel, I, 23.
 Aanhechten, I, 24, 25.
 Aanheffen, I, 24.
 Aanhitsen, I, 25.
 Aanhouden, I, 26, III, 7.
 Aanhoudend, I, 27.
 Aankanten (zich), I, 27.
 Aankijken, I, 27, 28.
 Aanklagen, I, 7, 28.
 Aankleeden, I, 28.
 Aankleven, I, 28, 29.
 Aanknoopen, I, 30.
 Aankomen, I, 31.
 Aankondigen, I, 31, 33.
 Aankweeken, I, 14.
 Aanlagchen, I, 34.
 Aanlangen, I, 6, 18.
 Aanleg, I, 34.
 Aanleggen, I, 36, 37.
 Aanleiding, I, 37.
 Aanlokkelijk, I, 17.
 Aanlokken, I, 21.
 Aanlokkend, I, 17.
 Aanloop, I, 39.
 Aanloopen, I, 41.
 Aanmatigen, I, 41.
 Aanmatiging, I, 42.

D. Bl.

Aanmelden, I, 31.
 Aanmerkelijk, I, 43.
 Aanmerken, I, 44.
 Aanmerking, I, 61.
 Aanmerking (in aanmeting nemen), I, 44, 45, III, 17.
 Aanminnelijk, I, 45.
 Aanminnig, I, 45.
 Aanmoedigen, I, 46.
 Aannemen, I, 65.
 Aanpakken, I, 11.
 Aanporren, I, 25.
 Aanprijzen, I, 46.
 Aanprikkelen, I, 25.
 Aanraken, I, 47.
 Aanranden, I, 11.
 Aanreiken, I, 1, 18.
 Aanroepen, I, 48.
 Aanroeren, I, 47.
 Aanschijn, I, 19.
 Aanschouwen, I, 4.
 Aanslag, I, 49.
 Aansporen, I, 25.
 Aanspraak: I, 50.
 Aansprakelijk, I, 51.
 Aansprakelijkheid, I, 52.
 Aanstaan, I, 52.
 Aanstaren, I, 4.
 Aansteken, I, 53, 54.

D. Bl.

anstekend, I, 54.
 anstellen, I, 55.
 anstoken, I, 25.
 anstonds, I, 55.
 anstoot, I, 58.
 anstootelijk, I, 58.
 anstootelijkheid, I, 58.
 antal, I, 59.
 antasten, I, 11, 47.
 anteekenen, I, 60.
 antekening, I, 61. II, 487.
 antoonen, I, 13, 62.
 antreffen, I, 63.
 antrekken, I, 10, 21.
 antrekken (zich), I, 266.
 antvaarden, I, 65.
 antvallen, I, 11.
 antvallig, II, 281.
 antvang, I, 2.
 antvangen, I, 24.
 antvechten, I, 67.
 antvechting, I, 67.
 antvoegen, I, 30.
 antvoeren, I, 6. II, 277.
 antvuren, I, 25.
 antvenden, I, 68.
 antvensfel, II, 405.
 antvezen, I, 69.
 antvezend, I, 70.

D. Bl.

Aanwezig, I, 70.
 Aanwijzen, I, 13, 62.
 Aanzeggen, I, 31.
 Aanzetten, I, 25.
 Aanzien, I, 20.
 Aanzienlijk, I, 72. III, 285.
 Aanzigt, I, 19.
 Aanzijn, I, 69.
 Aanzoek, I, 74.
 Aap, I, 75.
 Aar, II, 232.
 Aard, I, 76.
 Aardbodem, I, 78.
 Aardbol, I, 78.
 Aarde, I, 78.
 Aardig, I, 80. II, 80, 443.
 Aardkloot, I, 78.
 Aardrijk, I, 78.
 Aardsch, I, 81.
 Aarzelen, I, 82.
 Aas, I, 82.
 Ach, I, 82.
 Acht nemen (zich in), I, 83.
 Acht (in acht nemen), I, 327.
 Achtbaar, I, 84.
 Achtbaarheid, I, 84.
 Achteloos, I, 84.
 Achten, I, 85, 86.
 Achterdeel, II, 22.

D. Bl.

Achterdocht, I, 87.
 Acht geven, I, 9.
 Achtig, I, 88.
 Adelaar, I, 89.
 Adellijk, II, 136.
 Ademen, I, 90.
 Ademhalen, I, 90.
 Afbeelding, I, 91.
 Afbeeldfel, I, 91.
 Afbetalen, I, 92.
 Afbreken, I, 92.
 Afbreuk, I, 93.
 Afdanken, I, 95.
 Afdeelen, I, 96.
 Afdeeling, I, 96.
 Afdingen, I, 114.
 Afdoen, I, 97, 118.
 Afdragen, I, 132.
 Afdrijven, I, 98.
 Afdroogen, I, 143.
 Afdwalen, I, 98.
 Afdwaling, I, 99.
 Afdwingen, I, 100.
 Afgeleefd, I, 101.
 Afgemat, I, 102; II, 408.
 Afgesloofd, II, 408.
 Afgetobt, II, 408.
 Afgevaardigde, I, 102.
 Afgezant, I, 102.

D. Bl.

Afgod, I, 103.
 Afgodendienst, I, 104.
 Afgoderij, I, 104.
 Afgodsbeeld, I, 103.
 Afgrijselijk, I, 106.
 Afgrijzen, I, 108.
 Afgrond, I, 108.
 Afgunst, I, 109.
 Afhalen, I, 140.
 Afhouden, I, 110, 111.
 Afkeer, I, 111.
 Afkeeren, I, 113, 145.
 Afkeerig, I, 114.
 Afkeuren, III, 96.
 Afknevelen, I, 100.
 Afknibbelen, I, 114.
 Afknippen, I, 194.
 Afkomeling, I, 125.
 Afkomst, I, 116.
 Afkorten, I, 110.
 Aflaten, I, 116.
 Afleeren, I, 117.
 Afleggen, I, 118.
 Afleiden, I, 113, 120, 121.
 Afleiding, I, 121.
 Afligten, I, 121.
 Afslijvig, I, 122.
 Afloopen, I, 122, 123.
 Aflossen, I, 25, 124.

D. Bl.

Afmaken, I, 97.
 Afmalen, I, 125.
 Afmatten, I, 126.
 Afmattering, I, 126.
 Afnemen, I, 121.
 Afsperfen, I, 100.
 Afraden, III, 42.
 Afraken, I, 98.
 Afreizen, I, 127.
 Afrukken, I, 121.
 Afſchaffen, I, 95, 127, 128.
 Afſcheiden, I, 128.
 afſcheid geven, I, 95.
 afſcheid nemen, I, 128.
 afſchieten, I, 125.
 afſchilderen, I, 125.
 Afſchrik, I, 111.
 Afchudden, I, 129.
 Afſchutten, I, 128, 130, 133.
 Afſchuwelijk, I, 106.
 Afſlaan, I, 130, 131.
 Afſlijten, I, 132.
 Afſlooven, I, 126.
 Afſluiten, I, 133.
 Afſlijten, I, 134.
 Afſlijden, I, 134.
 Afſraak, I, 134.
 Afſraken, I, 134.
 Afſtaan, I, 135.

D. Bl.

Afſtammeling, I, 115.
 Afſtand, I, 130.
 Afſtand doen, I, 135.
 Afſtappen, I, 135.
 Afſteken, I, 137, 138, 139.
 Afſtijgen, I, 139.
 Afſtraffen, I, 139.
 Afſtroomen, I, 122.
 Afſtroopen, I, 140.
 Afſtuiten, I, 141.
 Afſtillen, I, 120, 141.
 Afſtrek, I, 142.
 Afſtrekken, I, 110, 113.
 Afſtuimelen, I, 142.
 Afſvaardigen, I, 143.
 Afſvallen, I, 142.
 Afſvegen, I, 143.
 Afſvloeljen, I, 144.
 Afſvorderen, I, 144.
 Afſvragen, I, 144.
 Afſvuren, I, 125.
 Afſwaaijen, I, 144.
 Afſwachten, III, 223.
 Afſwachten, I, 144.
 Afſwenden, I, 113, 145.
 Afſwennen, I, 145.
 Afſwentelen, I, 145.
 Afſweren, I, 145.
 Afſwerpen, I, 129.

D. Bl.

Afwezen, I, 145.
 Afwezend, I, 146.
 Afwezig, I, 146.
 Afwijken, I, 98, 146.
 Afwijking, II, 435.
 Afwijzen, I, 146.
 Afwischchen, I, 143.
 Afwisseling, I, 335.
 Afzakken, I, 146.
 Afzenden, I, 143.
 Afzetten (afdanken), I, 95.
 Afzetten, I, 98, 134.
 Afzien, I, 135.
 Afzien, I, 117.
 Afzigtig, I, 106.
 Afzetten, III, 239.
 Afzonderen, I, 128.
 Afzweren, I, 147.
 Ai, ach, I, 147.
 Ajuin, I, 147.
 Akelig, I, 148. II, 93.
 Akker, I, 149.
 Akkerbouw, I, 149.
 Akkerman, I, 150.
 Aleer, I, 151.
 Algemeen (over het) II, 97.
 Alle, I, 153.
 Alleen, I, 151.
 Allerhande, I, 154.

D. Bl.

Allerlei, I, 154.
 Almagt, I, 156.
 Almogend, I, 156.
 Alom, I, 156.
 Als, I, 157. III, 327.
 Alsmede, III, 54.
 Altaar, I, 157.
 Althans, I, 158, 403.
 Altijd, I, 158.
 Altijddurend, II, 148.
 Altoos, I, 158.
 Alvorens, I, 151.
 Alweder, I, 159.
 Ambacht, I, 160.
 Ambt, I, 162.
 Ambtenaar, I, 163.
 Andermaal, I, 159.
 Angel, I, 164.
 Angst, I, 164.
 Angstvallig, I, 164.
 Angstvalligheid, I, 164.
 Antwoorden, I, 166.
 Arbeid, I, 167.
 Arbeidsman, I, 167.
 Arbeider, I, 167.
 Arbeidzaam, I, 170.
 Arbeidzaamheid, I, 170.
 Arglistig, I, 171.
 Arglistigheid, I, 171.

D. Bl.

Argwaan, I, 87.
 Arend, I, 89.
 Arm, I, 172.
 Armoedig, I, 173.
 armzalig, I, 173.
 veregtsch, I, 174.
 vontuur, I, 174.
 zen, I, 82.

B.

ai, I, 176.
 al, I, 177.
 an, I, 179.
 antje, I, 162.
 ar, I, 180, 181.
 rblijkelyk, I, 182.
 rdfscheerder, I, 205.
 s, I, 184.
 , I, 186.
 zucht, I, 188.
 elen, I, 190.
 er, I, 191.
 I, 192.
 en, I, 193.
 een, I, 195.
 II, 315.
 lig, II, 19.
 I, 196.

D. Bl.

Balling, I, 196.
 Ballingschap, I, 196.
 Balſem, III, 386.
 Band, I, 197, 385.
 Bandijt, I, 196.
 Bangheid, I, 164.
 Banier, I, 198.
 Bank, I, 199. II, 120.
 Bankaard, I, 199.
 Bankerd, I, 199.
 Banket, I, 201.
 Banneling, I, 196.
 Bar, I, 201.
 Barak, I, 203.
 Barbaar, 203.
 Barbaarsch, I, 204.
 Barbaarschheid, I, 204.
 Barbier, I, 205.
 Barmhartig, I, 205. II, 206.
 Barmhartigheid, II, 19.
 Barsch, I, 206.
 Barst, I, 207.
 Bast, I, 208.
 Bastaard, I, 199.
 Basterd, I, 199.
 Baten, I, 186.
 Bazuin, I, 209.
 Bazuinen, I, 209.
 Beambte, I, 163.

Ba-

D. Bl.

Beangstheid, I, 164.
 Beantwoorden, I, 166, 211.
 Beboeten, I, 21.
 Bedaagd, I, 101.
 Bedaardheid, I, 212.
 Bedachtzaam. I, 213.
 Bedacht zijn, III, 96.
 Bedanken, I, 95, 214.
 Bedaren (doen), II, 471.
 Bedaren, I, 216.
 Bedding, I, 216.
 Bede, I, 74.
 Bedeelen, I, 217.
 Bedeesd, I, 279.
 Bedeesdheid, I, 164.
 Bedekken, I, 353. II, 35.
 Bedekking, II, 23.
 Bedelaar, I, 218.
 Bedenklijk, I, 218.
 Bedenken (zich), I, 82.
 Bedenken, III, 96.
 Bedenking, I, 219. III, 187.
 Bederf, I, 219.
 Bediende, II, 51.
 Bedienen (zich), I, 68.
 Bediening, I, 162.
 Bedillen, I, 220.
 Beding, 221.
 Bedingen, I, 221.

D. Bl.

Bedoeling, II, 77.
 Bedompt, II, 123.
 Bedrag, I, 222, 285.
 Bedragen, I, 222.
 Bedreven, I, 222.
 Bedrevenheid, I, 224.
 Bedriegen, I, 224.
 Bedriegelijk, I, 171.
 Bedriegerij, I, 226.
 Bedrijf, I, 226.
 Bedrijven, I, 228.
 Bedroefd, I, 230.
 Bedroefdheid, I, 230.
 Bedrog, I, 226.
 Bedrukt, I, 230. II, 429.
 Beducht, I, 232.
 Beduiden, I, 233.
 Bedunken, I, 234.
 Bedwelmd, II, 124.
 Bedwingen, I, 286.
 Bedwingen. I, 237.
 Beeld, I, 91.
 Beeldendienst, I, 104.
 Beeldtenis, I, 91.
 Been, II, 319.
 Beer, II, 8.
 Beervarken, III, 388.
 Beetje, III, 336.
 Befaamd, I, 240.

D. Bl.

Begaafd, I, 240.
 Begaafdheid, I, 240.
 Begaan, I, 241.
 Begeeren, I, 241.
 Begeerlijkheid, I, 242.
 Begeerte, I, 241. III. 353.
 Begeven, I, 244.
 Begin, I, 2.
 Beginnen, I, 24.
 Begraafplaats, I, 245.
 Begrenzen, III, 6.
 Beprijpelijk, I, 245.
 Beprijpen, I, 245.
 Beprijp, II, 102.
 Begrooten, I, 247.
 Beghagen, I, 17, 52.
 Beghagelijk, I, 17.
 Beghalve dat, I, 404.
 Beghandelen, I, 247.
 Beghandelen (flecht), II, 428.
 Beghandeling, I, 247.
 Beghandigen, I, 320.
 Beghendig, I, 250.
 Beghendigheid, I, 251.
 Begher, I, 248.
 Begherschen, I, 237.
 Beghersching, I, 248.
 Begheden, I, 251.
 Beghedaam, I, 213.

D. Bl.

Behoeftig, I, 252.
 Behoeftig, I, 172.
 Behoeftigheid, I, 172.
 Behoeve (ten), I, 253.
 Behoeven, I, 253.
 Behooren, I, 253.
 Behouden, I, 251.
 Bejaard, I, 101.
 Beijegenen, I, 63, 247, 332.
 Beiden, I, 255.
 Bek, I, 256.
 Bekend, I, 257.
 Bekend maken, I, 257.
 Bekendmaking, II, 381.
 Bekennen, I, 258.
 Bekentenis, I, 258.
 Bekeuren, I, 21.
 Bekkeneel, I, 259.
 Bekladden, I, 261.
 Beklagelijk, I, 262.
 Bekleeden, II, 35.
 Beknopt, I, 262.
 Beknoptheid, I, 262.
 Bekomen, I, 263, 265.
 Bekommerd, I, 232.
 Bekommeren (zich), I, 266.
 Bekoopen, I, 267.
 Bekoren, I, 268.
 Bekoorlijk, I, 17.

Be-

D. Bl.

Bekrachtigen, I, 269.
 Bekreunen (zich), I, 266.
 Bekrachtiging, I, 269.
 Bekrompen, I, 270.
 Bekwaam, II, 318.
 Bekwaamheid, I, 240.
 Bel, I, 271.
 Belagchen, III, 204.
 Belagchelijk, I, 271.
 Belang, I, 2, 272.
 Belangen, I, 2.
 Belangrijk, I, 273.
 Beleedigen, I, 274.
 Beleediging, I, 274.
 Beleefd, I, 275.
 Beleefdheid, I, 275. II, 426.
 Beleenen, I, 277.
 Beleggen, I, 316.
 Beleid, I, 278.
 Belemmerd, I, 279.
 Belemmeren, I, 279.
 Belemmering, I, 279.
 Belet, II, 249.
 Beletfel, II, 249.
 Beletten, I, 280.
 Belgen, I, 281.
 Believen, III, 336.
 Belijden, I, 259.
 Belommeren, II, 372.

D. Bl.

Beloonen, I, 283.
 Belooning, I, 283. II, 7.
 Beloop, I, 222.
 Belooopen, I, 222.
 Belust, I, 242.
 Bemagtigen, I, 286.
 Bemagtiging, I, 286.
 Bemerken, I, 289.
 Bemiddeld, III, 343.
 Beminnaar, I, 291.
 Beminnen, I, 292.
 Beminnelijk, I, 45.
 Bemoedigen, I, 46.
 Bemorfen, I, 261.
 Benaauwdheid, I, 164.
 Benaming, I, 293.
 Bende, I, 21.
 Beneden, I, 294.
 Benemen, I, 296.
 Benemen (het leven), II, 91.
 Bengel, I, 331.
 Benieuwd, I, 297.
 Benijden, II, 428.
 Benoemen, I, 55.
 Beoordeelen, III, 56.
 Bepalen, I, 298, 301. III, 87.
 Bepaling, I, 298.
 Bepeinzen, III, 96.
 Beperken, III, 87.

D. Bl.

Beplanten, I, 298. III, 113.
 Beproeven, I, 298, 300.
 Beraad, I, 219.
 Beraden, I, 213.
 Beraden (zich), I, 300.
 Beraadslagen, I, 300.
 Beramen, I, 301.
 berde (te) brengen, III, 184.
 bereid, I, 302.
 bereidwillig, I, 302.
 erennen, I, 203. III, 10.
 erg, I, 304.
 ergen, I, 305.
 ergketen, I, 304.
 igt, I, 305. II, 381.
 igten, I, 306.
 ispen, I, 220.
 oemd, I, 240.
 oep, I, 160. II, 476.
 oepen, I, 307.
 erte, I, 308.
 kkenen, I, 309.
 oven, I, 296.
 oven (van het leven),
 91.
 w, I, 310.
 it, I, 240.
 afd, I, 275.
 ifdheid, III, 241.

D. Bl.

Beschaving, III, 241.
 Bescheid, II, 381.
 Bescheiden, I, 307, 311.
 Beschermen, I, 251.
 Beschijnen, I, 324.
 Beschimpen, I, 274.
 Beschonken, I, 312. III, 23.
 Beschouwen, I, 4.
 Beschrijven, I, 125. III, 87.
 Beschuldigen, I, 7.
 Beschutten; I, 251.
 Beseffen, I, 245.
 Beslaan, I, 313.
 Beslag, I, 314.
 Besluit, I, 314, 315.
 Besluiten, III, 278.
 Besmeren, I, 316.
 Besmetten, I, 54.
 Besnoeijen, I, 316. III, 169.
 Besnuffelen, III, 169.
 Besparen, I, 316. III, 170.
 Bespeuren, I, 289.
 Bespiegelende wijsbegeerte,
 III, 82.
 gespoedigen, I, 317.
 Bespoelen, I, 317. III, 173.
 Bepottelijk, I, 271.
 Besprengen, I, 317.
 Beprenkelen, I, 317.

Be-

D. Bl.

Bespringen, I, 318.
 Besproeijen, I, 317.
 Bestaan, I, 69. II, 476.
 Bestand, I, 318.
 Besteden, I, 68.
 Bestek, I, 319.
 Bestellen, I, 320.
 Bestendig, I, 321.
 Bestoken, I, 11.
 Bestrafen, I, 220. III, 183.
 Bestralen, I, 324.
 Bestraten, I, 324.
 Bestrijken, I, 316.
 Besturing, I, 278.
 Bestuur, I, 248.
 Betaald zetten, II, 281.
 Betalen, I, 267, 325.
 Betaling, I, 283.
 Betamen, I, 253, 325. III, 275.
 Betasten, I, 47.
 Beteekenen, I, 233.
 Beteekenis, III, 377.
 Beteren, I, 265.
 Beter maken, III, 223.
 Beteugelen, I, 237. II, 283, 409.
 Beteuerd, I, 279.
 Begiften, I, 7.
 Betimmeren, III, 192.
 Betoog, III, 254.

D. Bl.

Betoogen, I, 326.
 Betoomen, I, 237. II, 2.
 Betoonen, I, 326.
 Betooveren, III, 195.
 Betrachten, I, 327.
 Betrappen, I, 328.
 Betreffen, I, 2, 14.
 Betrekken, I, 329.
 Betrekken (in regten), II, 2.
 Betrekking, I, 330.
 Betuigen, I, 326.
 Beuken, I, 332.
 Beul, I, 332.
 Beulin, I, 332.
 Beuling, 333.
 Beurs, III, 366.
 Beurt (te), I, 334. III, 4.
 Beurt, I, 334.
 Beurtwisseling, I, 335.
 Beuzelaar, I, 336.
 Beuzelarij, I, 336.
 Beuzelen, I, 336.
 Bevallen, I, 52.
 Bevallig, I, 17.
 Bevangen, I, 337.
 Bevatten, I, 245. III, 11.
 Bevatting, II, 102.
 Bevel, I, 337.
 Bevelen, II, 185.

D. Bl.

Beven, I, 338.
 Bevestigen, I, 269, 338.
 Bevestiging, I, 338.
 Bevleken, I, 261.
 Bevljigten, (zich) I, 339.
 Bevloeren, I, 324.
 Bevochtigen, II, 469.
 Bevoegd, I, 340.
 Bevoelen, I, 47.
 Bevorderen, I 343, 344.
 Bevrachting, II, 355.
 Bevredegen, I, 345.
 Bevreemden, I, 345.
 Bevreest, I, 232.
 Bevreestheid, I, 164.
 Bevrijden, I, 347. III, 306.
 Bevrijden (van iets,) III, 306.
 Bevrijden (voor iets,) III, 306.
 Bevrucht, III, 385.
 Bevuilen, I, 261.
 Bewaren, I, 251, 305.
 Bewaſemen, I, 313.
 Beweegreden, I, 348.
 Bewegen, I, 348.
 Beweging, I, 308.
 Beweren, I, 350. III, 277.
 Bewerken, I, 350.
 Bewerkſtelligen, I, 350.

III. DEEL.

D. Bl.

Bewijſgrond, II, 112.
 Bewijzen, I, 326.
 Bewilligen, I, 352.
 Bewimpelen, I, 353.
 Bewolken, I, 329, 330.
 Bewonen, I, 354.
 Bewoner, I, 354.
 Bewoording, I, 356.
 Bezadigdheid, I, 212.
 Bezeeren, I, 357.
 Bezien, I, 4, 358.
 Bezigen, I, 68.
 Bezigheid, I, 167.
 Bezigtigen, I, 358.
 Bezinkſel, I, 359.
 Bezit, I, 359.
 Bezitten, I, 359.
 Bezitter, II, 147.
 Bezoedelen, I, 261.
 Bezonnen, I, 213.
 Bezorgd, I, 232.
 Bezorgdheid, I, 164.
 Bezorgen, I, 320.
 Bezuinigen, III, 170.
 Bidden, I, 48.
 Big, III, 388.
 Bij, I, 361.
 Bijaldien, III, 327.
 Bijbrengen, II, 277.

C c

Bij-

D. Bl.

Bijdrage, I, 23.
 Bijeen, I, 361.
 Bijeen brengen, I, 361.
 Bijeenkomst, III, 369.
 Bijeen wonen, I, 361.
 Bijgeloof, I, 362.
 Bijkans, II, 226.
 Bijl, I, 363.
 Bijlage, I, 23.
 Bijleggen, I, 97.
 Bijna, II, 226.
 Bijslaap, I, 363.
 Bijspringen, I, 363.
 Bijstaan, I, 363.
 Bijstand, III, 31.
 Bijten, II, 316.
 Bijval, I, 364.
 Bijvoegen, I, 30.
 Bijvoegfel, I, 23.
 Bijwonen, I, 364.
 Bijzit, I, 363.
 Bijzonder, I, 43, 365. II, 285.
 Bil, I, 365.
 Billijk, I, 365.
 Billijken, I, 367.
 Billijkheid, I, 365.
 Bindfel, I, 197.
 Binnen, I, 367.
 Bits, I, 369. III, 150.

D. Bl.

Bitter, I, 370.
 Blaam, I, 370.
 Blaar, I, 370.
 Blaas, I, 370.
 Blad, I, 371.
 Blaken, I, 372.
 Blakeren, I, 372.
 Blank, III, 357.
 Blazen, I, 373.
 Bleek, I, 374.
 Bljde, I, 375.
 Blijdschap, I, 375.
 Blijheid, I, 375.
 Blijmoedigheid, I, 375.
 Blijven, III, 224.
 Blinken, I, 377.
 Bloedverwant, I, 379.
 Bloedvriend, I, 379.
 Bloei, I, 380. II, 175.
 Bloeijen, I, 381.
 Bloem, I, 380, 381.
 Bloesem, I, 380.
 Blood, I, 381. II, 385.
 Bloot, I, 382.
 Blusfchen, II, 39.
 Bode, I, 382.
 Bodem, I, 383.
 Boedel, I, 384.
 Boegferen, I, 384. Boei.

D. Bl.

Boei, I, 385.
 Boeken, I, 60.
 Boekstaaf, I, 386.
 Boer, I, 150.
 Boert, I, 386.
 Boete, I, 387.
 Boeten, I, 267.
 Boetvaardigheid, I, 310.
 Boezem, I, 387.
 Bogchel, I, 424.
 Bogt, I, 389.
 Bol, II, 315.
 bolfter, I, 208, 390.
 bolwerk, III, 321.
 lont, I, 390.
 oodschapper, I, 382.
 oog, I, 389.
 oomvrucht, I, 391.
 oord, I, 391.
 os, II, 155, 351, 355.
 osaardig, II, 351.
 osheid, II, 113.
 oze, I, 394.
 oze geest, I, 394.
 rduren, I, 395.
 rg, I, 395.
 rg, (te borg geven,) I, 397.
 g blijven, I, 396.
 gen, I, 397.

D. Bl.

Borst, I, 387.
 Bos, I, 398.
 Bosch, I, 399.
 Bot, I, 399.
 Bouwen, I, 36, 400.
 Bouwen (op iets,) I, 401.
 Bouwman, I, 150.
 Bovenal, I, 403.
 Bovendien, I, 404.
 Boven (te) gaan, I, 402.
 Bovennatuurkunde, III, 82.
 Braaf, I, 405. III, 127.
 Braak, I, 405.
 Braden, I, 193.
 Brand, I, 406.
 Branden, II, 216.
 Branding, I, 181.
 Brasfen, I, 406, 386.
 Breed, III, 13, 138.
 Breedvoerig, III, 13.
 Breekbaar, I, 407.
 Breken, I, 409.
 Breekijzer, I, 408.
 Breeuwen, I, 408.
 Breidel, I, 408.
 Breidelen, II, 283.
 Breidelloos, III, 24.
 Brengen, I, 411, 412. II, 232.
 Brengen (om hals), II, 91.

D. Bl.	D. Bl.
Brengen (om het leven,) II, 91.	Buitenlandsch, I, 422.
Brengen (ter dood,) II, 91.	Bul, I, 423. III, 139.
Brengen (te weeg,) I, 309.	Bulderen, I, 423.
Briefchen, I, 413.	Bulos, III, 139.
Brij, I, 414.	Bult, I, 424.
Broddelen, I, 414.	Bundel, I, 398.
Broddelwerk, I, 414.	Burg, I, 424.
Broek, I, 415.	Burgt, I, 424.
Brokkelig, I, 407.	Burgwal, I, 426.
Brommen, I, 415.	Buur, II, 462.
Brooddronken, II, 19.	
Broodwinning, II, 476.	C.
Bron, I, 416, 417.	
Broos, I, 407.	Cedel, ceel, II, 370.
Brouwen, I, 309.	Cel, I, 428.
Bruidschat, I, 417.	Cellebroeder, I, 428.
Bruikbaar, I, 418.	Chirurgijn, I, 205.
Bruin, II, 57.	Cijfer, I, 428.
Bruisen, I, 418.	Cijferen, I, 429.
Bui, III, 264.	Cijferkunst, I, 428.
Buidel, III, 366.	Cijfermeester, I, 428.
Buigzaam, II, 363.	Cijns, I, 429.
Buil, I, 424.	Cilinder, I, 429.
Builen, I, 419.	Cirkel, I, 429.
Buis, I, 419.	Citroen, I, 430.
Buit, I, 420.	
Buitelen, I, 421.	
Buitendien, I, 404.	
Buitengewoon, I, 365.	

D.

D. Bl.

aad, I, 226, II, 1.
aad (in der,) II, 1.
aags, II, 2.
aagsch, II, 2.
ar, I, 16, II, 154.
ar, II, 246.
arenboven, I, 404.
arftellen, I, 350.
lelijk, I, 55, II, 1.
, II, 3.
, alle dagen, II, 4.
(krieken van den,) II, 5.
(aan den) leggen, II, 3.
lijks, II, 4.
n, II, 4.
raad, II, 5.
e, II, 83.
arden, II, 4.
II, 5.
, I, 130. II, 6.
II, 8.
, II, 10.
, 157. II, 72.
II, 12.
arheid, II, 12.
, I, 214.
eten, I, 214.

D. Bl.

Dank zeggen, I, 214.
Dapper, II, 14.
Dartel, II, 18, 19. III, 262.
Dat, hetwelk, II, 19.
Daveren, II, 21.
Deeg, I, 314.
Deel, I, 9. II, 22.
Deele (ten,) II, 24.
Deelen, II, 25.
Deelswijs, II, 24.
Deerlijk, II, 26.
Deern, II, 75.
Deernis, II, 27.
Deerniswaardig, I, 262.
Deftig, III, 105.
Degen, II, 29.
Deining, II, 32.
Deinzen, II, 32.
Dek, II, 33.
Deken, II, 33.
Dekken, II, 35.
Dekking, II, 33.
Dekkleed, II, 33.
Dekfel, II, 33.
Dekfel, II, 309.
Delven, II, 37.
Demoedig, II, 38.
Demoedigen, II, 39.
Dempen, II, 39.

D. Bl.

Denkbeeld, I, 234.
 Denken, I, 85. III, 96.
 Denkwijz, I, 76, 234.
 Derhalve, II, 43.
 Derven, II, 44.
 Desniettemin, II, 72.
 Desnietteenstaande, II, 72.
 Deugd, II, 46.
 Deugdriet, II, 169.
 Deugdzaam, II, 243.
 Deun, II, 47.
 Deun (karig,) III, 214.
 Dewijl, I, 16.
 Dichtkunde, III, 109.
 Dichtkunst, III, 109.
 Die, II, 19.
 Dien, diens, II, 50.
 Dienaar, II, 51.
 Diender, II, 51.
 Dienen, II, 54.
 Dienst, I, 162.
 Dienstbode, II, 51.
 Diep, II, 56.
 Diepfel, II, 57.
 Dier, I, 239.
 Dierbaar, II, 58.
 Dieven, III, 177.
 Digt, II, 61. III, 210.
 Digt bij, II, 62.

D. Bl.

Dij, I, 365.
 Dijen, II, 63.
 Dijk, II, 8.
 Dik, II, 64.
 Dikmaals, II, 65.
 Dikwerf, II, 65.
 Dikwijls, II, 65.
 Ding, II, 67.
 Dingen, II, 68.
 Disch, II, 69.
 Dischgenoot, II, 69.
 Dobbelaar, II, 70.
 Dobbelen, II, 70.
 Dobbelfteen, II, 71.
 Dobberen, II, 71.
 Doch, II, 72.
 Dochter, II, 75.
 Dochter (jonge), III, 304.
 Dodderig, II, 76.
 Doek, II, 77.
 Doel, II, 77.
 Doeleinde, II, 77.
 Doelen, II, 79.
 Doelwit, II, 77.
 Doemen, II, 79.
 Doen, I, 228, 327.
 Doen bedaren, II, 471.
 Doen blijken, I, 326.
 Doen sneven, II, 91.

Doel

D. Bl.

Doen sterven, II, 91.
 Doen zien, I, 62.
 Dol, II, 82, 330.
 Dolen, III, 387.
 Dolk, II, 83.
 Dolzinnig, II, 330.
 Dom, I, 399. II, 131.
 Dompelen, II, 84.
 Dampen, II, 84.
 Donderbui, II, 486.
 Donker, II, 86, 88.
 Dood, I, 122. II, 89.
 Dood (ter) brengen, II, 91.
 Doode, II, 89.
 Dooden, II, 91. III, 42.
 Dooding, II, 93.
 Doodsch, II, 93.
 Dood slaan, II, 91.
 Doodslag, II, 407.
 Doop (faus,) III, 146.
 Doopen, II, 84.
 Doorbladeren, III, 3.
 Doorboren, II, 93.
 Doorbrengen, II, 94.
 Door de billen lappen, II, 94.
 Doordenken, II, 463.
 Doordien, III, 4.
 Doordrijven, II, 95.
 Doordringen, II, 95.

D. Bl.

Doordringend, II, 96.
 Doorgaans, II, 97.
 Doorhalen, II, 95.
 Doorkneed, II, 99.
 Doorflepen, II, 99.
 Doorfnijden, I, 134.
 Doorstaan, II, 100.
 Doorsteken, II, 93.
 Doortasten, II, 95.
 Doortrapt, II, 99.
 Doorzetten, II, 95.
 Doorziigen, II, 103.
 Doorziipelen, II, 103.
 Doorziipen, II, 103.
 Doorziiperen, II, 103.
 Dooven, II, 39.
 Dop, I, 208, 390.
 Doppen, II, 104.
 Dor, I, 201.
 Dos, III, 72.
 Douwen, (duwen,) II, 104.
 Dra, I, 55.
 Draad, II, 106, 107, 108.
 Draaijen, II, 108.
 Draaikolk, II, 380.
 Drab, I, 359.
 Dragen, II, 100, 111.
 Dralen, I, 255. III, 145.
 Drang, II, 112.

D. Bl.

Drangreden, II, 112.
 Drenkplaats, II, 113.
 Dreun, II, 21.
 Dreunen, II, 21.
 Driest, II, 14.
 Drift, II, 113, 228.
 Driftig, II, 115.
 Drijfveer, I, 348.
 Drijven, II, 71, 115.
 Drijven (terug,) I, 130.
 Drillen, II, 108, 116.
 Dringen, II, 104.
 Drinker, II, 117.
 Drinkgeld, II, 118.
 Drinkpenning, II, 118.
 Droefheid, III, 231.
 Droefsem, I, 359.
 Droevig, I, 230. II, 429.
 Drommel, I, 394.
 Dronk, II, 119.
 Dronkaard, II, 117.
 Dronken, I, 312. III, 25.
 Droogte, II, 120.
 Droomen, III, 96.
 Droppelen, II, 121.
 Druipen, II, 121.
 Druifchen, I, 14.
 Druk, II, 268, III, 64.
 Drukken, II, 104.

D. Bl.

Drukproef, II, 440.
 Dubbelzinnig, II, 122.
 Duf, II, 123.
 Duidelijk, I, 182, 245.
 Duiden, (kwalijk,) II, 427.
 Duikelen, I, 421.
 Duiken, II, 84.
 Duin, I, 304.
 Duister, II, 86, 88.
 Duivel, I, 394.
 Duizelig, II, 124.
 Dulden, II, 100, 115.
 Dun, II, 126.
 Dunken, II, 127.
 Duren, I, 41.
 Durven, II, 129.
 Dus, II, 43.
 Dutten, II, 130.
 Duur, II, 128.
 Duurzaam, I, 321.
 Duurzaamheid, II, 128.
 Dwaalgeloof, II, 301.
 Dwaas, II, 131, 468.
 Dwalen, II, 168.
 Dwaling, II, 433. III, 126.
 Dwarlen, II, 108.
 Dwars, III, 152.
 Dweeper, I, 362.
 Dweepzucht, I, 362. E.

E.

D. Bl.

Echt, II, 134.
 Echter, II, 72.
 Echtgenoot, II, 136.
 Echtvriendin, II, 136.
 Edel, II, 136, 137.
 Edelknaap, III, 95.
 Edelmoedig, II, 137.
 Eed (valsche,) II, 418.
 Eendragtig, II, 138.
 Een iegelijk, I, 153. II, 139.
 Eenig, I, 151.
 Enige, II, 139.
 Ens, II, 138.
 Ensdeels, II, 24.
 Ensgezind, II, 138.
 Ensklaps, I, 55.
 Enstemmig, II, 138.
 Evormig, II, 140.
 , II, 140.
 baar, II, 141.
 bied, I, 38..
 dat, I, 151.
 ierig, II, 143.
 jk, I, 405. II, 141. III, 127.
 os, II, 143. III, 34.
 ids, III, 279.
 am, II, 141.
 chtig, II, 143.

D. Bl.

Eetlust, II, 144.
 Eetwaar, II, 144.
 Eeuwig, II, 145.
 Effen, II, 146.
 Ega, egade, II, 136.
 Eigenaar, II, 147.
 Eigenbaat, I, 188.
 Eigenbelang, I, 188.
 Eigendom, II, 148.
 Eigenliefde, II, 148.
 Eigenschap, I, 76.
 Eigenwijs, II, 148.
 Eigenwillig, II, 149, 150.
 Eigenzinnig, II, 150.
 Einde, I, 314.
 Einde, (zonder) II, 145.
 Einde (ech) nemen, I, 123.
 Eindelijk, II, 151.
 Eindeloos, II, 145.
 Einden, II, 152.
 Eindigen, II, 152.
 Eischen, II, 153.
 Elk, I, 153.
 Ellende, II, 268.
 Ellendig, I, 172. II, 26.
 Els, III, 114.
 Eng, I, 270. II, 460.
 Engborstig, I, 1.
 Er, II, 154.

D. Bl.

Erachten, I, 234.
 Erbarmelijk, I, 262.
 Erf, II, 155.
 Erfenis, I, 384. II, 155.
 Erfsprins, II, 388.
 Erg, II, 153.
 Ergernis, I, 58.
 Erkennen, II, 157.
 Erkentelijk, II, 158.
 Erkentelijkheid, II, 158.
 Erkentenis, II, 158.
 Erlangen, I, 263.
 Ernst, II, 159.
 Ernsthaftig, II, 161.
 Ernstig, II, 161.
 Ervaren, I, 222.
 Eten, II, 144, 162.
 Ettelijke, II, 139.
 Etteren, II, 111.
 Euvel, II, 155.
 Evenwel, II, 72.

F.

Faal, II, 166.
 Fabel, II, 164.
 Factie, I, 21.
 Fakkel, III, 195.

D. Bl.

Falen, II, 166, 168.
 Feest, II, 165.
 Feestmaal, II, 165.
 Feil, II, 433.
 Feilen, II, 166, 168.
 Fielt, II, 169.
 Figuur, II, 170.
 Fijmelaar, II, 171.
 Fiksch, II, 174.
 Flambouw, III, 195.
 Fleemen, II, 174.
 Fleur, II, 175, 223.
 Flikkeren, I, 377.
 Flink, II, 174.
 Fluim, II, 353.
 Fluks, I, 55.
 Fokken, I, 14. II, 176.
 Folteren, II, 176.
 Fonkelen, I, 377.
 Fooi, II, 118.
 Form, III, 298.
 Fortuin, II, 203, 241.
 Fraai, II, 443.
 Freule, III, 308.
 Frisch, II, 177. III, 251.
 Fruit, I, 391.
 Fruiten, I, 193.
 Futfelen, I, 336.

G.
D. Bl.
Gaaf, II, 179, 181.
Gaaf (gave,) II, 180, 181.
Gaan, II, 181.
Gaani, (te boven) I, 402.
Gaande maken, I, 348.
Gaan liggen, I, 216.
Gaar maken, I, 193.
Gaarn, II, 183.
Gaauw, I, 250.
Gaauwdief, I, 250. II, 184.
Gade, ga, II, 136.
Gadeslaan, I, 44.
Gagement, II, 266.
Gansch, II, 179.
Gapen, II, 184.
Gastereren, III, 385.
Gastheer, III, 317.
Gastmaal, I, 201. II, 165.
Gaven, I, 34.
Gedbergte, I, 304.
Gedbeuren, I, 334.
Gedbeurtenis, I, 174.
Gedied, I, 248.
Gedieden, II, 185.
Gedit, I, 408.
Gedod, I, 337.
Gedogen, II, 187.
Gedorte, I, 116.

D. Bl.
Geboorteland, III, 209.
Geborgen, II, 189.
Gebrek, II, 402.
Gebreken, II, 166.
Gebrekkelijk, II, 190.
Gebrekkelijkheid, II, 361.
Gebrekkig, III, 360.
Gebruik, II, 191.
Gebruiken, I, 68.
Gebuurt, II, 462.
Gedaante, II, 170.
Gedachte, I, 219, 234.
Gedachten, (in) III, 253.
Gedachtenis, II, 194.
Gedeelte, I, 9.
Gedierde, III, 219.
Gedoogen, II, 125.
Gedrag, II, 364.
Gedrang, III, 195.
Gedrogt, II, 439.
Gedurig, I, 27, 158.
Gedwee, II, 363.
Geest, II, 195.
Geest, (booze) I, 394.
Geestig, I, 80.
Geeuwen, II, 184.
Gegoed, III, 343.
Gehecht zijn, I, 29, 292.
Geheel, II, 179.

D. Bl.

Geheim, III, 200.
 Geheimschrijver, III, 159.
 Geheimzinnig, II, 88.
 Geheugen, II, 194.
 Gehoudenheid, III, 106.
 Geil, III, 344.
 Gek, II, 131, 468.
 Gekromd, II, 187.
 Gelaat, I, 19.
 Gelasten, II, 185.
 Gelden, II, 101.
 Geldstraf, I, 387.
 Geleerd, II, 202.
 Geleerdheid, II, 342.
 Gelegenheid, I, 37.
 Geleide, III, 202.
 Gelijkenis, III, 234.
 Gelijkvormig, II, 140.
 Gelooven, I, 85.
 Geluid, II, 308.
 Geluk, II, 203, 241.
 Gelukkig, II, 204.
 Gelukzalig, II, 204.
 Gemaal, II, 136.
 Gemagtigd, I, 340.
 Gematigdheid, I, 212.
 Gemeenebest, III, 132.
 Gemeenlijk, II, 97.
 Gemis, II, 402.

D. Bl.

Gemoed, I, 76. II, 195.
 Genadig, II, 206.
 Genaken, II, 466.
 Genegen, II, 207.
 Genegenheid, II, 475. II, 275.
 Geneigd, II, 207.
 Genezen, II, 238.
 Genoeg, III, 193, 371.
 Genoegen, I, 375. III, 246.
 336.
 Genoot, II, 388.
 Genootschap, II, 392.
 Geoefend, I, 222.
 Gereed, I, 392.
 Gereedschap, II, 209.
 Geregt, III, 124.
 Geregtigd, I, 340.
 Geregtigdheid, III, 124.
 Geregtigheid, III, 124.
 Gerucht, II, 381.
 Geschakeerd, I, 390.
 Geschenk, II, 180.
 Geschiedt, II, 418. III, 215.
 Geschiktheid, I, 34.
 Geschrift, III, 157.
 Geschut, III, 154.
 Geslacht, II, 341.
 Gesloten, II, 61.
 Gestorven, I, 122. II, 89.
 G.

D. Bl.

Gesprek, III, 370.
 Gestoei, II, 292.
 Gestadig, I, 27.
 Gestalte, II, 170.
 Gestreng, II, 234.
 Gestrengheid, II, 159.
 Getal, I, 59.
 Getalmerk, I, 428.
 Gevaar, II, 482.
 Geval, II, 485.
 Gevangenis, II, 211.
 Gevecht, II, 292.
 Geven, I, 412. III, 153.
 Geveinsde, II, 171.
 Gevoelen, I, 234.
 Gevoelloos, II, 235.
 Gevolg, II, 466.
 Gevolg, (bij) II, 43.
 Gevolgelijk, II, 43.
 Gewaarworden, I, 289. II, 421.
 Gewag, I, 305.
 Gewas, II, 339.
 Geweer, II, 452.
 Gewest, III, 356.
 Gewigtig, I, 273.
 Gewillig, II, 183.
 Gewis, III, 213.
 Gewoonlijk, II, 97.

D. Bl.

Gewoonte, II, 191.
 Gezag, II, 392. III, 46.
 Gezang, II, 49.
 Gezant, I, 102.
 Gezel, II, 388.
 Gezelschap, II, 390.
 Gezet, II, 64.
 Gezigt, I, 19.
 Gezond verstand, III, 55.
 Gezwind, I, 55.
 Gids, II, 362.
 Gieren, III, 382.
 Gierig, II, 213.
 Gift, II, 180.
 Gijzelaar, I, 395.
 Ginds, II, 246.
 Gispén, I, 220.
 Gissen, II, 127. III, 118.
 Glad, II, 146.
 Glibberig, III, 164.
 Glimmen, II, 216.
 Glinsteren, I, 377.
 Gloed, I, 406.
 Gloeljen, II, 216.
 Gluipen, III, 376.
 Gluren, II, 371. III, 376.
 Goddeloos, II, 218.
 Goddeloosheid, II, 218.

God-

D. Bl.

Geheim, III, 200.
 Geheimschrijver, III, 159.
 Geheimzinnig, II, 88.
 Geheugen, II, 194.
 Gehoudenheid, III, 106.
 Geil, III, 344.
 Gek, II, 131, 468.
 Gekromd, II, 187.
 Gelaat, I, 19.
 Gelasten, II, 185.
 Gelden, II, 101.
 Geldstraf, I, 387.
 Geleerd, II, 202.
 Geleerdheid, II, 342.
 Gelegenheid, I, 37.
 Geleide, III, 202.
 Gelijkenis, III, 234.
 Gelijkvormig, II, 140.
 Gelooven, I, 85.
 Geluid, II, 308.
 Geluk, II, 203, 241.
 Gelukkig, II, 204.
 Gelukzalig, II, 204.
 Gemaal, II, 136.
 Gemagtigd, I, 340.
 Gematigdheid, I, 212.
 Gemeenebest, III, 132.
 Gemeenlijk, II, 67.
 Gemis, II, 4.

D. Bl.

Gemoed, I, 76. II, 196.
 Genadig, II, 206.
 Genaken, II, 466.
 Genegen, II, 207.
 Genegenheid, II, 475. III, 377.
 Geneigd, II, 207.
 Genezen, II, 238.
 Genoeg, III, 193, 371.
 Genoegen, I, 375. III, 244, 336.
 Genoot, II, 388.
 Genootschap, II, 300.
 Geoefend, I, 222.
 Gereed, I, 302.
 Gereedschap, II, 209.
 Geregt, III, 124.
 Geregtigd, I, 340.
 Geregtigdheid, III, 124.
 Geregtigheid, III, 124.
 Gerucht, II, 381.
 Geschakeerd, I, 390.
 Geschenk, II, 180.
 Geschikt, II, 418. III, 218.
 Geschiktheid, I, 34.
 Geschrift, III, 157.
 Gesluis, III, 154.

D. Bl.

laastigheid, II, 113.
 aat, III, 263.
 agchelijk, I, 218.
 ik, II, 229, 230.
 ken, II, 230.
 kkelen, II, 231.
 kken, II, 232.
 en, II, 232.
 s, II, 299.
 sfarrig, II, 150.
 nel, III, 147.
 darts, I, 205.
 elbaar, III, 131.
 len, I, 228.
 eling, I, 226.
 ig, I, 250. II, 318.
 werk, I, 160.
 vorst, II, 233.
 II, 234, 235.
 eid, II, 235.
 heid, II, 235.
 kkig, II, 150.
 chtig, II, 235.
 , II, 236.
 , 76, 387. II, 195.
 ed, III, 231.
 , II, 237.
 t, II, 115.
 , III, 231.

D. Bl.

Haten, III, 220.
 Have, II, 237.
 Hebbelijkheid, II, 405.
 Hebben, I, 359.
 Hebzucht, I, 188.
 Hebzuchtig, II, 213.
 Heel, II, 179.
 Heelen, II, 238.
 Heelkunst, II, 239.
 Heelmeester, II, 239.
 Hekelen, I, 220.
 Heer, I, 184.
 Heerlijk, II, 239.
 Heerschappij, I, 248.
 Heet, II, 239.
 Heeten, II, 185, 241.
 Heffe, I, 359.
 Heg, II, 225.
 Heidendom, I, 104.
 Heil, II, 241.
 Heiland, II, 242.
 Heilig, II, 242, 243.
 Heiligheid, II, 46.
 Heining, II, 225.
 Hek, I, 196.
 Helder, II, 244.
 Hellen, II, 473.
 Helling, II, 475.
 Helpen, I, 363.

Hen,

D. Bl.

Hen , II , 250.
 Henengam , I , 127.
 Hengst , III , 94.
 Henker , I , 332.
 Herbergier , II , 297.
 Herdruk , II , 244.
 Herfst , III , 53.
 Herinneren , II , 194.
 Herkennen , II , 157.
 Hernemen , I , 166.
 Herroepen , II , 284.
 Herscheppen , II , 245.
 Hersenpan , I , 259.
 Herstellen , I , 265.
 Hervormen , II , 245.
 Herziening , II , 467.
 Hetgeen , hetwelk , II , 19.
 Hiel , II , 229.
 Hier , II , 246.
 Hïjgen , I , 90.
 Hinder , I , 93. II , 246.
 Hinderen , I , 111.
 Hindering , II , 249.
 Hindernis , II , 249.
 Hinderpaal , II , 249.
 Hinniken , I , 413.
 Hitte , II , 239.
 Hoede , II , 250.
 Hoeden , (zich) I , 83.

D. Bl.

Hoek , I , 164.
 Hoen , II , 250.
 Hoerekind , I , 199.
 Hoesten , II , 250.
 Hoewel , III , 2.
 Hoezeer , III , 2.
 Hof , II , 251.
 Hoffelijk , I , 275.
 Hok , II , 251.
 Hol , II , 252.
 Hollandsch , II , 470.
 Holte , II , 252.
 Homp , II , 314.
 Honger , II , 144.
 Honen , I , 274.
 Hoofd , II , 8 , 254.
 Hoofdstuk , II , 296.
 Hoog , III , 236.
 Hoogleeraar , II , 361.
 Hoogmoedig , II , 256.
 Hoogte , I , 304.
 Hoogzuinig , III , 214.
 Hoon , II , 257.
 Hoop , II , 257 , 259.
 Heoren , II , 258. III ,
 247.
 Hoovaardig , II , 256.
 Horen , I , 209.
 Horologie , III , 191.

D. Bl.

Horten, II, 259.
 Horizon, II, 306.
 Houden, (van iets) I, 292.
 Houden, (zich schuil) III, 160.
 Hout, I, 399.
 Houw, II, 230.
 Houwen, II, 232. III, 169.
 Houwer, II, 29.
 Huichelen, II, 260.
 Huid, II, 251.
 Huilen, II, 221.
 Huis, III, 359.
 huisonderwijzer, II, 361.
 huisraad, II, 262.
 uiverig, III, 155.
 ulp, III, 31.
 appelen, II, 262.
 psch, II, 443.
 ur, II, 263.
 urgeld, II, 263.
 urloon, II, 263.
 wbaar, II, 402.
 velijksgoed, I, 417.

J.

oek, II, 336.
 eld, II, 266.
 on, II, 266.

DEEL.

D. Bl.

Jaarwedde, II, 266.
 Jagen, II, 115.
 Jammer, II, 268.
 Jammerlijk, II, 26.
 Jas, II, 407.
 Ieder, iedereen, I, 153.
 Ieder, II, 269.
 Iegelijk, II, 269.
 Iegelijk, (een) I, 153.
 Jegens, II, 270.
 Ijdel, II, 271.
 Ijl, II, 228, 271.
 Ijlende, II, 331.
 Ijlhoofdig, II, 331.
 IJver, II, 159, 272.
 IJverig, II, 272.
 IJzen, II, 273.
 Immer, I, 158.
 In, I, 367.
 Inbeelden, (zich) II, 274.
 Inbeelding, II, 274.
 Inblazen, II, 275.
 Inboedel, II, 262.
 Inboezemen, II, 275.
 Inboezemen, (moed) I, 46.
 Inborst, I, 76.
 Inbrengen, II, 277.
 In den brand steken, I, 53.
 Indien, III, 327.

D d

In-

D. Bl.

Indienen, II, 280.
 Indraaijen, (zich) II, 278.
 Indringen, (zich) II, 278.
 Ingebeeld, II, 148.
 In gedachten, -III, 252.
 Ingeland, I, 354.
 Ingeschapen, I, 15.
 Ingetogen, I, 311.
 Ingezeten, I, 354.
 Ingieten, II, 275.
 Ingieten, II, 279.
 Inhalig, II, 213.
 Inham, I, 176.
 In het oog loopend, I, 182.
 Inkomen, II, 279.
 Inkomsten, II, 279.
 Inkoopen, II, 322.
 Inkwartiering, II, 280.
 Inlegering, II, 280.
 Inleveren, II, 280.
 Inlichten, III, 281.
 Inmiddels, II, 280.
 Innemen, I, 286.
 Innemend, II, 281.
 Innerlijk, II, 285.
 Innig, II, 237, 285.
 Inpeperen, II, 281.
 Inplanten, II, 275.
 Inpreken, II, 275.

D. Bl.

Inprenten, II, 275.
 Inschenken, II, 279.
 Inscherpen, II, 275.
 Inschrijven, I, 60.
 Inslaan, II, 282.
 Insluiten, I, 303. III, 16.
 Instaan, I, 396.
 Insteken, II, 275.
 Instrument, II, 209.
 Interest, III, 132.
 Inteugelen, II, 283.
 Intoomen, II, 283.
 Intrekken, I, 124. II, 284.
 Intusfchen, II, 280.
 Inwilligen, I, 352.
 Inwonen, I, 354.
 Inzien, I, 234.
 Inzonderheid, II, 285.
 Inzwelgen, II, 282.
 Jok, I, 386.
 Jokken, II, 286.
 Jongeling, II, 286.
 Jongen, II, 286.
 Jongman, II, 286.
 Jonkvrouw, II, 75.
 Juffer, II, 75.
 Jufvrouw, II, 75.
 Juist, II, 287.
 Juweelen, II, 287.

K.

D. Bl.

Kaai, I, 426.
 Kaam, II, 289.
 Kaauwen, II, 316.
 Kabbeling, I, 180.
 Kabel, III, 196.
 Kabinet, II, 290.
 kakelen, I, 190.
 kalefateren, I, 308.
 kal, III, 139.
 kalkoe, III, 139.
 kallen, I, 190.
 kalmte, I, 212.
 kammer, II, 290.
 kamaad, II, 388.
 karnertje, I, 428.
 karnizool, III, 323.
 karnp, II, 292.
 karnpgevecht, II, 292.
 karnpstrijd, II, 292.
 karnfel, II, 296.
 karn, I, 391.
 karnen, II, 232.
 karnstiel, II, 296.
 karnst, III, 151.
 karnst, III, 133.
 karnstijn, II, 452.
 karnstier, II, 252.
 karnst, II, 297.

D. Bl.

Karakter, I, 76.
 Karel, II, 397.
 Karig, II, 215. III, 214.
 Kasteel, I, 424.
 Kastelein, II, 292.
 Kastijden, II, 298.
 Kazern, I, 203.
 Keel, II, 299.
 Keeren, II, 108.
 Kelk, II, 301.
 Kenbaar maken, II, 3.
 Kennen, II, 157.
 Kennisgeving, II, 381.
 Kerker, II, 211.
 Kermen, II, 221.
 Keten, I, 385.
 Ketterij, II, 301.
 Ketting, I, 385.
 Keur, III, 121.
 Kevie, II, 302.
 Kieken, (kuiken,) II, 250.
 Kiem, II, 303.
 Kijken, III, 376.
 Kijven, II, 305.
 Kim, II, 306.
 Kinderachtig, II, 306.
 Kinderjaren, II, 306.
 Kinderlijk, II, 306.
 Kindsch, II, 306.

D. Bl.

Kindschheid, II, 306.
 Kinnebakslag, II, 307.
 Kittig, II, 319.
 Klaar, I, 302, 182. II, 244.
 Klaauw, II, 308.
 Klad, III, 101.
 Klagt, II, 267.
 Klank, II, 308.
 Klank geven, II, 309.
 Klap, klep, II, 309.
 Klappen, II, 312.
 Klauteren, II, 312.
 Kleeden, I, 28.
 Kleinooden, II, 287.
 Klem, II, 464.
 Klemmen, II, 481.
 Klerk, III, 159.
 Klieven, II, 311.
 Klikken, II, 312.
 Klimmen, II, 312.
 Kling, II, 313.
 Klinken, II, 309.
 Klinker, I, 195.
 Klip, II, 314.
 Kloekmoedig, II, 14.
 Klok, III, 191.
 Klomp, II, 314.
 Klout, II, 314.

D. Bl.

Klouter, II, 314.
 Kloof, I, 207. II, 311.
 Kloot, II, 315.
 Kloppen, I, 332.
 Kloven, II, 311.
 Kluchtig, I, 80.
 Kluister, I, 385.
 Kluit, II, 314.
 Kluiven, II, 317.
 Koddig, I, 80.
 Koe, III, 139.
 Koel, II, 177, 321, 326.
 Koelbloedig, II, 321.
 Koen, II, 14.
 Koets, III, 133.
 Koevoet, I, 408.
 Kolom, III, 381.
 Koken, I, 193.
 Kolk, I, 108.
 Kom, I, 192.
 Komen, I, 31.
 Kommerlijk, I, 173.
 Kond, I, 257.
 Kond doen, I, 258.
 Kondſchap, II, 381.
 Kooi, II, 302.
 Koon, III, 324.
 Koop (te,) III, 219.
 Koopen, II, 322.

Koop

D. Bl.

Koopman, II, 322.
 Koord, III, 196.
 Kop, II, 254.
 Koppel, II, 323.
 Koppig, II, 254, 255.
 Koren, II, 324.
 Korf, II, 325.
 Kort, I, 262.
 Kortademig, I, 1.
 Kortswijt, I, 386. II, 325.
 Kost, II, 326.
 Kosten, II, 201, 326.
 Kostwinning, II, 476.
 Kot, II, 151.
 Koud, II, 327.
 Kouten, I, 190.
 Kruw, II, 302.
 Kruuwen, II, 316.
 Kruibelen, II, 317.
 Kruigen, II, 317.
 Kruip, II, 318, 319.
 Kruicht, II, 51.
 Kruip, II, 472.
 Kruizen, I, 357.
 Kruibelen, II, 68, 305.
 Kruelen, II, 319.
 Kruipen, II, 481.
 Kruizen, I, 414.
 Kruis, II, 319.

D. Bl.

Knook, II, 319.
 Knorren, I, 415. II, 305.
 Kracht, II, 327.
 Krachteloos, III, 384.
 Krachtig, II, 392.
 Krakeelen, II, 305.
 Kramer, II, 323.
 Krank, II, 328.
 Krankzinnig, II, 131, 330.
 Krans, II, 336.
 Kregel, II, 332.
 Kreet, II, 331.
 Krenken, I, 274. III, 28.
 Kreunen, II, 221.
 Kreupel, II, 190.
 Kribbig, II, 332.
 Kriek, I, 176.
 Krieken van den dag, II, 5.
 Krielen, III, 333.
 Kriewelen, III, 348.
 Krijg, II, 383.
 Krijgen, I, 263.
 Krijgsbende, II, 333, 336.
 Krijten, II, 221.
 Kring, I, 429.
 Krioelen, III, 348.
 Krom, II, 187.
 Kromte, I, 389.
 Kronkeling, I, 389.

D. Bl.

Kronijk, II, 336.
 Kroon, II, 337.
 Kroonprins, II, 338.
 Kruid, II, 339.
 Kruin, II, 340.
 Kruis, II, 368.
 Kuijeren, III, 324.
 Kuiken, II, 250.
 Kuip, II, 341.
 Kuisch, II, 141.
 Kuifchen, II, 341.
 Kunde, II, 342.
 Kundig, II, 349.
 Kunne, II, 341.
 Kunst, II, 342.
 Kunstig, I, 250. II, 349.
 Kuras, II, 236.
 Kus, III, 380.
 Kusfen, II, 350.
 Kust, I, 391. II, 351.
 Kuur, II, 351.
 Kwaad, II, 155, 351.
 Kwaadaardig, II, 351.
 Kwaadspreken, II, 359.
 Kwaal, II, 353.
 Kwalster, II, 353.
 Kwant, II, 353.
 Kwellen, III, 100.
 Kwetsen, I, 357.

D. Bl.

Kwijtraken, III, 243.
 Kwijt worden, III, 243.

L.

Laag, I, 216. II, 57.
 Laagheid, II, 355.
 Laagte, II, 355.
 Laars, II, 355.
 Laatdunkend, II, 148, 355.
 Laatste, (ten) II, 151.
 Lading, II, 355.
 Laf, II, 356.
 Lafhartig, II, 356.
 Laken, I, 220. II, 432.
 Lakkei, II, 51.
 Lam, II, 190.
 Lam, III, 147.
 Land, I, 149. II, 356.
 Landaard, II, 357.
 Landbouw, I, 149.
 Landbouwer, I, 150.
 Landheer, II, 357.
 Landsheer, II, 357.
 Landman, I, 150. II, 357.
 Landsman, II, 357.
 Langzaam, II, 358.
 Lappen, (door de billen) II, 44.
 Last, I, 337.
 Last (te) leggen, I, 12.

D. Bl.

Lasteren, II, 359.
 Laven, II, 359.
 Ledemaat, II, 367.
 Leedwezen, I, 310. III, 231.
 Leefregel, II, 364.
 Leeftogt, II, 144.
 Leeftant, II, 364.
 Leemte, II, 361.
 Leenen, I, 397. III, 287.
 Leeraar, II, 361.
 Leermeester, II, 361.
 Leggen, (aan den dag) II, 3.
 Leiden, I, 311.
 Leiding, I, 278.
 Leidsman, II, 362.
 Leinig, II, 363.
 Leinigen, II, 363.
 Leisgever, II, 361.
 Leisfchen, II, 39.
 Leisfel, II, 246.
 Leister, I, 386.
 Leugen, II, 371.
 Leuning, I, 196.
 Leuant, III, 57.
 Leven, I, 69.
 Leven (het) benemen, II, 91.
 Leven (van het) berooven, II, 91.
 Leven (om het) brengen, II, 91.
 Levend, II, 364.

D. Bl.

Levendig, II, 364.
 Levenloos, II, 89.
 Leven maken, I, 14, 423.
 Levensmiddel, II, 144.
 Levenswijs, II, 364.
 Lid, II, 309, 366.
 Lidmaat, II, 367.
 Lied, II, 49.
 Lieden, II, 367.
 Liederlijk, II, 375.
 Lief, I, 17. II, 58, 443.
 Liefde, II, 368. III, 286.
 Liefelijk, I, 17.
 Liefhebben, I, 291.
 Liefhebber, I, 291.
 Liefkozen, II, 174.
 Liegen, II, 286.
 Lieveling, II, 368.
 Lieven, I, 292.
 Ligchaamsdeel, II, 366.
 Ligchaam (dood,) II, 89.
 Liggen (gaan,) I, 216.
 Ligtvaardig, II, 369.
 Ligtzinnig, II, 369. III, 26.
 Lijden, II, 100, 268.
 Lijsverdediging, II, 485.
 Lijk, II, 89.
 Lijn, III, 196.
 Lijnwaad, II, 77, 370.

D. Bl.

Lijst, II, 370.
 Lijvig, II, 64.
 Limoen, I, 430.
 Linnen, II, 370.
 Listig, II, 374.
 Loeren, II, 371.
 Loeren, III, 376.
 Logen, II, 371.
 Logementhouder, II, 297.
 Lommer, II, 372.
 Lomp, II, 373. III, 108.
 Louter, II, 134.
 Loochenen, II, 373.
 Loom, II, 358.
 Loon, I, 283. II, 263, 374.
 Loopen, II, 181.
 Loot, II, 302.
 Loos, II, 374.
 Los, II, 375.
 Losbandig, II, 375.
 Losbranden, I, 125.
 Losknoopen, III, 41.
 Lot, II, 302.
 Loven, II, 378.
 Lozen, II, 378.
 Luchtgeffeldheid, III, 330.
 Lui, II, 358.
 Luim, II, 351.
 Luister, III, 113.

D. Bl.

Luisteren, II, 258.
 Lust, I, 242, 375. II, 112.
 Luw, III, 379.
 M.
 Maag, I, 379.
 Maagd, II, 75.
 Maal, II, 165.
 Maalstroom, II, 380.
 Maaltijd, II, 165.
 Maandwerk, II, 390.
 Maar, II, 72.
 Maar, mare, II, 381.
 Maarfchalk, II, 386.
 Maat, II, 388.
 Maatschappij, II, 390.
 Magazijn, II, 390.
 Mager, II, 126.
 Magt, II, 391, 392.
 Magtig, II, 392.
 Mak, II, 393.
 Maken, I, 228. II, 394.
 Maken, (bekend) I, 253.
 Maken, (beter) III, 223.
 Maken, (gaande) I, 348.
 Maken, (kenbaar) II, 3.
 Maken, (leven) I, 423.
 Maken, (vuil) I, 260.
 Maken, (zich meester) I, 266.

D. Bl.

Maken, (zich te nutte) I, 68.
 Makker, II, 388.
 Mal, II, 131.
 Malen, II, 396; 397.
 Malsch, II, 431.
 Man, II, 397.
 Mand, II, 325.
 Mangel, II, 402.
 Mangelen, II, 166.
 Manhaft, II, 403.
 Manhaftig, II, 403.
 Manier, II, 405.
 Mank, II, 390.
 Manmoedig, II, 14, 403.
 Manslag, II, 407.
 Mansperfoon, II, 397.
 Mantel, II, 407.
 Martelen, II, 176.
 Maskeren, II, 407.
 Mat, II, 408.
 Matig, II, 409.
 Matigen, II, 409, 410.
 Mededoogen, II, 27.
 Mededoogend, I, 205.
 Medegenoot, II, 388.
 Medgezel, II, 388.
 Medeknecht, II, 388.
 Medelid, II, 367.
 Medelijden, II, 27.

D. Bl.

Medemaat, II, 388.
 Medemakker, II, 388.
 Medepligtig, II, 411.
 Medefchuldig, II, 411.
 Meenen, I, 85. III, 245.
 Meening, I, 224.
 Meer, (zee) II, 412.
 Meerderjarig, II, 414.
 Meerendeels, II, 415.
 Meermalen, II, 415.
 Meesmuilen, II, 417.
 Meest, II, 415.
 Meestal, II, 415.
 Meestendeels, II, 415.
 Meester, I, 384. II, 361.
 Meester (zich) maken, I, 286.
 Meid, II, 75.
 Meineed, II, 418.
 Meisje, II, 75.
 Mejufvrouw, II, 75.
 Melden, I, 306.
 Melding, I, 305.
 Menige, II, 139.
 Menigen, II, 418.
 Menigmaal, II, 65.
 Menigte, I, 59.
 Menigwerf, II, 65.
 Menschen, II, 367.
 Menschenhater, II, 420.

D. Bl.

Menschenliefde, II, 419.
 Menschenmin, II, 419.
 Menschenfchuw, II, 420.
 Menschlievendheid, II, 419.
 Merken, II, 420, 421.
 Merkwaardig, I, 43.
 Merrie, III, 94.
 Met, II, 479.
 Meubelen, II, 262.
 Mevrouw, III, 308.
 Middel, II, 421.
 Middelaar, II, 422.
 Middelen, II, 237.
 Middelerwyl, II, 280.
 Mijden, II, 425. III, 247, 267.
 Mijmeren, II, 397.
 Min, II, 368.
 Minderjarig, II, 414.
 Minnaar, I, 291.
 Minnen, I, 292.
 Minzaamheid, II, 426.
 Misbegrip, II, 433.
 Misbruik, III, 325.
 Misdaad, II, 427.
 Misdrijf, II, 427.
 Misduiden, II, 427.
 Misgisfing, II, 433.
 Misgreep, II, 433.
 Misgunnen, II, 428.

D. Bl.

Mishagen, II, 428.
 Mishandelen, II, 428.
 Misleiden, I, 124.
 Mismaakt, II, 429.
 Mismoedig, II, 429.
 Misnoegen, II, 430.
 Mispas, II, 431.
 Misprijzen, II, 431.
 Misfchien, II, 437.
 Misfelijk, I, 218.
 Misfen, II, 44, 166.
 Mist, II, 40.
 Mistap, II, 433.
 Mistasting, II, 433.
 Mistroostig, II, 434.
 Mistroutwen, I, 87, II, 433.
 Misvallen, II, 428.
 Misvatting, II, 433.
 Misverftand, II, 433.
 Misvormd, II, 429.
 Miswijzing, II, 435.
 Modder, I, 191.
 Modderen, II, 436.
 Mode, II, 191.
 Moedeloos, II, 429.
 Moedgeven, I, 46.
 Moede, II, 408.
 Moedig, II, 14.
 Moed inboezemen, I, 46.

Moed.

D. Bl.

Moedwillig, II, 436.
 Moelijk, II, 478.
 Moer, I, 359.
 Moeras, I, 415.
 Moeten, II, 437.
 Mogelijk, II, 437.
 Mom, II, 407.
 Mond, I, 256.
 Mondbehoefte, II, 144.
 Mondgefprek, III, 369.
 Mondig, II, 414.
 Monfter, II, 439, 440.
 Monfteren, II, 442.
 Monftering, II, 443.
 dooi, II, 443.
 door, II, 447.
 doord, II, 407.
 doordpriet, II, 83.
 dooriaan, II, 447.
 lop, I, 195.
 lorgen, II, 448.
 lorgenftond, II, 5.
 orren, I, 415.
 urf, II, 123.
 uil, I, 256.
 uilpeet, II, 307.
 uitemaker, II, 451.
 uiterij, I, 308.
 urw, II, 451.

D. Bl.

Musket, II, 452.
 Muskettier, II, 452.
 Muur, III, 321, 323.
 Muzijk, II, 454.

N.

Na, II, 456.
 Naar, II, 456.
 Naakt, I, 382.
 Naam, I, 293. II, 140.
 Naäpen, II, 460.
 Naar, (akelig,) I, 148.
 Naardien, I, 16.
 Naarftig, I, 170. II, 272.
 Naarftigheid, II, 272.
 Naast, I, 361.
 Naastbeftaande, II, 460.
 Naauw, I, 270. II, 460.
 Naauwkeurig, II, 287.
 Nabedenken, II, 463.
 Nabeelden, II, 460.
 Naberouw, II, 464.
 Nabeftaande, I, 379. II, 460.
 Nabetrachting, II, 463.
 Nabij, II, 62.
 Nabootfen, II, 460.
 Nabuur, II, 462.
 Nachtbraken, III, 320.

Na-

D. Bl.

Nadeel, I, 93.
 Nademaal, I, 16. II, 456.
 Nadenken, II, 463.
 Naderen, I, 81. II, 466.
 Nadoen, II, 460.
 Nadruk, II, 244.
 Nadruk, (klem,) II, 464.
 Nagebuur, II, 462.
 Nagedachte, II, 464.
 Nagepeins, II, 464.
 Nageslacht, II, 45.
 Nagevolg, II, 466.
 Naken, II, 466.
 Nakomen, II, 467.
 Nakomeling, I, 115.
 Nakomelingſchap, II, 465.
 Nalaten, I, 116.
 Nalatenſchap, I, 384.
 Nalezing, II, 467.
 Namaken, II, 460.
 Namiddag, II, 467.
 Naneef, I, 115.
 Nanoen, II, 467.
 Nap, I, 192.
 Nar, II, 468.
 Narigt, II, 381.
 Naſlaan, II, 469.
 Naſleep, II, 466.
 Nat, II, 469. III, 271.

D. Bl.

Natie, II, 357, 470.
 Nat maken, II, 469.
 Natuurlijk kind, I, 199.
 Navolgen, II, 460.
 Nazaat, I, 115.
 Nazetten, II, 470.
 Neb, I, 257.
 Nederduitsch, II, 470.
 Nederig, II, 38.
 Nederlandsch, II, 470.
 Nederſtorten, I, 142.
 Nedervallen, I, 142.
 Nederzetten, II, 471.
 Neep, II, 472.
 Neerſlagtig, II, 473.
 Neger, II, 447.
 Neigen, II, 473, 474.
 Nelging, II, 475.
 Nemen, (affcheid) I, 121.
 Nemen, (een einde) I, 122.
 Nemen, (op het ſleepen)
 I, 384.
 Nering, II, 476.
 Nest, II, 251.
 Net, II, 478.
 Netelig, I, 218. II, 478.
 Neuswijs, II, 148, 479.
 Nevel, II, 19.
 Nevens, I, 361. II, 478.

D. Bl.

Nietig, II, 480.
 Nietswaardig, II, 480.
 Niet tegenwoordig, I, 146.
 Nieuws, I, 305.
 Nieuwsgierig, I, 297.
 Nieuwsgierigheid, II, 481.
 Nijd, I, 109.
 Nijgen, II, 474.
 Nijpen, II, 481.
 Nijver, II, 272.
 Nijverheid, II, 272.
 Joemen, II, 241.
 Iogmaals, I, 159.
 Iogtans, II, 72.
 Iood, II, 268, 482.
 Iooddrang, II, 483.
 Iooddruftig, I, 172.
 Iooddwang, II, 483.
 Ioodweer, II, 485.
 Ioodweer, (onweer,) II, 486.
 Ioden, II, 484.
 Iodig, II, 484.
 Iodigen, II, 484.
 Iodig hebben, I, 253.
 Idlot, II, 485.
 Idwendig, II, 484.
 Idwendigheid, I, 252.
 Izakelijk, II, 484.
 , II, 487.

D. Bl.

Nopen, I, 348.
 Norsch, I, 206.
 Nu, II, 487.
 Nuk, II, 351.
 Nut, I, 186. II, 489.
 Nut, te nutte maken, I, 68.
 Nuttigheid, II, 489.
 Nuttig zijn, II, 54.

O.

Och, I, 147.
 Ochtend, II, 448.
 Oceaan, II, 412.
 Oefenen, I, 327. III, 3.
 Oefenen, (in den wapenhan-
 del) II, 116.
 Oever, I, 391.
 Of, III, 2.
 Offchoon, III, 2.
 Ooi, III, 147.
 Omarmen, III, 2.
 Ombazuinen, III, 3.
 Ombladeren, III, 3.
 Ombrengen, II, 91.
 Omdat, I, 16. III, 4.
 Omdeelen, I, 217.
 Omdoen, I, 10.
 Omdraaijen, III, 7.
 Omgaan, (met iemand) I, 247.

Om-

D. Bl.

Omgang, III, 5.
 Omgekeerd, III, 6.
 Omgeven, I, 303. III, 10, 18.
 Omgrenzen, III, 6.
 Omhalen, I, 92.
 Om hals brengen, II, 91.
 Omhebben, III, 7.
 Omheipen, I, 193.
 Omhelzen, III, 2.
 Om het leven brengen, II, 91.
 Omhouden, III, 7.
 Omkantelen, III, 15.
 Omkeeren, III, 7.
 Omkomen, III, 178.
 Omlaag, I, 294.
 Omlegeren, III, 10.
 Omleggen, III, 7.
 Omloopen, III, 15.
 Omploffen, III, 15.
 Omringen, I, 303.
 Omschrijven, III, 11.
 Omsingelen, I, 303. III, 10.
 Omsluiten, I, 133.
 Omslingeren, III, 15, 18.
 Omslagtig, III, 13.
 Omslaan, III, 15.
 Omspannen, III, 18.
 Omstandig, III, 13.
 Omstorten, III, 15.

D. Bl.

Omstulpen, III, 7.
 Omtrek, III, 18.
 Omtrent, II, 226.
 Omtuimelen, III, 15.
 Omtuinen, II, 225.
 Omtuining, II, 225.
 Omvademen, III, 18.
 Omvallen, III, 15.
 Omvang, III, 18.
 Omvangen, III, 18.
 Omvatten, III, 18.
 Omvlechten, III, 18.
 Omwaaijen, III, 15.
 Omwaggelen, III, 15.
 Omwenden, III, 7.
 Omwentelen, III, 15.
 Omwinden, III, 18.
 Omwoelen, III, 18.
 Omzakken, III, 15.
 Omzetten, III, 18.
 Omzigtig, III, 21.
 Omrollen, III, 7, 15.
 Onaangenaam, III, 21.
 Onaangezien, III, 22.
 Onachtzaam, I, 84.
 Onafhankelijk, III, 22.
 Onbendig, II, 275. III, 4.
 Onbarmhartig, I, 204.
 Onbebouwd, I, 201, 205.

D. Bl.

Onbedacht, III, 26.
 Onbedachtzaam, III, 26.
 Onbehagelijk, III, 21.
 Onbekwaam, III, 25.
 Onberaden, III, 26.
 Onbeleeft, II, 373.
 Onbeschaamd, III, 26.
 Onbescheiden, III, 26.
 Onbeschoft, II, 273.
 Onbestendig, III, 34.
 Onbevreesd, II, 24.
 Onbewimpeld, III, 70.
 Onbuiszaam, II, 150.
 Onder, I, 294.
 Onderaan, I, 294.
 Onderdrukken, III, 27.
 Ondergaan, II, 100.
 Ondergeschreven, III, 31.
 Ondergeteekende, III, 31.
 Onderhandelaar, II, 422.
 Onderhoorigheid, I, 28.
 Ondermijnen, II, 28.
 Ondernemen, I, 300.
 Onderpand, III, 29.
 Onderscheid, III, 30.
 Onderscheiden, I, 128. III, 30.
 Onderschreven, III, 31.
 Onderstaan, II, 129.
 Onderstand, III, 31.

D. Bl.

Onderstellen, II, 127.
 Ondertasten, III, 32.
 Ondertusichen, II, 72, 280.
 Onderwerp, III, 296.
 Onderwerpen, I, 286.
 Onderwijzer, II, 361.
 Onderwinden, (zich) II, 129.
 Onderzoeken, I, 298. III, 32.
 Ondeugd, II, 218.
 Ondeugent, II, 218.
 Ondicht, III, 37.
 Ondiepte, II, 120.
 Ondoenlijk, III, 33.
 Ondraagbaar, III, 33.
 Ondragelijk, III, 33.
 Onduidelijk, II, 88.
 Onecht, III, 33.
 Onecht kind, I, 199.
 Oneenig, III, 34.
 Oneenigheid, III, 198.
 Oneens, III, 34.
 Oneer, III, 151.
 Oneerlijk, II, 143. III, 34.
 Ongeluk, II, 168.
 Ongenoegen, II, 430.
 Ongeftadig, III, 34.
 Ongetrouw, III, 35.
 Ongevaar (ongeveer), II, 226.
 Ongeveinsd, III, 70.

On-

D. Bl.

Onguur, III, 35.
 Onkosten, II, 326.
 Onkundig, III, 50.
 Onloochenbaar, III, 203.
 Onlust, I, 308.
 Onmededoogend, I, 204.
 Onmenscheijk, I, 204.
 Onmogelijk, III, 33.
 Onnoozel, II, 131.
 Onpasmelijk, II, 328.
 Onophoudelijk, I, 27.
 Onoplettend, I, 184.
 Onpartijdig, III, 52.
 Onrijm, III, 37.
 Onringen, III, 10, 118.
 Onschendbaar, II, 242.
 Onschuldig, III, 37.
 Onsterk, III, 384.
 Onstichtelijkheid, I, 58.
 Ontaarden, III, 38.
 Ontberen, II, 44.
 Ontblooten, I, 256.
 Ontbolsteren, II, 104.
 Ontbreken, II, 166.
 Ontdekken, I, 189. III, 38, 39.
 Ontduiken, III, 20.
 Ontevredenheid, II, 430.
 Ontferming, II, 26.
 Ontgaan, III, 40.

D. Bl.

Ontgelden, III, 40.
 Ontbalzen, III, 40.
 Onthouden, I, 110.
 Onthouden, (zich) I, 116.
 Onthoofden, III, 40.
 Ontkennen, II, 373.
 Ontkiemen, III, 44.
 Ontkleeden, III, 41.
 Ontknoopen, III, 40.
 Ontkomen, III, 40.
 Ontleenen, I, 130.
 Ontlijven, III, 42.
 Ontmoeten, I, 63, 334.
 Ontnemen, I, 296.
 Ontraden, III, 42.
 Ontroeren, I, 12.
 Ontrooven, III, 43.
 Ontrukken, I, 100.
 Ontslaan, I, 95, 347.
 Ontsnappen, III, 40.
 Ontsparen, III, 170.
 Ontspartelen, III, 43.
 Ontspringen, III, 43.
 Ontspruiten, III, 44.
 Ontstaan, II, 166.
 Ontstaan, III, 44.
 Ontsteken, I, 53.
 Ontstelen, III, 43.
 Ontstentenis, II, 402.

D. Bl.

Ontfichtelijkheid, I, 58.
 Ontfichting, I, 58.
 Ontvangen, I, 65, 263.
 Ontvouwen, III, 11.
 Ontvreemden, III, 177.
 Ontwaar worden, I, 289.
 Ontwaren, I, 289.
 Ontweldigen, I, 200. III, 43.
 Ontwennen, I, 145.
 Ontwerp, I, 49, 319. III, 104.
 Ontwerpen, I, 37.
 Ontwijken, III, 40.
 Ontwikkelen, III, 11.
 Ontwringen, I, 100.
 Ontzag, I, 88. III, 46.
 Ontzag hebben, III, 48.
 Ontzeggen, I, 131.
 Ontzetten, I, 12.
 Ontzetting, III, 47.
 Ontzield, H, 89.
 Ontzien, III, 48.
 Ontzielen, III, 42.
 Onveranderlijk, I, 321.
 Onverbloemd, III, 70.
 Onvergenoegdheid, II, 430.
 Onverhoeds, III, 49.
 Onverfaagd, II, 14.
 Onverschrokken, II, 14.
 Onverstandig, II, 131. III, 51.

III. DEEL.

D. Bl.

Onvervalscht, II, 134.
 Onverwachts, III, 49.
 Onverzettelijk, I, 321. II, 150.
 Onvoorziens, III, 49.
 Onvruchtbaar, I, 201.
 Onwaarheid, II, 371.
 Onwankelbaar, I, 321.
 Onweer, II, 486.
 Onweeren, III, 334.
 Onweersbui, II, 486.
 Onweersvlaag, II, 486.
 Onwetend, III, 50.
 Onwettig kind, I, 199.
 Onwijs, III, 51.
 Onwrikbaar, I, 321.
 Onzienlijk, III, 51.
 Onzichtbaar, III, 51.
 Onzijdig, III, 52.
 Ooft, I, 391. III, 312.
 Oogenblikkelijk, I, 55.
 Oogenfchijnlijk, I, 182. III, 203.
 Oog (in het) loopend, I, 182.
 Oogmerk, II, 77.
 Oogsttijd, III, 53.
 Ook, III, 54.
 Oorbaar, III, 54.
 Oord, III, 54.
 Oordeel, I, 234.
 Oordeel, III, 55.

E e

Oor-

D. Bl.

Oordeelen , III , 56.
 Oorlog , II , 333.
 Oorsprong , I , 116.
 Oorvlijg , II , 307.
 Oorzaak , I , 37. III , 57.
 Oosten , III , 57.
 Ootmoedig , II , 38.
 Opbeuren , III , 65.
 Opbrengen , III , 58 , 59.
 Opdragen , III , 65.
 Opdoen , II , 282. III , 60.
 Openbaar , III , 59.
 Open blijven , III , 60.
 Openen , III , 60.
 Openhartig , III , 70.
 Openlaten , III , 60.
 Openlijk , III , 59.
 Openkrijgen , III , 60.
 Openmaken , III , 60.
 Opensluiten , III , 60.
 Opensteken , III , 60.
 Opfokken , III , 58.
 Opgeblazen , II , 256.
 Ophangen , III , 63.
 Opheffen , III , 65.
 Ophelderen , III , 11.
 Ophelpen , III , 65.
 Op het sleeptouw nemen , I , 384.
 Op het tapijt brengen , III , 184.

D. Bl.

Ophitfen , I , 25.
 Ophouden , I , 116. II , 15.
 Opknoopen , III , 63.
 Opkomen , I , 265.
 Opkroppen , III , 240.
 Opkweeken , III , 58.
 Opklaag , III , 64.
 Opleggen , III , 65.
 Opleiden , III , 65.
 Opletten , I , 9.
 Opligten , III , 65.
 Oploop , I , 308.
 Oplopendheid , II , 113.
 Opmaken , III , 60.
 Opmerkelijk , I , 43.
 Opmerken , I , 9, 44. II , 421.
 Opmerking , III , 319.
 Opnemen , III , 65.
 Op nieuw , I , 159.
 Oponthoud , III , 224 , 255.
 Oppasfer , III , 69.
 Oppasster , III , 69.
 Opperen , II , 277.
 Opregt , II , 134.
 Opregt , III , 70.
 Oprigten , I , 400.
 Oprigten , III , 65.
 Oproepen , I , 307.
 Oproer , I , 308.

D. Bl.

Oproervink, II, 451.
 Opfchik, III, 72.
 Opfchudding, III, 75.
 Opgefchikt, III, 387.
 Opflaan, II, 469.
 Opfluiten, III, 73.
 Opfnijden, III, 74.
 Opfporen, III, 82.
 opftand, I, 308. III, 75.
 opfteken, I, 53.
 opfteken, III, 60.
 optillen, III, 65.
 opvliegendheid, II, 113.
 opvoeden, III, 58.
 opzeggen, III, 74.
 op zich neemen, I, 65.
 opzigtig zijn, I, 137.
 opkel, III, 76.
 opberen, III, 76.
 opder, I, 337.
 opd, I, 101.
 opdijds, III, 279.
 opdings, III, 279.
 opder, I, 157.
 opderal, I, 156.
 opderblijven, III, 77.
 opderbodig, III, 77.
 opderbrengen, III, 78.
 opderbrieven, III, 78.

D. Bl.

Overdadig, III, 47.
 Overdenken, III, 81.
 Overdragen, I, 135.
 Overdrijven, III, 78.
 Overdwars, III, 152.
 Overeenkomen, I, 135. III, 79.
 Overeenkomst, I, 330. III, 224.
 Overeenftemmen, III, 79.
 Overervan, I, 14.
 Overeifnd, III, 79.
 Overgeven, I, 320.
 Overhaasting, III, 80.
 Overhalen, I, 348.
 Overhandigen, I, 320.
 Overhangen, II, 473.
 Overheffen, II, 473.
 Over het algemeen, II, 97.
 Overijling, III, 80.
 Overkomen, I, 334.
 Overlaten, I, 135.
 Overleden, II, 89.
 Overleden, I, 122.
 Overleggen, III, 81.
 Overlevering, III, 81.
 Overlijden, I, 118.
 Overloopen, III, 81.
 Overmannen, I, 286.
 Overmeesteren, I, 286.
 Overmoed, III, 82.

D. Bl.

Overnatuunkunde, III, 82.
 Overpraten, III, 78.
 Overreden, III, 83.
 Overrok, II, 407.
 Overrompelen, III, 84.
 Overschieten, III, 77.
 Oversparen, III, 170.
 Overstroomen, III, 81.
 Overtollig, III, 77.
 Overtreding, II, 427.
 Overtreffen, I, 403.
 Overtuigen, III, 83.
 Overvallen, III, 84.
 Overvlieten, III, 81.
 Overvloeiën, III, 81.
 Overwegen, I, 300.
 Overweging, I, 219.
 Overweging (in) nemen, I, 300.
 Overwinnen, I, 286.
 Overwinning, III, 86.
 Overzeggen, III, 78.
 Overzetten, III, 11.

P.

Paal, III, 87.
 Paap, III, 91.
 Paapsch, III, 91.
 Paar, II, 323.

D. Bl.

Paard, III, 94.
 Pacht, II, 263.
 Pachtgeld, II, 263.
 Pachthuur, II, 263.
 Pagie, III, 95.
 Pak, I, 177, 398.
 Pallas, II, 29.
 Paleis, III, 359.
 Pan, I, 192.
 Pand, III, 29.
 Pantfer, II, 236.
 Pap, I, 414.
 Papist, III, 91.
 Partij, I, 21.
 Pafen, I, 253.
 Patroon, II, 297.
 Pees, III, 172.
 Peinzen, III, 96.
 Peluw, II, 350.
 Pen, III, 108.
 Pennestrijd, II, 292.
 Pensioen, II, 266.
 Perk, III, 87.
 Persen, II, 104.
 Personaadje, II, 367.
 Peul, II, 350.
 Pijler, III, 381.
 Pijn, III, 166.
 Pijnigen, II, 176.

ALGEMEEN REGISTER.

237

D. Bl.

Pijp, I, 419.
 Pilaar, III, 381.
 Plaat, II, 120.
 Plaats, III, 54, 99, 138.
 Plaatselijkheid, III, 99.
 Plagen, III, 100.
 Plak, III, 101.
 Plan, III, 104.
 Plank, II, 22.
 Plant, II, 339.
 Plat, II, 146.
 Plaveijen, I, 324.
 Plagen, I, 241. III, 1.
 Plagtig, III, 105.
 Pleisteren, I, 372.
 Plek, III, 99.
 Plengen, III, 106.
 Pligt, III, 106.
 Pleertig, II, 375.
 Pomp, III, 108.
 Pofeling, I, 55.
 Pim, III, 108.
 Panderen, I, 122.
 Pel, I, 108.
 Pelfenmaker, II, 233.
 Pèzij, III, 109.
 Pighen, III, 74.
 Pjaar, II, 83.
 Pk, II, 83.

D. Bl.

Poot, II, 308.
 Post, I, 162.
 Praal, III, 113.
 Pracht, III, 113.
 Pralen, III, 74.
 Praten, I, 190.
 Predikftoel, II, 296.
 Priester, III, 91.
 Priem, III, 114.
 prijs, I, 183, 420. II, 374.
 Prijzen, II, 378.
 Prins, III, 114.
 Proef, II, 440.
 Proefblad, II, 440.
 Proefdruk, II, 440.
 Proefje, II, 440.
 Proef (de) nemen, I, 298.
 Proefluk, II, 440.
 Proeve, II, 440.
 Profcet, III, 115.
 Pronk, III, 72. III, 113.
 Prooi, I, 426.
 Provincie, III, 356.
 Punt, III, 116, 117.

R.

Raadplegen, I, 300.
 Raadzaam, III, 54.

E e 3

Rad,

D. Bl.

Rad, III, 118.
 Rad van tong, III, 33.
 Raden, III, 118.
 Raken, I, 12.
 Ramen, I, 247.
 Rammelen, I, 190.
 Ramp, II, 268.
 Rampspoed, II, 268.
 Rampzalig, I, 268. II, 26.
 Rampzaligheid, II, 268.
 Rand, I, 391.
 Rang, I, 384.
 Rank, II, 126.
 Rapier, II, 313.
 Ras, I, 55.
 Ras, III, 119.
 Razen, I, 14, 223.
 Razend, II, 82, 330.
 Rede, I, 50.
 Redden, I, 347.
 Redetwisten, III, 120.
 Redevoering, I, 50.
 Redewisfelen, III, 120.
 Redeziften, III, 120.
 Regel, III, 121.
 Regering, I, 248.
 Regt, II, 134. III, 124.
 Regten, III, 56.
 Regten (in) betrekken, II, 4.

D. Bl.

Regtmatig, I, 365. II, 13.
 Regtop, III, 79.
 Regt (voor het) roepen, II, 4.
 Regtschapen, III, 127.
 Regtsverkrachting, II, 27.
 Regtvaardig, I, 365.
 Regtvaardigheid, III, 121.
 Rei, III, 127.
 Reikhalzen, II, 230.
 Rein, II, 134. III, 128.
 Reis, III, 128.
 Reisgeld, III, 129.
 Reiskoets, III, 133.
 Reispénning, III, 129.
 Reiswagen, III, 133.
 Rekenen, III, 130.
 Rekening, III, 130.
 Rekenfchap, III, 130.
 Rakkelijk, III, 131.
 Rentheffer, III, 132.
 Rentenier, III, 132.
 Republiek, III, 132.
 Reutelen, I, 190.
 Rieken, III, 137.
 Rif, II, 120.
 Rigtsnoer, III, 121.
 Rij, III, 127.
 Rijk, III, 343.
 Rijkelijk, III, 133.

D. Bl.

Rijtuig, III, 133.
 Rijzen, II, 312.
 Rijzig, III, 134.
 Rillen, I, 338.
 Ring, I, 331.
 Rist, I, 398.
 Rivier, III, 135.
 roekeloos, II, 218. III, 245.
 roekeloosheid, II, 118.
 roem, II, 140.
 roemen, II, 378.
 roemzuchtig, II, 143.
 roer, II, 452.
 roeren, III, 249.
 roghel, II, 353.
 rol, I, 429.
 roler, II, 301.
 roeinsch, III, 136.
 roijen, II, 37.
 rok, II, 10. III, 322.
 rotsch, III, 91, 136.
 rotschgezinde, III, 91.
 roven, III, 177.
 royl, III, 70.
 roborstig, III, 70.
 rouit, III, 307.
 royl, I, 420.
 roen, I, 193.
 royl, III, 94.

D. Bl.

Rot, I, 21.
 Rots, II, 314.
 Ruchtbaar, I, 257.
 Ruggespraak, I, 184.
 Ruig, III, 142.
 Ruiken, III, 137.
 Ruin, III, 9.
 Ruifchen, (het) I, 418.
 Rund, III, 139.
 Ruw, III, 142.

S.

Sabel, II, 29.
 Salaris, II, 266. III, 146.
 Sammelen, III, 145.
 Satan, I, 394.
 Satijn, III, 146.
 Saus, III, 146.
 Sausfijs, I, 333.
 Schaal, III, 146.
 Schaap, III, 147.
 Schaarsch, III, 149.
 Schabel, I, 199.
 Schacht, III, 108.
 Schade, I, 93.
 Schaduw, II, 57. III, 149, 372.
 Schakel, III, 150.
 Schalm, III, 150.

D. Bl.

Schalk, II, 353.
 Schampen, III, 150.
 Schande, III, 151.
 Schans, III, 321.
 Schanslooper, III, 151.
 Schatten, I, 247.
 Schatting, I, 429.
 Schaven, III, 363.
 Schedel, I, 259. II, 340.
 Scheef, III, 152.
 Scheel, II, 22.
 Scheiden, I, 128. II, 25.
 Schel, I, 271.
 Schelen, II, 169.
 Schelp, III, 146.
 Schenken, III, 153.
 Schermutdeling, II, 292.
 Scherp, I, 369.
 Scherpregter, I, 332.
 Scherpzinnig, II, 96.
 Scherts, I, 386.
 Schets, I, 319.
 Scheur, I, 207.
 Schielijk, I, 55. II, 115.
 Schier, II, 226.
 Schietgeweer, II, 452. III, 154.
 Schijnheilige, II, 171.
 Schil, I, 208.
 Schilderen, II, 396.

D. Bl.

Schillen, II, 104.
 Schim, III, 14.
 Schimmel, II, 289.
 Schimp, II, 257.
 Schitteren, I, 377.
 Schoft, II, 169.
 Schooijer, I, 218.
 Schoolonderwijzer, II, 36.
 Schoon, II, 443.
 Schoon, (hoevel), III, 1.
 Schoorvoetend, III, 155.
 Schoot, I, 87.
 Schors, I, 208.
 Schotel, I, 191.
 Schouwen, II, 442.
 Schraal, I, 201. II, 126.
 Schraapzuchtig, II, 213.
 Schrabben, III, 156.
 Schrande, II, 96, 374.
 Schrapen, III, 156.
 Schrappen, III, 156.
 Schreeuw, II, 331.
 Schreijen, II, 221.
 Schrift, III, 81, 157.
 Schriftuur, III, 157.
 Schrijftijl, III, 179.
 Schrijfstrant, III, 179.
 Schrijfwijs, III, 179.
 Schrijven, III, 363.

Schrijf-

D. Bl.

Schrijver, III, 159.
 Schrik, I, 184. III, 47.
 Schrikken, II, 273.
 Schroefjen, I, 372.
 Ichroom, I, 164.
 Ichroomvalligheid, I, 164.
 chudden, II, 21.
 chuilen, III, 160.
 chuil (zich) houden, III, 160.
 chuius, III, 152.
 chuld, III, 57.
 chuldeloos, III, 37.
 chuldigheid, III, 106.
 hulp, III, 146.
 churen, III, 363.
 churk, II, 169.
 chretaris, III, 159.
 chfe, II, 341.
 chpent, III, 162.
 chderen, I, 338. II, 21.
 chlijk, II, 478.
 , I, 75.
 chn, I, 332.
 chn, (dood) II, 91.
 chiten, III, 163.
 , II, 292.
 chx, III, 163.
 cher, III, 163.
 chn, II, 378.

D. Bl.

Slang, III, 162.
 Slank, II, 126.
 Slapen, II, 130.
 Slaperig, II, 76.
 Slecht, II, 155.
 Slecht behandelen, II, 428.
 Slechten, I, 92.
 Sleeptouw (op het) nemen, I, 384.
 Slempen, I, 406.
 Slenter, I, 285.
 Slib, I, 191.
 Slibberig, III, 164.
 Slijk, I, 191.
 Slim, II, 155.
 Slingeren, III, 382.
 Slof, I, 84.
 Slok, II, 119.
 Sloopen, I, 92.
 Slot, I, 214, 424.
 Sluiken, III, 165.
 Sluimeren, II, 130.
 Sluiten, (open) III, 60.
 Sluw, II, 374.
 Smaden, I, 274. III, 166.
 Smalen, III, 166.
 Smart, III, 167.
 Smeeken, I, 48.
 Smeeking, I, 74.

D. Bl.

Smeer, III, 261.
 Smerig, III, 261.
 Smet, , 101.
 Smeulen, II, 216.
 Smijten, II, 220.
 Smoel, I, 256.
 Smokkelen, III, 165.
 Smook, II, 10.
 Smoren, II, 39.
 Smullen, I, 406.
 Snaak, II, 353.
 Snaphaan, II, 452.
 Snappen, I, 190.
 Snateren, I, 190.
 Snavel, I, 256.
 Sneb, I, 256.
 Snedig, II, 96, 374.
 Snellijk, I, 55.
 Sneuvelen, III, 178.
 Sneven, III, 178.
 Sneven, (doen) II, 91.
 Snijden, III, 169.
 Snoeijen, III, 169.
 Snoeven, III, 74.
 Snuffelen, III, 169.
 Snuiven, I, 90.
 Sober, II, 409.
 Somber, II, 86.
 Sommige, II, 139.

D. Bl.

Spaarzaam, III, 214.
 Sparen, III, 48, 170.
 Speelsch, II, 17.
 Speelziek, II, 17.
 Spelen, II, 70.
 Spelonk, II, 252.
 Spier, III, 172.
 Spijs, II, 144, 326.
 Spijtig, I, 206, 369.
 Spijzen, II, 162.
 Spits, III, 117.
 Spitsboef, II, 169.
 Spitten, II, 37.
 Spleet, I, 207.
 Spoed, II, 228.
 Spoedig, I, 55.
 Spoelen, III, 173.
 Spot, II, 257.
 Spraak, III, 173.
 Spraakzaam, III, 339.
 Spreekgestoelte, II, 290.
 Spreekwijs, I, 356.
 Spreken, III, 373.
 Springen, II, 262.
 Sprookje, II, 164.
 Spruit, II, 303.
 Staaf, I, 181.
 Staal, II, 440.
 Staan, (in twijfel) I, 22.
 Stant.

D. Bl.

Staan, (verfeld) III, 222.
 Staat, II, 356.
 Staatfie, III, 113.
 Staken, I, 116.
 Stalknecht, II, 386.
 Stalmeester, II, 386.
 Stam, III, 119.
 Stamelen, II, 231.
 Standaard, I, 198.
 Standvastig, I, 321.
 Stapel, II, 257.
 Staren, II, 371. III, 376.
 Staroogen, III, 376.
 tatisch, III, 105.
 taven, I, 269.
 teken, III, 169.
 teken, (in den brand) I, 53.
 elen, III, 177.
 erk, II, 392.
 eken, (open) III, 60.
 erkte, II, 327.
 erven, I, 118. III, 178.
 erven, (doen) II, 91.
 vel, II, 355.
 vig, III, 210.
 chten, I, 36, 400.
 er, I, 423. III, 139.
 fhoofdig, II, 150.
 gen, II, 312.

D. Bl.

Stijl, III, 179.
 Stikken, I, 395.
 Stillen, I, 345. II, 39, 471.
 Stip, III, 117.
 Stoel, I, 199.
 Stokoud, I, 101.
 Stomp, I, 399.
 Stooten, II, 259.
 Stop, II, 309.
 Storen, I, 121.
 Storen, (zich) I, 266.
 Stotteren, II, 231.
 Storm, II, 486.
 Stout, II, 14.
 Stoutmoedig, II, 14.
 Stoven, I, 193.
 Straat, I, 179.
 Straffen, I, 139. III, 183.
 Straks, I, 55.
 Strand, I, 391.
 Strekken, II, 54.
 Streng, II, 234.
 Strijd, II, 292.
 Strijdbaar, II, 403.
 Stroomen, III, 268.
 Strot, II, 299.
 Stuursch, I, 206.

T.

D. Bl.

Taal, III, 173.
 Taalkennis, III, 175.
 Taalkunde, III, 172.
 Tafel, II, 69. III, 184.
 Tafel (ter) brengen, III, 184.
 Tafelvriend, II, 69.
 Talmachtig, III, 358.
 Talmen, I, 336. III, 145.
 Tam, II, 393.
 Tam maken, III, 189.
 Tapijt (op het) brengen, III, 184.
 Tasch, III, 366.
 Tastbaar, I, 182.
 Te berde brengen, III, 184.
 Te borg geven, I, 397.
 Te boven gaan, I, 402.
 Teederheid, III, 186.
 Teekenen, II, 396, 420.
 Teekening, I, 319.
 Teerling, II, 71.
 Tegen, II, 268.
 Tegenhouden, I, 280.
 Tegenpoed, II, 268.
 Tegenwerping, III, 187.
 Tegenwoordig, I, 70. II, 486.
 Tegenwoordig zijn, I, 364.
 Tegenzin, I, 111.
 Te kennen geven, I, 306.
 Te koop, III, 219.

D. Bl.

Te last leggen, I, 10.
 Temmen, III, 189.
 Ten deele, II, 24.
 Tenger, II, 126.
 Ten laatste, II, 151.
 Ten uitvoer brengen, I, 35.
 Ter dood brengen, II, 91.
 Terstond, I, 55.
 Terug drijven, I, 130.
 Terug houden, I, 111, 280.
 Terugstuiten, I, 141.
 Terugtrekken, II, 32.
 Teug, II, 119.
 Teugel, I, 408.
 Teugelloos, III, 24.
 Te voet vallen, II, 119.
 Tevreden, III, 190.
 Te weeg brengen, I, 309, 350.
 Thans, II, 486.
 Tieren, I, 14, 423.
 Tigchelsteen, I, 195.
 Tijd, II, 128.
 Tijding, I, 305. II, 381.
 Tijdkorting, II, 325.
 Tijdmeter, III, 191.
 Tijdschrift, II, 290.
 Tijdwijzer, III, 181.
 Timmeren, III, 192.
 Tintel, III, 384.

D. Bl.

Tobbe, II, 341.
 Toe, II, 61.
 Toeëigenen, (zich) I, 41.
 Toegedaan zijn, I, 292.
 Toegeven, II, 466.
 Toelagchen, I, 34.
 Toelaten, II, 125.
 Toeleg, I, 49.
 Toeleggen, (zich) I, 339.
 Toelichten, III, 281.
 Toeloop, I, 39. III, 193.
 Toenemen, I, 20.
 Toeschijnen, III, 280.
 Toereikend, III, 193.
 Toeschrijven, (zich) I, 41.
 Toestaan, I, 352.
 Toestemmen, I, 352.
 Toeval, I, 174.
 Toeven, I, 255.
 Toezegelen, III, 259.
 Tondel, III, 384.
 Tonder, III, 384.
 Ton, III, 216.
 Tooi, III, 72.
 Toom, I, 408.
 Toomeloos, III, 24.
 Toon, II, 308.
 Toonen, I, 62. III, 351.
 Toonkunst, II, 454.

D. Bl.

Toorn, II, 113. III, 194.
 Toorts, III, 195.
 Tooveren, III, 195.
 Torschen, II, 111.
 Tot stand brengen, I, 350.
 Traag, II, 358.
 Traktement, II, 266.
 Trant, I, 285. II, 191.
 Treffen, I, 12.
 Trek, II, 112.
 Trekken, (uit iets) I, 120.
 Treilen, I, 384.
 Treurig, I, 230, 429.
 Treurigheid, I, 230. III, 231.
 Treuzelen, I, 336.
 Trillen, I, 338. II, 21.
 Trompet, I, 209.
 Troisch, II, 256.
 Trotschheid, III, 82.
 Tuchtigen, II, 298.
 Tuimelen, I, 421.
 Tuin, II, 225, 251.
 Turen, II, 371. III, 376.
 Tweedragt, III, 198.
 Tweegevecht, II, 292.
 Tweespalt, III, 198.
 Twijfelachtig, II, 122.
 Twijfel staan, (in) I, 82.
 Twisten, II, 305.

U.

U.

D. Bi.

Uchtend, II, 448.
 Uijer, I, 147.
 Uitbanning, I, 196.
 Uitebazunen, III, 3.
 Uitbetalen, I, 93.
 Uitblijven, III, 199.
 Uitboezemen, III, 206.
 Uitblusschen, III, 200.
 Uitbreiden, III, 200.
 Utdamping, II, 10.
 Uitdeelen, I, 217.
 Uitenken, III, 201.
 Uitdrukking, I, 356.
 Uiterlijk, III, 207.
 Uitgaaf, uitgave, III, 64.
 Uitgelaten, III, 202.
 Uitgeleide, III, 202.
 Uitgemaakt, III, 203.
 Uitgesloofd, II, 408.
 Uitheemsch, I, 422.
 Uithouden, II, 100.
 Uit iets trekken, I, 120.
 Uitkleeden, III, 41.
 Uitlagchen, III, 204.
 Uitleggen, III, 11.
 Uitlezen, II, 208.
 Uitmuntend, III, 205.
 Uitmend, III, 205.

D. Bi.

Uitnooden, II, 484.
 Uitnoodigen, II, 484.
 Uitputten, I, 126.
 Uitroeijen, III, 228.
 Uitschieten, III, 287.
 Uitschot, III, 206.
 Uitsparen, III, 170.
 Uitstaan, II, 100.
 Uitstekend, III, 205.
 Uitstel, III, 255.
 Uitstellen, III, 205.
 Uitstorten, III, 206.
 Uittrekken, I, 118.
 Uitvaagsel, III, 206.
 Uitvinden, III, 38.
 Uitvischen, III, 206.
 Uitvoer (ten) brengen, I, 350.
 Uitvoeren, I, 350.
 Uitvoerig, III, 13.
 Uitvorschen, III, 206.
 Uitvragen, III, 206.
 Uitwafeming, II, 10.
 Uitwendig, III, 207.
 Uitwerken, I, 350.
 Uurwijzer, III, 191.
 Uitzet, I, 417.
 Uitzetten, II, 63. III, 287.
 Uitziften, III, 208.
 Uitzoeken, III, 208.

D. Bl.

Uitzuinigen, III, 170.

Uurwerk, III, 191.

V.

Vaak, II, 65.

Vaan, I, 198.

Vaandel, I, 198.

Vaardig, I, 302. III, 270.

Vaarkoe, III, 139.

Vaarwel zeggen, I, 128.

Vaderland, III, 209.

Vadzig, II, 358.

Vakerig, II, 76.

Vallei, I, 3.

Vallen, I, 143.

Vallen, (te beurt) I, 334.

Vallen, (te voet) II, 319.

Valsch, III, 33.

Valfche godheid, I, 103.

Valfche eed, II, 418.

Van de hand wijzen, I, 146.

Vangen, I, 328. II, 222.

Vangst, I, 420.

Van ouds, III, 279.

Varken, III, 388.

Vast, I, 321.

Vasthoudend, III, 214.

Vast maken, I, 338. III, 215.

D. Bl.

Vaststellen, I, 221, 298, 301.

Vat, III, 216.

Vatbaar, III, 218.

Vatbaarheid, I, 34. II, 102.

Vatten, I, 328. II, 222. III, 218.

Vechterij, II, 292.

Vechtpartij, II, 292.

Vee, III, 219.

Veder, III, 108.

Veel, II, 411.

Veelkleurig, I, 390.

Veil, III, 219.

Veillen, III, 94.

Veinzen, II, 260.

Vel, I, 371. II, 261.

Veld, I, 149.

Veldeling, I, 150.

Veldslag, II, 292.

Velen, II, 418.

Velerhande, I, 154.

Velerlei, I, 154.

Vent, II, 397.

Verachten, III, 220.

Veranderen, III, 221.

Veranderen, (van plaats) II, 32.

Veranderlijk, III, 34.

Verantwoordelijk, I, 51.

Verantwoording, III, 130.

Verband, I, 330. III, 214.

Ver-

U.

D. Bi.

Uchtend, II, 448.
 Uijer, I, 147.
 Uitbanning, I, 196.
 Uitbazunen, III, 3.
 Uitbetalen, I, 92.
 Uitblijven, III, 199.
 Uitboezemen, III, 206.
 Uitblusschen, III, 200.
 Uitbreiden, III, 200.
 Uitdamping, II, 10.
 Uitdeelen, I, 217.
 Uitdenken, III, 201.
 Uitdrukking, I, 356.
 Uiterlijk, III, 207.
 Uitgaaf, uitgave, III, 64.
 Uitgelaten, III, 202.
 Uitgeleide, III, 202.
 Uitgemaakt, III, 203.
 Uitgesloofd, II, 408.
 Uitheemsch, I, 422.
 Uithouden, II, 100.
 Uit iets trekken, I, 120.
 Uitkleeden, III, 41.
 Uitlagchen, III.
 Uitloggen, II.
 Uitlezen.
 Utmooi

D. Bi.

Uitnooden, II, 484.
 Uitmoodigen, II, 484.
 Uitputten, I, 126.
 Uitroeijen, III, 228.
 Uitschieten, III, 287.
 Uitschot, III, 206.
 Uitsparen, III, 170.
 Uitstaan, II, 100.
 Uitstekend, III, 205.
 Uitstel, III, 255.
 Uitstellen, III, 205.
 Uitstorten, III, 206.
 Uittrekken, I, 118.
 Uitvaagfel, III, 206.
 Uitvinden, III, 38.
 Uitvischen, III, 206.
 Uitvoer (ten) brengen, I, 350.
 Uitvoeren, I, 350.
 Uitvoerig, III, 13.
 Uitvorschen, III, 206.
 Uitvragen, III, 206.
 Uitwaseming, II, 12.
 Uitwendig, III, 207.
 Uitwerken, I, 350.
 Uurwijzer, III, 10.
 Uitzet, I, 417.
 Uitzetten, II.
 Uitziften.
 Uitz

D. Bl.

Verbanning, I, 196.
 Verbazen, III, 222.
 Verbeelden, (zich) II, 274.
 Verbeelding, II, 274.
 Verbeiden, III, 223.
 Verbergen, I, 353. II, 88.
 Verbergen, (zich) III, 160.
 Verbeteren, III, 223.
 Verbindtenis, III, 224.
 Verblif, III, 224.
 Verblifven, III, 224.
 Verbloemen, I, 353.
 Verbluft, I, 279.
 Verbolgenheid, II, 113.
 Verbond, III, 224.
 Verbrijzelen, I, 409.
 Verdeelen, I, 96, 128, 217.
 Verdelen, III, 228.
 Verdenking, I, 87.
 Verderf, I, 219.
 Verderven, III, 228.
 Verdichtfel, II, 164.
 Verdienen, III, 230.
 Verdienste, I, 240.
 Verdoemen, II, 79.
 Verdoen, II, 94.
 Verdolen, I, 98.
 Verdoold raken, I, 98.
 Verdorren, III, 255.

D. Bl.

Verdrag, III, 224.
 Verdragen, II, 100.
 Verdriet, III, 231.
 Verduidelijken, III, 11.
 Verduisteren, I, 329.
 Verduren, II, 100.
 Vereenigen, III, 233.
 Vereeren, I, 4.
 Vergaderen, III, 257.
 Vergaren, III, 257.
 Vergeeflijk, III, 234.
 Vergelden, I, 283.
 Vergelijken, I, 97.
 Vergelijking, III, 234.
 Vergenoegd, III, 190.
 Vergisfing, II, 433.
 Vergrammen, I, 281.
 Vergrooten, I, 20. III, 74.
 Verguizen, I, 409.
 Verguizen, I, 274.
 Vergunnen, II, 125.
 Verhaal, II, 164, 381.
 Verhaasten, I, 316.
 Verhalen, I, 306.
 Verheuging, I, 375.
 Verheven, III, 239.
 Verhinderen, I, 280.
 Verhinderig, II, 249.
 Verhoeden, III, 237.

D. Bl.

Verholen zijn, III, 160.
 Verhoogen, I, 344.
 Verjijden, III, 237.
 Verkeerd, III, 6.
 Verkeering, III, 5.
 Verkiezen, I, 55.
 Verklaren, I, 31, 232. III, 11.
 Verkleuren, III, 238.
 Verklikken, I, 7.
 Verkondigen, I, 31.
 Verkoopen, III, 239.
 Verkoopig, III, 239.
 Verkrijgen, III, 240.
 Verkroppen, III, 240.
 Verkwikken, II, 359.
 Verkwisten, II, 94.
 Verlangen, I, 241. II, 158.
 Verlangen, (z. n. w.) III, 353.
 Verlaten, I, 244.
 Verlaten, (zich op iets) I, 401.
 Verlegen, I, 279.
 Verletten, III, 241.
 Verlies, I, 93.
 Verlichting, III, 241.
 Verliezen, III, 243.
 Verloochen, I, 147. II, 373.
 Verlofsen, I, 347.
 Verlofsfer, II, 242.
 Verlostiging, III, 244.

DEEL.

D. Bl.

Vermaak, I, 375. III, 244.
 Vermaard, I, 240.
 Vermakelijk, I, 80.
 Vermaken, III, 221.
 Vermeenen, III, 245.
 Vermeerderen, I, 20.
 Vermenigvuldigen, (zich) I, 20.
 Vermetel, III, 245.
 Vermeesteren, I, 286, 337.
 Vermijden, II, 425.
 Verminderen, (in prijs) I, 130.
 Verminktheid, II, 361.
 Vermits, III, 4. I, 16.
 Vermoedelijk, II, 437.
 Vermoeden, I, 87. II, 127.
 Vermoeid, II, 408.
 Vermoeijen, I, 126.
 Vermogen, II, 237, 327, 391.
 Vermogend, II, 392. III, 343.
 Vermorzelen, I, 409.
 Vermommen, I, 353. II, 407.
 Vermoorden, II, 91.
 Vernemen, III, 247.
 Vernielen, III, 228.
 Vernietigen, I, 124, 127.
 III, 228.
 Vernuft, III, 55.
 Vernuftig, I, 80.
 Veronachtzamen, III, 248.

F f

Ver.

D. Bl.

Verongelijken, I, 274.
 Verontreinigen, I, 260.
 Veroordeelen, II, 79.
 Veroorloven, II, 125.
 Veroorzaken, I, 37, 309.
 Verootmoedigen, II, 39.
 Verordenen, II, 185.
 Verordening, III, 121.
 Verpanden, I, 277.
 Verpletteren, I, 409.
 Verplicht zijn, II, 437.
 Verpoozen, I, 124.
 Verraden, III, 39.
 Verrasfen, I, 328. III, 84.
 Verrigten, I, 228.
 Verrotting, I, 219.
 Verruilen, III, 250.
 Verrukkelijk, II, 239.
 Verrukken, I, 268.
 Verrukking, I, 375.
 Verfaagd, I, 381.
 Versch, III, 251.
 Verschalken, I, 224.
 Verscheiden, I, 154. III, 30.
 Verschieten, III, 238, 287.
 Verschil, III, 30.
 Verschillend, III, 30.
 Verschoonen, III, 48.
 Verschoonlijk, III, 234.

D. Bl.

Verschot, III, 289.
 Verschrikkelijk, I, 106.
 Verschuiven, II, 205.
 Verslag, II, 381.
 Verslijten, I, 132.
 Versmaden, III, 220.
 Verspillen, II, 94.
 Verstaan, I, 245.
 Verstand, III, 55.
 Verstand, (gezond) III, 55.
 Verstandig, II, 202.
 Versteld staan, III, 22.
 Verstoren, I, 281. III, 253.
 Verstouten, (zich) II, 129.
 Verstrooid, III, 251.
 Verstrooijen, I, 121.
 Verstrikken, I, 224.
 Vertalen, III, 11.
 Verte, I, 136.
 Vertelling, II, 164.
 Verteren, II, 94.
 Vertier, I, 143.
 Vertolken, III, 11.
 Vertoog, III, 254.
 Vertoornen, I, 281.
 Vertrek, II, 290.
 Vertrekken, I, 127, 153.
 Vertrouwen, (op iets) I, 221.
 Vervaardigen, II, 394.

D. Bl.

Vervaardheid, I, 164.
 Vervaardigen, I, 228.
 Vervaarlijk, I, 148.
 Verval, (fooi), II, 118.
 Vervangen, I, 124.
 Vervloeken, III, 269.
 Vervoeren, I, 268.
 Vervormen, II, 245.
 Vervullen, III, 314.
 Verwaarloozen, III, 24.
 Verwaand, II, 148, 256.
 Verwachten, I, 144. III, 223.
 Verwekken, III, 188.
 Verwelken, III, 255.
 Verwenschen, III, 269.
 Verwerven, III, 240.
 Verwijdering, I, 136.
 Verwijl, III, 255.
 Verwijt, I, 370.
 Verwijzen, II, 79.
 Verwisfelen, III, 221, 250.
 Verwittigen, I, 306.
 Verwoesten, I, 122. III, 228.
 Verwonderen, I, 345. III, 222.
 Verzachten, II, 363, 410.
 Verzaden, III, 257.
 Verzadigen, III, 257.
 Verzaken, I, 147.

D. Bl.

Verzamelen, III, 257.
 Verzegelen, III, 259.
 Verzeggen, III, 259.
 Verzeggen, (zich) III, 260.
 Verzekeren, I, 269.
 Verzetten, I, 277.
 Verzetten, (zich) I, 27.
 Verzoek, I, 74.
 Verzoeking (in) brengen, leiden, I, 67.
 Verzoenen, I, 345.
 Verzuimen, III, 241, 248.
 Verzweren, III, 259.
 Verzweren, (zich) III, 260.
 Vest, III, 321.
 Vet, III, 261.f
 Vettig, III, 261.
 Vezel, II, 106.
 Vierdepart, II, 354.
 Vierendeel, II, 354.
 Vierhoek, III, 262.
 Vierkant, III, 262.
 Vijandschap, III, 263.
 Villen, I, 140.
 Vinden, I, 63.
 Vinnig, I, 369.
 Vlaag, II, 264.
 Vlak, II, 146.
 Vlak, III, 101.

D. Bl.

Vlake, II, 3.
 Vlam, I, 406.
 Vleeschhouwer, III, 163.
 Vleijen, II, 174.
 Vlek, III, 101.
 Vlerk, III, 265.
 Vleugel, III, 265.
 Vlieden, III, 267.
 Vlieten, III, 268.
 Vlijen, III, 271.
 Vlijt, II, 272.
 Vlijtig, I, 170. H, 272.
 Vloeibaar, II, 126.
 Vloetjen, III, 268.
 Vloeken, III, 269.
 Vlug, III, 270.
 Vlugten, III, 267.
 Vochtig, II, 123, 469.
 Voedsel, I, 82. II, 144, 326.
 Voegen, I, 253. III, 271.
 Voeren, I, 411.
 Voet (te) vallen, II, 319.
 Volbrengen, I, 97, 350. II, 152, 467.
 Voldoen, I, 92, 325.
 Voldoen aan, I, 211, 345.
 Volgenden, II, 152. III, 274.
 Voleindigen, II, 152. III, 274.
 Volharden, I, 26.

D. Bl.

Volhardend, I, 321.
 Volk, II, 357, 470.
 Volkomen, III, 273.
 Volledig, III, 273.
 Volmaakt, III, 273.
 Volmaken, III, 274.
 Volmaking, III, 274.
 Volmaaktheid, III, 274.
 Volop, III, 133.
 Voltoojen, III, 274.
 Vonnisfen, II, 79.
 Vooral, I, 403. II, 285.
 Voorbaat, (bij) III, 282.
 Voorbedachtelijk, II, 436.
 Voorbeduiden, I, 33.
 Voorberigt, III, 275.
 Voor dat, I, 151.
 Voordeel, I, 186, 270.
 Voor de hand, III, 289.
 Voor dezen, III, 279.
 Voordragt, III, 276.
 Voorgeven, III, 277.
 Voorhanden, III, 289.
 Voor hebben, III, 278.
 Voorheen, III, 279.
 Voorkomen, III, 280.
 Voorlichten, III, 281.
 Voorloopig, III, 282.
 Voormaals, III, 279.

Voor.

D. Bl.

Voormiddag, III, 283.
 Voornaam, III, 284.
 Voornamelijk, II, 285.
 Voornemen, I, 315. II, 77.
 III, 278.
 Voornoen, III, 283.
 Vooroordeel, III, 286.
 Voorouderen, III, 287.
 Voorrede, III, 275.
 Voorfchieten, III, 287.
 Voorfchot, III, 289.
 Voorfehrift, III, 121.
 Voorfehrijven, II, 185.
 Voor'shands, III, 289.
 Voorflag, III, 276.
 Voorfpellen, I, 33.
 Voorfpoed, I, 381. II, 241.
 Voorftander, III, 290.
 Voorftel, III, 276.
 Voorftellen, (zich) III, 278.
 Voort, III, 291.
 Voortbrengen, III, 188.
 Voortgaan, III, 292.
 Voorthelpen, III, 292.
 Voortkomen, III, 293.
 Voortreffelijk, II, 239.
 Voortfpruiten, III, 293.
 Voortvaren, III, 292.
 Voortvloeiën, III, 293.

D. Bl.

Voortzetten, I, 343.
 Voorvaderen, III, 287.
 Voorval, I, 174.
 Voorvallen, III, 293.
 Voorvechter, III, 296.
 Voorwaar, III, 294.
 Voorwaarde, I, 221.
 Voorwenden, III, 277.
 Voorwerp, III, 296.
 Voorzeggen, I, 33.
 Voorzigtig, I, 213. III, 21.
 Vorderen, II, 153.
 Vorm, II, 170. III, 298.
 Vorst, III, 114.
 Vrank en vrij, III, 22.
 Vreemd, I, 422.
 Vreemde, III, 301.
 Vreemdeling, III, 301.
 Vrees, I, 88, 164.
 Vreesachtig, I, 381.
 Vreesfelijk, I, 106.
 Vreten, II, 162.
 Vreugde, I, 375.
 Vriendelijkheid, II, 426.
 Vriendschap, III, 303.
 Vrij, III, 22, 304.
 Vrijdom, III, 305.
 Vrijheid, III, 305.
 Vrijmaken, III, 306.

D. Bl.

Vrijmoedig, III, 304.
 Vrijpostig, III, 304.
 Vrijstaat, III, 132.
 Vrijstellen, III, 306.
 Vrijster, III, 308.
 Vrijuit, III, 307.
 Vrijwillig, II, 183.
 Vrolijkheid, I, 375.
 Vroom, II, 14.
 Vroomheid, II, 46.
 Vrouw, III, 308.
 Vrouwachtig, III, 311.
 Vrouwe, III, 308.
 Vrouwelijk, III, 311.
 Vrouwensch, III, 308.
 Vrouwtje, III, 308.
 Vruchten, III, 312.
 Vuilmaken, I, 260.
 Vuistkamp, II, 292.
 Vullen, III, 314.
 Vurig, II, 239.
 Vuur, I, 406. II, 239.
 Vuurroer, II, 450.

W.

Waaljen, I, 373.
 Waanwijs, II, 148.
 Waar, II, 134. III, 316.

D. Bl.

Waarachtig, III, 294, 311.
 Waarborgen, I, 396.
 Waard, II, 58. III, 317.
 Waarde, III, 318.
 Waarderen, I, 86, 243.
 Waardig, II, 58.
 Waardigheid, I, 160.
 Waardig zijn, III, 230.
 Waardij, III, 318.
 Waard zijn, III, 230.
 Waarlijk, III, 294.
 Waarnemen, I, 44, 289, 327.
 Waarneming, III, 319.
 Waarschijnlijk, II, 457.
 Waarzegger, III, 115.
 Wachten, (zich) I, 83.
 Wagen, II, 129. III, 133.
 Waggelen, III, 326.
 Waken, III, 320.
 Wakker, II, 14. III, 145.
 Wal, I, 391. III, 321.
 Walm, III, 322.
 Wanbedrijf, II, 427.
 Wanbegrip, II, 433.
 Wand, III, 323.
 Wandel, II, 364.
 Wandelen, II, 181. III, 324.
 Wang, III, 324.
 Wangebruik, III, 325.

D. Bl.

Wangedrogt, II, 439.
 Wangslag, II, 307.
 Wangunst, I, 109.
 Wanen, I, 85.
 Wankelen, III, 326.
 Wanneer, III, 327.
 Wanfchappen, II, 429.
 Wanschepfel, II, 439.
 Wanftaltig, II, 429.
 Wantrouwen, II, 432.
 Wapenhandel (in den) oefenen, II, 116.
 Wapenschorfing, I, 318.
 Wapenftilftand, I, 318.
 Wapperen, III, 326.
 Waren, II, 239.
 Warmte, II, 239.
 Waren, III, 329.
 Wafem; III, 322.
 Waterkeering, II, 8.
 Web, III, 329.
 Wed, II, 113.
 Weder, III, 330, 331.
 Wederhelft, II, 136.
 Wederom, I, 159. III, 330.
 Wederftuiten, I, 141.
 Wedervaren, III, 332.
 Wederwaardigheid, II, 268.
 Wederzin, I, 111.

D. Bl.

Wedftrijd, II, 292.
 Weeffel, III, 329.
 Weeg(te)brenghen, I, 209, 350.
 Week, III, 333.
 Weeklagt, II, 267.
 Weeldêrig, II, 18.
 Weenen, II, 221.
 Weêr, III, 330, 331.
 Weêrlîchten, III, 334.
 Weerdruk, II, 244.
 Weerom, III, 330.
 Weerspannîghheid, I, 308.
 Weerftaan, I, 27.
 Weerftreven, I, 27.
 Weerwil (in) van, III, 22.
 Weetgierig, I, 297.
 Weetgierigheid, II, 481.
 Weg, III, 291.
 Wegen, III, 353.
 Weghelpen, III, 292.
 Wegfeggen, I, 305.
 Wegnemen, I, 121.
 Wegfluiten, III, 73.
 Wegwaafen, I, 144.
 Wegwijzer, II, 362.
 Weide, I, 238.
 Weifelen, I, 82.
 Weigeren, I, 131.
 Weiland, I, 238.

D. Bl.

Weinig, III, 336.
 Wel, (bron), I, 416.
 Welbehagen, III, 336.
 Welbespraakt, III, 339.
 Weldra, I, 55.
 Welgeboren, III, 342.
 Welgemaakt, III, 342.
 Welgêschapen, III, 342.
 Welgefeld, III, 343.
 Welgevallen, III, 336.
 Welke, welk, II, 19.
 Wellevend, I, 275.
 Wellevendheid, II, 426.
 Welligt, II, 437.
 Wellustig, III, 344.
 Welsprekend, III, 339.
 Welstand, III, 346.
 Wel ter taal, III, 339.
 Welvaart, I, 381. III, 346.
 Welvaren, III, 346.
 Welvoegelijk zijn, I, 253.
 Welwillendheid, II, 426.
 Welzijn, III, 346.
 Wemelen, III, 348.
 Wenden, II, 108. III, 387.
 Wensch, II, 259.
 Wenschen, I, 241, II, 259.
 Wentelen, II, 108.
 Wereld, I, 78.

D. Bl.

Wereldkundig, I, 257.
 Wereldsch, I, 81.
 Werk, I, 167.
 Werken, I, 228.
 Werkman, I, 168.
 Werktuig, II, 209, 421.
 Werkzaamheid, I, 167.
 Werpen, II, 220.
 Wettelijk, III, 351.
 Wet, III, 121.
 Weten, (dank) I, 214.
 Wetenschap, II, 342.
 Wettig, III, 351.
 Wezen, I, 19. II, 67.
 Wiek, III, 264.
 Wiel, III, 119.
 Wiemelen, III, 348.
 Wien, wiens, II, 50.
 Wiggelen, III, 326.
 Wijd, III, 139.
 Wijdloopig, III, 13.
 Wijf, III, 308.
 Wijfje, III, 308.
 Wijken, II, 32.
 Wijn, I, 16.
 Wijs, II, 202.
 Wijsbegeerte, (bespiegelande)
 III, 82.
 Wijzen, (van de hand) I, 146.

Wij-

D. Bl.

Wijzen, I, 62, III, 351.
 Wikken, III, 353.
 Wil, III, 353.
 Wikdarnis, III, 355.
 Willigen, III, 355.
 Willen, III, 353.
 Wild, III, 358.
 Windroer, II, 452.
 Wingewest, III, 356.
 Winkelier, II, 322.
 Winst, I, 186.
 Wit, I, 374. III, 357.
 Woedend, II, 82.
 Woest, I, 201. III, 358.
 Woestenij, III, 355.
 Woestijn, III, 355.
 Wondarts, I, 205.
 Wonden, I, 356, 357.
 Woning, III, 359.
 Woord, I, 356.
 Woordenrijk, III, 339.
 Worden, III, 44.
 Worst, I, 333.
 Worsteling, II, 292.
 Worstelfrijd, II, 292.
 Woud, I, 399.
 Wraakzucht, III, 362.
 Wrak, III, 360.
 Wraken, III, 361.

D. Bl.

Wrang, I, 370. III, 361.
 Wreed, I, 204.
 Wrevel, III, 362.
 Wrijven, III, 363.
 Wroeging, I, 310.
 Wrok, II, 113. III, 263, 362.
 Wuft, III, 26, 356.
 Wulpsch, II, 18.

Z.

Zaal, II, 290.
 Zaak, II, 67.
 Zaakbezorger, III, 365.
 Zaakgelastigde, I, 102. III, 365.
 Zaakvoerder, III, 365.
 Zaakwaarnemer, III, 365.
 Zacht, III, 333.
 Zak, I, 177. III, 366.
 Zakken, II, 6.
 Zalf, III, 368.
 Zalig, II, 204.
 Zaligmaker, II, 242.
 Zamen, I, 361.
 Zamengedrongen, I, 262.
 Zamenhang, I, 330. II, 107.
 Zamenkomst, III, 369.
 Zamenroepen, I, 307.

D. Bl.

Zamenspraak , III , 370.
 Zamenvoegen , III , 233.
 Zang , II , 49.
 Zangkunst , II , 454.
 Zat , III , 371.
 Zede , II , 191.
 Zedelijk , III , 372.
 Zedig , I , 311. III , 372.
 Zee , II , 412.
 Zeeboezem , I , 176.
 Zege , III , 86.
 Zeeflag , II , 292.
 Zegelen , III , 259.
 Zegen , III , 373.
 Zegepraal , III , 86.
 Zeggen , III , 374.
 Zeggen , (dank) I , 214.
 Zeker , II , 189. III , 203, 213.
 Zeldzaam , I , 365. III , 149.
 Zelfliefde , II , 148.
 Zengen , I , 372.
 Zenuw , III , 374.
 Zetel , I , 199.
 Zetten , (te boek) I , 60.
 Zeug , III , 388.
 Zich kwijten , I , 327.
 Zieden , III , 375.
 Ziek , II , 328.
 Ziekte , II , 352.

D. St.

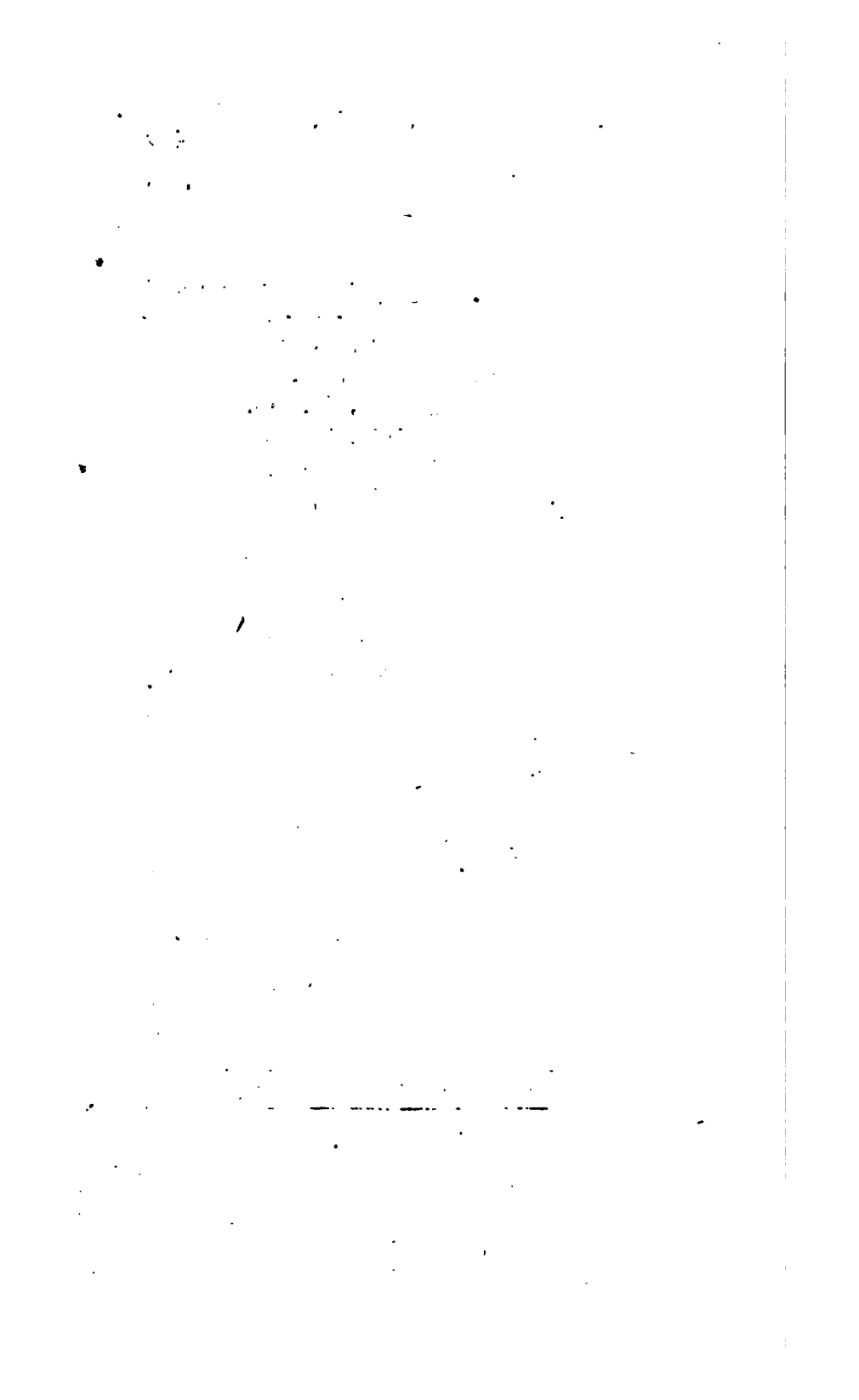
Ziekelijk , II , 328.
 Ziel , II , 195.
 Zien , III , 376.
 Zien , (doen) I , 62.
 Ziften , I , 319.
 Zigtbaar , I , 182.
 Zijde , III , 146.
 Zijn , (tegenwoordig) I , 364.
 Zijdgeweer , II , 29.
 Zin , III , 377.
 Zinken , II , 6.
 Zinneloos , II , 131, 330.
 Zinrijk , I , 80.
 Zin spelen , (op iets) II , 79.
 Zoel , III , 379.
 Zoen , III , 380.
 Zonde , II , 218.
 Zonder einde , II , 145.
 Zonderling , I , 365.
 Zondig , II , 218.
 Zondigen , II , 168.
 Zoo , III , 327.
 Zoom , I , 391.
 Zorgelijk , I , 218.
 Zot , II , 131, 468.
 Zouteloos , II , 356.
 Zucht , I , 242.
 Zuil , III , 381.
 Zuinig , II , 409. III , 214.
 Zui

D. Bl.

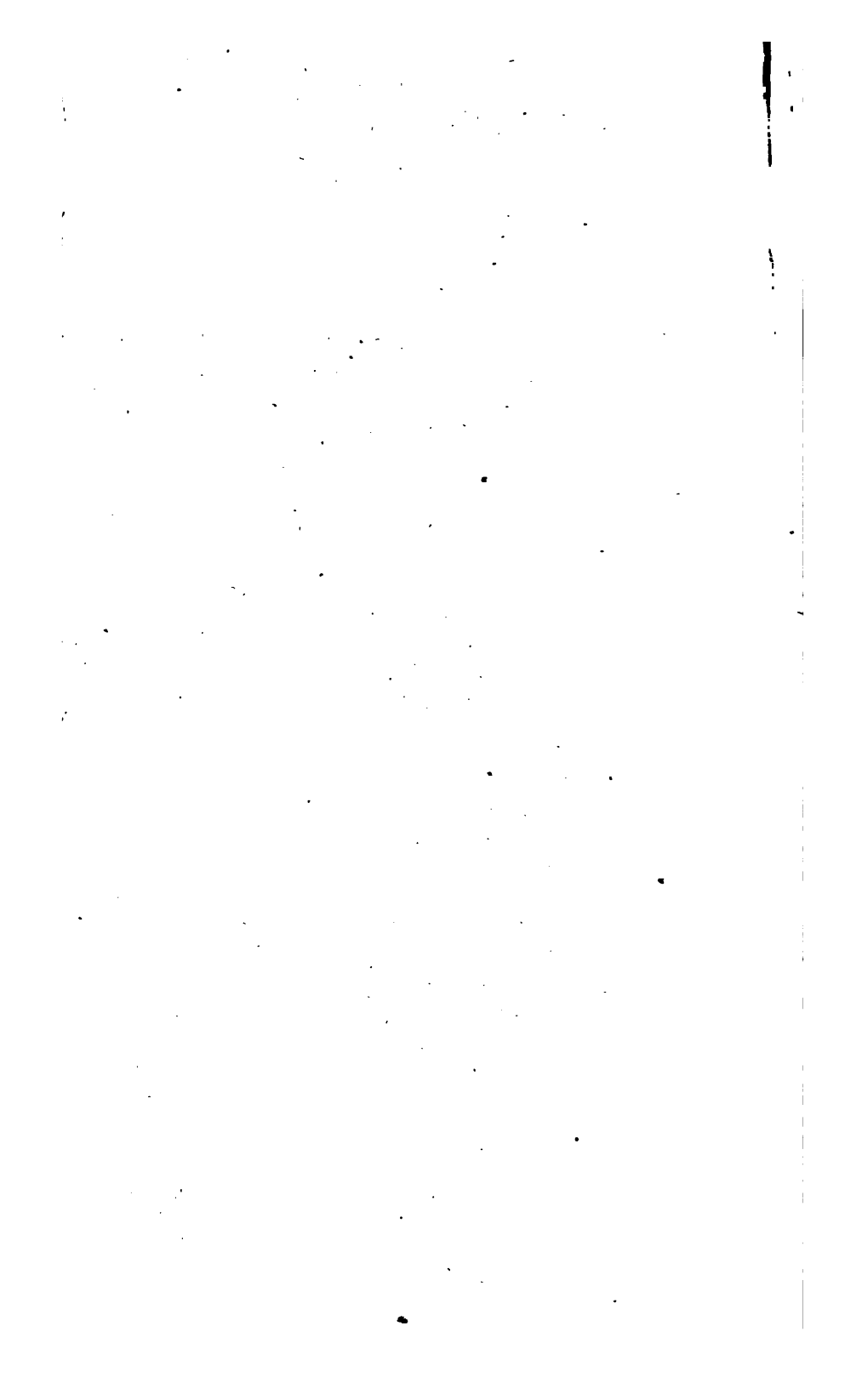
Zuiper, II, 117.
 Zuiver, II, 134. III, 128.
 Zuur, I, 370. III, 361.
 Zwaaijen, III, 382.
 Zwaar, II, 235.
 Zwaard, II, 29.
 Zwaarmoedig, II, 429.
 Zwak, III, 384.
 Zwanger, III, 385.

D. Bl.

Zwam, III, 386.
 Zwelgen, III, 386.
 Zwellen, II, 63. III, 386.
 Zwenken, III, 387.
 Zweren, II, 111.
 Zwerven, III, 387.
 Zweven, III, 329.
 Zwierig, III, 387.
 Zwijn, III, 388.

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 01412 4104

